TUTU CHAA CHA IYO CUENDA RA CHAHNU JESUCRISTO

El Nuevo Testamento

de nuestro Señor Jesucristo

en el

mixteco de Pinotepa Nacional

y zonas aledañas

La Liga Bíblica

Las Sagradas Escrituras para Todos

El Nuevo Testamento
en el mixteco de Pinotepa Nacional y zonas aledañas

La Liga Bíblica 5C primera edición 1980 [mio]
La Liga Bíblica 5C segunda impresión 1998
La Liga Bíblica 1M tercera impresión 2007
La Liga Bíblica versión electrónica 2009

Publicado por

© La Liga Bíblica 1980, 2007

Se permite copiar, distribuir y comunicar públicamente esta obra bajo las siguientes condiciones:

▸ Reconocimiento. Reconozca a la Liga Bíblica los derechos que tiene en la impresión o distribución de esta obra, deslindándola de responsabilidad alguna por cualquier uso que se le de a la presente publicación.

▸ No comercial. No puede utilizar esta obra para fines lucrativos.

▸ Sin obras modificadas. No se puede alterar, transformar o generar una obra a partir de ésta.

Índice

TUTU MATEO 1
TUTU MACU 73
TUTU LUCA 119
TUTU JUAAN 194
TUTU HECHO 247
TUTU ROMANO 322
TUTU I CORINTIO 350
TUTU II CORINTIO 377
TUTU GALATA 394
TUTU EFESIO 405
TUTU FILIPENSE 415
TUTU COLOSENSE 422
TUTU I TESALONICENSE 429
TUTU II TESALONICENSE 435
TUTU I TIMOTEO 439
TUTU II TIMOTEO 448
TUTU TITO 454
TUTU FILEMÓN 458
TUTU HEBREO 460
TUTU SANTIAGO 482
TUTU I PEDRO 490
TUTU II PEDRO 499
TUTU I JUAAN 504
TUTU II JUAAN 512
TUTU III JUAAN 514
TUTU JUDA 516
TUTU APOCALISI 519

TUHUN VAHA CHA NI TAA RA CHAHNU MATEO

Tata Cha Vachi Chinu Ra Jesucristo
(Lc. 3.23-38)

1 Tutu ya ndiso sivi ñivi cuu tata
cha vachi chinu ra Jesucristo
tiempu chahnu. Ñivi ra chi ra
David, ta ñivi ra chi ra Abraham.
2 Abraham cuu sutu ra Isaac, ta
Isaac can cuu sutu ra Jacob. Jacob
can cuu sutu ra Judá chi yani ra.
3 Judá can cuu sutu ra Fare chi
ra Zara, ta Tamar cuu sihi ra ta
ra. Fare can cuu sutu ra Esrom,
ta Esrom can cuu sutu ra Aram.
4 Aram can cuu sutu ra Aminadab,
ta Aminadab can cuu sutu ra
Naasón. Naasón can cuu sutu ra
Salmón, 5 ta Salmón can cuu sutu
ra Booz, ta Rahab cuu sihi ra. Booz
can cuu sutu ra Obed, ta Rut cuu
sihi ra. Obed can cuu sutu ra Isaí,
6 ta Isaí can cuu sutu ra David ra
ndaca ñahan chi ñivi Israel. David
can cuu ra cuu sutu ra Salomón, ta
sihi ra cuu ña ni cuu ñasihi ra Uría.
7 Salomón can cuu sutu ra
Roboam, ta Roboam can cuu sutu
ra Abía. Abía can cuu sutu ra Asa,
8 ta Asa can cuu sutu ra Josafat.
Josafat can cuu sutu ra Joram, ta
Joram can cuu sutu ra Uzía. 9 Uzía
can cuu sutu ra Jotam, ta Jotam
can cuu sutu ra Acaz. Acaz can cuu
sutu ra Ezequía, 10 ta Ezequía can
cuu sutu ra Manasee. Manasee can
cuu sutu ra Amón, ta Amón can cuu
sutu ra Josía. 11 Josía can cuu sutu
ra Jeconía chi yani ra quivi cha ni
tiin ra iyo ñuhun Babilonia chi ñivi
Israel, ta tava ndaa ra ta ra chi ñi
nu ñuhun ñi.
12 Tacan ni queta ñivi Israel ñuhun
Babilonia can, ta ni chacoo sehe
ra Jeconía can, ta Salatiel cha
cunani ra. Salatiel can cuu sutu ra
Zorobabel, 13 ta Zorobabel can cuu
sutu ra Abiud. Abiud can cuu sutu
ra Eliaquim, ta Eliaquim can cuu
sutu ra Azor. 14 Azor can cuu sutu
ra Sadoc, ta Sadoc can cuu sutu
ra Aquim. Aquim can cuu sutu ra
Eliud, 15 ta Eliud can cuu sutu ra
Eleazar. Eleazar can cuu sutu ra
Matán, ta Matán can cuu sutu ra
Jacob. 16 Jacob can cuu sutu ra José
ra cuu ii ña María sihi ra Jesucristo.
17 Cha queta uchi cumi ñivi cuu
ñivi ra Jesuu nda quivi ni chacoo ra
Abraham nda quivi cha ni chacoo
ra David tiempu chahnu, ta cha
queta ndico inga uchi cumi ñivi ra
nda quivi ni chacoo ra David nda

quivi cuahan ñivi Israel iti ñuhun
Babilonia suvi ni tiempu chahnu, ta
nda quivi can ta nda quivi cha ni
cacu ra Jesuu cha queta ndico tucu
inga uchi cumi ñivi ra.

Tuhun yoso cuhva cha ni cacu ra Jesucristo

(Lc. 2.1-7)

18 Chehe cuu tuhun yoso cuhva
ni cacu ra Jesucristo. Cha iyo vaha
tuhun cha cua tandaha ña María
sihi ra chi ra José. Ña ta coo ña
chi ra, ta nihin ña cuhva ti cha cua
coo sehe ña savaha ra Tati Ndioo.
19 Rai vaha cuu ra José ra cua cuu ii
ña. Chacan cuu cha saxini ra ti cua
saña xehe ra chi ña, vati ña cuni ra
cha cua coo tu ca nuun chi ña iti
nuun ndihi ñivi. 20 Ni vii nanducu
xini ra ñaan cha cuu cha cua
savaha ra, ta ndehe ra chi iin tatun
ra chahnu Ndioo tichi ñumahna, ta
quechaha cati ra tatun Ndioo can
chi ra ti:
—Yoho José, ñivi ra David chihin
cun. Ña cua saxini cun, soco cua
naquihin cun chi ña María ñasihi
cun, vati tuvi maan sehe ña tichi
ña savaha ra Tati Ndioo. 21 Cua
cacu sehe ña, ta Jesuu cua sacunani
ndo chi ra, vati cua sacacu ra chi
ñivi cuu ñivi ra, ta cua naan cuati
savaha ñi —cati ra tatun Ndioo can.
22 Ndihi chacan ni chacoo, vati
tacan ni quee tuhun cuhva ni cati
tuhun ra chahnu Ndioo chi ra ni
cahan cuenda ra Ndioo nu ni quichi
quivi, vati cha cati ra ti:
23 Cua tuvi sehe iin ña yoco,
ta cua queta quivi cua cacu ra.
Emanuel cua cunani ra,
cati ra cahan cuenda ra Ndioo can.
Cuni cati tuhun Emanuel can ti iyo
ra Ndioo chihin yo.
24 Tacan cuu, ta hora can ndoyo ra
José, ta savaha ra cuhva cati tuhun
tatun ra chahnu Ndioo. Quihin ra
chi ñasihi ra, 25 soco ña ni chacoo
ra chi ña nda cua nda quivi ni cacu
sehe ña. Tacan cuu, ta chacunani ra
Jesuu.

Quichi ndehe tahan ra ni quichi inga ñuhun nu ni cacu ra Jesuu

2 Quivi cha ni ndaca ñahan ra
Herode cacu ra Jesuu ñuun
Belén cha iyo cuenda ñuhun Judea.
Suvi ni quivi can queta ra sacuaha
chi ri tiñu. Inga ñuhun chiyo nu
cana nicandi quichi ra, ta queta
ra ñuun Jerusalén, 2 ta quechaha
nducu tuhun ra ti:
—¿Ndaa cuu nu ni cacu ra cuu ra
cua cundaca ñahan chi ñivi judío?
Nducu tuhun ndi, vati cha ni ndehe
ndi cha ndaa ri cuu tiñu ra chiyo
cana nicandi, ta vachi ndi, vati cuni
sacahnu tahan ndi chi ra —cati ra
ta ra.
3 Tuhun can chini ra Herode can,
ta quechaha saxini xaan ra, ta
yuhvi tahan ndihi ñivi iyo ñuun
Jerusalén can. 4 Tacan cuu, ta
sacuiti ra chi ndihi ra sutu chahnu
chi ndihi ra sacuaha ley chahnu
cha sacahnu ñivi can, ta quechaha
nducu tuhun ra chi ra ta ra ndaa
cuu nu cua cacu ra Cristo. 5 Tacan
cuu, ta cati ndico ra ta ra ti:
—Iti ñuun Belén cha iyo cuenda
ñuhun Judea cua cacu ra, vati tacan
ni taa ra ni cahan cuenda ra Ndioo
nu ni quichi quivi. Cha cati ra ti:

[6] Ndioho ñivi ñuun Belén cha iyo
cuenda ñuhun Judea,
cahnu xaan cua coo ñuun ndo,
vati iin rai cahnu xaan cua quee
ñuun ndo,
ta cua cundaca ñahan ra chi
ñivi ra Ndioo ñivi Israel,
cati ra —cati ra sutu chahnu ta ra.
[7] Tacan cuu, ta cana xehe ra
Herode chi ra sacuaha tiñu can, ta
nducu tuhun ra chi ra ta ra ndaa
quivi ni quechaha ndehe ra ta ra
tiñu can iti siqui andivi. [8] Tacan cuu,
ta cati ra ti:
—Cuahan ndo iti ñuun Belén, ta
cua nanducu vaha ndo chi ve luhu
can. Tacan cua nanihin ndo chi ve,
ta sa cua quichi cati ndo chihin yu,
vati tacan cua cuhun tahin, ta sa
cua sacahnu tahin chi ve —cati ra.
Tacan tava tiñu ra chi ra ta ra iti
ñuun Belén.
[9] Chini ra ta ra cha ni cahan ra
Herode can, ta cuahan ra. Ni ndehe
ndico tucu ra chi ri tiñu ndehe
xihna ra chiyo nu ni quichi ra, ta
iti nuun ra ta ra cuahan ri nda cua
nda ni queta ri xini vehe nu caa
ve luhu can. [10] Ndehe ra ta ra nu
chacuiñi ri, ta sii xaan quechaha
cuni ra. [11] Tacan cuu, ta quihvi ra ta
ra tichi vehe can, ta ndehe ra ta ra
chi maan ve luhu can chi ña María
sihi ve. Tacan cuu, ta chahnu chiti
ra, ta sacahnu ra ta ra chi ve. Nuna
ra ta ra cha naan ra, ta samani
ra ta ra chi ve. Samani ra xuhun
cuaan. Samani ra cutu. Samani ra
suchan xico vixin chahan. Samani
ra ta ra. [12] Tacan cuu, ta cati ra
Ndioo chi ra ta ra chi ñumahna ti
ña cua yaha ndico ra ta ra nuun ra
Herode. Chacan cuu cha quihin ra
ta ra inga iti, ta cuahan ndico ra iti
ñuun ra.

Chinu ñivi ra Jesuu chi ra iti ñuhun Egipto

[13] Cha cuahan ra sacuaha chi
ri tiñu, ta cahan tucu ra tatun
ra chahnu Ndioo chi ra José chi
ñumahna, ta cati ra chi ra ti:
—Cua cuinda cun, ta cua quihun
chi ve luhu sehun chi sihi ve, ta
cua cunu ndo cuhun ndo iti ñuhun
Egipto. Cua ndoo ndo tican nda cua
nda quivi cua cati ndique chihun,
vati cua nanducu ra Herode chi ve,
vati cua cahni run chi ve —cati ra
tatun Ndioo can.
[14] Tacan cuu, ta quihin ra José
chi ve chi sihi ve cha cuaa can, ta
cuahan ñi iti ñuhun Egipto. [15] Ican
ndoo ñi nda quivi ni chihi ra
Herode can. Chacan cuu cha queta
tuhun ra chahnu Ndioo cuhva ni
cati ra cahan cuenda ra Ndioo nu
ni quichi quivi, vati cha cati ra ti iti
ñuhun Egipto cana ra chi sehe ra,
cati ra Ndioo —cati racan.

Cati ra Herode ti cua cuvi ndihi ve cuati

[16] Tacan cuu, ta nihin ra Herode
cuhva ti sandahyu ñahan ra
sacuaha chi ri tiñu chi ra, ta xaan
xaan ra cuu. Tacan cuu, ta cati
tuhun ra ti cua cuvi ndihi ra cuati
ndihli iyo ñuun Belén chi ndihi
ranchu iyo yatin ñuun can. Chahni
ra chi ndihi ra ña ta queta uvi cuiya
ra, vati cuhva can saxini ra Herode
cha ni cacu ra nanducu ra sacuaha
chi ri tiñu can. [17] Tacan queta tuhun
cha ni cati ra Jeremía nu ni quichi
quivi, vati cati ra ti:

18 Chini ñivi ti ndahyu ñivi ñuun
Ramá.
Cuihya xaan cuni anima ñi,
ta ndahyu chaa ñi.
Cuvaa ñivi cuu ñivi ña Raquel
cuenda sehe ñi,
ta ña cuni ñi cha cua cava taxin
anima ñi,
vati cha ni chihi ve,
cati ra Jeremía can.
19 Tacan cuu, ta queta quivi chihi
tahan ra Herode can, ta queta ndico
tucu tatun ra chahnu Ndioo nu iyo
ra José iti ñuhun Egipto can, ta
quechaha cahan tucu ra chi ra José
tichi ñumahna, 20 ta cati ra chi ra ti:
—Cua cuinda cun, ta cua quihun
chi ve luhu sehun chi sihi ve, ta cua
cuhun ndico ndo iti ñuhun Israel,
vati cha ni chihi ra nducu cahni chi
ve —cati ra.
21 Chacan cuu cha ni chacuinda
ra José, ta quihin ra chi ve chi sihi
ve, ta quee ñi cuahan ñi iti ñuhun
Israel. 22 Tacan cuu, ta chini soho
ra ti ra Arquelao cuu ra ndiso tiñu
ra Herode sutu ra, ta ndaca ñahan
ra iti ñuhun Judea can. Chacan cuu
cha yuhvi ra José cuhun ndico ra
tican. Cahan ndico tucu ra Ndioo
chi ra tichi ñumahna, ta cuahan
ra José chi ñi iti ñuhun Galilea.
23 Cuahan ra tican, ta ni chacoo ra
iin ñuun nani Nazaret. Chacan cuu
cha queta tuhun cahan ra ni cahan
cuenda ra Ndioo, vati cati ra ti ra
ñuun Nazaret cua cuu ra Jesuu.

Tichi cuhu cati tuhun ra Juaan ra sacuanduta

(Mr. 1.1-8; Lc. 3.1-9, 15-17; Jn. 1.19-28)

3 Suvi ni tichi quivi can queta
ra Juaan ra sacuanduta tichi
cuhu iti ñuhun Judea can, ta cati
tuhun ra tuhun vaha. 2 Cati ra
Juaan can chi ñivi can ti:
—Cua saña ihni ndo cuati ndacu
ndo, vati yatin xaan cua cundaca
ñahan ra iyo iti siqui andivi chi yo
—cati ra.
3 Chehe cuu tuhun cati tuhun ra
Isaía ra ni cahan cuenda ra Ndioo
nu quichi quivi, vati cati ra cuenda
ra Juaan can ti:
Cua cana chaa iin rai tichi cuhu,
ta cua cati ra ti
cua tiso vaha ñi iti nu cua yaha
ra chahnu.
Tacan ni cua tiso vaha ñi tiñu,
cua cati ra,
cati ra Isaía can.
4 Chacundichin ra Juaan can
sahma ixi ri camellu, ta chacunuhni
iin cinta ñiin tichi ra. Chachi ra
tica, ta chihi ra nduxi ñuñu cuhu,
[vati tacan ni chacoo ra ni cahan
cuenda ra Ndioo tiempu chahnu].
5 Tacan cuu, ta cuahan ñivi ñuun
Jerusalén nuun iyo ra. Cuahan
ndihi ñivi ñuhun Judea chi ndihi
ñivi iyo yatin yuta Jordán. 6 Nahma
ñi cuati savaha ñi, ta sacuanduta ra
Juaan can chi ñi yuta Jordán can.
7 Ndehe ra Juaan ti cha tuvi ra
fariseo chi ra saduceo quichi, vati
cua cuanduta tahan ra ta ra, ta
quechaha cati ra chi ra ta ra ti:
—¡Vata xaan ndo! Yoni cati chi
ndo ti cua cundee cacu ndo nu cua
tachi tuni ra Ndioo chi ñivi. 8 [Tu
cha ndicha ndo,] na cua savaha ndo
cuhva ndacu ñivi saña ihni ndicha
cuati ndacu ñi. 9 Ña cua saxini ndo
chi anima ndo ti cha iyo vaha ndo,
vati ñivi ndo chi ra Abraham. Yuhu
cati chi ndo ti tu cua cuni ra Ndioo

cua cuu savaha ra iin cuhva cahnu
xaan. Cua cuu sama ra yuu ya, ta
cuu chi ñivi ra Abraham. 10 Cha
iyo vaha tuhun cha cua tahnda
ndihi yutun ña vaha chiti. Cua
tahnda chi, ta cua cayu chi tichi
ñuhun, [vati cuhva cua tachi tuni
ra Ndioo chi ñivi ña vaha cuu chi].
11 Sacuanduta yu chihin ndo chi
nduta, vati cha ni saña ihni ndo
cuati savaha ndo, soco iti chate
vachi inga ra, ta iyo xaan ca tu
ndee ini chi ra. Ñahni yavi ndai
cha cua cui musu ra, ta cua cuise
ndichan ra. Maan ra cua cuhva cha
cua quichi ra Tati Ndioo, ta suvi
ra cuu ra cua tachi tuni. 12 Cha iyo
vaha ra cha cua sandundoo ra nu
cua satati ra chiti trigu can. Cua
canihin vaha ra chiti can tichi yaca
ra, ta cua cahmi ra cha ña vaha can
chi ñuhun ña ndahva. [Tacan cati
ra Juaan can, vati cua quee vaha
ñivi saña ihni cuati, ta cua cutuni
ñivi ni vii ndacu cuati.]

Cha ni chanduta ra Jesuu

(Mr. 1.9-11; Lc. 3.21-22)

13 Tacan cuu, ta quee ra Jesuu
iti ñuhun Galilea, ta cuahan ra
iti yuta Jordán nuun iyo ra Juaan
can. Tican cuahan ra, vati cua
sacuanduta ra Juaan chi ra. 14 Ña
cuni ra Juaan can sacuanduta ra
chi ra, ta cati ra chi ra ti:
—Nini ca cha cua sacuanduta cun
chi yuhu, ta cha vachi cun iti nuin
—cati ra.
15 Ta cati ra Jesuu chi ra ti:
—Ña cua casi cun, vati cha vaha
cuu cha cua savaha yo cuhva cati ra
iyo iti siqui andivi —cati ra.
Tacan cuu, ta chaha ra Juaan.
16 Cha ni chanduta ra Jesuu, ta sa
ni quee ra tichi nduta, ta nuna iti
siqui andivi, ta ndehe ra Jesuu cha
vachi nuun ra Tati Ndioo cuhva iin
ri ndivi, ta quichi ra chi ra Jesuu.
17 Tacan cuu, ta nducahan ra Ndioo
iti siqui andivi, ta cati ra ti:
—Sehi chi rahya. Cuni xain chi
ra, ta sii xaan cuni yu ndehi chi ra
—cati ra.

Ndehe run cuihna a cua savaha ra Jesuu iin ndavaha ni

(Mr. 1.12-13; Lc. 4.1-13)

4 Tacan cuu, ta ndaca ra Tati
Ndioo chi ra Jesuu tichi cuhu
can, vati tacan cua ndehe run
cuihna a ña cua savaha ra Jesuu iin
ndavaha ni.
2 Chacoo ndita ra Jesuu uvi xico
quivi. Tacan cuu, ta chisoco ra,
3 ta tuhva run cuihna nu iyo ra, ta
quechaha cati run chi ra ti:
—Tu ndicha ti sehe Ndioo cuu cun,
cua cati cun chi yuu ya ti cua cuu
chi paan, ta cua cachi cun —cati
run.
4 Ta cati ndico ra Jesuu ti:
—Cha cati tutu Ndioo ti iyo ndito
ñivi, vati chachi ñi, soco ñavi
cuenda chacan ni iyo ndito ñivi. Iyo
ndito ñi, vati maan ra Ndioo cati,
cati chi —cati ra.
5 Tacan cuu, ta quihin run cuihna
chi ra, ta cuahan ra chi run ñuun
Jerusalén, ta tiso run chi ra nda
xini ve ñuhun cahnu can, 6 ta
quechaha cati run chi ra ti:
—Tu ndicha ti sehe Ndioo cuu cun,
cua capa cun, vati cati tutu Ndioo
ti:

Cati tuhun ra Ndioo ti cua cumi
ra tatun Ndioo chi sehe ra,
ta cua tindee tatun ra chihin ra,
coto cua yani chaha ra chata
yuu,
cati chi —cati run.
7 Ta cati ndico ra Jesuu chi run ti:
—Inga ndico cha cati tutu Ndioo
ti ña cua nducu ndo cuhva cha cua
savaha ra chahnu Ndioo iin cha
ndavaha ni, cati chi —cati ra.
8 Tacan cuu, ta chandaca ndico
tucu run cuihna chi ra nu iyo iin
yucu sucun xaan, ta sanahan run
ndihi ñuun iyo nu ñuhun ñuñivi chi
ra, ta taqui xaan chi, 9 ta quechaha
cati run chi ra ti:
—Ndihi ñuun can cua cuhve
chihun, tu cua cahnu chiti cun, ta
cua sacahnu cun chihin yu —cati
run.
10 Tacan cuu, ta cati ra Jesuu chi
run ti:
—Cuahan, yoho Satanaa, vati cha
cati tutu Ndioo ti cua sacahnu ndo
chi ra chahnu Ndioo. Iin tuhun ni
maan ra cua sacahnu ndo, cati chi
—cati ra.
11 Tacan cuu, ta cuahan run
cuihna, ta tuhva ra tatun Ndioo nu
iyo ra Jesuu, ta tindee ra ta ra chi
ra.

Quechaha cati tuhun ra Jesuu iti ñuhun Galilea

(Mr. 1.14-15; Lc. 4.14-15)

12 Queta tuhun nuun ra Jesuu ti
cha ni tiin tiñu chi ra Juaan, ta
quee ra Jesuu cuahan ra iti ñuhun
Galilea. 13 Tacan cuu, ta quee ra
ñuun Nazaret, ta cuahan ra iti ñuun
Capernaum, vati cua ndoo ra tican.
Yatin yu tañuhun nu iyo ñuhun
Zabulón chi ñuhun Neftalí tican
ni chacoo ra. 14 Chacan cuu cha ni
quee tuhun cuhva ni cati ra Isaía
ra ni cahan cuenda ra Ndioo nu ni
quichi quivi, vati cati ra ti:
15 Iti ñuhun Zabulón, iti ñuhun
Neftalí nu iyo tañuhun inga
chiyo yuta Jordán, iti ñuhun
Galilea nu iyo ñivi cuu inga
tucu ñivi,
16 tican ni chacoo ñi nu naan,
soco vitin cha ndehe ñi iin cha
ndichin vaha.
Cha queta iin cha ndichin nu
iyo ñi chi ndavaha ni.
[Tacan ni cati ra Isaía can cuenda
ra Jesuu.]
17 Nda ni quivi can quechaha cati
tuhun ra Jesuu tuhun vaha, ta cati
ra ti:
—Cua saña ihni ndo cuati ndacu
ndo, vati yatin xaan cua queta quivi
cua cundaca ñahan ra iyo iti siqui
andivi —cati ra.

Cana ra Jesuu chi cumi ra chahni tiaca

(Mr. 1.16-20; Lc. 5.1-11)

18 Iin quivi chica cuu ra Jesuu yu
tañuhun Galilea can, ta ndehe ra
uvi rai, ta mani yani ra ta ra. Iin ra
nani Simón Pedro, ta inga ra yani
ra nani Ndree. Cani ra ta ra taraya
ra tichi nduta can, vati ra chahni
tiaca cuu ra ta ra. 19 Tacan cuu, ta
quechaha cati ra Jesuu chi ra ta ra
ti:
—Na coho. Cua coo ndo chihin yu,
ta cua savahi cha cua nanducu ndo
chi ñivi cuhva ni nanducu ndo chi
ri tiaca —cati ra.
20 Tacan cuu, ta ni nacoo ra ta ra
taraya ra, ta cuahan ra, ta ndicu ra

ta ra chi ra Jesuu. [21] Quee ra Jesuu
cuahan ra, ta quechaha ndehe
ndico tucu ra inga uvi rai, ta mani
yani ra ta ra. Ra Jacobo sehe ra
Zebedeo cuu ra chi ra Juaan yani
ra. Ni iyo ra ta ra chi Zebedeo sutu
ra tichi tundoo, ta tiso vaha ra ta ra
taraya ra, ta cana ra Jesuu chi ra ta
ra. [22] Tacan cuu, ta ni nacoo ra ta ra
sutu ra tichi tundoo can, ta cuahan
ra ta ra. Ndicu ra ta ra chi ra Jesuu.

Chi tuvi ñivi sanahan ra Jesuu

(Lc. 6.17-19)

[23] Nini cahnu ñuhun Galilea can
cuahan ra Jesuu, ta sacuaha ra chi
ñivi tichi ve ñuhun ñi. Cati tuhun ra
tuhun vaha yoso cuhva cua cundaca
ñahan ra iyo iti siqui andivi, ta
sanduvaha tahan ra chi ñivi cuhvi—
masi cuhvi ñi ndihi nuun cuehe.
[24] Tacan cuu, ta queta tuhun ra nini
cahnu ñuhun Siria, ta quichi ndaca
ñivi chi ndihi ñivi cuhvi nu iyo ra.
Ndaca ñi chi ñivi iyo tati cuihna
anima. Ndaca ñi chi ñivi chahni rai.
Ndaca ñi chi ñivi ña cuu caca. Ndaca
ñi, ta sanduvaha ra chi ñi. [25] Tuvi
xaan ñivi ndicu chi ra. Ndicu ñivi
iyo ñuhun Galilea chi ra. Ndicu ñivi
iyo ñuhun Decápoli. Ndicu ñivi iyo
ñuun Jerusalén. Ndicu ñivi ñuhun
Judea. Ndicu ñivi quichi inga chiyo
yuta Jordán. Ndicu ñi chi ra.

Cha cati tuhun ra Jesuu chi ñivi nda siqui yucu

5 Ndehe ra Jesuu ti tuvi ñivi
nducuiti, ta quee ra cuahan
ra siqui yucu. Ni chacunda nuun
ra, ta tuhva ñivi sacuaha chi ra nu
ndaa ra. [2] Tacan cuu, ta quechaha
sacuaha ra chi ñi.

Cuhva cua cusii ini ñivi

(Lc. 6.20-23)

Cati ra Jesuu chi ñivi can ti:
[3] —Cua cusii ini ñivi cuni xaan
chi ra Ndioo, vati cua coo ñi nu cua
cundaca ñahan ra iyo iti siqui andivi.
[4] 'Cua cusii ini ñivi ndahvi cuni
anima cuenda cuati ñi, vati cua coo
tu ndee ini chi ñi.
[5] 'Cua cusii ini ñivi masu ini, vati
cua coo vaha ñi chi ra Ndioo quivi
cua nduchaa ñuhun ñuñivi ya.
[6] 'Cua cusii ini ñivi cuni ndicha
cha cua coso vaha anima cuhva
cuni ra Ndioo, vati cua coo cha
vaha chi anima ñi.
[7] 'Cua cusii ini ñivi iyo tu ndahvi ini,
vati cua cundahvi ini ra Ndioo chi ñi.
[8] 'Cua cusii ini ñivi cuni ndicha chi
ra Ndioo, vati cua ndehe ñi chi ra.
[9] 'Cua cusii ini ñivi sandumani chi
tahan ñi, vati ñivi Ndioo cua cuu ñi.
[10] 'Cua cusii ini ñivi ndehe tu ndoho,
vati ndacu ñi cuhva cuni ra Ndioo,
vati cua coo ñi nu cua cundaca ñahan
ra iyo iti siqui andivi.
[11] 'Cua cusii ini ndo, tu cua cahan
ñivi ndavaha ni chi ndo, ta cua cani
ñi chi ndo, ta cua sandahyu ñahan
ñi, vati cua cati ñi ti ndavaha ni
ndacu ndo, vati chica ndo chi main.
[12] Cua cusii ini ndo, vati cua cunda
xaan yahvi ndo iti siqui andivi. Ta
ni cuhva chaha ñivi tu ndoho chi ra
cahan cuenda ra Ndioo nu ni quichi
quivi tiempu chahnu.

Cuhva cua coo ñivi chica chi ra Jesuu

(Mr. 9.50; Lc. 14.34-35)

[13] [Ni vii cahan ra Jesuu chi ñivi
can:]

’Cua cuu ndo sava ni ta cua ñiin
vaha. Tu ña vaha ñiin, ta cua
naan cha uhva chi, ña cua cuu ca
nduvaha ndico chi. Ñahni ca yavi
ndaa chi. Cua savita yo chi chi, ta
cua ndoyo ñuhun chi.
14 ’Cua cuu ndo sava ni ta cua
iin ñuhun ndichin. Ña xehe iyo iin
ñuun caa iin siqui yucu. 15 Tu cua
taa yo ñuhun, ña cua tihi yo chi
chi tichi iin máquila, soco cua tiso
yo chi chi nu candileru, ta ndichin
cua ndehe ndihi ñivi iyo tichi vehe.
16 Tacan na cua coo vaha ndo chi
ndihi ñivi, vati tacan cua ndehe
ñi ti cha vaha ndacu ndo, ta cua
sacahnu tahan ñi chi sutu ndo iyo
iti siqui andivi.

Sanahan ra Jesuu yoso cuhva iyo ley chahnu

17 [Ni vii cahan ra Jesuu chi ñivi
can:]
’Ña cua saxini ndo ti cha vachi
yu, vati cua sanain ley cha ni tiso
ra Moisee chi tuhun cati tuhun ra
ni cahan cuenda ra Ndioo tiempu
chahnu. Ñavi cuhva can quichi yu.
Quichi yu, vati cua saquete ndihi
chacan. 18 Cati ndicha yu ti ña cua
naan ñuhun ñuñivi chi andivi nda
cua nda cua queta ndihi chacan.
Chacan cuu cha chito yo ti ña cua
naan ni iin tuhun luhu cha iyo nu
tutu Ndioo. 19 Chacan cuu cha tu
iyo ñivi ña cua sacuinu ñi ndihi
tuhun ley can cha cati tuhun ra
Ndioo, tu cua cati ñi ti ña nini
chacan, luhu xaan ca ñi cua cuu nu
cua cundaca ñahan ra iyo iti siqui
andivi. Tu iyo ñivi cua sacuinu
ndihi chacan, ta cua cati ñi chi ñivi
tahan ñi ti na cua sacuinu tahan ñi
chi chi, cahnu xaan ñi cua cuu nu
cua cundaca ñahan ra iyo iti siqui
andivi. 20 Cati yu chihin ndo ti ñavi
cha vaha vaha ndacu ra sacuaha
ley chahnu, ta ñavi cha vaha vaha
ndacu tahan ra fariseo. Tu ña cua
coo ndo chi cha vaha ca, ña cua
coo ndo nu cua cundaca ñahan ra
iyo iti siqui andivi.

Cati ra Jesuu ti ña cua quihin ñivi tisihi chi ñivi tahan ñi

(Lc. 12.57-59)

21 [Ni vii cahan ra Jesuu chi ñivi
can:]
’Cha chini ndo ti tiempu chahnu
queta tuhun ti ña cua cahni ndo
ñivi tahan ndo, vati tu cua cahni
ndo tahan ndo, iyo cha cua cutuni
ndo. 22 Yuhu cati chi ndo ti tu cua
cuxaan ini ndo chi ñivi tahan ndo,
iyo cha cua cutuni ndo. Tu cua cati
ndo chi tahan ndo ti quiti cuhu cuu
ñi, cua yaha ndo nu ra cumi tiñu,
ta cua cutuni ndo. Tu cua cati ndo
ti tondo xini ñivi, cua cuhun ndo
andaya nu cayu ñuhun.
23 ’Tu cua cundaca ndo cha cua
samani ndo chi ra Ndioo, ta cua
queta ndo nu cua samani ndo chi
chi, ta chacuhun ini ndo ti cha
savaha ndo iin ndavaha ni chi
tahan ndo, 24 cua nacoo nuun ndo
cha cua samani ndo chi ra Ndioo
tican nu altar can, ta cua quee
ndo. Cuahan xihna ndo, ta na cua
ndumani ndico ndo chi tahan ndo,
ta sa cua cuu cuhun ndico ndo
samani ndo cha ndaca ndo chi ra
Ndioo.
25 ’Quii xaan na cua ndumani
ndico ndo chi ñivi cuni cuati chi
ndo cha ña ta queta ndo nu ra cumi

tiñu, coto cua cuhva cuenda ñi
chi ndo chi ra cale, ta cua cuhva
cuenda ra chi ndo chi ra tatun, ta
cua tihi ra chi ndo ve caa. 26 Cati
ndicha yu chihin ndo ti ña cua
cundee quee ndo nda cua nda quivi
cua tiahvi ndo ndihi multa can.

Cati ra Jesuu ti na ña cua coo ñivi ndavaha ni chi tahan ñi inga chiyo

27 [Ni vii cahan ra Jesuu chi ñivi
can:]
'Cha chini ndo ti tiempu chahnu
queta tuhun ti ña cua coo ndo
ndavaha ni chi tahan ndo inga
chiyo, 28 soco yuhu cati chi ndo ti tu
cua ndehe ndo chi iin ñahan, vati
cuni ndo coo ndo ndavaha ni chi ña,
cha ndoo chi chi anima ndo cuhva
cha ni savaha ndicha ndo ndavaha
ni chi ña cuu chacan.
29 'Tu cua savaha ndo cuati cha
cuenda titi nuun ndo, cua sanini
ndo chi ndo, ta ña cua savaha ca
ndo cuati can chi titi nuun ndo,
vati vaha xaan ca cua cumi ndo
titi nuun ndo, ta ña cua quehni
cava niniin iquin cuñu ndo nu cua
cutuni ndo. 30 Tu cua savaha ndo
cuati cha cuenda ndaha cuaha ndo,
cua sanini ndo chi ndo, ta ña cua
savaha ndo cuati can chi ndaha ndo,
vati vaha xaan ca cha cua sacuenda
ndo ñaan cha cuu cha cúa savaha
ndo chi ndaha ndo, ta ña cua ndoyo
ñuhun niniin iquin cuñu ndo nu
cua cutuni ndo.

Cati ra Jesuu ti na ña cua saña ra rai chi ñasihi ra

(Mt. 19.9; Mr. 10.11-12; Lc. 16.18)

31 [Ni vii cahan ra Jesuu chi ñivi
can:]
'Cha chini ndo ti tiempu chahnu
queta tuhun ti tu cua saña ndo chi
ñasihi ndo, na cua nducu ndo cha
cua ndoyo tutu cha ni saña ndo chi
ña, 32 soco yuhu cati chi ndo ti tu
cua saña ndo ñasihi ndo, ta ñahni
ndavaha ni cha ni chacoo ña chi
ra rai inga chiyo, cua savaha ndo
cha ni chacoo ña ndavaha ni chi ra
rai inga chiyo cha cuenda ra Ndioo.
Tu cua tandaha ndo chi iin ñahan
cha ni saña inga rai, cua coo ndo
ndavaha ni chi ña inga chiyo cha
cuenda ra Ndioo.

Cati ra Jesuu ti ña cua sandahyu ñahan ñivi

33 [Ni vii cahan ra Jesuu chi ñivi
can:]
'Cha chini tahan ndo ti tiempu
chahnu queta tuhun ti ña cua
sandahyu ñahan ndo, soco cuenda
ra chahnu cua savaha ndicha ndo
cuhva cha ni cati ndo. 34 Yuhu cati
chi ndo ti ña cua xita ndo iin tuhun
ra Ndioo. Ña cua xita ndo tuhun iti
siqui andivi, vati nu ndaa ra Ndioo
cuu tican. 35 Ña cua xita ndo tuhun
ñuhun ñuñivi, vati nu ndaa chaha
ra Ndioo cuu ñuhun ñuñivi ya. Ña
cua xita ndo tuhun ñuun Jerusalén,
vati ñuun ra Ndioo cahnu cuu ñuun
can. 36 Ta ni cuhva ña cua xita ndo
tuhun xini ndo, vati iin tuhun ra
Ndioo chaha cha nducuichin xini
ndo a ndutuun xini ndo. Ña cua
xita ndo tu yuhu ra Ndioo. 37 Tu
cua cati ndo ti cua savaha ndo iin
tiñu, cua savaha ndicha ndo cuhva
cati ndo. Tu cua cati ndo ti ña cua
savaha ndo iin tiñu, ña cua savaha
ndicha ndo chi chi, ta chacan ni
cua savaha ndo. Tu cua xita ca ndo

tuhun, cua savaha ndo chacan, vati
ñivi ndavaha ni cuu ndo.

Cati ra Jesuu ti cua savaha ñivi cha vaha chi ndihi ñivi

(Lc. 6.29-30)

38 [Ni vii cahan ra Jesuu chi ñivi
can:]
'Cha chini ndo ti tiempu chahnu
queta tuhun ti tu cua tuhun iin ñivi
titi nuun ñivi tahan ñi, cua tuhun
tahan ra cumi tiñu titi nuun maan
ñi cha cua cutuni ñi. Ta ni cuhva
tu cua tahvi ñivi nuhun ñivi tahan
ñi, cua tahvi tahan nuhun ñi cha
cua cutuni ñi. 39 Tacan cha ni cati
ñivi, soco yuhu cati chi ndo ti ña
cua savaha ndo ndavaha ni chi ñivi
savaha ndavaha ni chi maan ndo.
Tu cua cani ñivi iin chiyo nuun ndo,
ña cua cani ndico ndo chi ñi, soco
na cua cuhva ndo cha cua cani
ñi inga chiyo nuun ndo. 40 Tu cua
cuni ñivi cuati chihin ndo, ta cua
quenda ñi sahma ndo, ña cua cani
tahan ndo chi ñi, soco na cua cuhva
tahan ndo inga sahma ndo. 41 Tu
cua sanini ñivi cha cua cuhun ndo
iin kilómetro chi ñi, ña cua cuxaan
ini ndo chi ñi, soco na cua cuhun
ndo uvi. 42 Tu cua queta ñivi caya
nu iyo ndo, na cua tindee ndo chi
ñi, ta na cua cuhva nuun ndo chi
ñivi tahan ndo, tu cua cuni ñi tava
nuun ñi.

Cua cuni mani ñivi chi ñivi cuxaan ini chi ñi

(Lc. 6.27-28, 32-36)

43 [Ni vii cahan ra Jesuu chi ñivi
can:]
'Cha chini ndo ti tiempu chahnu
queta tuhun ti cua cuni mani ndo
chi ñivi tahan ndo, ta cua cuxaan
ini ndo chi ñivi cuxaan ini chi ndo,
44 soco yuhu cati chi ndo ti cua cuni
mani ndo chi ñivi cuxaan ini chi
ndo, ta cua cahan ndahvi ndo chi ra
Ndioo cuenda ñivi chaha tu ndoho
chi ndo, 45 vati tacan cua savaha
ndo cuhva cuni sutu ndo cha iyo
iti siqui andivi. Tacan cua savaha
ndo, vati chaha ra Ndioo cha vaha
chi ndihi ñivi. Chaha ra cha ndehe
ri nicandi nu iyo ñivi ndacu cha
ndavaha ni cuhva ndehe ri nu iyo
ñivi ndacu cha vaha. Ta ni cuhva
chaha ra cha cuun savi nu iyo ñivi
ndacu cha vaha, ta cuun tahan
savi nu iyo ñivi ndacu cha ndavaha
ni. 46 Tu cua cuni mani ndo mani
chi ñivi cuni mani chi ndo, ñahni
cha cua sacanaan ndo cuenda ra
Ndioo, vati tacan ni ndacu tahan
ra satiahvi cuenda ra cumi tiñu chi
ndo. 47 Tu ini chi ñivi tahan ndo
sacahnu ndo, savaha ndo cuhva
savaha ndihi ca ñivi, ta ña vaha cha
tacan ni, vati tacan savaha tahan
ñivi cuu inga tucu ñivi. 48 Na cua
savaha ndo cha vaha ndicha cuhva
ndacu sutu ndo cha iyo iti siqui
andivi, vati ndacu ra cha vaha.

Cati ra Jesuu ti na cua savaha ñivi cha vaha ndicha

6 [Ni vii cahan ra Jesuu chi ñivi
can:]
'Na cua nducu ndo cuhva cha cua
savaha ndo cha vaha, soco ña cua
nducu ndo cuhva cha cua ndehe
ñivi cuhva ni savaha ndo. Tu cua
cuni ndo cha cua ndehe ñivi yoso
cuhva cua savaha ndo, ña cua
cunda yahvi ndo iti nuun ra sutu
ndo iyo iti siqui andivi, [vati cha

nihin ndo yahvi ndo chi ñivi ñuñivi
cha savaha ndo tacan]. 2 Tu cua
cuhva ndo xuhun chi ñivi ndahvi
caya, ña cua sacoto ndo chi ñivi.
Ña cua savaha ndo cuhva savaha
ñivi samani xuhun chi ñivi tichi ve
ñuhun, ta ña cua savaha ndo cuhva
savaha ñivi samani xuhun chi ñivi
iti cahnu. Tacan savaha ñi, vati
cuni ñi cha cua cati ñivi ti cahnu
xaan ñivi cuu ñi. Cati ndicha yu
chihin ndo ti cha nihin ñi yahvi ñi.
3 Tu cua samani ndo xuhun ndo, ña
cua sacoto ndo ni chi iin tahan ndo.
4 Chacan cuu cha cua cuhva xehe
ndo, ta cua cuhva ra sutu ndo yahvi
ndo, vati ndehe ra cha savaha xehe
ñivi.

Cati ra Jesuu yoso cuhva cua cahan ñivi chi ra Ndioo

(Lc. 11.2-4)

5 [Ni vii cahan ra Jesuu chi ñivi
can:]
'Hora cua cahan ndo chi ra Ndioo
ña cua savaha ndo cuhva savaha
ñivi uvi yaa. Cuni xaan ñi cuindi ñi
ve ñuhun, ta cuni xaan ñi cuinda ñi
iti cahnu, ta cahan ñi chi ra Ndioo,
vati cuni ñi cha cua ndehe ñivi cha
ndacu ñi. Cati ndicha yu chihin ndo
ti cha nihin ñi yahvi ñi. 6 Hora cua
cahan ndo chi ra Ndioo cua quihvi
ndo tichi vehe ndo, ta cua casi ndo
yu vehe, ta sa cua cahan ndo chi ra
cuu sutu ndo nu indi xehe ndo. Cua
ndehe maan ra cha savaha xehe
ndo, ta cua cuhva ra yahvi ndo.
7 'Hora cua cahan ndo chi ra
Ndioo ña cua nducuaha tuhun
cahan ndo, tu ña cua coto ndo
ñaan tuhun cuu cha cahan ndo
cuhva ndacu ñivi cuu inga tucu
ñivi. Tacan ni savaha ñican, vati
saxini ñi ti cua tasoho ra Ndioo chi
ñi, vati cuaha xaan tuhun cahan ñi.
8 Ña cua savaha ndo cuhva ndacu
ñican, vati cha chito ra Ndioo sutu
ndo ñaan cha cuu cha chini ñuhun
ndo, ta ña ta ndaca ndo chi chi
chihin ra. 9 Chacan cuu cha tehen
ni cua cahan ndo chi ra:

Sutu ndi iyo iti siqui andivi,
na cua sacahnu ndihi ñivi
chihun.
10 Na cua queta quivi cua cundaca
ñahan cun ihya nu ñuhun
ñuñivi ya.
Na cua coo chi cuhva cuni maun
ihya nu ñuhun ñuñivi ya
cuhva iyo chi iti siqui andivi.
11 Na cua cuhva cun cha cua cachi
ndi vitin tichi quivi ya.
12 Na cua sanaun cuati ndacu ndi
cuhva cha ni sanaan ndi cuati
savaha ñivi chihin ndi.
13 Na ña cua cuhva cun cha cua
savaha ndi cha ndavaha ni,
soco na cua sacacu cun chihin
ndi nu cua ndoyo ñuhun ndi,
vati maun cuu ra ndaca ñahan,
ta iyo tu ndee ini chihun,
ta cahnu xaan Ndioo cuu cun.
Na cua cuu chi tacan ni.

14 '[Tacan cati yu,] vati cua
sanaan tahan sutu ndo iyo iti siqui
andivi cuati savaha ndo, tu cua
sanaan maan ndo cuati ndacu ñivi
chi ndo. 15 Tu ña cua sanaan ndo
chacan, ña cua sanaan ra sutu ndo
cuati savaha maan ndo.

Cati ra Jesuu yoso cuhva cua coo ndita ñivi

16 [Ni vii cahan ra Jesuu chi ñivi
can:]

’Quivi cua coo ndita ndo ña cua
cucuihya xaan cuni anima ndo
cuhva savaha ñivi uvi yaa. Savaha
ñi cha ndahvi ndehe nuun ñi, vati
tacan cua coto ndihi ñivi ti cha iyo
ndita ñi. Cati ndicha yu chihin ndo
ti cha nihin ñican yahvi ñi. 17 Quivi
cua coo ndita ndo [cua savaha ndo
cuhva ndacu ndo ndihi ni quivi].
Cua tihi ndo aceite xini ndo, ta cua
nacata ndo nuun ndo, 18 vati tacan
ña cua coto ñivi cha iyo ndita ndo,
soco cua coto sutu ndo cha ndacu
xehe ndo, ta cua cunda yahvi ndo
chi maan ra, vati ndehe ra cha
ndacu ndo.

Cuhva cua cunda yahvi ñivi iti siqui andivi

(Lc. 12.33-34)

19 [Ni vii cahan ra Jesuu chi
ñican:]
’Na ña cua nducu ndo cha cua
coo cha vaha cha cua tivaha ndo
nu ñuhun ñuñivi ya, vati chachi ri
tindacu chi chi, ta cuxin chi. Tahvi
ñasuhu nu indi chi, ta quihin run
chi chi. 20 Na cua tivaha ndo cha
vaha iti siqui andivi, vati tican ña
chachi ri tindacu chi chi, ta ni ña
cuxin chi. Ña quihvi run ñasuhu,
ta suhu run chi chi. 21 Tacan cati
yu, vati nu iyo chachi ndo—cuenda
ican saxini ndo chi anima ndo.

Cuhva iyo titi nuun ñivi

(Lc. 11.34-36)

22 [Ni vii cahan ra Jesuu chi ñivi
can:]
’Titi nuun yo cuu sava ni ta cua
iin ñuhun ndichin. Tu vaha iyo
titi nuun yo, ndichin vaha cua
ndehe yo, [ta iyo cha chini tuni chi
yo]. 23 Tu ña vaha titi nuun yo, ña
ndichin vaha ndehe yo, [ta ñahni
cha chini tuni iyo chi yo]. Tu ñahni
cha chini tuni chi ndo cha cuenda
ra Ndioo, cha ndoyo ñuhun cuii ndo.

Ña cuu satiñu ñivi chi uvi ra cuu chitoho ñi

(Lc. 16.13)

24 [Ni vii cahan ra Jesuu chi ñivi
can:]
’Ña cuu satiñu ndo chi uvi ra cuu
chitoho ndo. Tu cua nducu ndo
cuhva, cua cuni mani ndo chi iin
ra, ta cua cuxaan ini ndo chi inga
ra. Chacan cuu cha cati yu ti ña cua
cuu satiñu ndo chi ra Ndioo, tu cua
nanducu xaan ndo cha cua cuu chi
maan ndo.

Cumi ra Ndioo chi ñivi ra

(Lc. 12.22-31)

25 [Ni vii cahan ra Jesuu chi ñivi
can:]
’Chacan cuu cha cati yu chihin
ndo ti ña cua tichaha ndo yoso
cuhva cua coo ndo. Ña cua saxini
ndo ñaan cha cuu cha cua cachi
ndo ta ñaan cha cuu cha cua coho
ndo. Ña cua saxini ndo ñaan cha
cuu cha cua cunami ndo cha cua
cundichin ndo. Cha chaha ra Ndioo
cha iyo ndito yo, ta chaha ra cha
iyo vaha iquin cuñu yo. Chacan cuu
cha chito yo ti cua cuhva ra cha
cua cachi yo cha cua cunami yo.
26 Cua saha ndo cuenda yoso cuhva
iyo ri saa. Ña tuhva ri tachi tata.
Ña tuhva ri cahnu itu. Ña tuhva ri
canihin vaha chiti chi. Ña tuhva
ri, soco chaha ra sutu ndo iyo iti
siqui andivi cha cua cuni ñuhun
ri, ta cahnu ca maan ndo chi rican.

27 Yoni ndo cua cuu sandusucun ndo
suvi ni chi maan ndo—masi saxini
xaan ndo.
28 ’Ña cua saxini xaan ndo yoso
cuhva cua cunami ndo. Cua ndehe
ndo yoso cuhva iyo ita cha iyo tichi
cuhu. Ña satiñu chi, ta ni ña tavi
chi yuhva. 29 Yuhu cati chi ndo ti
vasi taqui suhva ni chacundichin
ra Salomón, soco ña taqui ra cuhva
taqui ndicha maan ita can. 30 Vaha
xaan ca cua cuhva ra Ndioo cha
cua cundichin ndo cha cua cunami
ndo, vati tacan cumi ra chi ita
can, ta vitin iyo chi, ta yutaan cha
ndoyo ñuhun chi. Ñahni cha chinu
ini ndo chi ra cha vaha. 31 Ña cua
saxini ndo ñaan cua cachi ndo ñaan
cua coho ndo ñaan cua cundichin
ndo ñaan cua cunami ndo. 32 Ndihi
chacan cuni ndihi ca ñivi. Chito
ra sutu ndo iyo iti siqui andivi ti
cha chini ñuhun tahan ndo ndihi
chacan. 33 Na cua nducu xihna ndo
cha cua savaha ndo cuhva cuni ra
Ndioo nu cua cundaca ñahan ra, ta
na cua nducu xihna ndo cha cua
coso vaha anima ndo cuhva cuni ra.
Tacan, ta sa cua nihin tahan ndo
ndihi chacan. 34 Chacan cuu cha
ña cua saxini ndo cuenda yutaan,
vati yutaan iyo inga cha cua saxini
ndico tucu ndo. Iyo ñaan cha cua
saxini ndo iin iin quivi. [Tu tacan
ni cua savaha ndo, ña cua yaha
cuhva cha cua saxini ndo iin quivi
inga quivi.]

Ña cua cati ñivi ti ña vaha ñivi tahan ñi

(Lc. 6.37-38, 41-42)

7 [Ni vii cahan ra Jesuu chi ñivi
can:]
’Ña cua cati ndo ti ña vaha ñivi
tahan ndo, vati tacan ni ña cua
cati ra Ndioo ti ña vaha maan ndo,
2 vati cuhva cua cati ndo cuenda
ñivi—cuhva can cua cati ra Ndioo
cuenda maan ndo. Cua savaha ra
chihin ndo cuhva cua savaha maan
ndo chi ñivi tahan ndo. 3 Saxini ndo
ti ndavaha ni ndacu ñivi tahan ndo,
ta ña saha ndo cuenda ti cahnu
xaan ca ndavaha ni ndacu maan
ndo. 4 Cati ndo chi tahan ndo ti ña
vaha ndacu ñi. Tacan ni savaha ndo,
ta cahnu xaan ca ndavaha ni ndacu
maan ndo. 5 Ñivi uvi yaa cuu ndo.
Cua coso vaha xihna maan ndo, ta
sa cua cuu tindee tahan ndo chi
ñivi tahan ndo.
6 ’Ña cua cuhva ndo cha vaha chi
run ina xaan, coto cua cuico coo ri
ina can, ta cua tiin ri chihin ndo, ta
ni ña cua cuhva ndo cha ndaa yahvi
chi run quini, coto cua cuañu ri chi
chi, ta cua ndoyo ñuhun chi. [Tacan
ni ña cua cati tuhun ndo tuhun
Ndioo chi ñivi ña cua tasoho, coto
ña cua quihin cuenda ñi chi chi.]

Na cua ndaca ñivi chi ra Ndioo

(Lc. 11.9-13; 6.31)

7 [Ni vii cahan ra Jesuu chi ñivi
can:]
’Na cua ndaca ndo cha chini
ñuhun ndo chi ra Ndioo, ta cua
cuhva ra chi chi chi maan ndo,
8 vati cua cuhva ra Ndioo chi ndihi
ñivi chica chi ra.
9 ’Tu cua ndaca sehe ndo paan,
yoni cua cuhva iin yuu chi ra. 10 Tu
cua ndaca ra tiaca, ña cua cuhva
ndo iin coo chi ra. 11 Chito maan
ndo yoso cua samani ndo cha vaha
chi sehe ndo, ta ñivi ñuñivi cuu ndo.

Chacan cuu cha chito vaha xaan ca
ra sutu ndo iyo iti siqui andivi yoso
cua samani ra cha vaha chi ñivi
ndaca chi ra.
12 ’Chacan cuu cha na cua savaha
maan ndo cha vaha chi ñivi cuhva
cuni ndo cha cua savaha ñi chihin
ndo, vati chacan cuu tuhun iyo
tutu Ndioo cuhva cha ni cati ra tiso
ley chahnu cuhva cha ni cati ra
ni cahan cuenda ra Ndioo tiempu
chahnu.

Cuhva cua quihvi ñivi nu cua cundaca ñahan ra Ndioo

(Lc. 13.24)

13 [Ni vii cahan ra Jesuu chi ñivi
can:]
’Na cua yaha ndo nu tuu, ta cua
quihvi ndo nu cua cundaca ñahan
ra Ndioo, vati quihin xaan nu cua
yaha ñivi, ta cua queta ñi nu cua
ndoyo ñuhun ñi, ta tuvi xaan ñivi
yaha ican. 14 Chi tu ndoho cua yaha
ñivi nu tuu, ta cua coo ndito ñi chi
ra Ndioo. Ña tuvi ñi cuu ñi cundee
quihvi iti can.

Cua queta ñivi cua sandahyu ñahan

(Lc. 6.43-44)

15 [Ni vii cahan ra Jesuu chi ñivi
can:]
’Cua saha ndo cuenda yoso cuhva
iyo ñivi sandahyu ñahan cuenda
ra Ndioo. Queta ñi nu iyo ndo, ta
vii xaan cahan ñi, soco xaan xaan
ñi cuu. 16 Cua nacoto ndo chihin
ñi, vati cua ndehe ndo yoso cuhva
ndacu ñi. Ña nihin yo ticuayu nu
yutun iñu acuxa, ta ni ña nihin yo
ticava nu yutun tiyata. 17 Tu iyo iin
yutun vaha, vaha xaan chiti cana
nuun chi, soco tu ña vaha iyo iin
yutun, ña vaha chiti cana nuun
chi. 18 Ña cuu cana chiti ña vaha
nuun yutun vaha. Ta ni cuhva ña
cuu cana chiti vaha nuun yutun ña
vaha. 19 Tu ña cua cana chiti vaha
nuun yutun, cua tahnda chi, ta cua
cayu chi nu ñuhun. 20 Chacan cuu
cha cua coto ndo yoo ñivi cuu ñi,
tu cha cua ndehe ndo yoso cuhva
ndacu ñi.

Ña cua quihvi ndihi ñivi nu cua cundaca ñahan ra Ndioo

(Lc. 13.25-27)

21 [Ni vii cahan ra Jesuu chi ñivi
can:]
’Ñavi ndihi ñivi cati ti cha
sacahnu ndicha ñi chihin yu cuu ñi
cua cundee quihvi nu cua cundaca
ñahan ra iyo iti siqui andivi, soco
ñivi ndacu cuhva cuni ra suti cha
iyo iti siqui andivi—ñican cuu ñi
cua cundee quihvi. 22 Cua queta
quivi can, ta sa cua cati ñivi chihin
yu ti: “Yoho ra chahnu, cha cuenda
sivi cun cahan ndi cuenda ra Ndioo.
Cha cuenda sivi cun tava ndaa ndi
chi run tati cuihna. Cha cuenda sivi
cun savaha ndi cuhva cahnu xaan,”
cua cati ñi. 23 Tacan, ta sa cua cati
main chi ñi ti: “Ña nacote chihin
ndo. Cua quee ndaa ndo iti nuin,
vati mani cha ndavaha ni savaha
ndo,” cua cati yu.

Cuhva cha cua saxini vaha ñivi

(Lc. 6.47-49; Mr. 1.22)

24 [Ni vii cahan ra Jesuu chi ñivi
can:]
’Tu cua tasoho ndo tuhun cati
tuhin chi ndo ihya, ta cua savaha
ndo chi chi, cua cuu ndo sava ni
ta cua iin rai saxini vaha. Quihin

ra yuu cha cuu chaha vehe ra, ta
chaqui ndaa ra vehe ra nuun yuu
can. 25 Nihin xaan cuun savi, ta
nihin xaan yaha yuta, ta nihin caa
tati, ta yani chi chata vehe can,
soco ña nduva chi, vati yuu cuu
chaha chi. 26 Tu cua cuni ndo tuhun
cati yu ihya, ta ña cua savaha ndo
chi chi, cua cuu ndo sava ni ta cua
iin rai tondo xini. Chaqui ndaa ra
vehe ra nu ñuhun ni. 27 Cuun savi,
ta yaha yuta, ta caa tati, ta yani
chi chata vehe can, ta nduva chi, ta
ndoyo ñuhun cuii chi.
28 Tacan ni sandihi ra Jesuu tuhun
cati tuhun ra chi ñivi can, ta iyo
xaan cuni ndihi ñivi can chini ñi
tuhun cha sacuaha ra chi ñi, 29 vati
sacuaha ra chi ñi cuhva ni chito
ra ñaan tuhun sacuaha ra, ta ñavi
tacan sacuaha ra chito ley chahnu
chi ñi.

Sanduvaha ra Jesuu chi iin ra cuehe tahyu

(Mr. 1.40-45; Lc. 5.12-16)

8 Tacan cuu, ta nuun ra Jesuu
siqui yucu can, ta ndicu ñivi
can chi ra. Tuvi xaan ñivi cuu ñi
ndicu chi ra. 2 Tacan cuu, ta queta
iin ra cuehe tahyu. Tuhva ra nuun
iyo ra Jesuu, ta chahnu chiti ra iti
nuun ra, ta quechaha cati ra chi ra
ti:
—Yoho ra chahnu, tu cuni cun,
cua cuu sanduvahun chihin yu —
cati ra ndahvi can.
3 Tacan cuu, ta sacaa ra Jesuu
ndaha ra, ta sayani ndaha ra chi ra,
ta cati ra ti:
—Cuni yu. Na nduvahun —cati ra.
Ta hora can naan cuehe can chi
ra, 4 ta cati tucu ra Jesuu chi ra ti:
—Ña cua cahun ni chi iin ñivi,
soco cuahan. Cua sanahun chihun
chi ra sutu, ta cua cundaca cun cha
cua samani cun chi ra Ndioo cuhva
ni cati tuhun ra Moisee tiempu
chahnu. Chacan cuu cha cua coto
ñivi ti cha ni nduvahun —cati ra.

Sanduvaha ra Jesuu chi sehe iin ra sandaru

(Lc. 7.1-10)

5 Tacan cuu, ta cuahan ra Jesuu
iti ñuun Capernaum. Cua quihvi
ra tichi ñuun can, ta tuhva iin ra
cuu sandaru cuenda ñuun Roma, ta
quechaha cahan ndahvi ra chi ra
Jesuu. 6 Cati ra ti:
—Ra chahnu, caa sehi tichi vehi,
vati nduñiin ra. Nihin xaan iyo tu
ndoho chi ra —cati ra.
7 Ta cati ra Jesuu chi ra ti:
—Cua cu ndehi chi ra, vati cua
sanduvahi chi ra —cati ra.
8 Ta cati ndico ra sandaru can ti:
—Ñahni yavi ndai cha cua yahun
tichi vehi, ra chahnu. Na cua cahun
tuhun ni, ta cua nduvaha sehi.
9 Chite ti cua cuu savahun chacan,
vati iyo ra ndaca ñahan chihin yu,
ta ndaca ñahan tahin chi inga ra.
Chi racan cati yu ti cua cuhun ra,
ta cuahan ra. Chi inga ra cati yu ti
cua quichi ra, ta vachi ra. Chi musu
yu cati yu yoso cua savaha ra, ta
savaha ra chi chi —cati ra chi ra
Jesuu.
10 Chini ra Jesuu tuhun can, ta
quechaha nduiyo cuni ra, ta cati ra
chi ñivi ndicu chi ra ti:
—Cati ndicha yu chihin ndo ti ña
tuhva main ndehi ni chi iin ñivi
ñuhun Israel chinu ini cuhva chinu
ini rahya. 11 Cati yu ti nini cahnu nu

ñuhun ñuñivi cua quichi tuvi ñivi,
ta cua coo tahan ñi chi ra Abraham
chi ra Isaac chi ra Jacob nu cua
cundaca ñahan ra Ndioo, [12]ta iyo
ñivi judío cua tava ndaa ra nu naan
nu cua ndehe ñi tu ndoho, ta cua
ndahyu chaa ñi —cati ra.
[13]Tacan cuu, ta cati ra Jesuu chi
ra sandaru can ti:
—Cuahan. Na cua cuu chi cuhva
chinu ini cun —cati ra.
Ta ni nduvaha sehe ra hora can.

Sanduvaha ra Jesuu chi chiso ra Pedro

(Mr. 1.29-31; Lc. 4.38-39)

[14]Tacan cuu, ta cuahan ra Jesuu iti
vehe ra Pedro. Quihvi ra, ta ndehe ra
ti cha ni caa chiso ra Pedro, vati iyo
cahni chi ña. [15]Taa ra ndaha ra chi
ña, ta ndico cahni chi ña. Tacan cuu,
ta ndoyo ña, ta chaha ña cha cachi ra.

Sanduvaha ra Jesuu chi tuvi ñivi cuhvi

(Mr. 1.32-34; Lc. 4.40-41)

[16]Cha cua cuaa quivi can, ta cha
quichi ndaca ñi chi tuvi xaan ñivi
ñuhun tati cuihna anima tican nu iyo
ra Jesuu, ta sa cahan ni ra tuhun, ta
tava ndaa ra chi run tati cuihna can
anima ñi, ta sanduvaha tahan ra chi
ndihi ñivi cuhvi. [17]Chacan cuu cha
ni queta tuhun cha ni cati ra Isaía
ra cahan cuenda ra Ndioo tiempu
chahnu, vati cati ra ti sanaan ra tu
ndoho tahan yo, ta sanduvaha ra
ndihi cuehe cuhvi yo, cati ra cuenda
ra Jesuu tiempu can.

Cuhva cua cuhun ñivi chi ra Jesuu icaa ni

(Lc. 9.57-62)

[18]Ndehe ra Jesuu cha cuahan
ndutuvi ñivi nu iyo ra, ta cati ra chi
ñivi sacuaha chi ra ti na cua cuhun
ñi inga chiyo nduta can. [19]Tacan
cuu, ta tuhva iin ra sacuaha ley
chahnu can nu iyo ra, ta quechaha
cati ra chi ra Jesuu ti:
—Yoho maestru, na cua cuhun
tahin chihun ndaa iti cua cuhun
cun —cati ra.
[20]Ta cati ndico ra Jesuu chi ra ti:
—Iyo nu quixi ri ñucuii, ta iyo
taca ri saa, soco yuhu ra cuu sehe
ñivi—ña ta ñahni nu cua cave cusi
—cati ra Jesuu.
[21]Ta cati inga ñivi sacuaha chi ra
ti:
—Ra chahnu, cuhva cha cua
cuhun xihne, ta cua cuchi yu chi
suti —cati ñi.
[22]Ta cati ndico ra Jesuu chi ñi ti:
—Na cua cuhun cun chi main icaa
ni, ta cuhva cun cha cua cuchi ñivi
ña chinu ini chi ndii can —cati ra
Jesuu.

Cati ra Jesuu ti cua cava taxin tati chi nduta tañuhun

(Mr. 4.35-41; Lc. 8.22-25)

[23]Tacan cuu, ta quihvi ra Jesuu
tichi iin tundoo, ta quihvi tahan
ñivi sacuaha chi ra, [ta cuahan
ñi]. [24]Tacan cuu, ta quechaha iyo
tati xaan nu tañuhun can. Chacan
cuu cha cahnu xaan tahnu nduta
nu tundoo can, ta quihvi chi
tichi tundoo, ta ni quixi ra Jesuu.
[25]Tacan cuu, ta tuhva ñi nu caa ra,
ta quechaha sandoyo ñi chi ra, ta
cati ñi ti:
—Ra chahnu, sacacu chi ndi, coto
cua ndoyo ñuhun ndi —cati ñi.
[26]Ta cati ndico ra chi ñi ti:
—¿Ñacu yuhvi xaan ndo? Ña
chinu ini ndo chi ra Ndioo —cati ra.

Tacan cuu, ta chacuinda ra, ta
cati ra ti cua cutaxin tati can
chi nduta can. Tacan cuu, ta
taxin taxin cuu. [27]Iyo xaan iyo
xaan quechaha cuni ñivi can, ta
quechaha cati ñi ti:
—Cahnu xaan rai cuu ra, vati
tasoho tati chi nduta tañuhun cha
cahan ra —cati ñi.

Chacoo tati cuihna anima uvi ra ñuhun Gadara

(Mr. 5.1-20; Lc. 8.26-39)

[28]Tacan cuu, ta queta ra Jesuu
inga chiyo tañuhun can nu iyo
ñuhun Gadara, ta nitahan uvi rai
chi ra. Cha iyo tati cuihna anima
ra ta ra, ta sa quichi ra ta ra iti
camasandu. Xaan xaan ra cuu.
Chacan cuu cha yoni cuu yaha iti
can. [29]Tacan cuu, ta quechaha cana
chaa ra ta ra, ta cati ra ta ra ti:
—¿Ñaan cha cuu cha cuni cun
chi ndi, ta yoho ra cuu sehe Ndioo?
Cha vachi cun ihya, vati cua cuhva
cun tu ndoho chi ndi, ta ña ta queta
quivi cua tachi tuni ra Ndioo chi
ndi —cati ra ta ra chi ra Jesuu.
[30]Cani vihi cha iyo suhva ri quini.
Chica cuu ri. Chachi ri. [31]Tacan, ta
cahan ndahvi run tati cuihna can
chi ra Jesuu, ta cati run ti:
—Tu cua tava ndaun chi ndi,
cuhva cun cha cua quihvi ndi tichi
maan run quini can —cati run.
[32]Ta cati ndico ra Jesuu chi run ti:
—Cuahan ndo —cati ra.
Tacan cuu, ta quee run cuahan
run, ta quihvi run tichi maan ri
quini can, ta jihna quechaha ca
chinu ndihi ri tichi xahva can, ta
quehni ri tichi nduta tañuhun can,
ta chihi ri.
[33]Tacan cuu, ta chinu ra sacuenda
chi ri quini can. Cuahan ra iti
ñuun, ta chaha ra cuenda ndihi cha
ni chacoo. Chaha ra cuenda cha
ni tahan ra ni chacoo tati cuihna
anima. [34]Tacan cuu, ta quee ndihi
ñivi ñuun can nu vachi ra Jesuu.
Ndehe ñi chi ra, ta quechaha cahan
ndahvi xaan ñi chi ra ti na ña cua
quihvi ra ñuun ñi, [soco cua cuhun
ra inga chiyo].

Sanduvaha ra Jesuu chi iin ra nduñiin chaha

(Mr. 2.1-12; Lc. 5.17-26)

9 Tacan cuu, ta quihvi ndico ra
Jesuu tichi tundoo, ta cuahan
ndico ra inga chiyo tañuhun can,
ta queta ra ñuun Capernaum cha
cuu ñuun ra. [2]Tacan cuu, ta quichi
ndaca ñivi chihin iin ra nduñiin
chaha nu iyo ra. Yuvi nu caa ra
ndahvi can chiso ñi nu iyo ra Jesuu.
Ndehe ra Jesuu ti chinu ini ñi
chi ra, ta quechaha cati ra chi ra
nduñiin can ti:
—Na cua cusii ini cun, yoho yani
xaa. Cha ni naan cuati iyo chihun
—cati ra.
[3]Tacan cuu, ta quechaha saxini
ra sacuaha ley chahnu ta ra chi
anima ra ti savaha rahya ndavaha
ni cha cuenda ra Ndioo, saxini ra ta
ra. [4]Tacan, ta chito ra Jesuu yoso
cuhva saxini ra ta ra. Chacan cuu
cha cati ra chi ra ta ra ti:
—Ña vaha cha saxini ndo ndavaha
ni chi anima ndo. [5]Ña ii xaan cha
cua cati yo ti cha ni naan cuati cha
iyo chihin ra. Ii ca cua cati yo ti
cua cuinda ra, ta cua caca ra. [6]Cua
sanahin chi ndo. Chacan cuu cha
cua coto ndo ti iyo tu ndee ini chi

ra cuu sehe ñivi, ta cuu sanaan ra
cuati iyo chi ñivi ñuñivi —cati ra
Jesuu chi ra ta ra.
Tacan cuu, ta cati ra Jesuu chi ra
nduñiin can ti:
—Cuinda, ta canihin cun yuvi cun,
ta cuahan iti vehun —cati ra.
7 Tacan cuu, ta ni chacuinda ra, ta
cuahan ra iti vehe ra. 8 Ndehe ndihi
ñivi can cha ni savaha ra Jesuu, ta
quechaha cuyuhvi ñi. Sacahnu ñi
chi ra Ndioo, vati chaha ra tu ndee
ini can chi iin ñivi ñuñivi.

Cana ra Jesuu chi ra Mateo

(Mr. 2.13-17; Lc. 5.27-32)

9 Tacan cuu, ta yaha ra Jesuu
tican, ta ndehe ra iin rai, ta ndaa ra
nu satiahvi ra chi ñivi. Mateo nani
ra, ta quechaha cati ra Jesuu chi ra
Mateo can ti:
—Na coho.
Tacan cuu, ta ni chacuinda ra
Mateo can, ta cuahan ra chi ra
Jesuu.
10 Tacan cuu, ta queta ra Jesuu
vehe ra Mateo. Nducuiti tuvi ra
satiahvi chi ra ña sacahnu ley
chahnu cha ni tiso ra Moisee. Ndaa
ra Jesuu yu mesa chi ñivi sacuaha
chi ra, ta ndaa tahan ra ta ra chi ra.
11 Ndehe ra fariseo ta ra ti chachi
ra Jesuu chi racan ta ra icaa ni, ta
quechaha nducu tuhun ra ta ra chi
ñi sacuaha chi ra ti:
—¿Ñacu chachi ra cuu maestru
ndo chi ra satiahvi chi ra ña
sacahnu ley Moisee icaa ni? —cati
ra ta ra.
12 Ta chini ra Jesuu cha cahan ra
ta ra, ta cati ndico ra ti:
—Ña chini ñuhun ñivi ña cuhvi
chi ra sanduvaha chi ñi, soco ñivi
cuhvi cuu ñi chini ñuhun chi ra.
13 Na cua cutuhva ndo ñaan cha cuu
tuhun ya, vati cati tutu Ndioo ti
cuni ra Ndioo cha cua cundahvi ini
ndo chi ñivi tahan ndo. Ña cuni ra
cha cua samani ni ndo cha chahmi
ndo chihin ra. [Tacan cati yu,]
vati ñavi cha cuenda ñivi iyo vaha
quichi yu. Quichi yu cha cuenda
ñivi iyo cuati —cati ra Jesuu.

Cati ra Jesuu yoso cuhva cua coo ndita ñivi

(Mr. 2.18-22; Lc. 5.33-39)

14 Tacan cuu, ta quichi ra sacuaha
chi ra Juaan, ta quechaha nducu
tuhun ra ta ra chi ra Jesuu ti:
—¿Ñacu chacoo ndita maan ndi chi
ra fariseo, ta ña tuhva ñivi sacuaha
chihun coo ndita ñi? —cati ra ta ra.
15 Ta cati ndico ra Jesuu chi ra ta
ra ti:
—Ña cuu coo tu cuihya ini chi
amigu ra cua tandaha quivi iyo ra
chi ñi icaa ni, soco cua queta quivi
cua cuhun ra, ta quivi can sa cua
coo ndita ñi.
16 'Yoni cua nataa sahma chaa
chi sahma chahnu, tu ña ta nandii
sahma chaa can, vati cua nacaa
ndico chi nu nataa chi, ta vihi ca
cua ndoo chi cha lahnda ca chi.
17 Ta ni cuhva yoni cua tihi nduta
chiti uva chaa tichi iti ñiin chahnu.
Tu tacan cua savaha ñivi, cua ndata
maan iti can, ta cua cati nduta can,
ta cua ndoyo ñuhun iti ñiin can.
Tichi iti ñiin chaa cua tihi ñi nduta
chiti uva chaa, ta nduvi chi cua
ndoo vaha. [Tacan cati ra Jesuu,
vati cua coto ñivi ti tuhun chaa
yoso cuhva cua sacahnu ñi chi ra
Ndioo cati tuhun ra.]

Nduvaha sehe ra Jairo chi ñahan tiin yu sahma ra Jesuu

(Mr. 5.21-43; Lc. 8.40-56)

18 Ni vii cahan ra Jesuu chi ñivi
can, ta quihvi iin ra ndiso tiñu.
Tuhva ra nu ndaa ra Jesuu, ta
chahnu chiti ra iti nuun ra Jesuu, ta
quechaha cati ra chi ra ti:
—Cha ni chihi ña luhu sehi, soco
cuahan, ta taun ndahun xini ña, ta
cua coo ndito ndico ña —cati ra chi
ra Jesuu.
19 Tacan cuu, ta chacuinda ra
Jesuu, ta quee ra cua ndicu ra chi
ra, ta cuahan tahan ñi sacuaha chi
ra. 20 Tacan cuu, ta cuahan tahan
iin ñahan. Cha queta uchi uvi cuiya
cha iyo xaan niñi ña chi ña. Tuhva
ña iti chata ra, ta sayani ndaha ña
yu sahma ra. 21 Tacan ni savaha ña,
vati saxini ña chi anima ña ti tu
cua sayani ndaha ña—masi sahma
ra, cua nduvaha ña, saxini ña.
22 Tacan cuu, ta chico coo ra Jesuu,
ta ni ndehe ra chi ña, ta quechaha
cati ra chi ña ti:
—Yoho sihi, na cua cusii ini cun.
Cha ni nduvahun, vati chinu ini
cun chihin yu —cati ra.
Ta suvi ni hora can ni nduvaha ña
ñahan can.
23 Tacan cuu, ta queta ra Jesuu
vehe ra ndiso tiñu can, ta quihvi
ra. Ndehe ra chi ra tivi yaa ndii, ta
ndehe ra ti cuvaa ndihi ñivi can,
24 ta quechaha cati ra ti:
—Cua quee ndo, vati ña chihi ña
luhu ya. Quixi ni ña —cati ra chi ñi.
Tacan, ta chacu nahan ñi cha
cahan ra. 25 Tava ndaa ra chi ndihi
ñican, ta quihvi ra nu caa ña luhu
can, ta tiin ra ndaha ña, ta ndoyo
ña. 26 Queta tuhun can niniin
ñuhun can.

Sanduvaha ra Jesuu chi uvi ra cuaa

27 Cha cua quee ra Jesuu tican, ta
quechaha ndicu uvi ra cuaa chi ra.
Cana chaa ra ta ra, ta cati ra ta ra
chi ra Jesuu ti:
—Na cua cundahvi ini cun chihin
ndi, yoho ra cuu ñivi ra David —
cati ra ta ra.
28 Quihvi ra Jesuu tichi vehe, ta
tuhva ra cuaa can iti nuun ra Jesuu,
ta quechaha nducu tuhun ra chi ra
ta ra ti:
—¿Atu chinu ini ndo ti cha cuu
savahi cuhva cuni ndo? —cati ra.
Ta cati ndico ra ta ra chi ra ti:
—Chinu ini ndi, ra chahnu.
29 Tacan cuu, ta taa ra Jesuu ndaha ra
nuun ra ta ra, ta cati ra chi ra ta ra ti:
—Na cua cuu chi cuhva ni chinu
ini ndo.
30 Tacan cuu, ta ndundichin vaha
ndehe ra ta ra, ta cati tuhun xaan
ra Jesuu chi ra ta ra ti:
—Ña cua cahan ndo ni chi iin ñivi.
31 Tacan cuu, ta quee ra ta ra
cuahan ra, soco cati tuhun xaan ra
ta ra nini cahnu ñuhun can yoso
cuhva ni savaha ra Jesuu.

Sanduvaha ra Jesuu chi iin ra ñihin

32 Tacan cuu, ta quee ñi ta ñi cuahan
ñi, ta quichi ndaca ñivi chi iin ra ñihin
nu iyo ra Jesuu, ta iyo tati cuihna
anima ra ndahvi can. 33 Tava ndaa ra
Jesuu chi maan run tati cuihna can, ta
nducahan ra ndahvi can. Iyo cuni ndihi
ñivi can, ta quechaha cati ñi ti:
—Ña ta ñahni ñivi Israel ndehe
cuhva savaha rahya [nu ni quichi
quivi] —cati ñi.

34 Ta ra fariseo ta ra cati ti:
—Cha cuenda run ndaca ñahan
chi run tati cuihna tava ndaa ra chi
run —cati ra ta ra.

Cundahvi ini ra Jesuu chi ñivi

35 Tacan cuu, ta chica cuu ra
Jesuu. Cuahan ra ndihi ñuun can,
ta sacuaha ra chi ñivi tichi ve
ñuhun ñi, ta cati tuhun ra tuhun
vaha yoso cuhva cua cundaca
ñahan ra Ndioo, ta sanduvaha ra
chi ñivi cuhvi chi ndihi nuun cuehe
can. 36 Ndehe ra chi ñivi iyo ican, ta
cundahvi xaan ini ra chi ñi, vati iyo
xaan ñi chi tu ndoho, ta ña chito
ñi ñaan cha cua savaha ñi. Cha
cuu ñi sava ni ta cua ri mbee, ta
yoni ra sacuenda chi ri. 37 Tacan, ta
quechaha cati ra chi ñivi sacuaha
chi ra ti:
—Cuaha xaan tiñu iyo, soco ña
queta ñivi cua satiñu. 38 Cua cahan
ndahvi ndo chi ra chahnu ti na cua
tava tiñu ra chi ñivi cua satiñu, ta
cua cundee queta tiñu ra —cati ra
Jesuu.

Cana ra Jesuu chi uchi uvi ra cuu tatun ra

(Mr. 3.13-19; Lc. 6.12-16)

10 Cana ra Jesuu chi uchi uvi
ra cuu tatun ra, ta chaha
ra ndatu cha cua tava ndaa ra
ta ra chi run tati cuihna, ta cua
sanduvaha ra ta ra chi ñivi cuhvi
chi ndihi nuun cuehe.
2 Ta ra cuu tatun ra Jesuu cuu
rahya ta ra. Xihna cuu ra Simón
Pedro chi ra Ndree yani ra, ta ra
Jacobo sehe Zebedeo chi Juaan
yani ra, 3 ta ra Felipe chi ra
Bartolomé, ta ra Tuma chi ra Mateo
ra satiahvi, ta ra Jacobo sehe Alfeo
chi ra Tadeo, 4 ta ra Simón ra cuni
cuati chi ñivi ñuun Roma chi ra
Juda Iscariote ra ni xico tuhun chi
ra Jesuu.

Tava tiñu ra Jesuu chi ra cuu tatun ra

(Mr. 6.7-13; Lc. 9.1-6)

5 Tava tiñu Jesuu chi tatun ra, ta
cati tuhun ra chi ra ta ra ti:
—Ña cua cuhun ndo nu iyo ñivi
cuu inga tucu ñivi, ta ni ña cua
cuhun ndo nu iyo ñivi Samaria.
6 Cuahan ndo iti nu iyo ñivi Israel,
vati cuu ñi sava ni ta cua ri mbee
ndoyo ñuhun, [vati ña chito ñi
ndaa iti cuahan ñi]. 7 Cuahan ndo,
ta cati tuhun ndo ti yatin xaan
cua cundaca ñahan ra iyo iti siqui
andivi. 8 Cua sanduvaha ndo chi
ñivi cuhvi, ta cua sanandoto ndico
ndo chi ñivi ndii. Cua sanduvaha
ndo chi ñivi cuhvi cuehe tahyu,
ta cua tava ndaa ndo chi run tati
cuihna. Cha nihin ndo ndatu, ta
ñahni cha tiahvi ndo. Cua tindee
ndo chi ñivi, ta ña cua tiahvi ñi
chihin ndo.
9 'Ña cua cuiso ndo xuhun, 10 ta
ni ña cua cuiso ndo yunu. Ña cua
cundichin toto ndo uvi coton, ta ni
ña cua cuiso ndo uvi pare ndichan
ni uvi garote. Iyo cha cua cuhva
ñivi cha cua cachi ndo.
11 'Ta ndihi ñuun nu cua quihvi
ndo cua nducu ndo ndaa ñivi cuu
ñivi vaha ndicha. Chi ñican cua
ndoo ndo nda cua nda cua queta
quivi cua quee iti tucu ndo. 12 Cua
quihvi ndo vehe, ta cua sacahnu
ndo chi ñivi vehe can, ti na cua coo
vii ñi. 13 Tu ña cua quihin cuenda

ñivi can chihin ndo, ña cua coo
vii ñi. 14 Tu ña cua quihin cuenda
ñivi chi ndo, ta ni ña cua tasoho
ñi tuhun cahan ndo, cua quee ndo
vehe can, cua quee ndo ñuun can,
ta cua naquisi ndo yaca ñuhun iñi
chaha ndo, [vati tacan cua coto ñi
ti cua cutuni ñi]. 15 Cati ndicha yu
chihin ndo ti xaan xaan cua cutuni
ñivi Sodoma chi ñivi Gomorra quivi
cua tachi tuni ra Ndioo chi ñivi,
soco xaan ca cua cutuni ñivi ña cua
quihin cuenda chihin ndo.

Cua ndehe tatun ra Jesuu tu ndoho

16 [Ni vii cahan ra Jesuu chi ra
tatun ra:]
'Tava tiñu yu chihin ndo, ta cuu
ndo sava ta cua ri mbee nu iyo
ri ñucuii, [vati cua cuni sandoyo
ñuhun ñivi chi ndo]. Na cua coo
cha chini tuni chi ndo. Na cua
coo masu ini ndo. 17 Na cua saha
ndo cuenda yoso cuhva iyo ñivi,
vati cua tiin ñi chihin ndo, ta
cua cundaca ñi chihin ndo nu ra
cumi tiñu, ta cua cani ñi chihin
ndo chi garote ve ñuhun ñi. 18 Cua
cundaca ñi chihin ndo nu ra cumi
tiñu cahnu, vati chica ndo chihin
yu. Chacan cuu cha cua cuhva ndo
cuenda yoso cuhva iyo ra Ndioo iti
nuun ra ndaca ñahan chi ñivi judío,
ta cua cuhva tahan ndo cuenda iti
nuun ra ndaca ñahan chi ñivi cuu
inga tucu ñivi. 19 Hora cua tiin ñi
chihin ndo ña cua tichaha ni ndo.
Ña cua saxini ndo yoso cuhva cua
cati ndico ndo, vati cua cuhva ra
Ndioo cha chini tuni chi ndo hora
can, ta cua coto ndo ñaan cha cuu
cha cua cati ndico ndo. 20 Ñavi
maan ndo cua cahan, soco ra cuu
Tati Ndioo sutu ndo cuu ra cua
cuhva cha chini tuni chi ndo.
21 'Cua tiin iin rai chi yani ra, ta
cua cundaca ra chi ra nu ra cumi
tiñu, vati cua cuvi yani ra. Ta ni
cuhva cua savaha inga rai chi sehe
ra, ta inga ñivi cua savaha tacan
chi sutu ñi chi sihi ñi, ta cua cuvi
ñi cua savaha ñi. 22 Cua cuxaan
ini ndihi ñivi chi ndo, vati iyo ndo
cuenda yu. Tu cua cundee ini ndo
tu ndoho nda cua nda quivi cua
yaha chi, cua cacu ndo. 23 Tu cua
cuhva ñivi tu ndoho chi ndo iin
ñuun, cua cunu ndo, ta cua queta
ndo inga ñuun. Cati ndicha yu
chihin ndo ti ña cua cuyatin yaha
ndo ndihi ñuun Israel, ta cua quichi
ra cuu sehe ñivi.
24 'Cahnu ca cuu ra maestru, ta
ñavi ca sa ñivi sacuaha chi ra. Ta ni
cuhva cahnu ca cuu ra chitoho, ta
ñavi ca sa musu ra. 25 Vaha tu cua
coo ñivi sacuaha cuhva iyo maestru
ñi. Ta ni cuhva vaha tu cua coo ra
musu cuhva iyo chitoho ra. Cha cati
ñivi ti run cuihna run Beelzebú cuu
yuhu. Chacan cuu cha xaan ca cua
cahan ñi chi maan ndo.

Ña cua cuyuhvi tatun Jesuu chi ñivi
(Lc. 12.2-9)

26 [Ni vii cahan ra Jesuu chi tatun
ra:]
'Ña cua cuyuhvi ndo chi ñivi, vati
ndihi cha cua savaha xehe ñivi cua
coto ra Ndioo. 27 Cua cati tuhun
ndo ndihi cha cua cati yu chihin
ndo cha mani maan ndo. 28 Ña cua
cuyuhvi ndo chi ñivi cuni cahni chi
ndo, soco ña cuu sandoyo ñuhun ñi
chi ndo chi ra Ndioo. Cua cuyuhvi
ndo chi ra Ndioo, vati maan ra cuu

ra cuu tava ndaa chi ndo, ta cua
ndoyo ñuhun ndo nu cua cutuni
ñivi.
29 ’Xico ñivi uvi ri saa cuati cha
iin pesu, ta ña cua cuvi ri tu ña
chaha ra Ndioo sutu ndo, 30 ta chito
tahan ra yoso tahan ixi xini ndo iyo.
31 Chacan cuu cha ña cua cuyuhvi
ndo. Iyo ca yavi ndaa maan ndo, ta
ñavi ca sa ri saa can—masi cuaha
ri cuu ri.

Cuhva cua coo ñivi cuenda ra Jesuu

(Lc. 12.8-9)

32 [Ni vii cahan ra Jesuu chi tatun
ra:]
’Ndihi ñivi cua cati chi ñivi tahan
ñi ti chi yuhu iyo ñi—suvi ni cha
cuenda maan ñi cua cati yu chi ra
suti cha iyo iti siqui andivi ti chi
main iyo tahan ñican. 33 Tu cua cati
ñivi chi tahan ñi ti ña nacoto ñi
chihin yu, ta ni cuhvi cua cati tahin
nu suti ti ña nacote chihin ñi.

Ña cua nduinuun ñivi cuenda ra Jesuu

(Lc. 12.51-53; 14.26-27)

34 [Ni vii cahan ra Jesuu chi ra
tatun ra:]
’Ña cua saxini ndo ti vachi yu,
vati cua coo vii ñivi chi tahan ñi nu
ñuhun ñuñivi ya. Ñavi tacan vachi
yu. Vachi yu, vati cua cani tahan
ñivi chi tahan ñi. 35 Cua ndusaca
cuni ñivi cuenda yu, vati cua cani
tahan iin rai chi sutu ra. Cua cani
tahan iin ñahan chi sihi ña, ta cua
cani tahan iin ña chanu chi chiso
ña, 36 ta ñivi iyo vehe ñi cua cani
tahan suvi ni chi maan ñi.
37 ’Tu cua cuni ca ñivi chi sutu
ñi chi sihi ñi, ta ñavi ca sa yuhu,
ñahni yavi ndaa cha iyo ñi chihin
yu. Tu cua cuni ca ñi chi sehe
ñi, ta ñavi ca sa yuhu, ñahni yavi
ndaa cha iyo ñi chihin yu. 38 Tu
ña iyo ini ñivi cha cua ndehe ñi tu
ndoho cuenda yu—masi cua cuvi
ñi cuenda yu, tu ña cua coo inuun
ñi chihin yu, ñahni yavi ndaa cha
iyo ñi chihin yu. 39 Tu cua nducu
ñivi cuhva cha cua cacu ñi nu cua
ndehe ñi tu ndoho cuenda yu, cua
ndoyo ñuhun ndicha ñi cuenda yu,
soco tu cua cuvi ñi cuenda yu, cua
coo ndito ndico ñi chihin yu.

Cha cua sacanaan ñivi iti nuun ra Ndioo

(Mr. 9.41)

40 [Ni vii cahan ra Jesuu chi tatun
ra:]
’Tu cua quihin cuenda ñivi chihin
ndo, cua quihin cuenda ñi chi yuhu, ta
tu cua quihin cuenda ñi chi yuhu, cua
quihin cuenda tahan ñi chi ra tava tiñu
chihin yu. 41 Tu cua quihin cuenda ñivi
chi iin ra cahan cuenda ra Ndioo, vati
cahan ra cuenda ra Ndioo, cua cunda
yahvi ñi chi ra Ndioo can cuhva iyo
yahvi ra cahan cuenda ra Ndioo. Tu cua
quihin cuenda ñivi chi iin ñivi vaha
ndicha, vati ñivi vaha ndicha cuu ñi,
cua cunda tahan yahvi ñi chi ra Ndioo
cuhva cha ndaa yahvi chi ñivi vaha can
chi ra. 42 Tu cua tindee ñivi chi iin ndo—
masi ra luhu cuii cuu ndo, ta cua cuhva
ñi nduta coho ndo, vati iyo ndo chihin
yu, cati ndicha yu chi ndo ti cua cunda
yahvi ndicha ñi chi ra Ndioo.

Queta tatun ra Juaan iti nuun ra Jesuu

(Lc. 7.18-35)

11 Tacan, ta ndihi cati tuhun
ra Jesuu chi ra cuu tatun

ra, ta sa quee ra tican, ta cuahan ra,
vati cua cati tuhun ra ndihi ñuun
iyo ican, ta cua sacuaha ra chi ñivi
can.
2 Tacan cuu, ta chini ra Juaan
tuhun yoso cuhva cha ni savaha ra
Jesuu—masi indi ra Juaan can ve
caa, soco tava tiñu ra tatun ra nu
iyo ra Jesuu, 3 ta nducu tuhun ra ta
ra chi ra ti:
—¿Atu maun cuu ra iyo cha cua
quichi cuenda ra Ndioo a cua cuatu
nuun ca ndi chi inga ra? —cati ra.
4 Ta cati ndico ra Jesuu chi ra ta
ra ti:
—Cuahan ndo, ta cati ndico ndo
ñaan cha cuu cha ni chini soho
ndo ñaan cha cuu cha ni ndehe
ndo. 5 Cua cati ndo chi ra Juaan ti
ndichin vaha ndehe ñivi cuaa, ta
chica cuu ñivi cojo. Nduvaha ñivi
cuhvi cuehe tahyu, ta chini ñivi
soho. Nandoto ndico ñivi ndii, ta
chini soho ñivi ndahvi tuhun vaha,
cua cati ndo. 6 Cua cusii ini ñivi, tu
ña cua saxini ñi ndavaha ni cuenda
yu, ta cua ndoyo ñuhun ñi —cati ra
chi ra tatun ra Juaan.
7 Tacan cuu, ta cuahan ra tatun
ra Juaan can, ta quechaha cati ra
Jesuu chi ndihi ñivi can cuenda ra
Juaan ti:
—Chahan ndo tichi cuhu, soco
ñavi vati cuni ndo ndehe ndo nu
tuñu maan tuyoo can, [soco cuni
ndo ndehe ndo chi iin rai ndicha].
8 Chahan ndo tican, soco ñavi vati
cuni ndo ndehe ndo chi iin ra
ndichin sahma yaxin sahma vaha,
vati iyo ñivi ndichin tacan tichi
ñuun nu iyo vehe ra rey, [soco cuni
ndo ndehe ndo chi iin rai ndichin
cuhva ni chacundichin ra cahan
cuenda ra Ndioo tiempu chahnu].
9 Chahan ndo tican, vati cuni ndehe
ndo chi iin ra cahan cuenda ra
Ndioo. 10 Cati yu chihin ndo ti ni
ndehe ndo chi iin ra cahan ndicha
cuenda ra Ndioo. Cati tutu Ndioo
cuenda ra Juaan can ti cua tava
tiñu ra Ndioo iin tatun ra, ta cua
cuhun ra iti nuun inga ra, ta cua
tiso vaha ra tatun can tiñu iti nu
cua yaha racan, cati chi. 11 Cati
ndicha yu chihin ndo ti cahnu xaan
rai cuu ra Juaan ra sacuanduta can,
soco ñivi cuu ñivi cua coo nu cua
cundaca ñahan ra Ndioo—masi ñivi
ndahvi ndicha cuu ñi, soco cahnu
ca cua cuu ñivi can, ta ñavi ca sa ra
Juaan can.
12 ’Nda ni quivi quechaha cati
tuhun ra Juaan ta nda cua nda vitin
nducu xaan ñivi cuhva cha cua coo
ñi nu cua cundaca ñahan ra iyo iti
siqui andivi, ta nihin xaan nducu
ñi cuhva. 13 Cha cati ra ni cahan
cuenda ra Ndioo tichi tutu ni taa
ra tiempu chahnu, ta cha cati ra
Moisee tichi tutu ley ni taa ra ti
cua quichi iin rai, ta ra Juaan cuu
ra. 14 Tu cua cuni ndo cuinu ini ndo
tuhun can, cua coto ndo ti maan
ra Juaan can cuu cuhva ra Elía ra
ni cua quichi cuhva ni taa ra ta ra.
15 Na cua taa vaha ndo soho ndo
tuhun can.
16 ’Ñivi iyo vitin tichi quivi ya
cuu sava ni ta cua ñi cuati siqui
nuyahvi, [ta ña nduinuun ñi ta ñi
nu siqui ñi]. Cana chaa ñi chi tahan
ñi, 17 ta cati ñi chi tahan ñi ti tivi
ñi yaa, ta ña chita chaha tahan ñi.
Chita ñi yaa ndii, ta ña cuvaa tahan
ñi, cati ñi. 18 [Tacan cati yu,] vati
quichi ra Juaan, ta chacoo ica xaan

ra, vati ña tuhva ra cachi. Ña tuhva
ra coho, ta cati maan ñivi ti cha
iyo iin tati cuihna chi ra. 19 Tacan
cuu, ta quichi tahan yu ra cuu sehe
ñivi, ta iyo yu cuhva iyo maan
ñivi can, soco cati ñi ti yaha cuhva
cha chachi yu, ta yaha cuhva cha
chihi yu. Amigu yu chi ñivi ndacu
ndavaha ni chi ra satiahvi, cati ñi.
[Yuhu cati ti] tu cua savaha ñivi
cha nditi vaha cuhva cuni ra Ndioo,
cua savaha ñi iin cha vaha ndicha,
[cuhva savaha maan ra Juaan
cuhva savaha yu ra cuu sehe ñivi]
—cati ra Jesuu chi ñivi can.

Nduxaan ra Jesuu chi ñivi ña tasoho

(Lc. 10.13-15)

20 Tacan cuu, ta quechaha ra
Jesuu nduxaan ra chi ñivi ndihi
ñuun nu ni savaha ra cha cahnu
ndicha, vati ña saña ihni ñi cuati
ndacu ñi. 21 Cati ra chi ñi ti:
—Ndioho ñivi ñuun Corazín,
ndioho ñivi ñuun Betsaida, cua
ndehe ndo tu ndoho, vati tu cha
ndehe tahan ñivi ñuun Tiro chi ñivi
ñuun Sidón cuhva cahnu cuhva cha
ni ndehe maan ndo, yatin xaan cua
coo cuihya anima ñi, ta sa cua saña
ihni ñi cuati savaha ñi. 22 Chacan
cuu cha cati yu chihin ndo ti xaan
cua ndehe ñivi ñuun can tu ndoho
quivi cua cutuni ñivi iti nuun ra
Ndioo, soco xaan ca cua coo tu
ndoho chi maan ndo. 23 Ta ndioho
ñivi ñuun Capernaum, ña cua coo
cha vaha chi ndo iti siqui andivi,
soco cua coo ndo iti andaya. Tu cha
ni ndehe ñivi ñuun Sodoma cuhva
cahnu ndicha cuhva ni ndehe maan
ndo, ni vii iyo ñuun can nda cua
nda vitin, [vati cua saña ihni ñi
cuati ni savaha ñi]. 24 Chacan cuu
cha cati yu chihin ndo ti xaan cua
tachi tuni ra Ndioo chi ñivi ñuun
can quivi cua cutuni ñivi, soco xaan
ca cua cutuni ñivi ñuun ya —cati ra
Jesuu.

Cati ra Jesuu ti na cua coo vii anima ñivi

(Lc. 10.21-22)

25 Suvi ni hora can cati ra Jesuu
chi sutu ra ti:
—Tata, yoho ndaca ñahan iti siqui
andivi ta nu ñuhun ñuñivi ya. Sacahnu
yu chihun, vati ña chaha maun cha
chini tuni chi ñivi nditi vaha xini, ta
cutuni ini ñi cha ndacu i, soco cha
chahun cha cua cutuni ini ñivi ndahvi.
26 Tata, cuhva cha cuni maun cuu
chacan —cati ra Jesuu chi sutu ra.
27 [Tacan, ta sa cati ra chi ñivi can ti:]
—Chaha ra suti ndihi cha ndacu
i. Yoni ñivi chito yoso cuhva iyo ra
cuu sehe Ndioo. Iin tuhun ni ra Ndioo
chito, ta yoni ñivi chito yoso cuhva
iyo ra cuu sutu ra. Iin tuhun ni ra cuu
sehe ra chito, ta iyo ñivi cuni sacoto
ra cuu sehe ra. Ñican ni chito tahan
yoso cuhva iyo ra. 28 Nahan ndo, ndihi
ndo cha chitatun, ndihi ndo ndiso cha
vee, ta yuhu cua cuhve cha cua coo vii
anima ndo. 29 Na cua cuiso ndo cuhva
cati yu. Na cua savaha ndo cuhva cati
yu, vati ña rai cuni yu, ta ña xaan cuni
yu ndehi chihin ndo. Tacan, ta cua coo
vii anima ndo, 30 vati ña vee cha cua
tise chi ndo, ta vii ni cua savaha ndo
cha cati yu —cati ra Jesuu chi ñivi can.

Yucu ra tatun Jesuu chiti trigu iin quivi sábadu

(Mr. 2.23-28; Lc. 6.1-5)

12 Suvi ni quivi can cuahan ra
Jesuu, ta iin quivi sábadu

[quivi ndaa tatun ñivi judío cuu chi],
ta yaha ra chiqui. Cuahan tahan tatun
ra, ta chisoco ra ta ra, ta quechaha
yucu ra ta ra chiti trigu can, ta chachi
ra ta ra. [2]Ndehe ra fariseo ta ra, ta
quechaha cati ra ta ra chi ra Jesuu ti:
—¡Jihna! cha ndacu tatun cun, ta
ña chaha ley chahnu cha ndacu ra
tacan quivi sábadu —cati ra ta ra.
[3]Ta cati ndico ra Jesuu chi ra ta ra ti:
—Vasi ña ta sacuaha ndo tutu Ndioo.
Vasi ña chito ndo ñaan cha ni savaha
ra David quivi chisoco ra chi ra chica
chi ra. [4]Quihvi ra David can vehe
Ndioo, ta chachi ra paan cuecu iti
nuun ra Ndioo, ta ñahni ndatu cha cua
cachi ra chacan, ta ñahni ndatu chi ra
chica chi ra, soco chachi tahan ra. Iin
tuhun ni ra cuu sutu ta ra—chi racan
iyo ndatu. [5]Vasi ña ta sacuaha ndo
tutu ley chahnu. Suvi ni quivi sábadu
iyo ra sutu ta ra ve ñuhun. Savaha ra
cha cuu tiñu ra, ta ñahni ndatu iyo
cha savaha ra tacan, soco ña tiso ndo
cuati ra. [6]Cati yu chihin ndo ti cahnu
cuu ve ñuhun, soco cahnu xaan ca cuu
cha ndacu ra Ndioo vitin. [7]Ña chito
ndo ñaan cha cuu tuhun Ndioo nu cati
ra ti cuni ra cha cua coo tu ndahvi ini
chi ñivi. Ña cuni ra cha cua samani ñi
chihin ra, cati ra. Tu chito ndo chacan,
ña cua cati ndo ti ña vaha savaha ñivi
ñahni cuati iyo. [8]Tacan cati yu, vati
yuhu ra cuu sehe ñivi cuu ra cati ñaan
cha cuu cha cua savaha ñivi quivi
sábadu —cati ra Jesuu chi ra fariseo
ta ra.

Queta iin ra nduxii ndaha nuun ra Jesuu

(Mr. 3.1-6; Lc. 6.6-11)

[9]Tacan cuu, ta quee ra Jesuu
tican. Cuahan ra, ta quihvi ra ve
ñuhun ñivi judío can. [10]Ican iyo
iin ra nduxii ndaha, ta quechaha
nducu tuhun ra fariseo ta ra chi ra
Jesuu ti:
—¿Atu chaha ley chahnu cha
sanduvaha ñivi quivi sábadu? —cati
ra ta ra, vati cuni ra ta ra tiso ra
cuati ra Jesuu.
[11]Ta cati ndico ra Jesuu chi ra ta
ra ti:
—Tu iyo iin ri mbee chihin ndo,
ta cua quehni ri tichi xahva—masi
quivi sábadu cuu chi, soco ndihi
ndo cua tiin ndo chi ri, ta cua tava
ndo chi ri nu quehni ri. [12]Iyo yavi
ndaa ri mbee, soco iyo ca yavi ndaa
ñivi. Chacan cuu cha chaha ley
cha cua savaha yo cha vaha quivi
sábadu —cati ra.
[13]Tacan cuu, ta cati ra chi ra
ndahvi can ti:
—Sacaun ndahun.
Tacan, ta sacaa ra ndaha ra.
Nduvaha chi, ta vaha ndoo chi
cuhva iyo tahan chi. [14]Quee ra
fariseo ta ra cuahan ra, ta nducu ra
ta ra cuhva, vati cuni ra ta ra cahni
ra chi ra Jesuu.

Tuhun cati tuhun ra ni cahan cuenda ra Ndioo cha cua tahan ra Jesuu

[15]Chito ra Jesuu yoso cuhva
saxini ra fariseo ta ra, ta quee ra
cuahan ra. Tacan cuu, ta ndicu ñivi
chi ra. Tuvi ñivi ndicu chi ra, ta
sanduvaha ra chi ndihi ñi, [16]ta cati
tuhun xaan ra chi ñi ti na ña cua
cati ñi yoo rai cuu ra. [17]Tacan, ta ni
queta tuhun cha ni taa ra Isaía ra
ni cahan cuenda ra Ndioo tiempu
chahnu, vati cati ra Ndioo cuenda
ra Jesuu ti:
[18]Rahya cuu musu yu.

Suvi ra cuu ra cha ni nacachi yu.
Cuni mani yu chihin ra,
ta cusii ini yu cha ndacu ra.
Cati yu ti cua coo ra Tati Ndioo chi ra,
ta cua cati ra chi ñivi cuu inga tucu ñivi yoso cuhva cua coso vaha anima ñivi.
19 Ña cua cahan yuhu ra chi ñivi,
ta ni ña cua cuvaa ra.
Ña cua cana chaa ra iti.
20 Ña cua tava ndaa ra chi ñivi ndahvi,
soco cua tindee ra chi ñi.
21 Tacan cua savaha ra nda cua nda quivi cua cundee coso vaha anima ñivi cuu inga tucu ñivi,
cati ra Ndioo, ni taa ra Isaía can cuenda ra Jesuu.

Cati ra fariseo ti iyo run tati cuihna chi ra Jesuu

(Mr. 3.19-30; Lc. 11.14-23; 12.10)

22 Tacan cuu, ta quichi ndaca ñivi chi iin ra cha iyo tati cuihna anima nu ra Jesuu. Cuaa ra ndahvi can, ta ñihin ra. Tacan cuu, ta sanduvaha ra Jesuu chi ra. Chacan cuu cha nducahan ra ñihin can, ta ndundichin vaha ndehe ra. 23 Iyo xaan quechaha cuni ndihi ñivi can, ta cati ñi ti:
—Vasi ra ni tava tiñu ra Ndioo cuu rahya —cati ñi.
24 Chini ra fariseo ta ra tuhun can, ta cati ndico ra ta ra ti:
—Tava ndaa ra chi run tati cuihna, soco tindee run Beelzebú chi ra, ta rucan cuu run ndaca ñahan chi ndihi run tati cuihna —cati ra fariseo can.
25 Chito ra Jesuu cuhva ni saxini ra fariseo can, ta quechaha cati ra chi ra ta ra ti:
—Tu cua cani tahan ñivi iin ñuun chi tahan ñi, cua ndoyo ñuhun ñuun can. Tu cua cani tahan ñivi iyo iin vehe chi tahan ñi, cua ndoyo ñuhun tahan ñican. 26 Tu cua tava ndaa ñivi run Satanaa suvi ni chi maan run, ña inuun iyo ñivi run suvi ni chi maan run. Chacan cuu cha ña cua ndunahan run chi tahan run. 27 Cati ndo ti tava ndai chi run tati cuihna can, vati chaha run Beelzebú tu ndee ini chihin yu. Tu chacan cuu chi, ¿yoso nihin ñivi maan ndo tu ndee ini, ta tava ndaa maan ñi chi run? Chacan cuu cha sanahan suvi ni ñivi ndo ti cha ña vaha cuhva ni saxini maan ndo. 28 Ñavi cuhva can cuu chi, vati chaha ra Tati Ndioo tu ndee ini chihin yu, ta tava ndai chi run tati cuihna. Chacan cuu cha ni queta quivi cha ndaca ñahan ra Ndioo nu iyo ndo.
29 'Ña cua cuu quihvi ñivi tichi vehe iin ra iyo xaan tu ndee ini, ta cua quihin ñi ndatiñu ra, tu ña cua cuhni xihna ñi chihin ra. Tacan, ta sa cua suhu ñi ndihi cuii ndatiñu ra. [Tacan ni cha savahi chi run Satanaa.]
30 'Tu ña cua coo ndo chihin yu, cua cuni cani tahan ndo chihin yu. Tu ña cua tindee ndo chihin yu, cua tava ndaa ndo chihin yu.
31 'Chacan cuu cha cati yu chihin ndo ti ndihi ca cuati ndacu ñivi ñuñivi cua cuu cucahnu ini ra Ndioo, soco tu cua cati ñivi cuhva cati ndo ti ña ndicha ra Tati Ndioo, ña cua cucahnu ini ra Ndioo chacan. 32 Tu cua cati ñivi ti ña vaha ra cuu sehe ñivi, cua cuu cucahnu ini ra Ndioo, soco tu cua

cati ñivi cuhva cati ndo ti ña vaha
ra Tati Ndioo, ña cua cucahnu ini
ra Ndioo chacan vitin tichi quivi ya,
ta ni ña cua cucahnu ini ra nda cua
nda quivi iti nuun ca.

Cuhva iyo yutun vaha

(Lc. 6.43-45)

33 [Ni vii cahan ra Jesuu chi ra
fariseo can:]
'[Cua cati yu iin cuhva.] Tu iyo iin
yutun vaha, cua quee vaha chiti chi.
Tu ña vaha iyo yutun can, ña cua
quee vaha chiti chi. Chito yo ñaan
cuhva iyo yutun, vati ndehe yo yoso
cuhva iyo chiti chi. 34 Ñivi ndavaha
ni cuu ndo. Ña cuu cahan ndo cha
vaha, vati iyo xaan ndo chi cha
ndavaha ni, vati cahan ñivi cuhva
saxini ñi chi anima ñi. 35 Mani cha
vaha cahan ñivi saxini cha vaha
chi anima ñi, ta mani ndavaha ni
cahan ñivi saxini cha ndavaha ni
chi anima ñi. 36 Cati yu chihin ndo
ti tu cua cahan ñivi tuhun ndavaha
ni, cua cuhva ñi cuenda ñacu cahan
ñi tacan quivi cua cutuni ñivi,
37 vati cua quee vaha ndo cuhva ni
cahan ndo a cua cutuni ndo cuhva
ni cahan ndo —cati ra Jesuu chi ra
fariseo ta ra.

Cuni ndehe ñivi iin cuhva cahnu

(Mr. 8.12; Lc. 11.29-32)

38 Tacan cuu, ta ra fariseo chi
ra sacuaha ley chahnu quechaha
ndatuhun ra chi ra Jesuu, ta cati ra
ta ra chi ra ti:
—Yoho maestru, cuni ndehe ndi
iin cuhva cahnu xaan cha cua
savahun —cati ra ta ra.
39 Ta cati ndico ra Jesuu chi ra ta
ra ti:
—Ñivi ndacu ndavaha ni, ñivi
ña chinu ini chi ra Ndioo—ñican
cuu ñi cuni ndehe iin cuhva cha
cua savaha ra Ndioo, soco ña cua
savaha ra inga cuhva. Iin tuhun ni
cuhva ni savaha ra Ndioo cuhva
cha ni tahan ra Jonaa ra ni cahan
cuenda ra Ndioo tiempu chahnu.
40 Cuhva cha ni chacoo ra tichi ri
tiaca cahnu can uni quivi—cuhva
can cua coo ra cuu sehe ñivi, vati
uni quivi cua coo ra tañu ñivi ndii.
41 Cua cati ra rai ni chacoo ñuun
Nínive ti iyo cuati chi ñivi iyo vitin,
ta cua tachi tuni ra chi ñi quivi
cua cutuni ñivi. Tacan cua savaha
ra, vati ni tasoho ra cha cati tuhun
ra Jonaa, ta saña ihni ra ta ra cuati
savaha ra. Vasi cahnu xaan rai cuu
ra Jonaa can, soco cahnu ca cuu ra
iyo vitin. 42 Ta ni cuhva cua cati ña
ni chandaca ñahan ñuhun iyo iti
xuu ti iyo cuati chi ñivi iyo vitin, ta
cua tachi tuni ña chi ñi. Tacan cua
savaha ña, vati cani xaan chahan
ña, vati cuni ña tasoho ña tuhun
nditi cha cahan ra Salomón tiempu
chahnu. [Ndicha ti] cahnu xaan rai
cuu ra Salomón can, soco cahnu ca
cuu ra iyo vitin.

Cuhva cua savaha run tati cuihna hora cua quichi ndico run

(Lc. 11.24-26)

43 [Ni vii cahan ra Jesuu chi ra
fariseo chi ra sacuaha ley chahnu:]
'Ta run tati cuihna can—tu cua
quee ndaa run tichi anima ñivi,
cua cuhun run. Cua caca cuu run
tichi cuhu nu ñahni nduta, ta cua
nanducu run cha cua coo vaha run,
soco ña cua nanihin run. 44 Tacan
cuu, ta cua quechaha saxini run

chi anima run ti cua cuhun ndico
run nu ni quee run, cua saxini
run. Cua cuhun ndico run, ta cua
ndehe run ti cha iyo vaha cha cua
quihvi ndico run tichi anima ñivi
can. 45 Chacan cuu cha cua quee
run cuhun run, ta cua quihin run
inga ucha tati cuihna. Xaan ca
rucan ta run, ta cua quihvi run ta
run tichi anima ñi, ta ndahvi ca cha
cua ndoo ndico ñican, ta ñavi ca
cha xihna nu ni quichi quivi. Tacan
ndahvi ca cua ndoo tahan ñivi iyo
vitin, vati ndavaha ni ndacu ñi.

Queta sihi ra Jesuu chi yani ra

(Mr. 3.31-35; Lc. 8.19-21)

46 Ni vii cahan ra Jesuu chi ndihi
ñivi can, ta sa ni queta sihi ra chi
yani ra nu iyo ra, ta ni chacuinda ñi
iti chata, ta cuni ñi cahan ñi chi ra.
47 Tacan cuu, ta quechaha cati iin
ñivi chi ra ti:
—Inda sihun chi yani cun nuquehe,
ta cuni ñi cahan ñi chihun —cati ñi.
48 Ta nducu tuhun ndico ra chi
ñican ti:
—¿Yoo cuu sihi yu? ¿Yoo cuu yani
yu? —cati ra.
49 Tacan cuu, ta sanahan ndaha
ra nu ndaa ñivi sacuaha chi ra, ta
quechaha cati ra ti:
—Ihya iyo sihi yu chi yani yu.
50 [Tacan cati yu,] vati tu cua savaha
ñivi cuhva cuni ra suti iyo iti siqui
andivi, ñican cuu sava ni ta cua yani
yu chi cuhva yu chi sihi yu —cati ra.

Chaha ra Jesuu cuenda yoso cuhva iyo ra chata cuati chiti

(Mr. 4.1-9; Lc. 8.4-8)

13 Quivi can quee ra Jesuu
tichi vehe nu chacoo ra, ta
cuahan ra. Yu tañuhun queta ra,
ta ni chacunda ra. 2 Tuvi xaan ñivi
cuu ñi nducuiti nu ndaa ra. Chacan
cuu cha quihvi ra tichi tundoo, ta
chacunda ndico ra, ta chacuinda
ndihi ñivi can yu tañuhun can.
3 Cuaha xaan cahan ra Jesuu chi ñi.
Chi cuhva cahan ra, ta quechaha
cati ra ti:
—Cha iyo iin rai, ta quee ra
cuahan ra, vati cua cata cuati ra
chiti. 4 Chata cuati ra chiti can, ta
quehni suhva chi nu iti, ta quichi
ri saa, ta chachi ri chi chi. 5 Inga
suhva chi quehni nu iyo xaan yuu,
ta ñahni ñuhun cha vaha. Yatin
xaan cana chi, vati ña cocon vaha
iyo ñuhun can, 6 ta cana nicandi, ta
quechaha xii chi, ta neti chi, vati
ñahni yoho chi cha vaha. 7 Ta inga
suhva chi quehni nu iyo iñu, ta
cana tahan maan iñu can, ta chasi
iñu can nuun chi. 8 Inga suhva
chiti can quehni nu ñuhun vaha, ta
cuaha xaan chiti chi chacoo ndico.
Iyo chi chaha iin ciendu chiti chi.
Iyo inga chi chaha uni xico chiti chi,
ta iyo inga chi chaha oco uchi chiti
chi. 9 Na cua taa vaha ndo soho ndo
—cati ra Jesuu chi ñi.

Chaha ra Jesuu cuenda ñacu cahan ra chi cuhva

(Mr. 4.10-12; Lc. 8.9-10)

10 Tacan cuu, ta tuhva ñi sacuaha
chi ra Jesuu nu iyo ra, ta quechaha
nducu tuhun ñi chi ra ti:
—¿Ñacu chi cuhva ni cahun chi
ñivi? —cati ñi.
11 Ta cati ndico ra ti:
—Chaha ra Ndioo cha cua cutuni
ini ndo tuhun yoso cuhva cua
cundaca ñahan ra iyo iti siqui

andivi, soco ña chaha ra cha cua
cutuni ini ñican. 12 Tu cutuni ini
ñivi vitin—masi suhva, cua cuhva
ra Ndioo cha cua cutuni ca ini ñi,
ta cua cutuni vaha ini ñi nu cuahan
quivi. Tu ña nituni ini ñi [yoso
cuhva iyo ra Ndioo], cua naan cha
chini tuni cha iyo chi ñi. 13 Chacan
cuu cha cahin chi ñi chi cuhva, vati
ña cuni ñi coto ñi, ta ni ña cuni ñi
cutuni ini ñi. 14 Maan ñi saqueta
tuhun cha ni cahan ra Isaía cuenda
ra Ndioo tiempu chahnu, vati cati
ra cuenda ñican ti:

Cua cuni soho ndo tuhun,
soco ña cua cutuni ini ndo chi
chi,
15 vati ndava xaan iyo ini ñivi ya,
ta ña taa vaha ñi soho ñi.
Xaan cuni ñi chini ñi tuhun can,
coto cua cutuni ini ñi,
ta cua saña ñi cuhva ndacu ñi,
ta cua nduvaha anima ñi,

cati ra Isaía can.
16 'Cusii ini ndo, vati cha ni ndehe
ndo, ta cha ni chini soho ndo.
17 Cati ndicha yu chihin ndo ti nu ni
quichi quivi tuvi xaan ra ni cahan
cuenda ra Ndioo, ta tuvi xaan ñivi
savaha cuhva cati ra Ndioo—tuvi
ñican cuni xaan ñi ndehe ñi cuhva
ndehe maan ndo, soco ña ni ndehe
ñi. Cuni xaan ñi cuni soho ñi cuhva
chini soho ndo, soco ña ni chini
soho ñi.

Chaha ra Jesuu cuenda ñaan tuhun cuu tuhun chata cuati ra chiti can

(Mr. 4.13-20; Lc. 8.11-15)

18 [Ni vii cahan ra Jesuu chi ñivi
sacuaha chi ra:]
'Cha ni chini soho ndo tuhun
yoso cuhva iyo ra chata cuati chiti.
19 Tu cua cuni soho ñivi tuhun yoso
cuhva cua cundaca ñahan ra iyo iti
siqui, ta ña cua cutuni ini ñi tuhun
can, cua quichi run cuihna, ta cua
sanaan run cha chini soho ñivi can.
Ñican cuu sava ta cua chiti can
cha quehni nu iti. 20 Iyo inga ñivi
chini soho tuhun can, ta quii xaan
cusii ini ñi chini ñi chi chi. Ñican
cuu sava ta cua chiti quehni nu iyo
yuu can, 21 ta ñahni yoho chi cha
vaha. Suhva quivi ni ndunahan
ñi, ta quechaha ndehe ñi tu ndoho.
Quechaha cuni cani tahan ñivi chi
ñi, vati chinu ini ñi tuhun can, ta
quii xaan ndoyo ñuhun ñi. 22 Iyo
tahan inga ñivi tasoho tuhun can,
soco saxini ñi yoso cuhva iyo ñivi
ñuñivi, ta cuni ñi cha cua coo
tahan xuhun ñi. Tacan, ta ña cuni
ca ñi cuni soho ñi tuhun can, ta
ñahni cha cuu sava ta cua chiti
can cua coo chi ñi. Ñican cuu sava
ta cua chiti ni quehni nu iyo iñu
can. 23 Ta ñivi tasoho tuhun can, ta
cutuni ini ñi chi chi, ta savaha ñi
cha vaha—ñican cuu sava ta cua
chiti ni quehni ñuhun vaha, ta cana
chiti chi. Iyo chi chaha ciendu chiti
chi, ta iyo chi chaha uni xico chiti
chi, ta iyo chi chaha oco uchi chiti
chi —cati ra Jesuu chi ñi.

Cahan ra Jesuu cuhva cuenda cuhu ña vaha

24 Cahan ndico ra Jesuu inga
cuhva chi ñi, ta quechaha cati ra ti:
—Nu cua cundaca ñahan ra iyo
iti siqui andivi cuu sava ni ta cua
iin rai, ta tachi ra chiti vaha chiqui
ra. 25 Tacan cuu, ta hora ni quixi
ñivi quichi iin ra cuxaan ini chi ra,
ta tachi tahan run chiti cuhu ña

vaha nu tachi ra chiti trigu can, ta
cuahan ndico run. 26 Cana itu can,
ta quee chiti chi, ta sa cana tahan
maan cuhu ña vaha can. 27 Tacan
cuu, ta cuahan ra musu can, ta
quechaha nducu tuhun ra ta ra chi
chitoho ra ti: “Ra chahnu, ¿atu ña
tachi cun chiti vaha chiqui cun?
¿Ñacu cana xaan cuhu ña vaha?”
cati ra ta ra, 28 ta cati ndico ra chi
ra ta ra ti: “Cuxaan ini ñivi chihin
yu, ta savaha ñi chacan,” cati ra.
Nducu tuhun ndico musu ra chi ra
ti: “¿Atu cuni cun cha cua cuhun
ndi, ta cua tuhun ndi cuhu can?”
29 Ta cati ndico ra chi ra ta ra ti:
“Ña cua savaha ndo chacan, coto
cua tuhun tahan ndo cha vaha chi
cha ña vaha. 30 Saña ndo. Na cua
cuahnu nduvi chi icaa ni nda cua
nda quivi cua canihin yo chi chi.
Quivi can cua cati yu chi ra cua
canihin chi chi ti cahnda xihna ra
cuhu can, ta cuhni ra chi chi, ta
cahmi ra chi chi. Tacan, ta sa cua
canihin vaha ra chiti can, ta cua
tivaha ra chi chi tichi yaca yu,” cua
cati yu, cati ra —cati ra Jesuu chi
ñi.

Cahan ra Jesuu cuhva chiti motasa

(Mr. 4.30-32; Lc. 13.18-19)

31 Inga cuhva cahan ndico ra
Jesuu chi ñivi can. Cati ra ti:
—Nu cua cundaca ñahan ra iyo iti
siqui andivi cuu sava ni ta cua iin
chiti motasa. Quihin iin rai chiti
can, ta tachi ra chi chi chiqui ra.
32 Cuati xaan chiti can, soco chahnu
chi, ta cahnu xaan yutun cuu chi.
Chacan cuu cha quichi ri saa, ta
savaha ri taca ri soco chi. Tacan
cati ra Jesuu, [vati cua ndutuvi ñivi
quihvi cuenda ra Ndioo].

Cahan ra Jesuu cuhva levadura

(Lc. 13.20-21)

33 Inga ndico cuhva cahan ra
Jesuu chi ñican. Cati ra ti:
—Nu cua cundaca ñahan ra iyo
iti siqui andivi cuu sava ta cua iin
nduta cha sanandaa yuti paan cha
quihin iin ñahan. Tihi ña chi chi
tichi uni cuhva yuti paan, ta chinu
xico chi niniin yuti paan can. Tacan
cati ra Jesuu, [vati cua coto ñivi
yoso cuhva cua cundaca ñahan ra
Ndioo nini cahnu nu ñuhun ñuñivi].

Mani chi cuhva cahan ra Jesuu chi ñivi

(Mr. 4.33-34)

34 Ndihi cuhva can cahan ra Jesuu
chi ñivi can. 35 Chacan cuu cha ni
queta tuhun cuhva ni cati ra cahan
cuenda ra Ndioo tiempu chahnu,
vati cati ra cuenda ra Jesuu ti:
Chi cuhva ni cua cahan ra.
Cua cuhva ra cuenda ndihi
tuhun cha indi xehe nda ni
xihna cuii quivi ni tiso ra
Ndioo ñuhun ñuñivi ya,
cati ra ni cahan cuenda ra Ndioo.

Chaha ra Jesuu cuenda ñaan tuhun cuu tuhun ni chacoo cuhu ña vaha chi trigu can

36 Tacan cuu, ta quee ra Jesuu nu
iyo ñivi can, ta cuahan ra. Queta ra
vehe, ta queta tahan ra sacuaha chi
ra nu iyo ra, ta quechaha cati ra ta
ra ti:
—Na cua cuhva cun cuenda chi
ndi ñaan tuhun cuu tuhun cha iyo

cuhu ña vaha chi chiti trigu can
icaa ni —cati ra ta ra.
37 Ta cati ndico ra Jesuu chi ra ta
ra ti:
—Ra cuu sehe ñivi cuu ra tachi
chiti vaha, 38 ta chiqui ra cuu sava
ta cua ñuhun ñuñivi ya. Ñivi iyo
cuenda ra cua cundaca ñahan cuu
chiti vaha can, ta ñivi iyo cuenda
run savaha ndavaha ni cuu chiti
cuhu ña vaha can, 39 ta run cuihna
cuu run cuxaan ini, ta tachi run chiti
cuhu can. Quivi cua canihin vaha ra
ta ra chiti can cuu quivi cua cundihi
quivi ya, ta ra tatun Ndioo cuu ra
cua canihin vaha chiti. 40 Cuhva
satahan ra ta ra cuhu can, ta chahmi
ra ta ra chi chi—cuhva can cua coo
chi nu cua cundihi quivi ya, [vati
cua cutuni ñivi ndacu ndavaha ni].
41 Cua tava tiñu ra cuu sehe ñivi chi
ra tatun Ndioo, ta cua sacuiti ra ta
ra chi ndihi ñivi ndacu ndavaha ni
nu iyo ñivi ra, 42 ta cua tihi ra ta ra
chi ñi nu cayu ñuhun. Ican cua coo
tu cuihya ini chi ñi, ta cua ndahyu
chaa ñi. 43 Quivi can cua coo ñivi ni
chacoso vaha anima nu cua cundaca
ñahan sutu ñi, ta taqui xaan cua cuu
ñi cuhva taqui tuun ri nicandi. Na
cua taa vaha ndo soho ndo.

Cahan ra Jesuu cuhva xuhun cha indi xehe

44 [Ni vii cahan ra Jesuu chi ra
sacuaha chi ra ti:]
'Nu cua cundaca ñahan ra iyo
iti siqui andivi cuu sava ni ta
cua xuhun cha indi xehe chiqui.
Nanihin iin rai chi chi, ta tixehe
ndico tucu ra chi chi. Cusii ini ra,
ta cuahan ra, ta xico ra ndihi cha
iyo chi ra, ta sata ra ñuhun can.

Cahan ra Jesuu cuhva perla taqui vaha

45 [Ni vii cahan ra Jesuu chi ra
sacuaha chi ra ti:]
'Nu cua cundaca ñahan ra iyo iti
siqui andivi cuu sava ta cua iin ra
nanducu perla vaha ndicha, vati
cua sata ra chi chi. 46 Nanihin ra
iin cha yahvi xaan. Tacan cuu, ta
cuahan ra, ta xico ra ndihi cuii cha
iyo chi ra, ta sata ra perla can.

Cahan ra Jesuu cuhva taraya

47 [Ni vii cahan ra Jesuu chi ra
sacuaha chi ra ti:]
'Nu cua cundaca ñahan ra iyo iti
siqui andivi cuu sava ta cua iin
taraya. Cani ra ta ra taraya can nu
tañuhun, ta tacan tiin ra ndihi nuun
ri tiaca can. 48 Chitu maan taraya
can, ta xita ra chi chi nda cua nda
nu ñuhun, ta ndaa ra nacachi ra
chi ri vaha, soco savita ra chi ri
ña vaha. 49 Ta ni cuhva cua savaha
ra Ndioo nu cua cundihi quivi ya.
Cua quee ra tatun Ndioo, ta cua
sachiyo ra ta ra chi ñivi ndavaha
ni nu iyo ñivi cha iyo vaha. 50 Chi
ñivi ndavaha ni can cua tihi ra ta
ra nu cayu ñuhun. Tican cua coo
tu cuihya ini chi ñi, ta cua ndahyu
chaa ñi, vati cua ndehe ñi tu ndoho.
51 [Ni vii cahan ra Jesuu chi ra
sacuaha chi ra,] ta nducu tuhun ra
chi ra ta ra ti:
—¿Atu cutuni ini ndo ndihi cuhva
can?
Ta cati ndico ra ta ra ti:
—Cutuni ini ndi.
52 Ta cati ra ti:
—Chacan cuu cha ndihi ñivi
sacuaha yoso cuhva iyo nu cua

cundaca ñahan ra iyo iti siqui
andivi cuu sava ta cua iin rai xu
vehe, ta tava ra cha chaa, ta tava ra
cha chahnu nu indi cha vaha cha
iyo chi ra. Tacan cati ra Jesuu, [vati
cua cutuni ini ñivi sacuaha chi ra
tuhun ña ta coto ñivi nu ni quichi
quivi, ta cua cutuni tahan ini ñi
tuhun cha ni chito ñivi tiempu
chahnu].

Cuahan ra Jesuu iti ñuun Nazaret

(Mr. 6.1-6; Lc. 4.16-30)

53 Cha ndihi cahan ra Jesuu cuhva
can, ta quee ra cuahan ra. 54 Queta
ra ñuun ra, ta quechaha sacuaha
ra chi ñivi can tichi ve ñuhun ñi.
Chacan cuu cha iyo cuni ñi, ta
quechaha nducu tuhun ñi chi tahan
ñi ti:
—¿Yoo chaha cha chini tuni cha
cahan rahya? ¿Yoo chaha tu ndee
ini cha ni savaha ra cuhva cahnu
xaan can? 55 Sehe ra sata vitu ñuun
yo chi ra. Sihi ra cuu ña María ya,
ta yani ra cuu ra Jacobo chi ra José
chi ra Simón chi ra Juda. 56 Iyo
ndihi cuhva ra chi yo —cati ñi ta ñi
chi tahan ñi, 57 ta ña chaa ini ñi chi
ra Jesuu.
Ta cati ndico ra chi ñi ti:
—Sacahnu ndihi ñivi chi iin ra
cahan cuenda ra Ndioo. Iin tuhun
ni ñuun ra ta iin tuhun ni vehe ra
ña sacahnu ñivi chi ra —cati ra.
58 Ña ni savaha ra Jesuu cha
cahnu xaan tican, vati ña chinu ini
ñivi can chi ra.

Chihi ra Juaan ra sacuanduta

(Mr. 6.14-29; Lc. 9.7-9)

14 Tichi quivi can ndaca
ñahan ra Herode sehe ra
Herode chahnu, [ta ndaca ñahan ra
chi ñivi iyo ñuhun Galilea]. Chini
soho ra tuhun cha ni savaha ra
Jesuu, 2 ta quechaha cati ra Herode
can chi ñivi tindee chi ra ti:
—Racan cuu ra Juaan ra
sacuanduta, ta cha ni natacu ndico
ra nu iyo ñivi ndii. Chacan cuu cha
savaha ra ndihi cha cahnu can —
cati ra.
3 [Nu quichi quivi] cha tiin ra
Herode can chi ra Juaan, ta chuhni
ra chi ra, ta tihi ra chi ra ve caa,
vati tacan cuni ña Herodía ña cha
ni cuu ñasihi ra Felipe yani ra.
4 [Tacan ni savaha ra,] vati cha cati
ra Juaan chi ra Herode can ti ña
vaha cha quihin ra chi ña ñahan
can, ta cuu ña ñasihi ra, cati ra
Juaan can chi ra.
5 Tacan cuu, ta cuni ra Herode
cahni ra chi ra quivi can, soco
yuhvi ra chi ndihi ñivi can, vati cati
ñi ti iin ra cahan cuenda ra Ndioo
cuu ra Juaan can. 6 Tacan cuu, ta
sacahnu ra Herode vico, vati cha
queta cuiya ra, ta chita chaha se
sihi ña Herodía nu nducuiti ñivi
can, ta sii xaan cuni ra Herode.
7 Chacan cuu cha ndurai xaan ra,
ta cati ra ti cua cuhva ra ñaan cha
cua ndaca maan ña. 8 Tacan cuu,
ta ndaca ña cuhva cha cati sihi ña.
Chacan cuu cha cati ñi chi ra ti:
—Vitin vitin cua cuhva cun xini
ra Juaan ra sacuanduta tichi iin
chicoho —cati ña.
9 Tacan cuu, ta quechaha
ndundahvi cuni anima ra Herode
can, soco cati cahnu xini ca ra ti
cua cu cahni ra ta ra chi ra Juaan
can, vati cha ni cahan rai ra nu iyo
cuiti ndihi ñivi can. 10 Tava tiñu

ra chi ra ta ra, ta chahnda ra ta ra
sucun ra Juaan can nu ndaa ra ve
caa. 11 Tacan cuu, ta quichi ndaca ra
ta ra xini ra Juaan tichi chicoho, ta
chaha ra ta ra xini ra chi ña tivaa
can, ta chaha ña chi chi chi sihi ña.
12 Tacan cuu, ta quihin ra tatun ra
Juaan can iquin cuñu ra, ta cuchi ra
ta ra chi ra. Tacan, ta cuahan ra ta
ra, ta chaha ra cuenda chi ra Jesuu.

Chaha ra Jesuu cha chachi uhun mil rai

(Mr. 6.30-44; Lc. 9.10-17; Jn. 6.1-14)

13 Chini ra Jesuu tuhun cha ni
chihi ra Juaan can, ta quee siin
ra tican. Cuahan ra chi tundoo, ta
cua queta ra nu ñahni ñivi. Nihin
tuhun ndihi ñivi can nu cuahan ra,
ta ndicu ñi chi ra. Ndihi ñuun can
quee ñi, ta cuahan ñi. Chi chaha ñi
cuahan ñi nu ñuhun. 14 Tacan cuu,
ta cua quee ra tichi tundoo can
nu ni queta ra, ta ndehe ra ti cha
nducuiti tuvi ñivi. Quechaha satuñu
chi chi ra, ta sanduvaha ra chi ñivi
cuhvi can. 15 Cha cua ini, ta tuhva
ra sacuaha chi ra Jesuu nu iyo ra,
ta quechaha cati ra ta ra chi ra ti:
—Ñahni ñivi iyo yatin, ta cha cua
cuaa. Na cua saña tahun chi ñivi ya,
vati tacan cua cuhun ñi tichi ñuun,
ta cua cu sata ñi cha cua cachi ñi —
cati ra ta ra.
16 Ta cati ndico ra Jesuu chi ra ta
ra ti:
—Ña nini cha cua cuhun ñi.
Cuhva maan ndo cha cua cachi ñi
—cati ra chi ra ta ra.
17 Ta cati ra ta ra ti:
—Ñahni cha naan ndi tihya. Uhun
tahan paan cuati chi uvi tahan
tiaca cuu cha iyo —cati ra ta ra.
18 Ta cati ra Jesuu ti:
—Na cua quichi ndaca ndo chi chi
nandehe —cati ra.
19 Tacan cuu, ta cati tuhun ra
Jesuu ti cua cunda ñivi can nu
ñuhun nu iyo ita cuii can, ta quihin
ra uhun paan can chi nduvi tiaca
can, ta ndehe ndaa ra iti siqui
andivi, ta chaha ra iin tiahvi ndioo
chi ra Ndioo, ta natahvi cuati ra
paan can, ta chaha ra chi chi chi
ra tatun ra, ta chaha maan ra ta ra
chi chi chi ñivi can. 20 Chachi ndihi
ñi chi chi, ta ndaha ini ñi. Tacan
cuu, ta canihin ra ta ra chehe paan
cha ni ndoo. Queta uchi uvi tica
chitu chehle canihin ndico ra ta ra.
21 Vasi queta uhun mil rai ni chachi
paan can, ta siin cuu ñi ñahan chi
ve cuati.

Chica ra Jesuu nu nduta

(Mr. 6.45-52; Jn. 6.16-21)

22 Tacan cuu, ta cati ra Jesuu ti
cua quihvi ra tatun ra tichi tundoo,
ta cua cuhun ra ta ra inga chiyo
nduta can. Iti nuun ra cua cuhun
ra ta ra, vati cua saña tahan xihna
ra chi ñivi can, cati ra. 23 Tacan,
ta saña tahan ra chi ñivi can, ta
quee siin ra. Cuahan ra siqui yucu,
vati cua cahan ra chi ra Ndioo.
Cha cuaa cuu chi, ta ndoo iin
tuhun maan ra ican. 24 Cani vihi
cha cuahan tundoo hora can, ta
nihin suhva tahnu nduta nuun chi.
Chitatun xaan ra ta ra cha sacunu
ra chi tundoo can, vati ña chaha
tati can cha cua yaha tundoo can
iti nuun. 25 Ni nahan vihi, [ta ña ta
cundichin,] ta tuhva ra Jesuu nu
cuahan ra ta ra. Chica ra nu nduta,
ta cuahan ra. 26 Ndehe ra tatun

Jesuu ti cha chica ra nu nduta can,
ta quechaha cuyuhvi xaan ra ta ra,
ta quechaha cati ra ta ra ti:
—Xiñahñu ndii vachi. Tacan ni
cana chaa ra ta ra, vati yuhvi xaan
cuni ra ta ra.
27 Tacan cuu, ta quii xaan
quechaha cati ra Jesuu chi ra ta ra ti:
—Na cua cundee ini ndo. Main
cuu ra vachi. Ña cua cuyuhvi ndo
—cati ra.
28 Cati ndico ra Pedro chi ra ti:
—Ra chahnu, tu yoho cuun, cua
cati cun ti cua cuhin nu vachi cun
nu nduta —cati ra.
29 Ta cati ra Jesuu chi ra ti:
—Nahan.
Ta quee ra Pedro tichi tundoo can,
ta nuun ra nu nduta. Cuahan ra nu
nduta, ta tuhva ra nu vachi ra Jesuu,
30 soco ndehe ra cha nihin xaan caa
tati, ta quechaha cuyuhvi ra. Tacan
cuu, ta quechaha nanuun ra tichi
nduta can, ta cana chaa ra. Cati ra ti:
—Na cua sacacu chihin yu, ra
chahnu —cati ra.
31 Tacan cuu, ta quii xaan tiin ra
Jesuu chi ra Pedro can, ta cati ra
chi ra ti:
—Ña chinu vaha ini cun. ¿Ñacu ña
saxini vahun? —cati ra.
32 Quihvi ra ta ra tichi tundoo can,
ta chacava taxin ndico tati can, 33 ta
ndihi ra ta ra chahnu chiti ra iti
nuun ra Jesuu, ta cati ra ta ra ti:
—Ndicha ndicha sehe Ndioo cuu
cun —cati ra ta ra chi ra Jesuu.

Sanduvaha ra Jesuu chi ñivi cuhvi iti ñuhun Genesaret

(Mr. 6.53-56)

34 Tacan cuu, ta yaha ra ta ra
inga chiyo nduta can, ta queta ra
ta ra yu ñuhun nu cuu chi ñuhun
Genesaret. 35 Nacoto ra iyo ican ta
ra chi ra Jesuu, ta tachi ra ta ra
tuhun niniin ñuhun can, ta quichi
ndaca ñivi can chi ndihi ñivi cuhvi
can nu iyo ra, 36 ta cahan ndahvi ñi
chi ra ti na cua sayani ndaha ñi—
masi yu sahma ra, cati ñi. Tacan, ta
nduvaha ndihi ñivi sayani ndaha
sahma ra.

Cati ra Jesuu ñaan cha cuu cha sacaquini chi ñivi

(Mr. 7.1-23)

15 Quivi can quichi ra fariseo
chi ra sacuaha ley chahnu.
Iti ñuun Jerusalén quichi ra ta ra,
ta yaha ra ta ra nuun ra Jesuu, ta
quechaha nducu tuhun ra ta ra chi
ra ti:
2 —¿Ñacu ña sacuinu ñivi sacuaha
chihun tuhun cha ni tiso ñivi yo
tiempu chahnu? Ña sacuinu ñi, vati
ña tuhva ñi nacata ñi ndaha ñi, ta
cha cua cachi ñi —cati ra ta ra.
3 Ta cati ndico ra Jesuu chi ra ta
ra ti:
—¿Ñacu sacuinu ndo tuhun cha ni
tiso ñivi yo tiempu chahnu, ta ña
sacuinu ndo tuhun cha cati tuhun
ra Ndioo? 4 Cha cati ra Ndioo ti cua
sacahnu ndo chi sutu ndo chi sihi
ndo, ta cati tahan ra ti tu cua cahan
ndo ndavaha ni chi sutu ndo chi
sihi ndo, na cua cuvi cuii ndo, cati
ra Ndioo, 5-6 soco cati maan ndo
ti cha cua cuu cati ndo chi sutu
ndo chi sihi ndo ti ña cua tindee
ndo chi ñi, vati chi ra Ndioo cha
samani ndo ndihi cha cua tindee
ndo chi ñivi ndo. Tacan cha sachiyo
ndo cuhva cati tuhun ra Ndioo,
vati sacuinu ndo cuhva cati ñivi

tiempu chahnu. 7 Ñivi uvi yaa cuu
ndo. Ndicha cuhva ni cati ra Isaía
cuenda ndo. Cahan ra cuenda ra
Ndioo [nu ni quichi quivi], vati cati
ra Ndioo ti:
8 Cati ñivi ya chi yuhu ñi ti
sacahnu ñi chihin yu,
soco ña ndicha cuhva cahan ñi.
Ña sacahnu ñi chi anima ñi.
9 Ñahni yavi ndaa cha sacahnu ñi
chihin yu,
vati cati tuhun ñi cuhva saxini
ñivi,
cati ra Ndioo ni taa ra Isaía —cati
ra Jesuu chi ra fariseo can.
10 Tacan cuu, ta cana ra Jesuu chi
ndihi ñivi can, ta quechaha cati ra
chi ñi ti:
—Cua tasoho ndo, ta na cua
cutuni ini ndo. 11 Ñavi cha cua
quihvi tichi yuhu ñivi, ta cua cachi
ñi cuu cha cua sacaquini anima ñi,
soco cha cua quee tichi yuhu ñivi,
cha cua saxini ñivi—chacan cuu
cha cua sacaquini anima ñi —cati
ra.
12 Tacan cuu, ta tuhva ra sacuaha
chi ra Jesuu nu iyo ra, ta nducu
tuhun ra ta ra chi ra ti:
—¿Atu chito cun ti ña chaa ini ra
fariseo can, ta chini ra tuhun can?
—cati ra ta ra.
13 Ta cati ndico ra Jesuu chi ra ta
ra ti:
—Cua naan ihni ndihi tuhun, tu
cha ña tiso ra suti iyo iti siqui
andivi chi chi. 14 Saña ndo chi ra.
Cuaa ra, ta cuni ra cundaca ra chi
ñivi cuaa. Tu cua cundaca iin ra
cuaa chi tahan ra, nduvi tahan ra
cua quehni cava tichi xahva. Tacan
cati ra, [vati cua ndoyo ñuhun cuii
ñi cuenda ra Ndioo].
15 Ta cati ra Pedro chi ra ti:
—Cati maun ñaan tuhun cuu
tuhun can.
16 Ta cati ndico ra Jesuu ti:
—¿Atu ña nituni tahan ini ndo?
17 Chito ndo ti ndihi cha quihvi tichi
yuhu ñivi chachi ñi, ta nuun chi
tichi chiti yuva ñi, ta chati ñi chi
chi, 18 soco cha cua quee tichi yuhu
ñivi cuu cha saxini ñi chi anima
ñi. Chacan cuu cha sacaquini chi
ñi, 19 vati chi anima ñi saxini ñivi
ndavaha ni ya. Chahni ñi tahan ñi.
Cuni coo ñi ndavaha ni chi tahan
ñi inga chiyo. Suhu ñi. Sandahyu
ñahan ñi. Cahan ñi ndavaha ni chi
tahan ñi. 20 Ndihi chacan cuu cha
sacaquini anima ñivi, soco ña cua
nducaquini anima ñivi, tu cua cachi
ñi, ta ña ndoo ndaha ñi —cati ra
Jesuu chi ra sacuaha chi ra.

Chinu ini iin ñahan chi ra Jesuu, ta ñivi iyo inga ñuhun cuu ña

(Mr. 7.24-30)

21 Tican quee ra Jesuu, ta cuahan
ra, ta queta ra ñuhun nu iyo ñuun
Tiro chi ñuun Sidón. 22 Iyo iin
ñahan ñuhun can. Ñahan cananea
cuu ña, ta quee ña, vati cua tuhva
ña nu iyo ra Jesuu, ta quechaha
cana chaa ña. Cati ña chi ra ti:
—Yoho ra chahnu, yoho ra cuu
ñivi David, na cua cundahvi ini cun
chihin yu. Iyo tati cuihna anima ña
luhu sehi, ta iyo xaan ndacu run chi
ña —cati ña.
23 Ta ñahni cha cati ndico ra chi
ña. Tacan, ta tuhva ra sacuaha chi
ra, ta cati ra ta ra chi ra ti:
—[Na cua tasohun cha cahan ña,]
ta cua cuhun ña, vati ndicu ña chi yo,
ta cana chaa xaan ña —cati ra ta ra.

24 Ta cati ra Jesuu chi ra ta ra ti:
—Tava tiñu suti chihin yu, vati
cua tindei chi ñivi judío ni, vati
iyo ñi cuhva iyo ri mbee cuanaan.
Ña cati ra ti cua tindei chi ñivi
cuu inga tucu ñivi —cati ra chi ra
sacuaha chi ra.
25 Tacan, ta tuhva ña nu cahan ra,
ta chahnu chiti ña iti nuun ra, ta
cati ña chi ra ti:
—Na cua tindeun chihin yu —cati
ña.
26 Ta cati ndico ra iin cuhva chi
ña ti:
—Ña vaha cha cua quihin ndi cha
cua cachi sehe ndi, ta cua savita ndi
chi chi nu iyo ri ina —cati ra.
27 Ta cati ndico ña chi ra ti:
—Ndicha, ra chahnu, soco chachi
tahan ri ina chehe xita quehni nu
chachi chitoho ri —cati ña.
28 Tacan, ta cati ra Jesuu chi ña ti:
—Chinu vaha xaan ini cun, sihi.
Na cua cuu chi cuhva cuni cun —
cati ra.
Ta suvi ni hora can nduvaha sehe
ña.

Sanduvaha ra Jesuu chi tuvi xaan ñivi cuhvi

29 Tican quee ra Jesuu, ta cuahan
ra. Queta ra tañuhun Galilea,
ta ndaa ra iin siqui yucu, ta ni
chacunda ra. 30 Tacan, ta tuhva
xaan ñivi nu iyo ra. Tuvi ñivi cuu
ñi queta, ta ndaca ñi chi ñivi cojo
chi ñivi nduñiin chi ñivi cuii nuun
chi ñivi ñihin chi ñivi cuhvi chi
ndihi nuun cuehe. Quichi ndaca
ñivi chi ñican, ta nacoo ñi chi ñi
iti nuun ra Jesuu, ta sanduvaha ra
chi ñi. 31 Chacan cuu cha iyo xaan
cuni ndihi ñivi can, vati ndehe ñi
ti cahan ñivi ñihin, ta nduvaha
ñivi nduñiin, ta chica cuu ñivi cojo,
ta ndichin vaha ndehe ñivi cuaa.
Tacan, ta sacahnu tahan ñi chi ra
Ndioo, ta suvi ra cuu ra sacahnu
ñivi Israel.

Chaha ra Jesuu cha chachi cumi mil rai

(Mr. 8.1-10)

32 Tacan cuu, ta cana ra Jesuu chi
ra sacuaha chi ra, ta quechaha cati
ra chi ra ta ra ti:
—Ndahvi cuni yu ndehi chi ñivi
ya, vati cha queta uni quivi cha iyo
ñi chihin yo, ta ñahni cha chachi ñi.
Ña cuni yu saña tahin chi ñi vitin,
ta chisoco ñi, coto ña cua cundee ñi
iti —cati ra.
33 Ta cati ra sacuaha chi ra ti:
—Ñahni paan ihya tichi cuhu ya,
ta cua sacachi yo chi ndihi ñivi ya
—cati ra ta ra.
34 Ta nducu tuhun ra Jesuu chi ra
ta ra ti:
—¿Yoso tahan paan iyo?
Ta cati ndico ra ta ra chi ra Jesuu
ti:
—Ucha tahan paan iyo chi uvi uni
tahan tiaca —cati ra ta ra.
35 Ta cati ra Jesuu ti cua cunda
ndihi ñivi nu ñuhun, 36 ta quihin
ra ndihi ucha tahan paan can chi
ri tiaca can, ta chaha ra iin tiahvi
ndioo chi ra Ndioo, ta natahvi ra
chi chi, ta chaha ra chi chi chi ra
sacuaha chi ra, ta chaha ra ta ra chi
chi chi ndihi ñivi can. 37 Tacan cuu,
ta chachi ndihi ñi, ta ndaha ini ñi.
Queta ucha ndoho chitu chehe paan
can canihin ra ta ra, 38 ta chachi
cumi mil rai, ta siin cuu ñi ñahan
chi ve cuati chachi tahan. 39 Tacan

cuu, ta saña tahan ra Jesuu chi ñi
ta ñi, ta quihvi ra tichi tundoo, ta
cuahan ra iti ñuhun nu iyo ñuun
Magdala.

Cuni ndehe ra fariseo chi ra saduceo iin cuhva cahnu xaan

(Mr. 8.11-13; Lc. 12.54-56)

16 Tacan cuu, ta tuhva ra
fariseo chi ra saduceo nu
iyo ra Jesuu. Cuni ndehe ra ta ra a
ña vaha cua savaha ra. Chacan cuu
cha cati ra ta ra ti na cua sanahan
ra iin cuhva cahnu iti siqui andivi
chi ra ta ra, 2 ta cati ndico ra Jesuu
chi ra ta ra ti:
—Hora cua cuiso nicandi cati ndo
ti ña cua cuun savi vitin, vati cuaha
cuaha iyo andivi, cati ndo, 3 ta cha
nahan cati ndo ti vitin cua cuun
savi, vati cuaha cuaha iyo andivi,
ta tava xaan ra savi vico, cati ndo.
Ndehe ndo iti siqui andivi, ta nihin
ndo cuhva yoso cuhva iyo ra savi,
ta ndehe tahan ndo yoso cuhva iyo
ndo quivi ya, soco ña cuu nihin
ndo cuhva ñaan quivi cuu chi vitin.
4 Ñivi ndavaha ni cuu ndo. Ña cuni
sacahnu ndicha ndo chi ra Ndioo,
soco cuni ndehe ndo iin cuhva.
Ñahni ca cuhva cua coo. Iin tuhun
ni cuhva sava ta cua ni tahan ra
Jonaa cua coo. Tacan cati ra Jesuu,
[vati uni quivi ni cua ndoo ra tichi
ñuhun, ta sa cua natacu ndico ra].
Tacan cuu, ta quee ra cuahan ra.

Cati ra Jesuu yoso cuhva iyo levadura ra fariseo

(Mr. 8.14-21)

5 Cuahan ndico ra sacuaha chi ra
Jesuu inga chiyo tañuhun can, ta
naan ini ra ta ra cunaan ra paan.
6 Tacan, ta quechaha cati ra Jesuu
chi ra ta ra ti:
—Cua saha vaha ndo cuenda yoso
cuhva iyo levadura ra fariseo chi ra
saduceo —cati ra.
7 Saxini ra ta ra chi anima ra ñaan
tuhun cuu chacan, ta ndatuhun ra
chi tahan ra, ta cati ra ti:
—Ñahni paan iyo chi yo —cati ra
ta ra.
8 Chito ra Jesuu cha ndatuhun ra
ta ra, ta quechaha cati ra chi ra ta
ra ti:
—¿Ñacu cha ndatuhun ndo chi
tahan ndo ti ñahni paan ndiso ndo?
Ña ta cuinu vaha ini ndo. 9 Vasi ña
ta cutuni ini ndo. Vasi ña ñuhun
ca ini ndo ti uhun paan cuu chi, ta
chachi uhun mil ra rai. ¿Yoso tahan
tica chi canihin ndo? 10 Vasi ña
ñuhun ca ini ndo ti ucha paan cuu
chi, ta chachi cumi tahan mil ra rai
can. ¿Yoso tahan ndoho chi canihin
ndo? 11 ¿Ñacu ña nihin ndo cuhva,
vati ña cahin cuenda paan can? Cua
saha ndo cuenda yoso cuhva iyo
levadura ra fariseo chi ra saduceo
—cati ra Jesuu chi ra ta ra.
12 Tacan, ta nihin ra ta ra cuhva,
vati ña cahan ra Jesuu cuenda
levadura quihvi paan, soco cahan
ra cuenda tuhun cha cati tuhun
ra fariseo chi tuhun cati tuhun ra
saduceo.

Cati cachin ra Pedro ti maan ra Jesuu cuu ra Cristo

(Mr. 8.27-30; Lc. 9.18-21)

13 Tacan cuu, ta cuahan ra Jesuu
chi ra sacuaha chi ra iti ñuhun nu
iyo ñuun Cesarea cha iyo cuenda ra
Felipe. Queta ra ta ra, ta quechaha
nducu tuhun ra Jesuu chi ra ta ra ti:

—¿Yoso cati ñivi cuenda yuhu ra
cuu sehe ñivi? ¿Yoo rai cui cuni ñi?
—cati ra.
14 Ta cati ndico ra ta ra ti:
—Iyo ñi cati ti Juaan ra
sacuanduta cuun, ta iyo inga ñi cati
ti ra Elía cuun, ta inga ndico tucu
ñi cati ti ra Jeremía a inga ra cahan
cuenda ra Ndioo cuu cun —cati ra
ta ra.
15 Ta nducu tuhun ra chi ra ta ra
ti:
—Ta ndioho, ¿yoo rai cui cati
maan ndo? —cati ra.
16 Ta cati ndico ra Simón Pedro ti:
—Ra Cristo ra cuu sehe Ndioo
ndito cuu yoho —cati ra.
17 Ta cati ra Jesuu chi ra Pedro ti:
—Cua cusii ini cun, yoho Simón
sehe Jonaa. Cua cusii ini cun, vati
ñavi ñivi ñuñivi chaha cha chini
tuni chihun. Ra suti iyo iti siqui
andivi—racan cuu ra chaha cha
chini tuni chihun. 18 Yuhu cati
chihun ti Pedro nani cun. Chacan
cuu cha yoho cuu sava ni ta cua
iin yuu [chaha vehe], vati maun
cua tindee chi ñivi chinu ini chihin
yu, ta ña cua cundee run ndacu
ndavaha ni sandoyo ñuhun run chi
ñivi can. 19 Cua cuhve ndatu chihun
cuenda cha cua cundaca ñahan ra
cha iyo iti siqui andivi. Chacan cuu
cha tu ña cua cuhva cun ndatu chi
ñivi ñuñivi, ña cua coo ndatu chi ñi
iti siqui andivi, ta tu cua cuhva cun
ndatu chi ñi nu ñuhun ñuñivi ya, ta
ni cuhva cua coo ndatu chi ñi iti
siqui andivi —cati ra Jesuu chi ra
Pedro can.
20 Tacan cuu, ta cati cachin ra
Jesuu chi ra sacuaha chi ra ti ña
cua cuhva ra ta ra cuenda chi ni iin
ñivi ti ra Cristo cuu ra, [ta tava tiñu
ra Ndioo chi ra].

Chaha ra Jesuu cuenda ti cua cuvi ra

(Mr. 8.31—9.1; Lc. 9.22-27)

21 Nda ni quivi can quechaha
sanahan ra Jesucristo chi ra
sacuaha chi ra ti nini xaan iyo cha
cua cuhun ra iti ñuun Jerusalén, ta
cua ndehe xaan ra tu ndoho cua
savaha ra chanihin chi ra sutu
chahnu chi ra sacuaha ley chahnu.
Cua cahni ra ta ra chi ra, ta tichi
uni quivi cua natacu ndico ra.
22 Quee siin ra Pedro chi ra Jesuu,
ta quechaha nduxaan ra Pedro chi
ra, ta cati ra chi ra ti:
—Na cua cundahvi ini ra Ndioo
chihun, ra chahnu, ta ña cua tahun
tacan —cati ra Pedro.
23 Tacan, ta ndico coo ra Jesuu, ta
quechaha cati ra chi ra Pedro ti:
—Casi yuhun, yoho Pedro, vati
cahun cuhva cahan run Satanaa.
Cuni cun cha cua savahi ndavaha
ni, vati saxini cun cuhva saxini ñivi
ñuñivi. Ña saxini cun cuhva saxini
ra Ndioo —cati ra Jesuu chi ra.
24 Tacan cuu, ta cati ra Jesuu chi
ra sacuaha chi ra ti:
—Tu cua cuni ndo coo ndo chihin
yu, na ña cua saxini ca ndo cuenda
suvi ni maan ndo, soco na cua
ndehe ndo tu ndoho cuhva ndehe
ñivi tu ndoho nu cruu, ta na cua
cuhun ndo chihin yu icaa ni.
25 [Tacan cati yu,] vati tu cua cuni
ndo coo vaha ndo cuenda ñuhun
ñuñivi ya, cua ndoyo ñuhun ndo
cuenda ra Ndioo, soco tu cua cuvi
ndo cuenda yuhu, cua coo ndito ndo
cuenda ra Ndioo. 26 Ñahni yavi ndaa
yo cha cua coo vaha yo cuenda

ñuhun ñuñivi, ta cua ndoyo ñuhun
yo cuenda ra Ndioo. Ñahni cha cua
savaha yo, ta cua coo vaha yo chi ra
Ndioo, [27] vati ra cuu sehe ñivi cuu
ra ni cua quichi chi ra tatun Ndioo
icaa ni. Cahnu xaan cuhva cua
quichi ra cuhva cahnu xaan iyo sutu
ra. Quivi can cua cuhva ra chi ñivi
cuhva cha ni savaha ñi quivi cha
iyo ndito ñi. [28] Cati ndicha yu chihin
ndo ti iyo uvi uni ndo inda ihya, ta
ña cua cuvi ndo nda cua nda quivi
cua ndehe ndo ti vachi ra cuu sehe
ñivi, vati cua cundaca ñahan ra —
cati ra Jesuu.

Sama ra Ndioo cuhva iyo ra Jesuu

(Mr. 9.2-13; Lc. 9.28-36)

17 Tacan cuu, ta yaha iñu
quivi, ta quihin ra Jesuu
chi ra Pedro chi ra Jacobo chi ra
Juaan yani ra Jacobo can. Quee siin
ra ta ra, ta chandaca ra Jesuu chi
ra ta ra siqui iin yucu sucun sucun.
[2] Tacan cuu, ta ndehe ra ta ra ti
sama ra Ndioo cuhva cha iyo ra
Jesuu. Ndundichin nuun ra cuhva
ndichin ndehe ri nicandi, ta cuichin
cuichin tuun sahma ra cuhva tuun
ñuhun ndichin. [3] Tacan, ta sa ndehe
tahan ra ta ra chi ra Moisee chi ra
Elía, ta ndatuhun tahan ra ta ra chi
ra Jesuu. [4] Tacan cuu, ta quechaha
cati ra Pedro chi ra Jesuu ti:
—Ra chahnu, vaha xaan cha iyo
tahan ndi ihya. Tu cua cuni cun,
cua savahi uni tiahva ihya—iin chi
maun, ta inga chi ra Moisee, ta inga
chi ra Elía.
[5] Ni vii cahan ra Pedro tuhun can,
ta jihna cha chasi iin vico ndichin
xaan nuun ra ta ra, ta nducahan ra
Ndioo tichi vico can, ta cati ra ti:
—Sehi chi rahya. Cuni xain chi
ra, ta cusii ini yu chihin ra. Na cua
tasoho ndo cha cahan ra.
[6] Nu chini ra ta ra tuhun cha
cahan ndusu can, ta nduva ra ta ra
nu ñuhun, vati yuhvi xaan yuhvi
xaan cuni ra ta ra. [7] Tacan cuu, ta
tuhva ra Jesuu nuun caa ra ta ra, ta
taa ra ndaha ra chi ra ta ra, ta cati
ra ti:
—Cuinda ndo, ta ña cuyuhvi ndo
—cati ra.
[8] Tacan, ta ndehe ndaa ra ta ra,
soco yoni ca ñivi ndehe ra ta ra. Iin
tuhun ni ra Jesuu ndehe ra ta ra.
[9] Tacan cuu, ta nuun ra ta ra nda
siqui yucu can, ta cati tuhun xaan
ra Jesuu chi ra ta ra ti:
—Vitin ña cua cahan ndo ni chi
iin ñivi ñaan cha cuu cha ni ndehe
ndo. Nda cua nda quivi cua natacu
ndico ra cuu sehe ñivi nu iyo ñivi
ndii, ta sa cua cuu cahan ndo —cati
ra.
[10] Ta quechaha nducu tuhun ra ta
ra chi ra ti:
—¿Ñacu cati ra sacuaha ley
chahnu ti nini xaan cha cua quichi
xihna ra Elía? —cati ra ta ra.
[11] Ta cati ndico ra Jesuu ti:
—[Ndicha cuhva cati ra ti] nini
cha cua quichi ra Elía, ta cua tiso
vaha ra ndihi tiñu, [12] soco yuhu cati
chi ndo ti cha ni quichi ra Elía, ta
ña ni nacoto ra ta ra chi ra. Savaha
ra ta ra chi ra cuhva cuni ra ta ra.
Ta ni cuhva cua savaha ra ta ra chi
ra cuu sehe ñivi, ta cua ndehe ra tu
ndoho —cati ra Jesuu chi ra ta ra.
[13] Tacan, ta sa nihin racan ta
ra cuhva ti cuenda ra Juaan ra
sacuanduta cahan ra Jesuu tuhun
can.

Sanduvaha ra Jesuu chi iin ra chahni rai

(Mr. 9.14-29; Lc. 9.37-43)

14 Tacan cuu, ta queta ra Jesuu
chi ra ta ra nu iyo cuiti ñivi can,
ta tuhva iin rai iti nuun ra Jesuu,
ta chahnu chiti ra nuun ra, 15 ta
quechaha cati ra chi ra Jesuu ti:
—Ra chahnu, na cua cundahvi ini
cun chi ra luhu sehi, vati chahni
rai chi chi ra, ta iyo xaan ra chi
tu ndoho, vati nunuun ni nduva ra
nu cayu ñuhun, ta quehni ra tichi
nduta. 16 Cha quichi ndaque chi ra
iti nuun ra sacuaha chihun, soco ña
ni cuu sanduvaha ra ta ra chi ra —
cati ra chi ra Jesuu.
17 Ta cati ndico ra Jesuu chi ra ti:
—Ndihi ndioho—ñivi ndacu
ndavaha ni cuu ndo. Ña cuni ndo
cuinu ini ndo. ¿Yoso quivi cua coi
chihin ndo? ¿Yoso quivi cua sandee
ini yu chihin yu? Na ndaca ndo chi
ra ihya.
18 Tacan, ta nduxaan ra Jesuu chi
run tati cuihna can, ta quee run
tichi anima ra luhu can, ta nduvaha
ra suvi ni hora can.
19 Tacan cuu, ta quee siin ra
sacuaha chi ra Jesuu, ta nducu
tuhun ra ta ra chi ra ti:
—¿Ñacu ña cuu tava ndaa ndi chi
run tati cuihna can? —cati ra ta ra.
20 Ta cati ndico ra chi ra ta ra ti:
—Ña ni cuu tava ndaa ndo chi
run, vati ña ta cuinu vaha ini ndo.
Cati ndicha yu chihin ndo ti tu cua
cuinu ini ndo chi ra Ndioo—masi
suhva, cua cuu savaha ndo ndihi
cha cuni ndo. Cua cuu cati ndo chi
yucu cahnu ya ti cua cuachiyo chi
tihya, ta cua cuhun chi tican. 21 Ña
cua cuu tava ndaa ndo chi tati
cuihna can, tu ña cua cahan xihna
ndo chi ra Ndioo, ta cua coo ndita
ndo cuenda ra —cati ra Jesuu chi
ra ta ra.

Inga chaha cati ra Jesuu ti cua cuvi ra

(Mr. 9.30-32; Lc. 9.43-45)

22 Tacan cuu, ta nducuiti tucu
ra Jesuu chi ra sacuaha chi ra iti
ñuhun Galilea, ta quechaha cati ra
Jesuu chi ra ta ra ti:
—Cua xico tuhun ñivi chi ra cuu
sehe ñivi, ta cua tiin ñi chi ra, 23 ta
cua cahni ñi chi ra, ta tichi uni
quivi cua natacu ndico ra —cati ra,
ta cuihya xaan cuni anima ra ta ra.

Tiahvi ra Jesuu xuhun ve ñuhun

24 Tacan cuu, ta cuahan ra Jesuu
chi ra sacuaha chi ra iti ñuun
Capernaum, ta cha satahan ra
satiahvi xuhun ve ñuhun chi ra ta
ra, ta tuhva ra nu iyo ra Pedro, ta
quechaha nducu tuhun ra chi ra ti:
—¿Atu ña tiahvi tahan ra sacuaha
chi ndo xuhun ve ñuhun? —cati ra
chi ra Pedro.
25 Ta cati ndico ra Pedro chi ra ti:
—Tiahvi tahan ra —cati ra.
Tacan cuu, ta quihvi tahan ra
Pedro tichi vehe can, ta cahan
xihna ra Jesuu chi ra. Nducu tuhun
ra chi ra ti:
—¿Yoso saxini maun, yoho Simón?
¿Yochi satiahvi ra ndaca ñahan chi
ñivi ñuñivi? ¿Atu quihin ra xuhun
ñi cuu ñivi maan ra a xuhun inga
ñivi quihin ra? —cati ra Jesuu.
26 Ta cati ndico ra Pedro ti:
—Xuhun inga ñivi ni quihin ra.
Ta cati ra Jesuu chi ra ti:

—Tu chacan cuu chi, ñahni cha
cua tiahvi ñivi ra ndaca ñahan can.
27 Ndicha, soco cua cuhun xihna
cun yu tañuhun, ta cua cani cun
caa chicu yuhu ri tiaca. Tacan, ta
cua nihun chi ri, ta cua quihun chi
ri cua tiin xihna cun, ta cua ndica
cun yuhu ri, ta cua nihun iin xuhun.
Cua quihun xuhun can, ta cua
cuhva cun chi chi chi ra satiahvi
xuhun cuenda ve ñuhun, ta cua
queta chi cuenda yuhu ta cuenda
yoho. [Tacan cua savahun, coto cua
saxini ra ta ra cha ña cua tiahvi yo]
—cati ra Jesuu chi ra Pedro.

Cati ra Jesuu ndaa ñivi cuu ñivi cahnu ca

(Mr. 9.33-37; Lc. 9.46-48)

18 Suvi ni hora can yaha ndihi
ra sacuaha chi ra Jesuu iti
nuun ra, ta quechaha nducu tuhun
ra ta ra chi ra ti:
—¿Ndaa ñivi cua cuu ñivi cahnu
ca quivi cua cundaca ñahan ra iyo
iti siqui andivi? —cati ra ta ra.
2 Ta cana ra Jesuu chi iin ve luhu,
ta sacuinda ra chi ve mahñu nu iyo
ra ta ra, 3 ta quechaha cati ra chi ra
ta ra ti:
—Cati ndicha yu chihin ndo ti
tu ña cua sama ndo cuhva saxini
ndo, tu ña cua cuu ndo cuhva iyo
ve cuati, ña cua cuu coo ndo nu
cua cundaca ñahan ra iyo iti siqui
andivi. 4 Chacan cuu cha tu ña cua
coo masu ini ndo cuhva iyo masu
ini ve luhu ya, ña cua cuu ndo rai
cahnu nu cua cundaca ñahan ra
iyo iti siqui andivi. 5 Tu cua quihin
cuenda ñivi chi ñivi iyo cuhva iyo
ve luhu ya cuenda yuhu, iyo tahan
ñi chihin yu.

Cati ra Jesuu ti cua coo tu cuihya ini chi ñivi satiyuhu cuati chi tahan ñi

(Mr. 9.42-48; Lc. 17.1-2)

6 [Ni vii cahan ra Jesuu chi ra
sacuaha chi ra:]
'Tu cua satiyuhu ñivi ndavaha ni
chi iin ñivi chinu ini chihin yu—
masi ñivi luhu cuu ñi, tu tacan cua
satiyuhu ñivi ndavaha ni can, vaha
ca cha cua cunuhni iin yoso sucun
ñi, ta cua quehni cava ñi tichi
tañuhun, ta cua cuvi ñi, [ta ñavi
ca cha iyo ñi savaha ñi ndavaha
ni can]. 7 Cua coo tu cuihya ini chi
ñivi ñuñivi, vati cua savaha ñi cuati.
Iyo cha cua savaha ñivi cuati, vati
tacan iyo ñi, soco cua coo tu cuihya
ini chi ñi satiyuhu chi inga ñivi
tahan ñi.
8 'Tu cua savaha ndo cuati chi
ndaha ndo, tu cua savaha ndo
cuati chi chaha ndo, na cua sanini
ndo chihin ndo, ta ña cua savaha
ca ndo cuati can. Vaha ca cha cua
coo ndito ndo chi ra Ndioo, vati
sandee ini ndo chi ndaha ndo chi
chaha ndo. Ña vaha tu cua savaha
ndo cuati chi ndaha ndo, tu cua
savaha ndo cuati chi chaha ndo, ta
cua cutuni ndo, ta cua cayu ndo nu
ñuhun ña ndahva. 9 Tu cua savaha
ndo cuati chi titi nuun ndo, na cua
sanini ndo chihin ndo, ta ña cua
savaha ndo cuati can. Vaha ca cha
cua coo ndito ndo chi ra Ndioo, vati
sandee ini ndo chi titi nuun ndo. Ña
vaha tu cua savaha ndo cuati chi
titi nuun ndo, ta cua quehni cava
ndo nu cua cutuni ndo nu cayu
ñuhun xaan. [Tacan cati ra Jesuu,
vati nini xaan cha cua saha ñi
cuenda chi ñi.]

Cahan ra Jesuu cuhva ri mbee cuanaan

(Lc. 15.3-7)

10 [Ni vii cahan ra Jesuu chi ra sacuaha chi ra:]
'Cua saha ndo cuenda, coto ña cua chaa ini ndo chi iin ñivi yu cha cuu sava ta cua ve luhu ya, 11 vati quichi ra cuu sehe ñivi, vati cua sacacu ra chi ñivi ndoyo ñuhun. Cati yu chihin ndo ti ndihi ni hora iyo ra tatun Ndioo cumi chi ñi iti nuun ra suti cha iyo iti siqui andivi.
12 'Cua cati ndo yoso saxini ndo. Iyo iin rai, ta iyo iin ciendu mbee ra, ta cuanaan iin ri. Cua nacoo ra chi ndihi ca ri tichi cuhu, ta cua nanducu ra chi ri cuanaan. 13 Tu cua nanihin ra chi ri, cati ndicha yu chihin ndo ti cua cusii ini ra, vati ni nanihin ra chi ri. Ña cua saxini ra cuenda ndihi ca cumi xico chahun cumi ri, vati ñahni cha ni tahan rican. 14 Ta ni cuhva ña cuni ra sutu ndo cha iyo iti siqui andivi cha cua ndoyo ñuhun ni iin ñivi ra cha cuu sava ta cua ve luhu ya.

Cati ra Jesuu ti cua cucahnu ini ñivi cuati savaha ñivi tahan ñi

(Lc. 17.3)

15 [Ni vii cahan ra Jesuu chi ra sacuaha chi ra:]
'Tu cua savaha iin ñivi tahan ndo cuati, cuahan ndo vehe ñi. Cua quee siin ndo iin chiyo, ta cua cati cachin ndo chi ñi ñaan cha cuu cuati ni savaha ñi. Tu cua taa ñi soho ñi cha cahan ndo, cua ndumani ndico ñi chi ra Ndioo.
16 Tu ña cua tasoho ñi, na cua cundaca ndo inga uvi uni tahan ndo vehe ñi, vati tacan cua cuu ñi testigu, ta cua cuu cuhva tahan ñi cuenda ñaan cha cuu cha savaha ndo. 17 Tu ña cua tasoho ñi chi ñi ta ñi, cua cuhva ndo cuenda chi ndihi ñivi Ndioo nu nducuiti ñi. Tu ña cua tasoho ñi chi ñivi Ndioo tahan ñi, na cua cuu ñi sava ta cua run ña chinu ini chi ra Ndioo chi run satiahvi, [vati ña cua ndoo ca ñi cuenda maan ndo].
18 'Cati ndicha yu chihin ndo ti ndihi cha cua cati ndo ihya nu ñuhun ñuñivi ya—cua ndoo chi cuhva can iti siqui andivi. Tu cua cuhva ndo, tu ña cua cuhva ndo, cuhva can cua ndoo chi iti siqui andivi.
19 'Cati ndicha yu chihin ndo ti tu cua nduinuun uvi ndo ihya nu ñuhun ñuñivi ya, ta cua ndaca ndo chacan chi ra suti cha iyo iti siqui andivi, cua cuhva ra chi chi chihin ndo, 20 vati nu iyo cuiti uvi uni ñivi cuenda yu—ican iyo tahin chi ñi —cati ra Jesuu chi ra sacuaha chi ra.
21 Tacan, ta tuhva ra Pedro nuun iyo ra Jesuu, ta quechaha nducu tuhun ra chi ra ti:
—Ra chahnu, ¿yoso tahan chaha cua cucahnu ini yu cuati savaha ñivi tahin chihin yu? ¿Atu cua cucahnu ini yu nda cua nda ucha chaha? —cati ra Pedro can.
22 Ta cati ndico ra Jesuu chi ra ti:
—Ña cati yu nda cua nda 7 chaha. Cati yu nda cua nda 77 chaha —cati ra.

Cahan ra Jesuu iin cuhva ra ña cucahnu ini

23 [Ni vii cahan ra Jesuu chi ra Pedro:]

’Nu cua cundaca ñahan ra iyo iti
siqui andivi cuu sava ni ta cua iin
rai cuu cumi tiñu. Cuni ra tiso vaha
ra cuenda chi musu ra. 24 Tacan cuu,
ta quichi iin ra musu ra, ta ndiseca
ra uchi mil chi ra ndaca ñahan chi
ra. 25 Ña cuu tiahvi ra musu can, ta
cati chitoho ra ti cua xico ra ta ra
chi racan chi ñasihi ra chi sehe ra
chi ndihi cuii ndatiñu ra, [vati ña
cuu tiahvi ra cha ndiseca ra chi
chitoho ra]. Tacan, ta cua nihin ra
suhva xuhun ra. 26 Chacan cuu cha
chahnu chiti ra musu can iti nuun
chitoho ra, ta cahan ndahvi ra chi
ra, ta cati ra ti: “Na cua cundee ini
cun chi main, ta cua tiahvi ndico
yu ndihi cha ndiseque chihun,” cati
ra. 27 Tacan cuu, ta cundahvi ini
chitoho ra chi ra, ta saña ra chi
ra, ta sanaan ra ndihi cha ndiseca
ra chi ra. 28 Quee ra musu can,
ta cuahan ra, ta nitahan ra inga
tahan ra. Suvi ni musu cuu ra, ta
ndiseca tahan ra iin ciendu chi run
ndiseca uchi mil. Tiin rucan sucun
ra ndahvi can, ta natiin nihin run
chi ra, ta cati run chi ra ti: “Vitin
cua tiahvi ndico cun cha ndiseca
cun chihin yu,” cati run. 29 Tacan,
ta chahnu chiti tahan ra iti nuun
run, ta cahan ndahvi ra chi run.
Cati ra ti: “Na cua cundee ini cun
chihin yu, ta cua tiahvi ndique cha
ndiseque chihun,” cati ra chi run,
30 soco ña vaha cuni run cha tacan,
ta tiin run chi ra, ta tihi run chi ra
ve caa, vati tican cua ndoo ra nda
cua nda quivi cua tiahvi ndico ra.
31 Tacan, ta quechaha ndundahvi
xaan cuni ndihi ca ra musu ta ra, ta
cuahan ra ta ra iti nuun ra chitoho
ra ta ra, ta chaha ra ta ra cuenda
ndihi cha ni savaha run cuu tahan
ra ta ra. 32 Tacan cuu, ta cana ndico
ra chitoho can chi run, ta quechaha
cati ra chi run ti: “Musu ndavaha
ni cuun. Cha sanain ndihi cha ni
ndiseca cun chihin yu, vati cahan
ndahvi cun chihin yu. 33 Chacan
cuu cha nini xaan cha cua cundahvi
ini cun chi musu tahun cuhva cha
ni cundahvi ini yu chihun,” cati
chitoho run chi run. 34 Xaan xaan
cuni ra chitoho can, ta chandaca ra
chi run ve caa, vati ve caa iyo chi
run nda cua nda quivi cua tiahvi
ndico run ndihi cha ni ndiseca run
chi ra. 35 Ta ni cuhva cua savaha ra
suti iyo iti siqui andivi chihin ndo,
tu ña cua cucahnu ini maan ndo chi
ñivi tahan ndo chi ndihi cuii anima
ndo —cati ra Jesuu chi ra.

Cati tuhun ra Jesuu yoso cuhva saña ra rai chi ñasihi ra

(Mr. 10.1-12; Lc. 16.18)

19 Tacan, ta ndihi cahan ra
Jesuu tuhun can, ta quee
ra ñuhun Galilea can, ta cuahan ra
iti ñuhun Judea. Inga chiyo yuta
Jordán cuahan ra, 2 ta tuvi ñivi
ndicu chi ra. Tican sanduvaha ra
chi ñi ta ñi.
3 Tacan cuu, ta yaha ra fariseo ta
ra iti nuun ra, vati cuni ndehe ra
ta ra a ña cua cahan ra Jesuu iin
tuhun ña vaha, ta nducu tuhun ra
ta ra chi ra ti:
—¿Atu chaha ley chahnu cha cua
saña iin rai chi ñasihi ra yoso cuu
ni? —cati ra ta ra.
4 Ta cati ndico ra Jesuu chi ra ta
ra ti:
—Vasi ña ta sacuaha ndo tutu
Ndioo, vati cati chi ti savaha ra

Ndioo cha ni chacoo iin rai chi iin
ñahan nda ni xihna cuii, [5]ta cati
ndico tucu chi ti chacan cuu cha
nacoo iin rai chi sutu ra chi sihi
ra, ta natahan ra chi ña cuu ñasihi
ra, [ta inuun cua coo ñi,] vati cuu
ñi uvi tahan, cati chi. [6]Chacan
cuu cha cuu ñi sava ta cua iin ñivi.
Chacan cuu cha na ña cua quenda
tahan ñivi chi ñi cuu uvi tahan,
vati ra Ndioo cuu ra cha ni satahan
chi ñi —cati ra Jesuu chi ra ta ra.
[7]Ta nducu tuhun ra ta ra chi ra
Jesuu ti:
—Tu tacan cuu chi, ¿ñacu cati
tuhun ra Moisee ti cua ndoyo iin
tutu cha cua saña iin rai chi ñasihi
ra, ta sa cua cuu saña ra chi ña? —
cati ra ta ra.
[8]Ta cati ndico ra Jesuu chi ra ta
ra ti:
—Chaha ra Moisee cha cua saña
ndo ñasihi ndo, vati ndava xaan ini
ndo, soco ñavi tacan ni chacoo chi
nda ni xihna. [9]Cati yu chihin ndo
ti tu cua saña ndo ñasihi ndo, ta
ña ni chacoo ña ndavaha ni chi ra
rai inga chiyo, ta tu cua quihin ndo
inga ñahan, cua cuu chi cuhva ni
cua coo ndo ndavaha ni chi ñahan
inga chiyo [cuenda ra Ndioo] —cati
ra chi ra ta ra.
[10]Ta cati ra sacuaha chi ra ti:
—Tu tacan iyo iin rai chi ñasihi ra,
vaha ca cha ña cua quihin ra chi ña
—cati ra ta ra.
[11]Ta cati ndico ra chi ra ta ra ti:
—Ña ndihi rai cua ndoo vaha cha
tacan. Iyo suhva ra cua cuu ndoo
vaha cuhva ni tiso ra Ndioo, [12]vati
iyo ra rai ña cua tandaha ra, vati
nda ni quivi cacu ra ña vaha caa
ra. Iyo inga ra ña cua tandaha ra,
vati cha nducapu ra cha cuenda
tiñu satiñu ra, ta iyo tahan inga ra
ña cua tandaha ra, vati ña cuni ra,
vati cua satiñu ra tiñu cuenda nu
cua cundaca ñahan ra iyo iti siqui
andivi. Tu cua cuu ndoo ndo vaha
cha tacan, na cua ndoo ndo vaha —
cati ra Jesuu chi ra ta ra.

Tiso ra Jesuu ndaha ra chi ve cuati

(Mr. 10.13-16; Lc. 18.15-17)

[13]Tacan cuu, ta quichi ndaca ñivi
chi ve cuati, vati cua tiso ra Jesuu
ndaha ra chi ve, ta cua cahan ra chi
ra Ndioo cuenda ve, soco nduxaan
ra sacuaha chi ra chi ñi, [14]ta
quechaha cati ra Jesuu ti:
—Cuhva ndo cha cua yaha ve
cuati iti nuin. Ña cua casi ndo nuun
ñi, vati ñivi cua coo nu cua cundaca
ñahan ra iyo iti siqui andivi cuu
sava ta cua ve cuati can —cati ra.
[15]Tacan cuu, ta taa ra ndaha ra
chi ve, ta quee ra cuahan ra.

Ndatuhun iin ra tivaa ricu chi ra Jesuu

(Mr. 10.17-31; Lc. 18.18-30)

[16]Tacan cuu, ta tuhva iin ra nu
iyo ra Jesuu, ta quechaha nducu
tuhun ra chi ra ti:
—Yoho maestru, ¿ñaan cha vaha
cua savahi, ta cua coo ndito yu chi
ra Ndioo ndihi ni quivi ndihi ni
tiempu? —cati ra.
[17]Ta cati ndico ra Jesuu chi ra ti:
—Ña vaha cha nducu tuhun cun
chihin yu yoso cuhva iyo cha vaha.
Iin tuhun ni ra cuu ra ndacu cha
vaha. Tu cua cuni cun coo ndito
cun chi ra Ndioo, cua sacuinu cun
cuhva cati tuhun ra nu quichi quivi
—cati ra Jesuu.

18 Ta nducu tuhun ndico ra chi ra
Jesuu ti:
—¿Ñaan tuhun cuu chacan? —cati
ra.
Ta cati ra Jesuu ti:
—Tuhun ya cuu chi. Ña cua
cahni ndo tahan ndo. Ña cua coo
ndo ndavaha ni chi tahan ndo
inga chiyo. Ña cua suhu ndo. Ña
cua sandahyu ñahan ndo. 19 Cua
sacahnu ndo chi sutu ndo chi sihi
ndo. Cua cuni ndo chi ñivi tahan
ndo cuhva cuni ndo suvi ni chi
maan ndo —cati ra Jesuu chi ra.
20 Ta cati ndico ra tivaa can chi
ra ti:
—Ndihi chacan cha sacuinu yu.
¿Ñaan ca cha cumani chihin yu? —
cati ra.
21 Ta cati ndico ra Jesuu chi ra ti:
—Tu cua cuni cun quee vahun,
cuahan, ta xico cun ndatiñu cun, ta
tindeun chi ñivi ndahvi, ta cua coo
cha vaha chihun iti siqui andivi.
Tacan, ta nahan. Na cua coun
chihin yu icaa ni —cati ra Jesuu.
22 Nu ni chini ra tivaa can tuhun
can, ta quee ra cuahan ra. Ndahvi
cuni ra, vati iyo xaan ndatiñu ra.
23 Tacan cuu, ta quechaha cati ra
Jesuu chi ra sacuaha chi ra ti:
—Cati ndicha yu chihin ndo ti
ii xaan cha cua coo ñivi ricu nu
cua cundaca ñahan ra iyo iti siqui
andivi. 24 Cati ndico tucu yu chihin
ndo ti ña cuu yaha ri camellu yavi
xuu quiticu, soco ii ca cha cua yaha
ñivi ricu nu cua cundaca ñahan ra
Ndioo —cati ra.
25 Chini ra sacuaha chi ra Jesuu
tuhun can, ta sa quechaha nduiyo
xaan cuni ra, ta nducu tuhun ra ta
ra ti:
—Tu chacan cuu chi, yoni cua
cacu —cati ra ta ra.
26 Ndehe ra Jesuu nuun ra ta ra, ta
quechaha cati ra chi ra ta ra ti:
—Ña cuu cuenda ñivi ñuñivi, soco
cuenda ra Ndioo cuu cacu ñi —cati
ra.
27 Tacan cuu, ta cati ndico ra
Pedro ti:
—Cha ni nacoo maan ndi ndihi
cha ni chacoo chi ndi, ta cha chica
ndi chihun icaa ni. ¿Ñaan cha cuu
cha cua coo chi maan ndi? —cati ra.
28 Ta cati ndico ra Jesuu chi ra ta
ra ti:
—Cati ndicha yu chihin ndo ti
quivi cua nduchaa ñuhun ñuñivi
ya, quivi cua tachi tuni ra cuu sehe
ñivi chi ñivi ñuñivi—quivi can cua
coo ndatu chi ndo, ta cua tachi
tuni tahan ndo chi ndihi ñivi Israel,
vati cha iyo ndo chihin yu icaa ni.
29 Ta ndihi ca ñivi—tu cua nacoo
ñi vehe ñi chi tahan ñi chi sutu ñi
chi sihi ñi chi sehe ñi chi ndatiñu
ñi cha cuenda yuhu, cuaha ca cua
cunda yahvi ñi, ta cua coo ndito ñi
chi ra Ndioo ndihi ni quivi ndihi ni
tiempu. 30 Tuvi ñivi iyo iti nuun cua
ndoo ihni iti chata, ta ñivi iyo iti
chata cua yaha iti nuun.

Cahan ra Jesuu iin cuhva yoso cuhva iyo ra satiñu tatun

20 [Ni vii cahan ra Jesuu chi
ra sacuaha chi ra:]
’Nu cua cundaca ñahan ra iyo iti
siqui andivi cuu sava ni ta cua iin
rai cha iyo xaan yoho chiti uva.
Nahan xaan quee ra cuahan ra, ta
nanducu ra chi ra cua satiñu nu iyo
yoho chiti chi ra. 2 Nduinuun ra chi
ra ta ra, vati cua satiñu ra ta ra, ta

cua cuhva ra cha sacanaan ra ta ra
cha iin quivi. Tacan, ta tava tiñu ra
chi ra ta ra nu iyo tiñu ra. 3 Tacan
cuu, ta quee tucu ra chitoho can
caa iin cha nahan, ta ndehe ra ti
iyo inga ra inda nuyahvi, ta ñahni
tiñu iyo chi ra, 4 ta quechaha cati
ra chi ra ta ra ti: "Na cua cuhun
tahan ndo satiñu ndo nu iyo chiti
yoho can, ta cua tiahvi yu ñaan cha
cuu cha vaha," cati ra, 5 ta cuahan
ra ta ra. Tacan cuu, ta ta ni cuhva
savaha ndico tucu ra cha hora cuiti
chi cha caa uni. 6 Caa uhun cha cua
ini xaan quee ndico tucu ra chitoho
chiti yoho can, ta ndehe ra ti ni
inda inga ra ta ra, ta quechaha cati
ra chi ra ta ra ti: "¿Ñacu inda ndo
nduvi nduvi, ta ña satiñu ndo?" 7 ta
cati ndico ra ta ra chi ra ti: "Inda
ndi, vati yoni tava tiñu chi ndi," ta
cati ra chi ra ta ra ti: "Cuahan ndo
nu iyo chiqui yu, [vati cua satiñu
tahan ndo,]" cati ra. 8 Tacan cuu,
ta cua cuiso nicandi, ta cati ra
chitoho can chi ra musu cuu xini
ti: "Cua cana cun chi ra satiñu ya,
ta cua tiahvi cun chi ra ta ra. Cua
quechaha tiahvi cun chi ra queta
nu ndihi, ta cua tiahvi cun chi ra
ta ra nda cua nda cua sandihun
tiahvi cun chi ra queta cha nahan,"
cati ra. 9 Tacan, ta quichi ra ni
quechaha satiñu hora cua cuiso
nicandi, ta nihin iin iin ra yahvi ra
cuhva yahvi ra satiñu nduvi nduvi.
10 Chacan cuu cha quichi tahan ra
ni quechaha satiñu cha nahan, ta
saxini ra ta ra ti cuaha ca cua nihin
ra ta ra, soco nihin tahan iin iin ra
ta ra cuhva can. 11 Quihin ra ta ra
yahvi ra, soco quechaha ña vaha
cuni ra ta ra, ta cahan ra ta ra siqui
ra chitoho can, 12 ta cati ra ta ra
ti: "Ra quichi chuhva ta ra—satiñu
ra ta ra iin hora ni, ta cuhva tiahvi
cun chi ra tiahvi tahun chi ndi, ta
maan ndi—satiñu ndi nduvi nduvi,
ta ihni xaan cuu," cati ra ta ra. 13 Ta
cati ndico ra chitoho can chi iin ra
ti: "Yani, ñahni ndavaha ni ndacu
i chihun, vati maun cati ti cua
satiñu tahun cuhva can. 14 Quihin
xuhun cun, ta cuahan. Cha iyo ini
yu tiahvi yu chi racan cuhva tiahvi
yu chi maun. 15 Cuu savahi cuhva
cuni yu chi xuhin. Cha ndusoo ndo,
vati cha vaha savahi." 16 Chacan
cuu cha cua nduinuun ndihi ñivi.
Cua nduinuun ñivi queta iti chata
chi ñivi queta iti nuun, ta cua
nduinuun tahan ñivi queta iti nuun
chi ñivi queta iti chata —cati ra
Jesuu chi ra sacuaha chi ra.

Cati ndico tucu ra Jesuu ti cua cuvi ra

(Mr. 10.32-34; Lc. 18.31-34)

17 Tacan cuu, ta cha cuahan ra
Jesuu iti ñuun Jerusalén, ta quee
siin ra chi ra sacuaha chi ra iti can,
ta quechaha cati ra chi ra ta ra ti:
18 —Vitin cuahan yo iti ñuun
Jerusalén, ta cua tiin tiñu chi ra
cuu sehe ñivi. Cua tiin ra sutu
chahnu chi ra sacuaha ley chahnu
chi ra, ta cua cati ra ta ra ti cua
cuvi ra cuu sehe ñivi. 19 Cua sayaha
ra ta ra chi ra nuun ra quichi inga
ñuhun, vati cua sacateni racan ta
ra chi ra, ta cua cani ra ta ra chi
ra, ta cua taa ra ta ra chi ra nu
cruu. Tacan cua cahni ra ta ra chi
ra, ta tichi uni quivi cua natacu
ndico ra —cati ra Jesuu chi ra ta
ra.

Tuhun cha nducu tuhun sihi ra Jacobo chi ra Juaan

(Mr. 10.35-45)

20 Tacan cuu, ta tuhva sihi ra
Jacobo chi ra Juaan nuun ra Jesuu.
Tuhva ña chi sehe ña, ta chahnu
chiti ña iti nuun ra, ta cati ña ti iyo
iin cha cua ndaca ña chi ra, 21 ta
nducu tuhun ra chi ña ti:
—¿Ñaan cha cuu cha cuni cun? —
cati ra.
Ta cati ndico ña chi ra ti:
—Na cua cati cun ti cua cunda
tahan nduvi sehi chihun nu cua
cundaca ñahan cun. Na cua cunda
iin ra chiyo ndaha cuaha cun ta
inga ra chiyo ndaha satin cun —
cati ña.
22 Ta cati ra Jesuu chi ñi ti:
—Ña chito ndo ñaan cha cuu cha
ndaca ndo. ¿Atu cua cuu coho ndo
copa cua coho yu? —cati ra chi ñi,
[soco cuenda tu ndoho cua ndehe ra
cahan ra tuhun can].
Ta cati ndico ñi ti:
—Cuu.
23 Ta cati ra chi ñi ti:
—Cua coho ndo copa cua coho
yu, soco ñahni ndatu iyo chihin yu
cha cua cuhve cha cua cunda ndo
iin chiyo xiin yu inga chiyo xiin yu.
Maan ra suti cua cati yoo cua nihin
chacan —cati ra.
24 Tacan, ta sa ni chini soho inga
uchi ra sacuaha chi ra Jesuu, ta
xaan xaan quechaha cuni ra ndehe
ra ta ra chi racan ta ra. 25 Cana ra
Jesuu chi ndihi ra ta ra, ta cati ra
chi ra ta ra ti:
—Chito ndo yoso cuhva ndaca
ñahan ñivi ñuñivi chi tahan ñi, vati
ndurai xaan ñi. 26 Ñavi tacan cua
savaha maan ndo. Tu ndaa ndo
cuni cuu ndo iin ñivi cahnu, na cua
tindee ndo chi tahan ndo sava ta
cua iin musu ñi. 27 Tu cua cuni ndo
yaha ndo iti nuun, ta cua tahan chi
cuu ndo xini, na cua tindee ndo chi
tahan ndo. 28 Cuhva can quichi ra
cuu sehe ñivi. Ña nducu ra cha cua
tindee ñivi chi maan ra, soco tindee
ra chi ñivi, ta cua cuvi ra cuenda
cuati ñivi ñuñivi —cati ra Jesuu.

Sanduvaha ra Jesuu chi uvi ra cuii nuun

(Mr. 10.46-52; Lc. 18.35-43)

29 Tacan cuu, ta cha cua quee ra
Jesuu ta ra ñuun Jericó, ta tuvi ñivi
ndicu chi ra, 30 ta ndaa uvi tahan
ra cuii nuun yu iti can. Chini ra ta
ra tuhun cha yaha ra Jesuu, ta sa
quechaha cana chaa ra ta ra. Cati
ra ta ra chi ra Jesuu ti:
—Yoho ra chahnu, na cua
cundahvi ini cun chihin ndi, yoho
ra cuu ñivi David —cati ra ta ra.
31 Nduxaan ñivi can chi ra ta ra,
vati na cutaxin ra ta ra, soco nihin
ca cana chaa ra ta ra, ta cati ndico
ra ti:
—Yoho ra chahnu, na cua
cundahvi ini cun chihin ndi, yoho
ra cuu ñivi David —cati ra ta ra.
32 Tacan, ta ni chacuiñi ra Jesuu,
ta cana chaa ra chi ra ta ra, ta
nducu tuhun ra ti:
—¿Ñaan cha cuu cha cuni ndo cha
cua savahi chi ndo? —cati ra.
33 Ta cati ndico ra ta ra ti:
—Ra chahnu, na cua ndundichin
vaha ndehe ndi —cati ra ta ra.
34 Ta quechaha ndundahvi cuni
anima ra Jesuu, ta taa ra ndaha ra
nuun ra ta ra, ta suvi ni hora can

ndundichin vaha ndehe ra ta ra, ta
ndicu ra ta ra chi ra.

Quihvi ra Jesuu tichi ñuun Jerusalén

(Mr. 11.1-11; Lc. 19.28-40; Jn. 12.12-19)

21 Yatin cua queta ra Jesuu ta
ra ñuun Jerusalén. Chacan
cuu cha queta xihna ra ta ra ñuun
Betfagé, ta yatin yucu Olivo caa
ñuun can. Tacan, ta tava tiñu ra
Jesuu chi uvi ra sacuaha chi ra, [2]ta
cati ra chi ra ta ra ti:
—Cuahan ndo tichi ñuun tican iti
nuun ndo. Sa cua quihvi ndo ñuun
can, ta cha cua ndehe ndo cha
nuhni iin buru, ta iyo sehe ri chi ri.
Cua ndachi ndo chi ri, ta cua quichi
ndaca ndo chi ri. [3]Tu cua cahan
ñivi chi ndo, cua cati ndo ti chini
ñuhun ra chahnu chi ri, ta ña cua
nducuee, ta cua tachi ndico ra chi
ri —cati ra chi ra ta ra.
[4]Tacan ni savaha ra, ta cha quichi
quee tuhun cha ni cati ra ni cahan
cuenda ra Ndioo tiempu chahnu,
vati cati ra ti:
[5] Cua cati ndo chi ñivi ñuun
Jerusalén ti
cha vachi ra ndaca ñahan chi ñi.
Vii ni vachi ra,
ta yoso ra iin buru.
Yoso ra chi ri chiso carga,
cua cati ndo,
cati ra cahan cuenda ra Ndioo can.
[6]Tacan cuu, ta cuahan uvi ra
sacuaha chi ra, ta savaha ra ta ra
cuhva ni cati ra Jesuu. [7]Quichi
ndaca ra ta ra chi ri buru can chi
sehe ri, ta tiso ra ta ra sahma ra ta
ra chata ri, ta yoso ra Jesuu chi ri.
[8]Tacan cuu, ta tuvi ñivi nducuiti, ta
chaqui ñi sahma ñi iti nu cua yaha
ra, ta inga ñi chahnda ndaha numa,
ta chaqui tahan ñi chi chi iti nu cua
yaha ra, [vati tacan ni sacahnu ñi
chi ra]. [9]Cuahan ñi iti nuun ra, ta
ndicu ñi iti chata ra, ta cana chaa
ñi ta ñi. Cati ñi ti:
—¡Cahnu xaan rai cuu ra cuu ñivi
David! ¡Na cua coo vaha ra vachi
cuenda ra chahnu! ¡Na cua sacahnu
tahan ndihi tatun Ndioo iyo iti siqui
andivi chi ra! —cati ñi ta ñi.
[10]Tacan, ta quihvi ra ñuun
Jerusalén can, ta jihna cha ña
chito ca ndihi ñivi ñuun can yoso
savaha ñi cha nduiyo ñi chi ra, ta
quechaha nducu tuhun ñi chi tahan
ñi ti:
—¿Yoo rai cuu rahya? —cati ñi.
[11]Ta cati ndico ñivi can ti:
—Ra Jesuu cuu ra, ta vachi ra
iti ñuun Nazaret cha iyo cuenda
ñuhun Galilea. Ra cahan cuenda ra
Ndioo cuu ra —cati ñi ta ñi.

Sacu-ii ra Jesuu ve ñuhun cahnu can

(Mr. 11.15-19; Lc. 19.45-48; Jn. 2.13-22)

[12]Tacan cuu, ta quihvi ra Jesuu
tichi cora soco ndavi ve ñuhun
cahnu can, ta tava ndaa ra ndihi
ñi sata chi ndihi ñi xico tican.
Sanduva ra mesa ñivi sama xuhun,
ta sanduva tahan ra tayu ñivi xico
chi ri ndivi, [13]ta cati ra chi ñi ta ñi
ti:
—Cha cati tutu Ndioo ti vehe ra
Ndioo cuu iin vehe nu cua cahan
ñivi chi ra, cati chi, soco cha ni
savaha maan ndo cha cuu chi iin
vehe nu nducuiti run ñasuhu —cati
ra.
[14]Tacan cuu, ta tuhva ñivi cuaa,
tuhva ñivi coho nu iyo ra Jesuu
tichi cora soco ndavi ve ñuhun
can, ta sanduvaha ra chi ñi ta ñi.

15 Ndehe ra sutu chahnu can chi ra
sacuaha ley chahnu ti cha cahnu
xaan ni savaha ra Jesuu, ta cha
cana chaa tahan ñi cuati cha iyo ve
ñuhun, ta cati ñi cuati can ti na cua
sacahnu ñi chi ra cuu ñivi ra David,
cati ra ta ra. Tacan, ta quechaha
nduxaan ra sutu can chi ra sacuaha
ley can, 16 ta nducu tuhun ra ta ra
chi ra Jesuu ti:
—¿Atu chini cun tuhun cha cahan
ra ta ra? —cati ra ta ra.
Ta cati ndico ra Jesuu chi ra ta ra
ti:
—Chini yu tuhun can, soco vasi
ña ta sacuaha ndo nu cati tutu
Ndioo cuenda yu ti:
Cua sacahnu ñi cuati chihin ra,
ta cua sacahnu tahan ve ni
chaxi chihin ra,
cati chi —cati ra.
17 Tacan, ta nacoo ra chi ra ta ra,
ta quee ra ñuun can, ta cuahan ra
iti ñuun Betania, ta quixi ra tican.

Cahan ra Jesuu chi yutun tusihva tiñi, vati ñahni chiti chi iyo

(Mr. 11.12-14, 20-26)

18 Tuvi inga quivi, ta ni nahan vihi,
ta cuahan ndico ra Jesuu iti ñuun
Jerusalén, ta chisoco ra. 19 Ndehe
ra iin yutun tusihva tiñi iti nu yaha
ra, ta tuhva ra nu iyo chi, soco
ñahni chiti chi iñi. Ndaha ni chi
iyo. Tacan, ta quechaha cati ra chi
maan yutun can ti:
—Ña cua coo ca chiti cun ndihi ni
quivi —cati ra chi run.
Ta quii xaan neti maan yutun can.
20 Chacan ndehe ra sacuaha chi ra
Jesuu, ta iyo xaan cuni ra ta ra, ta
quechaha nducu tuhun ra ta ra chi
ra ti:
—¿Yoso neti yutun can cha quii
quii ni? —cati ra.
21 Ta cati ndico ra Jesuu chi ra ta
ra ti:
—Cati ndicha yu chihin ndo ti
tu cua cuinu ndicha ini ndo chi ra
Ndioo, tu ña cua saxini ndo, cua
cuu savaha tahan ndo cuhva tahan
yutun can, ta cua cuu savaha ndo
cha ii ca. Cua cuu cati ndo chi
yucu ya ti cua cuachiyo chi, ta cua
cuhun chi tichi tañuhun, ta tacan
ni cua cuu chi. 22 Ndihi cha cua
cahan ndahvi ndo chi ra Ndioo, cua
nihin ndo, tu cua cuinu ini ndo cha
cua cuu savaha ra chi chi —cati ra
Jesuu chi ra ta ra.

Iyo ndatu chi ra Jesuu

(Mr. 11.27-33; Lc. 20.1-8)

23 Tacan cuu, ta cuahan tucu
ra Jesuu ve ñuhun. Sa quihvi ra
tichi cora soco ndavi can, ta tuhva
ra sutu chahnu chi ra chanihin
nu sacuaha ra chi ñivi can, ta
quechaha nducu tuhun ra ta ra chi
ra ti:
—Cua cati cun ndaa cuu nu ni
nihun ndatu cha ni savahun ndihi
cuhva can. ¿Yoo chaha ndatu can
chihun? —cati ra ta ra.
24 Ta cati ndico ra Jesuu chi ra ta
ra ti:
—Cua nducu tuhin iin tuhun
chihin ndo. Tu cua cati ndico ndo
chihin yu, cua cati ndico tahan yu
chihin ndo yoso iyo ndatu chihin
yu cha savahi chacan. 25 ¿Yoo chaha
ndatu chi ra Juaan cha sacuanduta
ra chi ñivi? ¿Atu chaha ra iyo iti
siqui andivi ndatu chi ra a chaha
ñivi ñuñivi ndatu chi ra? —cati ra
Jesuu chi ra ta ra.

Tacan cuu, ta quechaha nanducu
xini ra chi tahan ra. Cati ra chi
tahan ra ti:
—Tu cua cati yo ti ra iyo iti siqui
andivi chaha ndatu chi ra Juaan,
cua nducu tuhun ra chi yo ñacu ña
chinu ini yo cha cahan ra. 26 Tu cua
cati yo ti chaha ñivi ñuñivi ndatu
chi ra, cua cuyuhvi yo chi ndihi
ñivi ya, vati cati ñi ti ra cahan
cuenda Ndioo cuu ra Juaan can —
cati ra chi tahan ra.
27 Chacan cuu cha cati ndico ra ta
ra chi ra Jesuu ti:
—Ña chito ndi.
Ta cati ndico maan ra chi ra ta ra
ti:
—Ta ni cuhva ña cua cati yu
yoso ni nihin yu ndatu cha savahi
chacan —cati ra Jesuu.

Cahan ra Jesuu cuhva ti iyo iin rai, ta iyo uvi sehe ra

28 [Ni vii cahan ra Jesuu chi ra
sutu chahnu chi ra chanihin:]
'Cua cati ndo yoso cuhva saxini
ndo. Iyo iin rai, ta iyo uvi tahan
sehe ra. Tuhva racan nu iyo ra
chanihin, ta quechaha cati ra ti:
"Sehu, cuahan vitin, ta satiñu cun
nu iyo itu yo," cati ra, 29 ta cati
ndico ra chi sutu ra ti: "Cua cuhin,
tata," soco ña ni cuahan ra. 30 Tacan
cuu, ta cuahan ra chahnu can nu
iyo inga sehe ra, ta ini tuhun cahan
ra chi ra, soco cati ndico ra ti: "Ña
cuhin," soco inga hora saxini ndico
tucu ra, ta cuahan ra, [vati cua
satiñu ra]. 31 ¿Ndaa ra cuu ra ni
savaha cuhva cuni sutu ra? —cati
ra Jesuu chi ra ta ra.
Ta cati ndico ra ta ra ti:
—Ra luhu ca cuu ra —cati ra ta ra.
Ta cati ra Jesuu chi ra ta ra ti:
—Cati ndicha yu chihin ndo ti cua
yaha ra satiahvi chi ñahan ndacu
ndavaha ni iti nuun ndo, ta sa cua
cundee quihvi ñi nu cua cundaca
ñahan ra Ndioo. 32 Tacan cati yu,
vati quichi ra Juaan nu iyo ndo, ta
cati tuhun ra yoso cuhva cua coso
vaha anima ñivi chi ra Ndioo, ta ña
chinu ini ndo cuhva cahan ra, soco
ñahan ndacu ndavaha ni chi ra
satiahvi—ñican chinu ini cha cahan
ra. Ndehe ndo cha chinu ini ñi cha
cahan ra, soco ña saña ihni ndo
cuati ndacu ndo, ta cuinu tahan ini
ndo chi ra.

Cahan ra Jesuu cuhva ra savaha iin ndavaha ni

(Mr. 12.1-12; Lc. 20.9-19)

33 [Ni vii cahan ra Jesuu chi racan
ta ra:]
'Cua tasoho ndo inga cuhva. Iyo
iin rai. Chitoho cuu ra, ta tachi ra
yava yoho chiti uva. Chasi ra cora,
ta nañu ra nu yavi cua quee nduta
chiti uva can, ta chaqui ndaa ra nu
cua coo ra cua cumi chi chi.
'Tacan cuu, ta nducu ra yoo ra
cua cumi nuun chi chi, ta chaha
nuun ra chi chi chi ra, ta quee iti
ra. 34 Tacan cuu, ta queta quivi cha
iyo vaha chiti can, ta tava tiñu ra
chitoho can chi musu ra, vati cua
cuhun ra ta ra nu iyo ra quihin
nuun ñuhun can, vati cua quihin ra
musu chiti chi cha iyo chi maan ra
cuu chitoho ra. 35 Tacan, ta quihin
run ni ndoo cumi ñuhun can chi
musu chitoho can, ta cani run chi
iin ra. Chahni run chi inga musu ra,
ta cani run yuu chi inga ra. 36 Tava
tiñu ndico tucu ra chitoho can chi

inga musu ra. Tuvi musu ra tava
tiñu ra, soco ta ni cuhva savaha run
satiñu nu ñuhun can.
37 'Queta quivi tava tiñu tahan
ra chitoho can chi sehe ra nu iyo
run, vati cati maan chitoho can ti:
"Cua sacahnu run chi sehi," 38 soco
ndehe run ti cha vachi sehe ra, ta
quechaha cati run chi tahan run
ti: "Sehe chitoho ñuhun ya vachi.
Cua cahni yo chi rahya, ta cua
ndoo cha iyo chi ra chihin yo," cati
run ta run. 39 Chacan cuu cha tiin
run chi ra, ta tava ndaa run chi ra
chata cora can, ta chahni run chi
ra. 40 Hora cua queta ra cuu chitoho
can ¿ñaan cha cuu cha cua savaha
ra chi run satiñu nu ñuhun can?
—cati ra Jesuu chi ra sutu chahnu
can chi ra chanihin can.
41 Ta cati ndico ra ta ra ti:
—Cua cahni ra chi run savaha
ndavaha ni can, ta cua nducu ra
inga ra cua satiñu nu ñuhun can, ta
cua cuhva racan chiti cha cua coo
chi ra chitoho can quivi cua cuti
chi —cati ra ta ra chi ra.
42 Ta cati ra Jesuu chi ra ta ra ti:
—¿Atu ña sacuaha ndo cha cati
tutu Ndioo? Cati chi ti:

Iyo iin yuu,
ta cati ra sandaa vehe ti ña
vaha chi,
soco yuu can cha cuu yuu
cahnu tutu vehe.
Chacan ni savaha ra chahnu,
ta vaha xaan cuni ñivi ndehe ñi
chi chi,

cati tutu Ndioo. 43 Chacan cuu cha
cati yu chihin ndo ti ña cua cuu ca
quihvi maan ndo nu cua cundaca
ñahan ra Ndioo, soco cua cuu
quihvi ñivi ndacu cha vaha ndicha
cuenda ra Ndioo. 44 Tu ña cua cuu
quihin cuenda ñivi chi ra cuu sava
ta cua yuu can, cua ndoyo ñuhun
ñi. Tu ña cua cuu quihin cuenda ñi
chi ra, cua cutuni ndicha ñi —cati
ra Jesuu.
45 Chini soho ra sutu chahnu can
chi ra fariseo can cuhva can, ta
chito ra ta ra ti cahan ra Jesuu
tuhun can cuenda ra ta ra. 46 Cuni
ra ta ra tiin ra chi ra, soco yuhvi ra
ta ra chi ñivi can, vati iin ra cahan
cuenda ra Ndioo cuu ra Jesuu cuni
ñi.

Cahan ra Jesuu cuhva vico tandaha

22 Cahan ndico tucu ra Jesuu
chi ra inga chaha. Suvi ni
chi cuhva cahan ra chi ra ta ra,
cati ra ti:
2 —Nu cua cundaca ñahan ra iyo
iti siqui andivi cuu sava ni ta cua
iin rai cumi tiñu. Savaha ra iin vico
cha cua tandaha sehe rai ra, 3 ta
tava tiñu ra chi musu ra, vati cua
cana ra chi ñivi ni cana ñahan ra
cumi tiñu can, vati cha queta hora
cua nducahnu vico can, soco ña
cuni ñi cuhun ñi. 4 Tava tiñu tucu ra
chi inga musu ra, ta cati ra chi ra
ta ra ti: "Cua cati ndo chi ñivi cha
ni cana ñahin ti cha iyo vaha cha
cua cachi ñi. Cha chihi ri sundiquin
ta ri, ta cha tiso vahi ndihi chi. Na
cua sacahnu tahan ndo vico, cua
cati ndo," cati ra. 5 Tacan cuu, soco
ña quihin ñi cuenda, ta cuahan ñi
nu iyo tiñu maan ñi. Iin ra cuahan
chiqui ra, ta inga ra cuahan nu iyo
tiñu ra, 6 ta ndihi ca ñi tiin ñi musu
ra cumi tiñu can, ta cahan cateni ñi
chi ra, ta chahni ñi chi ra. 7 Tacan
cuu, ta nduxaan ra cumi tiñu can,

ta tachi ra sandaru, ta chahni ra
sandaru ta ra chi ñivi chahni can,
ta chahmi ra ta ra ñuun ñi. 8 Tacan,
ta quechaha cati ndico ra cumi
tiñu can chi musu ra ti: “Cha iyo
vaha cha cua cachi ñi, soco ña
cuni quichi ñivi cha ni cana ñahin.
9 Chacan cuu cha cua cuhun ndo
vitin, ta iti yu ñuun cua cuhun
ndo, ta cua cana ndo chi ndihi ñivi
cuatahan tahan ndo. Na cua quichi
ñi vico ya,” cati ra. 10 Tacan, ta quee
ra musu can cuahan ra. Cuahan
ra ndihi iti, ta quichi ndaca ra
ta ra chi ndihi ñivi nanihin ra ta
ra. Chandaca ra chi ñivi vaha, ta
chandaca tahan ra chi ñivi ndavaha
ni. Tacan cuu, ta ña cutahan ca ñivi
nu sacahnu ñi vico can.
11 ’Tacan cuu, ta quihvi tahan
ra cumi tiñu can, ta ndehe ra chi
ndihi ñivi nducuiti. Ndehe ra ti
cha iyo tahan iin rai, ta ña ndichin
ra sahma cha iyo cuenda vico can,
12 ta quechaha cati ra chi ra ti:
“Yoho yani, ¿yoso cuhva quihvi cun,
ta ñacu ñahni sahma vico ndichin
cun?” cati ra, ta taxin taxin ndaa
racan. 13 Tacan cuu, ta cati ra cumi
tiñu can chi ra cuu musu ra ti: “Cua
cuhni ndo ndaha ra. Cua cuhni ndo
chaha ra, ta cua tava ndaa ndo chi
ra nu naan. Tican cua ndehe ñivi tu
ndoho, ta cua ndahyu chaa ñi,” cati
ra. 14 Tuvi ñivi cana ñahan ra Ndioo,
soco suhva ñi nacachi ra —cati ra
Jesuu.

Cahan ra Jesuu cuenda xuhun ñuhun

(Mr. 12.13-17; Lc. 20.20-26)

15 Tacan cuu, ta quee ra fariseo
ta ra cuahan ra, ta nducu ra ta ra
cuhva, vati cuni ra ta ra cha cua
cahan ra Jesuu iin cha ndavaha
ni. 16 Tava tiñu ra ta ra chi ra inda
naan chi ra. Tava tiñu tahan ra chi
ra inda naan chi ra Herode, ta cati
ra ta ra chi ra Jesuu ti:
—Yoho maestru, chito ndi ti rai
ndicha cuun, ta sanahan ndicha
cun iti Ndioo, ta quihin cuenda
cun chi ndihi ñivi, vati ña sahun
cuenda yoo ñi cuu ñi. 17 Chacan cuu
cha cua cati cun chi ndi yoso cuhva
saxini cun. ¿Atu vaha cha tiahvi
ndi xuhun ñuhun chi ra César ra
ndaca ñahan chi yo cuenda ñuun
Roma a ña vaha? —cati ra ta ra chi
ra.
18 Chito ra Jesuu ti ña vaha saxini
ra ta ra, ta sa quechaha cati ra chi
ra ta ra ti:
—Rai uvi yaa cuu ndo. ¿Ñacu
cuni ndehe ndo a ña vaha cua cati
ndique tuhun can? 19 Sanahan ndo
chihin yu ñaan xuhun tiahvi ndo
chacan —cati ra.
Tacan cuu, ta quichi ndaca ra ta
ra iin xuhun denario chi ra, 20 ta
quechaha nducu tuhun ra Jesuu chi
ra ta ra ti:
—¿Yochi xini ndiso chi ihya?
¿Yochi sivi ndiso tahan chi ihya? —
cati ra.
21 Ta cati ndico ra ta ra ti:
—Chi ra ndaca ñahan chi yo cuu
chi —cati ra ta ra chi ra.
Tacan cuu, ta cati ra Jesuu chi ra
ta ra ti:
—Chacan cuu cha chi racan cua
cuhva ndo cha cuu chi ra, ta chi ra
Ndioo cua cuhva ndo cha cuu chi
maan ra.
22 Nu chini ra ta ra tuhun can, ta
iyo xaan cuni ra, ta quee ra ta ra
cuahan ra.

Nducu tuhun ra ta ra yoso cuhva cua natacu ndico ñivi

(Mr. 12.18-27; Lc. 20.27-40)

23 Suvi ni quivi can tuhva tahan
ra saduceo ta ra nuun ra Jesuu.
Racan cuu ra cati ti ñahni cha cua
natacu ndico ñivi ndii, ta quechaha
nducu tuhun ra ta ra chi ra Jesuu ti:
24 —Yoho maestru, cha cati ra
Moisee tiempu chahnu ti tu cua
cuvi iin rai, ta ñahni sehe ra chacoo,
cua quihin yani ra chi ñasihi ra, ta
cua coo ra chi ña, ta tacan cua coo
sehe ña cha cuenda ra ndii yani ra.
25 Ni chacoo ucha tahan ra nuun
iyo ndi. Mani yani ra ta ra, ta ra
cuu ra chanihin—tandaha ra, ta
chihi ra. Nacoo ra ñasihi ra chi ra
yani ra, vati ñahni sehe ra chacoo,
26 ta ra cuu ra uvi can quihin chi
ña, soco ta ni cuhva ñahni sehe ra
chacoo, ta ni chihi tahan ra. Tacan
ni savaha ra nda cua nda ni ndihi
ra ta ra ni chihi. 27 Tacan, ta chihi
tahan maan ña ñahan can. 28 Ta
vitin cua cati cun. ¿Yochi ñasihi
cua cuu ña quivi cua natacu ndico
ñivi ndii, vati chacoo ña chi ndihi
ucha ra? —cati ra ta ra.
29 Ta cati ndico ra Jesuu chi ra
saduceo can ti:
—Ña nihin ndo cuhva, vati ña
chito ndo yoso cuhva cati tutu
Ndioo, ta ni ña chito ndo ti iyo
tu ndee ini chi ra Ndioo, [ta cuu
savaha ra cuhva cuni ra]. 30 Quivi
cua natacu ndico ñivi ndii ña cua
nducu ra rai cha cua coo ñasihi ra,
ta ni ña cua cuni ñi ñahan tandaha
ñi, soco cua cuu ñi cuhva cha iyo
tatun Ndioo cha iyo iti siqui andivi,
31 ta cuenda cha cua natacu ndico
ñivi ndii—vasi ña ta sacuaha ndo
cuhva cati ra Ndioo chi ndo. Cati
ra ti 32 maan ra Ndioo cuu ra, ta
sacahnu ra Abraham chihin ra.
Sacahnu ra Isaac chihin ra, ta
sacahnu tahan ra Jacob chihin ra,
cati ra. [Chacan cuu cha chito yo
cha natacu ndico ñivi ndii,] vati iyo
ndito ndico ra ta ra, ta sacahnu ra
chi ra Ndioo. Ña cuu sacahnu ñivi
ndii chi ra —cati ra Jesuu chi ra
saduceo ta ra.
33 Chini ñivi tuhun can, ta iyo
xaan cuni ñi cha chini ñi tuhun
sacuaha ra Jesuu, [vati sacanaan ra
chi ra saduceo can].

Cati tuhun ra Jesuu ñaan tuhun cuu cha cahnu ca

(Mr. 12.28-34)

34 Tacan cuu, ta chito ra fariseo
ta ra ti ña nihin ra saduceo ta ra
cuhva cua cati ndico ra ta ra chi ra
Jesuu, ta nducuiti ra fariseo can nu
iyo ra Jesuu, 35 ta quechaha nducu
tuhun iin ra sacuaha ley chahnu
can, vati cuni ndehe ra ta ra a ña
cua cahan ra Jesuu iin tuhun ña
vaha. Chacan cuu cha nducu tuhun
ra chi ra Jesuu ti:
36 —Yoho maestru, ¿ñaan cha cuu
tuhun cahnu ca cuenda ley chahnu
cha ni cati tuhun ra Moisee? —cati
ra chi ra.
37 Ta cati ndico ra Jesuu ti:
—Cua cuni ndo chi ra chahnu
Ndioo chi ndihi cuii cha iyo chi
ndo. Cua coo ndo chi ra chi ndihi
cuii anima ndo, ta cua coo ndo
chi ra chi ndihi cuii cha chini tuni
cha iyo chi ndo. 38 Chacan cuu cha
cahnu ca, ta chacan cuu cha xihna
ca. 39 Ta ni cuhva iyo cha cuu cha

uvi, vati cua cuni ndo chi ndihi ñivi
cuhva cuni ndo suvi ni chi maan
ndo. 40 Nduvi tahan tuhun ya cuu
cha cati ndihi tutu Ndioo —cati ra
chi ra ta ra.

Cati ra Jesuu ñaan tata cuu ra cuu Cristo

(Mr. 12.35-37; Lc. 20.41-44)

41 Ni vii iyo cuiti ra fariseo ta ra,
ta nducu tuhun tahan ra Jesuu iin
tuhun chi ra. 42 Cati ra ti:
—¿Yoso saxini ndo cuenda ra cuu
Cristo ra tava tiñu ra Ndioo? ¿Ñaan
tata cuu ra? —cati ra chi ra ta ra.
Ta cati ndico ra ta ra ti:
—Tata ra David cua cuu ra Cristo
quivi cua quichi ra.
43 Ta nducu tuhun tucu ra chi ra
ta ra ti:
—Tu chacan cuu chi, ¿yoso chaha
ra Tati Ndioo tu ndee ini chi ra
David, ta cati ra ti chitoho ra cuu ra
cuu Cristo can?, vati cati ra David
can ti:
44 Cati ra chahnu Ndioo chi ra cuu
chitoho ra David ti
[cua cuhva ra ndatu chi ra,]
vati cua cunda ra chiyo ndaha
cuaha ra Ndioo,
[ta cua cuhva ra tu ndee ini
chihin ra,]
ta cua sacanaan ra chi ndihi
ñivi cuxaan ini chihin ra,
cati ra Ndioo cuenda ra cuu Cristo,
cati ra David tiempu chahnu. 45 Ni
cati ra David can ti chitoho ra cuu
ra Cristo. ¿Yoso cuu ra Cristo tata
ra David iti nuun, [tu iyo ra tiempu
chahnu]? —cati ndico tucu ra Jesuu
chi ra ta ra.
46 Ta ña ni cuu cahan ndico ni
iin ra chi ra, ta ni ña cuni ca ra ta
ra nducu ra cuhva cha cua nducu
tuhun ra inga tuhun chi ra Jesuu
nda ni quivi can nda cua nda iti
nuun.

Cati ra Jesuu ti ña vaha ra fariseo chi ra sacuaha ley chahnu

(Mr. 12.38-40; Lc. 11.37-54; 20.45-47)

23 Tacan cuu, ta quechaha
cahan ra Jesuu chi ñivi
can chi ra sacuaha chi ra, 2 ta cati
ra ti:
—Chito maan ra fariseo chi ra
sacuaha ley chahnu ñaan cha cuu
tuhun ni cati tuhun ra Moisee.
3 Chacan cuu cha na cua sacuinu
ndo ndihi cha cahan ra, soco ña
cua savaha ndo cuhva ndacu maan
ra, vati cati tuhun vaha ra, soco ña
ndacu ra cuhva can. 4 Tiso ra ta ra
cha vee chi ndo, soco ña cuni ra ta
ra tindee ra—masi suhva. 5 Savaha
ra ta ra ndihi cha savaha ra, vati
cuni ra ta ra cha cua ndehe ñivi
yoso cuhva ndacu ra. Chacan cuu
cha nahnu xaan letra tuhun Ndioo
ndiso ra xini ra, nahnu xaan letra
tuhun Ndioo ndiso ra ndaha ra, ta
nani xaan yuhva iyo yu sahma ra
savaha ra ta ra. 6 Cuni xaan ra ta ra
cunda ra tayu vaha ca nu nducuiti
ñivi, ta cha sacahnu tahan ñi vico.
Cuni xaan ra ta ra cunda tahan ra
tayu vaha ca ve ñuhun. 7 Cuni xaan
ra ta ra cha cua sacahnu ñivi chi ra
nuyahvi, ta cuni tahan ra ta ra cha
cua cati ñivi ti maestru vaha cuu ra.
8 'Ña cua nducu ndo cha cua cati
ñivi ti maestru cuu ndo, vati iin
tuhun ni ra cuu maestru, ta ini
ñivi cuu ndihi ndo. 9 Ña cua nducu
ndo cha cua cati ñivi ti sutu cuu
ndo ihya nu ñuhun ñuñivi ya, vati

iin tuhun ni ra cuu sutu yo, ta iyo
ra iti siqui andivi. 10 Ña cua nducu
ndo cha cua cati ñivi ti chitoho
cuu ndo, vati iin tuhun ni ra Cristo
ndaca ñahan chi ndo. 11 Tu cua cuni
ndo cuu ndo ñivi cahnu ndicha,
cua tindee ndo chi ndihi ñivi. 12 Tu
cua nducu ñivi cha cua cuu ñi ñivi
cahnu, cua savaha ra Ndioo cha cua
ndoo ndahvi ñi, ta tu cua cuu ndo
ñivi ndahvi, cua savaha ra Ndioo
cha cua cuu ndo ñivi cahnu.
13 'Ndioho ra fariseo, ndioho ra
sacuaha ley, ra uvi yaa cuu ndo.
Tu ndoho cua ndehe ndo, vati ña
chaha ndo cha cua coo ñivi nu
cua cundaca ñahan ra iyo iti siqui
andivi. Ña cuni maan ndo coo ndo
nu cua cundaca ñahan ra, ta ni ña
chaha ndo cha cua coo ñivi cuni
coo nu cua cundaca ñahan ra.
14 'Ndioho ra fariseo, ndioho ra
sacuaha ley, ra uvi yaa cuu ndo. Tu
ndoho cua ndehe ndo, vati suhu
ndo ndatiñu ñi ñahan ndahvi, ta
nahan xaan cahan ndo chi ra Ndioo,
vati cuni ndo cha cua ndehe ñivi
cha ndacu ndo. Chacan cuu cha
cahnu ca tu ndoho cua coo chi ndo.
15 'Ndioho ra fariseo, ndioho ra
sacuaha ley, ra uvi yaa cuu ndo. Tu
ndoho cua ndehe ndo, vati cani
xaan chahan ndo cha nanducu
ndo cha cua quihvi iin ñivi cuenda
maan ndo. Sa quihvi ñi cuenda
ndo, ta savaha ndo cha cahnu ca tu
ndoho cua ndehe ñi nu cua cutuni
ñi, ta ñavi ca sa maan ndo.
16 'Ndioho, sava ni ta cua ra cuaa
cuu ndo, ta ndaca ndo chi ñivi. Tu
ndoho cua ndehe ndo, vati cati ndo
ti ñahni tuhun tu cua cahan rai
ñivi, ta cua xita ñi tuhun ve ñuhun,
soco tu cua cahan rai ñi, ta cua xita
ñi tuhun xuhun cuaan iyo tichi ve
ñuhun, nini xaan cha cua savaha
ñi cuhva cati ñi, [vati ii ca chacan,]
cati ndo. 17 Sava ni ta cua rai cuaa
cuu ndo, vati ña chito ndo ti cha
cahnu ca cuu ve ñuhun can, vati
cuenda chacan nduii xuhun cuaan
cha iyo tichi chi. 18 Cati tahan ndo
ti ña nini cha cua cahan rai ñivi, ta
cua xita ñi tuhun mesa nu samani
ñivi chi ra Ndioo, soco tu cua xita
ñi tuhun cha tiso ñi nu mesa can, ta
samani ñi chi ra Ndioo, nini xaan
ca cha cua savaha ñi cuhva cati ñi.
19 Sava ni ta cua ra cuaa cuu ndo,
vati ña chito ndo ti cha cahnu ca
cuu mesa can, vati cuenda chacan
nduii cha samani ñivi chi ra Ndioo.
20 Chacan cuu cha tu cua cahan rai
ñivi, ta xita ñi tuhun mesa can, cua
xita ñi tuhun mesa can chi ndihi
cha yoso nuun chi. 21 Tu cua xita
ñivi tuhun ve ñuhun can, cua xita
ñi tuhun maan ve ñuhun can chi
maan ra Ndioo ra iyo tichi chi. 22 Tu
cua xita ñivi tuhun iti siqui andivi,
cua xita ñi tuhun nu iyo ra Ndioo,
ta cua xita ñi suvi ni tuhun maan
ra.
23 'Ndioho ra fariseo, ndioho ra
sacuaha ley, ra uvi yaa cuu ndo.
Tu ndoho cua ndehe ndo, vati iin
cuhva luhu ndihi yucu cha tachi
ndo samani ndo chi ra Ndioo, ta ña
saxini ndo cuenda cha nini ca. Ña
saxini ndo yoso cua savaha ndo cha
vaha ndicha. Ña nducu ndo cuhva
cha cua cundahvi ini ndo chi ñivi
tahan ndo. Ña chinu ini ndo chi ra
Ndioo. Nini cha cua samani ndo iin
cuhva cha cuu ndatiñu ndo chi ra
Ndioo, soco nini ca cha cua savaha

ndo cha vaha ya. 24 Ra cuaa cuu
ndo, ta cuni cundaca ndo chi ñivi.
Sacuinu ndo cha ñahni yavi ndaa,
ta ña sacuinu ndo cha iyo ca yavi
ndaa.
25 'Ndioho ra fariseo, ndioho ra
sacuaha ley, rai uvi yaa cuu ndo. Tu
ndoho cua ndehe ndo, vati nacata
ndo chata yachin ndo. Nacata ndo
chata coho ndo, soco ña ndoo tichi
chi, vati suhu ndo, ta ña cumi ndo
chi ndo. 26 Ndioho ra fariseo, ra
cuaa cuu ndo. Xihna ca cua nacata
ndo tichi yachin ndo, vati tacan cua
ndundoo tahan chata chi.
27 'Ndioho ra fariseo, ndioho ra
sacuaha ley, ra uvi yaa cuu ndo. Tu
ndoho cua ndehe ndo, vati cuu ndo
sava ni ta cua iin ñaña cuichin can.
Taqui xaan ndehe chata chi, soco
tichi chi ñuhun iquin ndii, ta quini
xaan caa. 28 Cuhva can iyo maan
ndo. Ndehe ñivi cuhva ndacu ndo,
ta saxini ñi ti rai cuiti vaha cuu ndo,
soco mani ndavaha ni saxini ndo
chi anima ndo. Rai uvi yaa cuu ndo.
29 'Ndioho ra fariseo, ndioho ra
sacuaha ley, ra uvi yaa cuu ndo.
Tu ndoho cua ndehe ndo, vati
chaqui ndaa ndo ñaña ra ni cahan
cuenda ra Ndioo tiempu chahnu, ta
sandutaqui ndo chi chi, 30 ta cati ndo
ti tu cha iyo ndo quivi iyo ñivi ndo
tiempu chahnu, ña cua savaha ndo
cuhva ni savaha ñi. Ña cua cahni
ndo chi ra ni cahan cuenda ra Ndioo,
cati ndo. 31 Chacan cuu cha suvi ni
maan ndo cuu testigu ti ña vaha iyo
ndo. Suvi ni maan ndo cuu ñivi ra
ni chahni chi ra ni cahan cuenda ra
Ndioo tiempu chahnu, 32 ta maan
ndo—cua saqueta ndo cha ña ni
savaha ñivi ndo tiempu chahnu.
33 'Ñivi ndavaha ni cuu ndo. Sava
ta cua ri coo cuu ndo, [vati mani
ndavaha ni ndacu ndo]. Ña cua
cacu ndo nu cua cutuni ñivi nu
cayu ñuhun iti andaya. 34 Chacan
cuu cha tava tiñu yu chi ra cahan
cuenda ra Ndioo chi ra nditi xini
cuenda ra Ndioo chi ra sacuaha
tuhun Ndioo. Nu iyo ndo tava tiñu
yu chi ra ta ra, ta iyo ra cua taa ndo
nu cruu, ta iyo ra cua cahni ndo.
Iyo ra cua cani ndo tichi ve ñuhun
ndo, ta cua cundicu ndo chi ra ta
ñuun ta ñuun. 35 Chacan cuu cha
cua cutuni maan ndo cuenda ndihi
ra chahni ñivi nda ni cha chihi ra
Abel ra iyo cuiti vaha nda ni cha
chihi ra Zacaría sehe ra Berequía.
Tiempu chahnu cha ni chahni ñivi
ndo chi racan mahñu nu iyo mesa
nu samani ñivi chi ra Ndioo ta yu
ve ñuhun. Cuenda ndihi racan cua
cutuni ndo. 36 Cati ndicha yu chihin
ndo ti cuenda ndihi cuati can cua
cutuni ñivi judío cha iyo vitin.

Ndahvi cuni ra Jesuu cuenda ñivi ñuun Jerusalén

(Lc. 13.34-35)

37 [Ni vii cahan ra Jesuu:]
'Ndioho ñivi ñuun Jerusalén,
chahni ndo chi ra ni cahan cuenda
ra Ndioo, ta chi yuu cani ndo chi
ra tava tiñu ra Ndioo. Cuaha chaha
ni cuni yu sacuende chi ndo cuhva
sacuenda ri tiñuun chi sehe ri, ta
tixehe ri sehe ri tichi ndichin ri.
Cuni yu sacuenda yu chihin ndo,
soco ña cuni maan ndo. 38 Cha saña
ndaha ra Ndioo chihin ndo ñuun
ndo, 39 vati cati yu chihin ndo ti ña
cua ndehe ca ndo chihin yu nda cua
nda quivi cua cati ñivi ti vaha xaan

rai cuu ra quichi cuenda ra chahnu,
cua cati ñi —cati ra Jesuu.

Chaha ra Jesuu cuenda ti cua ndoyo ñuhun ve ñuhun cahnu ñi

(Mr. 13.1-2; Lc. 21.5-6)

24 Tacan cuu, ta quee ra
Jesuu tichi cora soco ndavi
ve ñuhun, ta cuahan ra, ta tuhva
ra sacuaha chi ra nu cuahan ra, ta
quechaha sanahan ra ta ra chi ra ti
taqui xaan iyo ndihi vehe iyo tichi
cora soco ndavi can, 2 ta quechaha
cati ra chi ra ta ra ti:
—Ndehe ndo ndihi vehe can. Cati
ndicha yu chihin ndo ti ña cua
ndoo iin yuu siqui tahan chi, vati
ndihi cuii chi cua tani —cati ra.

Cati ra Jesuu yoso cuhva cua cundihi quivi

(Mr. 13.3-23; Lc. 21.7-24; 17.22-24)

3 Tacan cuu, ta ni chacunda ra
Jesuu yucu Olivo can. Iyo ra chi
ra sacuaha chi ra ni, ta quechaha
nducu tuhun ra ta ra chi ra ti:
—Na cua cati cun chihin ndi ndaa
quivi cua coo chacan. ¿Ñaan cuhva
cua coo, ta cua quichi ndico tucu
cun? ¿Ndaa quivi cua cundihi quivi
ya? —cati ra ta ra.
4 'Ta cati ndico ra Jesuu chi ra ta
ra ti:
—Cua saha ndo cuenda, coto cua
sandahyu ñahan ñivi chi ndo, 5 vati
tuvi ñivi cua quichi, ta cua cati ñi ti
quichi ñi cuenda yu. Cua cati ñi ti
maan ñi cuu ra Cristo, ta tava tiñu
ra Ndioo chihin ñi, cua cati ñi, ta
tuvi ñivi cua ndoyo ñuhun. 6 Cua
cati ñivi ti cha iyo cuati, ta cua cati
tahan ñi ti ni cua coo cuati. Ña cua
cuyuhvi ndo, vati tacan ni cua coo
chi, soco ña ta cundihi quivi ya.
7 Cua cani tahan ñivi iin ñuun chi
ñivi inga ñuun. Cua cani tahan ñivi
iin ñuhun chi ñivi inga ñuhun. Cua
coo tama, ta cua taan nini cahnu
nu ñuhun ñuñivi. 8 Tacan ni cua
quechaha coo tu ndoho.
9 'Tacan cuu, ta cua tiin ñivi chi
ndo, ta cua cundaca ñi chi ndo
nuun ra cumi tiñu, ta cua ndehe
ndo tu ndoho, ta cua cahni ñi
chihin ndo. Cua cuxaan ini ndihi
ñivi chihin ndo, vati iyo ndo
cuenda yu. 10 Tacan cuu, ta cua
ndoyo ñuhun tuvi ñivi, ta cua xico
tuhun ñivi chi ndo, ta cua cuxaan
ini ñi chi ndo. 11 Tuvi xaan ra cua
sandahyu ñahan chi ñivi, vati cua
cati ra ti cuenda ra Ndioo cati
tuhun ra, ta tuvi ñivi cua ndoyo
ñuhun. 12 Ña cua cuni ca ñivi chi
tahan ñi cuhva xihna ca, vati cua
sanihin ñivi savaha ñi cha ndavaha
ni. 13 Tu cua cundee ini ñivi nda
cua nda cua cundihi quivi ya, cua
cundee cacu ñi. 14 Cua coto ndihi
ñivi, vati nini cahnu ñuhun ñuñivi
ya cua queta tuhun vaha ya tuhun
yoso cuhva cua cundaca ñahan ra
Ndioo, ta sa cua cundihi quivi ya.
15 'Chacan cuu cha cua queta
quivi cua ndehe ndo ti cha indi
run sacaquini tichi ve ñuhun ii, ta
sandoyo ñuhun run cuhva ni cati ra
Daniel ra ni cahan cuenda ra Ndioo
tiempu chahnu. Na cua cutuni ini
ndihi ndo sacuaha tuhun ya. 16 Suvi
ni quivi can na cua cunu ñivi iyo
ñuhun Judea iti yucu. 17 Tu iyo ñi
xini vehe, ña cua quihvi ca ñi tichi
vehe ñi, vati cua tava ñi ndatiñu ñi,
soco quii xaan cua cunu ñi. 18 Tu
inda ñi chiqui ñi, ña cua ndico coo

ñi quihin ñi sahma ñi, soco quii
quii ni cua cunu ñi. 19 Tu ndoho
cua ndehe ñivi ñahan ñuhun sehe
quivi can. Tu ndoho cua ndehe
tahan ñivi ñahan chaxi sehe quivi
can. 20 Na cua cahan ndahvi ndo
chi ra Ndioo ti ña cua coo cha cua
cunu ndo tiempu vichin, ta ni ña
cua coo chi iin quivi sábadu [quivi
ndaa tatun ñivi cuenda ley], 21 vati
quivi can cua coo iin tu ndoho
cahnu. Ña ta ndehe ñivi tu ndoho
cuhva can nda ni xihna cuii quivi
ni tuvi ñuhun ñuñivi ya nda cua
nda vitin, ta ni ña cua coo tu ndoho
cuhva can iti nuun ca. 22 Tu ña cua
sandihi ra Ndioo quivi can, yoni
cua cundee cacu, soco cua sandihi
ra Ndioo quivi can cuenda ñivi cha
ni nacachi ra.
23 'Tu cua cati ñivi chi ndo quivi
can ti jihna ihya inda ra Cristo a cua
cati ñi ti ican inda ra Cristo, ña cua
cuinu ini ndo cha cahan ñi, 24 vati
cua coo ra cua sandahyu ñahan.
Cua cati ra ta ra ti ra Cristo cuu ra,
ta cua cati inga ra ta ra ti ra cahan
cuenda ra Ndioo cuu ra. Cuhva
cahnu xaan cua savaha tahan ra
ta ra, vati tacan cua nducu ra ta ra
cuhva cha cua sandahyu ñahan ra
chi ñivi Ndioo, tu cua cuu. 25 Cha
chahi cuenda chihin ndo vitin. 26 Tu
cua cati ñivi chi ndo ti iyo ra tichi
cuhu, ña cua cuhun ndo. Tu cua cati
ñi ti indi xehe ra tichi vehe, ña cua
cuinu ini ndo cha cahan ñi. 27 Ña
cua cuinu ini ndo, vati cuhva quehni
tachan, ta ndundichin niniin iti siqui
andivi—cuhva can cua quichi ra cuu
sehe ñivi. 28 [Quivi cua cutuni ñivi
cua quichi racan,] cuhva nducuiti ri
tachii nu ndoyo ñuhun ri quiti cuhu.

Cua quichi ra cuu sehe ñivi

(Mr. 13.24-37; Lc. 21.25-33; 17.26-30, 34-36)

29 [Ni vii cahan ra Jesuu chi ra
sacuaha chi ra:]
'Cua yaha tu ndoho quivi can, ta
sa cua ndahva ri nicandi. Ña cua
ndundichin ca ri yoo can, ta cua
quehni ri tiñu iti siqui andivi. Tacan
cua ndoyo ñuhun ndihi cuii cha iyo
iti siqui andivi. 30 Tacan cuu, ta cua
coo seña ti cua quichi ra cuu sehe
ñivi iti siqui andivi cua ndehe ñivi,
ta sa cua coo tu cuihya ini chi ñivi
ndihi ñuun iyo nu ñuhun ñuñivi, ta
cua ndehe ñi ti vachi ra cuu sehe
ñivi tichi vico iti siqui andivi. Tacan
cua ndehe ñi ti iyo xaan tu ndee ini
chi ra, ta taqui xaan ra cuu. 31 Cua
tivi ra tatun Ndioo cutu ra, ta sa
cua tava tiñu ra cuu sehe ñivi can
tatun Ndioo ta ra, ta cua sacuiti ra
ta ra chi ñivi ni nacachi ra Ndioo
nini cahnu ñuhun ñuñivi ya.
32 'Na cua cutuni ini ndo, vati
chito ndo yoso cuhva iyo yutun
tusihva tiñi. Chito ndo ti tucu
tiempu cha vachi quivi cua nduyuta
yutun can, ta cua cana ndaha chi.
33 Ta ni cuhva quivi cua ndehe ndo
ndihi cha cati yu chihin ndo vitin—
quivi can cua coto ndo ti cha yatin
cua quichi ra cuu sehe ñivi. 34 Cati
ndicha yu chi ndo ti ña cua cuvi
ndihi ñivi cha iyo vitin nda cua nda
cua coo ndihi cha cati yu. 35 Cua
queta quivi cua naan ñuhun ñuñivi
ya chi andivi ya, soco ña cua naan
tuhun cha cahin.
36 'Yoni chito ndaa quivi cua cuu
chacan. Yoni chito ñaan hora cua
cuu chi. Ña chito ra tatun Ndioo iyo
iti siqui andivi, ta ni ña chito sehe

ra Ndioo chacan. Iin tuhun ni ra
Ndioo chito.
37 ’Cuhva cha cuu chi quivi ni
chacoo ra Noé—cuhva can cua
cuu chi quivi cua quichi ra cuu
sehe ñivi. 38 Quivi can ña ta coo tu
ndoho chi nduta can. Chachi ñi, ta
chihi ñi. Nducu ra rai cha cua coo
ñasihi ra, ta cuni ñi ñahan tandaha
ñi chi ra rai. Tacan ni chacoo ñi
nda ni quivi quihvi ra Noé can tichi
tundoo can. 39 Ña chito ñi cha ni
queta hora can nda ni quichi nduta
can, ta canihin run chi ndihi ñi. Ta
ni cuhva ña cua coto ñi cha queta
hora cha cua quichi ra cuu sehe
ñivi. 40 Quivi can cua coo uvi ra
satiñu chiqui. Cua canihin ra tatun
Ndioo chi iin ra, ta cua ndoo ihni
inga ra. 41 Cua coo uvi ñi ñahan
ndico ñi, ta cua canihin ra tatun
Ndioo chi iin ña, ta cua ndoo ihni
inga ña.
42 ’Chacan cuu cha na cua saha
ndo cuenda, vati ña chito ndo ndaa
quivi cua quichi ra cuu chitoho ndo.
43 Chito ndo ti tu chito ra xuu vehe
ndaa hora cua quichi run ñasuhu,
cua cumi vaha ra vehe ra, ta ña cua
cuhva ra cha cua quihvi ñasuhu
can tichi vehe ra. 44 Chacan cuu
cha na cua cumi vaha ndo chihin
ndo, ta cua coo vaha ndo, vati hora
cua quichi ra cuu sehe ñivi—ña cua
saxini ndo chacan.

Cati ra Jesuu yoo ra cuu musu vaha ndicha

(Lc. 12.41-48)

45 [Ni vii cahan ra Jesuu chi ra
sacuaha chi ra:]
’Chito ndo yoso cuhva iyo ra cuu
musu vaha ndicha. Iyo cha chini
tuni chi ra, ta chaha chitoho ra
ndatu cha cua cundaca ñahan ra
chi inga musu chitoho ra, ta chaha
ra cha cua cachi inga musu can na
cua queta hora can. 46 Cua cusii ini
racan, tu tacan cua savaha ra hora
cua quichi ndico chitoho ra. 47 Cati
ndicha yu ti cua cuhva chitoho ra
ndatu cha cua cumi racan ndihi
ndatiñu ra, 48 soco tu ña vaha cua
savaha ra musu can, ta cua saxini
ra chi anima ra ti ni cua nducuee ra
chitoho ra, 49 ta tacan, ta quechaha
cani ra chi musu tahan ra, ta
quechaha chihi ra chi ra chini.
50 Suvi ni hora ña saxini rucan cua
quichi chitoho run, 51 ta xaan xaan
cua tachi tuni ra chihin run, ta
cua coo run chi run uvi yaa icaa ni.
Ican cua coo xaan tu cuihya ini, ta
ndahvi xaan cua cuni anima ñi.

Cati ra Jesuu iin cuhva cuenda uchi ñahan tivaa

25 [Ni vii cahan ra Jesuu chi
ra sacuaha chi ra:]
’Quivi can nu cua cundaca ñahan
ra iyo iti siqui andivi cuu sava ni
ta cua uchi tahan ñi ñahan tivaa.
Quihin ñi nu indi ñuhun ñi, ta quee
ñi cuahan ñi, vati cua satahan ñi
chi ra cua tandaha. 2 Uhun tahan
ñican ña vaha saxini ñi, ta inga
uhun ñi saxini vaha ñi. 3 Ta ñi ña
saxini vaha—quihin ñi cha indi
ñuhun ñi, soco ñahni ca nduta can
ndiso tahan ñi, 4 soco inga ñi—ñi
saxini vaha ndiso tahan ñi suhva
ca nduta cha cua cuindi lampara
ñi. 5 Ni nducuee ra cua tandaha can,
ta ña cundee ca ñi ñumahna, ta
quixi ndihi ñi. 6 Nda sava ñuun, ta
quechaha cana chaa ñivi. Cati ñi ti:

"Cha vachi ra cua tandaha. Cuahan
ndo, vati cua satahan ndo chi
ra," cati ñi. 7 Tacan cuu, ta ndoyo
ndihi ñi ñahan can, ta tiso vaha ñi
ñuhun ñi, 8 ta quechaha cati ñi ña
saxini vaha chi tahan ñi ti: "Cuhva
ndo suhva nduta chi ndi, vati cha
ndahva ñuhun ndi," cati ñi, 9 ta
cati ndico ñi saxini vaha chi ñi ti:
"Ña cuu, coto ña cua queta chi chi
maan ndi. Cuahan ndo nu quiyahvi
nduta can, ta sata tahan ndo," cati
ñi. 10 Tacan cuahan ñi, vati cua sata
ñi, soco suvi ni hora can quichi ra
cua tandaha, ta ñivi cha iyo vaha—
cuahan ñi chi ra nu cua nducahnu
vico, ta chachi ñi. Tacan cuu, ta ni
chacundasi yu vehe. 11 Inga hora, ta
sa quichi tahan ndihi ca ñi ñahan
can, ta quechaha cati ñi ti: "Yoho
ra chahnu, nuna yu vehe na cua
quihvi tahan ndi," cati ñi, 12 ta cati
ndico ra ti: "Cha ndicha ndicha ña
nacote chi ndo," cati ra chi ñican.
13 'Na cua saxini vaha ndo ndihi
ni hora, vati ña chito ndo ñaan
quivi cua quichi ra cuu sehe ñivi.
Ña chito ndo ndaa hora cua quichi
ra.

Cati ra Jesuu iin cuhva cuenda cha iyo chi ñivi

14 [Ni vii cahan ra Jesuu chi ra
sacuaha chi ra:]
'Cua queta quivi cua cuu chi sava
ni ta cua iin rai, ta cua quee iti ra.
Chacan cuu cha cana ra chi musu
ra, ta natahvi ra xuhun ra chi ra ta
ra.
15 'Chaha ra uhun mil chi iin ra, ta
chaha ra uvi mil chi inga ra, ta chi
inga ra chaha ra iin tuhun ni mil.
Ta iin ta iin ra natahvi ra cuhva iyo
tu ndee ini chi ra ta ra. Tacan cuu,
ta quee ra cuahan ra. 16 Tacan, ta
sa cuahan ra cha nihin uhun mil,
ta satiñu ra chi chi, ta sacanaan
ra inga uhun mil siqui chi. 17 Ta ni
cuhva satiñu ra cha nihin uvi mil,
ta nihin ndico tucu ra inga uvi mil
siqui chi, 18 soco ra cha nihin iin
tuhun mil—quee ra cuahan ra, ta
nañu ra tichi ñuhun, ta tixehe ra
xuhun chitoho ra.
19 'Yaha xaan quivi, ta quichi
ndico chitoho ra ta ra, ta tiso vaha
ra tiñu can chi ra ta ra. 20 Iti nuun
chitoho ra tuhva ra cha nihin uhun
mil, ta quichi ndaca ra inga uhun
mil, ta quechaha cati ra chi chitoho
ra ti: "Ra chahnu, ihya vachi nain
uhun mil cha chahun chihin yu.
Juhun. Ihya iyo inga uhun mil
cha ni sacanain siqui chi," cati ra,
21 ta cati ndico chitoho ra chi ra
ti: "Vaha xaan cha savahun. Musu
vaha ndicha cuun. Cha satiñu vaha
cun—masi tiñu luhu cuu chi. Tiñu
cahnu ndicha ndicha cua cuhve
chihun. Na cua cusii ini tahun
chihin yu icaa ni," cati ra. 22 Tacan
cuu, ta quichi tahan ra nihin uvi
mil, ta quechaha cati ra ti: "Ra
chahnu, cha chahun uvi mil chihin
yu. Juhun. Ihya iyo inga uvi mil
cha sacanain siqui chi," cati ra,
23 ta cati ndico chitoho ra chi ra
ti: "Vaha xaan cha savahun. Musu
vaha ndicha cuun. Vaha xaan cha
satiñu cun—masi tiñu luhu cuu chi.
Cahnu ca tiñu cua cuhve chihun.
Vitin na cua cusii ini tahun chihin
yu icaa ni," cati ra. 24 Tacan, ta sa
quichi tahan ra cha nihin iin mil, ta
quechaha cati ra chi chitoho ra ti:
"Ra chahnu, chite ti rai xaan xaan

cuun, ta quihin maun cha iyo chi
inga ñivi. 25 Chacan cuu cha yuhvi
yu, ta quei cuahin, ta ni tixehi
xuhun cun tichi ñuhun. Juhun,
xuhun cun," cati racan, 26 ta cati
ndico chitoho ra chi ra ti: "Ña vaha
musu cuun. Sucha xaun. Chito cun
ti quihin yu cha iyo chi inga ñivi.
27 Chacan cuu cha iyo cha nacoo
cun xuhin chi ra satiñu chi xuhun.
Tacan, ta quichi ndique, ta nihin
ndique xuhin, ta nihin tahin suhva
siqui chi." 28 Cua quihin ndo xuhun
ra, ta cua cuhva ndo chi chi chi ra
iyo uchi mil can, 29 vati cuaha ca
cua nihin ñivi satiñu vaha, ta cuaha
suhva cua coo chi ñi, soco tu ña
cua satiñu vaha ñivi, cua quenda
ñivi cha iyo chi ñi. 30 Cua tava ndaa
ndo chi ra musu ya nu naan, vati
ñahni yavi ndaa ra. Ican nu naan
cua coo xaan tu cuihya ini chi ñivi,
ta ndahvi xaan cua coo anima ñi.

Cha cua cutuni ñivi iyo ndihi ñuun

31 [Ni vii cahan ra Jesuu chi ra
sacuaha chi ra:]
'Quivi cua quichi ra cuu sehe
ñivi, ta taqui xaan ra cua cuu. Cua
quichi ndihi ra tatun Ndioo chi
ra. Quivi can cua cunda ra tayu ra,
[vati cua ndehe ra a vaha savaha
ñivi a ña vaha savaha ñi]. 32 Cua
nducuiti ñivi ndihi ñuun iyo nu
ñuhun ñuñivi ya, ta cua natahvi ra
chi ñi cuhva natahvi ñivi chi sana
ñi, ta ndoo ri mbee can iin chiyo, ta
ndoo ri chivu can inga chiyo. 33 Cua
sayaha ra cuu sehe ñivi can chi ñivi
vaha ndicha chiyo ndaha cuaha ra,
ta cua sayaha ra chi ñivi ndavaha
ni chiyo ndaha satin ra. 34 Tacan
cuu, ta cua cati racan ti: "Nahan
ndo. Maan ndo cuu ñivi cahan vaha
cuenda ra suti. Cua coo vaha ndo
nu ndaca ñahan ra, vati cha tiso
vaha ra nu cua coo ndo nda ni tuvi
ñuhun ñuñivi. 35 [Tacan cati yu,]
vati chisoco yu, ta chaha ndo cha
cachi yu. Neti yu nduta, ta chaha
ndo cha cohi. Toho cui chica cui,
ta quihin cuenda ndo chihin yu.
36 Sahma lahnda chacunami yu, ta
chaha ndo sahma vaha cua cunami
yu. Cuhvi yu, ta tindee ndo chihin
yu. Chacuindi yu ve caa, ta tuhva
ndo nuun chacunde," cua cati yu.
37 Tacan cuu, ta cua cati ndico ñi
cha iyo vaha anima ti: "Ra chahnu,
ña ndehe ndi ti cha chisoco cun, ta
chaha ndi cha cachi cun. Ña ndehe
ndi ti cha neti cun, ta chaha ndi
cha cohun. 38 Ña ndehe ndi ti toho
cuun, ta quihin cuenda ndi chihun.
Ña ndehe ndi cha sahma lahnda
chica cuu cun, ta chaha ndi sahma
vaha cunami cun. 39 Ña ndehe ndi
ti cha cuhvi cun, ta ni ña ndehe
ndi chacuindi cun ve caa, ta tuhva
ndi nuun cun," cua cati ñi, 40 ta cua
cati ndico ra ndaca ñahan can chi
ñi ti: "Cati ndiche chi ndo ti cuhva
cha ni savaha ndo chi ñivi ndahvi
yu—masi ndahvi xaan ñi—cuhva
can savaha tahan ndo chihin yu,"
cua cati ra.
41 'Tacan cuu, ta cua cati ra chi ñi
iyo chiyo ndaha satin ra ti: "Cuahan
ndo, vati cua cutuni ndo vitin. Cua
quee ndo iti nuin, ta cua quihvi ndo
nu cayu ñuhun ña ndahva. Cha iyo
vaha chi chi run cuihna chi tatun
run. 42 [Tacan cati yu,] vati chisoco
yu, ta ña chaha ndo cha cachi yu.
Neti yu nduta, ta ña chaha ndo
cha cohi. 43 Toho cui chica cui, ta

ña quihin cuenda ndo chihin yu.
Sahma lahnda chacunami yu, ta ña
chaha ndo sahma chacunami yu.
Cuhvi yu, ta chacuindi yu ve caa,
ta ña ni tindee ndo chihin yu," cua
cati yu. 44 Tacan, ta cua cati ndico
tahan ñi ti: "Ra chahnu, ña tuhva
ndi ndehe ndi ti chisoco cun, ta
neti cun nduta, ta toho cuun chica
cuu cun, ta chacunami cun sahma
lahnda, ta cuhvi cun, ta chacuindi
cun ve caa, ta ña tindee tahan ndi
chihun," cua cati ñi. 45 Tacan cuu,
ta cua cati ndico ra chi ñi ti: "Cati
ndicha yu chihin ndo ti ña tindee
ndo chihin yu, vati ña tindee tahan
ndo chi ñivi ndahvi yu," cua cati ra.
46 Tacan, ta cua quee ñi cuhun ñi nu
cua cutuni ñi, ta ñivi cha iyo vaha
anima cua coo ndito ñi chi ra Ndioo
ndihi ni quivi ndihi ni tiempu —
cati ra Jesuu chi ra sacuaha chi ra.

Nanducu ra sutu chahnu cha cua tiin ra chi ra Jesuu

(Mr. 14.1-2; Lc. 22.1-2; Jn. 11.45-53)

26 Tacan cuu, ta cha ndihi
cati tuhun ra Jesuu ndihi
tuhun can chi ra sacuaha chi ra, ta
quechaha cati ra chi ra ta ra ti:
2 —Chito ndo ti tichi uvi quivi cua
coo vico cuenda cha ni quee ñivi yo
ñuhun Egipto tiempu chahnu. Cua
coo vico can, ta cua xico tuhun ñivi
chi ra cuu sehe ñivi, ta cua cahni
ñi chi ra, vati cua taa ñi chi ra nu
cruu —cati ra chi ra.
3 Tacan cuu, ta nducuiti ra sutu
chahnu chi ra chanihin vehe
ra sutu chahnu nani Caifás, 4 ta
nanducu xini ra ta ra, vati cua
sandahyu ñahan ra ta ra chi ra
Jesuu, ta cua tiin ra ta ra chi ra, ta
cua cahni ra ta ra chi ra, 5 soco cati
ra ta ra ti:
—Ña cua tiin yo chi ra tichi maan
vico can, coto cua cuvaa ñivi —cati
ra chi tahan ra.

Choso iin ñahan nduta xico vixin chahan xini ra Jesuu

(Mr. 14.3-9; Jn. 12.1-8)

6 Cha queta ra Jesuu ñuun Betania
can, ta iyo ra vehe ra Simón ra ni
cuhvi cuehe tahyu nu quichi quivi.
7 Tacan cuu, ta tuhva iin ñahan
nuun ndaa ra, ta naan ña iin cha
indi nduta xico vixin chahan. Yahvi
xaan nduta can, ta choso ña chi chi
xini ra Jesuu nu ndaa ra yu mesa.
8 Ndehe ra sacuaha chi ra Jesuu
cha ni savaha ña ñahan can, ta
nduxaan ra ta ra. Quechaha cati ra
ta ra chi ña ti:
—Ña vaha cha sandoyo ñuhun
cun nduta can, vati cuu xico yo chi
chi, 9 vati yahvi xaan chi. Tacan cua
nihin yo suhva xuhun cua samani
yo chi ñivi ndahvi —cati ra chi ña.
10 Chito ra Jesuu cha cahan ra ta
ra, ta quechaha cati ra chi ra ta ra
ti:
—Ña vaha cha cahan yuhu ndo
chi ñacan, vati taqui xaan cha ni
savaha ña chihin yu. 11 Ndihi ni
tiempu cua coo ñivi ndahvi chi
ndo, soco suhva ca quivi ni cua coi
chi ndo. 12 Cha choso ña nduta xico
vixin chahan can cuñu yu, vati
tacan tiso vaha ña cha cua cuchi yu.
13 Cati ndicha yu chihin ndo ti ndihi
nu cua cati tuhun ñivi tuhun vaha
ya nini cahnu nu ñuhun ñuñivi ya
cua cuhva ñi cuenda cha ni savaha
ña. Tacan ni cua cuñuhun ini ñi chi
ña —cati ra Jesuu.

Xico tuhun ra Juda chi ra Jesuu

(Mr. 14.10-11; Lc. 22.3-6)

14 Tacan cuu, ta quee iin ra
sacuaha chi ra Jesuu, ta cuahan ra.
Ra nani Juda Iscariote cuu ra, ta
cuahan ra nuun ra sutu chahnu ta
ra, 15 ta nducu tuhun ra chi ra ta ra
ti:
—¿Yoso xuhun cua cuhva ndo
chihin yu, ta cua xico tuhin chi ra
Jesuu? —cati ra.
Tacan cuu, ta tiahvi ra ta ra oco
uchi tahan xuhun cuichin chi ra,
16 ta nda hora can nducu ra Juda
can cuhva cha cua xico tuhun ra
chi ra Jesuu.

Sacahnu ra Jesuu vico chi ra sacuaha chi ra

(Mr. 14.12-25; Lc. 22.7-23;
Jn. 13.21-30; 1 Co. 11.23-26)

17 Quivi quechaha sacahnu ñivi
vico paan ña ndaa can, ta quichi ra
sacuaha chi ra Jesuu, ta quechaha
nducu tuhun ra ta ra chi ra ti:
—¿Ndaa cuu nu cuni cun cha cua
tiso vaha ndi cha cua sacahnu yo
vico ya? —cati ra ta ra.
18 Ta cati ndico ra ti:
—Cuahan ndo iti ñuun Jerusalén
nuun iyo ra cuu amigu yu, ta cati
ndo chi ra ti cha cati ra maestru ti
cha yatin cua queta hora ra. Cua
sacahnu ra vico ya chi ra sacuaha
chihin ra vehun, cua cati ndo —cati
ra Jesuu chi ra ta ra.
19 Tacan cuu, ta savaha racan ta
ra cuhva cha ni cati tuhun ra Jesuu
chi ra, ta tiso vaha ra ta ra nu cua
sacahnu ra ta ra vico can, vati cua
cachi ra ta ra chi ri mbee.
20 Cha cuaa quivi can [nducuiti
ra ta ra], ta yu mesa ndaa ra Jesuu
chi ndihi uchi uvi ra sacuaha chi
ra. 21 Ni vii chachi ra ta ra, ta
quechaha cati ra Jesuu chi ra ta ra
ti:
—Cati ndicha yu chihin ndo ti cua
xico tuhun iin ndo chihin yu —cati
ra.
22 Ndahvi xaan quechaha cuni
ndihi ra ta ra, ta ta iin ta iin ra
quechaha cati chi ra ti:
—Ñavi yuhu cui, ra chahnu —cati
ra ta ra.
23 Ta cati ndico ra chi ra ta ra ti:
—Cha ni tihi tahan ra ndaha
ra chihin yu tichi coho ya icaa
ni. Racan cuu ra cua xico tuhun
chihin yu. 24 Cua cuvi ra cuu sehe
ñivi cuhva cati tutu Ndioo, soco tu
ndoho cua tahan ra cua xico tuhun
chi ra. Vaha xaan ca cha ña cacu
cuii ni racan —cati ra Jesuu.
25 Ra Juda cuu ra cua xico tuhun
chi ra, ta suvi ra cati chi ra ti:
—Ñavi yuhu cui, maestru —cati
ra.
Ta cati ndico ra Jesuu chi ra ti:
—Cati maun —cati ra.
26 Ni vii chachi ra ta ra, ta quihin
ra Jesuu paan can, ta ni chaha ra
iin tiahvi ndioo chi ra Ndioo, ta ni
natahvi ra chi chi, ta ni chaha ra
chi chi chi ra sacuaha chi ra, ta cati
ra ti:
—Cua quihin ndo chi chi, vati cua
cachi ndo chi chi. Paan ya cuu cuñu
yu —cati ra.
27 Tacan cuu, ta quihin tahan
ra copa can, ta chaha tucu ra iin
tiahvi ndioo chi ra Ndioo, ta chaha
ra chi chi chi ra ta ra, ta cati ra ti:

—Ndihi ndo cua coho ndo nduta
ya, [28]vati chehe cuu niñi yu, vati
cha iyo vaha tuhun chi ra Ndioo
cha cua cati yu niñi yu cuenda
ndihi ñivi. Chacan cuu cha cua
naan cuati savaha ñi. [29]Chahi
cuenda chi ndo ti ña cua coho que
nduta chiti uva ya nda cua nda
quivi cua coi chi ndo icaa ni nu cua
cundaca ñahan suti —cati ra chi ra
sacuaha chi ra.

Cati ra Jesuu ti cua cati ra Pedro ti ña nacoto ra chi ra

(Mr. 14.26-31; Lc. 22.31-34; Jn. 13.36-38)

[30]Chita ra Jesuu iin yaa chi ra
sacuaha chi ra, ta quee ra ta ra
cuahan ra iti yucu Olivo. [31]Tacan
cuu, ta quechaha cati ra Jesuu chi
ra ta ra ti:
—Vitin cha cuaa ya cua ndoyo
ñuhun ndihi ndo cuenda yu, vati
cha cati tutu Ndioo ti cua cuvi ra
cuu sava ni ta cua iin ra cumi chi ri
mbee, ta cua cuita cuati ri, cati chi.
[32]Tacan, ta cua natacu ndico yu, ta
sa cua cuhin iti nuun ndo iti ñuhun
Galilea —cati ra Jesuu.
[33]Ta cati ndico ra Pedro chi ra ti:
—Vasi cua ndoyo ñuhun ndihi
ca ra ta ra cha cuenda cun, soco
yuhu—ña cua ndoyo ñuhin cuenda
cun —cati ra Pedro can.
[34]Ta cati ra Jesuu chi ra ti:
—Cati ndicha yu chihun ti vitin
cha cuaa ya cha ña ta ndahyu ri
chitoho cua cati cun ti ña nacoto
cun chihin yu uni hora —cati ra.
[35]Ta cati ndico tucu ra Pedro chi
ra ti:
—Tu nini xaan cha cua cuvi tahin
chihun, soco ña cua cati yu ti ña
nacote chihun —cati racan.
Ta ni cuhva cati ndihi ra sacuaha
chi ra.

Cahan ra Jesuu chi ra Ndioo nuun iyo Getsemaní

(Mr. 14.32-42; Lc. 22.39-46)

[36]Tacan cuu, ta cuahan ra Jesuu
chi ra sacuaha chi ra nu Getsemaní,
ta cati ra chi ra ta ra ti:
—Ihya cua cunda nuun ndo, vati
cua cuhin tican, ta cua cahan xihne
chi ra Ndioo —cati ra.
[37]Tacan, ta quihin ra chi ra Pedro
chi nduvi ra cuu sehe ra Zebedeo,
ta quechaha iyo xaan tu cuihya ini
chi ra, ta saxini xaan ra. [38]Tacan
cuu, ta quechaha cati ra chi ra ta
ra ti:
—Cuihya xaan cuni anime.
Chacan cuu cha cuni cuvi yu. Cuatu
nuun ndo ihya, ta ña cua cusu ndo
—cati ra.
[39]Cuahan ra suhva ca iti nuun, ta
taa ra nuun ra nda nu ñuhun, ta
quechaha cahan ndahvi ra chi ra
Ndioo, ta cati ra ti:
—Tata, tu cha cua cuu, na ña
cua yahi tu ndoho ya, soco ña
cua savahun cuhva cuni yu. Cua
savahun cuhva cuni maun —cati ra
chi ra Ndioo.
[40]Tacan cuu, ta cuahan ndico ra
Jesuu nu iyo ra sacuaha chi ra, ta
ndehe ra ti cha quixi ra ta ra, ta
quechaha cati ra chi ra Pedro ti:
—Ña ni cuu coo ndito ndo ni iin
hora ni chihin yu. [41]Na cua coo
ndito ndo, ta cua cahan ndo chi
ra Ndioo. Chacan cuu cha ña cua
savaha ndo cha ndavaha ni. Cuni
ndo coo ndito ndo chi anima ndo,
soco ña cundee ini ndo —cati ra
chi ra.

42 Inga chaha cuahan ndico tucu
ra Jesuu, ta cahan ndahvi ndico
tucu ra chi ra Ndioo, ta cati ra ti:
—Tata, tu ña cua cuu yaha chehe,
tu cha nini xaan cua tahin tu ndoho
ya, na cua cuu chi cuhva cha cuni
maun —cati ra chi sutu ra.
43 Tacan, ta cuahan ndico tucu
ra nu iyo ra sacuaha chi ra, ta
ndehe ra ti cha quixi tucu ra, vati
ña cundee nuun ra ta ra. 44 Nacoo
ndico tucu ra chi ra ta ra inga
chaha. Uni chaha cuu chacan, ta
cahan ndahvi ndico tucu ra chi ra
Ndioo, ta ini tuhun can cahan ndico
tucu ra chi ra. 45 Tacan cuu, ta
cuahan ndico ra nu iyo ra sacuaha
chi ra, ta cati ra chi ra ta ra ti:
—Cusu nuun ndo suhva ca hora,
ta na cua quee tatun ndo. Vitin cha
queta hora, ta cua tiin ñivi ndavaha
ni chi ra cuu sehe ñivi. 46 Ndoyo
ndo, ta na coho. Cha vachi ra cua
xico tuhun chihin yu —cati ra
Jesuu.

Tiin tiñu chi ra Jesuu

(Mr. 14.43-50; Lc. 22.47-53; Jn. 18.2-11)

47 Ni vii cahan ra Jesuu chi ra
sacuaha chi ra, ta quichi tuhva ra
Juda nu iyo ra. Suvi ra sacuaha chi
ra Jesuu cuu ra Juda can, ta quichi
tahan ñivi chi ra. Tuvi suhva ñivi
quichi chi ra, ta naan ñi cha cuu ta
iin machete. Naan ñi garote. Naan
ñi, ta quichi tahan ra sutu chahnu
chi ra chanihin. 48 Cha ni cati ra
xico tuhun can chi ra ta ra ñaan
cuhva cua savaha ra, ta cua coto
ra ta ra yochi cua tiin ra ta ra, vati
cati ra chi ra ta ra ti:
—Cua taa yuhi chi ra. Chi racan
cua tiin ndo —cati ra.
49 Tacan cuu, ta quii xaan ni tuhva
ra nu inda ra Jesuu, ta quechaha
cati ra chi ra ti:
—Na cumi chun, maestru —cati ra.
Ta taa yuhu ra chi ra, 50 ta cati
ndico ra Jesuu chi ra ti:
—Na cumi chun, xaa. ¿Ñaan tiñu
vachi cun? —cati ra.
Tacan cuu, ta tuhva ra ta ra nu
inda ra Jesuu, ta tiin ra ta ra chi ra.
51 Tacan cuu, ta tava iin ra cha iyo chi
ra Jesuu cha cuu ta iin machete ra, ta
cani ra chi ra cuu musu ra sutu chahnu
can, ta salaxin ra soho ra ndahvi can.
52 Tacan cuu, ta cati ra Jesuu chi ra ti:
—Tihi ndico cun machete cun tichi
vena cun, vati cua cuvi ndihi ñivi cuni
cani tahan chi machete ñi. 53 Tu cua
cuni yu, cua cuu cahin chi suti, ta quii
quii ni cua tava tiñu ra chi ndihi ra
tatun Ndioo nu iye, 54 soco tu tacan cua
savaha ra, ña cua cuu queta cuhva cati
tutu Ndioo —cati ra.
55 Suvi ni hora can cati ra Jesuu
chi ndihi ñivi can ti:
—Vachi ndo, ta naan ndo machete.
Naan ndo garote. Naan ndo, ta cua
tiin ndo chihin yu cuhva tiin ndo chi
rai cuni cahni suhu. Ndihi quivi ni
chacunde ve ñuhun, ta sacuahi chi ndo,
ta ña tiin ndo chihin yu, 56 soco tacan ni
cua tahin, vati tacan cua cuinu tuhun
cuhva cha ni taa ra ni cahan cuenda ra
Ndioo tiempu chahnu —cati ra Jesuu.
Tacan cuu, ta nacoo ihni ndihi ra
sacuaha chi ra Jesuu chi ra, ta ca
chinu ra.

Yaha ra Jesuu iti nuun ra cumi tiñu

(Mr. 14.53-65; Lc. 22.54-55, 63-71; Jn. 18.12-14, 19-24)

57 Tacan tiin ñivi can chi ra Jesuu,
ta chandaca ñi chi ra nu iyo ra

Caifás ra sutu chahnu can. Ican
cha nducuiti tahan ra sacuaha
ley chahnu chi ra chanihin ta ra.
58 Ndicu ra Pedro chi ra Jesuu, soco
cani vihi ndicu ra chi ra nda ni
queta ra yu tihyo ra sutu chahnu
can. Quihvi ra, ta ni chacunda
tahan ra chi ra cuu musu can, vati
cua ndehe ra yoso cua quee tiñu
can.
59 Nducu ra sutu chahnu can chi
ndihi ra cumi tiñu can yoo ñivi cua
cuu testigu, ta cua sandahyu ñahan
ñi cuenda ra Jesuu, vati tacan ni
cua cuu nihin ra ta ra cuhva cha
cua cuvi ra Jesuu, 60 soco ña nihin
ra ta ra cuhva. Tuvi ñivi cuu ñi
quichi, vati cua sandahyu ñahan ñi,
soco ña ni nihin ñi cuhva. Tacan, ta
quichi tahan uvi ra, 61 ta quechaha
cati ra ta ra ti:
—Cha cati ra Jesuu ti cua cuu cani
ra ve ñuhun Ndioo ya, ta tichi uni
quivi cua sandaa ndico ra chi chi,
cati ra —cati racan ta ra.
62 Tacan, ta chacuinda ra cuu sutu
chahnu can, ta quechaha nducu
tuhun ra chi ra Jesuu ti:
—¿Atu ña cua cati ndico cun cha
tiso rahya ta ra cuati cun? —cati ra.
63 Ta taxin taxin ndoo ra Jesuu, ta
cati ndico ra sutu chahnu can chi
ra ti:
—Cati tuhin chihun cuenda ra
Ndioo ndito, vati cua cati ndico cun
chi ndi, tu ra Cristo ra cuu sehe
Ndioo cuu cun —cati ra chi ra.
64 Ta cati ra Jesuu chi ra ti:
—Yuhu cui, soco cati yu chihin
ndo ti nda vitin ta nda cua nda iti
nuun cua ndehe ndo ti ndaa ra cuu
sehe ñivi iti chiyo ndaha cuaha ra
iyo ndihi cuii tu ndee ini, ta cua
queta quivi cua quichi ra tichi vico
iti siqui andivi —cati ra chi ra.
65 Tacan cuu, ta tiin ra sutu
chahnu can sahma suvi ni maan ra,
ta chahnda ra chi chi, [vati yaha
cuhva cha nduxaan ra tuhun cahan
ra Jesuu,] ta cati ra ti:
—Cha ni cahan ra iin ndavaha ni
cuenda ra Ndioo. Ña chini ñuhun
ca yo testigu, vati cha chini soho
maan ndo ndavaha ni cahan ra.
66 ¿Yoso cua cati ndo? —cati ra chi
tahan ra.
Ta cati ndico ra ta ra ti:
—Iyo cuati ra cha cua cuvi ra —
cati ra ta ra.
67 Tacan cuu, ta tivi sivi ra ta ra
nuun ra Jesuu, ta cani ra ta ra chi
ra. Chi yutun cani ra ta ra chi ra,
68 ta quechaha cati ra ta ra chi ra ti:
—Yoho Cristo, cua cati ndico cun
chihin ndi. ¿Yoo cani chihun? —
cahan cateni ra ta ra chi ra.

Cati ra Pedro ti ña nacoto ra chi ra Jesuu

(Mr. 14.66-72; Lc. 22.56-62;
Jn. 18.15-18, 25-27)

69 Ndaa ra Pedro nu tihyo can
chata vehe, ta tuhva iin ña musu nu
ndaa ra, ta quechaha cati ña ti:
—Cha chica tahun chi ra Jesuu ra
quichi iti ñuhun Galilea —cati ña.
70 Ta cati ndico ra iti nuun ndihi
ñivi can ti:
—Ña chite ñaan cha cahun —cati
ra chi ña [cha sandahyu ñahan ra].
71 Cha cua quee ra Pedro yu tihyo
can, ta ndehe inga ña musu chi ra,
ta quechaha cati ña chi ñi iyo ican
ti:
—Cha chica tahan rahya chi ra
Jesuu ra ñuun Nazaret —cati ña.

[72]Ndurai xaan ra Pedro can, ta
inga chaha cati ndico ra ti:
—Ña nacote chi racan —cati ra.
[73]Inga suhva ca hora, ta tuhva
ñi inda tican nu iyo ra Pedro, ta
quechaha cati ñi chi ra ti:
—Ndicha ndicha ti chica tahun chi
ra Jesuu, vati cahun cuhva cahan
ra —cati ñi.
[74]Tacan cuu, ta quechaha cahan
rai ndico tucu ra cuenda ra Ndioo,
ta cati ra ti:
—Ña nacote chi racan —cati ra.
Ta quii xaan quechaha ndahyu ri
chitoho, [75]ta chacuhun ini ra tuhun
ni cahan ra Jesuu, vati cati ra ti
uni hora cua cati ra ti ña nacoto
ra chihin ra, ta sa cua ndahyu ri
chitoho. Tacan, ta quee ra tican, ta
quechaha ndahvi xaan cuni ra, vati
cuihya xaan cuni anima ra.

Chaha cuenda ra sutu chahnu chi ra Jesuu chi ra Pilato

(Mr. 15.1; Lc. 23.1-2; Jn. 18.28-32)

27 Tacan cuu, ta tuvi inga
quivi. Ni vii nahan, ta
nducuiti tucu ra sutu chahnu chi
ra chanihin, ta tiso ra ta ra tuhun
ti cua cuvi ra Jesuu. [2]Tacan cuu, ta
chuhni ra ta ra chi ra Jesuu, ta ni
chandaca ra ta ra chi ra, ta chaha
cuenda ra ta ra chi ra Pilato ra cumi
tiñu [cha iyo cuenda ñuun Roma].

Chihi ra Juda

[3]Tacan cuu, ta ndehe ra Juda ra
xico tuhun chi ra Jesuu ti cha cua
cutuni ra Jesuu, ta quechaha saxini
ndico tucu ra, ta cundaca ndico ra
ndihi oco uchi xuhun cuichin can
chi ra sutu chahnu chi ra chanihin,
[4]ta quechaha cati ra chi ra ta ra ti:
—Cuati xaan cha ni savahi, vati
ni xico tuhin chi ra, ta ñahni cuati
savaha ra —cati ra.
Ta cati ndico ra ta ra chi ra ti:
—Ñahni cha saxini ndi cuenda
chacan. Ndehe maun —cati ra ta ra.
[5]Tacan, ta cani ra xuhun tichi ve
ñuhun can, ta quee ra cuahan ra,
ta chata caa ra suvi ni chi maan ra,
[ta chihi ra].
[6]Quihin ra sutu chahnu ta ra
xuhun can, ta quechaha cati ra ta
ra ti:
—Ña vaha cha cua quihin yo
xuhun ya, ta cua tihi yo chi chi nu
iyo xuhun ve ñuhun, vati cha ni
satiñu chi, ti cua cuvi iin ñivi —cati
ra.
[7]Tacan, ta nanducu xini ra ta ra,
ta chi xuhun can sata ra ta ra iin
ñuhun nu quee ndahyu savaha ñivi
quisi. Ican cuchi toho quichi inga
ñuhun. [8]Chacan cuu cha cati ñivi
nda cua nda vitin ti ñuhun can cuu
ñuhun sata ñivi chi niñi ñivi. [9]Tacan
cuu, ta queta tuhun cha cahan
ra Jeremía ra ni cahan cuenda ra
Ndioo tiempu chahnu, vati cati ra
ti ni quihin ra ta ra oco uchi xuhun
cuichin, vati chacan cuu yahvi ni
tiso ra cuu ñivi Israel, tu cua xico
tuhun ñivi chi iin rai, [10]ta chaha
ra ta ra xuhun can, ta sata ra ta
ra ñuhun nu quee ndahyu chinu
quisi cuhva ni cati tuhun ra chahnu
chihin ra, cati ra nu quichi quivi.

Yaha ra Jesuu iti nuun ra Pilato

(Mr. 15.2-5; Lc. 23.3-5; Jn. 18.33-38)

[11]Ni chacuinda ra Jesuu iti nuun
ra Pilato ra cuu cumi tiñu cuenda
ñuun Roma, ta quechaha nducu
tuhun ra cumi tiñu can chi ra ti:

—¿Atu maun cuu ra ndaca ñahan
chi ñivi judío? —cati ra Pilato can.
Ta cati ndico ra Jesuu chi ra ti:
—Cha cati maun —cati ra.
12 Tiso ra sutu chahnu chi ra
chanihin cuati ra Jesuu, soco ñahni
cha cati ndico ra Jesuu. 13 Tacan
cuu, ta cati ra Pilato chi ra Jesuu ti:
—¿Atu ña chini cun ndihi cuati
cun tiso ra ta ra nuin? —cati ra chi
ra.
14 Ta taxin ni ndoo ra Jesuu. Ña
cahan ra ni iin tuhun. Chacan cuu
cha iyo xaan quechaha cuni ra
cumi tiñu can.

Chaha ra Pilato cha cua cuvi ra Jesuu

(Mr. 15.6-20; Lc. 23.13-25; Jn. 18.38—19.16)

15 Cha iyo costumbre chi ra cumi
tiñu can ti quivi cha iyo vico can
saña ra chi iin ra indi ve caa. Cua
saña ra chi ra cuni ñivi can. 16 Suvi
ni quivi can indi tahan iin ra
nani Barabaa, ta chito ndihi ñivi
ti cahnu xaan cuati ni savaha ra.
17 Tacan cuu, ta ni nducuiti ñi ta ñi,
ta quechaha cati ra Pilato chi ñi ti:
—Cua cati ndo yoo rai cua cuni
ndo cha cua sañe. ¿Atu cuni ndo
cha cua sañe chi ra Barabaa a cuni
ndo cha cua sañe chi ra Jesuu ra
cuu Cristo?
18 Tacan cati ra, vati chito ra ti
chaha cuenda ra ta ra chi ra Jesuu,
vati ndusoo cuni ra sutu chahnu ta
ra ndehe ra chi ra Jesuu.
19 Ni vii ndaa ra Pilato nu tachi
tuni ra, ta queta tuhun tachi ñasihi
ra chi ra. Cati ña ti ña cua tiin
ra tiñu cha cahan ñivi cuenda ra
cuiti vaha can, vati cha ni cahan
ñumahna chihin ña, ta cuaha xaan
tu ndoho tahan ña cuenda racan
hora can, cati ña.
20 Cati ra sutu chahnu chi ra
chanihin chihin ndihi ñivi can ti na
cua ndaca ñi chi ra Barabaa, soco
na cua cuvi ra Jesuu, 21 ta nducu
tuhun ndico tucu ra cumi tiñu can
chi ñivi ti:
—Iyo uvi ra ihya. ¿Ndaa ra cuni
ndo cha cua sañe? —cati ra.
Ta cati ndico ñi chi ra ti:
—Cua saña cun chi ra Barabaa —
cati ñi.
22 Ta nducu tuhun ra Pilato chi ñi
ti:
—¿Ñaan cua savahi chi ra Jesuu
ra cuu Cristo? —cati ra.
Ta cati ndico ndihi ñi ti:
—Na cua cuvi ra nu cruu —cati ñi.
23 Ta nducu tuhun tucu ra chi ñi
ti:
—¿Ñaan cha cuu ndavaha ni cha
ni savaha ra? —cati ra.
Ta cuaha xaan ca quechaha
ndahyu chaa ñi, ta cati ñi ti:
—Na cua cuvi ra nu cruu —cati
ndico tucu ñi.
24 Tacan cuu, ta ndehe ra Pilato
can ti ña cua cundee ra, soco cuvaa
ca ñi. Chacan cuu cha quihin ra
nduta, ta iti nuun ndihi ñivi can
nacata ra ndaha ra, ta cati ra ti:
—Ña cua cati yu ti cua cuvi rahya.
Cua ndehe maan ndo —cati ra.
25 Ta cati ndico ndihi ñivi can ti:
—Vaha cha cua cuvi ra, ta cua
ndoo chacan siqui maan ndi chi
sehe ndi chi ñivi ndi nu cuahan
quivi —cati ñi.
26 Tacan cuu, ta saña ra Pilato
chi ra Barabaa, soco cani ra chi ra
Jesuu chi yoho, ta chaha cuenda ra
chi ra, vati cua cuvi ra nu cruu.

27 Tacan cuu, ta chandaca ra
sandaru ra cumi tiñu can chi
ra Jesuu tichi vehe ra cumi tiñu
can, ta nducuiti ndihi ra tahan ra
sandaru can nu iyo ra Jesuu, ta
ini cuenda iyo ndihi ra sandaru ta
ra. 28 Tava ra ta ra sahma ra Jesuu,
ta sacundichin ra ta ra iin sahma
cuaha. 29 Savaha ra ta ra iin tivi
iñu, ta tihi ra ta ra chi chi xini ra,
ta chaha ra ta ra bastu chi ra na
cua cunaan ra chi ndaha cuaha
ra. Chahnu chiti ra ta ra iti nuun
ra Jesuu, ta sacateni ra ta ra chi ra.
Cati ra ta ra chi ra ti:
—Na cumi chi maun, yoho ra
ndaca ñahan chi ñivi judío ya —
cati ra sandaru ta ra.
30 Tacan cuu, ta tivi sivi ra ta
ra chi ra, ta quihin ndico ra ta ra
bastu can, ta cani ra ta ra xini ra.
31 Cha ndihi sacateni ra ta ra chi
ra, ta tava ndico ra ta ra sahma
cuaha can, ta sacundichin ndico ra
ta ra sahma maan ra chi ra, ta tava
ra ta ra chi ra tichi vehe can, ta
chandaca ra ta ra chi ra, vati cua
cuvi ra nu cruu.

Chihi ra Jesuu nu cruu

(Mr. 15.21-32; Lc. 23.26-43; Jn. 19.17-27)

32 Quee ra sandaru ta ra. Cuahan
ra, ta tahan ra ta ra iin rai ñuun
Cirene. Simón nani ra, ta sanini ra
ta ra, vati cua cuiso racan cruu ra
Jesuu.
33 Tacan, ta queta ra ta ra nuun
cuu chi Gólgota. Tuhun can cati chi
ti nu cuecu iquin xini ndii cuu chi,
34 ta chaha ra ta ra nduta chiti uva
cua coho ra. Cha sacanuun chi chi
iin cha iya xaan. Taa yuhu ni ra chi
chi, soco ña cuni ra coho ra chi chi.
35 Ni taa ra ta ra chi ra nu cruu, ta
siqui ra ta ra chi yuu cuati, vati cua
ndehe ra ta ra yoo cua sacanaan.
Tacan ni natahvi ra ta ra sahma
ra Jesuu. Chacan cuu cha queta
tuhun cahan ra ni cahan cuenda ra
Ndioo tiempu chahnu, vati cati ra ti
natahvi ra ta ra sahma ra, ta siqui
ra ta ra chi yuu, vati cua ndehe ra
ta ra ndaa ra cua sacanaan sahma
ra, cati ra, 36 ta ni chacunda ra
sandaru ta ra tican, ta cumi ra ta
ra. 37 Taa ra ta ra iin vitu siqui xini
ra, ta ni taa ra tuhun ya ti: “Rahya
cuu Jesuu ra ndaca ñahan chi ñivi
judío,” cati chi.
38 Tacan cuu, ta taa tahan ra ta ra
chi uvi ra ñasuhu nu cruu ican nu
ndaa ra Jesuu. Iin ra ñasuhu can
ndoo chiyo ndaha cuaha ra, ta inga
ra ndoo chiyo ndaha satin ra. 39 Yaha
ñivi tican, ta cahan ñi ndavaha ni
chi ra Jesuu. [Sacateni ñi chi ra,] ta
sico xini ñi, 40 ta cati ñi ti:
—Yoho cua cani cun ve ñuhun, ta
cua sandaa ndico cun chi chi tichi
uni quivi. Na sacacu cun suvi ni chi
maun, tu sehe Ndioo cuun. Na nuun
maun nu cruu can —cati ñivi yaha
iti can.
41 Ta ni cuhva sacateni tahan ra
sutu chahnu chi ra sacuaha ley
chahnu chi ra chanihin, ta cati ra
ta ra ti:
42 —Cati ra ti sacacu ra chi ñivi,
soco ña cuu sacacu ra suvi ni chi
maan ra. Tu ndaca ñahan ra chi
ñivi Israel, na cua nuun ra nu cruu
can, ta cua cuinu ini ndi chi ra.
43 Chinu ini ra chi ra Ndioo. Na cua
sacacu ra Ndioo chi ra vitin, tu
cua cuni ra, vati cha cati ra ti sehe
Ndioo cuu ra —cati racan ta ra.

44 Ta ni cuhva sacateni tahan ra
ñasuhu can cha ndaa tahan ra ta ra
nu cruu can.

Chihi cuii ra Jesuu

(Mr. 15.33-41; Lc. 23.44-49; Jn. 19.28-30)

45 Ni ndunaan nini cahnu ñuhun
can. Ta hora cuiti ta nda caa uni
ni ndunaan, 46 ta caa uni can nihin
xaan quechaha cana chaa ra Jesuu.
Quechaha cati ra ti:
—Elí, Elí, ¿lama sabactani? —cati
ra. Tuhun can cati chi ti: "Yoho tata
Ndioo, yoho tata Ndioo, ¿ñacu ni
nacoo ihni cun chihin yu?"
47 Chini soho uvi uni ñivi inda
ican, ta quechaha cati ñi ti:
—Cana ra chi ra Elía —cati ñi.
48 Ta quii xaan chinu iin ra, ta
quihin ra iin yahma, ta satiin ra chi
chi chi nduta iya can, ta taa ra chi
chi nu tuyoo, ta sayaha ra chi chi
na coho ra Jesuu, 49 ta cati ndihi ca
ñi ti:
—Saña. Na cua ndehe yo a cua
quichi sacacu ra Elía chi ra —cati
ñi.
50 Inga chaha cana chaa ndico
tucu ra Jesuu, ta ni chihi ra.
51 Tacan, ta ni ndata sahma ndita
caa tichi ve ñuhun cahnu can. Nda
siqui chi ta nda xuu chi ndata maan
chi, ta ni taan, ta ndata tahan cava,
52 ta nuna ñaña, ta nandoto ndico
tuvi ñivi ni chihi. Ñivi iyo cuenda
ra Ndioo cuu ñi nandoto ndico, 53 ta
quee ñi nu caa ñi tichi ñaña, ta
yaha cha natacu ndico ra Jesuu, ta
sa quihvi tahan ñi ñuun Jerusalén
ñuun ii can, ta tuvi ñivi ni ndehe
chi ñi.
54 Iyo ra sandaru cumi chi ra
Jesuu, ta iyo tahan ra ndaca ñahan
chi ra ta ra, ta ndehe ra ta ra nu
taan, ta ndehe ra ta ra ndihi cha ni
chacoo, ta yuhvi xaan ra ta ra cuu,
ta quechaha cati ra ta ra ti:
—Ndicha ti sehe Ndioo cuu rahya
—cati ra ta ra.
55 Ican iyo tahan tuvi ñi ñahan, ta
chica vihi inda ñi ndehe ñi. Ñican
cuu ñi quichi chi ra Jesuu iti ñuhun
Galilea, ta tindee ñi chi ra. 56 Iyo
tahan ña María Magdalena chi ña
María sihi ra Jacobo chi ra José,
ta iyo tahan sihi ra cuu sehe ra
Zebedeo.

Cuchi ra Jesuu

(Mr. 15.42-47; Lc. 23.50-56; Jn. 19.38-42)

57 Cha cua ini suvi ni quivi can, ta
quichi iin ra ricu ican, ta José nani
ra. Quichi ra iti ñuun Arimatea,
ta sacuaha tahan ra chi ra Jesuu.
58 Cuahan ra iti nuun ra Pilato, ta
chica ra iquin cuñu ra Jesuu. Tacan
cuu, ta cati tuhun ra Pilato ti cua
cuhva cuenda ra ta ra chi chi chi
ra. 59 Quihin ra José can iquin cuñu
ra, ta tisucu nuun ra iquin cuñu ra
chi iin sahma yaxin vaha, 60 ta ni
cuchi ra chi ra tichi yavi yuu chaa
nu ni nañu ra ta ra, ta sico tuvi ra
iin yuu cahnu yuhu chi, ta cuahan
ra. 61 Ican iyo tahan ña María
Magdalena can chi inga ña María.
Iti yuhu yavi yuu can ndaa ñi ta ñi.

Cumi ra sandaru nu ni cuchi ra Jesuu

62 Cha yaha quivi cha ni tiso vaha
ñi cha cua sacahnu ñi vico can, ta
tuvi inga quivi. Quivi can nducuiti
ra sutu chahnu chi ra fariseo nuun
ra Pilato, 63 ta quechaha cati ra ta
ra chi ra cuenda ra Jesuu ti:

—Ra chahnu, ni ñuhun ini ndi ti
ni vii ndito ra vata can, ta cati ra ti
cua yaha uni quivi, ta cua natacu
ndico ra. 64 Chacan cuu cha na
cua cati tuhun cun ti cua cumi ra
sandaru nu ni cuchi ra nda cua nda
cua queta uni quivi, coto cua suhu
ra sacuaha chi ra iquin cuñu ra, ta
cua cati ra ta ra chi ñivi ti cha ni
natacu ndico ra tañu ñivi ndii, ta
cahnu ca cha cua sandahyu ñahan
ra ta ra, ta ñavi ca cha sandahyu
ñahan maan ra nu quichi quivi —
cati ra judío can ta ra.
65 Ta cati ndico ra Pilato chi ra ta
ra ti:
—Cua quihin ndo chi ra sandaru
can ta ra. Cuahan ndo, ta cua cu
cumi ndo chi chi yoso cuu chi ndo
—cati ra chi ra ta ra.
66 Cuahan ra ta ra, ta chasi nihin
ra ta ra yavi yuu can chi yuma
quixi, ta nacoo ra chi ra sandaru ta
ra na cua cumi ra ta ra ican.

Natacu ndico ra Jesuu

(Mr. 16.1-8; Lc. 24.1-12; Jn. 20.1-10)

28 Cha ni yaha quivi sábadu,
ta cha cua tuvi inga quivi
cha cuu chi domingu, ta cuahan ña
María Magdalena chi inga ña María,
vati cua ndehe ñi nu ni cuchi ra
Jesuu. 2 Nihin xaan ni taan, ta vachi
nuun iin ra tatun ra chahnu Ndioo
iti siqui andivi. Tuhva ra nu caa
yuu can, ta sachiyo ra chi chi, ta
ni chacunda ra siqui chi. 3 Sava ni
ta cua iin tachan ndehe ra tatun
Ndioo can, ta cuichin cuichin
sahma ra cuhva cuichin xaan hielo.
4 Nihin xaan naquisi chi chi ra
sandaru cumi ican, vati yuhvi ra,
ta nduva ihni ra. Caa ra cuhva caa
ndii, 5 ta cati ndico ra tatun Ndioo
can chi ñi ñahan can ti:
—Ña cua cuyuhvi ndo, vati chite
ti nanducu ndo chi ra Jesuu ra ni
chihi nu cruu. 6 Ña iyo ca ra ihya,
vati cha ni natacu ndico ra cuhva ni
cati ra. Nahan ndo, vati cua ndehe
ndo nu ni chacava ra. 7 Cuahan
yatin ndo, ta cati ndo chi ra ni
sacuaha chi ra, vati ni natacu ndico
ra tañu ñivi ndii, ta cuahan ra iti
nuun ndo iti ñuhun Galilea. Tican
cua ndehe ndo chi ra. Chini ndo,
vati cha cati yu chihin ndo —cati
ra tatun Ndioo can.
8 Tacan, ta quee ñi nu ni cuchi
ra, ta cuahan ñi. Quii xaan cuahan
ñi. Yuhvi ñi, ta sii cuni ñi, ta
chinu ñi cuahan ñi, vati cua cuhva
ñi cuenda chi ra sacuaha chi ra.
9 Tacan cuu, ta satahan ra Jesuu chi
ñi, ta nducahan ra chi ñi. Tuhva ñi
nu inda ra, ta chahnu chiti ñi chaha
ra, ta sacahnu ñi chi ra. 10 Tacan
cuu, ta cati ra chi ñi ti:
—Ña cua cuyuhvi ndo. Cuahan
ndo, ta cuhva ndo cuenda chi ñi
sacuaha chihin yu, vati cua cuhun
ñi iti ñuhun Galilea, ta tican cua
ndehe ñi chihin yu —cati ra.

Tuhun cha cati ndico ra sandaru can

11 Ni vii cuahan ñi ñahan can, ta
queta uvi uni ra sandaru ñuun, ta
chaha ra ta ra cuenda chi ra sutu
chahnu ta ra ñaan ndihi cuhva ni
tahan ra ta ra. 12 Tacan, ta nducuiti
ra sutu chahnu can chi ra chanihin,
ta nanducu xini xaan ra ta ra ñaan
cha cua savaha ra. Cha suhva xuhun
quihin ra ta ra, ta ni chaha ra ta ra
chi chi chi ra sandaru can ta ra, 13 ta
cati ra ta ra chi ra sandaru ti:

—Cua cati ndo ti cha cuaa xaan,
ta ni quixi ndo suhva, ta quichi
ra sacuaha chi ra, ta suhu ra ta ra
iquin cuñu ra, cua cati ndo, [14]ta
tu cua queta tuhun ya nuun ra
cumi tiñu can, cua sandumani ndi
chi ra, ta cua casi maan ndi. Ña
cua tichaha ni ndo —cati ra sutu
chahnu ta ra chi ra sandaru can.
[15]Tacan cuu, ta quihin ra sandaru
xuhun can, ta savaha ra ta ra
cuhva cha ni cati ra sutu chahnu ta
ra. Chacan cuu cha cati ñivi judío
tuhun can chi tahan ñi nda cua nda
vitin.

Tava tiñu ra Jesuu chi tatun ra
(Mr. 16.14-18; Lc. 24.36-49; Jn. 20.19-23)

[16]Tacan cuu, ta cuahan ndihi
uchi iin ra sacuaha chi ra Jesuu iti
ñuhun Galilea. Cuahan ra ta ra iti
yucu nu ni cati ra Jesuu, [17]ta ican
ndehe ra ta ra chi ra, ta sacahnu ra
ta ra chi ra, soco ña chinu ini uvi
uni ra. [18]Ni tuhva ra Jesuu nu inda
ra ta ra, ta quechaha cati ra chi ra
ta ra ti:
—Iyo ndihi cuii tu ndee ini cha
iyo iti siqui andivi ta nu ñuhun
ñuñivi ya chihin yu. [19]Chacan
cuu cha na cua cuhun ndo, ta na
cua sacuaha ndo chi ñivi ndihi
ñuun nu ñuhun ñuñivi ya. Cua
sacuanduta ndo chi ñi cuenda ra
cuu suti ta cuenda ra cuu sehe ra
ta cuenda ra cuu Tati Ndioo. [20]Cua
cati tuhun ndo chihin ñi ti cua
sacuinu ñi ndihi cha cati tuhin
chi ndo. Tacan ni cua sacuaha ndo
chihin ñi. Cua coi chi ndo ndihi
ni quivi nda cua nda cua cundihi
quivi ya. Na cua cuu chi tacan ni
—cati ra Jesuu chi ra sacuaha chi
ra.

TUHUN VAHA CHA NI TAA RA CHAHNU MACU

Tichi cuhu cati tuhun ra Juaan ra sacuanduta

(Mt. 3.1-12; Lc. 3.1-9, 15-17; Jn. 1.19-28)

1 Tuhun ya cuu tuhun vaha
yoso cuhva quechaha coo ra
Jesucristo nu ñuhun ñuñivi ya, ta
sehe Ndioo cuu ra.
2 Rai ni cahan cuenda ra Ndioo
tiempu chahnu cuu ra Isaía, ta ni
taa ra tuhun ya cuhva ni cati ra
Ndioo cuenda ra cua tava tiñu ra,
vati cati ra nu quichi quivi ti:
Chini cun.
Cha ni tava tiñu yu iin tatun yu
iti nuun cun.
Cua tiso vaha ra tiñu iti nu cua
yaha cun.
3 Cua cana chaa maan ra tichi
cuhu,
ta cua cati ra ti
cua tahvi ñivi iti nu cua yaha ra
chahnu.
Cua tiso vaha ñi tiñu nu cua
quichi ra, cua cati ra,
cati ra Isaía can tiempu chahnu.
4 Chacan cuu cha ni sacuanduta
ra Juaan can chi ñivi tichi cuhu,
ta cati tuhun ra ti na cua saña
ihni ñivi cuati ndacu ñi, ta na cua
cuanduta ñi. Chacan cuu cha cua
naan cuati ñi. 5 Quee ndihi ñivi iyo
nini cahnu ñuhun Judea, ta quee
tahan ndihi ñivi iyo ñuun Jerusalén,
ta cuahan ñi ta ñi nu iyo ra Juaan,
ta ni sacuanduta ra chi ñi tichi
yuta Jordán can, vati ni chaha ñi
cuenda chi ra Ndioo ti ña vaha cha
ni savaha ñi cuati.
6 Ta ndichin ra Juaan can sahma
ixi ri camellu, ta nuhni iin cinta
ñiin tichi ra. Chachi ra tica, ta chihi
ra nduxi ñuñu cuhu, [vati cuhva
can ni chacoo ra cahan cuenda ra
Ndioo tiempu chahnu,] 7 ta cati
tuhun ra Juaan can ti:
—Vachi iin rai cahnu xaan iti
chate, ta ni ña ni cuu chacunda tohi,
ta ndachi yu tiendu ndicha ra, [vati
ñahni yavi ndai]. 8 Yuhu ndicha ni
sacuandute chi ndo chi nduta, soco
racan cua cuhva cha cua coo ra
Tati Ndioo chi ndo, ta cuhva cha
sacuanduta ra chi ndo cuu chacan
—cati ra Juaan can.

Chanduta ra Jesuu

(Mt. 3.13-17; Lc. 3.21-22)

9 Suvi ni quivi can quichi ra Jesuu
iti ñuun Nazaret cha iyo cuenda
ñuhun Galilea, ta sacuanduta ra
Juaan chi ra tichi yuta Jordán can.

10 Sa ni quee ndico ra Jesuu yu
nduta can, ta ndehe ra cha ni nuna
iti siqui andivi, ta vachi nuun maan
ra Tati Ndioo nu inda ra. Ni vii
cuhva cha nuun iin ri ndivi nuun
ra Tati Ndioo, 11 ta ni nducahan ra
Ndioo iti siqui andivi, ta cati ra ti:
—Yoho, sehi chihun. Cuni xain
chihun, ta cusii ini yu chihun —
cati ndusu can.

Ndehe run Satanaa a ña vaha cua savaha ra Jesuu

(Mt. 4.1-11; Lc. 4.1-13)

12 Suvi ni hora can sanini maan
ra Tati Ndioo ti na cua cuhun ra
Jesuu tichi cuhu. 13 Uvi xico quivi ni
chacoo ra tichi cuhu can, ta nducu
maan run Satanaa cuhva cha cua
savaha ra Jesuu iin cha ndavaha ni.
Tacan, ta ni chacoo ra Jesuu nu iyo
ri quiti cuhu can, ta tindee ra tatun
Ndioo chi ra.

Quechaha cati tuhun ra Jesuu iti ñuhun Galilea

(Mt. 4.12-17; Lc. 4.14-15)

14 Tacan cuu, ta tiin tiñu chi ra
Juaan, ta taa ra chi ra ve caa. Tacan,
ta cuahan ra Jesuu iti ñuhun Galilea.
Cati tuhun ra tuhun vaha yoso
cuhva iyo ra Ndioo, 15 ta cati ra ti:
—Vitin cha ni queta quivi, ta yatin
xaan cua cundaca ñahan ra Ndioo.
Cua saña ihni ndo cuati ndacu ndo,
ta na cua cuinu ini ndo tuhun vaha
ya —cati ra Jesuu.

Cana ra Jesuu chi cumi ra chahni tiaca

(Mt. 4.18-22; Lc. 5.1-11)

16 Yaha ra Jesuu yuhu tañuhun
Galilea can, ta quechaha ndehe
ra chi ra Simón chi Ndree yani ra.
Cani ra ta ra taraya ra nu nduta
tañuhun can, vati rai chahni tiaca
cuu ra ta ra, 17 ta quechaha cati
Jesuu chi ra ta ra ti:
—Nahan ndo. Na cua coo ndo
chihin yu, ta cua savahi cha cua
nanducu ndo chi ñivi cuhva cha
nanducu ndo chi ri tiaca —cati ra
chi ra ta ra.
18 Quii xaan ni saña ihni ra ta ra
taraya ra, ta cuahan ra. Ndicu ra ta
ra chi ra Jesuu.
19 Tacan cuu, ta yaha ra Jesuu
suhva ca iti nuun, ta ndehe ra chi
ra Jacobo chi Juaan yani ra. Sehe
Zebedeo chi ra ta ra. Ni vii indi ra
ta ra tichi tundoo, ta nataa ra ta ra
taraya ra. 20 Tacan, ta sa ni cana ra
Jesuu chi ra ta ra, ta nacoo ra ta ra
chi ra Zebedeo sutu ra chi musu ra
tichi tundoo can, ta quee ra cuahan
ra. Ndicu tahan ra ta ra chi ra
Jesuu.

Ñuhun tati cuihna anima iin rai

(Lc. 4.31-37)

21 Tacan cuu, ta cuahan ra ta ra
iti ñuun Capernaum. Quivi sábadu
[quivi ndaa tatun ñivi] cuu chi, ta
quihvi ra Jesuu tichi ve ñuhun, ta
quechaha sacuaha ra chi ñivi can.
22 Iyo xaan cuni ñivi can chini ñi
tuhun cha sacuaha ra, vati sacuaha
ra chi ñi cuhva sacuaha iin rai iyo
tu ndee ini, ta ñavi cuhva sacuaha
ra chito ley chahnu can. 23 Iyo iin
rai tichi ve ñuhun can, ta ñuhun
tati cuihna anima ra, ta quechaha
cana chaa ra, 24 ta cati run tati
cuihna can ti:
—Chite ñaan cha cuu cha cuni
cun chihin ndi, yoho Jesuu ra ñuun

Nazaret. Cha vachi cun, vati cua
cahni cun chihin ndi. Chite yoo rai
cuun. Maun cuu ra ii cha ni tava
tiñu ra Ndioo —cati run.
25 Ta xaan xaan quechaha cahan
ra Jesuu chi run tati cuihna can, ta
cati ra chi run ti:
—Casi yuhun, ta queun tichi
anima ra —cati ra.
26 Tacan cuu, ta chahni rai run tati
cuihna can chi ra ndahvi can, ta nihin
xaan cana chaa run, ta quee run tichi
anima ra, 27 ta iyo xaan quechaha
cuni ndihi ñivi can. Chacan cuu cha
nducu tuhun ñi chi tahan ñi ti:
—¿Ñaan cha cuu chehe? ¿Atu tuhun
chaa cuu chi, vati iyo ndatu chi ra?
Cha tava ra chi run tati cuihna can,
ta ni tasoho run chi ra —cati ñi.
28 Tacan, ta quii xaan chini soho
ndihi ñivi nini cahnu ñuhun Galilea
can tuhun yoso cha ni savaha ra
Jesuu.

Sanduvaha ra Jesuu chiso ra Simón Pedro

(Mt. 8.14-15; Lc. 4.38-39)

29 Quee ra ta ra ve ñuhun can, ta
cuahan ra. Queta ra ta ra vehe ra
Simón chi ra Ndree, ta cuahan tahan
ra Jacobo chi ra Juaan. 30 Caa ña
cha vaha chiso ra Simón, vati cuhvi
ña cahni, ta sa ni nducahan ñi chi
ra Jesuu ti cha cuhvi ña. 31 Tuhva
ra nu caa ña, ta tiin ra ndaha ña, ta
sandoyo ra chi ña. Suvi ni hora can
ndico cahni chi ña, ta quechaha tiso
ña mesa iti nuun ra ta ra.

Sanduvaha ra Jesuu chi tuvi ñivi

(Mt. 8.16-17; Lc. 4.40-41)

32 Cha cua ini xaan quivi can, ta
cua cuiso ri nicandi, ta chandaca
ñivi chi ndihi ñivi cuhvi chi ndihi
ñivi iyo tati cuihna anima nu iyo
ra Jesuu. 33 Tacan, ta nducuiti ndihi
ñivi ñuun can yu vehe, 34 ta iyo
cuiti tuvi xaan ñivi cuhvi chi ndihi
nuun cuehe can, ta sanduvaha ra
Jesuu chi ñi, ta tava xaan ra cuaha
tati cuihna ñuhun anima ñi, soco
ña ni chaha ra cha cahan run tati
cuihna can, vati nacoto run chi ra.

Cati tuhun ra Jesuu iti ñuhun Galilea

(Lc. 4.42-44)

35 Ni vii nahan xaan, ta ndoyo ra
Jesuu. Ña ta cundichin, ta ndoyo
ra, ta quee ra cuahan ra tichi cuhu,
ta ican cahan ra chi ra Ndioo.
36 Tacan, ta quechaha nanducu xaan
ra Simón chi ñi iyo chi ra ndaa iti
cuahan ra Jesuu. 37 Nanihin ñi chi
ra, ta quechaha cati ñi chi ra ti:
—Nanducu ndihi ñivi chihun —
cati ñi.
38 Ta cati ndico ra chi ñi ti:
—Na coho. Cua cuhun yo ndihi
ñuun iyo ihya. Chacan cuu cha cua
cati tuhun tahin chi ñican, vati
chacan cuu tiñu vachi —cati ra.
39 Tacan cuu, ta cuahan ra Jesuu,
ta cati tuhun ra tichi ve ñuhun ñi
nini cahnu ñuhun Galilea can, ta
tava ra tati cuihna ñuhun anima
ñivi can.

Sanduvaha ra Jesuu chi iin rai cuhvi cuehe tahyu

(Mt. 8.1-4; Lc. 5.12-16)

40 Tacan cuu, ta tuhva iin rai cuhvi
cuehe tahyu nu iyo ra Jesuu, ta cahan
ndahvi ra chi ra, ta chahnu chiti ra iti
nuun ra. Cati ra chi ra Jesuu ti:
—Tu cua cuni cun sanduvahun
chihin yu, cua cuu —cati ra.

41 Uhvi xaan cuni ra Jesuu ndehe
ra chi ra, ta ni sacaa ra ndaha ra, ta
taa ra ndaha ra chi ra ndahvi can,
ta quechaha cati ra chi ra ti:
—Cuni yu. Na nduvahun —cati ra.
42 Suvi ni hora can ni naan ihni
cuehe can chi ra, ta nduvaha ra,
43 ta xaan ni cahan ra Jesuu chi
ra, vati cua saña tahan ra chi ra.
44 Quechaha cati ra Jesuu chi ra ti:
—Chini cun. Ña cua cahun chi ni
iin ñivi, soco cuahan, ta sanahun
chihun chi ra sutu, ta samani cun
cha ni cati tuhun ra Moisee tiempu
chahnu, vati ni nduvahun. Tacan ni
cua cuhvon cuenda chi ñivi, ta cua
ndehe ñi cha ni tahun —cati ra chi
ra.
45 Quee ra cuahan ra, ta quechaha
cati tuhun xaan ra chi ñivi, ta
chaha ra cuenda ñaan cha cuu cha
ni tahan ra. Chacan cuu cha ña cuu
ca quihvi ndichin ra Jesuu tichi ni
iin ñuun can, soco ndoo nuun maan
ra tichi cuhu, ta cuahan ñivi iyo
nini cahnu ñuhun can nu iyo ra.

Sanduvaha ra Jesuu chi iin ra nduñiin

(Mt. 9.1-8; Lc. 5.17-26)

2 Cha yaha suhva quivi, ta
quihvi tucu ra Jesuu tichi
ñuun Capernaum, ta chini ñivi
tuhun ti cha iyo ndico ra vehe. 2 Ni
nducuiti tuvi ñivi tican. Chacan cuu
cha ña cuu ca queta ñivi yu vehe
can, ta cati tuhun ra Jesuu tuhun
vaha chi ñi. 3 Tacan, ta quichi tahan
cumi tahan ra. Ndiso ra ta ra chi
iin ra nduñiin nu iyo ra Jesuu, 4 ta
ña cuu yaha ra ta ra nu iyo ra Jesuu,
vati tuvi xaan ñivi iyo. [Ndaa ra
ta ra nda xini vehe,] ta nuna ra ta
ra xini vehe can nu indi ra Jesuu.
Chahnda ra ta ra nahan xini vehe
can, ta ni sanuun ra ta ra yuvi
nu caa ra nduñiin can. 5 Ndehe ra
Jesuu ti cha ni chinu ini ra ndiso
chi ra ndahvi can, ta quechaha cati
ra chi ra ti:
—Cha ni naan cuati iyo chihun,
xaa —cati ra chi ra ndahvi can.
6 Ndaa uvi uni tahan ra sacuaha
ley chahnu tican, ta quechaha
saxini xaan ra ta ra chi anima
ra. 7 Saxini ra ta ra ti ña vaha cha
cahan ra tacan. Ndavaha ni cuu chi
cha cahan ra cuenda ra Ndioo, vati
yoni ñivi ñuñivi cuu sanaan cuati
savaha ñivi. Iin tuhun ni ra Ndioo
cuu ra cua cuu sanaan cuati ñivi,
saxini ra ta ra. 8 Quii xaan ni chito
ra Jesuu yoso cuhva ni saxini ra ta
ra chi anima ra, ta quechaha cati ra
chi ra ta ra ti:
—Ña vaha cha saxini ndo chi
anima ndo tacan. 9 Ña ii xaan cha
cua cati yu chihin ra ti cha naan
ndihi cuati cha iyo chihin ra. Ii ca
cha cua cati yu ti na cua ndoyo
ra, ta cua quihin ra yuvi ra, ta cua
cuhun ra. 10 Chacan cuu cha cati yu
vati cuni yu cha cua coto ndo ti cha
iyo ndatu chi ra cuu sehe ñivi ihya
nu ñuhun ñuñivi ya, ta cuu sanaan
ra cuati savaha ñivi —cati ra chi ra
sacuaha ley can.
Ta cati ndico tucu ra chi ra
nduñiin can ti:
11 —Chi yoho cahin. Ndoyo, ta
quihin cun yuvi cun, ta cuahan iti
vehun —cati ra Jesuu.
12 Tacan, ta ni ndoyo ra, ta quihin
ra yuvi ra, ta quee ra cuahan ra,
ta ndehe ndihi ñivi can. Chacan
cuu cha iyo xaan cuni ndihi ñi, ta

quechaha sacahnu ñi chi ra Ndioo, vati cati ñi chi tahan ñi ti:
—Ña tuhva yo ndehe yo cha ni savaha rahya nu ni quichi quivi —cati ñi.

Cana ra Jesuu chi ra Leví

(Mt. 9.9-13; Lc. 5.27-32)

13 Tacan cuu, ta quee ndico tucu ra Jesuu, ta cuahan ra. Iti yuhu tañuhun cuahan tucu ra, ta cuahan ndihi ñivi nu iyo ra, ta sacuaha ra chi ñi. 14 Cha cua yaha ra tican, ta ndehe ra nu ndaa ra Leví ra cuu sehe ra Alfeo, ta satiahvi maan ra Leví can xuhun cuenda tiñu chi ñivi, ta quechaha cati ra Jesuu chi ra ti:
—Na coho —cati ra.
Ta ni chacuinda ra Leví can, ta ndicu ra chi ra Jesuu.
15 Tacan cuu, ta ndecu ra ta ra mesa tichi vehe ra Leví can, ta tuvi ra satiahvi, tuvi ra ndacu ndavaha ni ndecu tahan chi ra Jesuu chi ñivi sacuaha chi ra, vati tuvi ñivi cuu ñi cuahan chi ra Jesuu. 16 Ndehe ra sacuaha ley chahnu can chi ra fariseo ti icaa ni cha chachi tahan ra Jesuu chi ra satiahvi chi ra ndacu ndavaha ni, ta quechaha cati ra ta ra chi ñivi sacuaha chi ra Jesuu ti:
—Ña vaha cha chachi ra Jesuu chi ra satiahvi chi ra ndacu ndavaha ni icaa ni —cati ra ta ra.
17 Ta chini ra Jesuu cha cahan ra ta ra, ta quechaha cati ra chi ra ta ra ti:
—Ña chini ñuhun ñivi iyo vaha chi ra sanduvaha chi ñi, soco ñivi cuhvi cuu ñi chini ñuhun chi ra. Ña cane chi ñivi iyo vaha, soco vachi yu, ta cane chi ñivi ndacu cuati —cati ra.

Nducu tuhun ra ta ra chi ra Jesuu ñacu ña ni chacoo ndita ñivi sacuaha chi ra

(Mt. 9.14-17; Lc. 5.33-39)

18 Quivi can chacoo ndita ñivi sacuaha chi ra Juaan, ta chacoo ndita tahan ñi sacuaha chi ra fariseo, ta cuahan ñi ta ñi, ta quechaha nducu tuhun ñi ta ñi chi ra Jesuu ti:
—Tuhva ñivi sacuaha chi ra Juaan coo ndita ñi, ta tuhva tahan ñivi sacuaha chi ra fariseo coo ndita ñi, ta ¿ñacu ña tuhva ñivi sacuaha chi maun coo ndita ñi? —cati ñivi can.
19 Ta cati ndico ra Jesuu iin cuhva chi ñi ti:
—Cua tandaha iin rai, ta ña cua coo ndita amigu ra quivi cha ni iyo ra chi ñi icaa ni. Quivi cha ni iyo ra chi amigu ra ña cua cuu coo ndita amigu ra, 20 soco cua queta quivi cha cua nacoo ra chi ñi, ta quivi can sa cua coo ndita ñi.
21 'Yoni ñivi cua nataa iin sahma chaa nuun sahma chahnu, coto cua nacaa ndico chi nu nataa sahma chaa chi sahma chahnu can, ta vihi ca cua ndoo chi cha lahnda ca chi. 22 Yoni ñivi cua tihi nduta chiti uva chaa tichi iin iti ñiin chahnu, coto cua ndata chi cua savaha nduta chiti uva chaa can, ta cua cati nduta can, ta cua ndoyo ñuhun iti ñiin can, soco cua tihi ñi nduta chiti uva chaa tichi iti ñiin chaa. [Tacan cati ra Jesuu, vati ña cua cuu natahan tuhun chaa chi tuhun chahnu.]

Yucu ñivi sacuaha chi ra Jesuu chiti trigu iin quivi sábadu

(Mt. 12.1-8; Lc. 6.1-5)

23 Tacan cuu, ta iin quivi sábadu [quivi cha ndaa tatun ñivi judío], ta

yaha ra Jesuu chi ra sacuaha chi ra
nu caa itu trigu, ta quechaha yucu
racan ta ra xini chi, 24 ta quechaha
cati ra fariseo chi ra Jesuu ti:
—Ña vaha cha ndacu ra ta ra
tacan, vati quivi sábadu cuu chi.
Ña chaha ley cuhva can —cati ra
fariseo can.
25 Ta cati ndico ra Jesuu chi ra ta
ra ti:
—Vasi ña ta sacuaha ndo cha ni
savaha ra David quivi chini ñuhun
ra, ta chisoco ra chi ndihi ra chica
chi ra. 26 Quihvi ra tichi vehe
Ndioo quivi cha cuu ra Abiatar sutu
chahnu, ta chachi ra David can
paan cuecu iti nuun ra Ndioo, ta
chaha ra cha chachi tahan ra iyo
chi ra, soco ña chaha ley cuhva can.
Iin tuhun ni ra sutu cuu ra cua cuu
cachi paan cuecu iti nuun ra Ndioo
—cati ra.
27 Tacan, ta quechaha cati ra
Jesuu chi ñivi can ti:
—Savaha ra Ndioo quivi sábadu
cha na cua cunda tatun ñivi, soco
ña cuni ra cha cua coo ica ñi quivi
can. 28 Chacan cuu cha ra cuu
sehe ñivi cuu ra cua cati ñaan tiñu
cua savaha ñivi quivi sábadu can.
[Tacan cati ra Jesuu, vati ña vaha
ndoo ra fariseo cha yucu ra ta ra
chiti trigu can.]

Cuhva tahan iin rai nduxii ndaha

(Mt. 12.9-14; Lc. 6.6-11)

3 Tacan cuu, ta cuahan tucu
ra Jesuu ve ñuhun, ta ican
iyo iin rai, ta xii ndaha ra, 2 ta
saha ra fariseo ta ra cuenda a cua
sanduvaha ra Jesuu chi ra ndaha xii
can quivi sábadu [quivi ndaa tatun
ñivi], vati cuni ra ta ra tiso ra cuati
ra Jesuu. 3 Tacan, ta quechaha cati
ra Jesuu chi ra ndaha xii can ti:
—Cuinda sava mahñu ihya —cati
ra.
4 Ta quechaha nducu tuhun ra
Jesuu chi ñivi can ti:
—¿Yoso cuhva cati ley cha cuenda
quivi sábadu? ¿Atu cua savaha ñivi
iin cha vaha a cua cuu savaha ñi
iin cha ndavaha ni? ¿Atu cua cuu
sanduvaha ñivi chi tahan ñi a cua
cuu cuhva ñi cha cua cuvi ñi? —
cati ra chi ñi.
Ta taxin taxin ni ndoo maan ñivi
can, 5 ta xaan xaan ndehe ra Jesuu
nuun ñi, soco cuihya xaan cuni
anima ra, vati ndava xaan ini ñi,
[ta ña cuni ñi cuinu ini ñi chi ra,]
ta cati ra chi ra ndaha xii can ti:
—Sacaa ndahun —cati ra.
Ta ni sacaa ra ndaha ra, ta
nduvaha chi, 6 ta quii xaan ni quee
ra fariseo ta ra, ta nducu ra ta ra
cha chini tuni chi ra inda naan chi
ra Herode yoso cuhva cua cahni ra
ta ra chi ra Jesuu.

Nducuiti tuvi ñivi yuhu tañuhun can

7 Tacan cuu, ta cuahan ndico ra
Jesuu chi ra sacuaha chi ra yuhu
tañuhun can, ta cuahan tuvi xaan
ñivi iyo ñuhun Galilea nu cuahan
ra, ta cuahan tahan ñivi quichi
iti ñuhun Judea. Ndicu ñi chi ra.
8 Cuahan tahan ñivi quichi iti ñuun
Jerusalén, ta cuahan tahan ñivi
quichi iti ñuhun Idumea. Cuahan
tahan ñivi quichi inga chiyo yuta
Jordán chi ñivi quichi iti ñuun Tiro
iti ñuun Sidón. Cuahan ndihi ñivi
can nu iyo ra Jesuu, vati chini ñi
ndihi tuhun cha ni savaha ra, 9 ta
quechaha cahan ra Jesuu chi ra

sacuaha chi ra, vati cuni ra na cua
tiso vaha ra ta ra iin tundoo cha
cua quihvi ra, coto cua cucuhun
tahan ñivi chi ra, vati tuvi xaan
ñivi iyo, 10 vati tuvi ñivi cha ni
sanduvaha ra Jesuu. Chacan cuu
cha ni chacuhun tahan ñivi ndehe
tu ndoho nu iyo ra, vati cuni ñi
sayani ndaha ñi chi ra, 11 ta sa
ndehe tahan run tati cuihna chi ra,
ta nduva ni run iti nuun ra, ta cana
chaa run, ta cati run ti:
—Yoho cuu sehe Ndioo —cati run.
12 Cuaha xaan nduxaan ra Jesuu
chi run, vati ña cuni ra cha cua
cuhva run tuhun yoo rai cuu ra.

Nacachi ra Jesuu uchi uvi tatun ra

(Mt. 10.1-4; Lc. 6.12-16)

13 Tacan cuu, ta ndaa ra Jesuu
yucu, ta cana ra ndaa ñi cuni ra,
ta nducuiti ñi iti nuun ra, 14 ta ni
nacachi ra uchi uvi ra cua cuu
tatun ra, vati cua coo ra ta ra chi ra.
Cua tava tiñu ra chi ra ta ra na cua
cati tuhun ra, 15 ta na cua coo ndatu
chi ra ta ra cha cua sanduvaha ra ta
ra chi ñivi cuhvi, ta cua tava ra ta
ra tati cuihna iyo anima ñivi. 16 Ni
nacachi ra Jesuu uchi uvi ra ta ra.
Quihin ra chi ra Simón, ta sama ra
sivi ra cha cunani tahan ra Pedro,
17 ta quihin tahan ra chi ra Jacobo
chi ra Juaan yani ra. Sehe Zebedeo
chi ra ta ra, ta chaha ra Jesuu sivi
Boanerge chi ra ta ra. Rai xaan
xaan cuu ra cuu sivi can. 18 Quihin
tahan ra Jesuu chi ra Ndree chi
ra Felipe chi ra Bartolomé, ta
quihin tahan ra chi ra Mateo chi
ra Tuma chi ra Jacobo sehe Alfeo
chi ra Tadeo chi ra Simón ra cuni
cuinda cuati chi ñivi ñuun Roma,
19 ta quihin tahan ra chi ra Juda
Iscariote, ta ra cua xico tuhun chi
ra cuu ra.

Cati ñivi ti iyo tati cuihna chi ra Jesuu

(Mt. 12.22-32; Lc. 11.14-23; 12.10)

Tacan cuu, ta cuahan ra Jesuu
iti vehe, 20 ta nducuiti ndico tucu
ñivi. Tuvi ñivi cuu ñi nducuiti tucu.
Chacan cuu cha ña cuu cachi ra ta
ra. 21 Ni chini ñivi ra Jesuu tuhun
cha ña chachi ra, ta cuahan ñi nu
iyo ra, vati cuni ñi cuiso ñi chi ra,
vati cati ñi ti ña chito ca ra cha
ndacu ra.
22 Iyo tahan ra sacuaha ley
chahnu. Ra quichi iti ñuun
Jerusalén cuu ra, ta cati ra ti:
—Iyo run tati cuihna chi ra, ta
Beelzebú nani run. Cuu tava ra
tati cuihna can, vati iyo run ndaca
ñahan chi run tati cuihna chi maan
ra —cati racan ta ra.
23 Tacan, ta cana ra Jesuu chi
ñivi can, ta quechaha cahan ra iin
cuhva chi ñi, [vati cati ñi ti iyo run
tati cuihna chi ra]. Cati ra chi ñi ti:
—Ña cuu tava ndaa ñivi run
Satanaa suvi ni chi maan run. 24 Tu
cua cuni cuinda ñivi iin ñuun
cuati chi tahan ñi ñuun can, ña
cua ndunahan ñivi ñuun can. 25 Tu
cua cuni ñivi iyo iin vehe cuati chi
ñivi ñi, cua ndoyo ñuhun ñivi vehe
can. 26 Tu cua cani tahan ñivi run
Satanaa suvi ni chi maan run, ta
ña inuun iyo anima run suvi ni chi
maan run, ña cua ndunahan run,
vati cua ndoyo ñuhun run.
27 'Tu iyo iin ra nihin, ña cua cuu
quihvi ni iin ñivi tichi vehe racan,
ta ni ña cua cuu suhu ñi ndatiñu

ra, tu ña cua cuhni xihna ñi chi ra.
Cua cuhni xihna cuii ñi chi ra, ta sa
cua cuu suhu ñi ndatiñu ra. [Tacan
ni cha sacanain chi run Satanaa.]
28 ’Cati ndicha yu chihin ndo ti
cua sanaan ra Ndioo ndihi cuati cua
savaha ñivi. Cua sanaan ra ndihi
ndavaha ni cua cahan ñivi cuenda
maan ra, 29 soco tu cua cahan ñi
ndavaha ni cuenda ra Tati Ndioo, ña
cua naan chacan ndihi ni quivi ndihi ni
tiempu, soco cua cutuni ñi, vati cuati
cahnu xaan cuu chacan, ta cua ndoo
chi ndihi ni quivi ndihi ni tiempu.
30 Ndihi tuhun can ni cati ra Jesuu,
vati cati ñi ti iyo run tati cuihna chi ra.

Queta sihi ra Jesuu chi yani ra nu sacuaha ra chi ñivi

(Mt. 12.46-50; Lc. 8.19-21)

31 Tacan cuu, ta ni queta tahan
sihi ra Jesuu chi yani ra nu iyo ra, ta
chacuinda ñi iti nuquehe ni, ta tachi
ñi tuhun cha cana ñi chi ra. 32 Tuvi
xaan ñivi ndecu nini cuta nuun ra, ta
quechaha cati ñi chi ra ti:
—Inda sihun chi yani cun iti nuquehe,
ta nducu tuhun ñi chihun —cati ñi.
33 Ta cati ndico ra chi ñi ti:
—¿Yoo ñivi cuu sihi yu chi yani
yu? —cati ra.
34 Tacan, ta ndehe ra nini cuta nu
ndecu ñivi nuun ra, ta cati ra ti:
—Ndehe ndo. Ihya iyo sihi yu chi
yani yu. 35 Ñivi ndacu cuhva cuni ra
Ndioo—ñican cuu yani yu chi cuhva
yu chi sihi yu —cati ra chi ñi.

Cahan ra Jesuu iin cuhva yoso cuhva chata cuati iin rai chiti

(Mt. 13.1-9; Lc. 8.4-8)

4 Tacan cuu, ta inga chaha
quechaha sacuaha ndico tucu ra
Jesuu yu tañuhun can, ta tuvi xaan
ñivi nducuiti tucu nu iyo ra. Chacan
cuu cha ni quihvi tucu ra tichi tundoo,
ta ni chacunda ra tichi tundoo can cha
iyo yu nduta can, ta ndoo ndihi ñivi
can nu ñuhun yu tañuhun can. 2 Cuaha
xaan cuhva quechaha sacuaha ra
Jesuu chi ñi, ta cati tuhun ra chi ñi ti:
3 —Cua tasoho ndo tuhun ya. Cha
cuahan iin rai, vati cua cata cuati ra
chiti. 4 Ni chata cuati ra chi chi, ta
quehni suhva chi nu iti, ta quichi ri
saa, ta chachi ri chi chi. 5 Inga suhva
chiti can quehni nu iyo xaan yuu, ta
ñahni vaha ñuhun nu inda chi, ta quii
xaan cana chi, soco ña cocon iyo ñuhun
can. 6 Cana ri nicandi, ta quechaha xii
chi, ta neti cuii chi, vati ñahni yoho chi
cha vaha. 7 Inga suhva chiti can quehni
nu iyo iñu, ta ni chahnu tahan iñu, ta
chasi iñu can nuun chi, ta ñahni chiti
chi chacoo. 8 Inga suhva chi quehni nu
ñuhun vaha, ta cana chi, ta cocon chi,
ta chacoo chiti chi. Iin chiti can chaha
inga oco uchi chiti chi, ta inga chiti can
chaha uni xico chiti chi, ta inga chiti
can chaha iin ciendu chiti chi. Tacan
cati ra Jesuu.
9 Ta cati ra chi ñi ti:
—Na cua taa ndihi ndo soho ndo
tuhun ya —cati ra.

Chaha ra Jesuu cuenda ñacu cahan ra cuhva can

(Mt. 13.10-17; Lc. 8.9-10)

10 Tacan cuu, ta inga hora iyo
siin suhva ñivi iyo chi ra Jesuu, ta
chica tuhun ñi chi ra ñaan tuhun
cuu cuhva can. Chica tuhun tahan
ndihi uchi uvi ra sacuaha chi ra,
[vati ña chito tahan ra]. 11 Tacan, ta
quechaha cati ndico ra Jesuu chi
ñi ti:

—Maan ndo cua cutuni ini ndo
yoso cuhva cua cundaca ñahan ra
Ndioo, soco ña cua coto inga ñivi
ña iyo chi ra Ndioo. Mani chi cuhva
cahin chi ñican. Nu ni quichi quivi
cuni coto ñivi ñaan cha cuu tuhun
ya, soco ña ni chaha ra Ndioo nda
cua nda vitin. 12 Chacan cuu cha
cua ndehe ñi ñaan cha cua coo,
soco ña cua coto ñi ñaan cha cuu
cha cua ndehe ñi. Cua cuni soho
ñi tuhun, soco ña cua cutuni ini ñi
ñaan tuhun cuu chi, coto cua ndico
coo anima ñi, ta cua naan cuati ñi
—cati ndico ra Jesuu.

Cati ra Jesuu ñaan tuhun cuu cuhva can

(Mt. 13.18-23; Lc. 8.11-15)

13 Ta cati ndico ra Jesuu chi ñi ti:
—Tu ña nituni ini ndo cuhva can,
ña cua cutuni ini ndo ndihi ca
cuhva cua cahin. 14 Rai chata cuati
chiti can cuu sava ni ta cua iin ra
cati tuhun tuhun vaha chi ñivi,
15 ta iyo ñivi cuu sava ta cua chiti
quehni nu iti. Chini ñi tuhun can,
soco quii xaan quichi run Satanaa,
ta sanaan run tuhun ni chini soho
ñi, 16 ta iyo inga ñivi cuu sava ta
cua chiti quehni nu iyo xaan yuu.
Chini soho ñi tuhun can, ta chinu
ini ñi chi chi, ta sii xaan cuni ñi,
17 soco cuu ñi sava ta cua chiti can,
vati ñahni nu cua cuhun yoho chi.
Chacan cuu cha ndoo vaha ñi suhva
ni quivi, soco yatin xaan cua ndoyo
ñuhun ñi, tu cua ndehe ñi tu ndoho,
tu cua cuni cani ñivi chi ñi, vati
chinu ini ñi tuhun can, 18 ta inga
tucu ñivi cuu sava ta cua chiti cha
quehni nu iyo iñu. Ñican cuu ñivi
chini soho tuhun vaha can, 19 soco
saxini xaan ñi cha cua tahan ñi
ihya nu ñuhun ñuñivi ya, ta cuni
xaan ñi cha cua coo xuhun ñi, vati
chinu ini ñi cha sandahyu ñahan
ñivi chi ñi, ta iyo xaan cha sasaca
xini ñi, ta ndihi cha cutañu ñi chasi
nuun tuhun can, ta ñahni chiti chi
cua coo, 20 ta inga ndico tucu ñivi
cuu sava ta cua chiti cha quehni nu
ñuhun vaha. Chini soho ñi tuhun
can, ta savaha ñi cuhva cati chi.
Cua coo xaan chiti chi. Iin chiti can
chaha oco uchi chiti chi, ta inga
tucu chiti chaha uni xico chiti chi,
ta inga ndico tucu chiti can chaha
iin ciendu chiti chi —cati ra Jesuu,
[vati tacan ni iyo ñivi cha chini ñi
tuhun chiti can cha cati tuhun ra
Jesuu].

Cuhva iyo iin ñuhun ndichin

(Lc. 8.16-18)

21 Cati ra Jesuu chi ñivi can ti:
—Ña tuhva ñivi taa ñi ñuhun
ndichin, ta chaqui ndaa ñi chi
chi tichi tica, ta ni ña tihi ñi chi
chi xuu chito ñi. Chaqui ndaa ñi
chi chi nu candileru, [vati tacan
ndichin vaha ndehe ndihi ñivi can].
22 [Tacan cati yu,] vati cua coto
ndihi ñivi ndihi cha savaha xehe
ñivi. 23 Na cua taa vaha ndo soho
ndo ndaa ndo iyo soho —cati ra,
[vati tacan ni cua coto ñivi yoso
cuhva cua cundaca ñahan ra Ndioo].
24 Cati tahan ra chi ñi ti:
—Na cua savaha ndo cuhva cha ni
tasoho ndo. Cuhva cua savaha ndo
chi ñivi cua savaha tahan ra Ndioo
chi ndo, ta cua nandaa ca cha cua
savaha ra chi ndo. 25 Tu cua satiñu
vaha yo cuenda ra, vii ca cua coo
ca chi yo. Tu ña cua satiñu vaha yo

cuenda ra, cua naan cha iyo chi yo
—cati ra, [vati nini xaan cua satiñu
vaha ñivi tiñu Ndioo].

Cuhva yoso cuhva chahnu ndihi chiti tachi ñivi

26 Ta cati tuhun tahan ra Jesuu
chi ñi ti:
—Nu cua cundaca ñahan ra Ndioo
cuu sava ta cua iin rai tachi chiti
tichi ñuhun. 27 Cha cuaa quixi ra,
ta ndoyo ndico ra chinucahni, soco
ña chito ra yoso cuhva cana chiti
can, ta ni ña chito ra yoso cuhva
chahnu chi, 28 ta maan maan ñuhun
can chaha cha cua coo chiti chi.
Xihna cuii cana chi, ta sa quee yoco
chi, ta nuun yoco chi quichi chiti
chi. 29 Tacan, ta quechaha quihvi
cuaan chi, ta quii ni cua tahnda chi,
vati cha queta quivi cua sucu ra
chi chi —cati ra Jesuu, [vati tacan
ni quechaha chinu ini ñivi chi ra
Ndioo].

Cuhva iyo chiti motasa

(Mt. 13.31-32; Lc. 13.18-19)

30 Cati ndico tucu ra Jesuu chi ñi
ti:
—Iyo iin cuhva cua cati tuhin chi
ndo yoso cuhva iyo nu cua cundaca
ñahan ra Ndioo. 31 Nu cua cundaca
ñahan ra cuu sava ta cua iin chiti
motasa, ta ndihli xaan chi. Ñahni
inga chiti tachi yo tichi ñuhun cha
ndihli ca. 32 Tachi yo chiti can, ta
cana chi, ta chahnu chi, ta ñahni
inga cuhu cahnu sava ta cua cuhu
can, ta nahnu xaan soco chi cuu.
Chacan cuu cha savaha ri saa taca
ri nuun chi, vati vati xaan chi —
cati ra, [vati tacan ni cha cuahan
ndutuvi ñivi chinu ini chi ra Ndioo].

Mani chi cuhva sacuaha ra Jesuu chi ñivi can

(Mt. 13.34-35)

33 Cuaha xaan cuhva can cati
tuhun ra Jesuu chi ñi. Tacan
sacuaha ra tuhun vaha can chi ñi
cuhva cua cuu cuni soho ñi tuhun
can. 34 Mani chi cuhva cahan ra chi
ñi, soco chi ra sacuaha chi ra chaha
vaha ra cuenda hora quee siin ra ta
ra.

Cati ra Jesuu ti cua cutaxin tati chi nduta

(Mt. 8.23-27; Lc. 8.22-25)

35 Cha cua ini xaan suvi ni quivi
can, ta quechaha cati ra Jesuu chi
ra sacuaha chi ra ti:
—Na coho inga chiyo tañuhun ya
—cati ra.
36 Tacan cuu, ta quee ra ta ra nu
iyo cuiti ñivi can. Quihvi tahan ra
sacuaha chi ra tichi tundoo can, ta
cuahan ra ta ra. Tacan, ta cuahan
tahan inga uvi uni ca tundoo.
37 Tacan cuu, ta nihin xaan suhva
caa tati can, ta ndava nduta tichi
tundoo can. Chacan cuu cha cuni
cutu chi chi nduta. 38 Tacan, ta ni
vii quixi ra Jesuu iti suhma tundoo
can, ta quixi ra siqui iin sahma xini
nanihin ra. Sandoyo ra ta ra chi ra,
ta quechaha cati ra ta ra chi ra ti:
—¿Atu ña saxini cun cha cua cuvi
ndi, ta maestru? —cati ra ta ra.
39 Chacuhun ini ra Jesuu, ta
quechaha cati ra ti na cutaxin tati
can, ta cati ra chi maan nduta can
ti:
—Taxin taxin cua coun —cati ra.
Tacan cuu, ta ni chacuita tati can,
ta taxin taxin chacava ndico nduta

can, [40]ta quechaha nducu tuhun ra
Jesuu chi ra ta ra ti:
—¿Ñacu cuyuhvi xaan ndo? ¿Ñacu
ña chinu ini ndo? [Ña vaha cha iyo
ndo tacan] —cati ra.
[41]Ni vii yuhvi xaan ra ta ra, ta
quechaha nducu tuhun ra ta ra chi
tahan ra ti:
—¿Yoo rai cuu rahya, vati sacuinu
tati chi nduta tañuhun ya cha ni
cahan ra? —cati ra ta ra.

Ñuhun tati cuihna anima iin rai ñuhun Gadara

(Mt. 8.28-34; Lc. 8.26-39)

5 Tacan cuu, ta queta ra ta ra inga
chiyo tañuhun can nu cuu chi
ñuhun Gadara. [2]Quee ra Jesuu tichi
tundoo can, ta yatin ni satahan iin rai
ñuhun tati cuihna anima chi ra. Iti
camasandu quee ra ndahvi can. [3]Iyo
cuii racan nu iyo ñaña ndii, ta ña cuu
ca cuhni ñivi chi ra ni chi cadena
caa. [4]Cuaha chaha cha chuhni ñi
chi ra chi manea chi cadena, soco
ni chahnda cuati ra ndihi cadena
can, ta ni sachehe ra manea can, ta
ni ña cuu ca sandumasu ni iin rai chi
ra. [5]Ndihi quivi ta ndihi cha cuaa
chica cuu ra yucu can, ta chica cuu
ra camasandu can, ta cana chaa ra,
ta sanicuehe ra chi ra chi yuu can.
[6]Chica vachi ra Jesuu, ta ndehe ra chi
ra, ta quechaha chinu ra. Chinu ra nu
vachi ra Jesuu, ta chacuiñi chiti ra iti
nuun ra. [7]Tacan, ta nihin xaan cana
chaa ra ndahvi can, ta quechaha cati
ra chi ra ti:
—¿Ñaan cha cuu cha cuni cun
chihin yu, ta Jesuu? Maun cuu sehe
Ndioo ra cuu ra cahnu xaan. Cahan
rai yu chihun cuenda ra Ndioo ti na
ña cua sasacon xini yu —cati ra.
[8]Ta cati ndico ra Jesuu chi ra ti:
—Yoho tati cuihna, cua queun
tichi anima rahya —cati ra.
[9]Nducu tuhun ra Jesuu chi run ti:
—¿Ñaan nani cun? —cati ra chi
run.
Ta ni quechaha cati ndico run chi
ra ti:
—Legioon nani yu, vati cuaha
xaan ndi iyo —cati run.
[10]Tacan, ta cuaha xaan cahan
ndahvi xaan run chi ra Jesuu ti na
ña cua tava ndaa ra chi run tichi
cuhu can. [11]Yucu can iyo cuaha
xaan ri quini. Chica cuu ri tixiti ri.
Nanducu ri cha cua cachi ri, [12]ta
quechaha cahan ndahvi ndihi run
tati cuihna can chi ra Jesuu, ta cati
run chi ra ti:
—Tachi cun chi ndi nu ñuhun
quini can, ta cua quihvi ndi tichi ri
—cati run ta run.
[13]Tacan, ta chaha ra Jesuu cha
cua cuhun run, ta quee run tati
cuihna can, ta quihvi run tichi
maan quini can, ta quechaha ca
chinu ndihi ri quini, ta quicoyo
ri nu chani nuun chi yu tañuhun
can. Ni chihi ndihi ri tichi nduta
tañuhun can, ta uvi mil ri cuu ri ni
chihi.
[14]Tacan cuu, ta chinu ndihi ra
sacuenda chi ri quini can, ta chaha
ra ta ra cuenda chi ndihi ñivi can.
Chaha ra ta ra cuenda chi ñivi
iyo tichi ñuun, ta chaha tahan ra
ta ra cuenda chi ñivi iyo chiqui.
Chacan cuu cha quee ñi cuahan
ñi, vati cua ndehe tahan ñi ñaan
cha cuu cha ni cuu. [15]Queta ñi nu
iyo ra Jesuu, ta ndehe ñi ti iyo ra
cha ndehe tu ndoho can, ta ndaa
ra. Nami ra sahma, ta cha iyo vaha

xini ra, ta suvi ni maan ra cuu ra
cha cuñuhun cuaha xaan run tati
cuihna can, ta quechaha cuyuhvi
xaan ñi, 16 ta suvi ni ra ni ndehe cha
ni tahan ri quini can chaha cuenda
chi ñi ñaan cha cuu cha ni tahan
ra cha ñuhun tati cuihna anima.
Chaha tahan ra ta ra cuenda ñaan
cha cuu cha ni tahan ri quini can,
17 ta quechaha cahan ndahvi ñican
chi ra Jesuu ti na cua quee ra
ñuhun nu iyo maan ñi, ta na cua
cuhun ra.
18 Tacan cuu, ta quihvi ndico ra
Jesuu tichi tundoo can, ta quechaha
cahan ndahvi xaan ra cha cuñuhun
tati cuihna anima chi ra, vati cuni
ra cuhun tahan ra chi ra, 19 soco ña
ni chaha ra Jesuu. Quechaha cati ra
chi ra ti:
—Cuahan iti vehun nu iyo ñivi
cun, ta cuhvon cuenda chi ñi ñaan
cha cuu cha ni savaha chitoho cun
chihun. Cua cuhvon cuenda chi
ñi yoso cuhva ni cundahvi ini ra
chihun —cati ra Jesuu chi ra.
20 Tacan, ta cuahan ra, ta
quechaha cati tuhun ra chi ñivi
ñuhun Decápoli can ñaan cha cuu
cha ni savaha ra Jesuu chi ra, ta iyo
xaan quechaha cuni ñi.

Cuhvi sehe ra Jairo, ta sayani ndaha iin ñahan sahma ra Jesuu

(Mt. 9.18-26; Lc. 8.40-56)

21 Tacan cuu, ta quihvi ndico tucu
ra Jesuu tichi tundoo can, ta yaha
tucu ra inga chiyo tañuhun can, ta
nducuiti ndico tucu tuvi ñivi nu ni
queta ra yu tañuhun can. 22 Queta
tahan iin ra ndiso tiñu cuenda ve
ñuhun, ta Jairo nani ra. Ndehe ra
chi ra Jesuu, ta ni chacuiñi chiti
ra iti nuun ra. 23 Quechaha cahan
ndahvi xaan ra chi ra Jesuu, ta cati
ra chi ra ti:
—Cha cuni cuvi ña luhu sehi. Na
coho, ta tison ndahun chi ña, ta cua
nduvaha ña, ta ña cua cuvi ña —
cati ra chi ra.
24 Tacan cuu, ta cuahan ra Jesuu
chi ra, ta ndicu tuvi xaan ñivi chi
ra. Nihin xaan indi ra tañu ñivi can,
25 ta queta iin ñahan. Uchi uvi cuiya
cha iyo xaan niñi ña chi ña. 26 Cha
cuaha xaan tu ndoho ndehe ña, vati
cuaha xaan ra ñatatan ndehe chi ña,
ta sanaan ña ndihi cha iyo chi ña,
ta ña ni nduvaha ña, soco xaan ca
cuahan sanihin chi chi ña. 27 Chini
ña cha cahan ñivi cuenda ra Jesuu,
ta quichi ña iti chata ra sava mahñu
ñivi can, ta sayani ndaha ña sahma
ra, 28 vati cati ña ti tu cua sayani
ndaha ña—masi sahma ra, cua
nduvaha ña, cati ña. 29 Tacan cuu,
ta quii xaan ni chacuita niñi ña chi
ña, ta ni chito ña ti cha ni nduvaha
ña tu ndoho tahan ña, 30 ta quii
xaan ni tuvi ini ra Jesuu cha quee
tu ndee ini chi ra. Chacan cuu cha
ndico coo ra mahñu ñivi can, ta
quechaha nducu tuhun ra ti:
—¿Yoo cuu cha ni sayani ndaha
sahme? —cati ra.
31 Ta quechaha cati ra sacuaha chi
ra ti:
—Ndehun vati tuvi xaan ñivi
chacuhun chihun, ta nducu tuhun
cun yoo ni sayani ndaha chihun —
cati ra ta ra.
32 Quechaha nanducu nuun maan
ra Jesuu nini cuta nu inda ñivi
can, vati cuni ra ndehe ra yoo ñi
ni sayani ndaha sahma ra. 33 Tacan,
ta quechaha cuyuhvi xaan maan

ña ñahan can, ta quisi chi chi ña,
vati chito ña ñaan cha cuu cha ni
tahan ña, ta tuhva ña nu inda ra, ta
ni chacuiñi chiti ña iti nuun ra, ta
cahan ndicha ña ndihi cha ni tahan
ña. 34 Cati ndico ra Jesuu chi ña ti:
—Cha ni nduvahun, vati chinu ini
cun. Cuahan vitin, ta na cua coo vii
anima cun, vati cha naan tu ndoho
tahun, sihi —cati ra chi ña.
35 Ni vii cahan ra Jesuu chi ñacan,
ta queta uvi ñivi vachi iti vehe ra
Jairo can, ta cati ñi chi ra ti:
—Cha ni chihi sehun. Ña cua
satañu con chi ra maestru —cati ñi.
36 Chini ra Jesuu tuhun cha cahan
ñi, ta quechaha cati ra chi ra ndiso
tiñu can ti:
—Ña cua cuyuhvi cun. Ini cha cua
cuinu ini cun —cati ra.
37 Tacan, ta ña chaha ra Jesuu cha
cua cuhun tahan ndihi ca ñivi can
chi ra. Mani ra Pedro chi ra Jacobo
chi ra Juaan yani ra Jacobo can
[chi ra Jairo] chaha ra, ta cuahan
tahan ra ta ra chi ra. 38 Tacan cuu,
ta queta ra ta ra vehe ra Jairo can,
ta ndehe ra Jesuu ti cuvaa xaan
ñivi can. Ndahyu chaa ñi, ta chacu
xaan ñi. 39 Quihvi ra tichi vehe ra
Jairo can, ta quechaha nducu tuhun
ra chi ñi ti:
—¿Ñacu cuvaa xaan ndo? ¿Ñacu
chacu xaan ndo? Ña chihi ña luhu
ya. Quixi ni maan ña —cati ra.
40 Ta quechaha chacu cata ñi cha
cahan ra Jesuu, ta tava ndaa ra chi
ndihi ñican iti nuquehe. Quihin ra
chi sutu ña chi sihi ña chi ra quichi
chi maan ra, ta tuhva ra nu caa ña
luhu can. 41 Tiin ra Jesuu ndaha ña,
ta quechaha cati ra chi ña ti:
—Talita cumi —cati ra.
Tuhun hebreo can cati ti cahin chi
yoho, xihi. Ndoyo, cati chi.
42 Tacan cuu, ta ni ndoyo ña,
ta quechaha chica cuu ña. Cha
iyo tahan ña iin uchi uvi cuiya
ña. Suvi ni hora can iyo xaan iyo
xaan quechaha cuni ñivi can, 43 ta
quechaha cati tuhun xaan ra Jesuu
chi ñi, vati ña cuni ra cha cua coto
ni iin ñivi cha ni savaha ra. Tacan,
ta cati ra ti na cua cuhva ñi cha cua
cachi ña.

Queta ndico ra Jesuu ñuun Nazaret

(Mt. 13.53-58; Lc. 4.16-30)

6 Tacan cuu, ta ni quee ra Jesuu
ican, ta cuahan ra iti ñuun
ra, ta ndicu tahan ñivi sacuaha chi
ra. 2 Quivi sábadu [quivi ndaa tatun
ñivi] cuu chi, ta quechaha sacuaha
tucu ra chi ñivi iyo ve ñuhun can.
Tuvi ñivi chini tuhun cha cahan
ra, ta iyo xaan cuni ñi. Quechaha
nducu tuhun ñi chi tahan ñi ti:
—¿Ndaa iti cutuhva ra tuhun
ya? ¿Yoo rai chaha cha chini tuni
chi ra? ¿Yoso cuu savaha ra cuhva
cahnu xaan can? 3 Saxini ndiuhu
ti rahya cuu sehe ña María. Yani
ra chi ra Jacobo chi ra José chi ra
Juda chi ra Simón. Ihya iyo tahan
cuhva ra chi maan yo, ta sata tahan
ra vitu —cati ñi ta ñi.
Ndutahñu cuni ñi ndehe ñi chi ra
Jesuu, 4 ta cati ra Jesuu chi ñi ti:
—Sacahnu ndihi ca ñivi chi ra
cahan cuenda ra Ndioo, soco nda
ñuun ra nda vehe ra chi ñivi ra—ña
sacahnu ñi chi ra —cati ra Jesuu.
5 Ña ni cuu savaha ra Jesuu ni
iin cuhva tican, [vati ñuun nu ni
quichi cuahnu ra cuu chi]. Tiso ni
ra ndaha ra chi iin uvi ñivi cuhvi,

ta sanduvaha ra chi ñi. 6 Iyo xaan
cuni ra, vati ña cuni ñi cuinu ini ñi.
Chahan ra ndihi ñuun iyo ican, ta
sacuaha ra chi ñivi can.

Tava tiñu ra Jesuu chi ndihi uchi uvi ra sacuaha chi ra

(Mt. 10.5-15; Lc. 9.1-6)

7 Tacan cuu, ta cana ra Jesuu chi
ndihi uchi uvi ra sacuaha chi ra,
ta quechaha tava tiñu ra chi ra ta
ra. Uvi uvi ra ta ra tava tiñu ra, ta
chaha ra tu ndee ini chi ra ta ra ti
na cua tava ra tati cuihna anima
ñivi. 8 Cati tuhun ra chi ra ta ra ti
ñahni cha cua cuiso ra ta ra nu cua
cuhun ra. Ña cua cuiso ra yunu. Ña
cua cuiso ra cha cua cachi ra. Ña
cua cuiso ra xuhun tichi iti ra. Ña
cua cuiso ra. Iin tuhun ni yutun
cua cunaan ra. 9 Cua cunda chaha
ra, soco ña cua cundichin toto ra
uvi sahma, 10 ta cati ra Jesuu chi ra
ta ra ti:
—Cua coo nuun ndo ndaa vehe
cua quihvi ndo. Tican cua coo nuun
ndo nda cua nda quivi cua quee
iti tucu ndo. 11 Tu ña cua quihin
cuenda ñivi chi ndo, tu ña cua
tasoho ñi tuhun cua cahan ndo, cua
quee ndo tican, ta cua naquisi ihni
ndo yuhma iñi chaha ndo nu cua
ndehe ñi. Chacan cuu cha cua coto
ndihi ñivi ti ña vaha cha ndacu
ñican. Cati ndicha yu chihin ndo
ti nihin xaan cua coo tu ndoho chi
ñivi ñuun Sodoma chi ñivi ñuun
Gomorra quivi cua cutuni ñivi
ñuñivi, soco nihin xaan ca cua coo
tu ndoho chi ñivi ña cua quihin
cuenda chi maan ndo —cati ra
Jesuu.

12 Tacan cuu, ta quee ra ta ra, ta
cuahan ra. Cati tuhun ra ta ra ti na
cua nacoo ihni ñivi cuati ndacu ñi,
13 ta tava ihni ra ta ra cuaha xaan
tati cuihna indi anima ñivi. Choso
tahan ra ta ra aceite chi ñivi cuhvi,
ta sanduvaha ra ta ra chi ñi.

Chihi ra Juaan ra sacuanduta

(Mt. 14.1-12; Lc. 9.7-9)

14 Tacan cuu, ta chito tahan ra
Herode ra ndaca ñahan ñuhun
can, vati cha cahan ndihi ñivi yoso
cuhva ni savaha ra Jesuu. Iyo ñivi
cati ti:
—Juaan ra sacuanduta cuu ra
savaha ndihi chacan, ta vitin cha
natacu ndico ra tañu ñivi ndii.
Chacan cuu cha iyo xaan tu ndee
ini chi ra —cati ñi.
15 Ta inga ñivi cati ti:
—Elía cuu ra —cati ñi.
Ta inga tucu ñivi cati ti:
—Iin ra cahan cuenda ra Ndioo
cuu ra, vati iyo ra cuhva ni chacoo
ra ni cahan tuhun Ndioo tiempu
chahnu —cati ñi.
16 Tacan, ta chini ra Herode tuhun
can, ta quechaha cati ra ti:
—Cha ni quende xini ra Juaan,
soco cha ni nandoto ndico ra —cati
ra Herode can.
17 Tacan cati ra Herode, vati suvi
ni maan ra tachi tiñu ti na cua cu
tiin tiñu chi ra Juaan, ta tihi ra chi
ra ve caa, vati cha quihin cuenda
ra Herode chi ña Herodía ñasihi
ra Felipe yani ra, ta tandaha ndico
tucu ra Herode chi ña, ta ñasihi
ra cuu ña quivi can. 18 Ni tihi ra
Herode chi ra Juaan can ve caa,
vati cha cati ra Juaan chi ra ti ña

chaha ley cha cua quihin ra ñasihi
yani ra, cati ra Juaan can.
19 Tacan, ta quihin xaan ña
Herodía tisihi ndehe ña chi ra
Juaan, ta cahni ña chi ra cuni ña,
soco ña cuu chi maan ña, 20 vati
cuyuhvi ra Herode chi ra Juaan
can, vati chito ra ti rai cuiti vaha
cuu ra Juaan, ta ñahni cuati ndacu
ra. Chacan cuu cha cumi vaha ra
Herode chi ra, ta sii xaan cuni ra
chini ra tuhun cahan ra Juaan, soco
ña nihin ra Herode cuhva yoso cua
saxini ra. 21 Tacan cuu, ta queta iin
quivi, ta ni nihin ña Herodía cuhva,
vati cua sacahnu ra Herode iin vico,
vati cha queta cuiya ra. Chacan
cuu cha cua tiso vaha ra, vati cua
sacachi ra chi ra cumi tiñu chi ra
ndaca ñahan chi ra sandaru ta ra
chi ndihi ra sutu ñuun iyo ñuhun
Galilea can. 22 Tacan cuu, ta quihvi
ña tivaa sehe ña Herodía can nu
ndaa ra ta ra, ta chita chaha ña
yaa, ta sii xaan quechaha cuni ra
Herode chi ndihi ra ndecu chi ra
yu mesa can, ta quechaha cati ra
Herode can chi ña tivaa can ti:
—Cua cati maun ndaa cha cuu cha
cuni maun, ta cua cuhve chi chi
chihun —cati ra.
23 Cahan rai ra chi ña, ta cati ra
ti cua cuhva ra ñaan cha cuu cha
chica ña chihin ra. Cua cuhva ra
nda sava ñuhun ndaca ñahan ra
chihin ña, tu cua cuni ña. 24 Tacan,
ta quee ña cuahan ña, ta quechaha
nducu tuhun ña chi sihi ña ti:
—¿Ñaan cha cuu cha cua ndaque
chi ra? —cati ña.
Ta cati ndico sihi ña chi ña ti:
—Na cua cuhva ra xini ra Juaan
ra sacuanduta —cati ña chi ña.
25 Tacan, ta quii xaan ni quihvi
ndico ña tivaa can nu ndaa ra
Herode can, ta cati ndico ña ti:
—Yuhu cuni yu cha cua cuhvon
xini ra Juaan ra sacuanduta tichi
chicoho cha vitin vitin —cati ña chi
ra.
26 Tacan cuu, ta ndahvi xaan
quechaha cuni ra Herode can, vati
cha ni cahan rai ra chi ña, ta ña
cuni ra cati ra chi ña ti ña cua
cuu, vati iyo tahan ra ndecu yu
mesa chi ra. 27 Tacan cuu, ta sa
ni tava tiñu ra chi iin ra chahni
ñivi ti na cua cu quihin ra xini ra
Juaan. 28 Cuahan racan, ta queta
ra, ta chahnda ra sucun ra Juaan
nu ndaa ra ve caa can, ta quichi
ndaca ra xini ra tichi chicoho can,
ta chandaca ra chi chi chi ña tivaa
can, ta chaha ña tivaa can chi chi
chi sihi ña.
29 Tacan cuu, ta chito ra sacuaha
chi ra Juaan can, ta chaquihin ra
iquin cuñu ra, ta cuchi ra chi ra.

Chaha ra Jesuu cha chachi uhun mil rai

(Mt. 14.13-21; Lc. 9.10-17; Jn. 6.1-14)

30 Ni nducuiti ndico tucu ra tatun
ra Jesuu iti nuun ra [nu ni chahan
ra ta ra], ta chaha ra ta ra cuenda
ndihi cha ni savaha ra ta ra. Chaha
tahan ra ta ra cuenda ndihi cha
ni sacuaha ra ta ra chi ñivi, 31 ta
quechaha cati ra Jesuu chi ra ta ra
ti:
—Coho, vati cua quee siin yo tichi
cuhu, ta cua cunda tatun nuun yo
suhva quivi.
Tacan cati ra Jesuu, vati tuvi ñivi
quichi, ta tuvi ñi cuahan ndico, ta
ña cuyatin ra ta ra cachi ra. 32 Tacan,

ta quihvi ndico tucu ra ta ra tichi
tundoo, ta quee ra cuahan ra. Quee
siin ra ta ra tichi cuhu, 33 soco tuvi
ñivi ndehe ti cha cuahan ra ta ra,
ta chito ñi ndaa iti cuahan ra ta ra.
Quee ñi ndihi ñuun can, ta chinu ñi
cuahan ñi ican, ta queta xihna maan
ñivi can. Tacan ni nducuiti tucu ñi.
34 Tacan cuu, ta queta ra Jesuu tican,
ta quee ra tichi tundoo can, ta ndehe
ra ti cha iyo cuiti tucu tuvi ñivi, ta
uhvi xaan cuni anima ra cha ndehe
ra chi ñivi can, vati iyo ñi sava ta
cua iyo ri mbee, ta yoni sacuenda
chi ri. Tacan, ta quechaha sacuaha
tucu ra chi ñi. Cuaha xaan sacuaha
ra chi ñi. 35 Cha cua ini xaan, ta
tuhva ra sacuaha chi ra Jesuu nu iyo
ra, ta quechaha cati ra ta ra ti:
—Mani cuhu cuu chi ihya, ta cha
cua ini xaan vitin. 36 Na cua saña
tahun chi ñi. Chacan cuu cha cua
cuu cuhun ñi ndihi ñuun iyo yatin
ihya, ta cua cuu sata ñi ñaan cha
cua cachi ñi, [vati ña ndiso ñi cha
cua cachi ñi] —cati ra ta ra.
37 Ta cati ndico ra Jesuu chi ra ta
ra ti:
—Cuhva maan ndo cha cua cachi
ñi —cati ra.
Ta quechaha nducu tuhun ra ta ra
chi ra ti:
—¿Atu cua cu sata ndi uvi ciendu
xuhun denario paan, ta cua cuhva
ndi cha cua cachi ñi? —cati ra ta ra.
38 Ta nducu tuhun ndico maan ra
chi ra ta ra ti:
—¿Yoso tahan paan iyo chi ndo?
Cua cu ndehe ndo —cati ra.
Cha chito ra ta ra, ta cati ndico ra
ta ra ti:
—Uhun tahan paan cuu chi, ta uvi
tahan tiaca —cati ra ta ra.
39 Tacan, ta cati tuhun ra Jesuu ti
na cua cunda ñi nu ñuhun nu iyo
ita cuii can. Iin iin cuenda ñi cua
cunda ñi, 40 ta tacan ni chacunda ñi.
Ni chacunda iin cuenda ñi ciendu
ciendu ñi, ta ni chacunda tahan
inga cuenda ñi uvi xico uchi uvi
xico uchi ñi. 41 Tacan cuu, ta quihin
ra Jesuu ndihi uhun tahan paan
can chi nduvi tahan tiaca can, ta
ndehe ndaa ra iti siqui andivi, ta
chaha ra iin tiahvi ndioo chi ra
Ndioo, ta chahnda cuati ra paan
can, ta chaha ra chi chi chi ra
sacuaha chi ra, vati na cua cuhva
ra chi chi chi ñivi can, ta natahvi
tahan ra nduvi tahan tiaca can chi
ndihi ñi. 42 Chachi ndihi ñivi can, ta
ni ndaha ini ñi. 43 Tacan, ta canihin
ra ta ra uchi uvi tica chitu chehle
can, ta uhun paan chi uvi tiaca cuu
chi. 44 Queta uhun mil rai cuu ra ni
chachi paan can.

Chica ra Jesuu nu nduta

(Mt. 14.22-27; Jn. 6.16-21)

45 Tacan cuu, ta cati tuhun ra
Jesuu chi ra sacuaha chi ra ti na
cua quihvi ra ta ra tichi tundoo, ta
cua cuhun ra ta ra iti nuun. Nda
inga chiyo tañuhun can cua cuhun
ra ta ra nuun iyo ñuun Betsaida can,
vati cua saña tahan xihna ra Jesuu
chi ñivi can. 46 Tacan cuu, ta saña
tahan ra Jesuu chi ñi, ta quee ra
cuahan ra iin siqui yucu, vati cuni
ra cahan ra chi ra Ndioo. 47 Cha
cuaa cuu chi, ta cuahan tundoo
mahñu nduta tañuhun can, ta
ndoo maan iin tuhun ra Jesuu nu
ñuhun. 48 Tacan, ta ndehe ra Jesuu
ti chitatun xaan ra ta ra cha sacunu
ra chi maan tundoo, vati nihin xaan

vachi tati iti nuun tundoo. Cha
yatin caa uni cha vachi tuvi cuu
chi, ta tuhva ra Jesuu nu cuahan
ra ta ra. Chica ra nu nduta can, ta
cuni ra cua yaha ra iti nuun ra ta ra,
49 soco ndehe ra ta ra ti cha chica
ra nu nduta can, ta saxini ra ta ra
ti xiñahñu ndii cuu ra, ta quechaha
cana chaa ra ta ra. 50 Ndihi ra cuu
ra ndehe chi ra, ta yuhvi xaan ra ta
ra. Tacan, ta nducahan ra Jesuu chi
ra ta ra. Cati ra chi ra ta ra ti:
—Cua cundee ini ndo. Yuhu cui.
Ña cua cuyuhvi ndo —cati ra.
51 Tacan cuu, ta quihvi tahan ra
Jesuu tichi tundoo nu indi ra ta ra,
ta ni chacuita tati can, ta quechaha
saxini xaan ra ta ra. Iyo xaan
quechaha cuni ra, 52 vati ña nituni
ini ra ta ra cuenda paan can, ta ni
ña cuni ra ta ra cuinu ini ra.

Sanduvaha ra Jesuu chi ñivi cuhvi ñuun Genesaret can

(Mt. 14.34-36)

53 Tacan cuu, ta queta ra ta ra
inga chiyo yu tañuhun can nu cuu
chi ñuun Genesaret, ta chuhni ndaa
ra tundoo can yu nduta can. 54 Nu
ni quee ra ta ra iti tichi tundoo, ta
quii xaan nacoto ñivi chi ra Jesuu.
55 Chacan cuu cha chinu ñi nini
cahnu ñuhun can, ta quechaha
chandaca ñi chi ñivi cuhvi caa nu
yuvi, vati chini ñi tuhun ndaa iti
iyo ra. 56 Yaha ra Jesuu ndihi ñuun
iyo tican, soco ndihi nu yaha ra
chaqui ñi chi ñivi cuhvi iti nuyahvi,
ta cahan ndahvi ñi chi ra ti na cua
sayani ndaha ñi cuhvi can—masi
nu tuvi sahma ra. Tacan cuu, ta
nduvaha ndihi ñivi sayani ndaha
sahma ra.

Cati ra Jesuu ñaan cha cuu cha sacaquini chi ñivi

(Mt. 15.1-20)

7 Iti ñuun Jerusalén ni quichi ra
fariseo chi uvi uni ra sacuaha
ley chahnu, ta nducuiti tahan ra
ta ra nu iyo ra Jesuu. 2 Ndehe ra
ta ra ti cha chachi ñivi sacuaha
chi ra Jesuu, ta ña ndoo ndaha ñi
cuenda costumbre. Tacan cati ra
ta ra ti cha ndacu ñi cuati, 3 vati
ña tuhva ra fariseo chi ndihi ñivi
judío can cachi ñi, tu ña cua nacata
vaha xihna ñi ndaha ñi cuhva iyo
costumbre savaha ñivi ñi nu ni
quichi quivi. 4 Chahan ñi nuyahvi,
ta nacata xihna ñi ndaha ñi cuhva
iyo costumbre, ta sa cua cuu cachi
ñi. Cuaha xaan ca costumbre iyo
chi ñi. Nacata ñi yachin. Nacata
ñi casitu. Nacata ñi quisi. Nacata
ñi yuvi. Nacata ñi, 5 ta nducu
tuhun maan ra fariseo chi maan ra
sacuaha ley can chi ra Jesuu ti:
—¿Ñacu ña sacahnu ñivi sacuaha
chihun costumbre cuhva ni sacahnu
ñivi yo nu ni quichi quivi? Chachi
ñivi sacuaha chihun, ta ña ndoo
ndaha ñi cuenda costumbre —cati
ra ta ra.
6 Ta cati ndico ra Jesuu chi ra ti:
—Chaha vaha ra Isaía cuenda
yoso cuhva iyo ndo, vati rai uvi yaa
cuu ndo. Cha cati tutu Ndioo ti:
Cati ñivi can ti cha sacahnu ñi
chihin ra Ndioo,
soco ña sacahnu ñi chihin ra chi
anima ñi.
7 Ñahni yavi ndaa cha sacahnu ñi
chihin ra,
vati sacuaha ñi tuhun cha saxini
ñivi ñuñivi,

ta cati ñi ti tuhun Ndioo cuu chi,
cati ra Isaía can tiempu chahnu.
8 Cha nacoo ndo cha ni cati tuhun
ra Ndioo, ta sacuinu ndo costumbre
cuhva cati ñivi, vati nacata ndo
casitu. Nacata ndo yachin, ta cuaha
xaan ca chacan ndacu ndo —cati ra
chi ra ta ra.
9 Tacan, ta cati ra Jesuu chi ra ta
ra ti:
—Tava ndaa ndicha ndo cha cati
tuhun ra Ndioo, vati cuni ndo
sacuinu ndo costumbre maan ndo.
10 Tiempu chahnu cati ra Moisee ti
cua sacahnu ñivi chi sutu ñi chi sihi
ñi, cati ra, ta suvi ni maan ra cati
ndico tucu ti na cua cuvi ndicha
ñivi tu cua cahan ñi ndavaha ni
chi sutu ñi chi sihi ñi, cati ra, 11 ta
maan ndo cati ti cua cuu cati iin
ñivi chi sutu ñi chi sihi ñi ti ña cua
cuu tindee ñi chi ñi, vati ndihi cuii
cha iyo chi ñi cuu Corbaan, vati
cha samani ñi chi ra Ndioo cuu
chi. 12 Tu tacan cua cati ñi, ña cua
cuhva ca ndo cha tindee ñi chi sutu
ñi chi sihi ñi. 13 Chacan cuu cha
sanaan ndo tuhun Ndioo, vati cuni
ndo sacahnu ndo costumbre ndo, ta
cuaha xaan cuhva can ndacu ndo —
cati ra Jesuu.
14 Tacan cuu, ta cana tucu ra
Jesuu chi ñivi can, ta quechaha cati
ra chi ñi ti:
—Ndihi ndo na cua taa vaha ndo
soho ndo, ta na cua cutuni vaha
ini ndo. 15 Ñahni cha cua cachi ñivi
cuu cha cua sacaquini chi anima ñi,
soco cha cua saxini ñi cuu cha cua
sacaquini anima ñi. 16 Na cua taa
vaha ndo soho ndo —cati ra chi ñi.
17 Tacan cuu, ta quee ra Jesuu nu
iyo cuiti ñivi can, ta quihvi ra tichi
vehe, ta quechaha nducu tuhun ra
sacuaha chi ra ñaan cha cuu cuhva
can cha ni cati ra, 18 ta cati ndico ra
chi ra ta ra ti:
—Ña cutuni tahan ini ndo. Ña
chito ndo ti ñahni cha chachi ñivi
cuu cha cua sacaquini chi ñi. 19 Ña
cua sacaquini chi chi anima ñi, vati
ña quihvi chi tichi anima ñi, soco
quihvi chi tichi chiti yuva ñi, ta
chati ndico ñi chi chi —cati ra.
Chacan cuu cha cati ra Jesuu ti
ña ica cuenda costumbre ni iin cha
chachi ñivi, 20 ta cati tucu ra chi ñi
ti:
—Cha saxini ñivi chi anima ñi
cuu cha sacaquini chi ñi, 21 vati
saxini ñivi ndavaha ni chi anima ñi.
Chehe cuu cha saxini ñivi. Saxini
ñi ndavaha ni chi anima ñi. Cuni
ñi coo ñi ndavaha ni chi tahan ñi
inga chiyo. Cuni ñi cahni ñi chi
tahan ñi. 22 Cuni ñi suhu ñi ndatiñu
tahan ñi. Cuni xaan ñi cha iyo chi
tahan ñi. Mani cha ndavaha ni cuni
ñi savaha ñi. Cuni ñi sandahyu
ñahan ñi chi tahan ñi. Yaha xaan
cuhva cha ndacu ñi. Tahñu xaan
cuni ñi ndehe ñi chi tahan ñi.
Mani ndavaha ni cahan ñi chi ra
Ndioo. Rai xaan cuni ñi. Ña vaha
cuni xini ñi. 23 Ndihi cha ndavaha
ni can saxini ñivi chi anima ñi, ta
sa nducaquini anima ñi —cati ra
Jesuu chi ñi.

Chinu ini iin ñahan iyo inga ñuhun chi ra Jesuu

(Mt. 15.21-28)

24 Tacan cuu, ta quee ra Jesuu
tican, ta cuahan ra. Iti ñuun Tiro
iti ñuun Sidón cuahan ra, ta quihvi
ra tichi vehe ican, ta ña cuni ra

cha cua coto ñivi cha iyo ra, soco
ña cuu cuindi xehe ra. 25 Quii
xaan chito iin ñahan cha iyo ra, ta
quichi ña nu indi ra, vati ñuhun
tati cuihna anima sehe ña, ta ni
chacuiñi chiti ña iti nuun ra. 26 Inga
tucu ñivi cuu ña, vati iti ñuhun
sirofenisa ni cacu ña. Chica ñacan
iin tu manini chi ra Jesuu, vati
na cua tava ra tati cuihna ñuhun
anima sehe ña, 27 ta quechaha cati
ra Jesuu [iin cuhva] chi ña ti:
—Cuhva cun cha cua ndaha xihna
ini ñi cuati, vati ña vaha cha cua
quihin ndi paan iyo chi ñi, ta cua
cuhva ndi chi chi chi ri ina cuati
—cati ra [cuenda ñivi judío can ta
cuenda ñivi cuu inga tucu ñivi].
28 Ta cati ndico ña chi ra ti:
—Ndicha, tata, soco cua cachi ri
ina cuati ndihi chehe yuhu ñi cuati
quicoyo iti xuu mesa —cati ña.
29 Ta cati ndico ra chi ña ti:
—Cuahan vitin, vati vaha xaan
tuhun cha cahun. Cha quee run tati
cuihna can anima sehun —cati ra.
30 Tacan cuu, ta quee ña cuahan
ndico ña iti vehe ña, ta ndehe ña ti
caa taxin sehe ña nu yuvi, ta cha ni
quee run tati cuihna anima ña.

Sanduvaha ra Jesuu chi iin ra soho

31 Quee ndico tucu ra Jesuu ñuun
Tiro can, ta yaha ra ñuun Sidón,
ta queta ndico ra tañuhun Galilea
sava mahñu ñuhun Decápoli can.
32 Tacan cuu, ta quichi ndaca ñivi
can chi iin ra soho nu queta ra
Jesuu, ta ñihin tahan ra ndahvi
can. Queta ñi, ta chica xaan ñi iin
tu manini chi ra Jesuu ti na cua
tiso ra ndaha ra chi ra ndahvi can.
33 Tacan, ta quihin ra Jesuu chi
ra, ta quee siin ra ta ra tañu ñivi
can, ta tihi ra Jesuu nundaha ra
tichi yavi soho ra ndahvi can, ta
tivi sivi ra nundaha ra, ta taa tahan
ra nundaha ra yaa ra ndahvi can.
34 Tacan, ta ndehe ndaa ra Jesuu
iti siqui andivi, ta xita ra tati ra, ta
quechaha cati ra chi ra soho can ti:
—¡Efata! —cati ra, vati na cua nuna,
cati ra chi tuhun cahan maan ñi.
35 Tacan cuu, ta sa ni nuna yavi
soho ra ndahvi can, ta nduvita yaa
ra, ta quechaha cahan ra. Cachin
xaan cahan ra, 36 ta cati tuhun ra
Jesuu chi ñi ti ña cua cahan ñi chi
ni iin ñivi. Tacan cati tuhun xaan
ra chi ñi, soco nihin xaan ca cati
tuhun ñi tuhun can. 37 Iyo xaan
quechaha cuni ñivi can, ta cati ñi ti:
—Vaha xaan ndacu ra, vati chini
ñivi soho, ta nducahan ñivi ñihin
savaha ra —cati ñi.

Chaha ra Jesuu cha chachi cumi mil ñivi

(Mt. 15.32-39)

8 Suvi ni quivi can nducuiti
ndico tucu tuvi ñivi, ta ñahni
cha cua cachi tucu ñi. Tacan, ta
cana ra Jesuu chi ra sacuaha chi ra,
ta quechaha cati ra chi ra ta ra ti:
2 —Uhvi xaan cuni yu ndehi chi
ndihi ñivi ya, vati cha queta uni quivi
cha iyo ñi chihin yu, ta ñahni cha cua
cachi ñi vitin. 3 Tu cua tachi ndico yu
chihin ñi iti vehe ñi, ta ña ta cachi ñi,
cua nduva ihni ñi iti chi soco, vati iyo
ñi cani xaan quichi ñi —cati ra.
4 Ta nducu tuhun ndico ra sacuaha
chi ra ti:
—¿Ndaa iti cua nihin yo cha cua
cachi ñi ihya tichi cuhu ya? —cati
ra ta ra chi ra.

5 Tacan, ta quechaha nducu tuhun
ra Jesuu chi ra ta ra ti:
—¿Yoso tahan paan iyo chi ndo?
—cati ra.
Ta cati ndico ra ta ra ti:
—Ucha tahan chi iyo —cati ra.
6 Tacan cuu, ta cati ra Jesuu chi
ñi ti na cua cunda ñi nu ñuhun, ta
quihin ra ndihi ucha paan can, ta
chaha ra iin tiahvi ndioo chi ra
Ndioo, ta sacuati ra chi chi, ta chaha
ra chi chi chi ra sacuaha chi ra ti
na cua sacha ra ta ra chi chi chi ñi,
ta chaha ra ta ra chi chi chi ndihi
ñivi can. 7 Iyo tahan uvi uni tahan
tiaca cuati chi ñi, ta chaha ndico
tucu ra Jesuu tiahvi ndioo, ta cati ra
ti na cua cuhva tahan ra chi ri chi
ñi. 8 Chachi ñi, ta ndaha ini ñi, ta
queta ucha tica chehle can canihin
ra ta ra. 9 Vasi queta cumi mil ñivi
chachi ican. Tacan, ta saña tahan ra
chi ñi. 10 Tacan cuu, ta quihvi ndico
ra Jesuu chi ra sacuaha chi ra tichi
tundoo, ta cuahan ra ta ra iti ñuhun
Dalmanuta.

Cati ra fariseo ti cuni ndehe ra iin cuhva

(Mt. 16.1-4; Lc. 12.54-56)

11 Tacan cuu, ta nducuiti tahan
ra fariseo ta ra nu iyo ra Jesuu, ta
quechaha cahan yuhu ra ta ra chi ra,
vati cuni ndehe ra ta ra iin cuhva iti
siqui andivi cha cua savaha ra Jesuu.
Tacan cuni ra ta ra, vati cuni ndehe ra
ta ra a ña cua savaha ra Jesuu iin cha
ndavaha ni. 12 Tacan cuu, ta quichi
cha uhvi ini ra Jesuu, ta quechaha
nducu tuhun ra chi ra ta ra ti:
—¿Ñacu cuni ndehe ñivi iyo vitin
iin cuhva? Cati ndicha yu ti ñahni
cuhva cua ndehe ñi —cati ra.
13 Tacan cuu, ta quee ra Jesuu nu
iyo cuiti ñivi can, ta quihvi tucu
ra tichi tundoo, ta cuahan ra inga
chiyo tañuhun can.

Cati ra Jesuu ti tuhun cahan ra fariseo cuu sava ta cua levadura

(Mt. 16.5-12)

14 Tacan cuu, ta naan ini ra
sacuaha chi ra Jesuu quihin ra
paan. Iin tuhun ni paan ndiso ra ta
ra nu cuahan ra ta ra tichi tundoo
can, 15 ta quechaha cati tuhun xaan
ra Jesuu chi ra ta ra, ta cati ra ti:
—Cua saha vaha ndo cuenda yoso
cuhva iyo levadura ra fariseo ta
yoso cuhva iyo levadura ra Herode
—cati ra chi ra ta ra.
16 Tacan, ta ndatuhun tahan xaan
ra ta ra chi tahan ra, vati cati ra ta
ra ti:
—Ñahni paan iyo —cati ra ta ra.
17 Chito maan ra Jesuu cha
ndatuhun ra ta ra, ta quechaha cati
ra chi ra ta ra ti:
—Saxini xaan ndo ti ñahni paan iyo
chi ndo. Ña ta cutuni ini ndo, ta ni ña
ta coto ndo. Ña ta nihin ndo cuhva.
18 Iyo titi nuun ndo, soco ña ndehe
ndo. Iyo soho ndo, soco ña chini ndo.
Vasi ña ñuhun ini ndo yoso cuhva
19 ni sachehi uhun tahan paan can,
ta chahi cha chachi uhun mil ñivi.
¿Yoso tahan tica chitu chehle can
canihin ndo? —cati ra chi ra ta ra.
Ta cati ndico ra ta ra ti:
—Uchi uvi tahan tica canihin ndi
—cati ra ta ra.
20 Ta cati ndico tucu ra Jesuu ti:
—Ta sachehi ucha tahan paan can,
ta chahi cha chachi cumi mil ñivi.
¿Yoso tica chitu chehle can sataca
ndico ndo? —cati tucu ra.

Ta cati ndico ra ta ra ti:
—Ucha tica canihin ndi —cati ra ta ra.
21 Ta cati ndico tucu ra Jesuu chi ra ta ra ti:
—Vasi ña ta cutuni ini ndo —cati ra.

Sanduvaha ra Jesuu iin ra cuaa iti ñuun Betsaida

22 Tacan cuu, ta cuahan ra Jesuu iti ñuun Betsaida. Queta ra, ta chandaca ñivi can chi iin rai cuaa nu iyo ra. Quechaha cahan ndahvi ñi chi ra ti na cua tiso ra ndaha ra chi ra. 23 Tacan, ta tiin ra Jesuu ndaha ra cuaa can, ta chandaca ra chi ra yu ñuun can. Ican ni tivi sivi ra Jesuu titi nuun ra, ta tiso ra ndaha ra chi ra ndahvi can, ta quechaha nducu tuhun ra chi ra ti:
—¿Atu ndichin vaha ndehun? —cati ra.
24 Ndehe ndaa ra ndahvi can, ta quechaha cati ra ti:
—Ndehi chi ñivi, soco cuhva caa yutun caa ñi, ta chica cuu ñi —cati ra.
25 Tacan, ta tiso ndico tucu ra Jesuu ndaha ra titi nuun ra cuaa can, ta nihin xaan ndehe ra ndahvi can, ta nduvaha nuun ra. Ndichin vaha ndehe ra ndihi cha iyo.
26 Tacan, ta tachi ra Jesuu chi ra iti vehe ra, ta cati ra chi ra ti:
—Ña cua quihvi cun tichi ñuun cun, ta ni ña cua cati cun ñaan cha ni tahun chi ñivi ñuun cun —cati ra Jesuu chi ra.

Cati ra Pedro ti ra Cristo cuu ra Jesuu

(Mt. 16.13-20; Lc. 9.18-21)

27 Tacan cuu, ta cuahan ra Jesuu chi ra sacuaha chi ra. Iti ñuhun Cesarea cha iyo cuenda ra Felipe cuahan ra ta ra, ta yaha ra ta ra ñuun ta ñuun. Ni vii cuahan ra ta ra iti, ta quechaha nducu tuhun ra Jesuu chi ra sacuaha chi ra ti:
—¿Yoo rai cui cati ñivi? —cati ra.
28 Ta cati ndico ra ta ra chi ra ti:
—Iyo ñivi cati ti ra Juaan ra sacuanduta cuun, ta cati inga ñivi ti Elía cuun, ta inga ndico tucu ñi cati ti iin ra cahan cuenda ra Ndioo cuu cun —cati ra ta ra chi ra Jesuu.
29 Ta quechaha nducu tuhun ra chi ra ta ra ti:
—Ta maan ndo, ¿yoo rai cui cati ndo? —cati ra.
Ta cati ndico ra Pedro chi ra ti:
—Yoho ra Cristo cuu cun. Maun cuu ra ni tava tiñu ra Ndioo —cati ra.
30 Tacan, ta cati tuhun xaan ra Jesuu chi ra ta ra ti ña cua cati ra ta ra yoo rai cuu ra ni chi iin ñivi.

Cati tuhun ra Jesuu ti cha cua cuvi ra

(Mt. 16.21-28; Lc. 9.22-27)

31 Tacan cuu, ta quechaha cati ra Jesuu chi ra ta ra, vati iyo cha cua ndehe ra cuu sehe ñivi cuaha xaan tu ndoho, ta ra cuu ra chanihin chi ra sutu chahnu chi ra sacuaha ley chahnu cua tava ndaa chi ra, ta cua cuvi ra, ta cua natacu ndico ra tichi uni quivi. 32 Cachin xaan cha cati ra Jesuu tuhun can. Tacan, ta quee siin ra Pedro chi ra Jesuu, ta quechaha cati ra Pedro can chi ra ti ña vaha cha cahan ra tacan, 33 soco ndico coo ra Jesuu, ta ndehe ra nuun ra sacuaha chi ra, ta quechaha nduxaan tahan ra chi ra Pedro. Cati ra chi ra ti:

—Cha cua queun, yoho Pedro.
Maun cuu sava ta cua run Satanaa,
vati ña saxini cun cuhva saxini ra
Ndioo. Saxini cun cuhva saxini ñivi
ñuñivi —cati ra.
34 Tacan cuu, ta cana ra Jesuu chi
ndihi ñivi can chi ra sacuaha chi ra,
ta quechaha cati ra chi ñi ti:
—Tu cua cuni ñivi coo ñi chihin yu
icaa ni, na ña cua saxini ca ñi suvi ni
cuenda maan ñi, ta na cua coo tahan
tu ndoho chi ñi cuhva cua coo ñi chi
tu ndoho nu cruu, ta na cua coo ñi chi
main icaa ni. 35 Tu cua cuni ñivi coo
vaha anima ñi cha tacan, cua ndoyo
ñuhun ñi, soco tu cua cahnda ini ñi, ta
tu cua cuvi ñi cuenda yu a cua cuvi
ñi cuenda tuhun cahin, cua coo ndito
ñi chi ra Ndioo. 36 Ñahni yavi ndaa yo,
tu cua sacanaan yo ndihi cuii cha iyo
nu ñuhun ñuñivi ya, ta cua cuvi xiti
yo. 37 Ñahni cha iyo cha cua cuhva yo,
ta cua coo ndito ndico yo. 38 Iyo ñivi
ñuñivi vitin, ta ña cuni ñi sacahnu ñi
chi ra Ndioo. Mani ndavaha ni cuni ñi
savaha ñi. Tu cua coo tu ca nuun chi ñi
cuenda yu ta cuenda tuhun cahin, cua
coo tahan tu ca nuun chi ra cuu sehe
ñivi cuenda ñican quivi cua quichi ra
chi ra tatun Ndioo quivi cua ndehe
ñivi ti cha cahnu xaan rai cuu sutu ra.
9 Ni vii cahan ra Jesuu chi ñi, ta
cati ra ti:
—Cati ndicha yu chihin ndo ti iyo
ñivi inda ihya, ta ña cua cuvi ñi
nda cua nda quivi cua ndehe ñi ti
iyo xaan tu ndee ini chi ra Ndioo
nu ndaca ñahan ra —cati ra Jesuu.

Sama ra Ndioo cuhva caa ra Jesuu

(Mt. 17.1-13; Lc. 9.28-36)

2 Yaha iñu quivi, ta quihin ra
Jesuu chi ra Pedro chi ra Jacobo
chi ra Juaan, ta quee siin ra ta
ra. Chandaca ra Jesuu chi ra ta ra
siqui iin yucu sucun xaan. 3 Tacan
cuu, ta sama ra Ndioo cuhva caa ra
Jesuu iti nuun ra ta ra. Cuhva caa
tachan caa sahma ra, vati cuichin
xaan chi cuu. Ña ta ñahni iin ñahan
nacata cuichin sahma cuhva cha
nducuichin sahma ra Jesuu. 4 Ndehe
ra ta ra ti cha iyo tahan ra Elía chi
ra Moisee chi ra Jesuu, ta ndatuhun
tahan ra ta ra chi ra Jesuu. 5 Tacan
cuu, ta cati ra Pedro chi ra Jesuu ti:
—Vaha xaan cha iyo tahan ndi
ihya, maestru. Na cua savaha ndi
uni tiahva—iin chi maun ta inga
chi ra Moisee ta inga chi ra Elía —
cati ra Pedro can.
6 Ta ña chito ra cha cahan ra, vati
yuhvi xaan ra. 7 Yaha iin vico, ta
chasi chi nuun ra ta ra, ta nducahan
ra Ndioo tichi vico can, ta cati ra ti:
—Rahya cuu sehi. Cuni xain chi ra.
Na cua taa vaha ndo soho ndo cha
cahan ra —cati maan ndusu can.
8 Quii xaan nanducu nuun ra ta
ra, soco ña ndehe ca ra ta ra chi ra
Moisee chi ra Elía can. Iin tuhun ni
maan ra Jesuu ndoo chi ra ta ra.
9 Tacan cuu, ta nuun ra ta ra yucu
can, ta cati tuhun xaan ra Jesuu
chi ra ta ra ti ña cua cuhva ra ta ra
cuenda cha ni ndehe ra chi ni iin
ñivi nda cua nda quivi cua natacu
ndico ra cuu sehe ñivi tañu ñivi ndii.
10 Chacan cuu cha ñahni cha cahan ra
ta ra, soco nducu tuhun xaan ra ta ra
chi tahan ra ti ñaan cha cuu cha cua
natacu ndico ñivi ndii, 11 ta quechaha
nducu tuhun ra ta ra chi ra Jesuu ti:
—¿Ñacu cati ra sacuaha ley
chahnu can ti iyo cha cua quichi
xihna ra Elía? —cati ra ta ra.

12 Ta cati ndico ra chi ra ta ra ti:
—Ndicha ti xihna ca cha cua
quichi ra Elía, ta cua tiso vaha ra
ndihi tiñu. Cati tutu Ndioo cuenda
ra cuu sehe ñivi ti ña cua chaa ini
ñivi chi ra, ta cua ndehe ra cuaha
xaan tu ndoho, cati chi. 13 Yuhu cati
chi ndo ti cha ni quichi ra Elía, ta
savaha ñi ndihi cuhva cuni ñi chi
ra cuhva cati tutu Ndioo cuenda ra
—cati ra, [vati cuenda ra Juaan ra
sacuanduta cahan ra tuhun can].

Sanduvaha ra Jesuu iin ra luhu ñuhun tati cuihna anima

(Mt. 17.14-21; Lc. 9.37-43)

14 Tacan cuu, ta queta ra Jesuu nuun
inda ndihi ra sacuaha chi ra, ta ndehe
ra ti cha indi ra ta ra sava mahñu
ñivi can, ta tuvi ñi cuu ñi, ta cahan
yuhu xaan ra sacuaha ley chahnu can
chi ra ta ra. 15 Quii xaan ndehe ndihi
ñivi can chi ra Jesuu, ta iyo xaan
quechaha cuni ñi, ta chinu ñi. Cuahan
ñi nu vachi ra, ta quechaha sacahnu
ñi chi ra, 16 ta quechaha nducu tuhun
ra chi ra sacuaha chi ra ti:
—¿Ñaan cha cuu cha cahan xaan
ndo chi ra ta ra? —cati ra.
17 Ta cati ndico iin rai indi mahñu
ñivi can ti:
—Maestru, vachi ndaque sehi
chihun, vati ñuhun tati cuihna
anima ra, ta ña chaha run cahan
ra. 18 Iyo hora tiin run chi ra, ta
sanduva ihni run chi ra, ta quee iñu
yuhu ra, ta chachi ndihi nuhun ra,
ta ndunihin ra. Cha chahi cuenda
chi ra sacuaha chihun ti na cua
tava ra ta ra chi run, soco ña cuu
chi racan —cati ra chi ra Jesuu.
19 Ta cati ndico ra Jesuu chi ñivi
can ti:
—Ndioho ñivi ña chinu ini cuu
ndo. ¿Yoso ca quivi cua coi chi ndo?
¿Yoso ca quivi cua cundee ini yu
cha cahan soho ndo? Na ndaca ndo
chi ra ihya —cati ra.
20 Tacan, ta chandaca ra chi ra
nuun ra Jesuu, ta ndehe run tati
cuihna can chi ra, ta quii xaan
sandunihin run chi ra luhu can,
ta nduva ra nu ñuhun can, ta
quechaha chico tuvi ra nu ñuhun,
ta quee tucu iñu yuhu ra, 21 ta
nducu tuhun ra Jesuu chi sutu ra
luhu can ti:
—¿Yoso tiempu cha iyo cha
savaha run chi ra tacan? —cati ra.
Ta cati ndico ra ti:
—Ni luhu ra, ta quechaha iyo run.
22 Cuaha hora sanduva run chi ra
nu cayu ñuhun, ta sanduva tahan
run chi ra tichi nduta, vati cuni
run cahni run chi ra. Tu cua cuu
chi maun, na cua cundahvi ini cun
chihin ndi. Na cua tindeun chi ndi
—cati sutu ra luhu can.
23 Ta cati ndico ra Jesuu chi ra ti:
—Tu cua cuu chi maun, vati cua
cuu savaha ra chinu ini ndihi cha
cuni ra —cati ra Jesuu.
24 Quii xaan ni cana chaa sutu ra
luhu can ti:
—Chinu ini yu, soco na cua
tindeun chihin yu, vati ña ta cuinu
vaha ini yu —cati ra.
25 Tacan, ta ndehe ra Jesuu ti cha
ni natahan xaan ñivi nu inda ra, ta
quechaha nduxaan ra chi run tati
cuihna can. Cati ra chi run ti:
—Yoho tati cuihna, cha cati yu chi
yoho, vati chasi cun yuhu ra luhu
ya. Chasi cun soho ra. Cua saña cun
chi ra, ta ña cua quihvi con anima
ra —cati ra.

26 Tacan cuu, ta quechaha cana chaa
run, ta sandunihin run chi ra luhu can,
ta quee run. Tacan, ta caa ra luhu can
cuhva cha caa iin ndii. Chacan cuu
cha cati ñivi can ti cha ni chihi cuii
ra, 27 soco tiin ra Jesuu ndaha ra, ta
sandoyo ra chi ra, ta chacuinda ndico ra.
28 Tacan cuu, ta quihvi ra Jesuu
tichi vehe, ta quechaha nducu
tuhun xehe ra sacuaha chi ra ti:
—¿Ñacu ña cuu tava ndi chi run?
—cati ra ta ra.
29 Ta cati ndico ra chi ra ta ra ti:
—Ña cuu tava yo chi rucan, tu ña
cua cahan xihna yo chi ra Ndioo, tu
ña cua coo ndita yo —cati ra.

Cati ndico tucu ra Jesuu ti cha cua cuvi ra

(Mt. 17.22-23; Lc. 9.43-45)

30 Tican quee ra Jesuu chi ra, ta
cuahan ra ta ra. Chica cuu ra ta
ra ñuhun Galilea, soco ña cuni
ra Jesuu cha cua coto ñivi, 31 vati
sacuaha ra chi ra sacuaha chi ra, ta
cati ra chi ra ta ra ti:
—Cua xico tuhun ñivi chi ra cuu
sehe ñivi, ta cua tiin ñivi chi ra,
ta cua cahni ñi chi ra. Cua cuvi
ra, soco tichi uni quivi cua natacu
ndico ra —cati ra chi ra ta ra.
32 Ña nituni ini ra ta ra cha cahan
ra Jesuu, ta yuhvi ra ta ra nducu
tuhun ra chi ra.

Cati ra Jesuu yoo rai cuu ra cahnu ca

(Mt. 18.1-5; Lc. 9.46-48)

33 Tacan cuu, ta queta ra Jesuu
ñuun Capernaum. Quihvi ra tichi
vehe, ta quechaha nducu tuhun ra
chi ra sacuaha chi ra ti:
—¿Ñaan cha cuu cha ndatuhun
xaan ndo iti vachi yo? —cati ra.
34 Ta taxin taxin ndaa ra ta ra,
vati iti vachi ra ta ra ndatuhun ra
ta ra ndaa ra cuu ra cahnu ca. 35 Ni
chacunda ra Jesuu, ta cana ra chi
ndihi uchi uvi ra sacuaha chi ra, ta
quechaha cati ra chi ra ta ra ti:
—Tu cua cuni ñivi cuu ñi xini, iyo
cha cua coo masu anima ñi, ta cua
tindee ñi chi ndihi ca ñivi —cati ra.
36 Quihin ra iin ve luhu, ta chaqui
ndaa ra chi ve sava mahñu ra ta
ra, ta chacunumi ndaa ra chi ve, ta
quechaha cati ra chi ra ta ra ti:
37 —Tu cua quihin cuenda ñivi
chi iin ve luhu cuhva ve luhu ya
cuenda yu, cua quihin cuenda
tahan ñi chihin yu. Tu cua quihin
cuenda ñi chihin yu, cua quihin
cuenda tahan ñi chi ra ni tava tiñu
chihin yu —cati ra.

Cati ra Jesuu ti tu ña cua cuxaan ini ñivi chihin ra, cua cuinda naan ñi chi ra

(Lc. 9.49-50; Mt. 10.42)

38 Tacan cuu, ta quechaha cati ra
Juaan chi ra Jesuu ti:
—Maestru, ndehe ndi ti cahan iin
rai sivi cun, ta tava ra tati cuihna
anima ñivi, soco ña chica ra chihin
yo. Ña chaha ndi cha tava ca ra tati
cuihna can, vati ña chica ra chihin
yo —cati ra.
39 Ta cati ndico ra Jesuu chi ra ta
ra ti:
—Ña vaha cha ña chaha ca ndo.
Tu cua savaha ñivi iin cha cahnu
cuenda yu, ña cua cuu cuico coo ñi,
ta quii xaan cahan ñi iin ndavaha
ni cuenda yu. 40 Tu ña cua cani
tahan ñivi chihin yo, cua cuinda
naan ñi chihin yo. 41 Tu cua cuhva
ñivi nduta coho ndo cuenda yu, vati

maan ndo cuu ñivi yu, cati ndicha
yu ti cua cunda yahvi ñi chi ra
Ndioo —cati ra.

Cati ra Jesuu yoso cuhva cua coo ñivi tu cua satiyuhu ñi chi ñivi tahan ñi

(Mt. 18.6-9; Lc. 17.1-2)

42 [Ni vii cahan ra Jesuu chi ra
sacuaha chi ra:]
'Tu cua satiyuhu ñivi ndavaha ni
chi ñivi chinu ini chihin yu—masi
iyo ñi chinu ini chihin yu cuhva iyo
ve luhu ya, tu tacan ni cua satiyuhu
ñivi ndavaha ni can, vaha ca cha
cua cunuhni iin yoso sucun ñi, ta
cua quehni ñi tichi nduta tañuhun,
ta cua cuvi ñi. 43 Tu cua cuni ndo
savaha ndo cuati chi ndaha ndo, na
cua sanini ndo chi ndaha ndo, ta ña
cua savaha ca ndo cuati can. Vaha
ca cha cua sanini ndo chi ndo, ta
cua coo ndito ndo chi ra Ndioo
ndihi ni quivi, coto ña cua cumi
ndo chi ndo, ta cua cuhun ndo iti
andaya nu cayu ñuhun ña ndahva.
44 Tican ña chihi ri tindacu, ta ni ña
ndahva ñuhun can. 45 Tu cua savaha
ndo cuati chi chaha ndo, na cua
sanini ndo chi chaha ndo, ta ña cua
savaha ca ndo cuati can. Vaha ca
cha cua sanini ndo chi ndo, ta cua
coo ndito ndo chi ra Ndioo, coto ña
cua cumi ndo chi ndo, ta cua cuhun
ndo iti andaya nu cayu ñuhun ña
ndahva. 46 Tican ña chihi ri tindacu,
ta ni ña ndahva ñuhun can. 47 Tu
cua savaha ndo cuati chi titi nuun
ndo, na cua sanini ndo chi titi nuun
ndo, ta ña cua savaha ca ndo cuati
can. Vaha ca cha cua sanini ndo
chihin ndo, ta cua coo ndo nu cua
cundaca ñahan Ndioo, coto cua
tachi tuni ra Ndioo chihin ndo cha
cuenda titi nuun ndo, ta cua cuhun
ndo iti andaya 48 nuun ña chihi ri
tindacu, ta ni ña ndahva ñuhun can.
49 'Cua yaha ndihi ñivi nu iyo
tu ndoho, [vati tacan ni cua quee
vaha ñi cuenda ra Ndioo. Chacan
cuu cha iyo ñivi sava ni ta cua iyo
ñiin.] 50 Vaha xaan chi, soco tu cha
naan cha uhva chi, ñahni cha cuu
savaha yo, ta cua coo ndico xico chi.
Chacan cuu cha na cua coo vaha ndo
chihin tahan ndo, ta na cua coo vii
ndo chi tahan ndo —cati ra Jesuu.

Cati ra Jesuu ti ña cua cuu saña iin rai chi ñasihi ra

(Mt. 19.1-12; Lc. 16.18)

10 Tican quee ra Jesuu, ta
cuahan ra iti ñuhun Judea,
ta yaha ra inga chiyo yuta Jordán.
Nducuiti ndico tucu ñivi nuun iyo
ra. Tuvi ñivi cuu ñi nducuiti, ta
quechaha sacuaha tucu ra chi ñi
cuhva iyo costumbre ra.
2 Tacan cuu, ta queta tahan ra
fariseo ta ra, ta quechaha nducu
tuhun ra ta ra chi ra Jesuu a chaha
ley chahnu cha cua saña iin rai
chi ñasihi ra. Chacan nducu tuhun
ra fariseo can, vati cuni ra tiso ra
cuati ra Jesuu, 3 ta nducu tuhun
ndico ra Jesuu chi ra ta ra ti:
—¿Ñaan cha cuu cha ni cati tuhun
ra Moisee chi ndo? —cati ra.
4 Ta cati ndico ra ta ra ti:
—Ni chaha ra Moisee cha cua
sandoyo ra rai iin tutu cha cua
saña ra chi ñasihi ra. Chacan ni cua
savaha ra, ta cua saña ra chi ña —
cati ra ta ra.
5 Ta cati ndico ra Jesuu chi ra ta
ra ti:

—Cha ni taa ra Moisee tuhun can
chihin ndo tiempu chahnu can, vati
ndava xaan ini ndo. 6 Nda ni quivi
xihna cuii quivi ni tuvi ñuhun
ñuñivi ya savaha ra Ndioo cha iyo
ra rai, ta cha iyo tahan ña ñahan.
7 Chacan cuu cha nacoo ra rai chi
sutu ra chi sihi ra, ta quihin ra chi
ñasihi ra, 8 ta cuu ñi uvi tahan, soco
ñavi ca uvi ñivi cuu ñi, vati iin
tuhun ni ñivi cuu ra chi ñasihi ra.
9 Cha satahan tahan ra Ndioo chi
ñi. Chacan cuu cha ña cua cuu ca
quenda tahan ñivi chi ñi —cati ra
Jesuu.
10 Tacan cuu, ta tichi vehe nducu
tuhun xehe tucu ra sacuaha chi ra
Jesuu ñaan tuhun cuu tuhun can,
11 ta cati ndico ra Jesuu chi ra ta ra
ti:
—Tu cua nacoo iin rai chi ñasihi
ra, ta cua quihin ra inga ñahan,
cua savaha ra iin ndavaha ni chi
ña, vati cuu chi sava ni ta cua
ndacu maan ra ndavaha ni chi ñi
ñahan inga chiyo. 12 Tu cua nacoo
iin ñahan chi ra cuu ii ña, ta cua
quihin ña inga rai, ta ni cuhva
cua cuu chi cuhva ndacu maan ña
ndavaha ni chi ra rai inga chiyo —
cati ra Jesuu.

Cahan vii ra Jesuu chi ve cuati

(Mt. 19.13-15; Lc. 18.15-17)

13 Tacan cuu, ta ndiso tahan ñivi
chi ve cuati cuahan ñi nu iyo ra
Jesuu, vati cuni ñi cha cua tiso ra
ndaha ra chi ve, soco quechaha cati
ra sacuaha chi ra Jesuu ti ña vaha
cha savaha ñi. 14 Ndehe ra Jesuu
cha ni savaha ra ta ra, ta quechaha
nduxaan tahan ra chi ra ta ra, ta
cati ra chi ra ta ra ti:
—Cuhva ndo cha cua quichi ve
cuati ihya iti nuin. Ña cua casi ndo
nu vachi ve, vati cuhva iyo ve cuati
ya cua coo ñivi cua quihvi nu cua
cundaca ñahan ra Ndioo. 15 Cati
ndicha yu chihin ndo ti tu ña cua
cuinu ini ndo ti cua coo ndo chi
ra Ndioo nu cua cundaca ñahan ra
cuhva chinu ini ve cuati, ña cua
cuu coo ndo chi ra —cati ra.
16 Tacan, ta ni quihin ra chi ve
cuati can, ta tiso ra ndaha ra chi ve,
ta cahan vii ra chi ve.

Cahan iin ra ricu chi ra Jesuu

(Mt. 19.16-30; Lc. 18.18-30)

17 Cha quee iti tucu ra Jesuu, ta
chinu iin rai nu cuahan ra. Cha
satahan ra chi ra, ta chacuiñi chiti
ra nuun ra, ta quechaha nducu
tuhun ra chi ra ti:
—Yoho maestru, vaha xaan rai cuu
cun. ¿Ñaan cha cuu cha cua savahi,
ta cua coo ndito yu chi ra Ndioo ndihi
ni quivi ndihi ni tiempu? —cati ra.
18 Ta nducu tuhun ndico ra Jesuu
chi ra ti:
—¿Ñacu cati cun ti rai vaha cui?
Ñahni ni iin ñivi vaha iyo. Iin tuhun
ni ra Ndioo cuu rai vaha ndicha.
19 Chito maun yoso cuhva cati ley
chahnu. Cati chi ti ña cua savaha yo
ndavaha ni chi tahan yo inga chiyo.
Ña cua cahni yo chi ñivi tahan yo.
Ña cua suhu yo cha iyo chi tahan yo.
Ña cua sandahyu ñahan yo chi tahan
yo. Ña cua quihin yo ndatiñu tahan
yo. Cua sacahnu yo chi sutu yo chi
sihi yo, cati chi —cati ra.
20 Ta cati ndico ra chi ra ti:
—Nda quivi cha cui ra luhu,
sacuinu yu ndihi cha cahun,
maestru —cati ra.

21 Ndehe ra Jesuu nuun ra, ta
cundahvi ini ra chi ra, ta cati ra chi
ra ti:
—Ni vii iyo inga cha cumani
chihun. Cuahan, ta xico cun ndihi
cha iyo chihun, ta cuhvon xuhun
can chi ñivi ndahvi, ta cua coo
yahvi cun iti siqui andivi. Tacan, ta
nahan. Na cua caca cuu cun chihin
yu icaa ni —cati ra.
22 Tacan cuu, ta quechaha
ndundahvi cuni ra cha cahan ra
Jesuu, ta quee ra cuahan ra, vati
iyo xaan ndatiñu ra.
23 Tacan cuu, ta nanducu nuun ra
Jesuu, ta quechaha cati ra chi ra
sacuaha chi ra ti:
—Ii xaan cha cua quihvi ñivi
iyo xaan ndatiñu nu cua cundaca
ñahan ra Ndioo —cati ra.
24 Iyo xaan quechaha cuni ra
sacuaha chi ra cha chini ra tuhun
cha cahan ra, ta cati ndico tucu ra
Jesuu chi ra ta ra ti:
—Yani xaa, ii xaan cha cua quihvi
ñivi nu cua cundaca ñahan ra
Ndioo, tu cua saxini ñi cuenda
xuhun ñi. 25 Ña cuu yaha ri camellu
yavi xuu quiticu, soco ii xaan ca
cha cua quihvi ñivi ricu nu cua
cundaca ñahan ra Ndioo —cati ra.
26 Iyo xaan iyo xaan quechaha
cuni ra ta ra, ta quechaha cati ra
chi tahan ra ti:
—Yoni ñivi cua cundee quee vaha,
tu tacan —cati ra ta ra.
27 Ta ndehe ra Jesuu chi ra ta ra,
ta cati ndico ra chi ra ta ra ti:
—Ña cua cuu chi ñivi, soco cua cuu
chi ra Ndioo, vati cua cuu savaha ra
ndihi cuii cha cuni ra —cati ra Jesuu.
28 Ta quechaha cati ra Pedro chi
ra ti:
—Cha ni nacoo ndi ndihi cha iyo
chi ndi, ta chica ndi chihun —cati
ra.
29 Ta cati ndico ra Jesuu ti:
—Cati ndicha yu chihin ndo ti tu
cua nacoo ñivi vehe ñi chi tahan ñi
chi sutu ñi chi sihi ñi chi ñasihi ñi
chi sehe ñi chi ñuhun ñi, vati cuni
ñi chihin yu chi tuhun cahin, 30 cua
nihin ndico tucu ñi ndihi chacan
vitin tichi quivi ya. Cua coo ndico
vehe ñi chi tahan ñi chi sihi ñi
chi sehe ñi chi ñuhun ñi, soco cua
ndehe tahan ñi tu ndoho tichi quivi
ya, ta nu cuahan quivi cua coo
ndito ñi chi ra Ndioo ndihi ni quivi
ndihi ni tiempu. 31 Tuvi ñivi iyo iti
nuun cua ndoo ihni iti chata, ta
ñivi iyo iti chata cua yaha iti nuun
—cati ra Jesuu.

Inga chaha cati ndico tucu ra Jesuu ti cua cuvi ra

(Mt. 20.17-19; Lc. 18.31-34)

32 Cuahan ra ta ra iti ñuun
Jerusalén. Ni vii chica ra ta ra iti,
ta iti nuun cuahan ra Jesuu. Iyo
xaan cuni ra sacuaha chi ra, soco
ñivi vachi iti chata yuhvi ñi suhva.
Tacan cuu, ta quihin tucu ra Jesuu
chi ndihi uchi uvi ra sacuaha chi
ra, ta quee siin ra chi ra ta ra, ta
quechaha cati tucu ra chi ra ta ra
ñaan cha cuu cha cua tahan ra.
33 Cati ra Jesuu ti:
—Cuahan yo iti ñuun Jerusalén, ta
cua xico tuhun ñivi chi ra cuu sehe
ñivi, ta cua tiin ra sutu chahnu chi
ra sacuaha ley chahnu chi ra, ta
cua tachi tuni ra ta ra chi ra. Cua
cati ra ta ra ti cua cuvi ra. Tacan
cuu, ta cua cuhva cuenda ra ta ra
chi ra chi ñivi quichi inga ñuhun,

34 ta cua sacateni ñi chi ra, ta cua
tivi sivi ñi chi ra, ta cua cani ñi
chi ra chi yoho, ta cua cahni ñi chi
ra, soco tichi uni quivi cua natacu
ndico ra —cati ra Jesuu.

Chica ra Jacobo chi ra Juaan iin tu manini chi ra Jesuu

(Mt. 20.20-28)

35 Tacan cuu, ta tuhva ra Jacobo
chi ra Juaan iti nuun ra Jesuu. Suvi
ni sehe Zebedeo chi ra ta ra, ta
quechaha cati ra chi ra Jesuu ti:
—Maestru, cuni ndi cha cua
savahun ñaan cha cuu cha cua
ndaca ndi chihun —cati ra ta ra.
36 Ta cati ndico ra chi ra ta ra ti:
—¿Ñaan cha cuu cha cuni ndo cua
savahi chi ndo? —cati ra.
37 Ta cati ra ta ra chi ra ti:
—Quivi cua nihun ndatu na cua
cuhva tahun ndatu chi ndi, ta cua
cunda iin ndi iti chiyo ndaha cuaha
cun, ta cua cunda inga ndi iti chiyo
ndaha satin cun —cati ra ta ra.
38 Ta cati ndico ra Jesuu chi ra ta
ra ti:
—Ña chito ndo ñaan cha cuu
cha chica ndo. ¿Atu cua cuu coho
ndo copa cha cua coho yu? ¿Atu
cua cuu cuanduta ndo cuhva cua
cuandute? [Tacan nducu tuhun ra
chi ra ta ra, vati cahan ra cuenda tu
ndoho cha cua tahan ra.]
39 Ta cati ndico ra ta ra chi ra
Jesuu ti:
—Cua cuu —cati ra ta ra.
Ta cati ndico ra Jesuu chi ra ta ra
ti:
—Cua coho ndicha ndo copa cua
coho yu, ta cua cuanduta tahan
ndo cuhva cua cuandute, 40 soco
ña cuu cuhve cha cua cunda ndo
iti chiyo ndaha cuahi ni iti chiyo
ndaha satin. Maan ra Ndioo cuu ra
cua cati yoo ra cua nihin ndatu can
—cati ra.
41 Tacan cuu, ta chito tahan ndihi
inga uchi ra sacuaha chi ra Jesuu,
ta quechaha nduxaan ra ta ra chi
ra Jacobo chi ra Juaan can. 42 Tacan
cuu, ta cana ra Jesuu chi ra ta ra, ta
quechaha cati ra chi ra ta ra ti:
—Chito ndo yoso cuhva iyo
rai ndaca ñahan chi ñivi ñuñivi.
Ndurai xaan ra cha ndaca ñahan
ra chi ñivi can. 43 Ñavi tacan ni cua
savaha maan ndo. Tu cua cuni ndo
cuu ndo ñivi cahnu, na cua cuu ndo
sava ta cua iin musu chi tahan ndo.
44 Tu cua cuni ndo cuu ndo xini, cua
tindee ndo chi ndihi ñivi tahan ndo.
45 Tacan cati yu, vati ña nducu ra
cuu sehe ñivi cha cua tindee ñivi
chihin ra, soco quichi ra, vati cuni
ra tindee maan ra chi ñivi. Chacan
cuu cha cua cuvi ra cuenda cuati
ndihi ñivi, ta cua sanaan ra cha
cumani ñi —cati ra Jesuu chi ra
sacuaha chi ra.

Sanduvaha ra Jesuu nuun ra nani Bartimeo

(Mt. 20.29-34; Lc. 18.35-43)

46 Tacan cuu, ta queta ra Jesuu
ñuun Jericó. Cha cua quee ra iin
ñuun can, ta cuahan tahan ra
sacuaha chi ra chi tuvi ñivi, ta ndaa
ra Bartimeo sehe Timeo xiin iti can.
Ra cuaa cuu ra, ta caya ra. 47 Chini
ra ti ra Jesuu ñuun Nazaret cuu ra
yaha iti can, ta quechaha cana chaa
ra, ta cati ra ti:
—Yoho Jesuu, yoho ra cuu ñivi
David, na cua cundahvi ini cun
chihin yu —cati ra.

48 Ta quechaha nduxaan ñivi can
chi ra ti na cua cutaxin ra, soco
nihin ca cana chaa ra, ta cati ndico
tucu ra ti:
—Yoho ra cuu ñivi David, na cua
cundahvi ini cun chihin yu —cati
ndico tucu ra.
49 Tacan, ta ni chacuiñi ra Jesuu,
ta quechaha cati ra ti:
—Cua cana ndo chi ra —cati ra.
Ta cana ñi chi ra cuaa can, ta cati
ñi chi ra ti:
—Cua cundee ini cun. Cuinda cun,
vati cana ra chihun —cati ñi.
50 Nacoo ra sahma cha isucu ra, ta
ndava lahndi ra, ta cuahan ra nu
inda ra Jesuu. 51 Tacan, ta nducu
tuhun ra Jesuu chi ra ti:
—¿Ñaan cha cuni cun cha cua
savahi chihun? —cati ra.
Ta cati ndico ra cuaa can chi ra ti:
—Na cua ndundichin ndehi,
maestru —cati ra.
52 Ta cati ra Jesuu chi ra ti:
—Cuahan. Cha ni nduvahun, vati
chinu ini cun chihin yu —cati ra.
Ta quii xaan ni ndundichin vaha
ndehe ra, ta chandicu ra chi ra
Jesuu iti nu cuahan ra.

Quihvi ra Jesuu tichi ñuun Jerusalén can

(Mt. 21.1-11; Lc. 19.28-40; Jn. 12.12-19)

11 Yatin ñuun Jerusalén cha
cua queta ra ta ra, vati cha
cua queta ra ta ra ñuun Betfagé chi
ñuun Betania nu iyo yucu Olivo can,
ta cha cua tachi ra Jesuu chi uvi ra
sacuaha chi ra iti nuun. 2 Cati ra chi
ra ta ra ti:
—Cuahan ndo tichi ñuun caa iti
nuun yo, ta sa cua quihvi ndo ñuun
can, ta cua ndehe ndo cha nuhni
iin ri buru, ta yoni ñivi chacoso chi
ri. Cua ndachi ndo chi ri, ta cua
quichi ndaca ndo chi ri ihya. 3 Tu
cua nducu tuhun ñivi chi ndo ñaan
ndacu ndo, cua cati ndo ti chini
ñuhun ra chahnu chi ri. Nuni, ta
cua tachi ndico ra chi ri, cua cati
ndo —cati ra chi ra ta ra.
4 Tacan cuu, ta quee ra ta ra
cuahan ra, ta nihin ra ta ra chi
ri buru can. Nuhni ri yu vehe iti
cahnu can, ta ndachi ra ta ra chi
ri. 5 Inda uvi ñivi ican, ta quechaha
nducu tuhun ñi chi ra ta ra ti:
—¿Ñacu ndachi ndo chi ri buru
can? —cati ñi.
6 Ta cahan ndico ra ta ra chi ñi
cuhva ni cati ra Jesuu, ta chaha
ñi. 7 Tacan, ta ni chandaca ra chi
ri buru can nu iyo ra Jesuu. Tiso
ra ta ra sahma ra chata ri, ta yoso
ra Jesuu chi ri. 8 Tuvi xaan ñivi
nducuiti, ta iyo ñi chaqui sahma
cha cuisucu ñi nuun iti, ta iyo
inga ñi chaqui tahan ndaha yutun
chahnda ñi nu yaha ñi, [vati tacan
ni sacahnu ñi chi ra].
9 Tacan, ta iyo ñi cuahan iti nuun,
ta iyo ñi cuahan iti chata, ta cana
chaa ñi. Cati ñi ti:
—¡Cahnu xaan cuu ra Ndioo!
¡Cahnu xaan rai cuu ra vachi
cuenda ra chahnu! 10 ¡Cahnu xaan
rai cuu ra vachi, ta cua cundaca
ñahan ra cuhva ni chacundaca
ñahan ra David [ra cuu ñivi yo]
tiempu chahnu! ¡Na cua sacahnu yo
chi ra iyo iti siqui andivi! —cati ñi.
11 Tacan cuu, ta ni quihvi ra Jesuu
tichi ñuun Jerusalén. Tichi cora
soco ndavi ve ñuhun cahnu quihvi
ra, ta ndehe ra ndihi cha iyo ican.
Cha cua cuaa cuu chi, ta quee ndico

ra chi ndihi uchi uvi ra sacuaha chi
ra. Cuahan ndico ra ta ra iti ñuun
Betania.

Cuxaan ra Jesuu chi yutun tusihva tiñi

(Mt. 21.18-19)

12 Tuvi inga quivi, ta quee ndico ra
ta ra ñuun Betania can, ta chisoco
ra Jesuu. 13 Chica vihi ni ndehe ra
iin yutun tusihva tiñi vixin, ta cha
iyo nda numa chi, ta cuahan ra
nu inda maan chi, vati cuni ndehe
ra a cha iyo chiti chi. Queta ra nu
inda maan chi, soco mani numa chi
iyo, vati ña ta queta quivi cha cua
quee chiti chi, 14 ta quechaha cati ra
Jesuu chi maan yutun can ti:
—Ña cua cachi ca ñivi chiti cun
nda vitin nda cua nda iti nuun —
cati ra.
Ta chini ra sacuaha chi ra tuhun
cha cahan ra.

Tava ihni ra Jesuu chi ñivi savaha ndavaha ni ve ñuhun cahnu

(Mt. 21.12-17; Lc. 19.45-48; Jn. 2.13-22)

15 Tacan cuu, ta queta ndico ra
ta ra ñuun Jerusalén. Quihvi tucu
ra ta ra cora soco ndavi ve ñuhun
can, ta quechaha tava ihni ra Jesuu
chi ñivi xico chi ñivi sata tichi cora
can, ta sanduva ra mesa ñivi sama
xuhun, ta sanduva tahan ra tayu
ñivi xico chi ri ndivi can, 16 ta ña
chaha ra cha cua cuiso ñivi cuati
suhva tichi cora can. 17 Quechaha
sacuaha ra Jesuu chi ñivi can, ta
cati ra chi ñi ti:
—Cha cati tutu Ndioo ti cua cati
ndihi ñivi iyo nu ñuhun ñuñivi ya ti
vehe ra Ndioo cuu iin vehe nu cua
cahan ñivi chi ra, cati chi, soco cha
ni savaha maan ndo cha cuu chi iin
vehe nu nducuiti run ñasuhu —cati
ra.
18 Chini ra sutu chahnu chi ra
sacuaha ley chahnu tuhun cha
cahan ra, ta quechaha nducu ra ta
ra cuhva cua cahni ra ta ra chi ra
Jesuu, soco yuhvi xaan ra ta ra chi
ra, vati iyo xaan cuni ndihi ñivi
chini tuhun cahan ra. 19 Cha cua
cuaa tucu, ta quee ndico tucu ra
Jesuu ñuun can.

Neti yutun tusihva tiñi can

(Mt. 21.20-22)

20 Tuvi inga quivi, ta nahan xaan
cuahan ndico tucu ra ta ra iti ñuun
Jerusalén, ta ndehe ra ta ra ti cha
ni neti yutun tusihva tiñi can nda
cua nda yoho chi. 21 Ni ñuhun ini
ra Pedro cha cahan ra Jesuu, ta
quechaha cati ra chi ra Jesuu ti:
—¡Jihna! maestru. Cuxaun chi
yutun tusihva tiñi ya, ta cha ni neti
chi —cati ra.
22 Ta cati ndico ra Jesuu chi ra ta
ra ti:
—Cua cuinu ini ndo chi ra Ndioo.
23 Cati ndicha yu chihin ndo ti tu
cua cati ñivi chi yucu ya ti cua
cuachiyo chi, ta cua cuhun chi
tichi nduta tañuhun, ta ña cua
saxini ñi chi anima ñi cha ña cua
cuu, soco cua cuinu ini ñi ti cua
coo chi cuhva cati ñi, tacan ni cua
coo ndicha chi. 24 Chacan cuu cha
cati yu chihin ndo ti na cua cuinu
ini ndo cha cua quihin cuenda
ndo ndihi cha cua ndaca ndo chi
ra Ndioo, ta cua cuhva ra chi chi
chihin ndo. 25 Tu cua saxini ndo
ndavaha ni chi ñivi, cua sandihi
ndo chacan hora cua cuinda ndo,

ta cua cahan ndo chi ra Ndioo.
Chacan cuu cha cua sanaan tahan
sutu ndo iyo iti siqui andivi cuati
iyo chi maan ndo. [26]Tu ña cua
sanaan ndo ndavaha ni savaha
ñivi chi ndo, ña cua sanaan ra sutu
ndo iyo iti siqui ndavaha ni savaha
maan ndo —cati ra.

Iyo ndatu chi ra Jesuu

(Mt. 21.23-27; Lc. 20.1-8)

[27]Tacan cuu, ta queta ndico tucu
ra Jesuu ta ra ñuun Jerusalén, ta
chica cuu ra ta ra tichi cora soco
ndavi ve ñuhun cahnu can, ta tuhva
ra sutu chahnu chi ra sacuaha ley
chahnu chi ra chanihin nu inda ra
Jesuu, [28]ta quechaha nducu tuhun
ra ta ra chi ra ti:
—Cua cati cun ndaa iti cuu nu ni
nihun ndatu cha ni savahun ndihi
cuhva can. ¿Yoo chaha ndatu can
chihun? —cati ra ta ra.
[29]Ta cati ndico ra Jesuu chi ra ta
ra ti:
—Cua nducu tuhin iin tuhun
chi maan ndo, ta cua cati ndico
ndo. Tacan, ta sa cua cuhva tahin
cuenda chi ndo ndaa iti cuu nu ni
nihin yu ndatu cha savahi chacan.
[30]¿Atu ni sacuanduta ra Juaan
chi ñivi cuenda ra iyo iti siqui a ni
sacuanduta ra chi ñi cuenda ñivi
ñuñivi? Vitin cua cati ndico ndo —
cati ra.
[31]Tacan, ta quechaha ndatuhun
tahan ra ta ra chi tahan ra, ta cati
ra ti:
—Tu cua cahan yo ti cuenda ra iyo
iti siqui, cua cati ra ñacu ña chinu
ini yo chihin ra. [32]Tu cua cahan yo
ti cuenda ñivi ñuñivi, cua nduxaan
ñivi ya chihin yo —cati ra ta ra.
Yuhvi xaan ra ta ra chi ñivi can,
vati cati ndihi ñi ti ra ni cahan
cuenda ra Ndioo cuu ndicha ra
Juaan, [33]ta cati ndico ra ta ra chi ra
Jesuu ti:
—Ña chito ndi —cati ra ta ra.
Ta cati ndico ra Jesuu chi ra ta ra
ti:
—Ta ni cuhva ña cua cati yu
chihin ndo yoo rai ni chaha ndatu
cha savahi chacan —cati ra.

Cahan ra Jesuu iin cuhva cuenda ra ña vaha satiñu

(Mt. 21.33-46; Lc. 20.9-19)

12 Tacan cuu, ta quechaha
cahan ra Jesuu iin cuhva
chi ra ta ra, ta cati ra ti:
—Cha iyo iin rai, ta chaqui ra yava
yoho chiti uva. Chasi ra iin cora, ta
nañu ra yavi nu cua quee nduta chiti
uva can, ta savaha ra iin tiahva.
Tacan cuu, ta chaha nuun ra
chiqui can chi inga rai, ta quee iti
ra. Cuahan ra inga ñuun, [2]ta queta
quivi tachi ra iin musu ra nu iyo ra
quihin nuun chiqui can, vati cua
cuhva ra ta ra chiti uva can chi ra.
[3]Tacan cuu, ta tiin ra ta ra chi ra
musu can, ta cani ra ta ra chi ra, ta
tachi ndico ra ta ra chi ra, ta ñahni
cha ni chaha ra ta ra. [4]Tachi ndico
tucu ra chitoho can inga musu ra
nu iyo ra quihin nuun chiqui can,
ta cani ra ta ra chi ra musu can chi
yuu, ta sanicuehe ra ta ra xini ra,
vati ña sacahnu ra ta ra chi ra, ta
tachi ndico ra ta ra chi ra. [5]Tacan
cuu, ta tachi ndico tucu ra chitoho
can inga musu ra, ta chahni ra ta ra
chi racan. Cuaha ca musu tachi ra
cuu chitoho can, soco cani ra ta ra
chi ra, ta chahni ra ta ra chi ra.

6 ’Ni ndoo inga tuhun ca ra nuun ra
chitoho can. Sehe taqui xaan ra chi
ra, ta tava tiñu tahan ra chi sehe ra
nu iyo ra quihin nuun chiqui can, vati
cati ra ti cua sacahnu ra ta ra chi sehe
ra, cati ra. 7 Tacan, ta quechaha cati ra
quihin nuun chiqui can chi tahan ra
ti racan cuu sehe ra. Vitin cua cahni
ra chi ra, ta cua ndoo ndatiñu ra chi
maan ra, cati ra ta ra. 8 Tacan cuu, ta
ni tiin ra ta ra chi ra, ta chahni ra ta
ra chi ra, ta savita ra ta ra iquin cuñu
ra chata cora can —cati ra Jesuu.
9 Tacan, ta cati ndico ra Jesuu chi
ra ta ra ti:
—¿Ñaan cha cuu cha cua savaha ra
chitoho chiqui can? Cua cuhun ra, ta
cua cahni ra chi ra quihin nuun chiqui
ra, ta cua cuhva nuun ndico tucu ra
chiqui ra chi inga tucu rai.
10 ’Vasi ña ta sacuaha ndo tutu
Ndioo nu cati chi ti:
Iyo iin yuu,
ta cati ra sandaa vehe ti ña
vaha chi,
soco yuu can cha cuu yuu
cahnu tutu vehe.
11 Chacan ni savaha ra chahnu,
ta vaha xaan cuni ñivi ndehe ñi
chi chi,
cati tutu Ndioo can —cati ra.
12 Tacan cuu, ta nducu ra ta ra cuhva
cha cua tiin ra ta ra chi ra Jesuu, vati
chito ra ta ra ti chaha ra Jesuu cuenda
yoso cuhva iyo ra ta ra, soco yuhvi ra
ta ra chi ñivi. Tacan, ta quee ra ta ra,
ta cuahan ra.

Nducu tuhun ra ta ra chi ra Jesuu cuenda xuhun ñuhun

(Mt. 22.15-22; Lc. 20.20-26)

13 Tacan cuu, ta tava tiñu ra ta ra
chi ra fariseo chi ra inda naan chi
ra Herode nu iyo ra Jesuu, vati cuni
ndehe ra ta ra a ña cua cahan ra
Jesuu iin cha ndavaha ni. 14 Queta
ra ta ra nu iyo ra Jesuu, ta cati ra
chi ra ti:
—Yoho maestru, chito ndi ti cha
ndicha cuun, ta quihin cuenda
cun chi ndihi ñivi, vati ña ndehun
ndaa ñi cuu ñi a ricu ñi a ndahvi
ñi. Ndicha ndicha sanahan cun iti
ra Ndioo. ¿Atu vaha cha cua cuhva
ndi xuhun ñuhun chi ra César ra
cumi tiñu iyo ñuun Roma a ña
vaha? ¿Atu cua cuu cuhva ndi a ña
cua cuu? —cati ra ta ra.
15 Chito ra Jesuu ti vata ra ta ra,
ta quechaha cati ndico ra chi ra ta
ra ti:
—¿Ñacu cuni ndo cha cua savahi
iin cha ndavaha ni? Cuhva ndo iin
xuhun chihin yu na ndehi —cati ra.
16 Chaha ra ta ra iin xuhun, ta
quechaha nducu tuhun ra chi ra ta
ra ti:
—¿Yochi xini ndiso chi? ¿Yochi
sivi ndiso chi? —cati ra.
Ta cati ndico ra ta ra chi ra ti:
—Xini ra César cuu chi chi sivi ra
—cati ra ta ra.
17 Ta cati ra Jesuu chi ra ta ra ti:
—Cua cuhva ndo cha cuu chi ra
César chi ra, ta chi ra Ndioo cua
cuhva ndo cha cuu chi maan ra —
cati ra.
Tacan, ta quechaha nduiyo xaan
cuni ñivi cha cahan ra, [vati vaha
xaan cahan ndico ra Jesuu].

Nducu tuhun ra saduceo cuenda cha cua natacu ndico ñivi ndii

(Mt. 22.23-33; Lc. 20.27-40)

18 Tacan cuu, ta queta tahan ra
saduceo ta ra iti nuun ra Jesuu. Ra

saduceo can cuu ra cati ti ña cua
natacu ndico ñivi ndii, ta quechaha
cati ra ta ra chi ra Jesuu ti:
19 —Maestru, tiempu chahnu ni
taa ra Moisee cuenda yo ti tu cua
cuvi iin rai, ta ni vii iyo ñasihi ra,
ta ñahni sehe ra ni chacoo, na cua
tandaha yani ra chi ña, ta tacan
cua coo sehe ña cuenda yani ra,
cati ra Moisee chi yo. 20 Ni chacoo
ucha tahan rai. Yani ra chi ra, ta
tandaha ra chanihin can chi ñasihi
ra, ta ñahni sehe ra chacoo, ta
queta quivi ni chihi ra. 21 Tacan,
ta quihin tahan yani ra chi ña, ta
ñahni sehe ra chacoo, ta chihi
tahan ra. Tacan ni savaha tahan
inga ra yani ra. 22 Tacan, ta quihin
ndihi ucha tahan ra chi ña, soco
ñahni sehe ra chacoo chi ña, ta
queta quivi ni chihi tahan maan
ña ñahan can. 23 ¿Yochi ñasihi cua
cuu ña quivi cua natacu ndico ñivi
ndii, vati ndihi ucha tahan ra ta ra
chacucumi chi ña? —cati ra ta ra
chi ra Jesuu.
24 Ta quechaha cati ndico ra Jesuu
chi ra ta ra ti:
—Chacan cuu cha ndoyo ñuhun
ndo, vati ña chito ndo cuhva cati
tutu Ndioo, ta ni ña chito ndo ti
cha iyo xaan tu ndee ini chi ra.
25 Cua queta quivi cha cua natacu
ndico ñivi ndii, ta ña cua tandaha
ca ra rai chi ñasihi ra, ta ni ña cua
tandaha ca ñi ñahan chi ii ñi, soco
cua coo ndihi ñivi cuhva iyo tatun
Ndioo iti siqui andivi, 26 ta cuenda
ñivi ndii—cua sanatacu ndico ra
Ndioo chi ñi. Vasi ña ta sacuaha
ndo tutu Moisee nu ni chaha ra
cuenda yoso cuhva ni cayu cuhu
can. Ican ni cati ra Ndioo chi ra
ti maan ra cuu ra Ndioo. Sacahnu
ra Abraham chihin ra, ta sacahnu
tahan ra Isaac chi ra Jacobo chihin
ra, cati ra Ndioo. 27 Ña cuu sacahnu
ñivi ndii chi ra Ndioo, soco sacahnu
ra ta ra chi ra, vati ni vii iyo ndito
ndico ra ta ra. Cuaha xaan cha
ndoyo ñuhun ndo —cati ra.

Cati tuhun ra Jesuu ñaan tuhun cuu cha cahnu ca

(Mt. 22.34-40)

28 Tacan cuu, ta queta tahan iin ra
sacuaha ley chahnu can nu inda ra
Jesuu, ta chini ra cha nducu tuhun
xaan ra ta ra chi ra Jesuu, ta chito
ra ti vaha xaan cati ndico ra Jesuu
chi ra ta ra, ta quechaha nducu
tuhun ra chi ra Jesuu ti:
—¿Ndaa ley cuu cha cuu cha
cahnu ca cati tuhun ra Ndioo? —
cati ra.
29 Ta cati ndico ra Jesuu ti:
—Tuhun cha cahnu ca cuu chehe:
“Ndioho ñivi Israel, chini ndo. Iin
tuhun ni ra cuu ra chahnu Ndioo,
ta ndaca ñahan ra chihin ndo.
30 Cua cuni ndo chi ra chahnu
Ndioo chi ndihi cuii anima ndo chi
ndihi cuii cha chini tuni chi ndo
chi ndihi cuii cha vaha chi ndo.”
Chacan cuu cha xihna cuii, 31 ta cha
cuu uvi can cha cati tuhun ra Ndioo
cuu chehe: “Cua cuni ndo chi ndihi
ñivi tahan ndo cuhva cuni ndo suvi
ni chi maan ndo.” Ñahni inga tuhun
cahnu ca cha cati tuhun ra Ndioo
—cati ra Jesuu.
32 Ta cati ndico ra sacuaha ley can
chi ra ti:
—Vaha xaan cahun, maestru.
Cati ndicha cun, vati iin tuhun ni
Ndioo iyo, ta ñahni inga ra cahnu

ca. [33]Vaha xaan cuhva cha cati cun
ti cha cua cuni yo chi ra chi ndihi
cuii anima yo chi ndihi cuii cha
chini tuni chi yo chi ndihi cuii cha
vaha chi yo. Vaha cha cati cun ti
cha cua cuni mani yo chi ndihi ñivi
tahan yo cuhva cuni yo suvi ni chi
maan yo. Vaha xaan ca chacan, ta
ñavi ca cha chahmi yo chi ri quiti
cuhu cha samani yo chi ra Ndioo
—cati ra.
[34]Ndehe ra Jesuu ti vaha xaan
cati ndico racan, ta cati ra chi ra ti:
—Ña cumani xaun, ta cua coo
tahun nu cua cundaca ñahan ra
Ndioo —cati ra.
Tacan, ta yuhvi xaan ra ta ra
nducu ra cuhva cha cua nducu
tuhun ca ra chi ra Jesuu.

Nducu tuhun ra Jesuu yoso cuu ra Cristo tata ra David

(Mt. 22.41-46; Lc. 20.41-44)

[35]Ni vii sacuaha ra Jesuu chi ñivi
tichi cora soco ndavi [ve ñuhun
cahnu can], ta quechaha nducu
tuhun ra chi ñi ti:
—¿Ñacu cati ra sacuaha ley
chahnu ti ra Cristo cuu tata ra
David nu cuahan quivi? [36]Suvi ra
David chaha cuenda, vati chaha ra
Tati Ndioo tu ndee ini chi ra, ta cati
ra David can ti:

Cati ra chahnu Ndioo chi ra cuu
chitoho ra David ti
[cua cuhva ra ndatu chi ra],
vati cua cunda ra iti chiyo
ndaha cuaha ra Ndioo,
[ta cua cuhva ra tu ndee ini
chihin ra,] ta cua sacanaan
ra chi ndihi ñivi cuxaan ini
chihin ra,

cati ra Ndioo, cati ra David tiempu
chahnu. [37]Suvi ra David cati ti
chitoho ra cuu ra Cristo. Chacan
cuu cha ñacu cuu ra Cristo tata ra
David nu cuahan quivi iti nuun —
cati ra Jesuu.
Ta sii xaan cuni ndihi ñivi can
chini ñi tuhun cha cahan ra Jesuu,
[vati cachin xaan cahan ra].

Tiso ra Jesuu cuati ra sacuaha ley chahnu can

(Mt. 23.1-36; Lc. 11.37-54; 20.45-47)

[38]Sacuaha xaan ra Jesuu chi ñivi
can, ta cati ra chi ñi ti:
—Cua saha vaha xaan ndo cuenda
yoso cuhva cati tuhun ra sacuaha
ley chahnu chi ndo, vati cuni xaan
ra caca cuu ra, ta ndichin ra sahma
taqui taqui, ta cuni tahan ra na cua
sacahnu ndihi ñivi chi ra nuyahvi.
[39]Cuni ra cua tahan ra tayu vaha
tichi ve ñuhun, ta cuni xaan ra cua
tahan tahan ra tayu vaha nu chachi
ñivi, ta sacahnu ñi vico. [40]Cuaha
xaan cua cutuni ra sacuaha ley
can, vati suhu ra ndatiñu ñi ñahan
ndahvi, ta nahan xaan cahan ra chi
ra Ndioo, vati na ndehe ñivi can chi
ra —cati ra Jesuu.

Samani iin ña ndahvi uvi xuhun cuati chi ra Ndioo

(Lc. 21.1-4)

[41]Tacan cuu, ta ni ndaa ra Jesuu
yatin nu tihi ñivi xuhun cha samani
ñi chi ra Ndioo, ta ndehe ra yoso
cuhva tihi ñi xuhun ican. Cuaha
xuhun tihi ñi ricu, [42]ta sa quichi iin
ña ndahvi. Ndahvi xaan ndicha iyo
ña, ta tihi ña uvi xuhun cuati cha
cuu uchi centavu. [43]Tacan cuu, ta

cana ra Jesuu chi ra sacuaha chi ra,
ta quechaha cati ra chi ra ta ra ti:
—Cati ndicha yu chihin ndo ti cha
tihi ña ndahvi can cuaha ca xuhun
[cuenda ra Ndioo], ta ñavi ca sa
ndihi ca ñivi can. 44 Tihi ñivi xuhun
ñi, vati iyo xuhun chi ñi, soco
ndahvi xaan ñacan, ta tihi ña ndihi
cha iyo chi ña. Chaha ña ndihi
ndihi xuhun ña, ta ñahni ca cha ni
ndoo chi ña —cati ra Jesuu.

Cati ra Jesuu ti cua tani ve ñuhun cahnu can

(Mt. 24.1-2; Lc. 21.5-6)

13 Tacan cuu, ta quee ndico
tucu ra Jesuu cora soco
ndavi ve ñuhun cahnu can, ta
quechaha cati iin ra sacuaha chi ra
ti:
—Ndehe, maestru. Nahnu xaan
yuu ndaa vehe can. Taqui xaan chi
—cati ra.
2 Ta cati ndico ra Jesuu chi ra ti:
—Ndehun ti nahnu xaan vehe
can, soco ña cua ndoo iin yuu siqui
tahan chi, vati ndihi chi cua tani
—cati ra.

Chaha ra Jesuu cuenda yoso cuhva cua cundihi quivi

(Mt. 24.3-28; Lc. 21.7-24; 17.22-24)

3 Tacan cuu, [ta cuahan ra Jesuu,
ta ndaa ra siqui yucu Olivo can].
Inga chiyo xahva iti nuun ve
ñuhun can iyo yucu can, ta ican ni
chacunda ra Jesuu, ta iyo tahan ra
Pedro chi ra Jacobo chi ra Juaan
chi ra Ndree, ta nducu tuhun xehe
ra ta ra chi ra Jesuu ti:
4 —Na cua cuhvon cuenda chi ndi.
¿Ndaa quivi cua coo cha cati cun
cuenda ve ñuhun ya? ¿Yoso cuhva
cua coto ndi ti cha queta quivi cua
coo ndihi cha cati cun cuenda ve
ñuhun ya? —cati ra ta ra.
5 Ta cati ndico ra Jesuu chi ra ta
ra ti:
—Cua saha ndo cuenda, coto cua
sandahyu ñahan ñivi chi ndo nu
cuahan iti nuun. 6 Tuvi ñivi cua
quichi, ta cua cahan ñi sivi yu, ta
cua cati ñi ti maan ñi cuu ra Cristo,
ta cua sandahyu ñahan ñi chi tuvi
ñivi.
7 'Cua queta quivi cua cati ñivi chi
ndo ti yatin cua coo cuati, ta cha
iyo cuati, soco ña cua cuyuhvi ndo.
Tacan ni cua coo chi quivi can, soco
ña ta cundihi quivi ya. 8 Cua cani
tahan iin ñivi chi inga ñivi, ta cua
cani tahan ñivi iyo iin ñuun chi ñivi
iyo inga ñuun. Cua taan xaan nini
cahnu nu ñuhun ñuñivi, ta cua coo
tama, ta cua cuvaa xaan ñivi. Tacan
ni cua quechaha coo tu ndoho chi
ñivi.
9 'Cua tiso vaha ndo cuenda chi
ndo, vati cua tiin ñivi chi ndo, ta
cua cunaan ñi chihin ndo iti nuun
ra chanihin cuenda ve ñuhun, ta
cua cani ñi chihin ndo tichi ve
ñuhun, ta cua yaha ndo nuun ra
cumi tiñu, vati chinu ini ndo chihin
yu. Chacan cuu cha cua coto tahan
ra yoso cuhva iyo ndo cuenda yu.
10 Iyo cha cua cati tuhun xihna
ñivi tuhun vaha yoso cuhva iyo
ra Ndioo chi ndihi ñivi ñuñivi, ta
sa cua cundihi quivi ya. 11 Tu cua
tiin ñivi chi ndo, ta cua cunaan ñi
chihin ndo iti nuun ra cumi tiñu, ña
cua saxini ndo ñaan cha cuu cha
cua cahan ndo, soco cua cahan ndo
ñaan cha cuu cha cua tiso ra Ndioo
xini ndo hora can, vati ñavi ndioho

cua cahan, soco ra Tati Ndioo cuu
ra cua cahan. 12 Cua xico tuhun ra
rai chi yani ra, ta cua cuhva cuenda
ra chi ra na cua cuvi ra. Cua xico
tuhun tahan ñivi chi sehe ñi, ta cua
cuhva cuenda tahan ñi chi ñi na
cua cuvi ñi. Cua cani tahan ñivi chi
sutu ñi chi sihi ñi, ta cua cahni ñivi
chi sehe ñi. 13 Cua cuxaan ini ndihi
ñivi chi ndo, vati chi main cuu ndo.
Tu cua cundee ñivi nda cua nda
cua cundihi quivi ya, cua sacacu ra
Ndioo chi ñi.
14 'Tiempu chahnu cha ni cati ra
Daniel ra ni cahan cuenda ra Ndioo
ti cua quihvi run cua sacaquini ve
ñuhun nu ii xaan, ta cua sandoyo
ñuhun run ndihi cha iyo. Na cua
cutuni ini ñivi sacuaha tuhun ya.
Quivi cua ndehe ñivi chacan na cua
cunu ndihi ñivi iyo ñuhun Judea
iti yucu. 15 Tu inda ñivi xini vehe
ñi, ña cua nuun ñi tichi vehe. Ña
cua quihvi ñi tichi vehe quihin
ñi ndatiñu ñi. 16 Tu inda ra rai iti
chiqui, ña cua ndico coo ra quihin
ra coton ra. 17 Tu ndoho cua ndehe
ñi ñahan ñuhun sehe quivi can, ta
tu ndoho cua ndehe tahan ñi ñahan
sacaxi sehe tiempu can. 18 Na cua
cahan ndo chi ra Ndioo ti na ña cua
coo chacan tiempu vichin. 19 Quivi
can cua coo tu ndoho cahnu xaan,
ta ña ta coo tu ndoho tacan nda ni
quivi satuvi ra Ndioo ñuhun ñuñivi
ya nda cua nda quivi vitin, ta ni ña
cua coo ca tu ndoho cuhva can nu
cuahan quivi. 20 Tu ña cua sandihi
ra chahnu quivi can, yoni ñivi cua
cacu, soco cua sandihi ra quivi can
cuenda ñivi ni nacachi ra.
21 'Ña cua cuinu ini ndo, tu cua
cati ñivi chi ndo ti jihna ihya inda
ra Cristo, tu cua cati ñi ti jihna
ndacan inda ra Cristo. 22 Cua coo
tahan ra cua cati ti ra Cristo cuu ra,
soco ña ndicha ra. Cua coo tahan
ra cua cati ti ra cahan cuenda
ra Ndioo cuu ra, soco ña ndicha
tahan ra. Cua savaha tahan ra ta ra
cuhva cahnu xaan, vati cua cuni ra
sandahyu ñahan ra ta ra chi ñivi ni
nacachi ra Ndioo, tu cua cuu. 23 Cua
cumi ndo chihin ndo, vati cha cati
yu ndihi tuhun ya chihin ndo, ta ña
ta coo chi —cati ra Jesuu chi ra.

Cati ra Jesuu ti cua quichi ndico ra cuu sehe ñivi

(Mt. 24.29-35, 42-44; Lc. 21.25-36)

24 [Ni vii cahan ra Jesuu chi ra
sacuaha chi ra:]
'Quivi can cua yaha xihna tu
ndoho can, ta sa cua ndahva ri
nicandi, ta ña cua ndundichin ca
ri yoo. 25 Cua quehni ri tiñu iti
siqui andivi, ta cua ndoyo ñuhun
ndihi cha iyo iti siqui can. 26 Tacan
cuu, ta cua ndehe ndihi ñivi ti
vachi ra cuu sehe ñivi tichi vico iti
siqui andivi, ta iyo xaan tu ndee
ini chi ra, ta taqui ndicha ra cua
cuu. 27 Tacan, ta sa cua tava tiñu ra
chi ra tatun Ndioo, ta cua sacuiti
ra ta ra chi ndihi ñivi ni nacachi
ra Ndioo nu iyo ñi nini cahnu nu
ñuhun ñuñivi ya. Nda iti xuu ta nda
iti xini cua nducuiti ñi.
28 'Na cua cutuni ini ndo, vati chito
ndo yoso cuhva iyo yutun tusihva
tiñi. Cua nduyuta ndaha chi, ta cua
nduchaa soco numa ndaha chi, ta
cua quichi numa chi. Quivi can chito
ndo ti cha ni queta quivi cua coo chiti
chi. 29 Ta ni cuhva cua coto ndo ti cha
yatin xaan vachi hora can quivi cua

ndehe ndo cha iyo chi cuhva cati yu.
30 Cati ndicha yu chihin ndo ti ña cua
cuvi ñivi iyo vitin nda cua nda quivi
cua queta ndihi cha cati yu chihin
ndo. 31 [Tacan cati yu,] vati cua queta
quivi cua naan andivi ya chi ñuhun
ñuñivi ya, soco ña cua naan tuhun
cha cahin.
32 'Yoni ñivi chito ndaa quivi cua
queta hora can. Ña chito ra tatun
Ndioo iyo iti siqui andivi, ta ni ña
chito sehe ra Ndioo. Ini maan ra
Ndioo chito.
33 'Cua cumi ndo chihin ndo, ta cua
saha ndo cuenda. Cua cahan ndo chi
ra Ndioo, vati ña chito ndo ndaa quivi
cua coo chacan. 34 Tuhun can cuu sava
ta cua iin rai, ta quee iti ra. Inga ñuun
nu cani cuahan ra, ta nacoo ra vehe
ra, soco chaha ra ndatu chi musu ra.
Chaha ra tiñu chi iin iin ra ta ra, ta
cati tuhun ra ti na cua coo ndito ra cuu
ra cumi yu vehe. 35 Chacan cuu cha
cati yu ti na cua coo ndito maan ndo,
vati ña chito ndo ñaan hora cuu cha
cua quichi ra cuu sava ta cua chitoho
vehe. Ña chito ndo a cua quichi ra cha
cha ini. Ña chito ndo a cua quichi ra
sava ñuun. Ña chito ndo a cua quichi
ra hora cua ndahyu ri chitoho. Ña
chito ndo a cua quichi ra hora cha
vachi cundichin. Ña chito ndo. 36 Na
cua cuatu vaha ndo, coto quii xaan
cua quichi ra, ta cua ndehe ra ti quixi
ndo. 37 Tuhun cati tuhin chi ndo cati
tuhin chi ndihi ñivi. Cati yu ti na cua
coo ndito ndo —cati ra Jesuu.

Nducu ra ta ra cuhva yoso cuhva cua tiin ra ta ra chi ra Jesuu

(Mt. 26.1-5; Lc. 22.1-2; Jn. 11.45-53)

14 Yaha uvi quivi, ta nducahnu
vico paan ña ndaa nu ni
chihi ri mbee. Tacan, ta nducu ra
sutu chahnu chi ra sacuaha ley
chahnu cuhva yoso cuhva cua tiin
xehe ra ta ra chi ra Jesuu, ta cua
cahni ra ta ra chi ra. 2 Cati ra ta ra
chi tahan ra ti:
—Ña cua tiin yo chi ra tichi vico
ya, coto cua cuvaa ñivi ya —cati ra
ta ra.

Choso iin ñahan nduta vixin chahan xini ra Jesuu

(Mt. 26.6-13; Jn. 12.1-8)

3 Iyo ra Jesuu ñuun Betania can.
Vehe ra Simón ra cuhvi cuehe tahyu
iyo ra, ta ndecu ra yu mesa. Tacan
cuu, ta queta iin ña ñahan. Naan
ña iin nu indi nduta vixin chahan.
Mani nduta vaha cuu chi, ta yahvi
xaan ni chacunda chi. Chahnu
ña nu indi chi, ta choso ña nduta
can xini ra Jesuu, 4 soco quechaha
nduxaan uvi ñi. Quechaha cati ñi
chi tahan ñi ti:
—Ña vaha cha sandoyo ñuhun
ña nduta can, 5 vati cua queta uvi
ciendu xuhun denario, tu cua xico
ndico ña chi chi, ta cua cuhva
ndico ña xuhun can chi ñivi ndahvi
—cati ñi ta ñi.
Cahan yuhu xaan ñivi can chi ña.
6 Ta cati ra Jesuu chi ñi ti:
—Saña ndo chi ña. Ña vaha cha
sasaca ndo xini ña. Taqui xaan
cha savaha ña chihin yu. 7 Ndihi
ni quivi cua coo ñivi ndahvi can
chihin ndo, ta cua cuu savaha ndo
cha vaha chi ñi ndaa quivi cua cuni
maan ndo, soco main—ña ndihi ni
quivi cua coi chi ndo. 8 Cha savaha
ña yoso cuu chi ña, vati cha choso
ña nduta vixin chahan can cuñu
yu iti nuun, vati cha cua cuchi

yu. [9]Cati ndicha yu chihin ndo
ti ndihi nu cua queta tuhun vaha
nini cahnu nu ñuhun ñuñivi ya
cua cuhva tahan ñivi cuenda yoso
cuhva ni savaha maan ña. Tacan ni
cua cuñuhun ini ñivi chi ña —cati
ra Jesuu.

Xico tuhun ra Juda chi ra Jesuu

(Mt. 26.14-16; Lc. 22.3-6)

[10]Tacan cuu, ta quee ra Juda
Iscariote, ta cuahan ra. Iin ra uchi
uvi ra sacuaha chi ra Jesuu cuu
tahan ra. Cuahan ra nuun ra sutu
chahnu, vati cuni ra xico tuhun
ra chi ra Jesuu. [11]Chini ra sutu
chahnu ta ra tuhun can, ta sii
xaan cuni ra ta ra, ta cati ra ti cua
tiahvi ra chi ra. Tacan, ta nanducu
ra Juda cuhva yoso cuhva cua cuu
xico tuhun ra chi ra Jesuu.

Chaha ra Jesuu iin cha cuxini ndihi ra sacuaha chi ra

(Mt. 26.17-29; Lc. 22.7-23;
Jn. 13.21-30; 1 Co. 11.23-26)

[12]Quivi quechaha vico paan ña
ndaa can cuu chi, ta quivi can
chahni tahan ñi chi ri mbee, vati
samani ñi chi ri chi ra Ndioo
cuenda vico can. Tacan cuu, ta
nducu tuhun ra sacuaha chi ra
Jesuu ti:
—¿Yoso cuni cun cha cua tiso
vaha ndi, ta cua sacahnu yo vico
ya? —cati ra ta ra.
[13]Tacan, ta tava tiñu ra Jesuu chi
uvi ra sacuaha chi ra. Cati ra chi ra
ta ra ti:
—Cuahan ndo tichi ñuun, ta cua
satahan ndo chi iin rai ndiso quii
nduta. Cua cundicu ndo chi ra, [14]ta
cua cati ndo chi ra xuu vehe nu cua
quihvi ra ti nducu tuhun ra maestru
ti ndaa iyo vehe nu cua sacahnu ra
vico chi ra sacuaha chihin ra, cua
cati ndo, [15]ta cua sanahan ra iin
vehe toto, ta cha iyo vaha chi. Ican
cua tiso vaha ndo nu cua cachi yo
—cati ra.
[16]Tacan cuu, ta quee ra ta ra
cuahan ra. Quihvi ra ta ra tichi
ñuun, ta ni tahan ra cuhva cati ra
Jesuu chi ra, ta tiso vaha ra nu cua
sacahnu ra ta ra vico can.
[17]Tacan cuu, ta cha ini quivi can
cuahan ra Jesuu chi ndihi uchi uvi
ra sacuaha chi ra. [18]Ndecu ra ta ra
yu mesa can, ta chachi ra ta ra, ta
quechaha cati ra Jesuu chi ra ta ra
ti:
—Cati ndicha yu chihin ndo ti iin
ndo cua xico tuhun chihin yu, ta
vitin chachi ra chi main icaa ni —
cati ra.
[19]Quechaha ndundahvi cuni ra ta
ra, ta quechaha cati ta iin ta iin ra
chi ra ti:
—Ñavi yuhu cui —cati ra ta ra.
Ta ni cuhva cati inga ra chi ra ti:
—Ñavi yuhu cui —cati ra.
[20]Ta cati ndico ra chi ra ta ra ti:
—Iin ndo cuu ndo, vati iin ra uchi
uvi ra sacuaha chihin yu cuu ra, ta
tihi tahan ra ndaha ra chihin yu
tichi coho icaa ni, [21]vati cua tahan
ndicha ra cuu sehe ñivi cuhva ni
cati tutu Ndioo cuenda ra, soco tu
ndoho cua ndehe ra xico tuhun chi
ra cuu sehe ñivi can. Vaha xaan ca
tu ña cacu cuii ni racan —cati ra
Jesuu.
[22]Ni vii chachi ra ta ra, ta quihin
ra Jesuu iin paan, ta chaha ra
iin tiahvi ndioo chi ra Ndioo, ta
chahnda cuati ra chi chi, ta chaha

ra chi chi chi ra ta ra, ta quechaha
cati ra ti:
—Cua quihin ndo paan ya. Chehe
cuu sava ni ta cua iquin cuñu yu
—cati ra.
23 Tacan cuu, ta quihin tahan ra
Jesuu iin copa can, ta chaha ndico
tucu ra iin tiahvi ndioo, ta chaha ra
chi chi chi ra ta ra, ta chihi ndihi
ra chi chi, 24 ta cati ra chi ra ta ra ti:
—Chehe cuu sava ni ta cua niñi
yu, vati cha iyo vaha tuhun chi
ra Ndioo cha cua cati yu niñi yu
cuenda ndihi ñivi. 25 Cati ndicha yu
chihin ndo ti ña cua coho que nduta
chiti uva ya nda cua nda quivi cua
coo ndique chi ndo icaa ni nu cua
cundaca ñahan ra Ndioo —cati ra.

Cati ra Jesuu ti cua sandahyu ñahan ra Pedro

(Mt. 26.30-35; Lc. 22.31-34; Jn. 13.36-38)

26 Tacan cuu, ta chita ra ta ra iin
yaa, ta quee ra ta ra cuahan ra. Iti
yucu Olivo cuahan ra ta ra, 27 ta
quechaha cati ra Jesuu chi ra ta ra
ti:
—Vitin cha cuaa ya cua ndoyo
ñuhun ndihi ndo, vati cha cati tutu
Ndioo ti cua cuvi ra sacuenda chi ri
mbee, ta cua cuita cuati ndihi maan
ri mbee can, cati ra Ndioo, 28 soco
cua natacu ndique, ta cua cuhin iti
nuun ndo iti ñuhun Galilea —cati
ra Jesuu.
29 Ta cati ndico ra Pedro chi ra ti:
—Vasi cua ndoyo ñuhun ndihi ca
ra ta ra, soco yuhu ña cua ndoyo
ñuhin —cati ra.
30 Ta cati ra Jesuu chi ra ti:
—Cati ndicha yu ti uni hora cua
cati maun ti ña nacoto cun chihin
yu vitin cha cuaa ya, ta sa cua
ndahyu ri chitoho uvi yuhu ri —
cati ra chi ra.
31 Tacan cuu, ta nihin xaan ca cati
ra Pedro ti:
—Tu cua cahni tahan ñi chihin yu,
ña cua cati yu ti ña nacote chihun
—cati ra.
Ta ta ni cuhva cati ndihi ca ra ta
ra.

Cahan ra Jesuu chi ra Ndioo nu cuu chi Getsemaní

(Mt. 26.36-46; Lc. 22.39-46)

32 Ta cuahan ra ta ra nu cuu chi
Getsemaní, ta cati ra Jesuu chi ra
sacuaha chi ra ti:
—Ihya cua cunda nuun ndo, vati
cua cahan xihne chi ra Ndioo —cati
ra.
33 Tacan, ta quihin ra chi ra
Pedro chi ra Jacobo chi ra Juaan,
ta cuahan ra. Tacan, ta quechaha
ndundahvi cuni ra Jesuu, ta cuihya
cuni anima ra, 34 ta quechaha cati
ra chi ra ta ra ti:
—Cuihya xaan cuni anime.
Chacan cuu cha cuni cuvi yu. Cuatu
nuun ndo ihya, ta ña cua cusu ndo
—cati ra.
35 Tacan cuu, ta cuahan ra Jesuu
suhva ca iti nuun, ta chahnu chiti
ra nu ñuhun, ta quechaha cahan ra
chi ra Ndioo, vati cuni ra cha cua
saña ndaha ra tiñu can, tu cua cuu.
36 Cati ra ti:
—Tata, cua cuu savahun ndihi cha
cuni cun. Tacan na cua sanaun tiñu
ya, soco ña cua savahun cuhva cuni
yu. Cua savahun cuhva cuni maun
—cati ra Jesuu chi sutu ra.
37 Tacan cuu, ta cuahan ndico ra,
ta ndehe ra ti cha quixi ra ta ra, ta
cati ra chi ra Pedro ti:

—Quixi cun, Moon. Ña ni cuu
coo ndito cun ni iin hora ni chihin
yu. 38 Na cua coo ndito ndo, ta cua
cahan ndo chi ra Ndioo. Chacan
cuu cha ña cua savaha ndo cha
ndavaha ni. Cuni ndo coo ndito ndo
chi anima ndo, soco ña cundee ini
ndo —cati ra.
39 Tacan, ta quee ndico tucu ra
Jesuu. Cuahan ra inga chaha, ta
ini tuhun can cahan ndico tucu ra
chi ra Ndioo. 40 Inga chaha queta
ndico ra Jesuu nu iyo ra ta ra, ta
ndehe ra ti cha quixi ndico tucu ra
ta ra, vati chitatun xaan ra ta ra, ta
ña cundee nuun ra ta ra. Tacan, ta
ña chito ra ta ra ñaan cha cuu cha
cua cati ndico ra ta ra chi ra Jesuu,
41 ta inga chaha queta ndico tucu ra
Jesuu cha cuu uni chaha, ta cati ra
chi ra ta ra ti:
—Cusu nuun ndo suhva ca hora,
ta na cua quee tatun ndo. Cha iyo
vaha vitin. Cha queta hora. Vitin
cha cua tiin ra ndavaha ni chi ra
cuu sehe ñivi. 42 Ndoyo ndo, ta na
coho. Cha vachi ra cua xico tuhun
chihin yu —cati ra Jesuu.

Tiin ra ta ra chi ra Jesuu

(Mt. 26.47-56; Lc. 22.47-53; Jn. 18.2-11)

43 Ni vii cahan ra Jesuu, ta queta
ra Juda. Iin ra sacuaha chi ra Jesuu
cuu ra. Tuvi xaan ñivi vachi tahan
chi maan ra Juda can, ta naan ñi cha
cuu ta iin machete. Naan ñi garote.
Naan ñi. Ra sutu chahnu chi ra
sacuaha ley chahnu chi ra chanihin
cuu ra ni tava tiñu chi ñican. 44 Ni
chaha ra Juda can iin cuhva chi ra ta
ra, vati cati ra chi ñi ti:
—Cua taa yuhi chi ra. Chi racan
cua tiin ndo, ta cua cuhni vaha ndo
chi ra, ta cua cundaca ndo chi ra
—cati ra.
45 Tacan cuu, ta quii xaan queta ra
Juda, ta tuhva ra nu inda ra Jesuu,
ta quechaha cati ra chi ra ti:
—Maestru —cati ra.
Tacan, ta ni taa yuhu ra Juda chi
ra Jesuu, 46 ta ca tiin ñi chi ra.
47 Iyo iin rai inda tican, ta xita ra
machete ra, ta cani ra chi ra cuu
musu ra sutu chahnu, ta laxin cuii
ni chahnda ra soho ra musu can.
48 Tacan, ta quechaha cati ra Jesuu
chi ñivi can ti:
—Vachi ndo, ta naan ndo machete.
Naan ndo garote. Naan ndo, ta cua
tiin ndo chihin yu cuhva tiin ndo chi
rai cuni cahni suhu. 49 Ndihi ni quivi
chacoi chi ndo ve ñuhun, ta sacuahi
chi ndo, ta ña ni tiin ndo chihin yu,
soco tehen ni ndacu ndo vitin cuhva
cati tutu Ndioo —cati ra.
50 Tacan cuu, ta ndihi ra sacuaha
chi ra nacoo ihni chi ra, ta ca chinu
ra ta ra.

Chinu tahan iin ra tivaa

51 Tacan cuu, ta iyo tahan iin
rai tivaa, ta ndicu ra chi ra Jesuu.
Isucu ra iin sunduhu ni. Ñahni
cha nami ra, ta tiin ñivi can chi ra.
52 Tacan, ta saña ihni ra sunduhu
can, ta quechaha chinu ra cuhva
cuiti ndaha ni ra.

Queta ra Jesuu nu nducuiti ra cumi tiñu judío

(Mt. 26.57-68; Lc. 22.54-55, 63-71; Jn. 18.12-14, 19-24)

53 Tacan cuu, ta chandaca cuenda
ñivi can chi ra Jesuu nu iyo ra sutu
chahnu, ta ni nducuiti tahan ndihi
ca ra sutu chahnu chi ra chanihin

chi ra sacuaha ley chahnu can.
54 Chica vihi ni ndicu tahan ra
Pedro chi ra Jesuu. Ndicu ra chi ra
nda cua nda ni queta ra nu tihyo
ra sutu chahnu can, ta chacunda
tahan ra Pedro chi musu ra, ta tuni
tahan ra ñuhun.
55 Tacan, ta iin testigu cua tiso
cuati ra Jesuu nanducu ndihi ra
sutu chahnu chi ndihi ra cumi
tiñu judío can, vati cuni ra ta ra
cahni ra chi ra Jesuu, soco ña ni
nanihin ra ta ra chi iin ñivi cua
cuu testigu can. 56 Tuvi xaan ñivi
cuni sandahyu ñahan, ta cua tiso
ñi cuati ra, soco ña nduinuun
tuhun cahan ñi. 57 Tacan cuu, ta
ni chacuinda inga ra ta ra, ta
quechaha sandahyu ñahan ra ta ra
yoso cuhva ni savaha ra Jesuu, ta
cati racan ta ra ti:
58 —Chini ndi ti cha cahan ra
Jesuu ya vati cua cani maan ra ve
ñuhun inda ihya, ta ni sandaa ñivi
chi chi chi ndaha ñi, soco tichi uni
quivi cua caqui ndaa ndico ra inga
cha chaa, ta ña cua sandaa ra chi chi
chi ndaha ra, cati ra —cati ra ta ra.
59 Ta ni cuhva ña nduinuun cha
cahan ra ta ra.
60 Tacan cuu, ta ni chacuinda
maan ra sutu chahnu sava mahñu
ra cumi tiñu can ta ra, ta quechaha
nducu tuhun ra chi ra Jesuu ti:
—¿Atu ña cua cati ndico cun, vati
cha ni tiso rahya ta ra cuati cun?
—cati ra.
61 Ta taxin taxin inda ra Jesuu. Ña
cahan cuii ni ra, ta nducu tuhun
ndico tucu ra sutu chahnu can chi
ra ti:
—¿Atu yoho cuu ra Cristo? ¿Atu
sehe ra ii ndicha cuun? —cati ra.
62 Ta cati ndico maan ra Jesuu ti:
—Yuhu cui, ta cua ndehe ndo ti
ndaa ra cuu sehe ñivi chiyo ndaha
cuaha ra iyo xaan tu ndee ini. Cua
ndehe tahan ndo ti cua quichi ndico
ra cuu sehe ñivi can tichi vico iti
siqui andivi —cati ra.
63 Tacan cuu, ta ni ndata ra sutu
chahnu sahma ndichin suvi ni
maan ra, [vati xaan xaan cuni ra,]
ta quechaha cati ndico tucu ra ti:
—Ña chini ñuhun ca yo testigu.
64 Cha ni chini ndo ndavaha ni
cha cahan ra chi ra Ndioo. ¿Yoso
cua cati ndo vitin? —cati ra sutu
chahnu can.
Tacan cuu, ta quechaha cati ndihi
ra ta ra ti na cua cuvi ra Jesuu, vati
cha iyo cuati ra.
65 Tacan cuu, ta quechaha tivi sivi
ihni uvi uni ra ta ra chi ra Jesuu, ta
chasi ra ta ra iin sahma nuun ra, ta
quechaha cani ra ta ra chi ra chi
ndaha ra, ta cati ra ta ra chi ra ti:
—Vitin cua cuhvon cuenda yoo rai
cani chihun —cati ra ta ra.
Tacan cuu, ta quihin ra musu can
chi ra Jesuu, ta quechaha cani ra ta
ra chi ra.

Cati ra Pedro ti ña nacoto ra chi ra Jesuu

(Mt. 26.69-75; Lc. 22.56-62; Jn. 18.15-18, 25-29)

66 Ni vii iyo ra Pedro iti ninu nu
tihyo ra sutu chahnu, ta queta iin
ñahan cuu musu ra sutu chahnu
can. 67 Ndehe ña ti ndaa tahan ra
Pedro. Tuni ra ñuhun, ta ndehe ña
nuun ra, ta quechaha cati ña chi ra
ti:
—Cha chica tahun chi ra Jesuu —
cati ña.

68 Tacan cuu, ta quechaha
sandahyu ñahan ra Pedro, ta cati ra
chi ña ti:
—Ña chite ñaan cha cuu cha
cahun —cati ra.
Tacan cuu, ta cha cua quee ra
Pedro iti yu vehe, ta ndahyu ri
chitoho iin yuhu ri. 69 Tacan, ta
ndehe ndico tucu ñacan chi ra
Pedro, ta cati ña chi ñivi tecu ican
ti:
—Iin ra chica chi ra Jesuu cuu
rahya —cati ña.
70 Tacan, ta cati ndico ra Pedro
ti ña ndicha ña, ta yaha inga hora
luhu, ta quechaha cati ndico tucu
ñivi inda ican chi ra ti:
—Ndicha ti cha chica tahun chi ra,
vati quichi maun iti ñuhun Galilea.
Cuhva cahan ñican cahan tahan
maun —cati ñi.
71 Tacan cuu, ta quechaha cahan
ra Pedro can ndavaha ni chi ñi, ta
cahan rai xaan ra, ta cati ndico
tucu ra ti:
—Ña nacote yoo rai cuu ra cahan
ndo tuhun can —cati ra.
72 Tacan cuu, ta quii xaan ni
ndahyu ndico tucu ri chitoho can
cha cuu uvi yuhu ri, ta chacuhun
ini ra Pedro vati ni cati Jesuu chi
ra ti uni chaha cua cati ra ti ña
nacoto ra chihin ra, ta cua ndahyu
ri chitoho uvi yuhu ri, cati ra Jesuu
chi ra nu quichi quivi can. Tacan
cuu, ta quechaha chacu xaan ra
Pedro can.

Quihvi ra Jesuu iti nuun ra Pilato

(Mt. 27.1-2, 11-14; Lc. 23.1-5; Jn. 18.28-38)

15 Ni nahan xaan cha tuvi
inga quivi, ta nducuiti ra
sutu chahnu chi ra chanihin chi ra
sacuaha ley chahnu chi ndihi ra
cumi tiñu ñivi judío can, ta nihin
ra ta ra cuhva cha cua savaha ra ta
ra. Ni chuhni ra ta ra chi ra Jesuu,
ta chandaca cuenda ra ta ra chi ra
iti nuun ra Pilato, ta chaha cuenda
ra ta ra chi ra chi ra Pilato can, 2 ta
quechaha nducu tuhun ra Pilato chi
ra Jesuu ti:
—¿Atu maun cuu ra ndaca ñahan
chi ñivi judío? —cati ra.
Ta cati ndico ra Jesuu chi ra ti:
—Cha cati maun —cati ra.
3 Tacan, ta tiso xaan ra sutu
chahnu cuati ra Jesuu, 4 soco nducu
tuhun ndico tucu ra Pilato chi ra
Jesuu ti:
—¿Atu ñahni cha cua cati ndico
cun? Chini cun, vati cuaha xaan
cuati cun tiso ra ta ra —cati ra
Pilato can.
5 Tacan cuu, ta ña cahan cuii ni
ra Jesuu. Chacan cuu cha iyo xaan
quechaha cuni ra Pilato can.

Cati ra Pilato ti na cua cuvi ra Jesuu

(Mt. 27.15-31; Lc. 23.13-25; Jn. 18.38–19.16)

6 Vico can cua saña ra Pilato
chi iin ra indi ve caa cuhva iyo
costumbre ra, ta cua cati ñivi can
ndaa ra cuu ra cua saña ra. 7 Indi
iin ra nani Barabaa ve caa can, vati
iyo ra chi tahan ra ve caa can, vati
cha chahni ra chi ñivi quivi cha
ni cani tahan ra ta ra chi ra cumi
tiñu can. 8 Nducuiti ñivi can. Tuvi
ñivi cuu ñi, ta quechaha cati ñi
ti na cua savaha ra Pilato cuhva
iyo costumbre ra. 9 Tacan cuu, ta
quechaha nducu tuhun ra Pilato chi
ñivi can ti:
—¿Atu cuni ndo cha cua sañe chi
ra ndaca ñahan chi ndo? —cati ra.

10 Tacan cati ra Pilato, vati chito
ra ti cha quichi ndaca ra sutu
chahnu chi ra Jesuu chi ra, vati
tahñu cuni ra ta ra ndehe ra chi
ra Jesuu. 11 Tacan, ta sandusaca ra
sutu chahnu chi ñivi can. Tacan
cati ñi ti na cua saña ra chi ra
Barabaa can. 12 Inga chaha nducu
tuhun ndico tucu ra Pilato chi ñivi
can ti:
—¿Ñaan cha cuu cha cua savahi
chi ra Jesuu, ta maan ndo cati ti ra
ndaca ñahan chi ndo cuu ra? —cati
ra.
13 Tacan cuu, ta quechaha cana
chaa xaan ñi, ta cati ñi ti:
—Cua cahni cun chi ra nu cruu
—cati ñi.
14 Ta nducu tuhun ra Pilato chi ñi
ti:
—¿Ñaan cha cuu ndavaha ni cha
ni savaha ra Jesuu ya? —cati ra.
Tacan, ta nihin ca quechaha cana
chaa ñi, ta cati ndico tucu ñi ti:
—Cua cahni cun chi ra nu cruu
—cati ñi.
15 Tacan cuu, ta saña ra Pilato chi
ra Barabaa can, vati cuni ra cha
cua cusii ini ñivi can. Tacan, ta cati
ra ti cua quihin cuenda ra sandaru
ta ra chi ra Jesuu, ta cua cani ra ta
ra chi ra, ta cua taa ra ta ra chi ra
nu cruu.
16 Tacan cuu, ta chandaca ra
sandaru ta ra chi ra Jesuu tichi ve
tiñu can nu iyo tihyo nu nuna, ta
cana ra ta ra ndihi tahan ra na
nducuiti ra ta ra tican. Vehe can
cuu vehe tiñu ra cumi tiñu cahnu.
17 Tacan, ta sacundichin ra sandaru
ta ra sahma yuhva tixinda [cha cuu
sahma rey] chi ra Jesuu, ta cuicu
ra ta ra iin corona iñu, ta tiso ra ta
ra chi chi xini ra Jesuu. 18 Tacan, ta
quechaha sacahnu ra ta ra chi ra
Jesuu, ta cati ra ta ra ti:
—Na cumi chi maun, yoho ra
ndaca ñahan chi ñivi judío —cati ra
ta ra [cha sacateni ra ta ra chi ra].
19 Cani ra ta ra xini ra chi tuyoo,
ta tivi sivi ra ta ra chi ra, ta
chacuiñi chiti ra ta ra iti nuun ra,
ta sacahnu vata ra chi ra. 20 Cha
ndihi sacateni ra ta ra chi ra, ta
tava ndico ra ta ra sahma tixinda
can, ta sacundichin ndico ra
sandaru can ta ra sahma maan ra.
Tacan cuu, ta tava ra ta ra chi ra
tichi ve tiñu can, ta chandaca ra ta
ra chi ra iti, vati cua taa ra ta ra chi
ra nu cruu.

Taa ra ta ra chi ra Jesuu nu cruu

(Mt. 27.32-44; Lc. 23.26-43; Jn. 19.17-27)

21 Iti chiqui vachi iin ra nani
Simón. Ra ñuun Cirene cuu ra, ta
sanini ra sandaru ta ra chi ra, vati
cua cuiso ra cruu nu cua cuita caa
ra Jesuu. Ra Simón can cuu sutu ra
Lejandru chi ra Rufo.
22 Tacan cuu, ta chandaca ra ta ra
chi ra Jesuu iti nu cuu chi Gólgota.
Nu cuecu iquin xini ndii cati tuhun
Gólgota can. 23 Tacan, ta chaha ra
ta ra nduta chiti uva na cua coho
ra Jesuu. Cha sacanuun chi chi iin
cha iya, soco ña tiin ra Jesuu chi
chi. 24 Tacan, ta ni taa ra ta ra chi
ra Jesuu nu cruu can, ta siqui ra
sandaru ta ra chi yuu cuati, vati
cuni ra ndehe ra ndaa ra cuu ra cua
sacanaan sahma ra Jesuu. Tacan ni
natahvi ra ta ra sahma ra.
25 Caa iin cha nahan cuu chi, ta
taa ra ta ra chi ra nu cruu. 26 Taa ra
ta ra tuhun cha cuu cuati ra nu vitu,

ta cati chi ti: “Rahya cuu ra ndaca
ñahan chi ñivi judío.” 27 Tacan cuu,
ta taa tahan ra sandaru ta ra chi
uvi ra ñasuhu nu cruu. Icaa ni taa
ra ta ra chi ra ta ra nu ndita caa ra
Jesuu. Iin ra chata caa ra nu cruu
chiyo ndaha cuaha ra Jesuu, ta inga
ra chata caa ra nu cruu chiyo ndaha
satin ra. 28 Chacan cuu cha ni queta
tuhun cuhva cati tutu Ndioo, vati
cati chi ti saxini ñivi ti rai iyo cuati
cuu tahan ra.
29 Yaha ñivi nuun ndita caa ra
Jesuu, ta cahan ñi ndavaha ni chi
ra. Sico xini ñi, [vati ña vaha cuni
ñi,] ta cati ñi chi ra ti:
—Joi. Maun cuu ra cua cani ve
ñuhun, ta cua sandaa ndico cun
inga chi tichi uni quivi. 30 Na cua
sacacu maun chihun, ta nuun cun
nu cruu can —cati ñi.
31 Ta ni cuhva cahan cateni ra
sutu chahnu chi ra sacuaha ley
chahnu, vati cati ra ta ra chi tahan
ra ti:
—Cati ra ti sacacu ra chi ñivi,
soco ña cuu sacacu ra suvi ni chi
maan ra. 32 Na cua nuun ra nu cruu
can vitin, vati ra Cristo cuu ra. Ra
ndaca ñahan chi ñivi judío cuu ra.
Na cua nuun ra. Chacan cuu cha
cua ndehe ndi, ta cua cuinu ini ndi
chihin ra —cati ra ta ra cuenda ra
Jesuu.
Tacan cuu, ta sacateni tahan ra
ñasuhu can cha ndaa tahan ra ta ra
nu cruu can.

Chihi ra Jesuu

(Mt. 27.45-56; Lc. 23.44-49; Jn. 19.28-30)

33 Caa uchi uvi cha hora cuu
chi, ta quechaha ndunaan nini
cahnu ñuhun can, ta naan xaan
chacoo chi nda cua nda queta caa
uni. 34 Suvi ni hora can nihin xaan
quechaha cana chaa ra Jesuu, ta
cati ra ti:
—Eloi, Eloi, ¿lama sabactani?
—cati ra. Tuhun cahan maan ñi
cahan ra, ta cati ra ti: “Yoho tata,
¿ñacu cha saña ihni cun chihin yu,
ta tata?” cati ra.
35 Ni inda uvi uni ñivi tican, ta
chini ñi cha cahan ra Jesuu, ta cati
ñi ti:
—¡Jihna! Cha cana ra chi ra Elía
—cati ñi.
36 Tacan cuu, ta chinu iin rai, ta
sacutu ra iin yahma can chi nduta
iya can, ta taa ra chi chi iin nu
tuyoo, ta sayaha ra chi chi, vati na
cua coho ra Jesuu chi chi, ta cati
inga ra ti:
—Saña chi ra. Na cua ndehe yo a
cua quichi ra Elía, ta cua sanuun ra
chi ra —cati ra.
37 Tacan cuu, ta cana chaa ndico
tucu ra Jesuu, ta chihi cuii ra.
38 Tacan, ta ndata sava sahma ndasi
yu ve ñuhun iti tichi. Uvi cuhva
ndata sava chi nda xini ta nda
chaha. 39 Iti nuun ra Jesuu inda
iin ra ndaca ñahan chi ra sandaru.
Ndehe racan ti cha ni chihi cuii ra
Jesuu, ta quechaha cati ra ti:
—Ndicha ti sehe Ndioo cuu rahya
—cati ra.
40 Iyo tahan ñi ñahan tican, ta
cani vihi inda ñi ndehe ñi chi ra
Jesuu. Iyo ña María Magdalena chi
ña María sihi ra Jacobo luhu chi
ra José, ta iyo tahan ña Salomé.
41 Quivi ni chacoo ra Jesuu ñuhun
Galilea chahan ñican ta ñi chi ra, ta
tindee ñi chi ra, ta iyo tahan tuvi
ñi ñahan can cha quichi chi ra iti

ñuun Jerusalén can inda tahan ñi
ican.

Cuchi ra Jesuu

(Mt. 27.57-61; Lc. 23.50-56; Jn. 19.38-42)

42 Cha cua ini cuu chi quivi tiso
vaha ñivi can, vati cha cua quihvi
quivi sábadu [quivi ndaa tatun ñivi],
43 ta ni queta iin rai. José nani ra,
ta quichi ra iti ñuun Arimatea. Iin
ra cumi tiñu judío can cuu ra, ta
cahnu xaan rai cuu ra cuni ñivi
can. Ndatu vaha tahan ra quivi cua
quechaha cundaca ñahan ra Ndioo.
Ña yuhvi racan, ta cuahan ra nu
ndaa ra Pilato can, ta chica ra iquin
cuñu ra Jesuu. 44 Tacan cuu, ta iyo
xaan cuni ra Pilato, vati cha ni
chihi cuii ra Jesuu. Cana ra chi ra
ndaca ñahan chi ra sandaru can, ta
nducu tuhun ra chi ra ti:
—¿Atu cha ni chihi cuii ra Jesuu?
—cati ra.
45 Tacan cuu, ta chaha ra sandaru
can cuenda ti cha ni chihi ra,
ta chaha ra Pilato cha cua cu
quihin ra José iquin cuñu ra ndii
can. 46 Sata maan ra José can iin
sanduhu yaxin yaxin, ta sanuun ra
chi ra Jesuu nu cruu can, ta tisucu
nuun ra sahma can chi iquin cuñu
ra, ta tihi ra chi ra tichi iin yavi
yuu nu ni tiso vaha ñivi, ta sico
tuvi ra iin yuu cha cundasi yuhu
yavi can, 47 ta ni ndehe ña María
Magdalena chi ña María sihi ra
José nu ni tihi ra iquin cuñu ra
Jesuu.

Natacu ndico ra Jesuu

(Mt. 28.1-10; Lc. 24.1-12; Jn. 20.1-10)

16 Tacan cuu, ta cha yaha
quivi sábadu can, ta sata
ña María Magdalena chi ña Salomé
chi ña María sihi Jacobo iin cha
chahan xico vixin, vati cua cuhun
ñi, ta cua cuhu ñi iquin cuñu ra
Jesuu chi chi. 2 Ni vii nahan xaan
quivi domingu [quivi quihvi vita],
ta cuahan ñi ta ñi nu ni cuchi ra
Jesuu, ta cana nicandi. 3 Tacan, ta
nducu tuhun ñi chi tahan ñi ti:
—¿Yoo cua sico tuvi yuu ndasi
yuhu yavi can? —cati ñi ta ñi.
4 Tacan cuu, ta ni cani nuun ñi,
ta ndehe ñi ti cha ni chico tuvi
maan yuu can, ta cahnu xaan
chi. 5 Quihvi ñi tichi yavi can, ta
ndehe ñi ti cha ndaa iin ra tivaa
chiyo ndaha cuaha ñi. Ndichin ra
iin sahma cuichin cuichin, ta iyo
xaan quechaha cuni ñi. 6 Tacan, ta
quechaha cati ra chi ñi ti:
—Ña cua cuiyo ndo. Nducu ndo chi
ra Jesuu ra ñuun Nazaret, ta ni chihi
ra nu cruu, soco cha ni natacu ndico
ra. Yoni ca ra iyo ihya. Na ndehe
ndo nu ni chacava ra. 7 Vitin cuahan
ndo, ta cua sacoto ndo chi ra Pedro
chi ndihi ca ra sacuaha chi ra. Cua
cati ndo ti cha cuahan ra iti ñuhun
Galilea. Iti nuun ndo cha cuahan ra,
ta ican cua ndehe ndo chi ra cuhva ni
cati ra chihin ndo —cati ra tivaa can.
8 Tacan cuu, ta quee ndico ñi tichi
yavi yuu can. Chinu ñi cuahan ñi,
vati iyo xaan cuni ñi, ta nihin xaan
quechaha naquisi chi chi ñi. Ñahni
cha cahan ñi ni chi iin ñivi, vati
yuhvi xaan ñi.

Ndehe ña María Magdalena chi ra Jesuu

(Jn. 20.11-18)

9 Ni vii nahan quivi domingu can
[quivi quihvi vita], ta natacu ndico

ra Jesuu. Ndehe xihna ña María
Magdalena chi ra. Ñahya cuu ña
cha ni tava ra ucha tati cuihna
anima nu quichi quivi. 10 Cuahan
maan ña, ta chaha ña cuenda chi
amigu ra Jesuu, vati chacu xaan
ñi, ta cuihya xaan cuni anima ñi.
11 Chaha ña cuenda ti cha ni natacu
ndico ra Jesuu, ta cha ndehe ña chi
ra, soco ña chinu ini ñi cha cahan
ña.

Uvi ra sacuaha chi ra Jesuu ndehe chi ra

(Lc. 24.13-35)

12 Tacan cuu, ta inga hora chica
cuu uvi amigu ra Jesuu. Cuahan ra
ta ra iti chiqui, ta ndehe ra ta ra chi
ra, soco tucu cuhva caa ra ndehe
ra ta ra. 13 Cuahan ndico ra ta ra,
ta chaha ra ta ra cuenda chi ndihi
ca ñi, soco ña ni chinu ini ñi cha
cahan ra ta ra.

Tava tiñu ra Jesuu chi ra cuu tatun ra

(Mt. 28.16-20; Lc. 24.36-49; Jn. 20.19-23)

14 Yaha inga suhva ca hora, ta ni
chacuindecu ndihi uchi iin ra ta ra
yu mesa, ta sa ndehe tahan ra ta ra
chi ra Jesuu. Ni nduxaan ra Jesuu
chi ra ta ra, vati ña chinu ini ra ta
ra, ta ña cuni ra ta ra cuinu ini ra,
vati ña chinu ini ra ta ra cha cahan
ñi ndehe ti cha ni natacu ndico ra.
15 Tacan cuu, ta quechaha cati ra
Jesuu chi ra ta ra ti:
—Cua cuhun ndo nini cahnu nu
ñuhun ñuñivi ya, ta cua cati tuhun
ndo tuhun vaha chi ndihi ñivi. 16 Tu
cua cuinu ini ñivi chihin yu, ta cua
cuanduta ñi, cua nduvaha anima
ñi, soco tu ña cua cuinu ini ñi
chihin yu, cua cutuni ñi, [vati ña
cua naan cuati ñi]. 17 Ndihi cuhva
ya cua savaha ñivi chinu ini chihin
yu. Cua tava ñi tati cuihna cuenda
yu. Cua cahan ñi inga sahan cha ña
tuhva ñi cahan. 18 Cua tiin ñi chi
ri coo. Tu cua coho ñi iin cha xaan
cha cua cahni chi ñi, ñahni cha cua
tahan ñi. Cua tiso ñi ndaha ñi chi
ñivi cuhvi, ta cua nduvaha ñivi can
—cati ra Jesuu chi ra ta ra.

Ndaa ra Jesuu iti siqui andivi

(Lc. 24.50-53)

19 Nu ni ndihi cahan ra chahnu
Jesuu chi ra tatun ra, ta ndaa ra iti
siqui andivi, ta ni chacunda ra iti
chiyo ndaha cuaha ra Ndioo, [vati
tacan chaha ra Ndioo ndatu chi
ra]. 20 Tacan cuu, ta quee ra ta ra
cuahan ra, ta cati tuhun ra ta ra
ndihi ñuun can. Tindee ra chahnu
chi ra ta ra, ta ndehe ñivi ti vaha
xaan tuhun cahan ra ta ra, vati
cuhva cahnu xaan savaha tahan ra
ta ra nu cati tuhun ra ta ra. Tacan
ni cha cuu chi.

TUHUN VAHA CHA NI TAA RA CHAHNU LUCA

Ni taa tahan ra Luca iin tuhun vaha

1 Yoho ra chahnu Teófilo, tuvi
ñivi cuu ñi cha ni nducu
cuhva taa ñi tuhun ñaan cha cuu
cha ni chacoo nu iyo yo nu quichi
quivi ya. [2]Cha ni taa ñi cuhva cati
ñivi ni ndehe xihna cuii, ta cha
taa ñi cuhva cati ra ni cati tuhun
tuhun Ndioo nda ni xihna. Tacan
ni quihin cuenda ndi cha ni taa
ñi. [3]Chacan cuu cha saxini tahin ti
cua tai tutu chihun. Cuhva cha ni
chacoo chi tai chihun, vati nda ni
xihna cuii cha ni nducu xain cuhva
yoso cuhva ni chacoo tuhun, ta vii
vii ni cha ni nduqui cuhva. [4]Chacan
cuu cha cua coto cun ti cha ndicha
ndicha cuu tuhun cati tuhun ndi
chihun.

Cati tuhun tatun Ndioo ti cua cacu ra Juaan ra sacuanduta

[5]Nu quichi quivi cha ni chacoo
ra Herode. Rey ndaca ñahan ñuhun
Judea cuu ra, ta suvi ni quivi can
ni chacoo iin ra sutu nani Zacaría.
Cuenda ra Abía chahnu satiñu ra ve
ñuhun. Elisabet nani ñasihi ra, ta
ñivi ra Aarón chahnu cuu ña. [6]Vaha
xaan ndacu nduvi tahan ñi cuenda
ra Ndioo, vati sacuinu vaha ñi ndihi
cha ni cati tuhun ra Ndioo, ta ñahni
cha cumani ñi. [7]Tacan ni chacoo ñi,
soco ñahni sehe ñi iyo chi ñi, vati
ña cuu coo sehe ña Elisabet can,
ta quivi can cha chahnu xaan ñi.
Nduvi tahan ñi chahnu suhva.
[8]Tacan cuu, ta quivi can quihvi
ra sutu ta ra iyo cuenda ra Abía iti
nuun ra Ndioo, vati quivi satiñu
ra ve ñuhun cuu chi. [9]Cuhva iyo
costumbre ra ta ra nihin ra Zacaría
tiñu, ta quihvi ra ve ñuhun, vati
iyo cha cua samani ra chi ra Ndioo,
ta cua cahmi ra cutu. [10]Hora can
nducuiti ñivi iti chata. Tuvi ñivi
cuu ñi nducuiti, ta cahan ñi chi ra
Ndioo. [11]Tacan cuu, ta ndehe ra
Zacaría ti indi iin ra tatun Ndioo.
Chiyo ndaha cuaha nu cayu cutu
can indi ra. [12]Ndehe ra Zacaría
chi ra, ta quechaha saxini xaan ra,
ta yuhvi xaan yuhvi xaan cuni ra.
[13]Tacan cuu, ta quechaha cati ra
tatun Ndioo can chi ra ti:
—Yoho Zacaría, ña cua cuyuhvi
cun. Cha ni chini soho ra Ndioo
cuhva ni cati cun chi ra. Cua coo
iin sehun chi ñasihun, ta Juaan cua
cunani ra. [14]Cuaha xaan cua cusii
ini ndo chi ra cua savaha ra, ta tuvi

xaan ñivi cua cusii ini ñi nu cua
cacu ra. 15 Cua cuu ra iin rai cahnu
iti nuun ra chahnu Ndioo. Ña cua
coho ra nduta chiti uva, ta ni ña
cua coho ra ni iin nduta xaan. Nda
ni quivi cua cacu ra, ta cha iyo ra
Tati Ndioo chi ra. 16 Cua cati tuhun
ra chi ñivi Israel, ta cua saña ihni
ñi cuati ndacu ñi. Tuvi ñi cua saña
ihni ñi cuati ñi, ta cua sacahnu ñi
chi ra chahnu Ndioo cua savaha ra.
17 Cua yaha ra iti nuun ra chahnu,
ta cuhva ni chacoo Elía cua coo ra,
vati cua coo tu ndee ini chi ra. Cua
savaha ra cha cua cuni mani ra rai
chi sehe ra, ta cua savaha ra cha
cua saña ñivi ndavaha ni ndacu ñi,
ta cua savaha ñi cha vaha. Tacan ni
cua savaha ra, ta cua saxini vaha
ñi cuenda ra chahnu —cati ra tatun
Ndioo chi ra Zacaría.
18 Tacan cuu, ta cati ndico ra
Zacaría chi ra ti:
—¿Yoso cuhva cua cote ti cha
ndicha cati cun? Cha chahnu xain,
ta cha chahnu tahan ñasihi yu —
cati ra.
19 Ta cati ndico ra tatun Ndioo can
ti:
—Yuhu cuu ra Gabriel. Iti nuun ra
Ndioo iye, ta tava tiñu ra chihin yu,
vati cua cati tuhun yu tuhun vaha
ya chihun. 20 Cua nduñihun. Ña cua
cuu cahan con nda cua nda quivi
cua cacu sehun, vati ña chinu ini
cun tuhun cati tuhin chihun, soco
nu cuahan quivi cua coo chi cuhva
cati yu —cati ra.
21 Tacan cuu, ta ni vii ndatu
ñivi cha cua quee ra Zacaría, ta
iyo xaan cuni ñi, vati nahan xaan
nducuee ra tichi ve ñuhun. 22 Tacan
cuu, ta quee ra, soco ña cuu cahan
ra chi ñi. Chacan cuu cha chito ñi
ti nducahan ra Ndioo chi ra tichi ve
ñuhun. Ndicha cuii xini ni ra sico
ra chi ñi, soco ña cuu cahan ra.
23 Quivi can nuna nuun ra cha
satiñu ra ve ñuhun, ta cuahan
ndico ra iti vehe ra. 24 Tacan cuu,
ta quetuvi ña Elisabet cha ñuhun
sehe ña, ta ña quee ca ña tichi
vehe. Queta uhun yoo ña quee ña,
ta quechaha saxini ña chi anima
ña ti 25 cha ni chaha ra chahnu cha
tahan ña tacan quivi can. Tacan ni
savaha ra, vati ña cua cucahan ca
nuun ña iti nuun ñivi, saxini ña.

Cati tuhun tatun Ndioo ti cua cacu ra Jesuu

26 Cha yaha iin iñu yoo, ta tava
tiñu tucu ra Ndioo chi ra Gabriel
tatun ra. Iti ñuhun Galilea tachi ra
chi ra, ta cuahan ra iti ñuun nani
Nazaret, 27 ta cuahan ra nuun iyo
ña nani María. Ñahan yoco cuu
ña, ta cha iyo vaha tuhun ti cua
tandaha ña. Chi iin ra nani José
cua tandaha ña, ta ñivi ra David
chi ra. 28 Tacan cuu, ta quihvi ra
tatun Ndioo can nu iyo ña María, ta
quechaha cati ra chi ña ti:
—¡Na cumi chi maun! Cahnu xaan
tu manini cha ni savaha ra Ndioo
chihun. Iyo ra chahnu chihun, ta
taqui xaan cha ni savaha ra chihun
—cati ra.
29 Tacan cuu, ta cuaha xaan
quechaha saxini xaan ña ti cha cati
ra tacan, ta nanducu xini ña ñaan
tuhun cuu chacan. 30 Tacan cuu, ta
cati ra tatun Ndioo can chi ña ti:
—Yoho María, ña cuyuhvi cun,
vati cua savaha ra Ndioo tu manini
chihun. 31 Cua tuvi iin sehe cun

tichi cun, ta cua cacu ra, ta Jesuu
cua cunani ra. 32 Cahnu xaan rai
cua cuu ra, ta cua cati ñivi ti sehe
ra Ndioo cahnu cuu ra. Cua cuhva
ra chahnu Ndioo cha cua cuu ra iin
rai ndaca ñahan cuhva cha ni cuu
ra David ñivi ra iti chata tiempu
chahnu, 33 ta cua cundaca ñahan ra
chi ñivi Israel ndihi ni quivi ndihi
ni tiempu, ta ña cua cundihi cha
cua cundaca ñahan ra —cati ra.
34 Tacan cuu, ta quechaha nducu
tuhun ña María chi ra tatun Ndioo
can ti:
—¿Yoso cua cuu chacan, vati ña ta
coi chi ra rai? —cati ña.
35 Ta cati ndico ra tatun Ndioo
can ti:
—Cua quichi ra Tati Ndioo chihun,
ta cua cuhva ra Ndioo cahnu tu
ndee ini chihun. Chacan cuu cha
cua cati ñivi ti ii xaan ra, ta sehe
Ndioo chi ra. 36 Ta ña Elizabet
tahun—cha chahnu xaan ña, soco
cha tuvi sehe ña tichi ña. Nu quichi
quivi cati ñivi ti ñahni sehe ña cua
coo, soco vitin cha queta iñu yoo
cha ñuhun sehe ña. 37 Tacan tahan
ña, vati cuu savaha ra Ndioo ñaan
cha cuni ra —cati ra.
38 Ta cati ndico ña María ti:
—Musu ra chahnu cui. Na cua coo
chi chihin yu cuhva cati cun —cati
ña.
Tacan cuu, ta quee ra tatun Ndioo
can cuahan ra.

Chahan ña María nu iyo ña Elisabet

39 Suvi ni quivi can cuahan ña
María iti ñuhun Judea, ta numi
xaan cuahan ña. Yucu xaan nu
cuahan ña, 40 ta queta ña ñuun nu
iyo vehe ra Zacaría, ta quihvi ña
tichi vehe, ta sacahnu ña chi ña
Elisabet. 41 Nu ni chini ña Elisabet
cha cahan ña María, ta ni tuñu ve
tichi ña, ta cha iyo ra Tati Ndioo
chi ña. 42 Tacan cuu, ta nihin xaan
quechaha cana chaa ña, ta cati ña
chi ña María ti:
—Iyo xaan tu manini chihun, ta
cua coo xaan tu manini chi sehun.
43 Ñahni yavi ndai, ta chi main
quichi cun, ta sihi ra chahnu cua
cuu cun. 44 Nu chini yu cha cahun
chihin yu, ta tuñu ve tichi yu, vati
sii xaan cuni ve. 45 Na cua cusii ini
cun, vati chinu ini cun ti cua tahun
cuhva ni cati ra chahnu chihun —
cati ña.
46 Tacan cuu, ta quechaha cati ña
María ti:
Sacahnu yu chi ra chahnu.
47 Cusii ini yu chi ra Ndioo,
ta maan ra cuu ra sanduvaha
anime.
48 Cusii ini yu chi ra,
vati cha chito ra ti ñivi ndahvi
cuu yu,
ta musu ra chihin yu.
Vitin ta nda cua nda iti nuun
cua cati ndihi ñivi ti iyo tu
manini chihin yu.
49 Tacan cua cati ñi,
vati ra iyo tu ndee ini—racan
cuu ra savaha cha cahnu xaan
chihin yu,
ta ii xaan iyo ra.
50 Ndihi ni quivi ndihi ni tiempu
cundahvi ini ra chi ñivi
sacahnu chi ra.
51 Iyo xaan tu ndee ini chi ra,
ta cha sandoyo ñuhun ra chi
ñivi ndurai,
vati rai xaan cuni ñi chi anima
ñi.

52 Cha tava ndaa ra chi ñivi ndaca ñahan,
ta sacahnu ra chi ñivi ndahvi.
53 Cha savaha ra cha vaha chi ñivi cumani,
ta tava ndaa ra chi ñivi iyo vaha.
54 Cha tindee ra chi ñivi Israel musu ra.
Cha ñuhun ini ra chi ñi,
ta cundahvi ini ra chi ñi.
55 Tacan ni savaha ra cuhva cha ni cati ra chi ñivi yo iti chata.
Tacan ni cati ra ti ndihi ni quivi ndihi ni tiempu cua cundahvi ini ra chi ra Abraham chi ndihi ñivi cuu ñivi ra iti nuun
—cati ña María.
56 Tacan cuu, ta ndoo nuun ña María chi ña Elisabet. Uni yoo ndoo nuun ña chi ña, ta sa cuanuhun ndico ña vehe ña.

Ni cacu ra Juaan ra sacuanduta

57 Nu ni queta quivi cha cua cacu sehe ña Elisabet, ta ni cacu iin ra luhu sehe ña. 58 Tacan cuu, ta chito ñivi ña ti cuaha xaan cundahvi ini ra chahnu chi ña. Chito tahan ñivi iyo ñuun ña, ta ndihi ñi ta ñi cusii ini ñi chi ña. 59 Tacan cuu, ta yaha una quivi, ta quichi ñi vehe ña, vati cua tahnda ñiin xini xuu ve luhu can [cuhva iyo costumbre ñi], ta cati ñi ti cua cunani tahan ve Zacaría cuhva nani sutu ve. 60 Tacan cati ñi, soco cati sihi ve ti:
—Ñavi. Juaan cua cunani ve —cati ña.
61 Ta cati ndico ñi chi ña ti:
—Yoni ñivi ndo nani tacan —cati ñi.
62 Tacan cuu, ta quechaha savaha ñi seña chi sutu ve, ta nducu tuhun ñi chi ra yoso cuni maan ra cha cua cunani ve. 63 Tacan cuu, ta chica ra iin vitu nu cua taa ra, ta quechaha taa ra ti Juaan nani ve. Tacan ni taa ra nu vitu can, ta iyo xaan cuni ndihi ñi. 64 Tacan cuu, ta suvi ni hora can nducahan ndico ra Zacaría, ta sacahnu ra chi ra Ndioo.
65 Yuhvi cuni ndihi ñivi iyo tican, ta cahan ndihi ñivi chi tahan ñi iyo yucu can ñuhun Judea can, ta saxini ñi ñaan cha cuu chacan. 66 Chini ndihi ñivi tuhun can, ta saxini ñi chi anima ñi, ta nducu tuhun ñi iin ñi inga ñi ti:
—¿Ñaan rai cua cuu racan?
Tacan ni nducu tuhun ñi, vati cua tindee ra chahnu chi ra.

Yaa cha ni chita ra Zacaría

67 Tacan cuu, ta iyo tahan ra Tati Ndioo chi ra Zacaría sutu ve, ta quechaha cahan ra yoso cuhva cua cuahnu ve iti nuun, ta cati ra ti:
68 Cahnu xaan rai cuu ra chahnu Ndioo,
vati cha tindee ra chi ñivi Israel ñivi maan ra,
ta cua sacacu ra chi yo.
69 Cua sacacu ra chi yo,
vati iyo tu ndee ini chi ra,
ta ñivi ra David musu ra cua sacacu chi yo.
70 Tacan ni cati ra,
vati nu quichi quivi cati ra ni cahan cuenda ra Ndioo ti
71 cua cacu yo nu cuxaan ini ñivi chi yo.
Cua cacu yo ndihi nu cani tahan ñivi chi yo.
72 Cati ra ti cua cundahvi ini ra Ndioo chi ñivi yo tiempu chahnu,
ta ña cua naan ini ra tuhun tiso ra nu quichi quivi.

73 Cua cucuhun ini ra tuhun can,
vati cahan ra iin cha rai chi
ra Abraham ra cuu ñivi yo
tiempu chahnu.
74 Cati ra ti cua sacacu ra chi yo nu
iyo yo chi ñivi cuxaan ini chi yo,
vati cua satiñu yo cuenda maan ra,
ta ña cua cuyuhvi yo.
75 Chi maan ra cua coo vaha yo.
Cua coo ii yo ndihi ni quivi cha
iyo yo nu ñuhun ñuñivi.
76 Ta yoho sehu, cua cati ñivi ti
maun cuu ra cahan cuenda ra
Ndioo cahnu,
vati cua yaha xihna maun.
Cua tiso vahun tiñu nu cua yaha
ra chahnu,
ta sa cua quichi ra.
77 Chacan cuu cha cua sacoto cun
chi ñivi ti cua sacacu ra chi ñi
nu ndacu ñi ndavaha ni,
ta cua naan cuati ndacu ñi.
78 Tacan ni cua savaha ra Ndioo
chi yo,
vati cuni mani ra chihin yo,
ta cundahvi ini ra chihin yo.
Cua queta quivi cua quichi
sacacu ra chihin yo.
79 Cua ndehe ñivi iyo chi tu ndoho
chi ra,
ta sa cua saquehni ra cha vii chi
anima ñi
—cati ra.
80 Tacan cuu, ta ni chahnu ra Juaan
can, ta chaha ra Ndioo tu ndee ini chi
ra. Mani tichi cuhu ni chacoo ra nda
cua nda quivi quechaha cati tuhun ra
chi ñivi judío can.

Ni cacu ra Jesuu

(Mt. 1.18-25)

2 Tacan cuu, ta quivi can cati
tuhun ra cumi tiñu cahnu
nani Augusto ti cua yaha ndihi
ñivi nu ra cumi tiñu, ta cua cuhva
ñi sivi ñi. 2 Cha ni yaha xihna cuii
ñi nu ra cumi tiñu cuu chacan, ta
ndaca ñahan ra Cirenio ñuhun
Siria. 3 Ndihi ñivi cuahan ñi ñuun
ñi ti cua cuhva ñi sivi ñi chi ra
cumi tiñu can. 4 Chacan cuu cha
quee ra José ñuun Nazaret cha iyo
cuenda ñuhun Galilea, ta cuahan ra
iti ñuhun Judea nu iyo ñuun Belén,
[vati cua cuhva ra sivi ra]. Tican
cuahan ra, vati nu ni cacu ra David
tiempu chahnu cuu ñuun can, ta
tata ra David cuu ra. 5 Tican cuahan
ra chi ña María, vati cha iyo vaha
tuhun cha cua tandaha ña chi ra,
ta ñuhun sehe ña. Tican cuahan ñi,
vati cua cuhva ñi sivi ñi chi ra cumi
tiñu ñuun Belén can. 6 Cha ni iyo ñi
tican, ta queta quivi ni cacu sehe
ña. 7 Chacan cuu cha cacu ra luhu
sehe xihna cuii ña. Tacan cuu, ta
tisucu ña sahma chi ve, ta chaqui
ña chi ve tichi canoa nu chachi
sana ñivi, vati ñahni ca vehe nuna
nu cua coo ñi.

Quichi ra tatun Ndioo nu iyo ra sacuenda chi ri mbee

8 Yatin ñuun can ni chacoo ra
sacuenda chi ri mbee sana ra. Tichi
cuhu iyo ra, ta cumi ra chi ri mbee
can cha cuaa can. 9 Tacan cuu, ta
cha iyo iin ra tatun Ndioo nu iyo
ra. Ndichin xaan cuu nuun iyo
ra, vati quichi ra cuenda ra Ndioo.
Chacan cuu cha yuhvi xaan yuhvi
xaan cuni ra cumi chi ri mbee can.
10 Tacan cuu, ta quechaha cati ra
tatun Ndioo can chi ra ta ra ti:
—Ña cuyuhvi ndo, vati taqui xaan
tuhun vaha cua cati tuhin chi ndo,

ta cua cusii ini ndo. Cua cusii ini
ndihi ñivi, 11 vati vitin quivi ya cha
ni cacu iin rai cua sacacu chi ndo.
Ñuun David cacu ra, ta ra chahnu
Cristo cuu ra, vati tava tiñu ra
Ndioo chi ra. 12 Cua cuhve iin seña
chi ndo, vati nu cua nanihin ndo
chi ve cua ndehe ndo ti isucu ve
sahma, ta caa ve tichi canoa nu
chachi sana ñivi. [Chacan cuu cha
cua coto ndo ti cati yu cha ndicha
chi ndo] —cati ra tatun Ndioo can
chi ra.
13 Tacan cuu, ta quii xaan quichi
ca ra tatun Ndioo chi ra. Tuvi xaan
ra cuu ra quichi, ta sacahnu xaan ra
ta ra chi ra Ndioo, ta cati ra ta ra ti:
14 ¡Cahnu xaan cuu ra Ndioo iyo
iti siqui andivi!
Na cua coo mani ndihi ñivi iyo
nu ñuhun ñuñivi ya,
[ta na cua cuni ñi chi tahan ñi]
—cati ra tatun Ndioo can.
15 Tacan cuu, ta cuahan ndico ra
tatun Ndioo can iti siqui andivi, ta
ra cumi chi ri mbee can quechaha
cati ra chi tahan ra ti:
—Na coho iti ñuun Belén, ta na
cua ndehe yo ñaan cha cuu chacan
cha cati tuhun ra chahnu chi yo —
cati ra ta ra.
16 Tacan cuu, ta numi xaan ra
cuahan ra cumi chi ri mbee ta ra iti
ñuun. Cuahan ra, ta nanihin ra chi
ña María chi ra José, ta caa ve tichi
canoa can. 17 Ni ndehe ra ta ra chi
ve, ta quechaha chaha ra cuenda
yoso cuhva ni cati ra tatun Ndioo
cuenda vecan. 18 Ta ndihi ñivi ni
chini tuhun cati ra cumi chi ri
mbee can—iyo xaan cuni ñi, 19 soco
ña María ña cahan ña cuenda
chacan, soco saxini ña ñaan tuhun
cuu chi. 20 Tacan cuu, ta cuahan
ndico ra cumi chi ri mbee can, ta
sacahnu xaan ra chi ra Ndioo.
Sacahnu ra chi ra, vati cuaha xaan
cha ni chini soho ra, ta cuaha xaan
cha ni ndehe ra cha ni cahan ra
tatun Ndioo chi ra.

Ni chandaca ñivi ra Jesuu chi ra ve ñuhun cahnu

21 Tacan cuu, ta yaha una quivi, ta
tahnda ñiin xini xuu ra, [cuhva iyo
costumbre maan ñi ta ñi,] ta cati ñi
ti Jesuu nani ra cuhva ni cati tatun
Ndioo, ta ni cumani coo sehe ña
María.
22 Tacan cuu, ta queta quivi cha
cua coo vaha ndico ñi cuhva cati
ley Moisee, ta cuahan ñi iti ñuun
Jerusalén. Cuahan ñi, vati cua
cundaca ñi chi ve luhu can, vati
cua cuhva cuenda ñi chi ve chi ra
chahnu Ndioo. 23 Tacan ni savaha
ñi, vati cati ley ra chahnu ti chi
ndihi ra cuati cuu sehe xihna cuii
ñi cua cuhva cuenda ñi chi ra
Ndioo. 24 Chacan cuu cha cuahan ñi,
vati cua samani ñi cuhva cati ley
Ndioo. Uvi ri lucu a uvi ri ndivi cua
samani ñi, cati chi.
25 Tacan cuu, ta iyo iin ra ñuun
Jerusalén can. Simeón nani ra, ta
rai vaha ndicha cuu ra. Sacahnu
vaha ra chi ra Ndioo, ta cuni ra
ndehe ra nu cua cacu ñivi judío chi
tu ndoho, ta iyo tahan ra Tati Ndioo
chi ra. 26 Cha cati ra Tati Ndioo chi
ra ti ña cua cuvi ra nda cua nda cua
ndehe xihna ra chi ra Cristo, vati
cua tava tiñu ra chahnu chi ra. 27 Ni
chandaca ra Tati Ndioo chi ra, ta
quihvi ra tichi ve ñuhun. Tacan cuu,
ta quichi naan sutu ra sihi ra chi

ra Jesuu, vati cua savaha ñi chi ra
cuhva cati ley can. 28 Tacan cuu, ta
chacuisucu ndaha ra Simeón can
chi ra Jesuu, ta cahan vaha xaan ra
chi ra Ndioo, ta cati ra ti:
29 Yoho ra chahnu, na cua cuhva
cun cha cua cuvi yu vitin,
vati cha ni savahun cuhva cati
cun chihin yu.
30 Cha ni ndehi chi ra cua sacacu
chi ndi vitin.
31 Cha tachi maun chi ra nu iyo
ndihi ñivi,
32 ta cua cati tuhun ra chi ñivi cuu
inga tucu ñivi,
ta cahnu xaan ñivi cua cuu ñivi
judío ñivi maun cua savaha ra
—cati ra.
33 Tacan cuu, ta iyo xaan cuni
sutu ra sihi ra cha chini ñi tuhun
cahan ra Simeón cuenda ra luhu
sehe ñi. 34 Tacan cuu, ta sacu-ii ra
Simeón chi ñi, ta quechaha cati ra
chi ña María sihi ve ti:
—Cua cuiso ra iin tiñu cahnu
xaan, ta cuaha ñivi Israel cua
ndoyo ñuhun cuenda ra, soco cuaha
ñi cua cacu cua savaha ra. Sava ta
cua iin seña ni tiso ra Ndioo cuu ra,
soco iyo ñivi cua cuni cani tahan ñi
chi ra. 35 Chacan cuu cha cua coto
ra Ndioo yoso cuhva saxini ñivi chi
anima ñi. Ta yoho María, cuaha
xaan cua nducuihya cuni cun —cati
ra.
36 Tacan cuu, ta iyo tahan iin
ñahan tican. Ana nani ña, ta cahan
ña cuenda ra Ndioo. Sehe ra Fanuel
ñivi Aser chi ña, ta ñahan chahnu
chahnu cuu ña. Cha tandaha tahan
ña, ta ni chacoo ña chi ii ña ucha
cuiya, ta chihi ra. 37 Ñahan ndahvi
cha cuu ña, ta cha queta ña cumi
xico cumi cuiya ña. Ña quee ña
tichi ve ñuhun, soco nduvi ta niñu
cahan ña chi ra Ndioo, ta iyo ndita
ña iti nuun ra. Tacan ni sacahnu
ña chi ra Ndioo. 38 Tuhva ñacan nu
iyo ñi chi ra Simeón hora can, ta
quechaha chaha ña iin tiahvi ndioo
chi ra Ndioo, ta cahan ña cuenda ra
Jesuu, ta chaha ña cuenda chi ndihi
ñivi cuni cha cua cacu ñi ñuun
Jerusalén.

Cuanuhun ndico ñi ñuun Nazaret

39 Savaha ñi ndihi cuhva cati
ley ra chahnu, ta cuanuhun ndico
ñi ñuun Nazaret cha iyo cuenda
ñuhun Galilea. 40 Tacan cuu, ta ni
chahnu ra Jesuu. Chacoo tu ndee
ini chi ra, ta nditi xaan xini ra cuu,
ta savaha xaan ra Ndioo tu manini
chi ra.

Chahan ra Jesuu ve ñuhun cahnu iyo ñuun Jerusalén

41 Cuiya ta cuiya chahan sutu ra
chi sihi ra ñuun Jerusalén, vati
sacahnu ñi vico cuenda cha ni cacu
ñivi ñi ñuhun Egipto tiempu chahnu.
42 Nu ni queta ra Jesuu uchi uvi
cuiya ra, ta cuahan tucu ñi vico can
cuhva iyo costumbre ñi. 43 Tacan
cuu, ta queta quivi ni ndihi vico, ta
cuanuhun ndico ñi iti ñuun, soco
ña chito ñi cha ni ndoo ra Jesuu
ñuun Jerusalén. 44 Saxini ñi ti icaa
ni cuahan ra chi amigu ñi, vati tuvi
ñi cuahan icaa ni. Tacan ni chica ñi
iin nduvi, ta quechaha nanducu ñi
chi ra chi ñivi ñi chi amigu ñi, vati
tuvi ñi chahan vico, 45 ta ña nanihin
ñi chi ra. Chacan cuu cha cuahan
ndico ñi iti ñuun Jerusalén, vati cua
nanducu ñi chi ra tican.

46 Tacan cuu, ta cha yaha uni
quivi cha nanducu ñi chi ra, ta sa
nanihin ñi chi ra. Ve ñuhun iyo ra,
ta nanihin ñi chi ra. Nu ndaa ra
maestru ndaa ra, ta tasoho ra cha
cahan ra maestru ta ra, ta nducu
tuhun ra chi ra ta ra. 47 Iyo xaan
cuni ndihi ñivi chini cha cahan
ra, vati vaha xaan cutuni ini ra, ta
vaha xaan cati ndico ra. 48 Ndehe
ñivi ra chi ra, ta iyo xaan cuni ñi.
Tacan cuu, ta quechaha cati sihi ra
chi ra ti:
—Sehu, ¿ñacu ndacu cun tehen
chi ndi? Yuhu chi sutu cun—cha
saxini xaan ndi, ta nanducu ndi
chihun —cati ña.
49 Ta cati ndico ra ti:
—Ña chite cha ña chito ndo ndaa
iti cua nanihin ndo chihin yu.
Saxini yu ti chito ndo ti tiñu suti
ndacu i —cati ra chi ñi.
50 Tacan ni cati ra, soco ña nituni
ini ñi tuhun ni cahan ra chi ñi.
51 Tacan cuu, ta cuanuhun ndico
ra chi ñi, ta queta ndico ñi ñuun
Nazaret. Tasoho ra cha cahan ñi,
ta ndihi chacan saxini sihi ra chi
anima ña. 52 Tacan cuu, ta chahnu
ca ra Jesuu, ta cutuni ca ini ra, ta
iyo xaan tu manini chi ra chi ra
Ndioo chi ndihi ñivi.

Tichi cuhu cati tuhun ra Juaan ra sacuanduta

(Mt. 3.1-12; Mr. 1.1-8; Jn. 1.19-28)

3 Cha queta chahun cuiya cha
ni quihvi ra Tiberio, ta cuu ra
cumi tiñu cahnu. Quivi can Poncio
Pilato cuu ra ndaca ñahan chi ñivi
iyo ñuhun Judea, ta ndaca ñahan ra
Herode chi ñivi iyo ñuhun Galilea,
ta ndaca ñahan ra Felipe yani ra chi
ñivi iyo ñuhun Iturea chi ñivi iyo
ñuhun Traconite, ta ndaca ñahan ra
Lisania chi ñivi iyo ñuhun Abilinia.
2 Anaa chi ra Caifás cuu ra cuu
sutu chahnu quivi can, ta cahan
ra Ndioo chi ra Juaan sehe ra
Zacaría. Tichi cuhu iyo ra, ta cahan
ra Ndioo chi ra. 3 Tacan cuu, ta
chahan ra Juaan ndihi nu iyo ñivi
yatin yuta Jordán, ta cati tuhun ra
chi ñivi can. Cati tuhun ra ti na cua
saña ihni ñi cuati ndacu ñi, ta cua
cuanduta ñi. Chacan cuu cha cua
cucahnu ini ra Ndioo cuati ndacu
ñi. 4 Tacan ni savaha ra Juaan
cuhva iyo tuhun tutu ni taa ra Isaía
ra ni cahan cuenda ra Ndioo iti
chata, vati cati ra Isaía ti:

Cua cana chaa iin rai tichi cuhu,
ta cua cati ra chi ñivi ti:
"Na cua tiso vaha ndo tiñu,
vati cua quichi ra chahnu.
5 Na cua saxini vaha ndo,
ta na cua tiso vaha ndo anima
ndo,
ta cua coo vaha ndo chi ra.
6 Cua coto ndihi ñivi ñuñivi ti cua
sacacu ra Ndioo chi ñivi nu
iyo ñi chi tu ndoho," cua cati
ra,

cati ra Isaía.
7 Quichi ñivi nu iyo ra Juaan, vati
cuni ñi cha cua sacuanduta ra chi
ñi. Tacan cuu, ta cati ra chi ñi ti:
—Ndihi ndioho, ña vaha ñivi cuu
ndo, vati iyo ndo sava ta cua iyo ri
coo, [vati ña vaha ndacu ndo]. Cha
saxini ndo ti cua cuanduta ndo,
coto ña cua cacu ndo nu cua tachi
tuni ra Ndioo chi ñivi. 8 Na cua
saña ihni ndo cuati ndacu ndo, ta
na cua savaha ndo cha vaha ndicha.
Ña cua saxini ndo ti ñivi ndo chi

ra Abraham chahnu. Yuhu cati ti
ñahni yavi ndaa chacan, vati ndacu
ndo cuati. Tu cua cuni ra Ndioo,
[cua cuu savaha ra iin cha cahnu,]
ta cua cati ra chi yuu ya ti cua cuu
chi ñivi ra Abraham, ta ñivi ndicha
ra Abraham cua cuu chi. 9 Vitin cha
cua tava ndaa ra Ndioo chi ñivi ña
ndacu cha vaha. Tu ña cua savaha
ñi cha vaha, cua tava ndaa ra chi
ñi. Cua tachi tuni ra chi ñi, ta cua
yaha ñi nu cayu ñuhun —cati ra.
10 Tacan cuu, ta quechaha nducu
tuhun ñivi can chi ra ti:
—¿Ñaan cha cuu cha cua savaha
ndi? —cati ñi.
11 Ta cati ndico ra ti:
—Na cua tindee ndo chi ñivi
ndahvi. Tu cha iyo vaha sahma
chi ndo, na cua tindee ndo chi ñivi
cumani sahma. Tu cha iyo vaha cha
cua cachi ndo, na cua tindee ndo
chi ñivi cumani cha cachi —cati ra.
12 Quichi tahan ra satiahvi chi
ñivi, vati cua cuanduta tahan ra ta
ra, ta nducu tuhun ra chi ra Juaan
ti:
—Maestru, ¿ñaan cha cuu cha cua
savaha ndi? —cati ra.
13 Ta cati ndico ra chi ra ta ra ti:
—Ña cua yaha cuhva satiahvi ndo
chi ñivi, vati cha cati ra cumi tiñu
yoso cuhva cua satiahvi ndo chi ñi
—cati ra.
14 Tacan cuu, ta nducu tuhun
tahan ra sandaru chi ra ti:
—¿Ñaan cha cuu cha cua savaha
maan ndi? —cati ra.
Ta cati ndico ra Juaan chi ra ti:
—Ña cua cati ndo chi ñivi ti cua
cani ndo chi ñi, tu ña cua cuhva
ñi xuhun chi ndo, ta ni ña cua cati
ndo ti cua xico tuhun ndo chi ñi, tu
ña cua cuhva ñi xuhun chi ndo. Ña
cua suhu ndo, soco cua ndoo ndo
vaha cuhva cha tiahvi ra ndaca
ñahan chihin ndo —cati ra.
15 Tacan cuu, ta quechaha saxini
xaan ndihi ñivi can cuenda ra
Juaan. Saxini ñi chi anima ñi ti vasi
ra Cristo cuu ra, 16 soco cati ndico
ra chi ndihi ñi ti:
—Yuhu sacuandute chi ndo chi
nduta. Iti nuun ca cua quichi
inga rai, ta iyo ca tu ndee ini chi
maan ra. Ña cuu ndachi yu tiendu
ndichan ra, vati ñahni cha vaha
iyo chihin yu. Maan ra cua cuhva
cha cua coo ra Tati Ndioo chi ndo,
ta suvi ni maan ra cua tachi tuni.
17 Cua ndehe ra yoo ñivi cuni cha
vaha ndicha, ta cua canihin vaha ra
chi ñivi can, soco cua tava ndaa ra
chi ñivi ña cuni cha vaha. Cua cayu
ñican, ta ña cua ndahva ñuhun can
—cati ra Juaan can.
18 Cuaha xaan chaha ra Juaan
cuenda chi ñivi, ta cati tuhun ra
tuhun vaha chi ñi. 19 Nu quichi
quivi cha cati ra chi ra Herode rey
can ti ña vaha cha quihin ra chi
ña Herodía ñasihi yani ra, ta ni ña
vaha ndihi ca ndavaha ni ni savaha
ra. 20 Chacan cuu cha ña vaha cuni
ra Herode, ta ni tihi ra chi ra Juaan
ve caa.

Cha ni chanduta ra Jesuu

(Mt. 3.13-17; Mr. 1.9-11)

21 Cha ni chanduta ndihi ñivi can,
ta ni chanduta tahan ra Jesuu. Nu
ni chanduta ra, ta cahan ra chi ra
Ndioo, ta suvi ni hora can nuna
iti siqui andivi, 22 ta quichi nuun
ra Tati Ndioo chi ra. Cuhva caa ri
ndivi caa ra Tati Ndioo, ta nuun ra.

Tacan cuu, ta quechaha cahan ra
Ndioo iti siqui andivi, ta cati ra chi
ra Jesuu ti:
—Yoho, sehi chihun. Cuni xain
chihun, ta cusii ini yu chihun —
cati ra.

Ñivi cuu ñivi ra Jesuu nu ni quichi quivi

(Mt. 1.1-17)

23 Cha queta ra Jesuu oco uchi
cuiya ra, ta quechaha cati tuhun ra
chi ñivi. Sehe ra José chi ra cuhva
ni saxini ñivi, ta sutu ra José cuu ra
Elí. 24 Sutu ra Elí can cuu ra Matat,
ta sutu ra Matat can cuu ra Leví, ta
sutu ra Leví can cuu ra Melqui, ta
sutu ra Melqui can cuu ra Jana, ta
sutu ra Jana can cuu ra José, 25 ta
sutu ra José can cuu ra Matatía, ta
sutu ra Matatía can cuu ra Amón,
ta sutu ra Amón can cuu ra Nahum,
ta sutu ra Nahum can cuu ra Esli, ta
sutu ra Esli can cuu ra Nagai, 26 ta
sutu ra Nagai can cuu ra Maat, ta
sutu ra Maat can cuu ra Matatía, ta
sutu ra Matatía can cuu ra Semei,
ta sutu ra Semei can cuu ra José, ta
sutu ra José can cuu ra Judá, 27 ta
sutu ra Judá can cuu ra Joana, ta
sutu ra Joana can cuu ra Resa, ta
sutu ra Resa can cuu ra Zorobabel,
ta sutu ra Zorobabel can cuu ra
Salatiel, ta sutu ra Salatiel can
cuu ra Neri, 28 ta sutu ra Neri can
cuu ra Melqui, ta sutu ra Melqui
can cuu ra Adi, ta sutu ra Adi can
cuu ra Cosam, ta sutu ra Cosam
can cuu ra Elmodam, ta sutu ra
Elmodam can cuu ra Er, 29 ta sutu
ra Er can cuu ra Josué, ta sutu ra
Josué can cuu ra Eliezer, ta sutu ra
Eliezer can cuu ra Jorim, ta sutu
ra Jorim can cuu ra Matat, 30 ta
sutu ra Matat can cuu ra Leví, ta
sutu ra Leví can cuu ra Simeón, ta
sutu ra Simeón can cuu ra Judá, ta
sutu ra Judá can cuu ra José, ta
sutu ra José can cuu ra Jonán, ta
sutu ra Jonán can cuu ra Eliaquim,
31 ta sutu ra Eliaquim can cuu ra
Melea, ta sutu ra Melea can cuu ra
Mainán, ta sutu ra Mainán can cuu
ra Matata, ta sutu ra Matata can
cuu ra Natán, 32 ta sutu ra Natán
can cuu ra David, ta sutu ra David
can cuu ra Isaí, ta sutu ra Isaí can
cuu ra Obed, ta sutu ra Obed can
cuu ra Booz, ta sutu ra Booz can
cuu ra Salmón, ta sutu ra Salmón
can cuu ra Naasón, 33 ta sutu ra
Naasón can cuu ra Aminadab, ta
sutu ra Aminadab can cuu ra Aram,
ta sutu ra Aram can cuu ra Esrom,
ta sutu ra Esrom can cuu ra Fare, ta
sutu ra Fare can cuu ra Judá, 34 ta
sutu ra Judá can cuu ra Jacob, ta
sutu ra Jacob cuu ra Isaac, ta sutu
ra Isaac cuu ra Abraham, ta sutu
ra Abraham cuu ra Taré, ta sutu
ra Taré cuu ra Nacor, 35 ta sutu ra
Nacor can cuu ra Serug, ta sutu ra
Serug can cuu ra Ragau, ta sutu ra
Ragau can cuu ra Peleg, ta sutu ra
Peleg can cuu ra Heber, ta sutu ra
Heber can cuu ra Sala, 36 ta sutu
ra Sala can cuu ra Cainán, ta sutu
ra Cainán can cuu ra Arfaxad, ta
sutu ra Arfaxad can cuu ra Sem, ta
sutu ra Sem cuu ra Noé, ta sutu
ra Noé cuu ra Lamec, 37 ta sutu ra
Lamec cuu ra Matusalén, ta sutu ra
Matusalén cuu ra Enoc, ta sutu ra
Enoc cuu ra Jared, ta sutu ra Jared
can cuu ra Mahalaleel, ta sutu ra
Mahalaleel can cuu ra Cainán, 38 ta

sutu ra Cainán can cuu ra Enón, ta
sutu ra Enón cuu ra Set, ta sutu ra
Set cuu ra Adán, ta sutu ra Adán
cuu ra Ndioo.

Cuni ndehe run cuihna a ña vaha cua savaha ra Jesuu

(Mt. 4.1-11; Mr. 1.12-13)

4 Iyo ra Tati Ndioo chi ra Jesuu,
ta quichi ndico ra iti yuta
Jordán. Tacan cuu, ta ni chandaca
ra Tati Ndioo chi ra tichi cuhu. [2]Uvi
xico quivi ni chacoo ra Jesuu tican,
vati cua ndehe run cuihna a ña
vaha cua savaha ra Jesuu, ta ñahni
cha chachi ra quivi can. Chacan cuu
cha cha ni chisoco xaan ra, ta queta
quivi can. [3]Tacan cuu, ta quechaha
cati run cuihna chi ra ti:
—Tu ndicha ti sehe Ndioo cuu cun,
cua cati cun chi yuu ya ti cua cuu
chi paan —cati run.
[4]Ta cati ndico ra Jesuu chi run ti:
—Cha cati tutu Ndioo ti ñavi chi
cha cua cachi ñi cua coo ndito ñivi,
soco ra Ndioo cuu ra cua cuhva tu
ndee ini chi ñi, cati chi —cati ra.
[5]Tacan cuu, ta ni chandaca run
cuihna chi ra iin nu sucun xaan, ta
ndihi ñuun nu ndaca ñahan ñivi
nu ñuhun ñuñivi sanahan run chi
ra. Iin cha quii quii ni sanahan run
chacan chi ra, [6]ta quechaha cati
ndico run chi ra ti:
—Ndihi cha ni ndehun ndihi cha
taqui can cua cuhve chihun, vati
chi main cuu chi, ta ndaa ñi cuni
yu cua cuhve chi chi. [7]Tu cua
cahnu chiti cun iti nuin, ta cua
sacahnu cun chihin yu, ndihi chi
cua cuu chihun —cati run.
[8]Tacan cuu, ta cati ndico ra Jesuu
chi run ti:
—Yoho Satanaa, cua cuachiyo
cun, vati cha cati tutu Ndioo ti cua
sacahnu ñivi chi ra chahnu Ndioo,
ta iin tuhun ni maan ra cuu ra cua
sacahnu ñi, cati chi —cati ra.
[9]Tacan cuu, ta ni chandaca run
chi ra iti ñuun Jerusalén, ta chaqui
ndaa run chi ra sucua xini ve
ñuhun, ta cati run chi ra ti:
—Tu ndicha ti sehe Ndioo cuu
cun, na cua capa cun iti nu ñuhun,
[10]vati cha cati tutu Ndioo ti:
Cua tava tiñu ra Ndioo chi tatun ra,
vati cua cu cumi ra chihun.
[11] Cua canihin ra tatun Ndioo chihun,
coto cua yani chahun chata yuu,
cati chi —cati run.
[12]Ta cati ndico ra Jesuu chi run ti:
—Cha cati tahan tutu Ndioo ti ña
cua ndehun a ña vaha cua savaha
ra chahnu Ndioo, cati chi —cati ra.
[13]Tacan cuu, ta cha ndihi ndehe
run cuihna a ña vaha cua savaha ra,
ta quee ndaa run nu iyo ra nda cua
nda quivi cua nanducu ndico run
yoso cuhva cua savaha ra.

Quechaha cati tuhun ra Jesuu iti ñuhun Galilea

(Mt. 4.12-17; Mr. 1.14-15)

[14]Iyo ra Tati Ndioo chi ra Jesuu, ta
ni cuahan ndico ra iti ñuhun Galilea,
ta nini cahnu ñuhun can queta tuhun
yoso cuhva iyo ra. [15]Sacuaha ra chi
ñivi ve ñuhun nu nducuiti ñi, ta
sacahnu xaan ndihi ñivi chi ra.

Queta ra Jesuu ñuun Nazaret

(Mt. 13.53-58; Mr. 6.1-6)

[16]Tacan cuu, ta queta ra Jesuu
ñuun Nazaret nu ni chahnu ra, ta
quivi sábadu [quivi ndaa tatun ñivi
can] quihvi ra ve ñuhun cuhva iyo

costumbre maan ra. Tacan cuu, ta
ni chacuinda ra, vati cua sacuaha
ra tutu Ndioo chi ñi. 17 Chaha ñi
tutu ni taa ra Isaía ra ni cahan
cuenda ra Ndioo iti chata. Nuna ra
chi chi, ta nanihin ra nu cati chi
tehen:
18 Iyo ra Tati Ndioo chihin yu,
vati chaha ra tiñu chihin yu,
vati cua cati tuhin tuhun vaha
chi ñivi ndahvi.
Tachi ra chihin yu,
vati cua cati tuhin ti cua cacu
ñivi nu iyo ñi chi tu ndoho.
Cua ndehe ndico ñivi cuaa.
Cua coo ndico tu ndee ini chi
ñivi ña cundee ca,
19 ta chahi cuenda ti cha ni queta
quivi vaha cuhva cati ra
chahnu nu ni quichi quivi
—cati ra.
20 Tacan cuu, ta chasi ndico ra
Jesuu tutu can. Ni chaha ndico
ra chi chi chi ra naan chi chi, ta
ni chacunda ndico ra. Nihin xaan
ndehe ndihi ñivi iyo ve ñuhun can
chi ra. 21 Tacan cuu, ta quechaha
cati ra chi ñi ti:
—Vitin quivi ya cha ni queta
tuhun ya nu ni chini soho ndo —
cati ra.
22 Tacan cuu, ta cati ñi ti vaha
xaan rai cuu ra, soco iyo xaan cuni
ñi, vati taqui xaan tuhun cati tuhun
ra chi ñi, ta quechaha nducu tuhun
ñi chi tahan ñi ti:
—¿Atu ñavi sehe ra José chi ra?
—cati ñi.
23 Ta cati ndico ra Jesuu chi ñi ti:
—Vasi cuhva ya cua cati ndo
chihin yu. Cua cati ndo chihin
yu ti: “Yoho doctor, na cua
sanduvahun suvi ni chi maun.” Cua
cati tahan ndo ti cha chini soho
ndo ti cuaha xaan cha ni savahi
ñuun Capernaum, ta na cua savaha
tahin chacan ihya ñuin, cua cati
ndo —cati ra.
24 Ni vii cahan ra, ta cati ra chi
ñi ti:
—Cati ndicha yu chihin ndo ti
cuenda ra cahan cuenda ra Ndioo—
ña tuhva ñivi iyo ñuun ra sacahnu
ñi chi ra—masi sacahnu ndihi ca
ñivi chi ra. 25 Yuhu cati chi ndo ti
quivi ni iyo ra Elía iyo tuvi xaan
ña ndahvi ñuhun Israel. Suvi ni
quivi can ni queta uni cuiya yoso
sava, ta ña cuun savi. Chacan cuu
cha cahnu xaan tama ni chacoo
nini cahnu ñuhun ya. 26 Chacoo iin
ña ndahvi ñuun Sarepta cha iyo
cuenda ñuun Sidón. Chi iin tuhun
ni ñacan tachi ra Ndioo chi ra Elía,
ta ñahni ca ña ndahvi can nu ni
tachi ra chi ra. 27 Ta ni cuhva quivi
ni iyo ra Eliseo ra ni cahan cuenda
ra Ndioo iti chata iyo tuvi xaan ñivi
cuhvi cuehe tahyu, soco iin tuhun
ni ra Naamán ñuhun Siria cuu ra
sanduvaha ra Eliseo, ta ñahni inga
ñivi cuhvi cuehe can sanduvaha
ra. [Tacan cati ra Jesuu, vati ña
sacahnu ñivi cuu ñivi ra Elía chi
ra. Ta ni cuhva ña sacahnu ñivi
ra Eliseo chi ra. Chacan cuu cha
chahan ra ta ra nu iyo inga ñivi.]
28 Chini ñivi iyo ve ñuhun can
tuhun cahan ra Jesuu, ta xaan xaan
quechaha cuni ñi. 29 Chacan cuu
cha ni chacuinda ñi, ta tava ndaa ñi
chi ra iti yuhu ñuun. Nda xini yucu
nu iyo ñuun ñi ni chandaca ñi chi
ra, vati cua saquehni ñi chi ra tichi
xahva, 30 soco yaha ra tañu ñi, ta
quee ra cuahan ra.

Ni chacoo tati cuihna chi iin rai

(Mr. 1.21-28)

31 Tacan cuu, ta cuahan ra Jesuu
iti ñuun Capernaum. Iin ñuun cha
iyo cuenda ñuhun Galilea cuu ñuun
can, ta suvi ni quivi sábadu [quivi
ndaa tatun ñi] cuu chi, ta sacuaha
ra chi ñi ve ñuhun. 32 Iyo xaan
cuni ñi, vati cuhva iyo ndatu chi ra
sacuaha ra chi ñi.
33 Tichi ve ñuhun can iyo tahan
iin rai, ta iyo tati cuihna chi ra.
Nihin xaan quechaha cana chaa
run, ta cati run ti:
34 —Yoho Jesuu ñuun Nazaret, chite
ñaan cha cuu cha cuni cun chi ndi.
Quichi cun, vati cua cahni cun chi ndi.
Chite yoo rai cuu cun. Yoho cuu ra ii
cha ni tava tiñu ra Ndioo —cati run.
35 Tacan cuu, ta nduxaan ra chi
tati cuihna can, ta cati ra chi run ti:
—¡Taxin ni coun! Cua quee cun
tichi anima rahya —cati ra.
Tacan cuu, ta sanduva run chi ra
ndahvi can iti nuun ñi, ta quee run
tichi anima ra, soco ñahni cha ni
sanicuehe run chi ra. 36 Iyo xaan
cuni ndihi ñivi can, ta quechaha
cati ñi chi tahan ñi ti:
—Cahnu xaan tuhun cahan ra, vati
iyo xaan ndatu chi ra. Iyo xaan tu
ndee ini chi ra, vati cahan ra chi run
tati cuihna, ta quee run —cati ñi.
37 Tacan cuu, ta nini cahnu tican
chinu tuhun yoso cuhva ni savaha
ra Jesuu.

Sanduvaha ra Jesuu chi chiso ra Simón Pedro

(Mt. 8.14-15; Mr. 1.29-31)

38 Tacan cuu, ta quee ra Jesuu ve
ñuhun can, ta cuahan ra iti vehe
ra Simón. Iyo tu ndoho chi chiso ra
Simón, vati iyo xaan cahni chi ña.
Chacan cuu cha quechaha cahan
ñivi chi ra Jesuu, vati na cua tindee
ra chi ña. 39 Tuhva ra nu caa ña, ta
sanduvaha ra chi ña, ta ndico cahni
chi ña. Tacan cuu, ta ni chacuinda
ña, ta chaha ña cha cua cachi ra ta
ra.

Sanduvaha ra Jesuu chi tuvi ñivi

(Mt. 8.16-17; Mr. 1.32-34)

40 Cha cua cuiso nicandi quivi can,
ta ni chandaca ñivi chi ñivi cuhvi
nu iyo ra Jesuu. Cuaha nuun cuehe
cuhvi ñivi can, soco tiso ra ndaha
ra chi ta iin ta iin ñi, ta sanduvaha
ra chi ñi. 41 Tava tahan ra cuaha tati
cuihna anima ñivi. Cana chaa run,
ta quee run, ta cati run ti:
—Yoho—sehe Ndioo cuu cun —
cati run.
Tacan cuu, ta nduxaan ra chi run.
Ña chaha ra cha cahan run, vati
chito run ti cha tava tiñu ra Ndioo
chi ra, ta ra Cristo cuu ra.

Cati tuhun ra Jesuu nini ñuhun Galilea

(Mr. 1.35-39)

42 Tuvi inga quivi, ta quee ra Jesuu
cuahan ra. Tichi cuhu cuahan ra,
vati cua cahan ra chi ra Ndioo. Tacan
cuu, ta nanducu ñivi chi ra. Nanihin
ñi chi ra, ta ña cuni ñi saña ñi chi ra,
vati ña cuni ñi cha cuhun ra. 43 Tacan
cuu, ta quechaha cati ra chi ñi ti:
—Iyo cha cua cuhun tahin inga
ñuun, ta cua cati tuhun tahin yoso
cuhva cua coo ñivi chi ra Ndioo nu
cua cundaca ñahan ra. Iyo cha cua
cati tuhin tuhun can, vati cuenda
chacan quichi yu —cati ra.

44 Chacan cuu cha cuahan ra
ndihi ve ñuhun nu sacahnu ñivi
judío can, ta cati tuhun ra tuhun
Ndioo.

Cha suhva tiaca tiin ra ta ra, vati tindee ra Jesuu

(Mt. 4.18-22; Mr. 1.16-20)

5 Iin quivi iyo ra Jesuu yu
tañuhun Genesaret, ta tuvi
xaan ñivi nducuiti. Ndunihin xaan
ñi nu iyo ra, vati cuni ñi tasoho ñi
tuhun Ndioo. 2 Tacan cuu, ta ndehe
ra Jesuu ti yatin caa uvi tundoo. Cha
quee ra ta ra tichi chi, ta nacata
ra taraya ra. 3 Quihvi ra Jesuu iin
chi. Chi ra Simón cuu chi, ta cati ra
Jesuu chi ra ti na cua sacunu ra chi
chi suhva ca nu cunu nduta. Tacan
cuu, ta ni chacunda ra tichi tundoo
can, ta quechaha sacuaha ra chi ñivi
can. 4 Nu ni ndihi sacuaha ra chi ñi,
ta quechaha cati ra chi ra Simón ti:
—Vitin na coho nu cunu xaan
nduta. Cua tihi ndo taraya ndo, vati
cua tiin ndo chi ri tiaca —cati ra.
5 Ta cati ndico ra Simón Pedro ti:
—Ra chahnu, niñu niñu satiñu ndi,
ta ñahni ri tiin ndi, soco cua tihi yu
taraya, vati maun cati —cati ra.
6 Tacan cuu, ta tihi ra ta ra taraya,
ta cuaha xaan ri tiaca chasi ra. Nda
cua cuni tahnda taraya can, vati
cuaha xaan ri ñuhun. 7 Chacan cuu
cha savaha ra seña chi tahan ra iyo
inga tundoo, vati cua quichi tindee
ra chi ra. Tacan cuu, ta quichi ra,
ta nduvi tundoo can sacutu ra ta ra
nda cua cuni nanuun tundoo tichi
nduta. 8 Ndehe ra Simón Pedro can
ti cha suhva tiaca cuu ri tiin ra, ta
chahnu chiti ra iti nuun ra Jesuu, ta
quechaha cati ra ti:
—Cuahan, ra chahnu, vati iyo
xaan cuati chihin yu.
9 Tacan ni cati ra, vati yuhvi xaan
ra cuu, ta cuyuhvi tahan ndihi ra
iyo chi ra, vati cuaha suhva tiaca
tiin ra ta ra. 10 Cuyuhvi tahan ra
Jacobo chi ra Juaan. Sehe Zebedeo
chi ra ta ra, ta satiñu tahan ra ta
ra chi ra Simón. Tacan cuu, ta cati
ndico ra Jesuu chi ra Simón ti:
—Ña cuyuhvi cun. Nda vitin ta
nda cua nda iti nuun cua nanducu
cun chi ñivi cuhva ni nanducu cun
chi ri tiaca, [ta cua cati tuhun cun
tuhun Ndioo chi ñi, ta cua cuinu ini
ñi chihin yu] —cati ra.
11 Tacan cuu, ta satuhva ra ta ra
tundoo can yu nduta. Saña ra ta ra
ndihi cha iyo chi ra, ta cuahan ra
chi ra Jesuu.

Sanduvaha ra Jesuu chi iin ra cuhvi cuehe tahyu

(Mt. 8.1-4; Mr. 1.40-45)

12 Iin ñuun nu yaha ra Jesuu, ta
tahan ra iin ra cuhvi, ta cuehe
tahyu cuhvi xaan ra. Nu ni ndehe
ra chi ra Jesuu, ta chahnu chiti
ra iti nuun ra, ta quechaha cahan
ndahvi xaan ra chi ra, ta cati ra ti:
—Ra chahnu, tu cua cuni cun
sanduvahun chihin yu, cua cuu —
cati ra.
13 Tacan cuu, ta sacaa ra Jesuu
ndaha ra, ta tiso ra ndaha ra chi ra
ndahvi can, ta quechaha cati ra chi
ra ti:
—Cuni yu. Na nduvahun —cati ra.
Ta suvi ni hora can nduvaha ra
cuhvi cuehe tahyu can. 14 Tacan cuu,
ta cati tuhun ra Jesuu chi ra ti:
—Ña cua cuhva cun cuenda chi
ni iin ñivi. Nuun ra sutu ni cua

cuhun cun, ta cua sanahun chi
ra ti ni nduvahun. Cuenda cha ni
nduvahun cua cuiso cun cuhva cati
ra Moisee iti chata. Chacan cuu cha
cua coto ñivi ti ni nduvahun —cati
ra chi ra.
15 Cuaha xaan ca chinu tuhun
yoso cuhva ni sanduvaha ra Jesuu
chi ñivi. Chacan cuu cha nducuiti
xaan ñivi. Tuvi ñivi nducuiti, vati
cuni ñi tasoho ñi tuhun cahan ra,
ta cuni ñi cha cua sanduvaha ca ra
chi ñi. 16 Chacan cuu cha cuahan ra
tichi cuhu nu ñahni ñivi, ta cahan
ra chi ra Ndioo.

Sanduvaha ra Jesuu iin ra nduñiin

(Mt. 9.1-8; Mr. 2.1-12)

17 Iin quivi sacuaha ra Jesuu chi
ñivi, ta iyo tahan ra fariseo ta ra
chi ra sacuaha ley chahnu cuenda
ñivi judío can. Iti ñuhun Galilea ni
quichi racan ta ra. Quichi tahan ra
iti ñuhun Judea, ta quichi tahan ra
iti ñuun Jerusalén. Cuaha ñuun ni
quichi ra ta ra, ta iyo tu ndee ini
cha chaha ra chahnu Ndioo chi ra
Jesuu, vati cua sanduvaha ra chi
ñivi cuhvi. 18 Tacan cuu, ta quichi
ñivi, ta ndiso ñi chi iin ra. Caa ra
nu yuvi ra, ta nduñiin ra. Nducu
ñican cuhva cha cua yaha ñi chi
ra, ta cua caqui ñi chi ra iti nuun
ra Jesuu. 19 Ña nihin ñi nu cua yaha
ñi, vati tuvi xaan ñivi iyo. Chacan
cuu cha ndaa ñi nda xini vehe, ta
sachiyo ñi tiyo xini vehe can. Tacan
cuu, ta sanuun ñi chi ra. Iti nuun ra
Jesuu nda mahñu nu iyo ñivi can
sanuun ñi chi ra, ta caa ra. 20 Ndehe
ra Jesuu ti chinu ini ñi ndiso chi ra,
ta quechaha cati ra chi ra nduñiin
can ti:
—Xaa, cha ni naan cuati iyo
chihun —cati ra.
21 Tacan cuu, ta quechaha saxini
ra fariseo can chi ra sacuaha ley
chahnu. Saxini ra ta ra chi anima
ra ti ña vaha rai cuu rahya. Cahan
ra ndavaha ni cuenda ra Ndioo, vati
iin tuhun ni ra Ndioo cuu ra cuu
sanaan cuati iyo chi ñivi. Tacan ni
saxini ra ta ra.
22 Tacan cuu, ta chito ra Jesuu
yoso cuhva saxini ra ta ra chi
anima ra, ta quechaha cati ra chi ra
ta ra ti:
—Ña vaha cuhva saxini ndo chi
anima ndo. 23 Ña ii xaan cha cati yo
ti cha ni naan cuati cha iyo chi ñivi.
Ii ca cha cua cati yo ti cua cuinda
ñi, ta cua cuhun ñi. 24 Chacan cua
savahi, vati tacan ni cua coto ndo
ti iyo ndatu chi ra cuu sehe ñivi, ta
cua cuu sanaan ra cuati iyo chi ñivi
iyo nu ñuhun ñuñivi ya —cati ra.
Tacan cuu, ta cati ndico ra chi ra
ndahvi can ti:
—Chi yoho cahan yu. Cuinda, ta
canihun yuvi cun, ta cuahan iti
vehun —cati ra.
25 Tacan cuu, ta ni chacuinda ra
iti nuun ñivi can. Canihin ra yuvi
nu caa ra, ta cuahan ra iti vehe
ra, ta cati ra ti cahnu xaan cuu ra
Ndioo. 26 Iyo xaan cuni ndihi ñivi
can, soco sacahnu ñi chi ra Ndioo.
Yuhvi xaan ñi, ta cati ñi ti:
—Vitin cha ni ndehe yo iin cha
cahnu xaan —cati ñi.

Cana ra Jesuu chi ra Leví

(Mt. 9.9-13; Mr. 2.13-17)

27 Tacan cuu, ta quee ra Jesuu
cuahan ra, ta ndehe ra chi iin rai
nu ndaa ra satiahvi ra chi ñivi. Leví

nani ra, ta chi racan quechaha cati
ra Jesuu ti:
—Na coho —cati ra.
28 Tacan cuu, ta ni chacuinda ra
Leví can, ta nacoo ra ndihi ndatiñu
ra, ta cuahan ra chi ra Jesuu.
29 Tacan cuu, ta cahnu xaan vico
ni savaha ra Leví vehe ra. Cuenda
ra Jesuu sacahnu ra vico can, ta
tuvi xaan ñivi quichi. Quichi xaan
ra satiahvi ta ra, ta iyo ra chi ra
Jesuu chi ra Leví yu mesa. 30 Tacan
cuu, ta quechaha cahan ra fariseo
chi ra sacuaha ley chahnu, ta nducu
tuhun ra ta ra chi ra sacuaha chi ra
Jesuu ti:
—¿Ñacu chachi ra Jesuu chi ñivi
ndacu cuati icaa ni? ¿Ñacu chachi ra
chi rai satiahvi icaa ni? —cati ra ta ra.
31 Tacan cuu, ta cati ndico ra
Jesuu chi ra ta ra ti:
—Ñivi ña cuhvi—ña chini ñuhun
ñi chi ra sanduvaha, soco ñivi cuhvi
cuu ñi chini ñuhun chi ra. 32 Chacan
cuu cha ña cati tuhin chi ñivi iyo
vaha. Cati tuhin chi ñivi iyo cuati ti
na cua nacoo ihni ñi cuati ndacu ñi,
vati chacan tiñu vachi yu —cati ra.

Nducu tuhun ra fariseo chi ra Jesuu cuenda cha cua coo ndita ñivi

(Mt. 9.14-17; Mr. 2.18-22)

33 Tacan cuu, ta cati ra fariseo ta
ra chi ra Jesuu ti:
—Ta ra sacuaha chi ra Juaan—
chacoo ndita xaan ra, ta cuaha
xaan cahan ndahvi ra chi ra Ndioo.
Ta ni cuhva ndacu ra sacuaha chi ra
fariseo, soco ra sacuaha chi maun—
mani cha cachi ra cuni ra. Mani
cha coho ra cuni ra —cati ra ta ra.
34 Ta cati ndico ra Jesuu chi ra ta
ra ti:
—Ña cua coo ndita amigu ra
tandaha quivi ni iyo ra chi ra,
35 soco cua queta quivi cua cuhun
ra tandaha can, ta sa cua coo ndita
amigu ra —cati ra Jesuu [cuenda
maan ra chi ra sacuaha chi ra].
36 Ni vii cahan ra Jesuu cuhva ya,
ta cati ra chi ra fariseo can ti:
—Ña tuhva yo cahnda yo sahma chaa,
ta nataa yo chi chi chi sahma chahnu.
Tu tacan ni cua savaha yo, cua tahnda
tahan cha chaa, ta ña cua nduinuun
chi chi cha chahnu can. 37 Ta ni cuhva
ña tuhva yo tihi yo nduta chiti uva
chaa tichi iin iti ñiin chahnu. Tu tacan
ni cua savaha yo, cua ndata iti ñiin can
cua savaha nduta chaa can. Chacan
cuu cha cua cati nduta can, ta cua
ndoyo ñuhun tahan iti can. 38 Tichi iti
ñiin chaa tihi yo nduta chiti uva chaa.
39 Tu cua coho yo nduta chahnu, ña cua
cuni ca yo cha chaa, vati cua cati yo ti
vaha xaan iyo cha chahnu. [Cuhva can
cati ra Jesuu, vati chaha ra cuenda ti
cua tiso ra iin tuhun chaa yoso cuhva
cua coo ñivi chi ra Ndioo.]

Sucu ra sacuaha chi ra Jesuu chiti nu yaha ra, ta quivi ii cuu chi

(Mt. 12.1-8; Mr. 2.23-28)

6 Iin quivi sábadu [quivi ndaa
tatun ñivi] yaha ra Jesuu
chi ra sacuaha chi ra nu iyo itu, ta
yucu ra sacuaha chi ra uvi tahan
chi. Saquee ra chi chi, ta chachi
ra. 2 Tacan cuu, ta quechaha nducu
tuhun ra fariseo chi ra ti:
—¿Ñacu ndacu ndo chacan, vati
ña chaha ley cha cua savaha yo
chacan quivi vitin? —cati ra.
3 Ta cati ndico ra Jesuu chi ra ti:
—Vasi ña ta sacuaha ndo cuhva ni
savaha ra David iti chata quivi ni

yaha soco chi ra chi ra chica chi ra.
4 Quihvi ra vehe Ndioo, ta quihin
ra paan cuecu iti nuun ra Ndioo, ta
chachi ra chi chi, ta chaha ra cha
cachi tahan ra quichi chi ra. Ñavi
cuhva cati ley cuu chacan, vati iin
tuhun ni ra cuu sutu cuu ra cuu
cachi chacan, soco chachi ra David
ta ra —cati ra.
5 Ni vii cati ra Jesuu chi ra ti:
—Yuhu ra cuu sehe ñivi cuu ra
cati ñaan cha cuu cha cua savaha
ñivi quivi sábadu —cati ra.

Ni chacoo iin rai nduxii ndaha

(Mt. 12.9-14; Mr. 3.1-6)

6 Inga quivi sábadu ni quihvi tucu
ra Jesuu ve ñuhun, ta sacuaha ra
chi ñivi. Iyo tahan iin rai tican,
ta nduxii ndaha cuaha ra. 7 Iyo
tahan ra sacuaha ley chahnu chi
ra fariseo, ta ndehe xaan ra ta ra a
cua sanduvaha ra Jesuu chi ñivi, ta
quivi sábadu cuu chi, vati cuni ra
ta ra tiso ra cuati ra Jesuu. 8 Chito
ra Jesuu cuhva saxini ra ta ra, soco
cati ra chi ra nduxii ndaha ti:
—Nahan. Na cuinda nda mahñu
na ndehe —cati ra.
Tacan cuu, ta ni chacuinda ra
ndacan, 9 ta cati ra Jesuu chi ra
fariseo ta ra ti:
—Cua nducu tuhin iin tuhun chi
ndo. ¿Atu chaha ley cha cua savaha
yo iin cha vaha a iin cha ndavaha
ni quivi sábadu? ¿Atu chaha ley cha
cua sacacu yo chi ñivi nu iyo ñi chi
tu ndoho a chaha chi cha cua cahni
yo chi ñi quivi ya? —cati ra.
10 Tacan cuu, ta ndehe ra Jesuu
nuun ndihi ra ta ra, ta cati ra chi ra
ndahvi can ti:
—Sacaun ndahun —cati ra.
Tacan cuu, ta ni sacaa ra ndaha
ra, ta ni nduvaha ndaha ra. 11 Xaan
xaan quechaha cuni ra fariseo ta ra,
ta cahan ra iin ra inga ra chi tahan
ra, vati cuni ra coto ra ñaan cha
cuu cha cua savaha ra chi ra Jesuu.

Nacachi ra Jesuu chi uchi uvi rai, vati cua cuu ra ta ra tatun ra

(Mt. 10.1-4; Mr. 3.13-19)

12 Iin quivi can cuahan ra Jesuu iti
yucu, vati cuni ra cahan ra chi ra
Ndioo, ta niñu niñu ni cahan ra chi
ra. 13 Tuvi inga quivi, ta cana ra chi
ra sacuaha chi ra. Nacachi ra uchi
uvi ra, ta cati ra ti tatun ra cua cuu
ra ta ra. 14 Nacachi ra chi ra Simón,
ta cati ra ti Pedro cua cunani ra.
Nacachi tahan ra chi ra Ndree
yani ra Simón, ta nacachi ra chi ra
Jacobo chi ra Juaan chi ra Felipe
chi ra Bartolomé 15 chi ra Mateo chi
ra Tuma chi ra Jacobo sehe Alfeo
chi ra Simón ra cuni cuati chi ñivi
ñuun Roma 16 chi ra Juda yani ra
Jacobo chi ra Juda Iscariote ra cua
xico tuhun chi ra Jesuu.

Sacuaha ra Jesuu chi tuvi ñivi

(Mt. 4.23-25)

17 Tacan cuu, ta nuun ndico ra
Jesuu chi ra ta ra siqui yucu can,
ta queta ra iin nduhva, ta tuvi
xaan ñivi nducuiti. Tuvi ñi cuu
ñi, vati quichi ñivi sacuaha chi
ra. Quichi ñivi nini cahnu ñuhun
Judea. Quichi ñi ñuun Jerusalén.
Quichi ñi iti yu tañuhun nu iyo
ñuun Tiro chi ñuun Sidón. Quichi
ñi, vati cuni ñi tasoho ñi tuhun
cahan ra Jesuu, ta cuni ñi nduvaha
ñi. 18 Nduvaha tahan ñivi iyo chi tu
ndoho cha ñuhun tati cuihna anima

ñi. [19]Ndihi ñivi can cuni ñi sayani
ndaha ñi chi ra, vati iyo tu ndee ini
chi ra, ta sanduvaha ra chi ndihi
ñivi.

Tuhun yoso cuhva cua cusii ini yo
(Mt. 5.1-12)

[20]Tacan cuu, ta ndehe ra
Jesuu chi ñivi sacuaha chi ra, ta
quechaha cati ra chi ñi ti:
—Ndioho ñivi ndahvi, na cua cusii
ini ndo, vati cua coo ndo chi ra
Ndioo nu cua cundaca ñahan ra.
[21]'Ndioho ñivi ñahni cha iyo vitin,
na cua cusii ini ndo, vati cua coo
vaha ndo nu cuahan quivi.
'Ndioho ñivi iyo tu cuihya ini vitin,
na cua cusii ini ndo, vati cua cusii
ndicha ini ndo nu cuahan quivi.
[22]'Na cua cusii ini ndo, tu cua
cuxaan ini ñivi chihin ndo. Tu cua
tava ndaa ñivi chi ndo, tu cua cahan
ñi ndavaha ni chi ndo, tu cua cati ñi
ti ña vaha ñivi cuu ndo, vati iyo ndo
chi ra cuu sehe ñivi, na cua cusii ini
ndo. [23]Tu tacan ni cua tahan ndo, na
cua cusii ini ndo quivi can, vati vaha
xaan cua cunda yahvi ndo iti siqui
andivi. Ta ni cuhva cha ni savaha
ñivi ñi ndavaha ni chi ra ni cahan
cuenda ra Ndioo tiempu chahnu.
[24]'Ndioho ñivi ricu, cua coo tu
cuihya ini chi ndo, vati iyo vaha
ndo vitin.
[25]'Ndioho ñivi iyo vaha, cua coo
tu cuihya ini chi ndo, vati cua
cumani chi chi ndo.
'Ndioho ñivi cusii ini vitin, cua
coo tu cuihya ini chi ndo, vati cua
cucuihya ndicha cuni anima ndo nu
cuahan quivi.
[26]'Cua coo tu cuihya ini chi ndo,
tu cua cahan vaha ndihi ñivi chi
ndo, vati ta ni cuhva cahan vaha
ñivi ndo chi ra sandahyu ñahan
tiempu chahnu, vati cati ra ti cahan
ra cuenda ra Ndioo, ta ña ndicha ra.

Cua cuni mani yo chi ñivi cuxaan ini chi yo
(Mt. 5.38-48; 7.12)

[27] [Ni vii cahan ra Jesuu chi ñivi
can:]
'Yuhu cati chi ndo ti na cua cuni
mani ndo chi ñivi cuxaan ini chi
ndo. Na cua savaha ndo cha vaha
chi ñivi savaha ndavaha ni chi ndo.
[28]Cua cahan ndo cha vaha chi ñivi
cahan ndavaha ni chihin ndo, ta
cua cahan ndahvi ndo chi ra Ndioo
cuenda ñivi savaha ndavaha ni chi
ndo. [29]Tu cua cani ñivi iin chiyo
nuun ndo, cua cuni mani ndo chi
ñi, ta tu cua quihin ñivi sahma ndo,
cua cuni mani ndo chi ñi. [30]Cua
tindee ndo chi ndihi ñivi chica caya
nu iyo ndo. Ña cua cati ndo ti cua
cuhva ndico ñivi ñaan cha suhu ñi
chi ndo. [31]Cua savaha ndo cha vaha
chi ñivi cuhva cuni ndo cha cua
savaha ndico ñi chi maan ndo.
[32]'Tu cua cuni mani ndo mani
chi ñivi cuni mani chi maan ndo,
ñavi tu manini cua cuu chacan,
vati tacan ni cuni mani tahan ñivi
ndavaha ni chi ñivi cuni mani chi
maan ñi. [33]Tu cua savaha ndo cha
vaha mani chi ñivi ndacu cha vaha
chi maan ndo, ñavi tu manini cua
cuu chacan, vati ta ni cuhva ndacu
ñivi ndacu ndavaha ni. [34]Tu cua
cuhva nuun ndo xuhun chi ñivi,
ta saxini ndo ti cua cuhva ndico
ñi chi maan ndo, ñavi tu manini
cua cuu chacan, vati ta ni cuhva
chaha nuun ñivi ndacu ndavaha ni.

35 Na cua cuni mani ndo chi ñivi
savaha ndavaha ni chihin ndo. Na
cua savaha ndo cha vaha, ta na
cua cuhva nuun ndo xuhun—masi
ñahni cha cua nihin ndico ndo.
Tacan, ta sa cua savaha vaha xaan
ra Ndioo chi ndo iti siqui andivi.
Sehe maan ra cua cuu ndo, vati iyo
xaan tu manini chi ra—masi ñahni
tu manini iyo chi ñivi, masi mani
chi maan ñi cuni ñi. 36 Na cua coo
tu manini chi maan ndo cuhva iyo
tu manini chi ra cuu sutu yo.

Ña cua cati yo ti ña vaha ñivi cuu tahan yo

(Mt. 7.1-5)

37 [Ni vii cahan ra Jesuu chi ñivi
can:]
'Ña cua cati ndo ti ña vaha ñivi cuu
ñivi tahan ndo. Tacan, ta sa cua cati
tahan ra Ndioo ti ña vaha maan ndo.
Ña cua tachi tuni ndo chi ñivi. Tacan,
ta sa ña cua cutuni maan ndo. Cua
cucahnu ini ndo chi ñivi tahan ndo,
ta sa cua cucahnu tahan ini ra Ndioo
chi maan ndo. 38 Na cua tindee ndo
chi ñivi tahan ndo, ta sa cua tindee
tahan ra Ndioo chi maan ndo. Vaha
xaan cua tindee ra chi ndo, vati
cuhva cua savaha ndo chi tahan ndo
cua savaha tahan ra chi maan ndo.
39 Ta cuhva ya cahan ra Jesuu chi
ñi:
—Ña cua cuu cundaca iin ra
cuaa chi suvi ni tahan maan ra.
Tu cua nducu ra cuhva, nduvi
tahan ra cuaa can cua quehni
tichi xahva. 40 Ta ra sacuaha chi ra
cuu maestru—ña chito ra cuhva
chito ra cuu maestru ra, soco cua
cutuhva ra, ta sa cua coto tahan ra
cuhva cha chito ra maestru.
41 'Ndehe ndo ti ndacu ra cuu yani
ndo ndavaha ni, soco ña saxini
ndo cha ni ndacu tahan maan ndo
ndavaha ni. 42 Ña vaha tu cua cati
ndo chi ra yani ndo ti cua cuhva
ra cha cua cati tuhun ndo chihin
ra, vati ña vaha cha ndacu ndo
ndavaha ni, ta ña chito ndo ti
cahnu ca ndavaha ni ndacu maan
ndo. Ra uvi yaa cuu ndo. Xihna ca
cua saña ndo cha ndacu maan ndo
ndavaha ni, ta sa cua cuu tindee
ndo chi ra cuu yani ndo.

Nacoto yo yoso cuhva iyo ndihi yutun

(Mt. 7.17-20; 12.34-35)

43 [Ni vii cahan ra Jesuu chi ñivi
can:]
'Ndihi yutun vaha—quee chiti
vaha nuun chi. Tu ña vaha yutun,
ña cua quee chiti vaha nuun chi.
44 Chacan cuu cha ndehe yo chiti
yutun, ta chito yo ñaan yutun cuu
chi, vati ña quee ticava nu yutun
iñu, ta ni ña quee ticuayu nu tiyata.
45 Chacan cuu cha ndacu ñivi vaha
cha vaha, vati cha vaha saxini ñi
chi anima ñi. Ta ni cuhva ndavaha
ni ndacu ñivi ndavaha ni, vati cha
ndavaha ni saxini ñi chi anima ñi.
Tacan ni iyo ñi ta ñi, vati cuhva
saxini ñi chi anima ñi cahan ñi.

Uvi cuhva savaha ñivi vehe

(Mt. 7.24-27)

46 [Ni vii cahan ra Jesuu chi ñivi
can:]
'Tu ña cua savaha ndo cuhva cati
yu, ña vaha cha cua cati ndo ti
chitoho ndo chihin yu. 47 Quichi
xaan ndo iti nuin. Tu cua tasoho
ndo tuhun cahin, tu cua sacuinu

ndo cuhva cati yu, cua coo vaha
ndo, [48]vati cua cuu ndo sava ni ta
cua iin rai sandaa vehe. Cunu vaha
nañu ra nu cua cacu chaha chi, ta
tiso ra chaha chi nu yuu. Cuun savi,
ta nihin xaan yani nduta chaha
vehe nu chinu nduta, soco ñahni
cha tahan chi, vati vaha xaan indi
chaha chi. [49]Tu cua cuni soho ndo
tuhun cahan yu, ta ña cua sacuinu
ndo chi chi, cua cuu ndo sava ni
ta cua iin rai sandaa vehe, ta ña
nañu ra nu chaqui ndaa ra chi chi.
Cuun savi, ta yani nduta chaha
chi. Yatin xaan nduva chi, ta cuaha
xaan ndoyo ñuhun chi. [Tacan cati
ra Jesuu, vati cuhva cua coo ñivi
cuenda maan ra cuu chi.]

Sanduvaha ra Jesuu iin musu ra sandaru quichi ñuun Roma

(Mt. 8.5-13)

7 Cha ndihi cati tuhun ra Jesuu
ndihi tuhun can chi ñivi can,
ta sa cuahan ra iti ñuun Capernaum.
[2]Iyo iin ra sandaru cahnu cuenda
ñuun Roma, ta iyo iin musu ra.
Cuhvi xaan ra cuu musu ra, ta cuni
cuvi ra. Cuni xaan ra sandaru can
chi ra. [3]Cha chini ra yoso cuhva ni
savaha ra Jesuu, ta tachi ra chi ra
cuu mandoni cuenda ñivi judío iti
nuun ra Jesuu. Tachi ra chi ra, vati
cua cahan ndahvi ra chi ra Jesuu a
ña cua cuhun ra, ta cua sanduvaha
ra chi musu ra. [4]Chacan cuu cha
cuahan ra judío can nuun iyo ra
Jesuu, ta cahan ndahvi xaan ra chi
ra. Cati ra chi ra Jesuu ti:
—Iyo cha cua tindeun chi iin ra
sandaru cahnu, vati vaha xaan rai
cuu ra. [5]Cuni xaan ra chi yo chi
ndihi ñivi yo, ta maan ra savaha iin
ve ñuhun chi ndi nu sacahnu ndi
chi ra Ndioo —cati ra.
[6]Tacan cuu, ta cuahan ra Jesuu
chi ra. Cha cua queta ra vehe ra
sandaru can, ta tachi ra sandaru
can amigu ra nu vachi ra Jesuu, ta
cati ra chi ra cuenda ra sandaru
can ti:
—Ña cuhun ni cun, ra chahnu.
Ña cua quihvi cun tichi vehi, vati
ñahni yavi ndai. [7]Chacan cuu cha
ña quichi yu cahin chihun. Ihya ni
cua cahun, ta cua nduvaha musu
yu. [8]Tacan cati yu, vati chite yoso
cuhva iyo tiñu, vati iyo iin ra ndaca
ñahan chihin yu, ta ndaca ñahan
tahin chi inga ra, ta cati yu chi ra
ti cua cuhun ra, ta cuahan ra. Cati
yu chi inga ra ti cua quichi ra, ta
quichi ra. Chi ra musu yu cati yu
yoso cua savaha ra, ta cua savaha
ra chi chi —cati ra.
[9]Chini ra Jesuu tuhun cahan ra,
ta iyo xaan quechaha cuni ra, ta
ndico coo ra nu vachi ñivi ndicu chi
ra, ta quechaha cati ra chi ñi ti:
—Cati yu chi ndo ti yoni ñivi judío
chinu ini chi ra Ndioo cuhva chinu
ini racan —cati ra.
[10]Tacan cuu, ta cuahan ndico
amigu ra sandaru vehe ra, ta ndehe
ñi ti cha ni nduvaha musu ra.

Sanatacu ndico ra Jesuu sehe iin ña ndahvi

[11]Tuvi inga quivi, ta cuahan ra
Jesuu iti ñuun Naín. Cuahan tahan
ra sacuaha chi ra, ta tuvi ñivi
cuahan tahan, [12]ta cha cua queta ra
Jesuu yu ñuun can, ta yaha iin ndii.
Ña ndahvi cuu sihi ra ni chihi can,
ta ñahni ca sehe ña iyo, vati iin
tuhun racan cuu sehe ña. Tuvi ñivi

cuahan chi sihi ra ndii can. 13 Tacan
cuu, ta ndehe ra Jesuu chi ña, ta
quechaha ndundahvi cuni anima ra
ndehe ra chi ña, ta quechaha cati ra
chi ña ti:
—Ña cuacun —cati ra.
14 Tacan cuu, ta tuhva ra nu
cuahan ndii can, ta tiin ra chatun
can, ta ni chacuinda ra ndiso chi
chi. Tacan cuu, ta quechaha cati ra
Jesuu ti:
—Yoho xaa, cati yu chihun ti cua
ndoyo cun —cati ra.
15 Tacan cuu, ta ni chacunda ra
ndii can, ta quechaha cahan ra.
Tacan cuu, ta chaha cuenda ra
Jesuu chi ra chi sihi ra. 16 Yuhvi
xaan cuni ndihi ñivi can, ta
quechaha sacahnu ñi chi ra Ndioo,
ta cati ñi ti:
—¡Cahnu xaan rai cuu rahya!
Cahan ndicha ra chi yo cuenda ra
Ndioo —cati ñi.
Ta cati ndico tucu ñi ti:
—Quichi ra Ndioo, vati cua tindee
ra chi ñivi ra —cati ñi.
17 Ta nini cahnu ñuhun Judea can
nini cahnu ñuhun iyo yatin chinu
tuhun yoso cuhva ni savaha ra
Jesuu.

Iti nuun ra Jesuu tachi ra Juaan tatun ra

(Mt. 11.2-19)

18 Tacan cuu, ta chaha ra tatun ra
Juaan cuenda chi ra yoso cuhva cha
ni savaha ra Jesuu. Chacan cuu cha
cana ra Juaan can chi uvi ra tatun
ra, 19 ta tava tiñu ra chi ra, vati cua
nducu tuhun ra chi ra chahnu atu
suvi ni maan ra cuu ra cua quichi
cuenda ra Ndioo a ni cua cuatu
ra ta ra chi inga ra, cati ra Juaan.
20 Tacan cuu, ta cuahan ra nu iyo ra
Jesuu, ta quechaha cati ra chi ra ti:
—Juaan ra sacuanduta tava tiñu
chi ndi, ta nducu tuhun ra atu
maun cuu ra cua quichi a ni cua
cuatu ndi chi inga ra —cati ra.
21 Tacan cuu, ta suvi ni hora can
sanduvaha ra Jesuu chi ñivi. Tuvi
ñivi ni sanduvaha ra, ta cuaha
nuun cuehe cuhvi ñi ndehe ñi tu
ndoho. Tava ra tati cuihna anima
ñivi, ta tuvi ñivi cuaa—ndundichin
vaha ndehe ndico ñi savaha ra.
22 Tacan cuu, ta cati ndico ra Jesuu
chi tatun ra Juaan can ti:
—Vitin cuahan ndo, ta cuhva ndo
cuenda chi ra Juaan ndihi cha ni
ndehe ndo ndihi cha ni chini soho
ndo. Cua cati ndo ti ndundichin
vaha ndehe ñivi cuii nuun. Chica
cuu ñivi cojo. Nduvaha ñivi cuhvi
cuehe tahyu. Chini ñivi soho.
Nandoto ndico ñivi cha ni chihi.
Tuhun vaha chini soho ñivi ndahvi.
23 Cua cusii ini ñivi, tu ña cua
saxini ñi ndavaha ni cuenda cha
ndacu yu —cati ra.
24 Tacan cuu, ta cuahan ndico
tatun ra Juaan, ta quechaha cati ra
Jesuu chi ñivi can cuenda ra Juaan
ti:
—Chahan ndo tichi cuhu, soco
ñavi vati cuni ndehe ndo chi iin rai
cha cuu sava ni ta cua iin tuyoo cha
yani tati. 25 Chahan ndo, soco ñavi
vati cuni ndehe ndo iin rai ndichin
sahma taqui vaha. Chito ndo ti ñivi
ndichin cha taqui ndicha, ñivi cha
iyo vaha ndicha—ñican iyo ñi vehe
cahnu nu iyo ra rey, ta ña iyo ñi
tichi cuhu. 26 Yuhu cati ti chahan
ndo, vati cuni ndo ndehe ndo chi
iin rai cahan cuenda ra Ndioo, soco

cahnu xaan ca rai cuu ra Juaan.
27 Cuenda maan ra cati tutu Ndioo
ti:
Tachi yu chi iin ra tatun yu iti
nuun cun,
vati maan ra cuu ra cua tiso
vaha tiñu iti nu cua yahun,
cati ra Ndioo. 28 Yuhu cati ti ñahni
ca ñivi ñuñivi iyo cha cahnu ca. Ra
Juaan cuu ra cahnu xaan ca, soco
cahnu ca cua cuu ñivi cua coo chi
ra Ndioo nu cua cundaca ñahan
ra—masi ñivi ndahvi cuu ñi vitin —
cati ra Jesuu.
29 Chini ñivi ndihi tuhun can, ta
sa quechaha cati ñi ti rai vaha
ndicha cuu ra Ndioo, vati cha
ni chanduta ñi cuenda ra Juaan.
Tacan ni cati tahan ra satiahvi chi
ñivi, vati cha ni chanduta tahan
ra cuenda ra Juaan, 30 soco ña
sacuinu ra fariseo chi ra chito ley
chahnu cuhva cuni ra Ndioo chi
ra ta ra, vati ña chaha ra ta ra
cha sacuanduta ra Juaan chi ra ta
ra. 31 Tacan cuu, ta cati ra Jesuu
ti chito ra yoso cuhva iyo ñivi iyo
quivi can. 32 Iyo ñi cuhva iyo ñi
cuati siqui nuyahvi, vati cana ñi iin
tahan ñi inga tahan ñi, ta cati ñi ti
cha tivi ñi yaa chi ñi, soco ña chita
chaha ñi. Chita ñi yaa ndii chi ñi,
soco ña chacu ñi, cati ñi. 33 Tacan
cati yu chi ndo, vati quichi ra
Juaan ra sacuanduta. Ña tuhva ra
cachi ra xita, ta ni ña tuhva ra coho
ra nduta chiti uva, ta cati ndo ti iyo
tati cuihna chi ra. 34 Tacan cuu, ta
quichi tahan yu ra cuu sehe ñivi.
Chachi yu, ta chihi yu, ta cati ndo
ti yaha xaan cuhva chachi yu. Yaha
xaan cuhva chihi yu, ta amigu xain
chi ñivi ndacu cuati, ta amigu xain
chi ra satiahvi, cati ndo, 35 soco
ndihi ñivi ra Ndioo cutuni ini ñi,
vati iyo cha chini tuni chi maan ra,
cati ra Jesuu, [vati ña ndoo ñi vaha
ni chi ra Juaan ni chi ra Jesuu.]

Chahan ra Jesuu vehe ra Simón ra cuu fariseo

36 Iin quivi cati iin ra fariseo chi
ra Jesuu ti na cua cu cachi ra chi
ra vehe ra. Chacan cuu cha cuahan
ra Jesuu vehe ra, ta chachi ra chi
ra. 37 Iyo tahan iin ñahan ñuun can.
Cuaha xaan cuati cha savaha ñacan,
ta chito ña ti chachi ra Jesuu vehe
ra fariseo can. Chacan cuu cha
quichi naan ña iin nu indi nduta
vixin chahan. 38 Tacan cuu, ta ni
chacuinda ña iti chata ra Jesuu nu
caa ra, ta ndahyu ña. Tacan cuu, ta
yani nduta nuun ña chaha ra Jesuu,
ta chi ixi xini ña quechaha nacuhva
ña chaha ra. Taa yuhu ña chaha
ra, ta choso ña nduta vixin chahan
can chaha ra. 39 Ndehe ra fariseo
can cha ni savaha ña chi ra Jesuu,
ta quechaha saxini ra chi anima ra
ti tu ndicha ti rai cahan cuenda ra
Ndioo cuu rahya, cua coto ra yoo
ñahan cuu ña tiin chi ra. Cua coto
ra ñaan cha cuu cha ni savaha ña,
vati ni savaha xaan ña cuati, saxini
ra xu vehe can. 40 Tacan cuu, ta
quechaha cati ra Jesuu chi ra ti:
—Iyo iin cha cua cati yu chihun,
Simón —cati ra.
Ta cati ndico ra fariseo can chi ra ti:
—¿Ñaan cha cuu chi, ta maestru?
—cati ra.
41 Ta quechaha cati ra Jesuu iin
cuhva chi ra ti:
—Cha iyo uvi rai. Ndiseca ra ta ra
chi inga ra chahnu. Iin ra ndiseca

uhun ciendu xuhun denario chi ra,
ta inga ra ndiseca uvi xico uchi ni.
42 Tacan cuu, ta ña cundee tiahvi
ndico ra ta ra. Chacan cuu cha
sanaan ra chahnu can cuenda cha
ndiseca ra ta ra. Vitin cua cati cun
ndaa ra cua cuni mani ca chi ra
chahnu can —cati ra.
43 Ta cati ndico ra Simón ti:
—Yuhu cati ti ra ndiseca cha
suhva vihi ca cuu ra cua cuni mani
ca chi ra —cati ra.
Ta cati ra Jesuu chi ra ti:
—Vaha xaan cati cun —cati ra.
44 Tacan cuu, ta ndehe ra Jesuu
chi ña ñahan can, ta cati ra chi ra
Simón ti:
—¿Atu ña ni ndehun cha ni savaha
ñahya chihin yu? Quichi yu vehun,
ta ña chahun nduta cua ndoo chahi,
ta ñahya—nacata ña chahi chi
nduta nuun ña, ta nacuhva ña chahi
chi ixi xini ña. 45 Ña ni taa yuhu cun
chihin yu, soco ña chacuita cha taa
yuhu maan ña chahi nda cua nda
hora ni quichi yu. 46 Ñahni aceite
choso cun xini yu, soco nduta vixin
chahan choso ña chahi. 47 Chacan
cuu cha cati yu chihun ti cha ni
naan cuati iyo chi ña, ta cuaha
suhva cuati ni savaha ña. Chite ti ni
naan cuati ña, vati cuni mani xaan
ña chihin yu. Ta ñivi saxini ti ña
savaha xaan ñi cuati—ña cuni mani
xaan ñi, vati saxini ñi ti ña cuaha
cuati ñi naan —cati ra chi ra Simón.
48 Tacan cuu, ta cati ra Jesuu chi
maan ña ñahan can ti:
—Cha ni naan cuati ni savahun
—cati ra.
49 Tacan cuu, ta quechaha cahan
ñivi chachi chi ra icaa ni, ta nducu
tuhun ñi chi tahan ñi ti:
—¿Yoo rai cuu rahya, vati sanaan
ra cuati ñivi? —cati ñi.
50 Ta cati ndico ra Jesuu chi ña ti:
—Cha ni nduvaha anima cun, vati
chinu ini cun chihin yu. Na cua
cuhun vii cun —cati ra.

Iyo ñi ñahan tindee chi ra Jesuu

8 Tacan cuu, ta queta quivi
quee iti ra Jesuu. Chahan
ra ñuun ta ñuun, ta cati tuhun ra
tuhun vaha yoso cuhva cua coo ñivi
chi ra Ndioo nu cua cundaca ñahan
ra. Chahan tahan ndihi uchi uvi
tatun ra, 2 ta iyo uvi uni ñi ñahan
chahan tahan chi ra Jesuu, vati
cha ni sanduvaha ra chi ñi, ta cha
tava ra tati cuihna anima ñi. Iin
ña nani María Magdalena, ta ucha
tati cuihna cha ni tava ra anima
ña. 3 Inga ña cuu ña Juana ñasihi ra
Chuza ra cuu ra ndiso tiñu cuenda
ra Herode, ta inga ña nani Susana.
Tuvi ñi cuu ñi ni chahan chi ra, ta
tindee ñi chi ra chi xuhun ñi.

Tuhun yoso cuhva cha chata cuati iin rai chiti

(Mt. 13.1-9; Mr. 4.1-9)

4 Tacan cuu, ta tuvi ñivi nducuiti
nu iyo ra Jesuu. Ndihi ñuun can
quichi ñi, ta cahan ra chi ñi. Chi
cuhva cahan ra, ta cati ra ti:
5 —Iyo iin rai, ta quee ra cuahan
ra, vati cua tachi ra chiti [cuhva iyo
costumbre ra]. Chata cuati ra chiti
can, ta iyo chi quehni chi nu yaha
iti. Chañu ñivi nuun quehni chi, ta
quichi ri saa, ta chachi ri chi chi.
6 Iyo inga chiti can—quehni chi ticu
yuu. Cana chi, soco neti ndico chi,
vati ña queta nduta nuun chi. 7 Inga
chiti can—quehni chi sava mahñu

nu iyo iñu. Icaa ni cana chi chi iñu
can, ta chasi iñu nuun chi. 8 Inga
chiti can—quehni chi nu ñuhun
vaha. Cana chi. Chahnu chi, ta
cuaha xaan chiti chi chacoo.
Tuhun can ni cati ra Jesuu, ta
nihin xaan cati ra chi ñi ti:
—Na cua taa vaha ndo soho ndo
tuhun ya —cati ra.

Tuhun cha cuu cuhva can

(Mt. 13.10-17; Mr. 4.10-12)

9 Tacan cuu, ta nducu tuhun ra
sacuaha chi ra ñaan cha cuu cuhva
can, 10 ta cati ra chi ra ti:
—Chaha ra Ndioo cha cua coto
maan ndo tuhun yoso cuhva ndaca
ñahan ra Ndioo chi ñivi ra, ta ña
chito ñivi ñuñivi tuhun can nu ni
quichi quivi. Maan ndo cua coto
chacan, soco chi ndihi ca ñivi
cahan yu chi cuhva ni. Chacan cuu
cha cua cuni soho ñi tuhun can,
soco ña cua cutuni ini ñi.

Cati cachin ra Jesuu ñaan tuhun cuu cuhva cuenda ra chata cuati chiti can

(Mt. 13.18-23; Mr. 4.13-20)

11 [Ni vii cahan ra Jesuu chi ra
sacuaha chi ra:]
'Tuhun ya cuni cati cuhva can,
vati tuhun Ndioo cuu chiti can, 12 ta
chiti quehni nu yaha iti cuu sava
ni ta cua ñivi chini tuhun Ndioo,
ta quichi run cuihna. Sanaan run
tuhun can chi ñi, vati ña cuni run
cha cua cuinu ini ñi chi ra Ndioo,
ta cua nduvaha anima ñi. 13 Chiti
quehni ticu yuu can cuu sava ni ta
cua ñivi cusii ini cha chini ñi tuhun
can. Chinu ini ñi chi chi, soco iyo
ñi cuhva iyo itu can, vati ñahni
yoho chi iyo. Suhva quivi ni chinu
ini ñi, soco queta quivi ña cundee
ca ñi cha ndavaha ni, ta saña ndico
ñi. 14 Chiti quehni sava mahñu iñu
can cuu sava ni ta cua ñivi chini
tuhun Ndioo, ta ña cundee ñi, vati
saxini xaan ñi. Cuni ñi cusii ini ñi
nu ñuhun ñuñivi, ta cuni ñi cha cua
coo tahan xuhun ñi. Chacan iyo ñi,
ta ña chahnu ñi cuenda ra Ndioo.
15 Chiti quehni nu ñuhun vaha
cuu sava ni ta cua ñivi chini vaha
tuhun Ndioo. Cuni ñi chi chi chi
ndihi cuii anima ñi, ta cundee ini
ñi. Tacan chahnu vaha ñi cuenda ra
Ndioo.

Tuhun yoso cuhva taa yo ñuhun ndichin

(Mr. 4.21-25)

16 [Ni vii cahan ra Jesuu chi ra
sacuaha chi ra:]
'Ña tuhva yo taa yo ñuhun, ta casi
yo chi chi tichi cajoon. Ña tuhva yo
caqui ndaa yo ñuhun xuu chito, soco
taa yo ñuhun, ta chaqui ndaa yo chi
chi nu candileru, vati tacan ndichin
vaha cua ndehe ndihi ñivi quihvi
tichi vehe. 17 Vitin ña chito ñivi
ñaan tuhun cuu tuhun can, soco nu
cuahan quivi cua cutuni ini ñi, ta sa
cua coto vaha ñi ñaan cha cuu chi.
18 'Cua taa vaha ndo soho ndo,
vati cua coo ca cha chini tuni chi
ra cutuni ini tuhun cahin, ta chi ra
ña cutuni ini tuhun cahin—ña cua
cutuni ini ra ni suhva —cati ra.

Queta sihi ra Jesuu chi yani ra nu iyo ra

(Mt. 12.46-50; Mr. 3.31-35)

19 Tacan cuu, ta queta sihi ra
Jesuu chi yani ra nu iyo ra, soco

ña cuu yaha ñi nu iyo ra, vati tuvi
xaan ñivi iyo, 20 ta cati ñivi can chi
ra ti:
—Cha iyo sihi cun chi yani cun
nuquehe, ta cuni ñi chihun —cati
ñi.
21 Ta cati ndico ra Jesuu chi ñi ti:
—Cua cati yu yoo cuu sihi yu yoo
cuu yani yu. Ñivi tasoho tuhun
Ndioo, ta sacuinu ñi chi chi—ñican
cuu sihi yu chi yani yu —cati ra.

Sacutaxin ra Jesuu tati chi nduta tañuhun

(Mt. 8.23-27; Mr. 4.35-41)

22 Iin quivi quihvi ra Jesuu chi
ra sacuaha chi ra tichi tundoo, ta
quechaha cati ra chi ra ta ra ti:
—Na coho inga chiyo nduta ya —
cati ra.
Tacan cuu, ta quechaha sacunu ra
ta ra tundoo can. 23 Nu quechaha
sacunu ra ta ra chi chi, ta quechaha
quixi ra Jesuu. Tacan cuu, ta
nihin xaan quechaha iyo iin tiati
nu nduta can. Chacan cuu cha
quechaha chitu nduta tichi tundoo
can, ta ica xaan suhva iyo ra ta ra,
coto cua ndoyo ñuhun ra. 24 Chacan
cuu cha sandoyo ra ta ra chi ra
Jesuu, ta cati ra ta ra ti:
—¡Maestru, cua ndoyo ñuhun yo!
—cati ra.
Tacan cuu, ta ndoyo ra Jesuu, ta
nduxaan ra chi tati can chi nduta
can, ta cutaxin ndico chi. 25 Tacan
cuu, ta quechaha cati ra chi ra ta
ra ti:
—Ñahni cha chinu ini ndo chi ra
Ndioo —cati ra.
Iyo xaan cuni ra ta ra, ta yuhvi
ra. Nducu tuhun ra ta ra chi tahan
ra ti:
—¿Yoo rai cuu rahya? Cha cati
tuhun ra chi tati chi nduta, ta
tasoho chi chi ra —cati ra ta ra.

Ni chacoo tati cuihna anima iin rai iyo ñuhun Gadara

(Mt. 8.28-34; Mr. 5.1-20)

26 Tacan cuu, ta queta ra ta ra
ñuhun Gadara. Iti nuun ñuhun
Galilea iyo chi, vati inga chiyo
nduta can iyo ñuhun can. 27 Quee
ra Jesuu tichi tundoo can, ta tahan
ra chi iin rai. Quichi ra iti ñuun
can, ta iyo tati cuihna anima ra.
Nahan xaan cha iyo run chi ra, ta
chica cuiti ndaha ra. Ña ndoo ca ra
tichi vehe, soco iyo ra camasandu.
28 Nu ni ndehe racan chi ra Jesuu,
ta quechaha cana chaa ra, ta nduva
ihni ra iti nuun ra Jesuu, ta nihin
xaan quechaha cati ra ti:
—¿Ñaan cha cuu cha cuni cun
chihin yu, ta Jesuu? Yoho—sehe
Ndioo cuu cun. Cahan ndahvi yu
chihun ti ña cuhva cun tu ndoho
chihin yu.
29 Tacan cati ra, vati cha ni cati
ra Jesuu ti cua quee run tati cuihna
can anima ra. Cuaha xaan cha ni
savaha run chi ra cuaha chaha.
Cha cucumi ñivi chi ra, ta cha ni
cunuhni ra chi cadena caa, soco
chahnda ra chi chi, ta sacuhun run
tati cuihna can chi ra tichi cuhu.
30 Nducu tuhun ra Jesuu chi ra ti:
—¿Ñaan nani cun? —cati ra.
Ta cati ndico ra ti:
—Legioon nani yu.
Tacan cati ra, vati cuaha xaan run
tati cuihna can cha quihvi anima
ra, 31 ta quechaha cahan ndahvi run
chi ra Jesuu ti ña cua tava ndaa ra
chi run, ta cua cuhun run nu iyo

ñivi cha ni chihi. 32 Tican iyo cuaha
ri quini, ta tixitin ri chachi ri iyo
ri yucu can. Chacan cuu cha cahan
ndahvi run tati cuihna chi ra Jesuu
ti cua tava ndaa ra chi run, ta cua
quihvi run tichi rican. Tacan cuu,
ta chaha ra Jesuu ndatu chi run.
33 Quee run anima ra ndahvi can,
ta quihvi run tichi ri quini can, ta
quechaha chinu ihni ri quini can.
Nuun ri xahva can, ta quehni ri
tichi nduta can, ta chihi ri.
34 Ndehe ra cumi chi ri ñaan cha
ni tahan ri, ta chinu ra. Ndihi nu
yaha ra chaha ra cuenda chi ñivi.
35 Chacan cuu cha cuahan ñivi
tican, vati cuni ndehe ñi ñaan cha
cuu cha ni chacoo, ta queta ñi nu
iyo ra Jesuu. Tacan cuu, ta ndehe
ñi ti ndaa ra ndahvi can. Cha quee
run tati cuihna anima ra, ta nami
ra. Vaha xaan cuni xini ra, ta ndaa
ra nu inda ra Jesuu. Quechaha
cuyuhvi xaan ñivi can. 36 Ñivi
ndehe cha ni tahan ra—chaha ñi
cuenda yoso cuhva ni nduvaha
ra ndahvi can. 37 Tacan cuu, ta
quechaha cahan ndahvi ndihi ñivi
quichi nini cahnu ñuhun Gadara
can chi ra Jesuu. Cati ñi ti na cua
cuhun ra Jesuu inga chiyo, vati cha
chaha xaan ra tu ndoho chi ñi, ta
yuhvi xaan cuni ñi. Tacan cuu, ta
quihvi ndico ra tichi tundoo, ta cha
cua cuhun ra, 38 ta quechaha chica
ndahvi ra ndahvi can chi ra, vati
cuni ra cuhun tahan ra chi ra, soco
cati ra Jesuu chi ra ti:
39 —Cuahan iti vehun, ta cati
tuhun cun ndihi cha ni savaha ra
Ndioo chihun —cati ra, ta saña
tahan ra chi ra, ta cuahan ra.
Tacan cuu, ta cuahan ra nduvaha
can. Nini ñuun chahan ra, ta cati
tuhun ra ndihi cha ni savaha ra
Jesuu chi ra.

Cuhvi sehe ra Jairo, ta sayani ndaha iin ñahan sahma ra Jesuu

(Mt. 9.18-26; Mr. 5.21-43)

40 Tacan cuu, ta queta ndico ra
Jesuu inga chiyo nduta can, ta vaha
xaan quihin cuenda ñivi chi ra,
vati ndihi ñi ndatu chi ra. 41 Tacan
cuu, ta quichi iin ra nani Jairo, ta
ra cuu xini iin ve ñuhun cuu ra.
Chahnu chiti ra iti nuun ra Jesuu,
ta quechaha cahan ndahvi ra chi
ra ti na cua cuhun ra Jesuu vehe ra,
42 vati iin tuhun ni ña luhu sehe ra
iyo. Uchi uvi cuiya ña, ta cuni cuvi
ña. Tacan cuu, ta cuahan ra Jesuu
chi ra. Ni vii cuahan ra, ta nihin
xaan indi ra tañu ñivi.
43 Nu ni yaha ra indi tahan iin
ñahan. Cha queta uchi uvi cuiya
iyo xaan niñi ña chi ña, ta yoni
cuu sanduvaha chi ña. 44 Tuhva
ña iti chata ra, ta sayani ndaha ña
yuhu sahma ra. Suvi ni hora can ni
chacuita cha iyo niñi ña chi ña.
45 Tacan cuu, ta quechaha nducu
tuhun ra Jesuu ti:
—¿Yoo sayani ndaha chihin yu?
—cati ra.
Ndihi ñivi cati ti ñahni, ta cati ra
Pedro chi ra ti:
—Maestru, tuvi xaan ñivi iyo, ta
nihin xaan indi cun tañu ñi —cati
ra.
46 Ta cati ndico ra Jesuu ti:
—Iyo yoo sayani ndaha chihin yu,
vati chite ti cha quee suhva tu ndee
ini chihin yu —cati ra.

47 Tacan cuu, ta ndehe ña ñahan
can ti cha chito ra, ta tuhva ña nu
inda ra. Naquisi xaan chi chi ña, ta
tuhva ña. Chahnu chiti ña iti nuun
ra, ta iti nuun ndihi ñivi can chaha
ña cuenda ñacu sayani ndaha ña
chi ra, ta chaha ña cuenda ti suvi
ni hora can ni nduvaha ña. 48 Tacan
cuu, ta cati ra Jesuu chi ña ti:
—Cha ni nduvahun, vati chinu ini
cun, sihi. Na cua cuhun vii cun —
cati ra.
49 Ni vii cahan ra Jesuu chi ña, ta
quichi ñivi iti vehe ra cuu xini ve
ñuhun can. Queta ñi, ta quechaha
cati ñi chi ra Jairo can ti:
—Cha ni chihi cuii sehun. Ña
satañu con chi ra maestru —cati ñi.
50 Chini ra Jesuu tuhun cahan ñi,
ta cati ra chi ra Jairo ti:
—Ña tichaha ni cun. Mani cha
cua cuinu ini cun, ta cua nduvaha
sehun —cati ra.
51 Tacan cuu, ta queta ra vehe ra
Jairo. Quihvi ra, ta quihvi tahan ra
Pedro chi ra Juaan chi ra Jacobo
chi sutu ña luhu can chi sihi ña.
Ñican ni quihvi, soco ña ni chaha
ra Jesuu cha cua quihvi ndihi ca
ñivi. 52 Cuihya xaan cuni ndihi
ñivi can, ta chacu xaan ñi, soco
quechaha cati ra Jesuu chi ñi ti:
—Ña cuacu ndo, vati ña ni chihi
ña. Quixi ni maan ña —cati ra.
53 Tacan cuu, ta quechaha chacu
nahan ñi chi ra; vati chito ñi ti cha
ni chihi cuii ña. 54 Tacan cuu, ta
quihvi ra Jesuu tichi vehe. Tiin ra
ndaha ña, ta nihin quechaha cahan
ra, ta cati ra chi ña ti:
—Cuinda, lia —cati ra.
55 Tacan cuu, ta nihin ndico ña
tati ña, ta quii xaan ni chacuinda
ña, ta cati ra Jesuu ti cua cuhva ñi
cha cachi ña. 56 Iyo xaan cuni sutu
ña chi sihi ña, ta cati ra Jesuu ti na
ña cua cuhva ñi cuenda ñaan cha ni
tahan ña.

Tava tiñu ra Jesuu chi ndihi uchi uvi ra sacuaha chi ra

(Mt. 10.5-15; Mr. 6.7-13)

9 Iin quivi cana ra Jesuu chi ndihi
uchi uvi ra sacuaha chi ra, ta
chaha ra tu ndee ini chi ra ta ra. Chaha
ra ndatu chi ra, vati cua tava ra ta ra
ndihi run tati cuihna cha ñuhun anima
ñivi, ta cua sanduvaha ra ta ra chi
ñivi cuhvi. 2 Tacan cuu, ta tava tiñu ra
Jesuu chi ra ta ra, vati cua cati tuhun
ra ta ra yoso cuhva cua coo ñivi chi ra
Ndioo nu cua cundaca ñahan ra, ta cua
sanduvaha ra ta ra chi ñivi cuhvi, 3 ta
quechaha cati ra chi ra ta ra ti:
—Ñahni cha cua cuiso ndo nu cua
cuhun ndo. Ña cuiso ndo garote. Ña
cuiso ndo yunu. Ña cuiso ndo cha cua
cachi ndo. Ña cuiso ndo xuhun. Ña
cuiso ndo. Iin tuhun ni cha ndichin ndo
cua cuiso ndo. 4 Ndaa vehe cua quihvi
ndo —suvi ni tican cua coo nuun ndo
nda cua nda cua cuhun ndo inga ñuun.
5 Tu ña cua quihin cuenda ñivi chi ndo,
cua quee ndo ñuun can, ta cua naquisi
ndo ñuhun iñi chaha ndo. Chacan cuu
cha cua coto ñi ti cahan ndo iin cha
ndicha ndicha —cati ra chi ra.
6 Tacan cuu, ta quee ra ta ra. Cuahan
ra. Ñuun ta ñuun cuahan ra, ta cati
tuhun ra tuhun Ndioo, ta ndihi ñuun
can sanduvaha ra chi ñivi cuhvi.

Ni chihi ra Juaan ra sacuanduta

(Mt. 14.1-12; Mr. 6.14-29)

7 Tacan cuu, ta chini ra Herode
rey can ndihi tuhun cha ni savaha

ra Jesuu. Saxini xaan ra, vati iyo
ñivi cati ñi ti cha ni natacu ndico ra
Juaan tañu ñivi ndii. 8 Inga ñivi cati
ti ra Elía chahnu cuu ra ni quichi,
ta inga ñi cati ti iin ra ni cahan
cuenda ra Ndioo tiempu chahnu
cuu ra ni quichi. 9 Chacan cuu cha
cati ra Herode ti:
—Ni chahnda yu sucun ra Juaan,
[ta chihi ra]. Ña chite yoo rai cahan
ñi tuhun can —cati ra.
Chacan cuu cha nducu ra cuhva
cha cua ndehe ra chi ra Jesuu.

Sacachi ra Jesuu chi uhun mil rai

(Mt. 14.13-21; Mr. 6.30-44; Jn. 6.1-14)

10 Tacan cuu, ta queta quivi quichi
ndico ra tatun Jesuu, ta chaha ra
ta ra cuenda chi ra ndihi cha ni
savaha ra ta ra nu ni chahan ra.
Tacan cuu, ta quihin ra Jesuu chi ra
ta ra, ta quee siin ra ta ra. Cuahan
ra iti ñuun Betsaida, 11 soco chito
ñivi ndaa iti cuahan ra, ta chandicu
ñi chi ra. Tacan cuu, ta quihin
cuenda ra Jesuu chi ñi, ta cahan ra
chi ñi yoso cuhva cua coo ñivi chi
ra Ndioo nu cua cundaca ñahan ra,
ta sanduvaha ra chi ñivi cuhvi.
12 Tacan cuu, ta cha cua ini xaan.
Chacan cuu cha quichi cahan ra tatun
ra chi ra Jesuu, ta cati ra ta ra ti:
—Na cua saña tahan yo chi ñivi
ya, ta na cua cuhun ñi ranchu iyo
yatin. Na cua cuhun ñi iti ñuun, ta
cua nanducu ñi nu cua cusu ñi. Cua
nanducu ñi cha cua cachi ñi. Tacan
sa cua nanihin ñi, vati ñahni cha
iyo ihya —cati ra ta ra.
13 Ta cati ndico ra Jesuu chi ra ta
ra ti:
—Cuhva maan ndo cha cua cachi
ñi —cati ra.
Ta cati ndico ra ta ra ti:
—Ñahni cha iyo chi ndi. Uhun
tahan paan chi uvi tiaca ni iyo. Tu
ña cua cuhun ndi cu sata ndi cha
cua cachi ndihi ñihya, ña cua queta
chacan.
14 Tacan cati ra ta ra, vati uhun
tahan mil rai cuu ra iyo, soco cati
ndico ra Jesuu chi ra ta ra ti:
—Cati ndo chi ra ti na cua cunda
nuun ra. Uvi xico uchi uvi xico uchi
ra ta ra cua cunda iin iin nu cua
cunda ra —cati ra.
15 Tacan ni savaha ra sacuaha
chi ra Jesuu, ta ni chacunda ndihi
ñivi can. 16 Tacan cuu, ta quihin ra
Jesuu paan can chi tiaca can. Uhun
paan cuu chi chi uvi tahan tiaca.
Quihin ra chi chi, ta ndehe ndaa
ra iti siqui andivi, ta chaha ra iin
tiahvi ndioo chi ra Ndioo. Chahnda
cuati ra chi chi, ta chaha ra chi
chi chi ra sacuaha chi ra, vati cua
cuhva ra ta ra chi chi chi ñivi can.
17 Tacan cuu, ta chachi ñi ta ñi, ta
ndihi ñi ndaha ini. Tacan cuu, ta
canihin ra ta ra cha ni ndoo, ta
queta uchi uvi tica chehle cuati
canihin ndico ra ta ra.

Cati ra Pedro ti Jesuu cuu ra Cristo, vati ni tava tiñu ra Ndioo chi ra

(Mt. 16.13-19; Mr. 8.27-29)

18 Iin quivi quee siin ra Jesuu, vati
cua cahan ra chi ra Ndioo, ta iyo
tahan ra sacuaha chi ra. Cha ndihi
cahan ra Jesuu chi ra Ndioo, ta
quechaha nducu tuhun ra chi ra
sacuaha chi ra ti:
—¿Yoo rai cui cati ñivi? —cati ra.
19 Ta cati ndico ra ta ra ti:
—Iyo ñivi cati ti ra Juaan ra
sacunduta cuun. Iyo inga ñivi—cati

ñi ti Elía cuun, ta iyo inga ñi cati
ti cha ni nandoto ndico iin ra ni
cahan cuenda ra Ndioo tiempu
chahnu, ta racan cuun —cati ra ta
ra.
20 Tacan cuu, ta nducu tuhun ra
Jesuu chi ra ta ra ti:
—Ta maan ndo, ¿yoo rai cui cati
ndo? —cati ra.
Ta cati ndico ra Pedro ti:
—Yoho—ra Cristo cuun, vati ni
tava tiñu ra Ndioo chihun —cati ra
chi ra.

Chaha ra Jesuu cuenda ti cua cuvi ra
(Mt. 16.20-28; Mr. 8.30–9.1)

21 Tacan cuu, ta cati tuhun xaan
ra Jesuu chi ra sacuaha chi ra ti ña
cua cati ra tuhun can chi ni iin ñivi.
22 Tacan, ta quechaha cati ra ti:
—Yuhu ra cuu sehe ñivi—iyo cha
cua ndehe xain tu ndoho. Ndihi ra
chanihin chi ra sutu chahnu chi ra
sacuaha ley chahnu—ndihi racan
cua tava ndaa ra chihin yu. Cua
cahni ra ta ra chihin yu, soco cua
yaha uni quivi, ta cua natacu ndico
yu —cati ra.
23 Inga hora, ta cati ndico tucu ra
Jesuu chi ndihi ñivi can ti:
—Tu iyo ndo cuni ndo coo ndo
chihin yu, na ña cua saxini ndo
cuenda maan ndo. Na cua ndehe
ndo tu ndoho cuenda yu ndihi ni
quivi cuhva ndehe ñivi tu ndoho nu
cruu. 24 Tu cua cuni ndo coo vaha
ndo cuenda maan ndo, cua ndoyo
ñuhun ndo, soco tu cua cuvi ndo
cuenda yuhu, ña cua ndoyo ñuhun
ndo cuenda ra Ndioo. 25 Ñahni
yavi ndaa ndo cha cua sacanaan
ndo ndihi cha iyo nu ñuhun ñuñivi
ya, tu cua ndoyo ñuhun cuii ndo
cuenda ra Ndioo. 26 Tu cua cucahan
nuun ndo cuenda yu, tu cua
cucahan nuun ndo tuhun cati tuhin,
cua cucahan tahan nuin chi maan
ndo quivi cua quichi ndico yu ra
cuu sehe ñivi. Taqui xaan cua cuu
nu cua quichi yu, vati cua quichi
yu cuenda ra suti chi ra cuu tatun
Ndioo. 27 Cati ndicha yu chihin ndo
ti iyo ndo inda ihya—ña cua cuvi
ndo nda cua nda cua ndehe ndo
yoso cuhva cua cundaca ñahan ra
Ndioo —cati ra chi ñi.

Sama ra Ndioo cuhva caa ra Jesuu
(Mt. 17.1-8; Mr. 9.2-8)

28 Yaha una quivi nu ni cahan ra
Jesuu tuhun can, ta quihin ra chi ra
Pedro chi ra Juaan chi ra Jacobo, ta
cuahan ra ta ra iin siqui yucu, vati
cua cahan ra chi ra Ndioo. 29 Nu ni
cahan ra Jesuu chi ra Ndioo, ta tucu
cuhva sananduvi ra Ndioo chi ra.
Tucu cuhva caa nuun ra Jesuu hora
can, ta nda cua tachan sahma ra cuu,
ta cuichin xaan chi, 30 ta ni chacoo
uvi rai chi ra. Ra Moisee chi ra Elía
cuu ra, ta ndatuhun ra ta ra chi ra
Jesuu. 31 Taqui xaan nu chacuinda ra
Moisee chi ra Elía can, ta ndatuhun
ra ta ra chi ra Jesuu yoso cuhva cua
cuvi ra iti ñuun Jerusalén nu cuahan
quivi. 32 Vee xaan cuni ra Pedro chi
tahan ra, vati cuni xaan chi cusu ra
ta ra, soco cundee ra ta ra, ta ndehe
ra ta ra ti ndichin xaan ra Jesuu cuu.
Ndehe ra ta ra ti ndatuhun uvi rai
chi ra Jesuu, 33 ta sa cuahan ndico ra
Moisee chi ra Elía nu iyo ra Jesuu, ta
quechaha cati ra Pedro chi ra Jesuu
ti:
—Vaha xaan cha quichi tahan
ndi ihya, maestru. Na cua savaha

ndi uni tiahva. Iin chi cua cuu chi
maun, ta inga chi cua cuu chi ra
Moisee, ta cua cuu inga chi chi ra
Elía —cati ra, [soco cahan soho ra,]
vati ña chito ra ñaan cha cahan ra.
34 Ni vii cahan ra Pedro can, ta
quichi iin vico. Chasi chi nuun ra ta
ra, ta yuhvi cuni ra ta ra cha chasi
vico can nuun ra. 35 Tacan cuu, ta
quechaha cahan ra Ndioo tichi vico
can, ta cati ra ti:
—Sehi chi rahya, ta cuni xain chi
ra. Cua tasoho ndo cha cua cahan
ra —cati ra.
36 Cha ndihi cahan ra Ndioo
tuhun can, ta ndehe ra ta ra ti iin
tuhun ni ra Jesuu ni ndoo. Tacan
cuu, ta taxin ni chacoo ra ta ra.
Quivi can ña chaha ra ta ra cuenda
chi ni iin ñivi ñaan cha cuu cha ni
ndehe ra tican.

Sanduvaha ra Jesuu chi iin ra luhu ñuhun tati cuihna anima

(Mt. 17.14-21; Mr. 9.14-29)

37 Tuvi inga quivi, ta nuun ndico
ra ta ra siqui yucu can. Nuun ra, ta
tuvi ñivi ni nihin tahan ra. 38 Tacan
cuu, ta cana chaa iin rai nda mahñu
ñivi can, ta cati ra chi ra Jesuu ti:
—Yoho maestru, na cua savahun
tu manini cua ndehun sehi, vati
iin tuhun ni ra iyo, 39 ta ñuhun
tati cuihna anima ra. Quii xaan
cana chaa ra savaha run, ta chahni
rai run chi ra, ta quee iñu yuhu
ra. Sanicuehe run chi ra, ta cuaha
tu ndoho chaha run chi ra, ta ña
ta quee run. 40 Cha cahin chi ra
sacuaha chihun ti na cua tava ra
chi run, soco ña cuu chi ra —cati ra.
41 Ta cati ndico ra Jesuu chi racan
ti:
—Ndioho, ña chinu ini ndo chi ra
Ndioo. Mani ndavaha ni ndacu ndo.
Ña cundee ca ini yu chi ndo. Ña
nahan cua coi chi ndo. Na ndaca
sehe cun ihya —cati ra.
42 Tacan cuu, ta ni vii cua tuhva
ra luhu can, ta sanduva run tati
cuihna chi ra, ta chahni rai run chi
ra. Tacan, ta quechaha nduxaan ra
Jesuu chi run tati cuihna can, ta
sanduvaha ra chi ra luhu, ta chaha
cuenda ndico ra chi ra chi sutu ra.
43 Iyo xaan cuni ndihi ñivi can, vati
cahnu xaan cuu ra Ndioo.

Inga chaha chaha ra Jesuu cuenda ti cua cuvi ra

(Mt. 17.22-23; Mr. 9.30-32)

Ni vii nduiyo ndihi ñivi can, vati
cuaha xaan cha ni savaha ra Jesuu,
ta quechaha cati ra chi ra sacuaha
chi ra ti:
44 —Cua taa vaha ndo soho ndo
tuhun ya. Yatin xaan cua xico
tuhun ñivi chihin ra cuu sehe ñivi,
ta cua tiin ñi chi ra —cati ra.
45 Ña nituni ini ra ta ra tuhun can,
vati ña chaha ra Ndioo. Chacan cuu
cha ña nituni ini ra, ta yuhvi ra
ta ra nducu tuhun ra chi ra Jesuu
ñaan cha cuu tuhun can.

Tuhun ndaa ñivi cuu ñivi cahnu ca

(Mt. 18.1-5; Mr. 9.33-37)

46 Tacan cuu, ta quechaha cahan
yuhu ra sacuaha chi ra Jesuu.
Cahan yuhu ra chi tahan ra, vati
saxini xaan ra ndaa ra cua cuu iin
rai cahnu ca. 47 Tacan, ta sa chito
ra Jesuu yoso cuhva saxini ra ta
ra chi anima ra. Chacan cuu cha
quihin cuenda ra chi iin ve luhu, ta
ni chacuinda ve iin chiyo xiin ra

savaha ra, [48]ta quechaha cati ra chi
ra ta ra ti:
—Tu cua quihin cuenda ndo
chi ñivi cuu sava ni ta cua vehya
cuenda yu, cua quihin cuenda ndo
chihin yu. Tu cua quihin cuenda
ndo chi yuhu, cua quihin cuenda
tahan ndo chi ra Ndioo, ta maan ra
tava tiñu chihin yu. Ta chi maan
ndo cati yu ti ra cuu rai cahnu ca
cua tindee chi ndihi ñivi tahan ra
—cati ra.

Tu ña cua cani tahan ñivi chi yo, cua cuinda naan ñi chihin yo

(Mr. 9.38-40)

[49]Tacan cuu, ta quechaha cati ra
Juaan chi ra ti:
—Ni ndehe ndi chi iin rai, ta
cahan ra sivi cun, ta tava ra tati
cuihna anima ñivi, soco ña chaha
ndi cha cua savaha ca ra chacan,
vati ña chica ra chihun sava ta
cuhva cha chica maan ndi —cati ra.
[50]Ta cati ndico ra Jesuu chi ra ti:
—Ña cua casi con nuun ñivi ndacu
tacan, vati tu ña cua cani tahan
ñivi chi yo, cua coo ñi cuenda yo
—cati ra.

Nduxaan ra Jesuu chi ra Jacobo chi ra Juaan

[51]Tacan cuu, ta chito ra Jesuu ti
ña cuaha ca quivi, ta cua ndaa ra iti
siqui andivi. Chacan cuu cha cati ra
chi anima ra ti nini xaan cua cuhun
ra iti ñuun Jerusalén, [52]ta tachi ra
tatun ra iti nuun. Cuahan ra tatun
can iti ñuhun Samaria, ta quihvi ra
iin ñuun, vati cua nducu ra ndaa
cua cachi ra Jesuu ndaa cua cusu
ra. [53]Tacan ni savaha ra tatun can,
soco ña ni quihin cuenda ñivi can
chi ra Jesuu, vati cha cuahan ra iti
ñuun Jerusalén. [54]Ndehe ra Jacobo
chi ra Juaan yoso cuhva cati ñivi
can, ta quechaha cati ra ta ra chi ra
Jesuu ti:
—Ra chahnu, ¿atu cuni cun cha
cua cahan ndi chi ra Ndioo ti na
cua saquehni ra ñuhun cha cua
cayu ñihya, ta cua ndoyo ñuhun ñi
cuhva ni savaha ra Elía iti chata? —
cati ra ta ra.
[55]Tacan cuu, ta ndico coo ra
Jesuu nuun ra ta ra, ta nduxaan ra
chi ra, ta cati ra ti:
—Ña chito ndo ñaan tiñu chica
ndo. [56]Yuhu ra cuu sehe ñivi—
quichi yu, vati cuni yu sanduvahi
anima ñivi. Ña cuni yu cha cua
ndoyo ñuhun ñi —cati ra.
Tacan cuu, ta cuahan ra ta ra inga
ñuun.

Cuni ñivi caca ñi iti chica ra Jesuu

(Mt. 8.19-22)

[57]Ni vii cuahan ra ta ra iti, ta
quechaha cati iin rai chi ra Jesuu ti:
—Yoho ra chahnu, cuni cuhin
chihun ndaa iti cua cuhun cun —
cati ra.
[58]Ta cati ndico ra Jesuu chi ra ti:
—Iyo nu quixi ri ñucuii, ta iyo
taca ri saa, soco ñahni nu cua cava
cusu yu, ta ra cuu sehe ñivi cui —
cati ra chi racan.
[59]Chi inga ra cati ra Jesuu ti:
—Na coho —cati ra,
soco cati ndico racan chi ra ti:
—Ra chahnu, cuhva cha cua
cuhun xihne, ta cua cuchi yu chi
suti —cati ra.
[60]Ta cati ndico ra Jesuu chi ra ti:
—Na cua cuchi ñivi tahan ndo
chi ra, soco yoho—cuahan, ta cati

tuhun cun yoso cuhva cua coo ñivi
chi ra Ndioo nu cua cundaca ñahan
ra —cati ra.
61 Tacan cuu, ta cati inga ra chi ra
Jesuu ti:
—Cua cuhin chihun, ra chahnu,
soco cuhva cun cha cua saña tahan
xihne chi ñivi yu —cati ra.
62 Ta cati ndico ra Jesuu chi ra ti:
—Tu cua quechaha satiñu ndo tiñu
ra Ndioo, soco tu ña cua satiñu ndo
chi ndihi cuii anima ndo, ña cua
cuu coo ndo nu cua cundaca ñahan
ra Ndioo —cati ra.

Tava tiñu ra Jesuu chi uni xico uchi ra ta ra

10 Tacan cuu, ta chaha ra
Jesuu tiñu chi inga uni
xico uchi ra ta ra, ta tava tiñu ra
chi ra ta ra. Uvi uvi ra tava tiñu ra,
ta cuahan ra ta ra iti nuun. Ndihi
ñuun nu cua yaha ra Jesuu cuahan
ra ta ra. 2 Ni vii iyo ra ta ra chi ra
Jesuu, ta cati ra chi ra ta ra ti:
—Cuaha xaan tiñu iyo, soco ñahni
ñivi cua satiñu. Na cua cahan
ndahvi ndo chi ra chahnu Ndioo
ti cua tava tiñu ra chi ñivi cua
satiñu tiñu ra. 3 Vitin cuahan ndo.
Tava tiñu yu chihin ndo, ta cuahan
ndo nu cua coo ndo chi tu ndoho.
Cuhva iyo ri chivu cuati cua coo
ndo, vati chaha ri ina tu ndoho chi
ri. [Cuhva can cua coo ndo chi tu
ndoho.] 4 Ña cua cuiso ndo xuhun.
Ña cua cuiso ndo yunu. Ña cua
cunda chaha ndo. Ña cua nducuee
ndo ndatuhun ndo chi ñivi tahan
ndo iti. 5 Ndaa vehe cua coo nuun
ndo cua cati xihna ndo chi ñivi can
ti na cua coo vii ñi vehe ñi. 6 Tu
ndicha ti iyo vii ñivi can, cua coo
vii ñi cuhva cua cati ndo, soco ña
cua coo vii ñi, tu ñavi tacan iyo
ñi. 7 Vehe can nu iyo vii ñivi cua
ndoo nuun ndo, ta cua cachi tahan
ndo chi ñican, vati iyo yahvi ndihi
ñivi satiñu. Ña cua nducu ndo nu
cua coo ndo vehe ta vehe. 8 Tu cua
quihin cuenda ñivi chi ndo ñuun nu
cua quihvi ndo, cua cachi ndo ñaan
cha cuu cha cua cuhva ñi chihin
ndo. 9 Cua sanduvaha ndo chi ñivi
cuhvi, ta cua cati tuhun ndo chi
ñivi can ti yatin xaan cua cundaca
ñahan ra Ndioo. 10 Tu ña cua quihin
cuenda ñivi chi ndo ñuun nu cua
quihvi ndo, cua yaha ndo iti cahnu
ñuun can, ta cua cati ndo chi ñi ti
11 nacuhva ndo yuhma ñuhun ñuun
ñi chaha ndo. Chacan cuu cha cua
coto vaha ñi ti ña vaha cha ndacu
ñi, soco na cua coto ñi yoso cuhva
cua coo ñivi chi ra Ndioo nu cua
cundaca ñahan ra, cua cati ndo chi
ñican. 12 Yuhu cati ti quivi cua tachi
tuni ra Ndioo chi ñivi xaan xaan
cua cutuni ñivi ni chacoo ñuun
Sodoma iti chata, soco xaan ca cua
cutuni ñivi ña cua quihin cuenda
chi ndo vitin —cati ra.

Cuhva iyo ñivi ña tasoho

(Mt. 11.20-24)

13 [Ni vii cahan ra Jesuu chi ñi
cuenda ñivi ña tasoho:]
'Ndioho ñivi ñuun Corazín, ndioho
ñivi ñuun Betsaida, cahnu xaan tu
ndoho cua coo chi ndo, vati cahnu
xaan cuhva cuu cha ni savahi iti
nuun ndo. Tu cua savahi cuhva can
iti nuun ñivi iyo ñuun Tiro, tu cua
savahi cuhva ni savahi iti nuun
ndo iti nuun ñivi ñuun Sidón, ta
cahnu xaan cuati cuu cha ni savaha

ñi, ndicha ndicha cua saña ihni ñi
ndihi cuati can. 14 Cahnu xaan tu
ndoho cua coo chi ñivi ñuun can
nu cua tachi tuni ra Ndioo chi ñivi,
soco cahnu xaan ca tu ndoho cua
coo chi maan ndo. 15 Ta ndioho ñivi
ñuun Capernaum, ña cua coo ndo
iti siqui andivi. Cua coo ndo nu iyo
ñivi ndoyo ñuhun, [vati cua tachi
tuni ra Ndioo chi ndo].
16 'Tu cua tasoho ñivi chi maan
ndo, cua tasoho tahan ñi chihin yu.
Tu cua tava ndaa ñi chi ndo, cua
tava ndaa tahan ñi chi yuhu. Tu cua
tava ndaa ñi chihin yu, cua tava
ndaa tahan ñi chi ra Ndioo, vati
maan ra cuu ra tava tiñu chihin yu.
Tacan ni cati ra Jesuu chi ra ta ra,
ta cuahan ra ta ra.

Quichi ndico ndihi uni xico uchi ra ta ra

17 Quichi ndico ndihi uni xico uchi
ra ta ra nu ni chahan ra, ta sii xaan
cuni ra ta ra. Cati ra ta ra chi ra
Jesuu ti:
—Ra chahnu, cha ni cahan ndi chi
run tati cuihna cuenda sivi cun, ta
ni tasoho run cha ni cahan ndi —
cati ra ta ra.
18 Ta cati ra Jesuu chi ra ta ra ti:
—Ndicha ti ni ndehi ti cha ni
quehni run Satanaa iti siqui andivi
cuhva quehni iin tachan, [vati cha
cuahan ndoyo ñuhun run]. 19 Cha
chahi tu ndee ini chi ndo, vati cua
cuu cuañu ndo chata ri coo, cua
cuu cuañu ndo chata ri tisuhma, ta
ña cua cundee run Satanaa cuxaan
ini run chi ndo. Ñahni cha cua cuu
sandoyo ñuhun run chi ndo. 20 Ña
cua cusii ini ndo cha tasoho run
tati cuihna cha cahan ndo chi run,
soco cua cusii ini ndo, vati cha iyo
sivi ndo nu tutu ra Ndioo iti siqui
andivi, [vati cua coo ndo chi ra] —
cati ra Jesuu.

Sii cuni ra Jesuu

(Mt. 11.25-27; 13.16-17)

21 Suvi ni hora can sii xaan
quechaha cuni ra Jesuu savaha ra
Tati Ndioo. Tacan cuu, ta quechaha
cati ra Jesuu ti:
—Yoho tata, maun cuu ra ndaca
ñahan iti siqui andivi, ta maun cuu
ra ndaca ñahan nu ñuhun ñuñivi ya.
Sacahnu yu chihun, vati ña chahun
cuenda chi ñivi nditi chi ñivi cutuni
ini yoso cuhva cua coo ñivi chihun
nu cua cundaca ñahan cun, soco
chi ñivi ndahvi ya cha sacoto cun
chacan. Chacan ni savahun, vati
cuhva cuni cun cuu chi, tata.
22 'Cha ni chaha suti ndihi tu ndee
ini chihin yu. Yoni ñivi chito yoso
cuhva iyo ra cuu sehe Ndioo. Iin
tuhun ni ra Ndioo chito chacan, ta
yoni ñivi chito yoso cuhva iyo ra
Ndioo. Iin tuhun ni ra cuu sehe ra
chito, ta ndaa ñivi cuni ra sacoto ra—
ñican cua coto tahan ñi yoso cuhva
iyo ra Ndioo sutu yu —cati ra Jesuu.
23 Tacan cuu, ta ndehe ra Jesuu
chi ra sacuaha chi ra, ta cahan siin
ra chi ra ta ra, ta cati ra ti:
—Cua cusii ini ndo cuenda cha ni
ndehe ndo. 24 Chahi cuenda chi ndo
ti tuvi xaan ra ni cahan cuenda ra
Ndioo nu quichi quivi, tuvi xaan
ra ni chacundaca ñahan cuenda ra
Ndioo iti chata—cuni ra ndehe ra
cha ni ndehe maan ndo, soco ña ni
cundee ndehe ra. Cuni xaan ra ta ra
cuni ra tuhun chini maan ndo, soco
ña cundee ra —cati ra Jesuu.

Tuhun cha ni savaha iin rai ñuhun Samaria cha vaha

25 Tacan cuu, ta queta iin ra
sacuaha ley chahnu, vati cuni coto
ra a ña cua cahan ra Jesuu iin
cha ndavaha ni. Chacan cuu cha
quechaha nducu tuhun ra chi ra
Jesuu ti:
—Maestru, ¿ñaan cha cuu cha
cua savahi, ta cua coo ndito yu chi
ra Ndioo ndihi ni quivi ndihi ni
tiempu? —cati ra.
26 Ta cati ndico ra Jesuu chi ra ti:
—¿Ñaan cha cuu cha cati ley
chahnu? ¿Ñaan cha cuu cha cati chi
cuni maun? —cati ra.
27 Tacan cuu, ta cati ndico ra
sacuaha ley can ti:
—Cati chi ti cua cuni yo chi ra
chahnu Ndioo chi ndihi cuii anima
yo chi ndihi cuii cha chini tuni chi
yo, ta cua cuni yo chi ndihi ñivi
tahan yo cuhva cuni yo suvi ni chi
maan yo, cati chi —cati ra.
28 Tacan cuu, ta cati ra Jesuu chi
ra ti:
—Vaha xaan cuhva cahun. Tu cua
savahun cuhva ni cati cun, cua coo
ndito cun chi ra Ndioo —cati ra
Jesuu.
29 Ta ra sacuaha ley can—cuni ra
cha cua saxini ra Jesuu ti nducu
tuhun vaha ra chi ra. Chacan cuu
cha nducu tuhun ndico ra chi ra
Jesuu ti:
—¿Yoo cuu ñivi tahan yu? —cati
ra.
30 Tacan cuu, ta cati ndico ra
Jesuu chi ra ti:
—Iyo iin rai judío, ta quee ra
ñuun Jerusalén, ta cuahan ra iti
ñuun Jericó. Tacan cuu, ta tiin run
ñasuhu chi ra. Quenda run sahma
ra, ta cani run chi ra, ta cuahan
run. Nacoo run chi ra, ta cuni
cuvi ra. 31 Suvi ni hora can yaha
iin ra sutu iti can. Ndehe ra nu
caa ra ndahvi can, ta yaha ra inga
chiyo iti can. 32 Ta ni cuhva quichi
iin ra satiñu ve ñuhun. Ndehe ra
nu caa ra ndahvi can, ta yaha ra
inga chiyo iti can. 33 Tacan cuu, ta
quichi tahan iin ra ñuhun Samaria,
[ta xaan cuni ra ndehe ra chi ñivi
judío cuhva iyo costumbre ñivi
ra]. Queta ra nu caa ra ndahvi can,
ta ndehe ra chi ra, ta uhvi xaan
cuni ra chi ra. 34 Chacan cuu cha
tuhva ra nu caa ra, ta savaha ra
rimeri chi aceite chi vinu. Choso
ra chi chi, ta chuhni ra nu nicuehe
ra. Tacan cuu, ta tindee ra chi ra
ndahvi can. Tiso ra chi ra siqui
sana ra, ta ni chandaca ra chi ra nu
cua coo nuun ra, ta tindee ra chi
ra suhva ca. 35 Tuvi inga quivi, ta
chaha ra uvi xuhun denario chi ra
iyo vehe can, ta cati ra chi ra ti na
cua tindee ra chi ra. Tu cua sanaan
ca ra xuhun ra cha cumi ra chi
ra, cua tiahvi ndico ra nda quivi
cua yaha ndico ra, cati ra. 36 Vitin
cua cati maun. ¿Ndaa ra cuu ra
cuu ñivi tahan ra ni ndoyo ñuhun
savaha ñasuhu? —cati ra Jesuu chi
ra.
37 Ta cati ndico ra sacuaha ley can
ti:
—Ra ni cundahvi ini chi ra—
racan cuu ra cuu ñivi tahan ra
—cati ra.
Ta cati ra Jesuu ti:
—Cuahan vitin, ta na cua savaha
maun cuhva ni savaha racan —cati
ra.

Queta ra Jesuu vehe ña Marta chi ña María

38 Tacan cuu, ta cuahan ra Jesuu
chi ra sacuaha chi ra iti, ta queta ra
ta ra iin ñuun. Tacan cuu, ta quihin
cuenda iin ña nani Marta chi ra
Jesuu vehe ña. 39 Iyo tahan iin cuhvi
ña nani María, ta mani cha cunda
nuun ña nu iyo ra chahnu Jesuu cuni
ña, ta tasoho ña tuhun cahan ra.
40 Saxini xaan ña Marta can yoso cua
savaha ña, ta cua sacachi ña chi ra.
Chacan cuu cha tuhva ña nu ndaa ra,
ta quechaha cati ña chi ra ti:
—Ra chahnu, ¿ñacu ña tichaha ni
cun cha ni nacoo ihni ña cuhvi yu
chihin yu, ta mani yu cua tiso vaha
cha cua cachi ndo? Cua cati cun chi
ña ti na cua tindee tahan ña chihin
yu —cati ña.
41 Ta cati ndico ra chi ña ti:
—Cuaha xaan saxini cun, Marta.
Cuaha xaan chica xini cun. 42 Iyo
iin cha cumani cun. Ndacu ña
María iin cha vaha xaan, [vati
tasoho ña cha cahan yu,] ta ña cua
naan chi chi ña —cati ra.

Sanahan ra Jesuu yoso cuhva cua cahan yo chi ra Ndioo

(Mt. 6.9-15; 7.7-11)

11 Iin quivi iyo ra Jesuu iin nu
cahan ra chi ra Ndioo. Nu
ni ndihi cahan ra chi ra Ndioo, ta
quechaha cati iin ra sacuaha chi ra
ti:
—Ra chahnu, sanahun chi ndi
yoso cuhva cua cahan ndi chi ra
Ndioo cuhva ni sanahan ra Juaan
chi ra chica chi ra —cati ra.
2 Ta cati ndico ra Jesuu chi ra ta
ra ti:
—Nu cua cahan ndo chi ra Ndioo,
ta cua cati ndo tehen:
Sutu ndi iyo iti siqui andivi,
na cua sacahnu ndihi ñivi
chihun.
Na cua queta quivi cua cundaca
ñahan cun ihya nu ñuhun
ñuñivi ya.
Na cua savaha cun cuhva cuni
cun ihya cuhva ndacu cun iti
siqui andivi.
3 Na cua cuhva cun cha cua cachi
ndi vitin quivi ya.
4 Na cua cucahnu ini cun cuati
ndacu ndi,
vati cucahnu ini ndi ndihi cha
ndacu ñivi chi ndi.
Na ña cua cundaca cun chi ndi
nu cua savaha ndi ndavaha ni.
Tacan ni cua cahan ndo chi ra
Ndioo —cati ra.
5 Ta cati ndico ra Jesuu chi ra ta
ra ti:
—Iyo amigu ndo chi ndo. Tu cua
cuhun ndo vehe ra sava ñuun, ta
cua cati ndo chi ra ti: “Amigu, na
cuhva nuun cun uni paan chihin
yu, 6 vati cha ni queta iin amigu yu
vehi. Cani xaan quichi ra, ta ñahni
cha cua cuhva ndi cachi ra,” cua
cati ndo. 7 Tu tacan cua savaha ndo,
ta cua cati ndico ra tichi vehe ra
ti: “Ña cahun chihin yu vitin. Cha
ndasi yu vehi, ta cha caa ndi chi
sehe cuati ndi. Ña cuu ndoye, ta
cuhve chi chi chihun vitin,” cua
cati ra. 8 Cati yu chi ndo ti vasi ña
cua cuhva ra ti cha amigu, soco tu
ña cua saña ndo cha cahan ndahvi
ndo chi ra, cua ndoyo ra, ta cua
cuhva ra ndihi cha chini ñuhun
ndo, [vati ña cua cundee ca ini ra].
9 Chacan cuu cha cati yu chi ndo ti

na cua ndaca ndo cha chini ñuhun
ndo chi ra Ndioo, ta cua cuhva ra
chi chi chi ndo, [10]vati chaha ra cha
chica ndihi ñivi chi ra.
[11]'Yoni ndo cua cuhva ndo iin
ri coo chi sehe ndo, tu cua ndaca
ve tiaca. [12]Tu cua ndaca ve ndivi
tiñuun, ña cua cuhva ndo iin
tisuhma chi ve. [13]Ñivi ñuñivi cuu
maan ndo, ta chito ndo yoso cuhva
cua cuhva ndo cha vaha chi sehe
ndo. Vaha xaan ca chito ra sutu
ndo iti siqui andivi yoso cuhva cua
samani ra chi ndo. Cua cuhva ra
cha cua quichi ra Tati Ndioo chi
ndihi ñivi cua ndaca chi ra —cati
ra Jesuu.

Cati ñivi ti iyo tati cuihna chi ra Jesuu

(Mt. 12.22-30; Mr. 3.19-27)

[14]Iin quivi ni tava ra Jesuu tati
cuihna ñuhun anima iin rai, ta
ñihin ra rai can savaha run. Ni
quee run anima ra, ta quechaha
cahan ra, ta iyo xaan cuni ndihi
ñivi can. [15]Iyo ñivi cati ti:
—Iyo run Beelzebú run cuu xini
chi run tati cuihna chi ra Jesuu.
Chacan cuu cha cuu tava ra chi run
—cati ñi.
[16]Inga ñi—cuni ñi cha cua savaha
ra iin cha cahnu cuenda ra Ndioo
iti siqui andivi, vati cuni ñi coto
ñi a vaha ra Jesuu a ña vaha ra.
[17]Chito ra yoso saxini ñi ta ñi, ta
quechaha cati ra chi ñi ti:
—Tu cua cani tahan ñivi iyo iin
ñuun chi tahan ñi, cua ndoyo
ñuhun ñivi ñuun can. Tu cua cani
tahan ñivi iyo iin vehe chi tahan
ñi, cua ndoyo ñuhun ñivi vehe
can. [18]Tu cua cani tahan ñivi run
Satanaa suvi ni chi maan run, cua
ndoyo ñuhun tahan nu ndaca ñahan
run. Tacan cati yu, vati cati maan
ndo ti iyo run Beelzebú chihin yu,
ta tave chi run tati cuihna. [19]Cati
ndo ti cuu tave chi run tati cuihna
can, vati iyo run Beelzebú chihin
yu. Vasi saxini ndo ti tacan ni tava
ñivi maan ndo chi run. Chacan
cuu cha cua cati suvi ni ñivi maan
ndo ti ña vaha saxini ndo. [20]Tava
main chi run tati cuihna can, vati
chaha ra Ndioo tu ndee ini chihin
yu. Chacan cuu cha cua coto ndo
ti ndaca ñahan ra Ndioo ihya nu
ñuhun ñuñivi ya.
[21]'Iyo iin rai. Nihin xaan ra, ta
ndiso ra cha xaan. Tu cua cumi
vaha ra vehe ra, ñahni cha cua
tahan chachi ra, [22]soco tu cua
quichi inga ra, ta nihin ca racan, ta
cua cani tahan ra chi ra iyo vehe ra,
cua sandoyo ñuhun ra chi ra, [vati
maan ra nihin ca ra]. Cua quihin
ra ndihi cha xaan cha iyo chi racan,
ta chinu ini ra ti cha cua cundee ra
chi chacan. Cua natahvi ra ndihi
ndatiñu racan. [Tacan cati ra Jesuu
cuenda run Satanaa, vati cha ni
sacanaan ra chi run.]
[23]'Tu ña cua coo ndo chihin yu,
cua cani tahan ndo chihin yu. Tu
ña cua cahan ndo chi ñivi cuenda
yu, cua sandoyo ñuhun ndo chi ñi.

Tu cua coo ndico tati cuihna anima ñivi, xaan ca cua coo tu ndoho chi ñi

(Mt. 12.43-45)

[24][Ni vii cahan ra Jesuu iin cuhva
cuenda run Satanaa:]
'Tu cua quee ndaa run tati cuihna
anima ñivi, cua cuhun run tichi
cuhu nu ñahni nduta. Cua nanducu

run nu cua coo taxin run, soco
ña cua nanihin run. Tacan, ta cua
saxini run ti cua cuhun ndico run
nu ni quee run. 25 Chacan cuu cha
cua cuhun ndico run, ta cua ndehe
run ti vaha xaan iyo ñi. 26 Chacan
cuu cha cua cuhun run, ta cua
quichi ndaca run inga ucha run
tati cuihna, ta xaan ca rucan. Cua
quihvi run ta run anima ñican, ta
nihin xaan ca cua coo tu ndoho chi
ñi. [Tacan cati ra Jesuu, vati tacan
ni cua cuhva run Satanaa tu ndoho
chi ñivi, tu ña cua coo ñi chi ra
Jesuu.]

Cua cusii ini ñivi iin cha ndicha ndicha

27 Ni vii cahan ra Jesuu tuhun can,
ta quechaha cahan iin ñahan nda
mahñu ñivi can, ta cati ña ti:
—¡Na cua cusii ini ña ñahan cuu
sihi cun! —cati ña, [vati vaha xaan
cahan ra].
28 Ta cati ndico ra Jesuu ti:
—¡Na cua cusii ca ini ñivi tasoho
tuhun Ndioo, ta sacuinu ñi cuhva
cati chi! —cati ra.

Cuni ñivi ndavaha ni ndehe ñi iin cuhva cahnu xaan

(Mt. 12.38-42; Mr. 8.12)

29 Tacan cuu, ta tuvi ca ñivi ni
nducuiti, ta quechaha cati ra Jesuu
chi ñi ti:
—Ña vaha ñivi cuu ndo. Ña cuni
ndo cuinu ini ndo chihin yu, tu ña
cua savahi iin cuhva cahnu cuenda
ra Ndioo. Ñahni ca cha cua savahi
chi ndo. Cuhva ni savaha ra Jonaa
nu ni quichi quivi—cuhva can ni
iyo chi ndo. 30 Cuhva cati tuhun ra
Jonaa chi ñivi ñuun Nínive—tacan
ni cati tuhun tucu yuhu ra cuu sehe
ñivi. 31 Iti nuun ra Ndioo cua queta
iin ñahan ni chacundaca ñahan chi
ñivi iyo iti xuu nu ni quichi quivi.
Nu cua tachi tuni ra Ndioo chi
ñivi cua queta ña chi maan ndo, ta
cua cati tuhun tahan ña ti ña vaha
ndacu ndo, vati cani xaan quichi
ña, ta tasoho ña tuhun cahan ra
Salomón, vati cuaha xaan cha chini
tuni chacoo chi ra, soco vitin iyo
iin rai cahnu ca, ta iyo ca cha chini
tuni chi ra, [ta ña saña ihni ndo
cuati ndacu ndo]. 32 Ta ni cuhva cua
queta tahan ra rai ni chacoo ñuun
Nínive chi ndo nu cua tachi tuni ra
Ndioo chi ñivi, ta cua cati tuhun
tahan ra ti ña vaha ndacu ndo, vati
saña ihni ra cuati ni savaha ra nu
ni cati tuhun ra Jonaa tuhun Ndioo
iti chata, ta vitin iyo iin rai cahnu
ca, ta cati tuhun ra chi ndo, [soco
ña saña ihni ndo cuati ndacu ndo].
Tacan cati ra Jesuu suvi ni cuenda
maan ra.

Tuhun yoso cuhva iyo nuun yo

(Mt. 5.15; 6.22-23)

33 [Ni vii cahan ra Jesuu chi ñivi
can:]
'Yoni cua taa ñuhun, ta cua tixehe
ñi chi chi. Yoni cua taa ñuhun, ta
cua tihi ñi chi chi tichi máquila. Tu
cua taa yo ñuhun, cua tiso yo chi
chi nu candileru. Chacan cuu cha
ndichin vaha cua ndehe ñivi quihvi
tichi vehe yo. 34 Titi nuun yo cuu
sava ni ta cua iin ñuhun iyo chi yo.
Tu vaha iyo titi nuun yo, ndichin
vaha cua ndehe yo. Tu ña vaha cuni
titi nuun yo, ña ndichin cua ndehe
yo. 35 Chacan cuu cha na cua saha
ndo cuenda, coto ña ndichin vaha

cua ndehe ndo. 36 Tu ndichin vaha
cua ndehe ndo, ta ñahni cha cua
ndoyo ñuhun nuun ndo, vaha cua
ndehe ndo cuhva ndehe vaha ndo
nu cayu ñuhun. [Tacan ni cati ra
Jesuu, vati tu cua cutuni vaha ini
ñi yoso cuhva iyo ra Ndioo, cua coo
vaha ñi chi ra.]

Cati ra Jesuu ti ña vaha ndacu ra fariseo chi ra sacuaha ley chahnu

(Mt. 23.1-36; Mr. 12.38-40; Lc. 20.45-47)

37 Cha ndihi cahan ra Jesuu, ta
cati iin ra fariseo ti na cu cachi
ra chi ra vehe ra. Chacan cuu cha
cuahan ra Jesuu. Quihvi ra, ta ni
chacunda ra yu mesa. 38 Ndehe ra
fariseo can ti ña tuhva ra Jesuu
nacata xihna ra ndaha ra, ta sa
cua cachi ra cuhva ndacu xaan ra
fariseo. Chacan cuu cha iyo xaan
cuni ra. 39 Tacan cuu, ta quechaha
cati ra chahnu chi ra ti:
—Ndihi ndioho fariseo, nacata
ndo coho ndo. Nacata ndo yachin
ndo. Chata ni chi nacata ndo, soco
anima ndo ña vaha, vati mani cha
ndavaha ni cuni ndo. Mani cha cuni
ndo chi ndo ndacu ndo. 40 Tondo
xaan xini ndo. Ini ra Ndioo cuu
ra savaha chi ñuhun ñuñivi ya, ta
savaha tahan ra chi maan yo chi
anima yo. 41 Na cua tindee ndo chi
ñivi tahan ndo cuhva cha iyo chi
ndo, ta ndoo ndoo cua coo anima
ndo.
42 'Ndioho ra fariseo, cua coo tu
ndoho chi ndo, vati ndihi yucu ni
samani ndo chi ra Ndioo. Samani
ndo menta. Samani ndo minu.
Ndihi chacan ni samani ndo chi ra,
soco ña tuhva ndo savaha tahan
ndo cha vaha ndicha chi ñivi tahan
ndo. Ña tuhva ndo cuni mani tahan
ndo chi ñivi tahan ndo. Iyo cha cua
savaha ndo nduvi cuhva can, ta ña
cua nacoo ndo ni iin chi ni inga chi.
43 'Ndioho ra fariseo, cua coo tu
ndoho chi ndo, vati cuni ndo cunda
ndo tayu vaha xaan ca cha iyo ve
ñuhun. Cuni ndo cha cua sacahnu
xaan ñivi chi ndo nu yaha ndo iti.
44 'Ndioho ra fariseo, ndioho
ra sacuaha ley, ra uvi yaa cuu
ndo, vati cahnu xaan ndavaha ni
ndacu ndo, soco ña chito ñivi, vati
sandahyu ñahan ndo chi ñi —cati
ra.
45 Tacan cuu, ta quechaha cati iin
ra sacuaha ley chahnu chi ra Jesuu
ti:
—Maestru, cahan tahun ndavaha
ni chi maan ndi cha cahun tuhun
can —cati ra.
46 Ta cati ndico ra Jesuu chi ra ti:
—Ndioho ra sacuaha ley chahnu,
cua coo tahan tu ndoho chi maan
ndo, vati vee xaan tuhun chaha ndo
chi ñivi. Yaha cuhva cha chaha ndo
tuhun chi ñi, ta ña tindee ndo chi
ñi ni suhva.
47 'Cua coo tu ndoho chi ndo, vati
taqui xaan ni chaqui ndaa ndo
bóveda nu ni cuchi ra ni cahan
cuenda ra Ndioo, ta ñivi maan ndo
cuu ñivi ni chahni chi ra iti chata
tiempu chahnu. 48 Chacan cuu
cha testigu cuu ndo, ta chaha ndo
cuenda ti iyo inuun ndo chi ñivi
ndo iyo tiempu chahnu, vati ñican—
chahni ñi chi ra ta ra, ta maan ndo
savaha ñaña nu ni cuchi ra ta ra.
49 'Iyo cha chini tuni chi ra Ndioo.
Chacan cuu cha cati ra nu ni quichi
quivi ti cua tava tiñu ra chi ra
cahan cuenda ra chi ra cuu tatun

ra, soco cua cani ñivi chi ra, ta cua
cahni ñi chi ra. 50 Chacan cuu cha
cua coo cuati chi ndo chi ñivi iyo
vitin, vati chahni ñivi ndo chi ra
ni cahan cuenda ra Ndioo nda ni
xihna cuii 51 nu ni chihi ra Abel nda
cua nda ni chihi tahan ra Zacaría.
Chahni ñi chi racan nda mahñu nu
ni samani ñi sana ñi chi ra Ndioo
nda yu ve ñuhun. Cati ndicha yu
chihin ndo ti cua tiso ra Ndioo
cuati ndo chi ñivi iyo vitin.
52 'Ndioho ra sacuaha ley chahnu,
cua coo tu ndoho chi ndo, vati ña
chaha ndo cha cua cutuni ini ñivi.
Ña cuni ndo quihvi ndo cuenda ra
Ndioo, ta ni ña chaha ndo cha cua
quihvi inga ñivi —cati ra Jesuu.
53 Nu ni quee ra Jesuu tican, ta
xaan xaan quechaha cuni ra fariseo
chi ra sacuaha ley chahnu. Cuaha
xaan nducu tuhun xaan ra chi ra
Jesuu. 54 Tasoho xaan ra ta ra tuhun
cahan ndico ra, vati nanducu xaan
ra cuhva cha cua tiso ra ta ra cuati
ra.

Cati tuhun ra Jesuu ti ña cua cuu yo ñivi uvi yaa

12 Tacan cuu, ta nducuiti
ndico tucu ñivi. Tuvi xaan
tuvi xaan ñivi nducuiti. Chacan
cuu cha chañu xaan ñi chata chaha
tahan ñi. Quechaha cahan xihna ra
Jesuu chi ra sacuaha chi ra, ta cati
ra ti:
—Na cua saha ndo cuenda yoso
cuhva iyo ra fariseo, vati rai uvi
yaa cuu ra. 2 Cua queta quivi cua
coto ndihi ñivi ndihi cha cahan
xehe yo, ta cua coto tahan ñi ndihi
cha ndacu xehe yo. 3 Chacan cuu
cha cua coto ndihi ñivi ñaan cha
cuu cha cua cahan xehe ndo. Masi
indi xehe ndo tichi vehe ndo, ta
ndasi vaha yu vehe, soco cua coto
ndihi ñivi cha ni cahan ndo —cati
ra.

Iyo ñivi cua cuyuhvi yo

(Mt. 10.28-31)

4 [Ni vii cahan ra Jesuu chi ñivi
can:]
'Amigu, cati yu chihin ndo ti ña
cua cuyuhvi ndo chi ñivi cua cahni
chi ndo, tu tacan ni cua cuu savaha
ñi chi ndo. 5 Cua cati yu chihin
ndo yochi cua cuyuhvi ndo. Cua
cuyuhvi ndo chi ra Ndioo, vati
cua cuu cahni xihna ra chi ndo, ta
sa cua sandoyo ñuhun ra chi ndo
nu cua tachi tuni ra chi ndo. Cati
ndicha yu chi ndo ti chi racan cua
cuyuhvi ndo.
6 'Chito ndo ti quiyahvi ri saa
cuati can uhun ri ta uvi xuhun cuati.
Ñahni yavi ndaa ri, soco ña cua
naan ini ra Ndioo chi ri. 7 Chacan
cuu cha chito ra Ndioo yoso tahan
ixi xini ndo iyo. Ña cuyuhvi ndo,
vati iyo ca yavi ndaa maan ndo, ta
ñavi ca sa ndihi ri saa can.

Cua cati tuhun yo ti nacoto yo chi ra Jesucristo.

(Mt. 10.32-33; 12.32; 10.19-20)

8 [Ni vii cahan ra Jesuu chi ñivi
can:]
'Cati yu chi ndo ti tu cua cuhva
ndo cuenda ti nacoto ndo chihin
yu, ta ta ni cuhva yuhu ra cuu sehe
ñivi cua cuhva tahin cuenda chi ra
Ndioo ti nacote chihin ndo. 9 Tu cua
cati ndo ti ña nacoto ndo chihin yu,
cua cati tahin chi ra Ndioo ti ña
nacote chihin ndo.

10 ’Tu cua cahan ndo ti ña vaha
cuu ra cuu sehe ñivi, vasi cua
cucahnu ini ra Ndioo chacan, soco
tu cua cahan ndo ndavaha ni
cuenda ra Tati Ndioo, ña cua cuu
cucahnu ini ra chacan.
11 ’Tu cua cundaca ñivi chi ndo
iti nuun ra chanihin ve ñuhun nu
sacahnu ñivi judío, tu cua cundaca
ñi chi ndo nu ra cumi tiñu, ña cua
tichaha ni ndo ñaan cha cuu cha
cua cahan ndo. 12 Ña cua tichaha
ni ndo, vati suvi ni hora can cua
sacoto ra Tati Ndioo chi ndo ñaan
cha cuu cha cua cati ndo —cati ra.

Tuhun yoso cuhva cua coo ñivi ricu

13 Tacan cuu, ta nducahan iin ra
iyo nda mahñu ñivi can, ta cati ra
chi ra Jesuu ti:
—Maestru, cua cati cun chi ra
yani yu ti cua natahvi ra ndatiñu
ndii sutu ndi chihin yu —cati ra.
14 Ta cati ndico ra Jesuu chi ra ti:
—Hombre, yoni chaha tiñu chihin
yu ti cua cati tuhin yoso cuhva cua
ndoo tiñu can chihun —cati ra.
15 Tacan cuu, ta cati ra Jesuu chi
ñivi can ti:
—Cua saha vaha ndo cuenda, coto
cua yaha cuhva cua cuni ndo cha
iyo chi tahan ndo. Vasi iyo xaan
ndatiñu chi ndo. Vasi iyo xaan
xuhun chi ndo, soco ñavi cuenda
chacan iyo vaha ndo.
16 Tacan cuu, ta cati ra Jesuu
cuhva ya chi ñi:
—Iyo iin ra ricu. Vaha xaan ni
chacoo itu ra, 17 ta quechaha saxini
ra chi anima ra ñaan cha cuu cha
cua savaha ra. Ña chito ra ñaan cua
savaha ra, vati ña cha tahan ca nu
tivaha ra chi chi. 18 Tacan ni saxini
ra ricu can, ta quechaha cati ra
chi anima ra ti: “Cua cani yu yaca
yu, ta cua savahi inga cha cahnu
ca, ta cua tihi yu ndihi chi tichi
can.” 19 Saxini ra ti: “Cuaha xaan
nuni yu iyo. Cuaha xaan ndatiñu
yu iyo. Cuaha cuiya cua ndunahan
chi. Vitin cua quee tatun yu. Cua
cachi yu, ta cua coho yu, ta cua
cusii ini yu,” cati ra chi anima ra.
20 Tacan cuu, ta cati ra Ndioo chi
ra ti: “Tondo xaan xini cun. Yuhu
cati ti vitin ya cha cuaa ya cua cuvi
cun, ta ndihi cha ni tiso vahun—ña
cua ndoo chi chihun,” cati ra Ndioo
chi ra. 21 Tacan ni cua coo ñivi tiso
vaha xaan suvi ni cuenda maan ñi,
ta ña iyo vaha ñi cuenda ra Ndioo
—cati ra Jesuu.

Cumi ra Ndioo chi ñivi cuu sehe ra
(Mt. 6.25-34)

22 Inga hora, ta cati ra Jesuu chi
ra sacuaha chi ra ti:
—Chacan cuu cha cati yu chi ndo
ti ña cua saxini ndo suvi ni cuenda
maan ndo. Ña cua saxini ndo ñaan
cha cuu cha cua cachi ndo. Ña cua
saxini ndo ñaan cha cuu cha cua
cunami ndo ta ñaan cha cuu cha
cua cundichin ndo. 23 Cha savaha ra
Ndioo chi yo, ta chaha ra cha iyo
ndito yo. Cahnu xaan cha ni savaha
ra chi yo. Chacan cuu cha chito yo
ti cua cuhva ra cha cua cachi yo,
ta cua cuhva ra cha cua cunami
yo. 24 Ndehe ndo yoso cuhva iyo ri
ticaca. Ña tuhva ri tachi, ta ni ña
tuhva ri saquee. Ñahni nu tivaha ri
nuni, ta chaha ra Ndioo cha chachi
ri. Ta ri saa can—ñahni yavi ndaa
ri. Iyo xaan ca yavi ndaa maan ndo.
25 Ña cua saxini ndo, vati ña cuu

ndusucun ca ndo suhva ca, masi
saxini ndo suhva. 26 Ña cua saxini
ndo cuhva iyo ndo, vati chito ndo
ti ñahni yavi ndaa chacan, vati
ña cuu sandusucun ca ndo chi
ndo. [Chacan cuu cha chito ndo ti
ñahni yavi ndaa cha cua saxini ndo
cuenda chacan.]
27 'Cua ndehe ndo yoso cuhva iyo
ita ndiquin. Ña tuhva chi tavi, ta
ni ña tuhva chi cunu isa. Cati yu
chi ndo ti taqui xaan iyo chi. Ta ra
Salomón—taqui xaan ni chacunami
ra. Taqui xaan ni chacundichin ra
quivi ni chacoo ra nu ñuhun ñuñivi
ya, soco ña taqui ra cuhva taqui ita
can. 28 Tacan ni savaha ra Ndioo chi
ita iyo tichi cuhu. Vitin ni iyo chi,
ta yutaan ndoyo ñuhun chi. Chacan
cuu cha chito ndo ti vaha xaan cua
savaha ra chi maan ndo. Na cua
cuinu vaha ini ndo chi ra, vati ña ta
cuu vaha. 29 Ña cua nanducu xaan
ndo cha cua cachi ndo cha cua coho
ndo. Ña cua tichaha ni ndo, 30 vati
ndihi ñivi ñuñivi nanducu xaan
chacan. Chito sutu ndo ti chini
ñuhun ndo chi chi. 31 Na cua nducu
xihna ndo cuhva cha cua coo ndo
chi ra Ndioo nu cua cundaca ñahan
ra, ta sa cua cuhva ra ndihi cha
chini ñuhun ndo vitin.

Cua coo cha vaha chi ñivi iti siqui andivi

(Mt. 6.19-21)

32 [Ni vii cahan ra Jesuu:]
'Ña cuyuhvi ndo, vati cha ni cati
ra sutu ndo ti cua coo ndo chi ra
nu cua cundaca ñahan ra. 33 Cua
xico ndo ndatiñu ndo, ta cua tindee
ndo chi ñivi ndahvi. Tacan ni cua
savaha ndo cha cua cunda yahvi
ndo chi ra Ndioo iti siqui andivi,
ta ña cua yaha cuhva cha cua coo
ndatiñu chi ndo nu ñuhun ñuñivi
ya, vati nduchahnu chi, ta ndoyo
ñuhun chi, ta quihin ñasuhu chi
chi. 34 Nu iyo ndatiñu ndo cuni ndo
coo ndo. Tu cua saxini ndo cuenda
ndatiñu ndo, cua cuni coo ndo chi
chi, soco tu cua saxini ndo cuenda
ra Ndioo, cua cuni coo ndo chi
maan ra.

Iyo cha cua cuatu vaha ñivi chi ra chahnu

35 [Ni vii cahan ra Jesuu inga
cuhva:]
'Na cua cuatu vaha ndo. 36 Na cua
coo ndo cuhva iyo ra musu, ta ndatu
vaha ra chi chitoho ra ndaa hora
cua quichi ndico ra cha cuahan ra
vico tandaha. Ndatu vaha ra musu
can, vati quii quii ni cua nuna ra
yu vehe hora cua quichi ndico ra
chitoho ra, ta cua cani ra yu vehe.
37 Cua cusii ini ra musu can, vati
cua quichi ndico chitoho ra, ta cua
ndehe ra ti ndatu vaha musu ra chi
ra. Cati yu chihin ndo ti cua tiso
vaha ra chitoho can, ta cua cati ra
chi ra musu ra ti cua cunda ra yu
mesa, ta cua sacachi ra chi musu ra.
38 Tu cua nducuee ra chitoho can, ta
cua quichi ra sava ñuun a cua quichi
ra cha cua cundichin, ta cua ndehe
ra ti ndatu vaha musu ra chi ra, cua
cusii ini ra musu can. 39 Chito ndo
ti tu cua coto ñivi ñaan hora cua
quichi ñasuhu, cua cuatu ñi chi run,
ta ña cua cuhva ñi quihvi run tichi
vehe ñi. 40 Na cua cuatu vaha ndo
chi ra cuu sehe ñivi, vati cua quichi
ndico ra, ta ña cua coto ndo ñaan
hora cua quichi ra —cati ra Jesuu.

Cuhva iyo ra musu vaha, ta cuhva iyo ra musu ña vaha

(Mt. 24.45-51)

41 Tacan cuu, ta quechaha nducu
tuhun ra Pedro chi ra Jesuu ti:
—Ra chahnu, ¿atu chi maan ndi
cahun cuhva can a chi ndihi ñivi
cahun chi chi? —cati ra.
42 Ta cati ndico ra chahnu ti:
—Cati yu chihin ndo ti cua cuhva
ra chitoho tiñu chi ra musu vaha,
vati saxini vaha ra musu can.
Chacan cuu cha cua satiñu vaha ra
musu chi ñivi ra chitoho ra. 43 Cua
cusii ini ra musu can, tu cua satiñu
vaha ra hora quichi ndehe chitoho
ra nu satiñu ra. 44 Cati ndicha yu
chihin ndo ti cua cati ra chitoho
ra ti cua sacuenda ra musu can chi
ndihi ndatiñu ra. 45 Tu cua saxini
ra musu can chi anima ra ti cua
nducuee ra cuu chitoho ra, vati ña
cua quichi nahan ra. Tacan, ta sa
quechaha cani ra chi musu tahan ra,
ta chachi ra, ta chihi ra, ta chini ra.
46 Tu tacan cua savaha ra musu cuu
xini can, cua quichi ndico ra chitoho
ra. Hora ña saxini ra musu can cua
quichi ndico ra, ta iyo xaan cua
tachi tuni ra chi ra. Cua tava ndaa
ra chi ra, ta cua ndoo ra musu can
nu iyo ñivi ña sacuinu vaha tiñu.
47 ’Xaan xaan cua cutuni ra musu
can, vati chito ra yoso cuhva cuni
chitoho ra, ta ña tiso vaha ra, ta ni
ña savaha ra cuhva cuni chitoho ra.
48 Ta ra ña chito yoso cuhva cuni
chitoho ra—tu ña vaha cua savaha
ra, ña cua cutuni xaan ra. Tu cuaha
tiñu cua cuhva ra Ndioo cuiso
ndo, cua saxini ra ti vaha xaan cua
satiñu ndo.

Ña cua nduinuun ñivi cuenda ra Jesuu

(Mt. 10.34-36)

49 [Ni vii cahan ra Jesuu:]
’Quichi yu, vati cua savahi ti cua
coo tu ndoho chi ñivi ñuñivi, ta cha
iyo tu ndoho chi ñivi cuhva cuni yu.
50 Iyo cha cua coo tu ndoho chihin
yu, ta cuaha xaan saxini yu nda
cua nda quivi cua ndehi tu ndoho
can. 51 Saxini ndo ti quichi yu, vati
cua sandumani yu chi ñivi ñuñivi,
soco ñavi chacan tiñu quichi yu.
Cati yu chihin ndo ti quichi yu,
vati cua sandusaque chi ñivi. 52 Ña
cua nduinuun ñivi cuenda yu nda
cua nda vitin ta nda cua nda iti
nuun. Iyo uhun ñivi iin vehe, ta
cua cahan yuhu uni ñi chi inga uvi
ñi, ta cua cahan yuhu tahan uvi ñi
chi inga uni ñi. Ña cua nduinuun
ñi cuenda yu. 53 Cua cahan yuhu ra
rai chi sehe ra, ta cua cahan yuhu
ndico tucu ra cuati chi sutu ra. Cua
cahan yuhu ñi ñahan chi sehe ñi,
ta cua cahan yuhu ndico tucu ñi
cuati chi sihi ñi. Cua cahan yuhu ñi
chahnu chi chanu ñi, ta cua cahan
yuhu ndico tucu ñi tivaa chi chiso
ñi, [vati ña cua nduinuun ñi cuenda
yu].

Chito ñivi yoso cuhva iyo ñi nu ñuhun ñuñivi ya

(Mt. 16.1-4; Mr. 8.11-13)

54 Tacan cuu, ta ni vii cahan ra
Jesuu chi ñivi can:
—Ta cha ndehe ndo ti vachi vico
iti chiyo chiso nicandi, ta cati ndo
ti cua cuun savi, ta ndicha ti cua
cuun savi. 55 Ta cha ndehe ndo cha
vachi tati iti xuu, ta cati ndo ti ihni

xaan cua cuu, ta ndicha ihni xaan
cua cuu. 56 Ña vaha ñivi cuu ndo,
vati chito xaan ndo yoso cuhva iyo
ndo nu ñuhun ñuñivi, soco ña chito
ndo ñaan quivi chica ndo vitin.

Cua nducu ñivi cuhva cua coo vii ñi chi ñivi cuxaan ini chi ñi

(Mt. 5.25-26)

57 [Ni vii cahan ra Jesuu:]
'Iyo cha cua nducu suvi ni maan
ndo cuhva ñaan cha cuu cha vaha
ndicha. 58 Tu cua tiso ñivi cuati ndo,
tu cua cundaca ñi chi ndo nuun ra
cumi tiñu, cua nducu ndo cuhva
cha cua coso vaha tiñu nu cuahan
ndo, coto cua queta ndo nu ra cale,
ta cua sayaha ra chi ndo chi ra
mayoo, ta cua tihi ra chi ndo ve caa.
59 Cati yu ti ña cua quee ndo tican
nda cua nda cua tiahvi ndo ndihi
multa can —cati ra Jesuu, [vati
tacan ni cua coto ñivi ti na cua
nducu ñi cuhva cha cua coso vaha
tiñu chi ra Ndioo, ta ni vii cumani
cha cua tachi tuni ra chi ñivi].

Nini xaan cua saña ihni ñivi cuati ndacu ñi

13 Suvi ni hora can ni iyo cuiti
tahan iin uvi uni ñivi, ta
chaha ñi cuenda chi ra Jesuu yoso
cuhva chahni ra Pilato chi tahan
ñi quichi iti ñuhun Galilea. Chahni
ra chi ñi nu ni samani ñi sana ñi
chi ra Ndioo. 2 Tacan cuu, ta cati ra
Jesuu chi ñi ti:
—Ña cua saxini ndo ti savaha
xaan ca ñivi can cuati, vati ni
tahan ñi tu ndoho can, ta ña cuaha
xaan ni cuati ndacu ndihi ca ñivi
tahan ñi iyo ñuhun can. 3 Cati yu
ti ñavi chacan cuu cha ni tahan
ñi tu ndoho can, soco tu ña cua
saña ihni ndo cuati ndacu ndo, cua
ndoyo ñuhun tahan ndo cuhva ni
ndoyo ñuhun ñivi can. 4 Ni ñuhun
ini ndo ti nduva torre iyo nuun
Siloé siqui ñivi, ta chihi chahun
uni tahan ñi. Ña cua saxini ndo
ti iyo ca cuati chi ñican, [vati ni
tahan ñi tu ndoho can,] ta ñahni
cuati iyo chi ndihi ca ñivi iyo ñuun
Jerusalén. 5 Cati yu ti ñavi chacan
cuu cha ni tahan ñi tu ndoho can,
soco tu ña cua saña ihni ndo cuati
ndacu ndo, cua ndoyo ñuhun tahan
ndo cuhva ni ndoyo ñuhun ñivi can
—cati ra.

Cuhva yoso cuhva iyo yutun tusihva tiñi vixin

6 Tacan cuu, ta cahan ra Jesuu
cuhva ya, ta cati ra chi ñi ti:
—Iyo iin rai, ta tachi ra iin
tusihva tiñi vixin nu iyo yama
ra. Tacan cuu, ta cuahan ra ti cua
ndehe ra a ñahni chiti chi, soco
ñahni chi nihin ra. 7 Chacan cuu
cha cati ra chi ra cuu musu ra ti:
"Cha queta uni cuiya cha quichi
ndehi a ñahni chiti yutun ya, ta
ñahni chi nihin yu. Cahnda cun
chi chi, vati ñahni yavi ndaa chi
nu inda chi," cati ra. 8 Tacan cuu,
ta cati ndico ra musu can ti: "Saña
nuun cun chi chi tichi cuiya ya, ra
chahnu. Cua nañu xihne chaha chi,
ta cua tihi yu ihvi xuu ri sundiquin.
9 Tu cua coo chiti chi cha tacan
inga cuiya, vaha cua ndoo chi, soco
tu ñahni chi cua coo, cua tahnda
chi," cati ra musu can —cati ra
Jesuu, [vati tacan ni cua coto ñivi
ti nini xaan cua saña ihni ñi cuati
ndacu ñi].

Iin quivi ndaa tatun ñivi sanduvaha ra Jesuu iin ñahan tihi chata

10 Iin quivi sábadu sacuaha
ra Jesuu chi ñivi. Iin ve ñuhun
sacuaha ra chi ñi, 11 ta iyo tahan
iin ñahan tican. Chahun uni cuiya
cha cuhvi ña, vati cha ndutihi chata
ña savaha iin run tati cuihna chi
ña, ta ña cuu cuinda cuiti vaha ña.
12 Ndehe ra Jesuu chi ña, ta cana ra
chi ña, ta quechaha cati ra chi ña ti:
—Yoho sihi, cha cua nduvahun —
cati ra.
13 Tacan, ta tiso ra ndaha ra
chata ña, ta suvi ni hora can ni
chacuinda cuiti ña, ta quechaha
cati ña ti cahnu xaan rai cuu ra
Ndioo. 14 Tacan cuu, ta quechaha
nduxaan ra cuu xini ve ñuhun can.
Nduxaan ra, vati quivi sábadu can
ni sanduvaha ra Jesuu chi ñacan.
Chacan cuu cha quechaha cati ra
cuu xini can chi ñivi can ti:
—Iyo iñu quivi cha cua satiñu yo.
Tu cua cuni ndo nduvaha ndo cuehe
cuhvi ndo, cua quichi ndo cha cuu
iñu quivi can, soco ña cua quichi
nduvaha ndo quivi sábadu —cati ra.
15 Tacan cuu, ta cati ra chahnu chi
ra ti:
—Ñivi uvi yaa cuu ndo. Chite ti
quivi sábadu cuu chi, soco ndihi
ndo—ndachi ndo sundiquin ndo.
Ndachi ndo buru ndo. Ndachi ndo
chi ri nu chachi ri, ta chandaca
ndo chi ri nu cua coho ri nduta
quivi sábadu. 16 Vasi ña vaha cha
nduvaha ñahya quivi sábadu ya
cuni ndo. Ñivi ra Abraham chi
ña, soco cha queta chahun uni
cuiya iyo cuhva cha ni chuhni run
Satanaa chi ña, ta ña cuu ndachi yo
chi ña quivi sábadu, cati ndo.
17 Cha ndihi cahan ra Jesuu tuhun
can, ta quechaha nducahan nuun
ndihi ñi nduxaan chi ra. Tacan cuu,
ta cusii ini xaan ndihi ñivi can, vati
cuaha xaan cha vaha ndicha ni
savaha ra Jesuu.

Cuhva iyo chiti motasa

(Mt. 13.31-32; Mr. 4.30-32)

18-19 Tacan cuu, ta cati ra Jesuu ti:
—Nu cua cundaca ñahan ra Ndioo
cuu sava ni ta cua iin chiti motasa.
Quihin iin rai chi chi, ta tachi ra
chi chi tichi yama ra. Cana chi, ta
chahnu chi. Cahnu xaan yutun
cha cuu chi, ta quichi coo ri saa
soco chi. [Tacan cati ra Jesuu, vati
tuvi xaan ñivi ra Ndioo cua coo nu
cuahan quivi.]

Cuhva iyo ndixi panela

(Mt. 13.33)

20-21 Cati ndico tucu ra Jesuu inga
cuhva ti:
—Nu cua cundaca ñahan ra Ndioo
cuu sava ni ta cua ndixi panela.
Quihin iin ñahan chi chi, ta tixehe
ña chi chi tichi uni cuhva yuti paan,
ta chinu xico chi niniin chi. [Tacan
cati ra Jesuu, vati cua queta tuhun
Ndioo nini cahnu nu ñuhun ñuñivi,
ta cua cuinu ini ñivi chi ra.]

Cuhva iyo yu vehe tuu

(Mt. 7.13-14, 21-23)

22 Cuaha ñuun nu ni yaha ra Jesuu
cha cuahan ra iti ñuun Jerusalén,
ta sacuaha ra chi ñivi ñuun nu ni
yaha ra. 23 Iin chaha nducu tuhun
iin ñivi chi ra ti:

—Ra chahnu, ¿atu suhva ni ñivi
cuu ñi cua sacacu ra Ndioo? —cati
ñi.
Ta cati ndico ra Jesuu ti:
24—Na cua sandee ini ndo chi
ndo, ta cua cuu quihvi ndo nu cuu
chi sava ni ta cua iin yu vehe. Tuu
xaan chi, vati tuvi ñivi cua nducu
ñi cuhva cha cua quihvi ñi, soco ña
cua cundee quihvi ñi. 25Tacan cuu,
ta cua cuinda ra cuu chitoho vehe
can, ta cua casi ra yu vehe. Hora
can cua queta ñivi yu vehe can. Iti
chata tican cua cuinda ñi, ta cua
cani ñi yu vehe, ta cua cati ñi ti:
"Ra chahnu, nuna yu vehe, vati cua
quihvi tahan ndi," cua cati ñi, soco
cua cati ndico ra ti: "Ña nacote chi
ndo. Ña chite ndaa iti quichi ndo,"
cua cati ra. 26Tacan cuu, ta sa cua
cati ñi ti: "Cha chachi tahan ndi
chihun, ta sacuahun chi ndi ñuun
ndi," cua cati ñi, 27soco cua cati
ndico ra chitoho can ti: "Ña chite
ndaa iti quichi ndo. Cuahan ndo,
vati mani ndavaha ni ndacu ndo,"
cua cati ra. 28Tacan cuu, ta cua
ndahyu xaan ñi. Cuihya xaan cua
cuni anima ñi, vati cua ndehe ñi ti
iyo ra Abraham chi ra Isaac chi ra
Jacob chi ndihi ra ni cahan cuenda
ra Ndioo tiempu chahnu. Ndihi
racan ta ra cua coo chi ra Ndioo
nu cua cundaca ñahan ra, soco
ñican—cua quee ndaa ñi iin chiyo.
29Nini cahnu nu ñuhun ñuñivi cua
quichi ñivi, ta cua coo vaha ñi chi
ra Ndioo nu cua cundaca ñahan ra.
30Chacan cuu cha iyo ñivi nducuee
ñi chinu ini ñi chi ra Ndioo, soco
cua cundee quihvi ñi nu cua
cundaca ñahan ra, ta iyo inga
ñivi sacahnu ñi chi ra Ndioo, soco
cua ndoo ihni ñi, vati ña sacahnu
ndicha ñi chi ra —cati ra.

Ndahyu ra Jesuu cuenda ñivi iyo ñuun Jerusalén

(Mt. 23.37-39)

31Suvi ni hora can quichi uvi ra
fariseo nu iyo ra Jesuu, ta quechaha
cati ra ta ra chi ra ti:
—Cuahan inga chiyo, vati cuni ra
Herode cahni ra chihun —cati ra.
32Ta cati ndico ra Jesuu chi ra ti:
—Cuahan ndico ndo, ta cati ndo
chi ra maña can ti vitin yutaan
cua tave chi run tati cuihna anima
ñivi, ta cua sanduvahi chi ñivi, soco
nda inga ca quivi, ta cua ndihi tiñu
ndacu i. 33Iyo cha cua cuhin iti
vitin chi yutaan chi isa, vati ña cuu
cuvi iin ra cahan cuenda ra Ndioo,
tu ña cua queta ra tichi ñuun ñuun
Jerusalén.
34'Ndihi ndioho ñivi iyo ñuun
Jerusalén, chahni ndo chi ra ni
cahan cuenda ra Ndioo nu ni quichi
quivi. Chi yuu cani ndo chi ra ni tava
tiñu ra Ndioo iti nuun ndo. Cuni xain
sacacu i chi ndo nu cua ndehe ndo tu
ndoho sava ni ta cua sacacu ri tiñuun
chi sehe ri cha tixehe ri chi ri tichi
ndichin ri. Cuni yu sacacu i chihin
ndo, soco ña cuni maan ndo. 35Cha
nacoo ihni ra Ndioo chihin ndo ñuun
ndo. Cati yu ti ña cua ndehe ca ndo
chihin yu nda cua nda quivi [cua
saña ihni ndo cuati ndacu ndo], ta
cua cati ndo ti cahnu xaan rai cuu ra
quichi cuenda ra chahnu —cati ra.

Sanduvaha ra Jesuu iin rai cuhvi cuiñu xaan

14 Iin quivi sábadu cuahan ra
Jesuu vehe iin ra fariseo

cuu xini, vati cua cachi ra chi ra, ta
ndehe xaan ra tahan ra fariseo can
yoso cua savaha ra Jesuu. [2]Tacan
cuu, ta queta iin rai nuun ra Jesuu,
ta cuhvi ra cuehe cuiñu xaan.
[3]Quechaha nducu tuhun ra Jesuu
chi ra sacuaha ley chahnu chi ra
fariseo can ti:
—¿Yoso cati ley chahnu? ¿Atu cuu
sanduvaha yo quivi sábadu a ña
cuu? —cati ra.
[4]Ta taxin taxin ndaa ra ta ra.
Tacan cuu, ta tiso ra Jesuu ndaha
ra chi ra ndahvi can. Sanduvaha ra
chi ra, ta chaha ra ti na cuhun ra.
[5]Tacan cuu, ta nducu tuhun ra chi
ra fariseo ta ra ti:
—¿Atu ña cua tava ndo buru ndo
a sundiquin ndo tichi soco, tu cua
quehni ri quivi sábadu? —cati ra.
[6]Ta ña cuu cati ndico ra ta ra chi
ra.

Tuhun yoso cuhva cua savaha ñivi chahan vico

[7]Ndehe ra Jesuu yoso cuhva
queta ñivi can vico can, ta nanducu
ñi tayu vaha. Chacan cuu cha
quechaha cahan ra iin cuhva chi ñi.
Cati ra ti:
[8]—Tu cua satuhun ñivi chi ndo
iin vico tandaha, ña cua nanducu
ndo tayu vaha, coto cua quichi
tahan inga ñivi cahnu ca. [9]Tacan,
ta sa cua tuhva ra cana chi ndo
nu ndaa ndo, ta cua cati ra chihin
ndo ti: “Cua cuhva cun tayu ya
chi rahya,” cua cati ra. Tu tacan ni
cua tahan ndo, cua coo xaan tu ca
nuun chi ndo, ta cua nanducu ndo
inga tayu ndahvi nu cua cunda ndo.
[10]Chacan cuu cha cati yu ti cua
cuhun ndo nu cua satuhun ñivi chi
ndo, soco ña cua nanducu ndo tayu
vaha nu cua cunda ndo. Chacan cuu
cha cua tuhva ra cana chihin ndo,
ta cua cati ra ti: “Amigu, cua cunda
cun tayu vaha ya,” cua cati ra. Tu
tacan ni cua cuu chi, cua ndehe
ndihi ñivi iyo tahan ti sacahnu
xaan ra chihun. [11]Tacan cati yu,
vati tu cua nducu ndo cha cua cati
ñivi ti cahnu xaan ñivi cuu ndo,
cua coo tu ca nuun chi ndo, soco
tu cua cahnda ini ndo chacan, cua
sacahnu ndicha ra Ndioo chihin
ndo —cati ra.
[12]Tacan cuu, ta quechaha cati ra
Jesuu chi ra cana ñahan chi ra ti:
—Tu cua sacahnu cun iin vico, ña
cua satuhun cun amigu cun. Ña
cua satuhun cun yani cun. Ña
cua satuhun cun ñivi cun. Ña cua
satuhun cun ñivi ricu, coto cua
queta quivi cua sacachi tahan ñi
chihun, ta cua nihin ndico cun cha
cua sanaun chi ñi. [13]Tu cua sacahnu
ndico tucu cun vico, cua satuhun
cun chi ñivi ndahvi. Cua satuhun
cun chi ñivi cojo. Cua satuhun
cun chi ñivi cuaa. Chi ñican cua
satuhun cun, [14]ta cua cusii ini cun,
vati ña cua cuu sacachi ndico ñi
chihun. Tacan ni cua savahun, vati
cua tiahvi ndico ra Ndioo chihun
quivi cua natacu ndico ñivi iyo vaha
cuenda ra Ndioo —cati ra Jesuu.

Tuhun yoso cuhva sacahnu ñivi iin vico cahnu

[15]Tuhun can ni chini iin ra ndaa
yu mesa can, ta quechaha cati ra
chi ra Jesuu ti:
—Cua cusii ini ñivi cua sacahnu
vico nu cua cundaca ñahan ra
Ndioo —cati ra.

16 Ta cati ndico ra Jesuu cuhva ya
ti:
—Iyo iin rai, ta cahnu xaan vico
savaha ra. Tuvi xaan ñivi cana
ñahan ra. 17 Hora cua quechaha
sacahnu ra vico can tachi ra
chi musu ra, vati cua cati ra chi
ñivi can ti: “Coho vitin, vati cha
iyo vaha,” cua cati ra musu can.
18 Tacan cuu, ta cuahan ra, ta ndihi
ñican quechaha cati ñi ti ña cua
cuu. Iin ñi cati ñi chi ra ti: “Cha
sate iin ñuhun, ta iyo cha cua cu
ndehi chi chi. Na cua savahun tu
manini cati cun chi ra ti na cua
cucahnu ini ra chihin yu,” cati ñi
chi ra musu ra. 19 Tacan cuu, ta
cati inga ñi ti: “Cha sate uhun pare
toro satiñu, ta cua cu ndehi ñaan
cuhva iyo ri. Na cua savahun tu
manini cati cun chi ra ti na cua
cucahnu ini ra chihin yu,” cati ñi.
20 Cati ndico tucu inga ra ti: “Cha
ni tandahi. Chacan cuu cha ña cua
cuu cuhin,” cati ra. 21 Tacan cuu,
ta cuahan ndico ra musu can, ta
chaha ra cuenda chi ra cuu chitoho
ra. Tacan, ta quechaha xaan cuni ra
chitoho can, ta cati ra chi musu ra
ti: “Cua cuhun yatin cun ndihi iti
ñuun ya, ta cua cati cun chi ndihi
ñivi ndahvi chi ñivi cojo chi ñivi
cuaa ti na cua quichi ñi ta ñi ihya,”
cati ra. 22 Cati ndico ra musu can
ti: “Cha ni savaha ndi cuhva cati
cun, ra chahnu, ta ni vii iyo cha
cua cachi ñivi,” cati ra, 23 ta cati
ndico ra chitoho can ti: “Cua cuhun
ndico cun, ta cua ndehun ndihi ticu
iti, ta cua sanini cun chi ñivi, vati
cua quichi ñi. Chacan cuu cha tuvi
ñi cua quichi, 24 soco ñivi cati ti ña
quichi ñi—ñican ña cua cachi ca
ñi chihin yu,” cati ra chitoho can.
[Tacan cati ra Jesuu, vati chaha ra
cuenda yoso cuhva cua coo ñivi chi
ra Ndioo nu cua cundaca ñahan ra.]

Tuhun yoso cuhva cua coo ñivi chi ra Cristo

25 Quivi can chica tuvi ñivi chi ra
Jesuu. Tacan cuu, ta ndico coo ra,
ta quechaha cati ra chi ñi ti:
26 —Tu cua quichi ndo chihin yu,
ta ña cua cahnda ini ndo chi sutu
ndo chi sihi ndo chi sehe ndo chi
tahan ndo, tu ña cua cahnda ini
ndo chi maan ndo, ña cua cuu cuu
ndo tatun yu. 27 Tu ña cua cuni ndo
coo ndo chi tu ndoho cuhva cua
coo tu ndoho chihin ñivi nu cruu,
tu ña cua caca ndo iti chica yu, ña
cua cuu cuu ndo tatun yu. 28 [Cua
cati yu iin cuhva chi ndo.] Tu cua
cuni ndo savaha ndo iin vehe, cua
cunda nuun ndo, ta cua tava xihna
ndo cuenda, coto ña cua queta
xuhun ndo. 29 Tacan ni cua savaha
ndo, coto cua queta ndicha cuii
chaha ni chi, ta ña cua cuu saqueta
ndo niniin chi. Tu tacan ni cua
savaha ndo, cua ndehe ndihi ñivi,
ta cua quechaha sacateni ñi chi
ndo. 30 Cua cati ñi ti cha quechaha
sacuinda rahya vehe, soco ña
cundee ra sandihi ra chi chi. 31 Ta
ni cuhva savaha ra cumi tiñu. Tu
cua cuhun ra, ta cua cani tahan ra
chi inga ra cumi tiñu, cua cunda
nuun ra, ta cua saxini xihna ra a
cua cuu sacanaan ra, vati uchi mil
ni sandaru iyo chi ra, ta iyo oco mil
sandaru chi inga ra. 32 Tu ña cua
cuu, cua tava tiñu ra chi ra ndiso
tiñu nu vachi ra ta ra. Ni vii cani
vachi ra, ta cua satahan ra chi ra,

ta cua cahan ndahvi ra chi ra a ña
cua cuu ndumani ndico ra chi ra.
33 Chacan cuu cha cati yu ti tu ña
cua nacoo ihni ndo ndihi cha iyo
chi ndo, ña cua cuu cuu ndo tatun
yu.

Tuhun yoso cuhva cua coo ñiin, tu ña uhva ca chi

(Mt. 5.13; Mr. 9.50)

34 [Ni vii cahan ra Jesuu:]
'Vaha xaan iyo ñiin, soco tu ña
uhva ca chi, ña cua cuu nduvaha
ndico chi. 35 Ñahni ca yavi ndaa chi
cha tacan, ta ni ña cuu ca cuatiñu
yo chi chi. Cua savita yo chi chi. Na
cua taa vaha ndo soho ndo. [Tacan
cati ra Jesuu, vati tu ñahni yavi
ndaa yo, cua tava ndaa ra Ndioo chi
yo.]

Tuhun cuenda ri mbee cuanaan

(Mt. 18.10-14)

15 Iin quivi quichi ndihi ñivi
ndacu xaan cuati nuun iyo
ra Jesuu, ta quichi tahan ra satiahvi,
vati cuni ñi tasoho ñi tuhun cahan
ra Jesuu. 2 Tacan cuu, ta cuaha
xaan quechaha cahan ra fariseo chi
ra sacuaha ley chahnu, ta cati ra ta
ra cuenda ra Jesuu ti:
—Quihin cuenda xaan rahya chi
ñivi ndacu cuati, ta icaa ni chachi
ra chi ñi —cati ra ta ra.
3 Tacan cuu, ta quechaha cati ra
Jesuu cuhva ya chi ra ta ra ti:
4 —Tu iyo iin ciendu ri mbee chi
ndo, ta cuanaan iin tuhun ri, ndihi
ndo—cua nacoo ndo chi ndihi ca
ri nu cuahan ndo tichi cuhu, ta
cua nanducu ndo chi ri cuanaan
nda cua nda cua nanihin ndo
chi ri. 5 Tacan cuu, ta cua cunda
chata ndo chi ri, ta cua cusii ini
ndo. 6 Cua queta ndico ndo vehe
ndo, ta cua cati ndo chi ndihi ñivi
ndo chi ndihi amigu ndo ti: "Na
cua cusii ini yo, vati cuanaan iin ri
mbee sana yu, soco nanihin ndique
chi ri," cua cati ndo. 7 Cati yu chi
ndo ti ta ni cuhva cua cusii ini ra
Ndioo iti siqui andivi, tu cua saña
ihni iin tuhun ñivi cuati ndacu ñi.
Ñahni cha saxini ra cuenda ndihi
ca ñivi cha iyo vaha chi ra, [vati
ña tichaha ca ñi saña ihni ñi cuati
ndacu ñi].

Tuhun cha cuanaan xuhun

8 [Ni vii cahan ra Jesuu:]
'Tacan tahan iyo ñi ñahan. Tu
cha iyo uchi xuhun cuati chi ñi, ta
cuanaan iin chi, cua taa ñi ñuhun,
ta cua natihvi ñi niniin tichi vehe
ñi. Ndoo ndoo cua nanducu ñi chi
chi nda cua nda cua nanihin ñi chi
chi. 9 Cua nanihin ñi chi chi, ta cua
cati ñi chi ndihi amiga ñi ti: "Cua
cusii ini yo, vati nanihin ndico yu
xuhun yu cha cuanaan," cua cati ñi.
10 Cati yu ti ta ni cuhva cua cusii ini
ra tatun Ndioo, tu cua saña ihni iin
tuhun ni ñivi cuati ndacu ñi.

Tuhun cuenda iin ra nacoo chi sutu ra

11 Inga cuhva cati ra Jesuu chi ñi
ti:
—Iyo iin rai, ta uvi sehe ra iyo,
12 ta quechaha cati ra luhu chi sutu
ra ti: "Tata, natahvi ndatiñu cun
cha cua cuhva cun chihin yu," cati
ra. Tacan cuu, ta natahvi ra sutu ra
ndatiñu ra chi ra. 13 Suhva ca quivi,
ta tiso vaha ra luhu can ndatiñu
ra, ta quee iti ra. Cani xaan cuahan

ra, ta tican sanaan ra ndihi cha
iyo chi ra, vati mani cha coo ra
chi ndavaha ni cuni ra. 14 Sanaan
ra ndihi xuhun ra, ta cahnu xaan
tama ni chacoo ñuun can, ta
quechaha chini ñuhun ra. 15 Tacan
cuu, ta cuahan ra nuun iin ra ñuun
can, ta quechaha satiñu tatun ra chi
ra. Chacan cuu cha tachi ra ñuun
can chi ra nu iyo quini ra, vati cua
sacachi ra chi ri. 16 Tacan cuu, ta
cuni xaan ra cachi ra cha chachi ri
quini can, soco yoni chaha chi chi
chi ra. 17 Queta iin quivi quechaha
saxini vaha ra, ta cati ra chi anima
ra ti: "Iyo tahan ra musu chi suti,
ta ndihi ra chachi vaha, ta yuhu—
ihya iye, ta chihi yu chi soco. 18 Cua
cuhin nuun ra suti, ta cua cati yu
chi ra ti cahnu xaan cuati cha ni
savahi chihin ra chi ra Ndioo iyo iti
siqui andivi. 19 Ñahni ca yavi ndai
cha cua cui sehe ra. Na cua cuhva
ra cha cua cui sava ni ta cuhva
iin musu ra, cua cati yu chi suti,"
saxini ra. 20 Tacan cuu, ta quee ra
cuahan ra. Iti nuun sutu ra cuahan
ra.

'Ni vii cani vachi ra, ta ndehe
sutu ra chi ra, ta ndahvi xaan
cuni anima ra ndehe ra chi sehe
ra. Chacan cuu cha chinu ra cua
satahan ra chi ra. Chacunumi
ndaa ra chi ra, ta chihi ra yuhu ra.
21 Tacan cuu, ta quechaha cati ra
luhu can chi sutu ra ti: "Tata, cahnu
xaan cuati ni savahi chi maun chi
ra Ndioo iyo iti siqui andivi. Ñahni
yavi ndai cha cua cuu que sehun,"
cati ra, 22 ta quechaha cati sutu ra
chi ra musu ti: "Quii quii ni cua
quichi ndaca ndo iin sahma vaha
chi ra, ta cua sacundichin ndo chi
ra. Cua tihi ndo xehe nundaha ra,
ta cua cuhva ndo ndichan cunda
chaha ra. 23 Cua cu quihin ndo
sundiquin xahan, ta cua cahni
ndo chi ri, vati cua cachi ndi, ta
cua cusii ini ndi, vati cha quichi
ndico sehi. 24 Cha ndoyo ñuhun ra,
soco vitin cha iyo ndico ra," cati
ra. Tacan cuu, ta sii xaan quechaha
cuni ra ta ra, ta savaha ra vico.

25 'Tacan cuu, ta quichi ra
chanihin ca. Iti chiqui quichi ra.
Ña cani ca, ta queta ra vehe, ta
chini ra ti iyo yaa, ta chita chaha
ñi. 26 Chacan cuu cha cana ra chi
iin ra musu can, ta nducu tuhun ra
ñaan cha cuu chi, 27 ta cati ndico
ra musu ti: "Cha quichi ndico ra
yani cun, ta chahni sutu cun chi
ri sundiquin xahan, vati cha iyo
ndico ra, ta ñahni cha ni tahan ra
nu ni chahan ra," cati ra. 28 Tacan
cuu, ta xaan xaan quechaha cuni ra
chanihin can, ta ña cuni ra quihvi
ra tichi vehe. Chacan cuu cha
quee ra cuu sutu ra ta ra, ta cahan
ndahvi ra chi ra, 29 soco cati ndico
ra chi sutu ra ti: "Cuaha xaan cuiya
cha satiñu tatun yu chihun, ta ndihi
ni quivi tasoho vahi cha cati tuhun
cun chihin yu, ta ña ni chahun cha
cahni yu ni iin chivu, ta cua cusii
ini yu chi amigu yu. 30 Vitin cha
quichi ndico ra yani luhu yu. Cha
ni chacoo xaan ra ndavaha ni chi ñi
ñahan inga chiyo, ta cha ni sanaan
ra ndatiñu cun chi ñi. Cuenda maan
ra chahni cun chi ri sundiquin
xahan," cati ra, 31 ta cati ndico sutu
ra chi ra ti: "Sehu, iyo cun chihin
yu ndihi ni quivi, ta ndihi ndatiñu
yu cuu chi maun. 32 Vitin iyo cha
sacahnu yo vico, ta cusii ini yo, vati

cha ndoyo ñuhun ra yani cun, soco
vitin cha iyo ndico ra chi yo," cati
sutu ra —cati ra Jesuu.

**Tuhun cuenda ra musu
sanaan ndatiñu chitoho ra**

16 Cati ndico tucu ra Jesuu
inga cuhva chi ra sacuaha
chi ra ti:
—Iyo iin ra ricu, ta iyo musu ra.
Cati ñivi chi ra ricu can ti sanaan
ra musu can ndatiñu ra. **2** Chacan
cuu cha cana ra chi musu ra, ta
quechaha cati ra chi ra ti: "Cha cati
ñivi chihin yu ti ña vaha ndacu cun.
Cua cati maun yoso cuhva cha ni
savahun, vati ña cua cuu ca satiñu
cun chihin yu," cati ra. **3** Quechaha
saxini ra musu can chi anima ra
ti: "¿Ñaan cha cuu cha cua savahi?
Cua quenda ra chitohi tiñu chihin
yu. Ña cua cundei satiñu i, ta cahan
nuin cha cua cu caye vehe ñivi.
4 Vitin chite ñaan cha cuu cha cua
savahi, ta ni cua quihin cuenda
ñivi chihin yu quivi cua quenda ra
tiñu chihin yu," saxini ra. **5** Chacan
cuu cha cana ra musu can chi iin
iin ñivi ndiseca chi chitoho ra, ta
nducu tuhun ra chi ñi ti: "¿Yoso
ndiseca cun chi ra chitohi?" cati ra,
6 ta cati ndico ñi ti: "Iin ciendu litru
aceite," cati ñi. Cati ra musu can ti:
"Vitin cua quihun tutu cun, ta numi
xaan cua taa ndico tucu cun inga
tutu cha ndiseca cun uvi xico uchi
litru chi." Tacan ni cati ra, [vati
sandahyu ñahan ra cha sanuun
ra cha ndiseca ñi chi chitoho ra].
7 Tacan cuu, ta nducu tuhun ra chi
inga ñi ti: "¿Yoso ndiseca cun?" cati
ra, ta cati ndico ñi ti: "Iin ciendu
máquila nuni," cati ñi, ta cati ra
musu can ti: "Vitin cua quihun tutu
cun, ta cua taa ndico tucu cun inga
tutu cha ndiseca cun cumi xico
máquila chi," cati ra [cha sandahyu
ñahan ndico tucu ra]. **8** Tacan cuu,
ta cati ra cuu chitoho ra musu ña
vaha can ti vaha xaan cha savaha
ra cha cua quee vaha ra chi ñivi
can. [Tacan ni cati ra Jesuu,] vati
nditi xaan ca iyo ñivi ñuñivi cuenda
chacan, ta ña nducu ñivi Ndioo cha
savaha ñi chacan.
9 [Ni vii cahan ra Jesuu:]
'Yuhu cati chi ndo ti na cua satiñu
ndo chi xuhun ndo, ta cua nducu
ndo cha cua coo amigu ndo chi ndo.
Chacan cuu cha quivi cua naan
xuhun ndo nu ñuhun ñuñivi, soco
cha iyo yoo cua quihin cuenda chi
ndo iti siqui andivi.
10 'Chito yo ti tu ña cuaha ndatiñu
iyo chi yo, soco satiñu vaha yo, cua
satiñu vaha tahan yo—masi cuaha
ndatiñu yo cua coo. Tu ña cuaha
ndatiñu yo iyo, ta ña satiñu vaha yo,
chito yo ti ña cua satiñu vaha tahan
yo—masi cuaha ndatiñu yo cua coo.
11 Chacan cuu cha cati yu ti tu ña cua
savaha ndo cha vaha chi ndatiñu ndo
nu ñuhun ñuñivi ya, yoni cua cuinu
ini ti cua savaha ndo cha vaha iti siqui
andivi. **12** Tu ña cua savaha ndo cha
vaha, ta chi inga ñivi cuu chi, ña cua
nihin ndo cha cua cuu chi maan ndo.
13 'Ña cuu satiñu ra musu chi uvi
ra cuu chitoho ra, vati cua cuni
mani ra chi iin ra, ta xaan xaan cua
cuni ra chi inga ra. Chacan cuu cha
ña cua cuu satiñu ndo chi ra Ndioo,
ta cua cuni tahan ndo cha iyo nu
ñuhun ñuñivi —cati ra Jesuu.
14 Chini ra fariseo can ndihi tuhun
can, ta quechaha cahan cateni ra

ta ra chi ra Jesuu, vati xuhun cuni
xaan ra ta ra. 15 Tacan cuu, ta cati
ra Jesuu chi ra ta ra ti:
—Iti nuun ñivi cati ndo ti ñivi
vaha cuu ndo, soco chito ra Ndioo
yoso cuhva saxini ndo chi anima
ndo. Tacan ni cati yu, vati xaan
xaan cuni ra Ndioo ndehe ra cha
cuu cha vaha xaan cuenda ñivi
ñuñivi.

Cua coo ñivi chi ra Ndioo nu cua cundaca ñahan ra

16 [Ni vii cahan ra Jesuu:]
'Tutu chahnu cuenda ley chi tutu
chahnu cuenda ra ni cahan cuenda
ra Ndioo sacahnu yo nda cua nda
ni quichi ra Juaan, ta nda quivi
ni quichi ra cati tuhun ndi tuhun
vaha yoso cuhva cua coo ndo chi
ra Ndioo nu cua cundaca ñahan ra,
soco chi tu ndoho cua coo ndo nu
cua cundaca ñahan ra.
17 'Ña ni ndoyo ñuhun ñuhun
ñuñivi, ta ni ña ni ndoyo ñuhun iti
siqui andivi. Ta ni cuhva ña cua
cuu ndoyo ñuhun ni iin tuhun cha
iyo cuenda ley chahnu.

Cati tuhun ra Jesuu yoso cuhva cua coo ñivi, tu cua saña ndaha ra rai chi ñasihi ra

(Mt. 19.1-12; Mr. 10.1-12)

18 [Ni vii cahan ra Jesuu:]
'Tu cua saña ndaha ndo chi ñasihi
ndo cuenda ley, ta cua coo ndico
tucu ndo chi inga ñahan, cua savaha
ndo cuati chi ña cuenda ra Ndioo,
vati cuu chi sava ni ta cua coo ndo
ndavaha ni chi ñi ñahan inga chiyo.
Tu cua tandaha ndo chi iin ñahan ni
chacoo chi inga rai, ta ni cuhva cua
savaha ndo cuati cuenda ra Ndioo.

Tuhun cuenda ra ricu chi ra Lázaro

19 [Ni vii cahan ra Jesuu iin
cuhva:]
'Iyo iin ra ricu, ta taqui xaan
sahma tixinda ndichin ra, ta
cuaha xaan chachi ra ndihi ni
quivi. 20 Iyo tahan iin ra ndahvi
nani Lázaro, ta cahvi xaan niniin
ra. Caa ra yu vehe ra ricu can,
21 ta cuni xaan ra cachi ra ñaan
cha cuu cha quehni xuu mesa ra.
Quichi tahan ri ina nu caa ra, ta
yuvi ri nu cahvi ra. 22 Tacan cuu,
ta queta quivi chihi ra ndahvi can,
ta quichi quihin ra tatun Ndioo
chi ra, ta chanaan ra chi ra nu iyo
ra Abraham. Tacan cuu, ta chihi
tahan ra ricu can, ta cuchi ra. 23 Nu
iyo ñivi ndii can iyo ra, ta iyo
xaan ra chi tu ndoho. Ndehe ndaa
ra nu iyo ra Lázaro, ta ndehe ra
chi ra Abraham, ta icaa ni iyo ra
Lázaro chi racan. Cani xaan iyo ra
ta ra. 24 Tacan cuu, ta cana ra ricu
can chi ra Abraham, ta quechaha
cati ra ti: "Tata Abraham, na cua
cundahvi ini cun, ta tachi cun chi
ra Lázaro, vati cua tihi ra nundaha
ra tichi nduta, ta cua quichi ra, ta
cua cuhva ra cha cua nduvichin
yai, vati iyo xain chi tu ndoho nu
cayu ñuhun ya," cati ra ricu can,
25 ta cati ndico ra Abraham chi ra
ti: "Sehu, ña cua naan ini cun ti
vaha xaan ni chacoun nu ñuhun
ñuñivi, ta ndahvi xaan ni chacoo
ra Lázaro. Vitin cusii ini ra ihya,
ta iyo maun chi tu ndoho. 26 Iyo
tahan iin xahva cunu xaan mahñu
nu iyo yo. Chacan cuu cha ña cuu
yaha ndi nda ndacan—masi cuni
ndi. Ta ni cuhva ña cuu yaha maan

ndo nda ndehe," cati ra. [27]Cati
ndico ra ricu can ti: "Tata, na cua
savahun tu manini, ta cua tachi
cun chi ra vehe suti, [28]vati uhun
tahan ra yani yu iyo. Tacan, ta cha
ña cua quichi tahan ra ihya nu iyo
ndi chi tu ndoho," cati ra, [29]ta cati
ra Abraham ti: "Iyo tutu Ndioo chi
ra cuhva ni cati tuhun ra Moisee
cuhva ni cati ra ni cahan cuenda ra
Ndioo. Na cua sacuaha ra chacan,"
cati ra. [30]Cati ra ricu can ti: "Tata
Abraham, ña vaha cha tacan, soco
tu cua cuhun ndico iin ñivi ndii
nu iyo ra, cua saña ihni ra cuati
ndacu ra," cati ra, [31]ta cati ndico
ra Abraham chi ra ti: "Tu ña cua
sacuinu ra cuhva cati ra Moisee
cuhva cati ra ni cahan cuenda ra
Ndioo, ña cua cuinu ini ra—masi
cua cuhun iin ñivi ndii," cati ra —
cati ra Jesuu.

Tu cua sanahan yo yoso cuhva cua savaha ñivi cuati, cua ndoyo ñuhun cuii yo

(Mt. 18.6-7, 21-22; Mr. 9.42)

17 Tacan cuu, ta cati ra Jesuu
chi ra sacuaha chi ra ti:
—Ndihi ni quivi cua queta cha cua
cuni ndo savaha ndo cuati, soco
cua coo tu ndoho chi ñivi sanahan
chi ndo yoso cuhva cua savaha
ndo cuati can. [2]Vaha xaan ca tu ni
chacunuhni iin yoso sucun ñi, ta
quehni ñi tichi nduta tañuhun, [ta
chihi ñi nu quichi quivi]. Tacan, ta
ña cua cuu sanahan ñi yoso cuhva
cua savaha ndo cuati. [3]Na cua saha
vaha ndo cuenda chi ndo.
'Tu cua savaha iin ñivi tahan ndo
cuati chi ndo, cua cati cachin ndo
chi ñi ti ña vaha cha savaha ñi. Tu
cua cahan ndahvi ndico ñi chihin
ndo, ta cua saña ihni ñi cuati can,
cua cucahnu ini maan ndo chi
ñi. [4]Tu cua queta ucha chaha cua
savaha ñi cuati chi ndo tichi iin
nduvi, ta suvi ni ucha chaha cua
cati ndico ñi chihin ndo ti cha saña
ihni ñi chacan, na cua cucahnu ini
ndo chi ñi.

Tu cua cuinu ini yo chi ra Ndioo, cua coo tu ndee ini chi yo

[5]Cati ndico tucu ra tatun Jesuu
chi ra ti:
—Na cua tindeun chi ndi, ta cua
cuinu ca ini ndi chi ra Ndioo —cati
ra ta ra.
[6]Ta cati ndico ra Jesuu iin cuhva
chi ra ta ra ti:
—Tu cua cuinu ini ndo—masi
suhva ni, cua cuu savaha ndo ndihi
cuii cha cua cuni ndo. Cua cuu cati
ndo chi yutun ya ti cua cuachiyo
chi, ta cua coo ndico chi tichi
tañuhun, ta cua savaha chi cuhva
cua cati ndo chi chi.

Tuhun yoso cuhva iyo ra cuu musu

[7][Cahan ndico tucu ra Jesuu:]
'Quichi nuhun ra musu ndo iti nu
satiñu ra chiqui iti nu sacuenda
ra chi ri mbee, soco ña tuhva ndo
cati ndo chi ra ti: "Nahan ti cua
cachi cun." [8]Cua cati ndo chi ra ti:
"Cua tiso vaha xihna cun cha cua
cachi ndi, ta cua sayahun chi chi
nu mesa, vati cua cachi xihna ndi.
Tacan, ta sa cua cuu cachi tahun,"
cua cati ndo. [9]Ña cua cuhva ndo
tiahvi ndioo chi ra musu ndo, vati
savaha ra cuhva cati tuhun ndo cha
cua satiñu ra. [10]Cuhva iyo ra musu
can cua coo maan ndo. Cua savaha

xihna ndo ndihi cha cati tuhun ra
Ndioo chi ndo, ta sa cua cati ndo ti:
“Ña cua sacahnu cun chi ndi, vati
cha savaha ndi cuhva ni chahun
tiñu chi ndi,” cua cati ndo —cati ra
Jesuu.

Sanduvaha ra Jesuu chi uchi ra cuhvi cuehe tahyu xaan

11 Ni cuahan ra Jesuu iti ñuun
Jerusalén, ta queta ra yu ñuhun
Samaria nu nihin tahan ñuhun can
chi ñuhun Galilea. 12 Tacan cuu, ta
queta ra iin ñuun. Quihvi ra, ta ni
natahan ra chi uchi rai, ta cuhvi ra
ta ra cuehe tahyu xaan. Ni vii cani
ni chacuinda ra ta ra, 13 ta cana
chaa ra ta ra chi ra, ta cati ra ta ra
ti:
—Yoho tata Jesuu, [na cua
savahun tu manini chi ndi,] ta cua
cundahvi ini cun chihin ndi —cati
ra.
14 Tacan cuu, ta ndehe ra Jesuu
chi ra ta ra, ta quechaha cati ra chi
ra ta ra ti:
—Cuahan ndo, ta cua sanahan
ndo chi ra sutu yoso cuhva iyo ndo
—cati ra.
Tacan cuu, ta quee ra ta ra cuahan
ra, ta ni nduvaha ra iti cuahan ra.
15 Iin ra ndehe ra ti ni nduvaha ra.
Chacan cuu cha cuahan ndico ra nu
iyo ra Jesuu. Nihin xaan cana chaa
ra, ta sacahnu xaan ra chi ra Ndioo.
16 Queta ra nu inda ra Jesuu, ta
chahnu chiti ra iti nuun ra, ta chaha
ra iin tiahvi ndioo chi ra, ta iin ra
ñuhun Samaria cuu racan. 17 Tacan
cuu, ta quechaha cati ra Jesuu chi
ñivi can ti:
—¿Atu ñavi uchi ra cuu ra ni
nduvaha? ¿Ndaa iyo inga iin tahan
ra? 18 ¿Ñacu ña vachi tahan ndihi
ca racan ta ra, ta sacahnu tahan ra
chi ra Ndioo? Iin tuhun ni rahya
quichi ndico, ta ñavi ra judío cuu
ra —cati ra.
19 Tacan cuu, ta cati ra Jesuu chi
ra ti:
—Cuinda, ta cuahan. Ni nduvahun,
vati chinu ini cun chi ra Ndioo —
cati ra.

Tuhun cuenda cha cua cundaca ñahan ra Ndioo

(Mt. 24.23-28, 36-41)

20 Tacan cuu, ta nducu tuhun ra
fariseo chi ra Jesuu ndaa quivi cua
quechaha cundaca ñahan ra Ndioo,
ta cati ndico ra Jesuu chi ra ti:
—Ña cua ndehe ndo ndaa quivi
cua quechaha cundaca ñahan ra
Ndioo. 21 Ña cua cuu cati ndo ti
ihya ndaca ñahan ra, ta ni ña cua
cuu cati ndo ti ican ndaca ñahan
ra. Ña cua cuu cati ndo chacan, vati
cha ndaca ñahan ra Ndioo chi ñivi
ra nu iyo ndo vitin —cati ra.
22 Tacan cuu, ta cati ra chi ra
sacuaha chi ra ti:
—Cua queta quivi cua cuni ndo
cha cua quichi ndico ra cuu sehe
ñivi, soco ña cua quichi ra. 23 Cua
cati ñivi ti ihya vachi ra, ta cua
cati ñi ican vachi ra, soco ña cua
cundicu ndo chi ñi. Ña cua tasoho
ndo cha cahan ñi, 24 vati quivi cua
quichi ndico ra cuu sehe ñivi cua
quichi ra cuhva quehni tachan, vati
nda iin chiyo iti siqui andivi nda
inga chiyo ndundichin nu quehni
tachan can. 25 Iyo cha cua coo xihne
chi tu ndoho. Cuaha xaan tu ndoho
cua coo chihin yu, ta cua tava ndaa
ñivi iyo vitin chihin yu. 26 Quivi

cua quichi ndico ra cuu sehe ñivi
cua savaha ñivi cuhva ni savaha
ñi quivi cha ni chacoo ra Noé iti
chata. 27 [Mani cha cua cusii ini ñi
cuni ñi.] Chacan cuu cha chachi
ñi, ta chihi ñi, ta tandaha ñi. Tacan
ni savaha ñi nda cua nda quivi ni
quihvi ra Noé tichi tundoo, ta cuun
savi, ta chihi ndihi ñican. 28 Ta ni
cuhva ni savaha ñivi quivi cha ni
chacoo ra Lot iti chata. [Mani cha
cua cusii ini ñi cuni ñi.] Chacan
cuu cha chachi ñi. Chihi ñi. Sata
ñi. Xico ñi. Tachi ñi tata. Sandaa
ñi vehe. 29 Tacan ni savaha ñi,
soco queta quivi quee ra Lot ñuun
Sodoma can, ta cuahan ra. Tacan
ni cuu, ta iti siqui andivi saquehni
ra Ndioo ñuhun cayu ñi, ta ndoyo
ñuhun ndihi ñi. 30 Cuhva can cua
coo chi quivi cua quichi ndico ra
cuu sehe ñivi.
31 'Tu cua cuinda ndo xini vehe
ndo quivi can, ña cua nuun ndo
tichi vehe, vati cua quihin ndo
ndatiñu ndo. Tu cua satiñu ndo
nu iyo itu ndo, ta ni cuhva ña cua
cuhun ndico ndo vehe ndo. 32 Ña
cua naan ini ndo cha ni tahan
ñasihi ra Lot, [vati chico coo ña
ndehe ña]. 33 Tu cua nducu ndo
cuhva cha cua cacu ndo, cua ndoyo
ñuhun ndo. Tu cua cuvi ndo cha
cuenda ra Ndioo, cua coo ndito ndo
chi ra.
34 'Cati yu chihin ndo ti suvi ni
quivi can caa uvi ñivi nu quixi ñi,
ta cua canihin ra Ndioo chi iin ñi,
ta inga ñi cua ndoo ihni. 35 Uvi ñi
ñahan ndico ñi chaha icaa ni, ta
cua canihin ra Ndioo chi iin ña, ta
cua ndoo ihni inga ña. 36 Satiñu
uvi rai nu iyo itu ra, ta cua canihin
ra Ndioo chi iin ra, ta cua ndoo
ihni inga ra. [Tacan ni cati ra, vati
cuhva can cua canihin ra Ndioo chi
ñivi ra.]
37 Tacan cuu, ta quechaha nducu
tuhun ra ta ra chi ra ti:
—¿Ndaa cua coo chacan, ta ra
chahnu? —cati ra ta ra.
Ta cati ndico ra Jesuu ti:
—Nu chihi ri quiti cuhu nducuiti
ri tachii. [Tacan cati ra, vati tu cua
ndoyo ñuhun ñivi cuenda ra Ndioo,
cua cutuni ñi.]

Tuhun yoso cuhva ni yaha iin ña ndahvi nuun ra juee

18 Cati ra Jesuu iin cuhva chi
ra ta ra, vati iyo cha cua
cahan ra ta ra chi ra Ndioo ndihi ni
hora, ta sa cua cundee ini ra ta ra.
2 Cati ra Jesuu ti:
—Iin ñuun iyo iin rai. Juee cuu ra,
ta ña yuhvi ra chi ra Ndioo, ta ni
ña sacahnu ra chi ñivi. 3 Iyo tahan
iin ña ndahvi ñuun can, ta chahan
xaan ña nu ra juee can, ta cati ña chi
ra ti: "Na cua tachi tuni cun chi iin
ñivi cuxaan ini chihin yu," cati ña,
4 ta xihna ca ña cuni ra tiso vaha ra
tiñu can, soco queta quivi quechaha
cati ra chi anima ra ti: "Ña yuhvi yu
chi ra Ndioo, ta ni ña sacahnu yu
chi ñivi, 5 soco cua tiso vahi tiñu ña,
vati satañu xaan ña xini yu. Cua tiso
vahi tiñu can, coto cua quichi xaan
ca ña, ta cua cahan xaan ña chihin
yu," saxini ra —cati ra Jesuu, [vati
iin cuhva cuu chi cuhva cha cua
cahan ñivi chi ra Ndioo].
6 Ni vii cahan ra chahnu chi ra ta
ra ti:
—Na cua taa vaha ndo soho ndo
tuhun cahan ra juee can, ta rai

ndavaha ni cuu ra. 7 Chacan cuu
cha chito ndo ti cua tiso vaha ra
Ndioo tiñu ñivi ra, tu cua cahan
ndahvi ñi chi ra nduvi ta niñu, ta
cua cundee ini ra chi ñi. 8 Yuhu cati
ti ña cua nducuee ra, ta cua tiso
vaha ra tiñu. Na cua cuinu ca ini
ndo chi ra Ndioo, vati tacan sa cua
cuinu ini ñivi chi ra cuu sehe Ndioo
quivi cua quichi ndico ra —cati ra
Jesuu.

Tuhun cuenda ra fariseo chi ra satiahvi

9 Tacan cuu, ta cahan ndico tucu
ra Jesuu inga cuhva. Iyo ra saxini
ti vaha xaan iyo ra, ta ña chaa ini
ra chi inga ñivi. Chi racan cati ra
Jesuu cuhva ya ti:
10 —Iyo uvi rai, ta cuahan ra ta ra
ve ñuhun, vati cua cahan ra chi ra
Ndioo. Iin ra cuu iin ra fariseo, ta
ra satiahvi cuenda ra cumi tiñu cuu
inga ra. 11 Ni chacuinda ra fariseo
can, ta quechaha cahan ra chi ra
Ndioo. [Ndurai ra,] ta cati ra ti: "Ra
chahnu Ndioo, chahi tiahvi ndioo
chihun ti ña iye cuhva iyo ndihi
ca ñivi. Ña tuhve suhu. Ña tuhve
savaha ndavaha ni. Ña tuhve coo
ndavaha ni chi ñi ñahan inga chiyo,
ta ni ña tuhve savaha ndavaha ni
cuhva ndacu rahya. 12 Uvi chaha
chacoo ndita yu tichi iin vita, ta
samani yu iin cuhva cha cuu iin
diezmo chihun," cati ra fariseo can,
13 soco ra satiahvi can—cani vihi
ni chacuinda ra. Ña cuni ra ndehe
ndaa ra iti siqui andivi, soco cani
ra pechu ra, [vati ndahvi xaan cuni
anima ra,] ta quechaha cati ra chi
ra Ndioo ti: "Tata Ndioo, na cua
cundahvi ini cun chihin yu, vati
cuaha xaan cuati ndacu i," cati ra.
14 Cati yu chi ndo ti cha chacoso
vaha tiñu chi ra Ndioo cuenda
racan, ta cuahan ra iti vehe ra. Ta
inga ra fariseo can—ña ni chacoso
vaha tiñu cuenda ra, vati tu cua
saxini ñivi ti cahnu xaan ñivi cuu
ñi, cua coo tu ca nuun chi ñi, soco
tu cua saxini ñi ti ñivi ndahvi cuu
ñi, cua savaha ra Ndioo ti ñivi
cahnu ndicha cua cuu ñi —cati ra
Jesuu.

Tiso ra Jesuu ndaha ra chi ve cuati

(Mt. 19.13-15; Mr. 10.13-16)

15 Quivi can quichi ndaca ñivi chi
ve cuati nu iyo ra Jesuu, vati cua
tiso ra ndaha ra chi ve. Ndehe ra
sacuaha chi ra yoso savaha ñi, ta
cati ra ta ra ti ña vaha. 16 Chacan
cuu cha cana ra Jesuu chi ra ta ra,
ta cati ra ti:
—Cua cuhva ndo cha cua quichi
ve cuati nu iye. Ña cua casi ndo nu
vachi ve, vati ñivi cuu sava ni ta
cua ve cuati ya—ñican cuu ñi cua
coo chi ra Ndioo nu cua cundaca
ñahan ra. 17 Cati ndicha yu chihin
ndo ti tu ña cua cuinu ini ndo
chi ra Ndioo cuhva chinu ini ve
cuati, ña cua coo ndo chi ra nu cua
cundaca ñahan ra —cati ra Jesuu.

Cahan iin ra ricu chi ra Jesuu

(Mt. 19.16-30; Mr. 10.17-31)

18 Queta iin ra cuu xini cuenda
ñivi judío can, ta quechaha cati ra
chi ra Jesuu ti:
—Maestru, vaha xaan rai cuu cun.
¿Ñaan cha cuu cha cua savahi, ta
cua coo ndito yu chi ra Ndioo ndihi
ni quivi ndihi ni tiempu? —cati ra.
19 Ta cati ndico ra Jesuu chi ra ti:

—Ña vaha cha cati cun ti rai vaha
cui. Iin tuhun ni ra Ndioo cuu
ra cuu ra vaha. Ñahni ni iin ñivi
ñuñivi cuu ñivi vaha. 20 Chito cun
tuhun cha ni cati tuhun ra Ndioo iti
chata, vati cati ra ti ña cua coo yo
ndavaha ni chi ñivi tahan yo inga
chiyo. Ña cua cahni yo chi tahan yo.
Ña cua suhu yo. Ña cua sandahyu
ñahan yo cuenda ñivi tahan yo.
Cua sacahnu yo chi sutu yo chi sihi
yo, cati ra Ndioo —cati ra Jesuu.
21 Cati ndico racan ti:
—Cha sacuinu yu ndihi chacan
nda ni chacui ra luhu —cati ra.
22 Nu ni chini ra Jesuu cha cahan
ra tacan, ta cati ra ti:
—Ni vii iyo iin cha cumani cun. Cua
xico cun ndihi cha iyo chihun, ta cua
sacha cun xuhun can chi ñivi ndahvi,
ta cua cunda yahvi cun chi ra Ndioo
iti siqui andivi. Tacan cua savahun, ta
cua quichi coo cun chihin yu —cati ra.
23 Chini ra tuhun can, ta ndahvi
xaan quechaha cuni anima ra, vati
iyo xaan xuhun ra. 24 Ndehe ra
Jesuu ti ndahvi cuni ra, ta cati ra ti:
—Ii xaan, ta cua sacuinu ñivi
ricu cuhva cuni ra Ndioo nu cua
cundaca ñahan ra. 25 Ña cuu yaha
ri camellu yavi xuu quiticu, ta ii ca
cua coo ñivi ricu chi ra Ndioo nu
cua cundaca ñahan ra —cati ra.
26 Chini ñivi can tuhun cahan ra,
ta quechaha nducu tuhun ñi ti:
—¿Yoo cua cundee cacu, tu tacan?
—cati ñi.
27 Tacan cuu, ta cati ndico ra
Jesuu ti:
—Ña cuu chi ñivi, soco cuu chi ra
Ndioo —cati ra.
28 Tacan cuu, ta quechaha cati ra
Pedro chi ra ti:
—Cha ni nacoo ihni ndi ndihi cha iyo
chi ndi, ta chica ndi chihun —cati ra.
29 Cati ndico ra Jesuu chi ra ta ra ti:
—Cati ndicha yu chihin ndo ti tu cua
nacoo ihni ndo vehe ndo, tu cua nacoo
ihni ndo ñasihi ndo chi yani ndo chi
sutu ndo chi sihi ndo chi sehe ndo, ta
cua cati tuhun ndo yoso cuhva cua
coo ñivi chi ra Ndioo nu cua cundaca
ñahan ra, 30 cua coo ca yahvi ndo tichi
quivi ya, ta cua coo tahan yahvi ndo
chi ra Ndioo iti nuun, vati cua coo
ndito ndo chi ra Ndioo ndihi ni quivi
ndihi ni tiempu —cati ra.

Inga chaha cati ndico tucu ra Jesuu ti cua cuvi ra

(Mt. 20.17-19; Mr. 10.32-34)

31 Quee siin ra Jesuu chi ndihi
uchi uvi tatun ra, ta quechaha cati
ra chi ra ta ra ti:
—Vitin cuahan yo iti ñuun Jerusalén,
ta cua tahan ra cuu sehe ñivi ndihi cha
ni taa ra ni cahan cuenda ra Ndioo
cuenda ra tiempu chahnu. 32 Chi ñivi
quichi inga ñuhun cua cuhva cuenda
ñivi judío ñivi yo chihin ra, ta cua
sacateni ñican chi ra. Cua savaha ñi
ndavaha ni chi ra, ta cua tivi sivi ñi
chi ra. 33 Cua cani ñi chi ra chi yoho,
ta cua cahni ñi chi ra, soco cua yaha
uni quivi, ta sa cua nandoto ndico ra
—cati ra Jesuu.
34 Ña nituni ini ra tatun ra tuhun
can. Ña chito ra ta ra tuhun ni
cahan ra, vati ña chaha ra Ndioo
cha cua cutuni ini ra ta ra chi chi.

Sanduvaha ra Jesuu chi iin ra cuaa iti ñuun Jericó

(Mt. 20.29-34; Mr. 10.46-52)

35 Yatin ñuun Jericó quichi ra
Jesuu, ta ndaa iin ra cuaa xiin iti.

Caya ra. 36 Chini ra ndahvi can cha
tuvi ñivi yaha, ta nducu tuhun ra
ñaan cha cuu chi. 37 Chacan cuu cha
chaha ñivi can cuenda ti cha vachi
ra Jesuu ñuun Nazaret. 38 Tacan cuu,
ta quechaha cana chaa ra ndahvi
can, ta cati ra ti:
—Yoho Jesuu, na cua cundahvi
ini cun chihin yu, yoho cuu ñivi ra
David —cati ra.
39 Tacan cuu, ta nduxaan ñivi
vachi iti nuun chi ra, ta cati ñi ti na
cunda taxin ra, soco nihin ca cana
chaa ra, ta cati ndico tucu ra ti:
—Yoho Jesuu, na cua cundahvi ini
cun chihin yu —cati ra.
40 Tacan cuu, ta ni chacuinda
ra Jesuu, ta cati ra chi ñivi ti na
quichi ndaca ñi chi ra. Chacan cuu
cha tuhva ra ndahvi can nu inda ra
Jesuu, ta quechaha nducu tuhun ra
Jesuu chi ra ti:
41 —¿Ñaan cha cuu cha cua savahi
cuni cun? —cati ra.
Ta cati ndico ra cuaa can ti:
—Ra chahnu, cha cua ndundichin
vaha ndehi cuni yu —cati ra.
42 Ta cati ra Jesuu chi ra ti:
—Na cua ndundichin vaha ndehun.
Cha ni nduvaha nuun cun, vati
chinu ini cun —cati ra.
43 Suvi ni hora can ni ndundichin
vaha ndehe ra, ta cuandicu ra chi
ra nu cuahan ra, ta sacahnu xaan ra
chi ra Ndioo. Ndehe ndihi ñivi can
cha ni nduvaha nuun ra, ta sacahnu
tahan ñi chi ra Ndioo.

Cahan ra Jesuu chi ra Zaqueo

19 Tacan cuu, ta queta ra
Jesuu ñuun Jericó, ta
cha cua yaha ra. 2 Iyo iin ra nani
Zaqueo ñuun can. Xini cuu ra
chi ndihi ra satiahvi chi ñivi can
cuenda ra cumi tiñu, ta ricu xaan
ra. 3 Cuni ra ndehe ra chi ra Jesuu,
soco ña cuu, vati tuvi xaan ñivi
iyo, ta iin rai ndiqui luhu cuu ra.
4 Chacan cuu cha chinu ra cuahan
ra iti nuun, ta ndaa ra iin nu yutun,
vati tacan sa cua cuu ndehe ra chi
ra, vati cua yaha ra tican. 5 Cha cua
queta ra Jesuu nu ndaa ra Zaqueo
nu yutun can, ta ndehe ndaa ra
Jesuu, ta quechaha cati ra chi ra ti:
—Yoho Zaqueo, cua nuun cun, ta
cua sanumi cun, vati vitin cua ndoo
nuin vehun —cati ra.
6 Tacan cuu, ta nuun ra Zaqueo nu
yutun can, ta sanumi ra cuahan ra.
Sii xaan cuni ra, ta quihin cuenda
ra chi ra Jesuu vehe ra. 7 Ndehe
ndihi ñivi nu cuahan ra Jesuu, ta
ña vaha cuni ñi, ta cati ñi ti:
—Cha quihvi ra vehe iin ra ndacu
cuati, ta ndoo nuun ra chi ra —cati ñi.
8 Ni chacuinda ra Zaqueo can, ta
quechaha cati ra chi ra chahnu ti:
—Ra chahnu, sava cha iyo chihin
yu cua cuhve chi ñivi ndahvi. Cha
ni sandahyu ñahan yu chi ñivi, ta
ni quihin yu xuhun ñi. Cumi cuhva
cuu siqui xuhun ñi cua tiahvi
ndique chi ñi —cati ra.
9 Ta cati ra Jesuu chi ra ti:
—Vitin quivi ya cha ni nduvaha
anima ñivi iyo vehe ya, ta ñivi ra
Abraham chahnu chi ñi. 10 Chacan
cuu cha quichi ra cuu sehe ñivi, vati
nanducu ra chi ñivi ndoyo ñuhun, ta
sanduvaha ra anima ñi —cati ra.

Tuhun yoso cuhva chaha iin rai xuhun chi uchi musu ra

11 Chini ñivi can tuhun ni cahan
ra Jesuu. Tacan cuu, ta cahan ndico

tucu ra inga cuhva chi ñi, vati yatin
xaan quichi ñi iti ñuun Jerusalén,
ta saxini ñi ti yatin xaan cua
quechaha cundaca ñahan ra Ndioo
chi ñi. 12 Chacan cuu cha quechaha
cati ra Jesuu chi ñi ti:
—Iyo iin rai, ta cahnu xaan ñivi
cuu ñivi ra. Cuni cuhun ra iin ñuun
cani, vati cua cuu ra tiñu ñuun can,
ta sa cua quichi ndico ra. 13 Chacan
cuu cha cana xihna ra chi uchi ra
cuu musu ra, ta chaha ra iin iin
xuhun chi ta iin ta iin ra, ta cuaha
suhva xuhun cuu chi. Tacan cuu, ta
cati ra chi ra ta ra ti: "Cua satiñu
ndo chi xuhun ya nda cua nda quivi
cua quichi ndique," cati ra. 14 Tacan
cuu, ta cuahan ra ñuun can, soco
quechaha cuxaan ini ñivi ñuun can
chi ra cha vaha can. Tachi ñi tuhun
chi ra cumi tiñu cahnu, ta cahan ñi
siqui ra. Cati ñi ti: "Ña cuni ndi cha
cua cundaca ñahan rahya chi ndi,"
cati ñi. 15 Tacan cuu, ta cuahan
ndico ra cha vaha can, ta cha cuu
ra tiñu. Cati ra ti cua quichi ra
musu cumi xuhun can, vati cuni
ra coto ra yoso xuhun sacanaan ra
ta ra nu satiñu ra chi xuhun can.
16 Chacan cuu cha quichi iin ra, ta
quechaha cati ra ti: "Ra chahnu,
ni chaha nuun cun iin xuhun can
chihin yu, ta sacanain inga uchi
chi siqui chi," cati ra. 17 Cati ndico
ra cha vaha can ti: "Vaha xaan ni
savahun. Vaha xaan musu cuu cun.
Vitin cua cuhve ndatu chihun, ta
cua cundaca ñahun chi ñivi iyo
uchi ñuun, vati cha satiñu vaha
cun—masi ña cahnu tiñu cuu chi,"
cati ra. 18 Tacan cuu, ta quichi inga
ra musu ra. Cati ra chi ra chitoho
ra ti: "Ra chahnu, cha chahun iin
xuhun can chihin yu, ta inga uhun
chi siqui chi cha sacanain," cati
ra, 19 ta cati ndico ra cha vaha can
ti: "Cua cundaca ñahun chi ñivi
iyo uhun ñuun," cati ra. 20 Tacan
cuu, ta quichi inga ra. Cati ra chi
ra chitoho ra ti: "Juhun, xuhun
cun, ra chahnu. Cua quihun xuhun
cun, vati cha tixehi chi chi tichi
pañitu. 21 Chacan ni savahi, vati
yuhvi xain ndehi chihun. Chite ti
rai xaan xaan cuu cun. [Chacan
cuu cha cumi vahi xuhun cun,]
coto cuanaan chi, ta cua satiahvi
cun chihin yu," cati ra, 22 ta cati
ndico ra cha vaha can ti: "Ña vaha
musu cuun. Cua sayahi chihun
nu ra cumi tiñu, vati suvi ni
maun chaha cuenda ti ña vaha ni
savahun. Chito cun ti rai xaan cui,
ta quihin yu xuhun—masi ñahni
nu satiñu i. 23 ¿Ñacu ña chaha nuun
cun xuhin chi ra nu satiñu ra chi
xuhun? Tacan, ta sa cua cuhin, ta
cua nihin ndico yu xuhin, ta cua
coo siqui chi," cati ra chi ra musu
can, 24 ta cati ra chi ñivi iyo chihin
ra ti: "Cua quihin ndo xuhun can
cha cumi nuun ra, ta cua cuhva ndo
chi chi chi ra cumi uchi xuhun can,"
cati ra, 25 ta cati ndico ñi ti: "Ra
chahnu, cha iyo uchi chi chihin ra,"
cati ñi, 26 ta cati ndico ra ti: "Cati
yu chihin ndo ti cua coo ca chi ñivi
satiñu vaha, ta cua naan cha iyo
chi ñivi ña satiñu vaha. 27 Ta ñivi
cuxaan ini chihin yu, ta ña cuni ñi
cha cua cundaca ñahin chi ñi—chi
ñican cua quichi ndaca ndo ihya,
ta cua cahni ndo chi ñi iti nuin."
[Tuhun can cahan ra Jesuu cuenda
maan ra, vati cuxaan ini ra fariseo
chi ra.]

Quihvi ra Jesuu tichi ñuun Jerusalén

(Mt. 21.1-11; Mr. 11.1-11; Jn. 12.12-19)

28 Ni vii cahan ra Jesuu tuhun
can, ta cuahan ra iti nuun, vati ni
cuahan ra iti ñuun Jerusalén. 29 Cha
cua queta ra yucu Olivo can, vati
ña cani ca iyo ñuun Betfagé chi
ñuun Betania. Tacan cuu, ta tachi
ra chi uvi ra sacuaha chi ra, 30 ta
cati ra chi ra ta ra ti:
—Cuahan ndo tican ñuun can. Sa
cua quihvi ndo, ta cua ndehe ndo
ti nuhni iin buru, ta ña ta coso ñivi
chi ri. Cua ndachi ndo chi ri, ta cua
quichi ndaca ndo chi ri ihya. 31 Tu
cua nducu tuhun ñivi chi ndo ñacu
ndachi ndo chi ri, cua cati ndo ti
chini ñuhun ra chahnu chi ri —cati
ra.
32 Tacan cuu, ta quee ra ta ra
cuahan ra, ta ni nihin ra chi ri
cuhva cati ra. 33 Nu ni ndachi ra
chi ri buru can, ta quechaha nducu
tuhun ra chitoho ri chi ra ti:
—¿Ñacu ndachi ndo chi ri buru
ya? —cati ra.
34 Ta cati ndico ra ta ra ti:
—Ndachi ndi chi ri, vati chini
ñuhun ra chahnu chi ri —cati ra.
35 Tacan cuu, ta ni chandaca ra
chi ri nu iyo ra Jesuu. Tiso ra ta
ra sahma ra chata ri, ta sa ni tiso
ra chi ra Jesuu siqui ri. 36 Tacan
ni cuahan ra, ta chaqui ra ta ra
sahma ra nu iti nu yaha ra. 37 Cha
cua queta ra nu cha ni nuun chi
yucu Olivo can, ta ndihi ñivi chica
chi ra quechaha cusii ini ñi. Nihin
xaan cana chaa ñi, ta sacahnu
xaan ñi chi ra Ndioo, vati cuaha
xaan cuhva cha ni savaha ra Ndioo
ndehe ñi, 38 ta cati ñi ti:
—¡Cahnu xaan rai cuu ra quichi
cuenda ra chahnu Ndioo, ta cua
cundaca ñahan ra chi yo! ¡Na
cua coo vii ra iyo iti siqui andivi!
¡Cahnu xaan rai cuu ra iyo iti siqui!
—cati ñi.
39 Tacan cuu, ta quechaha cahan
uvi uni ra fariseo cha iyo tahan chi
ñivi can. Cati ra ta ra chi ra Jesuu
ti:
—Maestru, cati cun chi amigu cun
ti na cutaxin ñi —cati ra.
40 Ta cati ndico ra Jesuu chi ra ta
ra ti:
—Cati yu ti tu cua cutaxin ñihya,
cua cana chaa maan yuu ya —cati ra.
41 Tacan cuu, ta yatin ñuun
Jerusalén queta ra Jesuu. Sa ndehe
ra ñuun, ta quechaha chacu ra
cuenda ñivi can, 42 ta cati ra ti:
—Cha cua cutuni ini ndo vitin
yoso cuhva cua coo mani ndo chi
ra Ndioo cuni yu, soco nda vitin ta
nda cua nda iti nuun ña cua cuu ca
cutuni ini ndo chacan. 43 Cua queta
quivi cua quichi ñivi cuxaan ini chi
ndo ñuun ndo. Cua ticora ñi ñuun
ndo, ta cua samondo ñi ñuhun yuhu
ñuun, ta ndihi chiyo yu ñuun ndo
cua cani tahan ñi chi ndo. 44 Cua
cani ñi ñuun ndo, ta cua ndoyo
ñuhun ndihi ndo. Ni iin ca yuu
vehe ndo—ña cua ndoo siqui tahan
chi tichi ñuun ndo cua savaha ñi,
vati ña chito ndo ti ni quichi ra
Ndioo ñuun ndo —cati ra Jesuu
cuenda ñivi ñuun Jerusalén can.

Tava ndaa ra Jesuu chi ñivi ndacu ndavaha ni ve ñuhun

(Mt. 21.12-17; Mr. 11.15-19; Jn. 2.13-22)

45 [Tacan cuu, ta queta ra Jesuu
ñuun Jerusalén.] Quihvi ra tichi soco

ndavi ve ñuhun, ta quechaha tava
ndaa ra chi ñivi xico cuati suhva chi
ñivi sata chi chi, 46 ta cati ra chi ñi ti:
—Cha cati tutu Ndioo ti vehe ra
Ndioo cuu iin vehe nu cua cahan
ñivi chihin ra, cati chi, soco cha ni
savaha maan ndo cha cuu chi iin
vehe nu nducuiti run ñasuhu —cati
ra.
47 Ndihi ni quivi chahan ra Jesuu
ve ñuhun can, ta sacuaha ra chi
ñivi can, ta ra sutu chahnu chi ra
sacuaha ley chahnu chi ndihi ra
chanihin—nanducu ra cuhva cha
cua cahni ra ta ra chi ra, 48 soco
ña chito ra ta ra cha cua savaha ra,
vati tasoho xaan ndihi ñivi can cha
cahan ra Jesuu.

Iyo ndatu chi ra Jesuu

(Mt. 21.23-27; Mr. 11.27-33)

20 Iin quivi iyo ra Jesuu ve
ñuhun, ta sacuaha ra chi
ñivi can. Cati tuhun ra tuhun Ndioo
chi ñi, ta quichi ra sutu chahnu
chi ra sacuaha ley chahnu chi ra
chanihin, 2 ta quechaha cati ra ta ra
chi ra ti:
—Cua cati cun chi ndi ndaa cuu
nu ni nihun ndatu cha ni savahun
ndihi cuhva can. ¿Yoo chaha ndatu
can chihun? —cati ra ta ra.
3-4 Ta cati ndico ra Jesuu chi ra ta
ra ti:
—Iyo iin tuhun cua nducu tuhun
xihne chihin ndo. Cua cati ndico
ndo chihin yu a ni sacuanduta ra
Juaan chi ñivi cuenda ra Ndioo iyo
iti siqui andivi a sacuanduta ra chi
ñi cuenda ñivi ñuñivi —cati ra.
5 Tacan cuu, ta quechaha
ndatuhun ra ta ra chi tahan ra, ta
cati ra ta ra ti:
—Tu cua cati yo ti cuenda ra
Ndioo ni sacuanduta ra, cua nducu
tuhun ra ñacu ña chinu ini yo chi
ra. 6 Tu cua cati yo ti cuenda ñivi
ñuñivi, cua cani ndihi ñivi ya yuu
chi yo, vati saxini ñi ti cahan ra
cuenda ra Ndioo —cati ra chi tahan
ra.
7 Chacan cuu cha cati ndico ra ta
ra ti ña chito ra yoo chaha ndatu
chi ra Juaan can. 8 Tacan cuu, ta
cati ndico ra Jesuu chi ra ta ra ti:
—Ta ni cuhva ña cua cati yu
chihin ndo yoo chaha ndatu chihin
yu cha ni savahi cuhva can —cati
ra.

Tuhun cuenda ra savaha ndavaha ni chi ra tachi yava

(Mt. 21.33-44; Mr. 12.1-11)

9 Tacan cuu, ta quechaha cati ra
Jesuu cuhva ya chi ñivi can ti:
—Iyo iin rai, ta ni tachi ra yava
nu iyo chiqui ra. Chaha ra tiñu chi
ra cua satiñu tatun, ta quee iti ra.
Nahan xaan ndoo ra nu cuahan ra,
10 ta queta quivi tachi ndico ra musu
ra nu iyo ra satiñu tatun chi itu can,
vati cua cuhva racan suhva chiti
can chi ra musu can, soco cani ra ta
ra chi ra. Ñahni cha ni chaha ra chi
ra, ta tachi ndico ra chi ra. 11 Tacan
cuu, ta tachi ra cha vaha can inga
musu ra. Ta ni cuhva cani ra ta ra
chi ra musu can. Savaha ra ta ra
ndavaha ni chi ra, ta tachi ndico ra
chi ra, ta ñahni chiti chaha ra chi
ra. 12 Tacan cuu, ta inga ndico tucu
musu ra tachi ndico ra cha vaha
can, soco sanicuehe ra satiñu tatun
can chi ra, ta tava ndaa ra chi ra.
13 ’Tacan cuu, ta cati ra cha vaha
can ti: “Chite ñaan cha cuu cha cua

savahi. Cua tachi yu chi ra cuu sehi.
Vasi cua sacahnu ra satiñu tatun
can chihin ra," cati ra. 14 Tacan cuu,
ta ndehe ra satiñu can ti vachi ra
cuu sehe ra, ta quechaha ndatuhun
ra chi tahan ra. Cati ra ti: "Sehe
ra cuu rahya. Na cua cahni yo chi
ra, vati tacan ni cua ndoo ndihi
ndatiñu ra chi yo," cati ra chi tahan
ra. 15 Tacan cuu, ta chahni ra ta ra
chi ra, ta tava ndaa ra iquin cuñu
ra iti chata cora nu satiñu ra.
'Cua cati yu ñaan cha cuu cha
cua savaha ra chitoho can. 16 Cua
cuhun ndico ra, ta cua cahni ra chi
ra satiñu tatun can, ta cua cuhva ra
tiñu can chi inga ra —cati ra.
Sa chini ra fariseo can tuhun ya,
ta quechaha cati ra ta ra ti:
—Ña vaha cha tacan —cati ra ta
ra.
17 Ta ndehe ra Jesuu chi ra ta ra,
ta cati ra ti:
—Cha cati tutu Ndioo cuenda yu ti:
Iyo iin yuu,
ta cati ra sandaa vehe ti ña
vaha chi,
soco yuu can cha cuu yuu
cahnu tutu vehe.
Chacan ni savaha ra chahnu,
cati tutu Ndioo.
18 Tu cua nduva ñivi chata yuu can,
cua ndoyo ñuhun ñi. Ta ni cuhva
tu cua quehni chi siqui ñivi, cua
ndoyo ñuhun ñi. [Tacan ni cati ra
Jesuu, vati tu ña cua cuinu ini ñivi
chi ra, cua ndoyo ñuhun ñi.]

Tuhun yoso cuhva cua tiahvi yo xuhun yoo chi ra cumi tiñu

(Mt. 21.45-46; 22.15-22; Mr. 12.12-17)

19 Suvi ni hora can cuni ra
sacuaha ley chi ra sutu chahnu tiin
ra chi ra Jesuu, soco yuhvi ra ta
ra chi ñivi can. Cuni ra tiin ra chi
ra, vati chito ra ti cuenda ra cahan
ra Jesuu tuhun can. 20 Cuni ndehe
ra ta ra yoso cuhva cua savaha ra.
Chacan cuu cha tachi ra ta ra chi
ra cua ndehe chi ra Jesuu nu iyo
ra. Cuhva ndacu rai vaha savaha ra
ta ra, vati cuni ra cuni soho ra cha
cua cahan ra Jesuu, soco cuni ra
cha cua cahan ra iin cha ndavaha
ni, vati tacan, ta sa cua cuhva
cuenda ra chi ra chi ra cumi tiñu.
21 Chacan cuu cha cati ra ta ra chi
ra ti:
—Maestru, chito ndi ti vaha xaan
cahun. Vaha xaan sacuahun chi
ñivi, ta quihin cuenda cun chi ndihi
cuii ñivi. Chito ndi ti iin cha ndicha
ndicha cati tuhun cun yoso cuhva
iyo ra Ndioo. 22 ¿Atu vaha cha cua
cuhva ndi xuhun yoo chi ra César
ra cumi tiñu ñuun Roma a ña vaha?
—cati ra.
23 Tacan cuu, ta nihin ra Jesuu
cuhva ti ña vaha ndacu ra ta ra.
Chacan cuu cha cati ra chi ra ta ra
ti:
24 —Cua cuhva ndo iin xuhun
chihin yu. ¿Yochi xini ndiso chi?
¿Yochi sivi ndiso chi? —cati ra.
Ta cati ndico ra ta ra ti:
—Xini ra cumi tiñu cahnu ñuun
Roma ndiso chi chi sivi ra —cati ra
ta ra.
25 Tacan cuu, ta cati ndico ra
Jesuu chi ra ta ra ti:
—Na cua cuhva ndo cha cuu chi
ra cumi tiñu can chi ra, ta chi ra
Ndioo cua cuhva ndo cha cuu chi
maan ra —cati ra.
26 Chacan cuu cha ña ni cuu
sandoyo ñuhun ra ta ra chi ra Jesuu

cuhva cati ndico ra nu iyo ñivi can.
Iyo xaan cuni ra ta ra cha cahan
ndico ra Jesuu, ta ndoo taxin ra ta
ra.

Nducu tuhun ra ta ra chi ra Jesuu yoso cuhva cua natacu ndico ñivi tañu ñivi ndii

(Mt. 22.23-33; Mr. 12.18-27)

27 Inga chaha, ta quichi ra
saduceo nu iyo ra Jesuu. Suvi ra
saduceo can cuu ra cati ti ñahni
cha cua natacu ndico ñivi ndii.
Quichi racan, ta quechaha cati ra
chi ra Jesuu ti:
28 —Maestru, nu ni taa ra Moisee
tutu cuenda yo iti chata, ta cati ra
ti tu cua cuvi iin rai, ta ña ta coo
sehe ra chi ñasihi ra, cua quihin
yani ra chi ña, ta cua coo ra chi ña,
vati tacan sa cua coo sehe ra cha
ni chihi, cati ra Moisee. 29 Vitin cha
iyo ucha ra yani ra ta ra. Tandaha
ra chanihin chi ñasihi ra, ta chihi
ra. Ñahni sehe ñi ni chacoo, ta
chihi ra. 30 Tacan, ta quihin inga
ra yani ra chi ña, ta tandaha ra chi
ña. Ni chihi tahan ra, ta ñahni sehe
ñi ni chacoo. 31 Tacan ni savaha
tahan inga ra, ta chihi tahan ra, ta
ñahni sehe ra chacoo. Ta ni cuhva
tandaha ndihi ra yani ra ta ra chi
ña. Chihi ra ta ra, soco ñahni sehe
ra ta ra ni chacoo. 32 Tacan cuu, ta
queta quivi chihi tahan maan ña
ñahan can. 33 ¿Yochi ñasihi cua cuu
ña quivi cua natacu ndico ñivi ndii?
Ña chito maan ndi, vati ucha rai
cuu ra ni tandaha chi ña —cati ra
saduceo can.
34 Tacan cuu, ta cati ndico ra
Jesuu chi ra ta ra ti:
—Vitin tichi quivi ya tandaha ra
rai chi ñi ñahan, 35 soco ñahni cha
cua saxini ñivi cuenda chacan quivi
cua natacu ndico ñivi ndii, ta cua
coo ñivi chi ra Ndioo. Tacan ni cua
coo ñivi cha iyo vaha cuenda ra
Ndioo. 36 Quivi can ña cua cuu ca
cuvi ñi, vati cua cuu ñi cuhva iyo ra
tatun Ndioo. Sehe Ndioo cua cuu ñi,
vati cua natacu ndico ñi tañu ñivi
ndii. 37 Sanahan tahan ra Moisee
chi yo ti natacu ndico ñivi ndii. Nu
ni taa ra yoso cuhva cha ni cayu iin
cuhu can cati ra ti ra chahnu Ndioo
cuu ra ni sacahnu ra Abraham chi
ra Isaac chi ra Jacob. Ndihi nduni
tahan ra sacahnu chi ra Ndioo, cati
ra. 38 Ña cuu sacahnu ñivi ndii chi
ra Ndioo, soco ñivi ni iyo ndito
sacahnu chi ra, vati ndihi ñivi cua
coo ndito ndico ñi —cati ra.
39 Tacan cuu, ta cati ndico ra
sacuaha ley ti:
—Vaha xaan cahun, maestru.
Tacan ni cati ra, 40 vati yuhvi ra ta
ra nducu tuhun ca ra chi ra Jesuu.

Yoso cuhva iyo tata ra Cristo

(Mt. 22.41-46; Mr. 12.35-37)

41 Tacan cuu, ta cati ra Jesuu chi
ra ta ra ti:
—Cati ñivi ti tata ra David cua
cuu ra Cristo iti nuun, 42 soco cha
ni cati suvi ni ra David cuenda ra
Cristo nu tutu Salmo ti:

Cati ra chahnu Ndioo chi ra cuu
chitoho ra David ti
[cua cuhva ra ndatu chi ra],
vati cua cunda ra chiyo ndaha
cuaha ra Ndioo,
[ta cua cuhva ra tu ndee ini
chihin ra,]

43 ta cua sacanaan ra chi ndihi
ñivi cuxaan ini chihin ra,
cati ra David iti chata. 44 Cati ra
David ti chitoho ra chi ra Cristo. Ña
cati ra ti ra Cristo can cuu tata ra
cha cua quichi iti nuun. Iyo cha cua
cati tahan ñivi ti chitoho ra David
chi ra —cati ra Jesuu.

Cati ra Jesuu ti ña vaha ndacu ra sacuaha ley chahnu

(Mt. 23.1-36; Mr. 12.38-40; Lc. 11.37-54)

45 Nu ni chini ndihi ñivi can, ta
quechaha cati ra Jesuu chi ra
sacuaha chi ra ti:
46 —Na cua saha vaha ndo cuenda
yoso cuhva ni ndacu ra sacuaha
ley chahnu. Cuni xaan ra caca cuu
ra, ta ndichin ra sahma vaha. Cuni
xaan ra cha cua sacahnu ñivi chi ra
nu chica ra iti nuyahvi. Cuni xaan
ra cunda ra tayu vaha ve ñuhun.
Ta ni cuhva cuni ra cunda ra tayu
vaha nu chachi ñivi, ta sacahnu
ñi vico. 47 Suhu xaan ra ndatiñu ñi
ñahan ndahvi, ta nahan xaan cahan
ra chi ra Ndioo, soco vata ra cuhva
cahan ra. Cuaha xaan ca cua cutuni
ra sacuaha ley can —cati ra.

Cuhva samani iin ña ndahvi xuhun ña chi ra Ndioo

(Mr. 12.41-44)

21 Tacan cuu, ta ndehe ra
Jesuu ti tihi ñivi ricu
xuhun ñi nu samani ñi chi ra Ndioo.
2 Ndehe tahan ra ti tihi tahan iin
ña ndahvi uvi xuhun cuati, 3 ta
quechaha cati ra chi ra ta ra ti:
—Cati yu iin cha ndicha chi ndo,
vati tihi ndihi ñican xuhun ñi, soco
cuaha xaan ca tihi ña ndahvi can
[cuenda ra Ndioo]. 4 Tacan cati yu,
vati maan ñi samani ñi, ta cuaha
xaan ca xuhun ñi iyo, soco maan
ña—ñahni cha iyo chi ña, ta chaha
ña ndihi cuii xuhun ña —cati ra.

Chaha ra Jesuu cuenda ti cua tani ve ñuhun can

(Mt. 24.1-2; Mr. 13.1-2)

5 Ni vii cati ra sacuaha chi ra
Jesuu ti taqui xaan iyo yuu ve
ñuhun, ta taqui xaan savaha ñivi
nu samani ñi chi ra Ndioo. Ni vii
cahan racan, ta quechaha cati ra
Jesuu chi ra ti:
6 —Ndehe ndo yuu can. Ndehe
ndo ve ñuhun can, soco cua queta
quivi cua ndoyo ñuhun chi. Cua
tani ndihi yuu chi, vati ña cua ndoo
ni iin yuu siqui tahan chi —cati ra.

Cuhva cua coo nu cua cundihi quivi ya

(Mt. 24.3-28; Mr. 13.3-23)

7 Tacan cuu, ta quechaha nducu
tuhun ra ta ra chi ra ti:
—¿Ndaa quivi cua coo chacan, ta
maestru? ¿Ñaan cuhva cua coo, ta
sa cua coto ndi ti cha queta quivi
cati cun tuhun ya? —cati ra ta ra.
8 Ta cati ndico ra Jesuu ti:
—Cua saha ndo cuenda, coto cua
sandahyu ñahan ñivi chi ndo. Tuvi
ñivi cua quichi, ta cua cahan ñi
sivi yu, ta cua cati ñi ti ra Cristo
cuu ñi, ta cua cati ñi ti cha ni queta
quivi cha cua cundihi quivi ya, cua
cati ñi. Ña cua cundicu ndo chi
ñican. 9 Cua cuni soho ndo cha cua
cati ñivi ti cua coo cuati. Cua cani
tahan ñivi, cua cati ñi, soco ña cua
cuyuhvi ndo. Iyo cha cua coo xihna
chacan. Ni cua nducuee ca, ta sa
cua cundihi quivi ya.

10 ’Cua cani tahan ñivi iyo iin
ñuhun chi ñivi iyo inga ñuhun.
11 Nihin xaan cua taan, ta iyo nu
cua coo tama. Iyo nu cua coo cuehe.
Yuhvi xaan cua coo ñivi, vati iyo
xaan cua coo cuhva iti siqui.
12 ’Ni cua cumani ndihi chacan, ta
cua tiin xihna ñivi chi ndo, ta cua
cani tahan ñi chi ndo. Cua cuhva
cuenda ñivi chi ndo chi ra iyo ve
ñuhun nu sacahnu ñivi judío. Cua
taa ñi chi ndo ve caa. Cua cundaca
ñi chi ndo iti nuun ndihi ra cuu
cumi tiñu, vati chica ndo cuenda yu.
13 Chacan cuu cha cua cuhva ndo
cuenda yoso cuhva iyo ndo chihin
yu. 14 Ña cua saxini xihna ndo ñaan
tuhun cua cati ndico ndo. Ña cua
saxini ndo chi anima ndo, 15 vati
yuhu cua cuhve cha chini tuni chi
ndo. Yuhu cua cuhve ñaan cha cuu
cha cua cati ndico ndo, ta ña cua
cuu cati ñivi cuni cuati chi ndo ti
ña ndicha. Ña cua cuu cahan ca ñi
siqui ndo. 16 Cua cuhva cuenda ñivi
ndo chi ndo chi ra cumi tiñu. Cua
cuhva cuenda sutu ndo, sihi ndo,
yani ndo, cuhva ndo, amigu ndo chi
ndo chi ra, ta iyo ndo—cua cahni
ñi chi ndo. 17 Cua cuxaan ini ndihi
ñivi chi ndo, vati iyo ndo chihin yu,
18 soco ña cua cuu sandoyo ñuhun
ñi anima ndo. 19 Tu cua cundee ini
ndo, cua coo ndito ndo chi ra Ndioo.
20 ’Cua ndehe ndo ti cua ticora
ra sandaru ñuun Jerusalén, ta cua
coto ndo ti yatin xaan cua ndoyo
ñuhun ñuun can. 21 Quivi can na
cua cunu ndo—ndaa ndo iyo ñuhun
Judea. Na cua cunu ndo iti yucu.
Cua quee ndo—ndaa ndo iyo ñuun
Jerusalén, ta cua cunu ndo, ta ñivi
iyo tichi cuhu—cua quihvi ñi tichi
ñuun can. 22 Tacan ni cua savaha
ndo, vati quivi can cua tachi tuni
ra Ndioo chi ñivi ñuun Jerusalén
can. Tacan ni cua tahan ñuun can
cuhva ni taa ra ta ra nu tutu Ndioo
nu ni quichi quivi. 23 Quivi can cua
coo tu ndoho chi ñi ñahan ñuhun
sehe. Cua coo tu ndoho chi ñi
ñahan iyo ve ni chaxi, vati cahnu
xaan tu ndoho cua ndehe ñivi judío
iyo ñuhun can, ta xaan xaan cua
nduxaan ra Ndioo chi ñi quivi can.
24 Cua cuvi ñi chi machete. Cua
tiin ra sandaru can chi ñi, ta cua
tava ndaa ra chi ñi. Nda cua nda
ndihi ñuhun iyo nu ñuhun ñuñivi
cua sacuhun ra chi ñi. Cua sandoyo
ñuhun cuii ra ñuun Jerusalén can,
ta rai cuu inga tucu ñivi iyo inga
ñuhun cuu ra sandaru can. Tacan ni
cua coo ra nda cua nda cua queta
quivi cua quee ndico ra cuhva ni
cati ra Ndioo.

Cua quichi ndico ra cuu sehe ñivi

(Mt. 24.29-35, 42-44; Mr. 13.24-37)

25 [Ni vii cahan ra Jesuu chi ra:]
’Cahnu xaan cuhva cua coo iti
siqui andivi, vati cua sama ri
nicandi, cua sama ri yoo, cua sama
ri tiñu cuhva iyo ri. Nu ñuhun
ñuñivi ya cua coo xaan tu ndoho
chi ndihi ñivi. Cua saxini xaan ñi,
vati nihin xaan cua tahnu nu nduta,
ta iyo xaan cua sacatin chi. 26 Cua
cuni ñivi cuvi ñi, vati yuhvi xaan
ñi. Cua saxini xaan ñi ñaan cha
cuu cha cua coo nu ñuhun ñuñivi
ya, vati cua tuñu ri nicandi chi ri
yoo chi ndihi ri tiñu. 27 Tacan, ta
cua ndehe ñivi ti vachi ra cuu sehe
ñivi tichi vico iti siqui andivi, ta
cua coo ndihi cuii tu ndee ini chi ra,

ta taqui ndicha ra cua cuu. [28]Quivi
cua quechaha coo ndihi chacan
na cua saxini vaha ndo, vati yatin
xaan cua queta quivi cua cacu ndo
chi ra Ndioo —cati ra.
[29]Cati ndico ra Jesuu cuhva ya
chi ra ta ra ti:
—Cua saxini ndo yoso cuhva iyo
yutun tusihva tiñi chi ndihi ca
yutun. [30]Ndehe ndo ti cana ndaha
chi, ta chito ndo ti cha yatin xaan
cua coo cha ihni. [31]Ta ni cuhva cua
ndehe ndo ti cua coo chi cuhva cati
yu, ta cua coto ndo ti yatin xaan
cua coo ñivi chi ra Ndioo nu cua
cundaca ñahan ra.
[32]'Cati ndicha yu chihin ndo ti
ña cua cuvi ñivi iyo vitin, ta sa cua
quechaha cundaca ñahan ra Ndioo.
[33]Cua queta quivi cua naan ñuhun
ñuñivi ya chi andivi ya, soco ña cua
naan tuhun cha cahin.
[34]'Cua saha vaha ndo cuenda
chi ndo, coto cua saxini xaan ndo,
ta cua coho ndo, ta cua cuni xini
ndo, ta cua saxini xaan ndo yoso
cuhva iyo ndo nu ñuhun ñuñivi
ya. Cua saha vaha ndo cuenda chi
ndo, coto quii xaan cua quichi quivi
cua quichi ndico ra cuu sehe ñivi,
[35]ta ña iyo vaha ndo, vati cuenda
ndihi ñivi iyo nini cahnu nu ñuhun
ñuñivi ya cua quichi ra. [36]Cua
saxini vaha ndo ndihi ni quivi. Cua
cahan ndo chi ra Ndioo ti cua coo
tu ndee ini chi ndo, ta cua cacu ndo
nu cua coo ndihi tu ndoho can, ta
cua queta vaha ndo iti nuun ra cuu
sehe ñivi —cati ra Jesuu.
[37]Chinucahni sacuaha ra Jesuu
chi ñivi ve ñuhun, ta cha cuaa
quee ra cuahan ra iti yucu Olivo.
[38]Nahan xaan cuahan ndihi ñivi nu
iyo ra ve ñuhun, vati cuni ñi tasoho
ñi tuhun cahan ra.

Saxini ra ta ra ti cua tiin ra chi ra Jesuu

(Mt. 26.1-5, 14-16; Mr. 14.1-2, 10-11; Jn. 11.45-53)

22 Yatin xaan cua coo vico
paan ña ndaa. Suvi ni vico
can cuu vico pascua, cati ñivi, [vati
quivi can ni cacu ñivi ñi ñuhun
Egipto tiempu chahnu cuu chi].
[2]Tacan cuu, ta nanducu ra sutu
chahnu chi ra sacuaha ley chahnu
cuhva cha cua cahni ra ta ra chi ra
Jesuu, soco yuhvi xaan ra ta ra chi
ñivi.
[3]Tacan cuu, ta quichi coo run
Satanaa chi ra Juda Iscariote
can, ta iin ra tatun Jesuu cuu ra.
[4]Chacan cuu cha quee ra cuahan
ra, ta quechaha cahan ra chi ra
sutu chahnu chi ra cuu xini chi ra
sandaru ve ñuhun. Ndatuhun ra ta
ra yoso cuhva cua xico tuhun ra
Juda can chi ra Jesuu. [5]Chacan cuu
cha quechaha cusii ini ra ta ra, ta
cati ra ta ra ti cua cuhva ra xuhun
chi ra. [6]Ndoo ra Juda can vaha, ta
quechaha nducu ra cuhva cha cua
cuhva cuenda ra chi ra Jesuu chi
ra ta ra, ta cuni ra cuhva cuenda ra
chi ra nu ña cua ndehe ñivi.

Sacahnu ra Jesuu vico nu ni cuxini ra chi tatun ra

(Mt. 26.17-29; Mr. 14.12-25; Jn. 13.21-30; 1 Co. 11.23-26)

[7]Tacan cuu, ta queta quivi cha
sacahnu ñivi vico paan ña ndaa
can, ta chahni ñi ta ñi iin ri mbee
cuenda cha ni cacu ñivi ñi tiempu
chahnu. [8]Tacan cuu, ta tachi ra

Jesuu chi ra Pedro chi ra Juaan [nu
cua sacahnu ra vico can], ta cati ra
chi ra ta ra ti:
—Cuahan ndo, vati cua tiso
vaha ndo nu cua cachi yo, ta cua
sacahnu yo vico ya —cati ra.
9 Ta nducu tuhun ra ta ra chi ra ti:
—¿Ndaa cuu nu cuni cun cha cua
tiso vaha ndi? —cati ra.
10 Ta cati ndico ra Jesuu ti:
—Cua quihvi ndo ñuun, ta sa cua
natahan ndo chi iin rai ndiso quii
nduta. Cua cu ndicu ndo chi ra, ta
vehe nu cua quihvi ra cua tiso vaha
ndo. 11 Cua cati ndo chi ra xu vehe
can ti cha nducu tuhun ra maestru
ndaa iyo nu cua sacahnu ra vico ya
chi ra sacuaha chihin ra, cua cati
ndo. 12 Tacan, ta sa cua sanahan ra
iin vehe cahnu iyo nda siqui nu iyo
mesa nu iyo tayu. Tican cua tiso
vaha ndo —cati ra.
13 Tacan cuu, ta quee ra Pedro
chi ra Juaan, ta cuahan ra ta ra. Ni
tahan ra ta ra cuhva cati ra Jesuu,
ta ni tiso vaha ra ta ra nu cua
sacahnu ra vico can.
14 Tacan cuu, ta queta hora cha
cua cachi ra ta ra, ta tuhva ra Jesuu
chi ndihi ra tatun ra yu mesa, 15 ta
quechaha cati ra chi ra ta ra ti:
—Cuni xain sacahnu yu vico ya
chihin ndo, ta cua cachi yo icaa ni,
ta sa cua cu ndehi tu ndoho, ta cua
cuvi yu. 16 Chahi cuenda chi ndo ti
ña cua sacahnu que vico ya nda cua
nda quivi cua coo yo icaa ni nu cua
cundaca ñahan ra Ndioo —cati ra.
17 Tacan cuu, ta quihin ra iin copa,
ta chaha ra iin tiahvi ndioo chi ra
Ndioo, ta cati ra ti:
—Quihin ndo copa ya, ta cua coho
ndihi ndo chi chi. 18 Chahi cuenda
chi ndo ti ña cua coho que nduxi
chiti uva ya nda vitin ta nda cua
nda quivi cua cundaca ñahan ra
Ndioo —cati ra.
19 Tacan cuu, ta quihin ra iin paan.
Chaha ndico tucu ra inga tiahvi
ndioo chi ra Ndioo, ta natahvi ra
paan can, ta chaha ra chi chi chi ra
ta ra, ta cati ra ti:
—Paan ya cuu cuñu yu, vati cua
cuvi yu cuenda ndo. Tehen ni cua
savaha ndo, ta ña cua naan ini ndo
chihin yu —cati ra.
20 Cha ndihi chachi ra ta ra, ta
tacan ni savaha tahan ra chi copa
can, ta cati ra ti:
—Copa ya cua coho ndo, vati
cha iyo vaha iin tuhun chaa chi ra
Ndioo, vati cua cati yu niñi yu, ta
cua cuvi yu cuenda ndo.
21 'Iyo ra cua xico tuhun chihin yu,
ta icaa ni chachi ra chihin yu mesa
ya. 22 Cua tahan ra cuu sehe ñivi
cuhva ni cati ra Ndioo, soco cua
coo tu ndoho chi ra cua xico tuhun
chihin yu —cati ra.
23 Tacan cuu, ta quechaha nducu
tuhun ra ta ra chi tahan ra ndaa ra
cuu ra cua xico tuhun chi ra.

Ndatuhun tahan ra ta ra ndaa ra cuu rai cahnu ca

24 Inga hora, ta quechaha cahan
yuhu ra tatun ra chi tahan ra ndaa
ra cuu rai cahnu ca. 25 Tacan cuu,
ta quechaha cati ra Jesuu chi ra ta
ra ti:
—Ndurai xaan ra cumi tiñu cha ndaca
ñahan ra chi ñivi nu ñuhun ñuñivi ya,
ta cati ñivi ti vaha xaan tindee ra chi
ñi, 26 soco ñavi tacan cua coo maan
ndo. Ndaa ndo cuu rai cahnu ca—cua
tindee ndo chi ra luhu ca. Ndaa ndo cuu

xini—cua tindee ndo chi ra cuu musu.
27 Rai cha cuu cha cahnu ca—racan cuu
ra ndaa yu mesa, ta ra luhu ca cuu ra
sayaha xita. Tacan ni iyo ñivi ñuñivi,
soco iye chi ndo, ta cui sava ni ta cua
iin ra sayaha xita, [vati tindei chi ndo].
28 'Cha inda naan ndo chihin yu, ta
ndehi tu ndoho nu quichi quivi ya.
29 Cua cuhve tiñu chi ndo cuhva cha ni
chaha ra suti tiñu chihin yu. 30 Chacan
cuu cha cua coo ndo chihin yu icaa
ni nu cua cundaca ñahin, ta cua cuiso
tahan ndo tiñu, vati cua cundaca ñahan
tahan ndo chi ñivi Ndioo —cati ra.

Chaha ra Jesuu cuenda ti cua cati ra Pedro ti ña nacoto ra chi ra

(Mt. 26.31-35; Mr. 14.27-31; Jn. 13.36-38)

31 Tacan cuu, ta quechaha cati ra
Jesuu chi ra Pedro ti:
—Moon, cha nducu tuhun run
Satanaa chi ndo, vati cuni ndehe run a
ña cua savaha ndo cuati. 32 Cha cahin
chi ra Ndioo cuenda maun, vati ña cua
saña cun cha chinu ini cun chi ra. Cua
saña ihni ndico cun ndavaha ni cua
savahun, ta sa cua cuhva cun tu ndee
ini chi ra yani cun —cati ra.
33 Ta cati ra Pedro chi ra ti:
—Ra chahnu, cha iyo ini yu cha
cua cuhin chihun ve caa, ta cua
cuvi tahin chihun —cati ra.
34 Ta cati ndico ra Jesuu chi ra ti:
—Pedro, cati yu chihun ti ña cua
ndahyu nahan ri chitoho vitin nda
cua nda cua cati cun uni hora ti
ña nacoto cun chihin yu, ta sa cua
ndahyu ri —cati ra.

Cua queta hora cha cua ndehe ra Jesuu tu ndoho

35 Tacan cuu, ta quechaha nducu
tuhun ra Jesuu chi ra ta ra ti:
—Nu ni quichi quivi ni tava tiñu
yu chihin ndo, ta ña chahi cha cua
cuiso ndo xuhun. Ña chahi cha cua
cuiso ndo yunu. Ña chahi cha cua
cunda chaha ndo. Ña chahi. ¿Atu
iyo cha ni cumani chi ndo quivi
can? —cati ra.
Ta cati ndico ra ta ra ti:
—Ñahni cha ni cumani chi ndi —
cati ra.
36 Ta cati ndico tucu ra Jesuu chi
ra ta ra ti:
—Vitin cua cuiso ndo xuhun. Cua
cuiso ndo yunu. Tu ñahni machete
ndo iyo, na cua xico ndo sahma
ndo, ta cua sata ndo iin chi. 37 Cati
yu chi ndo ti cua coi cuhva ni cati
tutu Ndioo cuenda yu, vati cati chi
ti icaa ni cua coo ra chi ra savaha
ndavaha ni, cati chi, vati tacan
ni cua tahin cuhva cha iyo tuhun
cuenda yu —cati ra.
38 Ta cati ndico ra ta ra ti:
—Ra chahnu, ijihna! Ihya cha iyo
uvi machete —cati ra.
Ta cati ndico ra Jesuu ti:
—Cha iyo vaha cha tacan —cati
ra.

Nu cuu chi Getsemaní cahan ra Jesuu chi ra Ndioo

(Mt. 26.36-46; Mr. 14.32-42)

39 Tacan cuu, ta quee ra Jesuu
cuahan ra. Cuhva iyo costumbre ra
cuahan ra iti yucu Olivo, ta cuahan
tahan ra sacuaha chi ra. 40 Tacan
cuu, ta queta ra nu cuahan ra, ta
quechaha cati ra chi ra ta ra ti:
—Cua cahan ndo chi ra Ndioo,
vati ña cua quehni cava ndo nu cua
savaha ndo ndavaha ni —cati ra.
41 Tacan cuu, ta quee siin ra
iin chiyo. Ña cani cuahan ra, ta

chahnu chiti ra, ta quechaha cahan
ra chi ra Ndioo. 42 Cati ra ti:
—Tata, tu cua cuni cun, cua sanaun
tu ndoho cua tahin vitin, soco cua
savahun cuhva cuni maun. Ña cua
savahun cuhva cuni yu —cati ra.
43 Tacan cuu, ta quichi iin ra tatun
Ndioo iti siqui andivi, ta chaha ra
tu ndee ini chi ra Jesuu. 44 Iyo ra
Jesuu chi tu ndoho. Chacan cuu
cha nihin xaan ca cahan ra chi ra
Ndioo. Quee xaan tiin ra, ta quehni
chi nu ñuhun. Cuhva too niñi too
chi, vati tiin xaan ra.
45 Tacan cuu, ta ni chacuinda
ra nu ni cahan ra chi ra Ndioo, ta
cuahan ndico ra nu iyo ra sacuaha
chi ra. Ndehe ra ti quixi ra ta ra, vati
cuihya xaan cuni anima ra ta ra,
46 ta quechaha cati ra chi ra ta ra ti:
—Ña cua cusu ndo. Ndoyo ndo, ta
cahan ndo chi ra Ndioo. Chacan
cuu cha ña cua quehni cava ndo nu
cua savaha ndo ndavaha ni.

Tiin ñivi chi ra Jesuu

(Mt. 26.47-56; Mr. 14.43-50; Jn. 18.2-11)

47 Ni vii cahan ra Jesuu, ta quichi
ñivi. Tuvi ñivi cuu ñi, ta quichi
ndaca ra Juda ra cuu tatun Jesuu
chi ñi, ta tuhva ra nu inda ra Jesuu,
ta taa yuhu ra chi ra. 48 Tacan cuu,
ta quechaha cati ra Jesuu chi ra ti:
—Juda, taa yuhu cun chihin yu
ra cuu sehe ñivi, ta xico tuhun cun
chihin yu —cati ra.
49 Ndehe ra inda naan chi ra Jesuu
ñaan cha cuu cha cua savaha ñivi
can, ta quechaha nducu tuhun ra ta
ra chi ra ti:
—¿Atu cua cani ndi chi ñi chi
machete ndi, ta ra chahnu? —cati
ra.
50 Tacan cuu, ta cani iin ra chi ra
cuu musu ra sutu chahnu, ta laxin
cuii chahnda ra soho chiyo cuaha
ra, 51 ta cati ra Jesuu ti:
—Saña ndo. Cha iyo vaha —cati
ra.
Tacan cuu, ta tiso ra Jesuu ndaha
ra soho ra musu can, ta sanduvaha
ra chi ra, 52 ta quechaha cahan ra
Jesuu chi ndihi ñi quichi nu iyo ra.
Cahan ra chi ra sutu chahnu chi ra
sandaru ve ñuhun chi ra chanihin
ta ra. Cati ra chi ra ta ra ti:
—Vachi ndo, ta naan ndo machete.
Naan ndo garote. Naan ndo, ta cua
tiin ndo chihin yu cuhva tiin ndo
chi rai cuni cahni suhu. 53 Ndihi ni
quivi iye chi ndo ve ñuhun, ta ña
tiin ndo chihin yu, soco cuu vitin.
Iyo tu ndee ini chi ndo, vati naan
xaan vitin —cati ra.

Cati ra Pedro ti ña nacoto ra chi ra Jesuu

(Mt. 26.57-58, 69-75; Mr. 14.53-54, 66-72; Jn. 18.12-18, 25-27)

54 Tacan cuu, ta tiin ra ta ra chi
ra Jesuu, ta quee ra cuahan ra.
Chandaca ra ta ra chi ra vehe ra
sutu chahnu, ta cuahan tahan ra
Pedro ndicu chica ni ra. 55 Tacan
cuu, ta satahan tahan ra ta ra
ñuhun nda mahñu tihyo ra sutu
chahnu can, ta ndaa tahan ra ta ra.
Tacan cuu, [ta tuhva ra Pedro,] ta
ni chacunda tahan ra nu iyo ra ta
ra. 56 Ndaa ra Pedro nu cayu ñuhun
can, ta ndehe iin ña musu chi ra.
Nihin xaan ndehe ña chi ra, ta
quechaha cati ña ti:
—Chica tahan rahya chi ra —cati
ña.
57 Ta cati ndico ra Pedro ti:

—Ña nacote chi ra, sihi —cati ra.
58 Ña nahan, ta ndehe iin rai chi
ra, ta cati ra chi ra ti:
—Cha chica tahun chi ra ta ra —
cati ra.
Ta cati ndico ra Pedro ti:
—Ña ndicha, xaa —cati ra.
59 Cha yaha inga hora, ta cati
ndico tucu inga ra chi ra ti:
—Ndicha ndicha chica rahya chi
ra, vati rai ñuhun Galilea cuu tahan
ra —cati ra.
60 Ta cati ndico ra Pedro ti:
—Ña chite ñaan cha cahun, xaa.
Ni vii cahan ra Pedro tuhun
can, ta quechaha ni ndahyu ri
chitoho. 61 Tacan cuu, ta ndico coo
ra chahnu Jesuu, ta ndehe ra chi ra
Pedro, ta ni chacuhun ini ra Pedro
can tuhun ni cahan ra chahnu chi
ra, vati cha cati ra chi ra ti uni hora
cua cati ra ti ña nacoto ra chihin ra,
ta sa cua ndahyu ri chitoho quivi
can, cati ra. 62 Tacan, ta quee ra
Pedro cuahan ra. Chacu xaan ra, ta
cuihya xaan cuni anima ra.

Sacateni ra ta ra chi ra Jesuu

(Mt. 26.67-68; Mr. 14.65)

63 Iyo ra sacuenda chi ra Jesuu,
ta sacateni ra ta ra chi ra. 64 Chasi
ra ta ra nuun ra, ta cani ra chi ra.
Tacan cuu, ta cati ra ta ra chi ra ti:
—Cua cati cun vitin. ¿Yoo cani
chihun? —cati ra.
65 Tacan cuu, ta cuaha xaan ca
ndavaha ni cahan ra ta ra chi ra.

Yaha ra Jesuu nuun nducuiti ra chanihin ta ra

(Mt. 26.59-66; Mr. 14.55-64; Jn. 18.19-24)

66 Cha vachi cundichin, ta
nducuiti ra chanihin. Nducuiti
ndihi ra sutu chahnu chi ra sacuaha
ley chahnu, ta quichi ndaca ra ta ra
chi ra Jesuu nu nducuiti ra ta ra, ta
cati ra ta ra chi ra ti:
67 —Cua cati cun, tu ndicha ti
tava tiñu ra Ndioo chihun, ta ra
Cristo cuun —cati ra ta ra.
Ta cati ndico ra Jesuu ti:
—Tu cua cati yu chihin ndo, ña
cua cuinu ini ndo. 68 Tu cua nducu
tuhun yu iin tuhun chi ndo, ña cua
cahan ndico ndo. 69 Nda vitin ta
nda cua nda iti nuun cua coo ra cuu
sehe ñivi chi ra Ndioo, ta cua cuhva
ra Ndioo ndatu chi ra, vati iyo tu
ndee ini chi ra —cati ra.
70 Tacan cuu, ta quechaha cati ra
ta ra chi ra ti:
—Tu tacan, yoho cuu sehe Ndioo
—cati ra ta ra.
Ta cati ndico ra Jesuu ti:
—Suvi yu cui cuhva cati ndo —
cati ra.
71 Tacan, ta cati ra ta ra chi tahan
ra ti:
—Ña cua cuni ñuhun ca yo testigu,
vati cha chini soho yo cuhva ni cati
ra —cati ra ta ra.

Yaha ra Jesuu iti nuun ra Pilato

(Mt. 27.1-2, 11-14; Mr. 15.1-5; Jn. 18.28-38)

23 Tacan cuu, ta ni chacuinda
ndihi ra ta ra, ta chandaca
ra ta ra chi ra Jesuu nuun ra Pilato.
2 Tacan, ta quechaha tiso ra ta ra
cuati ra Jesuu, ta cati ra ta ra ti:
—Ni ndehe ndi ti sandahyu ñahan
rahya chi ñivi ñuun ndi. Ña chaha
ra cha cua cuhva ndi xuhun yoo
chi ra cumi tiñu ñuun Roma, ta cati
ra ti maan ra cuu ra Cristo, ta cua
cundaca ñahan ra chi ndi —cati ra
ta ra chi ra Pilato.

[3]Tacan cuu, ta quechaha nducu
tuhun ra Pilato chi ra Jesuu ti:
—¿Atu maun cuu ra ndaca ñahan
chi ñivi judío? —cati ra.
Ta cati ndico ra Jesuu ti:
—Cha cati maun —cati ra.
[4]Tacan cuu, ta cati ra Pilato chi ra
sutu chahnu chi ñivi can ti:
—Ñahni cuati savaha rahya —cati
ra.
[5]Tacan cuu, ta nihin xaan ca cati
ra ta ra ti:
—Cha sandusaca ra chi ñivi. Nini
cahnu ñuhun Judea cha sacuaha ra
chi ñivi, ta sandusaca ra chi ñi nda
ñuhun Galilea ta nda cua nda ihya
—cati ra ta ra.

Yaha ra Jesuu iti nuun ra Herode

[6]Chini ra Pilato tuhun Galilea
can, ta quechaha nducu tuhun ra
atu rai ñuhun Galilea cuu ra, cati
ra, [7]ta cati ndico ra ta ra ti suvi ra
cuu ra. Chacan cuu cha tachi ra
Pilato chi ra Jesuu nuun ra Herode,
vati iyo ra ñuun Jerusalén quivi
can, ta tiñu maan ra cuu chi, [vati
ndaca ñahan ra ñuhun Galilea
can]. [8]Tacan cuu, ta yaha ra Jesuu
iti nuun ra Herode can, ta sii xaan
cuni ra Herode, vati nahan xaan
cuni ra ndehe ra chi ra Jesuu, vati
chini xaan ra tuhun yoso cuhva
ni savaha ra Jesuu. Saxini ra ti
vasi cua savaha ra Jesuu iin cuhva.
[9]Chacan cuu cha cuaha hora nducu
tuhun xaan ra Herode chi ra, soco
ñahni cha cahan ndico ra Jesuu.
[10]Inda tahan ra sutu chahnu chi
ra sacuaha ley chahnu. Tiso xaan
ra ta ra cuati ra Jesuu, ta nihin
xaan cahan ra ta ra. [11]Tacan cuu,
ta cuaha xaan ndavaha ni savaha
ra Herode chi ra Jesuu. Ta ni
cuhva savaha ra sandaru iyo chi ra
Herode ndavaha ni chi ra. Sacateni
xaan ra ta ra chi ra, ta sacundichin
ra ta ra sahma taqui vaha chi ra, ta
tachi ndico ra Herode chi ra nuun
ra Pilato. [12]Tacan cuu, ta quechaha
cuu ra Herode amigu chi ra Pilato
quivi can, vati nu ni quichi quivi
can xaan ini tahan ra ta ra.

Cati ra Pilato ti cua cuvi ra Jesuu

(Mt. 27.15-26; Mr. 15.6-15; Jn. 18.39—19.16)

[13]Tacan cuu, ta cana ra Pilato chi
ra sutu chahnu chi ra chanihin chi
ndihi ñivi, [14]ta quechaha cati ra chi
ñi ti:
—Cha quichi ndaca ndo chi
rahya iti nuin, ta cati ndo ti cha
sandusaca ra chi ñivi. Cha nducu
tuhun xain chi ra iti nuun ndo, ta
ñahni cuati ra nanihin yu cuhva
cati maan ndo. [15]Ta ni cuhva ñahni
cuati ra nanihin ra Herode, vati ni
tachi ndico ra chi ra chi ndi. Ñahni
cha ni savaha ra, ta cua cuvi ra.
[16]Chacan cuu cha cua cani yu chi
ra, ta cua sañe chi ra —cati ra.
[17]Cuhva iyo costumbre ra iyo cha
cua saña ra cumi tiñu can iin ra
indi ve caa tichi vico can. [18]Sandihi
cati ra Pilato tuhun ti cua saña
ndico ra chi ra Jesuu, ta ndihi ñican
quechaha cuvaa ñi. Cati ñi ti:
—¡Cua quee ndaa ra Jesuu! ¡Chi ra
Barabaa cua saña cun! —cati ñi.
[19]Ta ra Barabaa can—cha
sandusaca ra chi ñivi ñuun can, ta
cani tahan ra chi ra cumi tiñu can,
ta chahni ra chi ñivi. Chacan cuu
cha ndaa ra ve caa. [20]Cahan ndico
tucu ra Pilato chi ñi inga chaha,
vati cuni ra saña ndico ra chi ra

Jesuu, [21] soco nihin xaan cuvaa
ndico ñi, ta cati ñi ti:
—¡Cua cahni cun chi ra nu cruu!
—cati ñi.
[22] Inga ndico tucu chaha cha cuu
uni chaha cati ndico tucu ra Pilato
chi ñi ti:
—¿Ñaan cha cuu ndavaha ni cha
ni savaha rahya? Ñahni cuati ni
savaha ra, ta cua cuvi ra. Chacan
cuu cha cua cani yu chi ra, ta sa
cua sañe chi ra —cati ra.
[23] Tacan cuu, ta nihin xaan cuvaa
ndico ñi, ta cati ñi ti cua cahni ra
chi ra nu cruu, ta cundee ñi cuhva
cha cahan ñi. [24] Tacan cuu, ta saxini
ra Pilato ti cua savaha ra cuhva
cati ñi. [25] Chacan cuu cha saña ra
chi ra ni chacuindi ve caa—ra ni
sandusaca, ta ni chahni ra chi ñivi,
vati chi maan ra Barabaa can cuni
ñivi, soco chi ra Jesuu savaha ra
cuhva cuni ñivi can.

Chahni ra ta ra chi ra Jesuu nu cruu
(Mt. 27.32-44; Mr. 15.21-32; Jn. 19.17-27)

[26] Tacan cuu, ta chandaca ra ta ra
chi ra Jesuu nu cua cahni ra chi ra.
Hora can quichi iin ra nani Simón,
ta ra ñuun Cirene cuu ra. Iti chiqui
quichi ra, ta tiin ra ta ra chi ra, vati
cua cuiso ra cruu savaha ra ta ra,
ta iti chata ra Jesuu chica ra Simón
can.
[27] Tuvi xaan ñivi cuahan ndicu chi
ra Jesuu. Cani ñi ñahan can pechu
ñi, ta ndahyu chaa ñi, [vati ndahvi
xaan cuni anima ñi]. [28] Tacan cuu,
ta ndehe ra Jesuu chi ñi, ta cati ra
ti:
—Ndioho ñahan ñuun ya, ña cua
ndahyu ndo cuenda yu. Cua ndahyu
ndo cuenda maan ndo cuenda sehe
ndo, [29] vati cua queta quivi cua
ndehe ndo tu ndoho chi sehe ndo,
ta cua cati ndo ti sii cuni ñi ñahan
cha ñahni sehe, cua cati ndo, [30] ta
quivi can cua cuni ndihi ndo ti
cua quehni yucu can siqui ndo, ta
cua cuvi ndo. [31] Tacan ni cati yu,
vati ndehe ndo cha tahan yuhu, ta
ñahni cuati yu iyo. Chacan cuu cha
cahnu xaan ca tu ndoho cua coo chi
maan ndo —cati ra.
[32] Chandaca tahan ra ta ra chi
inga uvi ra, vati cua cahni tahan ra
ta ra chi ra, vati cahnu xaan cuati
cha ni savaha ra ta ra. [33] Tacan cuu,
ta queta ra ta ra nu nani chi nu
cuecu iquin xini ndii, ta tican taa
ra ta ra chi ra Jesuu nu cruu. Ta ni
cuhva taa tahan ra ta ra chi uvi ra
ni savaha ndavaha ni can. Iin ra taa
ra ta ra chiyo ndaha cuaha ra Jesuu,
ta inga ra taa ra ta ra chiyo ndaha
satin ra. [34] Tacan cuu, ta quechaha
cati ra Jesuu chi ra Ndioo ti:
—Tata, na cua cucahnu ini cun chi
ra ta ra, vati ña chito ra ñaan cha
cuu cha ndacu ra —cati ra.
Tacan, ta quechaha siqui ra
sandaru ta ra chi yuu cuati, vati
cua ndehe ra yoo ra cua sacanaan,
ta cua quihin ra sahma ra Jesuu.
[35] Ta ñivi can—inda ñi. Ndehe ñi,
soco cahan cateni ra chanihin ta ra.
Cati ra ta ra cuenda ra Jesuu ti:
—Cha ni sacacu ra chi ñivi. Na
cua sacacu tahan ra chi maan ra, tu
ndicha ti ni tava tiñu ra Ndioo chi
ra, ta ra Cristo cuu ra —cati ra ta
ra.
[36] Sacateni tahan ra sandaru chi
ra Jesuu, vati tuhva ra nu ndaa ra
nu cruu, ta chaha ra vinu ndahvi
chi ra, [37] ta cati ra chi ra ti:

—Tu ndicha ti cua cundaca ñahun
chi ñivi judío can, na cua sacacu
cun chihun —cati ra.
38 Ndaa iin tutu xini cruu can, ta
ndiso chi tuhun ya ti: “Rahya cuu
ra ndaca ñahan chi ñivi judío,” cati
chi. Uni tuhun ndiso chi, vati iin
chi cuu tuhun griego, ta iin chi cuu
tuhun latín, ta iin chi cuu tuhun
hebreo.
39 Nduni tahan ra ndaa ra nu cruu,
ta quechaha cahan iin ra ndavaha
ni chi ra Jesuu. Cati ra ti:
—Tu ndicha ti ra Cristo cuun, na
cua sacacu cun chihun, ta na cua
sacacu tahun chi ndi —cati ra.
40 Tacan cuu, ta nduxaan inga ra
chi racan, ta cati ra chi ra ti:
—Ña yuhvi cun chi ra Ndioo, ta
ini tu ndoho tahun tahan rahya.
41 Vaha cha tahan yo tu ndoho
ya, vati cha ni savaha yo ndavaha
ni, soco ñahni ndavaha ni savaha
maan ra —cati ra chi ra.
42 Tacan cuu, ta cati ra chi ra
Jesuu ti:
—Yoho Jesuu, na cua cucuhun ini
cun chihin yu hora cua nihun tiñu
—cati ra.
43 Ta cati ndico ra Jesuu ti:
—Cati yu iin cha ndicha chihun ti
vitin quivi ya cua coun chihin yu iti
siqui andivi —cati ra.

Ni chihi ra Jesuu

(Mt. 27.45-56; Mr. 15.33-41; Jn. 19.28-30)

44 Cha hora cuu chi, ta naan xaan
cuu nini cahnu ñuhun can nda
cua nda caa uni cha cua ini, 45 vati
ndunaan nuun ri nicandi, ta ndata
sava sahma ndita caa ve ñuhun.
46 Tacan cuu, ta nihin xaan cana
chaa ra Jesuu, ta cati ra ti:
—Tata, chaha cuenda yu anima yu
chihun.
Tuhun can ni cahan ra Jesuu, ta
ni chihi ra.
47 Ndehe ra cuu xini chi ra
sandaru can ñaan cha cuu cha ni
chacoo, ta quechaha sacahnu ra chi
ra Ndioo, ta cati ra ti:
—Ndicha ti ñahni cuati savaha
rahya —cati ra.
48 Ndehe ndihi ñivi nducuiti tican
ñaan cha ni tahan ra, ta quee ñi
cuahan ñi. Cani ñi pechu ñi, [vati
cuihya xaan cuni anima ñi]. 49 Cha
chica vihi ni chacuinda ndihi
amigu ra Jesuu. Suvi ni tican ni
chacuinda tahan ñi ñahan ni quichi
chi ra iti ñuhun Galilea, ta ndehe
tahan ñi cha ni tahan ra.

Cha cuchi ra Jesuu

(Mt. 27.57-61; Mr. 15.42-47; Jn. 19.38-42)

50-51 Iyo iin rai nani José, ta
ñuun Arimatea cha iyo cuenda
ñuhun Judea cuu ñuun ra. Mandoni
cuu ra, ta rai vaha ndicha cuu
ra. Ña nduinuun ra chi ndihi ca
ra chanihin ta ra cuhva ni savaha
ra ta ra chi ra Jesuu. Suvi ra José
can cuni ra coo ra chi ra Ndioo nu
cua cundaca ñahan ra. 52 Chahan
racan nuun ra Pilato, ta ni chica ra
iquin cuñu ra Jesuu chi ra. 53 Tacan
cuu, ta ni sanuun ra iquin cuñu ra
nuun cruu can, ta ni tituvi ra sahma
yaxin vaha chi ra. Tacan cuu, ta tihi
ra iquin cuñu ra tichi yavi yuu, ta
ña ta cuchi ñivi nu ni cuchi ra chi
ra Jesuu. 54 Tican tihi ra chi ra, vati
cha yatin cua cuu chi quivi sábadu,
ta iyo cha cua cunda tatun ñi.
55 Chahan tahan ñi ñahan quichi
chi ra Jesuu iti ñuhun Galilea.

Ndicu ñi chi ra José, ta ndehe ñi nu
ni cuchi ra chi ra Jesuu. 56 Tacan
cuu, ta cuahan ndico ñi tichi ñuun,
vati cua tiso vaha ñi cha vixin
chahan cha cua cu cuhu ñi iquin
cuñu ra. Tacan cuu, ta ni chacunda
tatun ñi quivi sábadu can cuhva
cati ley chahnu.

Natacu ndico ra Jesuu

(Mt. 28.1-10; Mr. 16.1-8; Jn. 20.1-10)

24 Tuvi inga quivi cha cuu
domingu. Ni nahan vihi,
ta quee ñi ñahan can cuahan ñi.
Nu ni cuchi ra Jesuu cuahan ñi,
ta ndiso ñi cha vixin chahan cha
ni tiso vaha ñi, ta cuahan tahan
inga ñi ñahan. 2 Queta ñi tican, ta
ndehe ñi ti cha sico tuvi ñivi yuu
ndasi yuhu yavi yuu can. 3 Quihvi
ñi iti tichi, soco ña ni nihin ñi iquin
cuñu ra chahnu Jesuu. 4 Ña nihin ñi
cuhva ñaan cha cuu chi, ta ndehe
ñi ti indi uvi rai iin chiyo xiin ñi, ta
nda cua tachan sahma ndichin ra.
5 Yuhvi xaan ñi ta ñi, ta ndehe ñi nu
ñuhun, ta quechaha cati ra rai can
chi ñi ti:
—Ña vaha cha nanducu ndo chi ra
Jesuu nu ni cuchi ndii, ta rai ndito
cuu ra. Ña iyo ca ra ihya, vati cha
ni natacu ndico ra. 6 Cua cucuhun
ini ndo yoso cuhva ni cati ra chihin
ndo, ta ni vii iyo ra iti ñuhun
Galilea. 7 Quivi can cati ra ti cua
xico tuhun ñivi chi ra cuu sehe ñivi,
ta cua tiin ñivi ndavaha ni chi ra.
Tacan, ta sa cua cuvi ra nu cruu, ta
cua yaha uni quivi, ta cua natacu
ndico ra, cati ra Jesuu —cati ra ta
ra.
8 Tacan cuu, ta ni chacuhun ini ñi
tuhun ni cahan ra Jesuu. 9 Quee ñi
tichi yuu can, ta cuahan ñi nu iyo
cuiti ndihi uchi iin ra tatun Jesuu
chi ndihi ca ñivi can, ta chaha ñi
cuenda ndihi cha ni tahan ñi. 10 Ta
ña María Magdalena chi ña Juana
chi ña María sihi ra Jacobo chi inga
ñi ñahan can cuu ñi chaha cuenda
chi ra tatun ra ñaan cha ni tahan ñi,
11 soco saxini ra ta ra ti ña chito ñi
ñaan cha cahan ñi, ta ña chinu ini
ra ta ra chi ñi.
12 Tacan cuu, ta chacuinda ra
Pedro. Quee ra chinu ra, ta cuahan
ra nu iyo yuu nu ni cuchi ra Jesuu.
Ndehe ra iti tichi, ta ndehe ra ti
caa siin sahma cha ni chacuituvi
ra. Tacan cuu, ta cuahan ra iti vehe
ra, ta iyo xaan cuni ra. Ña nihin ra
cuhva ñaan cha cuu cha ni chacoo.

Cuahan uvi ra iti ñuun Emauu

(Mr. 16.12-13)

13 Tacan cuu, ta ini quivi can quee
iti uvi ra, ta cuahan ra iti ñuun
nani Emauu. Vasi queta uvi hora, ta
cua queta ra tican cha ni quee ra
ñuun Jerusalén. 14 Tacan, ta ndihi
tuhun cha ni tahan ra Jesuu quivi
can ndatuhun ra ta ra nu cuahan ra.
15 Nu ni ndatuhun ra chi tahan ra,
ta suvi ra Jesuu tuhva nu cuahan
ra ta ra, ta icaa ni cuahan ra chi
ra ta ra, 16 soco ña chaha ra Ndioo
cha ndundichin vaha ndehe ra ta
ra. Chacan cuu cha ña nacoto ra
ta ra chi ra Jesuu. 17 Tacan cuu, ta
quechaha nducu tuhun ra Jesuu chi
ra ta ra ti:
—¿Ñaan tuhun cuu cha ndatuhun
ndo iti nu cuahan ndo? ¿Ñacu ña sii
cuni ndo? —cati ra.
18 Tacan cuu, ta cati ndico iin ra
nani Cleofa ti:

—¿Atu iyo maun ñuun Jerusalén,
ta ña chito cun ñaan cha cuu cha
ni chacoo tichi quivi ya, vati chito
ndihi ñivi? —cati ra.
19 Ta cati ndico ra Jesuu ti:
—¿Ñaan cha cuu cha ni chacoo?
—cati ra.
Ta cati ra ta ra chi ra ti:
—Ña chito cun ñaan cha ni tahan ra
nani Jesuu ra ñuun Nazaret. Ni cahan ra
cuenda ra Ndioo, ta cahnu xaan cuhva
ni savaha ra. Taqui xaan tuhun cahan ra
chi ñivi iti nuun ra Ndioo. 20 Cha ni tiin
ra sutu chahnu chi ra chanihin ta ra chi
ra, ta ni chaha cuenda ra ta ra chi ra chi
ra cumi tiñu, ta ni cati ra ti cua cuvi ra,
ta ni chahni ra chi ra cha ni taa ra chi
ra nu cruu. 21 Cha saxini ndi ti maan ra
cuu ra cua quichi, ta cua sacacu ra chi
ndi chi ndihi ñivi judío nu iyo ndi chi
tu ndoho, ta vitin cha queta uni quivi
cha ni yaha chacan. 22 Ta iyo xaan cuni
ndi cha cahan uvi ñi ñahan tahan ndi,
vati ni nahan vihi ni chahan ñi nu ni
cuchi ra, 23 ta ña nihin ñi iquin cuñu
ra. Quichi ndico ñi, ta cati ñi ti ndehe
ñi chi uvi ra tatun Ndioo, ta cati ra ti ni
iyo ndito ndico ra Jesuu. 24 Tacan ni cuu,
ta chahan tahan uvi ra tahan ndi nu ni
cuchi ra, ta ndehe tahan ra cuhva ni cati
ñi ñahan can, soco ña ni ndehe ra chi ra
Jesuu —cati ra ta ra.
25 Tacan cuu, ta cati ra Jesuu chi
ra ta ra ti:
—Ñahni cha chini tuni iyo chi ndo.
[Tondo xaan xini ndo.] Cuee xaan, ta
chinu ini ndo ndihi cha ni cati ra ni
cahan cuenda ra Ndioo nu ni quichi
quivi. 26 Iyo cha cua ndehe xihna ra
Cristo tu ndoho can, ta sa cua quihvi
ra nu iyo ra Ndioo —cati ra.
27 Tacan cuu, ta quechaha
sanducachin ra Jesuu ndihi tuhun
iyo nu tutu Ndioo cuenda ra. Chaha
ra cuenda chi ra ta ra, ta quechaha
cati tuhun ra yoso cuhva cha ni taa
ra Moisee nda cua nda ni queta ra nu
iyo tuhun cha ni taa ndihi ra ni cahan
cuenda ra Ndioo nu ni quichi quivi ya.
28 Tacan cuu, ta cha cua queta ra ta ra
nu cuahan ra, ta savaha ra Jesuu ta iin
cha cua yaha ra iti nuun ra ta ra, 29 soco
sanini ra ta ra chi ra ti cua ndoo nuun ra
chi ra ta ra, ta cati ra ta ra chi ra ti:
—Cua ndoo nuun cun chi ndi, vati
cha ni chiso nicandi, ta cua cuaa
vitin —cati ra ta ra.
Tacan cuu, ta quihvi ra Jesuu chi
ra ta ra, vati cua ndoo nuun ra chi ra
ta ra. 30 Cha iyo ra ta ra yu mesa, ta
quihin ra Jesuu iin paan, ta chaha
ra iin tiahvi ndioo chi ra Ndioo, ta
natahvi ra chi chi, ta chaha ra chi chi
chi ra ta ra. 31 Tacan cuu, ta quechaha
ndundichin vaha ndehe ra ta ra. Nu
ni nacoto vaha ra cha ra Jesuu cuu
ra, ta naan ihni ni ra nu iyo ra ta ra.
32 Quechaha cati ra chi tahan ra ti:
—Vaha xaan cuni anima yo, ta cahan
ra nu quichi yo nu ni sanducachin ra
tutu Ndioo chi yo —cati ra.
33 Tacan cuu, ta ni chacuinda
ndico ra ta ra suvi ni hora can, ta
cuahan ndico ra ta ra iti ñuun
Jerusalén, ta nihin ra ta ra chi ra
tatun ra Jesuu nu iyo cuiti ra chi
ñivi tahan ra, 34 ta quechaha cati ra
ta ra chi ñi ti:
—Cha ndicha ti natacu ndico ra
chahnu, ta ndehe ra Simón chi ra
—cati ra.
35 Tacan cuu, ta chaha ra ta ra
cuenda ñaan cha cuu cha ni tahan
ra ta ra iti. Chaha ra ta ra cuenda
yoso cuhva ni quechaha nacoto ra
chi ra Jesuu nu ni tahvi ra paan.

Ndehe ñivi sacuaha chi ra Jesuu chi ra

(Mt. 28.16-20; Mr. 16.14-18; Jn. 20.19-23)

36 Ni vii chaha ra ta ra cuenda
chi ñivi tahan ra, ta cha quihvi ra
Jesuu nda mahñu nu iyo cuiti ñi, ta
quechaha cati ra Jesuu chi ñi ti:
—Na cua coo vii ndo —cati ra.
37 Tacan cuu, ta yuhvi xaan yuhvi
xaan cuni ñi cha ndehe ñi chi ra
Jesuu. Saxini ñi ti xiñahñu ndii
cuu ra, 38 ta quechaha cati ndico ra
Jesuu chi ñi ti:
—Ña vaha cha saxini xaan ndo.
Ña vaha cha yuhvi cuni ndo chi
anima ndo. 39 Cua ndehe ndo ndahi.
Cua ndehe ndo chahi, vati yuhu
cui. Cua tiin ndo chihin yu, ta cua
ndehe ndo, vati ñahni iquin run
xiñahñu ndii. Ñahni cuñu run, ta
ndehe ndo ti iyo cuñu yu. Iyo iquin
yu.
40 Tacan cati ra Jesuu, ta sanahan
ra ndaha ra. Sanahan ra chaha ra.
41 Ni vii cumani, ta cua cuinu vaha
ini ñi, vati sii xaan cuni ñi. Iyo xaan
cuni ñi, ta cati ndico tucu ra chi ñi ti:
—¿Atu ñahni cha cua cachi yu
ihya? —cati ra.
42 Tacan cuu, ta chaha ñi iin
pedazu tiaca tihyo chi nduxi ñuñu.
43 Quihin ra chi chi, ta nuun ni
ndehe ñi chachi ra chi chi. 44 Tacan
cuu, ta cati ra chi ñi ti:
—Ndihi cha ni tahin ni cati tuhin
chihin ndo, ta ña ta cuvi yu. Chahi
cuenda chi ndo ti iyo cha cua queta
ndihi tuhun iyo nu tutu Ndioo
cuenda yu yoso cuhva ni taa ra
Moisee ley chahnu ta yoso cuhva ni
taa ra ni cahan cuenda ra Ndioo nu
ni quichi quivi ta yoso cuhva ni taa
ra ta ra nu tutu Salmo —cati ra.
45 Tacan cuu, ta chaha ra Jesuu
cha chini tuni chi ñi. Chacan cuu
cha quechaha cutuni ini ñi tutu
Ndioo. 46 Cati ra chi ñi ti:
—Cati tutu Ndioo ti cua ndehi
tu ndoho, ta cua cuvi yu, soco
cua yaha uni quivi, ta cua natacu
ndique tañu ñivi ndii. 47 Cua cati
tuhun ñivi chi ndihi ñivi ñuñivi
cuenda yu, vati yuhu ra Cristo cui.
Cua quechaha cati tuhun ñi chi ñivi
iyo ñuun Jerusalén, ta cua cati ñi
ti na cua saña ihni ñi cuati ndacu
ñi, ta sa cua cucahnu ini ra Ndioo
cuati can chi ñi. 48 Cha ni ndehe
maan ndo ndihi cha ni tahin, ta
sa cua cuhva ndo cuenda chi ñivi.
49 Cua tachi yu chi ra Tati Ndioo chi
ndo cuhva ni cati suti nu ni quichi
quivi. Cua cuatu ndo chi ra ihya
ñuun ya nda cua nda cua quichi ra
iti siqui andivi, ta cua coo tu ndee
ini chi ndo —cati ra.

Ndaa ra Jesuu iti siqui andivi

(Mr. 16.19-20)

50 Tacan cuu, ta ni chandaca ra
Jesuu chi ñi. Nda ñuun Betania
cuahan ñi. Tacan cuu, ta sandaa
ra ndaha ra, ta cahan vii ra chi
ñi. 51 Ni vii cahan vii ra chi ñi,
ta cuahan ra, ta iti siqui andivi
ndaa ra. 52 Tacan cuu, ta cuahan
ndico ñi iti ñuun Jerusalén. Sii
xaan cuni ñi, 53 ta ndihi ni quivi
iyo ñi ve ñuhun, ta sacahnu ñi
chi ra Ndioo. Na cua cuu chi
tacan ni.

TUHUN VAHA CHA NI TAA RA CHAHNU JUAAN

Rai ndicha cuu ra cahan tuhun Ndioo

1 Nda ni xihna cuii ña ta quetuvi
ñuhun ñuñivi, ta ni vii iyo
ra cahan tuhun yoso cuhva iyo ra
Ndioo. Iyo ra chi ra Ndioo quivi
can, ta Ndioo cuu tahan ra. 2 Iyo
ra chi ra Ndioo nda ni xihna cuii,
3 ta ni savaha ra ndihi cuii cha iyo.
4 Maan ra ni savaha cha iyo ndito
ndihi cuii cha iyo. Chacan cuu cha
iyo cha chini tuni chi ñivi ñuñivi
cuenda ra Ndioo, vati racan cuu
sava ni ta cua iin ñuhun ndichin.
5 Queta tuhun cuenda maan ra nu
iyo ñivi ndacu ndavaha ni, soco ña
nituni ini ñi yoso cuhva iyo ra.
6 Ni chacoo iin rai nani Juaan.
Tava tiñu ra Ndioo chi ra, 7 ta
quichi ra Juaan can, vati cua cati
tuhun ra. Cua cati tuhun ra yoso
cuhva iyo ra cuu sava ta cua ñuhun
ndichin can. Cati tuhun ra Juaan,
vati cua cuinu ini ñivi chi ra cuu ra
Cristo, vati cati tuhun ra tuhun can.
8 Ñavi ra Juaan cuu ra cuu sava ta
cua ñuhun ndichin can, soco maan
ra cati tuhun ra yoso cuhva iyo
racan. 9 Ni quichi ra cuu rai ndicha
can. Ni quichi ra cuu ra cua cuhva
cha chini tuni chi ndihi ñivi, ta nu
ñuhun ñuñivi ya ni quichi ra.
10 Maan ra ni savaha ñuhun
ñuñivi ya, ta ni chacoo ra nu ñuhun
ñuñivi, soco ña nacoto ñivi ñuñivi
yoo rai cuu ra. 11 Yaha ra nu iyo ñivi
ra, soco ña quihin cuenda ñi chi ra.
12 Ñivi quihin cuenda chi ra cuu ñivi
chinu ini chi ra. Chi ñican chaha
ra tu ndee ini, ta ñivi Ndioo cuu ñi.
13 Ñivi Ndioo cuu ñi, vati tacan ni
cuni ra Ndioo. Ñavi cuhva cuni ñivi
ñuñivi cuu chi, soco cuhva cuni ra
Ndioo cuu chi, vati ñavi cuhva cuni
ñivi cha cua coo sehe ñi cuu chi.
14 Ihya nu ñuhun ñuñivi ya cha
ni cacu tahan ra cuu ra cahan
tuhun Ndioo. Ni chacoo tahan ra
chi maan ndi, ta cha ndehe ndi cha
cahnu xaan rai cuu ra cuhva iyo ra
Ndioo sutu ra. Cahnu xaan rai cuu
ra, vati iin tuhun ni sehe sutu ra
cuu ra, ta iyo xaan tu manini chi ra.
Ndicha ndicha iyo ra. 15 Cha chaha
ra Juaan cuenda yoso cuhva iyo ra,
vati cati ra ti:
—Cuenda rahya chahi cuenda nu
quichi quivi, vati cati yu ti iti nuin
vachi iin rai, soco cahnu xaan ca
rai cuu maan ra, vati xihna cuii ca
cha ni iyo ra —cati ra.

16 Iyo xaan tu manini chi ra.
Chacan cuu cha savaha xaan ra
tu manini chi maan yo. 17 Moisee
cuu ra ni sayaha ley Ndioo cha
xihna cuii, soco ra Jesucristo cuu
ra savaha tu manini chi yo. Maan
ra cuu ra ndicha ndicha. 18 Ña ta
ndehe ñivi chi ra Ndioo. Iin tuhun
sehe ra cuu ra iyo chi ra icaa ni, ta
racan cuu ra chaha cuenda yoso
cuhva iyo sutu ra.

Ni cati tuhun ra Juaan ra sacuanduta cuenda ra Jesucristo

(Mt. 3.11-12; Mr. 1.7-8; Lc. 3.15-17)

19 Ni tava tiñu ra judío ra iyo ñuun
Jerusalén chi ra sutu chi ra levita
nu iyo ra Juaan, vati cua nducu
tuhun ra ta ra chi ra yoo rai cuu ra.
Chehe cuu tuhun ni cati tuhun ra
Juaan. 20 Ña sandahyu ñahan ra chi
ra ta ra, soco cati tuhun cachin ra
chi ra, vati cati ra ti:
—Ñavi ra cua sacacu chi ndo cuu
yuhu —cati ra.
21 Ta nducu tuhun ndico tucu ra
chi ra ti:
—¿Yoo rai cuun? ¿Atu ra Elía ra
ni cahan tuhun cuenda ra Ndioo
cuun? —cati ra ta ra.
Ta cati ndico ra Juaan ti:
—Ñavi racan cuu yuhu —cati ra.
Nducu tuhun ndico tucu ra ta ra ti:
—Cha cua quichi iin rai cua cahan
cuenda ra Ndioo. ¿Atu yoho cuu ra?
Ta cati ndico ra Juaan ti:
—Ñavi.
22 Nducu tuhun ndico tucu ra ta ra
chi ra ti:
—¿Yoo rai cuun? Cua cati ndicon,
vati iyo cha cua cati ndico ndi chi
ra ni tava tiñu chihin ndi. Vitin cua
cati cun yoo rai cuun —cati ra ta ra.
23 Ta cati ndico tucu ra Juaan chi
ra ti:
—Yuhu cana chaa tichi cuhu, ta
cati yu ti cua tiso vaha ñivi iti nu
cua yaha ra chahnu cuhva ni cati ra
Isaía ra ni cahan cuenda ra Ndioo
iti chata tiempu chahnu —cati ra.
24 Ta ra quee iti nuun ra fariseo
can 25 nducu tuhun ra chi ra Juaan
ti:
—¿Ñacu sacuanduta cun chi ñivi,
vati ñavi ra Cristo cuun, ta ni ñavi
ra Elía cuun, ta ni ñavi ra cahan
cuenda ra Ndioo cuun? —cati ra.
26 Ta cati ndico ra Juaan chi ra ta
ra ti:
—Sacuandute chi nduta, soco cha
iyo iin rai iti nuun ndo—ña nacoto
ndo chi ra. 27 Vachi ra iti nuin,
[soco cahnu ca rai cuu ra]. Ñahni
yavi ndai iti nuun ra. Chacan cuu
cha ña cuu cunda tohi, ta ndachi yu
tiendu ndichan ra —cati ra Juaan.
28 Chacan cuu tuhun ni cati ra
Juaan iti ñuun Betábara inga chiyo
yuta Jordán nu sacuanduta ra chi
ñivi.

Maan ra Jesuu cuu sava ta cua mbee Ndioo

29 Tuvi inga quivi, ta ndehe ra
Juaan ti cha vachi ra Jesuu nu iyo
ra, ta quechaha cati ra Juaan ti:
—¡Jihna! Cha vachi ra cuu sava
ta cua mbee Ndioo. Cua sanaan ra
cuati ndacu ñivi ñuñivi. 30 Cha cati
yu cuenda racan ti iti nuin vachi
iin rai, ta cahnu xaan ca rai cuu ra,
vati nda ni xihna ca cha iyo ra. 31 Ña
nacote chi ra, soco yuhu quichi,
ta sacuandute chi ndo chi nduta.
Chacan cuu cha cua coto ñivi Israel
yoo rai cuu racan —cati ra Juaan.

32 Cati tuhun tahan ra Juaan ti:
—Cha ni ndehi ti cha quichi nuun
ra Tati Ndioo iti siqui andivi cuhva
quichi nuun iin ri paloma, ta ndoo
ra chi ra Jesuu. 33 Ña nacote chi
racan, soco iyo iin ra ni tava tiñu
chi yu, ta cati ra ti cua sacuanduta
yu chi nduta. Racan cuu ra cati
chihin yu ti cua ndehi ti cua quichi
nuun ra Tati Ndioo, ta cua ndoo
ra chi iin rai. Racan cuu ra cua
tachi chi ra Tati Ndioo chi ndo.
34 Yuhu cha ni ndehi ti racan cuu
ra cuu sehe Ndioo. Chacan ni chahi
cuenda chi ndo —cati ra Juaan.

Nducu Jesuu chi rai cua sacuaha chi ra

35 Tuvi inga quivi, ta iyo ndico ra
Juaan. Iyo ra chi uvi ra chica chi
ra, 36 ta ndehe ra Juaan nu yaha ra
Jesuu, ta quechaha cati ra ti:
—Racan cuu ra cuu sava ta cua
mbee Ndioo —cati ra.
37 Chini soho ra chica chi ra cha
ni cati ra, ta quechaha ndicu ra chi
ra Jesuu. 38 Ndico coo ra Jesuu, ta
ndehe ra cha ndicu ra ta ra chi ra,
ta quechaha nducu tuhun ra chi ra
ti:
—¿Ñaan cha cuu cha nanducu ndo?
Ta cati ndico ra chi ra Jesuu ti:
—Maestru, ¿ndaa iti iyo vehe nu
iyo cun? —cati ra.
39 Ta cati ra Jesuu ti:
—Nahan ndo, ta cua ndehe ndo
—cati ra.
Chacan cuu cha cuahan ra ta ra
chi ra, ta ndehe ra nu iyo ra, ta ndoo
nuun ra chi ra quivi can, vati cha
cua ini xaan.
40 Iin ra cuu ra Ndree yani ra
Simón Pedro, ta cha chini ra tuhun
ni cahan ra Juaan, ta ndicu ra
chi ra Jesuu. 41 Nanducu xihna ra
Ndree can chi ra Simón yani ra, ta
quechaha cati ra chi ra ti:
—Cha ni ndehe ndi chi ra cuu
Cristo —cati ra. [Tacan cati ñi, vati
cua sacacu ra cuu Cristo can chi ñi
nu iyo ñi chi tu ndoho.]
42 Tacan cuu, ta ni chandaca ra
chi ra nu iyo ra Jesuu, ta ndehe ra
Jesuu chi ra Pedro, ta quechaha
cati ra chi ra ti:
—Simón, sehe Jonaa cuun, soco
Cefa cua cunani cun —cati ra.
Tuhun Cefa can cuu Pedro chi
tuhun cahan maan ñi.

Cana ra Jesuu chi ra Felipe chi ra Natanael

43 Tuvi inga quivi, ta cuni cuhun
ra Jesuu iti ñuhun Galilea, ta ndehe
ra chi ra Felipe, ta quechaha cati ra
Jesuu chi ra ti:
—Na coho —cati ra.
44 Ra ñuun Betsaida cuu ra Felipe
can, ta ini ñuun can cuu ñuun ra
Ndree chi ra Pedro. 45 Cuahan ra
Felipe, ta nanducu ra chi ra Natanael,
ta quechaha cati ra chi ra ti:
—Chito cun yoso ni cati ra Moisee
yoso ni cati ra ni cahan cuenda ra
Ndioo iti chata ti cua coo iin rai
cahnu iti nuun. Cha ni ndehe ndi
chi ra, ta Jesuu sehe José cuu ra.
Ra ñuun Nazaret cuu ra —cati ra.
46 Ta cati ndico ra Natanael chi ra
ti:
—Ña ta ñahni cha vaha cha iyo iti
ñuun Nazaret —cati ra.
Ta cati ndico ra Felipe ti:
—Nahan, ta cua ndehun —cati ra.
47 Tacan cuu, ta ndehe ra Jesuu
cha vachi ra Natanael nu iyo ra,

ta quechaha cati ra cuenda ra
Natanael can ti:
—Ihya iyo iin ra ndicha ñuhun
Israel, ta ña tuhva ra sandahyu
ñahan ra —cati ra Jesuu.
48 Ta quechaha cati ra Natanael
can chi ra Jesuu ti:
—¿Yoso cuhva nacoto cun chihin
yu?
Ta cati ndico ra Jesuu chi ra ti:
—Ña ta cana ra Felipe chihun. Ni
vii iyo cun nu vati yutun tusihva
ican, ta ndehi chihun —cati ra.
49 Ta cati ra Natanael ti:
—Maestru, maun cuu ra cuu sehe
Ndioo. Maun cuu ra ndaca ñahan
chi ñivi Israel —cati ra.
50 Ta cati ndico ra Jesuu chi ra ti:
—Chinu ini cun chihin yu, vati
cati yu ti cha ndehi chihun nu vati
can. Cahnu xaan ca cha cua ndehun
—cati ra.
51 Ni vii cati ra Jesuu chi ra:
—Ndicha ndicha cati yu ti cua
ndehun nu cua nuna iti siqui andivi,
ta cua nuun ra tatun Ndioo nu iyo
yu, vati ra cuu sehe ñivi cui, ta cua
ndaa ndico ra tatun Ndioo can —
cati ra Jesuu.

Ni chacoo vico tandaha iti ñuun Caná

2 Yaha uni quivi, ta ni chacoo
iin vico tandaha iti ñuun
Caná cha iyo cuenda ñuhun
Galilea. Tican cuahan sihi ra Jesuu,
2 ta cuahan tahan ra Jesuu chi ra
sacuaha chi ra, vati cha cana ñahan
tahan ñivi can chi ra. 3 Tacan, ta
queta hora cha ni ndihi nduta chiti
uva chihi ñi, ta quechaha cati sihi
ra Jesuu chi ra ti:
—Ñahni ca nduta chiti uva iyo.
4 Ta cati ndico ra Jesuu chi ña ti:
—Ña cua tichahun, yaa. Ña ta
queta hora cha cua coto ñivi yoo rai
cui —cati ra.
5 Tacan cuu, ta cati sihi ra chi ra
tiso mesa ti:
—Cua savaha ndo ndihi cha cua
cati ra —cati ña.
6 Ican cha iyo iñu quii nahnu. Yuu
cuu chi, ta vasi queta ciendu litru
nduta cha tahan iin iin chi, tu cha
chitu chi. Iyo chi cuenda costumbre
ñivi judío can, vati ndoo ndaha ñi.
Ndoo coho ñi. Chacan tiñu iyo chi,
7 ta quechaha cati ra Jesuu chi ra
tiso mesa can ti:
—Cua sacutu ndo quii can chi
nduta —cati ra.
Tacan cuu, ta cha ni sacutu ra
chi chi nda cua nda yuhu chi vaha
vaha, 8 ta cati ndico ra Jesuu ti:
—Vitin cua tava ndo chi chi, ta
cua cundaca ndo chi chi chi ra cuu
xini —cati ra.
Tacan cuu, 9 ta taa yaa ra cuu xini
can nduta chiti uva can, ta ña chito
ra ndaa iti quichi chi, soco chito
vaha ra tiso mesa can, vati cha
naquihin maan ra nduta can. Tacan
cuu, ta cana ra cuu xini chi ra ni
tandaha can.
10 Ta quechaha cati ra chi ra ti:
—Tuhva ñivi chaha ñi nduta vixin
vaha xihna cuii, ta quechaha chini
ñivi. Tacan cuu, ta sa cua cuhva ñi
cha ndahvi, soco maun cha ni cumi
cun nduta vixin vaha nda cua nda
vitin. [Vaha xaan cha ni savahun]
—cati ra.
11 Chacan cuu cuhva ni savaha ra
Jesuu cha xihna cuii, ta iti ñuun
Caná cha iyo cuenda ñuhun Galilea
savaha ra chi chi. Savaha ra Jesuu

cuhva can, vati cua coto ñivi ti iyo
tu ndee ini chi ra. Tacan cuu, ta ra
sacuaha chi ra—chinu ini ra chi ra.
12 Tacan cuu, ta cuahan ra iti
ñuun Capernaum, ta cuahan tahan
sihi ra chi yani ra chi ra sacuaha
chi ra. Ndihi ñi cuahan chi ra, ta
ndoo nuun ñi suhva quivi.

Tava ndaa ra Jesuu chi ñivi ndacu ndavaha ni tichi soco ndavi ve ñuhun

(Mt. 21.12-13; Mr. 11.15-18; Lc. 19.45-46)

13 Cha yatin cua coo vico cuenda
cha ni cacu ñivi judío ñuhun Egipto
tiempu chahnu, ta cuahan ra Jesuu
iti ñuun Jerusalén. 14 Tican tichi
soco ndavi ve ñuhun ndehe ra
cha xico ñivi sundiquin. Xico ñi
mbee. Xico ñi paloma. Xico ñi, ta
iyo tahan ra sama xuhun ñivi tichi
tican. 15 [Chacan ni ndehe ra Jesuu,
ta quechaha nduxaan ra.] Chacan
cuu cha quihin ra iin ñiin cua cani
ra chi ñivi can, ta sacunu ra chi ñi
ndacu chacan. Tacan ni tava ndaa ra
chi ñi iti chata cora can. Tava ra chi
ri mbee. Tava ra chi ri sundiquin, ta
sanduva ihni ra mesa ra sama xuhun,
ta quicoyo xuhun ra, 16 ta cati ra
Jesuu chi ra xico paloma can ti:
—Cua tava ndaa ndo chi ri tihya,
vati ñavi nuyahvi cuu vehe suti —
cati ra.
17 Tacan cuu, ta ni chacuhun ini
ra sacuaha chi ra ti iyo nu cati tutu
Ndioo cuenda ra Jesuu ti cua ndoyo
ñuhun ra, vati cuni ra cha cua coo
ii vehe sutu ra.
18 Tacan cuu, ta quechaha nducu
tuhun ñivi judío can chi ra ti:
—¿Ñaan cuhva cua savahun, ta
cua coto ndi ti cha iyo ndatu tava
ndaun chi ñican?
19 Ta cati ndico ra Jesuu chi ñi ti:
—Tu cua sandoyo ñuhun ndo
ve ñuhun ya, tichi uni quivi cua
sandaa ndique chi chi —cati ra.
20 Ta cati ndico ñivi judío can ti:
—Uvi xico iñu cuiya satiñu ñivi, ta
sandaa ñi ve ñuhun ya, ta maun—
cua sandaun chi chi tichi uni quivi
—cati ñi.
21 Maan ra Jesuu cahan tuhun
ve ñuhun, soco iin cuhva cahan ra,
vati cahan ra cuenda iquin cuñu
ra. 22 Queta quivi cha ni natacu
ndico ra Jesuu tañu ñivi ndii, ta
ni chacuhun ini ra sacuaha chi ra
ñaan cha ni cuu cha cati ra. Chacan
cuu cha chinu ini ra cha cahan tutu
Ndioo, ta chinu tahan ini ra tuhun
cha ni cahan ra Jesuu.

Chito ra Jesuu yoso cuhva iyo ndihi ñivi

23 Ni vii iyo ra Jesuu ñuun
Jerusalén can, ta sacahnu ndico
tucu ñi vico cuenda cha ni cacu ñivi
ñi judío can ñuhun Egipto tiempu
chahnu, ta tuvi ñivi quechaha chinu
ini chi ra, vati ni ndehe ñi ndihi
cuhva cha ni savaha ra, 24 soco ña
cati ra ndihi tuhun chito ra chi ñi,
vati chito ra yoso cuhva iyo ndihi
ñivi. 25 Ña chini ñuhun ra cha cua
cuhva ñivi cuenda chi ra yoso
cuhva iyo ñivi, vati maan ra chito
yoso cuhva saxini ñi chi anima ñi.

Ndatuhun ra Nicodemo chi ra Jesuu

3 Iyo iin ra nani Nicodemo.
Fariseo cuu ra, ta ndiso tahan
ra tiñu cuenda ñivi judío. 2 Cha
cuaa cuu chi, ta cuahan ra nu
iyo ra Jesuu, ta quechaha cati ra
Nicodemo chi ra ti:

—Maestru, chito ndi ti cha ni
tachi ra Ndioo chihun, vati cua
sacuahun chi ndi. Ña cuu savaha
ñivi cuhva cha ni savahun, tu ña
tindee ra Ndioo chi ñi —cati ra.
3 Cati ndico ra Jesuu chi ra ti:
—Cha ndicha ndicha cati yu ti tu
ña cua cacu ñivi cuenda ra Ndioo,
ña cua cuu yaha ñi nu cua cundaca
ñahan ra —cati ra.
4 'Ta nducu tuhun ra Nicodemo chi
ra ti:
—¿Yoso cua cuu cacu ndico ñivi,
tu cha chahnu ñi? Ña cua cuu
quihvi ndico tucu ñivi tichi sihi ñi
inga chaha, ta cua cacu ndico tucu
ñi —cati ra.
5 Ta cati ndico ra Jesuu ti:
—Cha ndicha ndicha cati yu ti
tu ña cua nduchaa anima ñivi, tu
ña cua cuanduta ñi, ña cua cuu
yaha ñi nu cua cundaca ñahan ra
Ndioo. 6 Ñivi ñuñivi cuu ñivi cha
iyo cuenda ñuhun ñuñivi ni, ta ñivi
ra Ndioo cuu ñivi cha iyo cuenda
ra Tati Ndioo. 7 Ña cua nduiyo cun,
vati cati yu ti iyo cha cua cacu
ndico ndo cuenda ra Ndioo. 8 Iyo
nu yaha tati, ta chini yo cha cu
yaha chi, soco ña chito yo ndaa iti
vachi chi, ta ni ña chito yo ndaa iti
cuahan chi. Ta ni cuhva iyo ra Tati
Ndioo chi ñivi cha iyo cuenda ra —
cati ra Jesuu.
9 Ta nducu tuhun ndico tucu ra
Nicodemo chi ra ti:
—¿Yoso cua cuu nduchaa anima
ñivi?
10 Ta cati ndico ra Jesuu chi ra:
—Maun cuu maestru. Sacuaha
cun chi ñivi Israel, ta ña chito cun
yoso cuhva cua nduchaa anima
ñi. 11 Yuhu cati chihun ti chito ndi
ñaan tuhun cati ndi. Cati tuhun
ndi ñaan cha cuu cha ni ndehe ndi,
soco ña tasoho ndo tuhun cha cati
tuhun ndi. 12 Cha chahi cuenda chi
ndo yoso cuhva iyo ñivi ñuñivi, ta
ña chinu ini ndo. Chacan cuu cha
ña cua cuu cuinu ini ndo, tu cua
cati yu yoso cuhva iyo ra Ndioo iti
siqui andivi.
13 '[Ña chito ndo yoso cuhva iyo
ra Ndioo,] vati yoni chahan iti siqui
andivi. Iin tuhun ni ra quichi ihya
nu ñuhun ñuñivi ya chito. Ra cuu
sehe ñivi cuu ra, ta cha ni chacoo
ra iti siqui andivi. 14 Iyo cha cua
cata caa ñivi chi ra nu cruu cuhva
ni chata caa ra Moisee chi ri coo
quivi cha ni chica cuu ñi tichi cuhu.
15 Chacan cuu cha cua cuinu ini
ñivi chi ra cuu sehe ñivi, ta cua coo
ndito ñi chi ra Ndioo ndihi ni quivi
ndihi ni tiempu.

**Cundahvi ini ra Ndioo
chi ñivi ñuñivi**

16 [Ni vii cahan ra Jesuu:]
'Cundahvi xaan ini ra Ndioo chi
ñivi ñuñivi. Chacan cuu cha ni tava
tiñu ra chi sehe ra, ta iin tuhun ni
sehe ra iyo. Chacan cuu cha ña cua
ndoyo ñuhun ñivi chinu ini chi ra,
soco cua coo ndito ñi chi ra Ndioo
ndihi ni quivi ndihi ni tiempu. 17 Ni
tava tiñu ra Ndioo chi sehe ra, vati
cuni ra cha cua sacacu sehe ra chi
ñivi ñuñivi. Ña cuni ra Ndioo cha
cua tachi tuni sehe ra chi ñi.
18 'Ña cua cutuni ñivi chinu ini
chi ra. Tu ña cua cuinu ini ñivi chi
ra, cha iyo tuhun cha cua cutuni
ñi. Cua cutuni ñi, vati ña cua cuinu
ini ñi ti cha iyo tu ndee ini chi
ra cuu sehe Ndioo. 19 Cua cutuni

ñi, vati quichi ra, ta chaha ra cha
chini tuni chi ñivi. Quichi ra ihya
nu ñuhun ñuñivi, soco cuni ñivi
savaha ñi ndavaha ni. Ña cuni
ñi savaha ñi cha vaha, vati mani
ndavaha ni ndacu ñi. 20 Ndihi ñivi
ndacu ndavaha ni—ña ndacu ñi
cha vaha, ta ni ña cuni ñi cuinu
ini ñi chi ra cuu sehe Ndioo, coto
cua coto ñivi cha ndacu ñi ndavaha
ni. 21 Ñivi ndacu cha ndicha—cuni
ñi chi ra cuu sehe Ndioo. Chacan
cuu cha cua coto ñivi ti ndacu ñi
cha vaha, vati iyo ra Ndioo chi ñi.
Tacan ni cati ra Jesuu.

Chaha ndico tucu ra Juaan ra sacuanduta cuenda yoso cuhva iyo ra Jesuu

22 Tacan cuu, ta cuahan ra Jesuu
iti ñuhun Judea, ta cuahan tahan
ra sacuaha chi ra. Ndoo nuun ra ta
ra tican, ta sacuanduta ra chi ñivi.
23 Ni vii sacuanduta tahan ra Juaan
chi ñivi iti ñuun Enón, vati iyo xaan
nduta tican, ta yatin ñuun can iyo
ñuun Salim. Quichi ñivi tican, ta
cha ni chanduta ñi. 24 Tacan ni
savaha ra Juaan, vati ña ta tiin tiñu
chi ra, ta quihvi ra ve caa.
25 Uvi uni ra sacuaha chi ra
Juaan—quechaha ndatuhun ra
chi iin ra judío, ta ndatuhun ra
yoso cuhva cu-ii ñivi. 26 Tacan cuu,
ta cuahan ra nu iyo ra Juaan, ta
quechaha cati ra chi ra Juaan can
ti:
—Maestru, nacoto cun chi ra
quichi nu ni chacoo yo inga chiyo
yuta Jordán, ta cati tuhun cun yoo
rai cuu ra. Vitin sacuanduta tahan
ra chi ñivi, ta ndihi ñivi cuahan nu
iyo ra —cati ra ta ra.
27 Ta cati ndico ra Juaan ti:
—Tu ña cua tindee ra Ndioo, ña
cua cuu savaha ñivi ñaan cha cuu
cha cua savaha ñi. 28 Maan ndo
chito vaha ndo ti cati yu ti ñavi ra
Cristo cui, soco tava tiñu ra Ndioo
chihin yu, ta quichi yu iti chata
ra. 29 [Cua cati yu iin cuhva chihin
ndo.] Tu cua tandaha iin rai chi
ñasihi ra, cua sacahnu tahan amigu
ra vico. Cua nducuiti ra, ta cua cuni
soho ra cha cua cahan ra tandaha,
ta cua cusii ini ra, vati cua cuni
soho ra cha cua cahan ra tandaha
can. Chacan cuu cha cusii ini yu
vitin. 30 Racan cha cahan ndo tuhun
can—cahnu xaan ca cua cuu ra, ta
yuhu ña cahnu cua cui —cati ra
Juaan.

Iyo iin ra quichi iti siqui andivi

31 Ta ra ni quichi iti siqui andivi—
ndaca ñahan ra chi ndihi ñivi. Ñivi
iyo nu ñuhun ñuñivi—saxini ñi yoso
cuhva iyo ñuhun ñuñivi, ta ndaca
ñahan maan ra quichi iti siqui chi
ndihi ñi. 32 Cati tuhun ra cha ni
ndehe ra, ta cati tuhun ra cha ni
chini soho ra, soco yoni tasoho cha
cati ra. 33 Tu cua tasoho ñivi cha cati
ra, cua sacoto ra ti cha ndicha cuu
ra Ndioo. 34 Ni tava tiñu ra chi iin rai,
ta racan cuu ra cahan tuhun cahan
ra Ndioo. Ña uhvi cuni ra Ndioo, ta
tachi ra chi ra Tati Ndioo nu iyo
sehe ra. 35 Cuni xaan ra Ndioo chi
sehe ra, ta chaha ra ndihi tu ndee
ini chi ra. 36 Tu cua cuinu ini ñivi chi
ra cuu sehe Ndioo, cua coo ndito ñi
chi ra ndihi ni quivi ndihi ni tiempu.
Tu ña cua tasoho ñi cha cati ra, ña
cua coo ndito ñi chi ra, soco xaan
xaan cua tachi tuni ra Ndioo chi ñi.

Cahan ra Jesuu chi iin ñahan ñuhun Samaria

4 Cha chini soho ra fariseo ti
chica ca ñivi chi ra Jesuu, ta
cuaha suhva ñivi sacuanduta ra,
soco ra Juaan ña cuaha vaha ñivi
iyo chi ra. 2 Ñavi ra Jesuu cuu ra
sacuanduta chi ñi, soco ra sacuaha
chi ra cuu ra. 3 Nuun ra Jesuu queta
tuhun cha ni chini soho tahan ra
fariseo, ta quee ra ñuhun Judea can,
ta cuahan ndico tucu ra iti ñuhun
Galilea.
4 Chacan cuu cha yaha ra iti
ñuhun Samaria. 5 Tacan cuu, ta
queta ra ñuun Sicar cha iyo cuenda
ñuhun Samaria can. Yatin ñuhun
cha ni samani ra Jacob chi ra
José sehe ra tiempu chahnu cuu
ñuun can. 6 Tican iyo iin soco, ta
soco ra Jacob nani chi. Chitatun
ra Jesuu, vati cani iti cha chica ra.
Chacan cuu cha ni chacunda tatun
ra yuhu soco can, ta hora cuiti
cuu chi. 7 Tacan cuu, ta vachi iin
ñahan ñuhun Samaria can, vati cua
canihin ña nduta, ta quechaha cati
ra Jesuu chi ña ti:
—Cuhva suhva nduta cohi —cati
ra.
8 Cha ni cuahan ra sacuaha chi ra
tichi ñuun, vati cua sata ra cha cua
cachi ra ta ra, 9 ta quechaha cati ña
Samaria can chi ra ti:
—Rai judío cuun, ta ¿ñacu chica
cun nduta chi yuhu, ta yuhu ñahan
Samaria cui?
[Tacan cati ña, vati ña tuhva ñivi
judío cahan ñi chi ñivi iyo ñuhun
Samaria.] 10 Ta cati ndico ra Jesuu
chi ña ti:
—Ña chito cun ti iyo cha samani
ra Ndioo chi ñivi ñuñivi, ta ni ña
nacoto cun chi ra cati chihun ti cua
cuhva cun nduta coho ra. Tu cua
ndaca cun tu manini chi ra, cua
cuhva ra nduta chihun, ta cua coo
ndito cun —cati ra.
11 Ta cati ña chi ra:
—Ñahni ñaan cha naun, ta cunu
xaan soco ya. ¿Ndaa cua nihun
nduta cahun tuhun can? 12 Chaha
ra Jacob ra cuu ñivi ndi soco ya
chi ndi. Chihi maan ra nduta ya, ta
chihi tahan ñivi ra chi sana ra chi
chi, ta cahnu xaan rai cuu ra. ¿Atu
cahnu ca rai cuu maun? —cati ña.
13 Ta cati ndico ra Jesuu chi ña ti:
—Tu cua coho ñivi nduta ya, cua
neti ndico tucu ñi, 14 soco tu cua
coho ñivi nduta cua cuhve, ña
cua neti ca ñi ndihi ni quivi. Cua
cuhve chi chi chi ñi, ta cua cuu chi
sava ni ta cua iin soco chi ñi nu
cahndi nduta, ta cua coo ndito ñi
chi ra Ndioo ndihi ni quivi ndihi ni
tiempu —cati ra.
15 Ta cati ña ñahan can chi ra ti:
—Cuhva nduta can chihin yu, ra
chahnu. Chacan cuu cha ña cua
neti que nduta, ta ni ña cua quichi
que ihya, ta ni ña cua canihin que
nduta ya —cati ña.
16 Ta cati ra chi ña:
—Cuahan, ta cua cana cun chi ra
cuu ii cun, ta cua quichi ndico ndo
ihya —cati ra.
17 Ta cati ndico ña chi ra ti:
—Ñahni ii yu iyo —cati ña.
Ta cati ra Jesuu chi ña ti:
—Vaha xaan cati cun ti ñahni
ii cun, 18 vati uhun tahan rai cha
cucumi chihun, ta ñavi ra ii cun

cuu ra iyo chihun vitin. Ndicha cun
cuhva cati cun —cati ra.
19 Ta cati ndico ña chi ra:
—Yuhu cati ti rai cahan cuenda
ra Ndioo cuun. 20 Tiempu chahnu
cha sacahnu ñivi ndi chi ra Ndioo
ihya yucu ya, ta maan ndo cati ndo
ti iyo cha cua sacahnu yo chi ra
Ndioo ñuun Jerusalén —cati ña.
21 Ta cati ndico ra Jesuu chi ña ti:
—Na cua cuinu ini cun cha cua
cati yu, vati cua queta quivi, ta ña
cua sacahnu ca ñivi chi ra Ndioo
sutu yo ihya yucu ya, ta ni ña
cua sacahnu ca ñi chi ra iti ñuun
Jerusalén. 22 Ña chito ndo ñaan cha
sacahnu ndo, soco chito maan ndi
yoo ra sacahnu ndi, vati iin ra judío
cuu ra cua sacacu chi ndo nu iyo
ndo chi tu ndoho. 23 Yu cati ti cua
queta quivi, ta cua sacahnu ñivi
chi ra Ndioo sutu yo chi ndihi cuii
anima ñi, ta cua sacahnu ndicha ñi
chi ra, tu cha ndicha ñi. Nanducu
ra chi ñivi cua sacahnu chi ra, ta
vitin cha ni queta hora cha cua
sacahnu ndicha ñivi chi ra. 24 Tati
cuu ra Ndioo. Chacan cuu cha iyo
cha cua sacahnu ndicha yo chi ra
chi anima yo —cati ra Jesuu.
25 Ta cati ndico tucu ña ñahan can
chi ra ti:
—Chite ti cua quichi ra cua sacacu
chi yo, ta Cristo cua cunani ra. Cua
quichi ra, ta cua cuhva vaha ra
cuenda chi yo —cati ña.
26 Ta cati ndico ra Jesuu chi ña ti:
—Yuhu cui —cati ra.
27 Tacan cuu, ta queta ndico ra
sacuaha chi ra, ta iyo xaan cuni
ra ta ra, vati ndatuhun ra chi
iin ñahan, [vati ña tuhva ra cuu
maestru cahan chi ñi ñahan,] soco
taxin ni ndoo ra ta ra. Saxini ra ta
ra ti ñaan cuu ra chi ña, ta saxini
ra ñacu cahan ra chi ña, soco yoni
cahan. 28 Nacoo ñacan quii ña, ta
cuahan ña iti ñuun, ta queta ña, ta
quechaha cati ña chi ñivi can ti:
29 —Coho ti cua ndehe ndo chi
iin rai. Cha cati ra chihin yu ndihi
cha ni tahin. Vasi ra Cristo cuu ra
—cati ña.
30 Tacan cuu, ta quee ñi cuahan
ñi nu iyo ra. 31 Ña ta queta ñi, ta
quechaha cati ra sacuaha chi ra ti:
—Na cachi, maestru —cati ra,
[vati ni nihin ra cha cua cachi ra ta
ra].
32 Ta cati ra Jesuu chi ra ti:
—Ña chito ndo, soco iyo cha cachi
yu —cati ra.
33 Tacan cuu, ta quechaha nducu
tuhun ra ta ra chi tahan ra ti:
—¿Atu quichi ndaca ñivi cha cua
cachi ra? —cati ra.
34 Ta cati ndico ra Jesuu chi ra ti:
—Yu cati tacan, vati cua savahi
cuhva cuni ra ni tachi chihin yu, ta
cua satiñu i tiñu ra. [Chacan cuu
sava ni ta cua cha chachi yo, vati
tacan ni nihin yu tu ndee ini yu.]
35 Cha cati ndo ti ni cumani cumi
yoo, ta cua saquee ñivi niñi. Yu cati
ti na cua ndehe ndo nu itu ti cha
cuahan cuaan chi, ta cha iyo vaha
cha cua saquee ñi chi chi. 36 Cha iyo
ñivi satiñu ñi, ta nihin ñi yahvi ñi.
Chacan cuu cha cua coo vaha ñi chi
ra Ndioo nu cuahan quivi, ta cua
coo vaha ñi chi ra ndihi ni quivi
ndihi ni tiempu. Iyo ra tachi chiti,
ta iyo inga ra saquee niñi, soco iin
cahnu ni cusii ini ra ta ra. 37 Chacan
cuu cha ndicha cuhva cati tutu
Ndioo, vati iyo nu cati chi ti iin ñivi

tachi chiti, ta inga ñi saquee niñi,
cati chi. 38 Tacan cati yu, vati tava
tiñu yu chihin ndo, ta cua nihin
ndo cha vaha, soco ña ta satiñu ndo.
Cha ni satiñu inga ñivi, soco vitin
cua satiñu tahan maan ndo tiñu cha
quechaha satiñu ñi. Tuhun can cati
ra Jesuu chi ra sacuaha chi ra, [vati
cha vachi ñivi nu iyo ra ta ra, ta
cuni ra cha cua coto ra sacuaha chi
ra yoso cuhva cua cunda yahvi ñivi
cua satiñu tiñu can].
39 Tacan cuu, ta tuvi ñivi ñuun
Samaria can chinu ini chi ra Jesuu,
vati cha cati ñahan can ti cha cati
ra ndihi cha ni tahan ña. 40 Chacan
cuu cha queta ñi nuun iyo ra, ta
chica tuhun ñi ti na cua ndoo nuun
ra chi ñi. Tacan cuu, ta ndoo nuun
ra uvi quivi, 41 ta tuvi ca ñivi chinu
ini chi ra, vati cati tuhun ra chi ñi.
42 Chacan cuu cha quechaha cati ñi
chi ña ñahan can ti:
—Ñavi ca cuenda tuhun cha ni
cati cun chinu ini ndi, soco chinu
ini ndi chi ra, vati cha ni chini soho
tahan ndi cha cahan ra. Chacan
cuu cha chito ndi ti racan cuu ra
cua sacacu chi ndi chi ndihi ca ñivi
ñuñivi —cati ñi.

Sanduvaha ra Jesuu chi sehe iin ra ndiso tiñu

43 Yaha uvi quivi, ta quee ra
Jesuu tican ñuhun Samaria can,
ta cuahan ra iti ñuhun Galilea.
44 Tican cuu nu ni cati ra nu quichi
quivi ti ña tuhva ñivi sacahnu ñi
chi iin rai cahan cuenda ra Ndioo
suvi ni ñuun nu chahnu ra. 45 Tacan
cuu, ta queta ra iti ñuhun Galilea,
ta cusii ini ñivi Galilea ndehe ñi
chi ra, vati cha ni ndehe tahan ñi
cha ni savaha ra ñuun Jerusalén
quivi ni chacoo vico, vati ni chahan
tahan ñi.
46 Tacan cuu, ta cuahan ndico
tucu ra Jesuu iti ñuun Caná cha iyo
cuenda ñuhun Galilea can, ta suvi
ni tican sanandacu ra nduta chiti
uva. Iti ñuun Capernaum iyo iin
ra cuu tiñu, ta cuhvi sehe ra, 47 ta
queta tuhun nuun ra ti cha ni quee
ra Jesuu ñuhun Judea, ta ni quichi
ndico ra iti ñuhun Galilea. Chacan
cuu cha cuahan ra cuu tiñu can nu
iyo ra Jesuu, ta quechaha cahan
ndahvi ra chi ra Jesuu ti na coho
iti vehe ra, ta na cua sanduvaha
ra chi sehe ra. Tacan cahan ra cuu
tiñu can, vati cha cuni cuvi sehe ra.
48 Tacan cuu, ta quechaha cati ra
Jesuu chi ra ti:
—Tu ña cua ndehe ndo iin cha
cahnu, tu ña cua nduiyo ndo suhva,
ña cua cuni ndo cuinu ini ndo chi
ra Ndioo —cati ra.
49 Ta cati ndico ra cuu tiñu can ti:
—Ra chahnu, na coho vitin, coto
cua cuvi cuii sehi —cati ra.
50 Ta cati ndico ra Jesuu chi ra:
—Cuahan iti vehun. Ña cua cuvi
sehun —cati ra.
Tacan cuu, ta chinu ini racan
tuhun cha ni cati ra Jesuu, ta cuahan
ra. 51 Cha cua queta ra vehe ra, ta
quee musu ra cuu tiñu can vehe ra,
vati cua satahan ra chi ra. Tacan cuu,
ta quechaha cati ra chi ra ti:
—Cha ni nduvaha sehun —cati ra.
52 Ta nducu tuhun ra chi musu ra:
—¿Ñaan hora nduvaha sehi? —
cati ra.
Ta cati ndico musu ra ti:
—Icu ta hora cuu chi, ta ndico
cahni chi ra —cati ra.

53 Tacan cuu, ta chito ra ti suvi ni
hora can cati ra Jesuu chi ra ti ña
cua cuvi sehe ra, cati ra, ta chinu
ini ra chi ra Jesuu, ta chinu tahan
ini ndihi ñivi ra chi ra Jesuu.
54 Chacan cuu inga cuhva cha ni
savaha ra Jesuu, ta cha ni quee
ra ñuhun Judea, ta cuahan ra iti
Galilea. Chacan cuu uvi cuhva cha
ni savaha ra.

Soco Betesda ni sanduvaha ra Jesuu chi ra nduñiin

5 Tacan cuu, ta cua coo inga
vico sacahnu ñivi judío, ta
cuahan ra Jesuu iti ñuun Jerusalén.
2 Iyo iin soco nduta tichi ñuun
Jerusalén can, ta nani chi Betesda
chi tuhun hebreo. Iyo uhun yuhu
chi nu quihvi ñivi, ta yatin yu ñuun
iyo chi, ta nani yuhu can nu yaha
ri mbee. 3 Tuvi xaan ñivi cuhvi caa
tican. Iyo ñi cuaa. Iyo ñi cojo. Iyo
ñi nduñiin. Iyo ñi, ta tican ndatu
ñi nda cua nda cua tuñu nduta can,
4 vati iyo hora quichi tatun Ndioo,
ta quihvi ra tichi nduta, ta satuñu
ra chi chi. Tacan cuu, ta cua quihvi
tahan ñi cuhvi can, ta cua nduvaha
ñi, tu cua quihvi xihna cuii ñi, ta
cua naan cuehe tahan ñican. 5 Tican
iyo tahan iin rai, ta cha queta oco
chahun uni cuiya cha cuhvi ra.
6 Ndehe ra Jesuu chi racan nu caa
ra, ta ni chito ra ti nahan xaan cha
caa ra, ta quechaha nducu tuhun ra
chi ra ti:
—¿Atu cuni cun nduvaha cun? —
cati ra.
7 Ta cati ndico ra ndahvi can ti:
—Ra chahnu, cuni yu, soco yoni
cua tindee chihin yu. Yoni cua
cuiso chihin yu, ta cua quihvi yu
tichi nduta ya hora tuñu chi. Cha
cua quete, soco quihvi xihna inga
ñivi ndihi ni chaha —cati ra.
8 Ta cati ra Jesuu chi ra ti:
—Cuinda. Canihun yuvi cun, ta
cuahan iti vehun —cati ra.
9 Ta suvi ni hora can ni nduvaha
ra ndahvi can, ta canihin ra yuvi ra,
ta cuahan ra, ta quivi sábadu [quivi
cha ndaa tatun ñivi judío] cuu chi.
10 Chacan cuu cha quechaha cati
ñivi judío can chi ra ndahvi can ti:
—Sábadu cuu chi, ta ñahni ndatu
cha cua cuiso cun yuvi cun quivi
vitin —cati ñi.
11 Ta cati ndico ra chi ñi ti:
—Sanduvaha iin rai chihin yu, ta
maan ra cati ti na cua canihin yu
yuvi yu, ta na cuhin —cati ra.
12 Ta nducu tuhun ñi chi ra:
—¿Yoo ra cati chihun ti cua
canihun yuvi cun, ta cua cuhun?
—cati ñi.
13 Ta ña chito ra yoo rai cuu ra,
vati cha cuahan ra Jesuu, vati cha
ndutuvi ñivi tican. 14 Tacan cuu, ta
ni tahan ra Jesuu chi ra soco ndavi
ve ñuhun, ta cati ra Jesuu chi ra ti:
—Cha ni nduvahun. Ña cua
savaha con cuati, coto cua tahun
inga tu ndoho cahnu ca —cati ra.
15 Tacan cuu, ta cuahan racan, ta
cati ra chi ñi judío can ti:
—Ra Jesuu cuu ra sanduvaha
chihin yu —cati ra.
16 Chacan cuu cha cuni cani tahan
ñi chi ra Jesuu. [Cuni cahni ñi chi
ra,] vati savaha ra chacan quivi ii,
17 ta cati ra Jesuu chi ñi ti:
—Nda cua nda vitin satiñu ra
Ndioo suti ndihi ni quivi, ta ta ni
cuhva satiñu tahin ndihi ni quivi
—cati ra.

18 Chacan cuu cha cuni xaan ca ñi
cahni ñi chi ra. Cuni cahni ñi chi
ra, vati ña sacahnu ra quivi ii, ta
cuni cahni ñi chi ra, vati saxini ra
ti Ndioo cuu tahan ra, vati cha cati
ra ti ra Ndioo cuu sutu ra.

Iyo ndatu chi ra cuu sehe Ndioo

19 Ta cati ra Jesuu chi ñivi judío
can ti:
—Cati ndicha yu ti ñahni cha cuu
savaha ra cuu sehe Ndioo cha mani
maan ra. Ndacu ra cuhva ndehe ra
cha ni savaha sutu ra, vati ndacu
tahan ra cuhva ndacu sutu ra.
20 Chacan cuu chi, vati cuni mani ra
Ndioo chi sehe ra, ta sanahan ra chi
sehe ra ndihi cha ni savaha ra, ta
ni cua sanahan ra cha cahnu ca chi
sehe ra. Chacan cuu cha cua nduiyo
ndo. 21 Cha chaha ra suti cha natacu
ndico ñivi ndii, ta chaha tahan ra
cha iyo ndito ndico ñi. Ta ni cuhva
chaha tahan sehe ra cha iyo ndito
ndico ñivi cuhva ni cuni ra. 22 Ña
cua tachi tuni ra suti chi ñivi,
soco cha chaha ra ndatu chi sehe
ra, ta cua tachi tuni maan ra chi
ñi. 23 Chacan cuu cha cua sacahnu
ndihi ñivi chi sehe ra Ndioo cuhva
sacahnu ñi chi maan sutu ra. Tu ña
cua sacahnu ñivi chi sehe Ndioo, ña
cua sacahnu ñi chi ra Ndioo sutu ra,
ta maan ra cuu ra ni tava tiñu chi
sehe ra.
24 'Cati ndicha yu chi ndo ti tu
cua tasoho ñivi tuhun cha cahin,
tu cua cuinu ini ñi chi ra ni tava
tiñu chihin yu, cua coo ndito ñi
chi ra Ndioo. Ña cua cutuni ñi, ta
ni ña cua cuvi ñi cuenda ra Ndioo,
soco cua coo ndito ñi chi ra. 25 Cati
ndicha yu ti cua queta hora, ta
cua tasoho ñivi ña chinu ini chi ra
Ndioo. Cua tasoho ñi tuhun cahan
sehe ra Ndioo, ta cua coo ndito
ñi chi ra, ta vitin ni iyo hora can.
26 Iyo tu ndee ini chi ra suti, ta cua
cuhva ra cha cua coo ndito ñivi
chi ra. Ta ni cuhva chaha ra ndatu
chi sehe ra, ta cua cuhva tahan ra
cha cua coo ndito ñivi, 27 ta chaha
tahan ra suti ndatu cha cua tachi
tuni sehe ra, vati sehe ñivi ñuñivi
cuu ra. 28 Ña cua nduiyo ndo cha
cahin, vati cua queta hora, ta cua
cuni soho ñivi ndii cha cahan ra.
29 Tacan cuu, ta cua natacu ndico
ñivi ni savaha cha vaha, ta cua
coo ndito ñi chi ra Ndioo, ta ta ni
cuhva cua natacu ndico ñivi savaha
ndavaha ni, ta cua cutuni ñi.

Cuhva cua coto ñivi ti iyo ndatu chi ra Jesuu

30 [Ni vii cahan ra Jesuu chi ñi
judío can:]
'Ñahni cha cuu savahi cha mani
yu. Cua tachi tuni yu cuhva cua
cati suti, ta iin cha ndicha ndicha
cuu cha cua tachi tuni yu, vati ña
cua savahi cuhva cuni yu, soco cua
savahi cuhva cuni ra tachi chihin
yu. 31 Tu cua cuhve cuenda yoso
cuhva iye cha mani maan ni yu,
vasi cua saxini ndo ti ña ndicha
cuhva cati yu, 32 soco iyo inga ra
cha chaha cuenda yoso cuhva iye,
ta chite ti chaha ndicha ra cuenda
yoso cuhva iye. 33 Tava tiñu ndo
chi tahan ndo nu iyo ra Juaan ra
sacuanduta, ta cati tuhun ra iin cha
ndicha. 34 Ñavi cha cati tuhun ñivi
quihin cuenda yu, soco cati tuhun
yu tuhun can, vati cuni yu cha cua
cacu ndo. 35 Ra Juaan can chaha

cuenda yoso cuhva iye, soco suhva
ni hora cuni ndo cusii ini ndo chi
ra nu cati tuhun ra. 36 Cahnu cuu
tuhun cati tuhun ra Juaan can
cuenda yu, soco cahnu xaan ca cuu
tuhun cati tuhun ra suti, ta yuhu
ndacu yu ndihi tiñu cha chaha ra
suti chihin yu. Tacan cua coto ndo
yoso cuhva iye, ta cua coto ndo ti
ra suti cuu ra ni tava tiñu chihin yu.
37 Tachi ra suti chihin yu. Chacan
cuu cha maan ra chaha cuenda
yoso cuhva iye, ta maan ndo ña ta
tasoho ndo cha cahan ra, ta ni ña
ni ndehe ndo yoso cuhva caa ra.
38 Ña tasoho ndo tuhun cha cahan
ra, ta ni ña chinu ini ndo chi sehe
ra, ta maan ra ni tava tiñu chi ra.
39 Sacuaha xaan ndo tutu Ndioo ni
chacoo tiempu chahnu. Sacuaha
ndo chi chi, vati saxini ndo ti tacan
ni cua coo ndito ndo chi ra Ndioo,
ta tutu can chaha cuenda yoso
cuhva iye, 40 ta vitin ña cuni ndo
cuinu ini ndo chihin yu, ta tacan
sa cua coo ndito ndicha ndo chi ra
Ndioo.
41 'Ña cati yu chacan, vati cuni
yu cha cua sacahnu ndo chihin yu,
42 soco chite ti ña cuni mani ndo
chi ra Ndioo. 43 Yuhu cha quichi
yu cuenda suti, ta maan ndo ña
quihin cuenda ndo chihin yu. Tu
cua quichi inga ñivi cuenda suvi
ni maan ñi, cua quihin cuenda
ndo chi ñi. 44 Ña cua cuu cuinu ini
ndo, vati cuni ndo cha cua sacahnu
tahan ndo chi ndo. Ña cuni ndo
cha cua sacahnu ra Ndioo chi ndo,
ta iin tuhun ni maan ra iyo. 45 Ña
cua saxini ndo ti yuhu cuu ra cua
tiso cuati ndo iti nuun ra suti, vati
Moisee cuu ra cha ni tiso cuati ndo
nda ni iti chata, ta cuenda maan
ra saxini ndo ti cua coo vaha ndo.
46 Tu cua cuinu ndicha ini ndo chi
ra Moisee, cua cuinu tahan ini ndo
chihin yu, vati iti chata cha ni taa
ra nu tutu yoso cuhva cua coi. 47 Tu
ña cua cuinu ndicha ini ndo tuhun
cha ni taa ra, tacan tucu ña cua
cuinu ini ndo tuhun cha cahan yu
—cati ra Jesuu chi ñivi judío can.

Chaha ra Jesuu cha chachi uhun mil rai

(Mt. 14.13-21; Mr. 6.30-44; Lc. 9.10-17)

6 Tacan cuu, ta cuahan ra Jesuu
chi ra sacuaha chi ra inga
chiyo tañuhun Galilea, ta nani
tahan tañuhun can tañuhun Tiberia.
2 Tuvi ñivi ndicu chi ra Jesuu, vati ni
ndehe ñi cuhva cha ni savaha ra, ta
cahnu xaan cuhva ni savaha ra, vati
sanduvaha ra chi ñivi cuhvi. 3 Tacan
cuu, ta iti yucu cuahan ra Jesuu chi
ra sacuaha chi ra, ta ni chacunda ra
tican. 4 Cha yatin cua nducahnu vico
cuenda cha ni cacu ñivi Israel ñuhun
Egipto iti chata cha sacahnu ñivi
judío can. 5 Tacan cuu, ta ni canihin
nuun ra Jesuu, ta ndehe ra cha tuvi
ñivi vachi nu ndaa ra, ta quechaha
cati ra chi ra Felipe ti:
—¿Ndaa iti cua sata yo cha cua
cachi ñi?
6 Tacan cati ra Jesuu chi ra, vati
cuni ra coto ra yoso cuhva cua cati
ndico ra Felipe, soco chito maan
ra ñaan cha cuu cha cua savaha ra,
7 ta cati ndico ra chi ra Jesuu ti:
—Tu cua sata yo uvi ciendu
denario xuhun cha cuu paan, ña
cua queta cha cua cachi ñi. Masi
suhva cua cachi iin iin ñi, soco ña
cua queta chi —cati ra.

8 Tacan cuu, ta nducahan inga
ra sacuaha chi ra. Ndree yani ra
Simón Pedro cuu ra, ta quechaha
cati ra chi ra ti:
9 —Cha iyo iin ra luhu ihya, ta
ndiso ra uhun paan ta uvi tiaca,
soco ña cua queta chacan, vati tuvi
ñivi cuu ñi —cati ra.
10 Tacan cuu, ta cati ra Jesuu chi
ra sacuaha chi ra ti:
—Cua cati ndo ti na cua cunda ñi
—cati ra.
Tican nu iyo ñi iyo xaan ita cuii.
Chacan cuu cha ni chacunda ra rai,
ta vasi queta uhun mil ra.
11 Tacan cuu, ta ni quihin ra Jesuu
paan can, ta chaha ra iin tiahvi
ndioo chi ra Ndioo, ta natahvi ra
chi chi chi ra ta ra. Ta ni cuhva
savaha ra Jesuu chi tiaca can, ta
chachi vaha ra rai can. 12 Ndaha
ini ra ta ra, ta cati ra Jesuu chi ra
sacuaha chi ra ti:
—Cua canihin vaha ndo ndihi
pedazu cuati cha ni ndoo. Chacan
cuu cha ñahni chi cua ndoyo ñuhun
—cati ra.
13 Tacan cuu, ta canihin vaha ra
ta ra ndihi chi, ta queta uchi uvi
tica sacutu ra, ta uhun paan ni cuu
chi, ta cha ña ni ndihi ca chachi ñi
cuu chacan. 14 Ndehe ndihi ñivi can
cha ni savaha ra Jesuu cuhva cahnu
xaan can, ta quechaha cati ñi chi
tahan ñi cuenda ra Jesuu ti:
—Ndicha ti rahya cuu ra cha cua
coo nu ñuhun ñuñivi ya, ta cua
cahan ra cuenda ra Ndioo —cati ñi.
15 Tacan cuu, ta chito ra Jesuu ti
cua quihin ñi chi ra, ta cua sanini
ñi chi ra cha cua cundaca ñahan
ra chi ñi. Chacan cuu cha nacoo
ra chi ñi, ta quee ndico tucu ra, ta
cuahan ndico ra iti yucu cha maan
iin tuhun ni ra.

Ni chica ra Jesuu nu nduta

(Mt. 14.22-27; Mr. 6.45-52)

16 Tacan cuu, ta cha cua cuaa, ta
cuahan ra sacuaha chi ra Jesuu iti
yuhu tañuhun can. 17 Quihvi ra ta
ra tichi tundoo, ta cuahan ra. Iti
ñuun Capernaum inga chiyo nduta
can cuahan ra, ta naan xaan hora
can, ta ña ta quichi ra Jesuu nu
iyo ra. 18 Nihin suhva quechaha
tahnu nduta, vati nihin xaan caa
tati. 19 Tacan cuu, ta sacunu ra ta
ra tundoo can, ta queta iin uhun
a iin iñu kilómetro cha chinu chi,
ta quechaha ndehe ra ta ra ti cha
vachi ra Jesuu. Chica ra nu nduta,
ta cha cuyatin ra chi tundoo can.
Tacan cuu, ta quechaha cuyuhvi ra
ta ra, 20 ta quechaha cati ra Jesuu
chi ra ta ra ti:
—Ña cuyuhvi ndo, vati yuhu cui
—cati ra.
21 Tacan cuu, ta cusii ini ra ta
ra cha cua quihvi tahan ra Jesuu
tichi tundoo can. Tacan cuu, ta cha
queta tundoo yuhu nduta can nu ni
cuahan ra ta ra.

Nanducu ñivi chi ra Jesuu

22 Tuvi inga quivi, ta ni vii iyo ñivi
can inga chiyo nduta can. Chito ñi
ti iin tuhun ni tundoo ni chacoo
yuhu tañuhun, ta chito ñi ti quihvi
ra sacuaha chi ra Jesuu, ta cuahan
ra ta ra, soco ña quihvi tahan ra
Jesuu. 23 Iyo ca tundoo quee iti
ñuun Tiberia, ta queta chi yatin
nu ni chaha ra Jesuu tiahvi ndioo
chi ra Ndioo, ta sacachi ra chi ñi,
24 ta ndehe ñi ti yoni ra Jesuu iyo,

ta cha cuahan ra sacuaha chi ra.
Chacan cuu cha quihvi tahan ñi
tichi tundoo can, ta cuahan ñi iti
ñuun Capernaum. Cuahan ñi, vati
nanducu ñi chi ra Jesuu.

Jesuu cuu sava ta cua iin cha cua cachi ñivi, vati chaha ra cha cua coo ndito ñivi chi ra Ndioo

25 Nanihin ñivi can chi ra Jesuu
tican inga chiyo nduta can, ta
quechaha nducu tuhun ñi chi ra ti:
—¿Ñaan hora ni queta cun ihya,
ta Maestru? —cati ñi.
26 Ta cati ndico ra Jesuu chi ñi ti:
—Cati ndicha yu ti nanducu ndo
chihin yu, soco ñavi vati ndehe ndo
iin cha cahnu. Nanducu ndo chihin
yu, vati chahi cha chachi ndo, ta
ndaha ini ndo. 27 Ña cua nanducu
ni ndo cha cua cachi ndo cuenda
ñuhun ñuñivi ya, vati chacan ña
cua ndunahan chi chi ndo, soco
na cua nducu ndo cha cua coo chi
ndo cuenda ra Ndioo, vati cua coo
chi chi ndo ndihi ni quivi ndihi ni
tiempu. Cha cua cuhva ra cuu sehe
ñivi chihin ndo cuu chi, vati chi
racan cha chaha ra Ndioo suti tu
ndee ini. [Chacan cuu cha chito ndo
yoo rai cuu ra] —cati ra.
28 Ta cati ñi chi ra Jesuu ti:
—¿Ñaan cha cuu cha cua savaha
ndi, ta cua savaha ndi cuhva cuni
ra Ndioo? —cati ñi.
29 Ta cati ndico ra Jesuu chi ñi ti:
—Cha tava tiñu ra Ndioo chi iin
rai. Tu cua cuinu ini ndo chi ra, cua
savaha ndo cuhva cuni ra Ndioo —
cati ra.
30 Ta cati ñi chi ra ti:
—¿Ñaan cuhva cua savaha maun?
Tu cua savahun iin cuhva, cua
ndehe ndi, ta cua cuinu ini ndi
chihun. ¿Ñaan cha cuu cha cua
savahun? 31 Iti chata ni chachi ñivi
yo maná cha ni chaha ra Ndioo
chi ñi. Chachi ñi chi chi tichi cuhu
cuhva cati tutu Ndioo, vati cati chi
ti chaha ra Ndioo cha chachi ñi,
vati iti siqui andivi nuun chi. Tacan
cati tutu Ndioo —cati ñi.
32 Ta cati ndico ra Jesuu chi ñi ti:
—Cati ndicha yu ti ñavi ra Moisee
cuu ra ni chaha cha chachi ñi iti
chata, soco ra Ndioo cuu ra, ta
vitin cua cuhva ra cuu suti iin cha
ndicha ndicha chi ndo. 33 Cha ni
tachi ra Ndioo iin rai nu iyo ndo.
Cha quichi nuun ra iti siqui andivi,
ta maan ra cuu ra cua cuhva cha
cua coo ndito ñivi ñuñivi —cati ra
Jesuu.
34 Ta cati ñi chi ra Jesuu ti:
—Ra chahnu, na cua cuhvon cha
ni cati cun chihin ndi ndihi ni quivi
—cati ñi.
35 Ta cati ndico ra Jesuu ti:
—Yuhu cuu sava ta cua iin cha
cua cachi ndo, vati cua cuhve cha
cua coo ndito ndo. Tu cua cuinu
ini ndo chihin yu, cua cuu ndo
sava ni ta cua iin ñivi, ta ña cua
cuisoco ca ndo, [vati ña cua ndoyo
ñuhun ndo, soco cua coo ndito
ndo chihin yu]. 36 Cha cati yu chi
ndo ti cha ni ndehe ndo chihin yu,
ta ña ta cuinu ini ndo chihin yu.
37 Cua cuhva ra suti cha cua cuinu
ini ñivi chihin yu. Ndihi ñican
cua coo chihin yu, ta ña cua tava
ndai chi ñivi cua cuinu ini chihin
yu. 38 Iti siqui andivi quichi nuun
yu, vati cua savahi cuhva cuni ra
ni tava tiñu chihin yu, ta ña cua
savahi cuhva cuni yu. 39 Ña cuni ra

cha cua ndoyo ñuhun ni iin ñi cha
iyo cuenda yuhu, soco cua natacu
ndico ñi quivi cua cutuni ñivi nu
cuahan quivi. 40 Cuni ra suti cha
cua coo ndito ñivi chinu ini chi
sehe ra. Cua coo ndito ñi chi ra
ndihi ni quivi ndihi ni tiempu, vati
cua cuhve tu ndee ini chi ñi, ta cua
natacu ndico ñi quivi cua cutuni
ñivi ndacu ndavaha ni —cati ra
Jesuu chi ñivi judío can.
41 Tacan cuu, ta ña ndoo ñivi judío
can vaha, ta quechaha cati ñi chi
tahan ñi ti:
—Ña vaha, vati cati ra Jesuu ti
maan ra cuu ra cha ni quichi nuun
iti siqui andivi. 42 Ña vaha cha
cahan ra tacan, vati nacoto yo chi
sutu ra, ta nacoto yo chi sihi ra. Ra
José cuu sutu ra, ta maan ra nani
Jesuu. Ña vaha cha cati ra ti iti
siqui andivi ni quichi nuun ra —
cati ñi chi tahan ñi.
43 Tacan cuu, ta cati ra Jesuu chi
ñi ti:
—Ña cua cahan xaan ndo chi
tahan ndo. 44 Ni tava tiñu ra suti
chihin yu. Tu ña cua tindee ra
chi ndo, ña cua cuu cuinu ini ndo
chihin yu. Tu cua cuinu ini ndo,
cua cuhve tu ndee ini chi ndo, ta
cua natacu ndico ndo quivi cua
cutuni ñivi ndacu ndavaha ni. 45 Iti
chata cha ni taa ra ni cahan cuenda
ra Ndioo tichi tutu ra, vati cati ra ti
chaha ra Ndioo cha chini tuni chi
ndihi ñivi chinu ini chi ra, cati tutu
ra. Tu cua tasoho ndo cha cahan
suti, tu cua savaha ndo cuhva cati
ra, cua cuinu ini ndo chihin yu.
46 'Yoni ñivi ñuñivi cha ni ndehe
chi suti, soco iyo iin ra ni tava tiñu
ra, ta iin tuhun ni racan cuu ra ni
ndehe chi ra. 47 Yuhu cati ti tu cua
cuinu ini ndo chihin yu, cua coo
ndito ndo chihin yu ndihi ni quivi
ndihi ni tiempu. 48 Sava ni ta cua
iin cha chachi ndo cuu yuhu, vati
cua cuhve cha cua coo ndito ndo.
49 Iti chata chachi ñivi ndo maná
cha ni chaha ra Ndioo, soco queta
quivi ni chihi tahan ñi. 50 Vitin cha
ni tachi ra Ndioo cha cuu sava ni ta
cua iin cha cua cachi ndo. Chacan
cuu cha cua cachi ndo, ta ña cua
ndoyo ñuhun ndo cuenda ra Ndioo.
51 Yuhu cuu ra cha ni quichi nuun
iti siqui andivi, ta cui sava ni ta cua
iin cha cua cachi ndo, ta cua cuhve
cha cua coo ndito ndo chi ra Ndioo.
Tu cua cachi ndo cha cua cuhva yu,
cua coo ndito ndo chihin ra Ndioo
ndihi ni quivi ndihi ni tiempu, vati
cua cuhva cuenda yu cuñu yu
cuenda ñivi ñuñivi. Chacan cuu cha
cua cuu coo ndito ñi chi ra Ndioo.
Tacan ni cati ra Jesuu chi ñi.
52 Tacan cuu, ta quechaha cahan
yuhu ñivi judío can chi tahan ñi, ta
cati ñi ti:
—¿Yoso cua savaha ra, ta cua cuu
cachi yo cuñu ra? —cati ñi.
53 Ta cati ra Jesuu chi ñi ti:
—Cati ndicha yu ti tu ña cua cachi
ndo cuñu ra cuu sehe ñivi, tu ña
cua coho ndo niñi ra, ña cua coo
ndito ndo chi ra Ndioo. 54 Tu cua
cachi ndo cuñu yu, tu cua coho
ndo niñi yu, cua coo ndito ndo chi
ra Ndioo ndihi ni quivi ndihi ni
tiempu, vati cua cuhve tu ndee ini
chi ndo, ta cua natacu ndico ndo
quivi cua cutuni ñivi ñuñivi. 55 Tu
cua cachi ndo cuñu yu, tu cua coho
ndo niñi yu, cua coo ndicha tu ndee
ini chi ndo. 56 Tu tacan cua savaha

ndo, cua coi chi ndo, ta cua coo ndo
chihin yu. [57] Iyo ndito ra cuu suti,
ta racan cuu ra ni tava tiñu chihin
yu. Chacan cuu cha iyo ndito yu,
vati tachi ra suti chihin yu. Tu cua
coo ndo chihin yu, cua coo ndito
ndo chihin yu. [58] Yuhu cuu ra ni
quichi nuun iti siqui andivi. Yuhu
cuu sava ta cua cha cua cachi ndo,
soco ña cua tahan ndo cuhva ni
tahan ñivi yo iti chata. Chachi ñi
maná can, soco queta quivi ni chihi
tahan ñi. Tu cua coo ndo chihin yu,
cua coo ndito ndo chihin yu ndihi
ni quivi ndihi ni tiempu.
[59] Tacan cati ra Jesuu ve ñuhun
iyo ñuun Capernaum can nu ni
sacuaha ra chi ñivi can.

Tuhun cha cua coo ndito ñivi chi ra Ndioo ndihi ni quivi ndihi ni tiempu

[60] Tuhun can ni chini soho tahan
ñivi sacuaha chi ra, ta quechaha
cati ñi chi tahan ñi ti:
—Ii xaan cha cua cuinu ini yo
tuhun cahan ra, vati yoni cua cuu
tasoho chacan —cati ñi.
[61] Tacan cuu, ta chito ra Jesuu
chi anima ra ti quechaha cahan ñi
tuhun can, ta cati ra chi ñi ti:
—Ña vaha cha saxini xaan ndo
cuenda chacan. [62] Nu cua ndehe
ndo cha cua cuhun ndico ra cuu
sehe ñivi nu ni chacoo ra iti siqui
andivi nu quichi quivi, ta ña vaha
cha cua saxini ndico tucu ndo.
[63] Maan ra Tati Ndioo cuu ra chaha
cha iyo ndito yo, ta ñahni yavi ndaa
cuñu yo. Cha cati yu tuhun can,
vati tacan cua coto ndo yoso cuhva
iyo ra Ndioo, ta cua coto ndo yoso
cuhva cua coo ndito ndo, [64] soco iyo
ni ndo ña cua cuinu ini ndo.
Tacan cati ra Jesuu, vati nda ni
quivi xihna cuii chito ra ndaa ñi
cuu ñi ña cua cuinu ini chi ra, ta
chito ra ndaa ra cuu ra cua xico
tuhun chi ra. [65] Cati ndico ra Jesuu
ti:
—Chacan cuu cha cati yu ti tu ña
cua cuhva ra cuu suti, ña cua cuu
cuinu ini ndo chihin yu —cati ra.
[66] Tacan cuu, ta quechaha saña
ñivi sacuaha chi ra. Tuvi ñivi cuu
ñi saña chi ra, ta ña chahan ca ñi
chi ra. [67] Tacan cuu, ta quechaha
nducu tuhun ra Jesuu chi uchi uvi
ra sacuaha ndicha chi ra ti:
—¿Atu cua cuhun tahan ndo chi
ñivi can? —cati ra.
[68] Ta cati ndico ra Simón Pedro
chi ra ti:
—Ñahni nu cua cuhun ndi, vati
maun cuu ra cati tuhun chi ndi
yoso cuhva cua coo ndito ndi chi ra
Ndioo. [69] Cha chinu ini ndi chihun,
ta cha chito ndi ti maun cuu ra
Cristo, vati sehe ra Ndioo cuun, ra
chahnu —cati ra Pedro.
[70] Ta cati ra Jesuu chi ra ta ra ti:
—Yuhu nacachi chi ndihi ndo, ta
uchi uvi rai cuu ndo, soco cuihna
cuu iin ndo —cati ra.
[71] Cahan ra tacan cuenda ra Juda
Iscariote sehe ra Simón, vati racan
cua xico tuhun chi ra Jesuu, ta
chica tahan ra chi ra icaa ni.

Ña ni chinu ini yani ra Jesuu chi ra

7 Tacan cuu, ta chica cuu ra
Jesuu ñuun ta ñuun iti ñuhun
Galilea can. Ña cuni ra cuhun ra iti
ñuhun Judea, vati nducu ñivi judío
cuhva cha cua cahni ñi chi ra. [2] Cha
yatin cua coo vico cha iyo cuenda
tiahva cha cua sacahnu ñivi judío

can. 3 Chacan cuu cha quechaha
cati yani ra Jesuu chi ra ti:
—Saña tiñu ndaca cun ihya, ta
cuahan iti ñuhun Judea. Chacan
cuu cha cua ndehe tahan amigu
cun iyo tican ndihi cha ndacu cun.
4 Tu cua cuni yo cha cua nacoto ñivi
chi yo, ña cua cuindi xehe yo. Na
cua ndehe ndihi ñivi cuhva ndacu
cun —cati ra chi ra Jesuu.
5 Tacan cati yani ra Jesuu chi ra,
vati ña chinu ini ra chi ra. 6 Chacan
cuu cha cati ra Jesuu chi ra ti:
—Ña ta queta quivi cha cua cuhin,
soco ndihi ni quivi cua cuu cuhun
maan ndo. 7 Ña cua cuxaan ini ñivi
chihin ndo, soco chi yuhu xaan
xaan cuni ñi ndehe ñi, vati chahi
cuenda yoso cuhva iyo ñi, ta mani
ndavaha ni ndacu ñi. 8 Cuahan
maan ndo vico, soco yuhu ña cua
cuhin, vati ña ta queta hora cha cua
nacoto ñi yoo rai cui —cati ra.
9 Tuhun can cati ra Jesuu chi ra ta
ra, ta ni ndoo ra ñuhun Galilea can.

Cuahan ra Jesuu vico cha iyo cuenda tiahva

10 Tacan cuu, ta cuahan yani ra
Jesuu vico, ta sa cuahan tahan
ra Jesuu, soco ña ndehe ñivi cha
cuahan ra, vati cuahan xehe ra.
11 Nanducu ñivi judío chi ra vico, ta
quechaha nducu tuhun ñi ti:
—¿Ndaa iyo ra? —cati ñi.
12 Cuaha xaan cahan ñi cuenda ra
Jesuu, vati iyo ñi cati ti vaha xaan
rai cuu ra, soco inga ñi cati ti ña
ndicha ra, vati sandahyu ñahan ra
chi ndihi ñivi, cati ñi.
13 Ña cachin cahan ñi cuenda ra,
vati yuhvi ñi chi ra cumi tiñu iyo
cuenda ñivi judío can.
14 Tichi vico can cuahan ra Jesuu
iti ve ñuhun, ta quihvi ra cora soco
ndavi, ta sa quechaha sacuaha ra
chi ñivi. 15 Iyo xaan cuni ñivi judío
can, ta quechaha nducu tuhun ñi
chi tahan ñi ti:
—¿Ñacu chito xaan ra, ta ñahni
cha sacuaha ra? —cati ñi.
16 Ta cati ndico ra Jesuu chi ñi ti:
—Ñavi tuhun saxini yu sacuahi
chi ndo, soco tuhun ra ni tava tiñu
chi yu sacuahi chihin ndo. 17 Tu
cua cuni ndo savaha ndo cuhva
cuni ra, cua coto ndo ñaan cha cuu
tuhun ra, ta cua coto ndo a tuhun
Ndioo cati tuhin a cati tuhin tuhun
saxini yu. 18 Cahan ñivi cuenda
suvi ni maan ñi, vati cuni ñi cha
cua sacahnu ñivi chi ñi, soco yuhu
cuni yu cha cua sacahnu ñivi chi ra
ni tava tiñu chihin yu. Chacan cuu
cha cahan ndicha yu, ta ña tuhve
sandahyu ñahan.
19 'Chaha cuenda ra Moisee ley
Ndioo chihin yo, soco yoni ndo
sacuinu cuhva cati chi. ¿Ñacu cuni
cahni ndo chihin yu? —cati ra
Jesuu.
20 Ta cati ndico ñivi can chi ra ti:
—Ña vaha cuni xini cun, vati yoni
cuni cahni chihun —cati ñi.
21 Ta cati ndico ra Jesuu chi ñi ti:
—Iin cha cahnu cha ni savahi
quivi cahnu, ta nduiyo ndo.
22 Chaha ra Moisee costumbre cha
cua tahnda ñiin xini xuu ra cuati
ndihli, soco ñavi ra Moisee cuu ra,
vati iin ra cuu sutu ñuun iti chata
cuu ra. Masi quivi ii cuu chi, soco
ni sacuinu ndo costumbre can.
23 Sacahnu ndo costumbre can quivi
ii, vati cuni sacuinu ndo cuhva
cati ley Moisee, soco nduxaan ndo

chihin yu, vati sanduvahi chi ñivi,
ta quivi ii cuu chi. 24 Ña cua tachi
tuni ndo cuhva saxini maan ndo,
soco cua tachi tuni ndo iin cha
ndicha ndicha —cati ra Jesuu chi
ñi.

Cati tuhun ra Jesuu ndaa iti quichi ra

25 Tacan cuu, ta quechaha
nducu tuhun uvi uni ñivi xu ñuun
Jerusalén can ti:
—¿Atu ña ndicha ti rahya cuu ra
nanducu ñi, vati cuni cahni ñi chi
ra? 26 Vachi ra ihya, ta cati tuhun
ra, ta ña cahan ra cumi tiñu chi
ra. Vasi saxini ra ta ra ti ra Cristo
cuu ra, ta ni tava tiñu ra Ndioo chi
ra, 27 soco chito yo ndaa iti vachi
ra, soco cua quichi ra cuu Cristo, ta
yoni cua coto ndaa iti cua quichi
ra —cati ñi.
28 Tacan cuu, ta sacuaha ra Jesuu
chi ñivi. Iyo ra tichi cora soco ndavi
can, ta quechaha cati ra ti:
—Nacoto ndo chi yuhu, ta chito
ndo ndaa iti vachi yu. Ñavi cha
cuni main vachi, soco iyo ra ni tava
tiñu chihin yu, ta rai ndicha ndicha
cuu ra, soco ña nacoto ndo chi ra.
29 Yuhu nacote chi ra, vati iti nuun
ra quichi yu, ta maan ra cuu ra ni
tava tiñu chihin yu —cati ra chi ñi.
30 Chacan cuu cha cuni ñi tiin ñi
chi ra, soco ña cuu, vati ña ta queta
hora ra. 31 Tacan cuu, ta chinu
ini ñivi chi ra. Tuvi ñi cuu ñi, ta
quechaha cati ñi ti:
—Cuaha xaan cuhva cha ni savaha
rahya, soco ra cuu Cristo ña cua
savaha ca ra cuhva quivi cua quichi
ra —cati ñi.

Tachi ra fariseo tatun ra, vati cua tiin ra chi ra Jesuu

32 Chini soho ra fariseo cha cahan
ñivi cuenda ra Jesuu. Chacan cuu
cha nduinuun ra sutu chahnu chi ra
fariseo, ta tachi ra chi ra cuu tatun
ra, vati cua tiin ra chi ra Jesuu.
33 Tacan cuu, ta quechaha cati ra
Jesuu chi ñivi can ti:
—Suhva ni ca quivi cua coi chi
ndo, ta sa cua cuhin nu iyo ra ni
tava tiñu chihin yu. 34 Cua nanducu
ndo chihin yu, soco ña cua nanihin
ndo, ta ni ña cua cuu cuhun ndo nu
cua cuhin —cati ra.
35 Tacan cuu, ta quechaha cahan
ñivi judío can chi tahan ñi, ta cati
ñi ti:
—¿Ndaa iti cua cuhun ra, ta ña
cua cuu nanihin yo chi ra? ¿Atu
cua cuhun ra nu iyo ñivi yo chi ñivi
griego? ¿Atu cua sacuaha ra chi
ñivi griego can? 36 ¿Ñaan cha cuu
tuhun cha cati ra ti cua nanducu
yo chihin ra, soco ña cua nanihin
yo chihin ra? ¿Ñaan tuhun cuu cha
cati ra ti ña cua cuu cuhun yo nu
cua cuhun ra? Tacan cahan ñi chi
tahan ñi.

Cua coo ra Tati Ndioo chi ñivi chinu ini chi ra Jesuu

37 Cha cua ndihi vico can, ta ni
iyo ra Jesuu. Nihin xaan cahan ra,
ta quechaha cati ra chi ñi ti:
—Tu cua neti ndo nduta, na cua
quichi ndo chihin yu, ta cua cuhve
cha cua coho ndo. 38 Tu cua cuinu
ini ndo chihin yu, cua cuu anima
ndo sava ni ta cua iin yuta cha ña
cua ndoco, ta cua coo ndito ndo

cuhva cati tutu Ndioo —cati ra
Jesuu.
39 Tuhun can cati ra Jesuu, vati
chaha ra cuenda yoso cuhva cua
coo ra Tati Ndioo chi ñivi chinu ini
chi ra. Ña ta quichi ra Tati Ndioo,
vati ña ta cuhun ndico ra Jesuu iti
siqui andivi.

Cha ndusaca cuni ñivi can

40 Iyo ñivi chini soho ñi tuhun cha
cahan ra Jesuu, ta quechaha cati
ñi ti:
—Ndicha ti racan cahan cuenda ra
Ndioo —cati ñi.
41 Inga ñi cati ñi ti:
—Ra Cristo cuu ra, vati ni tava
tiñu ra Ndioo chi ra.
Soco cati inga tucu ñivi ti:
—Ña cua quichi ra Cristo iti
ñuhun Galilea, vati cati tutu Ndioo
ti ñivi ra David cua cuu ra Cristo
can. 42 Cua quichi ra ñuun Belén nu
ni chacoo ra David iti chata. Tacan
cati tutu Ndioo —cati ñi.
43 Chacan cuu cha ña nduinuun
ñivi can, [vati ña nihin ñi cuhva
ndaa iti ni quichi ra Jesuu]. 44 Iyo
ñivi cuni ñi tihi ñi chi ra ve caa,
soco yoni tiin chi ra.

Ña chinu ini ra cumi tiñu judío chi ra Jesuu

45 Tacan cuu, ta cuahan ndico ra
tatun can nu iyo ra sutu chahnu
chi ra fariseo, ta quechaha nducu
tuhun ra ta ra chi ra tatun ti:
—¿Ñacu ña ndaca ndo chi ra? —
cati ra.
46 Ta cati ndico ra tatun chi ra ti:
—Yoni cahan cuhva ni cahan
racan —cati ra.
47 Ta cati ra fariseo can chi ra ti:
—Cha ni sandahyu ñahan tahan
ra chihin ndo. 48 Ña chinu ini ni iin
tuhun ndi chi ra, ta ra cumi tiñu
cuu ndi, ta ra fariseo ña ni chinu
tahan ini ni iin ra, 49 soco ñivi can
ña chito ñi ñaan cha cuu cha cati
ley chahnu yo, ta ni ñavi cha vaha
vihi ndacu ñi —cati ra.
50 Iyo tahan ra Nicodemo nu iyo
cuiti ra ta ra. Suvi ra Nicodemo cuu
ra ni chahan nu ra Jesuu iin cha
cuaa, ta ra cumi tiñu cuu tahan ra,
ta quechaha cati ra Nicodemo can
chi tahan ra ti:
51 —Ña chaha ley yo cha cua tachi
tuni yo chi ñivi, tu ña cua tasoho
xihna yo cha cua cati ñi. Ña cua
tachi tuni yo, tu ña cua coto vaha
yo ñaan cha cuu cha ni savaha ñi
—cati ra.
52 Tacan cuu, ta cati ndico ra ta
ra ti:
—¡Joi! Vasi iti ñuhun Galilea
quichi tahun. Na cua sacuahun
tutu Ndioo, ta cua coton ti ñahni ra
cahan cuenda ra Ndioo cua quichi
iti ñuhun Galilea —cati ra.

Iyo iin ñahan ndacu xaan cuati

53 Tacan cuu, ta cuahan ra ta ra iti
vehe ra.
8 Tacan cuu, ta cuahan ra Jesuu
iti yucu Olivo. 2 Tuvi inga
quivi, ta cuahan ndico ra iti ve
ñuhun. Ni vii nahan, ta cuahan ra,
ta nducuiti ndico tucu ñivi nu iyo
ra. Ni chacunda ra, ta sa quechaha
sacuaha ra chi ñi. 3 Tacan cuu, ta
vachi ra sacuaha ley chahnu chi ra
fariseo nu iyo ra. Vachi ndaca ra
ta ra iin ñahan, vati ndehe ra nu
ni chacoo ña ndavaha ni chi ra rai
inga chiyo, ta sayaha ra chi ña nu

nducuiti ñivi chi ra. [4]Tacan cuu, ta
quechaha cati ra chi ra Jesuu ti:
—Maestru, cha tiin ñivi chi ñahya
suvi ni hora cha ndacu ña ndavaha ni
chi ra rai inga chiyo. [5]Iti chata cati ra
Moisee tichi ley ti chi yuu cua cahni ndi
chi ñahan savaha ndavaha ni can, ta
yoho, ¿ñaan cua cati cun?
[6]Tacan cati ra ta ra, vati cuni ndehe
ra a ña vaha cua cati ndico ra Jesuu,
ta cua cuu tiso ra ta ra cuati ra. Tacan
cuu, ta ni chacunda toho ra Jesuu, ta
sa quechaha taa ra chi nundaha ra nu
ñuhun. [7]Ni vii nducu tuhun xaan ra ta
ra chi ra, ta sa ni chacuinda ndico ra,
ta quechaha cati ra chi ra ta ra ti:
—Tu ña ta savaha ndo ni iin cha
ndavaha ni, na cua cani xihna ndo
yuu chi ña —cati ra.
[8]Tacan cuu, ta ni chacunda toho
ndico ra Jesuu, ta taa ndico ra nu
ñuhun. [9]Chini ra ta ra tuhun cha cati
ra Jesuu, ta sa quechaha ca chahan ra
ta ra. Cuahan xihna ra chanihin ca, ta
sa cuahan ndihi ca ra ta ra. Tacan cuu,
ta iin tuhun ni ña ñahan can ni ndoo
chi ra Jesuu. [10]Ndehe ra Jesuu ti cha
cuahan ndihi ca ñivi, ta sa quechaha
cati ra chi ña ñahan can ti:
—Yoho sihi, cha cuahan ra ni tiso
cuati cun. ¿Atu yoni cua tachi tuni
chihun? —cati ra.
[11]Ta cati ndico ña chi ra ti:
—Ña ta yoni cahan, ra chahnu —
cati ña.
Ta cati ra Jesuu chi ña ti:
—Ni ña cua tachi tuni yu chihun.
Cuahan, ta ña savaha con cuati —cati ra.

Jesuu cuu sava ni ta cua iin ñuhun ndichin cha cua ndehe ñivi ñuñivi

[12]Tacan cuu, ta quechaha cati
ndico tucu ra Jesuu chi ñivi can ti:
—Yuhu cuu sava ni ta cua iin
ñuhun ndichin cua ndehe ñivi
ñuñivi. Tu cua cuinu ini ndo chihin
yu, ña cua savaha ndo ndavaha ni,
vati ña cua coo ndo nu naan. Cua
coo ndito ndo chi ra Ndioo, vati cua
coo ra cuu sava ni ta cua iin ñuhun
ndichin chihin ndo —cati ra.
[13]Ta cati ra fariseo chi ra ti:
—Suvi ni maun chaha cuenda
yoso cuhva iyo cun. Chacan cuu
cha ña chito ndi a ndicha cuhva
cati cun —cati ra.
[14]Ta cati ndico ra Jesuu chi ñi ti:
—Chahi cuenda yoso cuhva iye,
soco cha ndicha cuu chi, vati chite
ndaa iti ni quichi yu, ta chito tahin
ndaa iti cua cuhun ndico yu. Maan
ndo ña chito ndo ndaa iti ni quichi
yu, ta ni ña chito ndo ndaa iti cua
cuhun ndico tuqui. [15]Tachi tuni
ndo cuhva saxini maan ndo, soco
yoni cua tachi tuni yu vitin. [16]Cua
queta quivi cha cua tachi tuni yu chi
ñivi, soco cua tachi tuni yu iin cha
ndicha ndicha, vati uvi ndi cua tachi
tuni. Cua tachi tuni yu, ta cua tachi
tuni tahan ra ni tava tiñu chihin yu.
[17]Cha cati ley chahnu ndo ti tu cua
queta uvi ñivi, ta inuun inuun cua
cahan ñi, chito yo ti tuhun ndicha
cahan ñi. [18]Cati tuhin yoso cuhva
iye, ta cati tuhun tahan ra cuu suti
yoso cuhva iye, ta maan ra cuu ra ni
tava tiñu chihin yu —cati ra Jesuu.
[19]Chacan cuu cha nducu tuhun ñi
chi ra ti:
—¿Ndaa iti iyo sutu cun? —cati ñi.
Ta cati ndico ra Jesuu chi ñi ti:
—Ña nacoto ndo chihin yu, ta ni
ña nacoto ndo chi ra suti. Tu cua
nacoto ndo chihin yu, cua nacoto
tahan ndo chi ra suti —cati ra.

[20]Tacan cati ra Jesuu, ta sacuaha
ra chi ñivi tichi cora soco ndavi
ve ñuhun yatin nu iyo xuhun cha
samani ñivi chi ra Ndioo, soco ña
tiin ñi chi ra, vati ña ta queta hora
ra.

Cati ra Jesuu ti ña cua cuu cuhun ñivi can nu cua cuhun ra

[21]Tacan cuu, ta quechaha cati
ndico tucu ra Jesuu chi ñivi can ti:
—Yuhu cua cuhin, ta cua nanducu
ndo chihin yu, [soco ña cua
nanihin ndo chihin yu]. Cua cuvi
ndo, vati ña cua saña ndo cuati
ndacu ndo, ta ña cua cuu cuhun
ndo nu cua cuhin —cati ra.
[22]Ta cati ñi judío can chi tahan
ñi ti:
—Vasi cua cahni ra suvi ni chi
maan ra, vati cati ra ti ña cua cuu
cuhun yo nu cua cuhun ra —cati ñi.
[23]Tacan cuu, ta quechaha cati ra
chi ñi ti:
—Cuenda ñivi ñuñivi iyo maan
ndo, soco yuhu iye cuenda ra iyo iti
siqui andivi. Iyo ndo cuenda ñuhun
ñuñivi, soco yuhu ña iye cuenda
chacan. [24]Chacan cuu cha cati yu ti
cua cuvi ndo cuenda ra Ndioo, vati
ña cua saña ndo cuati ndacu ndo.
Tu ña cua cuinu ini ndo ti yuhu cuu
ra cua sacacu chi ndo, cua cuvi ndo,
vati ña cua saña ndo cuati ndacu
ndo —cati ra.
[25]Tacan cuu, ta nducu tuhun ñi
chi ra ti:
—¿Yoo rai cuun? —cati ñi.
Ta cati ndico ra Jesuu chi ñi ti:
—Xihna cuii cha ni cati yu chihin
ndo. [26]Iyo xaan cha cua cati yu
yoso cuhva iyo ndo, ta iyo xaan cha
cua tachi tuni yu chihin ndo. Rai
ndicha cuu ra ni tava tiñu chihin
yu, ta cha chahi cuenda chi ndo chi
ndihi ñivi ñuñivi ñaan cha cati ra
chihin yu —cati ra.
[27]Tacan cuu, ta ña chito ñi ti
cahan ra cuenda sutu ra. [28]Chacan
cuu cha cati ra Jesuu chi ñi ti:
—Cua cahni ndo chi ra cuu sehe
ñivi, ta sa cua coto ndo ti yuhu cuu
ra. Cua coto ndo ti ña satiñu yu
cuenda main, soco cati tuhin cuhva
ni sanahan ra suti chihin yu. [29]Ni
tava tiñu ra chihin yu, ta ni iyo
ra chihin yu. Ña cua saña ihni ra
chihin yu, vati ndihi ni quivi ndacu
i cha cua cusii ini ra —cati ra Jesuu.
[30]Tacan cati ra Jesuu, ta tuvi ñivi
quechaha chinu ini chi ra.

Cuhva iyo ñivi Ndioo, ta cuhva iyo ñivi ndacu cuati

[31]Tacan cuu, ta quechaha cati ra
Jesuu chi ñivi judío ñi ni chinu ini
chi ra ti:
—Tu cua savaha ndo cuhva cati
yu, ñivi ndicha yu cua cuu ndo,
[32]ta cua coto ndo ñaan cha cuu cha
ndicha, ta sa cua ndoo ndo nu nuna
—cati ra.
[33]Ta cati ndico ñi chi ra ti:
—Ñivi ra Abraham ra ni chacoo
iti chata tiempu chahnu cuu ndi.
Ña ta ñahni nu ni satiñu cuatu ndi
chi inga ñivi. ¿Ñacu cati cun ti cua
ndoo ndi nu nuna? —cati ñi.
[34]Ta cati ndico ra Jesuu chi ñi ti:
—Cati ndicha yu ti tu cua savaha
ndo cuati, sava ni ta cua iin musu
cua cuu ndo. [35]Chito yo ti ña ndoo
cuii ra cuu musu vehe chitoho
ra, soco ra cuu sehe chitoho vehe
can cuu ra ndoo cuii vehe sutu ra.
[36]Chacan cuu cha tu cua savaha ra

cuu sehe chitoho ndo cha cua ndoo
ndo nu nuna, cua ndoo ndicha ndo
nu nuna. 37 Yuhu chite ti ñivi ra
Abraham cuu ndo, soco cuni ndo
cahni ndo chihin yu, vati ña chinu
ini ndo tuhun cati tuhin. 38 Chahi
cuenda chi ndo ñaan cha cuu cha ni
sanahan suti chihin yu, soco ndacu
ndo cuhva cati ra cuu sutu maan
ndo —cati ra.
39 Ta cati ndico ñi chi ra ti:
—Ra Abraham cuu sutu ndi —cati
ñi.
Ta cati ra Jesuu ti:
—Tu sehe ra Abraham chi ndo, cua
savaha ndo cuhva cha ni savaha
maan ra nu quichi quivi. 40 Yuhu
cha cati yu cha ndicha chi ndo
cuhva cha ni cati ra Ndioo chihin
yu, soco vitin cuni cahni ndo
chihin yu. Ñavi cuhva ni savaha ra
Abraham cuu chacan. 41 Ndacu ndo
cuhva cuni ra cuu sutu maan ndo
—cati ra.
Ta cati ndico ñi chi ra ti:
—Ñavi sehe cuati cuu ndi. Sehe
ndicha ra Ndioo cuu ndi, vati maan
ra cuu sutu ndi —cati ñi.
42 Ta cati ra Jesuu chi ñi ti:
—Tu ndicha ti ra Ndioo cuu sutu
ndo, cua cuni mani ndo chihin
yu, vati iti nuun iyo ra quichi yu.
Ñavi yuhu cati chi ra ti cua quichi
yu, soco maan ra cuu ra ni tava
tiñu chihin yu. 43 Ña nituni ini ndo
tuhun cati yu, vati ña cuni ndo
tasoho ndo. 44 Run cuihna cuu sutu
ndo, ta cuni savaha ndo cuhva cuni
maan run, ta chahni run chi ñivi
nda cua nda xihna cuii. Ña tuhva
run savaha run cha ndicha, vati ña
chito run ñaan cha cuu cha ndicha,
ta sandahyu ñahan run. Tacan
ni iyo run, vati ña ndicha run, ta
maan run cuu run savaha cha
sandahyu ñahan ñivi chi tahan ñi.
45 Ña chinu ini ndo cha cati yu, vati
cati yu cha ndicha. 46 Yoni ndo cua
cuu cati ti iyo cuati yu. Iyo cha cua
cuinu ini ndo chihin yu, vati cati
yu cha ndicha chi ndo. 47 Ndihi ñivi
Ndioo tasoho tuhun cahan ra, soco
ña tasoho maan ndo chi ra, vati
ñavi ñivi ra chi ndo —cati ra Jesuu
chi ñi.

Ña ta coo ra Abraham iti chata tiempu chahnu, ta cha ni iyo ra Cristo

48 Ta nducu tuhun ñivi judío can
chi ra Jesuu ti:
—¿Atu ña ndicha ti rai ñuhun
Samaria cuun? ¿Atu ña ndicha ti
iyo tati cuihna chihun? —cati ñi.
49 Ta cati ndico ra Jesuu chi ñi ti:
—Ñahni tati cuihna iyo chi
yu. Sacahnu yu chi ra suti, soco
ña sacahnu ndo chihin yu. 50 Ña
nduqui cuhva cha cua sacahnu
ndo chihin yu, soco iyo ra cuni ra
cha cua sacahnu ndo chihin yu, ta
maan ra cuu ra cua tachi tuni chi
ndo. 51 Cati ndicha yu ti tu iyo ñivi
cua savaha ñi cuhva cati yu, ña cua
ndoyo ñuhun ñi, soco cua coo ndito
ñi chi ra Ndioo ndihi ni quivi ndihi
ni tiempu —cati ra.
52 Ta cati ndico ñivi judío can chi
ra ti:
—Vitin cha chito ndi ti iyo run
tati cuihna chihun. Cha ni chihi
ra Abraham ra cuu ñivi ndi tiempu
chahnu, ta ni chihi tahan ndihi ra
ni cahan cuenda ra Ndioo, ta cati
maun ti tu cua savaha ñivi cuhva
cati cun, ña cua cuvi cuii ñi, soco

cua coo ndito ñi chi ra Ndioo ndihi
ni quivi ndihi ni tiempu. 53 Cahnu
xaan rai cuu ra Abraham cha
cuenda ra Ndioo, ta chihi maan ra.
Chihi tahan ra ni cahan cuenda ra
Ndioo, ta maun ña cahnu cun cuu.
¿Yoo rai cuun? —cati ñi chi ra.
54 Ta cati ndico ra Jesuu chi ñi ti:
—Tu cua cati yu ti cahnu xaan rai
cui, ñahni yavi ndaa cha cua cati
yu, vati maan ra suti cuu ra cua cati
ti rai cahnu cui. Cati ndo ti sacahnu
ndo chi ra Ndioo, ta suvi ra cuu ra
cuu suti. 55 Ña nacoto ndo chi ra,
soco yuhu nacoto vahi chi ra. Tu
cua cati yu ti ña nacote chi ra, cua
sandahyu ñahin cuhva sandahyu
ñahan maan ndo. Yuhu nacote chi
ra, ta ndacu i cuhva cati ra. 56 Sii
xaan cuni ra Abraham ñivi ndo,
vati cua ndehe ra ti cua cacu yu nu
ñuhun ñuñivi ya. Cha ni ndehe ra
chihin yu, ta cusii ini ra —cati ra
Jesuu.
57 Ta cati ñivi judío can chi ra ti:
—Ña ta queta maun ni uvi xico
uchi cuiya cun, ta cati cun ti cha ni
ndehun chi ra Abraham —cati ñi.
58 Ta cati ndico ra Jesuu chi ñi ti:
—Cati ndicha yu ti ña ta cacu ra
Abraham, ta cha ni iye —cati ra.
59 Tacan cuu, ta quechaha canihin
ñi yuu, vati cua cani ñi chi ra, soco
ni chacuindi xehe ra, ta quee ra
soco ndavi ve ñuhun can. Tacan ni
quee ra nu iyo cuiti ñi, ta cuahan
ra.

Sanduvaha ra Jesuu chi iin ra cuaa

9 Cuahan ra Jesuu, ta ndehe ra
ti iyo iin ra cuaa. Cuii nuun
ra, vati tacan ni caa nuun ra nda ni
cacu ra. 2 Tacan cuu, ta quechaha
nducu tuhun ra sacuaha chi ra
Jesuu ti:
—Maestru, ¿yoo savaha cuati, ta
cacu ra cha cuii nuun ra? ¿Atu
savaha maan ra cuati a savaha sutu
ra chi sihi ra cuati? —cati ra chi ra
Jesuu.
3 Ta cati ndico ra Jesuu chi ra ti:
—Ñahni cuati savaha rahya, ta ni
ñahni cuati savaha sutu ra chi sihi
ra. Tacan tahan ni cacu maan ra,
vati cua ndehe ñivi yoso cuhva cua
savaha ra Ndioo chi ra. 4 Iyo cha
cua savahi cuhva cuni ra ni tava
tiñu chihin yu, vati ni vii cuu vitin.
Cua queta quivi, ta ña cua cuu ca.
5 Ni iye nu ñuhun ñuñivi, ta cui
sava ni ta cua iin ñuhun ndichin.
[Chacan cuu cha cua tindei chi ñivi
ñuñivi] —cati ra.
6 Tacan ni cati ra, ta sa tivi sivi ra
nu ñuhun, ta savaha ra ndahyu nu
tivi sivi ra, ta taa ra chi chi nuun ra
cuaa can. 7 Tacan cuu, ta quechaha
cati ra Jesuu chi ra ti:
—Cuahan iti soco Siloé, ta cua
nacata cun nuun cun —cati ra.
Tuhun Siloé can cuni cati ti cha
tachi yu chihun.
Tacan cuu, ta cuahan ra cuaa
can, ta nacata ra nuun ra. Quichi
ndico ra, ta ndichin vaha ndehe
ra. 8 Ndehe ñivi ñuun ra chi ra, ta
ndehe tahan ñivi nacoto chi ra, ta
chito ñi ti cha chica ra caya ra, ta
quechaha nducu tuhun ñi ta ñi ti:
—¿Atu ñavi ra chica caya cuu ra?
—cati ñi.
9 Iyo ñi cati ñi ti:
—Suvi ra cuu ra —cati ñi.
Ta inga ñi cati ti:
—Ñavi, soco cuhva caa racan caa
ra —cati ñi,

soco maan ra cati ti:
—Yuhu cui.
10 Chacan cuu cha nducu tuhun ñi
chi ra ti:
—¿Yoso ni nduvaha nuun cun? —
cati ñi.
11 Cati ndico ra chi ñi ti:
—Nacoto ndo chi ra nani Jesuu.
Savaha maan ra ndahyu, ta taa ra
chi chi nuin, ta cati ra ti na cua
cuhin iti Siloé, ta cua nacate nuin.
Chacan cuu cha chahin, ta nacate
nuin, ta ndundichin vaha ndehi —
cati ra.
12 Ta nducu tuhun ñi chi ra ti:
—¿Ndaa iyo racan? —cati ñi.
Ta cati ndico ra chi ñi ti:
—Ña chite —cati ra.

Nducu tuhun xaan ra fariseo chi ra cuaa can

13 Tacan cuu, ta ni chandaca ñivi
can chi ra nuun ra fariseo, vati
xihna ca cuii nuun ra, ta vitin
ndichin vaha ndehe ndico ra.
14 Quivi sábadu quivi ii ni savaha
ra Jesuu ndahyu can, ta sanduvaha
ra nuun ra cuaa can. 15 Chacan cuu
cha quechaha nducu tuhun tahan
ra fariseo chi ra nduvaha nuun can
ti:
—¿Yoso cuu cha ni ndundichin
ndehun? —cati ra.
Ta cati ndico ra chi ra ti:
—Ni taa iin ra ndahyu nuin, soco
nacate chi chi, ta ni ndundichin
vaha ndehi —cati ra.
16 Chacan cuu cha iyo ra fariseo
cati ra chi ra ti:
—Ña ni tava tiñu ra Ndioo chi
racan, vati ña cumi ra quivi ii quivi
cahnu —cati ra.
Ta cati ndico inga ra ti:
—Cahnu xaan cuhva ni savaha ra,
ta ña cuu savaha rai ndacu cuati
chacan —cati ra.
Tacan cuu, ta quechaha ndusaca
cuni ra ta ra, 17 ta nducu tuhun
ndico tucu ra fariseo chi ra ti:
—¿Ñaan cha cuu cha cua
cati maun? Nuun maun cha ni
sanduvaha ra —cati ra.
Ta cati ndico ra ti:
—Yuhu cati ti iyo ra cuenda ra
Ndioo —cati ra.
18 Tacan cuu, ta ña cuni cuinu ini
ra judío can ti ni nducuii ndicha
nuun ra, ta ndundichin ndico ndehe
ra. Cana xihna ra chi sutu ra chi
sihi ra, 19 ta quechaha nducu tuhun
ra chi ñi ti:
—¿Atu sehe ndo chi rahya? ¿Atu
cuaa ra, ta cacu ra? ¿Ñacu ndichin
vaha ndehe ra vitin? —cati ra.
20 Ta cati ndico sutu ra chi sihi ra
ti:
—Chito ndi ti rahya cuu sehe
ndi, ta chito ndi ti cuaa ra, ta
cacu ra, 21 soco ña chito ndi yoso
cuhva ni ndundichin vaha ndehe
ra vitin, ta ni ña chito ndi yoo rai
ni sanduvaha nuun ra. Cua nducu
tuhun ndo chi maan ra, vati cha
cahnu ra. Cua cati ndico maan ra
ñaan cha ni tahan ra —cati ñi.
22 Tacan cati sutu ra chi sihi ra,
vati yuhvi ñi chi ra judío can, vati
cha iyo vaha tuhun chi ra judío ti
tu cua cati ñivi ti cha ni tava tiñu
ra Ndioo chi ra Jesuu, cua tava
ndaa ra chi ñi ve ñuhun. 23 Chacan
cuu cha cati ñivi ra ti cha cahnu ra,
ta na cua nducu tuhun maan ra ta
ra chi ra.
24 Chacan cuu cha cana ndico
tucu ra judío can chi ra nduvaha

nuun can inga chaha, ta cati ra chi
ra ti:
—Cua cati cun iin cha ndicha, vati
iyo cun iti nuun ra Ndioo, ta chito
ndi ti ra ndacu cuati cuu racan —
cati ra.
25 Ta cati ndico ra chi ra judío can
ti:
—Ña chite tu ndacu ra cuati, soco
chehe cuu cha ni chite. Chite ti ra
cuaa cui nu quichi quivi, soco vitin
ndichin vaha ndehi —cati ra.
26 Ta nducu tuhun ndico ra ta ra
chi ra ti:
—¿Ñaan cha ni savaha ra chihun?
¿Yoso ni sanduvaha ra nuun cun?
—cati ra.
27 Ta cati ndico ra chi ra ti:
—Cha cati yu chihin ndo, soco
ña tasoho ndo. ¿Ñacu cuni ndico
tucu ndo cuni soho ndo? ¿Atu cuni
tahan ndo coo ndo chi ra? —cati ra.
28 Tacan cuu, ta quechaha
nduxaan ra ta ra chi ra, ta cati ra
chi ra ti:
—Iyo maun cuenda ra, soco
iyo maan ndi cuenda ra Moisee.
29 Chito ndi ti cahan ra Ndioo chi
ra Moisee, soco ña chito ndi yoo rai
cuu racan —cati ra ta ra.
30 Ta cati ndico ra ndahvi can chi
ra ta ra ti:
—Iyo xaan cuni yu, vati ña chito
ndo yoo rai cuu ra, ta ni sanduvaha
ra nuin. 31 Chito yo ti ña tasoho ra
Ndioo chi ñivi ndacu cuati, soco
tasoho ra chi ñivi sacahnu chi
ra, ta tasoho ra chi ñivi ndacu
cuhva cuni maan ra. 32 Nda quivi
cha ni tuvi ñuhun ñuñivi, ta yoni
sanduvaha nuun ñivi cuaa cha cuii
tahan nuun ñi, ta cacu ñi. 33 Ni tava
tiñu ra Ndioo chi ra ni sanduvaha
chihin yu. Tu ña ndicha, ña cua
cuu savaha ra cuhva cha ndacu ra
—cati ra.
34 Ta cati ndico ra ta ra chi ra ti:
—Iyo xaan cuati chihun, ta ni
cacu cun. Ña cua tasoho ndi cha
cahun —cati ra.
Tacan cuu, ta tava ndaa ra ta ra
chi ra.

Ña ndichin vaha ndehe ra ta ra cuenda ra Ndioo

35 Ni chito ra Jesuu ti cha ni tava
ndaa ra ta ra chi ra ndahvi can, ta
nanducu ra Jesuu chi ra, ta nducu
tuhun ra chi ra ti:
—¿Atu chinu ini cun chi ra cuu
sehe ñivi? —cati ra.
36 Ta cati ndico ra chi ra Jesuu ti:
—¿Yoo ra cuu ra, ta ra chahnu?
Cua sanahun chihin yu, vati cua
cuinu ini yu chi ra —cati ra.
37 Ta cati ndico ra Jesuu chi ra ti:
—Cha ni ndehun chi ra, ta vitin
ndatuhun cun chi ra —cati ra.
38 Tacan cuu, ta sacahnu ra chi ra
Jesuu, ta cati ra chi ra ti:
—Chinu ini yu chihun, ra chahnu
—cati ra.
39 Ta cati ndico ra Jesuu chi ra ti:
—Quichi yu nu ñuhun ñuñivi ya,
vati cua tachi tuni yu chi ñivi ya.
Chacan cuu cha cua ndundichin
ndehe ñivi cuaa, ta ñivi cati ti
ndichin vaha ndehe cua nducuii
nuun —cati ra Jesuu.
40 Iyo tahan ra fariseo yatin nu inda
ra Jesuu, ta chini soho ra cha cahan ra,
ta quechaha nducu tuhun ra chi ra ti:
—¿Atu cuii tahan nuun ndi cuni
cun? —cati ra ta ra.
41 Ta cati ndico ra Jesuu chi ra ta
ra ti:

—Tu cuaa nuun ndo, ñahni cuati
ndo cua coo, soco cati ndo ti
ndichin vaha ndehe ndo. Chacan
cuu cha iyo xaan cuati ndo.

Cahan ra Jesuu iin cuhva yoso cuhva iyo ri mbee tichi cora

10 [Ni vii cahan ra Jesuu chi
ra:]
'Cati ndicha yu chi ndo ti tu cua
queta iin rai nu iyo cora nu indi
sana ndo, ta ña cua quihvi ra iti
chiyo yu cora, soco cua quihvi xehe
ra, ñavi chitoho ri cuu ra. Ñasuhu
cuu ra, [2]soco ra cuu chitoho
ri—cua quihvi vaha ra iti yu cora.
[3]Cua nuna ra cumi chi ri, ta cua
quihvi chitoho ri, ta cua cuni soho
ri ndusu ra, ta cua cana ra sivi ri,
ta cua cundaca ra chi ri inga chiyo.
[4]Cua tava xihna ra chi ri tichi cora,
ta tacan sa cuahan ra iti nuun, ta
ndicu ri chi ra, vati nacoto ri chi
ra. [5]Ña cua cundicu ri chi inga
ñivi, soco cua cunu ndico ri, vati ña
nacoto ri chi ñi —cati ra Jesuu.
[6]Cati tuhun ra Jesuu cuhva can
chi ñi, soco ña nituni ini ñi cha cati
ra.

Sava ta cua iin ra cumi vaha chi ri mbee cuu ra Jesuu

[7]Tacan cuu, ta cati ndico ra Jesuu
chi ñi ti:
—Cati ndicha yu ti yuhu cuu sava
ni ta cua iin nu cua yaha ri mbee.
[8]Ña ta quichi yu, ta quichi ñivi
cuni cundaca chi ri. Ñasuhu cuu
ñican, soco ña tasoho ri mbee chi
ñi. [9]Yuhu cuu sava ta cua iin nu
cua yaha ri. Tu cua cuinu ini ñivi
chihin yu, cua coo vaha ñi chi ra
Ndioo. Cua sacuenda yu chi ñi nu
iyo ñi, ta cua nihin ñi ndihi cha cua
cuni ñuhun ñi.
[10]'Vachi run ñasuhu, vati cua
suhu run chi ri mbee. Cua sandoyo
ñuhun run chi ri, ta cua cahni run
chi ri, soco yuhu vachi, vati cua
coo ndito ñivi chi ra Ndioo. Vaha
xaan ca cua coo ñi chi ra cuni yu.
[11]Yuhu cuu sava ni ta cua iin rai
cumi vaha chi sana ra. [Tu cua
quichi iin tu ndoho chi sana ra,
cua nducu ra cuhva cha cua cacu
ri.] Masi cua ndoyo ñuhun maan
ra, soco tacan ni cua sacacu ra chi
sana ra. [12]Tu ra musu cuu ra, ta
ndehe ra ti vachi ri xaan, cua nacoo
ihni ra chi ri, ta cua cunu ra, vati
ñavi chi maan ra cuu ri. Tacan ni
cua tiin ri xaan can chi ri, ta ndihi
ni ri cua cuita cuati. [13]Tacan ni cua
savaha ra cuu musu can, vati musu
ni cuu ra, ta ña cua tichaha ra chi
sana ra cuu chitoho ra.
[14]'Yuhu cuu sava ni ta cua iin
rai cumi vaha chi sana ra. Nacoto
vahi chi ñivi yu, ta nacoto vaha ñi
chihin yu. [15]Ta ni cuhva nacoto ra
cuu suti chihin yu, ta nacote chihin
ra. Cua cuvi yu cuenda ñivi yu,
[vati tacan ni cua sacacu i chi ñi
cuhva sacacu ñivi chi sana ñi]. [16]Ni
iyo inga ñivi yu, soco ñavi ñivi iyo
vitin cuu ñi. Ni cua coo ñi chihin
yu nu cuahan quivi, ta cua tasoho
ñi cha cua cahan yu, soco ini ñivi
cua cuu ndihi ñi, ta ini rai cua
cucumi chi ndihi ñi.
[17]'Chacan cuu cha cuni mani ra
suti chihin yu, vati cua cuvi yu
cuenda ñivi yu. Cua cuvi yu, vati
cua coo ndito ndique. [18]Ñahni
ndatu cha cua cahni ñivi chihin
yu, soco yuhu cua sañe chihin yu

cha na cua cahni ñi chihin yu. Iyo
tu ndee ini chihin yu. Chacan cuu
cha cua cuhve ndatu chi ñi, ta cua
cuvi yu, soco iyo tu ndee ini chi yu,
ta cua natacu ndique. Tacan ni cati
suti chihin yu —cati ra Jesuu chi ñi.
19 Ndusaca ndico tucu cuni ñivi
judío can, ta chini soho ñi tuhun
cahan ra Jesuu. 20 Tuvi ñi cati chi
tahan ñi ti:
—Iyo cuihna chi ra, ta ña vaha
cuni xini ra. Ña cua tasoho yo cha
cahan ra —cati ñi.
21 Ta cati inga ñi ti:
—Ñahni cuihna chi ra, vati ña
tuhva ñivi iyo cuihna cahan ñi
tacan. Tu iyo cuihna chi ra, ña cua
cuu sanduvaha ra nuun ñi cuaa —
cati ñi.

Tava ndaa ñivi judío chi ra Jesuu

22 Cha ni queta tiempu vichin, ta
sacahnu ndico tucu ñivi judío inga
vico iti ñuun Jerusalén, vati iti
chata cundee ñi sandaa ñi ve ñuhun
cahnu ñi. Chacan cuu cha sacahnu
ñi vico can. 23 Tacan cuu, ta chica
cuu ra Jesuu iti tichi soco ndavi
ve ñuhun can nu cuu chi coredor
Salomón. 24 Queta ñivi judío can
nu iyo ra, ta chasi ñi nuun ra, vati
xaan xaan cuni ñi ndehe ñi chi ra,
ta nducu tuhun ñi chi ra ti:
—¿Yoso quivi, ta sa cua cati
cachin cun chi ndi? Tu ra Cristo
cuun, [tu cha ni tava tiñu ra Ndioo
chihun,] cua cati cachin cun chi
ndi —cati ñi.
25 Ta cati ndico ra Jesuu chi ñi ti:
—Cha ni cati yu, soco ña chinu
ini ndo. Cha ni ndehe ndo cuhva
ni savahi, ta savahi chacan, vati
chaha ra suti tu ndee ini chihin
yu. Chacan cuu cha cua cuu coto
ndo yoo rai cui. 26 Ña chinu ini ndo
chihin yu, vati ña iyo ndo chihin
yu. 27 Tasoho ñivi yu tuhun cha
cahin, ta nacote chi ñi, ta iyo ñi
chihin yu, ta tacan ni iyo tucu ri
mbee chi chitoho ri. 28 Cua cuhve
cha cua coo ndito ñivi yu chihin yu
ndihi ni quivi ndihi ni tiempu. Ña
cua ndoyo ñuhun ñi, ta ni ña cua
tava ndaa ñivi chi ñi. 29 Iyo tu ndee
ini chi ñivi, soco iyo xaan ca tu
ndee ini chi ra suti, ta maan ra cuu
ra chaha cha chinu ini ñi chihin
yu. Chacan cuu cha ña cua cuu tava
ndaa ñivi chi ñi. 30 Ini rai cuu ndi
chi suti —cati ra Jesuu chi ñi.
31 Tacan cuu, ta canihin ndico
tucu ñivi judío can yuu, vati cua
cani ñi chi ra Jesuu, 32 ta cati ndico
tucu ra chi ñi ti:
—Chaha ra suti tu ndee ini, ta
cuaha xaan cha vaha savahi chi
ndo. Vasi cua cani ndo yuu chihin
yu, vati savahi chacan —cati ra.
33 Ta cati ndico ñivi can chi ra ti:
—Ñavi cuenda cha vaha cha ni
savahun cua cani ndi, soco cua cani
ndi chihun, vati cha cahun ndavaha
ni cuenda ra Ndioo. Cua cani ndi
chihun, vati rai ñuñivi cuu cun, ta
cati cun ti Ndioo cuu cun —cati ñi.
34 Ta cati ra Jesuu chi ñi ti:
—Cha iyo nu cati tutu Ndioo ti
cati ra Ndioo ti ndioo cuu ñivi ra,
cati ra. 35 Cati ra Ndioo ti ndioo
cuu ñivi tasoho tuhun ra, ta ña
cuu cati yo ti ña ndicha tutu Ndioo.
36 Cati ndo ti cahan yu ndavaha ni
chi ra Ndioo, vati cati yu ti sehe
Ndioo cui, soco maan ra chaha tiñu
chihin yu, ta tachi ra chihin yu
ihya nu ñuhun ñuñivi ya. 37 Tu ña

cua savahi cuhva cuni ra suti, na ña
cua cuinu ini ndo chihin yu. 38 Tu
cua savahi cuhva cuni ra, vasi ña
cua cuinu ini ndo chihin yu, soco
na cua cuinu ini ndo ti cuhva cuni
maan ra cuu chi. Tacan ni cua coto
vaha ndo ti iyo ra suti chihin yu, ta
iyo yu chihin ra —cati ra Jesuu.
39 Tacan cuu, ta cuni ndico tucu
ñi tiin ñi chi ra Jesuu, soco quee ra
cuahan ra.
40 Tacan cuu, ta cuahan ra Jesuu.
Yaha ra inga chiyo yuta Jordán, ta
queta tucu ra nu ni sacuanduta
xihna ra Juaan chi ñivi nu quichi
quivi, ta ndoo nuun ra tican. 41 Tuvi
ñivi cuahan nu iyo ra, ta quechaha
cati ñi chi tahan ñi cuenda ra Jesuu
ti:
—Ñahni cuhva ni savaha ra Juaan,
soco cha ndicha ndicha cuu cha cati
ra yoso cuhva cua coo rahya —cati
ñi.
42 Tacan cuu, ta tuvi ñivi chinu ini
chi ra Jesuu tican inga chiyo yuta
Jordán can.

Cha ni chihi ra Lázaro

11 Ni chacoo iin ra ñuun
Betania, ta Lázaro nani ra.
Cuhva ña María chi ña Marta chi
ra, ta cuhvi xaan ra. 2 María can
cuu ña ni choso aceite vixin chahan
chaha ra chahnu Jesuu, ta nacuhva
ña ixi xini ña chaha ra. 3 Chacan
cuu cha tachi ñi ñahan can tuhun
chi ra Jesuu, ta cati ñi ti:
—Ra chahnu, cuhvi xaan ra cuu
amigu cun —cati ñi.
4 Queta tuhun can nuun ra Jesuu,
ta quechaha cati ra ti:
—Cuhvi ra, soco ña cua cuvi ra.
Cuhvi ra, vati tacan ni cua ndehe
ñivi ti iyo tu ndee ini chi ra Ndioo.
Chacan cuu cha cua sacahnu ñi chi
ra cuu sehe Ndioo —cati ra Jesuu.
5 Cuni mani xaan ra Jesuu chi ña
Marta chi cuhvi ña chi ra Lázaro.
6 Chini ra Jesuu tuhun cha cuhvi ra
Lázaro can, soco ni nducuee nuun
ra nu iyo ra inga uvi quivi. 7 Tacan
cuu, ta quechaha cati ra chi ra
sacuaha chi ra ti:
—Coho, vati cua cuhun ndico yo
iti ñuhun Judea —cati ra.
8 Ta cati ndico ra sacuaha chi ra ti:
—Maestru, cuni cani ñivi judío
yuu chihun vitin. ¿Atu cua cuhun
ndicon tican? —cati ra.
9 Ta cati ndico ra Jesuu chi ra ti:
—Uchi uvi hora cuu chi iin nduvi.
Tu cua caca cuu yo chinucahni, [ta
cua savaha yo cha vaha,] ña cua
ndoyo ñuhun yo, vati ndichin vaha
ndehe yo. 10 Tu cua caca cuu yo cha
cuaa, ta cua savaha yo ndavaha ni,
cua ndoyo ñuhun yo, vati ñahni cha
chini tuni iyo chi yo.
11 Tacan cati ra Jesuu, [vati ña ta
queta hora ra,] ta cati ndico ra chi
ra ti:
—Quixi ni ra Lázaro amigu yo,
soco cua cuhin, vati cua sandoye
chi ra —cati ra.
12 Ta cati ndico ra sacuaha chi ra
Jesuu ti:
—Ra chahnu, cua ndoyo maan ra,
vati cati cun ti quixi ni ra —cati ra
ta ra.
13 Tacan ni cahan ra Jesuu iin
cuhva, vati cha ni chihi cuii ra
Lázaro, soco saxini ra ta ra ti quixi
ni ra. 14 Chacan cuu cha quechaha
cati cachin ra chi ra ta ra ti:
—Cha chihi cuii ra Lázaro, 15 ta
cusii ini yu, vati ña iye tican. Vaha

xaan ca cha tacan cuenda maan
ndo. Chacan cuu cha cua cuinu ini
ndo. Na coho vitin —cati ra.
16 Tacan cuu, ta quechaha cahan
ra Tuma ra cuu xinihin, ta cati ra
chi tahan ra ti:
—Coho, vati cua cuvi tahan yo
chi ra —cati ra, [vati cua cuhun
ndico ra nu iyo ñivi cuxaan ini chi
ra Jesuu].

Natacu ndico ra Lázaro savaha ra Jesuu

17 Tacan cuu, ta cuahan ra Jesuu
iti ñuun Betania, ta cati ñi chi ra ti
cha queta cumi quivi cha ni cuchi ra
Lázaro. 18 Yatin ñuun Jerusalén iyo
ñuun can. Vasi queta iin sava hora
caca yo. 19 Chacan cuu cha queta
ñivi judío nu iyo ña Marta chi ña
María. Tuvi ñi queta, ta cua tindee
ñi chi ñi ñahan can, vati chihi
cuhva ñi. 20 Tacan cuu, ta sa queta
tuhun nuun ña Marta ti cha vachi
ra Jesuu, ta quee ña cuahan ña, vati
cua satahan ña chi ra, soco ndoo ña
María vehe. 21 Tacan, ta tahan ña
Marta chi ra, ta quechaha cati ña ti:
—Ra chahnu, cha ni chihi cuhve,
vati ña iyo cun ihya, 22 soco chite ti
cua savaha ra Ndioo ñaan cha cua
cahun chi ra —cati ña.
23 Ta cati ndico ra Jesuu chi ña ti:
—Cua nandoto ndico ra cuhvon
—cati ra.
24 Ta cati ña Marta chi ra ti:
—Chite ti cua coo ndito ndico ra
quivi cua natacu ndico ñivi ndii
quivi cua tachi tuni ra Ndioo chi
ñivi ñuñivi —cati ña.
25 Ta cati ndico ra Jesuu chi ña ti:
—Yuhu cua savahi cha cua coo
ndito ndico ñivi. Cua savahi cha
cua natacu ndico ñi. Tu cua cuinu
ini ñivi chihin yu, masi cua cuvi ñi,
soco cua coo ndito ñi chi ra Ndioo.
26 Tu cua cuinu ini ñivi ni iyo ndito
chihin yu, ña cua cuvi ñi cuenda
ra Ndioo. ¿Atu chinu ini maun
chacan? —cati ra.
27 Ta cati ña chi ra ti:
—Chinu ini yu, ra chahnu. Chinu
ini yu ti ra Cristo cuun, ta sehe
Ndioo cuun, ta cha ni tachi ra
Ndioo chihun ihya nu ñuhun ñuñivi
ya —cati ña.

Chacu ra Jesuu nu ni cuchi ra Lázaro

28 Tacan ni cati ña Marta, ta
cuahan ndico ña, ta cana ña chi
María cuhvi ña. Cahan xehe ña chi
ña, ta cati ña ti:
—Cha queta ra maestru, ta cana
ra chihun —cati ña.
29 Tacan cuu, ta quii xaan ni
chacuinda ña, ta cuahan ña nu iyo
ra. 30 Ña ta quihvi ra tichi ñuun
can, vati ni vii iyo ra nu ni cha
satahan ña Marta chi ra. 31 Ni iyo
ñivi judío can chi ña, ta chaha ñi
tu ndee ini chi ña. Ndehe ñi ti quii
xaan ni chacuinda ña, ta cuahan
ña. Chacan cuu cha ndicu ñi chi
ña, vati saxini ñi ti cuahan ña nu
ni cuchi ra ndii can, ta cua ndahyu
ña tican.
32 Queta ña María nu iyo ra Jesuu.
Ndehe ña chi ra, ta sa chahnu chiti
ña iti nuun ra, ta quechaha cati ña
chi ra ti:
—Ra chahnu, ni chihi cuhve, vati
ña iyo cun ihya —cati ña.
33 Ndehe ra Jesuu ti chacu xaan
ña, ta chacu tahan ñivi judío
can. Chacan cuu cha ndahvi xaan
quechaha cuni anima ra. Ña vaha

cuni ra, [34]ta quechaha nducu tuhun
ra chi ñi ti:
—¿Ndaa cuu nuun ni cuchi ndo
chi ra? —cati ra.
Ta cati ndico ñi chi ra ti:
—Nahan, ra chahnu, ti cua
ndehun —cati ñi.
[35]Tacan cuu, ta quechaha chacu
tahan ra Jesuu, [36]ta cati ñivi judío
can chi tahan ñi ti:
—Ndicha ti cuni xaan ra chi ra —
cati ñi.
[37]Iyo inga ñi cati ñi ti:
—Cha ni sanduvaha ra chi ra cuaa.
Vasi cua cuu tindee tahan ra chi ra
Lázaro, tu ni vii ndito ra, ta queta
ra —cati ñi.

Ni natacu ndico ra Lázaro

[38]Ndahvi xaan quechaha cuni
ndico anima ra Jesuu cha queta ra
nu ni cuchi ra Lázaro. Yavi yuu cuu
chi, ta ndasi yuu yuhu chi. [39]Tacan
cuu, ta cati ra Jesuu chi ñi ti:
—Cua sachiyo ndo yuu can —cati
ra.
Ta quechaha cati ña Marta ña cuu
cuhva ra ndii can ti:
—Ra chahnu, ini xaan chahan,
vati cha queta cumi quivi cha ni
chihi ra —cati ña.
[40]Ta cati ndico ra Jesuu chi ña ti:
—Cha cati yu ti tu cua cuinu ini
cun, cua ndehun ti iyo xaan tu ndee
ini chi ra Ndioo —cati ra.
[41]Chacan cuu cha sachiyo ñi yuu
can, ta ndehe ndaa ra Jesuu iti siqui
andivi, ta cati ra chi ra Ndioo ti:
—Tata, chahi iin tiahvi ndioo
chihun, vati cha ni tasohun tuhun
cahan yu. [42]Chite ti ndihi ni hora
tasohun cha cahin. Tacan cati yu,
vati cua cuni soho ñivi ya, ta cua
cuinu ini ñi ti maun cuu ra ni tava
tiñu chihin yu.
[43]Tacan cati ra, ta sa cana chaa
ra ti:
—Yoho Lázaro, quee, xaa —cati ra.
[44]Tacan cuu, ta quee ra Lázaro
can, ta ni vii isucu sahma ndii chi
ra. Chacan cuu cha nuhni ndaha
ra. Nuhni chaha ra, ta cha nuhni
pañitu nuun ra. Tacan cuu, ta cati
ra Jesuu chi ñi ti:
—Cua ndachi ndo chi ra. Cua saña
ndo na cuhun ra —cati ra chi ñi.

Ni chacoo tuhun cha cua tiin ñivi chi ra Jesuu

(Mt. 26.1-5; Mr. 14.1-2; Lc. 22.1-2)

[45]Ñivi judío can cuu ñi ni queta
vehe ña María, ta ndehe ñi cha ni
savaha ra Jesuu, ta tuvi ñi chinu
ini chi ra, [46]soco iyo ñi cuahan ñi
nu iyo cuiti ra fariseo, ta chaha
ñi cuenda ñaan cha ni savaha ra
Jesuu. [47]Chacan cuu cha cati ra
sutu chahnu chi ra fariseo ti cua
nducuiti ndihi ra cumi tiñu can.
Tacan cuu, ta nducu tuhun ra chi
tahan ra ti:
—¿Ñaan cha cuu cha cua savaha
yo, vati cuaha xaan cuhva cha ni
savaha ra Jesuu can? [48]Tu ña cua
casi yo nuun ra, cua cuinu ini ndihi
ñivi chi ra, ta cua quichi sandaru
ñuun Roma, ta cua sandoyo ñuhun
ra ve ñuhun ya, ta cua cahni ra chi
ndihi yo chi ñivi ñuun yo —cati ra.
[49]Iyo ra Caifás. Sutu chahnu cuu
ra cuiya can, ta quechaha cati ra
chi ra ta ra ti:
—Ña chito cuii ni ndo. [50]Ña chito
ndo ti vaha xaan ca cha cua cuvi
iin tuhun ni maan ra Jesuu can, ta
cua cacu ndihi maan yo. Tacan, ta

ña cua ndoyo ñuhun yo chi ñivi yo
—cati ra.
51 Ñavi cuenda suvi ni maan
ra cahan ra Caifás can, vati sutu
chahnu cuu ra cuiya can. Chacan
cuu cha cati ra ti cua cuvi ra Jesuu,
ta cua cacu ndihi ñivi judío can.
52 Ñavi cuenda ñivi judío ni cua
cuvi ra, soco cua cuvi ra, vati tacan
ni cua sanducuiti ra chi ndihi ñivi
chinu ini chi ra Ndioo, ta ini ñivi
cua cuu ndihi ñi —masi inga ñuhun
iyo ñi. 53 Chacan cuu cha quivi can
quechaha nducu ra judío can cuhva
yoso cuhva cua cahni ra chi ra Jesuu.
54 Chacan cuu cha ña chahan ca ra
Jesuu nu iyo ñivi judío can. Quee ra
tican, ta cuahan ra iti ñuun Efraín,
ta tichi cuhu cuu ñuun can. Tican ni
ndoo ra chi ra sacuaha chi ra.
55 Cha yatin cua coo tucu vico
sacahnu ñivi judío cuenda cha
ni cacu ñi ñuhun Egipto iti chata.
Chacan cuu cha tuvi ñivi cuahan
iti ñuun Jerusalén. Iti nuun cuahan
ñi, vati cua cu-ii xihna ñi cuni ñi.
56 Nanducu ñi chi ra Jesuu ñuun
Jerusalén can, soco ña nanihin ñi chi
ra. Queta ñi ve ñuhun, ta quechaha
nducu tuhun ñi chi tahan ñi ti:
—¿Yoso saxini ndo? ¿Atu cua
quichi ra vico ya a ña cua quichi
ra? —cati ñi.
57 Ta cha tachi ra sutu chahnu chi
ra fariseo tuhun, vati tu cua coto
ñivi ndaa iyo ra, cua cati ndico ñi,
vati cua tiin ra ta ra chi ra.

Nu ni choso iin ñahan aceite vixin chahan chaha ra Jesuu

(Mt. 26.6-13; Mr. 14.3-9)

12 Cumani iñu quivi cha cua
nducahnu vico can, ta
queta ra Jesuu ñuun Betania nu
iyo ra Lázaro ra ni natacu ndico ni
savaha ra Jesuu. 2 Chacan cuu cha
sacahnu ñi iin vico luhu cuenda ra
Jesuu. Tiso vaha ña Marta, ta iyo
tahan ra Lázaro chi ra Jesuu mesa
can. 3 Tacan cuu, ta quihin ña María
iin sava litru aceite vixin chahan.
Yahvi xaan chi, ta choso ña chi
chi chaha ra Jesuu, ta nacuhva ña
chaha ra chi xini ña. Ni tani xico
nduta vixin can niniin vehe. [Tacan
savaha ña, vati cuni xaan ña chi ra
Jesuu.] 4 Iyo tahan ra Juda Iscariote,
vati sacuaha tahan ra chi ra Jesuu.
Racan cuu ra cua xico tuhun chi ra,
ta quechaha nducu tuhun ra Juda
can ti:
5 —¿Ñacu ña ni xico ña nduta
vixin ya? Tacan, ta nihin ña uni
ciendu xuhun, ta cua tindee ña chi
ñivi ndahvi.
6 Tacan ni cati ra Juda, soco ña
tichaha ni ra yoso cuhva iyo ñivi
ndahvi can, vati ñasuhu cuu ra.
Maan ra cuu ra cumi xuhun ra ta ra,
ta suhu ra cha samani ñivi. 7 Tacan
cuu, ta cati ra Jesuu chi ra ti:
—Saña chi ña. Na cua cumi ña chi
chi nda cua nda quivi cua cuchi yu,
8 vati ni cua coo ñivi ndahvi chi ndo
ndihi ni quivi, soco yuhu ña nahan
ca cua coi chi ndo —cati ra.

Cuni cahni tahan ñivi chi ra Lázaro

9 Tacan cuu, ta quechaha chito
ndihi ñivi judío ti cha iyo ndico
ra Jesuu tican. Chacan cuu cha
cuahan ñi, vati cuni ndehe tucu ñi
chi ra Jesuu, ta cuni ndehe tahan
ñi chi ra Lázaro, vati cha iyo ndito
ndico ra. 10 Ta ra sutu chahnu
can—cuni ra cahni ra chi ra Lázaro,

11 vati tuvi ñivi judío can ni ndehe
cha ni tahan ra Lázaro can, ta saña
ñi chi ra sutu chahnu, ta chinu ini
ñi chi ra Jesuu.

Quihvi ndico tucu ra Jesuu tichi ñuun Jerusalén

(Mt. 21.1-11; Mr. 11.1-11; Lc. 19.28-40)

12 Tuvi ñivi cuu ñi cha iyo ñuun
Jerusalén, vati quichi ñi vico. Tuvi
inga quivi, ta queta tuhun nuun
ñi ti cha vachi ra Jesuu iti ñuun
Jerusalén. 13 Chacan cuu cha quihin
ñi ndaha ticaha, ta quee ñi. Cuahan
ñi, vati cua satahan ñi chi ra. Tacan
cuu, ta quechaha cana chaa ñi ti:
—¡Cahnu xaan cuu ra chahnu!
¡Cahnu xaan rai cuu ra vachi
cuenda ra chahnu! ¡Cua cundaca
ñahan ra chi ndihi yo iyo ñuhun
Israel ya! —cati ñi.
14 Nihin ra Jesuu iin buru yoso ra
cuhva ni cati tutu Ndioo, vati cati
chi cuenda ra Jesuu ti:
15 Ndioho ñivi iyo ñuhun Sión—ña
cua cuyuhvi ndo.
Cha vachi ra cua cundaca ñahan
chi ndo,
ta yoso ra buru,
cati chi.
16 Xihna ña cutuni ini ra sacuaha
chi ra Jesuu cha cati tutu Ndioo
can ti tacan ni cua quichi ra Jesuu
iti ñuun Jerusalén, soco nu ni
natacu ndico ra Jesuu, ta quechaha
chacuhun ini ra ta ra ti cati tutu
Ndioo ti tacan ni cua coo chi, ta
tacan ndicha ni tahan ra.
17 Iyo ñivi ni chahan nu ni natacu
ndico ra Lázaro, ta chaha ñi
cuenda ti chahan ñi nu ni cuchi ra
Lázaro, ta cana ra Jesuu chi ra, ta
natacu ndico ra Lázaro ni savaha
ra. 18 Chacan cuu cha cuahan ñi
cua satahan ñi chi ra Jesuu, vati
chito ñi ti cha ni savaha ra chacan.
19 Tacan cuu, ta quechaha cati ra
fariseo chi tahan ra ti:
—Cha ndehe yo ti ñahni cha cua
cuu savaha yo. Ndihi ñivi ya cuni
chi ra —cati ra.

Nanducu ñivi griego chi ra Jesuu

20 Iyo tahan ñivi griego ni queta
ñuun Jerusalén can, vati cua
sacahnu tahan ñi vico can. 21 Cha
nanducu ñi chi ra Felipe, ta maan
ra cuu ra quichi ñuun Betsaida iyo
cuenda ñuhun Galilea. Tacan cuu,
ta quechaha cati ñi chi ra Felipe ti:
—Ra chahnu, cuni ndatuhun
tahan ndi chi ra Jesuu —cati ñi.
22 Tacan cuu, ta cuahan ra Felipe
nuun iyo ra Ndree, ta chaha ra
cuenda chi ra, ta nduvi tahan ra
cuahan iti nuun iyo ra Jesuu, ta
chaha ra cuenda chi ra. 23 Tacan cuu,
ta cati ndico ra Jesuu chi ra ta ra ti:
—Cha queta hora cha cua cuvi yu,
ta cua coto ñivi ti cahnu xaan rai
cui. 24 Cati ndicha yu ti tu ña cua
quihvi nuni tichi ñuhun, tu ña cua
tahyu soo chi tichi ñuhun, ña cua
coo ndixi chi chi. 25 Ta ni cuhva iyo
maan yo. Tu cua cuni yo suvi ni
chi maan yo, cua ndoyo ñuhun yo
cuenda ra Ndioo. Tu ña cua saxini
yo ñaan cha cuu cha cua tahan yo
ihya nu ñuhun ñuñivi, cua coo vaha
yo chi ra Ndioo ndihi ni quivi ndihi
ni tiempu. 26 Tu cua satiñu ndo
cuenda yu, iyo cha cua caca ndo
chihin yu icaa ni, ta cua coo yu nu
iyo ndo, vati satiñu ndo cuenda yu.
Tu cua satiñu ndo chihin yu, cua
sacahnu ra suti chihin ndo.

Cati ra Jesuu ti cua cuvi ra

27 [Ni vii cahan ra Jesuu chi ra ta ra:]
’Vitin saxini xain, ta ña chite ñaan
cha cua cati yu chi ra suti. Ña cua cati
yu ti na cua sacacu ra chihin yu nu
cua tahin tu ndoho vitin, vati chacan
tiñu ni quichi yu. 28 Cua cati yu chi ra
ti na cua coto ñivi ti rai cahnu cuu ra.
Tacan cuu, ta nducahan ra Ndioo
iti siqui andivi, ta cati ra ti:
—Cha ni ndehe ñivi ti cahnu xaan
rai cui, ta ni cua ndehe ndico tucu
ñi ti cahnu xaan rai cui —cati ra.
29 Chini ñivi iyo tican ndusu can,
ta cati ñi ti:
—Cha cahan ra savi —cati ñi.
Ta inga ñi cati ti:
—Cha cahan iin ra tatun Ndioo
chi ra —cati ñi.
30 Tacan cuu, ta cati ndico ra
Jesuu chi ñi ti:
—Cahan ndusu can cuenda maan
ndo. Ñavi cuenda yuhu cahan chi,
31 ta vitin cua cutuni ñivi ñuñivi, ta
cua quee ndaa run ndaca ñahan chi
ñi. 32 Cua sandaa ñivi chihin yu, ta
cua savahi cha cua cuinu ini ñivi
chihin yu —cati ra.
33 Cuhva can ni chaha ra cuenda
chi ñi yoso cuhva cua cuvi ra.
34 Tacan cuu, ta cati ñivi chi ra ti:
—Chito ndi ti cati tutu ley Ndioo
ti cua cuhva ra Ndioo tiñu chi iin
rai, ta cua coo ndito ra ndihi ni
quivi ndihi ni tiempu. Chacan cuu
cha ña cutuni ini ndi ñacu cati cun
ti iyo cha cua cuvi ra cuu sehe ñivi.
¿Yoo rai cuu racan? —cati ñi.
35 Ta cati ndico ra Jesuu chi ñi ti:
—Ni cua coo cha ndichin chihin
ndo suhva ca quivi. Na cua coo
vaha ndo, vati ni iyo cha ndichin
nu iyo ndo, coto cua ndoyo ñuhun
ndo nu naan. Tu cua caca cuu ndo
nu naan, ña cua coto ndo ndaa iti
cuahan ndo. 36 Vitin iyo ra cuu sava
ni ta cua iin ñuhun ndichin chihin
ndo, ta cua cuinu ini ndo chi ra.
Chacan cuu cha cua coo cha chini
tuni chi ndo.
Tacan cati ra Jesuu, ta cuahan ra,
ta chacuindi xehe ra, [vati ña cuni
ra cha cua ndehe ñican chi ra].

Ña cuni ñivi judío can cuinu ini ñi chi ra Jesuu

37 Cuaha xaan cuhva savaha ra
Jesuu ni ndehe ñivi judío can, soco
ña chinu ini ñi chi ra. 38 Chacan cuu
cha quee chi cuhva cati ra Isaía iti
chata, vati cha cati ra chi ra Ndioo
ti:
Ra chahnu, yoni chinu ini
tuhun cati tuhun ndi.
Yoni saxini ti iyo tu ndee ini
chihun, ra chahnu,
cati ra. 39 Chacan cuu cha ña cuu
cuinu ini ñi, ta cati ndico tucu ra
Isaía can cuenda ra Ndioo:
40 Ña chaha ra Ndioo cha cua
cutuni ini ñi,
ta saña ra cha na sanihin ini ñi.
Chacan cuu cha ña cutuni ini ñi,
ta ni ña nihin ñi cuhva.
Chacan cuu cha ña cua saña ñi
cha ndacu ñi,
ta cua nduvaha anima ñi.
41 Tacan cati ra Isaía, vati ndehe
ra ti cahnu xaan cuu ra Cristo, ta
chaha ra cuenda yoso cuhva iyo ra.
42 Chacan cuu cha tuvi ñivi judío
can quechaha chinu ini chi ra Jesuu,
ta iyo tahan ra ndaca ñahan chi ñi,
ta chinu tahan ini ra, soco ña cati

cachin ra, vati yuhvi ra chi ra fariseo,
coto cua tava ndaa ra chi ra ve ñuhun.
43 Tacan iyo ra, vati cuni ra cha cua
sacahnu ñivi chi ra, ta ña cuni ndicha
ra cha cua sacahnu ra Ndioo chi ra.

Cati tuhun cachin ra Jesuu chi ñivi can

44 Nihin xaan quechaha cahan ra
Jesuu chi ñi, ta cati ra ti:
—Tu cua cuinu ini ndo chihin yu,
cua cuinu tahan ini ndo chi ra ni
tava tiñu chihin yu. 45 Tu cua nacoto
ndo chihin yu, cua nacoto tahan
ndo chi ra ni tachi chihin yu. 46 Cha
quichi yu ihya nu ñuhun ñuñivi ya,
vati cua cuhve cha chini tuni chi
ñivi. Chacan cuu cha tu cua cuinu
ini ndo, ña cua ndoo ihni ndo. 47 Tu
cua cuni soho ndo tuhun cati tuhin
chi ndo, ta ña cua sacuinu ndo chi
chi, ñavi yuhu cuu ra cua tachi
tuni chi ndo. Ñavi cuenda chacan
ni quichi yu vitin, soco quichi yu,
vati cuni yu sacacu i chi ñivi ñuñivi.
48 Tu ña cua cuinu ini ndo chihin yu,
tu ña cua tasoho ndo tuhun cahin,
cua cutuni ndo, vati iyo ra cua tachi
tuni chi ndo. Cua queta quivi cha
cua cutuni ndo nu cuahan quivi, vati
cha cati yu tuhun can. 49 Ña cahin
cuhva cha saxini yu, soco cha tava
tiñu ra suti chihin yu, ta maan ra
cati ñaan tuhun cati tuhin. 50 Chite ti
tu cua savaha ndo cuhva cati ra, cua
coo ndito ndo chi ra ndihi ni quivi
ndihi ni tiempu. Chacan cuu cha
chahi cuenda chi ndo cuhva cati suti
chihin yu —cati ra Jesuu chi ñi.

Nacata ra Jesuu chaha
ra sacuaha chi ra

13 Ni vii cumani cha cua
nducahnu vico can, ta
quechaha chito ra Jesuu ti cha
yatin cua queta hora ra. Chito ra
ti cua nacoo ra ñuhun ñuñivi ya,
ta cua cuhun ndico ra nu iyo sutu
ra. Tacan ni chito ra, ta cuni mani
xaan ra chi ra sacuaha chi ra, ta ña
cua cahnda ini ra chi ra ta ra.
2 Chito ra ti cha ni chaha run
cuihna cha chini tuni chi ra Juda
Iscariote can ra cuu sehe ra Simón,
ta cua xico tuhun ra chi ra. 3 Chito ra
ti cha ni chaha sutu ra ndihi cuii tu
ndee ini chi ra, ta chito ra ti quichi
ra iti nuun ra sutu ra, ta cua cuhun
ndico ra suvi ni iti nuun ra. Tacan ni
saxini ra, ta cuxini ra chi ra sacuaha
chi ra. 4 Ndihi cuxini ra ta ra, ta
ni chacuinda ra Jesuu, ta tava ra
sahma ndichin ra, ta quihin ra inga
sahma, ta chuhni ra tichi ra. 5 Tacan
cuu, ta tihi ra nduta tichi chicoho,
ta quechaha nacata ra chaha ra
sacuaha chi ra, ta nacuhva ra chaha
ra chi sahma nuhni tichi ra.
6 Ta queta ra nu ndecu ra Simón
Pedro, ta quechaha cati ra Pedro
chi ra ti:
—Ña cua nacata tahun chahi, ra
chahnu —cati ra.
7 Ta cati ndico ra Jesuu chi ra ti:
—Ña ta cutuni ini cun cha cua
savahi chihun, soco cua queta quivi,
ta cua cutuni vaha ini cun —cati ra.
8 Ta cati ra Pedro chi ra ti:
—Ña chahi cha cua nacata cun
chahi.
Ta cati ndico ra Jesuu chi ra ti:
—Tu ña cua nacate chahun, ña cua
coun chihin yu.
9 Ta cati ndico ra Simón Pedro ti:
—Vaha. Cua nacata cun chahi,
soco cua nacata tahun ndahi chi
xini, ra chahnu —cati ra.

[10]Ta cati ndico ra Jesuu chi ra ti:
—Cha chiti cun. Ña chini ñuhun
con cha cua sacuti chihun. Chaha
ni cun cua nacate, vati ña yuma
cun. Ndoo ndoo iyo ndo, soco ña
ndihi ni ndo iyo tacan —cati ra.
[11]Tacan ni cati ra Jesuu, vati
chito ra ti iin ra cua xico tuhun chi
ra. Chacan cuu cha cati ra ti ña
ndihi ra iyo ndoo.
[12]Tacan ni nacata ra Jesuu chaha
ra ta ra, ta chacundichin ndico ra,
ta ni chacunda ndico ra. Tacan cuu,
ta quechaha cati ra chi ra ti:
—Ña chito ndo ñaan cha cuu cha
ni savahi chi ndo. [13]Cati ndo ti
sacuahi chi ndo, ta ndaca ñahin
chi ndo, ta cha ndicha cahan ndo,
vati tacan ni iye chi ndo. [14]Ndicha
ndaca ñahin chi ndo, ta sacuahi
chi ndo, ta yuhu nacate chaha ndo.
Chacan cuu cha iyo cha cua nacata
tahan ndo chaha tahan ndo, [15]vati
cha sanahin chi ndo yoso cuhva
cua coo ndo. Cua savaha ndo chi
tahan ndo cuhva ni savahi chi
maan ndo. [16]Cati ndicha yu chihin
ndo ti ña cahnu cuu ra satiñu tatun,
soco cahnu ca cuu ra ndaca ñahan,
ta ñavi ca sa ra cuu tatun ra. Ta ni
cuhva ña cahnu cuu ra tatun, soco
cahnu ca cuu ra tava tiñu chi ra
tatun can. [Chacan cuu cha cuhva
ni chacoi cua coo tahan maan ndo.]
[17]Ndihi chacan chito ndo. Tu cua
savaha ndo cuhva cati yu, cua cusii
ini ndo.
[18]'Ña chahi cuenda yoso cuhva
cua coo ndihi ndo. Nacote yoo ra
ni nacachi yu, soco iyo cha cua
coo chi cuhva cati tutu Ndioo, vati
cati chi cuenda yu ti iyo ra chachi
chihin yu icaa ni, ta cua savaha
ra ndavaha ni chihin yu, cati chi.
[19]Chahi cuenda chihin ndo vitin, ta
ña ta ñahni cha ni tahin. Chacan
cuu cha cua cuinu ini ndo ti yuhu
cuu ra cuu Cristo quivi cua coo
tu ndoho chihin yu cuhva cati yu.
[20]Cati ndicha yu ti iyo ra cua tava
tiñu yu. Tu cua quihin cuenda ñivi
chi ra, cua quihin cuenda tahan
ñi chihin yu, ta cua quihin cuenda
tahan ñi chi ra ni tava tiñu chihin
yu —cati ra Jesuu.

Chaha ra Jesuu cuenda ti cua xico tuhun ra Juda chi ra

(Mt. 26.20-25; Mr. 14.17-21; Lc. 22.21-23)

[21]Tacan cati ra Jesuu, ta
quechaha saxini ra suhva. Chacan
cuu cha cati ra chi ra ta ra ti:
—Cati cachin yu chi ndo ti iin ndo
cua xico tuhun chihin yu —cati ra.
[22]Tacan cuu, ta quechaha ndehe
ra ta ra chi tahan ra, ta ña chito ra
ndaa ra cuu ra cahan Jesuu tuhun
can. [23]Yatin nu ndecu ra Jesuu
ndecu tahan iin ra, ta amigu xaan
ra Jesuu chi ra. [24]Tacan cuu, ta
sandaha ra Simón Pedro chi racan,
ta quechaha cati ra chi ra ti:
—Cua nducu tuhun cun yoo ra
cuu ra cahan ra chahnu.
[25]Tacan sa ni tuhva ra amigu
can suhva ca nu ndecu ra Jesuu, ta
quechaha nducu tuhun ra chi ra ti:
—Ra chahnu, ¿yoo ra cuu ra? —
cati ra.
[26]Ta cati ndico ra Jesuu ti:
—Cua tihi yu paan yu tichi cohi,
ta cua cuhve chi chi chi ra. Racan
cuu ra —cati ra.
Chacan cuu cha tihi ra Jesuu
paan tichi coho ra, ta sa chaha ra
chi chi chi ra Juda Iscariote ra cuu

sehe ra Simón. [27]Chaha ra paan
can chi ra Juda, ta sa quihvi run
Satanaa anima ra Juda can. Chacan
cuu cha cati ra Jesuu chi ra ti:
—Quii quii ni na cua savahun cha
cua savahun —cati ra.
[28]Tacan cuu, ta ni iyo ra sacuaha
chi ra, soco ña nihin ra ta ra cuhva
ñacu cati ra Jesuu tuhun can.
[29]Chito ra ti cumi ra Juda xuhun.
Chacan cuu cha iyo ra saxini ra ti
cati ra Jesuu ti cua sata ra ñaan cha
cua cuni ñuhun ra, ta cua sacahnu
ra vico can, ta inga ra saxini ra ti
cua cuhva ra xuhun can chi ñivi
ndahvi. [30]Quihin ra Juda paan can,
ta quee ra. Cuahan ra. Cha cuaa
cuu chi, ta cuahan ra.

Tuhun chaa cati tuhun ra Jesuu chi ra ta ra

[31]Tacan ni cuahan ra Juda, ta
quechaha cati ra Jesuu ti:
—Vitin cua ndehe ñivi ti cha
cahnu xaan cuu ra cuu sehe ñivi, ta
cua ndehe tahan ñi ti cua sacahnu
tahan ra chi ra Ndioo. [32]Tu cua
sacahnu ra chi ra Ndioo, cua
sacahnu tahan ra Ndioo chi ra, ta
vitin vitin ni cua sacahnu ra chi
ra. [33]Yani xaa, ña nahan ca cua
coi chi ndo. Cuhva ni cati yu chi
ñi judío can cati yu chihin ndo
vitin, vati cua nanducu ndo chihin
yu, soco ña cua cuu cuhun ndo nu
cua cuhin. [34]Tuhun chaa cati tuhin
chi ndo, vati na cua cuni mani ndo
chi tahan ndo. Cua cuni mani ndo
chi tahan ndo cuhva cuni mani yu
chihin ndo. [35]Chacan cuu cha cua
coto ndihi ñivi ti cha ni sacuaha
ndo chihin yu, vati cua cuni mani
ndo chi tahan ndo —cati ra.

Chaha ra Jesuu cuenda ti cua sandahyu ñahan ra Pedro

(Mt. 26.31-35; Mr. 14.27-31; Lc. 22.31-34)

[36]Tacan cuu, ta quechaha nducu
tuhun ra Simón Pedro chi ra ti:
—¿Ndaa iti cua cuhun, ta ra
chahnu?
Ta cati ndico ra Jesuu ti:
—Vitin ña cua cuu cuhun ndo nu
cua cuhin, soco cua cuhun tahan
ndo nu cuahan quivi —cati ra.
[37]Ta nducu tuhun ndico ra Pedro
chi ra ti:
—¿Ñacu ña cua cuu cuhin chihun
vitin? Masi na cuvi yu, soco cua
sacacu i chihun —cati ra.
[38]Ta cati ra Jesuu chi ra ti:
—¿Atu cua cuvi ndicha cun
cuenda yu? Yu cati ti uni chaha
cua sandahyu ñahun ti ña nacoto
cun chihin yu, ta sa cua ndahyu ri
chitoho —cati ra.

Sanahan ra Jesuu chi ra ta ra yoso cuhva cua queta ra ta ra nu iyo sutu ra

14 [Ni vii cahan ra Jesuu chi
ra sacuaha chi ra:]
'Ña cua saxini ndo. Cua cuinu
ini ndo chi ra Ndioo, ta cua cuinu
tahan ini ndo chihin yu. [2]Nu iyo
suti iyo cuaha xaan nuun cua coo
ñivi. Chahi cuenda chi ndo, vati
cha ndicha cuu chi. Chacan cuu cha
cua cuhin tican, ta cua tiso vahi
nu cua coo ndo. [3]Tu cua cuhin, ta
cua tiso vahi nu cua coo ndo, cua
quichi ndico tuqui, vati cua quichi
quihin yu chihin ndo. Chacan cuu
cha cua coo tahan ndo nu cua coi,
[4]ta chito ndo ndaa iti cua cuhin —
cati ra Jesuu.

5 Tacan cuu, ta quechaha nducu
tuhun ra Tuma chi ra chahnu ti:
—Ña chito ndi ndaa iti cua cuhun.
¿Yoso cua nacoto ndi iti can? —cati
ra.
6 Ta cati ndico ra Jesuu chi ra ti:
—Yuhu cuu sava ni ta cua iin iti,
ta cahin cha ndicha ndicha, ta cua
cuhve cha cua coo ndito ñivi. Tu ña
cua cuinu ini ñivi chihin yu, ña cua
cuu yaha ñi iti nuun ra suti. 7 Cua
nacoto ndo chi ra suti, vati nacoto
ndo chihin yu. Vitin cua nacoto ndo
chi ra, ta cua ndehe ndo chi ra —
cati ra Jesuu.
8 Ta cati ra Felipe chi ra ti:
—Cua sanahun chi ra cuu sutu
cun chi ndi. Tacan sa ndoo ndi
vaha, ra chahnu —cati ra.
9 Ta cati ndico ra Jesuu chi ra
Felipe ti:
—Cuaha quivi cha iyo ndo chihin
yu, ta ña ta nacoto ndo chihin yu.
Cha ndehe ndo chi ra suti, vati cha
ni ndehe ndo chihin yu. Ña vaha
cha cati cun ti na cua sanahin chi
ra suti chi ndo. 10 Iyo cha cua cuinu
ini ndo ti cha iyo ra suti chihin yu,
ta iyo yu chihin ra. Ña cati tuhin
chihin ndo cuhva cha saxini main.
Iyo ra suti chihin yu, ta maan ra
cuu ra ndacu cuhva cuni ra. 11 Na
cua cuinu ini ndo ti iyo ra suti
chihin yu, ta iye chi maan ra. Tu ña
cua cuinu ini ndo cuenda chacan,
na cua cuinu ini ndo, vati cha ni
ndehe ndo cuhva cha ni savahi.
12 Cati ndicha yu ti tu cua cuinu ini
ndo chihin yu, cua savaha tahan
ndo cuhva cha ni savahi. Cahnu
ca cuhva cua savaha ndo, vati cua
cuhin iti nuun ra suti, 13 ta cua
savahi ñaan cha cua ndaca ndo
cuenda yu. Tacan ni cua savahi,
ta cahnu xaan ca cua cuu ra suti.
14 Cua savahi ndihi cha cua ndaca
ndo cuenda yu.

Cati ra Jesuu ti cua tachi ra chi ra Tati Ndioo

15 [Ni vii cahan ra Jesuu chi ra ta
ra:]
’Tu cua cuni ndo chihin yu, cua
sacuinu ndo cuhva cati tuhin chi
ndo. 16-17 Cua cahin chi ra suti ti
cua tachi ra chi inga ra. Ra Tati
Ndioo cuu ra, ta rai ndicha cuu ra.
Ta ni cuhva cua tindee ra chi ndo,
ta cua coo ra chi ndo ndihi ni quivi.
Ña cua tindee ra chi ñivi ndacu
ndavaha ni, vati ña cua ndehe ñi
chi ra, ta ni ña cua nacoto ñi chi
ra, soco cua nacoto maan ndo chi
ra, vati cua coo ra chi ndo icaa ni.
18 Ña cua nacoo ihni yu chihin ndo,
vati cua quichi ndico tuqui nu iyo
ndo. 19 Cua yaha suhva quivi, ta
ña cua ndehe ca ñivi ñuñivi chihin
yu, soco maan ndo cua ndehe
ndo chihin yu, vati cua coo ndito
ndico ndo cuhva cua coo ndito yu.
20 Quivi can cua coto ndo ti iyo ra
suti chihin yu, ta iyo maan yo icaa
ni. 21 Tu cua sacuinu ndo cuhva cati
tuhin chi ndo, cua cuni ndo chihin
yu. Tu cua cuni ndo chihin yu, cua
cuni ra suti chi ndo. Tacan cua cuu,
ta cua cuni tahin chi ndo, ta cua
nacoto vaha ndo chihin yu —cati
ra Jesuu.
22 Tacan cuu, ta inga ra Juda
quechaha nducu tuhun chi ra ti:
—¿Yoso cua savahun cha cua
ndehe ndi chihun, ta ña cua ndehe
tahan ñivi ñuñivi chihun?
23 Ta cati ndico ra Jesuu chi ra ti:

—Tu cua cuni ñivi chihin yu, cua
sacuinu ñi cuhva cati yu, ta cua cuni
suti chi ñi, ta cua coo ndi chi ñi.
24 Tu ña cua cuni ñivi chihin yu, ña
cua sacuinu ñi cuhva cati yu. Ñavi
cuenda yu cati tuhin tuhun ya chi
ndo, soco cati tuhin chi chi cuenda
ra suti ra ni tava tiñu chihin yu.
25 'Ni vii cahin tuhun can chihin
ndo, ta iyo yu chihin ndo, 26 soco
cua tachi sutu yu chi ra cua tindee
chi ndo, ta cua quichi racan cuenda
yu. Ra Tati Ndioo cuu ra. Cua
sanahan ra chi ndo, ta cua savaha
ra cha cua cuñuhun ini ndo ndihi
tuhun cha cati tuhin chi ndo.
27 'Cuni yu cha cua coo taxin anima
ndo, ta cua saña tahan yo. Cua savahi
cha cua coo taxin anima ndo, soco
ñavi cuhva ndacu ñivi ñuñivi cua
savahi chi ndo. Ña cua saxini ca ndo,
ta ni ña cua tichaha ca ndo. 28 Chito
ndo ti cati yu ti cua cuhin, soco cua
quichi ndique nu iyo ndo. Cuni mani
ndo chihin yu. Chacan cuu cha cua
cusii ini ndo, vati cua cuhin nu iyo
sutu yu, ta cahnu xaan ca ra cuu
suti, ta ñavi ca sa yuhu. 29 Vitin ña
ta cuhin, soco chahi cuenda chi ndo.
Chacan cuu cha cua cuinu ini ndo
chihin yu, ta sa cua cuhin.
30 'Ña cua cahan que chi ndo, vati
ni vachi run ndaca ñahan chi ñivi
ñuñivi. Ña ndaca ñahan run chihin
yu, 31 soco cua savahi cuhva cati
tuhun suti chihin yu. Chacan cuu
cha cua coto ñivi ñuñivi ti cuni
mani yu chi suti. Coho vitin.

Cuhva iyo yoho chiti uva

15 [Cahan ndico tucu ra Jesuu
chi ra sacuaha chi ra. Iin
cuhva cahan ra, ta cati ra ti:]
'Yuhu cuu sava ni ta cua iin yoho,
ta ra suti cuu sava ta cua ra cumi
yoho can. 2 Tu ña cua coo vaha chiti
chaha ndaha yoho can, cua savita
ra chi chi. Tu cua coo vaha chiti
chi, cua sacuun ra ndaha chi, vati
tacan ni cua coo ca chiti chi. 3 Cha
iyo vaha maan ndo, vati tasoho ndo
tuhun cati tuhin chi ndo. 4 Cua coo
ndo chihin yu, ta cua coo tahin chi
ndo. Ña cua cuu coo vaha ndo, tu
ña cua coo ndo chihin yu. Tacan
ni iyo ndaha yoho can, vati tu cua
coyo cuii ndaha yoho can, ñahni
chiti chi cua coo.
5 'Yuhu cuu sava ni ta cua yoho
can, ta maan ndo cuu sava ta cua
ndaha chi. Tu cua coo ndo chihin
yu, cua quee vaha tiñu cua savaha
ndo, soco tu ña cua coo ndo chihin
yu, ñahni cha cua cuu savaha ndo.
6 Tu ña cua coo ndo chihin yu, cua
tava ndai chi ndo, ta cua ndoyo
ñuhun ndo cuhva cua ndoyo ñuhun
ndaha yoho can. Cua neti chi, ta
cua savita yu chi chi, ta cua tai
ñuhun chi chi, ta cua cayu chi.
7 'Tu cua sacuinu ndo cuhva cati yu,
cua ndaca ndo ñaan cha cuni ndo, ta
cua cuhve chi chi chi ndo. 8 Tacan, ta
cahnu xaan ca cua cuu ra suti, vati
cua savaha ndo cha vaha, ta cua
ndehe ñivi ti chica ndo tiñu yu. 9 Cuni
mani yu chi ndo cuhva cuni mani ra
suti chihin yu. Na cua coo vaha ndo
chihin yu, ta cua cuni mani yu chi
ndo. 10 Tu cua sacuinu ndo cuhva cati
tuhin chi ndo, cua cuni mani yu chi
ndo. Ta ni cuhva cha ni sacuinu yu
cuhva cati tuhun ra suti chihin yu, ta
cuni mani ra chihin yu.
11 'Tacan cati yu, vati tacan ni
cua cusii ini xaan ndo cuhva cusii

ini yu. [12]Yuhu cati tuhin chi ndo
ti na cua cuni mani ndo chi tahan
ndo cuhva cuni mani yu chihin
ndo. [13]Tu cua cuvi iin ñivi cuenda
cha cua sacacu ñi chi amigu ñi,
cua savaha ñi iin tu manini cahnu
xaan, ta ñahni cha cahnu ca cha
cua cuu savaha ñi. [14]Ndioho cuu
amigu yu, tu cua savaha ndo cuhva
cati tuhin chi ndo. [15]Ña cua cati yu
ti musu yu chi ndo, vati ña chito
ra musu ñaan cha ndacu ra cuu
chitoho ra. Yu cati ti amigu yu chi
ndo, vati cha chahi cuenda chi ndo
ndihi cha ni cati ra suti chihin yu.
[16]Ñavi maan ndo nacachi chihin
yu, soco yuhu nacachi chi maan
ndo, ta cha chahi tiñu chi ndo, vati
cua satiñu ndo, ta cua quee vaha
cha cua savaha ndo, ta cua ndoo
chi. Chacan cuu cha cua cuhva ra
suti ñaan cha cua ndaca ndo chi ra
cuenda yu. [17]Chacan cati yu ti cua
cuni mani ndo chi tahan ndo.

Cuxaan ini ñivi ñuñivi chi ra Jesuu chi ñivi ra

[18] [Ni vii cahan ra Jesuu chi ra ta ra:]
'Tu cua cuxaan ini ñivi ñuñivi
chi ndo, cua coto ndo ti xihna ca
cha cuxaan ini ñi chihin yu. [19]Tu
cua coo ndo cuhva iyo ñivi ñuñivi,
cua cuni ñi chi ndo, vati cuni ñi
chi tahan ñi. Cuxaan ini ñi chihin
ndo, vati nacachi yu chi ndo, ta ña
ndacu ndo cuhva ndacu maan ñi.
[20]Ña cua naan ini ndo cha cati yu
chihin ndo, vati cati yu ti ña cahnu
ca cuu ra musu chi chitoho ra. Cua
coo ndo chi tu ndoho cua savaha
ñi, vati tacan ni cha ni savaha ñi
chihin yu. Ña cua savaha ñi cuhva
cua cati ndo, vati ña ndacu ñi
cuhva cha ni cati yu. [21]Cua savaha
ñi ndihi chacan chi ndo, vati iyo
ndo chihin yu. Tacan cua savaha ñi,
vati ña nacoto ñi chi ra ni tava tiñu
chihin yu.
[22]'Quichi yu, ta chahi cuenda
chi ñi. Chacan cuu cha iyo cuati
ñi. Tu ñavi tacan, ña cua coo cuati
ñi, soco vitin ñahni cha cua cuu
cati ñi ti ñahni cuati ñi iyo. [23]Tu
cua cuxaan ini ñivi chihin yu, cua
cuxaan ini tahan ñi chi ra ni tachi
chihin yu. [24]Iyo cuati ñi, vati cahnu
xaan cuhva savahi iti nuun ñi, ta
ña ni chinu ini ñi, ta yoni ca ñivi
savaha tacan nu ni quichi quivi.
Vitin cha ni ndehe ñi cuhva ni
savahi, soco xaan cuni ñi ndehe ñi
chihin yu chi suti. [25]Tacan ni iyo
ñi, vati saqueta ñi cuhva cati tutu
Ndioo, vati cati chi ti xaan xaan
cuni ñi ndehe ñi chihin yu, soco
ñahni cuati ni savahi, cati chi.
[26]'Cua quichi ra cua tindee chi
ndo, vati cua tachi yu chi ra hora
cha cua queta yu nuun suti. Racan
cuu ra cua quee iti nuun ra suti, ta
cua cahan tahan ra cha ndicha, ta
cua cahan ra cuenda yu. [27]Cua
cuhva tahan ndo cuenda, vati cha
ni chica ndo chihin yu nda quivi
quechaha cati tuhin chi ñivi.

16 'Ndihi chacan chahi cuenda
chi ndo, coto cua ndoyo
ñuhun ndo. [2]Cua tava ndaa ñivi chi
ndo ve ñuhun, vati cua queta quivi
cha cua saxini ñivi ti satiñu vaha
ñi cuenda ra Ndioo, ta cua cahni
ñi chi ndo. [3]Tacan ni cua savaha ñi,
vati ña nacoto ñi chihin yu, ta ni
ña nacoto ñi chi ra suti. [4]Cha chahi
cuenda chi ndo, vati cua queta

quivi cua tahan ndo tacan, ta cua
cucuhun ini ndo cha cati yu.

Tiñu cua savaha ra Tati Ndioo

[Ni vii cahan ra Jesuu chi ra ta
ra:]
'Ña chahi cuenda chi ndo nda
ni xihna cuii, vati ni vii iye chi
ndo, 5soco vitin cua cuhin nu iyo
ra tachi chihin yu. Ña ta nducu
tuhun ndo ndaa iti cua cuhin, 6soco
cuihya xaan cuni anima ndo, vati
cati yu tuhun can chi ndo. 7Cati yu
cha ndicha ti cua coo vaha ca ndo,
vati cua cuhin. Tu ña cua cuhin, ña
cua quichi ra cua tindee chi ndo,
soco tu cua cuhin, cua tava tiñu
yu chi ra, ta cua quichi ra nu iyo
ndo. 8-11Cua quichi maan ra, ta cua
sacoto ra chi ñivi ñuñivi ti ndacu ñi
cuati, ta ña chinu ini ñi chihin yu.
Cua sacoto ra yoso cuhva cua coo
vaha ñi chi ra Ndioo, vati cua cuhin
nu iyo suti, ta ña cua ndehe ca ndo
chihin yu. Cua sacoto tahan ra
yoso cuhva cua cutuni ñivi ndacu
ndavaha ni, vati cua cutuni run cuu
run ndaca ñahan chi ñivi ñuñivi ya.
12'Ni iyo cuaha tuhun cua cati
tuhin chi ndo, soco ña cua cundee
ini ndo vitin. 13Cua quichi xihna ra
cuu Tati Ndioo, ta sa cua sacoto ra
cha ndicha chi ndo, vati ndicha ra.
Ña cua cahan ra yoso cuhva saxini
maan ra, soco cua cuhva ra cuenda
cha cati ra Ndioo, ta cua cati tuhun
ra yoso cuhva cua coo chi iti nuun.
14Cua sacahnu ra chihin yu, vati
cua tasoho ra cha cua cati yu chi
ra, ta cua cuhva ra cuenda chi ndo.
15Ndihi cha iyo chi ra suti iyo chi
main. Chacan cuu cha cati yu ti
cua tasoho ra cuu Tati Ndioo cha
cua cati yu chi ra, ta cua cuhva ra
cuenda chi ndo.

Ndahvi xaan cua cuni ra sacuaha chi ra Jesuu suhva quivi, ta sa cua cusii ini ndico ra ta ra

16[Ni vii cahan ra Jesuu chi ra ta
ra:]
'Suhva quivi, ta ña cua ndehe ca
ndo chihin yu, ta inga suhva ca
quivi, ta cua ndehe ndico tucu ndo
chihin yu —cati ra Jesuu chi ra ta
ra.
17Tacan cuu, ta quechaha cati ra
sacuaha chi ra chi tahan ra ti:
—¿Ñaan cha cuu cha cati ra chi
yo? Cati ra ti suhva quivi, ta ña cua
ndehe ca yo chi ra, ta inga suhva
quivi, ta cua ndehe ndico tucu yo
chi ra. Cati tahan ra ti tacan cua
cuu chi, vati cua cuhun ra nu iyo
sutu ra. 18¿Ñacu cati ra ti suhva
quivi cuu chi? Ña cutuni ini yo cha
cahan ra —cati ra chi tahan ra.
19Chito ra Jesuu ñaan cha cuni
nducu tuhun ra ta ra chi ra. Chacan
cuu cha cati ra chi ra ta ra ti:
—Cha cati yu ti suhva quivi, ta ña
cua ndehe ca ndo chihin yu, ta inga
suhva quivi, ta cua ndehe ndico
tucu ndo chihin yu. [Ñavi cha vaha
cuu cha nducu tuhun ndo chi tahan
ndo ñaan cha cuu tuhun can.]
20Cati ndicha yu ti cuihya xaan
cua cuni anima ndo, soco sii xaan
cua cuni ñivi ñuñivi. Cuihya cua
cuni ndo, soco cua naan chacan, ta
cua cusii ini xaan ndico ndo. 21Nu
cuni cacu sehe ñi ñahan, ta cua
tuvi ini ñi tu ndoho hora can, soco
cua yaha ñi tu ndoho can, ta ña
cua saxini ca ñi ti cha ni tuvi ini ñi
tu ndoho, vati sii xaan cuni ñi cha

ni cacu sehe ñi. 22 Vitin cua coo tu
cuihya ini chi maan ndo, soco cua
ndehe ndico tucu ndo chihin yu, ta
cua cusii ini ndico ndo. Tacan ni
cua coo ndo, ta ña cua cuu naan
cha sii cuni ndo.
23 'Ñahni cha cua ndaca ndo
chihin yu quivi cua quichi racan,
soco cati ndicha yu ti cua cuhva ra
suti ñaan cha cuu cha cua ndaca
ndo chi ra cuenda yu. 24 Ña ta
ñahni cha ndaca ndo cuenda yu
nda cua nda vitin. Na cua ndaca
ndo chi ra, ta sa cua cuhva ra chi
chi chi ndo. Tacan, ta cua cusii ini
ndicha ndo.

Cua sacanaan ra Jesuu chi run cani tahan chi ra

25 [Ni vii cahan ra Jesuu chi ra:]
'Cha chahi cuenda chi ndo, soco
mani chi cuhva ni cahin chi ndo.
Cua queta quivi, ta ña cua cahan
que chi ndo chi cuhva, vati cua cati
cachin yu yoso cuhva iyo ra suti.
26 Quivi can sa cua cahan maan
ndo chi ra cuenda sivi yu, ta ña cua
cati que chi ndo ti ni vii cahin chi
ra cuenda ndo, vati cua cuu cahan
maan ndo chi ra. 27 Cuni mani ra
suti chi ndo, vati cha cuni mani
ndo chihin yu, ta cha chinu ini ndo
ti iti nuun ra ni quichi yu. 28 Quee
yu iti nuun ra, ta quichi yu ihya
nu ñuhun ñuñivi ya vitin, soco cua
quee ndique nu ñuhun ñuñivi ya, ta
cua cuhun ndico tuqui nu iyo ra —
cati ra Jesuu.
29 Tacan cuu, ta quechaha cati ra
sacuaha chi ra ti:
—Vitin cati cachin cun, vati ña
cahan con chi cuhva. 30 Vitin chito
ndi ti chito cun ndihi cuii, ta chito
ndi ti ña nini cha cua nducu tuhun
ñivi chihun, [ta cua cati ndico cun].
Chacan ni chinu ini ndi ti quichi
cun iti nuun ra Ndioo —cati ra chi
ra Jesuu.
31 Ta cati ndico ra Jesuu chi ra ta
ra ti:
—Vitin cha chinu ini ndo, 32 soco
cua queta hora cua cunu ndo. Cua
queta hora can, ta ndihi ndo cua
cuhun ndo vehe ndo, ta cua nacoo
ihni ndo chihin yu, ta cua ndoo
iin tuhun yu, soco ña cua ndoi cha
maan iin tuhin, vati iyo ra suti
chihin yu. 33 Tacan cati yu, vati
cua cuhve cha cua coo taxin anima
ndo. Ihya nu ñuhun ñuñivi ya cua
coo tu ndoho chi ndo, soco na ña
cua cucuihya ini ndo, vati cha ni
sacanain chi run cua cani tahan chi
ndo nu ñuhun ñuñivi ya.

Cahan ra Jesuu chi ra Ndioo cuenda amigu ra

17 Tacan ni cati ra Jesuu, ta
ndehe ndaa ra iti siqui andivi,
ta quechaha cati ra chi sutu ra ti:
—Tata, cha cua queta hora yu
vitin. Na cua sacahnu cun chihin
yu, vati tacan ni cua sacahnu tahin
chihun 2 cuhva cha ni chahun tu
ndee ini chihin yu, ta ndaca ñahin
chi ndihi ñivi. Chacan cuu cha cua
cuhve cha cua coo ndito ndihi ñi
cha iyo chihin yu. Cua coo ndito
ñi chihin yo ndihi ni quivi ndihi
ni tiempu. 3 Cua coo ndito ñi, vati
nacoto ñi chihun, ta iin tuhun ni ra
Ndioo ndicha cuun. Nacoto tahan
ñi chi yuhu ra Jesucristo, ta maun
tava tiñu chihin yu.
4 'Yuhu cha ni sacahnu i chihun
ihya nu ñuhun ñuñivi ya, ta cha

saquete tiñu cha ni chahun chihin
yu. [5]Tata, na cua sacahnu cun
chihin yu vitin, ta na cua cuhva
cun cha cua coo ndico tucu cha
vaha chihin yu cuhva ni chacoo
chi chihin yu, ta ña ta tuvi ñuhun
ñuñivi ya.
[6]'Cha ni savahun cha chacoo
rahya ta ra chihin yu, ta sanahin
chi ra yoso cuhva iyo cun. Cha
chacoo ra chi maun, ta savahun cha
cua coo ra chihin yu, ta ni sacuinu
ra cuhva cati cun. [7]Vitin chito ra
ti maun chaha ndihi cha ni savahi.
[8]Cha chahi cuenda chi ra cuhva
cati cun chihin yu, ta cha ni tasoho
ra cha cahin, ta chito ra ti ndicha
quichi yu iti nuun cun. Chinu ini ra
ti maun cuu ra ni tava tiñu chihin
yu.
[9]'Cahan ndahvi yu chihun cuenda
ra. Ña cahan yu cuenda ndihi ñivi
ñuñivi, soco cahan yu cuenda ra
iyo chihin yu. Maun chaha cha iyo
ra chihin yu, soco chi maun cuu
ra. [10]Ndihi ra iyo chi yuhu, ta iyo
tahan ra chi yoho, ta cha ndacu ra
cha cahnu cui.
[11]'Ña cua coo que nu ñuhun
ñuñivi ya, vati cua cuhin nu iyo
cun, soco cua ndoo maan ra ihya.
Tata, na cua cumi cun chi ra, vati
iyo tu ndee ini chihun, ta maun
chaha chi ra chihin yu. Chacan
cuu cha cua nduinuun ra cuhva
iyo inuun yo. [12]Cha ni chacoi chi
ra ihya nu ñuhun ñuñivi ya, ta
chacucumi yu chi ra, vati chahun
tu ndee ini chihin yu. Cha tindei
chi ra, ta iin tuhun ni ra ndoyo
ñuhun cuhva cati tutu cun, soco
yoni ca ra ndoyo ñuhun.
[13]'Vitin cua cuhin iti nuun cun,
soco cahin chacan ihya. Chacan
cuu cha cua cusii ini vaha ra ta ra.
[14]Cha cati tuhin tuhun cun chi ra,
ta cha cuxaan ini ñivi ñuñivi chi ra,
vati ña iyo ra cuenda ñuhun ñuñivi
cuhva cha ña iyo yu cuenda ñuhun
ñuñivi. [15]Ña cati yu ti cua canihun
chi ra ihya nu ñuhun ñuñivi ya,
soco cahan ndahvi yu chihun ti na
cua cucumi vahun chi ra, ta ña cua
cuu savaha run cuihna ndavaha ni
chi ra. [16]Ña iyo ra cuenda ñuhun
ñuñivi cuhva cha ña iyo yu cuenda
chacan. [17]Na cua sacu-ii ndicha cun
chi ra. Cha ndicha cuu tuhun cun.
[18]Tava tiñu yu chi ra ihya cuhva ni
tava tiñu cun chihin yu ihya. [19]Cha
iyo ii yu cuenda ra. Chacan cuu cha
cua coo ii ndicha maan ra.
[20]'Cahan ndahvi yu chihun
cuenda racan ta ra, soco cahan
ndahvi tahin cuenda ñivi cua
tasoho tuhun cua cahan ra, ta cua
cuinu ini ñi chihin yu. [21]Cahan
ndahvi yu chihun ti na cua coo
inuun ndihi ñican cuhva iyo inuun
yo, tata. Chacan cuu cha cua coo
inuun ñi chihin yo, ta cua cuinu ini
ñivi ñuñivi ti maun cuu ra ni tava
tiñu chihin yu. [22]Cha sanahin chi
ñi ti chahun cha vaha chi ñi cuhva
cha chahun cha vaha chihin yu.
Chacan cuu cha cua coo inuun ñi
cuhva iyo inuun maan yo. [23]Inuun
iyo cun chihin yu, ta inuun iyo yu
chi ñi. Chacan cuu cha cua coo
vaha ñi, vati iyo inuun ñi. Chacan
cuu cha cua coto ñivi ñuñivi ti cha
tava tiñu cun chihin yu, ta cuni
mani cun chi ñi cuhva cuni mani
cun chihin yu.

24 ’Tata, cha chaha cuenda cun
chi ñi chihin yu, ta cuni yu cha cua
coo ñi chihin yu nu iye. Chacan cuu
cha cua coto ñi ti cha cahnu xaan
cui cha ni savahun. Cua coto ñi ti
tacan ni savahun chihin yu, ta ña
ta tuvi ñuhun ñuñivi. 25 Tata, ña
nacoto ñivi ñuñivi chihun, soco
yuhu nacote chihun, ta chito amigu
yu ti maun cuu ra ni tava tiñu
chihin yu. 26 Cha sacote chi ñi yoo
rai cuun, ta cha sacoto tahin chi ñi
ti cua cuni mani tahan ñi chi tahan
ñi cuhva cuni mani cun chihin yu.
Sacoto tahin ti cua coi chi ñi nu
cuahan quivi —cati ra Jesuu.

Tiin ñivi chi ra Jesuu

(Mt. 26.47-56; Mr. 14.43-50; Lc. 22.47-53)

18 Chacan ni cahan ra Jesuu,
ta quee ra. Cuahan ra chi
ra sacuaha chi ra. Cuahan ra ta ra
inga chiyo xahva Cedrón, ta queta
ra ta ra iin nu cumi ñivi yutun tata,
ta quihvi ra. 2 Chito tahan run Juda
ndaa iyo chi, vati cuaha chaha
nducuiti ra Jesuu chi ra sacuaha chi
ra tican. 3 Chacan cuu cha quihin
run iin cuenda sandaru, ta quihin
run chi tatun tachi ra sutu chahnu
chi ra fariseo, ta cuahan ra tican, ta
naan ra ta ra ñuhun. Naan ra ta ra
espada. Naan ra ta ra garote. Naan
ra. 4 Tacan cuu, ta chito ra Jesuu
ñaan cha cuu cha cua tahan ra, ta
quee ra, ta quechaha nducu tuhun
ra chi ñi ti:
—¿Yochi nanducu ndo?
5 Ta cati ndico ñi chi ra ti:
—Chi ra Jesuu ra ñuun Nazaret
vachi quihin ndi —cati ñi.
Ta cati ndico ra chi ñi ti:
—Yuhu cui —cati ra.
Chacuinda tahan run Juda chi ñi,
ta maan run cuu run ni xico tuhun
chi ra Jesuu. 6 Cha cati ra Jesuu
ti maan ra cuu ra, ta chinu chata
ñi suhva, ta nduva ñi nu ñuhun.
7 Tacan cuu, ta nducu tuhun ndico
tucu ra chi ñi ti:
—¿Yochi nanducu ndo?
Ta cati ñi ti:
—Chi ra Jesuu ra ñuun Nazaret
vachi quihin ndi.
8 Ta cati ndico ra Jesuu chi ñi ti:
—Cha cati yu ti yuhu cui. Na cua
saña ndo chi rahya ta ra, vati chi
yuhu vachi quihin ndo.
9 Tacan ni cati ra, ta saqueta ra
tuhun cha ni cati ra, vati cha cati ra
nu quichi quivi ti cha chaha cuenda
sutu ra chi ra chica chihin ra, ta ña
cua ndoyo ñuhun ni iin ra, cati ra.
10 Tacan cuu, ta xita ra Pedro cha
cuu ta iin machete ra, ta cani ra
chi ra cuu musu ra sutu chahnu, ta
chahnda ra iin chiyo soho ra chiyo
cuaha ra ndahvi can. Malco nani ra
ndahvi can. 11 Tacan cuu, ta cati ra
Jesuu chi ra Pedro ti:
—Tihi ndico machete cun tichi
vena cun. Cua ndehi tu ndoho
cuhva ni cati suti chihin yu —cati
ra.

Yaha ra Jesuu iti nuun ra sutu chahnu

(Mt. 26.57-58; Mr. 14.53-54; Lc. 22.54)

12 Tacan cuu, ta tiin ra sandaru
can chi ra Jesuu, ta chuhni ra chi
ra, 13 ta chandaca xihna ra ta ra chi
ra iti nuun ra Anaa, vati chiso ra
chi ra Caifás ra cuu sutu chahnu
cuiya can. 14 Maan ra Caifás can
cuu ra cati chi ñivi judío ti nini
xaan cha cua cuvi iin ñivi, vati
tacan ni cua cacu ndihi ca maan ñi.

Cati ra Pedro ti ña nacoto ra chi ra Jesuu

(Mt. 26.69-70; Mr. 14.66-68; Lc. 22.55-57)

15 Chandicu ra Pedro chi ra Jesuu
nuun cuahan ra chi ra sandaru
ta ra, ta chandicu tahan inga ra
sacuaha chi ra, ta nacoto ra sutu
chahnu chi racan. Chacan cuu cha
quihvi tahan ra chi ra Jesuu tihyo
ra sutu chahnu can, 16 soco ndoo ra
Pedro iti chata yatin yu vehe, vati
iyo iin ñahan cumi yu vehe. Chacan
cuu cha chahan ndico ra nacoto
chi ra sutu chahnu iti yu vehe, ta
cahan ra chi ña ñahan can, ta sa
yaha tahan ra Pedro. 17 Tacan cuu,
ta quechaha cati ña ñahan can chi
ra Pedro ti:
—¿Atu ña ndicha ti chica tahun
chi ra Jesuu?
Ta cati ndico ra Pedro chi ña ti:
—Ña ndicha —cati ra.
18 Cha satahan ra musu ñuhun chi
ra tatun can, vati cua tuni ra ta ra,
vati vichin xaan suhva. Inda tahan
ra Pedro, ta tuni tahan ra ñuhun.

Nducu tuhun ra sutu chahnu chi ra Jesuu

(Mt. 26.59-66; Mr. 14.55-64; Lc. 22.66-71)

19 Tacan cuu, ta nducu tuhun
ra sutu chahnu chi ra Jesuu yoso
cuhva iyo ra sacuaha chi ra, ta
nducu tuhun tahan ra ñaan cha cuu
cha ni sacuaha ra chi ñivi, 20 ta cati
ndico ra Jesuu chi ra ti:
—Cha cati cachin yu chi ndihi
ñivi, ta cha sacuahi chi ñi ndihi ve
ñuhun nu nducuiti ñivi judío, ta
ñahni cha cahan xehi chi ñi. 21 Ña
cua nducu tuhun ndo chihin yu.
Cua nducu tuhun ndo chi maan ñi,
vati chini soho ñi ndihi tuhun cha
ni cahin, ta chito ñi ñaan tuhun
cahin chi ñi —cati ra.
22 Tacan cati ra Jesuu, ta cani iin
ra tatun can chi ra Jesuu, vati yatin
nu inda ra inda tahan ra, ta cati ra
chi ra ti:
—Ña vaha cha cahun chi ra sutu
chahnu tacan.
23 Ta cati ndico ra Jesuu chi ra ti:
—Tu ndavaha ni cuu cha ni cati yu,
cua cuhvon cuenda ñaan ndavaha ni
cuu chi, soco tu cha vaha cuu chi, ña
vaha cha cani cun chihin yu —cati ra.
24 Tacan cuu, ta tachi ra Anaa chi
ra Jesuu nu iyo ra Caifás ra cuu sutu
chahnu, ta nuhni ra, ta cuahan ra.

Cati ndico tucu ra Pedro ti ña nacoto ra chi ra Jesuu

(Mt. 26.71-75; Mr. 14.69-72; Lc. 22.58-62)

25 Ni inda ra Simón Pedro tuni ra
ñuhun, ta nducu tuhun ra ta ra chi
ra ti:
—¿Atu sacuahun chi ra Jesuu?
Ta cati ndico ra Pedro ti:
—Ñahni, xaa.
26 Inda tahan iin musu ra sutu
chahnu can, ta ñivi ra chi ra ni
tahnda soho, ta quechaha cati ra
chi ra Pedro ti:
—Cha ndehi chihun, vati cha iyo
cun chi ra hora cha ni chaquihin ndi
chi ra nu iyo yutun tata can —cati ra.
27 Ta cati ndico tucu ra Pedro ti
ña ndicha, ta sa ndahyu ri chitoho,
[vati cha queta uni hora cha ni
sandahyu ñahan ra Pedro].

Yaha ra Jesuu iti nuun ra Pilato

(Mt. 27.1-2, 11-14; Mr. 15.1-5; Lc. 23.1-5)

28 Tacan cuu, ta quee ra ta ra
nuun iyo ra Caifás, ta chandaca ra

ta ra chi ra Jesuu iti nu iyo vehe
ra cumi tiñu cha iyo cuenda ñuun
Roma, ta ni vii nahan cuu chi. Ña
quihvi ra judío can ve tiñu, coto
cua coo ica ra, vati cuni ra sacahnu
ra vico can. 29 Chacan cuu cha quee
ra Pilato iti chata nu iyo ra ta ra, ta
nducu tuhun ra chi ra ta ra ti:
—¿Ñaan cuati cuni ndo chi rahya?
30 Ta cati ndico ra ta ra chi ra ti:
—Ndacu ra ndavaha ni. Chacan
cuu cha vachi ndaca ndi chi ra
chihun —cati ra ta ra.
31 Ta cati ra Pilato chi ra ta ra ti:
—Cua ndehe maan ndo, vati cua
tachi tuni maan ndo chi ra cuhva
cati ley maan ndo —cati ra.
Ta cati ndico ra judío can ti:
—Ñahni ndatu cha cua cahni ndi
chi ñivi —cati ra.
32 Chacan cuu cha quee chi cuhva
ni cati ra Jesuu, vati cha ni cati ra
yoso cuhva cua cuvi ra. 33 Tacan
cuu, ta quihvi ndico tucu ra Pilato
tichi ve tiñu, ta cana ra chi ra
Jesuu, ta nducu tuhun ra chi ra ti:
—¿Atu maun cuu ra ndaca ñahan
chi ñivi judío?
34 Ta cati ndico ra Jesuu chi ra ti:
—¿Atu cha saxini maun cuu chi
a cha cati inga ñivi chihun ti tacan
cuu chi?
35 Ta cati ra Pilato ti:
—Ñavi ra judío cui. Cha ni chaha
cuenda ra sutu chahnu chi ndihi
ñivi cuu ñivi cun chihun chihin yu.
¿Ñaan cha cuu cha ni savahun? —
cati ra.
36 Ta cati ndico ra Jesuu ti:
—Ñavi cuenda ñuhun ñuñivi ya
cua cundaca ñahin. Tu cua cundaca
ñahin ihya nu ñuhun ñuñivi ya, cua
cani tahan ñivi yu, ta ña cua cuu
cuhva cuenda cun chihin yu chi
ñivi judío can, soco ñavi tacan cuu
chi. Ña cua cundaca ñahin ihya —
cati ra.
37 Ta cati ndico ra Pilato chi ra ti:
—¿Atu cua cundaca ñahun chi ñi?
Ta cati ndico ra Jesuu ti:
—Maun cati ti cua cundaca ñahin
chi ñi. Chacan cuu cha quichi yu
ihya nu ñuhun ñuñivi ya. Chacan
cuu cha cacu yu ihya, vati cua cati
tuhin cha ndicha. Tu cua cuni coto
ñivi iin cha ndicha, cua tasoho ñi
cuhva cati yu —cati ra.
38 Ta nducu tuhun ra Pilato chi ra
ti:
—¿Ñaan cha cuu cha ndicha? —
cati ra.

Cati ra Pilato ti cua cuvi ra Jesuu

(Mt. 27.15-31; Mr. 15.6-20; Lc. 23.13-25)

Tacan ni nducu tuhun ra Pilato, ta
cuahan ndico ra nu iyo ra judío can,
ta cati ra ti:
—Yuhu cati ti ñahni cuati savaha
ra. 39 Chito ndo ti iyo costumbre
cha cua sañe chi iin ra indi ve caa
tichi vico ya. ¿Atu cuni ndo cha cua
sañe chi ra cua cundaca ñahan chi
ndo? —cati ra.
40 Tacan cuu, ta cuvaa ndihi ñi, ta
cati ñi ti:
—Ña cua sañon chi rahya. Cua
sañon chi ra Barabaa —cati ñi, ta
ñasuhu cuu ra Barabaa can.

19 Tacan cuu, ta quihvi ndico
ra Pilato, ta cati ra ti cua
cani ra sandaru chi ra Jesuu. 2 Tacan
cuu, ta savaha ra sandaru can iin
tivi iñu, ta tihi ra chi chi xini ra
Jesuu, ta sacundichin ra sahma
tixinda chi ra. 3 Tacan cuu, ta tuhva
ra nu inda ra Jesuu, ta cati ra ti:

—Na cumi chi maun, tata. Yoho
cuu ra cua cundaca ñahan chi ñivi
judío —cati ra, [vati cahan cateni
ra ta ra chi ra].
Ta cani ra ta ra chi ra.
4 Cuahan ndico ra Pilato iti chata,
ta cati ndico ra chi ra judío ta ra ti:
—Tava ndique chi ra ihya. Chacan
cuu cha cua coto ndo ti ñahni cuati
ra cuni yu —cati ra.
5 Chacan ni quee ndico ra Jesuu,
ta indi xini ra tivi iñu can, ta
ndichin ra sahma tixinda can, ta
cati ra Pilato chi ra judío can ti:
—Na ndehe ndo chi ra.
6 Tacan cuu, ta ndehe ra sutu
chahnu chi ra musu ra chi ra Jesuu,
ta quechaha cana chaa ra ta ra ti:
—Cahni chi ra. Cahni chi ra —cati
ra.
Ta cati ra Pilato ti:
—Cua quihin maan ndo chi ra, ta
cua cahni maan ndo chi ra, vati
ñahni cuati ra cuni yu.
7 Ta cati ndico ra judío can chi ra
ti:
—Iyo ley ndi, ta iyo cha cua cuvi
rahya cuenda ley ndi, vati cati ra ti
sehe Ndioo cuu ra —cati ra.
8 Chini ra Pilato cha cahan ra
judío can, ta quechaha cuyuhvi
cuni ra, [vati cati ra ti sehe Ndioo
cuu ra]. 9 Quihvi ndico tucu ra tichi
ve tiñu, ta nducu tuhun ra chi ra
Jesuu ti:
—¿Ndaa iti quichi cun? —cati ra.
Ta ra Jesuu taxin inda ra. Ñahni
cha cahan ra.
10 Tacan cuu, ta cati ra Pilato chi
ra ti:
—¿Atu ña cua cahun cha cahin?
¿Atu ña chito cun ti iyo ndatu
chihin yu cha cua sañe chihun, ta
iyo ndatu chihin yu cha cua cahni
yu chihun? —cati ra.
11 Ta cati ndico ra Jesuu chi ra ti:
—Tu ña cua cuhva ra Ndioo ndatu
chihun, ña cua cuu tachi tuni cun
chihin yu. Chacan cuu cha cahnu
xaan ca iyo cuati ra ni chaha
cuenda chihin yu chihun —cati ra.
12 Chini ra Pilato cha cati ra Jesuu,
ta quechaha nducu ra cuhva cha
cua saña ndico ra chi ra, soco cana
chaa ndico tucu ra judío can ti:
—Tu cua sañon chi ra, ñavi amigu
cun chi ra César ra cumi tiñu cahnu
iyo ñuun Roma. Xaan cuni ra Jesuu
ya chi ra César, vati cuni ra Jesuu
cundaca ñahan maan ra —cati ra
judío can.
13 Chini ra Pilato tuhun cha cahan
ra judío can, ta cati ra ti cua tava
ra sandaru chi ra Jesuu iti chata.
Tacan cuu, ta ni chacunda ra Pilato
nu cua tachi tuni ra chi ra nu nani
chi Gabata cuhva cati ñivi judío
can chi tuhun hebreo tuhun cahan
maan ñi. 14 Quivi can tiso vaha ñi,
vati cua sacahnu ñi vico, ta cha cua
cuu chi hora cuiti, ta quechaha cati
ra Pilato chi ra judío can ti:
—¡Jihna! Ihya cha iyo ra ndaca
ñahan chihin ndo.
15 Ta cana chaa ndico tucu ra ta
ra ti:
—Cahni chi ra. Cahni chi ra nu
cruu —cati ra.
Ta nducu tuhun ra Pilato chi ra ta
ra ti:
—¿Atu cua cahni yu chi ra ndaca
ñahan chi ndo?
Ta quechaha cati ndico ra sutu
chahnu ta ra ti:
—Iin tuhun ni ra César cuu ra
ndaca ñahan chi ndi —cati ra.

16 Tacan cuu, ta chaha cuenda
ndico ra Pilato chi ra Jesuu chi ra
judío can, vati cua cahni maan ra
ta ra chi ra, ta quihin cuenda ra ta
ra chi ra.

Chahni ñivi chi ra Jesuu

(Mt. 27.32-44; Mr. 15.21-32; Lc. 23.26-43)

17 Cuahan ra Jesuu chi ra ta ra,
ta ndiso ra cruu nu cua cuvi ra.
Cuahan ra iti nu nani chi nu cuecu
iquin xini ndii. Gólgota nani chi,
cati ñivi judío can chi tuhun cahan
maan ñi. 18 Tican chahni ñi chi ra.
Nu cruu chahni ñi chi ra, ta chahni
tahan ñi chi inga uvi ra. Mahñu
ni chacuita caa ra Jesuu, ta iin iin
chiyo xiin ra chacuita caa ra ta ra.
19 Tacan cuu, ta cati ra Pilato ti cua
taa ra ta ra iin vitu cahnu, ta cua
taa ra ta ra chi chi xini cruu can, ta
cati chi ti: "Jesuu ñuun Nazaret cuu
rahya, ta ndaca ñahan ra chi ñivi
judío," cati chi. 20 Tacan cuu, ta tuvi
ñivi judío ndehe tuhun can, vati
yatin ñuun Jerusalén cuu nu ni taa
ñi chi ra Jesuu nu cruu. Uni tuhun
ndiso vitu can, ta ndiso chi tuhun
cahan ñivi judío can. Ndiso tahan
chi tuhun cahan ñivi ñuun Roma,
ta ndiso tahan chi tuhun cahan ñivi
griego. 21 Chacan cuu cha cati ra
sutu chahnu chi ra Pilato ti:
—Ña vaha cha ni taun ti ndaca
ñahan ra chi ñivi judío. Vaha ca
cha cua taun ti maan ra cati ti
ndaca ñahan ra chi ñivi judío.
Tacan cati ra chi ra Pilato, [vati ña
ndoo ra vaha cha cua saxini ñivi
ti ndaca ñahan ra Jesuu chi ñivi
judío].
22 Ta cati ndico ra Pilato chi ra
judío can ti:
—Cua ndoo chi cuhva can, vati
cha ni tai chi chi.
23 Nu ni chahni ra sandaru chi ra
Jesuu quihin ra ta ra sahma cuati
ra, ta cumi cuenda chi natahvi ra
chi chi, vati cua quihin iin iin ra
iin iin chi. Quihin tahan ra sahma
ndichin ra, soco ñahni nu cuicu
chi, vati ini sahma niniin cuu chi.
24 Chacan cuu cha cati ra sandaru
can chi tahan ra ti:
—Ña cua cahnda yo chehe, soco
cua siqui yo yuu cuati, ta cua ndehe
yo yoo cua quihin chi chi —cati ra.
Tacan ni savaha ra, ta saqueta ra
cuhva cati tutu Ndioo nu cati chi ti
natahvi ra ta ra sahma ra, ta quihin
iin iin ra chi chi, soco siqui ra chi
yuu cuati ti cua ndehe ra yoo cua
quihin sahma ndichin ra, cati tutu
Ndioo cuenda ra Jesuu. Chacan ni
savaha ra sandaru can.
25 Yatin nu inda cruu nu chacuita
caa ra Jesuu inda sihi ra chi ña
María cuhvi ña. Ñasihi ra Cleofa
chi ña, ta inda tahan ña María
Magdalena. 26 Tacan cuu, ta ndehe
ra Jesuu ti yatin inda sihi ra chi
iin ra sacuaha chi ra, ta cuni xaan
ra Jesuu chi racan. Tacan cuu, ta
quechaha cati ra chi sihi ra ti:
—Yaya, ican inda sehun.
27 Ta cati ra chi racan ti:
—Ican inda sihun —cati ra.
Tacan cuu, ta hora can quihin ra
chi ña, ta cha cucumi ra chi ña vehe
ra [sava ni ta cua sihi maan ra].

Ni chihi ra Jesuu

(Mt. 27.45-56; Mr. 15.33-41; Lc. 23.44-49)

28 Tacan cuu, ta chito ra Jesuu ti
cha iyo vaha tiñu quichi ra, ta cati
ra ti:

—Neti xaan cuni yu —cati ra.
Chacan cuu cha queta chi cuhva
cati tutu Ndioo.
29 Tican iyo iin coho nduta chiti
uva ndahvi. Chacan cuu cha tihi ñi
iin yahma tichi nduta can, ta taa
ñi chi chi nu yutun, ta sayaha ñi
chi chi yuhu ra. 30 Tacan cuu, ta ni
chihi ra Jesuu chi chi, ta cati ra ti:
—Cha iyo vaha.
Tacan cuu, ta ni nducuhun xini ra,
ta ni chihi ra.

Caan ra sandaru xiin ra Jesuu chi nduyu ra

31 Chica ra judío tu manini chi ra
Pilato ti cua cahnu ra iquin chaha
ra ndaa nu cruu can. Tacan cua
cahni ra chi ra ta ra, tu ña ta cuvi
cuii ra, ta cua sanuun ndico ra ta
ra chi ra nu cruu. Tacan ni cuni ra
judío can, vati ni tiso vaha ra ta
ra tiñu, vati inga quivi cuu quivi
ii quivi cahnu. Chacan cuu cha ña
cuni ra cha cua ndoo iquin cuñu
ra ta ra nu cruu quivi sábadu can.
32 Tacan cuu, ta quichi ra sandaru,
ta ni chahnu ra iquin chaha ra ni
chihi chi ra Jesuu. Ndihi nduvi
tahan ra chahnu ra iquin chaha ra.
33 Tacan cuu, ta queta ra sandaru nu
ndaa ra Jesuu, ta ndehe ra ti cha ni
chihi ra. Chacan cuu cha ña chahnu
ca ra iquin chaha ra.
34 Tacan cuu, ta caan iin ra xiin ra
Jesuu chi nduyu ra, ta chati niñi ra,
ta chati nduta. 35 Ndihi chacan ni
ndehe yu, ta chahi cuenda chi ndo.
Ndicha cuhva cati tuhin cuu chi,
vati ndicha yu, vati cuni yu cha cua
cuinu tahan ini ndo chi ra Jesuu.
36 Tacan ni chacoo chi, vati cuhva
cati tutu Ndioo cuu chi. Cati chi ti
ña cua tahnu iquin ra, 37 ta iyo inga
nu cati chi ti cua ndehe ñivi chi ra
nu ni caan ra, cati chi.

Ni cuchi ra Jesuu

(Mt. 27.57-61; Mr. 15.42-47; Lc. 23.50-56)

38 Tacan cuu, ta ni chica ra José
ra ñuun Arimatea tu manini chi ra
Pilato. Cuni ra José can quihin ra
iquin cuñu ra Jesuu, vati amigu ra
chi ra, soco ña chito ñivi cha amigu
ra chi ra, vati yuhvi ra José chi ra
judío tahan ra. Tacan cuu, ta chaha
ra Pilato ndatu chi ra. 39 Tacan cuu,
ta cuahan tahan ra Nicodemo chi
ra José, ta ra Nicodemo can cuu ra
ni cahan chi ra Jesuu iin cha cuaa
nu quichi quivi. Chandaca ra xahan
chahan xico vixin. Mirra chi áloe
cuu chi, ta queta oco uchi kilu chi
chandaca ra. 40 Tacan cuu, ta quihin
ra ta ra iquin cuñu ra Jesuu, ta tuvi
ra sahma vaha chi ra, ta cuhu ra
xahan can iquin cuñu ra ticu sahma
can cuhva iyo costumbre ñi cha
cuchi ñi ndii. 41 Yatin nu chihi ra
iyo iin nu iyo ita taqui. Tican iyo iin
yavi yuu cha savaha ñivi, ta chaa
chi, vati ña ta ñahni ndii cucuchi
ican. 42 Tican cuchi ra chi ra Jesuu,
vati quivi tiso vaha ñivi judío cha
cua sacahnu ñi vico cuu chi, ta
yatin iyo yavi yuu can.

Ni natacu ndico ra Jesuu

(Mt. 28.1-10; Mr. 16.1-8; Lc. 24.1-12)

20 Xini vita cuu chi, ta
cuahan ña María
Magdalena nu ni cuchi ra Jesuu.
Nahan xaan, ta ni vii naan, ta
cuahan ña. Queta ña, ta ndehe ña ti
ña ndasi ca yuu yuhu chi. 2 Chacan
cuu cha chinu ndico ña, ta cuahan

ña nu iyo ra Simón Pedro chi ra
iyo mani xaan chi ra Jesuu, ta
quechaha cati ña chi ra ti:
—Cha ni tava ndico ñivi chi ra
chahnu tichi yuu can, ta ña chito
ndi ndaa iti chanaan ñi chi ra —
cati ña.
3 Chacan cuu cha quee ra Pedro
chi tahan ra, ta cuahan ra. Cuahan
ra iti nu ni cuchi ra Jesuu, 4 ta
chinu ra ta ra cuahan ra. Nduvi
ra chinu, soco nihin ca chinu inga
ra, ta queta xihna ra nu ni cuchi
ra Jesuu. 5 Quechaha ndehe ihni
ra, ta ndehe ra ti caa sahma, soco
ña quihvi ra. 6 Tacan cuu, ta queta
tahan ra Simón Pedro. Iti chata ra
quichi ra, [vati ña nihin vaha chinu
ra,] ta quihvi ra iti tichi, ta ndehe
tahan ra ti caa sahma can. 7 Caa
tahan pañitu cha cunuhni xini ra,
soco ña caa chi nu caa inga sahma.
Caa siin chi iin chiyo, ta ituvi vaha
chi. 8 Tacan cuu, ta quihvi tahan
inga ra. Ra quichi xihna cuii cuu
ra, ta ni ndehe tahan ra, ta ni chinu
ini ra [ti cha natacu ndico ra Jesuu].
9 Ña ta cutuni ini ra ta ra yoso
cuhva cati tutu Ndioo ti cua cuvi ra,
ta cua natacu ndico ra. 10 Tacan cuu,
ta cuahan ndico ra ta ra iti vehe ra.

Ndehe ña María Magdalena chi ra Jesuu

(Mr. 16.9-11)

11 Tacan cuu, ta inda ña María
Magdalena can iti chata nu
ni cuchi ra Jesuu. Ndahyu ña.
Ndahyu ña, ta ndehe ihni ña,
vati cuni ndehe ña iti tichi, 12 ta
ndehe ña ti iyo uvi tatun Ndioo.
Ndichin ra sahma cuichin, ta
ndaa ra nu ni chacava ra Jesuu.
Iin ra ndaa nu chacoo xini ra, ta
inga ra ndaa nu chacoo chaha ra.
13 Tacan cuu, ta quechaha cati ra
chi ña ti:
—Yoho sihi, ¿ñacu ndahyu xaun?
Ta cati ña chi ra ti:
—Quichi quihin ñivi chi ra
chahnu, ta ña chite ndaa iti cha
cuchi ndico ñi chi ra.
14 Tacan cati ña, ta ndico coo ña,
ta ndehe ña ti cha inda ra Jesuu,
soco ña chito ña cha ra Jesuu
cuu ra, 15 ta quechaha cati ra chi
ña ti:
—¿Ñacu ndahyu cun, ta sihi?
¿Yochi nanducu cun? —cati ra.
Saxini ña ti ra cumi ita cuu ra, ta
cati ña chi ra ti:
—Vasi maun cuu ra quichi quihin
iquin cuñu ra, taa. Cua cati cun
chihin yu ndaa iti cha cuchi ndico
cun chi ra ndii can, ta cua cuiso
ndico main chi ra inga chiyo —cati
ña.
16 Ta cati ndico ra Jesuu chi ña
ti:
—¡María! —cati ra.
Ta ndico coo ña, ta cahan ña chi
ra. Tuhun hebreo cahan ña, ta cati
ña ti:
—¡Raboni! —cati ña. Maestru cuni
cati tuhun can.
17 Tacan cuu, ta cati ra Jesuu ti:
—Ña tiun chihin yu, vati ña ta
cuhin nuun iyo suti. Cuahan nuun
iyo ra amigu yu, ta cua cati cun chi
ra ti cua cuhin nuun iyo suti nu iyo
sutu ndo —cati ra.
18 Tacan cuu, ta cuahan ña María
Magdalena can, ta chaha ña cuenda
ti cha ni ndehe ña chi ra chahnu, ta
chaha ña cuenda ñaan tuhun cha ni
cati ra chi ña.

Ndehe tahan ra sacuaha chi ra Jesuu chi ra

(Mt. 28.16-20; Mr. 16.14-18; Lc. 24.36-49)

19 Cha cuaa domingu xini vita can,
ta ndasi vaha yu vehe nu iyo cuiti ra
sacuaha chi ra Jesuu, vati yuhvi ra
cuenda ra judío. Tacan cuu, ta quichi
ra Jesuu, ta ni chacuinda ra mahñu
nu iyo ra, ta quechaha cati ra chi ra ti:
—Na cua coo taxin anima ndo.
20 Tacan cati ra, ta sanahan ra
ndaha ra chi ra ta ra, ta sanahan
ra xiin ra chi ra. Chacan cuu cha
quechaha cusii ndico ini racan ta ra,
vati ndehe ndico ra chi ra chahnu
sacuaha chi ra. 21 Tacan cuu, ta cati
ndico ra Jesuu chi ra ti:
—Na cua coo vii anima ndo. Tava
tiñu yu chi ndo cuhva ni tava tiñu
suti chihin yu.
22 Tacan cati ra, ta ni tivi ra tati ra
chi ra, ta quechaha cati ra ti:
—Na cua coo ra Tati Ndioo chi
ndo. 23 Tu cua sanaan ndo cuati
ndacu ñivi, cua naan ndicha cuati
ñi. Tu ña cua sanaan ndo cuati
ndacu ñi, ña cua naan chi —cati ra.

Ndehe tahan ra Tuma ti cha natacu ndico ra chahnu

24 Ta ra Tuma cuu tahan ra iin ra
uchi uvi ra sacuaha chi ra Jesuu,
ta cati ñivi ti Tuma xinihin cuu ra.
Racan ña iyo ra nu iyo cuiti tahan
ra, ta ni quichi ra Jesuu. 25 Chacan
cuu cha quechaha cati tahan ra chi
ra Tuma ti:
—Cha ni ndehe ndi chi ra chahnu
—cati ra.
Ta cati ndico ra Tuma chi ra ti:
—Tu ña cua ndehi nu ni caan clavu
ndaha ra, tu ña cua tihi nundahi nu ni
caan clavu can, tu ña cua tihi ndahi
nu caan nduyu xiin ra, ña cua cuinu
ini yu —cati ra.
26 Yaha una quivi, ta ni nducuiti
ndico tucu ra sacuaha chi ra Jesuu,
ta iyo tahan ra Tuma. Ndasi ndico
tucu yu vehe, soco quihvi ra Jesuu,
ta ni chacuinda ra mahñu nu iyo
cuiti ra, ta quechaha cati ra ti:
—Na cua coo taxin anima ndo.
27 Tacan cuu, ta quechaha cati ra
chi ra Tuma ti:
—Ihya tichi ndahi cua tihun
nundahun, ta cua tihun ndahun tihya
xiin yu, ta cua ndehun. Ña cua saxini
con, soco cua cuinu ini cun —cati ra.
28 Tacan cuu, ta cati ndico ra
Tuma chi ra ti:
—Sacahnu ndicha yu chihun, vati
Ndioo cuun, tata —cati ra.
29 Ta cati ndico ra Jesuu chi ra ti:
—Chinu ini cun, vati cha ndehun
chihin yu. Iyo ñivi ña cua ndehe ñi
chihin yu, ta cua cuinu ini ñi. Vaha
xaan ca cua cusii ini ñican —cati ra.

Cha taa ra Juaan tutu ya, vati cua cuinu ini ñivi chi ra Jesuu

30 Cuaha xaan ca cuhva ni savaha ra
Jesuu ndehe ra sacuaha chi ra, soco
ña ni tai ndihi chacan tichi tutu ya.
31 Ndihi tuhun ya ni tai, vati tacan ni
cua cuinu ini ndo ti ra Jesuu cuu sehe
Ndioo, vati racan cuu ra ni tava tiñu ra
Ndioo. Chacan cuu cha cua coo ndito
ndo chi ra, tu cua cuinu ini ndo chi ra.

Ndehe ndico tucu ucha ra sacuaha chi ra Jesuu chi ra

21 Tacan cuu, ta queta inga
quivi, ta ndehe ndico tucu
ra sacuaha chi ra Jesuu chi ra yu
tañuhun Tiberia, ta tehen ni ndehe

ra chi ra. [2]Iyo cuiti ra Simón Pedro
chi ra Tuma xinihin chi ra Natanael
ñuun Caná chi nduvi ra cuu sehe
ra Zebedeo chi inga uvi ra sacuaha
chi ra. [3]Tacan ni iyo cuiti ra, ta
quechaha cati ra Simón Pedro chi
ra ta ra ti:
—Cuahin, vati cua tiin main tiaca.
Ta cati ndico ra ta ra chi ra ti:
—Coho, vati cua cuhun tahan ndi
chihun.
Chacan cuu cha cuahan ra ta
ra, ta quihvi ra tichi tundoo, ta ña
ta ñahni cha tiin ra cha cuaa can.
[4]Cha cua cundichin, ta ndehe ra
cha inda Jesuu yu nduta can, soco
ña chito ra ta ra ti ra Jesuu cuu ra.
[5]Tacan cuu, ta cati ra Jesuu chi ra
ta ra ti:
—¿Atu ña ta ñahni cha tiin ndo,
ta yani xaa?
Ta cati ndico ra ta ra ti:
—Ña ta ñahni.
[6]Ta cati ra Jesuu chi ra ti:
—Cua cani ndo taraya inga chiyo,
ta cua nihin ndo chi ri —cati ra.
Chacan cuu cha cani ra ta ra chi
chi inga chiyo, ta ña cuu ca canihin
ra chi chi, vati cuaha xaan ri tiaca
indi. [7]Iyo tahan ra cha cuni xaan ra
Jesuu, ta cati racan chi ra Pedro ti:
—¡Jihna! Ra chahnu cuu ra cha
inda.
Nu ni chini ra Simón Pedro ti
ra chahnu cuu ra chuhni ndico ra
tichi ra, vati ña chanami vaha ra,
ta chapa ra tichi nduta, ta cuahan
ra iti yu nduta, [8]soco cuahan inga
ra tichi tundoo can, vati ña cani
iyo yuhu nduta. Vasi queta ciendu
metro, ta queta ra ta ra yu nduta
can. Xita queñuhun ra taraya can,
ta cuaha xaan tiaca ñuhun tichi
chi. [9]Tacan cuu, ta queta ra ta ra
yu nduta can, ta ndehe ra cha cayu
ñuhun, ta cha tihyo tiaca, ta iyo
tahan paan. [10]Tacan cuu, ta cati ra
Jesuu chi ra ta ra ti:
—Cua naquihin ndo uvi uni tiaca
cha tiin ndo vitin —cati ra.
[11]Quihvi ra Simón Pedro tichi
tundoo can, ta quechaha xita
queñuhun ra chi ri nda cua nda
nu ñuhun iti, ta mani tiaca nahnu
ñuhun taraya can. Queta iin ciendu
uvi xico uchi uni ri, ta cuaha xaan
ri cuu ri, soco ña tahnda taraya can.
[12]Tacan cuu, ta cati ra Jesuu chi ra
ta ra ti:
—Nahan ndo, vati cua curamosa
ndo —cati ra.
Ta yuhvi ra ta ra nducu tuhun ra
chi ra yoo ra cuu ra, vati chito ra ti
ra chahnu cuu ra, [soco tucu cuhva
iyo ra]. [13]Tacan cuu, ta ni tuhva
ra Jesuu yu nuhun can, ta quihin
ra paan can, ta ni chaha ra chi chi
chi ra ta ra, ta ta ni cuhva chaha ra
tiaca can.
[14]Chehe cuu uni chaha cha ni
ndehe ra sacuaha chi ra Jesuu chi
ra, ta cha ni chihi ra, ta natacu
ndico ra.

Cahan ra Jesuu chi ra Simón Pedro

[15]Ndihi chachi ra ta ra, ta sa
quechaha cati ra Jesuu chi ra
Simón Pedro sehe Jonaa ti:
—Moon, cuni rahya ta ra chihin
yu. ¿Atu cuni con chihin yu?
Ta cati ndico ra Pedro chi ra ti:
—Chito cun ti cuni yu chihun, ra
chahnu.
Ta cati ra Jesuu ti:
—Cua tindeun chi ñivi yu —cati
ra.

16 Tacan cuu, ta cati ndico tucu ra
Jesuu chi ra Pedro ti:
—¿Atu cuni cun chihin yu,
Moon?
Ta cati ndico ra Pedro chi ra ti:
—Chito cun ti cuni yu chihun, ra
chahnu.
Ta cati ra Jesuu chi ra ti:
—Cua cumi cun chi ñivi yu —cati
ra.
17 Tacan cuu, ta cati ndico tucu ra
Jesuu chi ra cha cuu uni chaha:
—¿Atu cuni cun chihin yu, Moon?
—cati ra.
Ta quechaha cucuihya cuni anima
ra Pedro, vati cha uni chaha cha
nducu tuhun ra tuhun can chi ra, ta
cati ra chi ra ti:
—Ra chahnu, chito cun ndihi cha
iyo. Chito cun ti cuni yu chihun.
Ta cati ndico ra Jesuu ti:
—Cua tindeun chi ñivi yu.
18 Cati ndicha yu chihun ti cha
cuun ra tivaa, ta chacundichin
cun sahmon, ta cuahun ndaa
iti cuni maun cuhun, soco cua
nduchahnu cun, ta sa cua sacaun
ndahun, ta cua sacundichin
inga ñivi chihun, ta cua cuiso ñi
chihun ndaa iti cuni maan ñi. Ña
cua cuu ca cati maun ndaa iti cua
cuhun cun —cati ra Jesuu chi ra
Pedro.
19 Tacan cati ra Jesuu, vati chaha
ra cuenda yoso cuhva cua cuvi ra
Pedro, ta cua sacahnu ra chi ra
Ndioo. Tacan cuu, ta cati ndico tucu
ra chi ra ti:
—Na cua savahun cuhva cuni yu
—cati ra.

Iin ra amigu xaan ra chi ra Jesuu

20 Tacan cuu, ta ndico coo ra
Pedro, ta ndehe ra ti chata ra vachi
iin ra, ta cuni xaan ra Jesuu chi
ra. Racan cuu ra ni chacava yatin
nu chacava ra Jesuu, ta chachi ra
icaa ni nu quichi quivi, ta quivi
can quechaha nducu tuhun ra chi
ra Jesuu ti yoo ra cuu ra cua xico
tuhun chihin ra. 21 Ndehe ra Pedro
ti ra cahan tuhun can cuu ra vachi
iti chata, ta cati ra chi ra Jesuu ti:
—¿Ñaan cha cua tahan racan, ta
ra chahnu? —cati ra.
22 Ta cati ndico ra Jesuu chi ra
Pedro ti:
—Tu cua cuni yu cha cua ndoo ra
nda cua nda quivi cua quichi ndico
yu, ñavi cuenda maun cua cuu chi.
Maun na cua savahun cuhva cuni
yu —cati ra.
23 Tacan cuu, ta quechaha saxini
ndihi ñivi Ndioo ti ña cua cuvi
racan, soco ña cati ra Jesuu ti ña
cua cuvi ra. Cati ra ti tu cua cuni
ra cha cua ndoo ra nda cua nda
quivi cua quichi ndico tucu ra, ñavi
cuenda ra Pedro cua cuu chi, cati
ra.
24 Ta ra cuu amigu xaan chi ra
Jesuu cuu ra ni cati tuhun ndihi
tuhun ya, ta ni taa ra chi chi nu
tutu ya, ta chito yo ti cha ndicha
cuu tuhun cati tuhun ra.
25 Iyo cuaha xaan ca cha ni savaha
ra Jesuu, soco yuhu saxini ti ña cua
cundee yo taa yo ndihi tuhun cha
ni savaha ra, vati cuaha xaan chi
cuu chi. Na cua cuu chi tacan ni.

TIÑU CHA NI SAVAHA RA TATUN JESUU

Ni chacoo tuhun ti cua quichi ra Tati Ndioo

1 1-2 Yuhu cha ni tai iin tutu chihun iti chata nu ni quichi quivi, yoho Teófilo. Tutu tai chihun xihna cuii cuu chacan, ta chahi cuenda yoso cuhva ni savaha ra Jesuu nu quichi quivi. Chaha tahin cuenda yoso cuhva ni sacuaha ra chi ñivi. Quivi can ni nacachi ra chi ra cuu tatun ra. Tacan cuu, ta cati ra Tati Ndioo chi ra Jesuu ti cua cati tuhun ra chi ra tatun ra ñaan tiñu cua savaha ra ta ra. Tacan ni savaha ra Tati Ndioo, ta sa cuahan ra Jesuu iti siqui andivi. 3 Xihna ca ni ndehe ra Jesuu tu ndoho, ta ni chihi ra. Chito tatun ra ti cha ndicha iyo ndito ndico ra Jesuu, vati ndehe ra ta ra cha ni savaha ra Jesuu quivi can. Uvi xico quivi cha iyo ndico ra chi tatun ra, ta cati tuhun maan ra yoso cuhva cua cundaca ñahan ra Ndioo chi ñivi ra.

4 Ni vii iyo ra Jesuu chi tatun ra, ta quechaha cati tuhun ra chi ra ta ra. Cati ra chi ra ta ra ti:

—Ña cua quee ndo tichi ñuun Jerusalén, soco cua cuatu nuun ndo. Na cua quichi xihna ra Tati Ndioo, vati cua tachi suti chi ra cuhva cati yu chi ndo. Nu quichi quivi chahi cuenda chi ndo, vati cua quichi ra Tati Ndioo. 5 Ni sacuanduta ra Juaan chi nduta, soco vaha xaan ca cha cua quichi ra Tati Ndioo. Inga suhva ca quivi, ta cua quichi coo ra chihin ndo —cati ra Jesuu.

Cuahan ra Jesuu iti siqui andivi

6 Tacan cuu, ta nducuiti tucu ra Jesuu chi ra tatun ra, ta quechaha nducu tuhun ra ta ra chi ra Jesuu ti:

—Ra chahnu, ¿atu tichi quivi ya cua cuhva ndico maun ndatu, ta cua cundaca ñahan ndico ra cuu ñivi judío? —cati ra.

7 Cati ndico ra Jesuu chi ra ta ra:

—Ña cua coto ndo ndaa quivi, ta ni ña cua coto ndo ñaan yoo cua cundaca ñahan ndico ra cuu ñivi judío. Chi sutu yu cuu ndatu can, 8 soco cua coo ra Tati Ndioo chihin ndo, ta cua coo tu ndee ini ra Ndioo chi ndo, ta cua cati tuhun ndo ñaan cuhva ni chacoi chi ndo. Cua cati tuhun ndo tichi ñuun Jerusalén, ta cua cati tuhun ndo nini cahnu ñuhun Judea chi ñuhun Samaria, ta cua cati tuhun tahan ndo nini cahnu ñuhun ñuñivi —cati ra Jesuu.

9 Cha ndihi cahan ra Jesuu, ta
ndehe tatun ra ti ndaa ra iti siqui.
Chasi iin vico nu cuahan ra. Ña
ndehe ca ra tatun chi ra, 10 soco
ndehe xaan ra ta ra iti siqui nu
cuahan Jesuu, ta jihna cha iyo uvi
rai nu inda ra ta ra. Nduvi tahan ra
nami sahma cuichin, 11 ta quechaha
cati ra chi ra tatun Jesuu can ti:
—Ndioho yani xaa, ña cua ndehe
ca ndo iti siqui andivi. Cha quee ra
Jesuu nuun iyo ndo, ta cuahan ra
iti siqui. Cua quichi ndico ra ta ni
cuhva ni ndehe ndo cha cuahan ra
iti siqui andivi —cati racan ta ra.

Ni quihin ra Matía tiñu ni chiso ra Juda

12 Tacan cuu, ta quee ra tatun
Jesuu ta ra yucu Olivo can, ta
cuahan ndico ra iti ñuun Jerusalén.
Yatin ñuun Jerusalén iyo yucu can.
[Vasi queta sava hora chica ñivi cha
chahan ñi tican.] 13 Quihvi ndico ra
tatun Jesuu tichi ñuun, ta cuahan
ra ta ra nda vehe iyo nda siqui, ta
ni chacunda ra ta ra. Ican iyo ra
Pedro chi ra Jacobo chi ra Juaan
chi ra Ndree chi ra Felipe chi ra
Tuma chi ra Bartolomé chi ra Mateo
chi ra Jacobo sehe ra Alfeo chi ra
Simón ra cuni cuati chi ñivi ñuun
Roma chi ra Juda yani ra Jacobo.
14 Ndihi ni quivi nducuiti ndihi ra
ta ra, ta nducuiti tahan ña María
sihi ra Jesuu chi inga ñi ñahan.
Nducuiti tahan yani ra Jesuu chi
ñi, ta nahan xaan tuhva ñi cahan ñi
chi ra Ndioo.
15 Tuvi ñivi Ndioo nducuiti quivi
can. Iin cahnu ni nducuiti ñi. Vasi
queta iin ciendu oco ñi, ta ni
chacuinda ra Pedro, ta quechaha
cati ra chi ñi ti:
16 —Ndioho yani xaa, nini xaan
cua sacuinu yo cuhva cati ra Ndioo
tichi tutu ra. Nu quichi quivi cati
tuhun ra Tati Ndioo chi ra David
ti cua taa ra tuhun yoso cuhva
cua tahan ra Juda. Racan cuu ra
ndaca chi ñivi tiin chi ra Jesuu.
17 Chica tahan ra Juda can chi ndi,
ta tiñu savaha ndi satiñu tahan
ra. 18 Quihin ra Juda xuhun yahvi
ra, vati savaha ra ndavaha ni, ta
sata ra iin ñuhun. Nduva ra iti xini
ra, ta ndata tichi ra, ta quee chiti
ra, ta chihi ra. 19 Chito ndihi ñivi
iyo ñuun Jerusalén ñaan cha ni
tahan ra Juda can. Chacan cuu cha
Acéldama nani ñuhun can cati ñi
chi tuhun cahan maan ñi. Nu chati
niñi ñivi cuu tuhun can, vati tican
ndoyo ñuhun ra Juda can. 20 Tichi
libru Salmo cati ra Ndioo cuenda ra
Juda ti:

Taxin cua ndoo nu ni chacoo ra,
ta yoni cua coo tican.

ta cati ndico tucu ra Ndioo ti:

Tiñu ni chiso ra cua quihin inga
rai.

Tacan ni cati ra Ndioo cuenda ra
Juda iti chata.
21-22 'Chacan cuu cha cua quihin
inga rai tiñu ni chiso ra Juda, ta
cua cati tuhun tahan ra ti cha
natacu ndico ra Jesuu. Iyo cha ni
chica tahan ra chihin ndi ndihi ni
quivi ni chacoo ra chahnu Jesuu
chihin yo. Iyo cha chica ra chihin
ra Jesuu nda quivi ni sacuanduta
ra Juaan ta nda quivi cha cuahan
ra Jesuu iti siqui andivi. ¿Ndaa ndo
cuu ra? —cati ra Pedro.

[23]Tacan cuu, ta cha nihin ñi uvi
ra. Iin ra nani José Barsabaa. Justo
nani tahan ra, ta inga ra nani Matía.
[24]Tacan cuu, ta quechaha cahan
ndahvi ñi chi ra Ndioo, ta cati ra
Pedro chi ra ti:
—Yoho ra chahnu, chito cun
yoso saxini ndihi ñivi chi anima
ñi. Cua sanahun chihin ndi yoo rai
cua quihin tiñu ni chiso ra Juda,
vati uvi ra cuu ra iyo ihya. [25]Cua
sanahun yoo ra cua cuu tatun
Jesuu, vati quee siin ra Juda, ta
ndoyo ñuhun ra. Tacan ni cati ra
Pedro chi ra Ndioo.
[26]Tacan cuu, ta quechaha siqui
ra ta ra chi yuu cuati, ta sacanaan
ra Matía, vati quee yuu ra. Chacan
cuu cha quihvi tahan ra Matía, ta
cha cuu tahan ra tatun Jesuu, vati
uchi iin ni ra ni ndoo.

Cuhva cha ni quichi ra Tati Ndioo

2 Queta iin vico sacahnu ñivi
judío, ta ni nducuiti ndihi
ñivi Ndioo. [2]Tacan cuu, ta quii
xaan quechaha chini ñi iin ndusu.
Iti siqui andivi quee ndusu can, ta
cuhva caa tati nihin xaan caa chi.
Chini ñi cha nihin xaan yaha tati
can niniin vehe nu ndaa ñi, [3]ta
ndehe ñi iin cha caa cuhva caa yaa
ñuhun. Chita cuati chi, ta chacoso
chi xini iin iin ñivi can. [4]Quihvi
ra Tati Ndioo anima ndihi ñi, ta
quechaha cahan ñi tuhun cahan
ñivi cuu inga tucu ñivi, ta siin siin
tuhun cahan ñi ta ñi. Cahan ñi
cuhva chaha ra Tati Ndioo chi ñi.
[5]Quivi can iyo ñivi judío cha
quee ñi nini cahnu ñuhun ñuñivi,
ta cha iyo cuii ñi ñuun Jerusalén.
Cumi vaha ñi costumbre maan ñi
cha sacahnu ñi chi ra Ndioo. [6]Chini
tahan ñican ndusu quee iti siqui.
Chacan cuu cha nducuiti ñi. Ña
nihin ñi cuhva ñacu chini ñi cha
cahan ñivi Ndioo can. Iin iin ñi
judío can cutuni ini ñi cha cahan
ñivi Ndioo can, vati tuhun cahan
maan ñi ñuun ñi cahan tahan ñivi
Ndioo can. [7]Iyo xaan iyo xaan cuni
ñivi judío can, ta quechaha cati ñi
chi tahan ñi ti:
—Ñivi ñuhun Galilea cuu ndihi
ñi, ta cahan ñi tuhun cahan maan
yo. [8]Iin iin yo chini yo tuhun cha
cahan ñivi can. Cahan ñi cuhva
cahan ñivi iyo ñuun yo nu vachi
cuahnu yo, ta siin siin ñuun yo.
[9]Iyo yo quichi yo ñuhun Partia.
Inga yo quichi yo ñuhun Media,
ta cuaha xaan ñuhun quichi yo.
Quichi yo ñuhun Elam, ñuhun
Mesopotamia, ñuhun Judea, ñuhun
Capadocia, ñuhun Ponto, ñuhun
Asia quichi yo. [10]Quichi tahan
yo ñuhun Frigia, ñuhun Panfilia,
ñuhun Egipto, ta sava ñuhun Libia
cha iyo cuenda ñuhun Cirene. Ndihi
ñuhun can quichi yo, ta iyo ñivi
tahan yo quichi ñi ñuun Roma, ta
iyo ñi ihya. [11]Iin cuhva yo cuu ñivi
judío, vati tata judío vachi cuahnu
yo, ta inga cuhva yo sacuaha yo, ta
ni quihvi yo cuenda ñivi judío. Iyo
tahan yo quichi yo ñuhun Creta chi
ñuhun Arabia. Chini soho yo tuhun
cha cahan ñivi Ndioo can, vati
cahan ñi tuhun cahan maan yo, ta
cati ñi ti cahnu xaan cha ni savaha
ra Ndioo —cati ñi chi tahan ñi.
[12]Iyo xaan cuni ndihi ñivi can, ta
ña nihin ñi cuhva ñaan cha cuu chi.
Iyo ñi cati ñi chi tahan ñi ti:
—¿Ñaan cha cuu chehe? —cati ñi.

13 Inga ñi sacateni ñi, ta cati ñi ti:
—Chini xaan ra, vati cha chihi ra
ndixi —cati ñi.

Tuhun ni cati tuhun ra Pedro chi ñivi

14 Tacan cuu, ta ni chacuinda ra
Pedro chi ndihi ra tatun Jesuu, ta
quechaha cati tuhun ra Pedro chi
ñican cha iyo ñuun Jerusalén can.
Cati ra ti:
—Ndioho yani xaa, na cua tasoho
ndo tuhun cua cati tuhin chihin
ndo, vati tacan cua coto ndo ñaan
cuenda cha cahan ndi inga tuhun.
15 Ña chini ndi cuhva saxini maan
ndo, vati caa iin cha nahan cuu
chi, ta [ña ta queta hora cha chica
cuu ra chini]. 16 Ni chacoo iin rai
cha cunani Joel iti chata. Ra cahan
cuenda ra Ndioo cuu ra, ta cati ra
ti:
17 Cha cati ra Ndioo ti:
nu cuahan quivi cua tachi yu
Tati Ii yu,
ta cua coo ra chi ndihi ñivi.
Sehe ndo cua cahan tuhin.
Cua ndehe ra tivaa cha cua
sanahin chi ra,
ta cua cahan ñumahna chi ra
chanihin.
18 Nu cuahan quivi cua tachi yu
Tati Ii yu,
ta cua coo ra chi ñivi cuu musu
yu,
ta cua cahan ñi tuhin.
19 Iti siqui cua savahi iin cuhva,
ta cua nduiyo ñivi.
Iti nu ñuhun cua savahi inga
cuhva,
ta cua ndehe ñi yoso cuhva iye.
Cua coo tu ndoho,
vati cua cuvi xaan ñivi,
ta cahnu xaan ñuhun cua cayu,
ta cuaha xaan yuhma cua coo.
20 Cua ndahva ñuhun ri nicandi,
ta cua nducuaha ri yoo.
Cuaha ri cua cuu sava ta cua iyo
niñi.
Tacan cuu, ta cua queta quivi
cahnu quivi cua quichi ndico
ra chahnu,
ta cua tachi tuni ra chi ndihi
ñivi.
21 Tu cua cahan ndahvi ñivi chihin
yu,
cua cacu ñi chi tu ndoho can.
Tacan ni cati ra Ndioo —cati ra Joel
can.
22 'Ndioho yani xaa, tasoho ndo
tuhun cua cati tuhin chi ndo. Chahi
cuenda chi ndo yoo rai cuu ra
Jesuu ra ñuun Nazaret. Chito ndo
ti tiso ra Ndioo tiñu chi ra Jesuu,
vati savaha ra Jesuu iin cuhva inga
cuhva. Chacan cuu cha chito ndo ti
cha iyo tu ndee ini chihin ra Jesuu,
ta chito ndo cha nduiyo ñivi ndehe
ñi cha savaha ra, ta chito ndo yoso
cuhva iyo ra Ndioo. Ndehe maan
ndo ndihi cha savaha ra Jesuu, vati
chaha ra Ndioo tu ndee ini chi ra
chacoo nu iyo ndo. 23 Iti chata nu
quichi quivi chito ra Ndioo yoso
cuhva cua savaha ndo chi ra Jesuu,
ta vitin chaha ra cha savaha ndo
cuhva cuni maan ndo. Chacan cuu
cha chaha ndo cha taa ra savaha
ndavaha ni chi ra Jesuu nu cruu.
Tacan ni chahni ndo chi ra, 24 soco
chaha ra Ndioo tu ndee ini chi ra,
ta natacu ndico ra. Tava ra Ndioo
chi ra Jesuu nu iyo ñivi ndii, vati
ña cuu ndoo ra tican. 25 Iti chata ni
cati ra David cuenda ra Jesuu ti:
Chite vati iyo ra chahnu chihin
yu.

Iyo ra ndihi ni hora,
vati ndoo cuii ra chihin yu.
Chacan cuu cha ña cua saxini yu.
26 Chacan cuu cha cusii ini yu,
ta chahi cuenda vati sii cuni yu.
Chito vahi cha cua nandoto ndico ndiche.
27 Ña tichahi,
vati ña cua nacoo ihni cun chihin yu nuun iyo ñivi ndii,
ta ni ña cua cuhvon cha cua tahyu iquin cuñu yu.
28 Cha sanahun chihin yu yoso cua coo ndito yu chihun.
Cua cusii ini yu cua savahun,
vati cua coi chihun,
cati ra David cuenda ra Jesuu, [vati ña cua ndoyo ñuhun cuii ra Jesuu nu cuahan quivi].
29 'Yani xaa, cua cati cachin yu chihin ndo ñaan ni tahan ra chahnu David ra ndaca ñahan chi ñivi yo nu ni quichi quivi. Chihi tahan maan ra, ta cuchi ra, ta ihya ni iyo ñaña ra nda cua nda vitin.
30 Iin ra cahan cuenda ra Ndioo cuu ra chahnu David can. Chito ra ti cua savaha ra Ndioo cuhva cati ra chi ra, vati cati ra ti nu cuahan quivi cua coo iin ñivi ra David, ta cua cundaca ñahan ra cuhva ndaca ñahan ra David quivi can, cati ra Ndioo. 31 Tuhun can chito ra David iti chata. Chito ra ti cua tava tiñu ra Ndioo chi ra Cristo nu cuahan quivi, ta cua sacacu ra chi ñivi nu iyo ñi chi tu ndoho. Chaha ra David cuenda ti cua natacu ndico ra Cristo. Chacan cuu cha cati ra cuenda ra Cristo ti ña cua ndoo ihni ra nu iyo ñivi ndii, ta ni ña cua tahyu iquin cuñu ra, cati ra David iti chata. 32 Ndihi ndi cati tuhun ndi cha ni ndehe ndi, ta ndehe ndi ti chaha ra Ndioo tu ndee ini chi maan ra Jesuu, ta natacu ndico ra. 33 Chaha ra Ndioo ndatu cahnu xaan chi Jesuu iti siqui andivi, vati iti chata cati ra Ndioo chi ra ti cua queta quivi cua cuhun ra Tati Ndioo nu ñuhun ñuñivi, cati ra. Chacan cuu cha tachi ra Jesuu chi ra ihya. Maan ra Tati Ndioo cuu ra savaha ndihi cha ni ndehe ndo vitin quivi ya, ta suvi ra savaha ndihi cha ni chini ndo vitin, vati sa quichi ra chuhva. 34 Chaha ra David cuenda yoso cuhva cua cuhun ra Jesuu iti siqui, vati ñavi ra David cuu ra cuahan iti siqui. Cati ndico tucu ra David can cuenda ra Jesuu ti:
Maan ra ndaca ñahan chi yuhu,
ta cati ra chahnu Ndioo chi ra ti cua cunda ra Jesuu iti chiyo ndaha cuaha ra,
vati iyo ndatu chihin ra.
35 Iyo ra cua cuxaan ini ra chihin ra,
soco cua sacanaan ra chi racan ta ra,
vati cua tindee ra Ndioo chihin ra.
Tacan ni cati ra Ndioo, cati ra David tiempu chahnu, [vati cua coo tu ndee ini chi ra Jesuu quivi cua ndehe ra tu ndoho].
36 'Ndihi ndioho yani xaa, na cua cutuni ndicha ini ndo tuhun cha cati tuhin chihin ndo, vati tava tiñu ra Ndioo chi ra Jesuu, vati cua sacacu ra chi ñivi nu iyo ñi chi tu ndoho. Chaha ra Ndioo tu ndee ini chi ra, ta ndaca ñahan ra chi ñivi ra. Maan ndo chahni ndo chi racan, vati taa ndo chi ra nu cruu —cati ra Pedro chi ndihi ñivi iyo cuiti tican.

37 Sa chini ñi tuhun cati tuhun
ra Pedro, ta cuihya xaan quechaha
cuni anima ñi. Quechaha nducu
tuhun ñi chi ra Pedro chi ndihi ra
tatun Jesuu ti:
—Yani xaa, ¿ñaan cua savaha ndi?
—cati ñi.
38 Ta cati ndico ra Pedro chi ñi ti:
—Iin iin ndo cua saña ihni ndo
cuati ndacu ndo, ta cua nducu ndo
iti Ndioo. Cuanduta ndo cuenda
ra Jesucristo, vati cua naan cuati
ndo. Cua coo tahan ra Tati Ndioo
chi ndo, vati iin cha samani Ndioo
chihin ndo cuu chacan. 39 Iti chata
cati ra Ndioo ti cua tachi ra Tati Ii
ra chihin ndo chi ñivi ndo chi ndihi
ñivi cuu inga tucu ñivi. Cua coo ra
Tati Ndioo chi ndihi ñivi, tu cua
cana ra chihin ñi, cati ra Ndioo —
cati ra Pedro.
40 Cuaha tuhun cati tuhun ra
Pedro, ta chaha ra cha chini tuni
chi ñi. Cati ra chi ñi ti:
—Coo vaha ndo chi ra Ndioo, coto
cua ndoyo ñuhun tahan ndo chi
ñivi ndacu ndavaha ni —cati ra.
41 Iyo ñi chinu ini ñi tuhun cati
tuhun ra Pedro, ta ni chanduta
ñi. Vasi queta uni mil ñivi quihvi
cuenda ra Ndioo quivi can. 42 Ndihi
ni quivi nducuiti ñivi, ta sacuaha
xaan ñi chi ra tatun Jesuu. Inuun
inuun chacoo ndihi ñi chi tahan
ñi. Chachi tahan ñi paan Ndioo,
vati ñuhun ini ñi ti chihi ra Jesuu
cuenda maan ñi, ta cahan ndahvi ñi
chi ra Ndioo ndihi ni quivi.

Cuhva ni chacoo ñivi Ndioo cha xihna cuii

43 Tacan cuu, ta quechaha
cuyuhvi ndihi ca ñivi, vati cuaha
xaan cuhva savaha ra tatun Jesuu.
Ndehe ñi cha savaha ra, ta nduiyo
ñi suhva, ta ndehe ñi yoso cuhva
iyo ra Ndioo. 44 Iyo cuiti ndihi ñivi
Ndioo, ta iin cahnu iyo ñi chi tahan
ñi. 45 Xico ndico ñi cha iyo chi ñi.
Xico ñi tihyo ñi, ta xico ñi ndatiñu
ñi, ta chaha ñi cha ni nihin ñi chi
tahan ñi, tu iyo cha cumani chi
tahan ñi. 46 Inuun inuun iyo ñi ta ñi,
ta ndihi ni quivi nducuiti xaan ñi
ve ñuhun cahnu cha iyo cuenda ñivi
judío can. Vehe tahan ñi chachi
ñi paan Ndioo cha iyo cuenda ra
Jesuu. Icaa ni chachi ñi chi tahan
ñi ndihi ni quivi. Cusii ini ñi, ta ña
xii anima ñi. 47 Sacahnu ñi chi ra
Ndioo, ta iyo xaan tu manini chi ñi.
Chacan cuu cha vaha cuni ndihi ca
ñivi ndehe ñi chi ñi. Ndihi ni quivi
nducu ñivi cha cua naan cuati ñi, ta
quihvi ñi cuenda ra Ndioo. Tacan ni
savaha ra chahnu Ndioo quivi can.

Ni nduvaha iin ra cojo

3 Iin quivi cuahan ra Pedro chi
ra Juaan iti ve ñuhun cahnu
nu sacahnu ñivi judío. Caa uni cha
cua ini hora cha cahan ñivi judío
can chi ra Ndioo cuu chi. 2 Cha cua
queta ra ta ra tican, ta yaha ñivi
ndiso ñi chi iin ra cojo. Cojo cuu
ra, vati tacan ni cacu ra, ta ndihi
ni quivi nacoo ñi chihin ra yu cora
soco ndavi ve ñuhun can. Nu taqui
nani yu cora can. Ican ni nacoo
ñi chi ra, ta caya ra xuhun, vati
yaha xaan ñivi cha cua quihvi ñi
ve ñuhun. 3 Tacan cuu, ta ndehe ra
ti cua quihvi tahan ra Pedro chi ra
Juaan, ta chica ra xuhun chi ra ta
ra. 4 Ndehe xaan ra ta ra chi ra, ta
quechaha cati ra Pedro chi ra ti:

—Na cua ndehe cun chihin ndi —
cati ra.
5 Tacan cuu, ta ndehe ra cojo can
chi ra ta ra, vati saxini ra ti cua
cuhva ra ta ra xuhun chi ra, 6 ta cati
ra Pedro chi ra ti:
—Ñahni xuhun iyo chi yuhu, soco
cua tindei chihun yoso cuu. Iyo tu
ndee ini chi ra Jesucristo ra ñuun
Nazaret. Cuenda racan cati yuhu
ti cua cuindon, ta cacon —cati ra
Pedro.
7 Tacan cuu, ta tiin ra Pedro
ndaha cuaha ra ndahvi can.
Sacuinda ra chi ra, ta ni nduvita ni
chaha ra. 8 Quii xaan ni chacuinda
ra, ta quechaha chica cuu ra. Tacan,
ta quihvi ra Pedro chi ra Juaan
tichi cora ve ñuhun can, ta quihvi
tahan ra chi ra ta ra. Chica cuu ra.
Ndava lahndi ra, ta sacahnu ra chi
ra Ndioo. 9 Ndehe ndihi ñivi ti chica
cuu tahan ra, ta sacahnu ra chi
Ndioo. 10 Nacoto ñi chi ra, vati chito
ñi ti suvi ra cuu ra ni chacunda
yu cora can, ta caya ra xuhun chi
ñivi. Iyo xaan quechaha cuni ñi, ta
ña nihin ñi cuhva yoso cuhva ni
nduvaha ra.

Tuhun ni cati tuhun ra Pedro iti coredor Salomón

11 Ña saña ra cojo can chi ra Pedro
chi ra Juaan. Quii xaan nducuiti
ndihi ñivi coredor iyo soco ndavi ve
ñuhun can nu inda ra Pedro ta ra.
Coredor Salomón nani chi. Tican
chinu ñi cuahan ñi, ta iyo xaan iyo
xaan cuni ñi. 12 Ndehe ra Pedro cha
ni nducuiti ñi, ta quechaha cati ra
chi ñivi can ti:
—Ndioho yani xaa, nduiyo xaan
ndo, vati ndehe ndo cha nduvaha
chaha rahya. Iyo xaan ndehe ndo
chi ndi. Vasi saxini ndo ti iyo xaan
tu ndee ini chi ndi. Vasi saxini ndo
ti iyo vaha xaan ndi chi ra Ndioo.
Vasi saxini ndo ti cuenda chacan ni
sanduvaha ndi chaha ra. Ñavi, xaa.
13 Ñivi chahnu yo—ra Abraham, ra
Isaac, ra Jacob—sacahnu ra ta ra
chi ra Ndioo nu quichi quivi. Ini
maan ra Ndioo sacahnu chi ra
Jesuu musu ra. Maan ndo tiin chi ra
Jesuu, ta sayaha ndo chi ra iti nuun
ra Pilato. Saxini ra Pilato can ti cua
saña ndico ra chi ra Jesuu, soco
ña chaha ndo. 14 Ña chaha ndo cha
saña ra Pilato chi ra, ta ra ii ndicha
cuu ra Jesuu. Ra cuiti vaha cuu ra,
ta chica ndo tu manini chi ra Pilato
ti cua saña ra chi inga rai cuhva
iyo costumbre cha cua saña ra chi
iin ñivi vico suhun can. Chacan
cuu cha saña ra Pilato chi inga ra,
ta ra chahni ñivi cuu ra. 15 Chahni
ndo chi ra Jesuu, ta maan ra chaha
cha cua coo ndito ñivi chi ra Ndioo,
soco chaha ra Ndioo tu ndee ini chi
ra, ta natacu ndico ra. Ña ndoo ra
nu iyo ñivi ndii. Cha ni ndehe maan
ndi ti cha ni natacu ndico ra, ta
chaha ndi cuenda. 16 Cha ndehe ndo
chi ra cojo ya. Nacoto ndo chi ra.
Chinu ini ra ti cha iyo tu ndee ini
chi ra Jesuu, ta sanduvita ra Ndioo
chaha ra. Chinu ini ra chi ra Jesuu.
Chacan cuu cha nduvaha ra cuhva
ni ndehe ndihi ndo.
17 'Yani xaa, chite ti ña chito
maan ndo ti tava tiñu ra Ndioo
chi ra Jesuu, ta ni ña chito tahan
ra cumi tiñu ñuun ndo. 18 Cati ra
Ndioo ti cua cati tuhun ndihi ra ni
cahan cuenda ra iti chata. Chacan
cuu cha cati ra ta ra ti cua tava

tiñu ra Ndioo chi ra cuu ra Cristo,
vati cua sacacu ra chi ñivi nu iyo
ñi chi tu ndoho, soco cua ndehe
ra tu ndoho, ta cua cuvi ra. Tacan
ni tahan ra Jesuu. Chacan cuu cha
sacuinu ra Ndioo cuhva ni cati ra.
19 Vitin na cua saña ihni ndo cuati
ndacu ndo. Cuinu ini ndo chi ra
Ndioo, ta tacan ni cua naan cuati
ndo. 20 Chacan cuu cha cua savaha
ra Ndioo cha cua coo vaha ndo chi
ra. Tacan cuu, ta cua tachi ndico
ra chi ra Jesuu nu cuahan quivi,
vati chi maan ra Cristo can tiso ra
Ndioo tiñu, ta nu iyo ndo cua tachi
ra Ndioo chi ra Jesuu. 21 Cua queta
quivi cua nduchaa ñuhun ñuñivi ya
cuhva cati ra Ndioo chi ra ni cahan
cuenda ra iti chata, soco ni cua
ndoo ra Jesuu iti andivi nda cua
nda cua queta quivi can. 22 Suvi ni
iti chata cati ra Moisee ti cua tachi
ra chahnu Ndioo iin ra cuu ñivi
ra cuhva ni tachi ra chi ra Moisee,
ta cua cahan ra cuenda ra Ndioo.
Cua tasoho ñivi ra ndihi tuhun cua
cati tuhun ra chihin ñi. 23 Tu ña
cua tasoho ñivi cha cua cati tuhun
racan, cua cuvi cuii ñi, ta ña cua
coo ca ñi chi ñivi Ndioo, cati ra
Moisee.

24 'Ndihi ra ni cahan cuenda
ra Ndioo iti chata cati tuhun ra
yoso cuhva cua quichi ra Jesuu nu
cuahan quivi, ta quivi vitin cha ni
quichi ra. Ini tuhun ni cati tuhun
ra Samuel, ta chacan ni cati tuhun
tahan ndihi ra quichi iti nuun ra.
25 Nu quichi quivi ni chacoo ra ni
cati tuhun ra cuenda ra Ndioo, ta
tahan yo vitin cuhva ni cati ra iti
chata. Chacoo vaha tuhun, vati
nduinuun ra Ndioo chi ñivi yo iti
chata, ta ini tuhun ndoo chi maan
yo nda cua nda vitin. Iti chata ni
cati ra Ndioo chi ra Abraham ti nu
cuahan quivi cua savaha iin ñivi ra
tu manini chi ndihi ñivi ñuñivi, cati
ra Ndioo. 26 Chacan cuu cha ni tava
tiñu ra Ndioo chi Jesuu musu ra.
Xihna cuii tachi ra Ndioo chi ra nu
iyo maan ndo, vati cuni ra savaha
ra tu manini chi ndihi ndo. Cuni ra
cha cua nacoo ihni ndo cuati ndacu
ndo —cati ra Pedro chi ñi.

Tiin tiñu chi ra Pedro chi ra Juaan

4 Ni vii cahan ra Pedro ta ra
chi ñivi can, ta queta ra sutu
judío ta ra chi ra saduceo chi ra
cuu xini cuenda ra policía ve ñuhun
cahnu can. 2 Ña ndoo ra sutu ta ra
vaha, vati sacuaha ra Pedro ta ra
chi ñivi can, ta cati tuhun xaan ra
chi ñi ti chito ñi ti cua natacu ndico
ñivi ndii, vati cha ni natacu ndico
ra Jesuu. 3 Tacan cuu, ta tiin racan
ta ra chi ra Pedro chi ra Juaan, ta
tihi ra chi ra ta ra ve caa. Nda inga
quivi cua cutuni ra, vati cha cua
cuaa, ta tiin ra chi ra, 4 soco tuvi
ñivi tasoho ñi tuhun cati tuhun ra
Pedro ta ra, ta quechaha chinu ini
ñi chi ra Jesuu. Vasi queta uhun mil
ra rai quihvi cuenda ra Ndioo, ta
siin cuu ñi ñahan.

5 Tuvi inga quivi, ta nducuiti ra
sutu chahnu chi ra mandoni ve
ñuhun chi ra sacuaha ley chahnu.
Nducuiti ra ta ra suvi ni ñuun
Jerusalén can. 6 Iyo ra Anaa ra
cuu sutu chahnu chi ra Caifás chi
ra Juaan chi ra Lejandru, ta cha
iyo tahan ndihi ñivi maan ra sutu
chahnu can. 7 Tacan cuu, ta cana
tiñu chi ra Pedro chi ra Juaan, ta

yaha ra ta ra iti nuun ra chanihin
can, ta quechaha nducu tuhun ra
chanihin can chi ra ta ra ti:
—¿Yoso cuhva ni sanduvaha ndo
chi ra cojo can? ¿Yoo ni chaha
ndatu chihin maan ndo? —cati ra.
8 Tacan cuu, ta iyo ra Tati Ndioo
chi ra Pedro, ta quechaha cati ra
chi ndihi ra chanihin can ti:
—Ndihi ndioho tata, 9 vitin cha
chica tuhun xaan ndo chi ndi, vati
tindee ndi chi ra cojo ya. Cha chica
tuhun ndo yoso cuhva ni nduvaha
ra. 10 Tu tacan cuu, yuhu sacote
chihin ndo chi ndihi ñivi judío ti
ni nduvaha ra, vati iyo tu ndee ini
chi ra Jesucristo ra ñuun Nazaret.
Maan ndo taa chi ra Jesuu nu cruu,
soco natacu ndico ra tañu ñivi ndii,
vati chaha ra Ndioo tu ndee ini chi
ra. 11 Maan ndo cuu sava ta cua ra
sandaa vehe, ta tava ndaa ndo yuu
vaha tutu vehe, ta ra Jesuu cuu
sava ta cua iin yuu vaha xaan. Tava
ndaa ndo chi ra, ta rai cahnu cuu
ra. 12 Maan ra Jesuu sanduvaha
anima ñivi. Ña cuu chi inga ñivi,
vati yoni ca ñivi iyo nu ñuhun
ñuñivi ya cha cuu sanduvaha anima
ñivi. Iin tuhun ni maan ra Jesuu
tachi ra Ndioo ihya ñuhun ñuñivi
ya, ta ini maan ra Jesuu sanduvaha
anima yo —cati ra Pedro.
13 Tacan cuu, ta ndehe ra chanihin
can vati ña yuhvi ra Pedro, ta ni
ña yuhvi ra Juaan. Chito ra ta ra
cha ña chahan ra ta ra sicuela, ta
ra cuati ni cuu ra. Chacan cuu cha
iyo xaan quechaha cuni ra chanihin
ta ra, soco chito ra cha sacuaha ra
ta ra chi ra Jesuu. 14 Ndehe tahan
ra cumi tiñu can vati cha iyo tahan
ra cojo can chi ra, ta ni nduvaha
ra. Chacan cuu cha ña nihin ra
ta ra cuhva cha cua cati ndico
ra. 15 Tacan cuu, ta tava ndaa ra
chanihin chi ra ta ra iti chata, vati
cua ndatuhun xihna ra chi tahan
ra. 16 Tacan cuu, ta quechaha nducu
tuhun ra chi tahan ra ti:
—¿Ñaan cha cuu cha cua savaha
yo chi ra? Ña cua cuu cati yo ti
ñahni ñaan cha savaha ra, vati cha
savaha ra iin cuhva cahnu xaan, ta
chito vaha ndihi ñivi iyo ñuun ya.
17 Cua sayuhvi yo chi ra, vati cua
cati yo chi ra ti ña cua cahan ca
ra tuhun yoso cuhva iyo ra Jesuu.
Chacan cuu cha ña cua cati tuhun
ca ra chi ñivi —cati ra.
18 Tacan cuu, ta cana ndico ra chi
ra Pedro chi ra Juaan, ta cati tuhun
ra chi ra ti ña cua cahan ca ra yoso
cuhva iyo ra Jesuu, ta ni ña cua
sacuaha ca ra chi ñivi, cati ra. 19 Ta
cati ndico ra Pedro chi ra ta ra ti:
—Cua saxini xihna ndo, ta cua
cati ndico ndo ñaan cha cuu cha
vaha cuenda ra Ndioo. ¿Atu vaha
cua savaha ndi cuhva cati maan
ndo? ¿Atu vaha cua savaha ndi
cuhva cati ra Ndioo? 20 Ndiuhu cati
ti ña cua cuu ndoo taxin ndi, vati
nini xaan cua cati ndico ndi cha ni
ndehe ndi. Nini xaan cua cati ndico
tahan ndi cha ni chini soho ndi —
cati ra Pedro.
21 Tacan cuu, ta sayuhvi ndico
tucu ra cumi tiñu can chi ra, ta
saña ni ra chi ra, coto cua cuxaan
ñivi chi ra, vati ña nihin ra cuhva
yoso cuhva cua tachi tuni ra chi ra
ta ra. Sacahnu xaan ñivi can chi ra
Ndioo, vati ni nduvaha ra cojo can.
22 Cha yaha uvi xico cuiya ra cha
iyo ra chi tu ndoho, ta nduvaha ra.

Tacan ni ndehe ñivi yoso cuhva iyo
ra Ndioo, vati ni sanduvaha ra chi
ra cojo can.

Nducu ñivi Ndioo tu ndee ini chi maan ra Ndioo

23 Tacan cuu, ta quee ra Pedro
chi ra Juaan, ta cuahan ra ta ra
nu iyo cuiti ñivi Ndioo. Chaha ra
ta ra cuenda ñaan cha cati ra sutu
chahnu chi ra chanihin can chihin
ra. 24 Ni chini soho ñi cha cahan ra
ta ra, ta inuun ni quechaha cahan
ndahvi ñi chi ra Ndioo. Cati ñi chi
ra ti:
—Yoho tata, chitoho ndi cuun.
Maun ni savaha andivi chi ñuhun
ñuñivi chi tañuhun, ta maun ni
savaha ndihi cuii cha iyo. 25 Iti
chata chaha maun cuenda chi ra
Tati Ii cun ti cua cati tuhun ra chi
ra David ra cuu ñivi ndi tiempu
chahnu, ta musu cun ni cuu ra.
Chacan cuu cha ni savaha ra cuhva
cuni cun, ta ni cati ra ti:
Ndicha ti ndurai xaan ñivi cuu
inga tucu ñivi,
ta ndicha ti saxini xaan ñivi
judío,
ta ñahni yavi ndaa cha saxini ñi.
26 Ndurai ra rey iyo nu ñuhun
ñuñivi ya,
ta nducuiti ra cumi tiñu cahnu
ta ra.
Cuni cani tahan ra ta ra chi
maun chi ra Cristo,
ta tava tiñu maun chi ra,
vati cua sacacu ra chi ñivi nu
iyo ñi chi tu ndoho,
cati ra David iti chata.
27 'Ihya ñuun ya ni nducuiti
ndicha ra Herode chi ra Poncio
Pilato chi ra ni quichi inga ñuhun
chi ñivi judío, ta chahni ra ta ra
chi ra Jesuu, ta musu ii cun cuu ra.
Rai ni tava tiñu maun cuu ra Jesuu,
vati cua cundaca ñahan maan ra.
28 Tacan ni savaha ra cumi tiñu can
ta ra, vati iti chata ni cati tuhun
maun yoso cuhva cua savaha ñivi
iti nuun. 29 Yoho tata chahnu, na
ndehe. Cuni sayuhvi xaan ra chi
ndi. Cuhva maun tu ndee ini chi
ndi, vati musu cun chihin ndi. Ña
cuhvon cha cua cuyuhvi ndi ni
suhva. Tacan cua cundee vaha ini
ndi, ta cua cati tuhun ndi tuhun
maun. 30 Cua cati tuhun maan ndi,
ta maun cua sanduvahun chi ñivi.
Maun cua savahun iin cuhva inga
cuhva, vati chaha maun tu ndee ini
chi ra Jesuu, ta musu ii cun cuu ra.
Cahnu xaan cuhva cua savahun, ta
cua ndehe ñivi yoso cuhva iyo cun,
ta cua nduiyo ñi cha cua ndehe ñi.
31 Cha ndihi cahan ñi chi ra Ndioo,
ta taan nu iyo cuiti ñi, vati cha
quichi tucu Tati Ndioo anima ndihi
ñi, ta ña yuhvi ñi cati tuhun ñi
tuhun Ndioo.

Ñahni cha cumani chi ñivi Ndioo quivi can

32 Inuun xaan iyo ndihi ñivi cuu
ñivi Ndioo. Ndihi ñi cati chi tahan
ñi ti cua cuhva ñi cha iyo chi ñi
chihin ñivi cuu tahan ñi cuenda
Ndioo, cati ñi. Chacan cuu cha
ndihi cha iyo chi ñi cuu chi tahan
ñi. 33 Chacoo xaan tu ndee ini chi
ra tatun Jesuu, vati tindee ñivi
Ndioo can chi tahan ñi, ta cati
tuhun ra tatun Jesuu can tuhun
cha ni natacu ndico ra Jesuu, ta
iyo xaan tu manini chi ndihi ñi ta
ñi. 34-35 Ñahni cha chini ñuhun ni

iin ñi, vati tindee ñi chi tahan ñi.
Xico ñi vehe ñi. Xico ñi tihyo ñi, ta
quichi ndaca ñi xuhun yahvi chi
chihin ra tatun Jesuu, ta sacha ra
xuhun can chihin ñivi chini ñuhun
chihin chi. 36 Tacan ni savaha iin ra
nani José, ta sama ra tatun Jesuu
sivi ra. Bernabé nani ra savaha ra
ta ra, vati chaha xaan ra tu ndee
ini chi ndihi ñivi. Ra ñuhun Chipre
cuu ra, ta ñivi ra Leví ra cuu sutu
cuenda ra Ndioo tiempu chahnu
cuu ra. 37 Ni chacoo iin ñuhun chi
ra, soco xico ra chihin chi, ta quichi
ndaca ra xuhun yahvi chi iti nuun
ra tatun Jesuu.

Cuati cahnu xaan ni savaha ra Ananía chi ña Safira

5 Tacan cuu, ta iyo tahan inga
ra chi ñasihi ra. Ananía
nani ra, ta ñasihi ra nani Safira.
Xico tahan ñi iin ñuhun ñi, 2 soco
naquihin xehe ra Ananía suhva
xuhun yahvi chi, ta chito ñasihi ra.
Suhva chi chandaca ra chi ra tatun
Jesuu, ta quechaha cati ra chi ra
ta ra ti vachi ndaca ra ndihi xuhun
yahvi ñuhun xico ra, cati ra, 3 ta
quechaha cati ra Pedro chi ra ti:
—Yoho Ananía, cha chaha maun
cha sandoyo ñuhun run Satanaa
chihun. Cha sandahyu ñahun chi
ra Tati Ndioo. Cha tixehun suhva
xuhun yahvi ñuhun xicon. 4 Ndicha
ti ñuhun maun cuu chi. Ndicha
ti chi maun cuu xuhun yahvi chi
cha xico maun chi chi, soco cha
saxini xaun ndavaha ni, ta savahun
chacan. Ñavi chi ñivi ni sandahyu
ñahun. Chi maan ra Ndioo cha
sandahyu ñahun —cati ra Pedro
chi ra.
5 Chini ni ra Ananía tuhun ni
cahan ra Pedro, ta nduva ni ra, ta
chihi ra. Chini soho ndihi ñivi
tuhun can, ta quechaha cuyuhvi
xaan ñi. 6 Iyo tahan ra tivaa ta ra,
ta ni tuhva ra nu nduva ra ndii can,
ta ni tuvi ra ta ra sahma chi ra, ta
canihin ra ta ra chi ndii can, ta
cuahan ra ta ra, ta cuchi ra ta ra
chi ra.
7 Yaha suhva hora, ta quichi tahan
ñasihi ra ndii can. Ña ta coto ña
ñaan cha ni tahan ii ña, ta quihvi
ña, 8 ta quechaha nducu tuhun ra
Pedro chi ña ti:
—¿Atu tehen ni xico ndo ñuhun
ndo?
Ta cati ndico ña ti:
—Avi. Tacan ni, tioo.
9 Ta cati ndico ra Pedro chi ña ti:
—Ña vaha cha nduinuun ndo, ta
sandahyu ñahan ndo chi ra Tati
Ndioo. Ndehe. Cha vachi ndico ra
cuati, ta chuhva ni cuchi ra ta ra
chi ra ii cun. Vitin cua cuiso ndico
ra chihun —cati ra.
10 Tacan cuu, ta nduva ni ña iti
nuun ra Pedro, ta chihi ña. Quihvi
ra tivaa can, ta ndehe ra ta ra vati
chihi tahan maan ña. Naquihin
tahan ra ta ra chi ña, ta cuahan ra
ta ra, ta cuchi tahan ra ta ra chi ña
nu ni cuchi ii ña. 11 Chini ndihi ñivi
cha ni tahan ñi, ta yuhvi xaan cuni
ñi, ta yuhvi tahan ñivi Ndioo.

Cahnu xaan cuhva ni savaha ra tatun Jesuu

12 Cuaha xaan cuhva savaha
ra tatun Jesuu. Tacan ni ndehe
ñivi yoso cuhva iyo ra Ndioo, ta
nduiyo tahan ñi. Inuun iyo ndihi
ñivi Ndioo, ta nducuiti ñi soco

ndavi ve ñuhun cahnu nu iyo
coredor Salomón, 13 soco inga
ñivi yuhvi ñi cha cua quihvi ñi
cuenda Ndioo, soco chito ñi vati
vaha xaan ñivi cuu ñivi Ndioo.
14 Vasi iyo ñivi yuhvi, soco tuvi
xaan ñivi quechaha chinu ini chi
ra chahnu Jesuu. Quihvi ra rai, ta
quihvi tahan ñi ñahan cuenda ra.
15 Chacan cuu cha ni chandaca ñi ta
ñi chi ñivi cuhvi yuhu iti. Ican caa
ñi cuhvi can. Caa ñi nu yuvi. Caa
ñi nu ticati. Caa ñi. Yuhu iti queta
ñi, vati saxini ñi ti tu cua yaha ra
Pedro, vasi cua yani condahvi ra nu
caa ñi cuhvi can, ta cua nduvaha ñi.
16 Quichi tahan ñivi iyo ndihi ñuun
iyo yatin ñuun Jerusalén, ta quichi
ndaca ñi chi ñivi cuhvi chi ñivi iyo
tati cuihna anima, ta ni nduvaha
ndihi ñi ta ñi.

Tu ndoho cha ni ndehe ra Pedro chi ra Juaan

17 Tacan cuu, ta cha iyo cuiti tucu
ra sutu chahnu chi ra saduceo ta
ra. Ndusoo ra ta ra ndehe ra chi ra
tatun Jesuu. 18 Chacan cuu cha tiin
ra ta ra chi ra tatun Jesuu, ta tihi
ra chi ra ta ra ve caa. 19 Cha cuaa
can quichi iin ra tatun Ndioo, ta
nuna ra yu ve caa can, ta tava ra
chi ra ta ra. Cati ra tatun Ndioo can
chi ra ta ra ti:
20 —Cuahan ndo ve ñuhun cahnu
nu sacahnu ñivi judío, ta cati tuhun
vaha ndo yoso cuhva cua nduvaha
anima ñivi —cati ra.
21 Cha ndihi cahan ra tatun Ndioo
can, ta vachi cundichin. Cuahan ra
tatun Jesuu ta ra, ta quihvi ra tichi
cora soco ndavi can, ta quechaha
sacuaha ra chi ñivi can.

Tacan cuu, ta nducuiti tucu ra
sutu chahnu chi tahan ra. Cana ra
chi ndihi ra toho ñuun chi ndihi
ra cumi tiñu ta ra cha iyo cuenda
ñivi judío can, ta tachi ra tiñu ti
cua quichi ndaca ra chi ra indi ve
caa. 22 Cha cuahan ra tatun, vati
cua quihin ra chi ra indi ve caa
can, soco ña nihin ra chi ra ta ra.
Chacan cuu cha cuahan ndico ra
tatun can, ta chaha ndico ra cuenda
chi ra cumi tiñu, 23 ta cati ra chi ra
ti:
—Queta ndi tican, ta ndehe ndi ti
ndasi vaha yu ve caa can, ta inda ra
policía cumi vaha ra chi chi. Nuna
ndi, ta ndehe ndi ti ñahni ra tatun
Jesuu indi iti tichi —cati ra.
24 Chini ra cuu xini cuenda ra
policía ve ñuhun cahnu can chi ra
sutu chahnu cha cahan ra tatun
can, ta ña nihin ra ta ra cuhva ñaan
cua savaha ra. 25 Tacan cuu, ta sa
quichi iin rai, ta quechaha cati ra
chi ra ta ra ti:
—Ta ra ni tihi ndo ve caa, vitin
cha iyo ra ve ñuhun cahnu, ta
sacuaha ra chi ñivi —cati ra.
26 Tacan cuu, ta cuahan ra cuu
xini chi ra policía ra, ta quihin ra
chi ra tatun Jesuu. Vii xaan quihin
ra chi ra, vati yuhvi xaan ra chi
ñivi, coto cua cani ñi yuu chi ra.
27 Quichi ndaca ra chi ra ta ra, ta
sayaha ra chi ra ta ra iti nu ra cumi
tiñu can, ta quechaha cati ra sutu
chahnu chi ra ta ra ti:
28 —Cha cati tuhun xaan ndi
chihin ndo. Cati ndi ti ña cua
sacuaha ca ndo yoso cuhva iyo ra
Jesuu, ta vitin nihin xaan ca cha
sacuaha ndo. Ndihi ñivi iyo ihya
ñuun Jerusalén ya cha chini soho

ñi, ta cati ndo ti chahni ndi chi ra
Jesuu —cati ra sutu chahnu chi ra.
[29]Nducahan ra Pedro cuenda
ndihi ra tatun Jesuu, ta cati ndico
ra chi ra cumi tiñu can ti:
—Cua tasoho ndi cuhva cati maan
ra Ndioo, soco ña cua tasoho ndi
cuhva cati ñivi. [30]Iti chata tiempu
chahnu sacahnu ñivi yo chi ra
Ndioo, ta suvi ra cuu ra chaha cha
natacu ndico ra Jesuu. Maan ndo
chahni chi ra, vati ni taa ndo chi
ra nu cruu. [31]Vitin cahnu xaan rai
cuu ra Jesuu, vati chaha Ndioo
ndatu chi ra. Chacan cuu cha
ndaca ñahan ra chihin ndi, ta ni
sanduvaha ra anima ndi. Cuni ra
cha cua saña ihni ñivi judío cuati
ndacu ñi, ta cua sanaan ra cuati ñi.
[32]Tuhun can cati tuhun ndi, vati
chito ndi ti cha ndicha cuu chi.
Ta ni cuhva chaha ra Tati Ndioo
cuenda. Tachi ra Ndioo chi ra Tati
Ndioo, ta quichi ra chi ñivi tasoho
chi ra Ndioo —cati ra Pedro ta ra.
[33]Ndihi tuhun can chini ra cumi
tiñu ta ra, ta xaan xaan quechaha
cuni ra, ta cuni cahni ra chi ra
ta ra. [34]Ni chacoo iin ra nani
Gamaliel, ta ra cumi tiñu can cuu
tahan ra. Sacuaha tahan ra tuhun
Ndioo tuhun chahnu, ta iyo tahan
ra cuenda ra fariseo. Sacahnu ndihi
ñivi chi ra. Ni chacuinda racan, ta
tachi ra tuhun ti cua quee ndico
ra tatun Jesuu iti chata iin hora
luhu ni. Tacan cati ra, vati iyo cha
cua cahan ra chi ra cumi tiñu ta ra.
[35]Tacan cuu, ta quechaha cati ra
Gamaliel can chi tahan ra ti:
—Ndioho yani xaa, cua saha vaha
ndo cuenda ñaan cua savaha ndo
chi racan ta ra. [36]Cua cuñuhun ini
ndo, vati nu quichi quivi ni chacoo
iin ra nani Teuda, ta suvi ra cati ti
cahnu xaan rai cuu ra. Vasi queta
cumi ciendu rai cha chica chihin
ra Teuda can, ta cani tahan ra ta
ra chi ra cumi tiñu, soco chahni
ñivi chi ra, ta chinu ndihi ra chica
chi ra, ta ñahni yavi ndaa cha ni
savaha ra Teuda can. [37]Iti nuun ca
quivi ni chacoo censo cha quihvi
sivi ñivi nuun ra cumi tiñu, ta ni
chacoo inga ra nani Juda. Rai ñuun
Galilea cuu ra. Chica tahan ñivi
chi ra, soco chahni tahan ñivi chi
ra, ta chinu tahan ra ni chica chi
ra. [38]Vitin, yani xaa, yuhu cati ti
na cua saña ndo chi rahya ta ra, ta
na cua quee siin ra ta ra. Tu cua
savaha ra cuhva saxini ñivi, ñahni
ndico tucu yavi ndaa chi, [39]soco tu
cua savaha ra cuhva cati ra Ndioo,
ña cua cuu casi yo cha savaha ra.
Saña ndo, coto cua cani tahan ndo
chi ra Ndioo —cati ra Gamaliel chi
ra ta ra.
Tacan cuu, ta savaha ra cumi tiñu
ta ra cuhva cati ra Gamaliel can.
[40]Chacan cuu cha cana ndico tucu
ra cumi tiñu chi ra tatun Jesuu can,
ta cani ra chi ra, ta cati tuhun xaan
ndico ra chi ra ti ña cua cahan ca
ra ta ra cuenda ra Jesuu, ta saña ra
chi ra ta ra. [41]Tacan cuu, ta quee
ra tatun Jesuu can iti nuun ra cumi
tiñu can, ta cusii ini ra, vati chaha
ra Ndioo cha ni ndehe ra ta ra tu
ndoho cuenda ra Jesuu. [42]Ña saña
ra cha sacuaha ra, vati ndihi ni
quivi sacuaha ra chi ñivi ve ñuhun
cahnu nu sacahnu ñivi judío can, ta
cati tuhun ra chi ñivi can ti:
—Ni vii ndatu ndo chi ra Cristo
ra cua sacacu chi ndo nu iyo ndo

chi tu ndoho. Yuhu cati ti ra Jesuu
cuu ra, vati cha ni tava tiñu ra
Ndioo chi ra nu iyo yo ihya —cati
ra. Tacan ni sacuaha tahan ra vehe
ñivi.

Nacachi ñivi Ndioo chi ra cua tindee chi ra tatun Jesuu

6 Quivi can cha cuahan ndutuvi
ñivi Ndioo. Iyo ñi cahan
tuhun griego, ta iyo tahan ñi cahan
tuhun hebreo, ta quechaha cahan
yuhu ñivi cahan griego chi tahan ñi
cahan hebreo, vati ña nihin tahan
ñi ñahan ndahvi can cha sacha ra
tatun Jesuu ndihi ni quivi. 2 Chacan
cuu cha cana ra tatun Jesuu chi
ndihi ñivi Ndioo, ta quechaha cati
ra ta ra chi ñi ti:
—Ña vaha cha cua saña nuun ndi
cha cati tuhun ndi tuhun Ndioo, ta
cua sacha ndi cha cua cachi ñivi.
3 Yani xaa, na cua nacachi ndo ucha
ra yani yo. Cua nducu ndo ndaa ra
yani yo cuu rai vaha ndicha, ta iyo
vaha ra Tati Ndioo chi ra, ta nditi
vaha xini ra. Cua nducu ndo chi
ra, ta cua cuhva ndi tiñu chi ra, ta
cua sacha ra cha cua cachi ñahan
ndahvi can. 4 Ta ndiuhu ni cua
cahan ndi chi ra Ndioo, ta cua cati
tuhun ndi tuhun ra ndihi ni quivi
—cati ra.
5 Tacan cuu, ta ndoo ndihi ñi vaha.
Ni nacachi ñi chi ra Esteban, vati
vaha xaan chinu ini ra chi ra Jesuu,
ta vaha xaan iyo ra Tati Ndioo chi
ra. Nacachi tahan ñi chi ra Felipe
chi ra Prócoro chi ra Nicanor chi
ra Timón chi ra Parmena chi ra
Nicolaa. Ra ñuun Antioquía cuu
ra Nicolaa can, ta cha quihvi ra
cuenda ñivi judío nu quichi quivi,
vati ña ta nacoto ra chi ra Jesuu.
6 Yaha ra ta ra iti nu ra tatun Jesuu,
ta cahan ndahvi ra tatun Jesuu chi
ra Ndioo, ta tiso ra ndaha ra xini
racan ta ra, vati cua quihin ra tiñu
can.
7 Tuvi ñivi chini tuhun Ndioo, ta
cha cuahan ndutuvi ca ñivi chinu
ini chi ra Jesuu iti ñuun Jerusalén.
Tuvi tahan ra sutu judío tasoho ra,
ta chinu tahan ini ra ta ra.

Tiin tiñu chi ra Esteban

8 Cahnu xaan cuhva savaha ra
Esteban nu iyo ñivi can, vati tindee
ra Ndioo chi ra. Ndehe ñivi yoso
cuhva iyo ra Ndioo, ta nduiyo ñi
suhva cha ndehe ñi cuhva ni savaha
ra Esteban. Chacan cuu cha iyo
xaan tu manini chi ra Esteban, ta
iyo xaan tu ndee ini chi ra. 9 Iyo ra
judío ta ra ni quichi iti ve ñuhun
nu iyo ñivi ndoo nuna, vati ña
satiñu cuatu ca ñi, ta iyo tahan ra
judío quichi iti ñuun Alejandría chi
ñuhun Cirene. Iyo tahan ra judío
can quichi iti ñuhun Cilicia chi
ñuhun Asia. Ndihi ñuhun can quichi
ra ta ra, ta quechaha cahan yuhu ra
ta ra chi ra Esteban. 10 Ña nihin ra
ta ra cuhva yoso cua cati ndico ra
cha ni cahan ra Esteban, vati nditi
ra Esteban suhva, ta tindee ra Tati
Ndioo chi ra. Chacan cuu cha cati
vaha xaan ndico ra Esteban chi ra
ta ra. 11 Quihin ra judío can rai vata,
ta quechaha cati ra vata can ti:
—Chini ndi cha cahan ra Esteban,
ta cahan ra ndavaha ni chi ra
chahnu Moisee chi ra Ndioo —cati
ra.
12 Chacan cuu cha quechaha
ndusaca. Xaan cuni ñivi can.

Nduxaan tahan ra chanihin can chi
ra sacuaha ley chahnu cha ni ndehe
ra ta ra chi ra Esteban. Chacan cuu
cha chinu ñi nu iyo ra Esteban, ta
tiin ñi chi ra, ta chandaca ñi chi ra
nu iyo cuiti ra cumi tiñu. 13 Quihin
ñivi can chi ra testigu vata, ta
quechaha cati ra vata can ti:
—Ndihi ni hora cahan ra Esteban
ndavaha ni. Cati ra ti ñahni yavi
ndaa ve ñuhun yo, ta ni ña vaha
ley chahnu yo. 14 Chini ndi vati cati
ra ti cua sanduva ra Jesuu ra ñuun
Nazaret ve ñuhun ya, ta cua sanaan
tahan ra Jesuu costumbre cha
sanahan ra Moisee chihin yo —cati
ra vata can.
15 Tacan cuu, ta quechaha ndehe
xaan ra nducuiti tican chi ra
Esteban. Ndehe ra ta ra ti cuhva
caa nuun iin tatun Ndioo caa nuun
ra Esteban, vati ndundichin suhva
nuun ra.

Tuhun cati ndico ra Esteban chi ñivi can

7 Ta quechaha nducu tuhun
ra sutu chahnu can chi ra
Esteban ti:
—¿Atu ndicha cuhva cati racan ta
ra?
2 Ta cati ndico ra Esteban chi ra
cumi tiñu can ti:
—Ndioho tata chahnu, ndioho
yani xaa, na cua taa vaha ndo
soho ndo cha cua cati yu chihin
ndo. Ñivi ra Abraham chihin yo, ta
iti chata ni ndehe ra chi ra Ndioo
cahnu. Ni chacoo ra Abraham
ñuhun Mesopotamia. Ña ta cuhun
ra iti ñuun Harán, ta ni ndehe ra
chi ra Ndioo. 3 Quivi can cati ra
Ndioo chi ra ti cua quee siin ra
Abraham ñuun ra, ta cua nacoo
ra ñivi ra. Cua cuhun ra ñuhun
nu cua sanahan Ndioo chihin ra,
cati ra Ndioo chi ra. 4 Chacan cuu
cha quee siin ra Abraham ñuhun
Mesopotamia nu iyo ñivi Caldea,
ta cuahan ra cua coo cuii ra ñuun
Harán can. Ican chihi sutu ra, ta
cati ra Ndioo ti na cua quichi ra
Abraham ihya ñuhun Israel nu iyo
yo vitin. 5 Ña chaha ra Ndioo cha
cua nihin ra ñuhun quivi can. Ña
chaha ra ni iin pedazu chi nu cua
cuañu chaha ra, soco cati ndicha
ra Ndioo chi ra ti cua cuhva ra
iin ñuhun chihin ra. Chi maan
ra cua cuu chi, soco cua queta
quivi cua cuvi ra, ta cua cuhva ra
Ndioo chihin chi chi sehe ra chi
ñivi sehe ra, cati ra Ndioo chi ra
Abraham can. Ña ta coo ni iin sehe
ra Abraham, soco tacan ni cati ra
Ndioo chi ra. 6 Cati tahan ra Ndioo
chi ra ti cua coo nuun ñivi ra inga
ñuhun nu iyo inga ñivi. Tican cua
cani ñivi can chi ñivi ra, ta cua
satiñu cuatu ñivi ra chihin ñi. Cumi
ciendu cuiya cua ndehe ñivi ra tu
ndoho, cati ra. 7 Ta cati ndico tucu
ra Ndioo chi ra Abraham ti cua
tachi tuni ra Ndioo chi ñivi savaha
tu ndoho can. Cua yaha xihna ñivi
ra Abraham tu ndoho, ta cua quee
ñi tican. Cua queta ñi ñuhun Israel,
ta cua sacahnu ñi chi ra Ndioo,
cati ra. 8 Cha ndoo vaha tuhun
can, vati nduinuun ra Ndioo chi ra
Abraham nu quichi quivi. Chacan
cuu cha tiso ra Ndioo costumbre
cha cua tahnda ñiin xini xuu ra
cuati ndihli, ta ña cua naan ini ñi
ti cha iyo vaha tuhun can chi ra
Ndioo. Tacan cuu, ta ni cacu ra

Isaac sehe ra Abraham. Queta ra
una quivi ra, ta savaha ra Abraham
chi ra cuhva cati ra Ndioo. Tacan
ni savaha tahan Isaac chi ra Jacob
sehe ra. Suvi ni tacan savaha tahan
ra Jacob chi ndihi uchi uvi sehe
ra, ta chahnu ra ta ra, ta ndihi ra
cuu sutu ñuun iti chata nu ni quichi
quivi.
9 'Iin ra cuu sehe ra Jacob nani
José, ta ndusoo ndihi ra yani ra
chi ra. Chacan cuu cha xico yani
ra chi ra chi toho cuahan iti ñuhun
Egipto, soco ña saña ra Ndioo chi ra
José can. 10 Sacacu ra Ndioo chi ra
ndihi nu ndehe ra tu ndoho. Tindee
ra Ndioo chi ra José, ta ndehe ra
Faraón ra ndaca ñahan chi ñivi iyo
ñuhun Egipto can ti iyo xaan tu
manini chi ra José, ta nditi suhva
xini ra. Chacan cuu cha tiso ra
Faraón tiñu chi ra, ta ndaca ñahan
ra José chi ndihi ñivi Egipto chi
ndihi ñivi iyo vehe ra Faraón. Cumi
cuenda ra ndihi ñuhun ra Faraón
can chi ndihi ndatiñu ra.
11 'Chacoo iin tama niniin ñuhun
Egipto can chi ñuhun Canaán.
Ndehe xaan ñivi can tu ndoho, ta
ñivi yo ni chacoo iti chata tiempu
chahnu ña nihin ñi cha cua cachi
ñi. 12 Queta tuhun nuun ra Jacob ti
iyo nuni iti ñuhun Egipto, ta tachi
ra chi sehe ra tican. Ñivi yo chi
racan ta ra. Cha chahan ra xihna
cuii cuu chacan. 13 Cuahan ndico
ra ta ra inga chaha cha cuu uvi
chaha, ta sacoto ra José ti yani ra
chi ra, ta quechaha chito ra Faraón
ndaa ñivi cuu ñivi ra José. 14 Tachi
ra José tuhun ti cua quichi ra Jacob
sutu ra chi ndihi ñivi ra. Uni xico
chahun ñivi ra cuu ñi. 15 Tacan cuu,
ta cuahan ra Jacob iti ñuhun Egipto,
ta chacoo cuii ra tican, ta queta
quivi chihi ra. Suvi ni tican ni chihi
tahan sehe ra, 16 soco queta quivi
chiso ndico ñivi ra iquin ra Jacob
chi sehe ra iti ñuun Siquem. Tihi ñi
iquin ra ta ra tichi ndaca ñaña cha
ni sata ra Abraham tiempu chahnu,
vati sata ra chi chi chi sehe ra
Hamor. Tiahvi ra xuhun cuichin chi
ra quivi ni iyo ra ñuun Siquem can.
17 'Cha cuahan ndutuvi ñivi ra
Abraham ñuhun Egipto can, ta cha
cua queta quivi cha cua cuhva ra
Ndioo ñuhun chi ñivi ra Abraham
cuhva ni cati ra Ndioo chi ra xihna
cuii. 18 Tacan cuu, ta sa quihvi inga
ra rey ndaca ñahan ñuhun Egipto
can. Ña chito ra yoo rai cuu ra José
can, vati cha iyo cuiya cha ni chihi
ra. 19 Sandahyu ñahan ra rey can
chi ñivi yo, ta savaha ra ndavaha ni
chi ñi, vati cuaha xaan ñivi cuahan
china. Chacan cuu cha cati tuhun
ra ti tu cua cacu ve cuati sehe ñi,
cua savita ñi chi ve, ta cua cuvi ve.
[Tacan cati ra, vati cuahan ndutuvi
ñivi ra Abraham suhva.] 20 Suvi
ni quivi can ni cacu ra Moisee, ta
ndehe ra Ndioo ti rai vaha cuu ve.
Uni yoo ni chacoo ve vehe sutu
ve, 21 soco queta quivi tixehe sihi
ve sutu ve chi ve tichi tuñiin, vati
yuhvi ñi chi ra rey can, soco ni
nanihin sehe sihi ra Faraón chi ve,
ta quihin ña chi ve. Sacuahnu ña
chi ve, ta cuu ve sava ni ta cua iin
sehe maan ña. 22 Chacan cuu cha
sacuaha ra Moisee ndihi cha chini
tuni cha iyo chi ñivi Egipto can, ta
chacoo tu ndee ini chi ra. Vaha
xaan cha cahan ra, ta vaha xaan
satiñu ra.

23 ’Tacan cuu, ta queta ra uvi
xico cuiya ra, ta quechaha saxini
ra chi anima ra ti cua cu ndehe ra
yoso cuhva iyo ñivi tahan ra ñivi
Israel nu iyo ñi, 24 ta iin quivi ni
ndehe ra Moisee cha cani ra ñuhun
Egipto can chi iin ra cuu tahan ra
Moisee. Tindee ra Moisee chi ra ni
ndoho, vati cani ndico ra Moisee
chi ra Egipto can. Ni chahni ra
Moisee chi ra, vati nduxaan ra
suhva. 25 Saxini ra Moisee can ti
cua nihin ñivi ra cuhva ti chaha
ra Ndioo tu ndee ini chi ra, ta cua
sacacu ra chi ñi nu iyo ñi chi tu
ndoho. Tacan ni saxini ra, soco ña
nihin ñi cuhva. 26 Inga quivi yaha
ndico tucu ra Moisee, ta ndehe ra
chi ra cuu ñivi ra. Ndehe ra ti cani
xaan iin ra chi tahan ra, ta cuni
ra Moisee sandumani ndico ra chi
ra, ta quechaha cati ra chi ra ta ra
ti ini ñivi cuu ra ta ra, ta ña vaha
cani tahan ra ta ra, cati ra. 27 Ta ra
cani chi tahan ra—tindaihni ra chi
ra Moisee, vati cuati cuni ra chi ra,
ta quechaha cati ra chi ra Moisee
ti ñavi maan ra ndaca ñahan chi
ra. Ñavi maan ra tachi tuni chi ra.
Yoni tiso tiñu chihin ra. 28 Vasi cua
cahni ra chihin ra cuhva chahni ra
chi ra Egipto inga quivi, cati ra chi
ra Moisee. 29 Tacan cuu, ta chinu
ra Moisee, vati yuhvi ra. Cuahan
ra inga ñuhun nu cani nu nani chi
Madián. Cua ndoo nuun ni ra tican,
soco nihin ra ñasihi ra, ta ni chacoo
uvi sehe ra.

30 ’Uvi xico cuiya cha iyo ra tican,
ta queta iin quivi cha cuahan ra
tichi cuhu. Yucu Sinaí yaha ra, ta
ndehe ra nu cayu iin cuhu. Tichi
yaa ñuhun nu cayu cuhu can ni
chacuindi iin ra cuu tatun Ndioo.
31 Chacan ni ndehe ra Moisee, ta
iyo xaan cuni ra, soco tuhva ra
suhva ca nu cayu cuhu can, vati
cuni ndehe ra ñaan cha cuu chi.
Tacan cuu, ta quechaha chini ra ti
cahan ra Ndioo. 32 Quechaha cati ra
Ndioo chi ra ti ra Ndioo cuu ra, ta
ndihi ñivi ra Moisee sacahnu chi
ra tiempu chahnu. Ra Abraham,
ra Isaac, ra Jacob—ndihi ra ta ra
sacahnu chi ra Ndioo, cati ra, ta
nihin xaan quechaha quisi chi chi
ra Moisee, ta ña cuni ca ra ndehe ra
tican. 33 Cati ndico ra chahnu Ndioo
chi ra ti cua tava ra ndichan ra, vati
ñuhun ii cuu chi nu inda ra. 34 Chito
vaha ra Ndioo ti ndehe xaan ñivi
ra tu ndoho nu iyo ñi ñuhun Egipto
can. Chini ra cha cati ñi, vati ña
cundee ca ñi. Chacan cuu cha
quichi nuun ra, vati cua sacacu ra
chi ñi. Cua cuhun ra Moisee, vati
chi maan ra cua tava tiñu ra Ndioo
iti ñuhun Egipto can, cati ra Ndioo
chi ra.

35 ’Suvi ra Moisee cuu ra, soco
xihna ca ña sacahnu ñi chi ra, vati
cati ñi chi ra ti ñavi maan ra cuu ra
ndaca ñahan chi ñi. Ñavi maan ra
cuu ra tachi tuni chi ñi, cati ñi. Ta
ndehe. Suvi ra Moisee cuu ra, ta ni
tiso ra Ndioo tiñu chi ra. Tacan ni
savaha ra Ndioo, vati cua sacacu
ra Moisee chi ñi nu iyo ñi chi tu
ndoho, ta cua cundaca ñahan ra
chi ñi. Quivi ni ndehe ra Moisee
chi ra tatun Ndioo nu cayu cuhu
can—quivi can tava tiñu ra Ndioo
chi ra. 36 Tacan cuu, ta cahnu xaan
cuhva savaha ra Moisee ñuhun
Egipto, ta cuyuhvi ra rey can, vati
ndehe ra yoso cuhva iyo ra Ndioo.

Tacan cundee quee ñi tican, ta ni
chandaca ra Moisee chi ñi inga
ñuhun. Savaha tahan ra Moisee
inga cuhva cahnu xaan Tañuhun
Cuaha can, ta savaha ndico tucu
ra Moisee cuhva cahnu xaan nu
chica cuu ñi tichi cuhu. Queta uvi
xico cuiya savaha ra cuhva tican, ta
ndehe ñivi can yoso cuhva iyo ra
Ndioo. 37 Ini ra Moisee can cati chi
ñivi Israel can ti cua tava tiñu ra
Ndioo chi inga ra cua cahan cuenda
ra cuhva tava tiñu ra chi ra. Cua
cuu tahan ra ñivi ñi, ta cua tasoho
ñi chi ra, cati ra. 38 Chahan tahan
ra Moisee chi ñivi Israel cha chica
cuu ñi tichi cuhu tiempu chahnu.
Tican yucu Sinaí can ni cahan ra
tatun Ndioo chi ra, ta suvi ni tican
cati tuhun ra Moisee chi ñivi yo
tiempu chahnu. Tican ni quihin
cuenda ra ley Ndioo, ta sacoto
ndico ra chi chi chi maan yo.
39 'Ña cuni tasoho ñivi yo cha
cahan ra Moisee quivi can. Chacan
cuu cha ña cuni ca ñi chi ra, vati
cuni xaan ñi coo ñi cuhva ni chacoo
ñi ñuhun Egipto. 40 Chacan cuu cha
ni vii iyo ra Moisee yucu Sinaí, ta
quechaha cati ñi chi ra Aarón yani
ra ti cua savaha ra ita niñu chihin
ñi, ta cua cundaca chi chihin
ñi nu cua cuhun ñi. Ra Moisee
chacundaca chihin ñi cha quee
ñi ñuhun Egipto, soco ña chito ñi
ñaan ni tahan ra quivi can, cati ñi.
41 Quivi can savaha ñi iin ita niñu
ñi. Sundiquin luhu cuu ri savaha ñi,
ta quichi ndaca ñi sana ñi. Chahni
ñi chi ri iti nuun ita niñu can, vati
cha sacahnu ñi chi chi, ta cusii ini
ñi ndehe ñi ita niñu cha ni savaha
maan ñi. 42 Chacan cuu cha saña
ndaha ra Ndioo chi ñi, ta chaha ra
cha sacahnu ñi chi ri nicandi chi ri
yoo chi ri tiñu. Savaha ñi cuhva taa
ra ni cahan cuenda ra Ndioo tichi
tutu taa ra ta ra iti chata, vati ra
Ndioo chaha cuenda chi ra, ta cati
ra ta ra cuenda ra Ndioo ti:

Ndioho ñivi Israel,
ni chica cuu ndo tichi cuhu uvi
xico cuiya,
ta ña sacahnu ndo chi yuhu,
vati ña chahni ndo sana ndo,
ta samani ndo chi ri chi yuhu.
43 Ndihi nu chahan ndo chiso ndo
vehe ñiin luhu nu ndaa ita
niñu sacahnu ndo,
ta nani chi Moloc.
Chiso tahan ndo inga ita niñu
sacahnu ndo,
ta nani chi Renfán.
Cuhva caa ri tiñu iti siqui caa
chi.
Ita niñu can savaha ndo,
ta sacahnu ndo chi chi.
Chacan cuu cha cua tava ndai
chihin ndo,
ta cani xaan inga chiyo ñuhun
Babilonia cua tava ndai
chihin ndo,

cati ra Ndioo chihin ñi.
44 'Tiempu chahnu quivi cha
chica cuu ñivi yo tichi cuhu cha ni
chacoo iin vehe ñiin nu sacahnu ñi
chi ra Ndioo. Savaha ñi vehe can
cuhva ni cati tuhun ra Ndioo, vati
cha sanahan ra yoso cuhva cua
savaha ra Moisee chi chi. 45 Tacan
cuu, ta queta quivi ndaca ñahan ra
Josué chi ñivi yo tiempu can. Ni vii
chiso tahan ñi vehe ñiin can quivi
can, ta cundee quenda ñi ñuhun
nu ni chacoo ñivi ñuhun Canaán,
vati tava ndaa ra Ndioo chi ñivi

Canaán can quivi cha cua quihvi
ñivi maan yo. Tacan ni sacahnu ñi
chi ra Ndioo tichi vehe ñiin can nda
cua nda quivi cha cuu ra David tiñu.
46 Cuni mani ra Ndioo chi ra David
can. Chacan cuu cha chica ra David
tu manini chi ra Ndioo, vati cuni
ra David savaha ra iin vehe vaha
cuenda ra Ndioo, ta ini ra Ndioo
cuu ra sacahnu ra Jacob. Ña nihin
ra David tu ndee ini iti nuun ra
Ndioo. 47 Chacan cuu cha Salomón
cuu ra ni savaha vehe cuenda ra
Ndioo. 48 Yuhu cati ti ñavi tichi
vehe ni savaha ñivi cuu nu iyo ra
Ndioo. Ña chini ñuhun ra Ndioo
cahnu iin vehe nu cua ndoo ra. Iyo
ra cuhva cati ra ni cahan cuenda ra
Ndioo, vati cati ra ti:

49 Cha cati ra Ndioo ti
iyo ndatu yu iti siqui andivi,
ta iyo tahan ndatu yu nu ñuhun
ñuñivi.
Ña cua cuu savaha ndo iin vehe
vaha ndicha nu cua coi.
Ña chini ñuhin iin nu cua cunda
tatun i,
50 vati savaha main ndihi cuii cha
iyo.

Tacan ni cati ra Ndioo, cati ra ni
cahan cuenda ra Ndioo tiempu
chahnu.

51 'Ndioho ñivi Israel, ndava xaan
ini ndo. Ña tasoho cuii ni ndo. Cani
tahan ndo chi ra Tati Ndioo. Savaha
ndo cuhva ni savaha ñivi ndo
tiempu chahnu. 52 Iti chata cani ñivi
ndo chi ndihi ra ni cahan cuenda ra
Ndioo. Cati tuhun ra ti cua quichi
iin rai cuiti vaha nu cuahan quivi,
ta chahni ñi chi ra ni cahan cuenda
ra Ndioo can. Quichi ra Jesuu, ta
xico tuhun ndo chi ra, ta chahni
ndo chi ra. 53 Iti chata ni cati tuhun
ra tatun Ndioo ñaan cha cuu ley ra
Ndioo chi ñivi ndo. Chito tahan ndo
chi chi, soco ña sacuinu ndo cuhva
cati ra —cati ra Esteban chihin ra
ta ra.

Ni chihi ra Esteban

54 Sa chini ra cumi tiñu can cha
cahan ra Esteban, ta quechaha
chachi ndasun nuhun ra, [vati
xaan xaan cuni ra ndehe ra chi ra,]
55 soco vaha xaan iyo ra Tati Ndioo
chi ra Esteban can. Ndehe ndaa ra
iti siqui andivi, ta ndehe ra ti cahnu
xaan cuu ra Ndioo, ta chiyo ndaha
cuaha ra inda ra Jesuu. 56 Tacan
cuu, ta quechaha cati ra Esteban ti:
—¡Jihna! Nuna iti siqui andivi, ta
ndichin ndehi chi ra cuu sava ta cua
ra cuu sehe ñivi. Chiyo ndaha cuaha
ra Ndioo inda ra Jesuu can —cati ra.
57 Tacan cuu, ta chasi ra ta ra
soho ra, ta cana chaa xaan ra, [vati
quihin xaan ra tisihi,] ta quii xaan
tuhva ra ta ra nu ni chacuinda
ra Esteban. 58 Tava ndaa ra ta ra
chi ra Esteban can iti yuhu ñuun
can, vati cua cani ra yuu chi ra, ta
cua cahni ra chi ra. Tava ra ta ra
sahma ndichin ra, ta chaha ra chi
chi na cua cumi iin ra tivaa nani
Saulu chi chi. 59 Tacan cuu, ta cani
ra ta ra yuu chi ra Esteban can, ta
quechaha cahan ndahvi ra Esteban
chi ra Jesuu. Cati ra chi ra ti:
—Yoho ra chahnu Jesuu, na cua
canihin vahun chi yuhu —cati ra.
60 Ni chahnu chiti ra, ta nihin xaan
cana chaa ra, ta cati ra chi ra Jesuu ti:
—Yoho ra chahnu Jesuu, ña cua
tiso cun cuati ndacu ra vitin siqui
ra.

Tacan cati ra Esteban, ta chihi ni ra.

Cuni cani tahan ra Saulu chi ñivi Ndioo

8 1-2 Tacan cuu, ta vaha xaan cuni ra Saulu, vati chahni ra ta ra chi ra Esteban.

Iyo tahan ra sacahnu chi Ndioo, ta cuchi ra ta ra chi ra Esteban, ta chacu xaan ra suhva, vati cha ni chihi ra Esteban can. Suvi ni quivi can quechaha chacoo tu ndoho cahnu xaan chi ñivi Ndioo iyo ñuun Jerusalén, ta chinu ndihi ñi. Iyo ñi chinu ñi iti ñuhun Judea, ta iyo tahan ñi chinu ñi iti ñuhun Samaria, soco ra tatun Jesuu—ña chinu ra. 3 Tacan cuu, ta quechaha cani tahan xaan ra Saulu chi ñivi Ndioo, vati cuati cuni ra chi ñi. Vehe ta vehe cuahan ra, ta xita queñuhun ra chi ra rai chi ñi ñahan, ta tihi ra chi ñi ve caa.

Cuhva ni queta tuhun Ndioo ñuun Samaria

4 Chinu ñivi Ndioo cha quee ñi ñuun Jerusalén, soco cati tuhun ñi tuhun Ndioo ndihi ni ñuun nu yaha ñi. 5 Chinu tahan ra Felipe, ta cuahan ra iti ñuhun Samaria. Queta ra iin ñuun tican, ta cati tuhun ra chi ñivi yoso cuhva ni quichi ra Cristo, vati ni tava tiñu ra Ndioo chi ra nu quichi quivi, vati cua sacacu ra chi ñivi nu iyo ñi chi tu ndoho. 6 Vaha xaan tasoho ñican cha cati tuhun ra Felipe can, ta ndehe ñi ti savaha tahan ra cuhva cahnu xaan. Chacan cuu cha inuun iyo ñi. 7 Cuaha xaan tati cuihna tava ra tichi anima ñivi. Cana chaa maan run tati cuihna can, ta quee run, ta nduvaha tahan ñivi nduñiin chi ñivi cojo. 8 Chacan cuu cha cusii ini ndihi ñivi iyo ñuun can.

9 Iyo tahan iin rai nani Simón ñuun can. Ra tasi cuu ra, ta iyo xaan cuni ndihi ñivi iyo ñuhun Samaria can ndehe ñi chi ra. Cati ra ti cahnu xaan rai cuu ra. 10 Tasoho ndihi ñivi cha cahan ra. Vasi ñivi cahnu cuu ñi, vasi ñivi ndahvi cuu ñi, soco tasoho ñi chi ra. Cati ñi ti cahnu xaan tu ndee ini iyo chi ra, vati ni chaha ra Ndioo tu ndee ini chi ra.

11 Tasoho ñivi cha cahan ra Simón can, vati nahan xaan cha sandahyu ñahan ra chi ñi, vati cuaha xaan cha savaha ra. 12 Cati tuhun ra Felipe yoso cuhva cua cundaca ñahan ra Ndioo, ta cati tuhun tahan ra yoso cuhva iyo tu ndee ini chi ra Jesucristo. Tacan cuu, ta chinu ini ñican cha cahan ra Felipe, ta ni chanduta ñi. Chanduta ra rai, ta chanduta tahan ñi ñahan. 13 Suvi ra Simón chinu tahan ini ra, ta ni chanduta tahan ra. Tacan, ta quechaha chica ra chi ra Felipe, ta ndehe ra Simón can iin cuhva inga cuhva cha ni savaha ra Felipe can. Iyo xaan iyo xaan cuni ra Simón cha ni ndehe ra ndihi cuhva cha ni savaha ra Felipe.

14 Ni vii iyo ra tatun Jesuu ñuun Jerusalén, ta chini ra tuhun cha ni chinu ini ñivi iyo ñuhun Samaria can chi ra Jesuu. Chacan cuu cha tachi ra tatun Jesuu chi tahan ra. Chi ra Pedro chi ra Juaan tachi ra tican. 15 Cuahan ra ta ra iti ñuhun Samaria. [Queta ra ta ra,] ta quechaha cahan ndahvi ra ta ra chi

ra Ndioo, ta cati ra ti na cua quichi
coo ra Tati Ndioo anima ñi. [16]Tacan
ni cahan ra, vati cha chanduta ni
ñivi can cuenda ra chahnu Jesuu,
ta ña ta coo ra Tati Ndioo chi ñi.
[17]Tacan cuu, ta tiso ra ta ra ndaha
ra chi ñican, ta quihvi ra Tati Ndioo
anima ñi.
[18]Ndehe ra Simón ti cha ni tiso
ni ra tatun Jesuu ndaha ra chi
ñivi, ta quichi ra Tati Ndioo chi ñi.
[19]Chacan cuu cha quechaha cati ra
Simón chi ra ta ra ti:
—Cuhva ndo tu ndee ini chi yuhu,
ta cua tiso tahin ndahi chi ñivi, ta
cua coo ra Tati Ndioo chi ñi, ta cua
tiahvi yu chihin ndo —cati ra.
[20]Cati ndico ra Pedro chi ra ti:
—Cua ndoyo ñuhun xuhun cun,
ta cua ndoyo ñuhun tahun, vati
saxini cun ti cua cuu sata cun cha
samani ra Ndioo. [21]Ña cua cuu
satiñu tahun tiñu ya, vati ña iyo
vahun chi ra Ndioo. [22]Nacoo ihni
cun ndavaha ni cha saxini cun, ta
cahan ndahvi cun chi ra chahnu
Ndioo ti na cua naan chi cuhva
saxini cun chi anima cun, tu cua
cuu naan chi. [23]Chite yoso cuhva
iyo cun. Cha ndusoo cun. Ña ta
saña cun cuati ndacu cun. Chacan
cuu cha cua ndoyo ñuhun cun —
cati ra Pedro.
[24]Ta cati ndico ra Simón chi ra ti:
—Na cua cahan ndahvi ndo chi ra
Ndioo cuenda yu, ta ña cua tahin
cuhva cati ndo —cati ra.
[25]Tacan cuu, ta cati tuhun ra
Pedro chi ra Juaan tuhun Ndioo, ta
chaha ra ta ra cuenda yoso cuhva
cha savaha ra Ndioo. Cuaha ñuun
iyo ñuhun Samaria can yaha ra ta
ra, ta cati tuhun ra yoso cuhva cua
nduvaha anima ñivi, ta cuahan
ndico ra iti ñuun Jerusalén.

Cati tuhun ra Felipe chi ra quichi iti ñuhun Etiopía

[26]Tacan cuu, ta quechaha cati iin
ra tatun Ndioo chi ra Felipe ti:
—Cuahan iti ñuun Gaza. Cua
quihun iti ni tahan iti ñuun
Jerusalén, ta cuahun iti ñuun Gaza
can —cati ra.
Ñahni ñivi iyo nu yaha iti tican.
[27]Tacan cuu, ta quee ra Felipe
cuahan ra, ta ndehe ra ti yaha iin
rai ñuhun Etiopía. Cha iyo ica racan
suhva, vati ndiso tiñu ra. Tesorero
ñuhun can cuu ra, vati cumi ra
ndihi xuhun ña Candace ña ndaca
ñahan chi ñivi iyo ñuhun Etiopía
can. Chahan racan ñuun Jerusalén,
vati cha sacahnu tahan ra chi ra
Ndioo cuhva iyo costumbre ñivi
judío. [28]Tichi careta ndaa ra, ta
cuanuhun ndico ra ñuun ra. Ndaa
ra sacuaha ra tuhun cha ni taa ra
Isaía ra ni cahan cuenda ra Ndioo
iti chata, [29]ta cati ra Tati Ndioo chi
ra Felipe ti:
—Cuahan, ta cua satahun chi ra
yoso nu careta can —cati ra.
[30]Chacan cuu cha chinu ra Felipe
nu cuahan ra Etiopía can, ta chini
ra ti sacuaha ra tuhun ni taa ra
Isaía, ta quechaha nducu tuhun ra
Felipe chi ra ti:
—¿Atu cutuni ini cun tuhun
sacuahun?
[31]Ta cati ndico racan chi ra ti:
—Tu iyo ra cua sacuaha chi yuhu,
cua cutuni ini yu —cati ra.
Tacan cuu, ta cana ra chi ra
Felipe na cua ndaa ra nu careta, ta
cunda tahan ra chi ra.

32 Chehe cuu tuhun sacuaha ra.
Inda ri mbee nu cua sata ixi ri,
ta ña ndahyu ri.
Cha ndaca ñivi chi ri mbee nu cua cuvi ri,
ta ña ndahyu ri.
Ta ni cuhva cua ndehe ra tu ndoho,
ta ña cua cahan ra.
33 Taxin cua ndoo ra, ta cua cutuni ra,
soco ñahni cuati savaha ra.
Yoni cua cuhva cuenda yoso cuhva ni savaha ñivi ndavaha ni chi ra quivi chacoo ra nu ñuhun ñuñivi,
vati cua cahni ñi chi ra.
Tuhun can ni sacuaha ra.
34 Tacan cuu, ta quechaha cati ndico ra Etiopía can chi ra Felipe ti:
—Na cua savahun tu manini, ta cua cati tuhun ndico cun. ¿Yoo rai cuu ra cati tuhun ra ni cahan cuenda ra Ndioo? ¿Atu cuenda suvi ni maan ra cahan ra? ¿Atu cuenda inga rai cahan ra tuhun can? Tacan ni nducu tuhun ra chi ra Felipe.
35 Chacan cuu cha quechaha cati tuhun ra Felipe chi ra. Chaha xihna ra cuenda ñaan tuhun cuu chi cha ni sacuaha ra, vati cati cachin ra ti ra Jesuu cuu ra. 36 Ni vii cuahan ra ta ra iti, ta queta ra ta ra nu iyo nduta, ta quechaha cati ra Etiopía can chi ra ti:
—¡Jihna! Ihya iyo nduta. ¿Atu ña cua cuu cuandute? —cati ra.
37 Ta cati ra Felipe chi ra ti:
—Tu chinu ini cun chi ra Jesuu chi ndihi cuii anima cun, cua cuu —cati ra.
Ta cati ndico ra chi ra Felipe ti:
—Chinu ini yu ti ra Jesucristo cuu sehe Ndioo —cati ra.
38 Tacan cuu, ta cati ra ñu Etiopía can ti cua cucuiñi careta can. Tacan cuu, ta nuun ra ta ra, ta quihvi ra ta ra tichi nduta, ta sacuanduta ra Felipe chi ra. 39 Quee ra ta ra tichi nduta can, ta quihin ra Tati Ndioo chi ra Felipe, ta ni chandaca ra chi ra ñuun Azoto. Chacan cuu cha ña ndehe ca racan chi ra. Sii xaan cuni ra Etiopía can nu cuahan ra, vati nihin ra cuhva yoso cuhva iyo ra Jesuu. 40 Tacan cuu, ta iyo ra Felipe ñuun Azoto can. Quee ra cuahan ra, ta cati tuhun ra tuhun Jesuu ndihi ni ñuun nu yaha ra, ta queta ra ñuun Cesarea.

Ni saña ra Saulu cuati ndacu ra

(Hch. 22.6-16; 26.12-18)

9 Ña ta saña ra Saulu cha cani tahan ra chi ñivi Ndioo. Ni vii cati ra ti cua cahni ra chi ñi. Chacan cuu cha cuahan ra iti nuun ra sutu chahnu judío can, 2 ta chica ra tutu cua cuhva ra chi ra cuu xini ve ñuhun ñivi judío iyo ñuun Damasco. Tacan, ta ni nihin ra ndatu. Tu cua nanihin ra chi ñivi chica iti Jesuu, cua tiin ra chi ñi, ta cua cundaca ra chi ñi iti ñuun Jerusalén. 3 Tacan cuu, ta quee ra cuahan ra. Cha cua queta ra ñuun Damasco can, ta ni ndehe ra iin ñuhun iti siqui andivi, ta tuun chi nuun ra. 4 Quehni ra Saulu can nu ñuhun, vati tuun ñuhun can nuun ra, ta chini ra ti cahan ra Jesuu. Cati ra chi ra Saulu ti:
—Yoho Saulu, cha cani tahan xaun chi yuhu —cati ra.
5 Cati ndico ra Saulu chi ra:
—¿Yoo cahan, ta tata?
Ta cati ndico ra Jesuu chi ra ti:

—Yuhu ra Jesuu cui. Chi yuhu
cani tahan xaun, soco suvi ni chi
maun sandoyo ñuhun cun —cati ra.
6 Yuhvi xaan ra Saulu, ta cati
ndico ra chi ra chahnu ti:
—¿Ñaan cha cuun chihin yu, ta
tata? —cati ra.
Ta cati ndico ra chahnu chi ra ti:
—Cuinda, ta cuahan tichi ñuun.
Cua cuhva ñivi cuenda ñaan cha
cua savahun —cati ra.
7 Ta ra chica chi ra Saulu—ña
cahan ra, vati yuhvi xaan ra. Chini
ra ndusu cha cahan chi, soco
ña ndehe ra yoo rai cahan. 8 Ni
chacuinda ndico ra Saulu, ta nuna
ra titi nuun ra, soco ña cuu ca
ndehe ra. Chacan cuu cha tiin
ra amigu ra Saulu ndaha ra, ta
chandaca ra chi ra tichi ñuun
Damasco can. 9 Queta uni quivi ña
ndehe ca ra. Ña chachi ca ra, ta ni
ña chihi ca ra nduta.
10 Ñuun Damasco can cha iyo
iin ra nani Ananía. Cha ni quihvi
tahan ra cuenda ra Ndioo, ta tichi
ñumahna nducahan ra chahnu
Ndioo chi ra. Cati ra Ndioo chi ra ti:
—Yoho Ananía.
Ta cati ndico ra Ananía chi ra ti:
—¿Ñaan cha cuu cha cuun chihin
yu, ta tata?
11 Ta cati ndico ra chahnu chi ra
ti:
—Cuahan maun iti nu nani
chi iti cuiti, ta vehe ra Juda cua
nanducu cun chi iin ra ñuun Tarso.
Saulu nani ra, ta cahan ra chi
yuhu. 12 Tichi ñumahna ndehe ra
cha vachi iin ra nani Ananía, ta
tiso ra ndaha ra chi ra, vati cua
ndundichin ndico ndehe ra —cati
ra Ndioo.
13 Cati ndico ra Ananía chi ra
Ndioo ti:
—Tata chahnu, tuvi xaan ñivi cuu
ñi chaha cuenda yoso cuhva iyo ra
Saulu can, vati cuaha xaan ndavaha
ni cha ni savaha ra chi ñivi cun
ñuun Jerusalén, cati ñi. 14 Vitin cha
iyo ra ihya, ta tava ra ndatu nuun
ra sutu chahnu can, vati cua tiin ra
chi ndihi ndi cuu ñivi cun —cati ra.
15 Ta cati ndico ra chahnu chi ra
Ananía ti:
—Cuahan, vati ni nacachi main chi
ra Saulu can. Cua cati tuhun ra tuhun
yu chi ñivi cuu inga tucu ñivi. Cua cati
tuhun ra chi ra cumi tiñu ndaca ñahan
chi ñican, ta cua cati tuhun tahan ra
chi ñivi judío. 16 Cua cuhve cuenda chi
ra yoso cuhva cua ndehe ra tu ndoho
cuenda yu —cati ra Ndioo chi ra
Ananía tichi ñumahna can.
17 Tacan cuu, ta cuahan ra Ananía
nu iyo ra Saulu. Quihvi ra tichi vehe
can, ta tiso ra ndaha ra chi ra Saulu,
ta quechaha cati ra Ananía chi ra ti:
—Yoho Saulu, yani xaa, cha
ndehun chi ra Jesuu iti nu ni
quichi cun. Maan ra tachi chi yuhu.
Chacan cuu cha cua ndundichin
ndico ndehun, ta cua coo vaha ra
Tati Ndioo chihun —cati ra Ananía.
18 Tacan cuu, ta ndundichin vaha
ndehe ra Saulu, vati quicoyo iin cha cuu
sava ta cua soo ri tiaca nuun ra. Tacan
cuu, ta cha chanduta ra. 19 Chachi ndico
ra, ta cha coo ndico tu ndee ini chi ra,
ta suhva quivi ni ndoo nuun ra Saulu
chi ñivi Ndioo ñuun Damasco can.

Cati tuhun ra Saulu tichi ñuun Damasco

20 Chahan tahan ra Saulu ve
ñuhun ñivi judío, ta cati tuhun ra

ti sehe Ndioo cuu ra Jesuu. [21]Chini
ñivi can cha cahan ra, ta iyo xaan
cuni ndihi ñi, ta quechaha cati ñi
chi tahan ñi ti:
—Rahya cuu ra cani tahan xaan
chi ñivi Ndioo iti ñuun Jerusalén,
ta quichi ra ihya, vati cua tiin
tahan ra chi ñivi Ndioo ihya, ta cua
cundaca ra chi ñi iti nuun ra sutu
chahnu —cati ñi.
[22]Tacan cuu, ta chaha xaan ca ra
Ndioo tu ndee ini ra chi ra Saulu, ta
cachin xaan sanahan ra chi ñivi ti
ra Jesuu cuu ra Cristo ndicha, [vati
tava tiñu ra Ndioo chi ra, vati cua
sacacu ra chi ñivi nu iyo ñi chi tu
ndoho,] ta ña nihin ñivi judío can
cuhva yoso cua cati ndico ñi.

Cacu ra Saulu nu cua cahni ra judío chi ra

[23]Yaha quivi, ta ni nduinuun ra
judío can, vati cua cahni ra chi
ra Saulu, [24]soco quechaha chito
ra Saulu yoso saxini ra ta ra. Iyo
ndaca yuu candaa yu ñuun can.
Ndasi cutu chi, soco iyo yuhu chi
nu yaha ñivi. Nduvi ta niñu cumi ra
judío can ndihi yuhu chi, vati cua
cahni ra chi ra Saulu, [25]soco iin cha
cuaa sacacu amigu ra Saulu chi ra,
vati tihi ra chi ra tichi tica. Tacan
ni sanuun ra chi ra iti chata ndaca
can, ta chinu ra Saulu.

Cuahan ra Saulu iti ñuun Jerusalén

[26]Cuahan ra Saulu can iti ñuun
Jerusalén, vati cuni natahan ra chi
ñivi Ndioo tican, soco yuhvi ñi, vati
ña chinu ini ñi ti cha ni quihvi ra
cuenda Ndioo. [27]Quihin cuenda
ra Bernabé chi ra, ta chandaca ra
chi ra nu iyo ra tatun Jesuu, ta
chaha ra cuenda chi ra ta ra ti
ni ndehe ra Saulu chi ra chahnu
Jesuu iti, ta cahan ra Jesuu chi
ra. Ñuun Damasco cati tuhun ra
tuhun Jesuu, ta ña yuhvi ra, cati
ra Bernabé. [28]Tacan cuu, ta quihin
cuenda ra tatun Jesuu chi ra Saulu
can, ta chica tahan ra chi ra ta
ra ñuun Jerusalén. [29]Cati tuhun
xaan ra Saulu tuhun ra chahnu, ta
ña yuhvi ra. Quechaha nducahan
ra chi ra judío ta ra, ta cati tuhun
xaan ra chi ra ta ra. Suvi ra cahan
tuhun griego cuu ra judío can ta ra,
ta cuni cahni ra ta ra chi ra Saulu.
[30]Quechaha chito ñivi Ndioo cha
tacan cuu chi, ta chandaca ñi chi
ra Saulu iti ñuun Cesarea, ta tachi
ndico ñi chi ra iti ñuun ra.
[31]Tacan cuu, ta ñahni ca tu ndoho
chacoo chi ñivi Ndioo tican ñuhun
Judea chi ñuhun Galilea chi ñuhun
Samaria, ta chacoo ca tu ndee ini
chi ñivi Ndioo. Cha cuahan ndutuvi
ca ñi, ta vaha xaan tasoho ñi cuhva
cati ra Ndioo, ta chaha ra Tati
Ndioo tu ndee ini chi ñi.

Ni nduvaha ra Enea

[32]Tacan cuu, ta chahan ra Pedro
ndihi ñuun nu iyo ñivi Ndioo.
Chahan tahan ra ñuun Lida, vati
cua ndehe tahan ra yoso cuhva iyo
ñivi Ndioo tican. [33]Ican ni tahan
ra chi iin ra nani Enea, ta cuhvi
ra. Cha queta una cuiya cha caa ra,
vati nduñiin ra, [34]ta cati ra Pedro
chi ra ti:
—Yoho Enea, cha ni sanduvaha ra
Jesucristo chihun. Cuinda, ta tuvi
cun yuvi cun —cati ra.
Tacan cuu, ta ni chacuinda ra
Enea can, vati nduvaha ra. [35]Ndehe

ndihi ñivi iyo ñuun Lida can chi
ñuun Sarón cha ni nduvaha ra,
ta quechaha chinu ini ñi chi ra
chahnu Jesuu.

Ni natacu ndico ña Dorca

36 Ñuun Jope ni chacoo iin ñahan
nani Tabita, ta Dorca nani ña chi
tuhun cahan ñivi griego. Chinu
tahan ini ña chi ra Jesuu, ta iyo
xaan tu manini chi ña, ta tindee
tahan ña chi ñivi ndahvi. 37 Quivi
can quihin cuehe chi ña Dorca can,
ta chihi ña. Sacuti ñivi chihin ña,
ta chaqui vaha ñi chi ña iin vehe
iyo nda siqui. 38 Tacan cuu, ta chini
ñivi Ndioo iyo ñuun Jope can ti cha
iyo ra Pedro ñuun Lida. Chacan cuu
cha tachi ñi chi uvi ra nu iyo ra
Pedro, vati ña cani ñuun Lida can.
Queta ra, ta cahan ndahvi ra ta
ra chi ra Pedro ti na cua cuhun ra,
vati caa ndii. Cati ra chi ra Pedro ti:
—Vitin vitin coho iti ñuun ndi —
cati ra.
39 Tacan cuu, ta quee ra Pedro,
ta cuahan ra chi ra. Queta ra ta
ra, ta quihvi ra nda vehe iyo nda
siqui nu caa ndii can. Iyo ndihi ñi
ndahvi cha ñahni ii ñi, ta chacu
xaan ñi. Sanahan ñi ndihi sahma
ndihi cha savaha ña Dorca cha ni
ndito ña, 40 soco tava ra Pedro chi
ndihi ñi iti chata, ta chahnu chiti
ra, ta quechaha cahan ndahvi ra
chi Ndioo. Tacan cuu, ta tuhva ra
nu caa ndii can, ta quechaha cati ra
chi ña ti:
—Cuinda, Tabita —cati ra.
Tacan cuu, ta nuna ña Dorca titi
nuun ña. Ndehe ña chi ra Pedro, ta
ni chacunda ña. 41 Tiin ra ndaha
ña, ta sacuinda ra chi ña. Cana ra
Pedro chi ñi ndahvi can chi ndihi
ñivi Ndioo, ta chaha ra cuenda chi
ñi, ta ndehe ñi vati cha iyo ndito
ndico ña. 42 Chito ndihi ñivi ñuun
Jope can ñaan cha ni tahan ña
Dorca, ta tuvi ñi cuu ñi quechaha
chinu ini chi ra chahnu Jesuu.
43 Cuaha quivi ndoo nuun ra Pedro
ñuun can, ta vehe ra nani Simón ra
satahyu ñiin ni chacoo ra.

Queta ra Pedro vehe ra Cornelio

10 Cha iyo iin rai nani
Cornelio ñuun Cesarea.
Capitán cuu ra, vati queta iin
ciendu sandaru sacuenda ra, ta iyo
tahan ra cuenda ra sandaru quichi
iti ñuhun Italia. 2 Sacahnu xaan
ra Cornelio can costumbre judío.
Ñavi ra judío cuu ra, vati quichi ra
inga ñuhun, soco sacahnu ra chi ra
Ndioo. Ta ni cuhva iyo ndihi ñivi ra,
vati sacahnu tahan ñi chi ra Ndioo.
Samani xaan ra xuhun chi ñivi
ndahvi, ta ndihi ni quivi cahan ra
chi ra Ndioo. 3 Caa uni cha cua ini
ndehe ra iin ñumahna. Cachin xaan
ndehe ra, vati quichi iin ra tatun
Ndioo nu iyo ra, ta quechaha cati ra
tatun Ndioo can chi ra ti:
—Yoho Cornelio —cati ra.
4 Ndehe xaan Cornelio chi ra, ta
yuhvi xaan cuni ra, ta cati ndico ra
chi ra ti:
—¿Ñaan cuu cun chihin yu, ta ra
chahnu? —cati ra.
Ta cati ra tatun Ndioo can chi ra
ti:
—Cha chini soho ra Ndioo tuhun
cha cahan ndahvi cun chi ra, ta
ndehe ra cha tindee xaun chi ñivi
ndahvi. Chacan cuu cha ñuhun ini
ra chihun. 5 Vitin cua tachi maun

uvi rai iti ñuun Jope, vati cua cana
cun chi iin ra nani Simón Pedro
ti na cua quichi ra ihya. 6 Ndoo
nuun ra vehe inga ra nani Simón.
Ra satahyu ñiin cuu racan, ta yu
tañuhun iyo vehe ra. Cua cati maan
ra Pedro can ñaan cha cuu cha cua
savahun —cati ra tatun Ndioo can.
7 Tacan cuu, ta quee ndico ra
tatun Ndioo, ta cuahan ra. Cana ra
Cornelio chi uvi ra musu ra ta iin ra
sandaru cumi chi ra. Chinu tahan
ini ra sandaru can chi ra Ndioo.
8 Cati cachin ra Cornelio chi ra ta ra
ndihi cha ni tahan ra, ta tava tiñu
ra chi ra iti ñuun Jope can, vati cua
cu quihin ra chi ra Pedro.
9 Tuvi inga quivi, ta quee ra musu
ta ra cuahan ra. Cha cua queta
ra ñuun Jope can maan hora, ta
suvi ni hora can ndaa ra Pedro
xini vehe, vati cua cahan ra chi ra
Ndioo. 10 Chisoco ra suhva. Chacan
cuu cha cuni cusama ra, soco ni
vii tiso vaha ñi, ta ndaa ra xini
vehe can. Tacan cuu, ta quechaha
ndehe ra ñumahna. 11 Ndehe ra ti
nuna andivi, ta vachi nuun iin cha
cuu sava ta cua iin sunduhu cahnu.
Nuhni ndihi cumi punta chi. Tacan
ni vachi nuun chi iti nu ñuhun.
12 Ndihi ri quiti cuhu ta ndihi ri
coo iyo nu ñuhun ñuñivi—ñuhun
ri tichi chi, ta ñuhun tahan ndihi ri
saa. 13 Chini ra Pedro ti nducahan
ra Ndioo chi ra, ta cati ra ti:
—Yoho Pedro, cuinda, vati cua
cahni cun chi ri quiti cuhu can, ta
cua cachi cun chi ri.
14 Ta cati ndico ra Pedro chi ra ti:
—Ña cuu, vati ña tuhva yu
cachi yu ni iin cha iyo ica cuenda
costumbre maan ndi, ra chahnu.
15 Inga chaha cati ndico ra Ndioo
chi ra ti:
—Ña cua cati cun ti cha iyo ica
cha chaha yuhu chihun —cati ra.
16 Tacan ni cahan ndico tucu ra
Ndioo chi ra inga chaha cha cuu
uni chaha. Tacan cuu, ta ndehe ra
ti cuahan ndico sunduhu can iti
siqui andivi. 17 Chacan cuu cha iyo
xaan cuni ra Pedro, ta suvi ni hora
can cha cua queta musu ra Cornelio
nu cuahan ra, ta nducu tuhun ra
chi ñivi ti:
—¿Ndaa iti iyo vehe ra Simón? —
cati ra.
Ni vii saxini ra Pedro ñaan cha
cuu cha ni ndehe ra, ta queta ni
musu can yu vehe ra Simón can.
18 Cana ra musu can, ta quechaha
nducu tuhun ra ti:
—¿Atu iyo iin ra nani Simón
Pedro ihya? —cati ra.
19 Ni vii saxini ra Pedro ñaan cha
cuu cha ni ndehe ra, ta quechaha
cati ra Tati Ndioo chi ra ti:
—Cha vachi uni rai, ti cha
nanducu ra chihun. 20 Cua nuun cun
tichi vehe, ta cua cuhun cun chi ra.
Ña cua saxini cun ti inga tucu ñivi
cuu ra, vati yuhu tachi chi ra nu iyo
cun —cati ra.
21 Tacan cuu, ta nuun ra Pedro
xini vehe, ta queta ra nu inda musu
ra Cornelio, ta quechaha cati ra
Pedro chi ra ti:
—Yuhu cuu ra. Cha nanducu ndo
chi yuhu. ¿Ñaan tiñu vachi ndo? —
cati ra.
22 Ta quechaha cati ra musu can
chi ra Pedro ti:
—Iyo iin rai nani Cornelio.
Capitán cuu ra. Rai vaha cuu ra, ta
sacahnu ra chi ra Ndioo. Ndihi ñivi

judío cati ti vaha xaan rai cuu ra.
Cha ni cati tuhun iin ra tatun Ndioo
chi ra Cornelio can ti cua cana ra
chihun ti na cua cuhun cun iti vehe
ra. Chacan cuu cha cua cuu tasoho
ra tuhun cua cahan maun chi ra —
cati ra musu can chi ra Pedro.
23 Tacan cuu, ta cati ra Pedro chi
ra ta ra ti:
—Yaha ndo tichi vehe. Iyo nu cua
cusu ndo ihya —cati ra.
Tuvi inga quivi, ta quee ra Pedro
ta ra, ta cuahan ra, ta icaa ni
cuahan tahan uvi uni ra sacahnu
tahan chi ra Jesuu ñuun Jope can.
24 Tuvi ndico tucu inga quivi, ta
queta ra ta ra ñuun Cesarea. Cha
nataca ndihi ñivi ra Cornelio chi
amigu ra vehe ra, vati cana ñahan
ra chi ñi. Chacan cuu cha iyo ra
Cornelio chi ndihi ñi vehe ra, ta cha
ndatu ñi chi ra Pedro. 25 Sa queta ra
Pedro chi ra ta ra, ta quihin cuenda
ra Cornelio chi ra. Chahnu chiti ra
iti nuun ra Pedro can, [vati sacahnu
ra chi ra,] 26 ta sacuinda ndico ra
Pedro chi ra, ta quechaha cati ra
chi ra ti:
—Cuinda, Cornelio. Ña vaha cha
sacahnu cun chihin yu, vati rai
ñuñivi cuu tahin.
27 Tacan cuu, ta quechaha
ndatuhun ra ta ra, ta quihvi ra ta ra
tichi vehe. Ndehe ra Pedro ti tuvi
ñivi cha ni nducuiti, 28 ta quechaha
cati ra Pedro chi ñi ti:
—Cha chito ndo ti ñivi judío cuu
ndi, ta tucu ñivi cuu maan ndo.
Chacan cuu cha iyo costumbre
cha ña cuu coo nuun ndi chi maan
ndo, ta ni ña cuu natahan ndi chi
ndo, vati ica xaan iyo ndi cuenda
costumbre sacahnu ndi nu quichi
quivi, soco vitin cha sacoto ra
Ndioo chihin yu cha ña cuu cati
yu ti ica iyo yu cuenda costumbre
yu, ta ni ña cuu cati yu ti ña cuu
natahin chi ñivi cuu inga tucu ñivi.
29 Chacan cuu cha ña saxini que cha
iyo ica yu, ta quichi yu hora cha
quichi quihin ra chihin yu, ta vitin
cua nducu tuhin chi ndo ti: “¿Ñacu
cha quihin ndo chihin yu?”
30 Ta quechaha cati ra Cornelio
chi ra ti:
—Vitin cha iyo cumi quivi cha
cahin chi ra Ndioo ihya tichi vehi.
Tehen hora cuu chi, vati caa uni
cha cua ini, ta cahin chi ra Ndioo.
Ni chacoo ndita yu, vati tacan ni
sacahnu i chi ra Ndioo, ta ndehi
tichi ñumahna ti quichi iin rai iti
nuin. Ndichin xaan sahma ndichin
ra, vati tatun Ndioo cuu ra, 31 ta
quechaha cati ra chihin yu ti cha
chini ra Ndioo ti cahan ndahvi yu
chi ra, ta ndehe ra ti tindee xain chi
ñivi ndahvi, ta ñuhun ini ra chihin
yu. 32 Hora can cua tachi yu tuhun
iti ñuun Jope ti na cua quichi iin ra
nani Simón Pedro ihya. [Cua quichi
ra, ta cua cati tuhun ra chihin
yu.] Iyo nuun ra vehe ra Simón ra
satahyu ñiin, ta yu tañuhun iyo
vehe ra, cati ra. 33 Ña nducuei, ta
tachi yu tuhun chihun. Vaha xaan
rai cuun, vati cha quichi cun. Vitin
cha iyo cuiti ndihi ndi iti nuun ra
Ndioo, vati cuni tasoho ndi ndihi
tuhun cha cati tuhun ra chahnu
chihun —cati ra Cornelio.

Ni cati tuhun ra Pedro tuhun Ndioo vehe ra Cornelio

34 Quechaha cati ra Pedro chi ñi
ti:

—Chito ndicha yu ti cuni mani ra
Ndioo chi ndihi ñivi. 35 Vasi inga
tucu ñivi cuu ñi, soco ini cuhva
iyo ñi iti nuun ra. Tu cua sacahnu
ñi chi ra Ndioo, tu cua savaha ñi
cuhva cuni ra Ndioo, cua quihin
cuenda ra chi ñi. 36 Chito ndo ti
tachi ra Ndioo tuhun chi ñivi judío.
Cati tuhun ra tuhun vaha cha
sanduvii ra Jesucristo anima ñivi,
ta ndaca ñahan ra Jesuu chi ndihi
ñivi. 37-38 Chito ndo cha ni chacoo
nu quichi quivi ya niniin ñuhun nu
iyo ñivi judío, vati xihna cuii ni cati
tuhun ra Juaan, ta sacuanduta ra
chi ñivi. Tacan ni cuu, ta quechaha
cati tuhun ra Jesuu ra ñuun Nazaret
iti ñuhun Galilea, ta cati tuhun
tahan ra niniin ñuhun nu iyo ñivi
judío can. Chito ndi ti tava tiñu ra
Ndioo chi ra, ta chaha ra Ndioo
cha ni chacoo Tati Ndioo chi ra, ta
chaha tahan ra tu ndee ini chi ra.
Chica cuu ra Jesuu ñuun ta ñuun,
ta cuaha xaan cha vaha savaha
ra chi ñivi can. Sanduvaha ra chi
ndihi ñivi ndehe tu ndoho cuenda
run cuihna, vati tindee ra Ndioo chi
ra. 39 Cati tuhun ndi ndihi cha ni
savaha ra Jesuu iti ñuun Jerusalén
chi ndihi ca ñuun nu iyo ra judío ta
ra, vati ndehe ndi cuhva ni savaha
ra. Tacan cuu, ta ni chahni ñivi
judío chi ra, vati taa ñi chi ra nu
cruu, 40 soco chaha ra Ndioo tu
ndee ini chi ra Jesuu, ta tichi uni
quivi natacu ndico ra, ta chaha ra
Ndioo cha ndehe ndico tucu ndi chi
ra. 41 Ña ni ndehe ndihi ñivi chi ra.
Mani maan ndi ndehe chi ra, vati
chi maan ndi ni nacachi ra Ndioo
nu quichi quivi. Cati tuhun ndi cha
ni ndehe ndi, vati icaa ni chachi ndi
chi ra, ta icaa ni chihi tahan ndi
nduta chi ra, vati quivi cha natacu
ndico ra tañu ñivi ndii ni chacoo
ndico ra chi ndi icaa ni. 42 Tava
tiñu ra Jesuu chi ndi, vati cua cati
tuhun ndi tuhun ra chi ñivi. Cua
cati tuhun ndi ti tava tiñu ra Ndioo
chi ra Jesuu, vati nu cuahan quivi
cua ndehe ra yoso cuhva cha iyo
ñivi cuenda ra. Ndihi ñivi chihi ta
ndihi ñivi iyo ndito—cua queta ñi
iti nuun ra. 43 Tuhun maan ra Jesuu
ni cati tuhun ndihi ra ni cahan
cuenda ra Ndioo nu ni quichi quivi,
ta cati tuhun ra ta ra ti maan ra cua
sanaan cuati ndacu ndihi ñivi, tu
cua cuinu ini ñi chi ra, vati iyo tu
ndee ini chi ra —cati ra Pedro chi
ñi.

Ni quichi coo ra Tati Ndioo chi ñivi cuu inga tucu ñivi

44 Ni vii cati tuhun ra Pedro
tuhun can chi ñivi iyo cuiti vehe ra
Cornelio, ta sa quihvi ra Tati Ndioo
anima ndihi ñivi tasoho tuhun cati
tuhun ra Pedro can. 45 Tacan cuu,
ta iyo xaan iyo xaan cuni ra quichi
chi ra Pedro. Cha chinu tahan ini ra
chi ra Jesuu nu quichi quivi, soco
ra judío cuu ra. Chacan cuu cha iyo
xaan cuni ra, vati chaha ra Ndioo
ti quichi tahan ra Tati Ndioo coo
ra chi ñi, ta ñavi ñivi judío cuu ñi.
46 Chito ra ta ra cha quichi tahan ra
Tati Ndioo anima ñi, vati chini ra
ti cahan ñi tuhun cahan inga tucu
ñivi, ta cati ñi ti cahnu xaan cuu ra
Ndioo. 47 Tacan cuu, ta cati ndico ra
Pedro chi ra quichi chi ra ti:
—Cha quichi tahan ra Tati Ndioo
chi ñivi ya cuhva ni quichi ra chi
maan yo. Chacan cuu cha yoni cua

cati ti ña cua cuu cuanduta ñi —
cati ra.
48 Tacan cuu, ta cati tuhun ra
Pedro ti cua cuanduta ñi cuenda ra
Jesucristo. Tacan cuu, ta chica ñi
tu manini chi ra Pedro ti cua ndoo
nuun ra suhva quivi.

Ni chaha ra Pedro cuenda chi ñivi Ndioo iyo ñuun Jerusalén

11 Ni queta tuhun nuun iyo ra
tatun Jesuu chi ndihi ñivi
Ndioo iyo ñuhun Judea ti tuhun
Ndioo chinu tahan ini ñivi cuu inga
tucu ñivi. 2 Cuahan ndico ra Pedro
iti ñuun Jerusalén, ta queta ra nu
iyo ñivi Ndioo tican, ta quechaha
cahan yuhu ñi chi ra, vati ni
sacahnu tahan ñi costumbre judío,
vati ñivi judío cuu ñi nu quichi
quivi. 3 Cati ñi chi ra ti:
—Ña vaha savahun, vati quihvi
cun tichi vehe ñivi cuu inga tucu
ñivi, ta chachi cun chi ñi icaa ni —
cati ñi.
4 Tacan cuu, ta chaha ra Pedro
cuenda ndihi cha ni chacoo.
Quechaha cati ra chi ñi ti:
5 —Ni iye ñuun Jope, ta quechaha
cahin chi ra Ndioo, ta quechaha
ndehi ñumahna. Ndehi iin cha cuu
sava ta cua iin sunduhu cahnu, ta
quichi nuun chi iti siqui andivi, ta
queta chi nu iye. Nuhni ndihi cumi
punta chi. 6 Saha vahi cuenda, vati
ndehe xain tichi chi, ta ndehi ti cha
ñuhun ri quiti cuhu. Ñuhun ri coo.
Ñuhun ri saa. Ñuhun ri. 7 Chini yu
ti cahan ra Ndioo, ta cati ra chihin
yu ti cua cuinda yu, ta cua cahni
yu chi ri, ta cua cachi yu chi ri, 8 ta
cati ndique chi ra ti ña cuu cachi
yu chi ri. Ña cuu, vati ña tuhve
cachi cha iyo ica cuenda costumbre
maan ndi, vati ñivi judío cuu ndi,
cati yu, 9 ta cahan ndico ra Ndioo
iti siqui andivi inga chaha. Cati ra
chihin yu ti ña cua cati que ti ña
vaha chi, ta chaha maan ra ti cua
cachi yu, cati ra. 10 Tacan ni cati
ra Ndioo uni hora, ta ndaa ndico
tucu sunduhu can iti siqui andivi.
11 Tacan cuu, ta sa queta uni rai
vehe nu iye. Tiñu quichi ra iti ñuun
Cesarea, ta nanducu ra chi yuhu.
12 Cati tuhun ra Tati Ndioo chi yu
ti cua cuhin chi ra ta ra, ta ña cua
saxini yu. Cuahan tahan iñu ra
yani yo, ta ndihi ndi quihvi tahan
ndi tichi vehe iin ra nani Cornelio.
13 Chaha ra Cornelio can cuenda
chi ndi yoso cuhva ni ndehe ra ti
quichi iin ra tatun Ndioo vehe ra.
Inda ra, ta quechaha cati ra chihin
ra Cornelio can ti cua tava tiñu
maan ra musu ra iti ñuun Jope, ta
cua cahan ndahvi ra chi iin rai
nani Simón Pedro ti na cua cuhun
ra tican. 14 Ra Pedro can cua cati
tuhun chihin ra yoso cuhva cua
nduvaha anima maan ra chi ndihi
ñivi ra. Tacan ni cati ra tatun Ndioo,
cati ra Cornelio. 15 Tacan cuu, ta
nducahin chi ñi, ta sa quihvi tahan
ra Tati Ndioo anima ñi cuhva cha ni
quihvi ra anima maan yo nu quichi
quivi. 16 Chacan cuu cha ñuhun
ini yu tuhun cha ni cati ra chahnu
Jesuu ti cati ra chi yo ti sacuanduta
ra Juaan chi nduta, soco vaha xaan
ca cha cua quichi ra Tati Ndioo.
Cua queta quivi cua quichi coo ra
chi maan yo, cati ra Jesuu. 17 Maan
ra Ndioo cuu ra chaha cha quichi
tahan ra Tati Ndioo chi ñican cuhva
ni chaha ra cha quichi ra chi maan

yo, vati chinu ini yo chi ra chahnu
Jesucristo, ta ña cuu casi main cha
savaha ra Ndioo —cati ra Pedro.
18 Tuhun can chini soho ñivi
Ndioo iyo ñuun Jerusalén can, ta
ña cahan ca ñi. Quechaha sacahnu
ñi chi ra Ndioo, ta cati ñi ti:
—Chaha ra Ndioo cha cua saña
ihni tahan ñivi cuu inga tucu ñivi
cuati ndacu ñi, ta cua coo ndito
tahan ñi chi ra Ndioo —cati ñi.

Ni quechaha chinu ini ñivi chi ra Jesuu iti ñuun Antioquía

19 Quivi chahni ñivi chi ra Esteban
nu quichi quivi ni chacoo tu ndoho
chi ñivi Ndioo. Chacan cuu cha iyo
ñi chinu ñi. Iyo ñi cuahan ñuhun
Fenicia, ta iyo ñi cuahan ñuhun
Chipre, ta iyo ñi cuahan ñuun
Antioquía. Ndihi ñuun can cati
tuhun ñi tuhun Ndioo chi ñivi judío
ni, ta ña cati tuhun ñi chi inga
ñivi. 20 Iyo tahan ñivi Ndioo ñuhun
Chipre chi ñuhun Cirene, ta quee
ñi ñuun ñi, ta cuahan ñi iti ñuun
Antioquía. Tican quechaha cati
tuhun ñi chi ñivi cuu inga tucu ñivi.
Cati tuhun ñi tuhun yoso cuhva
sanduvaha ra chahnu Jesuu anima
ñivi. 21 Cha tindee ra chahnu chi ñi
nu ni cati tuhun ñi. Chacan cuu cha
saña ihni ñivi cuu inga tucu ñivi
ndavaha ni ndacu ñi, ta quechaha
chinu tahan ini ñi chi ra chahnu
Jesuu.
22 Tacan cuu, ta chini tuhun ñivi
Ndioo iyo ñuun Jerusalén ti cha
ni chinu tahan ini ñivi cuu inga
tucu ñivi. Chacan cuu cha tachi ñi
chi ra Bernabé iti ñuun Antioquía.
23 Queta ra tican, ta ndehe ra ti
chaha xaan ra Ndioo tu manini chi
ñi, ta cusii ini ra. Cati tuhun xaan
ra chi ndihi ñi ti na cua cundee
ini ñi, ta na cua coo vaha ñi chi ra
chahnu. 24 Tacan cati ra Bernabé,
vati rai vaha cuu ra, ta vaha xaan
iyo ra Tati Ndioo chi ra, ta chinu
vaha ini ra chi ra Jesuu. Chacan
cuu cha quihvi xaan ñivi cuenda ra
chahnu Ndioo.
25 Tacan cuu, ta cuahan ra
Bernabé iti ñuun Tarso, vati cua
nanducu ra chi ra Saulu. Cha ni
nanihin ra chi ra, ta chandaca
ndico ra chi ra ñuun Antioquía.
26 Cha queta iin cuiya ni chacoo ra
ta ra chi ñivi Ndioo tican, ta tuvi
xaan ñivi cuu ñi sacuaha chi ra.
Suvi ni tican ñuun Antioquía can
cati xihna ñivi ti ñivi Cristo cuu
ñivi chinu ini chi ra.
27 Quivi cha queta ndico ra
Bernabé chi ra Saulu ñuun Antioquía
queta ra cahan cuenda ra Ndioo, vati
ni quichi ra iti ñuun Jerusalén, ta
queta ra ñuun Antioquía can. 28 Iin
ra nani Agabo, ta iyo tahan ra Tati
Ndioo chi ra. Chacan cuu cha ni
chacuinda ra nu nducuiti ñivi Ndioo
can, ta sacoto ra chi ñi ti cua coo
iin tama cahnu xaan nini cahnu
nu ñuhun ñuñivi. Tacan cuu, ta ni
chacoo tama can cuhva ni cati ra.
Chacoo chi quivi cha cuu ra Claudio
cumi tiñu cahnu cuenda ñuun Roma.
29 Tacan cuu, ta iyo ñivi Ndioo ñuun
Antioquía can—saxini ñi ti cua
tindee ñi chi tahan ñi iyo ñuhun
Judea. Cua tindee ñi chi ñi yoso cuu
chi ñi. 30 Tacan ni savaha ñi, ta tachi
ñi xuhun chi ra Bernabé chi ra Saulu.
Chacan cuu cha ni chandaca ra ta
ra chi chi chi ra sacuenda chi ñivi
Ndioo ñuhun Judea can.

Cuhva chihi ra Jacobo, ta tiin tiñu chi ra Pedro

12 Quivi cha iyo ra Bernabé
chi ra Saulu ñuun
Antioquía can quechaha savaha
ra chahnu Herode ndavaha ni chi
ñivi Ndioo. [2]Chacan cuu cha tiin
tiñu chi ra Jacobo yani ra Juaan,
ta chahni ra chi ra chi cha cuu ta
iin machete ni savaha ra Herode
can. [3]Tacan cuu, ta ni ndehe ra
Herode ti vaha xaan cuni ñivi judío,
vati chihi ra Jacobo. Chacan cuu
cha tiin tahan tiñu chi ra Pedro.
Tacan ni savaha ra Herode quivi
cua sacahnu ñivi judío vico cha ni
cacu ñivi ñi ñuhun Egipto tiempu
chahnu, ta vico can chachi ñi paan
ña ndaa. [4]Quivi tiin tiñu chi ra
Pedro tihi ra chi ra ve caa, ta cati
tuhun ra Herode chi ra ta ra ti:
—Chahun iin sandaru cua cumi
chi ra Pedro, vati cumi cumi ra cua
cumi chi ra, cati ra. Saxini ra ti cua
yaha xihna vico can, ta cua tava ra
chi ra Pedro, ta cua tachi tuni ra
chi ra nu iyo cuiti ñivi judío can, ta
cua cahni ra chi ra, vati tacan cua
cusii ini ñivi judío can. [5]Tacan cuu,
ta indi ra Pedro ve caa, ta cumi
vaha ra sandaru chi ra, soco cahan
ndahvi ñivi Ndioo chi ra Ndioo chi
ndihi cuii anima ñi ti na cua tindee
ra chi ra Pedro.

Ni sacacu ra Ndioo chi ra Pedro ve caa

[6]Tacan cuu, ta iin cha cuaa
quechaha saxini ra Herode ti
cua tava ra chi ra Pedro na cua
tuvi inga quivi. Suvi ni cha cuaa
can quixi ra Pedro mahñu uvi
ra sandaru, ta nuhni ra chi uvi
cadena caa. Iyo tahan ra sandaru
ta ra—cumi vaha ra yu ve caa
can. [7]Tacan, ta quii xaan quihvi
iin ra tatun Ndioo tichi ve caa can,
ta ndundichin iti tichi chi. Tuchi
ndaha ra xiin ra Pedro, vati cua
sandoyo ra chi ra, ta quechaha cati
ra chi ra ti:
—Quii quii ni cua ndoyo cun —
cati ra.
Tacan cuu, ta ni ndachi cadena
nuhni ndaha ra Pedro, [8]ta cati
ndico ra tatun Ndioo chi ra ti:
—Cuhni tichi cun, ta taa chahun
—cati ra.
Tacan ni savaha ra Pedro, ta cati
ndico ra tatun chi ra ti:
—Cuisucu cun ticati cun, ta na
coho —cati ra.
[9]Tacan cuu, ta ndicu ra Pedro chi
ra tatun Ndioo can, ta quee ra ta ra,
soco ña chito ra Pedro a ndicha cha
ndacu ra tatun Ndioo chi ra. Saxini
ra ti ndehe ra chi ra tichi ñumahna.
[10]Tacan, ta yaha ra ta ra iin nu
cumi ra sandaru. Yaha ra inga, ta
queta ra nu ndasi vitu caa yu vehe
nu yaha ñivi iti chata. Tican ni
queta ra, ta nuna maan chi tacan ni,
ta quee ra, ta cuahan ra iti, ta tican
ni nacoo ra tatun Ndioo can chi ra.
[11]Tacan cuu, ta quechaha chacuhun
ini ra Pedro, ta saxini ra ti:
—Vitin chito ndicha yu ti tachi
ra chahnu tatun ra nu ni chacoi,
ta sacacu ra chihin yu iti nuun ra
Herode. Ña cua cuu savaha ñivi
judío can cuhva cuni maan ñi
chihin yu —saxini ra Pedro can.
[12]Tacan ni saxini ra Pedro, ta
cuahan ra iti vehe ña María sihi
ra Juaan Macu. Tican ni iyo cuiti

ñivi, ta tuvi ñivi cuu ñi, ta cahan
ndahvi xaan ñi chi ra Ndioo ti na
cua tindee ra chi ra Pedro. 13 Tacan,
ta queta ra Pedro yu vehe can, ta
quechaha cani ra. Ni iyo tahan iin
ña musu nani Rode, ta cua ndehe
ña yoo cani yu vehe. 14 Chini ña
ti ra Pedro cuu ra cahan, soco ña
nuna ña yu vehe, vati cusii ini ña
suhva. Chacan cuu cha chinu ndico
ña tichi vehe, ta cati ña chi ñi ti:
—Cha inda ra Pedro yu vehe —
cati ña.
15 Soco cati ndico ñi chi ña ti:
—¿Atu ña vaha cuni xini cun? —
cati ñi.
Ni vii cati ña ti ra Pedro cuu ra,
soco cati ndico ñi ti:
—Ñavi ra Pedro cuu ra. Vasi iin
ra tatun Ndioo cumi chi ra cuu ra
—cati ñi.
16 Ni vii cani ra Pedro yu vehe,
ta nuna ñi chi chi. Ndehe ñi ti ra
Pedro cuu ndicha ra, ta quechaha
nduiyo ñi. 17 Tacan cuu, ta savaha
ra Pedro iin seña chi ndaha ra ti na
cua cutaxin ñi, ta quechaha chaha
ra cuenda yoso cuhva cha ni tava
ra chahnu chi ra nu chacuindi ra ve
caa, ta cati tahan ra chi ñi ti:
—Cua cati ndo chi ra Jacobo chi
ra yani yo ñaan cha cuu cha ni
tahin —cati ra.
Tacan cuu, ta quee ra Pedro, ta
cuahan ra inga chiyo.
18 Tuvi inga quivi, ta quechaha
saxini xaan ra sandaru ta ra, vati
ña chito ra ñaan cha cuu cha
ni tahan ra Pedro. 19 Tacan cuu,
ta tachi ra Herode tiñu ti cua
nanducu ra chi ra Pedro can, soco
ña nanihin ra chi ra. Chacan cuu
cha sanahma xaan ra Herode chi
ra sandaru can, soco ña nihin ra
sandaru ta ra cuhva cha cua cati
ndico ra. Chacan cuu cha cati ra
Herode ti cua cuvi ra sandaru can.
Tacan cuu, ta quee ra Herode ñuun
can, ta cuahan ra iti ñuun Cesarea,
vati cua coo nuun ra tican.

Ni chihi ra Herode

20 Tacan cuu, ta xaan xaan cuni
ra Herode chi ñivi iyo ñuun Tiro
chi ñivi iyo ñuun Sidón, vati cuni ra
cuati chi ñi. Cuahan ñivi ñuun can
nuun iyo ra, vati cuni ñi cha cua
coso vaha tiñu. Iin cahnu ni queta ñi
nu iyo ra, ta xihna cahan vaha ñi chi
ra Blasto iin ra ndiso tiñu iti nuun ra
Herode, ta cati ra Blasto can ti cua
tindee ra chi ñi. Tacan cuu, ta cahan
ndahvi ñi chi ra Herode ti na cua
ndumani ndico ra chi ñi. Tacan ni
cati ñi chi ra, vati ndihi cha chachi
ñi quichi iti ñuhun nu ndaca ñahan
ra. 21 Tacan cuu, ta ni queta quivi cha
ni tiso ra Herode, ta chacundichin
ra sahma cuhva cha cuu ra tiñu, vati
cua tiso vaha ra tiñu, ta ni chacunda
ra nu inda mesa ra, ta quechaha
cati tuhun ra chi ñi. 22 Tacan cuu, ta
quechaha cana chaa ñi, ta cati ñi
cuenda ra Herode can ti:
—Ñavi iin rai iyo nu ñuhun ñuñivi
cuu ra cahan tuhun ya. Ndioo cuu
ra —cati ñivi can, [vati cuni ñi cha
cua ndumani ndico ra chi ñi].
23 Suvi ni hora can ni sayani ra
tatun Ndioo cuehe chi ra Herode,
vati chaha ra Herode cha cati ñivi ti
ndioo cuu ra. Cahnu xaan tu ndoho
ndehe ra, vati chachi ri tindacu chi
ra, ta chihi ra.
24 Tacan cuu, ta tuvi xaan ca ñivi
quechaha chinu ini ñi tuhun ra

chahnu Ndioo, ta cati tuhun xaan
ca ñi tuhun ra chi ndihi ñivi.
25 Tacan cuu, ta sacuinu ra
Bernabé chi ra Saulu tiñu cha
ndaca ra xuhun iti ñuun Jerusalén,
ta quee ndico ra. Cuahan ndico ra
iti ñuun Antioquía, ta cuahan tahan
ra Juaan Macu chi ra.

Nu ni quechaha satiñu ra Bernabé chi ra Saulu tiñu Ndioo

13 Cha iyo ñivi Ndioo ñuun
Antioquía can. Tican iyo
ra cahan cuenda ra Ndioo, ta iyo
tahan ra sacuaha tuhun Ndioo chi
ñivi. Tacan ni iyo ra Bernabé chi
ra Simón tuun chi ra Lucio ra ñuun
Cirene chi ra Saulu chi ra Manaén
ra cuu amigu chi ra chahnu Herode,
vati tacan ni vachi cuahnu ra
Manaén can chi ra Herode icaa ni.
2 Tacan, ta queta iin quivi cha iyo
cuiti ra ta ra chi ñivi Ndioo. Cha
chacoo ndita ñi, [vati sacahnu ñi
chi ra Ndioo,] ta quechaha cati ra
Tati Ndioo chi ñi ti:
—Cua tachi ndo chi ra Bernabé
chi ra Saulu nu cua satiñu ra
cuenda yuhu, vati cua cuhva main
tiñu chi ra —cati ra.
3 Tacan cuu, ta ni iyo ndita ñi, ta
cahan ndahvi ñi chi ra Ndioo, ta
tiso ñi ndaha ñi chi ra ta ra, [vati
cua cuiso ra tiñu]. Tacan cuu, ta
saña tahan ñi ta ñi.

Tuhun Ndioo ni cati tuhun ra tatun Jesuu iti ñuhun Chipre

4 Tacan ni tava tiñu ra Tati Ndioo
chi ra Bernabé chi ra Saulu. Chacan
cuu cha cuahan ra iti ñuun Seleucia,
ta tican quihin ra tundoo, ta
cuahan ra iti ñuhun Chipre. Mahñu
tañuhun caa ñuhun can. 5 Queta ra
tican ñuun Salamina, ta ndihi ve
ñuhun ñivi judío yaha ra, ta cati
tuhun ra tuhun Ndioo. Cuahan
tahan ra Juaan, vati tindee tahan
ra chi ra ta ra. 6 Tacan cuu, ta quee
ra ta ra cuahan ra inga chiyo ñuhun
can, ta queta ra ñuun Pafo. Tican
ni tahan ra chi iin ra judío nani
Barjesuu. Nani tahan ra Elima, vati
ra tasi cuu ra, ta sandahyu ñahan
ra chi ñivi, vati cati ra ti tuhun
Ndioo cahan ra, ta ña ndicha ra.
7 Iyo ra cuenda ra Sergio Paulo
ra ndaca ñahan ñuhun can, ta ra
Sergio Paulo can nditi xaan xini ra
suhva. Cana ra chi ra Bernabé chi
ra Saulu, vati cuni tasoho ra tuhun
Ndioo, 8 soco ra tasi can ña cua
cuhva ra cha cua cati tuhun ra ta ra
chi ra cumi tiñu can, vati ña cuni
ra cha cua cuinu ini ra chi ra Jesuu.
9 Ra Saulu can nani tahan ra Paulu.
Iyo vaha ra Tati Ndioo chi ra Paulu
can, ta ndehe xaan ra nuun ra tasi
can, 10 ta quechaha cati ra chi ra:
—Cuaha xaan sandahyu ñahan
cun. Cahnu xaan ndavaha ni
savahun. Cuihna cuun. Ña tuhva
cun savahun ni iin cha vaha. Ndihi
ni hora cati cun ti ña vaha chica
ñivi iti Ndioo, 11 soco vitin cua tachi
tuni ra chahnu Ndioo chihun, ta
cua nducuaa nuun cun. Ña cua
ndehe con nda cua nda quivi iti
nuun —cati ra.
Tacan cuu, ta quii xaan nducuii
nuun ra tasi can, vati chacunda
vico nuun ra, ta nanducu ra yoo cua
cundaca chi ra. 12 Ndehe ra Sergio
Paulo cha ni tahan ra tasi can, ta
quechaha chinu ini ra chi ra Jesuu,
vati iyo xaan cuni ra ndehe ra yoso

cuhva sanahan ra Paulu tuhun ra
chahnu.

**Queta ra Paulu ta ra ñuun Antioquía
cha iyo cuenda ñuhun Pisidia**

13 Tacan cuu, ta quee ra Paulu chi
tahan ra ñuun Pafo can. Quihin
ndico tucu ra ta ra tundoo, ta
cuahan ra iti ñuun Perge cha
iyo cuenda ñuhun Panfilia, soco
tican ni saña ra Juaan, ta cuahan
ndico tucu ra iti ñuun Jerusalén.
14 Tacan cuu, ta yaha ra Paulu ta
ra ñuun Perge, ta cuahan ra iti
ñuun Antioquía cha iyo cuenda
ñuhun Pisidia can. Queta ra tican,
ta quivi sábadu quihvi ra ve ñuhun
nu sacahnu ñivi judío, ta chacunda
tahan ra. 15 Sacuaha xihna ñi iin
tuhun ni taa ra Moisee, ta sacuaha
tahan ñi iin tuhun ni taa inga ra
ni cahan cuenda ra Ndioo tiempu
chahnu. Tacan cuu, ta tachi ra cuu
xini ve ñuhun can tuhun chi ra
Paulu ta ra, ta cati ra chi ra ti:
—Yani xaa, tu iyo iin tuhun cua
cati tuhun ndo chi ñivi ya, cua cuu
cati tuhun ndo vitin —cati ra.
16 Tacan cuu, ta ni chacuinda ra
Paulu, ta savaha ra iin seña chi
ndaha ra, vati na cua coo taxin ñi,
ta quechaha cati ra chi ñivi judío
can chi ndihi ca ñivi iyo cuiti tahan
ti:
—Ndihi ndioho yani xaa, cua taa
vaha ndo soho ndo cha cua cati yu.
17 Maan ra Ndioo cuu ra ni nacachi
chi ñivi yo tiempu chahnu, ta
sacahnu ñi chi ra. Tindee ra chi ñi
quivi ni chacoo nuun ñi iti ñuhun
Egipto, vati cha cuahan ndutuvi ñi.
Tacan cuu, ta ni chandaca maan ra
Ndioo chi ñi, ta quee ñi tican, vati
iyo xaan tu ndee ini chi ra. 18 Vasi
queta uvi xico cuiya cha cundee ini
ra Ndioo cha ni savaha ñi cuhva
cuni maan ñi tichi cuhu. 19 Queta
quivi quihvi ñi ñuhun Canaán, ta
tindee ra Ndioo chi ñi, ta sandoyo
ñuhun ñi ucha ñuun nahnu cha
ni chacoo tican. Mani xini ñuun
cuu chi, ta chaha ra Ndioo ndihi
ñuhun can chi maan ñi. 20 Queta
cumi ciendu uvi xico uchi cuiya
ni chacoo ñi tican, ta chaha ra
Ndioo ti chandaca ñahan ra juee
ta ra nda cua nda quivi ni chacoo
ra Samuel ra ni cahan cuenda ra
Ndioo. 21 Quivi chacoo ra Samuel
can, ta ni cahan ndahvi ñivi can
ti na cua tiso ra Ndioo iin rey cha
cua cundaca ñahan chi ñi. Chacan
cuu cha chaha ra Ndioo cha ni
chandaca ñahan ra Saúl sehe Cis
chi ñi, ta ñivi ra Benjamín chi ra.
Ni chandaca ñahan ra Saúl chi ñi
uvi xico cuiya, 22 ta tava ndaa ra
Ndioo chi ra. Tacan cuu, ta chaha
ra Ndioo tiñu can chi ra David, ta
ndaca ñahan ra chi ñi. Cati tuhun
ra Ndioo yoso cuhva ni chacoo ra
David iti chata, ti cati ra ti nacoto
ra chi ra David sehe ra Isaí, ta cusii
ini ra ndehe ra chi ra, vati savaha
ra ndihi cuii cha cuni ra, cati ra
Ndioo. 23 Tiempu chahnu ni cati ra
Ndioo ti nu cuahan quivi cua coo
iin ñivi ra David, ta cua sanduvaha
ra anima yo, ti ñivi judío cuu yo. Ra
Jesuu cuu racan. 24 Ña ta quechaha
cati tuhun ra Jesuu, ta cati tuhun
ra Juaan ti na cua saña ihni ndihi
ñivi judío cuati ndacu ñi, ta na cua
cuanduta ñi. 25 Nu cua sandihi ra
Juaan tiñu ni savaha ra, ta cati ra
chi ñivi cuenda ra Jesuu ti ndatu ñi

chi iin rai cahnu xaan. Vasi saxini
ñi ti maan ra cuu ra, soco ñavi ra
cuu ra. Ni cua quichi ra iti nuun
ra, ta cua coo xaan ndatu chi ra.
Chacan cuu cha ñahni yavi ndaa
ra iti nuun racan. Chacan cuu cha
ni ña cua cuu ndachi ra tiendu
ndichan racan, cati ra Juaan.
26 'Yani xaa, chaha ra Ndioo
cuenda yoso cuhva cua nduvaha
anima yo. 27 Quivi sábadu una
una quivi cha sacuaha ñivi ñuun
Jerusalén chi ra cumi tiñu ñi tuhun
ni taa ra ni cahan cuenda ra Ndioo
tiempu chahnu, soco ña nituni ini
ñi cha sacuaha ñi. Tacan cuu, ta ni
sacuinu ñi tuhun sacuaha ñi, vati
ña nacoto ñi yoo rai cuu ra Jesuu,
ta ni tachi tuni ñi chi ra. 28 Chito
ñi ti ñahni cha ni savaha ra, ta
cuni cahni ñi chi ra. Chica ñi tu
manini chi ra Pilato ti cua cahni
ra chi ra Jesuu. 29 Chacan cuu cha
cuaha xaan cha ni savaha ñi chi ra
Jesuu. Chahni ñi chi ra cuhva cha
ni taa ra ni cahan cuenda Ndioo ta
ra tiempu chahnu. Tacan cuu, ta ni
quenda ñi chi ra nu cruu, ta cuchi
ñi chi ra, 30 soco chaha ra Ndioo
tu ndee ini chi ra, ta natacu ndico
ra nuu iyo ñivi ndii can. 31 Cuaha
quivi ndehe amigu ra chi ra, vati
ni natacu ndico ra. Suvi ñi cuu ñi
quichi chi ra icaa ni quivi ni quee
ra ñuhun Galilea, ta cuahan ra iti
ñuun Jerusalén, ta suvi ni maan
ñi cuu ñi chaha cuenda ti cha ni
ndehe tucu ñi chi ra Jesuu.
32 'Cati tuhun ndi tuhun vaha chi
ndo. Chito ndo ti tiempu chahnu
chaha ra Ndioo cuenda chi ñivi
yo yoso cuhva cua savaha ra nu
cuahan quivi. 33 Vitin chito ndi ti
cha ni savaha ra Ndioo cuhva cati
ra, vati chaha ra tu ndee ini chi
ra Jesuu, ta natacu ndico ra. Tichi
salmo uvi ni taa ra David cuhva
ni cati ra Ndioo cuenda ra Jesuu.
Cati ra ti sehe ra chihin ra, ta
quivi can cha ndehe ñivi ti sehe
ra chihin ra, cati ra. 34 Iyo inga nu
cati ndico tucu ra Ndioo cuenda
ra Jesuu, vati cati ra ti cua tindee
ndicha ra chihin ra cuhva ni cati ra
chi ra David. Tacan cati ra Ndioo,
vati cua cuhva ra tu ndee ini chi
ra Jesuu, ta cua natacu ndico ra
nu iyo ñivi ndii. Ña cua cuhva ra
Ndioo cha cua tahyu iquin cuñu ra
Jesuu. 35 Chacan cuu cha iyo inga
nu cati ndico tucu ra David cuenda
ra Jesuu ti ña cua cuhva ra Ndioo
cha cua tahyu iquin cuñu ra musu
ii ra, cati ra. 36 Quivi ni chacoo ra
David ihya nu ñuhun ñuñivi savaha
ra cuhva cuni ra Ndioo, ta queta
quivi ni chihi tahan ra. Cuchi ra
nu cuchi ñivi chahnu ra, ta tahyu
iquin cuñu ra. 37 Tacan ni tahan
ra David, soco chi ra Jesuu chaha
ra Ndioo tu ndee ini, ta natacu
ndico ra, ta ña tahyu iquin cuñu
ra. 38 Yani xaa, na cua coto ndo ti
cati tuhun ndi ti suvi ni ra Jesuu
cuu ra cua sanaan cuati ndacu ndo.
39 Ña ta cuu nduvaha anima ndo.
Vasi cumi vaha ndo ley chahnu ra
Ndioo cha ni taa ra Moisee, soco ña
cuu nduvaha anima ndo cha tacan
ni. Vitin cua sanduvaha maan ra
Jesuu anima ndo, tu cua cuinu ini
ndo chi ra. 40 Cua saha vaha ndo
cuenda, coto cua tahan ndo cuhva
ni taa ra cahan cuenda ra Ndioo
tiempu chahnu, vati cati ra cuenda
ra Ndioo ti:

41 Ndioho ña chinu ini ndo.
Na cua nduiyo ndo,
ta na cua ndoyo ñuhun ndo,
vati ña cua cuinu ini ndo.
Tu cua savahi iin cha cahnu
xaan tichi quivi ndo,
vasi cua sanducachin ñivi ñaan
cha cuu chi,
cati ra iti chaha. Tacan ni cati
tuhun ra Paulu chi ñi.
42 Tacan cuu, ta cha cua quee ra
Paulu ta ra ve ñuhun can, ta cahan
ndahvi ñivi judío can chi ra ti quivi
can una quivi cua quichi ndico tucu
ra, ta cua cati tuhun tucu ra tuhun
cha ni cati tuhun ra. 43 Saña tahan
ñi, ta quee ñi ve ñuhun, ta tuvi
xaan ñivi judío ndicu chi ra Paulu
chi ra Bernabé. Ndicu tahan inga
ñivi sacahnu tahan costumbre ñivi
judío can. Tacan, ta cati tuhun vaha
xaan ra ta ra chi ñi ti na cua saxini
vaha ñi yoso cuhva iyo tu manini
chi ra Ndioo.
44 Quivi sábadu can una quivi ni
nducuiti ndico tucu ñi. Vasi ndihi
ñivi iyo ñuun can nducuiti ñi, vati
cuni ñi tasoho tahan ñi tuhun
Ndioo. 45 Iyo tahan ñivi judío—ña
chaa ini ñi cha tacan. Ndehe ñi
cha tuvi xaan ñivi nducuiti, ta
quechaha ndusoo cuni ñi. Chacan
cuu cha quechaha cati ñi ti ña vaha
cuhva cati ra Paulu ta ra, ta cahan
ñi ndavaha ni chi ra ta ra. 46 Ña
yuhvi ra Paulu, ta ni ña yuhvi ra
Bernabé, ta quechaha cati ra chi ñi
ti:
—Nini xaan cha cati tuhun xihna
ndi tuhun Ndioo chi maan ndo, vati
ñivi judío cuu ndo, soco vitin cua
cati tuhun ndi chi ñivi cuu inga
tucu ñivi, vati ña cuni ndo tasoho
ndo, ta ni ña cuni ndo coo ndito
ndo chi ra Ndioo ndihi ni quivi.
47 Cua cati tuhun ndi chi inga tucu
ñivi, vati cati tuhun ra chahnu
Ndioo chi ndi, vati iti chata cati ra
cuenda maan ndi ti:
Cha tava tiñu i chihun,
vati cua cati tuhun cun chi ñivi
cuu inga tucu ñivi.
Chacan cuu cha nini cahnu nu
ñuhun ñuñivi cua cuhvon
cuenda yoso cuhva cua
nduvaha anima ñivi.
Tacan cati ra Ndioo —cati ndico ra
Paulu.
48 Sa chini soho tahan ñivi cuu inga
tucu ñivi tuhun can cha cati ra Paulu,
ta quechaha cusii ini ñi. Cati ñi ti
vaha xaan tuhun Ndioo ya, ta iyo ñi
quechaha chinu ini ñi, vati ni nacachi
ra Ndioo chi ñi, ta cua coo ndito ñi
chi ra ndihi ni quivi. 49 Tacan cuu, ta
quechaha cati tuhun ñivi tuhun ra
chahnu ndihi ñuun iyo tican. 50 Iyo
ñi ñahan ta ñi, ta sacahnu xaan ñi
chi ra Ndioo cuhva iyo costumbre
maan ñi, ta sacahnu xaan ñivi chi
ñi. Tacan, ta quechaha cahan xaan
ñivi judío chi ñican chi ra toho ñuun
can, ta sandusaca xaan ñi. Tacan ni
cundee ñi chaha ñi tu ndoho chi ra
Paulu ta ra, vati xaan xaan ñi cuu, ta
sacunu ñi chi ra tican. 51 Tacan cuu,
ta naquisi ra Paulu ta ra ñuhun iñi
chaha ra iti nuun ñivi can, vati ña cua
coo ca ra chi ñi, ta quee ra cuahan ra
iti ñuun Iconio. 52 Sii xaan cuni ñivi
Ndioo tican ñuun can, ta vaha xaan
iyo tahan ra Tati Ndioo chi ñi.

Queta ra Paulu ta ra ñuun Iconio

14 Queta ra Paulu chi ra
Bernabé ñuun Iconio, ta

quihvi tahan ra ta ra ve ñuhun ñivi
judío can. Tican cati tuhun vaha
xaan ra ta ra tuhun Ndioo chi ñi.
Chacan cuu cha quechaha chinu
tahan ini ñivi chi ra Jesuu. Chinu
ini ñivi judío, ta chinu tahan ini
ñivi cuu inga tucu ñivi, ta tuvi
xaan ñi cuu, 2 soco ñivi judío can
ña tasoho ñi, ta sandusaca tahan ñi
suhva. Savaha ñican ti cua saxini
ñivi cuu inga tucu ñivi ndavaha ni
chi ñivi Ndioo. 3 Chacan cuu cha
nducuaha quivi ndoo ra Paulu ta
ra ñuun can. Ña yuhvi ra ta ra cha
cati tuhun ra yoso cuhva iyo ra
chahnu, ta sanahan ra chahnu chi
ñi cha iyo tu manini chi ra, vati
chaha ra tu ndee ini chi ra Paulu
ta ra. Tacan ni savaha tahan tucu
ra cuaha xaan cuhva, ta chito
ñivi ti cati tuhun ndicha ra tuhun
Ndioo, vati ndehe ñi yoso cuhva
iyo ra Ndioo, ta nduiyo cuni ñi.
4 Ña nduinuun ñivi ñuun Iconio
can, vati iyo ñi inda naan chi ñivi
judío can, ta iyo tahan ñi inda naan
chi ra tatun Jesuu can. 5 Tacan, ta
quechaha saxini ñivi judío can chi
ñivi cuu inga tucu ñivi can chi ra
cumi tiñu ti cua savaha ñi ndavaha
ni chi ra ta ra, ta cua cani ñi yuu
chi ra. 6 Tacan cuu, ta chito ra
Paulu ta ra, ta chinu ra cuahan ra
iti ñuhun Licaonia. Yaha ra ñuun
Listra, ta yaha tahan ra ñuun Derbe.
Ndihi ñuun iyo tican yaha ra, 7 ta
cati tuhun ra tuhun vaha yoso
cuhva iyo Ndioo.

Cani ra ta ra yuu chi ra Paulu ñuun Listra

8 Ñuun Listra can iyo iin rai, ta
nduñiin chaha ra, vati tacan ni
cacu ra. Chacan cuu cha ña ta cuu
caca ra, ta chini soho ra cha cati
tuhun ra Paulu. 9 Ndehe xaan ra
Paulu nuun ra cojo can, ta chito ra
Paulu ti chinu ini ra ti cua nduvaha
ra. 10 Chacan cuu cha nihin xaan
quechaha cati ra Paulu chi ra ti:
—Cuinda cuiti vahun —cati ra.
Tacan ni cuu, ta ndava lahndi ra,
ta quechaha chica cuu ra. 11 Ndehe
ñivi can cha ni savaha Paulu, ta
quechaha cana chaa ñi ti:
—Cha vachi nuun ra ndioo ihya
nu iyo yo. Caa ra cuhva caa maan
yo, ta ñivi ñuñivi cuu yo. Tacan
cati ñi chi tuhun cahan maan ñi, ta
tuhun cahan ñivi ñuhun Licaonia
can cuu chi.
12 Cati ñi ti ra Bernabé cuu Júpiter,
ta ra Paulu cuu Mercurio, vati maan
ra cuu ra cati tuhun, [ta ita niñu
sacahnu maan ñi cuu Júpiter chi
Mercurio can]. 13 Nda yuhu ñuun
can iyo ve ñuhun nu sacahnu ñivi
can chi ra Júpiter, ta ra sutu iyo
cuenda Júpiter can quichi ndaca ra
sundiquin, ta quichi ndaca tahan ra
corona ita tican. Cuni cahni ra sutu
can chi ri sundiquin can cuenda ra
Bernabé chi ra Paulu, [vati tacan ni
cua sacahnu ñi chi ra, vati saxini
ñi ti ndioo cuu ra]. 14 Tacan cuu, ta
quechaha chini soho ra Bernabé
chi ra Paulu ti tacan cuu chi, ta
quechaha chahnda cuati ra ta ra
sahma ndichin ra, [vati cuihya
xaan cuni anima ra,] ta chinu ra
nda mahñu nu iyo cuiti ñivi can, ta
cana chaa ra chi ñi. 15 Cati ra Paulu
chi ñi ti:
—Yani xaa, ña vaha cuhva ndacu
ndo, vati rai ñuñivi cuu tahan ndi.
Cati tuhun ndi chi ndo ti na cua

saña ihni ndo cha ndacu ndo, vati
ñahni yavi ndaa chi. Na cua cuinu
ini ndo chi ra Ndioo ndito. Na cua
cuinu ini ndo chi maan ra, vati ni
savaha ra ndihi cuii cha iyo. Savaha
ra andivi, ta savaha tahan ra ñuhun
ñuñivi, ta savaha tahan ra tañuhun.
16 Nu quichi quivi chaha ra Ndioo
cha ndacu ndihi ñivi ñuñivi cuhva
cuni maan ñi, 17 soco chaha ra cha
chito ñi yoso cuhva iyo ra, vati
savaha ra cha vaha chi ndihi ñi.
Chaha ra cha cuun savi, ta chaha
ra cha chacoo vaha itu ñivi ndihi
ni cuiya. Chaha ra cha chachi ñi, ta
cusii ini ñi. Tacan ni chaha tahan
ra chi maan yo.
18 Tacan ni cati ra Paulu, soco
cuaha xaan tu ndoho, ta ni chasi ra
cha cua cahni ñi chi ri sundiquin
can, vati cuni xaan ñi sacahnu ñi
chi ra ta ra, [vati ndioo cuu ra cuni
ñi].
19 Tacan cuu, ta ñivi judío iyo
ñuun Antioquía can—quichi ñi nu
iyo ra Paulu ta ra, ta quichi tahan
ñi judío iyo ñuun Iconio. Tacan
cuu, ta quechaha sandusaca ñivi
judío can chi ñivi ñuun Listra, ta
quechaha cuxaan ñi chi ra Paulu ta
ra. Chacan cuu cha cani ñi yuu chi
ra Paulu can, ta naan ini ra suhva
savaha ñi. Chacan cuu cha xita
queñuhun ñi chi ra nda yu ñuun,
vati saxini ñi ti cha chihi cuii ra.
20 Tacan cuu, ta queta ñivi sacuaha
chi ra nu caa ra, ta chacuhun ndico
ini ra, ta chacuinda ra, ta quihvi
ndico ra tichi ñuun. Tuvi inga quivi,
ta quee iti tucu ra chi ra Bernabé,
ta cuahan ra ta ra iti ñuun Derbe.
21 Cati tuhun ra ta ra tuhun Ndioo
tican ñuun Derbe can, ta tuvi xaan
ñivi chinu ini chi ra Jesuu. Tacan
cuu, ta quee iti ndico ra ta ra, ta
cuahan ndico ra ñuun Listra. Yaha
ndico ra ñuun Iconio, ta queta
ndico ra ñuun Antioquía. 22 Chaha
ra ta ra tu ndee ini chi ndihi ñivi
ra Jesuu, ta cati tuhun ra ta ra chi
ñi ti:
—Na cua cuinu vaha ini ndo chi
ra Jesuu, ta na ña cua saña ndo
chi ra. Cua coo tu ndoho chi yo,
soco tacan ni cua queta yo nu cua
cundaca ñahan ra Ndioo —cati ra.
23 Tacan cuu, ta chaha ra ta
ra tiñu chi uvi uni rai ndihi nu
nducuiti ñivi sacahnu chi ra Jesuu,
vati cua sacuenda ra ta ra chi ñi.
Tacan cuu, ta chacoo ndita ra ta ra
chi ñi, ta cahan ndahvi ra ta ra chi
ra Ndioo cuenda ñi, ta cati ra chi
ñi ti:
—Cha chinu ini ndo chi ra chahnu.
Maan ra cuu ra cua cumi vaha
chihin ndo —cati ra.

Cuahan ndico ra Paulu ta ra iti ñuun Antioquía

24 Tacan cuu, ta yaha ndico ra
Paulu ta ra ñuhun Pisidia, ta queta
ndico ra ñuun Perge cha iyo cuenda
ñuhun Panfilia. 25 Tican cati tuhun
tahan ra ta ra tuhun Ndioo, ta
cuahan ra iti ñuun Atalia. 26 Tican
quihin ndico tucu ra tundoo, ta
cuahan ndico ra ñuun Antioquía
nu ni quee iti ra. Tican cuu nu
cha chica xihna cuii ñivi Ndioo tu
manini chi ra Ndioo ti cua tindee
ra chi ra Paulu ta ra nu cua cuhun
ra. Cuahan ndico ra tican, vati
cha ni queta tiñu savaha ra. 27 Sa
queta ndico ra ñuun, ta sanducuiti
ndico ra chi ñivi Ndioo, ta chaha

ra cuenda yoso cuhva ni tindee ra
Ndioo chi ra, ta cati ra chi ñi ti:
—Cha chaha ra Ndioo cha ni
chinu tahan ini ñivi cuu inga tucu
ñivi chi ra Jesuu —cati ra.
28 Tacan cuu, ta ndunahan ra chi
ñivi Ndioo can suhva.

Ni nducuiti ra tatun Jesuu ta ra iti ñuun Jerusalén

15 Quivi can cha iyo ndico ra
Paulu chi ra Bernabé ñuun
Antioquía, ta iyo ñivi judío quee
ñuhun Judea, ta cuahan ñi iti ñuun
Antioquía can, ta quechaha sacuaha
ñican chi ñivi Ndioo iyo ñuun
Antioquía can, ta inga tucu ñivi cuu
ñi. Quechaha cati ñivi judío can chi
ñi ti:
—Tu ña cua sacuinu ndo
costumbre chahnu cuhva ni cati
tuhun ra Moisee, tu ña cua tahnda
ñiin xini xuu ndo cuhva ni cati ra
Ndioo tiempu chahnu, ña cua cuu
nduvaha anima ndo —cati ñi.
2 Ña ni nduinuun ra Paulu ta ra
chi ñican, ta cahan xaan ñi chi ra
ta ra. Chacan cuu cha chaha ñivi
Ndioo iyo ñuun Antioquía can tiñu
chi ra Paulu chi ra Bernabé chi inga
ra tahan ñi ti cua cuhun ra ta ra
iti ñuun Jerusalén nu iyo ra tatun
Jesuu nu iyo ra ndiso tiñu ve ñuhun
tican, ta tacan ni cua ndatuhun ra
Paulu ta ra chi ra tatun Jesuu yoso
cuhva cua ndoo tiñu cha ni ndusaca.
3 Ni tava tiñu ñivi Ndioo iyo
ñuun Antioquía can chi ra ta ra,
ta cuahan ra iti ñuun Jerusalén.
Yaha ra ñuhun Fenicia. Yaha ra
ñuhun Samaria. Yaha ra, ta chaha
ra cuenda chi ñivi Ndioo iyo tican
ti cha ni nacoo ihni ñivi cuu inga
tucu ñivi costumbre sacahnu maan
ñi, ta cha quechaha chinu ini ñi chi
ra Jesuu. Tacan cuu, ta ndihi ñivi
Ndioo can—cusii ini ñi.
4 Queta ra Paulu ta ra ñuun
Jerusalén, ta quihin cuenda ra
tatun Jesuu chi ra, ta quihin
cuenda tahan ra ndiso tiñu ve
ñuhun chi ra. Tacan ni quihin
cuenda tahan ndihi ñivi Ndioo can
chi ra. Tacan cuu, ta quechaha cati
tuhun ra Paulu ta ra ndihi cha ni
savaha ra Ndioo ndihi ñuun nu ni
chahan ra. 5 Tican iyo tahan uvi uni
ra ni chacoo cuenda ra fariseo iti
chata, ta cha ni chinu tahan ini ra
chi ra Jesuu. Racan ni chacuinda ra,
ta quechaha cati ra ti:
—Nini xaan cha cua tahnda ñiin
xini xuu ndihi ra quihvi cuenda ra
Jesuu cuhva ni cati ra Ndioo tiempu
chahnu. Nini xaan cha cua savaha
yo cha cua sacuinu ñivi ndihi cha
ni cati tuhun ra Moisee —cati ra.
6 Chacan cuu cha nducuiti ra
tatun Jesuu chi ra ndiso tiñu
ve ñuhun, vati cua ndehe ra
yoso cuhva cua ndoo tiñu can.
7 Nahan xaan cahan ra ta ra, ta ni
chacuinda ra Pedro, ta quechaha
cati ra chi ra ta ra ti:
—Yani xaa, cha chito yo ti nu
quichi quivi tava tiñu ra Ndioo chi
yuhu, vati cua cati tuhin chi ñivi
cuu inga tucu ñivi. Tacan ni chini
soho ñi tuhun vaha yoso cuhva
iyo ra Ndioo, ta chinu tahan ini ñi
chi ra Jesuu. Tacan ni savaha ra
Ndioo. 8 Maan ra chito yoso saxini
ndihi ñivi chi anima ñi, ta sanahan
ra chi yo ti cha ni quihin cuenda
ra chi ñi, vati tachi tahan ra chi
ra Tati Ndioo chihin ñi. 9 Ña ni

cati ra Ndioo chihin yo ti ña vaha
maan ñi, ta maan yo vaha xaan yo.
Sanduvaha tahan ra anima ñivi cuu
inga tucu ñivi, vati chinu tahan ini
ñi chi ra. 10 Vitin na cua sacuinu
yo cuhva cuni ra Ndioo. Ña vaha
cha cua cuhva yo tu ndoho chi ñivi
Ndioo, ta cua cati yo ti cua cumi
ñi costumbre cha ni sanahan ra
Moisee. Chito yo ti ña cuu cundee
ini ñivi yo savaha ñi ndihi cha cati
ra Moisee tiempu chahnu, ta chito
yo ti ña cuu cundee tahan ini maan
yo savaha yo chi chi. 11 Ñavi cuenda
chacan ni nduvaha anima yo. Chito
yo ti nduvaha anima yo, vati iyo
xaan tu manini chi ra chahnu Jesuu,
ta ta ni cuhva nduvaha anima inga
ñivi. Tacan cati ra Pedro chi ñi.
12 Tacan cuu, ta taxin ndaa ñi, vati
cachin vaha cati tuhun ra Pedro.
Tasoho tahan ñi cha cati tuhun
tahan ra Paulu chi ra Bernabé, vati
chaha tahan ra cuenda yoso cuhva
ni tindee ra Ndioo chi ra ta ra, vati
savaha tahan ra iin cuhva inga
cuhva nu iyo ñivi cuu inga tucu
ñivi, ta ndehe ñi yoso cuhva iyo ra
Ndioo, ta nduiyo tahan ñi suhva.
13 Cha ndihi cati tuhun ra Paulu ta
ra, ta quechaha cati tuhun tahan ra
Jacobo chi ñi ti:
—Yani xaa, cua tasoho ndo cha cua
cati yu. 14 Cha chaha ra Simón Pedro
cuenda yoso cuhva cha ni nacachi
ra Ndioo chi ñivi cuu inga tucu ñivi,
ta ñivi maan ra Ndioo cuu tahan
ñi. 15 Ini tuhun can ni taa tahan ra
ni cahan cuenda ra Ndioo tiempu
chahnu, ta chaha ra ta ra cuenda
yoso cuhva cua tindee ra Ndioo chi
ñivi cuu inga tucu ñivi, vati cati
racan ta ra cuenda ra Ndioo ti:
16 Nu cuahan quivi cua quichi ra
cuu Cristo,
vati cua tava tiñu i chi ra.
Quivi ni chacoo ra David
sacahnu ndicha ñivi chi yuhu,
soco queta quivi saña ndaha ñi
chihin yu.
Cuhva sacahnu ñi chi yuhu
quivi ni chacoo ra David cua
sacahnu ndico ñivi chi yuhu
nu cuahan quivi.
17 Chacan cuu cha cua nanducu
ñivi cuu inga tucu ñivi chi
yuhu,
ta cua cuinu ini ñi chihin yu.
18 Tacan ni cati ra chahnu, vati
nu ni quichi quivi sacoto ra
tuhun can chi yo,
cati ra ni cahan cuenda ra Ndioo.
19 'Chacan cuu cha saxini yu ti
ña cua cuhva ca yo tu ndoho chi
ñivi tahan yo cuu inga tucu ñivi,
ta cha vitin ni quechaha chinu ini
ñi chi ra Jesuu. 20 Yuhu cati ti na
cua cati tuhun yo chi ñi ti ña cua
cachi ca ñi cha samani ñivi chi ita
niñu sacahnu ñi. Ña cua coo ca ra
rai ndavaha ni chi ñi ñahan inga
chiyo, ta ni ña cua coo ca ñi ñahan
ndavaha ni chi ra rai inga chiyo. Ña
cua cachi ca ñi cuñu ndihi ri tuhva
chachi ñi, tu ña chati vaha niñi ri,
ta chihi ri. Ña cua coho ca ñi niñi ri.
21 Yuhu cati ti na cua cati tuhun yo
tacan ni, vati ndihi ñuun cati tuhun
ra ta ra tuhun cha ni taa ra Moisee
tiempu chahnu, ta quivi sábadu una
una quivi sacuaha ñivi tuhun can
ve ñuhun ñivi judío nda cua nda
vitin. Tacan ni cua coto ñivi yoso
cuhva iyo tahan ñi cha cuu ñivi
judío nu ni quichi quivi —cati ra
Jacobo chi ñi.

22 Tacan cuu, ta saxini ra tatun
Jesuu chi ra ndiso tiñu cuenda ve
ñuhun chi ndihi ñivi Ndioo can
ti cua nacachi ñi chi uvi ra tahan
ñi, ta cua tava tiñu ñi chi ra na
cua cuhun tahan ra chi ra Paulu
chi ra Bernabé iti ñuun Antioquía.
Chacan cuu cha tachi ñi chi ra Juda
Barsabaa chi ra Sila, ta ra ndiso
tahan tiñu ve ñuhun can cuu ra ta
ra. 23 Cua cuiso ra ta ra tutu cua
tachi ñi, ta tehen ni taa ñi tutu chi
ñivi cuu inga tucu ñivi iyo ñuun
Antioquía chi ñuhun Siria chi
ñuhun Cilicia:
"Ndiuhu ra tatun Jesuu cuu ndi
chi ra ndiso tiñu ve ñuhun chi ndihi
ñivi Ndioo iyo ihya, ta tachi ndi iin
tuhun na cumi chihin ndo, yani xaa.
24 Cha ni queta tuhun nuun ndi ti
cha quee iti ñivi tahan yo ihya, ta
chahan ñi tican, ta sandusaca ñi
suhva cuenda costumbre chahnu, ta
vitin saxini xaan ndo. Ña ni tachi
ndi chi ñican. 25 Chacan cuu cha
nducuiti ndi, ta saxini ndi ti cua
nacachi ndi uvi ra yani yo, ta cua
tachi ndi chi ra nu iyo ndo. Cua
cuhun tahan ra chi ra Bernabé chi
ra Paulu, ta rai cuni mani xaan
ndi cuu racan ta ra. 26 Cha chahan
ra ta ra nu ni cuni cahni ñivi chi
ra, vati satiñu ra cuenda ra chahnu
Jesucristo. 27 Chacan cuu cha tava
tiñu ndi chi ra Juda chi ra Sila, vati
cua cati cachin ra ta ra ndihi tuhun
cha taa ndi chihin ndo ihya nu tutu
ya. 28 Cha tindee ra Tati Ndioo chi
ndi. Chacan cuu cha saxini ndi ti
cua cati ndi ti ña cuaha xaan ni
tuhun cua cucumi ndo, soco nini
xaan cha cua cucumi ndo cha taa
ndi chi ndo ihya nu tutu ya. 29 Ña
cua cachi ca ndo cha samani ñivi
chi ita niñu sacahnu ñi. Ña cua
cachi ca ndo cuñu ndihi ri tuhva
chachi ndo, tu ña chati vaha niñi ri.
Ña cua coho ca ndo niñi ri. Ña cua
coo ca ndo ndavaha ni chi ñi ñahan
inga chiyo, ta tacan ni ndioho ñi
ñahan, ña cua coo ca ndo ndavaha
ni chi ra rai inga chiyo. Tu cua
cucumi vaha ndo chi ndo cuhva
cati ndi, cua ndoo vaha ndo. Na cua
coo vaha ndo chi ra chahnu." Tacan
ni taa ra ta ra tutu chi ñi quivi
cha ni nducuiti ra ta ra iti ñuun
Jerusalén.
30 Tacan cuu, ta ndiso tiñu ra Paulu
ta ra, ta quee ra cuahan ra iti ñuun
Antioquía can. Queta ra ta ra tican, ta
cana ra ta ra chi ndihi ñivi Ndioo, ta
chaha ra tutu can chi ñi. 31 Sacuaha
ñi chi chi, ta cusii ini ñi, vati chaha
chi tu ndee ini chi ñi. 32 Tacan cuu, ta
quechaha cati tuhun ra Juda chi ra
Sila chi ñi, vati ra cahan cuenda ra
Ndioo cuu ra. Chaha tahan ra ta ra tu
ndee ini chi ñi, ta tindee ra chi ñi, ta
vaha xaan ndoo ndico ñi. 33 Ndunahan
ra Juda chi ra Sila, ta queta quivi
tachi ndico ñivi Ndioo can chi ra ta
ra, vati cua cuhun ndico ra nu iyo ñivi
tava tiñu chi ra, ta cati ñi chi ra ta
ra ti na cua cuhun vii ra ta ra, cati ñi,
34 soco saxini ra Sila ti cua ndoo nuun
ra suhva ca. 35 Ndunahan tahan ra
Paulu chi ra Bernabé ñuun Antioquía
can, ta sacuaha ra ta ra chi ñivi can,
ta cati tuhun ra tuhun Ndioo. Tacan
ni cati tuhun tahan tuvi ra ta ra.

Ni quee iti tucu ra Paulu tiñu Ndioo

36 Tacan cuu, ta queta quivi
quechaha cati ra Paulu chi ra
Bernabé ti:

—Na coho, ta cua cuhun ndico
yo ndihi ñuun nu ni cati tuhun yo
tuhun ra chahnu. Cua ndehe yo
ñaan caa iyo ñivi tahan yo —cati ra.
37 Cuni ra Bernabé ti cua cuhun
tahan ra Juaan Macu, 38 soco ña
cuni ra Paulu, vati cha ni saña ra
Macu can chi ra iti ñuhun Panfilia,
ta ña chahan ca ra chi ra, ta ni ña
satiñu tahan ra chi ra tican. 39 Ña
cundee nduinuun ra Bernabé chi ra
Paulu. Chacan cuu cha saña tahan
ra ta ra. Tacan cuu, ta quihin ra
Bernabé chi ra Macu can, ta quihin
ra ta ra tundoo, ta cuahan ndico ra
iti ñuhun Chipre. 40 Tacan cuu, ta
quihin ra Paulu chi ra Sila. Cahan
ndahvi ñivi Ndioo can chi ra Ndioo
ti na cua savaha tucu ra Ndioo tu
manini chi ra Paulu ta ra, ta na cua
tindee tucu ra chi ra ta ra. Tacan
cuu, ta quee ra cuahan ra. 41 Yaha
ra iti ñuhun Siria, ta yaha ra iti
ñuhun Cilicia, ta chaha ra tu ndee
ini chi ndihi ñivi Ndioo iyo tican.

Quee iti uvi ra chi ra Paulu

16 Tacan cuu, ta queta ndico
ra Paulu chi ra Sila ñuun
Derbe, ta yaha ndico tahan ra ñuun
Listra. Tican ni tahan ra ta ra chi
iin ra nani Timoteo, ta cha quihvi
tahan ra cuenda ra Ndioo. Ñahan
judío cuu sihi ra, soco chinu tahan
ini ña chi ra Jesuu, ta rai griego
cuu sutu ra. 2 Cati ñivi Ndioo iyo
ñuun Listra can ti rai vaha cuu
ra Timoteo can, ta ta ni cuhva
cati tahan ñivi iyo ñuun Iconio.
3 Chacan cuu cha cuni ra Paulu cha
na cua cuhun tahan ra Timoteo
chi ra ta ra, soco quihin xihna ra
chi ra, ta ni chahnda ra ñiin xini
xuu ra, coto cua cahan xaan ñivi
judío iyo tican, vati chito ñi ti ra
griego cuu sutu ra, [ta ña sacahnu
ra costumbre maan ñi]. 4 Tacan
cuu, ta yaha ra ta ra ñuun ta ñuun.
Chaha ra ta ra cuenda ñaan tuhun
ni cati tuhun ra tatun Jesuu chi ra
ndiso tiñu ve ñuhun ñuun Jerusalén
cuenda costumbre ñi, vati tacan
cua cumi ñi cuhva ni taa ra ta
ra nu tutu can. 5 Chacan cuu cha
ni chacoo ca tu ndee ini chi ñivi
Ndioo can, vati vaha xaan ca chinu
ini ñi chi ra Ndioo, ta ndihi ni quivi
cha cuahan ndutuvi ñi.

Tichi ñumahna ni ndehe ra Paulu chi ra iyo ñuhun Macedonia

6 Yaha ra Paulu ta ra ñuhun Frigia,
ta yaha tahan ra ñuhun Galacia,
vati ña chaha ra Tati Ndioo cha
cua cati tuhun ra tuhun Ndioo iti
ñuhun Asia. 7 Tacan cuu, ta queta
ra ta ra yu ñuhun Misia, vati cuni
ra cuhun ra iti ñuhun Bitinia, soco
ña chaha ndico tucu ra Tati Ndioo
cha cua cuhun ra tican. 8 Chacan
cuu cha quihvi ra iti ñuhun Misia,
ta queta ra ñuun Troa. 9 Tacan
cuu, ta quechaha quixi ra ta ra cha
cuaa can, ta ndehe ra Paulu tichi
ñumahna ti cha inda iin ra ñuhun
Macedonia, ta cha cahan ndahvi ra
chi ra Paulu can, ta cati ra chi ra ti:
—Na cua quichi ndo iti ñuhun
Macedonia, ta na cua tindee tahan
ndo chihin ndi —cati ra.
10 Tacan ni ndehe ra Paulu
ñumahna can, [ta queta tahan yuhu
nu iyo ra Paulu ta ra]. Tacan cuu,
ta cuni ndi cuhun ndi iti ñuhun
Macedonia can, vati chito ndi ti cha
cati ra Ndioo ti cua cuhun ndi, ta

cua cati tuhun ndi tuhun ra chi ñivi
iyo ican.

Ni queta ra Paulu ta ra ñuun Filipo

11 Ñuun Troa can quihin ndi iin
tundoo, ta cuahan cuiti ndi iti
ñuhun Samotracia. Tuvi inga quivi,
ta cuahan ndi iti ñuun Neápoli.
12 Quee ndi tichi tundoo tican, ta
cuahan ndi iti ñuun Filipo. Iin ñuun
cahnu xaan cuu chi, ta ñahni inga
ca ñuun cahnu ca tican, ta ndaca
ñahan ra cumi tiñu iyo ñuun Roma
chi ñivi ñuun can. Cuaha quivi
ndoo nuun ndi ñuun can. 13 Queta
iin quivi sábadu, ta quee ndi nda
yu ñuun. Cuahan ndi nu nducuiti
ñivi judío yu yuta, ta cahan ñi chi
ra Ndioo. Queta tahan ndi, ta ni
chacunda ndi, ta ndatuhun ndi chi
ñi ñahan cha iyo cuiti tican. Tuhun
Ndioo ndatuhun ndi. 14 Iyo tahan
iin ña nani Lidia. Iin ñahan xico
sahma vaha sahma yuhva tixinda
cuu ña, vati chacan cuu tiñu satiñu
maan ña. Ñahan ñuun Tiatira cuu
ña, ta sacahnu tahan ña chi ra
Ndioo cuhva sacahnu ñivi judío.
Tasoho vaha tahan ña, ta tindee
ra Ndioo chi ña. Chacan cuu cha
chinu ini ña cha cati tuhun ra
Paulu, 15 ta cha chanduta ña chi
ndihi ñivi ña iyo vehe ña. Tacan
cuu, ta quechaha cati ña chi ndi ti:
—Coho iti vehi, ta cua ndoo nuun
ndo suhva quivi, vati chito ndo ti
chinu ndicha ini yu chi ra chahnu
—cati ña.
Ni sanini xaan ña chi ra Paulu ta
ra, ta cuahan ra ta ra vehe ña.
16 Inga quivi cha cuahan ndico ndi
iti nu cahan ñivi judío can chi ra
Ndioo, ta tahan ndi chi iin ñahan
tivaa. Cha tuhva tahan ña natava
ña chi ñivi, ta cati ña ñaan cua
coo chi ñi nu cuahan quivi, vati
iyo tati cuihna anima ña. Tacan
ni sacanaan xaan ña xuhun chi
chitoho ña. 17 Quechaha ndicu ña
chi ra Paulu chi ndihi ndi, vati
cuni ña natava tahan ña chi ndi, ta
quechaha cana chaa ña chi ndi, ta
cati ña ti:
—Rahya satiñu ra cuenda ra
Ndioo cahnu iyo iti siqui. Cua cati
tuhun ra chi yo yoso cuhva cua
nduvaha anima yo —cati ña.
18 Tacan ni ndicu xaan ña chi ndi
cuaha xaan quivi, ta queta quivi
ña cundee ca ini ra Paulu, ta ndico
coo ra iti chata ra nu vachi ña, ta
quechaha cati ra chi run tati cuihna
can ti:
—Yuhu cati ti cua queun tichi
anima ña, vati iyo tu ndee ini chi ra
Jesucristo —cati ra.
Tacan cuu, ta ni quee run anima
ña suvi ni hora can.
19 Tacan cuu, ta ndehe chitoho ña ti
ña cua cuu ca sacanaan ña xuhun chi
ra, vati cha ni quee run tati cuihna
ñuhun anima ña. Chacan cuu cha ni
tiin ra ta ra chi ra Paulu chi ra Sila,
ta chandaca ra chi ra nuyahvi nu iyo
cuiti ra cumi tiñu. 20 Chandaca ra
chitoho ña chi ra nuun ra juee ta ra,
ta quechaha cati ra chi ra juee can ti:
—Sandusaca xaan rahya ta ra
ihya ñuun yo, vati ñivi judío cuu ra.
21 Cati tuhun ra ti na cua sacahnu
tahan yo costumbre maan ra, ta ña
chaha ley yo cha cua sacahnu yo
costumbre ra, vati iyo yo cuenda
ñuun Roma —cati ra.
22 Tacan ni cati tuhun tahan ndihi
ñivi nducuiti ican. Tacan cuu, ta

quechaha cati ra juee ta ra chi ra
policía ti:
—Cua cahnda ndo coton ra, ta cua
cani ndo chi ra chi yutun —cati ra.
23 Tacan cuu, ta cani xaan ra ta ra
chi ra Paulu chi ra Sila. Tihi ra chi
ra ve caa, ta cati ra chi ra policía
cumi ve caa can ti:
—Cua cumi vahun chi ra ta
ra. 24 Tacan ni cati ra juee chi ra
policía, ta quihin ra policía can chi
ra ta ra, ta tihi ra chi ra ta ra ve caa
iyo nda tichi, ta tihi ra chaha ra ta
ra tichi vitu can.
25 Vasi sava ñuun cuu chi, ta
quechaha cahan ra Paulu ta ra
chi ra Ndioo, ta chita tahan ra
yaa Ndioo, ta chini soho ndihi ra
ñuhun tahan ve caa can. 26 Tacan
cuu, ta quii xaan ni taan, ta nihin
xaan quisi niniin ve caa can. Tacan
ni, ta quii xaan nuna ndihi yu
vehe caa can, ta ndachi ndihi
cadena caa chacunuhni chi ra ta ra.
27 Chacuhun ini ra cumi yu ve caa
can, ta ndehe ra ti cha nuna yuhu
chi. Tacan cuu, ta xita ra cha cuu ta
machete ra, vati cha cua cahni ra
suvi ni chi maan ra, vati saxini ra
ti cha ni chinu ndihi ra ñuhun ve
caa can. 28 Ndehe ra Paulu cha cua
savaha ra, ta cana chaa ra chi ra, ta
cati ra chi ra ti:
—Ña cahni cun chi maun, vati ni
iyo ndihi ndi ihya —cati ra.
29 Tacan cuu, ta chica ra policía
can ñuhun, ta quii xaan chinu ra iti
tichi, ta chahnu chiti ra iti nuun ra
Paulu chi ra Sila, ta ni naquisi chi
chi ra, vati yuhvi xaan ra. 30 Tacan
ni cuu, ta tava ra policía can chi ra
ta ra iti chata, ta quechaha nducu
tuhun ra chi ra ti:
—Amigu, ¿ñaan cua savahi, ta cua
naan cuati yu? —cati ra.
31 Ta cati ndico ra Paulu ta ra chi
ra ti:
—Na cua cuinu ini cun chi ra
chahnu Jesucristo, ta cua naan
cuati cun. Tacan ni cua naan tahan
cuati ndihi ñivi cun iyo vehun —
cati ra ta ra.
32 Tacan cuu, ta cati tuhun ra
Paulu ta ra tuhun Ndioo chi ra chi
ndihi ñivi ra iyo vehe ra. 33 Suvi ni
hora can cha cuaa can nacata ra
policía can nu ni ndoho ra Paulu
ta ra. Tacan cuu, ta ni chanduta
ra policía can, ta chanduta tahan
ndihi ñivi ra. 34 Tacan cuu, ta quihvi
ra ta ra tichi vehe ra, ta sacachi ra
chi ra ta ra. Cusii ini ra policía can
chi ndihi ñivi ra, vati cha chinu
ini ñi chi ra Jesuu. [Tacan cuu, ta
quihvi ndico ra Paulu chi ra Sila ve
caa.]
35 Tuvi inga quivi, ta tachi ra juee
tiñu chi ra policía, ta cati ra chi ra
ti:
—Cua saña ndo chi racan ta ra —
cati ra.
36 Tacan cuu, ta chaha ra policía
can cuenda chi ra Paulu, ta cati ra
chi ra ti:
—Tachi ra juee tuhun ti cua saña
ndi chihin ndo. Chacan cuu cha cua
quee ndo, ta cua cuhun vii ndo —
cati ra.
37 Ta cati ndico ra Paulu chi ra ti:
—Rai iyo cuenda ñuun Roma cuu
tahan ndi. Chacan cuu cha ñahni
ndatu chi ra cha cani ra chi ndi
nu iyo cuiti ñivi, ta tihi ra chi ndi
ve caa, ta ñahni cha tachi tuni ra
chi ndi, ta vitin cuni saña xehe ra
chi ndi. Ña cua cuu. Cua cati ndico

ndo chi ra juee ti cua quichi ra, ta
cua saña maan ra chi ndi —cati ra
Paulu.
38 Tacan cuu, ta cati ndico ra
policía chi ra juee can ñaan tuhun
cha ni cati ra Paulu. Chini ra ti ra
iyo cuenda ñuun Roma cuu tahan
ra, ta quechaha cuyuhvi ra juee ta
ra. 39 Tacan cuu, ta cuahan ra nu
indi ra Paulu ta ra ve caa can, ta
cahan ndahvi ra chi ra. Tava ra juee
can chi ra ta ra ve caa can, ta cati
ra chi ra ti:
—Na cua cucahnu ini maan ndo.
Cua quee ndo ñuun ndi, ta cua
cuhun ndo —cati ra.
40 Tacan cuu, ta quee ra ta ra ve
caa can, ta cuahan ra iti vehe ña
Lidia. Tican cahan tahan tucu ra
chi ñivi tahan ra iyo cuenda ra
Ndioo, ta chaha ra tu ndee ini chi
ñi. Tacan cuu, ta quee ra cuahan ra.

Cha ndusaca ñivi ñuun Tesalónica

17 Yaha ra Paulu ta ra ñuun
Amfípoli, ta yaha ra
ñuun Apolonia, ta queta ra ñuun
Tesalónica, ta tican iyo tahan
ve ñuhun nu sacahnu ñivi judío.
2 Quihvi ra Paulu, vati tacan ni
savaha ra ndihi nu chahan ra. Uni
quivi sábadu chahan ra, ta sacuaha
ra tutu Ndioo chi ñi. 3 Cati tuhun ra,
ta sanducachin ra tuhun Ndioo chi
ñi, ta cati ra chi ñi ti:
—Chaha tutu Ndioo cuenda, vati
cua ndehe ra Cristo tu ndoho, ta
cua cuvi ra, ta cua natacu ndico ra
nu iyo ñivi ndii, cati chi. Yuhu cati
ti ra Jesuu cuu ra Cristo, [vati ni
tava tiñu ra Ndioo chi ra nu quichi
quivi, ta cua sacacu ra chi ñivi nu
iyo ñi chi tu ndoho] —cati ra Paulu.
4 Tacan cuu, ta iyo ñivi judío can
quechaha chinu ini ñi chi ra Jesuu,
ta sacuaha ñi chi ra Paulu chi ra
Sila. Tican iyo tahan ñivi griego, ta
cha ni quihvi ñi cuenda ñivi judío.
Chinu tahan ini ñi, ta tuvi ñi cuu ñi.
Iyo tahan ñi ñahan cahnu, ta chinu
tahan ini ñi chi ra Jesuu, ta tuvi
tahan ñi cuu ñi. 5 Iyo inga ñivi judío,
ta ña chinu ini ñi, soco ndusoo
cuni ñi. Chacan cuu cha quihin
ñi uvi uni ra ña sacahnu tiñu—ra
saxini ndavaha ni. Tacan cuu, ta
quechaha cana chaa maan ra ta ra,
ta quii xaan nataca ñivi ñuun can, ta
sandusaca xaan ra chi ñi. Cuahan
ñi ta ñi vehe ra Jasón, ta quihvi ñi,
vati nanducu ñi chi ra Paulu chi ra
Sila, vati cuni ñi cundaca ñi chi ra ta
ra nu iyo cuiti ndihi ca ñi, 6 soco ña
nanihin ñi chi ra ta ra. Chacan cuu
cha xita queñuhun ñi chi ra Jasón
chi inga ra cha iyo cuenda Ndioo, ta
chandaca ñi chi ra iti nuun ra cumi
tiñu, ta nihin xaan cati ñi chi ra ti:
—Iyo ra ni quichi ihya ñuun yo, ta
sandusaca ra ndihi nu chahan ra
nini cahnu nu ñuhun ñuñivi ya. 7 Ra
Jasón ya cha quihin cuenda ra chi
racan ta ra vehe ra. Ña sacahnu ra
ta ra cuhva cati ra César—ra cumi
tiñu cahnu iyo ñuun Roma, vati cati
ra ta ra ti iyo inga rai ndaca ñahan
chi ndihi ñivi ñuñivi. Ra Jesuu cuu
ra —cati ra chi ra cumi tiñu can.
8 Tacan ni cati ra, ta quechaha
saxini xaan ra cumi tiñu chi ñivi
can suhva, ta quechaha cuvaa xaan
ñi. 9 Chacan cuu cha quihin ra cumi
tiñu can xuhun ra Jasón ta ra nda
cua nda cua cuhun ra Paulu chi ra
Sila, ta saña ndico ra cumi tiñu can
chi ra Jasón ta ra.

Ni queta ra Paulu ta ra ñuun Berea

10 Tacan cuu, ta quii xaan sacuhun
ñivi Ndioo can chi ra Paulu ta ra
iti ñuun Berea. Cha cuaa cuahan
ra ta ra, ta queta ra ta ra tican, ta
quihvi ra ve ñuhun nu sacahnu ñivi
judío. 11 Vaha xaan ca ñivi judío iyo
ñuun Berea can, vati ña savaha ñi
cuhva savaha ñivi judío iyo ñuun
Tesalónica. Cuni xaan ñivi ñuun
Berea can tasoho ñi tuhun Ndioo, ta
ndihi ni quivi sacuaha vaha ñi tutu
Ndioo, vati cuni coto ñi a ndicha
cuhva ni cati ra Paulu. 12 Chacan cuu
cha chinu ini tuvi ñi chi ra Jesuu,
ta chinu tahan ini ñivi griego. Tuvi
ñivi cuu ñi, ta ñivi cahnu cuu ñi.
Quihvi ñi ñahan, ta quihvi tahan ra
rai. 13 Tacan cuu, ta queta tuhun can
ñuun Tesalónica, ta quechaha chini
soho ñivi judío can ti cati tuhun
tahan ra Paulu tuhun Ndioo iti ñuun
Berea. Chacan cuu cha cuahan ñi
tican, ta sandusaca xaan ñi chi ñivi
ñuun can, ta quechaha saxini xaan
ñi suhva. 14 Tacan ni cuu, ta cati
ñivi Ndioo can chi ra Paulu ti cua
cuhun ra iti yu tañuhun, soco ndoo
nuun ca ra Sila chi ra Timoteo ñuun
Berea can. 15 Cuahan tahan ra yani
yo chi ra Paulu, ta ni chandaca ra ta
ra chi ra nda ñuun Atena. Tacan cuu,
ta tachi ndico ra Paulu tuhun chi
ra yani yo ti cua cati ra chi ra Sila
chi ra Timoteo ti quii xaan ni cua
cuhun ra nu iyo ra Paulu. Tacan cuu,
ta cuahan ndico ra yani yo iti ñuun
Berea.

Cha queta ra Paulu ñuun Atena

16 Chatu ra Paulu chi ra Sila chi
ra Timoteo ñuun Atena can, ta
ndahvi xaan cuni anima ra, vati
ndehe ra ti cuaha xaan ita niñu iyo
ndihi iti tichi ñuun can. 17 Chacan
cuu cha ndatuhun xaan ra chi ndihi
ñivi. Ndatuhun ra chi ñivi judío ve
ñuhun nu sacahnu ñi, ta ndatuhun
tahan ra chi inga ñivi sacahnu chi
ra Ndioo. Ndihi ni quivi ndatuhun
tahan ra chi ñivi iyo nuyahvi.
18 Tacan cuu, ta quechaha ndatuhun
tahan ñivi chi ra Paulu. Iyo ñi
sacuaha tuhun ra Epicureo, ta
tacan tahan iyo ñi sacuaha tuhun
ñivi estoico. Chi ñican ndatuhun
ra Paulu, ta quechaha cati ñi chi
tahan ñi ti:
—¿Ñaan cha cuu cha cati rahya?
Vata xaan cahan ra —cati ñi.
Ta inga ñi cati ñi chi tahan ñi ti:
—Cati tuhun ra ti iyo inga ndioo.
Tacan cati ñi, vati cati ra ti iyo iin
ra nani Jesuu, ta cati tuhun tahan
ra tuhun ti natacu ndico ñivi ndii.
19 Tacan, ta tiin ñi chi ra Paulu, ta
ni chandaca ñi chi ra siqui yucu
Areópago nu nducuiti ra toho ñuun
nu tiso vaha ra ta ra tiñu. Tacan
cuu, ta cati ñi chi ra ti:
—Cuni ndi coto ndi ñaan tuhun
chaa cuu cha sacuaha cun chi ñivi,
20 vati tucu xaan cati tuhun maun.
Ña ta cuni ndi tuhun ni cati tuhun
cun, ta cuni coto ndi ñaan cha cuu
chi —cati ñi.
21 Ndihi ñivi iyo ñuun Atena
can—cuni xaan ñi cati tuhun ñi iin
tuhun chaa, ta cuni tahan ñi tasoho
ñi tuhun chaa, vati iin cuhva iyo
tahan maan ñi cuu chacan, ta
ñahni ñaan inga cha cuni savaha ñi.
Tacan ni savaha ñivi ñuun can, ta
tacan ni savaha tahan ñivi ni quichi
inga ñuun.

22 Tacan cuu, ta ni chacuinda ra
Paulu nu nducuiti ra ta ra nda siqui
yucu Areópago can, ta quechaha
cati ra chi ra ñuun Atena can ti:
—Ndihi ndioho tata chahnu, yuhu
ndehi ti cha sacahnu xaan ndo
ndioo ndo chi ndihi cuii anima
ndo. 23 Nu cha ni chica cui tichi
ñuun ndo, ta ndehi ita niñu ndo.
Ndehi iin nu cua cuinda ita niñu
ndioo, soco ñahni chi inda. Ndaa
letra nuun chi, ta cati letra can
ti: "Ña nacoto ndi yoo cuu ndioo
ya." Ndioo can sacahnu ndo, ta ña
nacoto ndo chi ra. Vitin cua cati
main chi ndo yoo ra cuu ra.
24 'Suvi ra cuu ra Ndioo cha ni
savaha ñuhun ñuñivi, ta savaha
tahan ra ndihi cha iyo nu ñuhun
ñuñivi. Maan ra ndaca ñahan iti
siqui andivi, ta ndaca ñahan tahan
ra ihya nu ñuhun ñuñivi ya, soco
ña chini ñuhun ra vehe cha savaha
ñivi nu cua ndoo ra cuhva chini
ñuhun maan ita niñu. 25 Ña chini
ñuhun ra cha cua tindee ñivi chi ra,
vati ñahni cha cumani chi ra. Suvi
ni maan ra cuu ra chaha ndihi cha
cha iyo. Chaha ra cha ndito yo, ta
chaha ra cha iyo tati yo.
26 'Iin tuhun ñivi ni savaha xihna
ra Ndioo [tiempu chahnu]. Tacan
ni cuu, ta cuahan ndutuvi ñivi, ta
cati tuhun ra Ndioo ti cua coo ñi
nini cahnu nu ñuhun ñuñivi. Cati
maan ra ndaa quivi cua coo ñivi
ñuñivi, ta taa ra cuhva ndaa ñuhun
cua coo ñi. 27 Chacan cuu cha cua
nanducu ñi chi ra, saxini ra. Tu
tacan ni cuu, vasi cua nanihin ñi
chi ra, vati ñahni tu ndoho cha cua
nanihin ñi chi ra. 28 Maan ra chaha
cha iyo ndito yo, ta maan ra chaha
cha chica cuu yo, ta maan ra chaha
cuhva yoso cuhva iyo maan yo.
Tacan ni taa iin ra nditi ni chacoo
ñuun ndo nu ni quichi quivi, vati
cati ra ti maan ra Ndioo savaha
chihin yo, cati ra. 29 Chacan cuu
cha ña vaha saxini ndo ti ra Ndioo
cuu sava ta cua saxini ñivi ñuñivi,
ta savaha ñi ita niñu cuhva saxini
maan ñi. Ñavi ita niñu xuhun
cuaan cuu ra Ndioo, ta ni ñavi ita
niñu xuhun cuichin cuu ra, ta ni
ñavi ita niñu yuu ni ndutaqui cuu
ra. Ñavi. Ña vaha cha saxini ndo ti
tacan ni cuu ra, vati maan ra cuu ra
ni savaha chihin yo. 30 Nu ni quichi
quivi ña chito ñivi ñaan cha ndacu
ñi, ta ñahni cha savaha ra Ndioo
chi ñi quivi can, soco vitin quivi ya
cha ni cati tuhun ra chi ndihi ñivi
ihya nu ñuhun ñuñivi ya ti na cua
saña ihni ñi cuati ndacu ñi. 31 Tacan
ni cuni ra, vati cha tiso ra quivi cha
cua yaha ñivi iti nuun ra, vati cha
ni chaha ra tiñu chi ra cua ndehe a
vaha savaha ñivi a ña vaha savaha
ñi, ta mani cha ndicha cua cati ra.
Cha sacoto ra Ndioo chi ndihi ñivi
ti chacan cuu chi, vati chaha ra tu
ndee ini chi racan, ta natacu ndico
ra tañu ñivi ndii —cati ra Paulu.
32 Sa chini ra ta ra tuhun cha ni
cati ra Paulu ti natacu ndico ñivi
ndii, ta quechaha cahan cateni ra,
soco inga ra cati chi ra Paulu ti:
—Inga tucu chaha cua cuni soho
tucu ndi chihun yoso cuhva natacu
ndico ñivi ndii —cati ra.
33 Tacan ni cuu, ta quee ra Paulu
nu iyo cuiti ra ta ra, ta cuahan ra.
34 Iyo ñivi chica ñi chi ra Paulu, ta
chinu ini ñi chi ra Jesuu. Iin ra nani
Dionisio. Ra toho ñuun cuu ra, ta

inga ña nani Dámari. Ta ni cuhva
chinu tahan ini inga ñivi.

Ni queta ra Paulu ñuun Corinto

18 Tacan cuu, ta quee ra Paulu
ñuun Atena, ta cuahan ra
iti ñuun Corinto, [2]ta tican ni tahan
ra chi iin ra judío nani Aquila. Ra
ñuhun Ponto cuu ra. Quivi can sa
quichi ra chi Pricila ñasihi ra iti
ñuhun Italia, vati cha ni tava ndaa
ra Claudio chi ndihi ñivi judío ni
chacoo ñuun Roma can, ta ra ndaca
ñahan ndihi ñuhun Italia cuu ra
Claudio can. Cuahan ra Paulu vehe
ñi, [3]ta ni ndoo nuun ra chi ñi, vati
ini tiñu satiñu ñi. Vehe sahma
savaha ñi, ta icaa ni satiñu ñi, vati
tacan ni cua sacanaan ñi, [4]soco
ndihi quivi sábadu chahan ra Paulu
ve ñuhun ñivi judío, ta cati tuhun
ra chi ñi. Cati tuhun ra chi ñivi
judío, ta cati tuhun tahan ra chi
ñivi cuu inga tucu ñivi, vati cuni ra
na cua cuinu ini ñi chi ra Jesuu.
[5]Tacan cuu, ta quichi tahan
ra Sila chi ra Timoteo iti ñuhun
Macedonia. Mani tuhun Ndioo cati
tuhun ra Paulu, ta sacuaha ra chi
ñivi judío can, ta cati ra chi ñi ti:
—Ni vii ndatu ndo chi ra Cristo,
soco yu cati ti ra Jesuu cuu ra, [vati
cha ni tava tiñu ra Ndioo chi ra nu
quichi quivi, ta cua sacacu ra chi
ñivi nu iyo ñi chi tu ndoho] —cati
ra.
[6]Ta quechaha nduxaan ñivi
judío can chi ra Paulu, ta cahan ñi
ndavaha ni chi ra. Chacan cuu cha
naquisi ra Paulu sahma ra, [vati ña
cundee ca ini ra cha cahan ñi,] ta
cati ra chi ñi ti:
—Cua ndoyo ñuhun ndo, soco
cuati maan ndo cuu chi. Ñavi cuati
main cuu chi, vati cha ni cati tuhin
chihin ndo cuhva ni cati ra Ndioo.
Vitin cuahin, ta cua cati tuhin
tuhun Ndioo chi ñivi cuu inga tucu
ñivi —cati ra.
[7]Tacan cuu, ta quee ra ve ñuhun
can, ta cuahan ra vehe ra nani
Justo. Iin chiyo xiin ve ñuhun inda
vehe ra, ta sacahnu tahan ra Justo
can chi ra Ndioo. [8]Iyo tahan iin ra
nani Crispo, ta xini ve ñuhun can
cuu ra. Chinu ini ra chi ra chahnu
Jesuu, ta chinu tahan ini ndihi ñivi
ra. Tacan tuvi ñivi ñuun Corinto
can—tasoho tahan ñi tuhun Ndioo.
Chinu tahan ini ñi chi ra Jesuu,
ta ni chanduta tahan ñi. [9]Tacan
cuu, ta quechaha ndehe ra Paulu
ñumahna cha cuaa, ta cahan ra
chahnu chi ra. Cati ra chi ra Paulu
ti:
—Ña cua cuyuhvi cun, soco cua
cati tuhun cun, ta ña cua coo taxin
cun, [10]vati cua cumi main chihun.
Yoni cua cuu savaha ndavaha ni
chihun, vati tuvi xaan ñivi ihya
ñuun ya cua cuinu ini chihin yu —
cati ra tichi ñumahna can.
[11]Tacan cuu, ta ndoo ra Paulu
ñuun Corinto can iin cuiya yoso
sava, ta sacuaha ra tuhun Ndioo
chi ñi.
[12]Ra Galión cuu ra ndaca
ñahan ñuhun Acaya quivi can, ta
nduinuun ñivi judío chi tahan ñi, ta
tiin ñi chi ra Paulu, ta ni chandaca
ñi chi ra iti nuun ra Galión can,
[13]ta cati ñi chi ra ti:
—Rahya cati tuhun ti na cua
sacahnu ñivi chi ra Ndioo, soco

ñavi cuhva cati ley yo cuu chacan
—cati ñi.
14 Cha cua cati ndico ra Paulu, ta
quechaha cati ra Galión chi ñivi
judío can ti:
—Ndioho yani xaa, ñahni cha
savaha rahya. Tu savaha ra cuati,
tu savaha ra ndavaha ni, cua tasohi
cha cahan ndo, soco ñavi tacan cuu
chi. Yu cati ti cua ndehe maan ndo.
15 Cuni ndo cuati chi ra, vati inga
tuhun sacuaha ra. Inga tuhun cati
tuhun ra, ta tucu iyo ley ndo. Ña
cua tiin yu tiñu cahan ndo —cati ra.
16 Tacan cuu, ta tava ndaa ra
Galión chi ñi iti chata. 17 Ndihi ñivi
griego can—tiin ñi chi ra Sóstene
ra cuu xini ve ñuhun judío can, ta
cani ñi chi ra iti nuun ve tiñu, vati
cuati cuni ñi chi ñivi judío can, ta
ñahni cha saxini ra Galión can.

Ni queta ndico ra Paulu ñuun Antioquía, ta quee iti tucu ra inga chaha

18 Ndunahan xaan ra Paulu ñuun
Corinto can. Tacan cuu, ta saña
tahan ra chi ñivi Ndioo can, ta
quee ra cuahan ra iti ñuun Cencrea.
Cuahan tahan ra Aquila chi ña
Pricila. Queta ñi ñuun Cencrea can,
ta ndii ndii sata ra Paulu xini ra,
vati cha ni sacuinu ra cuhva ni cati
ra chi ra Ndioo. Quihin ñi tundoo
tican, ta cuahan ñi iti ñuhun Siria.
19 Queta ñi ñuun Efeso, ta ndoo ra
Aquila chi ña Pricila. Cuahan ra
Paulu ve ñuhun ñivi judío can, ta
cati tuhun ra chi ñi, 20 ta cuni ñi ti
cua ndoo nuun ca ra suhva ca quivi,
soco ña cuni ra. 21 Cha cua saña
tahan ra chi ñi, ta quechaha cati ra
chi ñi ti:
—Cuahin iti ñuun Jerusalén, vati
cua sacahnu tahin vico. Tu cua
cuhva ra Ndioo, cua quichi ndique
—cati ra.
Tacan cuu, ta quee ra Paulu yu
ñuun Efeso can, ta quihvi ndico
ra tichi tundoo. 22 Queta ra ñuun
Cesarea, ta cuahan ra iti ñuun
Jerusalén, ta sacahnu ra chi ñivi
Ndioo tican. Tacan cuu, ta quee ra
cuahan ra iti ñuun Antioquía, 23 ta
ndunahan ra ñuun Antioquía can.
Tacan cuu, ta quee iti tucu ra iti, ta
yaha ndico tucu ra ñuhun Galacia.
Cuahan ndico tucu ra ñuhun Frigia.
Ñuun ta ñuun cuahan ra, ta chaha
ra tu ndee ini chi ndihi ñivi Ndioo
iyo tican.

Cati tuhun ra Apolo ñuun Efeso

24 Quivi cha yaha ra Paulu ñuhun
can cha queta iin rai judío ñuun
Efeso. Apolo nani ra, ta ra ñuun
Alejandría cuu ra. Vii xaan cati
tuhun ra, ta vaha xaan chito ra
tutu Ndioo tutu chahnu. 25 Cha
sacuaha ra yoso cuhva iyo ra
chahnu Ndioo, ta cati tuhun ra
chi ndihi cuii anima ra. Sacuaha
vaha ra cha ni chito ra cuenda ra
Jesuu, soco ña chito vaha ra yoso
cuhva iyo ra Jesuu. Chito ni ra
yoso cuhva ni cati tuhun ra Juaan,
ta sacuanduta ra chi ñivi. 26 Ña
yuhvi ra Apolo can, ta quechaha
cati tuhun xaan ra ve ñuhun ñivi
judío can, ta chini ra Aquila chi ña
Pricila cha ni cahan ra. Chacan cuu
cha ndatuhun ñi chi ra, ta ndihi
cha cumani ra cati cachin ñi chi ra,
vati chaha ñi cuenda yoso cuhva
iyo ra Ndioo. 27 Tacan cuu, ta cuni
ra Apolo cuhun ra iti ñuhun Acaya.

Tindee ñivi Ndioo can chi ra, ta
taa ñi tutu chi tahan ñi iyo ñuhun
Acaya can, ta cati ñi chi ñi ti na cua
quihin cuenda ñi chi ra Apolo can.
Tacan ni taa ñi, ta cuahan ra tican.
Tindee xaan ra Apolo chi ñivi iyo
ñuhun Acaya can, ta cha chinu ini
ñican chi ra Jesuu, vati iyo xaan tu
manini chi ra Ndioo. 28 Ndehe ndihi
ñivi can ti vaha xaan cati ndico ra
Apolo chi ñivi judío, vati chaha ra
Ndioo tu ndee ini chi ra. Chacan
cuu cha sanahan ra cuhva cati tutu
Ndioo, ta cati ra chi ñi ti:
—Ni vii ndatu ndo chi ra Cristo.
Yu cati ti ra Jesuu cuu ra, [vati
cha ni tava tiñu ra Ndioo chi ra nu
quichi quivi, ta cua sacacu ra chi
ñivi nu iyo ñi chi tu ndoho] —cati
ra.

Ni queta ndico ra Paulu ñuun Efeso

19 Ni iyo ra Apolo ñuun
Corinto, ta yaha ra Paulu
iti nu iyo xaan yucu ñuhun Asia
can, ta cuahan ra iti ñuun Efeso.
Tican iyo tahan ra chinu ni ini
tuhun cha ni cati tuhun ra Juaan
ra sacuanduta, ta ni tahan ra Paulu
chi ra, 2 ta quechaha nducu tuhun
ra chi ra ta ra ti:
—¿Atu quichi ra Tati Ndioo chihin
ndo quivi cha ni chinu ini ndo? —
cati ra.
Ta cati ndico ra chi ra Paulu ti:
—Ña chito ndi cha iyo ra Tati
Ndioo.
3 Ta nducu tuhun ndico tucu ra
Paulu chi ra ti:
—¿Yoso cuhva ni chanduta ndo?
Ta cati ndico ra chi ra Paulu ti:
—Chanduta ndi cuhva ni cati
tuhun ra Juaan.
4 Ta cati ndico ra Paulu chi ra ti:
—Ni sacuanduta ra Juaan chi ñivi,
vati saña ihni ñi cuati savaha ñi.
Cati tuhun ra chi ñivi ti cua quichi
inga rai iti nuun ra, ta na cua cuinu
ini ñivi chi ra, ta racan cuu ra
Jesucristo. Tacan ni cati ra Juaan —
cati ra Paulu.
5 Tasoho ra ta ra tuhun cha ni cati
tuhun ra Paulu, ta ni chanduta ra
cuenda ra chahnu Jesuu. 6 Tacan
cuu, ta tiso ra Paulu ndaha ra chi
ra, ta quichi ra Tati Ndioo chi ra, ta
quechaha cahan ra inga tucu tuhun.
Siin siin tuhun cahan ra, ta cati
tuhun tahan ra tuhun Ndioo. 7 Vasi
queta uchi uvi rai cuu ra.
8 Queta uvi yoo chahan ra Paulu
ve ñuhun ñivi judío tican, ta ña
yuhvi ra cahan ra. Sacuaha ra chi
ñi, ta cati tuhun xaan ra chi ñi yoso
cuhva cua cundaca ñahan ra Ndioo
chi ñivi. 9 Iyo tahan ñivi judío
can—ndava xaan anima ñi, ta ña
cuni ñi cuinu ini ñi tuhun cati ra
Paulu. Cati ñi chi ndihi ñi tahan ñi
ti ña vaha iti ra Jesuu. Tacan cuu,
ta quee ndaa ra Paulu nu iyo ñi ve
ñuhun judío can, ta quihin tahan
ra chi ñivi chinu ini, ta cuahan
ra nu iyo sicuela ra maestru nani
Tiranno. Ndihi ni quivi sacuaha
ra Paulu chi ñivi sicuela can, 10 ta
queta uvi cuiya cha sacuaha ra chi
ñi tican. Chacan cuu cha chini soho
ndihi ñivi iyo ñuhun Asia tuhun ra
chahnu Jesuu. Chini ñivi judío, ta
chini tahan ñivi cuu inga tucu ñivi.
11 Cahnu xaan cuhva ni savaha ra
Paulu tican, vati tindee ra Ndioo
chi ra, ta ndehe ñivi cha iyo tu
ndee ini chi ra Ndioo. 12 Chacan
cuu cha quihin ñivi ñaan pañitu

ñaan sahma yani chi ra Paulu, ta
chandaca ñi chi chi nu iyo ñivi
cuhvi, ta nduvaha ñi. Chandaca
tahan ñi chi chi nu iyo ñivi ñuhun
tati cuihna anima, ta quee ndico
run, ta nduvaha tahan ñican.
13 Iyo ñivi judío chica cuu ñi, ta
tuhva ñi tava ndaa tahan ñi chi
run tati cuihna, vati ñatatan cuu
ñi. Cuni tava ndaa ñi chi run tati
cuihna anima ñivi, ta cahan ñi sivi
ra Jesuu, ta cati ñi chi run ti:
—Cati tuhun ra Paulu yoso cuhva
iyo ra Jesuu. Cuenda ra Jesuu can
cati tuhun tahan ndi ti cua queun
—cati ñi.
14 Chacan ni savaha sehe ra
Esceva ra cuu sutu chahnu cuenda
ñivi judío, ta ucha tahan ra cuu ra
cuati can. 15 Sivi ra Jesuu cati ra ta
ra chi run tati cuihna, ta cati ndico
run chi ra ti:
—Nacote chi ra Jesuu, ta nacoto
tahin chi ra Paulu, soco ña nacote
yoo rai cuu maan ndo, vati ñahni tu
ndee ini chihin ndo —cati run.
16 Tacan cuu, ta chata ndihi ra
cuati can ndava lahndi ra ñuhun
tati cuihna anima can, ta tiin
ra chi ra, ta cani xaan ra chi ra.
Sanicuehe ra chi ra ta ra, ta ndoo
cuiti ndaha ra ta ra savaha ra.
Tacan ni quee ra ta ra vehe can,
ta chinu ra. 17 Tacan cuu, ta chito
ndihi ñivi iyo ñuun Efeso can cha
ni tahan ra ta ra. Chito ñivi judío,
ta chito tahan ñi griego. Tacan ni
quechaha cuyuhvi ndihi ñivi suhva,
ta quechaha cati ñi ti cahnu xaan
rai cuu ra chahnu Jesuu.
18 Tuvi xaan ñivi chinu ini chi
ra Jesuu. Quichi ñi, ta chaha ñi
cuenda ti cahnu xaan ndavaha ni
cha ni savaha ñi nu quichi quivi.
19 Cati cachin ñi yoso cuhva cha ni
satasi ñi chi ñivi, ta chandaca ñi
tasi can tutu tasi ñi, ta ndehe ndihi
ñivi ti chahmi ñi chi chi. Tava ñi
cuenda yoso xuhun cuu ndihi tutu
can, ta ndehe ñi ti ni chacunda chi
uvi xico uchi mil xuhun cuichin ñi.
20 Tacan ni tuvi xaan ca ñivi chinu
ini tuhun Ndioo, ta chaha xaan ca
ra Ndioo tu ndee ini chi ñi.
21 Tacan cuu, ta saxini ra Paulu
chi anima ra ti cua yaha ndico ra iti
ñuhun Macedonia. Cua yaha ndico
ra ñuhun Acaya, ta cua cuhun
ndico ra iti ñuun Jerusalén, vati
cati ra ti:
—Cua cuhun xihne iti ñuun
Jerusalén. Tacan cuu, ta nini xaan
cua cuhun tahin iti ñuun Roma —
cati ra.
22 Tachi ra Paulu chi ra Timoteo
chi ra Erasto iti ñuhun Macedonia,
vati cua tindee tahan ra ta ra chi
ñivi can. Tacan cuu, ta ni vii ndoo
nuun ca ra Paulu ñuhun Asia can.

Cha ndusaca ñivi ñuun Efeso

23 Quivi can cuaha xaan cha
ni ndusaca, vati tuvi xaan ñivi
chinu ini chi ra Jesuu. 24 Iyo iin
ra nani Demetrio. Xuhun cuichin
satiñu ra, ta savaha ra naan xuhun
cuichin cha ndiso ita niñu ve
ñuhun ña Diana. Iyo ra satiñu chi
ra Demetrio, ta sacanaan vaha ra
ta ra, vati cuaha xaan tiñu iyo. 25 Ni
sanducuiti ra Demetrio chi ra chi
ndihi ca tahan ra savaha naan, ta
quechaha cati ra chi ra ta ra ti:
—Amigu xaa, chito yo ti sacanaan
vaha xaan yo cha satiñu yo tiñu ya,
26 ta cha chini soho yo ti cha cati

tuhun ra Paulu ti ñavi ndioo ndicha
cuu ita niñu savaha yo. Chacan
cuu cha tasoho ñivi cha cahan
ra, ta saña ñi sata ñi chi chi, vati
chinu ini ñi chi racan. Ñavi mani
ñuun Efeso ya chica ra, soco cha ni
chahan tahan ra niniin ñuhun Asia,
ta tacan ni cha ndehe tahan ndo
cha ndacu ra. 27 Tu ña cua sata ca
ñivi naan savaha yo, ña vaha, soco
tu cua saña ñivi cha sacahnu ñi
chi ve ñuhun ña Diana, ña vaha ca,
vati cahnu xaan ndioo cuu ña. Vitin
sacahnu ndihi ñivi iyo ñuhun Asia
ya chi ndihi ñivi ñuñivi chihin ña.
Vasi cua queta quivi ña cua sacahnu
ca ñi chihin ña —cati ra Demetrio.
28 Chini soho ra ta ra tuhun cahan
ra Demetrio, ta quihin xaan ra
tisihi, ta quechaha cana chaa ra, ta
cati ra ti:
—Cahnu xaan ndioo cuu ña Diana
chitoho yo ñuun Efeso ya —cati ra.
29 Tacan cuu, ta cuaha xaan
cha ni ndusaca nini cahnu ñuun
can, ta tiin ñivi can chi ra Gayo
chi ra Aristarco ra ni quichi iti
ñuhun Macedonia, vati cha chica
tahan ra ta ra chi ra Paulu. Inuun
chinu ndihi ñivi iyo ñuun can iti
nu nducuiti ñivi nu chacoo junta.
30 Cuni cuhun tahan ra Paulu nu
iyo ñi, ta cua cu cahan ra chi
ñi, soco ña chaha ñivi Ndioo
can. 31 Iyo tahan ra cuu cumi tiñu
ñuhun Asia can, ta amigu ra chi ra
Paulu. Tacan ni cati tuhun tahan
maan ra, ta tachi ra tuhun chi ra
Paulu, ta cahan ndahvi ra chi ra
ti na ña cua cuhun ra nu iyo cuiti
ñivi can. 32 Tican nu iyo cuiti ñi
iyo ñi cana chaa ñi iin tuhun, ta
inga ñi cana chaa ñi inga tuhun,
vati cuaha xaan cha ndusaca, ta
tuvi xaan ñi ña chito ñi ñaan tiñu
nducuiti ñi. 33 Chacan cuu cha
tindaha ñivi judío chi iin ra tahan
ñi nani Lejandru iti nuun, vati cua
cati tuhun ra chi ndihi ñivi can, ta
xihna cuii cati cachin uvi uni ñivi
chi ra Lejandru ñaan tiñu nducuiti
ñi, vati ña chito tahan ra. Tacan
cuu, ta savaha ra Lejandru iin seña
chi ndaha ra ti na cua cutaxin ñi,
vati cuni ra cati ra ti ñahni cuati
ndacu ñivi judío can, soco inga ñivi
cuu ñi sandusaca. 34 Tacan cuu, ta
ndehe ñi ti ra judío cuu ra. Chacan
cuu cha quechaha cana chaa ndico
ndihi ñi, vati tisihi cuni ñi, ta queta
uvi hora cana chaa ñi. Cati ndico
tucu ñi ti:
—Cahnu xaan ndioo cuu ña Diana
chitoho yo ñuun Efeso ya. Tacan ni
cana chaa xaan ñi.
35 Tacan cuu, ta cundee sacutaxin
ra secretario ñuun Efeso can chi ñi,
ta quechaha cati ra chi ñi ti:
—Ndihi ndioho yani xaa, chito
ndihi ñivi ñuñivi ti cumi vaha
ndihi yo ve ñuhun ña Diana, vati
ndioo cahnu cuu ña. Chito tahan
ñi ti cumi vaha yo ita niñu ña cha
ni quehni iti siqui, 36 ta yoni cua
cati ti ña ndicha. Cua cutaxin ndo,
ta ña cua ndutondo ca ndo. 37 Ni
chandaca ndo chi ra Gayo chi ra
Aristarco ihya, ta ñahni cha suhu
ra ve ñuhun ña Diana ña ndioo yo,
ta ni ñahni ndavaha ni cha cahan
ra chi maan ña. 38 Chacan cuu cha
cati yu ti tu cuati cuni ra Demetrio
chi ra satiñu chi ra, cua cuu tiso ra
cuati nuun ra juee, vati chacan tiñu
iyo ra, ta cua tiso ra quivi cua yaha
tiñu nuun ra. 39 Tu inga tiñu cuu chi,

na cua nducuiti vaha ndico tucu
ndo cuhva cati ley, ta cua cuu coso
vaha tiñu. 40 Tacan cua savaha ndo,
vati vitin cua cuu tiso ñivi cuati
chihin ndo nuun ra cumi tiñu, ta
cua cuu cati ñivi ti cuni cani tahan
ndo chi ra cumi tiñu, vati nducuiti
ni maan ndo tacan ni. Tu cua coto
ra cumi tiñu ñacu ni ndusaca xaan
cuni ndo vitin, ña chito ndo ñaan
cua cati ndico ndo chi ra.
41 Tacan ni cati ra secretario can,
ta tava ra chi ñi na cuhun ñi iti
vehe ñi.

Ni yaha ra Paulu ñuhun Macedonia, ta cuahan ra iti ñuhun Grecia

20 Ndihi cana chaa ñivi ñuun
Efeso can, ta sanducuiti
ra Paulu chi ñivi Ndioo can, ta
chaha ra tu ndee ini chi ñi, ta saña
tahan ra chi ñi. Tacan cuu, ta quee
ra cuahan ra iti ñuhun Macedonia.
2 Yaha ra ñuhun Macedonia can, ta
chaha xaan ra tu ndee ini chi ñivi
Ndioo ican. Tacan cuu, ta queta
ra ñuhun Grecia. 3 Uvi yoo ndoo
nuun ra tican, ta queta quivi cha
cua quihin tucu ra tundoo, ta cua
cuhun ndico tucu ra iti ñuhun
Siria. Tacan cuu, ta quechaha chito
ra cha saxini ñivi judío vati cua
cahni ñi chi ra. Chacan cuu cha
saxini ra ti cua cuhun ndico ra iti
ñuhun Macedonia. 4 Quee ra Paulu
cuahan ra, ta cuahan tahan ra
Sópater ra ñuun Berea, ta cuahan
tahan ra Aristarco chi ra Segundo,
ta ra ñuun Tesalónica cuu ra ta
ra. Cuahan tahan ra Gayo ra ñuun
Derbe chi ra Timoteo, ta cuahan
tahan ra Tíquico chi ra Trófimo. Ra
ñuhun Asia cuu ra ta ra. 5-6 Queta
ndihi ra ta ra ñuun Filipo, soco
ndoo nuun ra Paulu chihin yu tican,
ta cuahan ndihi ca ra iti nuun, ta
chatu ra ta ra chi ndi ñuun Troa.
Yaha vico paan ña ndaa, ta quihin
ndi tundoo. Uhun quivi chica
tundoo can, ta queta ndi ñuun Troa
nu cuahan ra ta ra, ta ndunahan
ndi ucha quivi.

Queta ndico ra Paulu ñuun Troa

7 Quivi domingu ni nducuiti ndi chi
ñivi Ndioo can, ta chachi ndi paan
Ndioo, ta cati tuhun ra Paulu chi
ñi. Vasi queta sava ñuun cati tuhun
ra, vati cua tuvi inga quivi, ta cuni
cuhun ra. 8 Cuaha ñuhun ndichin iyo
nu nducuiti ndi vehe iyo nda siqui
can, 9 ta iyo tahan iin ra tivaa. Nani
ra Eutico, ta ndaa ra yu ventana.
Quechaha quixi ra, ta ni vii cati tuhun
ra Paulu suhva ca. Tacan ni quixi xaan
ra tivaa can, ta quehni ra iti chata.
Uni toto vehe nu ni quehni ra, ta cha
ni chihi ra. 10 Tacan cuu, ta nuun ra
Paulu iti nu quehni ra tivaa can, ta
ni chahnu chiti ra nu ni caa ra, ta
chacusucu ndaha ra chi ra. Tacan cuu,
ta quechaha cati ra Paulu chi ñi ti:
—Na ña cua sacuihya ini ndo, vati
ña chihi ra —cati ra.
11 Tacan cuu, ta ndaa ndico ra
Paulu nda vehe iyo nda siqui can,
ta chachi ra chi ñi, ta nahan xaan
ndatuhun ra chi ñi. Tuvi inga quivi,
ta quee ra cuahan ra. 12 Cha iyo
ndito ra tivaa can, ta cuahan ra iti
vehe ra. Chacan cuu cha cusii ini ñi.

Quee ra ta ra ñuun Troa, ta cuahan ra ñuun Mileto

13 Tacan ni cuu, ta cuahan maan
ndi iti nuun. Quihvi ndi tichi

tundoo, ta tacan ni cuahan ndi iti
ñuun Asón. Tican chatu ndi chi ra
Paulu. Tacan ni cuni ra, vati cua
cuhun ra nu ñuhun nda ndacan.
14 Tacan cuu, ta ni tahan ndi chi
ra Paulu ñuun Asón can, ta quihvi
tahan ra tichi tundoo can, ta quee
ndi cuahan ndi iti ñuun Mitilene.
15 Quee ndi suvi ni chi tundoo
tican, ta inga quivi yaha ndi ñuun
Quío. Inga ndico quivi, ta queta ndi
ñuun Samo, ta ndoo nuun ndi ñuun
Trogilio. Inga ndico tucu quivi, ta
cuahan ndi ñuun Mileto. 16 Ña yaha
ndi ñuun Efeso, vati ña cuni ra
Paulu ndunahan ra ñuhun Asia can.
Tacan ni savaha ra, vati numi ra
suhva. Tu cua cuu, cuni ra sacahnu
tahan ra vico Pentecostee iti ñuun
Jerusalén.

Cati tuhun ra Paulu chi ra ndiso tiñu ve ñuhun ñuun Efeso

17 Nda ñuun Mileto can tachi ra
Paulu tuhun chi ra ndiso tiñu ve
ñuhun ñuun Efeso can ti cua cuhun
ra nu iyo ra Paulu. 18 Tacan cuu, ta
queta ra ta ra nu iyo ra Paulu, ta
quechaha cati ra Paulu chi ra ta ra
ti:
—Yani xaa, chito maan ndo yoso
cuhva ni chacoi chihin ndo quivi
cha ni queta xihne ñuhun Asia ya.
19 Satiñu xain tiñu ra chahnu, ta
ñahni cha ndurai yu. Cuihya xaan
cuni anime ndehi cha ndacu ñivi, ta
ndehe xain tu ndoho, ta cuaha xaan
cha cuni savaha ñivi judío chihin
yu. 20 Chito ndo ti ña yuhvi yu cati
tuhin ndihi tuhun cha cua coo vaha
ndo. Sacuahi chi ndo nuun nducuiti
ndo, ta sacuaha tahin chi ndo nda
vehe ndo. 21 Cati tuhin chi ñivi
judío, ta cati tuhun tahin chi ñivi
cuu inga tucu ñivi. Cati tuhin ti na
cua saña ihni ñi cuati ndacu ñi, ta
na cua cuinu ini ñi chi ra chahnu
Jesucristo. 22 Vitin cuahin iti ñuun
Jerusalén, vati tacan ni cati ra Tati
Ndioo. Ña chite ñaan cua tahin
tican, 23 soco ndihi ñuun nu yahi
cha cati ra Tati Ndioo chihin yu ti
cuaha xaan tu ndoho cua ndehi, ta
cua cunda xain ve caa. 24 Ñahni cha
tichahi. Vasi cua cahni ñivi chihin
yu, soco ñahni cha saxini yu, vati
cuni xain sandihi yu tiñu chaha ra
chahnu Jesuu chihin yu, ta tacan
ni cua cusii ini yu. Cuni xain cati
tuhin tuhun vaha yoso cuhva iyo
xaan tu manini chi ra Ndioo.
25 'Ndihi nu iyo maan ndo chahan
xain nu quichi quivi, ta cati tuhin
yoso cuhva cua cundaca ñahan ra
Ndioo. Vitin chite ti ña cua ndehe
ca ndo chihin yu ihya nu ñuhun
ñuñivi ya. 26 Chacan cuu cha chahi
cuenda chi ndo vitin ti ñahni cuati
yu, tu ña cuni ñivi cuinu ini ñi chi
ra Jesuu. 27 Tacan ni cati yu, vati
cati cachin yu ndihi cha cuni ra
Ndioo na cua savaha ndo. 28 Na cua
cumi ndo suvi ni chi maan ndo, ta
na cua cumi tahan ndo chi tahan
ndo cuenda ra Cristo, vati cha
chaha ra Tati Ndioo tiñu chi ndo.
Sanduvaha ra chahnu anima ndihi
yo cuu ñivi ra, vati cha ni chati niñi
ra, ta chihi ra. 29 Chite ti iyo ñivi
xaan ini chihin ndo. Cua cuhin, ta
cua quichi maan ñi nu iyo ndo, ta
ña cua cuni ca ñi cha chinu ini
ndo chi ra Jesuu. 30 Cua sandahyu
ñahan suvi ni ñivi tahan ndo chihin
ndo, vati cua cu cuni ñi na cua cu
ndicu ndo chi maan ñi. 31 Chacan

cuu cha cati yu ti na cua saha vaha
ndo cuenda. Cua cuñuhun ini ndo ti
queta uni cuiya cha chahi cha chini
tuni chi iin iin ndo. Nduvi ta niñu
sacuahi chihin ndo, ta ña sañe, ta
chacu tahin cuenda ndo iti nuun ra
Ndioo.
32 'Yani xaa, vitin yuhu cati ti na
cua coo vii ndo chi ra Ndioo. Tuhun
ra cati ti iyo xaan tu manini chi ra.
Tu cua sacuaha ndo tuhun ra, cua
cuhva ra tu ndee ini chihin ndo, ta
cua cuu tahan ndo ñivi ra. Cua coo
ii tahan ndo cuhva iyo ii ndihi ñivi
ra. 33 Ña quihin yu xuhun ndo, ta ni
ña quihin yu sahma ndo. 34 Chito
vaha ndo ti satiñu tahin chi ndahi, ta
tacan ni nihin yu cha chini ñuhin, ta
nihin tahin cha chini ñuhun ndihi ra
quichi chi yuhu. 35 Tacan ni sanahin
chi ndo ti nini xaan cua satiñu yo, ta
tacan ni cua tindee yo chi ñivi ndahvi.
Cua cuñuhun ini ndo tuhun ni cati ra
chahnu Jesuu, vati cati ra ti tu cua
tindee ñivi chi maan yo, cua cusii ini
yo, soco tu cua tindee maan yo chi
ñivi, cua cusii ini xaan ca yo, cati ra
Jesuu —cati ra Paulu chi ra ta ra.
36 Nu ni ndihi cati tuhun ra Paulu
chi ra, ta ni chahnu chiti ra chi ra ta
ra, ta quechaha cahan ra ta ra chi
ra Ndioo, 37-38 ta chacu xaan ra ta ra.
Tacan cuu, ta chacunumi ndaa ra ta ra
chi ra Paulu. Ndahvi xaan cuni anima
ra ta ra, vati cha cati ra Paulu ti ña cua
ndehe ca ra ta ra chi ra, ta chandaca
ra ta ra chi ra nu iyo tundoo can, ta
saña tahan ra ta ra.

Cuahan ndico ra Paulu iti ñuun Jerusalén

21 Tacan ni quee ndi nu iyo
ra yani yo, ta cuahan ndi.
Cuiti vaha cuahan ndi iti ñuhun
Coo, ta inga quivi queta ndi ñuhun
Roda. Quee ndi tican, ta cuahan
ndi iti ñuun Pátara. 2 Tican nanihin
ndi inga tundoo, ta cuahan chi iti
ñuhun Fenicia. Chacan cuu cha
quihvi tahan ndi tichi tundoo
can, ta cuahan ndi. 3 Tacan cuu, ta
ndehe ndi ñuhun Chipre. Chiyo
satin ndi nacoo ndi chi chi, ta
cuahan ndi iti ñuhun Siria. Tacan
cuu, ta queta ndi ñuun Tiro, vati
cua quee carga ñuun can. 4 Tacan
cuu, ta nanducu ndi chi ñivi Ndioo
iyo ñuun can, ta ndoo nuun ndi chi
ñi ucha quivi, ta quechaha cati ñi
chi ra Paulu ti ña cua cuhun ra iti
ñuun Jerusalén. Tacan cati ñi, vati
tuhun can cati ra Tati Ndioo chi ñi.
5 Cha queta quivi cua cuhun tucu
ndi, ta ni chandaca ra yani yo chi
ndi, ta cuahan tahan ndihi ñasihi
ra chi sehe cuati ra nda yu ñuun.
Tacan cuu, ta chahnu chiti ndi iti
yu tañuhun can, ta cahan ndi chi ra
Ndioo. 6 Tacan cuu, ta saña tahan
ndi chi ñi, ta quihvi ndico maan ndi
tichi tundoo can, ta cuahan ñi iti
vehe ñi.
7 Tacan ni quee ndi ñuun Tiro can,
ta queta ndi ñuun Tolemaida, ta
sacahnu tahan ndi chi ñivi Ndioo
ican. Iin quivi ni ndoo ndi chi
ñi. 8 Tuvi inga quivi, ta quee ndi
cuahan ndi chi chaha ndi, ta queta
ndi ñuun Cesarea, ta cuahan ndi
vehe ra Felipe ra cati tuhun. Suvi ra
cuu ra ni nacachi ñivi Ndioo ñuun
Jerusalén, vati nu quichi quivi
nacachi ñivi ucha ra cua tindee chi
ra tatun Jesuu. Chi maan ra Felipe
can ndoo nuun ndi. 9 Cumi tahan
sehe sihi ra iyo, ta ña ta tandaha ñi,

ta cahan tahan ñi tuhun cuenda ra
Ndioo. 10 Tican ndunahan ndi suhva
quivi, ta iti ñuhun Judea quichi
iin ra cahan cuenda ra Ndioo. Ra
Agabo cuu ra. 11 Quichi ra nu iyo
ndi, ta quihin ra ñiin tichi ra Paulu,
ta chuhni ra chaha maan ra chi
ndaha maan ra chi chi. Tacan cuu,
ta quechaha cati ra Agabo chi ra
Paulu ti:
—Cha cati ra Tati Ndioo ti ta ni
cuhva cua cuhni ñivi judío chihun
ñuun Jerusalén, ta cua sayaha ñi
chihun chi ñivi cuu inga tucu ñivi.
Tacan cati ra Tati Ndioo —cati ra.
12 Nu ni chini ndi tuhun cahan ra
Agabo, ta quechaha cahan ndahvi
ndi chi ra Paulu ti na ña cua cuhun
ra iti ñuun Jerusalén, ta tacan ni
cati tahan ñivi Ndioo iyo ñuun
Cesarea can. 13 Tacan cuu, ta cati
ndico ra Paulu chi ndi ti:
—Na ña cua cuacu ndo, ta na ña
cua cuhva ndo tu cuihya ini chi
anime. Ndihi ndoi vaha. Tu cua tiin
ñivi chihin yu ñuun Jerusalén, cua
ndoi vaha, ta ta ni cuhva cua ndoi
vaha, tu cua cahni ñi chihin yu,
ta cua cuvi yu cuenda ra chahnu
Jesuu —cati ra.
14 Ña ni cuu casi ndi nuun ra
Paulu. Chacan cuu cha saña ndi,
vati cati ndi ti:
—Na cua cuu chi cuhva cuni ra
chahnu Ndioo —cati ndi.
15 Tacan cuu, ta tiso vaha ndi
ndatiñu ndi, ta cuahan ndi iti ñuun
Jerusalén. 16 Cuahan tahan uvi uni
ra yani yo iyo ñuun can chi ndi.
Tican ñuun Jerusalén can iyo iin
ra nani Mnasón. Nu quichi quivi
quichi ra iti ñuhun Chipre, ta cha
iyo cuiya cha chinu tahan ini ra chi
ra Jesuu. Vehe maan ra Mnasón can
ni chandaca ra yani yo chi ndi, vati
cua coo nuun ndi chi ra.

Ndatuhun ra Paulu chi ra Jacobo

17 Tacan ni queta ndi ñuun
Jerusalén, ta sii xaan cuni ñivi
Ndioo can cha quihin cuenda ñi chi
ndi. 18 Tuvi inga quivi, ta cuahan
ndi chi ra Paulu, vati cua cahan
ra chi ra Jacobo. Tican cha iyo
tahan ndihi ra ndiso tiñu ve ñuhun,
19 ta sacahnu ndi chi ndihi ra, ta
quechaha cati tuhun ra Paulu ndihi
cha ni savaha ra Ndioo. Chaha ra
cuenda yoso cuhva cha ni tasoho
ñivi cuu inga tucu ñivi tuhun cha ni
cati tuhun ra. 20 Chini soho ra yani
yo cha cati ra Paulu, ta quechaha
cati ra ta ra ti cahnu xaan cuu ra
Ndioo. Tacan cuu, ta quechaha cati
ra ta ra chi ra Paulu ti:
—Vaha, yani, soco chito cun ti
cha iyo tuvi ñivi judío, ta chinu
tahan ini ñi chi ra Jesuu vitin, ta
cuni ñi cha cua cumi ñivi cuu inga
tucu ñivi ndihi costumbre nacoo
ra Moisee. 21 Cha cati maan ñi chi
ñivi ti maun sacuaha chi ndihi
ñivi judío iyo ñuun nu iyo ñivi cuu
inga tucu ñivi, ta cati cun ti na cua
saña ñi ndihi costumbre chaha ra
Moisee. Cati ñi ti maun cati chi ñi
ti na ña cua tahnda ca ñiin xini
xuu ra cuati, ta ni ña cua sacahnu
ca ñi costumbre chahnu maan ñi.
22 Chacan cuu cha ña nihin vaha
ndi cuhva ñaan cha cua savaha yo.
Suvi ñivi can cua nducuiti, vati cua
coto ñi ti cha queta cun. 23 Chacan
cuu cha cua savahun cuhva cati
ndi. Iyo cumi tahan ra yani yo, ta
cua savaha ra iin cha cati ra chi

ra Ndioo. 24 Cua cuhun tahun chi
ra ve ñuhun, ta cua coo ica tahun
chi ra cuenda ra Ndioo. Cua tiahvi
tahun yahvi ri mbee cha cua
samani ndo chi ra Ndioo. Tacan
cuu, ta cua sata xini ndo ndii ndii
cuhva iyo costumbre, ta tacan ni
cua coto ndihi ñivi tahan yo cha
ña ndicha cuhva cati maan ñivi,
vati cua ndehe ñi cha cumi vahun
costumbre maan ñi. 25 Chito maun
ñaan cha ni savaha ndi cuenda ñivi
Ndioo cha cuu inga tucu ñivi. Tachi
ndi tutu chi ñi, ta cati ndi cuhva
saxini maan ndi. Cati ndi ti ña cua
cachi ñi cha samani ñivi chi ita
niñu sacahnu ñi, ta ni ña cua cachi
ñi cuñu ndihi ri tuhva chachi ñi, tu
ña chati vaha niñi ri, ta ni ña cua
coho ñi niñi ri, ta ni ña cua coo ra
rai ndavaha ni chi ñi ñahan inga
chiyo, ta ni ña cua coo ñi ñahan
ndavaha ni chi ra rai inga chiyo.
Tacan ni cati ra ta ra chi ra Paulu.

Tiin ñivi chi ra Paulu ve ñuhun

26 Tacan cuu, ta quihin ra Paulu
chi ra cua coo ica. Tuvi inga quivi,
ta cha cua coo ica ra ta ra cuenda
ra Ndioo. Chacan ni cuahan ra ta ra
ve ñuhun, vati cua sacoto ra Paulu
chi ra sutu judío ndaa quivi cua
ndoo vaha ndico ra ta ra cuenda ra
Ndioo, vati cua cati ra ta ra ndaa
quivi cua cuhva ra cha cua samani
ra chi ra Ndioo.
27 Tacan cuu, ta cha cua queta
ucha quivi cha ni chacoo ica ra
ta ra cuenda ra Ndioo, ta queta
tahan ñivi judío ni quichi iti ñuhun
Asia, ta ndehe ñi cha quihvi tahan
ra Paulu tichi cora soco ndavi ve
ñuhun cahnu can, ta quechaha
sandusaca ñi, ta quechaha saxini
ñivi judío can suhva. Tiin ñi chi ra
Paulu, 28 ta quechaha cana chaa ñi,
ta cati ñi chi tahan ñi ti:
—Nahan ndo, yani xaa. Na cua
tindee ndo chi ndi, vati rahya cuu
ra sacuaha chi ndihi ñivi ñuñivi, ta
cati ra ti ña vaha ñivi cuu yo. Cati
ra ti ñahni yavi ndaa costumbre
sacahnu yo, ta ñahni ndico tucu
yavi ndaa ve ñuhun ya. Cha quichi
ndaca ra chi ñivi cuu inga tucu ñivi
ihya tichi cora soco ndavi ya. Ña
sacahnu ra tichi cora ya, ta ii xaan
chi —cati ñi.
29 Tacan cati ñi, vati cha ndehe ñi
ti chahan ra Trófimo ra ñuun Efeso
chi ra Paulu tichi ñuun, ta saxini
ñi ti chandaca ra Paulu chi ra tichi
cora soco ndavi, ta inga tucu ñivi
cuu ra.
30 Tacan cuu, ta quechaha ndusaca
ñivi ñuun can, ta chinu ndihi ñivi
iti ve ñuhun. Tindaha ihni ñi chi ra
Paulu, ta xita queñuhun ñi chi ra
chata cora soco ndavi can, ta quii
xaan chasi ñi yuhu chi. 31 Cuni cahni
ñi chi ra, ta cha queta tuhun nuun
ra sandaru chahnu cuu xini chi ra
sandaru can ti cha ni ndusaca niniin
ñuun Jerusalén can. 32 Chacan cuu
cha quii xaan quihin ra sandaru
chahnu chi ra capitán chi ra sandaru,
ta quee ra chinu ra nu nducuiti ñivi.
Tacan cuu, ta quechaha ndehe ñivi
can ti cha vachi ra sandaru chi ra
cuu xini ra, ta saña ñi cha cani ñi
chi ra Paulu. 33 Tacan cuu, ta tuhva
ra chahnu can nu inda ra Paulu, ta
cati ra ti cua tiin ra sandaru chi ra,
ta cua cuhni ra uvi cadena caa chi
ra. Tacan cuu, ta quechaha nducu
tuhun ra chahnu can chi ra Paulu

yoo rai cuu ra, ta nducu tuhun tahan
ra chahnu can chi ra ñaan cuati
savaha ra. 34 Tacan cuu, ta cana
chaa ndico tucu ñivi can, ta cahan
ñi iin tuhun inga tuhun. Ña cuu coto
ra sandaru chahnu iin cha ndicha
ndicha, vati cuvaa xaan ñi. Chacan
cuu cha cati ra ti cua cundaca ra
sandaru chi ra Paulu iti ve cuarte nu
iyo ra ta ra. 35 Queta ra ta ra cuayu
nu cua quihvi ra ta ra, ta canihin ra
sandaru chi ra Paulu, ta quechaha
chiso ra ta ra chi ra, vati nihin xaan
tindaha ihni tahan ñivi can, vati
tuvi ñi cuu ñi. 36 Chacan cuu cha
ndicu ndihi ñi chi ra, ta cana chaa
ñi, ta cati ñi ti:
—Na cua cuvi ra —cati ñi.

Tuhun ni cati ndico ra Paulu chi ñivi

37 Cha cua quihvi ra ta ra tichi
vehe cuarte can, ta quechaha cati
ra Paulu chi ra cuu xini chi ra
sandaru can ti:
—Na cua cucahnu ini maun, vati
na cua cahin chihun —cati ra.
Ta cati ndico ra sandaru chahnu
can chi ra ti:
—Cha cuu cahan maun tuhun
griego. 38 Yuhu saxini ti yoho cuu
iin ra ñuhun Egipto, ta cuni cani
tahun chi ra gobierno nu quichi
quivi, ta ni chacundaca cun chi
cumi mil rai tichi cuhu tican, ta
chahni ndo chi ñivi —cati ra.
39 Ta cati ndico ra Paulu chi ra ti:
—Ñavi racan cui. Yuhu ra judío
cui. Ra ñuun Tarso cha iyo cuenda
ñuhun Cilicia cui, ta cahnu xaan
suhva ñuun can cuhva chito cun.
Na cua cucahnu ini maun, ta na cua
cuhva cun ndatu ti cuni cahin chi
ñivi ya —cati ra.
40 Tacan cuu, ta chaha ra sandaru
chahnu can ndatu, ta ni chacuinda
ra Paulu nu cuayu can, ta savaha ra
iin seña chi ndaha ra. Tacan cuu, ta
ni cutaxin ñi, ta quechaha cahan
ra chi ñi. Cahan ra tuhun hebreo
tuhun cahan maan ñi, ta cati ra chi
ñi ti:

22 —Ndioho tata chahnu,
ndioho yani xaa, na cua
tasoho ndo tuhun cua cati tuhin
chihin ndo vitin, vati ñahni cuati ni
savahi —cati ra.
2 Chini soho ñi ti tuhun hebreo
cahan ra [cuhva ni cahan maan ñi],
ta ni quechaha ndoo taxin ca ñi.
Tacan cuu, ta quechaha cati ndico
ra Paulu chi ñi ti:
3 —Yuhu ra judío cui. Cacu
yu ñuun Tarso cha iyo cuenda
ñuhun Cilicia, soco ihya ñuun ya
vachi cuahnu yu, ta sacuahi chi
ra chahnu Gamaliel. Vaha xaan
sanahan maan ra chihin yu yoso
cuhva iyo ley chahnu ni chaha ra
Moisee cha sacahnu ñivi yo tiempu
chahnu, ta ica xaan chi suhva.
Ndihi quivi saxini yu ti ndacu xain
cuhva cuni ra Ndioo, ta ta ni cuhva
saxini ndihi maan ndo vitin. 4 Nu
ni quichi quivi cani tahan xain
chi ñivi chica cuenda ra Jesuu, ta
cuni tahin cha cua cuvi ñi. Tiin yu
chi ñi, ta ni chandaque chi ñi ve
caa. Tacan ni savahi chi ra rai, ta
savaha tahin chi chi chi ñi ñahan.
5 Cua cuu cuhva ra sutu chahnu chi
ndihi ra chanihin cuenda chi ndo,
vati maan ra chaha tutu chihin yu,
ta ni chandaque chi chi chi ñivi
judío tahan yo iyo ñuun Damasco.
Chacan cuu cha cuahin tican, vati
cua tiin yu chi ñivi ra Jesuu iyo

tican, ta cua quichi ndaque chi ñi
ihya, ta cua cutuni ñi.

Chaha ra Paulu cuenda yoso cuhva ni nanihin ra chi ra Ndioo

(Hch. 9.1-19; 26.12-18)

6 [Ni vii cahan ra Paulu chi ñi:]
'Ni vii cuahan ndi iti ñuun
Damasco. Cha cua queta ndi ñuun
can, ta maan hora cuu chi, ta quii
xaan tuun iin ñuhun nuin. Iti siqui
tuun chi, ta ndichin xaan chi cuu.
7 Quehni yu nu ñuhun, ta chini yu
ti cahan iin ndusu chihin yu. Maan
ra Jesuu cuu ra, ta quechaha cati
ra chihin yu ti: "Yoho Saulu, ña
vaha cha cani tahan xaun chihin
yu," cati ra, 8 ta nducu tuhun yu
chihin ra ti: "¿Yoo cahan chihin
yu, ta tata?" cati yu, ta cati ndico
ra chihin yu ti: "Yuhu ra Jesuu ra
ñuun Nazaret cui. Chi yuhu cani
tahan xaun," cati ra Jesuu. 9 Tacan
cuu, ta quechaha cuyuhvi ra chica
chihin yu, vati ni ndehe tahan ra
cha tuun ñuhun, soco ña ni chini ra
ñaan cha cahan ndusu can chihin
yu, 10 ta nducu tuhun ndique chi ra
Jesuu ti: "¿Ñaan cua cuu cun chihin
yu, ta tata?" cati yu, ta cati ndico
ra chahnu chihin yu ti: "Cuinda,
ta cuahan tichi ñuun Damasco ya.
Tican cua cati ñivi chihun ndihi cha
cua savahun," cati ra. 11 Ña ndichin
cuii ni ca ndehi, vati ndichin xaan
tuun ñuhun can nuin. Chacan cuu
cha tiin ra amigu i ndahi, ta ni
chandaca ra chihin yu. Tacan ni
quihvi yu tichi ñuun can.
12 'Tican iyo iin ra nani Ananía,
ta sacahnu tahan ra chi ra Ndioo
cuhva cati ley chaha ra Moisee.
Ndihi ñivi judío iyo tican cati ti
rai vaha ndicha cuu ra. 13 Tacan, ta
chahan ra Ananía nu ni chacoi, ta
quechaha cati ra chihin yu ti na
cua ndundichin ndico ndehi, cati
ra. Tacan cuu, ta suvi ni hora can
ndundichin ndico ndehi. Tacan ni
ndehi nuun ra Ananía can, 14 ta
cati ndico ra chihin yu ti: "Iti chata
tiempu chahnu sacahnu ñivi yo chi
ra Ndioo, ta ini ra Ndioo can cha
ni nacachi ra chihun. Chacan cuu
cha cua coto cun yoso cuhva cuni
ra Ndioo cha cua savahun. Cha ni
ndehun chi ra Jesuu ra iyo cuiti
vaha, ta ni chini sohun tuhun cha
cati ra chihun. 15 Chacan cuu cha
cua cati tuhun cun chi ndihi ñivi
ñuñivi yoso cuhva iyo ra. Cua cati
tuhun cun ndihi cha ni ndehun, ta
cua cati tuhun tahun ndihi cha
ni chini sohun. 16 Ña cua cuatu
con. Na cua cuinda cun, ta na cua
cuanduta cun, ta na cua cahan
ndahvi cun chi ra Jesuu, ta cua
naan cuati ni savaha cun," cati ra
Ananía can chihin yu.

Chaha ra Paulu cuenda yoso cuhva chahan ra nu iyo ñivi cuu inga tucu ñivi

17 [Ni vii cahan ra Paulu chi ñi:]
'Tacan cuu, ta cha queta ndique
ihya ñuun Jerusalén ya, ta cahin
chi ra Ndioo ve ñuhun ya. 18 Tacan
cuu, ta quechaha ndehi chi ra
chahnu tichi ñumahna, ta quechaha
cati ra chihin yu ti cua sanumi yu,
ta quii xaan cua quei ñuun ya, vati
ña cua cuinu ini ñivi can cha cua
cati tuhin cuenda ra, cati ra, 19 ta
cati ndique chi ra ti chito ñi ti cha
chahin ndihi ve ñuhun nu sacahnu
ñivi judío, ta tai chi ñivi chinu ini

chihin ra ve caa, ta cani yu chi
ñi. [20]Chito tahan ñi ti ni chihi ra
Esteban ra ni cati tuhun tuhun ra,
ta cha ni ndehe tahin nu chihi ra,
ta chaha tahin tu ndee ini chi ra
chahni chi ra. Yuhu cuu ra ni cumi
sahma chacundichin ra ta ra, ta
chahni ra chi ra, cati yu chi ra, [21]ta
cati ndico ra chihin yu ti cua cuhin,
vati cua tava tiñu ra chihin yu nu
cani, ta cua cuhun yu nu iyo ñivi
cuu inga tucu ñivi. Tacan ni cati ra
chahnu chihin yu —cati ra Paulu
chi ndihi ñivi can.

Cuhva ni cumi ra sandaru chahnu chi ra Paulu

[22]Tasoho ñivi can tuhun cahan
xihna ra Paulu, soco hora ni
quechaha cahan ra tuhun cuenda
inga tucu ñivi, ta ña cuni tasoho ca
ñi chi ra. Chacan cuu cha quechaha
cana chaa ñi, ta cati ñi ti:
—Na cua cuvi ra, vati ña vaha
ndehe ndi chi ra —cati ñi.
[23]Ni cana chaa ñi, ta satati ñi
sahma ñi, ta cani ñi ñuhun iti siqui,
[vati quihin xaan ñi tisihi]. [24]Tacan
cuu, ta cati tuhun ra sandaru chahnu
can ti cua cundaca ra sandaru ta ra
chi ra Paulu tichi vehe cuarte can, ta
cua sanahma ra ta ra chi ra. Chacan
cuu cha cua cani ra ta ra chi ra chi
yoho ñiin, vati cuni coto ra ñacu
cana chaa xaan ñivi can. Cuni coto
ra ñaan cuati cuni ñivi can chi ra
Paulu. [25]Chuhni ra sandaru can chi
ra chi ñiin, ta quechaha cati ra Paulu
chi iin ra capitán iyo yatin can ti:
—Ña chaha ley yo cha cua cani
ndo chihin yu, vati iyo tahin
cuenda ñuun Roma, ta ñahni cha ni
cutuni yu —cati ra.
[26]Chini ra capitán tuhun cha ni
cahan ra Paulu, ta cuahan ra nu iyo
ra sandaru chahnu, ta quechaha
cati ra chi ra ti:
—Cua saha vahun cuenda, vati
racan iyo tahan ra cuenda ñuun
Roma —cati ra.
[27]Tacan cuu, ta cuahan ra
sandaru chahnu can nu iyo ra
Paulu, ta quechaha cati ra chi ra ti:
—Cua cati ndichon. ¿Atu ndicha
cha iyo cun cuenda ñuun Roma? —
cati ra.
Ta cati ndico ra Paulu chi ra ti:
—Tacan tioo —cati ra.
[28]Cati ndico ra sandaru chahnu
can chi ra ti:
—Cuaha xuhun tiahvi yu, ta
quihvi tahin cuenda ñuun Roma —
cati ra.
Ta cati ndico ra Paulu chi ra ti:
—Yuhu iye cuenda ñuun Roma,
vati tacan ni cacu i —cati ra.
[29]Tacan cuu, ta quii xaan saña ra
sandaru cha cua cani ra chi ra, ta
quee ra ta ra, ta yuhvi ra sandaru
chahnu can suhva, vati chito ra ti
iyo ra Paulu cuenda ñuun Roma, ta
chaha ra cha chuhni ra sandaru ta
ra chi ra.

Ni chacuinda ra Paulu iti nuun ndihi ra chanihin ta ra

[30]Cuni ra sandaru chahnu can
coto ra ñaan cuati ndicha cuni tiso
ñivi judío chi ra Paulu. Chacan cuu
cha tuvi inga quivi, ta quechaha
cati ra sandaru chahnu can ti
cua nducuiti ra sutu chahnu chi
ndihi ra chanihin. Tacan cuu, ta
ndachi ra sandaru chi ra Paulu, ta
chandaca ra chi ra nu iyo cuiti ra
ta ra.

23 Tacan cuu, ta ndehe ra
Paulu chi ndihi ra toho
ñuun can, ta quechaha cati ra chi
ra ti:
—Ndihi ndioho tata chahnu, yuhu
cati ti iyo vahi cuenda ra Ndioo
nda cua nda vitin, vati ñahni cuati
ndacu i —cati ra.
2 Tacan cuu, ta ni cati tuhun ra
Ananía ra sutu chahnu chi ra inda
iin chiyo xiin ra Paulu ti cua cani
ra yuhu ra Paulu can. 3 Tacan cuu,
ta cati ndico ra Paulu chi ra cuu ra
sutu chahnu can ti:
—Yoho ra uvi yaa cuun. Cua tachi
tuni ra Ndioo chihun. Ihya ndaun,
ta cuni tachi tuni cun chihin yu
cuhva cati ley chahnu, ta cati maun
ti na cua cani ra chihin yu, ta ñavi
cuhva cati ley cuu chacan —cati ra.
4 Tacan cuu, ta quechaha cati ra
inda xiin ra Paulu chi ra ti:
—Ña vaha cha cahun ndavaha
ni chi ra sutu chahnu, vati iyo ra
cuenda ra Ndioo —cati ra.
5 Ta cati ndico ra Paulu chi ra ta
ra ti:
—Yani xaa, chite ti cha cati tutu
Ndioo ti ña cua cahan yo ndavaha
ni chi ra ndaca ñahan chihin yo,
soco ña chite ti ra sutu chahnu cuu
ra.
6 Tacan cuu, ta chito ra Paulu yoso
cuhva iyo ra cumi tiñu ta ra. Chito
ra ti iin cuenda ra cuu ra saduceo,
ta inga cuenda ra cuu ra fariseo, ta
ña inuun chinu ini ra ta ra. Chacan
cuu cha nihin xaan quechaha cati
ra chi ra ta ra ti:
—Ndioho tata chahnu, ndioho
yani xaa, yuhu ra fariseo cui, ta
ra fariseo cuu tahan suti. Cha cua
tachi tuni ndo chihin yu, vati chinu
ini yu ti cua natacu ndico ñivi ndii
—cati ra.
7 Tacan ni cati ra Paulu, ta quechaha
cahan yuhu ra saduceo chi ra fariseo,
ta ña nduinuun ra ta ra. 8 Cati ra
saduceo ta ra ti ña cua natacu ndico
ñivi ndii, ta ni ñahni tatun Ndioo
iyo, ta ni ñahni tati cuihna iyo. Ta
ra fariseo—racan cuu ra cati ti cua
natacu ndico ñivi ndii, ta iyo tatun
Ndioo, ta iyo tahan tati cuihna.
Chacan cuu cha ña cuu nduinuun ra
ta ra, 9 ta quechaha cana chaa ra ta ra.
Cha iyo tahan ra sacuaha ley chahnu,
ta ra fariseo cuu tahan ra ta ra. Ni
chacuinda ra, ta cahan ra cuenda ra
Paulu, [vati cua tindee ra chi ra,] ta
quechaha cati ra chi ra ta ra ti:
—Ñahni cuati savaha rahya. Vasi
cha cahan iin tatun Ndioo chi ra.
Na ña cua cani tahan ndo chi ra
Ndioo —cati ra.
10 Cuaha xaan cha cuahan ndusaca.
Chacan cuu cha quechaha saxini
xaan ra sandaru chahnu can, coto
cua cahni ra ta ra chi ra Paulu, ta cati
tuhun ra chi ra sandaru ra ti na cua
cu quihin ra ta ra chi ra Paulu. Tacan
ni sacacu ra chi ra nu iyo cuiti ra toho
ñuun ta ra, ta chandaca ndico ra chi
ra iti vehe cuarte can.
11 Inga cha cuaa, ta tichi ñumahna
queta tucu ra chahnu Jesuu nu iyo
ra Paulu, ta cati ra chi ra ti:
—Na cua cundee ini cun, vati ñuun
Roma cua cati tuhun tahun yoso
cuhva iye cuhva cha ni cati tuhun
cun ihya ñuun Jerusalén ya —cati ra.

Ni nduinuun ra judío ta ra ti cua cahni ra chi ra Paulu

12 Tuvi inga quivi, ta nduinuun ra
judío chi tahan ra ti cua cahni ra

chi ra Paulu. Cha iyo vaha tuhun
chi ra, ta quechaha cati ra chi
tahan ra ti:
—Ña cua cachi ca yo, ta ni ña cua
coho ca yo nda cua nda quivi cua
cahni yo chi ra Paulu —cati ra.
13 Yaha uvi xico ra ta ra, ta cha ni
nduinuun ra ta ra. 14 Cuahan ra ta
ra iti nuun ra sutu chahnu chi ra
chanihin, ta quechaha cati ra chi ra
ta ra ti:
—Cha iyo vaha tuhun cha ña cua
cachi ca ndi nda cua nda quivi cua
cahni ndi chi ra Paulu. 15 Maan
ndo chi ra chanihin cua sacoto
ndo chi ra sandaru chahnu can ti
cua quichi ndaca ra chi ra Paulu
iti nuun ndo ihya, vati cua nducu
tuhun vaha xaan ca ndo chi ra. Ña
cua queta ra Paulu ihya, vati cua
cahni ndi chi ra iti nu cua quichi ra
—cati ra ta ra.
16 Tacan cuu, ta chini sachin ra
Paulu tuhun yoso cuhva cua cahni
ra ta ra chi ra Paulu. Chacan cuu
cha cuahan ra vehe cuarte can, ta
quihvi ra, ta chaha ra cuenda chi
ra Paulu. 17 Tacan cuu, ta cana ra
Paulu chi iin ra capitán can, ta cati
ra chi ra ti:
—Na cua savahun tu manini cua
cundacon chi ra tivaa ya iti nuun ra
chahnu cuu xini, vati iyo cha cua
cati ra chi ra —cati ra.
18 Tacan cuu, ta ni chandaca ra
capitán chi ra iti nuun ra chahnu
can, ta quechaha cati ra capitán chi
ra chahnu can ti:
—Nacoto cun chi ra Paulu ra ndaa
ve caa ya. Cana ra chihin yu, ta cati
ra ti na cua cundaque chi ra tivaa
ya ihya, vati iyo cha cua cati ra
chihun —cati ra.
19 Tacan cuu, ta tiin ra chahnu
can ndaha ra tivaa, ta quee siin ra
iin chiyo, ta quechaha nducu tuhun
ra chi ra ti:
—¿Ñaan tiñu cuu cun chihin yu?
—cati ra.
20 Ta quechaha cati ndico ra tivaa
chi ra ti:
—Cha iyo vaha tuhun cha cua
cahan ra judío tu manini chihun,
vati cuni ra ti yutaan cua cundaca
ndico tucu cun chi ra Paulu nu
nducuiti ra chanihin ta ra. Cua
cati ra ti cuni nducu tuhun vaha
xaan ca ra chi ra Paulu, soco ña
ndicha ra. 21 Ña cua tasohun chi
ra, vati yaha uvi xico rai cuu ra, ta
cua cuindi xehe ra, vati cua cahni
ra chi ra. Cha ni nduinuun ra chi
tahan ra ti ña cua cachi ca ra, ta
ni ña cua coho ca ra nda cua nda
cua cahni ra chi ra. Vitin cha ndatu
vaha ra, vati saxini ra ti cua cuhva
cun ndatu cha cua cuhun ndico
tucu ra Paulu iti nuun ra chanihin
ta ra —cati ra.
22 Tacan cuu, ta cati tuhun ra
sandaru can chi ra ti:
—Ña cua cuhvon cuenda ti cha
sacoto cun tiñu can chihin yu —
cati ra, ta saña tahan ra chi ra.

Tachi ra sandaru chi ra Paulu nu iyo ra chahnu Félix

23 Tacan cuu, ta cana ra sandaru
chahnu chi uvi ra capitán, ta
quechaha cati ra chi ra ta ra ti:
—Cua tiso vaha ndo ndatiñu
ndo, vati cua cuhun ndo iti ñuun
Cesarea. Caa iin cha cheni cua
cuhun ndo, ta uvi ciendu sandaru
cua cuhun chi ndo. Cua cuhun
tahan inga uni xico uchi ra, ta cua

coso ra quiti, ta cua cuhun tahan
inga uvi ciendu ra cua cunaan
nduyu. 24 Cua cuhva tahan ndo quiti
cha cua coso ra Paulu can. Chacan
cuu cha cua cacu ra, ta cua queta
vaha ra nu iyo ra Félix ra ndaca
ñahan ñuhun ya —cati ra chi ra.
25 Tacan cuu, ta taa ra sandaru
chahnu tutu chi ra Félix can, ta
tehen ni cati ra chi ra:
26 "Yuhu ra Claudio Lisia tachi
yu iin tuhun na cumi chihun, yoho
tata Félix. 27 Tiin ñivi judío chi
rahya, ta cha cua cahni ñi chi ra,
ta quete chi sandaru yu nu iyo ñi
ta ñi. Sacacu i chi ra, vati chite ti
cha iyo ra cuenda ñuun Roma, 28 ta
cuni cote ñaan cuati cuni ñi chi ra.
Chacan cuu cha ni chandaque chi
ra nu iyo cuiti ndihi ra toho ñuun ta
ra. 29 Tacan cuu, ta nihin yu cuhva
ti cuni ra ta ra cuati chi ra cuenda
ley judío ni. Ñahni cuati cha ni
savaha ra, ta cua cahni yo chi ra
cuenda ley maan yo, ta ni ñahni
cha ni savaha ra, ta cua taa yo chi
ra ve caa. 30 Tacan cuu, ta quechaha
chite ti cha cuni cahni ra judío chi
ra. Chacan cuu cha quii xaan tachi
yu chi ra chihun, ta cati tuhin chi
ra cuni cuati chi ra ti cua yaha
tahan ra iti nuun cun, ta cua cati ra
ñaan cuati cuni ra chi ra." Tacan ni
taa ra Claudio chi ra Félix can.
31 Tacan cuu, ta quihin ra sandaru
chi ra Paulu cha cuaa can cuhva
cha ni cati tuhun ra sandaru
chahnu, ta chandaca ra chi ra iti
ñuun Antípatri. 32 Tuvi inga quivi,
ta cuahan ra Paulu chi ndihi ra
yoso quiti can iti ñuun Cesarea,
soco ndihi ca ra sandaru cuahan
ndico ra iti ñuun Jerusalén. 33 Tacan
cuu, ta queta ra Paulu ta ra ñuun
Cesarea, ta chaha ra sandaru tutu
can chi ra Félix ra ndaca ñahan
ñuhun can, ta chaha cuenda ra chi
ra Paulu chi ra. 34 Sacuaha ra cumi
tiñu can tutu can, ta quechaha
nducu tuhun ra chi ra Paulu ti:
—¿Ñaan nani ñuhun nu quichi
cun? —cati ra.
Ta cati ndico ra Paulu chi ra ti:
—Cha quichi yu iti ñuhun Cilicia
—cati ra.
35 Tacan cuu, ta cati ra cumi tiñu
can chi ra ti:
—Cua tasohi ñaan cha cua cati
cun chihin yu ndaa quivi cua quichi
ra cuni cuati chihun —cati ra.
Tacan cuu, ta cati tuhun ra ti cua
cumi ra sandaru chi ra Paulu vehe
nu ni chacoo ra chahnu Herode.

Tuhun ni cati ndico ra Paulu iti nuun ra Félix

24 Yaha uhun quivi, ta quichi
ra Ananía ra sutu chahnu
chi uvi uni ra chanihin iti ñuun
Cesarea, ta quichi tahan iin ra nani
Tértulo. Ra cahan chaha ñivi cuu
ra, ta cahan ra cuenda ra judío can
ta ra. Chaha ra ta ra cuenda chi ra
Félix ñaan cuati tiso ra ta ra chi
ra Paulu. 2 Tacan cuu, ta tachi ra
Félix tuhun ti cua quichi ndaca ra
sandaru chi ra Paulu. Tacan cuu, ta
quechaha tiso ra Tértulo cuati chi
ra Paulu, ta cati ra Tértulo can chi
ra Félix ti:
—Yoho tata chahnu, chaha ndi iin
tiahvi ndioo chihun, vati iyo vaha
xaan ndi. Chito vaha xaun, vati
vaha xaan tiso vahun tiñu niniin
ñuhun nu iyo ndi vitin. 3 Ndihi
maan ndi chaha xaan ndi tiahvi

ndioo chi maun, ta sacahnu xaan
ndi chihun, tata Félix. 4Na cua
cucahnu ini maun tasohun tuhun
cha cua cahan ndi, vati ndee xaan
ini maun, ta ña cua nducuee ca
ndi. 5Cha nihin ndi cuhva, vati ña
vaha ndee ni rai cuu rahya. Cha
ni sandusaca xaan ra nu iyo ñivi
judío nini cahnu nu ñuhun ñuñivi,
ta maan ra cuu xini cuenda iin ra
chacunani Jesuu ra quichi iti ñuun
Nazaret. 6Rahya cuni ra savaha
ra ndavaha ni ve ñuhun cahnu
ndi, soco tiin ndi chi ra, ta cuni
tachi tuni ndi chi ra cuhva cati ley
maan ndi. 7Tacan cuu, ta quichi ra
chahnu Lisia ra cuu xini ra sandaru,
ta tindaha ihni ra chi ndi, ta quihin
ra chi ra, 8ta cati tuhun ra Lisia
can ti na cua yaha ndi iti nuun cun,
vati cua tiso ndi cuati chi ra Paulu.
Tu cua sanahmon chi ra, cua coto
tahun ti cha ndicha tiso ndi cuati
chi ra —cati ra Tértulo can.
9Tacan ni cati tahan ndihi ra
judío can ta ra ti cha ndicha cuhva
ni cati ra Tértulo. 10Tacan cuu, ta
savaha ra cumi tiñu can iin seña ti
cua cahan ra Paulu. Tacan cuu, ta
quechaha cati ra Paulu chi ra ti:
—Cusii ini yu, vati maun cuu ra
cua tasoho yoso cuhva cua cati
ndico yu, vati chite ti cuaha cuiya
cha ndaca ñahan maun chi ñivi
iyo ñuhun ya. 11Tu cua nducu cun
cuhva, cua coto cun ti ña ta queta
uchi uvi quivi, ta cuahin iti ñuun
Jerusalén. Cuahin tican, vati cuni
sacahnu i chi ra Ndioo, 12ta ña
cahan yuhu yu chi ni iin ñivi, ta ni
ña sandusaque. Ñahni ndavaha ni
savahi ni ve ñuhun cahnu can ta ni
ve ñuhun cuati nu sacahnu tahan ñi
judío ta ni tichi ñuun. 13Ña cua cuu
cati ra chihun ti cha ndicha cuu cha
ni savahi cuati cuhva cuni tiso ra
chihin yu vitin. 14Chehe cua cati
yu chihun. Sacahnu i chi ra Ndioo,
ta ini ra Ndioo cuu ra cha sacahnu
ñivi ndi tiempu chahnu. Chinu ini
yu ndihi tuhun cha ni taa ra Moisee
cha cuu ley ndi, ta chinu tahan
ini yu ndihi tuhun cha ni taa ra ni
cahan cuenda ra Ndioo. Ndicha ti
sacahnu i chi ra Ndioo cuhva cati
ra Jesuu, ta ña vaha cha tacan cati
ñivi judío. 15Chinu ini yu ti cua
sanatacu ndico ra Ndioo chi ndihi
ñivi nu cuahan quivi cuhva chinu
tahan ini ñivi judío can. Cua natacu
ndico ñivi cha iyo vaha cuenda
ra Ndioo, ta cua natacu ndico
tahan ñivi ña iyo vaha cuenda ra.
16Chacan cuu cha nducu xain cuhva
cha cua coo vahi chi ra Ndioo chi
ndihi ñivi ndihi ni hora.
17'Cuaha cuiya ni chacoi inga
ñuhun, ta vitin quivi ya sa quichi
ndique ihya, vati cua tindei chi ñivi
cuu tahin cuenda ra Ndioo, ta iyo
tahan cha cua samani tahin chi ra
Ndioo. 18Tacan ni ndacu i, vati cha
ni chacoo ica yu cuenda ra Ndioo,
ta cua ndoo vaha ndico yu cuhva
iyo costumbre ndi, ta ni tahan ñivi
judío chihin yu ve ñuhun, ta ñican
cha quichi ñi iti ñuhun Asia. Ña
tuvi ñivi ni chacoo chihin yu, ta
yoni cahan yuhu tican. 19Yu cati ti
iyo cha cua quichi tahan ñican ihya
iti nuun maun, ta na cua tiso ñi
cuati chihin yu, tu cuni ndicha ñi
cuati chihin yu. 20Ñahni ñi quichi.
Chacan cuu cha na cua cati rahya
ta ra ñaan cuati cha ni savahi. Cha
ni nducu tuhun ra chihin yu quivi

chahin nu nducuiti ra. [21] Ñahni
cuati ni savahi, soco iyo iin tuhun
cha cana chai chi ra quivi can. Cati
yu chi ra ti quivi can cuni tachi
tuni ra ta ra chihin yu, vati cati yu
ti cua natacu ndico ñivi ndii. Tacan
ni cati yu chihin ra —cati ra Paulu.
[22] Chito vaha ra Félix yoso cuhva
chinu ini ñivi chi ra Jesuu. Chacan
cuu cha cati ra chi ra ta ra ti:
—Cha iyo vaha. Cua cuhun ndo
vitin. Na cua quichi xihna ra
chahnu Lisia, ta cua cati ndico yu
yoso cuhva cua ndoo tiñu ya —cati
ra.
[23] Tacan cuu, ta cati tuhun ra
Félix chi ra capitán ti ni cua cumi
ra chi ra Paulu, soco cua cuhva ra
ti cua tindee tahan amigu ra Paulu
ñaan cha cua cuni ñuhun ra, ta na
cua coo nuna ra Paulu suhva.
[24] Yaha suhva quivi, ta quichi tucu
ra Félix chi ña Drusila ñasihi ra, ta
ñahan judío cuu tahan maan ña.
Tacan cuu, ta cana ra Félix can chi
ra Paulu, ta tasoho ra tuhun cati
ra Paulu yoso cuhva chinu ini ñivi
chi ra Jesuu. [25] Cati tuhun ra Paulu
ti iyo cha cua coso vaha anima
ñivi cuenda ra Ndioo, ta cati tuhun
tahan ra ti na cua sacuenda vaha
ñi chi ñi, ta na ña cua savaha ca
ñi ndavaha ni cuhva cuni maan ñi,
ta cati tuhun tahan ra ti cua queta
quivi cha cua tachi tuni ra Ndioo
chi ñivi. Tacan cuu, ta quechaha
cuyuhvi ra Félix, ta cati ra chi ra ti:
—Cua cuhun cun vitin. Tu cua
cuyatin tuqui, cua cana ndico tuqui
chihun —cati ra.
[26] Cuni ra Félix cha cua cuhva
ra Paulu xuhun chi ra, ta cua
saña ra chi ra. Chacan cuu cha
cana ra Félix chi ra cuaha hora, ta
ndatuhun tahan ra chi ra. [27] Yaha
uvi cuiya, ta quee ra Félix cha cuu
ra tiñu can. Cuni ra savaha ra tu
manini chi ñivi judío. Chacan cuu
cha nacoo ra chi ra Paulu ve caa.
Tacan cuu, ta quihin ra Porcio Festo
tiñu can, ta quechaha ndaca ñahan
ra ñuhun can.

Yaha tahan ra Paulu iti nuun ra Festo

25 Tacan cuu, ta queta ra
Festo, ta quihvi ra cha cuu
ra tiñu. Yaha uni quivi, ta quee ra
ñuun Cesarea, ta cuahan ra iti ñuun
Jerusalén. [2] Tican quechaha cahan
ra sutu chahnu chi ra chanihin chi
ra Festo can, ta tiso ndico tucu ra
judío can cuati chi ra Paulu. Cahan
ndahvi ra chi ra Festo can, [3] ta
chica ra tu manini chi ra, vati na
cua tachi ndico ra chi ra Paulu iti
ñuun Jerusalén. Tacan ni savaha ra
judío can, vati saxini ndico tucu ra
ti cua cuindi xehe ra nu yaha iti, ta
cua cahni ra chi ra. [4] Tacan, ta cati
ra Festo chi ra ti:
—Cua ndoo ra Paulu ñuun
Cesarea. Inga suhva ca quivi, ta cua
cuhun ndico tuqui tican. [5] Chacan
cuu cha yu cati ti na cua cuhun
tahan ra ndiso tiñu ndo, ta na cua
tiso ra cuati chi ra Paulu tican, vati
saxini ndo ti cha ni savaha ra cuati
—cati ra.
[6] Vasi queta inga uchi quivi ndoo
nuun ca ra Festo ñuun Jerusalén
can, ta cuahan ndico ra iti ñuun
Cesarea. Tuvi inga quivi, ta cuahan
ra ve tiñu, ta cana ra ti cua quichi
ndaca ra sandaru chi ra Paulu.
[7] Tacan cuu, ta queta ra Paulu nu
ndaa ra. Tican cha iyo tahan ra

judío quichi ra iti ñuun Jerusalén.
Tuhva ra judío can nu inda ra Paulu,
ta cuaha xaan cuati tiso ra chi ra
Paulu, soco ña nihin ra cha cua cati
ra, vati ña ndicha ra. 8 Tacan cuu, ta
cati ndico ra Paulu chi ra Festo ti:
—Ñahni ni iin cuati savahi. Ña
savahi cuati cuenda ley ñivi judío,
ta ni ña savahi cuati cuenda ve
ñuhun cahnu ñi, ta ni ña savahi
cuati cuenda ra César ra cumi tiñu
cahnu iyo ñuun Roma —cati ra.
9 Cuni ra Festo savaha ra tu
manini chi ñivi judío, vati cuni
ra cha cua coo mani ñivi chi ra.
Chacan cuu cha nducu tuhun ra chi
ra Paulu ti:
—¿Atu cuni cun cuhun ndico cun
iti ñuun Jerusalén, ta cua cati ndico
main yoso cuhva cua ndoo tiñu ya
tican? —cati ra.
10 Ta cati ndico ra Paulu chi ra ti:
—Yuhu inde iti nuun cun, ta ndaca
ñahan cun cuenda ra César ra cumi
tiñu cahnu. Ihya cua cati ndico
maun yoso cuhva cua ndoo tiñu ya.
Ñahni cuati ni savahi chi ñivi judío
cuhva chito vaha xaun. 11 Ña nduqui
cuhva cha cua cacu i, vati ña savahi
ndavaha ni cha cua cuvi yu. Ña cuu
cuhva cuenda cun chihin yu chi
ñi judío can, vati ña ndicha ra cha
tiso ra cuati chihin yu. Yuhu cati ti
na cua cati ra chahnu César yoso
cuhva cua ndoo tiñu ya —cati ra.
12 Tacan cuu, ta quechaha cahan
ra Festo chi ra inda naan chi ra.
Tacan cuu, ta cati ndico ra chi ra
Paulu ti:
—Cha cati cun ti cuni cun na cua
cati maan ra César yoso cuhva cua
ndoo tiñu. Iti nuun maan ra cua
cuhun cun —cati ra.

Ni yaha tahan ra Paulu iti nuun ra chahnu Agripa

13 Yaha suhva quivi, ta queta ra
Agripa ra cuu rey cuenda ñivi judío
can. Queta ra chi ña Berenice ñuun
Cesarea can, ta sacahnu ñi chi ra
Festo. 14 Cuaha quivi ndunahan ñi
tican. Chacan cuu cha chaha ra
Festo cuenda chi ra Agripa yoso
cuhva iyo ra Paulu, ta cati ra chi ra
ti:
—Iyo iin ra nacoo ra Félix ve
caa, ta quee ra cha cuu ra tiñu.
15 Chahin ñuun Jerusalén, ta
chaha xaan ra sutu chahnu chi
ra chanihin cuenda chihin yu, ta
cuni ra ta ra ti na cua cahni yu chi
ra indi ve caa. Cati ndique chi ra
ta ra yoso cuhva iyo ndi, vati ra
cumi tiñu iyo cuenda ñuun Roma
cui. 16 Cati yu ti ña tuhva ndi tachi
tuni ndi chi ñivi, tu ña ta coto ñi
yoo rai ni tiso cuati chi ñi, tu ña
ta cati ndico ñi yoso cuhva saxini
suvi ni maan ñi. 17 Tacan cuu, ta
quichi tahan ra judío can ihya.
Chacan cuu cha ña nducuee que.
Tuvi inga quivi, ta cuahin ve tiñu,
ta tachi yu tiñu ti na cua quichi
ndaca ra sandaru chi ra Paulu.
18 Yuhu saxini ti cahnu xaan cuati
ni savaha ra, soco ñavi tacan ni
ticuati ra judío chi ra. 19 Cuni ra
judío cuati chi ra, vati ña sacuinu
ra cuhva iyo costumbre maan ra
judío can. Cahan tahan ra judío
can tuhun cuenda iin ra cha cunani
Jesuu. Cati racan ta ra ti cha chihi
ra Jesuu, soco ra Paulu cati ti iyo
ndito ra. 20 Tacan cuu, ta ña nihin
vahi cuhva ñaan tuhun cati ra ta
ra. Chacan cuu cha nducu tuhin chi

ra Paulu a ña cuni ra cuhun ra iti
ñuun Jerusalén, ta tican cua cati yu
yoso cuhva cua ndoo tiñu. [21]Tacan
cuu, ta cati ndico ra Paulu can ti
na cua cati maan ra chahnu César
yoso cuhva cua ndoo tiñu. Chacan
cuu cha cati tuhin ti na cua ndoo ra
ve caa nda cua nda quivi cua tachi
yu chi ra iti ñuun Roma nu iyo ra
César —cati ra Festo.

[22]Cati ndico ra Agripa chi ra ti:
—Na cua cucahnu ini maun cua
tasoho tahin chi ra Paulu ya —cati
ra.

Ta cati ra Festo chi ra ti:
—Yutaan cua tasohun chi ra, tu
cha tacan —cati ra.

[23]Tuvi inga quivi, ta quichi ndaca
ñivi chi ra Agripa chi ña Berenice,
ta taqui xaan sahma ndichin ñi.
Queta ñi vehe nu cua tasoho ñi
chi ra Paulu, ta quihvi tahan ñi
chi ra sandaru cahnu ta ra chi
ndihi ra mandoni ñuun can. Tacan
cuu, ta cana ra Festo ti cua quichi
ndaca tucu ra sandaru chi ra Paulu.
[24]Tacan cuu, ta quechaha cati ra
Festo chi ndihi ñivi nducuiti ti:
—Yoho ra chahnu Agripa, ta ndihi
ndioho yani xaa, na cua ndehe
ndo chi rahya. Ndihi ñivi judío
ticuati xaan ñi chi ra iti nuin ñuun
Jerusalén, ta ta ni cuhva cati ndico
tucu ñi ihya. Cuvaa ñi, ta cati ñi ti
na cua cuvi ra. [25]Saxini yu ti ñahni
cuati savaha ra, ta cua cuvi ra, soco
maan ra Paulu cati ti na cua cati
maan ra chahnu César yoso cuhva
cua ndoo tiñu. Chacan cuu cha
quechaha saxini yu ti cua tachi yu
chi ra nu iyo ra César. [26]Cua tachi
yu tutu chi ra chahnu can, soco
ña nihin yu cuhva ñaan tuhun cua
cati yu chi ra. Chacan cuu cha cati
yu ti cua quichi ra Paulu iti nuun
ndo, ta vitin inda ra ihya iti nuun
cun, yoho tata Agripa. Chacan cuu
cha cua tasohun ñaan tuhun cua
cati ra, ta cua cati ndico cun yoso
cuhva cua saxini cun. Tacan ni cua
cote ñaan tuhun cua tachi yu chi ra
chahnu César. [27]Tacan cati yu, vati
saxini yu ti ña vaha cha cua tachi
yu chi ra Paulu ra iyo ve caa ya iti
nuun ra chahnu can, ta ña cua cati
yu ñaan cuati ni savaha ra —cati
ra.

Tuhun ni cati tuhun ra Paulu chi ra chahnu Agripa

26 Tacan cuu, ta cati ra
Agripa chi ra Paulu ti:
—Cha cuu cati ndico cun vitin —
cati ra.

Tacan cuu, ta naquihin ra Paulu
ndaha ra, [vati sacahnu ra chi ra,]
ta quechaha cati ndico ra chi ra ti:

[2]—Yoho tata Agripa, cusii ini
xaan yu, vati chaha maun ndatu
chihin yu vitin, ta cua cuu cati
ndique chihun yoso cuhva cha ni
savahi, vati cuaha xaan ticuati
ñivi judío chihin yu. [3]Cusii ini yu,
vati chito cun yoso cuhva iyo ñivi
judío. Chito cun yoso cuhva iyo
costumbre ñi, ta chito tahun ñaan
tuhun cahan xaan ñi chi tahan ñi.
Chacan cuu cha cahan ndahvi yu
chihun vitin ti na cua cundee ini
cun, ta cua tasohun cha cua cati yu
chihun.

Cuhva ni chacoo ra Paulu, ta ña ta cuinu ini ra chi ra Jesuu

[4][Ni vii cahan ra Paulu chi ra
Agripa:]

’Ndihi ñivi judío chito ti vaha
xaan cha vachi cuahnu i cuenda
maan ñi. Chito ñi yoso cuhva ni
chacoi cha cui ra luhu iti ñuin, ta
chito tahan ñi yoso cuhva ni chacoi
ñuun Jerusalén. 5 Cuaha cuiya cha
nacoto ñi chihin yu. Tu cua cuhva
ñi cuenda, cua cati cachin ñi ti
cha cui iin ra fariseo, ta ica xaan
ca ra fariseo cuenda ley sacahnu
maan ñivi judío can. 6 Vitin cuni
tachi tuni ñivi judío chihin yu, vati
chinu ini yu ti cua natacu ndico
ñivi ndii cuhva ni cati ra Ndioo chi
ñivi ndi tiempu chahnu, 7 ta ta ni
cuhva chinu tahan ini ndihi ñivi
judío. Chacan cuu cha cundee ini
ñi, ta satiñu ñi cuenda ra Ndioo
nduvi ta niñu, ta tacan ni ticuati ñi
chihin yu, vati chacan ni chinu ini
yu, yoho tata chahnu. 8 Ña vaha cha
saxini ndo ti ña cua cuu cuhva ra
Ndioo tu ndee ini chi ñivi ndii, ta
cua natacu ndico ñi.

Cuhva ni cani tahan ra Paulu chi ñivi Ndioo nu ni quichi quivi

9 [Ni vii cahan ra Paulu chi ra
Agripa:]
’Iti chata ni saxini tahin ti nini
xaan cua savahi ndavaha ni chi
ñivi chinu ini chi ra Jesuu ra ñuun
Nazaret. 10 Tacan ni savahi ñuun
Jerusalén, ta chaha ra sutu chahnu
ndatu chihin yu. Chacan cuu cha
taa xain chi ñivi Ndioo can ve caa,
ta nduinuun tahin chi ñivi chahni
chi ñivi Ndioo. 11 Ndihi ni quivi
cuahin ve ñuhun nu sacahnu ñi chi
ra Ndioo, ta cani yu chi ñi. Tacan
ni sanini yu chi ñivi Ndioo na cua
cahan ñi ndavaha ni chi ra Jesuu,
vati xaan xaan cuni yu ndehi chi ñi.
Chacan cuu cha chahin ñuun cani,
ta cani tahan xain chi ñivi Ndioo
tican.

Cati tuhun tucu ra Paulu yoso cuhva ni nihin ra chi ra Jesuu

(Hch. 9.1-19; 22.6-16)

12 [Ni vii cahan ra Paulu chi ra
Agripa:]
’Tacan cuu, ta quihin yu ndatu chi
ra sutu chahnu, ta chaha tahan ra
tu ndee ini chihin yu cha cua tai
chi ñivi Ndioo ve caa, ta cuahin
iti ñuun Damasco. 13 Yoho tata
chahnu, yu cati ti ta maan hora cuu
chi, ta ni vii cuahin iti, ta ndehi
ti tuun iin ñuhun chihin yu chi ra
cuahan chihin yu. Iti siqui tuun
chi, ta ndichin ca chi chi ri nicandi.
14 Ndihi ndi quehni ndi nu ñuhun,
soco yuhu ni chini cha ni cahan
iin ndusu chihin yu. Tuhun hebreo
cahan chi, ta ra Jesuu cuu ra cati
chihin yu ti: “Yoho Saulu, ña vaha
cha cani tahun chihin yu, ta suvi ni
chi maun sandoyo ñuhun cun,” cati
ra, 15 ta quechaha nducu tuhun yu
ti: “¿Yoo cahan, ta tata?” cati yu, ta
cati ndico ra chihin yu ti: “Yuhu
ra Jesuu cui, ta cani tahan xaun
chihin yu. 16 Cua cuinda ndico cun.
Cha ni ndehun chihin yu, vati ni
nacachi main chihun, ta cua satiñu
cun tiñu yu, ta cua cati tuhun cun
chi ñivi yoso cuhva cha ni ndehun
chihin yu vitin quivi ya, ta cua
cati tuhun tahun yoso cuhva cua
ndehe ndico tucu cun chihin yu
inga chaha. 17 Cua tindei chihun.
Chacan cuu cha ña cua cuu savaha
ñivi judío ndavaha ni chihun, ta
ni ña cua cuu savaha ñivi cuu inga
tucu ñivi ndavaha ni chihun. Vitin

tava tiñu yu chihun, vati cua cuhun
cun nuun iyo ñivi cuu inga tucu
ñivi. 18 Chacan cuu cha cua cuinu
ini ñi chihin yu, vati cua saña ihni
ñi ndavaha ni ndacu ñi, ta cua
quechaha cuinu ini ñi chihin yu.
Ña cua savaha ca ñi cuhva cati run
cuihna, soco cua savaha ñi cuhva
cuni ra Ndioo. Chacan cuu cha cua
naan cuati ndacu ñi, ta cua coo
vaha ñi chihin yu cuhva iyo ñivi
chinu ini chihin yu," cati ra Jesuu
chihin yu.

Tasoho ra Paulu cuhva ni cati ra Ndioo chi ra

19 [Ni vii cahan ra Paulu chi ra
Agripa:]
'Chacan cuu cha savahi cuhva
cati ra Jesuu cha ni cahan ra
chihin yu iti, tata chahnu. Ni vii
iyo ra iti siqui andivi, ta cahan ra
chihin yu. 20 Cati tuhin chi ñivi
ti na cua saña ihni ñi ndavaha ni
ndacu ñi, ta na cua cuinu ini ñi chi
ra Jesuu, ta na cua savaha ñi cha
vaha cuhva ndacu ñivi chinu ini
chi ra Jesuu. Tacan ni cati tuhun
xihne ñuun Damasco, ta tacan ni
cati tuhun tahin ñuun Jerusalén.
Ini tuhun cati tuhun tahin niniin
ñuhun Judea, ta suvi ni tuhun can
cati tuhun tahin chi ñivi cuu inga
tucu ñivi iyo inga ñuhun. 21 Chacan
cuu cha tiin ñivi judío chihin yu ve
ñuhun cahnu can, ta cuni cahni ñi
chihin yu. 22 Cha tindee ra Ndioo
chihin yu nda cua nda vitin, ta ni
vii cati tuhin tuhun ra chi ndihi
ñivi. Cati tuhin chi ñivi cahnu, ta
ta ni cuhva cati tuhin chi ñivi
ndahvi. Iti chata tiempu chahnu
cha cati tuhun ra ni cahan cuenda
ra Ndioo, ta cati tuhun tahan ra
Moisee. Cati tuhun ra ta ra yoso
cuhva cua coo ra Jesuu nu cuahan
quivi, 23 ta chaha ra ta ra cuenda
yoso cuhva cua ndehe ra cuu Cristo
tu ndoho, ta cua cuvi ra, ta cua
natacu ndico ra tañu ñivi ndii. Suvi
ra cuu ra natacu ndico xihna cuii,
vati ni tava tiñu ra Ndioo chi ra, ta
cua sacacu ra chi ñivi nu iyo ñi chi
tu ndoho. Tacan ni chaha ra Cristo
cuenda chi ñivi judío ti tacan ni cua
nduvaha anima ñi, ta ta ni cuhva
chaha tahan ra cuenda chi ñivi cuu
inga tucu ñivi ti cua nduvaha tahan
anima ñi. Ini tuhun cati tuhun ra
ni cahan cuenda ra Ndioo iti chata,
ta suvi ni tuhun can cha cati tuhun
tahin vitin —cati ra Paulu.

Cati tuhun ra Paulu ti na cua cuinu tahan ini ra Agripa chi ra Jesuu

24 Tacan ni cati ndico ra Paulu
chi ra Agripa ta ra, ta nihin xaan
quechaha cati ra Festo chi ra Paulu
ti:
—Ña vaha cuni xini cun, yoho
Paulu. Ña vaha cuni xini cun, vati
cuaha xaan cha sacuahun —cati ra.
25 Ta cati ndico ra Paulu chi ra
Festo can ti:
—Tata chahnu, iyo vaha xini yu, ta
tuhun ndicha tuhun vaha cati tuhin
chihun. 26 Chito vaha ra chahnu
Agripa ya ñaan tuhun cati tuhin. Ña
saxini yu cha cati tuhin chi maan
ra, vati chite ti chito ra ndihi tuhun
cha cati tuhin chihin ndo. Chito
ra ti chito ndihi ñivi yoso cuhva ni
chacoo ra Jesuu nu ñuhun ñuñivi ya
—cati ra chi ra Festo.
27 Tacan cuu, ta cati ndico ra
Paulu chi ra Agripa ti:

—Yoho tata Agripa, yuhu chito
vahi cha chinu ini cun tuhun cha
cati ra ni cahan cuenda ra Ndioo iti
chata —cati ra Paulu.
28 Ta cati ndico ra Agripa chi ra
Paulu ti:
—Vasi saxini cun ti yatin xaan cua
cuinu ini yu chi ra Jesuu —cati ra.
29 Ta cati ndico ra Paulu chi ra ti:
—Yuhu cahan chi ra Ndioo ti na
cua cuinu tahan ini cun chi ra
Jesuu. Vasi vitin, vasi cua nducuee,
soco cuni yu na cua cuinu tahan ini
ndihi ndo. Cha ni chini soho ndo
cha cati yu vitin, ta cuni xain cha
cua coo ndo cuhva iyo yu, soco ña
cuni yu cha cua cuindi tahan ndo
ve caa cuhva indi yu —cati ra.
30 Tacan cuu, ta ni chacuinda ra
chahnu Agripa can chi ra Festo chi
ña Berenice chi ndihi ra iyo cuiti
tican, 31 ta quee ñi, ta quechaha cati
ñi chi tahan ñi ti:
—Ñahni cha ni savaha racan cha
cua cuvi ra. Ñahni cha ni savaha ra
cha cua ndoo ra ve caa —cati ñi.
32 Ta cati ra Agripa chi ra Festo ti:
—Xihna ca ni vii cuu saña cun chi
ra Paulu, soco vitin ña cua cuu ca,
vati cha ni cati ra ti ra César cuu ra
cua tiso vaha tiñu —cati ra chi ra.

Tachi ra cumi tiñu chi ra Paulu iti ñuun Roma

27 Tacan cuu, ta saxini ra
cumi tiñu can ti cha cua
cuhun ra Paulu iti ñuhun Italia nu
iyo ra César. Tacan cuu, ta quihin
cuenda iin ra capitán chi ra Paulu
chi inga ra indi ve caa cuhva cati ra
cumi tiñu. Julio nani ra capitán can,
ta iyo tahan ra cuenda ra sandaru
ra Augusto, [ta yuhu cuahan tahin
chi ra]. 2 Cuahan tahan ra Aristarco
ra ñuun Tesalónica cha iyo cuenda
ñuhun Macedonia, ta quihin ndi iin
tundoo quichi iti ñuun Adramitio,
ta cua yaha chi ñuun cha iyo yu
tañuhun cha iyo cuenda ñuhun
Asia. Tacan cuu, ta quee ndi cuahan
ndi. 3 Tuvi inga quivi, ta queta ndi
ñuun Sidón. Vaha xaan savaha ra
Julio chi ra Paulu, vati chaha ra
Julio can ndatu chi ra ti cua cuhun
nuun ra nu iyo amigu ra ñuun can,
ta cua cuhva ñi ñaan cha chini
ñuhun ra. 4 Tacan cuu, ta quihvi
ndico ndi tichi tundoo tican, ta
quee tucu ndi cuahan ndi. Yaha
ndi ñuhun Chipre, ta nacoo ndi chi
chi chiyo satin ndi, vati nihin xaan
quichi tati inga chiyo ñuhun can.
5 Cha yaha ndi iti yu tañuhun cha
iyo cuenda ñuhun Cilicia, ta yaha
ndi iti yu tañuhun cha iyo cuenda
ñuhun Panfilia, ta queta ndi ñuun
Mira cha iyo cuenda ñuhun Licia.
6 Tican ñuun Mira can nanihin
ra capitán can inga tundoo cha iyo
cuenda ñuun Alejandría, ta cuahan
chi iti ñuhun Italia. Chacan cuu cha
cati tuhun ra ti cua quihvi tahan ndi
tichi tundoo can. 7 Tacan cuu, ta quee
ndico ndi cuahan ndi. Cuaha quivi
cuahan cuee ndi, ta cuaha tu ndoho,
ta queta ndi yatin ñuun Gnido. Ña
cuu ca cuhun tundoo iti nuun, vati
nihin xaan quichi tati. Chacan cuu
cha yaha ndi yatin ñuun Salmón, vati
yaha ndi yatin yu tañuhun cha iyo
cuenda ñuhun Creta, ta ñahni xaan
tati caa tican. 8 Cuaha tu ndoho yaha
ndi niniin yu tañuhun cha iyo cuenda
ñuhun Creta can. Tacan cuu, ta queta
ndi yatin ñuun Lasea nu nani chi nu
chacuiñi vaha tundoo.

9 Yaha xaan quivi, ta ña cuu ca
cunu tundoo, vati cha queta quivi
cha nihin xaan iyo tati, ta cha yaha
vico cha ni chacoo ndita ñivi judío.
Ña cuu ca cuhun tundoo can, coto
cua ndoyo ñuhun chi. Chacan cuu
cha chaha ra Paulu cha chini tuni
chi ra ta ra, 10 ta cati ra chi ra ti:
—Yani xaa, yuhu saxini ti tu cua
cuhun yo, cua coo xaan tu ndoho
chi yo, ta cuaha xaan cua ndoyo
ñuhun. Cua ndoyo ñuhun carga, ta
cua ndoyo ñuhun tahan tundoo, ta
vasi cua ndoyo ñuhun tahan maan
yo —cati ra.
11 Ña tasoho ra capitán cha cahan
ra Paulu, soco tasoho ra cha cahan
ra sacunu tundoo can chi ra cuu
chitoho chi. 12 Ña vaha cha cua
ndoo tundoo tican nu chacuiñi chi,
vati cua cuun xaan savi, ta nihin
xaan cua coo tati quivi vichin can.
Chacan cuu cha ndihi ca ra cati ra
ti:
—Na cua quee iti yo tihya, vati
vasi cua cundee queta yo iti ñuun
Fenice cha iyo suvi ni cuenda
ñuhun Creta ya. Cua coo vaha
tundoo tican ñuun can, vati ña cua
yaha xaan tati quivi vichin, vati
ndehe ñuun can iti chiyo cana
nicandi —cati ra ta ra.

Nihin xaan caa tati nu nduta

13 Tacan cuu, ta quechaha iyo tati,
soco ña nihin xaan. Chacan cuu
cha saxini ra ta ra ti cua cuu cuhun
ra cuhva ni saxini ra. Chacan cuu
cha quee ndico ndi cuahan ndi,
ta yatin yu tañuhun can cuahan
ndi. 14 Ña nducuee, ta nihin xaan
quechaha yaha tati. Iti ñuhun
Creta quichi tati can, ta nihin xaan
yani chi tundoo. Tati quichi iti
chiyo nu cana nicandi cuu chi, cati
ñivi, 15 ta ña cuu ca yaha tundoo
iti nuun, vati nihin xaan quichi
tati can. Chacan cuu cha chico
coo tundoo, ta sacuhun tati can
chi chi. 16 Tacan cuu, ta yaha ndi
iin ñuhun nani Clauda. Ña nihin
xaan caa tati nu yaha ndi tican, ta
naquihin ndi lancha luhu cha xita
tundoo can iti chata chi, [coto cua
ndoyo ñuhun chi,] soco cuaha xaan
tu ndoho. 17 Sandaa ndi lancha
can tichi tundoo cahnu. Tacan
cuu, ta quechaha cava nuun ra ta
ra yoho nahnu chi maan tundoo
cahnu can, ta chuhni ra ta ra chi
chi, vati saxini ra ti tacan ni ña cua
tahvi cuati tundoo. Tacan cuu, ta
quechaha cuyuhvi ra, coto cua yani
tundoo can nu Sirte nu samondo
xaan nduta can yuti. Chacan cuu
cha sanuun ra sahma cha cuhun
tati, ta sacunu chi chi tundoo, ta
tacan ni sacuhun tati chi chi. 18 Tuvi
inga quivi, ta quechaha savita ra
ta ra carga tichi nduta, vati nihin
xaan ndava tundoo savaha tati can,
[ta tacan ni nduyahma chi]. 19 Tuvi
ndico inga quivi, ta savita tahan ra
ndihi cha iyo cuenda tundoo can.
20 Cuaha quivi ña ndehe ca ndi chi
ri nicandi, ta ni ña ndehe ca ndi chi
ri tiñu, [vati chasi vico can]. Tacan
cuu, ta quechaha saxini ndi ti ña
cua cuu ca cacu ndi, vati nihin
xaan caa tati, ta cuun xaan savi.
21 Cuaha quivi ña chachi ra ta ra.
Chacan cuu cha quechaha cati ra
Paulu chi ra ta ra ti:
—Ndioho yani xaa, ña ni tasoho
ndo cha cahin chi ndo, vati ña
vaha cha ni quee iti yo ñuhun

Creta can. Chacan cuu cha ndehe
yo tu ndoho vitin, ta cuaha xaan
ni ndoyo ñuhun yo. 22 Vitin cati
yu ti na cua cundee ini ndo, vati
yoni cua cuvi. Maan tundoo ni cua
ndoyo ñuhun. 23 Chito ndo ti chi
ra Ndioo cui, ta satiñu yu cuenda
ra. Tava tiñu ra Ndioo iin tatun
Ndioo cuni, ta quichi ra chihin
yu, 24 ta cati ra chihin yu ti ña cua
cuyuhvi yu, vati iyo cha cua yahi
iti nuun ra César. Cati ra Ndioo
ti cua savaha ra tu manini chihin
yu, vati cua cacu main, ta cua cacu
tahan ndihi ra iyo tichi tundoo ya,
cati ra. 25 Chacan cuu cha yu cati
ti na cua cundee ini ndo, yani xaa.
Chinu ini yu chi ra Ndioo, ta chite
ti cua savaha ra cuhva cati tatun
ra chihin yu. 26 Iyo cha cua yani
tundoo ya iin ñuhun cha iyo mahñu
tañuhun ya —cati ra.
27 Cha ni queta chahun quivi cha
cuahan ndi tacan ni. Cha cuaa
cuu chi, ta tacan ni cuahan maan
tundoo tañuhun Adria can. Vasi
sava ñuun cuu chi, ta quechaha
saxini ra satiñu chi tundoo can
ti yatin iyo ñuhun. 28 Chacan cuu
cha ni ticuhva ra yoso cuhva cunu
nduta can nu yaha ndi, ta ndehe ra
ti queta oco chahun iin metro. Yaha
ndi suhva ca iti nuun, ta ni ticuhva
ndico tucu ra, ta ndehe ra ti queta
oco ucha metro. 29 Yuhvi xaan ra
ta ra, coto cua yani yuu chi tundoo
can, ta cua tahvi cuati chi. Chacan
cuu cha sanuun ra cumi caa tichi
nduta iti suhma chi, vati caa cha
cua sacuiñi tundoo can sanuun
ra. Tacan cuu, ta cuni xaan ra cha
na cua cundichin. 30 Tacan cuu, ta
lancha luhu sanuun ra satiñu chi
tundoo can nu nduta, vati cati ra
ti tacan ni cua sanuun tucu ra caa
cha cua sacuiñi tundoo iti nuun
chi, soco sandahyu ñahan ra. Tacan
ni savaha ra, vati cuni ra cunu ra.
31 Chacan cuu cha quechaha cati ra
Paulu chi ra capitán chi ndihi ra
sandaru ti:
—Tu ña cua ndoo racan tichi
tundoo ya, ña cua cuu cacu maan
ndo —cati ra.
32 Tacan cuu, ta ni chahnda ra
sandaru can yoho nuhni lancha can,
ta cuahan chi tacan ni.
33 Ni vii vachi cundichin, ta
quechaha cati ra Paulu chi ndihi ra
ta ra ti:
—Na cua cachi ndo. Vitin cua
queta chahun quivi cha ña chachi
ndo, ta ni ña quixi ndo. 34 Chacan
cuu cha cati yu ti na cua cachi
ndo suhva, vati tacan ni cua coo
ndico tu ndee ini chi ndo, ta cua
cuu tahan suta ndo. Tacan ni cua
cacu ndo, vati yoni cua tahan ca tu
ndoho ni suhva —cati ra.
35 Cha ndihi cahan ra Paulu tuhun
can, ta quihin ra iin paan, ta ndehe
ndihi ra ti chaha ra iin tiahvi ndioo
chi ra Ndioo, ta tahvi ra paan can,
ta quechaha chachi ra. 36 Tacan ni
chacoo ndico tu ndee ini chi ndihi
ra, ta chachi tahan ra ta ra suhva.
37 Uvi ciendu uni xico chahun iin
ñivi cuu ndi iyo tichi tundoo can.
38 Chachi ra ta ra, ta ndaha ini ra.
Chacan cuu cha savita ra ndihi ca
chiti trigu tichi nduta, ta tacan ni
nduyahma ca tundoo can.

Cha tahvi cuati tundoo can

39 Tacan cuu, ta chacundichin, ta
ndehe ra ta ra ti yatin caa ñuhun

can, soco ña nihin ra cuhva ñaan
ñuhun cuu chi. Ndehe ra cha iyo
iin tuñiin, ta vii xaan caa yuti yu
tañuhun can. Tu cua cuu, cuni ra
sacunu ra tundoo tican. [40]Tacan
cuu, ta ni saña ra caa cha sacuiñi
chi maan tundoo can. Tacan ni
nacoo ra caa can, ta ndachi ndico
ra yoho cha cunuhni vitu cha sico
coo chi maan tundoo, ta sandaa
ndico ra sahma can iti siqui, vati
cua sacunu ndico tati can tundoo.
Tacan ni cuahan chi iti yu tañuhun
can. [41]Cha cua yaha tundoo nu
quihvi ndii, ta nihin xaan tuchi chi
xini chi nu chacundasi ndii can.
Chicu vaha xini chi, ta ña ni tuñu
ca chi, ta quechaha tahvi cuati
suhma chi, vati nihin xaan yani
nduta chi chi. [42]Iyo ra sandaru
cuni cahni ra chi ra iyo ve caa, coto
cua suta ra nu nduta can, ta cua
quee ra iti yu tañuhun, ta cua cunu
ra, [43]soco ra capitán can ña cuni
ra cha cua cuvi ra Paulu. Chacan
cuu cha ña chaha ra cha cua cahni
ra sandaru chi ra ta ra, soco cati
tuhun ra ti ndaa ra tuhva suta cua
capa xihna ra tichi nduta, ta cua
quee ra iti yu tañuhun, [44]ta cati
tuhun tahan ra ti ndihi ra ña tuhva
suta—cua coso ra nu vitu—ñaan
vitu cuu chi a vitu vaha a vitu
tundoo can cha ni tahvi cuati.
Tacan ni cacu ra ta ra, vati cundee
quee ndihi ra yu tañuhun can.

Queta ra Paulu ñuhun Malta

28 Tacan ni cacu ndi, ta cati
ñivi iyo tican ti Malta nani
ñuhun can cha iyo mahñu tañuhun
can. [2]Ni cundahvi ini ñi chi ndi, ta
satahan ñi ñuhun, vati cuun savi,
ta vichin xaan ndi cuu. Tacan ni
tindee ñi chi ndi. [3]Naquihin tahan
ra Paulu yutun cuati, ta tihi ra chi
chi nu ñuhun can. Tacan cuu, ta
quee iin ri coo, vati ihni suhva
ñuhun can, ta tiin ri ndaha ra
Paulu, ta ña cuni ri saña ri. [4]Ndehe
ñivi iyo ñuun can ti cha ndita caa
ri ndaha ra, ta quechaha cati ñi chi
tahan ñi ti:
—Ndicha ti ra chahni ñivi
cuu rahya. Cha ni cacu ra nuun
tañuhun, soco ña chaha ra Ndioo
cha cua coo ca ra nu ñuhun ñuñivi
ya —cati ñi.
[5]Tacan cuu, ta naquisi ra Paulu
ndaha ra, ta quehni ri coo can nu
cayu ñuhun, ta ñahni cha ni tahan
ra. [6]Ñican ndatu ñi, vati saxini ñi
ti cua sacutu chi ndaha ra, ta quii
xaan cua cuvi ra, soco nahan xaan
ndatu ñi, ta ndehe ñi ti ñahni cha
ni tahan ra. Chacan cuu cha saxini
ndico tucu ñi, ta cati ñi ti:
—Ndioo cuu ra —cati ñi.
[7]Tican iyo iin rai nani Publio, ta
racan cuu ra ndaca ñahan ñuhun
can. Yatin nu satahan ra ta ra
ñuhun can iyo yama ra Publio chi
vehe ra, ta quihin cuenda vaha ra
chi ndi. Tacan ni ndoo nuun ndi
vehe ra uni quivi, ta ndehe vaha
xaan ra chi ndi. [8]Nihin xaan caa
sutu ra Publio can, vati cuhvi xaan
ra. Iyo cahni chi ra, ta chiyo xaan
ra. Chacan cuu cha tuhva ra Paulu
nu caa ra, ta quechaha cahan ra
Paulu chi ra Ndioo, ta tiso ra ndaha
ra chi ra chahnu can, ta nduvaha ra.
[9]Tacan cuu, ta quichi ndihi ca ñivi
cuhvi iyo ñuhun can, ta nduvaha
tahan ñi. [10]Cuaha xaan cha samani
ñi chi ndi, ta queta quivi cha cua

cuhun tucu ndi, ta chaha ñi ndihi
cha chini ñuhun ndi.

Queta ra Paulu ñuun Roma

11 Yaha uni yoo, ta quihin tucu ndi
inga tundoo. Cha iyo tundoo can
suvi ni cuenda ñuun Alejandría, ta
yoso ita niñu xinihin xini chi. Iin
ita niñu can nani Cástor, ta inga
chi nani Pólux. Quivi vichin can
cha ndoo nuun tahan tundoo can
suvi ni tican ñuhun Malta can.
12 Tacan cuu, ta quee ndi ñuhun
can, ta cuahan ndi, ta queta ndi
ñuun Siracusa, ta ndoo nuun ndi
uni quivi. 13 Tican quee ndico ndi
chi tundoo, ta yaha ndi yatin yu
tañuhun cha iyo cuenda ñuhun
can, ta queta ndi ñuun Regio. Tuvi
inga quivi, ta quichi tati chiyo iti
xuu. Chacan cuu cha quee tucu
ndi, ta cuahan ndi iti nuun ca.
Tuvi inga ndico quivi, ta queta
ndi ñuun Puteoli, ta quee ndi tichi
tundoo can. 14 Suvi ni tican nanihin
ndi chi ñivi Ndioo, ta cuni xaan
ñi cha cua ndoo nuun ndi chi ñi
una quivi. Tacan cuu, ta cuahan
ndi iti ñuun Roma. Chi chaha ndi
cuahan ndi. 15 Tacan cuu, ta tican
chini ñivi Ndioo tuhun ti cha vachi
ndi. Chacan cuu cha cuahan ñi iti
can, vati cuni satahan iti ñi chi
ndi. Iyo ñi quichi satahan ñi chi
ndi ñuun Foro Apio, ta iyo inga ñi
quichi satahan ñi chi ndi ñuun Tres
Tabernas. Tacan, ta ndehe ra Paulu
chi ñi, ta ni chacoo ca tu ndee ini
chi ra, ta chaha ra tiahvi ndioo chi
ra Ndioo. 16 Tacan cuu, ta queta ndi
ñuun Roma, ta chaha ra capitán ti
ndoo nuna ra Paulu. Iin tuhun ni ra
sandaru cumi chi ra vehe nu iyo ra.

Cati tuhun ra Paulu tuhun Ndioo ñuun Roma

17 Yaha uni quivi, ta cana ra Paulu
chi ra cuu xini cuenda ñivi judío
cha iyo ñuun Roma can. Tacan cuu,
ta nducuiti ra ta ra, ta quechaha
cati ra Paulu chi ra ti:
—Yani xaa, ñahni cuati cha ni
savahi chi ñivi judío tahan yo. Ni
sacuinu i costumbre chahnu cha
sacahnu ñivi yo iti chata, soco tiin
ñivi chihin yu ñuun Jerusalén, ta
chaha cuenda ñi chihin yu chi ra
iyo cuenda ñuun Roma. 18 Sanahma
ra chihin yu, ta cuni saña ra chihin
yu, vati ñahni cuati savahi cha cua
cuvi yu. 19 Ña cuni yu cuati chi ñivi
judío tahan yo, soco iyo cha cati yu
ti ra César cuu ra cua tiso vaha tiñu,
vati ña chaha ñi cha cua saña tiñu
chihin yu. 20 Chacan cuu cha cane
chihin ndo, vati cuni cahin chi ndo.
Cuni ndatuhin chi ndo, vati chinu
tahan ini yu ti cua sacacu ra Ndioo
chi ndihi yo chi tu ndoho cha iyo
chihin yo, ta ta ni cuhva ni chinu
tahan ini ndihi ñivi judío tahan
yo. Nuhni cadena caa ya chihin yu,
vati tacan ni chinu ini yu —cati ra
chi ra ta ra.
21 Tacan cuu, ta cati ndico ra ta ra
chi ra Paulu ti:
—Ñahni tutu cuenda maun quichi
cha tachi ra judío can chi ndi. Iyo
ñivi tahan yo quichi ñi iti tican
ñuun Jerusalén, soco ñahni cha
cati ñi cuenda yoho. 22 Cuni tasoho
tahan ndi chihun, ta cuni coto ndi
yoso cuhva saxini maun, vati chito
ndi ti cha cati ñivi nini cahnu nu
ñuhun ñuñivi ti ña vaha ñivi cuu
ñivi ra Jesuu —cati ra ta ra.

23 Tacan, ta cati ra judío can ta
ra ndaa quivi cua nducuiti tucu
ra. Tacan cuu, ta tuvi xaan ñivi
quichi vehe nu iyo ra Paulu quivi
can, ta cati tuhun cachin ra Paulu
chihin ñi yoso cuhva cua cundaca
ñahan ra Ndioo. Cati tuhun ra ti
cha ni chaha ra Moisee cuenda
tiempu chahnu yoso cuhva cua coo
ra Jesuu, ta ta ni cuhva cati tuhun
tahan ra ni cahan cuenda ra Ndioo
iti chata. Tacan ni cati ra Paulu,
vati cuni ra cha cua cuinu tahan
ini ñi chi ra Jesuu, ta nduvi nduvi
cati tuhun ra chi ñi. 24 Tacan cuu,
ta iyo ñivi chinu ini cha cati tuhun
ra Paulu, soco inga ñi ña chinu ini
ñi. 25 Ña nduinuun ñi ta ñi, ta cuni
cuhun ñi iti vehe ñi, soco ni vii
cahan ra Paulu inga tuhun chi ñi,
ta cati ra ti:
—Vaha xaan ni cati ra Tati Ndioo
chi ra Isaía cuenda ñivi yo tiempu
chahnu, vati cati ra ti cua cuhva ra
Isaía can cuenda chi ñi, ta tuhun ya
cati ra Tati Ndioo chi ra:
26 Cua yaha cun iti nuun ñivi ya,
ta cua cati cun chi ñi ti
ni vii chini soho ndo tuhun
Ndioo,
soco ña nituni ini ndo.
Ndicha cha ndehe ndo yoso
cuhva iyo ra Ndioo,
soco ña chito ndo ñaan cha cuu
cha ni ndehe ndo.
27 Tacan ni cua cati cun,
vati ndava xaan anima ñi,
coto cua nduvaha anima ñi.
Ña cuni ñi tasoho ñi,
coto cua cutuni ini ñi.
Ña cuni ñi nducu ñi cuhva,
coto cua coto ñi ñaan cha cuu
cha ni ndehe ñi,
cati ra Tati Ndioo chi ra Isaía can.
28 Ndioho na cua coto vaha ndo
ti vitin cua cati tuhun ndi tuhun
Ndioo chi ñivi cuu inga tucu ñivi.
Cua tasoho maan ñi tuhun cha cua
sanduvaha ra Ndioo anima ñivi, ta
cua cuinu ini ñi chi ra —cati ra
Paulu chi ra ta ra.
29 Tacan ni cati tuhun ra Paulu, ta
quee ñivi judío can, ta cuahan ñi.
Cuaha xaan cahan ñi chi tahan ñi
yoso cuhva ni cati tuhun ra Paulu.
30 Tacan cuu, ta queta uvi cuiya
ndoo ra Paulu ñuun Roma can. Cha
tava nuun ra iin vehe nu ndoo ra, ta
tiahvi ra yahvi chi. Quihin cuenda
ra chi ndihi ñivi quichi ndehe chi
ra, 31 ta cati tuhun xaan ra chi ñivi
can yoso cuhva cua cundaca ñahan
ra Ndioo, ta sacuaha ra chi ñi yoso
cuhva iyo ra chahnu Jesucristo. Ña
yuhvi ra cha cati tuhun ra, ta yoni
chaha tu ndoho chi ra.

TUTU CHA NI TAA RA CHAHNU PAULU CHI ÑIVI NDIOO IYO ÑUUN ROMA

Ni taa ra Paulu tutu ya chi ñivi Ndioo iyo ñuun Roma

1 Yuhu ra Paulu taa tutu ya
chihin ndo. Musu ra Jesucristo
cui, vati cati ra Ndioo ti tatun ra
Jesucristo cua cui, ta tuhun ra
Ndioo cua cati tuhin, cati ra.
2 Iti chata cati ra Ndioo ti nu
cuahan quivi cua coo tuhun ya.
Tacan ni taa ra ni cahan cuenda ra
Ndioo tichi tutu Ndioo ni savaha ra
Ndioo tiempu chahnu. 3 Chaha ra
ta ra cuenda yoso cuhva cua coo ra
cuu sehe Ndioo. Cati ra ta ra ti ñivi
ra David cua cuu ra cuenda ñuhun
ñuñivi ya. 4 Sanahan ra Ndioo chi ñivi
ti sehe ra chi ra chahnu Jesucristo
cha cuenda ra Ndioo iti siqui andivi,
vati chaha ra tu ndee ini chi ra, ta
natacu ndico ra tañu ñivi ndii, ta ii
xaan iyo ra. 5 Cha cuenda maan ra
savaha ra Ndioo tu manini chihin
ndi, ta chaha ra cha cuu ndi tatun
ra. Chacan cuu cha cua tasoho ndihi
ñivi ñuñivi tuhun ra, ta cua cuinu ini
ñi chi ra. 6 Tacan ni chinu tahan ini
maan ndo, vati iyo tahan ndo cuenda
Jesucristo cuhva ni cati ra Ndioo.
7 Tai tutu ya chi ndihi ndo cuu
ñivi Ndioo iyo ñuun Roma. Cuni
ra Ndioo chihin ndo, ta cati ra ti
na cua coo ii ndo chi ra. Na cua
savaha ra Ndioo sutu yo tu manini
chihin ndo, ta na cua savaha ra
cha cua coo vii anima ndo. Ndihi
chacan na cua savaha tahan ra
chahnu Jesucristo chihin ndo.

Cuni ra Paulu cu ndehe ra chi ñivi iyo ñuun Roma

8 Xihna cuii chahi iin tiahvi ndioo
chi ra Ndioo cha cuenda ndihi maan
ndo. Cha cuenda ra Jesucristo cahin
chi ra Ndioo, ta chahi tiahvi ndioo
chi ra, vati cha cati ndihi ñivi iyo nu
ñuhun ñuñivi chi tahan ñi ti vaha
xaan chinu ini ndo chi ra Ndioo.
9 Maan ra Ndioo cuu ra chito ti ndihi
ni quivi cahan ndahvi yu chi ra
cuenda maan ndo, ta chi maan ra
satiñu yu chi ndihi cuii anime, ta
cati tuhin tuhun vaha yoso cuhva
iyo sehe ra. 10 Cahan ndahvi yu chi
ra ti tu iyo ini maan ra Ndioo, cua
cuu cuhin nu iyo ndo vitin. 11 Cuni
xain cu ndehi chi ndo, vati cuni yu
tindei chi ndo cuenda ra Tati Ndioo.
Chacan cuu cha cua coo tu ndee ini
chi ndo. 12 Cua coo tu ndee ini chi
ndo, vati cua ndehe ndo yoso cuhva
chinu ini yu chi ra Ndioo, ta sa cua

ndehe tahan yu yoso cuhva chinu
ini maan ndo chi ra. Tacan sa cua
coo tu ndee ini chi yo icaa ni.
13 Yani xaa, cuni yu sacote chi
ndo ti cuaha chaha saxini yu ti cua
cuhin nu iyo ndo. Ña ta cuu cuhin
nda cua nda vitin, soco cuni yu
cuhin, vati cuni tahin cha cua tindee
tahin chi ndo cuhva tindei chi ndihi
ñivi cuu inga tucu ñivi. 14 Nini xaan
cua cati tuhin tuhun Ndioo chi
ndihi ñivi ñuñivi. Cati tuhin chi ñivi
cahan cuhva cahan maan yo, ta cati
tuhin chi ñivi ña cahan cuhva cahan
yo. Cati tuhin chi ñivi nditi xini, ta
cati tuhin chi ñivi ña nditi vaha
xini. Chi ndihi ñivi cati tuhin tuhun
Ndioo. 15 Chacan cuu cha cuni tahin
cati tuhin chi maan ndo iyo tican
ñuun Roma can.

Iyo tu ndee ini chi tuhun ra Ndioo

16 Ña cahan nuin cha cati tuhin
tuhun vaha tuhun yoso cuhva iyo
ra Cristo, vati iyo xaan tu ndee
ini chi ra Ndioo, ta sanduvaha ra
anima ñivi chinu ini chi ra. Xihna
cuii nduvaha anima ñivi judío, ta
sa nduvaha tahan anima ñivi cuu
inga tucu ñivi. 17 Chini soho yo
tuhun Cristo, ta tacan sa nihin yo
cuhva ti cua coo cuiti vaha anima
yo chi ra Ndioo, vati iyo cuiti vaha
anima maan ra. Tacan cua coso
vaha anima yo chi ra, vati chinu
ini yo chi ra. Cha cati tutu Ndioo ti
ñivi cha iyo cuiti vaha anima chi ra
Ndioo—cua coso vaha anima ñi chi
ra, vati chinu ini ñi chi ra, cati chi.

Iyo cuati chi ñivi ñuñivi

18 Chito yo ti iti siqui andivi cua
nduxaan ra Ndioo chi ndihi ñivi
ña sacahnu chi ra, ta cua nduxaan
ra chi ndihi ñivi ndacu ndavaha
ni. Ña chaha ñican cha cua coto
ñivi cha ndicha, vati mani ndavaha
ni ndacu ñi. 19 Ña chaha ñi, vati
chito vaha ñi ñaan cha cuu cha cua
coto ñivi yoso cuhva iyo ra Ndioo.
Chito ñi, vati maan ra Ndioo cuu
ra sacoto chi ñi. 20 Ña ta ndehe
ñivi chi ra Ndioo, soco nda ni tuvi
ñuhun ñuñivi ya cha ndehe ñivi
yoso cuhva iyo ra, vati cha ndehe
ñi cha ni savaha ra. Cha ni ndehe
vaha ñivi ti ra Ndioo cuu ra, ta
ndehe tahan ñi ti iyo tu ndee ini chi
ra ndihi ni quivi ndihi ni tiempu.
Chacan cuu cha ña cua cuu cati
ñi ti ña chito ñi yoso cuhva iyo ra.
21 Ña cua cuu cati ñi chacan, vati
chito ñi yoo rai cuu ra Ndioo, soco
ña sacahnu ñi chi ra cuhva sacahnu
ñivi chi ra Ndioo, ta ni ña chaha ñi
tiahvi ndioo chi ra. Saxini ñi, soco
ñahni yavi ndaa cha saxini ñi, ta
cha ni naan cha chini tuni chi ñi.
22 Cati ñi ti nditi xaan xini ñi, soco
cha ni ndutondo ñi. 23 Cha saña ñi
chi ra Ndioo vaha ndicha, ta maan
ra ña cua ndoyo ñuhun ra. Cha saña
ñi chi racan, ta cha sacahnu ñi ita
niñu, ta cua ndoyo ñuhun chacan.
Cuhva caa ñivi, cuhva caa ri saa,
cuhva caa ri quiti cuhu, cuhva caa
ri coo caa ita niñu sacahnu maan ñi.
24 Chacan cuu cha saña ndaha ra
Ndioo chi ñican, ta chaha ra cha
cua savaha ñi ndavaha ni cuhva
cuni maan ñi chi anima ñi. Chacan
cuu cha ndacu tahan ñi ndavaha
ni chi tahan ñi inga chiyo. 25 Tacan
savaha ñi, vati ña ni sacahnu ñi chi
ra Ndioo ndicha, soco sacahnu ñi
iin cha ña ndicha. Ña sacahnu ñi

chi ra ni savaha ndihi cha iyo, soco
sacahnu ñi chi ndihi cuati suhva
cha ni savaha maan ra. Na cua
sacahnu yo chi ra Ndioo ndihi ni
quivi ndihi ni tiempu, ta na cua cuu
chi tacan ni.
26 Ña sacahnu ñican chi ra Ndioo.
Chacan cuu cha chaha ra cha cua
savaha ñi ndavaha ni cuhva cuni
maan ñi, ta ñahni tu ca nuun iyo
chi ñi. Cha saña ñi ñahan cuhva iyo
ñi chi ra rai, ta mani chi ñi ñahan
tahan ñi cuni ñi coo ñi ndavaha ni
inga chiyo. 27 Ta ni cuhva iyo ra rai,
vati cha ni saña ra cuhva iyo ra chi
ñi ñahan, ta cuni xaan cuni xaan ra
coo ra ndavaha ni chi ra rai tahan
ra inga chiyo. Iyo ra mani chi ra rai,
ta ñahni tu ca nuun iyo chi ra. Suvi
ni maan ñi—cua cutuni ndicha ñi,
vati ndavaha ni cahnu xaan ndacu
ñi.
28 Chaha ra Ndioo cha cua saxini
ñican ndavaha ni. Chaha ra Ndioo
cha cua coo ñi chi cha ndavaha ni,
vati ña cuni ñi coto vaha ñi yoso
cuhva iyo ra Ndioo. 29 Ndihi cuii
cha ndavaha ni ndacu ñican. Mani
cha cua coo ñi ndavaha ni chi
tahan ñi inga chiyo cuni ñi, ta cuni
ca ñi savaha ca ñi cha ndavaha ni.
Cuni xaan ñi chachi iyo chi tahan
ñi. Tahñu xaan cuni anima ñi.
Chahni ñi chi tahan ñi. Cani tahan
ñi. Sandahyu ñahan ñi chi tahan ñi.
Mani ndavaha ni saxini ñi. Cuendu
xaan ñi. 30 Cati ñi ti ña vaha savaha
tahan ñi, soco ña ndicha ñi. Cuxaan
ini ñi chi ra Ndioo. Cahan rai xaan
ñi. Nanducu xini ñi ndavaha ni
savaha ñi. Ña tasoho ñi chi sutu
ñi chi sihi ñi. 31 Ña cutuni vaha ini
ñi. Sandahyu ñahan xaan ñi. Ña
cuni mani ñi chi tahan ñi. Ñahni
tu ndahvi ini iyo chi ñi. 32 Chito ñi
ti cha cati tuhun ra Ndioo ti cua
cutuni vaha ñivi ndacu chacan,
soco ta ni cuhva ndacu ñi, ta chaha
ñi tu ndee ini chi ñivi ndacu tahan
chacan.

Cua tachi tuni ra Ndioo iin cha ndicha

2 Ta ndihi ndioho, ndaa ndioho
cua tachi tuni ndo chi tahan
ndo—ña cua cuu cati ndo ti ñahni
cuati iyo chi ndo. Tu cua tachi
tuni ndo chi tahan ndo, suvi ni
chi maan ndo cua tachi tuni ndo,
vati ta ni cuhva ndacu ndo. 2 Chito
yo ti iin cha ndicha ndicha cua
tachi tuni ra Ndioo chi ñivi ndacu
tacan. 3 Ña cua saxini ndo ti ña
cua tachi tuni ra Ndioo chi ndo, tu
cua tachi tuni ndo chi ñivi ndacu
ndavaha ni. Ña cua cacu ndo, vati
ta ni cuhva ndacu maan ndo. 4 Vasi
saxini ndo ti ñahni cha cua tachi
tuni ra Ndioo chi ndo, vati iyo xaan
tu manini chi ra, ta iyo xaan tu
ndahvi ini chi ra. Tu tacan ni cua
saxini ndo, ña chito ndo yoso cuhva
iyo ra Ndioo, vati cuni ra cha cua
saña ihni ndo ndavaha ni ndacu
ndo. 5 Ndava xaan iyo ini ndo. Ña
cuni ndo saña ihni ndo ndavaha ni
ndacu ndo. Chacan cuu cha xaan
xaan cua cuxaan ra Ndioo chi ndo
na cua queta quivi cha cua cuxaan
ra, ta iin cha ndicha cua tachi tuni
ra chi ñivi. 6 Cua cuhva cuenda ra
chi ndihi yo cuhva cha ni savaha yo.
7 Iyo ñivi ndacu ñi cha vaha, vati
cundee ini ñi. Ñican cua coo ndito
ñi chi ra Ndioo ndihi ni quivi ndihi
ni tiempu. Tacan ni cua savaha ra

Ndioo chi ñi, vati nducu ñi cuhva
cha cua cunda yahvi ñi chi ra
Ndioo, ta cua coo ndito ñi chi ra.
8 Iyo ndico tucu inga ñivi mani chi
maan ñi cuni ñi. Ña tasoho ñi cha
ndicha, soco ndacu ñi cha ndavaha
ni. Chi ñican cua cuxaan ra Ndioo,
ta cua tachi tuni ra chi ñi. 9 Cua
coo tu ndoho chi ndihi ñivi ndacu
ndavaha ni. Cua coo xihna tu
ndoho chi ñivi judío, ta sa cua coo
tahan tu ndoho chi ndihi ca ñivi.
10 Chi ndihi ñivi ndacu cha vaha
cua coo cha taqui, cua coo cha vii,
cua coo cha vaha. Cua coo xihna
chi chi ñivi judío, ta sa cua coo
tahan chi chi ndihi ca ñivi.
11 Chacan ni cua savaha ra Ndioo,
vati inuun inuun cuni ra chi ndihi
ñivi. 12 Iyo ñivi ña chito ley Ndioo,
ta ndacu ñi cuati. Cua ndoyo ñuhun
ñi, soco ñavi cuenda ley can cua
ndoyo ñuhun ñi. Iyo inga ñivi chito
vaha ley can, ta ndacu ñi cuati.
Suvi ni cuenda ley can cua cutuni
ñican. 13 Tu cua cuni soho ni ñivi
tuhun ley chahnu can, ta ña cua
sacuinu ñi cuhva cati chi, ña cua
coso vaha anima ñi chi ra Ndioo.
Ñivi cua sacuinu cuhva cati ley
can, chi ñican cua coso vaha anima
cuenda ra. 14 Iyo chaha ndacu ñivi
cuu inga tucu ñivi cuhva cati ley
can. Ndacu ni maan ñi cuhva cati
chi, soco ña chito ñi ti cha iyo chi.
Chito ñi chi anima ñi ndaa cha
cuu cha vaha—masi ñahni ley can
iyo chi ñi. 15 Ndehe yo ti ndacu
ñi cuhva cati ley can, vati chito
ñi chi anima ñi ndaa cha cuu ley
can. Tacan ni saxini ñi chi anima
ñi. Cuhva saxini ñi chito ñi a vaha
ndacu ñi a ña vaha. 16 Tacan ni cua
coo ñi quivi cua cuhva ra Ndioo
tiñu chi ra Cristo Jesuu, ta cua
ndehe ra a vaha savaha ñivi a ña
vaha cuhva ni cati tuhin chi ndo.
Masi cha savaha xehe ñi chi chi,
soco cua ndehe ra a vaha a ña vaha
savaha ñi.

Sacahnu ñivi judío ley chahnu ni tiso ra Moisee

17 Cati ndo ti ñivi judío cuu ndo.
Sacahnu ndo cuhva cati ley chahnu
ndo, [vati saxini ndo ti tacan ni
cua coo vaha ndo chi ra Ndioo].
Ndurai ndo, vati chi ra Ndioo cuu
ndo. 18 Chito ndo yoso cuhva cuni
ra, ta chito ndo ñaan cha cuu cha
vaha, vati chito ndo yoso cuhva
cati ley can. 19 Saxini ndo ti maan
ndo cua sacoto chi ñivi ña nacoto
chi ra Ndioo. Saxini ndo ti maan
ndo cuu sava ni ta cua iin ñuhun
ndichin iyo nu naan. 20 Saxini ndo ti
maan ndo cua sanahan chi ñivi ña
chito. Ndihi chacan ni saxini ndo,
vati cumi ndo ley chahnu can, ta
chito ndo ñaan cha cuu cha ndicha.
21 Sanahan ndo chi tahan ndo, soco
ña ta cutuhva maan maan ndo. Cati
tuhun ndo chi tahan ndo ti na ña
cua suhu yo, ta maan ndo suhu
ndo. 22 Cati ndo ti na ña cua coo yo
ndavaha ni chi tahan yo inga chiyo,
ta maan ndo—tacan ni savaha
tahan ndo. Cati ndo ti xaan xaan
cuni yo ndehe yo ita niñu, ta maan
ndo suhu ndo cha indi ve ñuhun nu
iyo ita niñu can. 23 Ndurai ndo, vati
sacahnu ndo ley can, soco chaha
ndo tu ca nuun chi ra Ndioo, vati
ña sacuinu ndo cuhva cati ley ra.
24 Iyo ndo cuhva cati tutu Ndioo,
vati cati chi ti cahan ñivi cuu inga

tucu ñivi ndavaha ni cuenda ra
Ndioo, vati ñivi judío ndacu cha
ndavaha ni, cati chi.
25 Tu cua sacuinu ndo cuhva
cati ley can, cua cunda yahvi ndo
cha sacahnu ndo costumbre, ta
tahnda ñiin xini xuu ra cuati sehe
ndo, soco tu ña cua sacuinu ndo
cuhva cati ley, ñahni yavi ndaa
cha ni sacahnu ndo costumbre can.
26 Tu cua sacuinu ñivi cuhva cati
ley—masi ña sacahnu ñi costumbre
can, soco cua quicuenda ra Ndioo
chi ñi. 27 Ñican—masi ña sacahnu
ñi costumbre can, soco sacuinu
ñi cuhva cati ley, ta tacan cua
sanahan ñi chi ndo ti cumani maan
ndo. Iyo ley chahnu can chi ndo, ta
iyo costumbre can chi ndo, soco
ña sacuinu ndo cuhva cati ley can.
28 Ñivi cuu ñivi ndicha ra Ndioo—
ña ndacu ñi cha cua ndehe ñivi.
Ña savaha ñi costumbre can ti cua
ndehe ñivi yoso cuhva iyo ñi. 29 Ñivi
Ndioo cuu ñivi saxini vaha chi
anima ñi. Vasi savaha ñi costumbre
can, vati iyo vaha anima ñi, soco
iin cuhva cuu chi. Maan ra Ndioo
cuu ra cati ti vaha iyo ñivi can, ta
ñavi ñivi ñuñivi cuu ñi cati chacan.

3 Vasi saxini ndo ti ñahni yavi
ndaa cha cuu ndo ñivi judío.
Vasi saxini ndo ti ñahni yavi ndaa
cha sacahnu ndo costumbre, ta
tahnda ñiin xini xuu ndo. 2 Yu cati
ti iyo xaan yavi ndaa cha cuu ndo
ñivi judío. Maan ndo cumi tutu
Ndioo cha cuu tuhun cati tuhun ra
chi ndo tiempu chahnu. 3 Iyo ñivi
judío ña sacuinu ñi cuhva cati ra
Ndioo, soco ña tichaha ni ra. Ni cua
savaha ra cuhva ni cati ra. 4 Vasi
vata xaan iyo ñivi, soco ndicha
ndicha iyo ra Ndioo cuhva ni cati
tutu Ndioo cuenda ra ti:

Cua ndehe ñivi ti cha ndicha
cuu cha cahun.

Cua coto ñi ti cha ndicha cuun,
cati chi.

5 Vitin chahi cuenda yoso cuhva
cahan inga ñivi ñuñivi. Cati ñi ti
cua saxini yo ti cua savaha ca yo
ndavaha ni, ta tacan sa cua coto
ñivi ti cuiti vaha iyo anima ra
Ndioo. Chacan cuu cha cua cati yo
ti ña vaha ra Ndioo, tu cua cuxaan
ra chi yo [cuenda cha ni savaha yo
ndavaha ni]. 6 Ña vaha cha saxini
ndo tacan, xaa. Tu chacan cuu chi,
ña cua cuu tachi tuni ra chi ni iin
ñivi ñuñivi.
7 Ña cua saxini yo ti cua sandahyu
ñahan ca yo, ta tacan sa cua coto
ñivi ti cha ndicha ndicha maan
ra Ndioo, ta cua sacahnu xaan ñi
chi ra. Tu chacan cua cati yo, ña
cua saxini yo ti ña cua cutuni yo
cuhva cua cutuni ñivi ndacu cuati.
8 Ña cua saxini yo ti na cua savaha
yo ndavaha ni, ta tacan sa cua
tahan yo cha vaha. Iyo ñivi cati
ñi ti ndavaha ni can cahan maan
ndi, soco cua cutuni ñican iin cha
ndicha ndicha.

Iyo cuati chi ndihi ñivi

9 Ta maan yo cuu ñivi judío—ña
cua saxini yo ti cua savaha ca ra
Ndioo tu manini chi yo. Ñavi, xaa.
Cha ni cati yu ti iyo cuati chi ndihi
ñivi. Iyo cuati chi ñivi judío, ta
iyo tahan cuati chi ñivi cuu inga
tucu ñivi. 10 Iyo chi cuhva cati tutu
Ndioo, vati cati chi ti:

Ñahni ni iin ñivi iyo vaha
anima.

11 Ñahni cha chini tuni iyo chi ni iin ñivi,
ta yoni nanducu chi ra Ndioo.
12 Cha saña ndaha ndihi ñivi chi ra Ndioo,
ta ñahni yavi ndaa ni iin ñivi.
Yoni ndacu cha vaha—ni iin tuhun ñivi.
13 Ndavaha ni cahan ñivi chi yuhu ñi,
ta sandahyu ñahan ñi.
Xaan yuhu ñi cuhva xaan yuhu ri coo.
14 Cahan ñi ndavaha ni,
ta cuxaan ini ñi chi tahan ñi.
15 Yatin xaan chahni ñi chi tahan ñi.
16 Nu yaha ñi chaha ñi tu ndoho,
ta sandoyo ñuhun ñi chi tahan ñi.
17 Ña chito ñi yoso cuhva cua coo vii ñi.
18 Ña yuhvi ñi ndehe ñi chi ra Ndioo,
cati tutu Ndioo can.
19 Chito yo ti chaha tutu Ndioo cuenda yoso cuhva iyo ñivi cuenda ley chahnu. Chacan cuu cha yoni cua cuu cati ti ñahni cuati iyo chi ñi. Chacan cuu cha ndihi ñivi ñuñivi cua yaha nu cua tachi tuni ra Ndioo. 20 Yoni ñivi ni chacoso vaha anima cha cuenda ra Ndioo, vati savaha ñi cuhva cati ley chahnu. Chito ñivi ti iyo cuati chi ñi, vati chito ñi yoso cuhva cati ley can.

Nduvaha anima ñivi, vati chinu ini ñi chi ra Ndioo

21 Vitin chito yo ti ñavi cuenda ley chahnu chacoso vaha anima ñivi chi ra Ndioo. Ndicha ti ra Moisee chi ra ni cahan cuenda ra Ndioo chaha cuenda tiempu chahnu, 22 soco ni chacoso vaha anima ñivi, vati chinu ini ñi chi ra Jesucristo. Chacoso vaha anima ñican, vati ini cuhva quicuenda ra Ndioo chi ndihi ñi. 23 Iyo cuati chi ndihi ñivi, ta cumani cha cua coo vaha ñi cuhva iyo vaha ndicha ra Ndioo. 24 Chacoso vaha anima ñivi, vati savaha xaan ra tu manini chi ñi, vati maan ra Cristo Jesuu sacacu chi ñi. Cuhva iin cha samani ra Ndioo cuu chacan. 25 Ni tiso vaha ra Cristo tiñu ni savaha ra Ndioo. Tiso vaha ra tiñu chi ndihi ñivi chinu ini ti cha chihi ra cuenda maan ñi. Chacan ni cua coto ñivi ti cuiti vaha iyo anima ra Ndioo, vati ña quicuenda ca ra cha ni savaha ñivi can cuati nu quichi quivi.
26 Cundahvi ini ra Ndioo, vati cuni ra cha cua coto yo vitin tichi quivi ya ti iyo cuiti vaha anima ra, ta tiso vaha ra anima ñivi chinu ini chi ra Jesuu.
27 Chacan cuu cha ña cuu ndurai yo. Ña cuu, vati ña cua coo cuiti vaha anima yo cha tacan—masi sacuinu yo cuhva cati ley can. Cua coo cuiti vaha anima yo, vati chinu ini yo chi ra Jesuu. 28 Chacan cuu cha cati ndi ti chacoso vaha anima ñivi, vati chinu ini ñi chi ra Cristo, ta ñavi cha cuenda ni savaha ñi cuhva cati ley chahnu.
29 Sacahnu ñivi judío chi ra Ndioo, soco sacahnu tahan ñivi cuu inga tucu ñivi chi ra. Ndicha ti sacahnu tahan ñi chi ra. 30 Iin ni rai cuu ra Ndioo. Chacan cuu cha tiso vaha ra Ndioo anima ñivi judío, vati chinu ini ñi chi ra, ta tiso vaha tahan ra

anima ñivi cuu inga tucu ñivi, vati
chinu tahan ini ñi chi ra. 31 Ña cua
cati yo ti ña vaha ley chahnu can,
vati vitin cha chinu ini yo chi ra
Cristo. Cua cati yo ti cha iyo vaha
chi, vati chinu ini yo chi ra.

Cuhva ni chacoo ra Abraham iti chata

4 Cua cucuhun ini ndo yoso
cuhva ni chacoo ra Abraham
ra cuu ñivi yo iti chata tiempu
chahnu. 2 Tu cha ndicha chacoso
vaha anima ra, vati sacuinu ra
cuhva cati ley, cua cuu ndurai ra,
soco ña ni cuu ndurai ra iti nuun
ra Ndioo. [Chacan cuu cha cati yu
ti ni chacoso vaha anima ra, vati
chinu ini ra chi ra Ndioo,] 3 vati cati
tutu Ndioo ti chinu ini ra Abraham
chi ra Ndioo. Chacan cuu cha cati
ra Ndioo ti cha ni chacoso vaha
anima ra, cati tutu Ndioo. 4 Iyo
ñivi sacuinu cuhva cati ley can, ta
saxini ñi ti ñavi tu manini cuu cha
cua cunda yahvi ñi chi ra Ndioo.
Saxini ñi ti iin cha cua savaha nini
xaan ra Ndioo chi ñi cuu chi. 5 Iyo
inga ñivi ña saxini cuenda ley can,
soco chinu ini ñi chi ra Ndioo, vati
maan ra cuu ra tiso vaha anima
ñivi ni savaha ndavaha ni. Cati ra
Ndioo ti ñican cuu ñivi chacoso
vaha anima, vati cha ni chinu ini ñi
chi ra. 6 Ta ni cuhva cati ra David
ti cua cusii ini ñivi, vati ñahni cha
ni savaha ñi, ta tiso vaha ra Ndioo
anima ñi. 7 Cati ra David can iti
chata ti:

Sii cuni ñivi,
vati cucahnu ini ra Ndioo cuati
ni savaha ñi,
ta sanaan ra chi chi.

8 Sii cuni ñi,
vati ña saxini ca ra Ndioo
cuenda cuati ni savaha ñi,
cati ra David.

9 Cua cusii ini ndihi ñivi cuhva ni
cati ra David. Masi ni vii sacahnu
ñi costumbre chahnu, ta tahnda
ñiin xini xuu ñi, masi ña sacahnu
ñi costumbre can, soco cua cusii
ini ñi, vati chaha ndi cuenda ti ni
chacoso vaha anima ra Abraham
sutu yo, vati chinu ini ra chi ra
Ndioo. 10 Chacan cati ndi, vati ña
ta sacahnu ra Abraham costumbre
can, ta ni chacoso vaha anima ra
chi ra Ndioo. Ñavi ti cha ni sacuinu
xihna ra costumbre, ta quechaha
iyo vaha ra chi ra Ndioo. 11 Iin
cuhva ni cuu costumbre can. Ni
chacoso vaha anima ra chi ra Ndioo,
vati chinu ini ra chi ra. [Chacan
cuu cha sacuinu ra costumbre can,
vati cua coto ñivi ti chacoso vaha
anima ra chi Ndioo.] Chacan cuu
cha cuu ra sava ni ta cua sutu ndihi
ñivi chinu ini chi ra Ndioo—masi
ña sacuinu ñi costumbre can, soco
chacoso vaha anima ñi cha cuenda
ra Ndioo. 12 Ta ni cuhva cuu ra sava
ta cua sutu ñivi sacuinu costumbre
can, soco chinu tahan ini ñi chi
ra Ndioo cuhva ni chinu ini maan
ra Abraham chi ra Ndioo, ta ña ta
sacahnu ra costumbre can.

Cua savaha ra Ndioo cuhva cati ra nu quichi quivi, vati chinu ini ñivi chi ra

13 Iti chata cati ra Ndioo chi ra
Abraham chi ndihi ñivi ra ti cua
coo vaha ñi, ta cua coo vii ñi nini
cahnu nu ñuhun ñuñivi. Tacan cati
ra Ndioo chi ra, vati cha ni chacoso

vaha anima ra Abraham chi ra
Ndioo, vati chinu ini ra chi ra. Ñavi
cuenda cha sacuinu ra ley chahnu
can cuu chi. 14 Tu cua coo vaha ñivi,
vati sacuinu ñi costumbre ni cuhva
ni cati ra Ndioo iti chata, cua cati
yo ti ñahni yavi ndaa cha chinu ini
yo chi ra, ta ña ndicha ra cuhva cati
ra. 15 Nu iyo ley chito ñivi ti cuati
ndacu ñi, ta cua cutuni ñi, vati cua
cuxaan ra Ndioo chi ñi, soco ñahni
cuati cua coo chi ñivi, tu ñahni ley
iyo.
16 Chacan cuu cha iyo cuiti vaha
anima ñivi, vati chinu ini ñi chi ra
Ndioo. Tu manini cuu chi. Chacan
cuu cha cha ndicha cuu cha cati ra
Ndioo cuenda ndihi ñivi cuu ñivi
ra Abraham iti chata. Tacan ni cua
coo ñivi sacahnu chi ley can, ta
tacan ni cua coo tahan ñi chinu
ini chi ra Ndioo cuhva ni chinu ini
ra Abraham, ta ndihi maan yo cuu
ñivi ra. 17 Cati tutu Ndioo cuenda
ra Abraham ti cua savaha ra Ndioo
cha cua coo xaan ñivi ra Abraham
can, cati chi. Vaha xaan cuhva ni
chinu ini ra Abraham chi ra Ndioo,
vati maan ra cuu ra chaha tu ndee
ini, ta nandoto ndico ñivi ndii, ta
maan ra cuu ra cua savaha ndihi
cha ni cua coo iti nuun.
18 Cha ni yaha quivi cha cua coo
sehe ra Abraham, soco ñahni cha
ni saxini ra, vati chinu ini ra ti cua
coo sehe ra, ta tuvi xaan ñivi ra cua
coo. Chacan chinu ini ra, vati cha
ni cati ra Ndioo chi ra ti tuvi xaan
ñivi ra Abraham cua coo iti nuun,
cati ra. 19 Chito ra ti ñahni ca tu
ndee ini iyo chi maan ra, vati cha
chahnu xaan ra, vati cha ni queta
ra iin ciendu cuiya ra. Chito ra ti
chahnu tahan ña Sara, ta ñahni
sehe ña chacoo, soco ni chinu ini
ra chi ra Ndioo. 20 Ña ni saxini ra ti
ña cua cuu coo sehe ñi, vati chinu
ini ra cuhva ni cati ra Ndioo chi ra.
Nihin ca chinu ini ra chi ra Ndioo,
ta sacahnu vaha xaan ra chi ra.
21 Chito vaha ra ti cua cuu savaha
ra Ndioo cuhva ni cati ra chi ra.
22 Chacan cuu cha cati ra Ndioo ti
ni chacoso vaha anima ra Abraham,
vati chinu ini ra chi ra.
23 Chacan ni cati ra Ndioo cuenda
ra Abraham, 24 soco cati tahan ra
tuhun can cha cuenda maan yo. Ta
ni cuhva cua cati ra Ndioo ti cha
iyo cuiti vaha anima yo, vati chinu
ini yo ti chaha ra tu ndee ini chi ra
chahnu Jesuu, ta natacu ndico ra
tañu ñivi ndii. 25 Ni chihi ra, vati
cua sanaan ra cuati savaha yo, ta ni
natacu ndico ra, vati cua coso vaha
anima yo.

Ñahni cuati cua tiso ra Ndioo chi ñivi ra

5 Chacan cuu cha iyo taxin
anima yo chi ra Ndioo cuenda
cha ni savaha ra chahnu Jesucristo,
vati cha ni chacoso vaha anima yo,
vati chinu ini yo chi ra Ndioo. 2 Cha
cuenda cha ni savaha ra Jesucristo
chaha ra Ndioo tu manini chi yo,
vati chinu ini yo chi ra. Cusii ini
yo, vati ndatu yo nda cua nda cua
savaha ra chi yo cuhva iyo maan
ra. 3 Ta ni cuhva cusii ini yo, vati
ndehe yo tu ndoho. Chito yo ti
nu cua ndehe yo tu ndoho, cua
cutuhva yo yoso cuhva cua cundee
ini yo. 4 Tu cua cundee ini yo, cua
cutuhva yo yoso cuhva cua cuu yo
ñivi vaha. Tu cua cuu yo ñivi vaha,

cua cutuhva yo yoso cuhva cua
cuatu yo nda cua nda cua savaha ra
chi yo cuhva iyo maan ra. 5 Tu cua
cuatu yo cha cua savaha ra Ndioo,
ña cua coo tu ca nuun chi yo, vati
cua savaha ra cuhva cati ra, vati
chaha ra cha iyo ra Tati Ndioo chi
yo. Tacan ni chito yo ti cuni mani
xaan ra Ndioo chi yo.
6 Ni vii ndacu yo ndavaha ni nu
quichi quivi, ta ña ni cuu tindee yo
chi yo, ta ni quichi cuvi ra Cristo
cuenda cuati yo quivi ni tiso ra
Ndioo, [soco ña ni cuni yo chi ra
Ndioo quivi can]. 7 Ña tuhva yo
sacacu yo chi ñivi—masi ñivi vaha
ndicha cuu ñi, tu cua cuvi yo cha
cua savaha yo chacan. 8 Ta maan
ra Ndioo sanahan ra chi yo ti cuni
mani xaan ra chi yo, vati chihi ra
Cristo cuenda yo, ta ni vii ndacu
yo cuati. 9 Vitin cha chacoso vaha
anima yo, vati cha ni chihi ra.
Chacan cuu cha chito vaha xaan ca
yo ti cua cacu yo nu cua tachi tuni
ra Ndioo chi ñivi ndacu ndavaha
ni. 10 Ni vii nduxaan yo chi ra Ndioo,
ta sandumani ndico ra chi yo, vati
chihi sehe ra cuenda yo. Chacan
cuu cha chito vaha xaan ca yo ti
cua cacu yo nu cua cuxaan ra Ndioo
chi ñivi, vati cha iyo ndito ndico
ra Cristo, ta ndumani ndico yo chi
ra Ndioo. 11 Tacan cuu, ta cusii ini
tahan yo, vati cha ni ndumani ndico
ra Ndioo chi yo cuhva cha ni savaha
ra chahnu Jesucristo.

Ndoyo ñuhun ñivi savaha ra Adán, soco nduvaha ndico ñivi savaha ra Cristo

12 Xihna cuii ni savaha ra Adán
cuati. Chacan cuu cha ndacu ndihi
ñivi ñuñivi cuati, ta chihi ñivi,
vati ndacu ñi cuati. Chacan cuu
cha chihi ndihi ñivi, vati ndihi ñi
cuu ñi ndacu cuati. 13 Ña ta tiso ra
Ndioo ley, ta ni savaha ñivi cuati
nu ni quichi quivi, soco ña ni tiso
ra Ndioo cuati ñican, vati ña ta coo
ley ra. 14 Chihi ndihi ñivi nda quivi
ra Adán nda cua nda quivi chaha
ra Ndioo ley chi ra Moisee. Chihi
ñivi—masi ña ni savaha ñi cuati
cuhva ni savaha ra Adán. Cuhva iin
rai cha cua coo iti nuun ca cuu ra
Adán can.
15 Ñavi cuhva cha ni savaha ra
Adán cuu cha ni savaha ra Cristo.
Ni savaha ra Adán cuati, ta iin
tuhun ni rai cuu ra. Chacan cuu
cha chihi ñivi, soco vaha xaan ca
savaha inga ra, vati ni savaha ra
Jesucristo tu manini chi yo. Chacan
cuu cha iyo xaan tu manini chi tuvi
ñivi. Chacan cuu iin cha samani ra
Ndioo, 16 soco tucu cuhva iyo cha
ni samani ra Ndioo. Ñavi cuhva
cha ni savaha ra Adán cuu chi. Iin
tuhun ni cuati ni savaha racan, ta
ni chacoo cuati chi ndihi ñivi, soco
vitin cha ni savaha ra Ndioo tu
manini, ta cha ni chacoso vaha
anima ñivi—masi cuaha xaan
cuati ni savaha ñi. 17 Chihi ndihi
ñivi, vati iin tuhun ni ñivi cuu
ñi ni savaha cuati. Vitin cua coo
ndito vaha ñivi, ta cua coo xaan tu
manini chi ñi. Cua coso vaha anima
ñi, vati cha cuenda cha ni savaha
iin tuhun ni ra Jesucristo.
18 Ni cua cutuni ndihi ñivi, vati
iin tuhun ni ra ni savaha cuati
xihna ca. Ta ni cuhva cua coso
vaha anima ñivi chi ra Ndioo. Cua
coso vaha anima ñi, vati iin tuhun

ni ra iyo cuiti vaha ndicha anima.
19 Ndacu ñivi cuati, vati ña ni
tasoho iin rai. Ta ni cuhva cua coso
vaha anima ñivi, vati ni tasoho inga
ra.
20 Queta quivi ni tiso ra Ndioo
ley. Chacan cuu cha chito ñivi ti iyo
cuati ñi. Chito ñi ti iyo ndicha cuati
ñi, soco savaha xaan ca ra Ndioo
tu manini chi ñi. 21 Chihi ñivi,
vati savaha ñi cuati. Ta ni cuhva
chacoso vaha anima ñivi, vati
savaha ra Ndioo tu manini. Chacan
cuu cha cua coo ndito ni chi ra
cuenda cha ni savaha ra chahnu
Jesucristo.

Ña tuhva ñivi Ndioo savaha ca ñi cuati

6 Ña cua cati yo ti ni cua
savaha yo cuati, vati tacan sa
cua savaha ca ra Ndioo tu manini
chi yo. 2 Ñavi, xaa. Cha chahnda
ini yo chacan, ta ña cuu ca savaha
yo cuati. 3 Chito ndo ñacu cha ni
chanduta yo cuenda ra Cristo. Cha
ni chanduta yo cuenda ra Cristo,
vati cuu chi sava ni ta cua iin cha
chihi yo cuhva ni chihi maan ra.
4 Tacan cuu, ta cuu chi sava ta cua
iin cha cuchi tahan yo cuhva ni
cuchi maan ra, vati cha ni chanduta
yo cuenda ra. Chacan cuu cha cha
ni nduchaa anima yo, vati tucu
cuhva iyo yo, vati cuu chi sava ta
cua iin cha natacu ndico yo cuhva
ni natacu ndico ra Cristo tañu ñivi
ndii, vati iyo xaan tu ndee ini chi
sutu ra.
5 Cua nduchaa cuhva iyo yo, vati
ña cua savaha ca yo cuati cuhva ña
ni savaha maan ra cuati. Cua coo
vaha yo chi sutu ra cuhva iyo vaha
maan ra chi ra nu ni natacu ndico
ra. 6 Chito yo ti cha ni naan cuhva
ni chacoo yo. Chacan cuu cha ña
cua savaha ca yo cuati ni suhva
cuhva ni savaha yo nu quichi quivi.
7 Tacan cati yu, vati ña cua savaha
ca yo cuati, vati cuu chi sava ni
ta cua cha ni chihi yo chi ra. 8 Tu
ndicha ti ña cua savaha ca yo cuati
cuhva ña ni savaha ra, chinu ini
yo ti cua coo ndito tahan yo chi ra.
9 Chacan chinu ini yo, vati chito
yo ti natacu ndico ra Cristo tañu
ñivi ndii, ta ña cua cuvi ca ra, vati
ña cuu ca. 10 Iin tuhun ni chaha ni
chihi ra cuenda cuati ñivi ñuñivi,
soco vitin cha iyo ndito ndico ra
chi ra Ndioo. 11 Chacan cuu cha cua
saxini ndo ti ña cua savaha ca ndo
cuati, soco cua coo ndito ndo chi ra
Ndioo, vati iyo inuun ni ndo chi ra
Cristo Jesuu.
12 Chacan cuu cha na ña cua
cuhva ca ndo cha cua savaha ndo
cuati cuhva cuni maan ndo. 13 Ña
savaha ca ndo cuati cuhva ndacu
ñivi ndavaha ni, soco coo ndo chi
ra Ndioo, vati cha ni nduvaha ndico
anima ndo. Na cua savaha ndo cha
vaha ndicha chi ra Ndioo, 14 vati
ñahni ndatu cha cua savaha ca
ndo cuati. Ñahni ndatu can, vati
ña iyo ndo cuenda ley chahnu can.
Iyo ndo cuenda tu manini cha ni
savaha ra Ndioo.

Iin cuhva yoso cuhva iyo ñivi cuu musu chi chitoho ñi

15 Ña cua cati ndo ti cua cuu
savaha yo cuati, vati ña iyo ca yo
cuenda ley chahnu, ta vitin iyo
tu manini chi ra Ndioo. Ña cua
cati ndo chacan. 16 Chito ndo ti

tu cua cati ndo chi iin ñivi ti cua
cuu ndo musu ñi, cua tasoho ndo
cuhva cati ñi. Tu cua tasoho ndo
chi ñivi, sava ni ta cua iin musu
ñi cua cuu ndo. Chacan cuu cha
cati yu ti tu cua savaha ndo cuati,
cua cuvi ndo. Tu cua tasoho ndo
cuhva cati ra Ndioo, cua coso vaha
ndicha anima ndo. 17 Mani cuati ni
savaha ndo nu quichi quivi, soco
chahi tiahvi ndioo chi ra Ndioo,
vati chi ndihi cuii anima ndo
ndacu ndo cuhva ni cati tuhun ndi
chi ndo. 18 Mani cha vaha ndicha
cuhva cuni ra Ndioo ndacu ndo
vitin, vati ña savaha ca ndo cuati.
19 Tacan cati yu, vati ña ta coto
vaha ndo yoso cuhva iyo ra Ndioo.
Nu quichi quivi ni savaha ndo
cuati, ta mani ndavaha ni savaha
ndo, vati tacan ni chacoo ndo,
soco vitin mani cha vaha ndicha
na cua savaha ndo, vati cua coo ii
ndo chi ra Ndioo.
20 Nu ni savaha xaan ndo cuati
ña ni tichaha ni ndo cuenda cha
vaha ndicha. 21 Ñahni yavi ndaa
cha ni savaha ndo quivi can, ta
vitin cahan nuun ndo cuenda
chacan, vati cuenda chacan
ndoyo ñuhun ñivi. 22 Vitin ña
saxini ca ndo cha cua savaha
ndo cuati. Musu ra Ndioo cuu
ndo. Chacan cuu cha cua coo
ii ndo chi ra Ndioo, ta cua coo
ndito ndo chi ra ndihi ni quivi
ndihi ni tiempu. 23 Tu cua savaha
ñivi cuati, cua ndoyo ñuhun ñi
cuenda ra Ndioo, soco tu cua coo
inuun ñivi chi ra chahnu Cristo
Jesuu, cua cuhva ra Ndioo cha
cua coo ndito ñi chi ra ndihi ni
quivi ndihi ni tiempu.

Iin cuhva yoso cuhva iyo ñivi ni tandaha

7 Yani xaa, vitin chahi cuenda
chi ndo, ta ñivi chito ley can
cuu ndo. Chito ndo ti iyo cha cua
sacuinu ñivi cuhva cati ley nda cua
nda cua cuvi ñi. 2 Tu cua tandaha
iin ñahan chi ii ña, cua cuu ña
ñasihi ra nda cua nda cua cuvi ra,
cati ley can. Tu cua cuvi ra, cua
cuhva ley can cha cua tandaha
ndico tucu ña. 3 Chacan cuu cha cua
savaha ña cuati, tu cua coo ña chi
inga rai, ta ni iyo ndito ra cuu ii ña,
soco nda cua cuvi ii ña, ta sa cua
ndoo nuna ndico ña, ta ñahni cuati
cua savaha ña, tu cua coo ña chi
inga rai, cati ley chahnu.
4 Yani xaa, ta ni cuhva ñahni ca
yavi ndaa ley chahnu cuenda maan
ndo, vati cha ni chihi ra Cristo.
Iyo ndo inga cuenda vitin, vati
iyo ndo cuenda ra ni natacu ndico
tañu ñivi ndii. Chacan cuu cha cua
satiñu vaha yo chi ra Ndioo. 5 Nu
ni chacoo yo cuenda suvi ni maan
yo cuni yo savaha yo cuati, vati
chito yo yoso cuhva iyo ley can.
Chacan cuu cha mani cuenda cha
cua ndoyo ñuhun yo savaha yo.
6 Vitin ña iyo ca yo cuenda ley can.
Cha ndihi chacan cuenda maan
yo. Chacan cuu cha ña satiñu yo
cuenda cha chahnu cuhva iyo chi
nu tutu, soco satiñu yo cuenda cha
chaa, vati iyo ra Tati Ndioo chi yo.

Cuenda ley chahnu nihin ra Paulu cuhva ti ni savaha ra cuati

7 Ña cuu cati yo ti ndavaha ni cuu
ley chahnu can. Ñavi, xaa. Nihin
yu cuhva ñaan cha cuu cuati, vati

cuhva can iyo ley can, vati cati ley
ti ña cua cuni yo cha iyo chi tahan
yo. Chacan cuu cha chite ti ña vaha
chacan, 8 soco cuaha xaan cuni yu
cha iyo chi tahin, vati chite ti cuati
cuu chi cuhva cati ley can. Ña chito
yo ñaan cha cuu cuati, tu ñahni ley
chaha cha chini tuni chi yo. 9 Xihna
ca ña chite ñaan cha cuu ley can,
ta ña tichahi, soco queta quivi ni
quechaha chite ley can. Chacan
cuu cha ni savahi cuati, soco ña
vaha cuni yu. 10 Iyo ley can, vati
cua sacuinu ñivi chi chi, ta cua coo
ii ñi chi ra Ndioo, soco cuenda chi
chito ñivi ñaan cha cuu cuati, ta
ndoyo ñuhun ñi. 11 Chite ti ni savahi
cuati, vati chite yoso cuhva cati ley
chahnu can. Chacan cuu cha ndoyo
ñuhin, vati ni savahi cuati.
12 Ta ley can—chaha ra Ndioo
chi chi. Iin cha vaha ndicha cuu
chi, ta tuhun ii cuu chi. 13 Ña cua
cati yu ti ni ndoyo ñuhin, vati ña
vaha chi. Ñavi, xaa. Ndoyo ñuhin,
vati ni savahi cuati, ta chite ti cuati
cuu cha ni savahi, vati ñavi cuhva
cati ley vaha can cuu cha ni savahi.
Chacan cuu cha chito vaha yo ñaan
cha cuu cuati, ta chito yo ti xaan
xaan cuu cuati can cuhva cati ley.
14 Chito yo ti iyo ley can cuenda
ra Ndioo, ta cuenda ñuhun ñuñivi
iyo yu, vati mani cuati cuni yu
savahi. 15 Ña cutuni ini yu ñaan
cha cuu cha ndacu i, vati ña ndacu
i cuhva cha cuni yu, ta cuhva cha
ña vaha cuni yu—chacan ni ndacu
i. 16 Nu ni savahi cuhva cha ña
cuni yu, chahi cuenda ti cha vaha
cuu ley can. 17 Vitin ña cuni savahi
cha ndavaha ni can, soco iyo cuati
chihin yu. Chacan cuu cha ni vii
ndacu i chi chi. 18 Chacan cuu cha
chite ti ñahni cha vaha saxini yu
chi anime. Tacan cati yu, vati cuni
yu savahi cha cuu cha vaha, soco
ña cuu savahi chi chi. 19 Ña cuu
savahi cha vaha cuhva cuni yu,
soco ndacu ni yu cha ndavaha ni,
ta ña cuni yu chacan. 20 Ndicha ti
ndacu i cha ña cuni yu, soco ñavi
cuhva cuni yu cuu chi. Ndacu i chi
chi, vati iyo cuati chihin yu.
21 Chacan cuu cha nihin yu cuhva
ti mani cha ndavaha ni savahi nu
ni cuni yu savahi cha vaha. 22 Chi
anime cuni yu ley Ndioo, 23 soco
nihin yu cuhva ti iyo inga cha
iyo chihin yu. Iyo cuati chihin yu.
Chacan cuu cha ña nduinuun cuhva
cha saxini yu, ta ni ña cundee
savahi cha vaha.
24 Ndahvi xaan ndahvi xaan cuni
anime. Yoni iyo nu ñuhun ñuñivi
cha cua sacacu chihin yu nu ndoyo
ñuhin, 25 soco chahi iin tiahvi ndioo
chi ra Ndioo, vati maan ra chahnu
Jesucristo cua sacacu chihin yu.
Chacan cuu cha ndacu i cuhva cati
ley Ndioo chi ndihi cuii anime,
soco ni iyo nu ndoyo ñuhin, vati ni
iyo cuati chihin yu.

Tindee ra Tati Ndioo chi ñivi Ndioo

8 Chacan cuu cha chito yo
vitin ti ña cua cutuni ñivi
iyo cuenda ra Cristo Jesuu, vati ña
tuhva ca ñi savaha ñi cuati. Cuhva
cuni ra Tati Ndioo ndacu ñi vitin.
2 Ña cua cutuni yo, vati cua savaha
ra Tati Ndioo cha cua coo yo chi
ra Cristo Jesuu, ta ña cua ndoyo
ñuhun yo, vati ña cua tiso ra cuati
chihin yo. 3 Ni tava tiñu ra Ndioo
sehe ra, ta ni chacoo ra cuhva iyo

ñivi ndacu ndavaha ni, vati cua
sanaan ra cuati ndacu ñi. Tacan
ni cua sanaan ra cuati can, vati
ña cuu naan cuati ñi cuenda ley
chahnu can. Ña ni cuu, vati iyo
xaan ndavaha ni chi ñi. 4 Sanaan ra
Ndioo cuati yo. Chacan cuu cha cua
cuu savaha yo cha vaha cuhva cati
ley, vati ndacu yo cuhva cuni ra
Tati Ndioo. Ña ndacu ca yo cuhva
cuni maan yo.
5 Ñivi iyo cuenda ñuhun ñuñivi—
saxini ñi cuhva cuni maan ñi, soco
ñivi iyo cuenda ra Tati Ndioo—
saxini ñi cuhva cuni maan ra. 6 Tu
cua saxini ñi cuhva cuni maan ñi,
cua ndoyo ñuhun cuii ñi, soco tu
cua saxini ñi cuhva cuni ra Tati
Ndioo, cua coo taxin anima ñi,
ta cua coo ndito ñi chi ra Ndioo.
7 Tacan ni iyo chi, vati tu cua saxini
ñivi cuhva cuni ñi, cua cuxaan ini
ñi chi ra Ndioo. Ña cua sacuinu ñi
cuhva cati ley Ndioo, vati ña cuu
chi ñi. 8 Chacan cuu cha ña cua cuu
savaha ñivi can cha cua cusii ini
ra Ndioo, vati ndacu ñi cuhva cuni
maan ñi.
9 Ta maan ndo—ña iyo ndo
cuenda ñivi ñuñivi. Iyo ndo cuenda
ra Tati Ndioo, vati iyo ra chi ndo. Tu
ña iyo ra Tati Ndioo chi ndo, ña iyo
ndo cuenda ra Cristo. 10 Tu iyo ra
Cristo chi ndo, masi cua cuvi ndo,
vati ni iyo cuati chi ndo, soco cua
coo ndito ndo chi ra Ndioo, vati ni
chacoso vaha anima ndo. 11 Chaha
ra Ndioo tu ndee ini chi ra Jesuu, ta
natacu ndico ra tañu ñivi ndii. Tu
iyo ra Tati Ndioo chi ndo, cua cuhva
tahan ra cha cua cuu natacu ndico
tahan ndo nu cua cuvi ndo, vati iyo
tahan ra Tati Ndioo chi ndo.
12 Yani xaa, chacan cuu cha nini
xaan cha cua nacoo ihni yo cha
iyo cuenda ñuhun ñuñivi. 13 Tu cua
coo ndo cuenda ñuhun ñuñivi, cua
ndoyo ñuhun cuii ndo, soco tu cua
nducu ndo cha cua tindee ra Tati
Ndioo chi ndo, ta cua saña ihni ndo
ndavaha ni cha ndacu ñivi ñuñivi,
cua coo ndito ndo.
14 Ñivi Ndioo cuu ñivi ndacu
cuhva cati ra Tati Ndioo. 15 Chacan
cuu cha savaha ra cha cuu ndo
sava ni ta cua sehe ra Ndioo. Ña
savaha ra cha cua cuu ndo sava ta
cua iin musu ra, ta cua cuyuhvi
ndico ndo. Sava ta cua sehe ra cuu
ndo. Chacan cuu cha cuu cati ndo
chi ra ti sutu ndo chi ra. 16 Ini ra
Tati Ndioo cati tuhun chi yo, ta
chito tahan yo ti sehe Ndioo chi
yo. 17 Cua nihin tahan yo cuhva
cua cuhva ra Ndioo chi yo cuhva
ni nihin ra Cristo, vati sehe ra chi
yo. Cua nihin yo cha cua cuhva ra
Ndioo, tu cua ndehe tahan yo tu
ndoho cuhva cha ni ndehe maan ra
Cristo tu ndoho. Chacan cuu cha
cua coo ndito ndico yo chi ra.
18 Yuhu saxini ti ñahni tuhun cha
cua ndehe yo tu ndoho vitin tichi
quivi ya. Vaha xaan ca cha cua
ndehe yo cuhva cahnu xaan cha cua
savaha ra Ndioo chi yo nu cuahan
quivi. 19 Cha ni savaha ra Ndioo ndihi
cuii cha iyo nu ñuhun ñuñivi ya ta iti
siqui andivi, ta cua coo ndihi chacan
nda cua nda quivi cua savaha ra
Ndioo cha cahnu xaan ñivi cuu ndihi
ñivi ra. 20 Ndihi cha iyo nu ñuhun
ñuñivi ya—ndoyo ñuhun tahan chi.
Ñavi cuhva cha cua coo xihna cuu
chacan, soco cha cuahan ndoyo
ñuhun ndihi chi, [vati ni ndoyo

ñuhun iin ñivi ñuñivi]. Cha cuahan
ndoyo ñuhun ndihi cha iyo, soco cua
queta quivi cua nduchaa ndico chi
cua savaha ra Ndioo. 21 Tacan ni cua
coo chi, vati ña cua ndoyo ñuhun
ca chi, soco cua nduchaa ndico chi
cuhva cua nduchaa ndico ndihi ñivi
cuu sehe ra Ndioo. 22 Chito yo ti iyo
ndihi cha ni savaha ra Ndioo chi tu
ndoho nda cua nda vitin. 23 Ta ni
cuhva cha iyo tahan yo chi tu ndoho,
soco ndatu vaha yo nda cua nda
quivi cua sama ra cuhva iyo yo, ta
cua cuu ndicha yo sehe ra. Tacan ni
cua nduchaa yo cuhva iyo yo. Tacan
ni ndatu yo, ta cha ni chaha ra cha
iyo ra Tati Ndioo chi yo. Cha ni
chaha xihna ra cuu chacan. 24 Cha
ni sanduvaha ra anima yo. Chacan
cuu cha ndatu yo cha cua savaha ra
iti nuun ca. Yoni ndatu cha ni nihin
ñi nu ni quichi quivi, soco ni ndatu
maan yo, vati ña ta nihin yo cuhva
cati ra. 25 Tu ña ta nihin yo cha ndatu
yo, na cua cundee ini yo cuatu yo
nda cua nda cua nihin yo chacan.
26 Ta ni cuhva cua tindee ra Tati
Ndioo chi yo ñaan cha cuu cha
cumani yo. Tindee ra, vati ña chito
yo yoso cuhva cua cahan ndahvi yo
chi ra Ndioo, soco maan ra cahan
chi ra Ndioo cuenda yo, ta ña tuhva
yo cahan yo cuhva cahan maan ra.
27 Chito ra Ndioo yoso cuhva saxini
yo chi anima yo. Chacan cuu cha
chito ra ñaan cha cati ra Tati Ndioo,
vati cahan ra cuenda yo cuhva cuni
maan ra Ndioo.

Cua tindee ra Ndioo, ta cua sacanaan ñivi ra

28 Chito yo ti cua savaha ra Ndioo
cha cua quee vaha ndihi cha cua
tahan ñivi cuni chi ra, vati cha ni
nacachi ra chi ñi cuhva ni cuni
maan ra. 29 Tacan ni savaha ra, vati
cha ni nacoto ra chi ñi nda ni iti
chata, ta suvi ni iti chata saxini
ra ti cua coo ñi cuhva iyo sehe ra.
Chacan cuu cha tuvi ñivi cuu ñi, ta
maan ra cuu xini. 30 Nu quichi quivi
ni saxini ra Ndioo ti cua coo ñivi
ra, ta ni nacachi ra chi ñi. Suvi ni
chi ñican tiso vaha ra anima, ta cua
sacahnu ndicha ra chi ñi nu cuahan
quivi.
31 Chacan cuu cha yuhu cati ti yoni
iyo cha cua tava ndaa chi yo, vati
tindee ra Ndioo chi yo. 32 Suvi ni chi
sehe ra ni tava tiñu ra, ta ni chaha
ra cha ni chihi ra cuenda ndihi
yo. Chacan cuu cha chito yo ti cua
savaha ca ra cha vaha chi yo cuhva
cha ni savaha ra cha vaha chi sehe
ra. 33 Yoni cua tiso cuati chi yo, vati
ñivi ra Ndioo cuu yo, ta maan ra
cuu ra ni tiso vaha tiñu. 34 Yoni cua
tachi tuni chi yo, vati ra Cristo cuu
ra cahan mani chi ra Ndioo cuenda
yo, ta maan ra cuu ra cha ni chihi,
ta natacu ndico ra tañu ñivi ndii, ta
vitin iyo ra chi ra Ndioo. 35 Yoni cua
cuu sanini chi ra Cristo, ta cua saña
ra cha cuni mani ra chi yo. Vasi cua
ndehe yo tu ndoho. Vasi cua cani
tahan ñivi chi yo cuenda ra Cristo.
Vasi cua coo tama. Vasi ña cua queta
sahma cua cunami yo. Vasi iyo ñaan
cha cua tahan yo. Vasi cua cahni ñivi
chi yo, soco ña cua saña ra chi yo.
36 Cati tutu Ndioo cuenda ñivi ra ti:
Ndihi ni quivi cuni cahni ñivi
chi ndi,
vati chinu ini ndi chihun.
Saxini ñivi ti iyo ndi cuhva iyo
ri mbee,

vati ndihi ni quivi chahni ñi chi
ri nuyahvi,
cati ñivi Ndioo chi ra. 37 Vasi cua
ndehe yo ndihi tu ndoho can, soco
taqui xaan cua sacanaan yo, vati
iyo ra cuni mani chi yo, ta tindee ra
chi yo. 38-39 Chito vahi ti yoni cua
cuu casi chi ra Ndioo, ta cua saña
ra cha cuni mani ra chi yo cuenda
ra chahnu Cristo Jesuu. Vasi cua
cuvi yo. Vasi ña cua cuvi yo. Vasi
cua cuni casi ra cuu tatun Ndioo.
Vasi cua cuni casi run tati cuihna.
Vasi cua cuni casi run iyo vitin.
Vasi cua cuni casi run cua coo iti
nuun. Vasi cua cuni casi run iyo iti
siqui. Vasi cua cuni casi run iyo iti
nu ñuhun ñuñivi. Vasi iyo ñaan ca
run cua cuni casi, soco ña ta ñahni
ni iin run cua cuu casi cha cuni
mani ra chihin yo.

Cha ni cati ra Ndioo ti ñivi Israel cuu ñivi ra

9 Cuenda ra Cristo cahin cha
ndicha, ta ña sandahyu ñahin
chi ndo. Tindee ra Tati Ndioo
chihin yu, ta chito vahi chi anime
ti cha ndicha cuu chi. 2 Chacan
cuu cha chahi cuenda chihin ndo,
vati ndahvi xaan cuni anime, ta
ña ni chacuita cha cuihya cuni
anime. 3 Cuni xain cha cua saxini
vaha ñivi tahan yu chi ra Ndioo,
ta ñahni tuhun—masi cua ndoyo
ñuhin cuenda ra Cristo, tu tacan
sa cua cuu saxini vaha ñi chi ra.
4 Ñivi Israel cuu ñi, ta sehe Ndioo
cuu ñi. Chi maan ñi iyo tu ndee
ini ra Ndioo, ta chi maan ñi ni tiso
vaha ra Ndioo tiñu iti chata, ta
ni ndoo vaha tuhun. Chi maan ñi
iyo ley chahnu, ta maan ñi cuu ñi
satiñu chi ra Ndioo. Chi maan ñi
ni cati ra yoso cuhva cua savaha
ra nu cuahan iti nuun. 5 Ñivi ñi
cuu ra cuu sutu ñuun iti chata
tiempu chahnu, ta suvi ni ñivi ñi
cuu ra Cristo. Na cua sacahnu yo
chi ra Ndioo ndihi ni quivi ndihi ni
tiempu, vati maan ra cuu ra ndaca
ñahan chi ndihi cuii cha iyo. Na
cua cuu chi tacan ni.

6 Ña cua cuu cati yo ti ña cua quee
tuhun cuhva ni cati ra Ndioo iti
chata. Ña ndihi ñivi cuu ñivi Israel
cuu ñivi Israel ndicha. 7 Ña ndihi
ñivi ra Abraham cuu ñivi ra Ndioo,
vati cati tutu Ndioo ti ndihi ñivi cua
coo cuenda iin tuhun ni ra Isaac—
ñican ni cua cuu ñivi Abraham, cati
chi. 8 Chacan cuu cha ñavi cuenda
cha ni cacu ñivi cuenda ra Abraham
cuu ñi ñivi Ndioo, soco ñivi ndicha
ra cuu ñivi chinu ini cuhva ni cati
ra iti chata. 9 Tuhun ya cuu tuhun
ni cati tuhun xihna ra Ndioo chi ra
Abraham, vati cati ra ti cua quichi
ra cuhva ni cati ra, ta sa cua coo iin
sehe ña Sara, cati ra.

10 Ni iyo inga tuhun, vati ni
chacoo ña Rebeca chi ra Isaac ii
ña—ra cuu ñivi yo tiempu chahnu,
ta ni tuvi sehe ña tichi ña. 11-13 Ña
ta cacu ve xinihin can, ta ni ña ta
savaha ve cha vaha ni cha ndavaha
ni, ta cati ra Ndioo chi ña ti cua
satiñu tatun ra chanihin chi ra cuu
ra luhu, cati ra. Cuhva ni cati tutu
Ndioo cuu chacan, vati cati chi ti
cuni mani ra Ndioo chi ra Jacob,
soco ña cuni ra chi ra Esaú, cati chi.
Chacan cuu cha nihin yo cuhva ti
ndacu ra Ndioo cuhva ni cuni maan
ra. Ni nacachi ra chi ñivi cuni ra, ta
ña saxini ra ñaan cha savaha ñi.

14 Tacan ni savaha ra Ndioo, soco
ña cuu cati yo ti ña vaha savaha
ra, 15 vati cati ra Moisee cuenda ra
Ndioo iti chata ti cua cundahvi ini
ra Ndioo chi ñivi, soco maan ra cua
cati ndaa ñi cuu ñi cua cundahvi
ini ra, cati ra. 16 Chacan cuu cha
cati yu ti ña ndacu ra cuhva cuni
ñivi. Ña ndacu ra cuhva sanini
ñi. Ndacu ra cuhva cuni maan ra,
vati cundahvi ini ra chi ñivi. 17 Iyo
tutu Ndioo cuhva cati ra Ndioo
chi ra ndaca ñahan chi ñivi Egipto
iti chata. Cati ra Ndioo chi racan
ti chaha ra tiñu chihin ra ndaca
ñahan can, vati cuni ra sanahan ra
chihin ra ti iyo tu ndee ini chihin
ra Ndioo. Chacan cuu cha cua coto
ndihi ñivi ñuñivi yoo rai cuu ra,
cati ra Ndioo chi ra. 18 Chacan cuu
cha ni nanducu ra ndaa ñi cuni ra,
ta cundahvi ini ra chi ñi, ta ndaa ñi
cuni ra—ndusoo ñi savaha ra.
19 Chacan cuu cha cua saxini ndo
ti ña vaha cha cua tiso ra cuati chi
yo, vati yoni cuu casi cuhva cuni
ra. 20 Hombre, ña cua saxini ndo ti
ñivi cahnu cuu ndo, ta cua cahan
ndico ndo chi ra Ndioo. [Cua cati
yu iin cuhva chi ndo.] Ña tuhva
cahan quisi chi ra savaha chi chi.
Ña cati chi ti ña vaha cuhva cha ni
savaha ra chihin chi. 21 Ta ra satiñu
chi ndahyu—cuu savaha ra cuhva
cuni maan ra chi ndahyu can. Cuu
savaha ra iin cha taqui, ta cuu
savaha ra inga cha ndahvi.
22 Chacan cuu cha cuu cundee ini
ra Ndioo cha ndacu ñivi ndavaha ni.
Ñican cuu ñi cua ndoyo ñuhun, vati
cuenda chacan iyo ñi. Cundee ini
ra, soco cuni ra sanahan ra chi yo
yoso cuhva cua nduxaan ra chi ñivi,
ta cuni ra cha cua ndehe ñivi ti iyo
tu ndee ini chi ra, soco cundee ini
ra chi ñi. 23 Chacan cuu cha cua
sacoto ra chi yo ti cahnu xaan ñivi
cua cuu ñivi cundahvi ini ra, vati
cuenda chacan iyo ñi. 24 Tacan ni
cha ni nacachi ra chi maan yo. Iyo
yo—ñivi judío cuu yo, ta iyo tahan
yo—ñivi cuu inga tucu ñivi cuu
yo, soco chi ndihi yo cuni ra Ndioo.
25 Cuhva cati ra nu tutu ni taa ra
Osea iti chata cuu chi, vati cati ra
Ndioo cuenda ñivi cuu inga tucu
ñivi ti:

Iyo ñivi—ñavi ñivi yu chihin ñi,
soco cua savahi cha cua cuu ñi
ñivi yu.
Xihna ca ña cuni yu chi ñi,
soco cuni yu chi ñi vitin.
26 Iyo nu ni cati xihna yu ti ñavi
chi yuhu cuu ñi, cati yu,
ta suvi ni ican nu cati yu tuhun
can cua cati ñivi ti ñivi ra
Ndioo ndito cuu ñi,

cati ra. 27 Ta cuenda ñivi Israel cati
ra Isaía ti cuhva iyo yuti yu tañuhun
iyo ñivi Israel, [vati tuvi xaan ñi iyo,]
soco ña tuvi ñi cua cacu, 28 vati yatin
xaan cua sandihi ra chahnu tiñu nu
ñuhun ñuñivi ya. 29 Cua savaha ra
cuhva ni cati ra Isaía iti chata, vati
cati ra cuenda ñivi Israel ti:

Tu ña cua sacacu ra chahnu
Ndioo uvi uni yo,
cua ndoyo ñuhun cuii yo cuhva ni
ndoyo ñuhun ñivi ñuun Sodoma
chi ñivi ñuun Gomorra iti chata,

cati ra.

Ña chinu vaha ini ñivi judío tuhun vaha

30 Chacan cuu cha cua cati yu ti
ña nducu ñivi cuu inga tucu ñivi

cuhva cha cua coso vaha anima ñi
chi ra Ndioo, soco cha ni chacoso
vaha anima ñi chi ra. Cundee
chacoso vaha anima ñi chi ra, vati
chinu ini ñi chi ra. 31 Ta ñivi Israel—
nducu ñi cuhva cha cua coso vaha
anima ñi chi ra Ndioo cuenda ley
chahnu, soco ña cundee sacuinu ñi
cuhva cati ley can. 32 Ña cundee ñi
coso vaha anima ñi chi ra Ndioo,
vati saxini ñi ti cua coso vaha
anima ñi cuenda cha cua savaha
ñi cha vaha. Ña chito ñi ti tu cua
cuinu ini ñi chi ra, cua cundee coso
vaha anima ñi. Ndoyo ñuhun ñi,
vati ña nihin ñi cuhva. Cha cuu ñi
sava ta cua iin ñivi, ta yani chaha
ñi chata yuu, ta ndoyo ñuhun ñi.
33 Tacan cati tutu Ndioo, vati ra
Cristo cuu sava ta cua iin yuu, ta
cati tutu can ti:

Cha chaqui ndai iin yuu iti Sión.
Cua yani chaha ñivi chata chi,
ta cua ndoyo ñuhun ñi,
soco ña cua coo tu ca nuun chi
ñivi can,
tu cua cuinu ini ñi chi ra cuu
sava ta cua yuu can,

cati chi.

10 Yani xaa, chi ndihi cuii
anime cuni xain cha cua
nduvaha tahan anima ñi. Chacan
cuu cha cahan ndahvi xain chi ra
Ndioo cuenda ñi. 2 Chahi cuenda
ti cuni xaan ñi chi ra Ndioo, soco
ña nihin vaha ñi cuhva. 3 Ña chito
ñi yoso cuhva ni cati ra Ndioo ti
cua coso vaha anima yo. Chacan
cuu cha ña ndacu ñi cuhva cuni ra
Ndioo, soco nducu ñi cuhva cha
cua coso vaha anima ñi cuhva cuni
maan ñi. 4 Ña cua sacuinu ca ñivi
ley chahnu can, vati cha ni quichi
ra Cristo. Chacan cuu cha cua coso
vaha anima ñi, tu cua cuinu ini ñi
chi ra.
5 Cuenda ley chahnu can ni cati ra
Moisee iti chata ti tu cua saxini ñivi
ti cua sacuinu ñi ley, ta cua coso
vaha anima ñi chi ra Ndioo, ndihi
tuhun ley can cua sacuinu nini
xaan ñi, cati ra. 6 Ta ñivi cua coso
vaha anima chi ra Ndioo, vati chinu
ini ñi chi ra—ñican cati ti ña cua
saxini ñivi chi anima ñi ti yoo cua
cu ndaa iti siqui andivi, vati cua
quichi ndaca ndico ñi chi ra Cristo,
7 ta ni ña cua saxini ñi ti yoo cua
nuun nu iyo ñivi ni chihi, vati cua
quichi ndaca ndico ñi chi ra Cristo
tañu ñivi ndii. 8 Ña cua cati ñi tacan,
vati cati tutu Ndioo ti chito ñivi
tuhun can, vati chini ñi chi chi, ta
cahan ñi chi chi, cati chi. Tuhun
can cuu tuhun cati tuhun ndi ti cua
cuinu ini ñivi chi ra Ndioo. 9 Tu cua
cati cachin ndo ti ndaca ñahan ra
chahnu Jesuu chi ndo, tu cua cuinu
ini ndo chi anima ndo ti chaha ra
Ndioo tu ndee ini chi ra, ta natacu
ndico ra tañu ñivi ndii, tu tacan ni
cua cati ndo, cua coso vaha anima
ndo chi ra Ndioo. 10 Chinu ini yo
chi anima yo. Chacan cuu cha
ni chacoso vaha anima yo chi ra
Ndioo. Chaha yo cuenda ti ra Cristo
cuu ra ndaca ñahan chi yo. Chacan
cuu cha ni nduvaha anima yo.
11 Cati tutu Ndioo ti ñahni tu ca
nuun cua coo chi ñivi chinu ini chi
ra Ndioo. 12 Tacan cati chi, vati ini
ñivi cuu ndihi ñivi. Ini ñivi cuu ñivi
judío chi ñivi cuu inga tucu ñivi. Ini
ra Cristo cuu ra ndaca ñahan chi
ndihi ñivi, ta ini cuhva savaha ra tu
manini chi ñivi cahan ndahvi chi ra

13 cuhva cati tutu Ndioo ti ndihi ñivi
cahan ndahvi chi ra chahnu—cua
nduchaa anima ñi, cati chi. 14 Tu ña
ta cuinu ini ñivi chi ra Ndioo, ña
cua cuu cahan ndahvi ñi chi ra. Tu
ña ta cuni soho ñi tuhun ra, ña cua
cuu cuinu ini ñi chi ra. Tu ña ta cati
tuhun ñivi tuhun Ndioo chi ñi, ña
cua cuu cuni soho ñi. 15 Tu ña ta
quee iti ñi, ña cua cuu cati tuhun
ñi, ta cati tutu Ndioo ti sii cuni ñivi,
vati cha quichi cati tuhun ñivi ra
tuhun vaha, cati chi.
16 Ña ndihi ñivi tasoho tuhun
Ndioo, vati iyo ñivi cuhva ni cati ra
Isaía, vati cati ra chi ra Ndioo ti yoni
chinu ini tuhun cati tuhun ra, cati
ra. 17 Chinu ini ñivi, vati chini soho
ñi, ta chini soho ñi, vati cati tuhun
yo tuhun yoso cuhva iyo ra Cristo.
18 Cati yu ti cha ni chini soho ñivi
judío can, [vati cati tutu Ndioo ti]:
Cha ni cati tuhun ra ta ra nini
cahnu nu ñuhun ñuñivi,
cati tutu Ndioo. 19 Cati ndico yu ti
cha ni chito ñivi Israel tuhun can,
vati cati ra Moisee cuenda ra Ndioo
iti chata ti:
Cua ndusoo ndo chi ñivi cuu
inga tucu ñivi,
ta cua nduxaan ndo chi ñi cua
savahi,
cati ra cuenda ñivi Israel can, 20 ta
iti nuun ca ni cahan tahan ra Isaía.
Ña yuhvi ra, ta cati ra cuenda ra
Ndioo ti:
Ña nanducu ñi chihin yu,
soco nanihin ñi chihin yu,
cati ra, 21 ta suvi ni cuenda ñivi
Israel can cati ndico tucu ra Ndioo
ti ndihi ni quivi cahan ndahvi ra
Ndioo chi ñivi ra, soco ña tasoho ñi
chihin ra, ta ndusoo cuni ñi, cati ra.

Iyo tahan ñivi Israel cha ni nduvaha anima

11 Ña cati yu ti cha ni tava
ndaa ra Ndioo chi ñivi
judío. Ñavi, xaa. Ña cati yu tacan
ni, vati ñivi ñuun Israel cuu yu.
Ñivi yu chi ra Abraham chahnu chi
ra Benjamín. 2 Ña ni tava ndaa ra
Ndioo chi ñivi ra, vati ni nacachi ra
chi ñi iti chata. Vasi ña chito ndo
yoso cati tutu Ndioo nu ni taa ra
Elía. Chaha chi cuenda yoso cuhva
ni cahan ra Elía can chi ra Ndioo,
ta tiso xaan ra cuati chi ñivi Israel.
3 [Cati ra chi ra chahnu Ndioo
cuenda ñi ti] cha ni chahni ñi chi
ra cahan cuenda ra Ndioo. Cha ni
chani ñi nu sacahnu ñi chihin ra nu
samani ñi chihin ra. Iin tuhun ni ra
ni vii iyo, ta cuni tahan ñi cahni ñi
chihin ra, cati ra, 4 soco cati ndico
ra Ndioo chi ra ti ni vii iyo ucha
mil rai cha cuenda ra Ndioo, ta
cumi ra chi ra ta ra, ta ña ta cahnu
chiti ra ta ra iti nuun Baal can, ta ni
ña ta sacahnu ra ta ra chi ita niñu
can, cati ra. 5 Ta ni cuhva ni iyo ni
ñivi judío vitin tichi quivi ya, [ta
sacahnu ndicha ñi chi ra Ndioo].
Cha ni nacachi ra chi ñi, vati iyo tu
manini chi ra. 6 Cha ni savaha ra tu
manini chi ñi, ta nacachi ra chi ñi.
Chacan cuu cha ñavi ti iyo cha cua
savaha maan ñi, vati tu cua savaha
ñi tacan, ña cua cuu ca savaha ra tu
manini chi ñi.
7 Cati yu ti nanducu xaan ñivi
judío cuhva ti cua coo vaha ñi chi
ra Ndioo, soco ña nanihin ñi cuhva.
Ñivi cha ni nacachi ra Ndioo—
ñican cuu ñi nihin cuhva, ta ndusoo
ndihi ca ñi 8 cuhva cati tutu Ndioo

ti chaha ra Ndioo cha cua ndutondo
ñi. Nda cua nda vitin ndehe ñi, soco
ña ndichin vaha ndehe ñi. Chini
soho ñi, soco ña nituni ini ñi, cati
tutu Ndioo. 9 Chaha tahan ra David
cuenda iti chata, vati cati ra ti:
Cua cusii ini ñi sacahnu ñi vico,
soco tacan ni cua ndoyo ñuhun
ñi.
Tacan ni cua cunda yahvi ñi.
10 Ña cua coo cha chini tuni chi ñi.
Chacan cuu cha ña cua cutuni
ini ñi,
ta cua coo ñi chi tu ndoho ndihi
ni quivi ndihi ni tiempu,
cati ra David cuenda ñivi judío can.

Tuhun cua nduvaha anima ñivi cuu inga tucu ñivi

11 Chacan cuu cha cati yu ti ña ni
ndoyo ñuhun cuii ñivi can. Ñavi,
xaa, soco vitin cha queta tuhun
yoso cuhva cua sanduvaha ra Ndioo
anima ñivi. Cha queta tuhun can
iti nuun ñivi cuu inga tucu ñivi, ta
ni nduvaha anima ñi. Chacan cuu
cha cua saxini ñi judío suhva, [vati
tindee tahan ra Ndioo chi ñivi cuu
inga tucu ñivi]. 12 Cha ni savaha
ñivi judío can cuati, ta ndoyo
ñuhun ñi. Chacan cuu cha nduvaha
anima ñivi cuu inga tucu ñivi, soco
vaha xaan ca cua coo ñi nu cua
quihvi ndico ñivi judío cuenda ra
Ndioo.
13 Ndioho, ñivi cuu inga tucu
ñivi, vitin cati tuhin chi maan ndo.
Nihin xaan satiñu i tiñu ni chaha
ra Ndioo chihin yu, vati cha tava
tiñu ra chihin yu nu iyo ñivi cuu
inga tucu ñivi. 14 Tacan ni satiñu
i, vati cuni yu cha cua quechaha
saxini ñivi judío suhva, vati ni
tindee tahan ra Ndioo chi inga tucu
ñivi, vati vasi tacan ni cua nduvaha
tahan anima ñivi judío can. 15 Cha
ni ndumani ndico ñivi ñuñivi chi ra
Ndioo, vati cha ni quee ndaa ñivi
judío can. Chacan cuu cha tu cua
quihvi ndico ñi cuenda ra Ndioo,
cua natacu ndico ñivi ndii, ta cua
coo ñi chi ra Ndioo. 16 Iti chata ni
chacoo vaha ñivi judío chi ra Ndioo.
Tacan ni cua coo vaha ndihi ñi chi
ra.
17 Vitin cha ni quee ndaa ñivi
judío can. Chacan cuu cha ni cuu
quihvi maan ndo cuenda ra Ndioo,
ta cua coo vaha tahan ndo chi ra
Ndioo, ta ñivi cuu inga tucu ñivi
cuu ndo. 18 Ña cua cahan rai ndo
chi ñivi judío can, [vati cha iyo
vaha ndo chi ra Ndioo]. Tu cua
saxini ndo ti vaha xaan iyo ndo, ta
ña vaha iyo ñivi judío can, na cua
saxini ndico ndo, vati ñavi maan
ndo cuu ñivi iyo cuenda ra Ndioo
xihna cuii. Maan ñivi judío can cuu
ñi ni chacoo xihna cuenda ra.
19 Vasi cua cati ndo ti ndicha, soco
cha ni tava ndaa ra Ndioo chi ñivi
judío can, vati cua cuu quihvi tahan
ndo cuenda ra, cati ndo. 20 Ndicha
cuhva cati ndo, soco ni tava ndaa
ra Ndioo chi ñivi can, vati ña
chinu ini ñi chi ra, ta iyo maan ndo
cuenda ra, vati ni chinu ini ndo chi
ra. Ña cua saxini ndo ti cahnu xaan
ñivi cuu ndo, soco cua cuyuhvi
ndo. 21 Cua cuyuhvi ndo, vati cua
cuu tava ndaa ra Ndioo chihin ndo
cuhva ni tava ndaa ra chi ñi judío
can, ta ñican cuu ñivi ra xihna cuii.
22 Chacan cuu cha cua coto ndo ti
iyo xaan tu manini chi ra Ndioo,
soco ta ni cuhva cua coto ndo ti

xaan xaan iyo tahan ra. Xaan xaan
nduxaan ra chi ñivi ndoyo ñuhun
cuenda ra, soco chi maan ndo
savaha xaan ra tu manini. Tacan
ni cua savaha ra chi ndo, tu ni cua
coo ndo chi ra. Tu ñavi tacan ni cua
coo ndo chi ra, cua tava ndaa tahan
ra chi ndo. 23 Ta ñivi judío can—tu
cua cuinu ini ñi chi ra Ndioo, cua
coo ndico ñi chi ra, vati cua cuu
quihin cuenda ndico ra Ndioo chi
ñi. 24 Tacan cati yu, vati ñavi ñivi
Ndioo cuu ndo xihna cuii, ta savaha
ra cha quihvi ndo cuenda ra. Vii ni
cua quihvi ndico ñivi can cuenda ra,
vati ñivi ra ni cuu ñi xihna cuii.

Nu cuahan quivi cua nduvaha tahan anima ñivi judío

25 Yani xaa, cuni yu cha cua coto
vaha ndo tuhun ya, coto cua saxini
ndo ti iyo cha chini tuni chi ndo.
Tuhun ya cua coto ndo, vati ni cua
ndusoo ñivi judío can nda cua nda
quivi cua queta vaha ñivi cuu inga
tucu ñivi, ta cua quihvi ñi cuenda
ra Ndioo cuhva ni cati ra Ndioo.
26 Tacan cuu, ta sa cua nduvaha
tahan anima ndihi ñivi judío can
cuhva cati tutu Ndioo cuenda ñi ti:

Iti yucu Sión cua quichi iin rai,
ta cua sacacu ra chi yo.
Cua savaha ra cha cua saña ñivi
ra Jacob chahnu ndavaha ni
ndacu ñi,
27 ta cua ndoo vaha tuhin chi ñi,
ta cua sanain cuati ndacu ñi,

cati ra Ndioo.
28 Cuxaan ini ñican chi ra Ndioo,
vati ña tasoho ñi tuhun vaha yoso
cuhva sanduvaha ra Ndioo anima
ñivi. Chacan cuu cha queta tuhun
nuun ndo, ta chinu ini ndo chi chi.
Ni cundahvi ini ra Ndioo chi ñivi
judío can, vati cuenda ñi cha ni
ndoo vaha tuhun chi ñivi ñi tiempu
chahnu. 29 Cha ni savaha ra Ndioo
tu manini nu ni nacachi ra chi ñivi
ñi tiempu chahnu, ta ña cuu tava
ndaa ra tuhun can. 30 Nu ni quichi
quivi ña tasoho ndo chi ra Ndioo,
soco vitin cha cundahvi ini ra chi
ndo, vati ña tasoho tahan ñi judío
can chi ra. 31 Ta ni cuhva ña tasoho
ñi chi ra vitin. Chacan cuu cha cua
queta quivi cua cundahvi tahan ini
ra Ndioo chi ñi cuhva ni cundahvi
ini ra chi maan ndo. 32 Tacan cati
yu, vati cha chaha ra Ndioo cha cua
savaha ndihi ñivi cuati, vati cuni ra
cundahvi ini ra chi ndihi ñi.
33 ¡Cahnu xaan rai cuu ra Ndioo!
Iyo ndihi cuii cha chini tuni chi
ra. Ña nituni ini yo cuhva saxini
ra Ndioo, soco vaha xaan saxini
ra. Vaha xaan ndacu ra. 34 Cati tutu
Ndioo ti yoni chito yoso cuhva
saxini ra chahnu. Yoni chaha cha
chini tuni chi ra. 35 Yoni cuu sanini
chi ra, cati chi. 36 Ña cuu sanini
yo chi ra, vati maan ra cuu ra ni
savaha ndihi cuii cha iyo nda ni
xihna cuii, ta maan ra cuu ra tindee
vitin, ta cuenda maan ra iyo ndihi
chi. Na cua sacahnu yo chi ra ndihi
ni quivi ndihi ni tiempu, ta na cua
cuu chi tacan ni.

Cua coo ii ñivi Ndioo chi ra Ndioo

12 Yani xaa, chacan cuu cha
cati tuhin chi ndo ti na cua
cuhva cuenda ndo chi ndo chi ra
Ndioo, vati cundahvi ini ra chihin
ndo. Cua samani ndo chi ndo chi ra.
Cua coo ii ndo chi ra, ta cua cusii
ini ra chi ndo. Tu tacan ni cua coo

ndo chi ra, cua satiñu vaha ndo chi
ra. [2]Ña cua saxini ndo cuhva saxini
ñivi ñuñivi, soco tucu cuhva cua
saxini ndo, vati cua nduchaa cuhva
saxini ndo. Tacan ni cua saña ndo
cuhva iyo ndo. Chacan cuu cha cua
coto ndo ñaan cha cuu cha cuni ra
Ndioo. Cua coto ndo cha vaha, ta
cua coto ndo cha ndicha, ta cua
coto ndo yoso cuhva cusii ini ra
Ndioo.
[3]Cha ni chaha ra Ndioo tiñu
chihin yu. Chacan cuu cha cati yu
chi ndihi ndo ti na ña cua saxini
ndo ti cahnu xaan ñivi cuu ndo. Ña
vaha tu cua saxini ndo tacan, soco
na cua saxini vaha ndihi ndo cuhva
ni chaha ra Ndioo cha cua cuinu
ini ndo. [4]Cuaha ndihi cuati suhva
caa cuñu yo, ta ini cuñu yo cuu chi,
soco siin siin tiñu iyo ndihi cuati
suhva cuñu yo. [5]Ta ni cuhva cuaha
ñivi cuu yo, soco ini ñivi cuu yo
cuenda ra Cristo, ta tindee tahan yo
chi tahan yo.
[6]Siin siin tiñu cha samani ra
Ndioo chi yo cuhva ni savaha ra tu
manini chi yo. Chacan cuu cha na
cua satiñu vaha yo cuhva ni samani
ra Ndioo chi yo. Tu cua cahan yo
cuenda ra Ndioo, na cua cahan
vaha yo cuenda ra cuhva ni chinu
ini yo chi ra. [7]Tu cua tindee yo
chi ñivi tahan yo cuenda ra Ndioo,
na cua tindee vaha yo chi ñi. Tu
cua sacuaha yo chi ñivi tahan yo
cuenda ra Ndioo, na cua sacuaha
vaha ndicha yo chi ñi. [8]Tu cua
cuhva yo tu ndee ini chi ñivi tahan
yo cuenda ra Ndioo, na cua cuhva
vaha yo chi chi chi ñi. Tu cua
samani yo xuhun yo chi ñivi tahan
yo cuenda ra Ndioo, na cua samani
vaha xaan yo chi chi chi ñi. Tu cua
cundaca ñahan yo chi ñivi tahan yo
cuenda ra Ndioo, cuenda ni na cua
cundaca ñahan yo chi ñi. Tu cua
cundahvi ini yo chi ñivi tahan yo
cuenda ra Ndioo, na cua tindee yo
chi ñi, ta cua cusii ini yo chi ñi.

**Tuhun yoso cuhva cua coo
ñivi Ndioo chi ñivi tahan ñi**

[9]Na cua cuni mani ndicha ndo chi
ñivi tahan ndo. Na ña cua cuni ndo
cha ndavaha ni, soco na cua savaha
ndo cha vaha. [10]Na cua cuni ndo
chi ñivi tahan ndo cuhva cuni ndo
chi ñivi maan ndo. Na cua sacahnu
vaha xaan ca ndo chi ñivi tahan
ndo.
[11]Na cua satiñu vaha xaan ndo.
Na cua coo vaha xaan ndo cuenda
ra Ndioo, ta cua cati tuhun vaha
xaan ndo tuhun Ndioo chi ndihi
cuii anima ndo.
[12]Na cua cusii ini ndo, vati chito
ndo ti cua coo vaha ndo chi ra Ndioo.
Na cua cundee ini ndo, tu cua ndehe
ndo tu ndoho. Na cua cahan ndo chi
ra Ndioo ndihi ni hora ndihi ni quivi.
[13]Na cua tindee ndo ñaan cha cuu
cha cumani chi ñivi Ndioo tahan
ndo. Na cua quihin cuenda vaha
ndo chi ñivi queta vehe ndo.
[14]Na cua cahan ndo chi ra Ndioo,
vati cua tindee ra chi ñivi cani
tahan chi ndo. Cua cahan vaha
ndo chi ñi, ta ña cua cahan ndo
ndavaha ni chi ñi.
[15]Na cua cusii ini ndo chi ñivi sii
cuni, ta na cua ndahyu tahan ndo
chi ñivi ndahyu, [vati tacan ni cua
coo inuun ndo chi ñi].
[16]Na cua coo mani ndo chi ñivi
tahan ndo. Ña cua saxini ndo ti

cahnu xaan ñivi cuu ndo, soco na
cua coo vaha ndo chi ñivi ndahvi.
Na ña cua ndurai ndo.
17 Tu cua savaha ñivi ndavaha ni
chi ndo, ña cua savaha ndico ndo
ndavaha ni chi ñi. Na cua savaha
ndo cha vaha ndicha iti nuun
ndihi ñivi. 18 Na cua nducu maan
ndo cuhva cha cua coo vii ndo chi
ndihi ñivi yoso cua cuu. 19 Yani
xaa, ña cua nducu ndo cuhva cha
cua savaha ndico ndo ndavaha ni
chi ñivi, soco cua cuhva ndo cha
cua nduxaan ra Ndioo chi ñi, vati
cati tutu Ndioo ti cati ra chahnu ti
maan ra cuu ra cua tachi tuni chi
ñivi, cati chi, 20 ta cati ndico tucu
chi ti tu cua cuisoco ñivi cuxaan ini
chi ñivi Ndioo, na cua cuhva ñivi ra
cha cua cachi ñi. Tu cua neti ñi, cua
cuhva ñivi ra cha cua coho ñi, vati
tu tacan ni cua savaha ñivi ra chi
ñi, cua nducahan xaan nuun ñivi
can, ta cua ndundahvi cuni anima
ñi, cati chi. 21 Na ña cua savaha
ndo ndavaha ni, vati savaha ñivi
ndavaha ni chi maan ndo, soco na
cua savaha ndo cha vaha. Chacan
cuu cha cua savaha tahan ñivi
ndacu ndavaha ni cha vaha.

13 Na cua tasoho vaha ndihi
ndo cuhva cati ra cumi
tiñu chi ndo, vati cha ni chaha ra
Ndioo ndatu chi ra. Chacan cuu
cha ndiso ra ta ra tiñu. 2 Tu ña cua
tasoho ndo cha cati ra cumi tiñu
can, ña cua tasoho ndo cuhva cati
tuhun ra Ndioo. Tu ña cua tasoho
ndo cuhva cati tuhun ra, cua cutuni
ndicha ndo. 3 Tacan cati yu, vati
ña sayuhvi ra cumi tiñu chi ñivi
ndacu cha vaha. Sayuhvi ra chi
ñivi ndacu ndavaha ni. Tu cua cuni
ndo cha ña cua sayuhvi ra chi ndo,
na cua savaha ndo cha vaha, ta
cua cati ra ti ñivi vaha cuu ndo.
4 Satiñu ra cumi tiñu can cuenda ra
Ndioo, vati cua coo vaha ndo. Tu
cua savaha ndo ndavaha ni, na cua
cuyuhvi ndo, vati cua tachi tuni
ndicha ra chi ndo. Satiñu ra cuenda
ra Ndioo, ta cuenda ra cua tachi
tuni ra cumi tiñu chi ñivi ndacu
ndavaha ni. 5 Chacan cuu cha iyo
cha cua sacuinu ndo, vati coto cua
cutuni ndo, soco iyo tahan cha cua
sacuinu ndo, vati chito ndo ñaan
cha cuu cha vaha. 6 Chacan cuu cha
tiahvi ndo xuhun yoo, vati satiñu ra
cumi tiñu can cuenda ra Ndioo, ta
chacan tiñu iyo ra.
7 Na cua sacuinu ndo cuhva cati ra
cumi tiñu can. Cua tiahvi ndo xuhun
yoo chi ra. Cua tiahvi ndo xuhun
ñuhun chi ra, ta cua sacahnu ndicha
ndo chi ra. 8 Na ña cua cumani ndo
chi ni iin ñivi, ta na cua cuni mani
ndo chi ñivi tahan ndo, vati tu cua
cuni mani ndo chi ñi, cua sacuinu
ndo cuhva cati ley chahnu, 9 vati cati
chi ti ña cua coo yo ndavaha ni chi
tahan yo inga chiyo. Ña cua cahni
yo chi ñivi tahan yo. Ña cua suhu yo.
Ña cua cuni xaan yo chachi tahan
yo, cati chi. Ini tuhun cuu tuhun
can chi ndihi ca tuhun cati tuhun ra
Ndioo, vati cati chi ti na cua cuni yo
chi ñivi tahan yo cuhva cuni yo suvi
ni chi maan yo, cati chi. 10 Tu cua
cuni yo chi tahan yo, ña cua savaha
yo ni iin ndavaha ni chi ñi. Chacan
cuu cha tu cua cuni mani yo chi
tahan yo, cua sacuinu yo cuhva cati
ley Ndioo can.
11 Chito ndo yoso cuhva iyo ñivi
vitin tichi quivi ya. Chito ndo ti cha

ni queta hora cha cua sanihin ndo
satiñu ndo, vati yatin ca cua cacu
ndo nu iyo ndo chi tu ndoho. Ña
cumani ca cha cua cacu yo cuhva ni
cumani chi quivi ni quechaha chinu
ini yo chi ra Ndioo. 12 Cua cundihi
quivi nu ndacu ñivi ndavaha ni, ta
cua queta quivi nu cua cusii ini
yo chi ra Ndioo. Cua tava ndaa yo
ndavaha ni cuhva ndacu ñivi nu
naan, ta cua savaha yo cha vaha
cuhva ndacu ñivi nu ndichin. 13 Na
cua savaha yo cha vaha ndicha
cuhva ndacu ñi chinucahni, ta ña
cua yaha cuhva sacahnu yo vico.
Ña cua coho yo. Ña cua coo yo
ndavaha ni chi tahan yo inga chiyo.
Ña cua cahan yuhu yo chi tahan
yo. Ña cua ndusoo yo chi tahan yo.
14 Na cua savaha ndo cuhva cha ni
savaha ra chahnu Jesucristo, ta na
ña cua saxini ndo yoso cuhva cua
savaha ndo cuhva cuni maan ndo.

Ña cua cati ñivi Ndioo ti ña vaha ndacu ñivi tahan ñi

14 Iyo ñivi tahan ndo, ta ña ta
cuu vaha cuinu ini ñi chi ra
Ndioo. Na cua quihin cuenda vaha
ndo chi ñican, soco ña cua cahan
yuhu ndo chi ñi cuenda cha saxini
ñi. 2 [Cua cati yu iin tuhun chihin
ndo.] Iyo ñivi cati ñi ti cuu cachi ñi
ndihi cuati suhva, ta iyo inga ñivi
ña ta cuinu vaha ini ñi, ta mani
cuhu chachi ñi. 3 Tu cua cachi ndo
ndihi cuati suhva, ña cua cati ndo
ti ña vaha ñi chachi mani cuhu.
Ta ni cuhva tu ña cua cachi ndo
cha ica, ña cua cati ndo ti ña vaha
ñivi chachi ndihi cuati suhva, vati
quihin cuenda tahan ra Ndioo chi
ñi. 4 Ñahni ndatu cha cua cati ndo
ti ña vaha ndacu inga ñivi. Ini ra
chitoho ra cuu ra cua cati a vaha
ndacu musu ra a ña vaha. Cua quee
vaha ñivi can, vati cuu tindee ra
chahnu chi ñi, ta cua quee vaha ñi.
5 [Vitin cua cati yu inga tuhun
chihin ndo.] Iyo ñivi cati ñi ti iyo
quivi ii, ta iyo quivi ña ii, ta iyo
inga ñivi cati ñi ti ini cuhva iyo
ndihi ni quivi. Na cua coto vaha
ndihi ndo yoso cuhva saxini ndo
chi anima ndo, ta na ña cua tuvi
ini ndo. 6 Tu cua cumi ndo quivi,
vati quivi ii cuu chi, cua cumi vaha
ndo chi ndo, vati cuenda ra chahnu
sacahnu ndo chi chi. Tu cua cachi
ndo ndihi cuati suhva, cuenda
ra chahnu cua cachi ndo chi chi,
vati chaha ndo tiahvi ndioo chi ra
Ndioo. Tu ña cua cachi ndo ndihi
cuati suhva, cuenda ra chahnu cua
cumi ndo yuhu ndo, ta cua cuhva
tahan ndo tiahvi ndioo chi ra Ndioo.
7 Tacan ni cati yu, vati ña iyo yo
cuenda maan yo. Ña iyo ndito yo,
vati cuni yo cha cua coo ndito yo,
ta ña cua cuvi yo, vati cuni yo cha
cua cuvi yo. 8 Tu cua coo ndito yo,
cua coo ndito yo cuenda ra chahnu.
Tu cua cuvi yo, cua cuvi yo cuenda
ra chahnu. Tu cua coo ndito yo, tu
cua cuvi yo, chi ra chahnu cua cuu
yo. 9 Chacan cuu cha ni chihi ra
Cristo, ta ni natacu ndico ra, vati
cua cundaca ñahan ra chi ñivi ni
chihi chi ñivi iyo ndito.
10 Ta maan ndo ña vaha cha cati
ndo ti ña vaha iyo ñivi tahan ndo.
Ña vaha cha cuxaan ini ndo chi
ñivi tahan ndo, vati cua yaha ndihi
yo nu cua tachi tuni ra Ndioo chi
ñivi, 11 vati cati tutu Ndioo ti:

Cati ra chahnu ti

cha cati ra ti cua cahnu chiti
ndihi ñivi iti nuun ra,
[vati cua sacahnu ñi chihin ra,]
ta cua cati ndihi ñivi ti cahnu
xaan rai cuu ra,
cati ra, cati tutu Ndioo. 12 Chacan
cuu cha ta iin ta iin yo cua cuhva
yo cuenda yoso cuhva ni savaha yo
iti nuun ra Ndioo.

Ña cua sanahan ñivi Ndioo yoso cuhva cua savaha ñivi tahan ñi cuati

13 Na ña cua cati ca yo ti ña vaha
ñivi tahan yo, soco na cua saxini
yo ti ña cua sanahan yo iin cha cua
savaha ñivi tahan yo cuati. 14 Iyo iin
cha sacoto ra chahnu Jesuu chihin
yu. Chacan cuu cha chito vahi ti
cua cuu cachi yo ndihi cuati suhva,
ta ñavi cuati cuu chi, soco tu cua
saxini ñivi ti cuati cuu cha cua
cachi ñi, cuati ndicha cua cuu chi
cuenda maan ñi. 15 Tu cua cuhva
ndo tu ndoho chi ñivi tahan ndo
cuenda cha chachi ndo, ña cuni
mani ndo chi ñi. Na ña cua cuhva
ndo cha cua ndoyo ñuhun ñivi
tahan ndo cuenda cha chachi ndo,
vati cha ni chihi tahan ra Cristo
cuenda ñi. 16 Vasi cha vaha cuu cha
ndacu ndo, soco tu cua saxini ñivi
ti ña vaha cha ndacu ndo, vaha ca
cha cua saña ndo, ta ña cua savaha
ca ndo chacan. 17 Tacan cati yu, vati
cha quihvi yo cuenda ra Ndioo, ta
ña cua saxini ca yo cuenda cha
chachi yo ta cuenda cha chihi yo.
Cua coo vaha yo, cua coo vii yo,
ta cua cusii ini yo, vati iyo ra Tati
Ndioo chi yo. 18 Tu tacan ni cua
coo yo, ta cua satiñu yo cuenda ra
Cristo, cua cusii ini ra Ndioo chi yo,
ta cua sacahnu ndihi ñivi chi yo.
19 Chacan cuu cha na cua nducu
yo cuhva cha cua coo mani yo chi
ndihi ñivi, ta na cua tindee yo chi
ndihi ñivi tahan yo, ta cua coo
vaha ca ñi chi ra Ndioo. 20 Ña cua
sandoyo ñuhun ndo cha ni savaha
ra Ndioo, vati cuni ndo cachi ndo
ñaan cuati suhva. Cuu cachi yo
ndihi cha cuni yo, ta ñavi cuati cuu
chi, soco cuati cua cuu chi, tu cua
ndehe ñivi tahan yo ti chachi yo, ta
tacan cua ndoyo ñuhun ñi. 21 Vaha
xaan cua savaha yo, tu ña cua cachi
yo cuñu, tu ña cua coho yo nduta
xaan, tu ña cua savaha yo ñaan cha
cuu chi, coto cua ndoyo ñuhun ñivi
tahan yo cuenda ra Ndioo. 22 Tu
cua saxini ndo ti cuu cachi ndo
ñaan cuati suhva, ña cua cahan ndo
chacan chi tahan ndo. Chi ra Ndioo
ni cua cahan ndo chacan. Cua cusii
ini yo, tu cua saxini yo ti ñavi cha
ndavaha ni cuu cha ndacu yo. 23 Tu
cua saxini xaan yo, ta cua cachi yo,
cua ndoyo ñuhun yo, vati saxini yo
ti ña vaha ndacu yo. Tu cua saxini
yo ti ña vaha ñaan cha ndacu yo,
cua savaha ndicha yo cuati, tu cha
tacan ni cua savaha yo.

Na cua nducu ñivi Ndioo cuhva cha cua cusii ini ñivi tahan ñi

15 Chinu vaha xaan ini yo chi
ra Ndioo. Chacan cuu cha
iyo cha cua tindee yo chi tahan
yo, tu ña ta cuinu vaha ini ñi chi
ra. Ña cua savaha yo cuhva cuni
maan yo. 2 Na cua nducu yo cuhva
cha cua cusii ini ñivi tahan yo.
Chacan cuu cha cua coo vaha ñi, ta
cua cuinu vaha ini ñi chi ra Ndioo.
3 Tacan ni cua savaha ndo, vati ña
ni nducu ra Cristo cha cua cusii

ini suvi ni maan ra, [soco ni ndehe
ra tu ndoho,] vati cati tutu Ndioo
cuenda ra ti ñavi chihin ñivi ra
Ndioo cahan ñivi ndavaha ni, soco
chi suvi ni maan ra Ndioo cahan ñi
ndavaha ni, cati chi. [4]Ndihi tuhun
cha ni taa ra ta ra nu tutu Ndioo
iti chata—ndihi tuhun can ni taa
ra ta ra, vati cua cutuhva yo [ñaan
cha cuu cha vaha]. Chacan cuu cha
cua saxini vaha yo chi ra Ndioo,
vati cua cundee ini yo, ta cua coo
tu ndee ini chi yo nu cua sacuaha
yo tutu Ndioo can. [5]Savaha ra
Ndioo cha cua cundee ini yo, ta
savaha ra cha cua coo tu ndee ini
chi yo. Na cua savaha tahan ra cha
cua coo mani ndo chi ndihi ñivi
cuhva ni chacoo mani ra Jesuu
chi ñi. [6]Chacan cuu cha cua coo
inuun ndo, ta inuun ni cua sacahnu
ndo chi ra Ndioo sutu ra chahnu
Jesucristo.

**Queta tuhun Ndioo nuun
ñivi cuu inga tucu ñivi**

[7]Chacan cuu cha na cua quihin
cuenda vaha ndo chi ñivi tahan ndo
cuhva ni quihin cuenda vaha ra
Cristo chi ndo. Tacan ni cua sacahnu
ñivi chi ra Ndioo. [8]Tacan cati yu,
vati tindee ra Cristo chi ñivi judío.
Chacan cuu cha cua coto ñi ti ndicha
ra Ndioo cuhva cha ni cati ra, vati
savaha ra cuhva ni cati ra chi ñivi ñi
tiempu chahnu. Tacan ni savaha ra
Cristo, [9]vati cua sacahnu tahan ñivi
cuu inga tucu ñivi chi ra Ndioo, vati
cundahvi ini ra chi ñi cuhva cati tutu
Ndioo. Cati chi cuenda ra Ndioo ti:

Chacan cuu cha cati yu chi ñivi
cuu inga tucu ñivi ti cahnu
xaan rai cuun,
ta sacahnu xain chihun nu iyo
ñi,

cati chi. [10]Ta iyo inga nu cati tutu
Ndioo ti:

Ndioho ñivi cuu inga tucu ñivi,
na cua cusii ini tahan ndo chi
ñivi Ndioo,

cati chi, [11]ta cati ndico tucu tutu
Ndioo ti:

Ndioho ñivi cuu inga tucu ñivi,
na cua sacahnu ndo chi ra
chahnu Ndioo.
Na cua sacahnu ndihi ñivi chi
ra,

cati chi, [12]ta iyo inga nu ni cati ra
Isaía ti:

Cua coo iin ra cuu ñivi ra Isaí
chahnu,
ta cua cundaca ñahan ra chi
ñivi cuu inga tucu ñivi.
Cua cuinu ini ñi chi ra ti cua
sacacu ra chi ñi nu iyo ñi chi
tu ndoho,

cati chi.

[13]Tindee ra Ndioo chi ndo, ta
ndatu vaha ndo chi ra. Na cua
savaha maan ra cha cua cusii ini
ndicha ndo, ta cua coo vii ndo, vati
chinu ini ndo chi ra. Chacan cuu
cha cua coo vaha ra Tati Ndioo chi
ndo, ta cua cuhva ra tu ndee ini chi
ndo, ta cua cuatu vaha ndo chi ra
Ndioo.

[14]Yani xaa, chito vaha xain ti iyo
xaan tu manini chi ndo, ta chito
vaha xaan ndo, ta chaha vaha ndo
cha chini tuni chi tahan ndo. [15]Iyo
nu ña yuhvi yu cati tuhun cachin
xain chihin ndo nu ni tai tutu ya
chihin ndo, vati ña cua naan ini
ndo. Tacan ni savahi, vati chaha ra
Ndioo tiñu chihin yu. [16]Chaha ra
tiñu cha cua cui musu ra Jesucristo,

ta cua cati tuhin tuhun ra chi ñivi
cuu inga tucu ñivi, vati cua quihin
cuenda tahan ra Ndioo chi ñi. Cua
quihin cuenda ra chi ñi, vati iyo ii
ñi, vati iyo ra Tati Ndioo chi ñi.
17 [Chaha ra Ndioo tiñu can chihin
yu.] Chacan cuu cha vaha cuni
yu cuenda cha satiñu yu cuenda
ra Ndioo, vati iyo ra Cristo Jesuu
chihin yu. 18 Chahi cuenda yoso
cuhva ni tindee ra Cristo chihin
yu, ta tasoho ñivi cuu inga tucu
ñivi tuhun ra. Chini soho ñi tuhun
ni cahan yu, ta ndehe ñi cha ni
savahi, vati tindee ra Cristo chihin
yu. 19 Cuhva cahnu xaan ni savahi,
ta nduiyo ñivi cuhva iyo ra Ndioo,
vati chaha ra Tati Ndioo tu ndee
ini chihin yu. Chacan cuu cha cati
tuhun vahi tuhun vaha yoso cuhva
iyo ra Cristo. Nda ñuun Jerusalén ta
nda cua nda ñuun Ilírico cati tuhin
tuhun ra. 20 Chacan cuu cha cuni
xain cati tuhin tuhun Ndioo nu ni
cumani queta tuhun ra Cristo, vati
ña cuni cati tuhin nu cha ni chito
ñivi tuhun ra. 21 Cuni yu savahi
tacan, vati cati tutu Ndioo ti:

Ña ta nacoto ñi chi ra,
vati ña ta queta tuhun ra nuun
ñi.
Cua cutuni ini ñi yoso cuhva
iyo ra,
vati cua tasoho ñi tuhun ra,
cati chi.

Saxini ra Paulu ti cua cuhun ra ñuun Roma

22 Chacan cuu cha ña ta cuu
cuhin iti ñuun ndo. Cuaha chaha
cuni cuhin, soco ña ta cuu. 23 Vitin
cha ni ndihi satiñu i ndihi ñuun
ya, ta cuni xain cu ndehi chi ndo.
Cha cuaha cuiya iyo cha cuni yu
cuhin. 24 Chacan cuu cha saxini
yu ti cua ndehi chi ndo nu cua
cuhin iti ñuhun España. Cua coo
nuun xihne chi ndo, ta sa cua cuu
tindee tahan ndo chihin yu iti nuun
cua cuhin, 25 soco vitin cua cuhun
xihne iti ñuun Jerusalén, ta cua
tindei chi ñivi Ndioo tican, vati
cua cu ndaque xuhun samani ñivi
tahan ñi chi ñi. 26 Cua cuhun xihne
tican, vati saxini ñivi iyo ñuhun
Macedonia chi ñivi iyo ñuhun
Acaya ti vaha cha cua tindee tahan
ñi chi ñivi ndahvi tahan ñi iyo
ñuun Jerusalén can. 27 Vaha xaan
cha cuni ñi savaha ñi tacan, soco
iyo cha cua tindee ñi, vati iyo cha
cua tindee ñivi cuu inga tucu ñivi
cha cumani chi ñivi judío tahan
ñi, vati tindee xihna ñivi judío can
chi ñi, ta ni nihin ñi cuhva yoso
cuhva iyo ra Ndioo. 28 Cua tiso vaha
xihne tiñu can, vati cua sayahi cha
samani ñi chi ñi, ta sa cua yahi nu
iyo ndo, vati cua cuhin iti ñuhun
España. 29 Chite ti cua quete nu iyo
ndo, ta cua saquehni ra Cristo cha
vaha chi anima yo.
30 Yani xaa, cahan ndahvi yu
chihin ndo ti na cua cahan tahan
ndo chi ra Ndioo cuenda yu, vati
iyo tahan ndo cuenda ra chahnu
Jesucristo, ta chaha ra Tati Ndioo
cha cuni mani ndo chihin yu. 31 Cua
cahan ndahvi ndo chi ra ti na cua
sacacu ra chihin yu nu iyo ñivi ña
cuni chi ra Ndioo ñuhun Judea
can, ta na cua cusii ini ñivi Ndioo
iyo ñuun Jerusalén cha cua cuhva
cuenda yu chi ñi. 32 Chacan cuu
cha tu cua cuni ra Ndioo, cua cusii
ini yu, ta cua quete nu iyo ndo, ta

cua coo ndico tu ndee ini chihin yu.
33 Maan ra Ndioo cuu ra chaha cha
vii chi anima ndo. Na cua coo ra
chi ndo, ta na cua cuu chi tacan ni.

Tachi ra Paulu iin tuhun na cumi chi ñivi can

16 Cati yu chi ndo ti na cua
quihin cuenda vaha ndo chi
ña Febe tahan yo. Satiñu ña tiñu ve
ñuhun iyo ñuun Cencrea, ta tindee
ña chi ñivi tahan ña tican. 2 Cati yu
ti na cua quihin cuenda vaha ndo
chi ña cuenda ra chahnu cuhva
iyo cha quihin cuenda yo chi ñivi
Ndioo. Na cua tindee ndo chi ña
ñaan cha cuu cha cua cuni ñuhun
ña, vati cha ni tindee xaan ña chi
tuvi ñivi. Cha ni tindee tahan ña
chihin yu.
3 Cua cuhva ndo iin tuhun na
cumi chi ña Priscila chi ra Aquila,
vati cha ni satiñu tahan ñi tiñu ra
Cristo Jesuu chihin yu. 4 Ñican cuu
ñi cuni cuvi tahan nu ni sacacu ñi
chihin yu. Chacan cuu cha chaha
main iin tiahvi ndioo chi ñi, ta
chaha tahan ndihi ñivi Ndioo cuu
inga tucu ñivi tiahvi ndioo chi ñi.
5 Cua cuhva tahan ndo iin tuhun na
cumi chi ndihi ñivi Ndioo nducuiti
vehe ñi. Cua cuhva ndo iin tuhun
na cumi chi ra Epeneto yani yo.
Maan ra cuu ra xihna cuii chinu ini
chi ra Cristo iti ñuhun Asia. 6 Cua
cuhva ndo iin tuhun na cumi chi
ña María. Nihin xaan cha satiñu ña
iti nuun ndo. 7 Cua cuhva ndo iin
tuhun na cumi chi ra Andrónico chi
ra Junia. Ini ñuun cuu ñuun ndi, ta
ni chacoo tahan ra ta ra chihin yu
ve caa. Cahnu xaan tatun ra Cristo
cuu ra, ta sacahnu ndihi ñivi chi ra.
Xihna ca racan ni quihvi cuenda ra
Cristo, ta sa quihvi tahan yuhu.
8 Cua cuhva ndo iin tuhun na
cumi chi ra Amplia. Cuni xain
chi ra cuenda ra chahnu. 9 Cua
cuhva ndo iin tuhun na cumi chi
ra Urbano. Satiñu tahan ra chi ndi
cuenda ra Cristo. Cua cuhva ndo iin
tuhun na cumi chi ra Estaqui. Cuni
tahin chi ra. 10 Cua cuhva ndo iin
tuhun na cumi chi ra Apele. Vaha
xaan chinu ini ra chi ra Cristo. Cua
cuhva ndo iin tuhun na cumi chi
ñivi ra Aristóbulo. 11 Cua cuhva ndo
iin tuhun na cumi chi ra Herodión
tahin. Cua cuhva ndo iin tuhun
na cumi chi ñivi ra Narciso—ñi ni
quihvi cuenda ra chahnu. 12 Cua
cuhva ndo iin tuhun na cumi chi ña
Tirfena chi ña Tirfosa. Satiñu tahan
ña ta ña tiñu Ndioo. Cua cuhva ndo
iin tuhun na cumi chi ña Pérsida
tahan yo. Cuaha xaan cha satiñu ña
tiñu ra chahnu. 13 Cua cuhva ndo
iin tuhun na cumi chi ra Rufo chi
sihi ra. Vaha xaan chinu ini ra chi
ra Ndioo, ta cha cuu tahan maan
sihi ra sava ni ta cua iin sihi yu.
14 Cua cuhva ndo iin tuhun na cumi
chi ra Asíncrito chi ra Flegonte
chi ra Herma chi ra Patroba chi ra
Herme chi ndihi ñivi tahan yo iyo
chi ra ta ra. 15 Cua cuhva ndo iin
tuhun na cumi chi ra Filólogo chi
ña Julia chi ra Nereo chi cuhva ra
chi ra Olimpa chi ndihi ñivi Ndioo
iyo chi ñi ta ñi.
16 Na cua sacahnu tahan ndo chi
ñivi tahan ndo, ta na cua coho
ndo yuhu tahan ndo, [vati tacan sa
cua coto ñivi ti cuni mani ndo chi
tahan ndo]. Tachi ndihi ñivi Cristo
iin tuhun na cumi chi ndo.

17 Yani xaa, cati tuhun yu chi ndo
ti cua saha vaha ndo cuenda chi
ñivi sandusaca chi ñivi saquehni
chi ndo nu iyo cha ndavaha ni, vati
ñavi tacan ni cutuhva ndo tuhun
Ndioo. Ña cua coo inuun ndo
chi ñican, 18 vati ña satiñu ñican
cuenda ra chahnu Cristo, soco
satiñu ñi cuenda suvi ni maan ñi.
Taqui xaan cahan ñi. Savixin ñahan
ñi chi ñivi. Tacan ni sandahyu
ñahan ñi chi ñivi ña chito. 19 Cha
chito ndihi ñivi ti sacuinu ndo
cuhva cati ra Ndioo. Chacan cuu
cha cusii ini tahin chihin ndo, soco
cuni yu cha cua coo cha chini tuni
chi ndo, ta cua coto ndo ñaan cha
cuu cha vaha, ta ña cua cutuhva
ndo savaha ndo cha ndavaha ni.
20 Maan ra Ndioo cuu ra chaha cha
vii chi anima ndo, ta yatin xaan
cua sandoyo ñuhun ra chi run
Satanaa cuenda ndo. Na cua savaha
ra chahnu Jesucristo tu manini
chihin ndo.
21 Tachi ra Timoteo iin tuhun na
cumi chi ndo, ta satiñu tahan ra
chi ndi. Tachi tahan ra Lucio chi ra
Jasón chi ra Sosípater ñivi tahin iin
tuhun na cumi chi ndo.
22 Tachi ra Tercio iin tuhun na
cumi chi ndo cuenda ra chahnu, ta
racan cuu ra ni taa tutu ya.
23 Tachi tahan ra Gayo iin tuhun
na cumi chi ndo, ta maan ra cuu ra
chaha nuun vehe nu iye, ta chaha
tahan ra nu nducuiti ñivi Ndioo
ihya. Tachi tahan ra Erasto chi ra
Cuarto yani yo iin tuhun na cumi
chi ndo. Tesorero ñuun ya cuu ra
Erasto can, [vati cumi ra xuhun
ñuun ya].
24 Na cua savaha ra chahnu
Jesucristo tu manini chi ndihi ndo,
ta na cua cuu chi tacan ni.

Na cua sacahnu ñivi can chi ra Ndioo

25 Na cua sacahnu ndo chi ra
Ndioo, vati maan ra cuu ra cua
cuhva tu ndee ini chihin ndo cuhva
cati tuhin tuhun vaha yoso cuhva
iyo ra Jesucristo. Maan ra cuu ra
sacoto tuhun chi yo yoso cuhva
iyo ra, ta nu ni quichi quivi nda
ni quivi xihna cuii ña ta coto ñivi
tuhun can, 26 soco vitin tichi quivi
ya sacoto ra chi yo ñaan tuhun cuu
tuhun ni taa ra ni cahan cuenda ra
Ndioo iti chata cuhva ni cati tuhun
ra Ndioo chi ra, ta ndihi ni quivi
ndihi ni tiempu iyo ndito ra Ndioo.
Sacoto ra tuhun can chi ndihi ñivi
ñuñivi vitin. Chacan cuu cha tasoho
ñi tuhun can, ta chinu ini ñi chi ra
Ndioo.
27 Iin tuhun ni Ndioo cuu ra, ta iin
tuhun ni racan iyo cha chini tuni.
Chi maan ra na cua sacahnu yo
cuenda cha ni savaha ra Jesucristo.
Na cua sacahnu yo chi ra ndihi ni
quivi ndihi ni tiempu, ta na cua cuu
chi tacan ni.

TUTU XIHNA CUII CHA NI TAA RA CHAHNU PAULU CHI ÑIVI NDIOO IYO ÑUUN CORINTO

Ni taa ra Paulu tutu ya chi ñivi Ndioo iyo ñuun Corinto

1 1-2 Yuhu ra Paulu taa tutu ya chihin ndo. Chaha ra Ndioo tiñu chihin yu cha cui tatun ra Jesucristo, vati tacan ni cuni ra Ndioo. Yuhu chi ra Sóstene yani yo tachi ndi tutu ya chihin ndo, ta maan ndo cuu ñivi Ndioo iyo cuiti ñuun Corinto. Ñivi Ndioo cuu ndo, vati iyo ii ndo cuenda ra Cristo Jesuu, vati ni nacachi ra Ndioo chi ndo. Tacan tahan iyo ndihi ñivi sacahnu chi ra chahnu Jesucristo nini cahnu nu ñuhun ñuñivi. Maan ra ndaca ñahan chihin ñi, ta ndaca ñahan tahan ra chi maan yo. 3 Na cua savaha ra Ndioo sutu yo tu manini chihin ndo, ta na cua savaha ra cha cua coo taxin anima ndo. Ndihi chacan na cua savaha tahan ra chahnu Jesucristo chihin ndo.

Chaha ra Cristo cha vaha chi ñivi ra

4 Ndihi ni quivi chahi iin tiahvi ndioo chi ra Ndioo cha cuenda maan ndo. Chahi tiahvi ndioo chi ra, vati cha savaha ra tu manini chihin ndo cuenda cha ni savaha ra Cristo Jesuu chi ndo. 5 Chahi tiahvi ndioo chi ra ti chi ndihi cuii cuhva cha saquehni ra Ndioo cha vaha chi anima ndo, vati iyo ndo chi ra Cristo. Chaha ra cha cahan vaha xaan ndo, ta chaha ra cha iyo cha chini tuni chi ndo. 6 Tacan ni chinu vaha ini ndo tuhun vaha yoso cuhva iyo ra Cristo. 7 Chacan cuu cha ñahni cha cumani chi ndo cha samani ra Ndioo chi ndo, ta ndatu vaha ndo cha cua quichi ndico ra chahnu Jesucristo. 8 Maan ra cua cuhva tu ndee ini chi ndo nda cua nda quivi cua quichi ndico ra chahnu Jesucristo, ta ñahni cuati cua coo chi ndo quivi can. 9 Rai ndicha cuu ra Ndioo, ta maan ra cuu ra cati ti cua coo inuun ndo chi ra chahnu Jesucristo sehe ra.

Ña nduinuun ñivi can nu nducuiti ñi cuenda ra Ndioo

10 Yani xaa, cati tuhun xain chi ndo cuenda ra chahnu Jesucristo ti na cua nduinuun ndihi ndo chi tahan ndo. Cati yu ti na ña cua

ndusaca ca cuni ndo. Na cua saxini
vaha xaan ndo chi tahan ndo, ta
na cua coo inuun ndo. 11 Yani xaa,
cha cati ñivi Cloé chihin yu ti cha
cahan yuhu xaan ndo chi tahan
ndo. 12 Iyo ndo cati ndo ti chi ra
Paulu cuu ndo. Inga ndo cati ndo
ti chi ra Apolo cuu ndo. Inga ndo
cati ti chi ra Pedro cuu ndo, ta
inga ndo cati ti chi ra Cristo cuu
ndo. 13 Ña tuvi rai cuu ra Cristo. Ña
ni chihi yu cuenda maan ndo, ta
ni ña ni chanduta ndo cha cuenda
sivi yu. 14 Chahi tiahvi ndioo ti
ni sacuandute chi ra Crispo chi
ra Gayo ni, ta ñahni ca ndo ni
sacuandute. 15 Chacan cuu cha
yoni ndo cua cuu cati ti chanduta
ñi cuenda sivi yu. 16 Ndicha ti
ni sacuanduta tahin chi ñivi ra
Estéfana. Ña ñuhun ca ini yu a
ni sacuanduta tahin chi inga ndo.
17 Tava tiñu ra Cristo chihin yu, vati
cua cati tuhun tahin tuhun ra, ta
ñavi cha cua sacuanduta yu tava
tiñu ra chihin yu. Ñavi chi tuhun
taqui cha cuenda ñivi ñuñivi cati
tuhin, coto cua cati ñivi ti ñahni
yavi ndaa cha chihi ra Cristo
cuenda cuati yo.

Iyo tu ndee ini chi ra Cristo, ta iyo tahan cha chini tuni chi ra

18 Saxini ñivi ndoyo ñuhun cuenda
ra Ndioo ti ña vaha cha ni chihi
ra Cristo nu cruu cuenda cuati
yo, soco ndihi yo cha iyo vaha chi
ra Ndioo—chito yo ti cha cuenda
chacan iyo tu ndee ini chi ra Ndioo.
19 Cuhva cati tutu Ndioo cuu chacan,
vati cahan chi cuenda ra Ndioo, ta
cati chi ti:

Masi nditi xini ñivi,
soco cua sanain cha chini tuni
chi ñi,
ta ña cua cutuni ca ini ñi cua
savahi,

cati tutu Ndioo.
20 Ñahni ca yavi ndaa cha chini
tuni cuenda ñivi ñuñivi. Ñahni ca
yavi ndaa ñivi nditi xini. Ñahni
ca yavi ndaa ñivi cahan yuhu chi
tahan ñi vitin tichi quivi ya. Cha
ni sanahan ra Ndioo ti ñahni ca
yavi ndaa cha chini tuni iyo chi
ñivi ñuñivi. 21 Tacan cati yu, vati
saxini ra Ndioo ti vaha cha cua
cati tuhun ra tatun ra Jesucristo,
ta cua cuinu ini ñivi chi ra, ta sa
cua nduvaha anima ñi. Vasi cha
tondo cuu chacan saxini ñivi ñuñivi,
soco saxini ra Ndioo ti vaha ca
cha nduvaha anima ñi. Vasi cha
tondo cuu chacan cuni ñivi ñuñivi,
vati chacoo cha chini tuni chi
ñivi ñuñivi cuenda maan ñi, ta ña
nacoto ñi chi ra Ndioo cha tacan.
Tacan ni savaha ra Ndioo, vati iyo
cha chini tuni chi ra.
22 Mani cuhva cahnu xaan cuni
ndehe ñivi judío, ta ñivi cuu inga
tucu ñivi—cuni ñi cha cua coo cha
nditi xini ñi. 23 Ndiuhu cati tuhun
ndi ti cha ni chihi ra Cristo nu cruu.
Ña cutuni ini ñivi judío chacan, ta
cha tondo cuu chi cuni ñivi cuu
inga tucu ñivi, 24 soco cuenda ñivi
ni nacachi ra Ndioo—masi ñivi
judío cuu ñi, masi inga tucu ñivi
cuu ñi, soco chito ñi ti iyo tu ndee
ini chi ra Ndioo. Chito ñi ti iyo cha
chini tuni chi ra, vati cha ni chihi
ra Cristo. 25 Saxini ñivi ti cha tondo
cuu cha ni savaha ra Ndioo, soco
iyo cuaha xaan ca cha chini tuni
chi ra. [Ñavi cha chini tuni vaha

iyo chi ñivi ñuñivi.] Saxini ñivi ti
ñahni vaha tu ndee ini iyo chi ra,
soco iyo xaan ca tu ndee ini chi
ra. [Ñavi cha vaha cuu tu ndee ini
iyo chi ñivi ñuñivi.] 26 Yani xaa, na
cua saxini vaha ndo yoso cuhva
ni chacoo ndo, ta ni nacachi ra
Ndioo chi ndo. Ña ndihi ni ndo cuu
ñivi iyo cha chini tuni cuenda ñivi
ñuñivi. Ña ndihi ndo cuu ñivi iyo tu
ndee ini. Ña ndihi ndo cuu ñivi iyo
vaha. 27 Nacachi ra Ndioo chi ñivi,
ta saxini ñivi ñuñivi ti ñahni cha
chini tuni iyo chi ñican. Chacan
cuu cha cua coo tu ca nuun chi
ñivi ñuñivi cha nditi xini. Nacachi
ra Ndioo chi ñivi, ta saxini ñivi
ñuñivi ti ñahni tu ndee ini iyo chi
ñican. Chacan cuu cha cua coo tu
ca nuun chi ñivi ñuñivi cha iyo tu
ndee ini. 28 Nacachi ra Ndioo chi
ñivi iyo ndahvi. Nacachi ra chi ñivi
ña chaa ini ñivi ñuñivi. Nacachi ra
chi ñivi ñahni yavi ndaa cuenda
ñivi ñuñivi, vati tacan cua sandoyo
ñuhun ra Ndioo chi ñivi iyo vaha
cuenda ñuhun ñuñivi. 29 Chacan
cuu cha yoni cua ndurai iti nuun ra
Ndioo. 30 Maan ra savaha cha iyo
ndo chi ra Cristo Jesuu. Chacan ni
chaha ra Ndioo cha chini tuni chi
yo. Chacoso vaha anima yo cuenda
ra Ndioo, ta iyo ii yo, vati maan ra
Jesucristo sanaan cuati ni savaha
yo. 31 Chacan cuu cha iyo chi cuhva
cati tutu Ndioo, vati cati chi ti tu
cua ndurai yo, na cua ndurai yo
cuenda ra chahnu, cati chi.

Tuhun cha ni chihi ra Cristo nu cruu

2 Yani xaa, quivi ni quichi yu
nu iyo ndo cati tuhin chi ndo
yoso cuhva iyo ra Ndioo, soco ña
cahin tuhun vixin, ta ni ña nduqui
cuhva cha cua saxini ndo ti nditi
xaan xini yu. 2 Yuhu saxini ti tuhun
ra Jesucristo ni cua cati tuhin chi
ndo. Tuhun cha ni chihi ra cuenda
yo saxini yu cha cua cati tuhin, ta
ñahni inga tuhun cua cati tuhin chi
ndo. 3 Quivi cha iye chi ndo saxini
xain. Saxini yu, vati yuhvi xaan
cuni yu, ta ñahni tu ndee ini vaha
iyo chihin yu. 4 Ñavi tuhun taqui
cha cua saxini ndo ti cha nditi xini
yu cuu tuhun cha ni cati tuhin chi
ndo. Ñavi tacan cati tuhin chi ndo,
soco ni ndehe ndo ti cha iyo ra Tati
Ndioo chihin yu, ta iyo tu ndee ini
chi ra Ndioo. 5 Chacan ni savahi,
vati cuni yu cha cua cuinu ini ndo
chi ra Ndioo, vati iyo tu ndee ini
chi ra. Ña cuni yu cha cua saxini
ndo ti cha vaha cuu chi, vati nditi
xini ñivi.

Nacoto ñivi can chi ra Ndioo, vati chacan chaha ra Tati Ndioo

6 Chaha ndi cha chini tuni chi
ñivi chinu vaha ini chi ra Ndioo,
soco ñavi cuhva chaha ñivi ñuñivi
cha chini tuni cuu chi. Ñavi cuhva
chaha ra cumi tiñu cha chini tuni
chi ñivi cuu chi, vati cua queta
quivi cua naan tucu racan. 7 Cati
tuhun ndi yoso cuhva iyo cha chini
tuni chi ra Ndioo, soco ña ni chito
yo yoso cuu chi nu ni quichi quivi.
Ña ta tuvi ñuhun ñuñivi, ta ni tiso
ra Ndioo cha cua coto yo chacan.
Chacan cuu cha cha iyo vaha anima
yo cuenda ra Ndioo. 8 Ñahni ni
iin ra cumi tiñu can ni chito yoso
cuhva saxini ra Ndioo. Chahni ra
ta ra chi ra chahnu Jesuu, vati ña
chito ra ta ra yoso cuhva saxini

ra Ndioo, ta rai cahnu xaan cuu
ra Jesuu. [9]Yoni chito yoso cuhva
saxini ra Ndioo nda cua nda vitin
cuhva cati tutu Ndioo, vati cati chi
ti:

Yoni ñivi chito yoso cuhva
saxini ra Ndioo.
Ña ta yoni ndehe chacan.
Ña ta yoni cuni tuhun chi chi.
Ña ta yoni saxini yoso cuhva
cua savaha ra Ndioo chi ñivi
cuni chi ra,

cati tutu Ndioo can. [10]Chacan cuu
chi, vati chaha ra Ndioo cha sacoto
ra Tati Ndioo chi yo yoso cuhva
cua savaha ra chi yo, vati chito ra
Tati Ndioo ndihi cuii. Chito ra yoso
cuhva saxini ra Ndioo chi anima ra.
[11]Yoni ca ñivi chito yoso cuhva
saxini ñivi. Iin tuhun ni maan ñi
chito chi anima ñi. Ta ni cuhva
yoni chito yoso cuhva saxini ra
Ndioo. Iin tuhun ni ra Tati Ndioo
chito. [12]Ñavi cuhva saxini ñivi
ñuñivi saxini maan yo, soco saxini
yo cuhva saxini ra Ndioo, vati iyo
ra Tati Ndioo chi yo. Chacan cuu
cha chito yo cha ni savaha ra Ndioo
chi yo cuenda ra Cristo. [13]Chacan
cati ndi, vati cha sanahan ra Tati
Ndioo chihin ndi. Ñavi cuhva cha
sanahan ñivi ñuñivi yoso cuhva
iyo cha chini tuni chi maan ñi cuu
chi. Chaha ndi cuenda chi ñivi yoso
cuhva saxini ra Tati Ndioo, vati iyo
ra chi ñi.
[14]Ñivi ña nacoto chi ra Ndioo—
ña chito ñi yoso cuhva iyo ra Tati
Ndioo, vati ña nihin ñi cuhva. Ña
nituni ini ñi, vati ñahni ra Tati
Ndioo iyo chi ñi. [15]Cua cutuni
ini ñivi Ndioo yoso cuhva iyo ra
Ndioo. Cua cutuni ini ñi ndihi
chacan, ta yoni cua cuu cati ti ña
vaha. [16]Chacan cati yu, vati cati
tutu Ndioo ti yoni chito yoso cuhva
saxini ra chahnu. Yoni sanahan chi
ra, cati chi. Ta maan yo chito yo
yoso cuhva saxini ra Cristo.

Satiñu tahan ra Paulu ta ra cuenda ra Ndioo

3 Yani xaa, ña cuu cati tuhin chi
ndo cuhva cati tuhin chi ñivi
cha iyo cuenda ra Tati Ndioo. Cati
tuhin chi ndo cuhva cati tuhin chi
ñivi ñuñivi. Sava ta cua ve cuati
cuu ndo cuenda ra Cristo, vati ña
ta coto vaha ndo yoso cuhva cua
coo ndo cuenda ra. [2]Ña ii xaan
tuhun cati tuhin chi ndo, vati cuu
ndo sava ta cua ve cuati cuni ndica
sihi ve. Ña ii tuhun cati tuhin chi
ndo, vati ña ta cuu cutuni ini ndo.
Ña ta cutuni ini ndo nda cua nda
vitin, [3]vati ni vii iyo ndo cuenda
ñivi ñuñivi. Ni iyo ndo cuenda
ñivi ñuñivi, ta ni ndacu ndo cuhva
ndacu ñivi ñuñivi, vati ni ndusoo
ndo chi tahan ndo, ta ni cahan
yuhu ndo chi ñi. [4]Iyo ndo cuhva
iyo ñivi ñuñivi, vati iyo chaha cati
ndo ti chihin ra Paulu cuu ndo, ta
iyo chaha cati inga ndo ti chihin ra
Apolo cuu ndo, cati ndo.
[5]Ñahni yavi ndaa ra Apolo, ta
ni ñahni yavi ndaa yuhu. Ndiuhu
cati tuhun ndi cuenda ra Ndioo,
ta chinu ini ndo chi ra. Satiñu
ndi cuhva chaha ra chahnu chi
ndi. [6][Cuhva satiñu yo chi itu cuu
chi.] Yuhu tachi tata, ta maan ra
Apolo tiso nduta, soco ra Ndioo
cuu ra chaha tu ndee ini, ta cana
yava. [Cuhva can satiñu ndi chi
ra Ndioo.] [7]Chacan cuu cha ñahni

yavi ndaa ra tachi tata. Ñahni yavi
ndaa ra tiso nduta. Iin tuhun ni
ra Ndioo cuu ra chaha tu ndee ini,
ta chahnu itu. Racan cuu ra ndaa
yahvi. 8 Inuun iyo ra tachi tata chi
ra tiso nduta, ta cua coo yahvi ra
ta ra cuhva ni satiñu ra ta ra. 9 Ini
rai cuu ndi, vati inuun satiñu tahan
ndi tiñu ra Ndioo, ta maan ndo cuu
sava ta cua iin nu cana itu ra Ndioo.

Cuu ndo sava ta cua iin cha
savaha ra Ndioo, vati tindee ra
cha cua cuahnu vaha ndo. 10 Nu
quichi quivi cati tuhin tuhun Ndioo
chi ndo cuhva chaha ra Ndioo tu
manini chihin yu. Chacan cuu
cha ni savahi sava ni ta cua iin ra
sandaa vehe, vati sacacu xihna ra
chaha vehe. Ta vitin iyo inga ra cati
tuhun tuhun Ndioo chi ndo. Na cua
saha vaha ra cuenda yoso cuhva
cati tuhun ra, 11 vati ña cuu cati
tuhun ra inga tuhun, vati tuhun ra
Jesucristo cuu tuhun ni cati tuhin
xihna cuii, ta maan ra Jesucristo
cuu sava ta cua iin chaha vehe.
12-13 Cua queta quivi cua coto ndihi
ñivi a vaha ndacu ñi a ña vaha. Tu
cua savaha yo cha vaha, cua cuu
yo sava ni ta cua satiñu yo chi
xuhun cuaan chi xuhun cuichin
chi yuu taqui vaha. Tu ña vaha cha
cua savaha yo, cua cuu yo sava ni
ta cua satiñu yo chi yutun chi ita.
Cua coto ndihi ñivi, vati cua queta
quivi cua cati ra chahnu a vaha a
ña vaha ni savaha ñivi. Cua cayu
cha ña vaha ni savaha ñivi, soco
cha vaha ña cua cayu chi. Tacan sa
cua ndehe ndihi ñivi a vaha cha ni
savaha ñi a ña vaha. 14 Tu ña cua
ndoyo ñuhun cha ni savaha yo, cua
cunda yahvi yo chi ra Ndioo. 15 Tu
cua cayu tiñu ni savaha yo, ña cua
cunda vaha yahvi yo, ta chi tu
ndoho cua cundee cacu yo.
16 Ña ñuhun ca ini ndo ti sava ta
cua iin vehe nu iyo ra Ndioo cuu
ndo. Ña ñuhun ca ini ndo ti iyo
ra Tati Ndioo chi ndo. 17 Tu cua
sandoyo ñuhun yo nu iyo ra Ndioo,
cua sandoyo ñuhun ra Ndioo chi yo,
vati ii xaan nu iyo ra, ta iyo ra chi
maan yo.
18 Na ña cua cuhva ndo cha cua
sandahyu ñahan ñivi chi ndo. Tu iyo
ndo saxini ti iyo cha chini tuni chi
ndo cha cuenda ñivi ñuñivi, na cua
saxini ndico tucu ndo. Chacan cuu
cha cua coo cha chini tuni ndicha
chi ndo. 19 Ñahni yavi ndaa cha
chini tuni iyo chi ñivi ñuñivi cuenda
ra Ndioo, vati cati tutu Ndioo ti
chito ra Ndioo ti ñivi cha iyo cha
chini tuni—tuhva xaan ñi sandahyu
ñahan, soco ña chaha ra chi ñi.
20 Iyo inga nu cati tutu Ndioo ti chito
ra chahnu ti ñahni yavi ndaa cha
saxini ñivi cha iyo cha chini tuni chi
ñi, cati tutu Ndioo. 21 Chacan cuu
cha na ña cua cahan rai ndo cuenda
ñivi ñuñivi, vati cuenda maan ndo
iyo ndihi cuii cha iyo nu ñuhun
ñuñivi. 22 Iyo yu chi ndo, ta iyo ra
Apolo chi ndo, ta iyo ra Pedro chi
ndo. Iyo ñuhun ñuñivi cuenda ndo.
Masi cua cuvi ndo, masi ña cua cuvi
ndo, soco ndihi cha iyo vitin cuu
chi ndo, ta ndihi cha ni cua coo cua
cuu chi ndo. Ndihi chi cuu chi ndo,
23 ta chi ra Cristo cuu ndo, ta chi ra
Ndioo cuu ra Cristo.

Cuhva ni satiñu ra tatun Jesucristo

4 Chacan cuu cha na cua saxini
ndihi ñivi ti cha satiñu ndi

cuenda ra Cristo, ta cati tuhun ndi
tuhun yoso cuhva iyo ra Ndioo.
2 Tatun ra Cristo cuu ndi, ta nini
xaan cha cuu tatun ra iin rai cuiti
vaha. 3 Ñahni cha tichahi yoso
cuhva saxini ndo cuenda yu. Ñahni
cha tichahi yoso cuhva saxini ñivi.
Ñahni cha tichahi yoso cuhva
saxini yu cha cuenda suvi ni maan
yu. 4 Ñahni cha tichahi, vati saxini
yu ti ñahni ca cuati ndacu i. Vasi
chacan cuu chi, soco ña cuu cati
yu ti ñahni cuati iyo chihin yu iti
nuun ra Ndioo. Maan ra Ndioo cuu
ra cua cati. 5 Chacan cuu cha na ña
cua tachi tuni ndo chihin yu nda
cua nda quivi cua quichi ndico ra
chahnu. Maan ra cuu ra cua cati
ndaa cha cuu cha indi xehe. Cua
cati ra yoso cuhva saxini ñivi chi
anima ñi. Tacan cua cuu, ta sa cua
cati ra Ndioo ti cha vaha ni savaha
ndiuhu.

6 Yani xaa, ndihi tuhun can cuu
sava ta cua iin cuhva cha cahin
cuenda maan ndo. Ndicha ti cahin
sivi yu chi sivi ra Apolo, soco tacan
ni cua cutuhva ndo coo ndo cuhva
cati tutu Ndioo, cuhva iyo maan
ndi. Chacan cuu cha ña cua ndurai
ni iin ndo, ta ni ña cua cahan ndo
siqui tahan ndo. 7 Yoni ca ñivi
saxini ti cahnu xaan ñivi cuu ndo.
Ndihi cha iyo chi ndo samani ra
Ndioo. Ndurai ndo, vati ta iin maan
ndo savaha ndihi cha iyo chi ndo,
soco maan ra Ndioo cuu ra samani
chi chi.

8 Saxini ndo ti cha iyo vaha
ndo cuenda ra Ndioo. Saxini ndo
ti ñahni ca cha cumani chi ndo.
Saxini ndo ti cha ni quee vaha ndo,
ta ndoo ihni maan ndi. Vaha xaan
tu cha ndicha cha cha ni quee vaha
ndo, vati tacan ni iyo vaha tahan
ndi chi ndo. 9 Yuhu saxini ti cha
tiso ra Ndioo cuenda ti cua ndoo
ndi iti chata, ta tatun Jesucristo
cuu ndi. Cha iyo vaha tuhun cha
cua cuvi ndi, vati cha chito ndihi
ñivi ti chacan cuu chi. Chito ra
tatun Ndioo, ta chito tahan ñivi
ñuñivi. 10 Saxini ñivi ti tondo ndi,
vati iyo ndi chi ra Cristo, soco maan
ndo nditi vaha xini ndo. Saxini
ñivi ti ñahni tu ndee ini iyo chi ndi,
ta maan ndo iyo xaan tu ndee ini
chi ndo. Saxini ñivi ti cahnu xaan
ñivi cuu ndo, ta maan ndi—ñahni
yavi ndaa ndi. 11 Nda cua nda vitin
yaha cuhva cha chisoco ndi. Ña
queta sahma cunami ndi. Ña queta
sahma cundichin ndi. Cha ndoho
ndi. Ñahni vehe ndi iyo nu cua
ndoo nuun ndi. 12 Cha satiñu ndi chi
ndaha ndi. Cahan ñivi ndavaha ni
chi ndi, soco cahan vaha ndi chi ñi.
Chaha ñivi tu ndoho chi ndi, soco
cundee ini ndi. 13 Cati ñivi ti ña
vaha ndi, soco cahan vii ndi chi ñi.
Sava ni ta cua iin mihin, sava ni ta
cua iin ihvi cuu ndi savaha ñivi nda
cua nda vitin.

14 Yani xaa, tuhun can tai chihin
ndo, ta chahi cha chini tuni chi
ndo, vati sava ta cua sehi cuu ndo.
Ña cuni yu cha cua coo tu ca nuun
chi ndo. 15 Tuvi xaan ñivi cuni ñi
sacuaha ñi chi ndo yoso cuhva iyo ra
Cristo, soco ña tuvi ñi cuni chi ndo
sava ni ta cua ra cuu sutu ndo. Yuhu
cuu sava ni ta cua sutu ndo cuenda
ra Cristo, vati cati tuhin tuhun
Ndioo chi ndo, [ta chinu ini ndo chi
ra]. 16 Chacan cuu cha cati yu ti na
cua savaha ndo cuhva ndacu yu.

17 Chacan cuu cha tava tiñu yu
chi ra Timoteo, ta cuahan ra nu
iyo ndo. Maan ra cuu sava ta cua
iin sehi. Cuni xain chi ra, ta cuiti
vaha satiñu ra cuenda ra chahnu.
Cua sacoto ndico ra chi ndo yoso
cuhva iye cuenda ra Cristo Jesuu,
ta cua sacoto ndico ra yoso cuhva
sacuahi chi ndihi ñivi nducuiti
cuenda ra chahnu. 18 Iyo ndo ndurai
ndo, vati saxini ndo ti ña cua cuhun
que nu iyo ndo. 19 Tu cua cuhva ra
chahnu, yatin cuii ni cua cuhin, ta
cua cu ndehi a ndicha iyo tu ndee
ini chi ñivi ndurai can. Ña cua
tasohi tuhun cua cahan ñi, 20 vati
ña saxini ra Ndioo yoso cuhva iyo
tuhun cahan ñivi, soco ndehe ra a
ndicha iyo tu ndee ini ra chi maan
ñi. 21 Na cua savaha ndo cha vaha.
Chacan cuu cha cua cuhin nu iyo
ndo, ta ña cua tachi tuni yu chi ndo.
Cua cuhin, ta cua cuni mani yu chi
ndo, ta masu cua cahan yu chi ndo.

Tachi tuni ra Paulu chi ñivi ndacu ndavaha ni chi tahan ñi inga chiyo

5 Cati ñivi ti iyo iin ñivi ndo
ndacu ndavaha ni chi tahan
ñi inga chiyo, ta ña tuhva ñivi cuu
inga tucu ñivi savaha ñi chacan.
Cati ñivi ti iyo iin ra yani yo, ta
iyo cuii ra chi ñasihi sutu ra, 2 ta
maan ndo ndurai ndo, vati iyo vaha
ndo chi ra Ndioo. Nini ca cha cua
coo tu cuihya ini chi ndo. Iyo cha
cua tava ndaa ndo chi ra ndacu
chacan. 3 Ndicha ti ña iye iti nuun
ndo, soco iye chihin ndo, vati saxini
xain cuenda ndo. Cha tachi tuni
yu chihin racan cuhva iye iti nuun
ndo. 4 Cua nducuiti ndo cuenda ra
chahnu Jesuu, vati iye chi ndo. Cua
coo tu ndee ini ra chahnu Jesuu
chi ndo. 5 Cua tava ndaa ndo chi ra
ndacu ndavaha ni can, ta cua ndoo
ihni ra chi run Satanaa. Chacan cuu
cha cua coo tu ndoho chi ra. Vasi
tacan, ta cua nduvaha anima ra, ta
cua cacu ra quivi cua quichi ndico
ra chahnu.
6 Cahan rai ndo, soco ña nituni
ini ndo. Ña chito ndo ti tu suhva
suhva ni cua coo cuati nu iyo ndo,
cua queta quivi cua ndoyo ñuhun
ndihi ndo. Cuhva iyo ndixi panela
iyo cuati ndacu ñivi. Tu cua quihvi
suhva chi tichi yuchan yuti paan,
cua cunu xico chi niniin chi. 7 Na
cua tava ndaa ndo cha ndavaha
ni. Chacan cuu cha cua coo ii ndo,
ta ñahni ca cuati cua coo chi ndo.
Tacan cua savaha ndo, vati cha
ni chihi ra Cristo cuenda cuati yo.
8 Chacan cuu cha na cua cusii ini
yo chi ra Ndioo. Ña cua savaha ca
yo ndavaha ni. Ña cua savaha ca yo
cuati, soco cua coo vaha yo, ta ña
cua sandahyu ñahan ca yo.
9 Cha tai tutu chi ndo nu ni quichi
quivi, ta cati yu ti na ña cua coo
inuun ndo chi ñivi ndacu ndavaha
ni chi tahan ñi inga chiyo. 10 Ña
cati yu ti ña cua coo ndo nu iyo
ñivi ñuñivi, masi ndacu ñi ndavaha
ni chi tahan ñi inga chiyo, masi
cuni ñi ndatiñu cha iyo chi tahan
ñi, masi suhu ñi, masi sacahnu ñi
ita niñu. Tu chacan cua cati yu, iyo
cha cua quee siin ndo iin chiyo, ta
ña cua coo ca ndo nu ñuhun ñuñivi
ya, tu cha tacan. 11 Ñavi chacan cati
yu chi ndo, soco cati yu ti ña cua
coo inuun ndo chi ñivi tahan yo
cuenda ra Cristo, tu cha tacan cua
savaha ñi. Tu cua coo ñi ndavaha

ni chi tahan ñi inga chiyo, tu cua
cuni ñi ndatiñu cha iyo chi tahan ñi,
tu cua sacahnu ñi ita niñu, tu cua
cahan ñi ndavaha ni, tu cua coho ñi
ndixi, tu cua suhu ñi, tu tacan cua
savaha ñivi tahan yo, ña cua coo
inuun ndo chi ñi, ta ni ña cua cachi
ndo chi ñi icaa ni. 12 Tacan cati yu
cuenda ñivi tahan yo cuenda ra
Cristo, vati ña tachi tuni yo chi ñivi
ña chinu ini chi ra Ndioo. Tachi
tuni yo chi ñivi Ndioo, 13 soco maan
ra Ndioo cuu ra cua tachi tuni chi
ñivi ña cuni chi ra. [Chacan cuu
cha cati yu ti] na cua tava ndaa ndo
chi ra ndacu ndavaha ni can.

Nducu ñican cha cua coso vaha tiñu nu ra cumi tiñu, ta ña chinu ini ra chi ra Ndioo

6 Tu cua cuni ndo cuati chi
ñivi cuu tahan ndo cuenda
ra Cristo, ña vaha cha cua yaha
ndo nu ra cumi tiñu, ta ña chinu
ini ra chi ra Ndioo. Iyo cha cua
nanducu ndo chi ra yani yo cha cua
tiso vaha ra tiñu can. 2 Chito ndo ti
cua tachi tuni ñivi Ndioo chi ñivi
ñuñivi. Tu ndicha cha cua tachi
tuni ndo chi ñivi ñuñivi, cua cuu
tiso vaha ndo tiñu chi ñivi tahan
ndo. 3 Chito ndo ti cua ndehe yo
a vaha a ña vaha ra tatun Ndioo.
Chacan cuu cha cua cuu tiso vaha
ndo tiñu quivi ta quivi. 4 Tu cua
tiso vaha ndo tiñu, cua cuhva ndo
tiñu can chi ñivi tahan yo cha iyo
vaha cha chini tuni. 5 Chacan cati
yu, vati cua coo tu ca nuun chi ndo.
¿Atu ñahni iin ra yani yo cha iyo
cha chini tuni nuun iyo ndo? ¿Atu
ñahni ra cua cuu tiso vaha tiñu
nu cua savaha ra yani yo cuati chi
tahan ra? 6 Ña vaha cha sayaha ndo
chi tahan ndo nu ra cumi tiñu, ta
ña chinu ini ra cumi tiñu can chi ra
Ndioo.
7 Cuaha xaan cha ndoyo ñuhun
ndo, vati tiso ndo cuati chi ñivi
tahan ndo nu ra cumi tiñu. Vaha
ca cha cua cundee ini ndo cha cua
savaha ñi ndavaha ni chi ndo. Vaha
ca cha cua cundee ini ndo cha cua
suhu ñi chachi ndo, 8 soco maan
ndo ndacu ndavaha ni chi tahan
ndo. Maan ndo suhu ndo chachi
tahan ndo.
9 Chito ndo ti ña cua coo ñivi
ndacu ndavaha ni nu cua cundaca
ñahan ra Ndioo. Na cua saxini
vaha ndo. Tu cua coo ndo ndavaha
ni chi ñi ñahan inga chiyo, tu cua
sacahnu ndo ita niñu, tu cua coo
ndo ndavaha ni chi ra rai inga
chiyo, 10 tu cua suhu ndo, tu cua
cuni ndo chachi tahan ndo, tu cua
coho ndo ndixi, tu cua cahan ndo
ndavaha ni, ña cua cuu coo ndo
nu cua cundaca ñahan ra Ndioo.
11 Tacan ni savaha tahan ndo nu
quichi quivi, soco vitin cha ni naan
cuati savaha ndo. Cha ni iyo ii ndo
cuenda ra Ndioo, ta cha ni chacoso
vaha anima ndo cuenda ra chahnu
Jesucristo. Tacan ni tindee tahan ra
Tati Ndioo chi ndo.

Cha iyo ii ñican

12 Cuu savaha yu ndihi cuii cha
cuni yu, soco ña ndihi chi tindee
chihin yu. Cuu savaha yu ndihi cuii
cha cuni yu, soco ña cua cuhva yu
cha cua cundaca ñahan chi chihin
yu. 13 Quihvi cha chachi yo tichi
yo, vati tacan sa iyo tu ndee ini
chi yo. Iyo tichi yo, vati quihvi cha

chachi yo, soco cua queta quivi ña
cua saxini ca yo cuenda chacan
cua savaha ra Ndioo. Ñavi tacan
iyo iquin cuñu yo. Ña cua coo yo
ndavaha ni chi tahan yo inga chiyo.
Ñavi cuenda chacan iyo iquin cuñu
yo, soco iyo iquin cuñu yo, vati
tacan ni cua cuu satiñu yo cuenda
ra chahnu, ta maan ra cua cuhva tu
ndee ini chi iquin cuñu yo. 14 Cha
ni chaha ra Ndioo tu ndee ini chi ra
chahnu Jesucristo, ta natacu ndico
ra tañu ñivi ndii. Ta ni cuhva cua
cuhva ra tu ndee ini chi maan yo,
ta cua natacu ndico tahan yo.
15 Chito ndo ti iyo ndo chi iquin
cuñu ndo chi ra Cristo. Ña cuu tava
ndai chi ndo chi ra Cristo, ta cua
cuhve cha cua coo ndo ndavaha ni
chi tahan ndo inga chiyo. 16 Chito
ndo ti tu cua coo ndo ndavaha ni
chi tahan ndo inga chiyo, ini ñivi
cua cuu ndo chi ñi, vati cati tutu
Ndioo ti tu cua coo ra rai chi ña
ñahan, ini ñivi cua cuu ñi. 17 Tu
cua coo ndo chi ra chahnu, ini ñivi
cua cuu ndo chi ra, vati iyo ra Tati
Ndioo chi ndo.
18 Na ña cua coo ndo ndavaha ni
chi tahan ndo inga chiyo. Tu cua
savaha ñivi cuati can, cua savaha ñi
ndavaha ni suvi ni chi maan ñi chi
iquin cuñu ñi, soco ndihi ca cuati
cuu cha savaha ñivi chi inga ñivi.
19 Chito ndo ti iyo ra Tati Ndioo chi
ndo, ta chito ndo ti tacan ni tindee
ra chi ndo. Tacan ni savaha ra
Ndioo. Ñavi chi maan ndo cuu ndo.
20 Chi maan ra cuu ndo, vati cha ni
chihi ra Cristo cuenda ndo. Chacan
cuu cha na cua sacahnu ndicha ndo
chi ra Ndioo chi ndihi cuii tiñu cua
savaha ndo chi iquin cuñu ndo.

Chaha ra Paulu cha chini tuni yoso cuhva cua tandaha ñivi

7 Vitin cua cati ndique yoso
cuhva cua ndoo tiñu cha ni
nducu tuhun ndo chihin yu nu ni
tachi ndo tutu. Vaha tu ña cua coo
ra rai chi ñi ñahan, 2 soco na cua
tandaha ra rai chi ñi ñahan, ta na
cua tandaha tahan ñi ñahan chi ra
rai, coto cua coo ñi ndavaha ni chi
tahan ñi inga chiyo. 3 Na cua coo ra
rai chi ña cuu ñasihi ra, ta na cua
coo ñi ñahan chi ra cuu ii ñi. 4 Ñavi
ñi ñahan cua sanini chi ra rai cha
cua coo ña chi ra, soco ra rai cuu
ra cua cati. Ta ni cuhva ñavi ra rai
cua sanini chi ñasihi ra cha cua coo
ra chi ña, soco maan ña cua cati.
[Tacan ni cua nduinuun ñi.] 5 Ña
cua cati ndo ti ña cua coo ndo chi
ñasihi ndo chi ii ndo. Vaha tu cua
nduinuun ndo, ta cua saña nuun
ndo suhva quivi, vati cua cuni ndo
cahan ndo chi ra Ndioo. Tacan cuu,
ta sa cua coo ndico ndo chi ñasihi
ndo chi ii ndo. Chacan cuu cha
ña cua cuu tiso run Satanaa cha
ndavaha ni anima ndo, coto ña cua
cundee ini ndo.
6 Tuhun can cati yu, vati tacan ni
cua coo inuun yo. Ñavi cha sanini
yu cuu chi. 7 Cuni yu cha cua coo
ndihi ñivi cuhva iyo yu cha ñahni
ñasihi yu, soco ña ini cuhva samani
ra Ndioo chi ndihi yo. Tucu tucu
cuhva samani ra chi iin iin yo.
8 Yuhu cati chi ñivi ña ta tandaha
chi ñivi cha ndoo ndahvi ti vaha
cha ña cua tandaha ñi, ta cua
coo ñi cuhva iye, 9 soco tu ña cua
cundee ini ñi, na cua tandaha ñi.
Tacan cati yu, vati vaha xaan ca

cha cua tandaha ñi, ta ña vaha tu
ña cua cuu cundee ini ñi, [ta cua
cuni xaan ñi coo ñi ndavaha ni chi
tahan ñi inga chiyo].
10-11 Yuhu cati tuhin chi ñivi ni
tandaha. Ñavi yuhu ni cati tuhun,
soco ra chahnu cuu ra cati tuhun
xihna nu ni quichi quivi ti na ña
cua saña ndaha ñi ñahan chi ii ñi.
Ta ni cuhva na ña cua tava ndaa ra
rai chi ñasihi ra. Tu cua saña ndaha
ñi chi ii ñi, ña cua tandaha ca ñi.
[Vasi cua queta quivi] cua coo mani
ndico ñi chi ii ñi.
12 Yuhu cati chi ndihi ca ndo.
Yuhu cuu ra cati, vati ñahni cha
cati ra chahnu cuenda chehe nu
ni quichi quivi. Cati yu ti tu iyo ra
yani yo, ta ña chinu ini ñasihi ra
chi ra Ndioo, soco ni cuni ña coo ña
chi ra, ña cua tava ndaa ra chi ña.
13 Ta ni cuhva tu iyo ña tahan yo, ta
ña chinu ini ii ña chi ra Ndioo, soco
ni cuni ra coo ra chi ña, ña cua
tava ndaa ña chi ra. 14 Tacan cati
yu, vati tacan ni cua coo ii ra chi
ñasihi ra, masi ña chinu ini ra. Ta
ni cuhva cua coo ii ñi ñahan chi ii
ñi, masi ña chinu ini ñi. Tu ña cua
cuu chi tacan, ña cua coo ii sehe
ndo, soco cha iyo ii ndicha ñi. 15 Tu
ña chinu ini ñi ñahan, ta cua quee
ndaa ñi, na cua quee ndaa ñi. Tu ña
chinu ini ra rai, ta cua quee ndaa
ra, na cua quee ndaa ra. Tu tacan ni
cua cuu chi, ña cua sanini ra yani
yo, ta ni ña cua sanini ñi tahan yo,
vati cha cati ra Ndioo ti cua coo
mani ndo chi ndihi ñivi. 16 Ndioho
ñi ñahan, tacan ni cua coo vii ndo
chi ii ndo, vati ña chito ndo a cua
cuinu tahan ini ii ndo chi ra Ndioo.
Ndioho ra rai, ta ni cuhva cua coo
ndo chi ñasihi ndo, vati ña chito
ndo a cua cuinu tahan ini ñasihi
ndo chi ra Ndioo.
17 Na cua coo ndihi ndo cuhva
cati ra chahnu cuhva ni chacoo ndo
quivi ni nacachi ra chi ndo. Tacan
cati tahin chi ndihi ñivi nducuiti
cuenda ra Ndioo. 18 Iyo ndo sacahnu
costumbre chahnu, ta ni sanduvaha
ra Ndioo anima ndo. Chacan cuu cha
tahnda ñiin xini xuu ndo nu quichi
quivi. Ña cua nducu ndo cha cua
naan chacan. Iyo tahan ndo—ñahni
costumbre can sacahnu ndo, ta ni
nacachi ra Ndioo chi ndo. Ña cua
quechaha sacahnu ndo chacan vitin.
19 Ñahni yavi ndaa cha sacahnu ndo
costumbre can, ta ni ñahni yavi
ndaa cha ña sacahnu ndo costumbre
can. Mani cha cua sacuinu ndo
cuhva cati tuhun ra Ndioo. 20 Na
cua coo ndihi ndo cuhva ni chacoo
ndo quivi ni sanduvaha ra chahnu
anima ndo. 21 Tu satiñu cuatu ndo,
ta ni sanduvaha ra anima ndo, ña
cua tichaha ni ndo. Tu cua cundee
coo ndo nu nuna, na cua nducu ndo
cuhva. 22 Tu satiñu cuatu ndo, ta ni
sanduvaha ra chahnu Ndioo anima
ndo, cua coo ndo nu nuna cuenda
maan ra. Ta ndioho ñivi iyo nu nuna,
ta ni sanduvaha ra anima ndo—cua
cuu ndo musu cuenda ra Cristo.
23 Chi maan ra Ndioo cuu ndo, vati
cha ni chihi ra Cristo cuenda ndo.
Ña cua saxini ca ndo ti musu ñivi
cuu ndo, [vati mani chi ra Ndioo cua
satiñu ndo]. 24 Yani xaa, na cua coo
ndihi ndo cuhva ni chacoo ndo quivi
ni sanduvaha ra Ndioo anima ndo.
25 Cuenda ñivi ña ta tandaha—
ñahni cha cati tuhun ra chahnu,
soco cua cati yu cuhva saxini yu.

Rai cuiti vaha cui, vati cundahvi
ini ra Ndioo chihin yu. 26 Saxini yu
ti na cua coo ndo cuhva iyo ndo
vitin, vati cuni coo tu ndoho chi yo
vitin. 27 Tu iyo ñasihi ndo, ña cua
nducu ndo cuhva cha cua saña ndo
chi ña. Tu ña ta tandaha ndo, ña
cua nducu ndo ñasihi ndo. 28 Tu cua
tandaha ndo, ñavi cuati cua savaha
ndo. Tu cua tandaha iin ñahan
tivaa, ñavi cuati cua savaha ña. Tu
cua tandaha ndo, cua coo tu ndoho
chi ndo cuenda ñuhun ñuñivi, ta
ña cuni yu cha cua tahan ndo tu
ndoho.
29 Yani xaa, yu cati ti ñahni ca
quivi iyo. Chacan cuu cha cati yu
ti tu iyo ñasihi ndo, ña cua saxini
xaan ndo cuenda maan ñi. 30 Tu
iyo tu cuihya ini chi ndo, ña cua
saxini ca ndo cuenda chacan. Tu
cusii ini ndo, ña cua saxini ca ndo
cuenda chacan. Tu sata xaan ndo
cuati suhva, ña cua saxini ca ndo
cuenda ndatiñu ndo. 31 Tu nducu
ndo cuhva cha cua coo vaha ndo nu
ñuhun ñuñivi, na ña cua saxini ca
ndo cuenda chacan, vati cua naan
ñuhun ñuñivi ya.
32 Ña cuni yu cha cua saxini xaan
ndo. Tu ña ta tandaha ndo, cua
saxini vaha ndo yoso cuhva iyo tiñu
ra chahnu, ta cua saxini ndo yoso
cua savaha ndo cha cua cusii ini
maan ra. 33 Tu cha iyo ñasihi ndo,
cua saxini ndo yoso cuhva iyo tiñu
cuenda ñuhun ñuñivi. Cua saxini
ndo yoso cua savaha ndo cha cua
cusii ini maan ña. 34 Tacan cuu, ta
ña nduinuun cuni ndo nduvi ni
cuenda, [vati cuni ndo cha cua cusii
ini ra chahnu, ta cuni tahan ndo
cha cua cusii ini ñasihi ndo]. Tu ña
ta tandaha ñi ñahan, ta ni vii tivaa
iyo ñi, mani cua saxini ñi yoso
cuhva iyo tiñu ra chahnu. Tacan
cua savaha ñi, vati cuni ñi coo ii ñi
chi ra Ndioo chi ndihi cuii anima
ñi, ta ñi cha ni tandaha—saxini ñi
yoso cuhva iyo tiñu ñuhun ñuñivi.
Saxini ñi yoso cuhva cua savaha ñi
cha cua cusii ini ii ñi.
35 Chehe cuu cha cati yu, vati
tacan ni cua coto ndo. Ña cuni yu
sanini yu chihin ndo, soco cuni yu
cha cua coo vii ndo, ta ña cua saña
ndo cha satiñu vaha ndo cuenda ra
chahnu.
36 Tu iyo ndo saxini ndo ti ña
vaha ndacu ndo chi ña tivaa
sehe ndo, tu cua yaha quivi
cua tandaha ña, tu cua cuni ña
tandaha ña, na cua savaha ndo
cuhva cuni ndo. Na cua tandaha
ña, vati ñavi cuati cuu chi. 37 Tu
iyo ndo cua coto vaha ndo yoso
cuhva cua saxini ndo, ta yoni cua
sanini chi ndo, tu cua cuu savaha
ndo cuhva cuni maan ndo, tu cua
coto ndo yoso cuhva saxini ndo
chi anima ndo, tu cua ndoo ña chi
sihi ña chi sutu ña, vaha xaan cua
savaha ndo. 38 Vaha tu cua cuhva
ndo cha cua tandaha sehe sihi ndo,
soco vaha xaan ca tu ña cua sanini
ndo cha cua tandaha ñi.
39 Ña cuu saña ñi ñahan chi ii
ñi ndihi quivi cha iyo ndito ra. Tu
cua cuvi ra, cua ndoo nuna ndico
ñi. Cua cuu tandaha ndico ñi, tu
cua cuni maan ñi, soco chi iin ra
chinu ini chi ra Cristo cua tandaha
ñi. 40 Yuhu saxini ti cua cusii ca ini
ñi, tu ña cua tandaha ndico tucu
ñi. Saxini yu ti cuhva cuni ra Tati
Ndioo cuu chacan.

Cuhva cua savaha ñican chi cha samani ñivi chi cuenda ita niñu

8 Vitin cua cati yu yoso cuhva
cua savaha ndo chi cha
samani ñivi chi ita niñu. Chito yo
ti iyo cha chini tuni chi ndihi yo.
Chacan cuu cha ndurai yo, vati
saxini yo cha iyo cha chini tuni
chi yo, soco chaha yo tu ndee ini
chi ñivi tahan yo, vati cuni mani
yo chi tahan yo. Nini ca cha cua
cuni mani yo chi tahan yo. [2]Tu cua
saxini ndo ti iyo cha chini tuni chi
ndo, ña ta coo cha chini tuni chi
ndo cuhva cua coo chi. [3]Tu cua
cuni mani ndo chi ra Ndioo, cua
ndehe ra ti cha iyo vaha cha chini
tuni chi ndo.
[4]Chacan cati yu, vati cha cuenda
cha samani ñivi chi ita niñu chito
yo ti ñahni yavi ndaa ita niñu cha
iyo nu ñuhun ñuñivi. Chito tahan
yo ti iin tuhun ni ra Ndioo iyo, ta
ñahni ca ndioo iyo. [5]Masi cati ñivi
ti iyo cuaha ra ndioo nu ñuhun
ñuñivi, ta iyo cuaha tahan ra iti
siqui andivi. Tacan cati ñivi, [6]soco
chito maan yo ti iin tuhun ni ra
Ndioo sutu yo iyo. Maan ra ni cati
ti cua savaha ra Jesucristo ndihi
cha iyo tiempu chahnu, ta chi maan
ra Ndioo iyo yo. Iin tuhun ni ra
chahnu Jesucristo ndaca ñahan chi
yo, ta maan ra ni savaha ndihi cuii
cha iyo. Tacan ni savaha tahan ra
chi maan yo.
[7]Ña chito ndihi ñivi cha tacan
cuu chi. Iyo ndo tuhva ndo sacahnu
tahan ndo chi ita niñu nu quichi
quivi, ta saxini ndo ti cha ndaa
yahvi xaan ndicha ita niñu. Chachi
ndo cha samani ñivi chi ita niñu, ta
saxini xaan ndo, vati ña ta cutuni
vaha ini ndo. [8]Ñahni cha saxini ra
Ndioo cuenda cha chachi yo. Ñahni
tuhun tu ña cua cachi yo, ta ni
ñahni tuhun tu cua cachi yo. Ñahni
cha cua cumani yo, ta ni ñahni cha
cua yaha yo iti nuun. [9]Cua saha
vaha ndihi ndo cuenda, vati iyo ñivi
saxini suhva, coto ña cua cutuni ini
ñi ti cua cuu savaha ndo cuhva cuni
maan ndo cuenda chacan. [10]Tu cua
ndehe ñivi ti chachi ndo ve ñuhun
nu iyo ita niñu, ta ñivi cha chito
cuu ndo, vasi cua saxini ñi ti cua
cuu cachi tahan ñi cha samani ñivi
chi ita niñu, ta cua ndoyo ñuhun
ñi, [vati cua saxini xaan ñi cuenda
chacan]. [11]Tu tacan cua savaha
ndo, cua ndoyo ñuhun ñivi tahan
yo, vati saxini ndo ti chito xaan ndo,
ta ni chihi tahan ra Cristo cuenda
maan ñi. [12]Tu tacan cua savaha
ndo, cua savaha ndo cuati cuenda
ra Cristo. Cua savaha ndo cuati
cuenda ra Cristo, vati cua savaha
ndo cuati chi ñivi tahan ndo, vati
cua saxini xaan ñi cuenda cha ni
savaha ndo, ta ña nituni vaha ini ñi.
[13]Chacan cuu cha cati yu ti tu cua
ndoyo ñuhun ñivi tahin cuenda cha
chachi yu cuñu can, ña cua cachi
que chi chi, coto cua ndoyo ñuhun
ñivi tahin cua savahi.

Iyo ndatu chi ra cuu tatun Jesuu

9 Chito ndo ti cuu savahi cuhva
cuni yu. Chito ndo ti tatun
Jesuu cui. Chito ndo ti cha ni ndehi
chi ra chahnu Jesuu. Chito ndo ti
chinu ini ndo chi ra chahnu, vati
satiñu yu tiñu Ndioo chihin ndo.
[2]Vasi saxini inga ñivi ti ñavi tatun
Jesuu cui, soco chito vaha maan

ndo ti tatun ra cui. Chacan chito
ndo, vati sanahan ra Ndioo ti tatun
ndicha ra Jesuu cui, vati chinu ini
ndo chi ra.
3 Chehe cuu cha cua cati ndique
chi ñivi cati ti ña vaha ndacu i. 4 Iyo
ndatu cha cua sacachi ndo chihin
ndi. 5 Iyo ndatu cha cua sacachi
tahan ndo chi ñivi cuu ta iin ñasihi
yu cuhva savaha ndo chi ndihi ra
tatun Jesuu, cuhva savaha ndo chi
yani ra chahnu chi ra Pedro. 6 Ña
ndicha ti cha ñahni ndatu chi yuhu
chi ra Bernabé. Ña cua saxini ndo
ti ñahni ndatu cha cua saña ndi
cha satiñu ndi. 7 Yuhu cati ti ñahni
ra sandaru nanducu cha cua cachi
ra. Ndihi ra tachi yutun tata—
chachi tahan ra chiti chi. Ndihi ra
sacuenda chi ri mbee—nihin tahan
ra leche ri coho ra. 8 Ñavi yuhu ni
cati ti cua tindee ndo chi ra cati
tuhun tuhun Ndioo chi ndo, soco
ley Ndioo cati. 9 Cati ley can ti
cha cati tuhun ra Moisee ti ña cua
cuhni yo yuhu ri sundiquin nu cua
cuañu ri trigu. Na cua cachi tahan
ri suhva. Ñavi cuenda ri sundiquin
ni cahan ra Ndioo tuhun can. 10 Cha
cahan tahan ra tuhun can cuenda
maan yo, vati ndihi ra satiñu chi
itu—cha chito ra ti cua nihin tahan
ra chiti cha cua coo. Tacan chito
ra tachi chiti, ta tacan ni chito
tahan ra saquee chi chi. 11 Cha
satiñu ndi chihin ndo cuenda ra
Ndioo. Chacan cuu cha ñahni tuhun
cha cua tindee tahan ndo chi ndi.
12 Ndicha ti iyo ndatu cha cua tindee
ndo chi inga ra tatun Jesuu, soco
iyo xaan ca ndatu chi maan ndi.
Iyo ndatu chi ndi, soco ña cuni
ndi sanini ndi chi ndo. Cuaha
xaan cha ni cundee ini ndi, vati ña
cuni ndi cha cua saxini ñivi ti ña
vaha tuhun vaha yoso cuhva iyo
ra Cristo, ta ndehe ñi yoso cuhva
savaha ndi. 13 Chito ndo ti iyo ra
satiñu ve ñuhun cuenda ñivi judío,
ta suvi ni ve ñuhun can nihin ra
cha cua cachi ra. Chito ndo ti iyo
ra satiñu nu chihi ri samani ñivi
chi ra Ndioo, ta ndoo suhva cuñu
ri chi maan ra. 14 Ta ni cuhva cati
tuhun ra chahnu ti cua tindee ñivi
ra chi ndihi ra cati tuhun tuhun
ra. 15 Ñahni cha saxini yu cuenda
chacan. Ñavi cuenda chacan tachi
yu tutu ya. Ña cuni yu cha cua
sanaan ñivi cha ndurai yu cuenda
chacan. Vaha ca cha cua cuvi yu, ta
ña cua nihin yu cha cua cachi yu.
16 Cati tuhin tuhun Ndioo, soco
ñavi cuenda chacan ndurai yu. Nini
xaan nini xaan cua cati tuhin. Cua
ndoyo ñuhin, tu ña cua cati tuhin
tuhun Ndioo. 17 Tu cua cati tuhin,
vati tacan cuni yu, cua cunda
yahvi yu chi ra Ndioo, soco cha ni
cati maan ra, vati ni tava tiñu ra
chihin yu. 18 Chehe cuu cha cua
cunda yahvi yu, vati cati tuhin
tuhun Ndioo, ta ña sanini yu cha
cua tindee ñivi chihin yu. Iyo ndatu
chihin yu, soco ña quihin yu cha
iyo cha tindee ñivi chihin yu.
19 Cuu ndicha savaha yu cuhva cha
cuni yu. Yoni cuu cati tuhun chihin
yu yoso cuhva cua coi, soco sanini yu
suvi ni chihin yu cha cuenda ndihi
ñivi, vati tacan ni vaha xaan ca cua
tindei chi ñivi, ta sa cua cuinu ini
ñi chi ra Ndioo. 20 Chi ñivi judío iye
cuhva iyo maan ñi. Chacan cuu cha
cua cuinu ini ñivi judío can chi ra
Cristo. Chi ñivi sacuinu cuhva cati

ley Moisee sacuinu tahin cuhva cati
ley can, ta ña iyo cha cua sacuinu i
chi chi. Tacan sa cua cuinu tahan ini
ñican chi ra Cristo. 21 Chi ñivi cuu
inga tucu ñivi iye cuhva iyo maan ñi,
vati ña sacuinu ñi ley Moisee. Tacan,
ta cua cuinu tahan ini ñi chi ra Cristo.
Ndicha ti ña cati yu ti ña vaha ley ra
Ndioo, ta sacuinu yu ley Cristo, soco
tacan iye chi ñivi can. 22 Chi ñivi
saxini suhva iye cuhva iyo maan ñi.
Tacan, ta cua cuu cuinu vaha tahan
ini ñi chi ra Cristo. Cuhva iyo ndihi
ñivi iye, vati chi ndihi cuii cuhva
cuni yu cha cua nduvaha anima ñi.
23 Ndihi chacan savahi, vati cuni yu
cha cua cuinu ini ñivi tuhun vaha
tuhun Ndioo. Chacan cuu cha cua
cusii ini tahin cuhva iyo tuhun can.
24 Chito ndo ti nu siqui ra ta ra cua
cunu ndihi ra, soco iin tuhun ni ra
cua sacanaan. Chacan cuu cha cati yu
ti na cua coo vaha ndo, vati tacan sa
cua sacanaan ndo cuenda ra Ndioo.
25 Ndihi ra siqui sandee ini ra chi
ndihi cuii anima ra. Tacan savaha ra,
vati cuni ra sacanaan ra iin cha taqui
cuindi xini ra—masi yatin xaan cua
ndoyo ñuhun chi. Na cua sandee ini
ndo chi ndo, ta sa cua cunda yahvi ndo
chi ra Ndioo, ta ña cua ndoyo ñuhun
ndo. 26 Yuhu satiñu i, vati cuni yu
sacanain. Yuhu cuu sava ta cua iin ra
cani tahan nu siqui vaha ra, soco cuni
yu sacanain cuenda ra Ndioo. 27 Sandee
ini yu chihin yu. Ña savahi cuhva cuni
yu, coto ña cua quee vahi, ta cha cati
tuhun xain tuhun Ndioo chi ñivi.

Chaha ra Paulu cha chini tuni chi ñivi can ti ña cua sacahnu ñi ita niñu

10 Yani xaa, cuni yu sacoto
ndique chi ndo ti ndihi
ñivi chahnu yo—ni chandicu
ñi vico [quivi ni quee ñi ñuhun
Egipto tiempu chahnu]. Ndihi ñi
yaha tichi tañuhun can. 2 Cha ni
chacoo ñi chi ra Moisee icaa ni. Ni
chandicu tahan ñi vico, ta yaha
tahan ñi nduta tañuhun. 3 Ndihi ñi
chachi tahan maná cha ni chaha
ra Ndioo chi ñi. 4 Ndihi ñi chihi
nduta cha chaha ra Ndioo. Chihi ñi
nduta quee yuu can cha ni tindee
Ndioo, vati tindee ra Cristo chi ñi
nu cuahan ñi. 5 Tacan ni chacoo ñi,
soco ña cusii ini ra Ndioo chi ñi.
Chacan cuu cha tuvi ñi chihi tichi
cuhu nu ni chacoo ñi.
6 Chacan cuu iin cuhva cha
cua coto yo ti ña cua savaha
yo ndavaha ni cuhva ni savaha
maan ñi. 7 Ña cua sacahnu ndo ita
niñu cuhva ni sacahnu maan ñi
quivi can, vati cati tutu Ndioo ti
chachi ñi, ta chihi ñi. Tacan cuu,
ta quechaha chita chaha ñi yaa,
cati chi, [vati tacan ni savaha ñi
cha sacahnu ñi chi ita niñu can].
8 Ña cua coo ndo ndavaha ni chi
tahan ndo inga chiyo cuhva cha ni
chacoo maan ñi. Tacan ni savaha
ñi ndavaha ni, ta chihi oco uni mil
ñi cha iin quivi. 9 Ña cua savaha yo
cuati nda cua nda ña cua cundee ca
ini ra chahnu chi yo cuhva ni cuni
savaha maan ñi. Tacan cuu, ta tiin
ri coo chi ñi, ta chihi ñi. 10 Ña cua
cati ndo ti ña vaha ra chahnu cuhva
ni cati maan ñi, ta chahni ra tatun
Ndioo chi ñi.
11 Tacan ni tahan ñivi yo iti chata
tiempu chahnu, vati cua coto ndihi
ñivi yoso cuhva iyo ra Ndioo, ta ni
taa ra ni taa tutu Ndioo, vati tacan
cua coto tahan yo, ta quivi cua

cundihi ñuhun ñuñivi cuu chi vitin.
12 Chacan cuu cha na cua saha vaha
ndo cuenda chi ndo, coto cua ndoyo
ñuhun ndo, tu cua saxini ndo ti cha
iyo vaha ndo. 13 Cha ni ndehe tahan
ñivi ñuñivi tu ndoho cuhva cha
ndehe maan ndo. Rai vaha ndicha
cuu ra Ndioo, ta ña cua cuhva ra
cha cua yaha cuhva cua ndehe ndo
tu ndoho, coto ña cua cundee ini
ndo. Tu cua ndehe ndo tu ndoho,
cua cuhva ra nu cua cacu ndo.
Chacan cuu cha na cua cundee ini
ndo ndehe ndo tu ndoho.
14 Yani xaa, chacan cuu cha cati
yu ti na ña cua sacahnu ndo ita
niñu. 15 Cha chahi cuenda chi ndo,
vati chite ti iyo cha chini tuni chi
ndo. Cua saxini vaha ndo cuhva
cati yu. 16 Chaha yo iin tiahvi ndioo
chi ra Ndioo, ta chihi yo copa
cuenda ra Cristo. Chacan cuu cha
iyo inuun yo chi ñivi tahan yo, vati
chati niñi ra Cristo cuenda cuati
yo. Natahvi tahan yo paan, [ta cha
chachi yo chi chi]. Chacan cuu
cha iyo inuun yo, vati chihi ra nu
cruu. Ini paan cuu chi, soco cuaha
pedazu cuati cuu chi. 17 Tacan
cuu yo, vati tuvi ñivi cuu yo, soco
ini ñivi cuu yo, vati ini paan can
chachi ndihi yo icaa ni.
18 Cua cucuhun ini ndo yoso
cuhva ni chacoo ñivi Israel iti chata.
Chachi tahan ñi cha ni samani ñivi
chi ra Ndioo. Chacan cuu cha iyo
inuun ñi chi ra Ndioo. 19 Ña cuni
cati yu ti ndaa yahvi cha samani
ñivi chi ita niñu. Ña cati yu ti ndaa
yahvi maan ita niñu can. 20 Ñavi.
Yuhu cati ti cha chahni inga ñivi
samani ñi chi run cuihna. Ña
samani ñi chi chi chi ra Ndioo. Ña
cuni yu cha cua coo inuun ndo chi
maan run cuihna can. 21 Ña cuu
coho ndo copa ra chahnu, tu cua
coho tahan ndo copa run cuihna.
Ña cuu cunda ndo mesa ra chahnu,
tu cua cunda tahan ndo mesa run
cuihna. 22 Ña vaha cha cua satahñu
yo chi ra chahnu Ndioo, vati iyo ca
tu ndee ini chi maan ra.

Iyo ñivi can nu nuna, soco iyo cha cuni mani ñi chi ñivi tahan ñi

23 Cuu savaha yo ndihi cha cuni
yo, soco ña ndihi chi tindee chi yo.
Cuu savaha yo ndihi cuii chi, soco
ña chaha chi tu ndee ini chi yo.
24 Ña cua nducu ndo cha cua coo
cha vaha chi mani ndo, soco na cua
nducu tahan ndo cha cua coo cha
vaha chi ndihi ñivi tahan ndo.
25 Cua cachi ndo ndihi cha
quiyahvi nuyahvi, ta ña cua nducu
tuhun ndo a cha chahan chi nu iyo
ita niñu, vati ña cua saxini xaan
ndo cuenda chacan. 26 Tacan cati yu,
vati cati tutu Ndioo ti chi ra chahnu
cuu ñuhun ñuñivi ya chi ndihi cuii
cha iyo chi chi, cati chi.
27 Tu cua cana ñahan ñivi chi ndo,
ta ña chinu ini ñi chi ra Ndioo, tu
cua cuhun ndo vehe ñi, cua cachi
ndo ndihi cha cua cuhva ñi. Ña cua
nducu tuhun ndo a chi ita niñu cuu
chi, ta ni ña cua saxini ndo. 28-29 Tu
cua cati ñi ti cha samani ñivi chi
ita niñu cuu chi, ña cua cachi ndo
chi chi. Ña cua cachi ndo, vati cha
chaha ñi cuenda. Ña cua cachi ndo,
coto cua saxini maan ñi, vati maan
ndo—ñahni cha saxini ndo.
Tacan cati yu, vati ña cua cuu cati
ñivi ti ña vaha ndacu yo, coto cua
saxini inga ñivi. 30 Tu cua cuhve

tiahvi ndioo chi ra Ndioo, ta cua
cachi yu, ña cua cuu cati ñivi ti ña
vaha ndacu i, vati cha chahi tiahvi
ndioo chi ra Ndioo. [31] Ndihi cha cua
savaha ndo cua savaha ndo, vati
cua sacahnu ñivi chi ra Ndioo. Tu
cua cachi ndo, tu cua coho ndo,
tu iyo ñaan cha cua savaha ndo,
cua savaha vaha ndo chi chi, ta
tacan sa cua sacahnu ñivi chi ra
Ndioo. [32] Ña cua savaha ndo cha
cua savaha ni iin ñivi cuati. Ña cua
savaha ndo cha cua savaha ni ñivi
judío ni ñivi cuu inga tucu ñivi ni
ñivi Ndioo cuati. [33] Cua nducu ndo
cuhva cha cua cusii ini ndihi ñivi
cuhva nducu main cuhva chi ndihi
cuii anime. Ña nduqui cha cua coo
vahi, soco nduqui cha cua coo vaha
ndihi ca ñivi, vati cuni yu cha cua
nduvaha anima ñi.

11 Cua savaha ndo cuhva
ndacu i, vati main ndacu i
cuhva ni savaha ra Cristo.

Cuhva cua savaha ñi ñahan, ta cha iyo ñi ve ñuhun

[2] Cati yu ti vaha xaan iyo ndo,
vati ni ñuhun ini ndo chihin yu chi
ndihi cuii cuhva. Vaha xaan iyo ndo,
vati sacuinu ndo tuhun cuhva ni
cati tuhin chi ndo nu quichi quivi.
[3] Cuni yu cha cua coto vaha ndo
ti maan ra Cristo ndaca ñahan chi
ndihi ra rai, ta ra rai ndaca ñahan
chi ñi ñahan cuhva ndaca ñahan ra
Ndioo chi ra Cristo. [4] Tu cua cahan
ndahvi ra rai chi ra Ndioo, tu cua
cati tuhun ra iin cha cati tuhun ra
Ndioo, ta indi xini ra, cua coo tu
ca nuun chi ra cha cuenda xini ra,
[5] ta ñi ñahan—tu cua cahan ñi chi
ra Ndioo, tu cua cati tuhun ñi iin
cha cati tuhun ra Ndioo, ta ña ndasi
xini ñi, cua coo tu ca nuun chi
ñi cha cuenda xini ñi, vati cuhva
sata xini ñi ndii ndii cuu chi. [6] Tu
ña cua casi ñi ñahan xini ñi, vaha
cha cua sata xini ñi. Na cua casi ñi
xini ñi, vati tu ca nuun cuu chi cha
sata xini ñi ndii ndii. [7] Ña cua casi
ra rai xini ra, vati chaha ra Ndioo
ndatu cha cua cundaca ñahan ra,
ta ndehe ñivi ti cahnu xaan rai cuu
ra Ndioo. Ndehe tahan ñi chi ñi
ñahan, ta chito ñi ti cahnu rai cuu
ii ñi. [8] Ña tava ra Ndioo iquin ña
ñahan, ta savaha ra chi ra rai. Tava
xihna ra iquin ra rai, ta savaha
ra chi ña ñahan. [9] Ñavi cuenda ña
ñahan savaha ra Ndioo chi ra rai,
soco savaha ra chi ña ñahan, vati
cua coo ña chi ra rai. [10] Chacan cuu
cha iyo cha cua casi ñi xini ñi, vati
tacan vaha cha cuenda ra tatun
Ndioo. Cua casi ñi xini ñi, ta sa cua
coto ñivi ti tasoho vaha ñi. [11] Cha
cuenda ra chahnu—ñahni yavi
ndaa ñi ñahan, tu ñahni ra rai, ta
ni ñahni yavi ndaa ra rai, tu ñahni
ñi ñahan. [12] Tacan cati yu, vati
xihna ca ni savaha ra Ndioo chi ña
ñahan chi iquin ra rai, ta vitin tuvi
ra rai tichi ñi ñahan, soco maan ra
Ndioo ni savaha ndihi cuii chi.

[13] Cua cati maan ndo tu vaha cha
cua cahan ñi ñahan chi ra Ndioo, ta
ña ndasi xini ñi. [14] Chito ni maan yo
cha tacan ni ti iyo tu ca nuun chi ra
rai, tu nani xaan xini ra. [15] Tu nani
xini ñi ñahan, taqui xaan ñi cuni
ñivi, vati suvi ni chi xini ñi ndasi
xini ñi. [16] Tu iyo ñivi ña cua ndoo ñi
vaha, na cua coto ñi ti ñahni ñaan
inga costumbre iyo chi ndi ni chi
ndihi ca ñivi Ndioo.

Iyo ñivi ña vaha sacahnu ñi santa cena

17 Cua cati tuhin chi ndo vitin,
soco ña cati yu ti cha vaha ndacu
ndo, vati ñavi cha vaha cuu cha ni
savaha ndo nu nducuiti ndo cuenda
ra Ndioo. Savaha ndo cha ndavaha
ni. 18 Xihna ca cati yu ti cati ñivi ti
nducuiti ndo, ta sacahnu ndo chi
ra Ndioo, soco ña inuun iyo ndo, ta
saxini yu ti vasi cha ndicha cuu chi.
19 Iyo cha cua ndusaca nu iyo ndo,
vati tacan ni cua coto yo ndaa ndo
cuu ñivi ndicha ra Ndioo. 20 Chacan
cuu cha nducuiti ndo, soco ña
nducuiti ndo, vati cuni ndicha ndo
sacahnu ndo cha cuu santa cena
cuenda ra chahnu. 21 Ndihi ndo
ndiso ndo cha cua cachi ndo, ta iyo
ndo ña queta vaha cha cua cachi
ndo ndiso ndo, ta chisoco ndo, ta
iyo inga ndo yaha cuhva cha chachi
ndo, ta quechaha chini ndo, [ta ña
vaha cha tacan]. 22 Vehe ndo cua
cachi xihna ndo, ta suvi ni vehe
ndo cua coho ndo. Ña cua cuu
cati ndo ti ña vaha ñivi Ndioo. Ña
cua cuhva ndo tu ca nuun chi ñivi
tahan ndo cuu ñivi ndahvi. Ña chite
ñaan cua cati yu chihin ndo, soco
ña cua cati yu ti vaha xaan savaha
ndo chacan.

Cuhva cua savaha ñi, ta cua sacahnu ñi santa cena ra chahnu

(Mt. 26.26-29; Mr. 14.22-25; Lc. 22.14-20)

23 Cha cati tuhun ra chahnu cuu
ndihi tuhun cati tuhin chi ndo.
Cha cuaa cuu chi, ta ni quihin ra
chahnu Jesuu paan quivi ni xico
tuhun Juda chi ra. 24 Chaha ra
iin tiahvi ndioo chi ra Ndioo, ta
natahvi ra paan can. Tacan cuu, ta
quechaha cati ra ti cua cachi ra ta
ra paan can. Chacan cuu sava ni ta
cua cuñu ra, ta cua cuvi ra cuenda
ra ta ra. Tacan ni cua cachi ra ta
ra paan nu cuahan quivi, ta cua
cucuhun ini ra ta ra chihin ra, cati
ra Jesuu. 25 Cha ndihi cuxini ra, ta
ta ni cuhva quihin ra iin copa, ta
quechaha cati ra ti cha iyo vaha
tuhun chaa, vati cua cuvi ra, ta cua
cati niñi ra. Chacan cuu cha cua
coho ra ta ra copa can. Tacan ni cua
savaha ra ta ra ndihi ni chaha cua
coho ra ta ra copa can nu cuahan
quivi. Chacan cuu cha cua cucuhun
ini ra ta ra chihin ra, cati ra Jesuu.
26 Ndihi ni chaha cua cachi ndo
paan can, ndihi ni chaha cua coho
ndo copa can cua coto ndihi ñivi ti
cha ni chihi ra chahnu cuenda cuati
ñi. Tacan ni cua savaha ndo nda
cua nda cua quichi ndico tucu ra.

Cuhva cua sacahnu vaha ñi santa cena ra chahnu

27 Chacan cuu cha tu ña vaha
cua cachi yo paan can, tu ña vaha
cua coho yo copa ra chahnu, cua
coo cuati chi yo, vati ña vaha cua
savaha yo chi iquin cuñu ra chahnu.
Ña vaha cua savaha yo chi niñi ra.
28 Na cua saxini xihna yo a vaha
ndacu yo ndihi ni quivi. Tacan, ta
sa cua cuu cachi yo paan can, ta
cua cuu coho yo copa can. 29 Tu cua
cachi yo, tu cua coho yo, ta ña cua
saxini vaha yo cuenda iquin cuñu
ra chahnu, cua savaha yo ndavaha
ni, ta cua cutuni yo. 30 Chacan cuu
cha ñahni tu ndee ini iyo chi ndihi
ni ndo. Chacan cuu cha iyo ndo
cuhvi xaan ndo. Chacan cuu cha

iyo ndo chihi ndo. [31] Tu cua saxini
vaha yo, ña cua cutuni yo. [32] Tu
cua ndehe ra chahnu ti cha ña
vaha yo, cua cuhva ra tu ndoho chi
yo, vati cuni ra cha cua coo vaha
yo. Chacan cuu cha ña cua cutuni
tahan yo chi ñivi ñuñivi.
[33] Yani xaa, chacan cuu cha na
cua cuatu ndo chi ñivi tahan ndo.
Cua nducuiti xihna ndihi ndo, ta sa
cua cachi ndo santa cena. [34] Tu cua
cuisoco ndo, cua cachi xihna ndo
vehe ndo, coto cua ndoyo ñuhun
ndo nu nducuiti ndo. Ndihi ca
tuhun cuni coto ndo cua cati tuhin
chi ndo quivi cua quete nu iyo ndo.

Cuhva tindee ra Tati Ndioo chi ndihi ñivi Ndioo

12 Yani xaa, yuhu cuni yu cha
cua coto ndo yoso cuhva
tindee ra Tati Ndioo chi yo.
[2] Chito ndo ti nu ni quichi quivi
ña ta cuinu ini ndo chi ra Ndioo.
Quivi can sacahnu xaan ndo ita
niñu cuhva cuni maan ndo, ta ña
ni cuu cahan chi. [3] Chacan cuu cha
sacote chi ndo ti tu cua cahan ñivi
cuenda ra Tati Ndioo, ña cua cuu
cati ñi ti ña vaha rai cuu ra Jesuu.
Tu ña iyo ra Tati Ndioo chi ñivi, ña
cua cuu cati ñi ti cha cahnu xaan
rai cuu ra chahnu Jesuu.
[4] Tucu tucu cuhva samani ra Tati
Ndioo chi yo, soco ini ra Tati Ndioo
cuu ra samani chi chi. [5] Tucu tucu
cuhva satiñu yo cuenda ra chahnu,
soco ini ra chahnu cuu ra. [6] Tucu
tucu cuhva iyo tu ndee ini chi yo,
soco ini ra Ndioo cuu ra chaha tu
ndee ini chi ndihi yo. [7] Iyo ra Tati
Ndioo chi ndihi yo, vati tacan sa
iyo vaha yo. [8] Iyo yo cha chaha ra
Tati Ndioo cha iyo cha chini tuni
chi yo, ta cahan vaha yo. Iyo inga
yo cha cahan yo cha nditi vaha
yoso cuhva iyo ra Ndioo, ta ini ra
Tati Ndioo cuu ra tindee chi yo.
[9] Iyo inga yo vaha xaan ca chinu ini
yo, ta ini ra Tati Ndioo tindee. Iyo
inga yo tindee ra, ta sanduvaha yo
chi ñivi. [10] Iyo inga yo tindee ra, ta
cha cuu savaha yo cha cahnu, ta
ndehe ñivi ti iyo tu ndee ini chi ra
Ndioo. Iyo inga yo tindee ra, ta cati
tuhun yo tuhun Ndioo. Iyo inga
yo tindee ra, ta chito yo a cahan
ñivi cuenda ra Ndioo a ña cahan
ñi cuenda ra. Iyo inga yo tindee
ra, ta cahan yo tuhun cahan inga
tucu ñivi. Iyo inga yo tindee ra, ta
cati ndico yo ñaan tuhun cahan ñi
tahan yo cha cahan ñi tuhun cahan
inga tucu ñivi. [11] Ndihi chacan
savaha ra Tati Ndioo, ta ini rai cuu
ra. Tindee ra chi ndihi yo cuhva
cuni maan ra.

Ini ñivi cuu ndihi ñivi Ndioo

[12] Iyo xini yo. Iyo ndaha yo. Iyo
chaha yo. Cuaha xaan ndihi cuhva
caa yo, soco ini iquin cuñu yo cuu
chi. Ta ni cuhva iyo ra Cristo chi
ñivi ra, vati iin tuhun ni rai cuu ra,
soco tuvi ñivi ra iyo. [13] Ini ra Tati
Ndioo iyo chi ndihi yo, ta cuenda
maan ra ni chanduta yo. Masi ñivi
judío cuu yo. Masi ñivi cuu inga
tucu ñivi cuu yo. Masi ñivi iyo nu
nuna cuu yo. Masi ñivi satiñu cuatu
cuu yo, soco ini ñivi cuu ndihi yo,
vati ini ra Tati Ndioo iyo chi ndihi
yo.
[14] Ñavi iin tuhun ni ndaha ni cuu
iquin cuñu yo, soco cuaha ndihi
cuhva caa yo. [15] Tu cua cati chaha

yo ti vasi ñavi iquin cuñu yo cuu
chi, vati ñavi ndaha yo cuu chi, ña
ndicha chi, vati ini iquin cuñu yo
cuu chi. 16 Tu cua cati soho yo ti
ñavi iquin cuñu yo cuu chi, vati
ñavi titi nuun yo cuu chi, ña ndicha
chi, vati ini iquin cuñu yo cuu chi.
17 Tu titi nuun ni yo cua cuu niniin
iquin cuñu yo, ña cua cuu cuni soho
yo. Tu soho yo cua cuu niniin iquin
cuñu yo, ña cua cuu tahni yo. 18 Cha
ni savaha ra Ndioo chi yo cuhva
cuni ra. Chacan cuu cha iyo xini yo,
iyo ndaha yo, iyo chaha yo cuhva
ni savaha ra Ndioo chi yo. 19 Chito
yo ti tu ini cuu yo chi ndihi chacan,
ñahni yavi ndaa yo. 20 Cuaha ndihi
cuati suhva caa iquin cuñu yo, soco
ini iquin cuñu yo cuu chi.
21 Ña cuu cati titi nuun yo chi
ndaha yo ti ña chini ñuhun chi
chihin chi, ta ni ña cuu cati xini
yo chi chaha yo ti ña chini ñuhun
tahan chi chihin chi. 22 Ñavi. Cuaha
ndihi cuati suhva caa iquin cuñu yo,
ta ña ndihi chi iyo tu ndee ini, soco
nini xaan cuni yo chi chi, vati iquin
cuñu yo cuu chi. 23 Iyo ca cuati
suhva cha cuu iquin cuñu yo, ta
saxini yo ti ña vaha cua ndehe ñivi
chi chi, soco chacan sacundichin
vaha yo. Chacan sacunami vaha yo.
Chasi vaha yo cha ña vaha ndehe
ñivi, [coto cua coo tu ca nuun chi
yo]. 24 Ñahni tuhun cha cua ndehe
ñivi ndihi ca cuati suhva cha cuu
iquin cuñu yo. Tacan ni savaha ra
Ndioo chihin yo, vati cua sacahnu
yo chi ñivi tahan yo—masi ñahni
cha vaha iyo chi ñi. 25 Chacan cuu
cha ña cua ndusaca, soco ini cha
cua cuni mani yo chi ndihi ñivi
tahan yo. 26 Tu cua ndehe iin tahan
yo tu ndoho, cua cundahvi tahan
ini ndihi yo. Tu cua sacahnu xaan
ñivi chi iin tahan yo, cua cusii ini
ndihi yo.
27 Chi maan ra Cristo cuu ndo.
Ta iin ta iin ndo cuu chi ra. 28 Iyo
ñivi cha chaha ra Ndioo iin iin
tiñu cua satiñu ñi cuenda ñivi ra.
Xihna ca chaha ra tiñu chi ra cuu
tatun Jesuu. Tacan, ta sa chaha ra
tiñu chi ra cahan cuenda ra. Chaha
tahan ra tiñu chi ra sacuaha chi
ñivi ra, ta chaha tahan ra tiñu
chi ñivi savaha cha cahnu. Chaha
tahan ra tiñu chi ñivi sanduvaha
chi tahan ñi, ta chaha tahan ra tiñu
chi ñivi chaha tu ndee ini chi tahan
ñi. Chaha tahan ra tiñu chi ñivi
ndaca ñahan chi tahan ñi, ta chaha
tahan ra tiñu chi ñivi cahan tuhun
cahan inga tucu ñivi. Cuaha xaan
cuhva chaha ra Ndioo tiñu, 29 soco
ña ndihi yo cuu tatun Jesuu. Ña
ndihi yo cahan cuenda ra Ndioo, ta
ni ña ndihi yo sacuaha chi ñivi. Ña
ndihi yo savaha cha cahnu, 30 ta
ni ña ndihi yo sanduvaha chi ñivi
tahan yo. Ña ndihi yo cahan tuhun
cahan inga tucu ñivi, ta ni ña ndihi
yo chaha ndico cuenda cha cahan
ñi cahan tuhun inga tucu ñivi.
31 Na cua cuni ndo cha vaha ca cha
samani ra Ndioo. Cua cati tuhin chi
ndo iin cha cuu cha vaha ca.

Na cua cuni mani ñican chi tahan ñi

13 Tu cua cuu cahan yo ndihi
tuhun cahan ñivi ñuñivi,
tu cua cuu cahan yo ndihi tuhun
cahan ra tatun Ndioo, ta ña cua
cuni mani yo chi ndihi ni ñivi, cua
cuu yo sava ni ta cua iin caa ndaxin,
vati cuvaa xaan yo, ta ñahni yavi

ndaa cha cua savaha yo. [2]Tu cua
cuu cahan yo cuenda ra Ndioo, tu
cua cutuni ini yo ndihi cha chini
tuni cha iyo chi ra Ndioo, tu cua
cuinu vaha xaan ini yo chi ra Ndioo,
ta cua cuu savaha yo cha cahnu
xaan, tu ndihi chacan cha cuu
savaha yo, ta ña cuni mani yo chi
ndihi ni ñivi, ñahni yavi ndaa yo.
[3]Tu cua samani yo ndihi ndatiñu
yo chi ñivi, tu cua cuvi yo cha cuni
yo na cua cacu ñivi tahan yo, ta ña
cuni mani yo chi ndihi ni ñi, ñahni
yavi ndaa yo.
[4]Tu cua cuni mani yo chi tahan
yo, cua cundee ini yo chi ñi. Tu cua
cuni mani yo chi tahan yo, cua coo
vaha yo chi ñi, ta ña tahñu cua cuni
anima yo ndehe yo chi ñi. Tu cua
cuni mani yo chi tahan yo, ña cua
ndurai yo. [5]Tu cua cuni mani yo chi
tahan yo, ña cua coo yo ndavaha
ni. Ña cua cuni yo savaha yo cuhva
cuni maan yo. Ña cua cuxaan ini
yo. Ña cua saxini yo cha ndavaha
ni. [6]Ña cua cusii ini yo cha ndehe
yo ndavaha ni, soco cua cusii ini
yo cha ndehe yo cha ndicha. [7]Tu
cua cuni mani yo chi tahan yo, cua
cundee ini yo ndihi cuii cha cua
tahan yo. Cua cuinu vaha ini yo chi
tahan yo. Cua saxini vaha yo ndihi
cuii cha vaha chi tahan yo, ta cua
cundee ini yo ndihi cha cua savaha
tahan yo chi yo.
[8]Ña cua naan cha cua cuni mani
yo chi tahan yo. Tu cua cahan yo
cuenda ra Ndioo, cua queta quivi
cha ñahni ca yavi ndaa chacan. Tu
cua cahan yo tuhun cahan inga
tucu ñivi, cua queta quivi cha
ñahni ca yavi ndaa chacan. Tu cua
coo cha chini tuni chi yo, cua queta
quivi cha ñahni ca yavi ndaa chi.
[9]Ña ta cutuni vaha ini yo. Ña ta
cuu vaha cahan yo cuenda ra Ndioo,
[10]soco cua queta quivi cua coto
vaha ndicha yo, ta cua naan cha
saxini yo vitin.
[11]Nu quichi quivi cuu yo ve cuati.
Quivi can cahan yo cuhva cahan
ve cuati. Saxini yo cuhva saxini
ve cuati. Tacan cuu, ta sa queta
quivi chahnu yo, ta cuu yo ñivi
chicha, ta ña savaha ca yo cuhva
ndacu ve cuati. [12]Vitin ña ta coto
vaha yo, vati cuu yo sava ni ta cua
cha ndehe yo nu inu, ta ña ndichin
vaha, soco nu cuahan quivi cua
coto vaha yo, vati cua ndehe yo
chi ra Ndioo. Suhva suhva chito yo
vitin, soco quivi can cua coto vaha
yo cuhva nacoto maan ra chihin
yo. [13]Vitin iyo cha cua cuinu ini yo
chi ra Ndioo, ta iyo cha cua cuatu
vaha yo chi ra chahnu, ta iyo cha
cua cuni mani yo chi tahan yo. Uni
cuhva cuu chi, soco nini xaan ca
cha cua cuni mani yo chi tahan yo.

Cuhva cua cahan ñican tuhun cahan inga tucu ñivi

14 Na cua nanducu ndo cuhva
cha cua cuni mani ndo
chi ñivi tahan ndo. Na cua cuni
ndo cha cua samani ra Ndioo chi
ndo, ta na cua cuni ndo cha cua
cahan ndo cuenda ra Ndioo. [2]Tu
cua cahan yo inga tuhun cha cahan
inga tucu ñivi cuhva tindee ra Tati
Ndioo chi yo, ña cua cahan yo chi
ñivi ñuñivi. Tu cua cahan yo inga
tuhun, cua cahan yo chi ra Ndioo,
vati yoni cua cutuni ini cha cua
cahan yo, ta cahnu xaan tuhun
cahan yo cua savaha ra Tati Ndioo.

3 Tu cua cahan yo cuenda ra Ndioo,
cua cutuni ini ñivi tuhun cua cahan
yo, ta cua coo tu ndee ini chi ñi
cuenda ra Ndioo. Cua coo vaha ñi,
ta cua coo vii ñi. 4 Tu cua cahan yo
tuhun cahan inga ñivi, ini chi maan
yo cua coo tu ndee ini, [vati yoni
ca cua cutuni ini]. Tu cua cahan yo
cuenda ra Ndioo, cua coo tu ndee
ini chi ndihi ñivi ra.
5 Cuni yu cha cua cahan ndihi
ndo inga tuhun cahan inga tucu
ñivi, soco cuni que cha cua cahan
ndo cuenda ra Ndioo. Cahnu xaan
ca cuu ra cahan cuenda ra Ndioo,
ta ñavi cha cahnu cuu ra cahan
inga tuhun, tu yoni cua cuhva
cuenda, ta cua coo tu ndee ini chi
ndihi ñivi Ndioo. 6 Yani xaa, tu
cua quete nu iyo ndo, ta cua cahin
tuhun cahan inga tucu ñivi, ña cua
cuu tindei chi ndo, ta iyo cha cua
tindei chi ndo. Cua sanducachin yu
iin tuhun yoso cuhva iyo ra Ndioo,
ta cua cuhve cha chini tuni chi ndo.
Cua cahin tuhun chi ndo cuenda
ra Ndioo, ta cua sacuahi chi ndo.
Tacan ni cua tindei chi ndo.
7 Iyo ndusu yaa. Tu ña vaha cua
tivi ñivi pitu, tu ña vaha cua cani
ñi yaa, tu ña vaha cua quee ndusu
chi, ña cua coto yo ñaan yaa cuu
chi. 8 Tu ña cachin cua tivi ñivi cutu,
ña cua coto yo cha cua coo cuati,
ta cua tiso vaha yo. 9 Ta ni cuhva
iyo maan ndo. Tu cua cahan ndo
tuhun cahan inga tucu ñivi, ta ña
cua cutuni ini ñivi iyo chi ndo, yoni
cua coto ñaan tuhun cahan ndo,
vati cua cahan soho ndo. 10 Ndicha
ti cuaha xaan tuhun iyo ihya nu
ñuhun ñuñivi ya, ta iyo ñivi cutuni
ini ñi chi chi. 11 Tu ña cua cutuni
ini yu tuhun cua cahan inga ñivi
chihin yu, ña cua cuu ndatuhun yu
chi ñi, ta ni ña cua cuu ndatuhun
tahan maan ñi chihin yu. 12 Ta ni
cuhva cua coo ndo, vati cuni xaan
cuni xaan maan ndo cha samani ra
Tati Ndioo. Chacan cuu cha na cua
nducu ndo cuhva cha cua coo tu
ndee ini chi ndihi ñivi Ndioo.
13 Tu iyo ndo cua cahan ndo
tuhun cahan inga tucu ñivi, na cua
cahan ndo chi ra Ndioo ti na cua
cuhva ra cha cua cuu cati ndico
ndo ñaan tuhun cua cahan ndo.
14 Tu cua cahan yo tuhun cahan
inga tucu ñivi, ta cahan yo chi
Ndioo, cua cahan yo chi anima
yo, soco ña cua coto yo chi xini
yo ñaan tuhun cahan yo. 15 Yuhu
cati ti cua cahin chi ndihi cuii
anime, ta cua cote chi xini ñaan
tuhun cua cahin. Cua cate yaa chi
anime, ta cua cote chi xini ñaan
yaa chite. 16 Tu cua sacahnu ndo
chi ra Ndioo chi anima ndo, [ta cua
cahan ndo tuhun cahan inga tucu
ñivi,] ña cua cuu sacahnu tahan
ñivi chaa chi ndo icaa ni, vati ña
cua cutuni ini ñi tuhun cua cahan
ndo. 17 Vasi vaha xaan cua cuhva
ndo tiahvi ndioo chi ra Ndioo, soco
ñican—ñahni tu ndee ini cua coo
chi ñi. 18 Chahi iin tiahvi ndioo chi
ra Ndioo, vati cuaha xaan ca tuhun
cahan inga tucu ñivi cahin, ta ñavi
ca sa maan ndo. 19 Tacan cati yu,
soco nu nducuiti ñivi Ndioo cuni
xaan que cahin uvi tahan tuhun
cha cua cutuni ini ndihi ñivi, ta cua
coo cha chini tuni chi ñi, vati ña
vaha cha cua cahin uchi mil tuhun
cha cahan inga tucu ñivi, ta ña cua
cutuni ini ñi.

20 Yani xaa, ña cua saxini ndo
cuhva saxini ve cuati. Na cua
cutuni vaha ini ndo, ta ña cua
savaha ndo ndavaha ni. 21 Cati
tutu Ndioo ti cati ra chahnu ti cua
cahan ra chi ñivi ra, soco cuhva
cahan inga tucu ñivi cua cahan
ra chi ñi, ta ña cua cuni soho ñi
chihin ra, cati ra chahnu. 22 Chacan
cuu cha ñavi cuenda ñivi chinu
ini chi Ndioo cahan yo tuhun
cahan inga tucu ñivi. Iin seña
cuenda ñivi ña chinu ini cuu chi.
Cuenda ñivi chinu ini iyo tuhun
cuenda ra Ndioo. Ñavi cuenda
ñivi ña chinu ini iyo chi. 23 Tu cua
nducuiti ndihi ñivi Ndioo, ta ndihi
ñi cua quechaha cahan ñi tuhun
cahan inga tucu ñivi, ta quihvi
tahan ñivi chaa chi ñivi ña chinu
ini, cua saxini ñi ti sana xaan xini
ñivi Ndioo. 24 Tu cua cahan ndihi
ñi tuhun cuenda ra Ndioo, ta cua
quihvi ñivi chaa chi ñivi ña chinu
ini, cua coto ñi ti ña vaha ndacu
suvi ni maan ñi. Cua coto ñi cha
ndicha. 25 Cua coto ndihi ñivi yoso
cuhva saxini ñican chi anima ñi.
Tacan cuu, ta sa cua cahnu chiti
ñi, ta cua sacahnu tahan ñi chi ra
Ndioo, ta cua cati ñi ti ndicha iyo
ra Ndioo chi ndo.

Cua sacuinu vaha ñivi can ndihi tiñu

26 Yani xaa, chehe cuu cha cua
savaha ndo nu cua nducuiti ndo.
Ta iin ta iin ndo cua cuiso ndo iin
yaa a iin tuhun Ndioo a iin tuhun
cha cahan ra Ndioo chi ndo a iin
tuhun cha cahan inga tucu ñivi a
iin tuhun cha cua nducachin tuhun
cahan inga tucu ñivi cua cuiso
ndo. Ndihi cha cua savaha ndo cua
savaha ndo, vati tacan sa cua coo
tu ndee ini chi ñivi Ndioo. 27 Tu cua
cahan ndo tuhun cahan inga tucu
ñivi, uvi a uni ni ndo cua cahan. Ña
cua yaha uni ndo cua cahan tuhun
cahan inga tucu ñivi. Cua cahan iin
ndo, ta sa cua cahan inga ndo. Ña
cua cahan nduni ndo icaa ni. Tacan
cua savaha ndo, ta sa cua sandico
coo iin ndo tuhun can. 28 Tu yoni
iyo cha cua sandico coo tuhun, ña
cua yaha ndo cahan ndo tuhun
cahan inga tucu ñivi nu nducuiti
ñivi Ndioo. Ñican cua cahan ñi
suvi ni chi maan ñi chi ra Ndioo
ni. 29 Na cua cati tuhun uvi uni
ra cahan cuenda ra Ndioo, ta cua
nanducu xini ndihi ca ñivi a vaha
cuhva cati tuhun ra ta ra. 30 Tu cua
cahan ra Ndioo chi inga ñivi, na
cua cunda taxin ndico ñivi cahan
xihna cuii. 31 Cua cuu cahan ndihi
ndo tuhun cuenda ra Ndioo, soco
iin iin ndo cua cahan ndo. Chacan
cuu cha cua cutuhva ndihi ñivi, ta
cua coo tu ndee ini chi ñi. 32 Iyo
cha sandee ini ra cahan cuenda ra
Ndioo suvi ni chi maan ra, [ta ña
cua cuvaa ra,] 33 vati ña tuhva ra
Ndioo cuvaa ra. Iyo vii ra.
34 Ña cua cahan ñi ñahan nu
nducuiti ndo cha sacahnu ndo chi ra
Ndioo cuhva ña tuhva ñi cahan ñi
nu nducuiti ndihi ca ñivi Ndioo inga
ñuun. Ña cua cahan ñi, vati ñahni
ndatu. Cua tasoho ni ñi cuhva cati
ley Ndioo. 35 Tu cua cuni ñi coto ñi
iin tuhun, na cua nducu tuhun ñi chi
ii ñi vehe ñi. Tacan ni cua savaha
ndo, vati tu ca nuun cuu chi, tu cua
cahan ñi nu iyo cuiti ñivi Ndioo.
36 Chito ndo ti ñavi nu iyo maan
ndo quechaha tuhun Ndioo. Chito

ndo ti ñavi mani maan ndo chini
soho chi chi. 37 Tu iyo ndo cua
saxini ti chinu vaha ini ndo chi ra
Ndioo, tu cua saxini ndo ti cahan
ndo tuhun cuenda ra Ndioo, na
cua coto ndo ti cuhva cati tuhun ra
chahnu cuu tuhun tai chihin ndo.
38 Tu ña cua tasoho ndo chi chi, ña
cua quihin cuenda ra Ndioo chihin
ndo.
39 Yani xaa, chacan cuu cha cati
yu ti na cua cuni xaan ndo cahan
ndo tuhun cuenda ra Ndioo. Na ña
cua casi ndo cha cua cahan ñivi
tuhun cahan inga tucu ñivi, 40 soco
cua sacuinu vaha ndo ndihi cha cua
savaha ndo. Cua coo vii xaan ndo,
ta cua coo vaha xaan ndo.

Cha ni natacu ndico ra Cristo

15 Yani xaa, sacoto ndico
tuqui chi ndo ti tuhun vaha
cuu cha ni cati tuhin chi ndo nu
quichi quivi. Tuhun can cuu tuhun
chinu ini ndo nu quichi quivi, ta
chinu ini ndo chi chi nda cua nda
vitin. 2 Chacan cuu cha nduvaha
anima ndo, tu ni cua cuinu ini ndo
tuhun cati tuhin chi ndo. Tu ña
cua cuinu ini ndo nu cuahan quivi,
ñahni yavi ndaa cha ni chinu ini
ndo nu quichi quivi.
3 Xihna cuii cati tuhin tuhun cha
ni chini sohi. Cati tuhin chi ndo ti
ni chihi ra Cristo cuenda cuati yo
cuhva cati tutu Ndioo. 4 Cati tuhin
ti ni cuchi ra, ta tichi uni quivi
natacu ndico ra cuhva cati tutu
Ndioo. 5 Chahi cuenda ti ndehe
ndico ra Pedro chi ra. Tacan cuu, ta
sa ndehe tahan ndihi ra tatun ra chi
ra. 6 Tacan cuu, ta tuvi ra yani yo
chi ñi tahan yo ndehe chi ra nu ni
cha iyo cuiti ñi. Yaha uhun ciendu
ñi ni ndehe chi ra. Vasi ni iyo ndito
ndihi ñi nda cua nda vitin, soco uvi
tahan ñi cha ni chihi. 7 Tacan cuu,
ta ndehe tahan ra Jacobo chi ra.
Yaha chacan, ta ndehe ndico tucu
ndihi ra tatun ra chi ra.
8 Tacan cuu, ta queta quivi ni
ndehe tahin chi ra, soco tucu cuhva
quihvi tahin cuenda ra. 9 Ra luhu
cuii ca cui cha cuenda tatun ra. Ña
vaha cha cati ñivi ti tatun ra chihin
yu, vati ñahni yavi ndai. Tacan cati
yu, vati cani tahan xain chi ñivi
Ndioo. 10 Tatun ra cui, vati iyo xaan
tu manini chi ra. Iyo yavi ndaa cha
savaha ra tu manini chihin yu, vati
nihin ca satiñu i, ta ña nihin xaan
satiñu ndihi ca ra tatun ra. Ñavi
yuhu satiñu, soco maan ra cuu ra
satiñu chihin yu, vati savaha ra tu
manini chihin yu. 11 Masi yuhu cuu
ra cati tuhun chi ndo, masi maan
ra ta ra cuu ra cati tuhun chi ndo,
soco ñahni tuhun. Cati tuhun maan
ndi tuhun can, ta chinu ini maan
ndo chi chi.

Cha cua natacu ndico ñivi ndii

12 Ña vaha cha cua cati ndo ti ña
cua natacu ndico ñivi ndii, vati
chaha ndi cuenda ti ni natacu ndico
ra Cristo tañu ñivi ndii. 13 Tu ndicha
cuhva cati ndo ti ña cua natacu
ndico ndii, ña ndicha cha ni natacu
ndico ra Cristo. 14 Tu ña ni natacu
ndico ra Cristo, ñahni yavi ndaa
tuhun cati tuhun ndi, ta ni ñahni
yavi ndaa tuhun chinu ini ndo. 15 Tu
chacan cuu chi, sandahyu ñahan
ndi yoso cuhva iyo ra Ndioo, vati
cati ndi ti chaha ra Ndioo tu ndee
ini chi ra Cristo, ta natacu ndico

ra, soco ña ndicha cha cati ndi ti ni
natacu ndico ra Cristo, tu ña ndicha
cha cua natacu ndico ndii. 16 Tu ña
cua natacu ndico ndii, ña ndicha
cha cati ndi ti ni natacu ndico ra
Cristo, tu tacan. 17 Tu ña ndicha cha
ni natacu ndico ra Cristo, ñahni
yavi ndaa cha chinu ini ndo. Ni vii
iyo cuati chi ndo nda cua nda vitin,
tu cha tacan. 18 Tu chacan cuu chi,
cha ni ndoyo ñuhun ñivi ra Cristo
ñivi cha ni chihi. 19 Tu chacan
cuu chi, iyo xaan ca tu ndoho chi
yo, vati saxini yo ti ra Cristo cua
tindee chi yo cha iyo ndito yo vitin,
ta ñavi tacan iyo inga ñivi iyo nu
ñuhun ñuñivi.
20 Chito yo ti ndicha cha ni
natacu ndico ra Cristo tañu ñivi
ndii. Cha ni natacu xihna cuii maan
ra. Chacan cuu cha chito yo ti cua
natacu ndico ñivi ni chihi. 21 Chihi
ñivi, vati iin ra cuu ra ni savaha
cuati iti chata, [ta ra Adán cuu ra].
Chacan cuu cha cua natacu ndico
ndihi ndii, vati ni chihi iin ra, ta
natacu ndico ra, [ta ra Cristo cuu
racan]. 22 Cua cuvi ndihi ñivi cha
cuenda ra Adán, soco cua coo ndito
ñivi cha cuenda ra Cristo. 23 Iyo
cuenda cha cua coo ndito ndico
ndihi ñivi cuhva ni tiso ra Ndioo.
Xihna ca cha ni natacu ndico ra
Cristo, ta vitin ni cua natacu ndico
ñivi ra Cristo quivi cua quichi ra.
24 Tacan cuu, ta sa cua quenda ra
ndatu cha iyo chi ndihi ra cumi
tiñu chi ndihi ñivi ndaca ñahan, ta
cua cuhva ndico ra ndatu cha iyo
chi racan chi ra Ndioo sutu ra, ta
cua cundihi quivi ya. 25 Iyo cha cua
cundaca ñahan ra Cristo nda cua
nda quivi cua sacanaan ra chi ndihi
ñivi cuni cani tahan chi ra. 26 Cua
sacanaan xihna ra chi ñivi cuxaan
ini chi ra, ta sa cua savaha ra cha
ña cua cuvi ca ñivi. 27 Cha ni cati ra
Ndioo ti cua cundaca ñahan maan
ra Cristo chi ndihi ñivi. Cha cati
tutu Ndioo ti cua cundaca ñahan
ra chi ndihi ñivi. Chacan cuu cha
chito vaha yo ti cua cundaca ñahan
ra chi ndihi ñivi, soco ña cua
cundaca ñahan ra chi ra ni chaha
ndatu can chi ra. 28 Cua cundaca
ñahan ra Cristo chi ndihi cuii cha
iyo, ta sa cua cundaca ñahan ra
Ndioo chi ra cuu sehe ra, vati maan
ra chaha ndatu chi sehe ra. Chacan
cuu cha maan ra Ndioo cuu xini chi
ndihi cuii cha iyo.
29 Iyo ñivi cha ni chanduta ñi
cuenda ñivi cha ni chihi. Cha ni
chanduta ñivi cuenda ñivi ndii, vati
saxini ñi ti cua natacu tahan ñi ndii
can cha tacan.
30 Tu cua saxini maan ndi ti ña
cua natacu ndico ndi, ña cua ndoo
ca ndi nu iyo ndi chi tu ndoho
ndihi ni quivi. 31 Ndihi quivi ña
chite tu cua cahni ñivi chihin yu.
Yani xaa, ndicha ti cha cahan rai
yu cuenda maan ndo, vati chinu
ini ndo chi ra chahnu Jesucristo.
32 Tu ña cua natacu ndico yo, ñahni
cha sacanain nu ni ndehi tu ndoho
ñuun Efeso. Tu ña cua natacu ndico
ndii, na cua nducu yo cha cua cusii
ini yo. Cuhva cati ñivi cua savaha
yo, vati cati ñi ti na cua cachi yo, ta
na cua coho yo. Na cua cusii ini yo,
vati yutaan cua cuvi yo, cati ñivi.
33 Ña cua cuhva ndo cha cua
sandahyu ñahan ñivi chi ndo. Masi
ñivi vaha cuu ndo, soco cua ndoyo
ñuhun tahan ndo, tu cua cuu amigu

xaan ndo chi ñivi ndacu ndavaha ni,
cati ñivi. [34]Na cua saxini vaha ndo,
ta ña cua savaha ca ndo ndavaha ni.
Iyo ndo ña chito yoso cuhva iyo ra
Ndioo. Chacan cati yu, vati cua coo
tu ca nuun chi ndo.

Cuhva cua natacu ndico ndii

[35]Iyo ñivi cua nducu tuhun yoso
cuhva cua natacu ndico ndii, ta
yoso cuhva cua coo iquin cuñu
ñivi quivi can. [36]Tacan ni cua
nducu tuhun ñi, soco tondo ñi. Ña
chito ñi. Tachi ndo chiti, soco ña
cua cana chi, tu ña cua tahyu soo
chi. [37]Iyo chiti nuni. Iyo ñaan ca
chiti tachi ndo, soco chiti ni chi
tachi ndo. Ñavi cuhva caa itu caa
chiti can, soco tucu cuhva caa chi.
[38]Caa chi cuhva cati ra Ndioo. Tucu
tucu cuhva caa ndihi nuun chiti
can. [39]Ña inuun iyo iquin cuñu
yo, vati iyo iquin cuñu ñivi, ta iyo
inga iquin cuñu ri quiti cuhu. Iyo
iquin cuñu ri saa, ta iyo inga iquin
cuñu ri tiaca. [40]Siin cuhva caa cha
iyo iti siqui andivi, ta siin cuhva
caa cha iyo nu ñuhun ñuñivi, ta
ña nduinuun chi. Taqui cha iyo iti
siqui, ta tucu cuhva iyo cha taqui
cha iyo nu ñuhun ñuñivi. [41]Ndichin
ri nicandi, ta ndichin tahan ri
yoo, soco tucu cuhva ndichin ri.
Tucu cuhva ndichin ri tiñu, ta ña
nduinuun cha ndichin ri tiñu can.
Tucu cuhva iyo iin ri inga ri. [42]Ta ni
cuhva iyo ñivi ndii cha cua natacu
ndico ñi. Tucu cuhva cua coo ñi.
Cha cuchi ñi, ta tahyu iquin cuñu
ñi, soco cua nandoto ndico ñi, ta ña
cua cuvi ca ñi. [43]Cha cuchi ñi, ta
quini caa iquin cuñu ñi, soco cua
nandoto ndico ñi, ta taqui xaan ñi
cua cuu. Cha cuchi ñi, vati ñahni
ca tu ndee ini iyo chi ñi, soco cua
nandoto ndico ñi, vati cua coo
ndico tu ndee ini chi ñi. [44]Cha
cuchi iquin cuñu ñi cha cuenda
ñuhun ñuñivi, soco cua nandoto
ndico ñi, ta cua coo ndico iquin
cuñu ñi cuenda ra Ndioo. Chito yo
ti cua coo iquin cuñu yo cuenda ra
Ndioo, vati cha iyo iquin cuñu yo
cuenda ñuhun ñuñivi vitin.
[45]Chacan cuu cha iyo nu cati tutu
Ndioo ti ra Adán ra xihna cuii—ni
chacoo ndito ra, soco inga ra chaha
cha cua coo ndito ñivi cha cuenda
ra Ndioo. [46]Ñavi cha xihna cuii
cuu cha iyo cuenda ra Ndioo. Cha
xihna cuii cuu iquin cuñu yo cha
iyo cuenda ñuhun ñuñivi. Tacan,
ta sa cua coo cha iyo cuenda ra
Ndioo. [47]Cuenda ñuhun ñuñivi cuu
ra ni chacoo xihna cuii, vati yuhma
ñuhun cuu ra. Inga ra cuu ra
chahnu, ta cuenda iti siqui andivi
cuu maan ra. [48]Cuhva ni chacoo ra
cuu yuhma ñuhun iyo ndihi ñivi iyo
nu ñuhun ñuñivi. Ta ni cuhva iyo
ndihi ñivi cha iyo cuenda iti siqui
andivi cuhva iyo maan ra cha iyo
cuenda iti siqui andivi. [49]Cha iyo
yo cuhva ni chacoo ra cuu yuhma
ñuhun. Ta ni cuhva cua coo yo
cuhva iyo ra iyo iti siqui.
[50]Yani xaa, yuhu cati ti ña cua
cuu coo yo nu cua cundaca ñahan
ra Ndioo cuhva iyo yo vitin. Iyo
cha cua sama ra iquin cuñu yo. Ña
cua cuu coo cha cua ndoyo ñuhun
ca nuun cua coo ndito ñivi ndihi ni
quivi ndihi ni tiempu. [51]Cua cati
yu iin tuhun cha ña ta coto ñivi. Ña
cua cuvi ndihi yo, soco cua sama ra
Ndioo chi yo cuhva iyo yo. [52]Quii

quii ni cua sama ra chi yo, ta cua
ndihi tivi ra tatun Ndioo cutu ra.
Cua tivi ra, ta sa cua nandoto ndico
ñivi ndii. Ña cua ndoyo ñuhun ca
ñi, ta cua sama ra Ndioo chi yo
cuhva iyo yo. 53 Iyo cha cua sama ra
chi yo, ta ña cua ndoyo ñuhun ca
yo. Ña cua cuvi ca yo. 54 Quivi cua
coo chacan cua queta tuhun cha
iyo tichi tutu Ndioo, vati cati chi
ti ña cua cuvi cuii ca ñivi, vati cua
coo ndito ndico ñi. 55 Ña cua ndoyo
ñuhun cuii ca ñivi, ta ni ña cua coo
ca tu ndoho chi ñi, cati chi. 56 Iyo
cuati chi ndihi ñivi. Chacan cuu
cha cua cuvi ndihi yo. Iyo ley Ndioo.
Chacan cuu cha ndoyo ñuhun ñivi
cha savaha ñi cuati. 57 Na cua cuhva
yo iin tiahvi ndioo chi ra Ndioo,
vati maan ra cuu ra chaha tu ndee
ini chi yo, ta cua nandoto ndico
yo, vati cha ni nandoto ndico ra
chahnu Jesucristo.
58 Yani xaa, chacan cuu cha na
cua coo vaha ndo. Na ña cua saxini
ndo. Na cua satiñu ndo tiñu ra
chahnu ndihi ni quivi, vati chito
ndo ti tacan sa cua cunda yahvi
ndo chi maan ra.

Cha cua samani ñican chi ñivi tahan ñi

16 Vitin cua cuhve cuenda chi
ndo yoso cuhva cua savaha
ndo cha cua sacuiti ndo xuhun cha
cua samani ndo chi ñivi Ndioo.
Cua savaha ndo cuhva cati tuhin
chi ñivi iyo ve ñuhun iyo ñuhun
Galacia. 2 Ndihi quivi domingu cua
tivaha ta iin ta iin ndo iin medi
luhu ndo cuhva iyo ini ndo cha cua
samani ndo, ta cua cu cumi vaha
ndo chi chi. Chacan cuu cha ña
cua cuni chi cha cua savaha ndo
ofrenda quivi cua quete nu iyo ndo.
3 Nda cua quete tican, ta sa cua tava
tiñu yu ndaa ra cua cati ndo. Cua
tachi yo chi ra cha cua cunaan ra
tutu, ta cua cuiso tahan ra cha cua
samani ndo iti ñuun Jerusalén. 4 Tu
cua cuni chi cha cua cuhun tahin,
cua cuhun ra chihin yu icaa ni.

Chaha ra Paulu cuenda ndaa iti cua cuhun ra

5 Cua yahi iti ñuhun Macedonia,
ta sa cua quete nu iyo ndo, vati cua
yaha xihne tican. 6 Vasi cua ndoo
nuin chi ndo. Vasi cua yahi quivi
vichin chihin ndo. Chacan cuu cha
cua cuu tindee ndo chihin yu nu
cua cuhin. 7 Ña cuni yu ndehi chi
ndo cha iin yaha ni yu, vati saxini
yu ti cua coo nuin chi ndo suhva
quivi, tu cua cuhva ra chahnu.
8 Cua ndoi ñuun Efeso nda cua
nda cua sacahnu ñivi judío vico
pentecostee. 9 Cua ndoo nuin, vati
cha iyo tuvi xaan ñivi cuni tasoho
tuhun cati tuhin cuenda ra chahnu,
ta vaha xaan cuni ñivi, soco iyo
tahan ñi sandusaca ñi.
10 Cua queta ra Timoteo nu iyo ndo.
Na cua nducu ndo cuhva cha cua
coo vaha ra chi ndo, vati ini tiñu ra
Ndioo satiñu ra cuhva satiñu main.
11 Na cua sacahnu vaha ndo chi ra,
ta na cua tindee ndo chi ra. Tacan
sa cua coo vaha ra nu cua cuhun ra.
Tacan sa cua quichi ra ihya nu iye,
vati ndatu i chi ra chi ra yani yo.
12 Cahan xain chi ra Apolo yani yo
ti na cua cuhun ra chi ra yani yo nu
iyo ndo. Ña cuni ra cuhun ra vitin,
soco cua cuhun ra ndaa quivi cua
cuyatin ra.

Tachi ra Paulu iin tuhun na cumi chi ñi

13 Na cua saha vaha ndo cuenda.
Na cua cuinu vaha ini ndo chi ra
Ndioo. Na cua saxini vaha ndo. Na
cua cundee ini ndo. 14 Chi ndihi cuii
cuhva na cua coo mani ndo, cati yu.
15 Yani xaa, nacoto ndo chi ñivi ra
Estéfana. Xihna cuii chinu ini maan
ñi chi ra Ndioo ñuhun Acaya can.
Cha nducu xaan ñican cuhva cha cua
tindee ñi chi ñivi Ndioo. 16 Yu cati ti
na cua sacahnu ndo chi ñivi iyo cuhva
iyo maan ñi. Na cua sacahnu ndo chi
ndihi ñivi tindee chi ndihi ñivi satiñu
tahan tiñu Ndioo. 17 Cusii ini yu cha
ni quichi ra Estéfana chi ra Fortunato
chi ra Acaico, vati cha tindee ra ta ra
chihin yu, vati yoni maan ndo. 18 Cha
chaha ra ta ra tu ndee ini chihin yu,
ta chaha tahan ra ta ra tu ndee ini chi
maan ndo.

19 Ñivi iyo ve ñuhun ñuhun
Asia—tachi ñi iin tuhun na cumi
chi ndo. Tachi tahan ra Aquila chi
ña Priscila chi ñivi Ndioo nducuiti
vehe ñi iin tuhun na cumi chi ndo.
20 Ndihi ra yani yo ndihi ñi tahan
yo—tachi ñi iin tuhun na cumi chi
ndo. Na cua sacahnu ndo chi tahan
ndo, ta cua coho ndo yuhu tahan
ndo, [vati cuni mani ndo chi tahan
ndo].
21 Yuhu ra Paulu tai tuhun na
cumi chi ndo chi ndaha yu.
22 Tu iyo ñivi ña cuni chi ra
chahnu, na cua coo ñi chi cha
ndavaha ni, ta yoho ra chahnu, na
cua quichi cun.
23 Na cua savaha ra chahnu tu
manini chi ndo. 24 Na cua coto ndo
ti cuni mani xain chi ndihi ndo
cuenda ra Cristo Jesuu. Na cua cuu
chi tacan ni.

TUTU UVI CHA NI TAA RA CHAHNU PAULU CHI ÑIVI NDIOO IYO ÑUUN CORINTO

Ni taa ra Paulu tutu ya chi ñivi Ndioo iyo ñuun Corinto

1 Yuhu ra Paulu chi ra Timoteo
yani yo taa tutu ya chihin ndo.
Tatun ra Cristo Jesuu cui, vati tacan
cuni ra Ndioo. Chi ñivi Ndioo iyo
ñuun Corinto chi ndihi ñivi Ndioo
iyo nini cahnu ñuhun Acaya tachi
ndi tutu ya. 2 Na cua savaha ra
Ndioo sutu yo tu manini chihin ndo,
ta na cua savaha ra cha cua coo vii
anima ndo. Ndihi chacan ni na cua
savaha tahan ra chahnu Jesucristo
chihin ndo.

Cha ni ndehe tahan ra Paulu tu ndoho

3 Na cua sacahnu yo chi ra Ndioo
sutu ra chahnu Jesucristo. Chi
maan ra Ndioo iyo xaan tu ndahvi
ini, ta maan ra chaha tu ndee ini.
4 Chaha ra tu ndee ini chi ndi cha
ndehe ndi ndihi cuii tu ndoho ya.
Chacan cuu cha cua cuu cuhva ndi
tu ndee ini chi tahan yo cha cua
ndehe tahan ñi tu ndoho, vati cha
ni chaha ra Ndioo tu ndee ini chi
maan ndi. 5 Tacan cati ndi, vati
ndehe tahan ndi tu ndoho cuhva
ni ndehe ra Cristo tu ndoho. Ta ni
cuhva iyo xaan tu ndee ini chi ndi
cuenda cha ni savaha maan ra. 6 Tu
cua ndehe ndi tu ndoho, cua tahan
ndi tacan, vati tacan sa cua coo tu
ndee ini chi maan ndo, ta sa cua
cacu ndo nu iyo ndo chi tu ndoho.
Tu cua coo tu ndee ini chi maan ndi,
tacan sa cua coo tahan tu ndee ini
chi maan ndo. Tacan sa cua cundee
ini ndo cha cua ndehe ndo tu ndoho,
ta ini tu ndoho cha ni ndehe ndi
cua ndehe tahan ndo. 7 Ñahni cha
saxini ndi cuenda ndo, vati chito
ndi ti tu cua ndehe tahan ndo tu
ndoho cha ni ndehe maan ndi, cua
coo tahan tu ndee ini chihin ndo.
8 Yani xaa, tacan cati ndi, vati
cuni ndi cha cua coto ndo ti ndehe
xaan ndi tu ndoho cha iyo ndi
ñuhun Asia. Yaha xaan cuhva
cha ni ndehe ndi tu ndoho, ta ña
cundee ca ndi. Chacan cuu cha
saxini ndi ti cua cuvi ndi. 9 Ndicha
ti saxini ndi ti cha ni cutuni ndi, ta
cua cuvi ndi. Tacan ni tahan ndi,
vati cua cuinu ini ndi chi ra Ndioo,
vati maan ra chaha tu ndee ini cha

nandoto ndico ñivi cha ni chihi.
Ña cua saxini ndi ti cua cundee
ndi cha mani maan ndi. [10]Maan
ra Ndioo cuu ra ni sacacu chi ndi
nuun cua ndoyo ñuhun xaan ndi, ta
suvi ni maan ra cua sacacu chi ndi
nu cuahan quivi. Chi maan ra chinu
ini ndi ti cua sacacu ndico tucu ra
chi ndi. [11]Na cua tindee tahan ndo
chi ndi, ta cua cahan ndahvi ndo
chi ra Ndioo cuenda ndi. Chacan
cuu cha tuvi ñivi cua cuhva tiahvi
ndioo chi ra Ndioo, vati cha ni
savaha ra tu manini chi ndi cuenda
cha ni cahan ndahvi xaan ñivi chi
ra.

Chaha ra Paulu cuenda ñacu nducuee ra, ta cua cuhun ra iti ñuun Corinto

[12]Rai xaan cuni ndi suhva, vati
saxini vaha ndi ti cha ni chacoo
vaha xaan ndi ihya nu ñuhun
ñuñivi ya. Ñahni ndavaha ni
savaha ndi. Cha ni savaha ndi cha
ndicha cuhva cuni ra Ndioo. Tacan
ni chacoo ndi chi maan ndo, vati
savaha ra Ndioo tu manini chi ndi.
Ñavi ti cha iyo cha chini tuni chi
ndi cuhva iyo cha chini tuni chi
ñivi ñuñivi. [13]Tuhun taa ndi chihin
ndo cuu tuhun chito ndo. Tuhun
cutuni ini ndo ni taa ndi chi ndo, ta
saxini ndi ti cua cutuni vaha xaan
ini ndo [14]cuhva cha nituni ini ndo
suhva. Chacan cuu cha cua cusii ini
ndo chi ndi cuhva cua cusii ini ndi
chihin ndo quivi cua quichi ndico
ra chahnu Jesuu.
[15]Chacan chito vahi. Chacan cuu
cha cuni yu yaha xihne nu iyo ndo,
vati tacan sa cua ndehe tahan yo
uvi chaha. [16]Cuni yahi nu iyo ndo
cha cua cuhin iti ñuhun Macedonia,
ta cua yaha ndico tuqui cha cua
quichi ndique. Tacan sa cua cuu
tachi ndo chihin yu iti ñuhun Judea.
[17]Chacan ni cuni savahi, soco ñavi
ti cha saxini xain. Ña saxini yu
cuhva saxini ñivi ñuñivi. Ña tuhva
ndi cahan ndi uvi tuhun. [18]Rai iyo
cuiti vaha cuu ra Ndioo. Chacan
cuu cha ña cuu cahan ndi uvi
tuhun chi ndo. [19]Tuhun ra Cristo
Jesuu ra cuu sehe Ndioo cati tuhun
ndi chihin ndo, ta ñavi uvi tuhun
cuu chi. Chacan cati tuhun yu chi
ra Silvano chi ra Timoteo, ta ndihi
ndi cati tuhun ndi chacan. Maan
ra Cristo cuu rai ndicha. [20]Maan ra
cuu ra ni sacuinu ndihi tuhun cha
cati ra Ndioo nu ni quichi quivi cha
ña ta quichi ra. Chacan cuu cha
sacahnu ndi chi ra Ndioo, ta cati
ndi chi ra ti na cua cuu chi tacan.
Cuenda cha ni savaha ra Cristo
cahan ndi chacan. [21]Maan ra Ndioo
cuu ra chaha tu ndee ini chi ndi,
vati iyo inuun ndi chi ra Cristo. Ra
Ndioo cuu ra ni tava tiñu chi ndi.
[22]Chi maan ra cuu ndi, vati cha ni
quechaha chaha ra cha vaha chi
ndi. Cha chaha ra cha iyo ra Tati
Ndioo anima ndi.
[23]Yuhu cati ti na cua cuhva ra
Ndioo cuenda, tu ña ndicha yu. Ña
cuni yu cuhin ñuun ndo, vati ña
cuni yu tachi tuni yu chihin ndo.
[24]Ña cuni ndi cundaca ñahan ndi
chihin ndo, ta ni ña cuni ndi sanini
ndi cha na cuinu ini ndo. Satiñu
tahan ndi chihin ndo, vati tacan sa
cua cusii ini ndo, vati vaha xaan
chinu ini ndo chi ra Ndioo.
2 Cha saxini yu ti ña cua cuhva
que tu cuihya ini chi ndo cha

cua cuhun ndico tuqui nuun iyo
ndo. [2]Tu cua cuhve tu cuihya ini
chi ndo, yoni ca cua cuhva cha cua
cusii ini yu, vati chahi tu cuihya
ini chi ndo. [3]Tuhun can ni tai chi
ndo nu quichi quivi, vati tacan ña
ndahvi cua cuni yu cha cua quete
nu iyo ndo. Vaha xaan ca cha cua
cuhva ndo cha cua cusii ini yu.
Tacan ni tai, vati saxini yu ti cua
ndehe ndo ti sii cuni yu, ta cua
cusii ini tahan ndihi ndo. [4]Saxini
xain, ta tai tutu can chi ndo. Saxini
xain, ta chacu xain, vati ña cuni yu
cha cua coo tu cuihya ini chi ndo.
Cuni yu cha cua coto ndo ti cuni
mani xain chihin ndo.

Tuhun cua cucahnu ini ñican, tu cua savaha ñivi ndavaha ni chi ñi

[5]Ñavi chi yuhu ni chaha ñivi tu
cuihya ini, soco chi ndihi ndo cha
ni chaha ñi tu cuihya ini suhva.
Tacan cati yu, coto cua yaha cuhva
cahin. [6]Cha iyo vaha cuhva cha ni
tachi tuni ndo chi ñican, vati cha
ni nduinuun xihna ndo, ta tachi
tuni ndo chi ñi. [7]Chacan cuu cha
iyo cha cua nducu ndo cuhva cha
cua cucahnu ini ndo cha ni savaha
ñi, ta cua cuhva ndo tu ndee ini chi
ñi. Tacan cua savaha ndo, coto cua
yaha cuhva cha cua coo tu cuihya
ini chi ñi. [8]Chacan cuu cha cati
tuhun vahi chi ndo ti na cua saxini
vaha ndo, ta cua cuni mani ndico
ndo chi ñican. [9]Chacan cuu cha ni
tai tutu can chihin ndo, vati cuni
cote a vaha cua savaha ndo. Cuni
cote a cua tasoho ndo ndihi cha
cahin chi ndo. [10]Chi ndihi ñivi cua
cucahnu ini ndo ndavaha ni cua
cucahnu tahan ini yu cha ni savaha
ñi. Ndihi chi cua cucahnu ini yu,
vati cua cucahnu ini yu cuenda
maan ndo cuhva cuni ra Cristo.
[11]Tacan iye, coto cua cundee run
Satanaa sacanaan run chi yo. Tacan
cati yu, vati chito yo yoso cuhva
saxini run.

Saxini ra Paulu suhva cha iyo ra ñuun Troa

[12]Cuahin iti ñuun Troa, vati cua cati
tuhin tuhun Cristo. Vaha xaan cha cua
cuu satiñu i cuenda ra chahnu, [13]soco
quechaha saxini xain, vati ña ni tahin
chi ra Tito yani yo. Chacan cuu cha
saña tahin chi ñi, ta cuahin iti ñuhun
Macedonia.

Tuhun cua tindee ra Cristo, ta cua sacanaan ñivi ra

[14]Chaha ndi iin tiahvi ndioo chi ra
Ndioo, vati ndihi ni quivi tindee ra
chi ndi, ta sacanaan ndi cuenda ra
Cristo. Tindee ra chi ndi, ta sacoto ndi
chi ñivi nini cahnu nu ñuhun ñuñivi
yoso cuhva iyo ra Ndioo. [15]Cusii ini
ra Ndioo ndehe ra cha cati tuhun ndi
tuhun Cristo chi ndihi ñivi—masi
ñivi nduvaha anima, masi ñivi ndoyo
ñuhun. [16]Chacan cuu cha iyo ñi cua
ndoyo ñuhun cuii ñi, ta iyo ñi cua coo
ndito ñi chi ra Ndioo. Cha cuu cati
tuhun ndi tuhun can. [17]Cahan ndi
cuenda ra Cristo iti nuun ra Ndioo, vati
maan ra tava tiñu chi ndi. Cati tuhun
ndi cha ndicha, vati ña tuhva ndi
savaha ndi cuhva ndacu inga ñivi. Iyo
tuvi ñivi cati tuhun tuhun Ndioo, vati
cuni ñi cunda yahvi ñi chi ñivi ñuñivi.

Cha iyo vaha iin tuhun chaa

3 Cati ndi tuhun can, soco ña
cua cati ndi ti na cua quihin

cuenda ndo chi ndi. Ña chini ñuhun
ndi cha cua taa ñivi tutu cha cua
quihin cuenda ndo chi ndi cuhva
cha chini ñuhun inga ñivi, ta ni ña
chini ñuhun ndi cha cua taa maan
ndo tutu cha na quihin cuenda inga
ñivi chi ndi, vati nacoto vaha ndo
chi ndi. 2 Maan ndo cuu sava ni ta
cua iin tutu can, vati chito ndihi
ñivi yoso cuhva iyo ndi chihin ndo,
ta chito vaha ndi ti chacan cuu chi.
3 Ndehe ñivi chi ndo, ta chito ñi ti
maan ndo cuu ñivi ra Cristo, vati
tava tiñu ra chi ndi, ta cati tuhun
ndi tuhun chinu ini ndo. Vaha xaan
ca iyo ndo, vati iyo ra Tati Ndioo
ndicha chi ndo. Ñavi cuhva savaha
xihna ra Ndioo iti chata nu ni taa ra
chata yuu cuu chi vitin, vati vitin
savaha ra cha cua ndoo tuhun ra
chi anima ndo.
4 Chacan cuu cha ña saxini ca ndi
cuenda maan ndi. Chínu ini ndi
chi ra Ndioo cuenda cha ni savaha
ra Cristo. 5 Ña cuu cati ndi ti cha
iyo vaha tu ndee ini chi maan ndi.
Maan ra Ndioo cuu ra chaha tu
ndee ini chi ndi. 6 Maan ra chaha
ndatu chi ndi, ta cuu ndi tatun ra
Cristo. Cuenda tuhun chaa ndiso
ndi tiñu. Ña cua sacuinu ndi tuhun
chahnu cha ndaa nu tutu, soco chi
ra Tati Ndioo cua tasoho ndi. Tacan
iyo chi, vati cua ndoyo ñuhun
cuii yo, tu cua coo yo cuenda ley
chahnu. Tu cua coo yo cuenda ra
Tati Ndioo, cua coo ndito yo chi ra.
7 Ndicha ti taqui xaan ni chacoo
tuhun chahnu. Ni chacoo tuhun
Ndioo chata yuu, soco cuenda
chacan ni ndoyo ñuhun ñivi. Ña
cuu ndehe ñivi Israel nuun ra
Moisee, vati tachan xaan nuun ra
sava ta cua ri nicandi, soco suhva
quivi ni chacoo chacan nuun ra.
8 Taqui xaan ca iyo cha chaa, vati
iyo ra Tati Ndioo chi yo. 9 Ndicha ti
taqui ni chacoo chi quivi cha ndoyo
ñuhun ñivi cuenda tuhun chahnu
nu quichi quivi, soco taqui xaan
ca cua coo chi quivi cha chacoso
vaha anima ñivi iti nuun ra Ndioo.
10 Iti chata ndutaqui tuhun chahnu
suhva, soco vitin ña taqui ca chi,
vati iyo cha taqui xaan ca. 11 Taqui
xaan ca tuhun chaa tuhun cha cua
ndoo nu cuahan quivi, vati taqui ni
chacoo tuhun chahnu, soco cha ni
naan cha taqui chi vitin.
12 Ña yuhvi ndi cati tuhun ndi, vati
chito ndi ti tacan cua coo chi iti
nuun. 13 Ña iyo ndi cuhva ni chacoo
ra Moisee, vati chasi ra sahma nuun
ra, coto cua ndehe ñivi Israel cha
cuahan naan cha ndichin nuun
ra. 14 Ña nituni ini ñi [ñaan tiñu ni
chacoo ra Moisee], vati nda cua nda
vitin sacuaha ñivi can tuhun chahnu,
soco ña nituni ini ñi, vati ña ta
coto ñi cha cha ni sandihi ra Cristo
chacan. 15 Ndicha. Nda cua nda
vitin ña nituni ini ñi—masi sacuaha
ñi tuhun ni taa ra Moisee. 16 Nu ni
quechaha chinu ini ñi chi ra chahnu,
ta sa ni cutuni ini ñi. 17 Ra chahnu
cuu ra chaha cha cua coo ndito yo.
Nuun iyo maan ra chahnu iyo yo nu
nuna. 18 Ñahni cha ndasi nuun yo,
ta ndehe yo ti cahnu xaan rai cuu
ra. Sama ra chi ndihi yo cuhva iyo
yo, ta cua cuu yo cuhva iyo maan ra,
vati taqui xaan cua cuu yo. Tacan
cua savaha ra chahnu chi yo, vati
tachi ra chi ra Tati Ndioo nu iyo yo.

4 Chacan cuu cha cundee ini
ndi, vati iyo tiñu can chihin

ndi, vati cundahvi ini ra Ndioo
chihin ndi. 2 Ña quihin cuenda
ndi cha ndacu xehe ñivi, ta ni ña
quihin cuenda ndi cha cua cuhva
tu ca nuun chi ñivi. Ña tuhva ndi
sandahyu ñahan, ta ni ña tuhva
ndi sama ndi tuhun Ndioo. Cati
tuhun cachin ndi cha ndicha. Tacan
ni chaha ndihi ñivi cuenda cuhva
saxini ñi, ta chaha tahan ra Ndioo
cuenda ti cha ndicha cati tuhun
ndi. 3 Tu ña cua nducachin tuhun
cha cati tuhun ndi yoso cuhva
cua nduvaha anima ñivi, ña cua
nducachin chi cha cuenda ñivi cua
ndoyo ñuhun ni. 4 Chi ñivi ña chinu
ini chasi run ndaca ñahan chi ñivi
ñuñivi, ta ña chaha run cha cua
cutuni ini ñi. Chacan cuu cha ña
cua cuu coto ñi ti cha taqui ndicha
cuu tuhun vaha yoso cuhva cuu
ra Cristo iin rai cahnu, ta iyo ra
cuhva iyo ra Ndioo. 5 Ña cati tuhun
ndi yoso cuhva iyo maan ndi. Cati
tuhun ndi yoso cuhva iyo ra chahnu
Cristo Jesuu, ta chaha ndi cuenda ti
musu ndo cuu ndi cuenda ra Jesuu.
6 Cati tuhun ndi tuhun Cristo, vati
maan ra Ndioo cuu ra cati ti na cua
ndundichin ñuhun nu naan, cati ra.
Maan ra cuu ra cha chaha cha chini
tuni chi ndi. Chacan cuu cha chito
ndi yoso cuhva cuu ra Ndioo iin rai
cahnu ndicha cuhva ni sanahan ra
Cristo chi ndi.

Tuhun cua cuinu ini ñican chi ra Ndioo

7 Chito vaha xaan ndi chacan,
ta ñivi ñuñivi cuu ndi. Chacan
cuu cha cua coto ñivi ti maan ra
Ndioo chaha tu ndee ini cahnu
xaan can, ta ñavi chi mani maan
ndi iyo tu ndee ini. 8 Iyo xaan tu
ndoho chi ndi, soco ni cundee ini
ndi. Nanducu xini xaan ndi, soco ña
tichaha ndi. 9 Cuni cani tahan xaan
ñivi chi ndi, soco ña nacoo ihni ra
Ndioo chi ndi. Cha ni ndoho ndi,
soco ña ndoyo ñuhun ndi. 10 Ndihi
ni quivi ndehe tahan ndi tu ndoho
cuhva ni ndehe ra Jesuu tu ndoho.
Chacan cuu cha cua cuvi tahan ndi,
soco cua cundee coo ndito ndico
ndi cuhva iyo ndito ndico maan
ra. 11 Ni vii iyo ndito ndi, soco cuni
cahni ñivi chi ndi cuenda ra Jesuu.
Chacan cuu cha cua ndehe ñivi chi
ndi, ta cua coto ñi ti cha iyo ndito
ndico ra Jesuu. 12 Maan ndi ndehe
xaan ndi tu ndoho, ta cua cuvi ndi,
soco maan ndo cha iyo vaha ndo
chi ra Ndioo.

13 Cati tutu Ndioo ti chinu ini ñivi
chi ra Ndioo. Chacan cuu cha cati
tuhun ñi, cati chi. Ini cuhva chinu
tahan ini maan ndi chi ra. Chacan
cuu cha cati tuhun tahan ndi, 14 vati
chito ndi ti ni chaha ra Ndioo tu
ndee ini chi ra chahnu Jesuu, ta
ni natacu ndico ra. Chito ndi ti ta
ni cuhva cua natacu ndico maan
ndi, ta cua yaha ndi iti nuun ra icaa
ni. 15 Cuenda maan ndo savaha ndi
chacan. Chacan cuu cha cua coo ca
tu manini chi tuvi ca ñivi. Tacan, ta
cua cuhva ca ñi tiahvi ndioo chi ra
Ndioo, ta tuvi ca ñivi cua sacahnu
xaan ca ñi chi ra.

16 Chacan cuu cha cundee ini ndi.
Cha cuahan nduchahnu iquin cuñu
ndi, soco anima ndi—ndihi ni quivi
nduchaa chi. 17 Ndehe ndi suhva tu
ndoho vitin, soco tacan na cua coo
xaan ca cha vaha chi ndi ndihi ni
quivi. 18 Tacan ni cua coo ndi, vati

ña saxini ndi cuenda cha ndehe yo
cha iyo nu ñuhun ñuñivi ya, soco
saxini ndi cuenda cha ña ta ndehe
yo. Suhva quivi ni iyo cha ni ndehe
yo ihya, soco cha ña ta ndehe yo—
ndihi ni quivi cua ndunahan chi.
5 Chito ndi ti tu cua ndoyo
ñuhun iquin cuñu yo cha iyo
nu ñuhun ñuñivi ya, cua cuhva ra
Ndioo inga nu cua coo yo iti siqui
andivi, ta ña cua ndoyo ñuhun chi.
2 Ndahvi cuni anima ndi cha iyo ndi
ihya nu ñuhun ñuñivi ya, vati cuni
xaan ndi coo vaha ndi chi ra Ndioo
iti siqui andivi, ta cua nduchaa
iquin cuñu ndi. 3 Tacan cua coo ndi,
ta ña ndahvi cua coo ndi. 4 Ni vii
iyo ndi ihya nu ñuhun ñuñivi ya, ta
saxini xaan ndi. Cha ndehe xaan
ndi tu ndoho, ta ña cuni ndi cha
cua cuvi ndi, soco cuni ndi cha cua
coo ndi iti siqui andivi. Chacan cuu
cha cua coo ndito ndi chi Ndioo
ndihi ni quivi ndihi ni tiempu, ta
ña cua cuvi ca ndi. 5 Maan ra Ndioo
cuu ra tiso vaha tiñu can, ta chaha
ra cha iyo ra Tati Ndioo chi ndi.
Chacan cuu cha chito vaha ndi ti
cha iyo vaha tiñu.
6 Chacan cuu cha cundee ini
ndi ndihi ni quivi. Chito ndi ti
quivi cha iyo ndi ihya nu ñuhun
ñuñivi ya ña ta coo ndi nu iyo ra
chahnu. 7 Ña ta ndehe ndi yoso
cuhva cua coo ndi, soco chinu ini
ndi ti cua cuu chi cuhva cati ra
chahnu. 8 Chito ndi ti chacan cuu
chi. Chacan cuu cha cuni xaan ndi
cha cua cuvi ndi, ta cua coo ndi
chi ra chahnu. 9 Cuni xaan ndi cha
cua cusii ini ra. Masi ni ndito ndi,
masi ni cuvi ndi, soco cuni ndi cha
cua cusii ini ra. 10 Iyo cha cua yaha
ndihi yo nu cua tachi tuni ra Cristo
chi ñivi. Chacan cuu cha cua quihin
cuenda ta iin ta iin yo cuhva cha
ni savaha yo ihya nu ñuhun ñuñivi
ya. Tu cha savaha yo cha vaha, cua
coo cha vaha chi yo. Tu cha savaha
yo cha ndavaha ni, cua coo cha
ndavaha ni chi yo.

Tuhun cha cua coo vii anima ñi

11 Cati tuhun xaan ndi ti na cua
cuinu ini ñivi, vati chito ndi yoso
cuhva cua tachi tuni ra Ndioo, ta
chito vaha xaan ra yoso cuhva iyo
maan ndi. Saxini yu ti cha chito
tahan maan ndo yoso cuhva iyo
ndi. 12 Ñahni cha cati ndi ti vaha
xaan rai cuu ndi. Chaha vaha ndi
cuenda, vati tacan ni cua coto ndo
ti rai vaha cuu ndi. Chacan cuu cha
cua nihin ndo cuhva cha cua cati
ndico ndo chi ñivi saxini ti cha iyo
vaha ñi, vati saxini ñi ti nini xaan
cha cua sacahnu ndo costumbre
chahnu, ta ña saxini ñi yoso cuhva
iyo anima ndo. 13 Tu ndicha ti ña
vaha saxini yu, cha cuenda ra
Ndioo cuu chi. Tu ndicha ti vaha
saxini yu, cuenda maan ndo cuu
chi. 14 Cuni mani ra Cristo chi ndihi
ñivi. Chacan cuu cha sandee ini ndi
chi ndi, ta savaha ndi cuhva cuni
ra. Chito ndi ti cha ni chihi iin rai
cuenda ndihi ñivi, ta cuu ñi sava
ni ta cua cha ni chihi ndihi maan
ñi. 15 Ni chihi ra Cristo cuenda
ndihi ñi. Chacan cuu cha ña iyo
ca ñivi ra cuenda suvi ni maan
ñi. Iyo ñi cuenda maan ra, vati ni
chihi ra cuenda ñi, ta ni natacu
ndico ra. 16 Chacan cuu cha nda
cua nda vitin ña cua saxini ca ndi
yoso cuhva iyo ñivi cuenda ñuhun

ñuñivi. Nu quichi quivi saxini ndi
cuhva saxini ñivi ñuñivi cuenda ra
Cristo, soco ñavi ca tacan saxini ndi
vitin. 17 Chacan cuu cha nduchaa
anima ñivi chinu ini chi ra Cristo.
Ña saxini ca ñi cuenda cha chahnu,
soco mani cuenda cha chaa saxini
ñi.
18 Ndihi chacan ni savaha ra
Ndioo, vati ndumani ndico ndi chi
ra ni savaha ra Cristo, ta chaha ra
Ndioo tiñu chi ndi, vati cua cati
tuhun ndi ti cuni ra coo mani ndico
ra chi ndihi ñivi. 19 Cha ndumani
ndico ra Ndioo chi ndi ni savaha
ra Cristo, ta ña saxini ca ra cuenda
cuati ndi. Ni chaha ra tiñu chi
ndi, vati cua cuhva ndi cuenda ti
cuni ra ndumani ndico ra chi ndihi
ñivi ñuñivi. 20 Chica cuu ndi, vati
tiso vaha ndi tiñu ra Cristo. Cati
tuhun ndi, soco maan ra Ndioo cuu
ra cahan ndahvi chi ñivi. Cahan
ndahvi ndi chi maan ndo cuenda
ra Cristo ti na cua ndumani ndico
ndo chi ra Ndioo. 21 Ñahni cuati
ni savaha ra Cristo, soco chaha
cuenda ra Ndioo cuati yo chi maan
ra. Chacan cuu cha cuu coso vaha
anima yo, vati cha iyo yo chi ra
Cristo icaa ni.

6 Satiñu tahan ndi chi ra Ndioo
icaa ni. Chacan cuu cha cati
tuhun ndi ti na ña cua savaha ndo
cha ñahni yavi ndaa tu manini cha
ni savaha ra chi ndo. 2 Cha ni cati
ra nu tutu Ndioo ti:

Cua queta quivi cha cua coo tu
manini chi ndo,
vati cua cuni sohi cha cahan
ndo.
Cua tindei chihin ndo quivi cua
nduvaha anima ndo,

cati ra. Vitin tichi quivi ya iyo tu
manini chi yo, ta vitin nduvaha
anima yo.
3 Ña sandoyo ñuhun ndi chi ni iin
ñivi. Chacan cuu cha yoni cua cuu
cati ti ña vaha satiñu ndi. 4 Cuni ndi
sanahan ndi ti satiñu vaha ndi tiñu
ra Ndioo, vati cundee xaan ini ndi,
ta ndehe xaan ndi tu ndoho. 5 Ni
ndoho ndi. Ni chacuindi ndi ve caa.
Ni cuvaa xaan ñivi xini ndi. Nihin
xaan ni satiñu ndi. Ña ni quixi vaha
ndi. Ni chisoco xaan ndi. 6 Cha ni
ndehe ndo ti ña tuhva ndi savaha
ndi cuati. Cha iyo cha chini tuni
chi ndi. Cha sandee ini ndi. Cha
iyo vaha ndi chi ndihi ñivi. Cha
iyo ra Tati Ndioo chi ndi. Cha cuni
mani ndicha ndi chi ñivi. 7 Mani
cha ndicha cahan ndi. Cha iyo tu
ndee ini ra Ndioo chi ndi. Mani cha
cuiti vaha ndacu ndi. 8 Iyo chaha
sacahnu ñivi chi ndi, ta iyo chaha
ña sacahnu ñi chi ndi. Iyo chaha
cati ñivi ti ña vaha cha ndacu ndi,
ta iyo chaha cati ñivi ti cha vaha
ndacu ndi. Iyo chaha cati ñivi ti
sandahyu ñahan ndi, soco ña chito
ñi cha mani cha ndicha cahan ndi.
9 Iyo ñivi cati ti ña nacoto ñi chi
ndi, ta iyo inga ñi cati ti nacoto
vaha xaan ñi chi ndi. Iyo ñivi saxini
ti cha cua cuvi ndi, soco iyo ndito
vaha ndi. Cani ñivi chi ndi, soco
ña ni chahni ñi chi ndi. 10 Iyo tu
cuihya ini chihin ndi, soco cusii ini
ndi ndihi ni quivi. Ra ndahvi cuu
ndi, soco chaha ndi cha vaha chi
ñivi. Ñahni cha iyo chihin ndi, soco
chaha ra Ndioo ndihi cuii cha chini
ñuhun ndi.
11 Ndioho yani xaa, cachin xaan
cha ni chaha ndi cuenda chi ndo,

ta cuni mani xaan ndi chihin ndo.
12 Ñavi maan ndi chasi nuun ndo,
soco suvi ni maan ndo chasi nuun
ndo. 13 Vitin cahin chi ndo cuhva
cua cahin chi iin sehi. Na cua cuni
mani xaan tahan ndo chi ñivi tahan
ndo.

Sava ni ta cua vehe Ndioo cuu ñican

14 Iyo ñivi ña chinu ini chi ra Ndioo.
Ña cua coo ndo chi ñi icaa ni. Tacan
cati yu, vati ña nduinuun ñivi ndacu
cha vaha chi ñivi ndacu cha ndavaha
ni. Ña nduinuun cha ndichin chi cha
naan. 15 Ña nduinuun ra Cristo chi
run Satanaa, ta ni ña nduinuun ñivi
chinu ini chi ñivi ña chinu ini. 16 Ña
inuun iyo vehe Ndioo chi vehe ita
niñu. Ta maan yo—sava ni ta cua
vehe Ndioo ndito cuu yo, vati ni cati
ra Ndioo cuenda yo ti:

Cua coi chi ñivi yu,
ta cua caca cui chi ñi.
Ndioo sacahnu ñi cua cui,
ta ñivi yu cua cuu ñi,

cati ra. 17 Chacan cuu cha cati ndico
tucu ra Ndioo ti:

Cua quee ndo nu iyo ñi,
ta cua coo siin ndo,

cati ra. Cati ndico tucu ra ti:

Ña cua savaha ndo ndavaha ni.
Tacan, ta sa cua quihin cuenda
yu chihin ndo.
18 Sutu ndo cua cui,
ta sehi cua cuu maan ndo,

cati ra chahnu Ndioo, ta iyo ndihi
cuii tu ndee ini chi maan ra.

7 Yani xaa, na cua saña ihni
yo ndihi ndavaha ni ndacu
yo, vati ndihi tuhun can ni cati ra
Ndioo ti cua savaha ra nu cuahan
quivi. Na cua coo ii vaha yo, vati
sacahnu vaha yo chi ra Ndioo.

**Tuhun cua saxini vaha ñivi
iyo ñuun Corinto can**

2 Na cua cuni ndo chihin ndi.
Ñahni cha cumani ndi chihin ndo,
ta ni ñahni cha sandahyu ñahan
ndi chihin ndo. 3 Tacan cati yu, soco
ñavi ti cuni tachi tuni ndi chihin
ndo. Xihna ca cati yu ti cuni mani
xaan ndi chihin ndo. Masi cua cuvi
ndi, masi ña cua cuvi ndi, soco chi
ndihi cuii cuhva cuni ndi chihin
ndo. 4 Ñahni cha saxini yu cuenda
ndo. Cha cahan rai yu, vati vaha
ndacu ndo. Vaha xaan cuni ndi.
Masi ndehe xaan ndi tu ndoho, soco
iyo xaan cha sii cuni ndi.
5 Ni queta ndi ñuhun Macedonia,
soco ña chacuita cha saxini xaan
ndi, vati cuaha xaan tu ndoho ni
chacoo chihin ndi. Cuni ñivi cani
tahan ñi chi ndi tican, ta saxini
ndi, vati ña chito ndi yoso cuhva
cua coo maan ndo. 6 Maan ra Ndioo
cuu ra chaha tu ndee ini chi ñivi
ndehe tu ndoho. Tacan chaha ra tu
ndee ini chi ndi, vati quichi ra Tito.
7 Ñavi chacan ni cusii ini ndi, soco
cusii ini ndi, vati chaha ra Tito can
tu ndee ini chi ndi cuhva ni chaha
ndo tu ndee ini chi maan ra. Chaha
ra cuenda chi ndi ti cuni ndo ndehe
ndico ndo chi ndi. Cati ra ti ndahvi
cuni anima ndo, vati cha chaha
ndo tu ndoho chi ndi, ta cati ra ti
vaha xaan cahan ndo cuenda ndi.
Chacan cuu cha cusii ini xaan ca
ndi.
8 Tu chahi tu cuihya ini chi ndo
cha tachi xihna cuii yu tutu can
chihin ndo, ña tichahi. Nu quichi
quivi saxini yu suhva cha ni tachi
yu tutu can, soco vitin chite ti

suhva ni quivi ni chacoo tu cuihya
ini chi ndo. Chacan cuu cha ña
tichaha que. [9]Vitin cusii ini yu.
Ñavi ti cha ndahvi cuni anima
ndo, soco cusii ini yu, vati xihna
ca ndahvi cuni anima ndo, ta
saña ihni ndo ndavaha ni savaha
ndo, ta cha ni chacoo cha ndahvi
anima ndo cuhva cuni ra Ndioo.
Chacan cuu cha ñahni cha ndoyo
ñuhun ndo cuenda ndi. [10]Tu cua
coo cha ndahvi anima yo cuhva
cuni ra Ndioo, ta cua nacoo ihni yo
ndavaha ni savaha yo, cua nduvaha
anima yo, ta cua cusii ini yo. Tu
cua coo tu cuihya ini chi yo cuhva
cha iyo tu cuihya ini chi ñivi ñuñivi,
cua ndoyo ñuhun cuii yo. [11]Chito
ndo ti vitin cuni nini xaan ndo coo
vaha ndo, ta chaha ndo cuenda
yoso cuhva iyo ndo. Ni nduxaan
ndo suhva, vati ni chacoo tu ca
nuun chi ndo, ta vitin cha cuyuhvi
ndo suhva chi ra Ndioo. Cha cuni
xaan ndico ndo chihin yu, ta cha
cuni xaan ndo coo vaha ndo chi ra
Ndioo. Cha ni tachi tuni ndo chi ra
savaha ndavaha ni. Ndihi chacan
cha ni savaha ndo, vati ni chacoo
cha ndahvi anima ndo cuhva cuni
ra Ndioo. Ndihi chacan cha ni
savaha ndo, ta chito ndi ti vitin cha
iyo cuiti vaha ndo. [12]Ndicha ti tachi
yu tutu can chihin ndo, soco ñavi
cuenda cha ndacu ñivi ndavaha
ni, ta ni ñavi cuenda cha ndacu ñi
ndavaha ni chi iin tahan ndo. Tachi
yu tutu xihna cuii can, vati cua coto
ndo ti cua saxini vaha xaan ndo chi
ndi cuenda ra Ndioo. [13]Chacan cuu
cha iyo tu ndee ini chi ndi.

Ndicha ti cusii ini ndi, vati ni
chacoo tu ndee ini chi ndi, soco
cusii ini ca ndi, vati sii xaan cuni
tahan ra Tito, ta cusii ini ra, vati
chaha maan ndo cha sii cuni ra.
[14]Cha cati yu chi ra ti vaha xaan
ndacu ndo, ta ña cahan nuin. Cha
ndicha cuu tuhun cahan ndi chi ra
Tito, ta suvi ni chacan cuu ndihi
tuhun cati tuhun ndi chihin ndo.
[15]Cuni mani xaan ca ra chihin ndo,
vati ni ñuhun ini ra yoso cuhva ni
savaha ndo cha cahan ra. Ni ñuhun
ini ra yoso cuhva cuyuhvi ndo
suhva, ta quihin cuenda ndo chi ra.
[16]Vitin cusii ini yu, vati chite ti cua
coo vaha ndo.

Cha samani xaan ñivi can chi tahan ñi

8 Yani xaa, cuni ndi cha cua
coto ndo yoso cuhva cha ni
savaha ra Ndioo tu manini chi
ñivi ra nu nducuiti ñi iti ñuhun
Macedonia. [2]Cuni yu cha cua coto
ndo, vati cha ni ndehe xaan ñi tu
ndoho, soco cha cusii ini xaan ñi.
Ndahvi xaan iyo ñi, soco iyo cha
ni samani xaan ñi chi ñivi tahan
ñi. [3]Chahi cuenda ti chaha ñi yoso
cuu ni, ta ni chaha ca ñi suhva
ca, vati iyo ini maan ñi. [4]Cahan
ndahvi xaan ñi chi ndi ti na cua
cuhva ndi cha cua tindee tahan ñi
chi ñivi tahan ñi cuenda ra Ndioo.
Cuni xaan ñi savaha ñi tu manini
chi ñi. [5]Tacan savaha ñi, soco ñavi
cuhva saxini maan ndi cuu chi.
Chaha cuenda xihna ñi chi ñi chi ra
chahnu. Tacan cuu, ta sa quechaha
cuni ñi tindee ñi chihin ndi cuhva
cuni ra Ndioo. [6]Chacan cuu cha
cati ndi chi ra Tito ti na cua sacuiti
ra cha cua samani tahan ndo chi
ñivi tahan ndo cuhva ni quechaha

savaha ra. [7]Vaha xaan ndacu ndo
ndihi cha savaha ndo. Vaha xaan
chinu ini ndo chi ra Ndioo. Vaha
xaan cati tuhun ndo. Vaha xaan iyo
cha chini tuni chi ndo. Vaha xaan
cuni ndo coo vaha ndo chi ra Ndioo.
Vaha xaan cuni mani ndo chihin
ndi. Ta ni cuhva na cua samani
vaha xaan ndo chi ñivi tahan ndo.
[8]Ñavi tuhun cua sanini yu chi
ndo cuu chacan. Chacan cati yu,
vati cua sanahan ndo chi ndihi ñivi
ti cha ndicha ndicha cuni mani ndo
chi tahan ndo, vati cha ni sanini
xaan inga ñivi tahan yo suvi ni chi
maan ñi, ta tindee ñi chi tahan ñi.
[9]Chito ndo ti iyo xaan tu manini
chi ra chahnu Jesucristo, vati cha
ni chacoo vaha ra iti siqui andivi,
soco ni nacoo ihni ra chacan
cuenda maan yo. Ni nacoo ihni ra
chacan, vati cuni ra na cua coo
vaha xaan yo.
[10]Chehe cuu cha cati yu. Vitin cha
ni queta iin cuiya cha ni quechaha
sacuiti ndo cha cua samani ndo
chi tahan ndo, vati cuni xaan ndo
sacuiti ndo chi chi. Vaha xaan, tu
cua saqueta ndo chacan vitin. [11]Na
cua saqueta ndo tiñu can vitin.
Chacan cuu cha na cua cuhva ndo
yoso iyo ini ndo cuhva ni cuni
ndo savaha ndo nu ni quichi quivi.
[12]Tu cua cuni yo samani yo iin cha
ndicha ndicha, cua samani ndicha
yo yoso quee ini yo, ta ña cua
saxini yo cuenda cha ñahni cha iyo
chi yo.
[13]Ña cuni yu cha cua coo tu
ndoho chi ndo, ta maan ñi cua
coo vaha ñi. [14]Vitin iyo vaha ndo.
Chacan cuu cha cua tindee ndo,
vati iyo cha cumani chi ñi. Cha
cua nduinuun ndo cuu chacan. Na
cua coo vaha ñi nu cuahan quivi,
ta cua tindee tahan ñi cha cua
cumani tucu chi maan ndo, ta cua
nduinuun ndico tucu ndo. [15]Tacan
ni cua coo ndo, vati cati tutu Ndioo
ti ña cua yaha cuhva cha cua coo
ndatiñu ñivi cha iyo vaha, ta ni ña
cua cumani chi chi ñivi iyo suhva
ni, cati chi.

Cuhva iyo ra Tito chi tahan ra

[16]Chahi iin tiahvi ndioo chi ra
Ndioo, vati savaha ra cha cuni xaan
ra Tito chi ndo cuhva cuni ndi chi
ndo. [17]Tacan cati yu, vati tasoho
ra Tito cuhva cati tuhin chi ra, ta
cuni xaan ra coo vaha ra. Chacan
cuu cha cuni maan ra cuhun ra nu
iyo ndo.
[18]Chi ra Tito cua tachi ndi inga
ra yani yo. Cati ndihi ñivi Ndioo
ti vaha xaan cati tuhun ra tuhun
Ndioo. [19]Ñavi cuenda chacan ni,
soco cha cati tahan ñivi Ndioo
ti maan ra cua cuhun tahan chi
ndi, ta cua tindee tahan ra nu cua
sacuiti ndi cha cua samani ndo.
Chacan cua savaha ndi, vati na cua
sacahnu ñivi chi ra Ndioo, ta cua
ndehe ñi ti cuni tahan ndi tindee
ndi chi ñivi tahan ndi. [20]Ña cuni
ndi cha cua cati ñivi ti ña vaha cha
savaha ndi tacan, [21]vati cuni ndi
savaha ndi cha vaha iti nuun ra
Ndioo, ta cuni tahan ndi savaha ndi
cha vaha iti nuun ñivi ñuñivi.
[22]Cua tachi ndi inga ra yani yo
chi ra ta ra. Chito ndi ti cuni xaan
ra coo vaha ra chi ra Ndioo, vati
cuaha chaha cha ni ndehe ndi
yoso cuhva iyo ra. Vitin cuni xaan
ra coo ra chi ndo, vati chito ra ti

vaha xaan ndacu tahan ndo. [23]Tu
cua nducu tuhun ñivi cuenda ra
Tito, cua cati ndo ti iyo ra chihin
yu, ta satiñu tahan ra cuenda maan
ndo cuhva satiñu yu. Tu cua nducu
tuhun ñi cuenda ra yani yo ta ra,
cua cati ndo ti cha tava tiñu ñivi
Ndioo chi ra, ta sacahnu xaan ra
ta ra chi ra Cristo. [24]Na cua ndehe
ndihi ñivi Ndioo ti cuni mani ndo
chi ñivi tahan ndo. Na cua ndehe
tahan ñi ñacu cati ndi ti vaha xaan
ndacu ndo.

Cha cua samani ñi chi ñivi tahan ñi

9 Ña nini cha cua tai chi ndo
yoso cuhva cua tindee ndo chi
ñivi tahan ndo, [2]vati chite ti cuni
xaan ndo tindee ndo. Cha chahi
cuenda chi ñivi Ndioo iyo ñuhun
Macedonia yoso cuhva iyo ndo,
vati cati yu ti cha iyo vaha ñivi iyo
ñuhun Acaya. Nda quiava quechaha
cuni ñi tindee ñi, ta cha ni ndehe
tahan ñi yoso iyo ndo. [3]Cua tachi
yu chi ra yani yo nu iyo ndo, coto
ñahni yavi ndaa cha ni cati ndi
yoso cuhva cua tindee ndo. Chacan
cuu cha cua savaha ndo tiñu cuhva
cati ndi chi ñi. [4]Tacan cati yu, coto
cua cuhun uvi uni ñivi iyo ñuhun
Macedonia chihin yu, ta cua ndehe
ñi ti ñahni cha ndacu ndo. Tu tacan
cua ndehe ñi, cua coo tu ca nuun
chi yo, vati cha cahan rai ndi suhva
cuenda maan ndo. [5]Chacan cuu
cha saxini yu ti cua cati yu chi ra
yani yo ti na cua cuhun ra iti nuun,
ta cua tiso vaha ra tiñu. Tacan, ta
sa cua nducuiti cha cua samani
ndo cuhva cati ndo nu quichi quivi.
Chacan cuu cha cua nducuiti vaha
chi. Tacan sa cua coto ñivi ti cha
cuni maan ndo cuu chi, ta ña cua
saxini ñi ti sanini maan ndi chihin
ndo.
[6]Cuhva ya cuu cha cati yu. Tu
cua tachi yo suhva ni chiti, suhva
ni cua nihin ndico yo. Tu cua tachi
yo cuaha vihi ca, cuaha cua nihin
ndico yo. [7]Chacan cuu cha na cua
samani ta iin ta iin ndo cuhva
saxini maan ndo. Na cua samani
ndo cuhva cuni maan ndo, ta yoni
cua sanini chi ndo. Chacan cati yu,
vati cuni xaan ra Ndioo chi ñivi
cusii ini cha samani ñi. [8]Cua cuu
savaha xaan ca ra Ndioo tu manini
chi ndo. Chacan cuu cha ñahni cha
cua cumani chi ndo, ta cua cuu ca
savaha ca ndo cha vaha. [9]Cuenda
ñivi ndacu cha vaha cati tutu Ndioo
ti:

Cuaha xaan samani ñi chi ñivi
ndahvi.
Tacan ni cua savaha ñi ndihi ni
quivi,

cati chi. [10]Chaha ra Ndioo cha
cua tachi yo, ta chaha ra cha cua
cachi yo. Cua cuhva ca ra cha chini
ñuhun ndo, ta cua tindee ndico
ra cha cua tindee ndo chi tahan
ndo. [11]Cua cuhva xaan ca ra chi
ndo, vati tacan ni cua cuu cuhva
ndico ndo chi ñivi chini ñuhun. Cua
cuhva xaan ñivi tahan yo iin tiahvi
ndioo chi ra Ndioo, vati cua sayaha
ndi cha cua samani xaan ndo chi
ñi. [12]Ndicha ti cua tindee xaan
ndo chi ñi cha cumani chi ñi, soco
ñavi chacan ni cuu chi, vati cua
cuhva xaan ñi tiahvi ndioo chi ra
Ndioo. [13]Cua sacahnu xaan ñi chi
ra Ndioo, vati cua ndehe ñi ti tacan
savaha ndo cha tasoho ndo tuhun
vaha yoso cuhva iyo ra Cristo. Cua

sacahnu ñi chi ra Ndioo, vati cua
coto ñi ti cuaha suhva cha samani
ndo chi ñi. Tacan cua savaha ndo,
ta cua sacahnu ñi chi ra Ndioo.
14 Cuni xaan ñi chihin ndo. Chacan
cuu cha cahan ndahvi ñi chi ra
Ndioo cuenda ndo, vati savaha
xaan ra Ndioo tu manini chi ndo.
15 Na cua cuhva yo tiahvi ndioo chi
ra Ndioo, vati cahnu xaan cha ni
samani ra chi maan yo, vati quichi
cuvi sehe ra cuenda yo ni savaha
ra.

Iyo ndatu cha ni cuu ra Paulu tatun ra Jesucristo

10 Yuhu ra Paulu cati tuhin
chi ndo, ta masu cahan yu
cuhva ni cahan ra Cristo. Cahan vii
yu cuhva ni cahan ra Cristo. Cati
ñivi ti ña xaan cuni yu quivi cha
ni chacoi chi ndo, soco quivi cha
iye inga ñuun nu chica xaan xaan
yu cuu. 2 Yuhu cati ti cua quete iti
nuun ndo, soco ña cuni yu cuxain
chi ndo cuhva cua cuxain chi ñivi
saxini ti ndacu ndi cuhva ndacu
ñivi ñuñivi. 3 Ndicha ti cha iyo
ndi ihya nu ñuhun ñuñivi ya, soco
ña iyo ndi cuhva iyo ñivi ñuñivi.
4 Ñavi tacan ni iyo ndi, vati ña cani
tahan ndi cuhva cani tahan ñivi
ñuñivi. Maan ra Ndioo chaha tu
ndee ini chi ndi. Chacan cuu cha
cundee sacanaan ndi. 5 Sanaan ndi
tuhun taqui cha sandahyu ñahan
ñivi. Sanaan ndi ndihi cha chasi
nuun ñivi cha ña cuu nacoto ñi chi
ra Ndioo. Tava ndaa ndi ndavaha
ni saxini ñivi, vati cua tasoho ñi
cuhva cati ra Cristo. 6 Cha iyo vaha
tuhun cha cua tachi tuni ndi chi
ñivi ña tasoho. Na cua tasoho xihna
ndo, ta sa cua cuu tachi tuni ndi chi
ñivi ña tasoho.
7 Cua saxini vaha ndo yoso cuhva
iyo ndo. Tu iyo ñivi saxini ti chi ra
Cristo cuu ñi, na cua saxini ndico
tucu ñi yoso cuhva iyo ñi, vati iyo
tahan ndi chi ra Cristo cuhva iyo
maan ñi chi ra. 8 Masi cua yaha
cuhva cha cua cahan rai yu, soco
ña cua coo tu ca nuun chihin yu.
Chaha ra Ndioo ndatu chi ndi,
vati cua tindee ndi chi ndo, ta ña
cua sandoyo ñuhun ndi chi ndo.
9 Chacan cuu cha ña cua saxini ndo
ti sayuhvi yu chi ndo chi tutu tachi
yu chi ndo. 10 Cati ñivi ti vaha xaan
iyo tuhun tai nu tutu. Taqui xaan
iyo chi, soco ndasi xaan caa yu
cha ndehe ñi chihin yu, ta ndahvi
xaan cahan yu, cati ñi. 11 Tu tacan
ni cati ñi, na cua coto ñi ti ndihi
tuhun cha ni tachi ndi chi ndo cua
cati tuhun cachin ndi quivi cha cua
queta ndi tican.
12 Ña cuni ndi cati ndi ti cha ni
nduinuun ndi chi inga ñivi. Ña
cuni ndi cati ndi ti ña vaha satiñu
inga ñivi, ta vaha xaan ca satiñu
maan ndi, vati tacan cati ñican ti
vaha xaan suvi ni maan ñi. Ñahni
cha chini tuni iyo chi ñican, vati
cuni xaan ñi nduinuun ñi chi tahan
ñi, ta cuni ñi yaha ñi nuun tahan
ñi. 13 Ña cua yaha cuhva cha cua
nducu ndi cha cua coo vaha ndi.
Cuhva chaha ra Ndioo satiñu ndi.
Chaha ra cha cua queta ndi nda cua
nda nuun iyo maan ndo. 14 Chacan
cuu cha ña yaha cuhva satiñu ndi.
Maan ndi queta xihna nu iyo ndo,
ta cati tuhun ndi tuhun yoso cuhva
iyo ra Cristo. 15 Ña tuhva ndi cahan
nahan ndi cuenda tiñu savaha inga

ñivi. Ña tuhva ndi cati ndi ti tiñu
savaha suvi ni maan ndi cuu chi.
Ndiuhu cuni ndi cha cua cuinu
vaha xaan ca ini ndo chi ra Ndioo.
Chacan cuu cha cua cuu satiñu
ca ndi nu iyo ndo. 16 Chacan cuu
cha cua cuu cuhun ndi inga ñuun
iti nuun ca, ta cua cati tuhun ndi
tuhun Ndioo tican, ta ña cua cahan
nahan ndi yoso cuhva satiñu inga
ñivi, vati ñavi nu satiñu ñican cua
satiñu ndi.
17 Tu cua ndurai yo, na cua ndurai
yo cuenda ra chahnu. 18 Iyo ñivi cati
ti vaha xaan suvi ni maan ñi, soco
ñavi ñican cua quee vaha. Ta iyo
inga ñivi—tu cua cati ra chahnu ti
vaha xaan ñican, ñican cuu ñi cua
quee vaha.

Cuhva ni cahan ra Paulu chi ñivi sandusaca

11 Cuni yu cha cua tasoho
ndo cha cua cati yu. Masi
tondo cuni yu, soco na cua tasoho
ndo. 2 Cuni xain chi ndo cuhva
cuni ra Ndioo chi ndo, vati chaha
cuenda yu chi ndo chi ra Cristo
cuhva chaha cuenda ñivi chi sehe
sihi ñi cha cua tandaha ñi. Chacan
cuu cha ña cuni yu cha cua savaha
ca ndo ndavaha ni. 3 Saxini yu
suhva, coto cua ndoyo ñuhun ndo,
ta ña cua saxini vaha ndo. Saxini
yu, coto ña cua coo ndicha ndo
chi ra Cristo, coto ña cua sacahnu
ndicha ndo chi ra. Cuhva savaha
run coo chi ña Eva cuu chacan, vati
sandahyu ñahan run chi ña, vati
ndasi iyo run, vati cuihna cuu run.
4 Cha ni quichi inga ñivi nu iyo ndo,
ta inga tucu tuhun cati tuhun ñi
chihin ndo. Ña cati tuhun ñi cuenda
ra Jesuu cuhva ni cati tuhun maan
ndi. Chacan cuu cha ña saxini ca
ndo cuhva saxini xihna ndo quivi
cha ni iyo ndi chihin ndo. Ña cuni
ca ndo tasoho ndo tuhun vaha yoso
cuhva iyo ra Ndioo cuhva cha ni
tasoho xihna ndo. Ña vaha cha
savaha ndo chacan. 5 Saxini ñivi
can ti cahnu xaan ca cuu ñi, soco
yuhu cati ti ña cahnu cuu ñican cha
cuenda yuhu. 6 Masi ña cuu vaha
cati tuhin, soco iyo vaha cha chini
tuni chihin yu. Chi ndihi cuii cuhva
cha sacoto ndi chacan chihin maan
ndo chi ndihi ñivi.
7 Vasi saxini ndo ti ndavaha ni
savahi, vati cati tuhin tuhun Ndioo
chihin ndo, ta ña quihin yu xuhun
ndo. Ni chacoo ndahvi yu, vati cuni
yu cha cua cuu ndo ñivi cahnu.
[Ñavi cuati cuu chacan.] 8 Quihin
yu xuhun chaha ñivi Ndioo iyo
inga ñuun, ta tacan cha cuu satiñu
i nuun ndo. 9 Quivi cha iye chi ndo
ña chahi tu ndoho chi ndo. Iyo cha
chini ñuhin, soco ña chique cha
chini ñuhin chi ndo, vati quichi
ra yani yo iti ñuhun Macedonia,
ta chaha vaha ra ndihi cha chini
ñuhin. Ñahni cha chique chi ndo
quivi can, ta ni ñahni cha cua
ndaque chi ndo nu cuahan quivi.
10 Ndicha cuhva cati yu, vati ndicha
ra Cristo ra iyo chihin yu, ta ni iin
ñivi iyo iti ñuhun Acaya can—ña
cua cuu cahan ñi siqui yu ti ñavi
tacan iye chi ndo. 11 Tacan cua coi
chi ndo, vati cuni mani xain chi
ndo, ta maan ra Ndioo chito ti
tacan cuu chi.
12 Ni cua savahi cuhva ndacu i.
Chacan cuu cha ña cua cuu cati
ñivi can cuhva cuni ñi. Cuni cati ñi

ti cha nduinuun ñi chi ndi. [13]Vata
xaan ñi, vati ñavi tatun Jesuu cuu
ñi. Sandahyu ñahan ñi nu satiñu ñi.
Cuni ñi cha cua saxini ñivi ti tatun
Jesuu cuu ñi. [14]Ña cua nduiyo ndo
cha ndacu ñi tacan, vati sama run
Satanaa cuhva caa run. Ndehe ñivi
chi run, ta saxini ñi ti tatun Ndioo
cuu run. [15]Chacan cuu cha ña
cua nduiyo ndo cha cua sama run
cuhva iyo tatun run. Ndehe ñivi chi
run, ta saxini ñi ti ñivi ni chacoso
vaha anima cuu run. Cua ndoyo
ñuhun tahan run cuhva ni sandoyo
ñuhun run chi ñivi.

Ni ndehe xaan ra Paulu tu ndoho, vati tatun Jesuu cuu ra

[16]Cati ndico tuqui ti ña cua saxini
ndo ti tondo yu. Tu cua saxini
ndo ti tacan ni iye, na cua quihin
cuenda ndo chihin yu—masi tacan
ni iye. Chacan cuu cha cua cuu
ndurai tahin suhva. [17]Chacan cati
yu, soco ñavi cha cati tuhun ra
chahnu cuu chi. Cuhva cahan ñivi
tondo cahan yu. Chacan cuu cha
ndurai yu. [18]Cahan rai xaan ñivi
can yoso cuhva iyo ñi nu ñuhun
ñuñivi. Tacan cua cahan rai tahin.
[19]Tacan cati yu, vati sii cuni ndo
cha cundee ini ndo ndehe ndo chi
ñivi tondo, vati saxini ndo ti cha
iyo xaan cha nditi xini ndo. [20]Ña
vaha ndacu ndo, vati tu cua sanini
ñican cha cua satiñu cuatu ndo, tu
cua suhu ñivi ndatiñu ndo, tu cua
sandahyu ñahan ñivi chi ndo, tu
cua chaa ini ñivi chi ndo, tu cua
cani ñivi chi ndo, cua cundee ini
ndo. Ña vaha ñivi cuu maan ndo.
[21]Yuhu cati ti iyo tu ca nuun chihin
yu, vati ña cundee ini yu savaha yu
chacan.

Masi cahan tondo yu, soco tu
cua cahan rai ñivi, ta ni cuhva
cua cahan rai tahin. [22]Ñivi hebreo
cuu ñi, soco ñivi hebreo cuu tahin.
Ñivi ñuhun Israel cuu ñi, soco ñivi
ñuhun Israel cuu tahin. Ñivi ra
Abraham cuu ñi, soco ñivi racan
cuu tahin. [23]Cati ñi ti satiñu ñi tiñu
ra Cristo, soco yuhu satiñu xaan
que tiñu ra. Masi cahan tondo yu,
soco nihin xaan ca satiñu i tiñu ra.
Cuaha ca chaha ni chacuindi yu ve
caa cuenda ra. Cuaha xaan ca ni
ndohi. Cuaha chaha cha cua cuvi
yu cuenda ra. [24]Queta uhun chaha
cha cani ñivi judío chihin yu chi
yoho, ta oco chahun cumi tahan
yoho cani ñi chihin yu cha iin iin
cha ndohi cuhva iyo costumbre
chi ñi. [25]Uvi chaha cani ñi garote
chihin yu. Iin chaha cani ñi yuu
chihin yu. Uni chaha cha ndoyo
ñuhun tundoo chica chihin yu, ta
iin nduvi ta iin cha cuaa yahi nuun
nduta. [26]Cuaha xaan chaha quee
iti yu. Ndehi tu ndoho nu yahi yuta,
ta ndehi tu ndoho nu tahin ñasuhu.
Ndehi tu ndoho savaha ñivi yu cha
cuu ñivi judío, ta siin ndehe tahin
tu ndoho savaha ñivi cuu inga tucu
ñivi. Ndehi tu ndoho tichi ñuun, ta
siin ndehi tu ndoho tichi cuhu, ta
ndehe tahin tu ndoho tichi nduta.
Ndehe tahin tu ndoho savaha ñivi
cati ti yani yo chi ñi. [27]Cuaha xaan
cha satiñu i cuenda ra Cristo, ta
ndehi tu ndoho. Cuaha chaha ña
quixi yu. Cuaha chaha ni chisoque.
Cuaha chaha ni neti xain nduta.
Cuaha chaha ña nihin yu cha cua

cachi. Tahan chi cha vichin, ta
ñahni sahma ni cundichin yu.
[28]Chacan ni saxini yu, soco iyo
ca cha saxini yu, vati ndihi ni
quivi iyo cha ndusaca, ta saxini
xain cuenda ñivi Ndioo. [29]Tu iyo
ñivi ña cua cundee vaha, cuni yu
tindei chi ñi. Tu iyo ñivi cua ndoyo
ñuhun, cuni xain tindei chi ñi. [30]Tu
iyo cha cua ndurai yu, cua cahan
rai yu cuenda cha ni cati ñivi ti
ñahni yavi ndai. [31]Chito ra Ndioo
ti ña sandahyu ñahin chi ndo, ta
maan ra cuu ra cuu sutu ra chahnu
Jesuu. Maan ra cuu ra cua sacahnu
yo ndihi ni quivi ndihi ni tiempu.
[32]Quivi cha iye ñuun Damasco cati
tuhun ra ndaca ñahan cuenda ra
chahnu Areta ti cua cu cumi vaha
ra ta ra yu ñuun, vati cua tiin ra
chihin yu. [33]Tacan cuu, ta quihvi
yu tichi tica, ta ni sayaha amigu yu
chihin yu iin ticu nama iyo candaa
yu ñuun can, ta chata nama can
sanuun ñi chihin yu, ta cacu i.

Cha ni ndehe ra Paulu tichi ñumahna

12 Iyo cha cua cahan rai que.
Masi ñahni yavi ndaa chi,
soco cua cuhve cuenda yoso cuhva
cha ni cahan ra chahnu chihin yu
nu ni ndehi ñumahna. [2]Nacote
chi iin rai. Chi ra Cristo cuu ra.
Cha queta uchi cumi cuiya cha ni
canihin ra Ndioo chi ra iti siqui
andivi nda cua nda nu iyo ra Ndioo.
Ña chite a canihin ra Ndioo chi
ra chi iquin cuñu ra a canihin ra
chi ra tacan ni, soco Ndioo chito.
[3-4]Chite ti cuahan ra iti siqui nu
cha iyo vaha ñivi, soco ña chite
a cuahan ra chi iquin cuñu ra a
cuahan tati ra tacan ni. Ndioo chito
chacan. Tican chini soho ra tuhun
Ndioo tuhun ii, ta ña cuu cahan
ñivi ñuñivi tuhun can, [vati tuhun
ii xaan cuu chi]. [5]Cuenda racan
cahan rai yu. Iin tuhun ni cha
cuenda tu ndoho ni ndehi cahan rai
yu cha cuenda yu. [6]Tu cua cahan
rai yu cuenda main, ñavi cha tondo
cuni yu cuu chacan, vati iin cha
ndicha ndicha cua cati yu. Ña cua
cuhva que cuenda, coto cua saxini
ñivi ti cahnu xaan ca rai cui, ta
ñavi tacan saxini ñi cha ni ndehe ñi
chihin yu. Ñavi tacan saxini ñi cha
ni chini soho ñi tuhun cati tuhin.
[7]Ña cuni ra Ndioo cha cua
saxini yu ti cahnu xaan rai cui,
ta ni ndehe xain cha sanahan
xaan ra chihin yu tichi ñumahna
can. Chacan cuu cha chaha ra iin
tu ndoho cahnu xaan chihin yu.
Chaha ra cha chaha run Satanaa
tu ndoho chihin yu, vati tacan ña
cua saxini yu ti cahnu xaan rai
cui. [8]Uni hora ni cahan ndahvi yu
chi ra chahnu ti na cua sanaan ra
chacan, [9]soco cha ni cati ra ti cha
chaha xaan ra tu ndee ini chihin
yu, vati ñahni cuii tu ndee ini chi
main. Chacan cuu cha ña chini
ñuhun que cha cuu chi main, vati
cha ni savaha ra tu manini chihin
yu, cati ra. Yuhu cati ti cua cahan
rai xaan que, vati ñahni tu ndee ini
iyo chihin yu. Chacan cuu cha cua
cuhva ra Cristo tu ndee ini maan
ra chihin yu. [10]Chacan cuu cha
cusii ini yu cha ñahni tu ndee ini
iyo chihin yu. Cahan ñivi ndavaha
ni chihin yu, ta iyo xaan tu ndoho
chihin yu. Cani tahan ñivi chihin
yu. Cuaha xaan chacan ni ndehi
cuenda ra Cristo, soco cusii ini yu.

Chite ti tu ñahni tu ndee ini iyo
chihin yu, ni cua coo cha cua cuhva
ra Cristo.

Cha saxini ra Paulu suhva cuenda ñivi Ndioo iyo ñuun Corinto can

11 Tondo xaan xini yu, vati cha
cahan rai yu. Maan ndo chaha
tisihi chihin yu, vati chito vaha
ndo ti rai vaha cui, soco ña cahan
ndo. Chacan cuu cha cahin tuhun
can. Vasi ñahni yavi ndai, soco
cahnu ca cuu yuhu, ta ñavi ca sa
ñivi sandusaca chi ndo—masi cati
ñi ti cahnu xaan tatun Jesuu cuu ñi.
12 Cha ni ndehe ndo ti tatun ndicha
ra Jesuu cui. Cundee xaan ini yu
ndehi chi ndo, ta cuaha xaan cha
cahnu ni savahi, ta ndehe ndo cha
iyo tu ndee ini chi ra Ndioo. 13 Ni
chacoi chi ndo cuhva ni chacoi
chi ndihi ca ñivi Ndioo. Iin tuhun
ni cha ña chahi cha sacachi ndo
chihin yu. Na cua cucahnu ini
maan ndo chacan, tu ña vaha ni
savahi.
14 Vitin cha cua cuu chi uni chaha
cha cua cuhin nu iyo ndo. Ña cua
cuhve tu ndoho chi ndo, vati ña cuni
yu cha iyo chi ndo. Chi maan ndo
cuni yu. Ña cua tindee ve cuati chi
sutu ve chi sihi ve, soco sutu ve chi
sihi ve cua tindee chi maan ve. 15 Tu
cua sanain ndihi cha iyo chihin yu
cuenda ndo, cua cusii ini yu. Masi
cua ndihi tu ndee ini chihin yu, soco
cha cua quee vaha ndo chi ra Ndioo
cuni yu. Cuaha xaan ca cua cuni
mani yu chihin ndo. Chacan cuu cha
ña vaha, tu cua saña ndo cha cuni
mani ndo chihin yu.
16 Iyo ndo cati ti ndicha ti ña
chahi cha sacachi ndo chihin yu,
ta cati ndo ti siqui yu chi ndo, ta
sandahyu ñahin chi ndo, cati ndo.
17 Ña sandahyu ñahin chi ndo, ta ni
ña sandahyu ñahan ni iin ra tava
tiñu yu chahan nu iyo ndo. 18 Cati
tuhun vaha xain chi ra Tito ti na
cua cuhun ra nu iyo ndo, ta tava
tiñu yu chi inga ra yani yo cuahan
ra chi ra. Ñahni cha sandahyu
ñahan ra Tito chi ndo, ta ini cuhva
ni chacoo ndi chi ndo, vati ñahni
cha sandahyu ñahan ndi chi ndo.
19 Vasi cha saxini ndo ti iti nuun
maan ndo chaha ndico yu cuenda ti
vaha xaan cha ni savahi. Ñavi, xaa.
Iti nuun ra Ndioo chahi cuenda,
vati iyo inuun yu chi ra Cristo. Yani
xaa, cati tuhin tuhun can chi ndo,
vati cuni ndi cha cua coo ca tu
ndee ini chi ndo. 20 Saxini yu suhva,
coto cua cuhin tican, ta cua ndehi
ti ña iyo vaha ndo cuhva cuni yu.
Saxini yu, coto cua ndehi ti cahan
yuhu ndo chi tahan ndo, ta tahñu
xaan cuni ndo ndehe ndo chi tahan
ndo, ta cuxaan ini ndo, ta mani chi
maan ni ndo cuni ndo, ta cahan
ndo ndavaha ni chi tahan ndo, ta
cuendu xaan ndo, ta ndurai ndo, ta
iyo cha ndusaca cuni ndo. Saxini
yu, coto cua ndehi ti tacan iyo ndo,
ta ña cua savahi cuhva cuni ndo,
[vati cua nduxain chi ndo]. 21 Saxini
yu, coto cua ndehi chi ndo, ta cua
coo tu ca nuun chihin yu iti nuun
ra Ndioo, vati ña vaha ndacu ndo.
Saxini yu, coto cua coo xaan tu
cuihya ini chihin yu, vati iyo ndo
savaha ndo cuati nu quichi quivi,
ta ña ta saña ihni ndo cha ndavaha
ni ndacu ndo, vati ni vii ndacu
ndo ndavaha ni chi tahan ndo inga
chiyo.

Ni tachi ra Paulu iin tuhun na cumi chi ñi

13 Vitin cua cuhun ndico tuqui nuun iyo ndo, ta uni chaha cua cuu chi. Tu cua tiso ndo cuati ñivi tahan ndo, iyo cha cua cahan inuun uvi uni testigu, [ta sa cua cutuni ñi. Tu ña cua queta uvi uni testigu can, ña cua cuu.] [2]Quivi cha ni iye chi ndo cha cati tuhin chi ndo. Ndicha ti ña iye chi ndo vitin, soco cati tuhun ndico tuqui chi ndo. Cati tuhin chi ñivi savaha cuati nu quichi quivi, ta cati tuhin chi ndihi ndo ti cua cuhun ndico tuqui nu iyo ndo inga chaha, ta sa cua tachi tuni yu chi ñi. [3]Tacan cua savahi. Tacan sa cua coto ndo ti cahan yu cuenda ra Cristo. Ñahni ca cha cumani chi ndo, vati ndihi cha ni chaha ra Cristo chi ndo, vati iyo xaan tu ndee ini chi ra. [4]Cha ni chihi ra nu cruu, vati ndihi tu ndee ini chi ra, soco chaha ndico ra Ndioo tu ndee ini chi ra, ta nandoto ndico ra. Ñahni tu ndee ini vaha iyo chi ndi cuhva ñahni tu ndee ini ni chacoo chi ra Cristo quivi cha ni chihi ra, soco cha cuenda maan ndo cua cuhva ra tu ndee ini chi ndi, vati iyo tu ndee ini chi ra Ndioo.

[5]Na cua ndehe ndo a chinu vaha ini ndo chi ra Ndioo. Na cua ndehe vaha ndo, vati chito ndo ti iyo ra Cristo chi ndo, tu cha ni quee vaha ndo. [6]Cuni ndi cha cua coto ndo ti cha quee vaha maan ndi. [7]Cahan ndahvi ndi chi ra Ndioo ti ña cua savaha ca ndo ni iin cha ndavaha ni. Tacan ni cahan ndi chi ra, vati cuni ndi cha cua savaha ndo cha vaha. Vasi cua saxini ñivi ti ña cundee ndi, soco ñavi cuenda chacan cahan ndahvi ndi chi ra Ndioo. [8]Ña tuhva ndi casi ndi nuun ñivi chinu ini cha ndicha. Satiñu ndi, vati cuni ndi cha cua cuinu ini ñivi chi chi. [9]Chacan cuu cha ñahni cha saxini ndi cha ñahni tu ndee ini iyo chi ndi, ta iyo xaan tu ndee ini chi maan ndo. Cahan ndahvi ndi chi ra Ndioo ti na cua quee vaha ndo. [10]Ndihi chacan tai chihin ndo, ta ña iye chi ndo tican. Chacan ni savahi vitin, vati cua cuhin nu iyo ndo, ta ña cua nduxain chi ndo, vati chaha ra Ndioo ndatu chihin yu ti cua tindei chi ñivi ra, ta ña cua sandoyo ñuhin chi ñi.

[11]Yani xaa, na cua coo vaha ndo, ta na ña cua savaha ca ndo ndavaha ni. Na cua tasoho ndo cha cahin chi ndo. Na cua nduinuun ndo. Na cua coo vii ndo chi ndihi ñivi. Tacan, ta sa cua coo ra Ndioo chi ndo. Maan ra cuni chi ndihi ñivi, ta iyo vii ra. [12]Na cua coho ndo yuhu tahan ndo, [vati cua sacahnu ndo chi ñi cuenda ra Ndioo]. [13]Tachi ndihi ñivi tahan yo iin tuhun na cumi chi ndo.

[14]Na cua savaha ra chahnu Jesucristo tu manini chi ndo. Na cua cundahvi ini ra Ndioo chi ndo, ta na cua coo ra Tati Ndioo chi ndihi ndo. Na cua cuu chi tacan ni.

TUTU CHA NI TAA RA CHAHNU PAULU CHI ÑIVI NDIOO IYO ÑUHUN GALACIA

Taa ra Paulu tutu ya chi ñivi Ndioo iyo ñuhun Galacia

1 Yuhu ra Paulu taa tutu ya
chihin ndo, ta tatun ra
Jesucristo cuu yuhu. Maan ra chi
ra Ndioo sutu ra chaha ndatu
chihin yu, ta ra Ndioo cuu ra
tindee chi ra Jesuu, ta ni natacu
ndico ra tañu ñivi ndii. Maan ra
ta ra cuu ra chaha tiñu chi yuhu.
Ñavi ñivi cuu ñi chaha tiñu chihin
yu, ta ni ñavi ñivi cuu ñi sayaha
tuhun ti cua cuise tiñu can. [2]Yuhu
chi ndihi ra yani yo iyo ihya—
tachi ndi tutu ya chihi ndo, ta ñivi
Ndioo iyo ñuhun Galacia cuu ndo.
[3]Na cua savaha ra Ndioo sutu
yo tu manini chihin ndo, ta na
cua savaha ra cha cua coo taxin
anima ndo. Ndihi chacan na cua
savaha tahan ra chahnu Jesucristo
chihin ndo. [4]Maan ra Jesuu ni
chihi cuenda cuati yo. Tacan ni
savaha ra, vati cua sacacu ra
chihin yo nu iyo ndavaha ni vitin
tichi quivi ya, ta tacan ni cuni
tahan ra Ndioo sutu yo. [5]Na cua
sacahnu yo chi ra ndihi ni quivi
ndihi ni tiempu, ta na cua cuu chi
tacan ni.

Ñahni inga tuhun cua cuinu ini ñivi can, ta cua nduvaha anima ñi

[6]Iyo xaan cuni yu, vati yatin xaan
ni saña ndaha ndo chi ra Ndioo, ta
chinu ini ndo inga tuhun, ta ña
vaha cha tacan. Saña ndaha ndo chi
ra, ta maan ra cuu ra ni nacachi chi
ndo, vati savaha ra Cristo tu manini
chi ndo. [7]Ñahni inga tuhun vaha
iyo, soco iyo ñivi sandusaca chi
ndo, ta cuni ñi sama ñi tuhun vaha
yoso cuhva sanduvaha ra Cristo
anima yo. [8]Cha ni cati tuhun vaha
ndi tuhun vaha chi ndo nu quichi
quivi. Tu cua cati tuhun maan ndi
inga tuhun cha ñavi tuhun Ndioo,
tu cua cati tuhun iin tatun Ndioo
inga tuhun, na cua tachi tuni ra
Ndioo chi ndi. [9]Nu quichi quivi cha
cati tuhun ndi chihin ndo, ta vitin
cati tuhun ndico tucu yuhu ti tu
cua cati tuhun ñivi inga tuhun chi
ndo, tu ña cua cati tuhun ñi tuhun
Ndioo cuhva ni tasoho xihna ndo,
na cua tachi tuni ra Ndioo chi ñi.
[10]Tacan cati yu, vati cuni yu coo
vahi chi ra Ndioo, ta ñahni cha
saxini yu cha cua coo vahi chi ñivi.
Ña nduqui cuhva cha cua cusii ini
ñivi ni. Tu cua nducu main cuhva

cha cua cusii ini ñivi ni, ñavi musu
ra Cristo cui.

Cuhva cha ni cuu ra Paulu tatun Jesuu

11 Yani xaa, sacote chi ndo ti ñavi
cuhva cati ñivi cuu tuhun vaha
cha ni cati tuhin chi ndo. 12 Ñavi
ñivi chaha cuenda chihin yu, ta ni
ñavi ñivi sacuaha chihin yu. Maan
ra Jesucristo cuu ra chaha cuenda
chihin yu nu ni cahan ra chihin yu.
13 Chito ndo yoso cuhva ni chacoi
nu quichi quivi, vati ñivi judío
cuu tahin. Yaha xaan cuhva cha
ni chahi tu ndoho chi ñivi Ndioo,
ta cuni xain sandoyo ñuhin chi
ñi. 14 Cuenda costumbre ñivi judío
cuahin iti nuun, ta sacanain chi
ñivi tahin. Tuvi xaan ñi ndoo ihni,
vati cuni xaan que costumbre
sacahnu ñivi ndi tiempu chahnu.
15 Tacan ni cha ni savahi, soco nda
ni cha ña ta cacu i, ta cha ni saxini
ra Ndioo cha cua cuhva ra tiñu
chihin yu. Chacan cuu cha nacachi
ra chihin yu, vati iyo tu manini chi
ra. 16 Tacan cuu, ta queta quivi cuni
ra cha cua nacote yoo rai cuu sehe
ra. Tacan cuni ra, vati chacan cuu
cha cua cati tuhin chi ñivi cuu inga
tucu ñivi yoso cuhva iyo sehe ra.
Chacan ni sacoto ra chihin yu, soco
ña ni nduqui cha chini tuni chi ñivi.
17 Ña chahin ñuun Jerusalén nu iyo
ra tatun Jesuu, ta xihna ca maan
ra cuu tatun ra. Iti ñuhun Arabia
chahin, [vati cha nduqui cha chini
tuni chi ra Ndioo]. Tacan cuu, ta
cuahan ndique iti ñuun Damasco.
18 Yaha uni cuiya, ta sa cuahin iti
ñuun Jerusalén, vati cuni nacote
chi ra Pedro. Tacan cuu, ta ndoo
nuin chi ra chahun quivi. 19 Ndehe
tahin chi ra Jacobo yani ra chahnu
Jesuu, soco ña ndehi chi inga ra
tatun Jesuu. 20 Chito ra Ndioo ti
ña tuhva main sandahyu ñahan.
Chacan cuu cha ndicha cuu cha tai
chihin ndo ihya.
21 Tacan cuu, ta cuahin iti ñuhun
Siria, ta chahin iti ñuhun Cilicia.
22 Chacan cuu cha ña ta nacoto ñivi
Cristo iyo ñuhun Judea chihin yu.
23 Chini soho ni ñi cha cati ñivi ti
nu ni quichi quivi chahi tu ndoho
chi ñi. Xihna ca cuni yu sandoyo
ñuhin chi ñi, soco vitin cati tuhun
tahin ti na cuinu ini ñivi chi ra
Cristo, cati ñi. 24 Tacan ni sacahnu
ñi chi ra Ndioo cha cuenda yuhu.

Ndihi ra tatun Jesuu ni quihin cuenda chi ra Paulu

2 Tacan cuu, ta yaha uchi cumi
cuiya, ta chahan ndico tuqui
iti ñuun Jerusalén. Chi ra Bernabé
chahin, ta chahan tahan ra Tito.
2 Chahin, vati cati ra Ndioo ti na
cuhin, ta chahi cuenda chi ra iyo
ñuun Jerusalén can ñaan tuhun cati
tuhin chi ñivi cuu inga tucu ñivi.
Quee siin yu chi ndihi ra ndiso
tiñu ve ñuhun, ta chahi cuenda chi
ra, coto ña cua cunda yahvi cha
cati tuhin. 3 Ta ra Tito, ra chahan
chihin yu—ñavi ra judío cuu ra,
soco ñahni cha cati ra ta ra ti cua
sacahnu ra Tito can costumbre ñivi
judío, ta cua tahnda ñiin xini xuu
ra. 4 Cha queta tahan inga ñivi, soco
ña chinu ndicha ini ñi chi ra Cristo,
ta quihvi tahan ñi, vati cuni coto ñi
yoso cuhva sacahnu yo chi ra Ndioo,
vati nuna ra Cristo Jesuu iti cha
cuenda ley chahnu. Tacan ni savaha

ñi, vati ña ndicha ñi, ta cuni ñi cha
cua sacahnu yo costumbre chahnu
ñivi judío, 5soco ña tasoho ndi cha
ni cahan ñi ni suhva, vati cuni ndi
cha cua coo vaha ndo, ta ña cua
saña ndo tuhun vaha tuhun ndicha.
6Ñahni cha ni cati ra ndiso tiñu
ve ñuhun can chi yuhu ti ña vaha
cha ndacu i. Rai cahnu ndicha cuu
ra, soco ña saxini yu yoo rai cuu ra,
vati inuun cuu ta ndihi ñivi iti nuun
ra Ndioo. 7Chito ra ta ra ti cha ni
chaha ra Ndioo ndatu cha cua cati
tuhin tuhun ra chi ñivi cuu inga
tucu ñivi cuhva ni chaha ra ndatu
cha cati tuhun ra Pedro tuhun ra
chi ñivi judío. 8Tacan chito ra ndiso
tiñu can, vati ra Ndioo cuu ra tava
tiñu chi ra Pedro nu iyo ñivi judío,
ta suvi ni ra Ndioo cuu ra tava tiñu
chi yuhu nu iyo ñivi cuu inga tucu
ñivi. 9Chito ra Jacobo chi ra Pedro
chi ra Juaan ti cha ni savaha ra
Ndioo tu manini chihin yu, ta ra
ndiso tiñu cuenda ra Ndioo cuu ra
ta ra. Tacan cuu, ta quihin cuenda
ra chihin yu chi ra Bernabé, vati
nduinuun ra chihin ndi. Chacan
cuu cha ni cua satiñu maan ndi nu
iyo ñivi cuu inga tucu ñivi, ta maan
ra cua satiñu ra nu iyo ñivi judío,
10soco iyo iin tuhun cati tuhun ra
chi ndi, vati ña cuni ra cha cua
naan ini ndi chi ñivi ndahvi. Tacan
ni ña naan ini yu, vati iyo tahan
ini yu cha cua tindee tahin chi ñi
ndahvi can.

Ni nduxaan ra Paulu chi ra Pedro iti ñuun Antioquía

11Tacan cuu, ta queta ra Pedro
ñuun Antioquía iin chaha, ta
nduxain chi ra, vati ña vaha cha ni
savaha ra. 12Xihna ca vaha xaan ni
savaha ra, vati chachi ra chi ñivi
cuu inga tucu ñivi icaa ni, soco
quichi uvi uni ra ni tachi ra Jacobo.
Tacan cuu, ta saña ra Pedro. Quee
ndaa ra, [ta ña chachi ca ra chi ñivi
cuu inga tucu ñivi,] vati yuhvi ra,
coto cua cahan ñivi cuni sacahnu
costumbre chahnu can. 13Tacan
cuu, ta ni chacuinda naan ndihi
ñivi judío can chi ra Pedro, ta ña
vaha, vati cha cati ñi ti cua coo ñi
chi ñivi cuu inga tucu ñivi icaa ni,
ta ña ni sacuinu ñi chacan. Chacan
cuu cha ni ndoyo ñuhun tahan ra
Bernabé. 14Ndehi ti ña cuiti vaha
savaha ñi. Ña savaha ñi cha ndicha
cuhva iyo tuhun vaha. Tacan cuu,
ta quechaha cati yu chi ra Pedro
ti ñivi judío cuu maan ra, soco ña
sacahnu ca ra cuhva sacahnu ñivi
judío. Vitin cha iyo ra cuhva iyo
ñivi cuu inga tucu ñivi. Chacan cuu
cha ña cua cuu sanini ra chi ñivi
cuu inga tucu ñivi, ta cua sacahnu
ñi costumbre sacahnu ñivi judío,
cati yu chihin ra nu iyo cuiti ñivi
Ndioo can.

Ini cuhva nduvaha tahan anima ñivi judío, vati chinu ini ñi chi ra Cristo

15Maan ndi—ñivi judío cuu ndi,
vati cuenda can ni cacu maan ndi.
Ña ni savaha ndi cuati cuhva cha
ni savaha ñivi cuu inga tucu ñivi,
16soco chito ndi ti iyo vaha ñivi
chi ra Ndioo, vati chinu ini ñi chi
ra Jesucristo. Ña iyo vaha ñivi chi
ra, vati sacuinu ñi ley chahnu cha
ni tiso ra Moisee. Chinu tahan ini
ndi chi ra Jesucristo. Chacan cuu
cha cha iyo vaha ndi chi ra Ndioo,
vati chinu ini ndi chi ra Cristo. Ña

cua cuu coo vaha ndi chi ra, tu cua
sacuinu ndi cuhva cati ley can, vati
yoni ñivi cua coo vaha chi Ndioo,
tu sacuinu ni ñi cuhva cati ley.
17 Tu cua nducu yo cuhva cha cua
coo vaha yo chi ra Cristo, ta cua
nihin yo cuhva ti cha ni savaha yo
cuati, ña cua cuu cati yo ti cuni
ra Cristo cha cua savaha tahan yo
cuati. 18 Tu cua savaha ndico tucu
yo cha ni saña yo, cua saxini ñivi
ti ña vaha cha saña yo cuhva cati
ley. 19 Tacan cati yu, vati ni sacuinu
yu cuhva cati ley nu ni quichi quivi.
Tacan ni nihin yu cuhva ti ñahni
yavi ndaa chi. Sañe cha sacuinu yu
chi chi, vati cuni yu coo vahi chi
ra Ndioo. 20 Cha ni chihi ra Cristo
cuenda yuhu. Chacan cuu cha ña
cua savaha que cuhva cuni yu. Cua
savahi cuhva cuni ra Cristo, vati
iyo ra chihin yu. Vitin iyo yu ihya
nu ñuhun ñuñivi ya, soco iyo yu,
vati chinu ini yu chi ra cuu sehe
Ndioo. Maan ra cuu ra cuni mani
chihin yu, ta ni chihi ra cuenda yu.
21 Ña cua cati yu ti ñahni tu manini
iyo chi ra Ndioo. Ña cua cati yo ti
cua coo vaha yo chi ra Ndioo, vati
sacuinu yo cuhva cati ley, coto cua
cuu chi cuhva cua cati yo ti ñahni
yavi ndaa cha ni chihi ra Cristo.

A cua sacuinu ñivi can cuhva cati ley a cua cuinu ini ñi chi ra Cristo

3 Yani xaa, cha ni ndutondo ndo.
Cha ni sandahyu ñahan ñivi
chi ndo, [ta ña ni tasoho ndo tuhun
ndicha]. Cachin xaan chaha ndi
cuenda chi ndo ñaan cuhva ni chihi
ra Jesucristo nu cruu. 2 Iyo iin cha
cua cati yu chi ndo ti cha ni quichi
ra Tati Ndioo chi ndo, vati chinu
ini ndo cha chini soho ndo cuenda
ra Cristo. Ñavi cha ni quichi ra,
vati cua sacuinu ndo cuhva cati ley.
3 Tondo xaan ndo. Vasi saxini ndo
ti cha mani maan ndo cua saqueta
cha ni quechaha savaha ra Tati
Ndioo. 4 Masi ñahni yavi ndaa ndihi
cha ni tahan ndo [cuenda ra Ndioo].
Masi cua coo tu ndee ini chihin ndo
cha tahan ndo tacan. 5 Ni tava tiñu
ra Ndioo chi ra Tati Ndioo, ta maan
ra savaha iin cuhva cahnu xaan nu
iyo ndo. Tacan ni savaha ra, vati
chini soho ndo tuhun ra, ta chinu
ini ndo chi chi. Ñavi cuenda cha
sacuinu ndo cuhva cati ley savaha
ra chacan.
6 Ta ni cuhva chinu ini ra
Abraham chi ra Ndioo iti chata
tiempu chahnu, ta cati ra Ndioo
ti cha iyo vaha ra Abraham, vati
chinu ini ra chi ra Ndioo. 7 Chacan
cuu cha chito ndo ti ñivi chinu
ini chi ra Ndioo—ñican cuu ñivi
ndicha ra Abraham. 8 Iti chata cati
tutu Ndioo ti nu cuahan quivi cua
savaha ra Ndioo cha cua coo vaha
ñivi cuu inga tucu ñivi chi ra, tu
cua cuinu ini ñi chi ra. Chacan cuu
cha cati ra Ndioo chi ra Abraham
ti cua coo tu manini chi ndihi ñivi
ñuñivi, vati cha chinu ini maan
ra chihin ra, cati ra Ndioo chi ra
iti chata. 9 Chacan cuu cha iyo tu
manini chi ndihi ñivi chinu ini chi
ra Ndioo cuhva cha ni chacoo tu
manini chi ra Abraham, vati chinu
ini ra chi Ndioo.
10 Iyo ñivi cuni ñi sacuinu ñi
cuhva cati ley chahnu, soco ndihi
ñican cua cutuni. Cua cutuni ñi,
vati cati tutu Ndioo ti tu ña cua
sacuinu yo ndihi tuhun cha cati

tuhun tutu ley can, tu ña cua
savaha yo cuhva cati chi, cua
cutuni yo, cati tutu Ndioo can.
11 Ndicha ti ña cua cuu coso vaha
anima ñivi chi ra Ndioo, ta ndacu
ñi cuhva cati ley can. Tacan ni cati
yu, vati cati tutu Ndioo ti cua coso
vaha anima ñivi chihin ra Ndioo,
vati chinu ini ñi chi ra. Chacan cuu
cha cua coo ndito ñi chi ra ndihi
ni quivi, cati chi. 12 Tu cua savaha
ndicha ñi cuhva cati ley can, ña
nini cha cua cuinu ini ñi chi ra
Ndioo, vati cati tutu Ndioo tu cua
cundee savaha yo cuhva cati ley,
cua coo ndito yo chi ra Ndioo, vati
cundee yo sacuinu yo chi chi.
13 Maan ra Cristo cuu ra tava chi
yo nu cua cutuni yo cuhva cati
ley, vati cha ni cutuni maan ra cha
cuenda yo, vati cati tutu Ndioo ti
cha cutuni ndihi ñivi chacuita caa
nu yutun, cati chi. 14 Chacan cuu
cha savaha ra Jesucristo cha cua
coo tu manini chi ndihi ñivi cuhva
cha ni chacoo tu manini chi ra
Abraham, ta cua coo ra Tati Ndioo
chi ndihi yo cuhva cati ra Ndioo iti
chata, vati chinu ini yo chi ra.

Cuhva ni cati ra Ndioo cha cua savaha ra nu cuahan quivi

15 Yani xaa, cua cati yu iin cuhva
chihin ndo yoso cuhva iyo yo nu
ñuhun ñuñivi ya. Tu cha iyo vaha
tuhun yoso cuhva cua ndoo tiñu,
yoni cua cuu cati ti ña ndicha
chi, ta ni ña cua cuu tiso ñi inga
tuhun. 16 [Ta ni cuhva cha iyo vaha
tuhun chi ra Ndioo.] Iti chata cati
ra Ndioo chi ra Abraham yoso
cuhva cua savaha ra chi ra chi iin
ñivi ra nu cuahan quivi iti nuun.
Ña cati ra Ndioo ti chi tuvi ñivi ra
Abraham cua tindee ra, soco cati ra
chi ra ti chi iin tuhun ni ñivi ra cua
tindee ra, cati ra, ta ra Cristo cuu
ra. 17 Chehe cuu cha cati yu, vati
xihna ca cha ni ndoo vaha tuhun
cati ra Ndioo chi ra Abraham [cha
cua tindee ra chi ñivi ra]. Tacan
cuu, ta yaha cumi ciendu oco uchi
cuiya, ta sa chaha ra Ndioo ley can,
soco ña chasi ley can tuhun cha ni
cati xihna ra Ndioo chi ra Abraham.
18 Tu cua cuni coo vaha ñivi chi ra
Ndioo, vati sacuinu ñi cuhva cati
ley, ña cua cuu coo vaha ñi chi ra
cuenda tuhun cha ni cati xihna
ra Ndioo cha cua savaha ra nu
cuahan quivi. Ñavi tacan ni savaha
ra Ndioo chi ra Abraham, vati iti
chata tiempu chahnu cati ra Ndioo
chi ra ti cua coo vaha ra Abraham
chi ra, ta tacan ni cha ni savaha ra
Ndioo chi ra.
19 Yuhu cati ñaan tiñu cha ni chacoo
ley can. Tiso ra Ndioo ley can, vati
tacan ni cua coto ñivi ti ndavaha ni
cuu cha ndacu ñi. Tiso ra ley can nda
cua nda quivi cua quichi ra cuu ñivi
ra Abraham. Chi maan ra cua savaha
ra Ndioo tu manini cuhva ni cati ra
iti chata. Ta ra tatun Ndioo cuu ra
chaha cuenda ley can chi ra Moisee,
[ta chaha ra Moisee tuhun can chi ñivi
Israel]. 20 Iin tuhun ni ra Ndioo cuu ra,
ta cati tuhun ra chi ra Abraham yoso
cuhva cua savaha ra, soco cha cuenda
ley can chini ñuhun ra Ndioo chi
tatun ra chi ra Moisee, vati racan ta ra
chaha cuenda ra chi chi chi ñivi.

Cuhva iyo ley chahnu

21 Ña cuu cati yo ti siin siin tuhun
cati tuhun ra Ndioo. Inuun iyo

ndihi tuhun cati tuhun ra—vasi
tuhun ni cati xihna ra chi ra
Abraham, vasi tuhun ley cha ni cati
ra chi ra Moisee. Tu cua sacuinu
ñivi cuhva cati ley chahnu, ta cua
cuu coo ndito ñi, cua coso vaha ñi
cuenda ra Ndioo, vati sacuinu ñi
cuhva cati ley can, 22 soco ña ni cuu,
vati cati tutu Ndioo ti iyo cuati chi
ndihi ñivi. Chacan cuu cha cua coo
vaha ñivi Ndioo chi ra cuhva ni cati
ra iti chata, vati cua cuinu ini ñi
chi ra Jesucristo.

23 Xihna ca cuni ndi sacuinu ndi
cuhva cati ley can, vati ña ta quichi
ra Cristo. Savaha ndi cuhva cati
ley nda cua nda quivi cua quichi
ra, ta cua sacoto ra Ndioo ti cua
cuu cuinu ini ndi chi ra. 24 Chacan
cuu cha ley can cuu sava ta cua iin
maestru nda cua nda quivi quichi
ra Cristo, vati sacuinu ndi ley, [ta
tacan ni nanihin ndi chi ra Cristo].
Chacan cuu cha cua coo vaha ndi
chi ra Ndioo, vati chinu ini ndi chi
ra Cristo. 25 Ta vitin ña cua sacuinu
ca yo ley can, vati cha ni quichi ra
Cristo, ta cha cuu cuinu ini yo chi
ra.

26 Ñivi ra Ndioo chi ndihi ndo,
vati chinu ini ndo chi ra Cristo
Jesuu. 27 Tacan ni cha ni chanduta
ndo cha cuenda ra Cristo, ta ndacu
ndo cuhva ni savaha maan ra. 28 Ña
cua saxini ca ndo a ñivi judío cuu
ndo a inga tucu ñivi cuu ndo. Ña
cua saxini ca ndo a satiñu cuatu
ndo a iyo ndo tacan ni. Ña cua
saxini ca ndo a ra rai cuu ndo a
ñi ñahan cuu ndo. Ña cua saxini
ca ndo chacan, vati ini ñivi cuu
ndihi ndo, vati iyo ndo chi ra Cristo.
29 Maan ndo cuu ñivi ndicha ra
Abraham, vati chi ra Cristo cuu ndo.
Chacan cuu cha cua savaha tahan
ra Ndioo chi ndo cuhva ni cati ra
chi ra Abraham tiempu chahnu.

4 Yuhu cua cati iin cuhva chihin
ndo ti tu cua cuvi iin ra sutu ñivi,
ta cua ndoo ndatiñu ra chi ñi, soco
ni cuati ñi, inuun iyo ñi chi ñivi cuu
musu, vati ña ta cuu tiin ñi ndatiñu
sutu ñi. Cua queta quivi cua cuindaha
ñi chi ndihi ndatiñu, soco inuun iyo
ñi cha cuati ñi. 2 Iyo ra cumi chi ñi, ta
tindee ra chi ñi nda cua nda cua queta
quivi cha ni tiso sutu ñi. 3 Tacan ni
cha ni chacoo maan yo. Nu ni quichi
quivi cha ni cuu yo sava ta cua ñi
cuati, vati ña ta coto vaha yo yoso
cuhva cua coo yo nu ñuhun ñuñivi ya.
4 Tacan ni chacoo yo, soco cha queta
quivi, ta tava tiñu ra Ndioo chi ra cuu
sehe ra. Cha ni cacu ra, ta cuu tahan
ra iin ñivi ñuñivi. Ñivi judío cuu
tahan ra, ta ni sacuinu tahan ra cuhva
cati ley chahnu can. 5 Chacan cuu cha
cua cuu tindee ra chi ñivi sacuinu
cuhva cati ley, ta cua quee ñi nu nuna.
Chacan cuu cha cundee cuu tahan yo
sava ta cua sehe Ndioo.

6 Tava tiñu ra Ndioo chi ra cuu Tati
Ndioo, vati sehe ra chihin ndo. Cha
iyo ra chihin ndo, ta cana chaa ra Tati
Ndioo chi ra Ndioo cuenda ndo ti sutu
ndo chihin ra Ndioo, cati ra. 7 Chacan
cuu cha chito ndo ti ñavi musu ni ra
cuu ndo. Sehe ra cuu ndo, ta chi maan
ndo cua cuhva ra Ndioo ndihi cha
cua cuhva ra chi sehe ra, vati sehe ra
chihin ndo vitin.

Saxini ra Paulu suhva cuenda ñivi Ndioo can

8 Nu ni quichi quivi ña ta nacoto
ndo chi ra Ndioo. Chacan cuu cha

ni sacahnu ndo chi ita niñu ndo, ta
ñavi ra Ndioo cuu chi. 9 Vitin cha
nacoto ndo chi ra Ndioo ndicha.
Vaha ca cha cua cati yu ti nacoto ra
Ndioo chi maan ndo. Chacan cuu
cha ña cua cuu saña ndo chi ra, ta
cua quihvi ndico ndo cuenda ita
niñu can. Ndahvi xaan cua cuu ndo,
tu cha tacan, vati ñahni yavi ndaa
chi, ta ña vaha cha cuni sacahnu
ndico tucu ndo chi ita niñu ndo.
10 Cuni ndo sacahnu ndo ñaan vico.
Cuni ndo sacahnu ndo ñaan quivi
cahnu. Cuni ndo sacahnu ndo ñaan
yoo a ñaan cuiya. Cuni ndo sacahnu
ndo, [vati saxini ndo ti tacan ni cua
cunda yahvi ndo iti nuun ra Ndioo].
11 Saxini yu ti coto ñahni yavi ndaa
cha ni cati tuhin tuhun Ndioo chi
ndo.
12 Yani xaa, yu cati ti na cua coo
ndico ndo nu nuna cuhva iyo yu nu
nuna, vati cha ni chacoi cuhva iyo
ndo vitin. Ñahni ndavaha ni cha
ni savaha ndo chihin yu quivi ni
chacoi chi ndo. 13 Chito ndo ti cati
tuhun xihne tuhun vaha chihin
ndo, vati cha quihin cuehe chihin
yu quivi can. 14 Ña tava ndaa ndo
chihin yu, ta ni ña cati ndo ti ña
vahi quivi cha ni chacoo tu ndoho
chihin yu. Ña ni saxini ndo, soco
quihin cuenda ndo chihin yu sava
ni ta cua quihin cuenda ñivi chi iin
ra tatun Ndioo. Quihin cuenda ndo
chihin yu sava ta cua quihin cuenda
ñivi chi ra Jesucristo. 15 Vasi ñahni
ca cha tu sii ini chi ndo. Yuhu chahi
cuenda ti cundahvi ini ndo chihin
yu, ta cuni ndo tindee xaan ndo
chihin yu. 16 Ta vitin saxini ndo ti
cuxaan ini yu chihin ndo, vati cha
cati yu cha ndicha chihin ndo.
17 Iyo ñivi cati ti cuni xaan ñi
chihin ndo, soco ña ndicha ñi. Cuni
ñi casi ñi nuun ndo, ta cua cundicu
xaan ndo chi ñi. 18 Vaha xaan cha
cua cuni ñivi chihin ndo, soco na
cua cuni ndicha ñi chihin ndo ndihi
ni quivi. Ña vaha cha cua cuni
ñi chihin ndo quivi cha iyo ni yu
chihin ndo. 19 Yani xaa, cha saxini
xaan ndico tuqui cuenda maan ndo.
Tacan ni cua saxini yu nda cua nda
quivi cua savaha ndo cuhva cuni ra
Cristo. 20 Vitin cha cuni yu cuhin nu
iyo ndo. Tacan ni cua cuu ndatuhun
vahi chihin ndo, vati ña chite yoso
cuhva iyo ndo.

Cuhva ni chacoo ña Agar chi ña Sara

21 Cua cati cachin ndo, yani xaa.
Cuni ndo sacuinu ndo cuhva cati ley
chahnu, soco ña nituni ini ndo cha
cati chi, 22 vati cha cati tutu Ndioo ti
cha ni chacoo uvi sehe ra Abraham.
Iin ra cuu sehe ña musu ña Sara,
ta iin ra cuu sehe ña Sara ñasihi
ndicha ra. 23 Cacu maan ra cuu sehe
ña musu can tacan ni, soco ra cuu
sehe ñasihi maan ra—cacu ra, vati
cha cati ra Ndioo nu ni quichi quivi
ti cua coo iin sehe ra chi ñasihi ra.
24 Iin cuhva cuu cha cati yu chihin
ndo. Iyo uvi tuhun cha iyo vaha
chi ra Ndioo cuhva cha ni chacoo
uvi ñahan can. Iyo iin tuhun can
cuenda yucu Sinaí, [vati tican chaha
ra Ndioo ley can chi ra Moisee,] ta
inga tuhun can cuu sava ta cua ña
Agar, vati mani musu cuu sehe ña.
25 Ndicha iyo ña Agar cuenda yucu
Sinaí cha iyo ñuhun Arabia, ta yucu
can cuu sava ta cua ñivi iyo ñuun
Jerusalén vitin. Musu cuu ñi, vati
ndacu ñi cuhva cati ley can. 26 Nu

nuna iyo ñivi cha iyo cuenda ñuun
Jerusalén iyo iti siqui andivi, vati
ñivi Ndioo cuu ñi. Tacan ni iyo
maan yo, vati ñivi Ndioo cuu yo.
27 Tacan cati yu, vati cha cati tutu
Ndioo cuenda ña Sara can ti:
Yoho sihi, ña ta coo sehun,
soco cua cusii ini cun.
Ña ta coo tu ndoho chihun,
soco cua ndahyu chaa cun.
Cua cana chaun,
vati cuaha xaan ca sehun cua
coo, yoho ña ndahvi.
Ña cuaha vaha sehe ña cha ni
chacoo nuun chi ra rai can
cua coo,
cati tutu Ndioo.
28 Ndioho yani xaa, iyo maan yo
cuhva cha ni chacoo ra Isaac, vati cha
ni savaha ra Ndioo cuhva cati ra nu
ni quichi quivi. Chacan cuu cha ñivi
ra chihin yo. 29 Iti chata cha ni cani
tahan ra ni cacu cuenda ñuhun ñuñivi,
ra cuu sehe ña Agar. Cani tahan ra
chi ra cacu cuenda ra Tati Ndioo, ra
cuu sehe ndicha ra Abraham. Tacan ni
tahan yo vitin, [vati chi maan yo cani
tahan ñivi cuni sacuinu ley can, ta iyo
yo cuenda ra Tati Ndioo]. 30 Cha cati
ndico tutu Ndioo ti cua tava ndaa yo
chi ña musu can chi sehe ña, vati ña
cua coo sehe ña chi sehe ñasihi maan
ra icaa ni, cati tutu Ndioo. 31 Yani xaa,
ña iyo yo cuenda ña musu can, soco
iyo yo cuenda ña cuu ñasihi maan
ra Abraham. [Ña iyo yo cuenda ley
chahnu can, soco iyo yo cuenda ra
chahnu Ndioo.]

Cua coo ñivi can nu nuna, ta tacan ni cua coo vaha ñi

5 Cha nuna vaha xaan ra Cristo
iti chi yo cuenda ley chahnu.
Chacan cuu cha na cua cundee
ini ndo, ta ña cua sacahnu ca ndo
cuhva cati ley can. Tu ñavi, cua cuu
ndico ndo musu cuenda chacan.
2 [Cua taa ndo soho ndo vitin.]
Yuhu cati chihin ndo ti tu cua
sacahnu ndo costumbre chahnu, tu
cua tahnda ñiin xini xuu ndo, ñahni
yavi ndaa cha tindee ra Cristo
chihin ndo. 3 Cati tuhun ndico tuqui
chi ndihi ñivi ti tu cua sacahnu yo
iin costumbre cha iyo cuenda ley
can, nini xaan cua sacuinu yo ndihi
tuhun cha cati maan ley can. [Tu
ña cua cundee yo sacuinu yo ndihi
chi, ña cua cuu coo vaha yo chi
ra Ndioo.] 4 Cha ni nacoo ihni ndo
chi ra Cristo, vati saxini ndo ti cua
coo vaha ndo chi ra Ndioo, [vati
cuenda cha sacuinu ndo cuhva cati
ley can]. Ñahni ca tu manini iyo
chi ndo, vati cha ni quee ndaa ndo.
5 Maan ndi ndatu vaha ndi nda cua
nda quivi cua coo vaha ndi chi ra
Ndioo, vati tindee ra Tati Ndioo, ta
chinu ini ndi chi ra Ndioo. 6 Cha iyo
yo cuenda ra Cristo Jesuu. Chacan
cuu cha ñahni yavi ndaa costumbre
chahnu can. Masi cua sacahnu yo
costumbre, masi ña cua sacahnu
yo chi chi, soco ñahni yavi ndaa
chacan. Ni vii chinu ini yo chi ra
Cristo, ta chacan cuu cha cua cuni
mani yo chi tahan yo.
7 Vaha xaan cuhva cha ni cuahan
ndo, soco iyo ñivi sandusaca chihin
ndo, ta ña tasoho ca ndo cha
ndicha. 8 Ñavi ra Ndioo cuu ra cati
tacan, vati maan ra cha ni nacachi
chi ndo. 9 [Ña cua naan ini ndo
cuhva cati ñivi, vati cati ñi ti] vasi
suhva ndixi panela quihvi yuchan,
soco chinu xico chi niniin chi, cati

ñi. [Chacan cuu cha tu cua queta
iin tuhun ni ñivi ndacu ndavaha
ni, cua sandoyo ñuhun ñi chi ndihi
ndo.] 10 Chinu ini yu chi ra chahnu,
vati ña cua saxini ndo inga tucu
tuhun. Ña chite ndaa ñivi cuu ñi
sandusaca chihin ndo, soco cua
tachi tuni ra Ndioo chi ñi.
11 Yani xaa, ni vii cani tahan ñivi
judío chihin yu, vati ña cati tuhin
ti cua sacahnu ñi costumbre maan
ñi, ta cua naan cuati ñi. Tu cua cati
tuhin tuhun can, cua ndoo ñi vaha,
vati ña cua saxini ñi cuenda cha
ni chihi ra Cristo nu cruu cuenda
maan ñi. 12 Ta ñivi sandusaca chi
ndo—vaha xaan tu cua ndoyo
ñuhun cuii ñi.
13 Yani xaa, cha cati ra Ndioo ti
maan ndo cua ndoo nu nuna, soco
ña cua nducu ndo cuhva cha cua
savaha ndo ndavaha ni, vati cha iyo
ndo nu nuna. Ña cua savaha ndo
ndavaha ni, soco cua tindee ndo chi
ñivi tahan ndo, vati cua cuni mani
ndo chi ñi. 14 Tacan ni cua savaha
ndo, vati tu cua cuni mani ndo chi
tahan ndo, cua sacuinu ndo cha cuu
ley ndicha ra Ndioo. Chehe cuu cha
cua savaha ndo. Cua cuni mani ndo
chi tahan ndo cuhva cuni ndo suvi
ni chi maan ndo. 15 Tu cua cuxaan
ini ndo chi tahan ndo, tu cua
ndusoo ndo chi ñi, cua saha ndo
cuenda, coto cua ndoyo ñuhun ndo
chi ñivi tahan ndo.

Cuhva iyo ñivi ñuñivi, ta cuhva iyo ñivi Ndioo

16 Yuhu cati ti na cua savaha ndo
cuhva cuni ra Tati Ndioo, ta ña
cua savaha ndo ndavaha ni cuhva
cuni maan ndo. 17 Tu cua savaha
ndo cuhva cuni maan ndo, ña cua
cuu savaha ndo cuhva cuni ra Tati
Ndioo. Tu cua savaha ndo cuhva
cuni ra Tati Ndioo, ña cua savaha
ndo cuhva cuni maan ndo. Ña cua
cuu nduinuun ndo, tu cha tacan.
Chacan cuu cha ña cuu savaha
ndo cuhva cuni maan ndo. 18 Tu
cua savaha ndo cuhva cuni ra Tati
Ndioo, ña cua coo ca ndo cuenda
ley chahnu can.
19 Chito ndihi ñivi ñaan cha cuu
cha ndavaha ni ndacu ñivi. Iyo
ñi ndavaha ni chi tahan ñi inga
chiyo. Mani ndavaha ni can cuni
ñi savaha ñi. Nducu xaan ñi cuhva
cha coo ñi ndavaha ni chi tahan ñi.
20 Sacahnu ñi ita niñu. Satasi ñi chi
tahan ñi. Cuxaan ini ñi chi tahan
ñi. Cahan yuhu ñi chi tahan ñi.
Ndusoo cuni ñi ndehe ñi chi tahan
ñi. Yatin xaan ini ñi. Cuni ñi suvi
ni chi maan ñi. Ña nduinuun ñi.
Sandusaca ñi. 21 Tahñu cuni anima
ñi. Chahni ñi chi tahan ñi. Mani
cha coho ñi cuni ñi. Cuni xaan ñi
caca cuu ñi nu iyo ndixi, ta cuaha
xaan ca cha ndacu ñi. Cua cati
ndico tuqui cuhva cati yu chihin
ndo nu quichi quivi. Tu tacan ni
cua savaha ndo, ña cua coo vaha
ndo chi ra Ndioo nu cua cundaca
ñahan ra.
22 Chehe cuu cha cua savaha
ndo, vati iyo ra Tati Ndioo chi
ndo. Cua cuni mani ndo chi ñivi
tahan ndo. Cua cusii ini ndo. Cua
coo taxin anima ndo. Cua cundee
ini ndo. Cua coo vaha ndo chi
tahan ndo. Cua savaha ndo cha
vaha. Cua savaha ndo cha ndicha
chi tahan ndo. 23 Cua coo masu ini
ndo. Cua sandee ini ndo. Tu tacan

ni cua savaha ndo, cua sacuinu
ndo cuhva cati ley ndicha ra Ndioo.
24 Chacan cuu cha ña ndacu ca ñivi
Cristo cuhva cuni maan ñi. Ña cua
savaha ca ñi ndavaha ni, ta ni ña
cua saxini ca ñi chi chi. 25 Na cua
savaha yo cuhva cuni ra Tati Ndioo,
vati cha iyo vaha yo chi ra. 26 Ña
cua ndurai yo. Ña cua sandusaca yo
chi tahan yo, ta ni ña cua ndutahñu
anima yo ndehe yo chi tahan yo.

Cua tindee ñivi can chi ñivi tahan ñi

6 Yani xaa, tu cua ndehe ndo
cha ndacu ra yani yo ñi tahan
yo iin ndavaha ni, cua tindee ndo
chi ñi cha cuenda ra Ndioo, vati iyo
vaha ra Tati Ndioo chihin ndo. Cua
cahan vii ndo chi ñi, soco cua saha
vaha ndo cuenda, coto cua savaha
tahan ndo ndavaha ni can. Tu cua
tindee ndo chi yani yo chi tahan yo,
cua coso vaha ndico anima ñi. 2 Cua
tindee ndo chi ñivi tahan ndo, ta
tacan ni cua sacuinu ndo cha cuu
ley ni tiso ra Cristo.
3 Tu cua saxini ndo ti cahnu xaan
ñivi cuu ndo, ta ña ndicha, cua
sandahyu ñahan ndo suvi ni chi
maan ndo. 4 Ta iin ta iin ndo cua
ndehe ndo a vaha cha ndacu ndo a
ña vaha. Tu cua quee vaha ndo, cua
ndoo ndo vaha cha cuenda maan
ndo, ta ña cua cahan ndo siqui
tahan ndo. 5 Tacan ni ndihi ndo cua
saha ndo cuenda cha cuu chi maan
ndo.
6 Na cua tindee tahan ndo chi ñivi
sacuaha tuhun Ndioo chi ndo, ta
tacan sa cua coo tahan cha vaha
chi ñi.
7 Ña cua sandahyu ñahan ndo chi
ndo. Ña cua cuu sacateni ndo chi ra
Ndioo. Cua coo cha vaha chi yo, tu
mani cha vaha cua savaha yo. Tu
cua savaha yo ndavaha ni, ña cua
coo cha vaha chihin yo. 8 Tu cua
savaha yo cuhva cuni maan yo, cua
ndoyo ñuhun yo. Tu cua savaha yo
cuhva cuni ra Tati Ndioo, cua coo
ndito yo chi ra Ndioo ndihi ni quivi
ndihi ni tiempu. 9 Na ña cua saña
yo cha ndacu yo cha vaha, vati cua
queta quivi cha cua cunda yahvi yo,
tu cua cundee ini yo. 10 Chacan cuu
cha cua nducu yo cuhva cha cua
savaha yo cha vaha chi ndihi ñivi
yoso cuhva cuu chi yo, soco cua
nducu xaan ca yo cuhva cha cua
savaha yo cha vaha chi ñivi chinu
ini chi ra Cristo.

Cua sacuenda ñivi can chi ñi

11 Ndehe ndo ti nahnu xaan letra
ni tai chihin ndo, vati tuhun ya ni
taa main. 12 Iyo ñivi cuni xaan ñi
coo vaha ñi iti nuun ñivi. Ñican cuu
ñi sanini chi ndo cha cua sacahnu
ndo costumbre. Tacan ni savaha ñi,
vati ña cuni ñi ndehe ñi tu ndoho,
ta cati ñi ti cha ni chihi ra Cristo
cuenda cuati yo nu cruu. 13 Ta
ñivi sacahnu costumbre can—ña
sacuinu ñi cuhva cati ley chahnu.
Cuni ñi cha cua sacahnu tahan ndo
costumbre. Chacan cuu cha cua
ndurai ñi, tu cua coo tahan seña
cuñu ndo cuenda chacan, 14 soco ña
tuhva main cahan rai yu. Cusii ini
yu, vati chihi ra chahnu Jesucristo
nu cruu cuenda yo. Chacan cuu cha
ña saxini que ñaan cha cuu cha
iyo nu ñuhun ñuñivi ya. Ña cuni
que chacan. 15 Ñahni yavi ndaa cha
sacahnu yo costumbre can, ta ni
ñahni yavi ndaa cha ña sacahnu

yo chi chi, vati ña iyo yo cuenda
chacan. Iyo yo cuenda ra Cristo
Jesuu, ta iyo yavi ndaa ndicha cha
ni nduchaa anima yo. **16** Ndihi ñivi
sacuinu cuhva cati yu vitin—na
cua coo taxin anima ñi. Na cua
cundahvi ini ra Ndioo chi ñi chi
ndihi ca ñivi sacahnu ndicha chi ra.
17 Na ña cua cuhva ca ñivi tu
ndoho chihin yu nu cuahan quivi,
vati iyo seña cuñu yu, vati ni ndehi
tu ndoho cha cuenda ra Jesuu.
18 Yani xaa, na cua savaha ra
chahnu Jesucristo tu manini
chihin ndo. Na cua cuu chi tacan
ni.

TUTU CHA NI TAA RA CHAHNU PAULU CHI ÑIVI NDIOO IYO ÑUUN EFESO

Taa ra Paulu tutu ya chi ñivi Ndioo iyo ñuun Efeso

1 Yuhu ra Paulu taa tutu ya chihin ndo, ta tatun ra Jesucristo cui, vati tacan ni cuni ra Ndioo. Tachi yu tutu ya chi ndioho. Ñivi Ndioo iyo ñuun Efeso cuu ndo, ta chinu ini ndo chi ra Cristo Jesuu. [2]Na cua savaha ra Ndioo sutu yo tu manini chihin ndo, ta na cua cuhva ra cha cua coo taxin anima ndo. Chacan ni na cua savaha tahan ra chahnu Jesucristo chihin ndo.

Savaha xaan ra Cristo tu manini

[3]Na cua sacahnu yo chi ra Ndioo, ta sutu ra chahnu Jesucristo cuu ra. Cha ni savaha xaan ra tu manini chi yo, vati iyo ra Cristo chi yo, ta ndihi cuii tu manini cha iyo cuenda iti siqui andivi savaha ra chi yo. [4]Ta ni cuhva savaha ra tu manini chihin yo nu quichi quivi, vati ña ta quetuvi ñuhun ñuñivi ya, ta ni nacachi ra chihin yo. Chacan cuu cha chito ra ti cua coo ii yo, ta ñahni cuati cua coo chi yo. [5]Cuni xaan ra chi yo. Tacan ni saxini ra iti chata ti cua savaha ra cha cua cuu yo sehe ra, vati chacan ni cua savaha ra Jesucristo. Chacan ni savaha ra, vati tacan ni cuni ra, ta cua cusii ini ra. [6]Chacan cuu cha sacahnu yo chihin ra, vati iyo xaan tu manini chi ra. Cha savaha xaan ra tu manini chi yo, vati iyo ra cuu sehe ra chihin yo, ta cuni xaan ra chihin ra. [7]Maan ra cuu ra sanaan cuati yo, vati chacan ni chati ra niñi ra, ta ni chihi ra. Cha cucahnu ini ra cuati ni savaha yo, vati cahnu xaan tu manini savaha ra chi yo. [8]Cha savaha xaan ra tu manini chi yo, vati chaha ra cha chini tuni chi yo, ta chaha ra cha cua cutuni vaha ini yo. [9]Cha sacoto ra chi yo ñaan cha cuu cha cuni ra, ta ña chito yo cuhva cuni ra nu ni quichi quivi. Chacan sacoto ra, vati cuhva cuni maan ra cha cua savaha ra Cristo cuu chi, ta cua cusii ini ra. [10]Cua queta quivi cuhva cha ni tiso ra Ndioo, ta cua savaha ra cuhva ni saxini ra nu quichi quivi. Tacan cuu, ta cua cundaca ñahan ra Cristo chi ndihi cuii cha iyo nu ñuhun ñuñivi, ta ta ni cuhva cua cundaca ñahan ra chi ndihi cuii cha iyo iti siqui andivi.

[11]Iyo ra Cristo chi maan yo. Tacan ni nacachi ra Ndioo chi yo, [ta

cua coo vaha yo chi ra]. Chacan ni
savaha ra Ndioo ndihi cuhva cuni
ra, ta maan ra savaha cuhva ni
saxini xihna ra cha cua savaha ra.
12 Chacan cuu cha chinu ini yo chi
ra Cristo nu quichi quivi. Chacan
cuu cha sacahnu yo chi ra, vati cha
cahnu xaan rai cuu ra. 13 Cuenda
maan ra chini soho ndo tuhun
ndicha tuhun vaha yoso cuhva
cua nduvaha anima ndo, ta chinu
ini ndo chi ra. Tacan ni quichi ra
Tati Ndioo chi ndo cuhva ni cati ra
Ndioo nu ni quichi quivi. 14 Chacan
cuu cha chito yo ti cua coo vaha
yo chi ra Ndioo nu cuahan quivi.
Tacan cua coo ra Tati Ndioo chi
yo nda cua nda quivi cua coo cuii
yo chi ra Ndioo. Chacan cuu cha
sacahnu yo chi ra, vati cha cahnu
xaan rai cuu ra.

Cahan ndahvi ra Paulu chi ra Ndioo ti na cua cuhva ra cha chini tuni chi ñivi Ndioo

15-16 Ña sañe cha chahi tiahvi
ndioo chi ra Ndioo cuenda maan
ndo. Chahi tiahvi ndioo chi ra, vati
chini sohi ti chinu ini ndo chi ra
chahnu Jesuu, ta cuni mani ndo
chi ndihi ñivi Ndioo. Ñuhun ini yu
chihin ndo, ta cahan ndahvi yu chi
ra Ndioo 17 ti na cua cuhva ra Ndioo
sutu yo cha chini tuni chi ndo, ta
na cua coo vaha ra Tati Ndioo chi
ndo. Tacan ni cua nacoto vaha ndo
chi ra Ndioo cahnu, ta maan ra cuu
sutu ra chahnu Jesucristo. 18 Tacan
ni cua cutuni ini ndo. Chacan cuu
cha cua coto ndo ñacu ndatu ndo
chi ra ni nacachi chi ndo. Cua coto
ndo ti cha cahnu xaan cuu cha cua
savaha ra Ndioo chi maan yo, ta
ñivi ra cuu yo. 19 Cua coto ndo ti
cahnu xaan cuu tu ndee ini cha
chaha xaan ra chihin yo, ta ñivi
chinu ini chi ra cuu yo. 20 Tacan
ni, ta cua ndehe yo ti cahnu xaan
iyo tu ndee ini chi ra, vati chaha ra
tu ndee ini chi ra Cristo, ta natacu
ndico ra tañu ñivi ndii, [ta chaha
ra Ndioo ndatu chi ra,] vati chaha
ra cha cua cunda ra Cristo chiyo
ndaha cuaha ra iti siqui andivi.
21 Iyo ndatu chi ndihi ra tatun
Ndioo chi ndihi ra ndaca ñahan,
soco cahnu xaan ca ndatu iyo chi
ra Cristo. Cahnu xaan ca cuu maan
ra chi ndihi ñivi iyo quivi vitin chi
ndihi ñivi cua coo nu cuahan quivi.
22 Cha ni savaha ra Ndioo cha cua
cundaca ñahan ra Cristo chi ndihi
ñivi chi ndihi tatun Ndioo, ta maan
ra cuu xini chi ndihi ñivi Ndioo.
23 Ndaca ñahan ra chi ñivi ra, ta iyo
vaha ra chi ndihi ñi ndihi nu iyo ñi.

Sanduvaha ra Ndioo anima ñivi, vati cundahvi ini ra chi ñi

2 Nu ni quichi quivi cha ndoyo
ñuhun ndo cuenda ra Ndioo,
vati mani ndavaha ni savaha ndo.
Mani cuati ni savaha ndo, soco
savaha ra Ndioo cha cua coo vaha
yo chi ra Cristo. 2 Cuhva ndacu
ñivi ñuñivi savaha ndo nu quichi
quivi. Savaha ndo cuhva cuni run
ndaca ñahan chi run tati cuihna,
ta maan run cuu run iyo chi ñivi
ña tasoho chi ra Ndioo. 3 Cuhva
ndacu maan ñi savaha ndihi yo
nu quichi quivi, vati cha ni savaha
yo ndavaha ni cuhva cuni maan
yo. Cha savaha yo cuhva saxini
yo, ta cha savaha yo cuhva cuni
yo. Ni chacoo yo cuhva iyo ndihi

ca ñivi ñuñivi. Chacan cuu cha cua
cuxaan ini ra Ndioo chi yo cuhva
cua cuxaan ini ra chi ndihi ca ñivi,
4 soco iyo xaan tu ndahvi ini chi
ra, vati cuni mani xaan ra chi yo.
5 Ndicha cha ni ndoyo ñuhun yo,
vati ni savaha yo cuati, soco maan
ra Ndioo savaha cha cua coo vaha
yo chi ra Cristo. Iyo tu manini chi
ra Ndioo, ta chacan ni nduvaha
anima ndo. 6 Natacu ndico ra Cristo
Jesuu. Chacan ni nduvaha anima yo,
ta cua coo tahan yo chi ra iti siqui
andivi ni savaha ra Ndioo. 7 Chacan
ni savaha ra, vati cuni ra sanahan
ra chihin yo nu cuahan quivi ti
cahnu xaan tu manini cua savaha
ra, vati cua savaha ra cha vaha chi
yo cuenda ra Cristo Jesuu. 8 Savaha
ra tu manini, ta chacan ni nduvaha
anima ndo, vati chinu ini ndo chi
ra. Ñavi cha savaha maan ndo cuu
chacan. Cha samani ra Ndioo cuu
chi. 9 Ñavi cha savaha maan yo cuu
chi, coto cua ndurai yo. 10 Chacan
cuu cha ni savaha ra Ndioo chi yo.
Savaha ra chi yo cuenda ra Cristo.
Chacan cuu cha cua savaha yo cha
vaha cuhva ni cuni ra Ndioo iti
chata nu ni quichi quivi.

Savaha ra Cristo cha cua coo taxin anima ñivi ra

11 Ña cua naan ini ndo ti inga tucu
ñivi cuu ndo nu quichi quivi. Cati
ñivi judío ti ñahni yavi ndaa ndo,
vati ña sacahnu ndo costumbre
chahnu ñi cha tahnda ñiin xini
xuu ra rai. 12 Ña cua naan ini ndo
ti quivi can ña ta cuinu ini ndo
chi ra Cristo. Ña ni cuu coo mani
ndo chi ñivi judío, ta ni ña chito
ndo ti cha iyo vaha tuhun cha cua
nduvaha anima ñivi, ta cua savaha
ra Ndioo cuhva ni cati ra nu quichi
quivi. Cha iyo ndo nu ñuhun ñuñivi,
soco ñahni cha chinu ini ndo, ta
ni ña ta nacoto ndo chi ra Ndioo.
13 Nu quichi quivi ña ta cuinu ini
ndo chi ra Ndioo, soco vitin cha
chinu ini ndo chi ra Cristo Jesuu,
vati chati ra niñi ra, ta ni chihi
ra. 14 Maan ra chaha cha ndutaxin
ndico anima yo, ta savaha ra cha
nduinuun ñivi judío chi ñivi cuu
inga tucu ñivi. Cha cuxaan ini ñivi
judío chi ñivi cuu inga tucu ñivi, ta
cuxaan ini tahan ñi chi ñivi judío
can, soco sandumani ra Cristo chi
ñi ta ñi. 15 Maan ra ni saqueta ley
chahnu cha cati tuhun ra Ndioo, ta
tacan ni sandihi ra chi chi. Chacan
cuu cha savaha ra cha nduinuun
ñivi judío chi ñivi cuu inga tucu
ñivi. Ni nduchaa anima ñi ta ñi, ta
ini ñivi cuu ñi savaha ra. Chacan
cuu cha sandutaxin ra anima ñi
ta ñi. 16 Sandumani ra chi ñi ta ñi,
ta nduinuun ñi chi ra Ndioo, vati
chihi ra Cristo iti nu cruu. Tacan
ni sandihi ra cha cuxaan ini ñi chi
tahan ñi.
17 Quichi ra Cristo, ta cati tuhun
ra ti na cua coo vii anima ndo, ta
inga tucu ñivi cuu ndo. Ta ni cuhva
cati tuhun ra ti na cua coo vii
anima ñivi cuu ñivi judío. 18 Ini ra
Tati Ndioo iyo chi ndihi yo. Chacan
cuu cha ni nuna ra Cristo iti, ta
cua cuu yaha yo iti nuun ra Ndioo
sutu yo, ta cua cuu cahan yo chi
ra. 19 Chacan cuu cha cuu amigu
ndo chi ra Ndioo, ta tahan ndo chi
ñivi Ndioo, vati chi maan ra cuu
ndo. 20 Maan yo cuu sava ta cua iin
vehe. Maan ndo cuu sava ta cua iin

nama chi, ta ra tatun Jesuu chi ra
ni cahan cuenda ra Ndioo tiempu
chahnu cuu sava ta cua chaha chi,
[vati maan ra cati tuhun chi ndo].
Ta ra Cristo Jesuu cuu sava ta cua
iin yuu iyo tutu vehe, vati maan
ra cuu xini. 21 Maan ra savaha cha
nduinuun yo, ta maan yo cuu sava
ta cua iin vehe ii cha iyo cuenda ra
chahnu. 22 Tacan ni tindee tahan
ra chi ndo. Chacan cuu cha iyo ra
Ndioo chi ndo, vati tachi ra chi ra
Tati Ndioo chi ndo.

Iyo ndatu chi ra Paulu ti cua cati tuhun ra tuhun vaha chi ñivi cuu inga tucu ñivi

3 Yuhu ra Paulu indi ve caa ya
cuenda ra Cristo Jesuu, vati
cati tuhin tuhun ra chi maan ndo,
ta inga tucu ñivi cuu ndo. 2 Chito
ndo ti ni tava tiñu ra Ndioo chihin
yu, ta cati tuhin chi ndo, vati
savaha xaan ra Ndioo tu manini
chihin yu. 3 Chito ndo ti ni chacoo
xehe tuhun Ndioo [yoso cuhva
cha cua cuinu tahan ini ñivi cuu
inga tucu ñivi chi ra Ndioo], soco
queta quivi sacoto ra chi yuhu nu
ni cahan ra chihin yu cuhva cha
ni tai chi ndo. 4 Cua sacuaha ndo
tutu ya, ta cua coto ndo ti cutuni
ini yu yoso cuhva iyo ra Cristo.
5 Iti chata ña chito ñivi, soco vitin
sacoto ra Ndioo chi ra tatun Jesuu
chi ra cahan cuenda ra yoso cuhva
iyo ra Cristo, vati iyo ra Tati Ndioo
chi yo. 6 Sacoto ra chihin yo ti cua
coo tahan ñivi cuu inga tucu ñivi
chi ra Ndioo, ta ini ñivi cuu yo.
Cua savaha tahan ra Ndioo chi ñi
cuhva ni cati ra ti cua savaha ra chi
ñivi ra cuenda ra Cristo Jesuu nu
cuahan quivi, vati cua cuinu tahan
ini ñi tuhun vaha. 7 Savaha xaan
ra Ndioo tu manini chi yu, vati iyo
xaan tu ndee ini chi ra. Chacan cuu
cha chaha ra cha cui musu ra, ta
cati tuhin tuhun vaha ra. 8 Ra luhu
xaan ca cui cuenda ñivi Ndioo, soco
chi main savaha ra tu manini cha
cua cati tuhin chi ñivi cuu inga
tucu ñivi ndihi cuhva yoso cuhva
iyo ra Cristo. 9 Savaha tahan ra cha
cua sacote chi ndihi ñivi ñaan cha
cuu cha saxini ra Ndioo, ta cua
nduvaha anima ñi. Nu quichi quivi
ña ni chaha ra Ndioo cha cua coto
ñivi, ta maan ra cuu ra savaha chi
ndihi cuii cha iyo. 10 Chacan cuu
cha vitin cua sacoto ñivi Ndioo
chi ndihi ra cuu tatun Ndioo cha
ndaca ñahan iti siqui andivi ti cha
iyo ndihi cuii cha chini tuni chi ra
Ndioo. 11 Vitin tichi quivi ya cha ni
savaha ra chahnu Jesucristo cuhva
cha ni saxini ra Ndioo iti chata.
12 Cha iyo vaha yo chi ra Jesucristo.
Chacan cuu cha ña yuhvi yo cha
cua yaha yo iti nuun ra Ndioo, ta
cua cahan yo chi ra, vati chinu
ini yo chi ra Cristo. 13 Chacan cuu
cha cati yu ti ña cua saxini ndo,
vati ndehi tu ndoho cuenda maan
ndo, vati tacan ni cua cuu ndo ñivi
cahnu xaan.

Cuni mani xaan ra Cristo chi ñivi ra

14 Chahnu chiti yu iti nuun ra sutu
yo. 15 Maan ra Ndioo chaha xini sivi
ñi chi ndihi ñivi chinu ini chi ra, ta
iyo ñi cuenda ra. 16 Cahan ndahvi
yu chihin ra ti na cua cuhva xaan
ra tu ndee ini chi ndo, vati cua
tindee ra Tati Ndioo chi ndo, vati
rai cahnu xaan cuu ra Ndioo. 17 Na

cua coo ra Cristo anima ndo, vati
chinu ini ndo chi ra. Cua coo ra chi
ndo, ta tacan ni cua cuni mani xaan
ndo chi ndihi ñivi, vati cha iyo
vaha ndo chi ra Ndioo. 18 Chacan
cuu cha cua cuu cutuni ini ndo
chi ndihi ñivi Ndioo ti cha cahnu
xaan cha cahnu xaan cuu ra Ndioo.
19 Cua coto ndo ti cuni mani xaan
ra Cristo chi ndihi ñivi. Vasi ña cua
cutuni vaha ini ndo yoso cuhva
iyo ra, soco cuni mani ra chi ndihi
ñivi. Chacan cuu cha cua coo vaha
ra Ndioo chi ndo, ta cua cuu ndo
cuhva iyo maan ra.
20 Maan ra Ndioo cuu ra cua
cuu savaha ndihi cha cua ndaca
yo chihin ra. Maan ra cua savaha
ndihi cha cua saxini yo chi anima
yo, ta cuaha xaan ca cua savaha ra,
vati chaha xaan ra tu ndee ini chi
yo. 21 Chi maan ra na cua sacahnu
ndihi ñivi ra iyo cuenda Cristo
ndihi ni quivi ndihi ni tiempu. Na
cua cuu chi tacan ni.

Sanduinuun ra Tati Ndioo chi ñivi Ndioo

4 Indi yu ve caa cuenda ra
chahnu, soco cahan ndahvi
yu chihin ndo ti na cua savaha ndo
cha vaha cuhva ndacu ñivi ra Ndioo
cha vaha, vati ni nacachi maan ra
chihin ndo. 2 Tacan ni ña cua ndurai
ndo, soco cua coo tu ndahvi ini chi
ndo. Cua sandee ini ndo chi ndo.
Cua cundee ini ndo chi ñivi tahan
ndo, vati cua cuni mani ndo chi
tahan ndo. 3 Cua nducu ndo cuhva
cha cua coo inuun ndo, vati iyo ra
Tati Ndioo chi ndo. Cua coo inuun
ndo, vati cha iyo vii anima ndo.
4 Nduinuun ndihi ñivi Ndioo, vati
iin tuhun ni ra cuu ra Tati Ndioo
iyo chi ndo. Iin tuhun ni ra cuu ra
ndatu ndo, vati tacan ni nacachi
ra Ndioo chi ndo. 5 Iin tuhun ni ra
cuu ra ndaca ñahan chi ndo. Iin
tuhun ni ra cuu ra chinu ini ndo,
ta cuenda maan ra ni chanduta
ndo. 6 Iin tuhun ni ra Ndioo iyo, ta
maan ra cuu sutu ndihi yo. Maan
ra ndaca ñahan chi ndihi ñivi ra.
Satiñu ra cuenda ndihi ñivi ra, ta
iyo ra chi ndihi ñivi ra. [Chacan
cuu cha cua coo inuun yo chi ndihi
ñivi tahan yo.]
7 Cha iyo tu manini chi ta iin ta
iin yo cuhva ni chaha ra Cristo
chi yo. 8 Chacan cuu cha cati tutu
Ndioo [cuenda ra Cristo] ti:

> Cha ndaa ra iti siqui andivi,
> ta ni chandaca ra chi ñivi cha
> sacanaan ra.

Iyo cha samani ra chi ñivi ra,
cati tutu Ndioo.
9 Cati tutu can ti cha ndaa ra
iti siqui, vati ni nuun xihna ra nu
ñuhun ñuñivi ya. 10 Nuun ra nu
ñuhun ñuñivi ya, ta ini rai cuu ra ni
ndaa iti siqui andivi, vati tacan ni
cua coo ra nini cahnu ñuhun ñuñivi.
11 Iyo tiñu cha samani ra chi ndihi
ñivi ra. Chacan cuu cha iyo ra cuu
tatun Jesuu. Iyo tahan ra cahan
cuenda ra Ndioo, ta iyo tahan ra
cati tuhun tuhun Ndioo. Iyo tahan
ra ndiso tiñu ve ñuhun, ta iyo tahan
ra maestru cuenda ra Ndioo. Ndihi
tiñu can chaha ra Ndioo chihin yo.
12 Chacan ni tindee ra chi ñivi ra,
vati tacan ni cua satiñu yo tiñu ra,
ta cua coo ca tu ndee ini chi ñivi
ra Cristo. 13 Tacan ni cua savaha ra
nda cua nda cua nduinuun ndihi
yo cha chinu ini yo chi ra cuu sehe

Ndioo, ta cha nacoto vaha yo chi ra.
Tacan ni cua coo vaha yo cuenda
ra Ndioo, ta cua cuahnu ndicha yo
nda cua nda cua coo yo cuhva iyo
ra Cristo. 14 Chacan cuu cha ña iyo
ca yo sava ni ta cua iyo ve cuati. Ña
cua saxini ca yo tuhun cha sacuaha
xaan ñivi ñuñivi. Tucu tucu sacuaha
ñi, vati sandahyu ñahan xaan ñivi
chi ñi, ta iyo xaan sacatu ñi chi
tahan ñi. 15 Ñavi tacan ni cua coo
ndo. Cua cahan yo cha ndicha, vati
cuni mani yo chi tahan yo. Tacan
ni cua cuahnu yo chi ndihi cuii
cuhva cuenda ra Cristo, ta maan ra
cuu xini. 16 Maan ra savaha cha iyo
inuun ndihi ñivi ra, ta iyo ñi icaa
ni. Tindee ñi chi tahan ñi. Tu cua
coo vaha ndihi ñi chi tahan ñi, cua
cuahnu ndihi ñi cuenda ra Jesuu, ta
cua coo ca tu ndee ini chi ñi, vati
cua cuni mani ñi chi tahan ñi.

Sanduchaa ra Cristo anima ñivi ra

17 Chehe cuu cha cua cati yu
chihin ndo. Cati tuhin chi ndo
cuenda ra chahnu ti ña cua savaha
ca ndo cuhva ndacu ñivi cuu inga
ñivi. Ñahni yavi ndaa cha saxini
ñi, 18 ta ni ña cutuni vaha ini ñi. Ña
ndacu ñi cuhva cuni ra Ndioo, vati
cha chahnda ini ñi chi ra. Chahnda
ini ñi chi ra, vati ña chito ñi, vati
ndava xaan ini ñi. 19 Ñahni ca tu
ca nuun iyo chi ñi, ta iyo ra rai
ndavaha ni chi ñi ñahan inga chiyo.
Cuni xaan ñi savaha ñi ndihi cuii
cha ndavaha ni. 20 Ñavi tacan ni
chinu ini ndo chi ra Cristo, 21 tu
cha ndicha chini soho ndo tuhun
ra, ta sacuaha ndo cuenda ra, vati
iyo cha ndicha chi ra Jesuu. 22 Cua
saña ihni ndo ndavaha ni cha ni
savaha ndo nu quichi quivi. Cha
cua ndoyo ñuhun ndo, vati savaha
ndo ndavaha ni cuhva cuni maan
ndo, ta ña cutuni ini ndo. 23 Vitin
na cua coo cha chini tuni chi ndo,
24 ta cua nduchaa anima ndo. Cua
coo ndo cuhva iyo ra Ndioo. Tacan
ni cua coo cuiti vaha ndicha ndo, ta
cua coo ii ndicha ndo.
25 Chacan cuu cha ña cua
sandahyu ñahan ca ndo. Ndihi
ndo cua cahan ndo cha ndicha chi
tahan ndo, vati ini ñivi cuu yo.
26 Tu cua nduxaan ndo, cua saha
ndo cuenda, coto cua savaha ndo
cuati. Ña cua nduxaan nahan ndo.
27 Ña cua cuhva ndo nuun cua
sandoyo ñuhun run cuihna chi ndo.
28 Ña cua suhu ca ndo, soco cua
satiñu vaha ndo, ta cua savaha ndo
cha vaha. Chacan cuu cha cua cuu
tindee ndo chi tahan ndo, tu cua
queta quivi cua cuni ñuhun ñi ñaan
cuati suhva.
29 Ña cua cahan ca ndo ndavaha
ni, soco mani cha vaha cua cahan
ndo, ta cua coo ca tu ndee ini chi
tahan ndo. Chacan cuu cha cua coo
tu manini chi ñivi tasoho cha cahan
ndo. 30 Ña cua cuhva ndo tu cuihya
ini chi ra Tati Ndioo, vati maan ra
cuu ra cua cumi chi ndo nda cua nda
quivi cua sacacu ra Ndioo chi ndo.
31 Ña cua ndusoo ca ndo. Ña cua
cuvi ca ndo tisihi. Ña cua cuxaan
ini ca ndo. Ña cua cuvaa ca ndo. Ña
cua cahan ca ndo ndavaha ni. Ña
cua savaha ca ndo ni iin ndavaha
ni. 32 Cua tindee ndo chi tahan ndo.
Cua cundahvi ini ndo chi tahan ndo.
Cua cucahnu ini ndo chi tahan ndo
cuhva cha ni cucahnu ini ra Ndioo
chi maan ndo cuenda ra Cristo.

Cuhva cua coo ñivi Ndioo

5 Cua savaha ndo cuhva ndacu
ra Ndioo, vati sehe ra chi
ndo, ta cuni xaan ra chihin ndo.
2 Cua cuni mani ndo chi ñivi tahan
ndo cuhva cuni ra Cristo chi ndo.
Chaha ra tu ndee ini cha cua cuvi
ra cuenda maan yo sava ta cua ni
chahni ñivi sana ñi iti chata, ta
samani ñi chi ri chi ra Ndioo, ta
cusii ini ra Ndioo chi ñi.
3 Ña cua coo ndo ndavaha ni chi
tahan ndo inga chiyo, ta ni ña cua
savaha ndo ndavaha ni. Ña cua
cuni ndo cha iyo chi inga ñivi, ta
ni ña cua savaha ndo chacan ni
suhva, soco cua savaha ndo cuhva
iyo cha cua savaha ñivi Ndioo. 4 Ña
cua cahan ndo ndavaha ni, ta ni
ña cua cahan tondo ndo. Ña cua
cahan cateni ndo cha ndavaha ni.
Ña vaha cha tacan, soco cua cuhva
ndo tiahvi ndioo chi ra Ndioo.
5 Cua coto vaha ndo ti ña cua cuu
coo ñivi nu cua cundaca ñahan ra
Cristo nu cua cundaca ñahan ra
Ndioo, tu cua coo ñi ndavaha ni chi
tahan ñi inga chiyo, tu cua savaha
ñi ndavaha ni, tu cua cuni ñi cha
iyo chi inga ñivi, vati chacan cuu
sava ta cua cha sacahnu ñivi chi ita
niñu. 6 Ña cua cuhva ndo cha cua
sandahyu ñahan ñivi chi ndo, vati
chacan ni cua cuxaan ini ra Ndioo
chi ñivi ña tasoho chi ra. 7 Ña cua
natahan ca ndo chi ñivi can.
8 Nu quichi quivi ni savaha ndo
ndavaha ni, soco vitin ndacu ndo
cha vaha ndicha, vati iyo ndo
cuenda ra chahnu. Cua savaha ndo
cuhva ndacu ñivi Ndioo. 9 Chacan
cuu cha cua savaha ndo cha vaha.
Cua coo cuiti vaha ndo, ta cua
savaha ndo cha ndicha. 10 Cua
nducu ndo cuhva cha cua savaha
ndo ñaan cha cuu cha cua cusii ini
ra chahnu. 11 Ña cua savaha tahan
ndo ndavaha ni cuhva ndacu ñivi
ndavaha ni, soco cua cati tuhun
ndo ti ña vaha ndacu ñi. 12 Ña cuu
cati yo ñaan ndavaha ni ndacu xehe
ñi, vati tu ca nuun cuu chi, 13 soco
cua coto ñivi ndihi cha cua savaha
yo, vati cua coo chi nu ndichin, vati
cua coto vaha ñivi ñaan cha cuu
cha ndicha. 14 Chacan cuu cha iyo
nu cati tutu Ndioo ti:

Yoho, quixi cun,
soco cua ndoyo cun.
Cua saña cun ndavaha ni ndacu
cun,
ta cua tindee ra Cristo chihun,
cati chi.

15 Cua saha vaha ndo cuenda yoso
cuhva cua coo ndo. Ña cua savaha
ndo cuhva ndacu ñivi tondo, soco
cua savaha ndo cuhva ndacu ñivi
nditi. 16 Cua nducu vaha ndo cuhva,
vati mani ndavaha ni ndacu ñivi
quivi ya. 17 Ña cua ndutondo ndo,
soco cua cutuni ini ndo ñaan cha
cuu cha cuni ra Ndioo. 18 Ña cua
coho ndo nduta xaan, vati tacan
ni cua ndoyo ñuhun ndo, soco na
cua coo vaha ra Tati Ndioo chi ndo.
19 Cua cahan ndo chi ñivi tahan ndo
cuhva iyo salmo. Cua cahan ndo
chi ñivi tahan ndo cuhva iyo yaa
Ndioo, ta cua cata ndo yaa can chi
ra chahnu chi ndihi cuii anima ndo.
20 Cua cuhva ndo tiahvi ndioo chi
ra Ndioo sutu yo ndihi ni quivi. Cua
cuhva ndo tiahvi ndioo cuenda ra
chahnu Jesucristo—masi cusii ini
ndo, masi ndahvi cuni ndo.

Cuhva cua coo ñivi Ndioo chi ñivi tahan ñi

21 Cua tasoho ndo chi ñivi tahan
ndo, vati sacahnu ndo chi ra Ndioo.
22 Cua tasoho ñi ñahan chi ra cuu
ii ñi cuhva tasoho ñi chi ra chahnu,
23 vati ndaca ñahan ra rai chi ñasihi
ra cuhva ndaca ñahan ra Cristo chi
ñivi ra, ta maan ra cuu ra sacacu
chi ñivi ra. 24 Cuhva tasoho ñivi ra
Cristo chi ra—tacan cua tasoho ñi
ñahan ndihi cha cua cati ii ñi chi ñi.
25 Cua cuni ndicha ra rai chi
ñasihi ra cuhva cuni ra Cristo chi
ñivi ra, ta maan ra chihi cuenda
ñi. 26 Chacan cuu cha sandundoo ra
anima ñivi ra, vati ni chacoo tuhun
Ndioo, ta ni chanduta ñi. 27 Chacan
cuu cha cua yaha ñivi ra iti nuun
ra, ta taqui xaan ñi cua cuu. Ñahni
cuati cua coo chi ñi, ta ni ñahni
ndavaha ni cua coo chi ñi. Ñahni
chacan cua coo chi ñi, soco cua coo
ii ñi, ta cua coo vaha ñi. 28 Tacan ni
cua cuni ra rai chi ñasihi ra cuhva
cuni ra suvi ni chi maan ra. Tu cua
cuni ra chi ñasihi ra, cua cuni ra
suvi ni chi maan ra, 29 vati ña tuhva
ñivi cuxaan ini ñi suvi ni chi maan
ñi. Cumi ñi chi ñi, ta nducu ñi cha
cua cachi ñi. Ta ni cuhva ndacu ra
Cristo chi ñivi ra. 30 Tacan ni ndacu
ra, vati chi maan ra cuu yo. 31 Cati
tutu Ndioo ti chacan cuu cha cua
nacoo ra rai chi sutu ra chi sihi ra,
ta cua coo ra chi ñasihi ra, ta cua
cuu ñi uvi tahan, cati chi. 32 Ña
cutuni vaha ini yu ñaan cha cuu
chacan, soco saxini yu ti chaha chi
cuenda yoso cuhva iyo ra Cristo
chi ñivi ra. 33 Yuhu cati ti na cua
cuni ta iin ta iin ndo chi ñasihi ndo
cuhva cuni ndo suvi ni chi maan
ndo, ta na cua sacahnu ñi ñahan
chi maan ra ii ñi.

6 Ndioho ñivi cuati, cua tasoho
ndo chi sutu ndo chi sihi ndo
cuenda ra chahnu, vati tacan vaha.
2-3 Iin tuhun cha cati tuhun ra Ndioo
cuu cha cua sacahnu ndo chi sutu
ndo chi sihi ndo. Chacan cuu cha cua
coo cha vaha chi ndo, ta nahan xaan
cua coo ndo nu ñuhun ñuñivi, cati ra
Ndioo, ta tuhun can cuu tuhun xihna
cuii cha ni cati tuhun ra Ndioo ti cua
savaha ra nu cuahan quivi.
4 Ndioho ñivi chahnu, ña cua
cuhva ndo tisihi chi sehe ndo, soco
cua sanahan vaha ndo chi ñi, ta cua
cati tuhun vaha ndo chi ñi. Tacan
ni cua sacuahnu ndo chi ñi cuenda
ra chahnu.
5 Ndioho ñivi cuu musu, cua
tasoho vaha ndo chi ra cuu chitoho
ndo ihya nu ñuhun ñuñivi ya. Cua
sacahnu ndicha ndo chi ra cuhva
sacahnu ndo chi ra Cristo. 6 Ña cua
coo ndo cuhva iyo inga ñivi. Satiñu
vaha ñi hora ndehe chitoho ñi nu
satiñu ñi, vati cuni ñi cha cua cusii
ini ra chi ñi, soco ña satiñu vaha ñi
hora cha ña ndehe ca ra. Ñavi tacan
cua satiñu ndo, soco cua satiñu
vaha ndo cuhva satiñu vaha musu
ra Cristo, vati ndacu ra cuhva cuni
ra Ndioo. 7 Cua satiñu ndo chi ndihi
cuii anima ndo, vati cua satiñu ndo
cuenda ra chahnu, ta ña cua satiñu
ndo cuenda ñivi ñuñivi. 8 Chito ndo
ti tu cua savaha ndo cha vaha, ta
ni cuhva cua savaha ra chahnu cha
vaha chi ndo—masi satiñu cuatu
ndo, masi ña satiñu cuatu ndo.
9 Ndioho ñivi cuu chitoho, ta ni
cuhva cua savaha ndo cha vaha chi

musu ndo. Ña cua sayuhvi ca ndo
chi ñivi cuu musu ndo, vati chito
ndo ti iyo tucu chitoho maan ndo
iti siqui andivi. Ini ra cuu chitoho
maan ñi, ta inuun ni cua tachi tuni
ra chi ndihi ñivi.

Cuhva cua cani tahan ñivi Ndioo chi run cuihna

10 Cua cundee ndo cuenda ra
chahnu, vati iyo xaan tu ndee ini
chi ra. 11 Cua cumi vaha ndo suvi ni
chi maan ndo cuhva cumi vaha ra
sandaru suvi ni chi maan ra, vati
tacan ni cuni ra Ndioo. Chacan cuu
cha cua cuu cundee ini ndo cha cua
cuni savaha run cuihna chi ndo.
12 Tacan ni cua coo ndo, vati ña cua
cani tahan yo chi ñivi, soco cua
cani tahan yo chi run tati cuihna.
Cua cani tahan yo chi run ndaca
ñahan chi ñivi ndacu ndavaha ni
nu ñuhun ñuñivi ya, ta cua cani
tahan yo chi run ndacu ndavaha
ni iti siqui andivi. Chi rucan cua
cani tahan yo. 13 Chacan cuu cha
cua cumi ndo chi ndo chi ndihi cha
cua cuhva ra Ndioo chi ndo cuhva
cumi ra sandaru suvi ni chi maan
ra. Chacan cuu cha cua cuu cundee
ndo quivi cua cani tahan ndo chi
run ndacu ndavaha ni. Cua cumi
vaha ndo chi ndo, ta cua cundee ini
ndo. 14 Cua cundee ndo, vati chito
ndo cha ndicha. Chacan cuu sava
ta cua ñiin chuhni vaha ra sandaru
tichi ra, [vati cha xihna cuii savaha
ra chacan, ta sa cua cuu cani tahan
ra]. Cua coo cuiti vaha ndo. Chacan
cuu sava ta cua iin caa chasi ra
sandaru pechu ra, [vati chacan cua
sacacu chi ra]. 15 Cua cati tuhun
ndo tuhun vaha yoso cuhva cua
coo taxin anima ñivi. Chacan cuu
sava ta cua ndichan ndaa chaha
ra sandaru, [vati tacan ni cua cuu
caca vaha ra]. 16 Ta vii ca cua cuinu
vaha xaan ini ndo chi ra Ndioo.
Chacan cuu cha cua cuu cundee
ndo ndihi tu ndoho cha cua savaha
run cuihna chi ndo. Chacan cuu
sava ta cua iin caa naan ra sandaru,
ta chasi ra nu cua quichi nduva.
17 Cua cacu ndo nu iyo cha ndavaha
ni. Chacan cuu sava ta cua iin caa
indi xini ra sandaru, [vati cumi chi
xini ra]. Cua cati tuhun ndo tuhun
Ndioo. Chacan cuu sava ta cua iin
machete cha chaha ra Tati Ndioo
chi ndo, [vati chi chacan cua cani
tahan ndo]. 18 Ndihi ni quivi cua
cahan ndahvi ndo chi ra Ndioo. Cua
cahan ndo chi ra, vati cua tindee ra
Tati Ndioo. Tacan ni cua sacuenda
vaha ndo chi ndo. Cua cundee vaha
ini ndo, ta cua cahan ndahvi ndo
chi ra Ndioo cuenda ñivi ra. 19 Na
cua cahan tahan ndo cuenda yuhu.
Cua cati ndo ti na cua cuhva ra
Ndioo cha chini tuni chi yu, ta cua
cuu cati tuhin tuhun ra. Chacan
cuu cha ña cua cuyuhvi yu cati
tuhin ñaan cha cuu tuhun vaha ra.
20 Chacan cuu cha ndai ve caa vitin,
soco ni tava tiñu ra Ndioo chihin
yu. Cua cahan ndahvi ndo chihin
ra ti na ña cua cuyuhvi yu, soco na
cua cati tuhin tuhun ra cuhva cuni
maan ra.

Tuhun cha cua saña tahan ra Paulu

21 Cha cuahan ra Tíquico yani
yo, ta musu vaha ra Ndioo cuu ra.
Maan ra cua sacoto chi ndo yoso
cuhva iye. Chacan cuu cha cua coto
ndo ñaan cha cuu cha ndacu yu

ihya. 22 Chacan cuu cha tachi yu chi
ra nu iyo ndo, ta cua coto ndo yoso
cuhva iyo ndi, ta cua cuhva ra tu
ndee ini chi ndo.
23 Na cua savaha ra Ndioo sutu
yo cha cua coo vii anima ndo
chi ndihi ra yani yo chi ndihi ñi
cuhva yo. Na cua savaha ra Ndioo
cha cua cuni mani ndo chi ñivi
tahan ndo, ta cua cuinu vaha ini
ndo. Ta ni cuhva na cua savaha
tahan ra chahnu Jesucristo. 24 Na
cua savaha tahan ra ta ra tu
manini chi ndihi ñivi cuni chi ra
chahnu Jesucristo. Tacan ni cua
coo ndito ñi chi ra ndihi ni quivi
ndihi ni tiempu. Na cua cuu chi
tacan ni.

TUTU CHA NI TAA RA CHAHNU PAULU CHI ÑIVI NDIOO IYO ÑUUN FILIPO

Indi ra Paulu ve caa, ta taa ra tutu ya chi ñivi Ndioo iyo ñuun Filipo

1 Yuhu ra Paulu chi ra Timoteo
taa tutu ya chihin ndo, ta
musu ra Jesucristo cuu ndi. Tachi
ndi tutu ya chihin ra ndiso tiñu ra
Ndioo iyo ñuun Filipo chihin ndihi
ndo, ta ñivi Cristo Jesuu iyo tican
cuu ndo. 2 Na cua savaha ra Ndioo
sutu yo tu manini chihin ndo, ta
na cua savaha tahan ra cha cua
coo taxin anima ndo. Ndihi chacan
na cua savaha tahan ra chahnu
Jesucristo chihin ndo.

Cahan ndahvi ra Paulu chi ra Ndioo cuenda ñivi can

3 Ndihi ni hora cha ñuhun ini yu
chihin ndo chahi iin tiahvi ndioo
chi ra Ndioo. 4 Cusii ini yu cuenda
maan ndo ndihi ni hora cahin chi
ra Ndioo. 5 Chahi tiahvi ndioo chi
ra Ndioo, vati tindee tahan ndo cha
cati tuhun tahan ndo tuhun Ndioo.
Chacan cuu cha chini soho ñivi tuhun
vaha nda quivi ni chinu ini ndo xihna
cuii nda cua nda vitin. 6 Chito vahi ti
cha quechaha savaha ra Ndioo cha
vaha chihin ndo, ta ni cua tindee ra
chihin ndo nda cua nda quivi cua
quichi ndico ra Jesucristo. 7 Vaha cha
tacan ni saxini yu chihin ndo, vati
cuni xain chi ndo. Tacan ni cuni yu
chihin ndo, vati iyo tahan tu manini
chi ndihi ndo. Tacan ni tindee ndo
chihin yu, ta ndai ve caa ya vitin, ta
tacan ni tindee tahan ndo chihin yu,
ta yahi nu ra cumi tiñu, ta cati ndique
yoso cuhva iye. Chaha vahi cuenda
chi ra yoso cuhva iyo tuhun vaha.
8 Chito maan ra Ndioo ti cuni xain
chi ndihi ndo. Cuni yu chihin ndo
cuhva cuni ra Cristo chi ndo. 9 Cahan
ndahvi yu chi ra Ndioo ti cua coto
vaha ca ndo yoso cuhva iyo ra Ndioo,
ta cua coo ca cha chini tuni chi ndo.
Tacan ni cua cuni mani ca ndo chi
ndihi ñivi tahan ndo. 10 Chacan cuu
cha cua coto ndo ñaan cha cuu cha
vaha ca. Chacan cuu cha cua coo
vaha ndo, ta ñahni cuati ndo cua coo
quivi cua quichi ra Cristo. 11 Tacan ni
cua savaha ndo cha vaha ndicha, vati
tindee ra Jesucristo chi ndo. Tacan ni
cua sacahnu ndo chi ra Ndioo, ta cua
cati ndo ti cha cahnu xaan rai cuu ra.

Cati ra Paulu ti cua coo ra chi ra Cristo

12 Yani xaa, cuni sacote chi ndo
ti vaha xaan cha cuahan tasoho

ñivi tuhun vaha yoso cuhva iyo
ra Cristo, vati tahin tu ndoho ya.
13 Chacan cuu cha chito ndihi ra
sandaru inda naan chi ra cumi tiñu
chi ndihi ca ñivi iyo ihya. Chito ra
ta ra ti cha indi yu ve caa, vati iye
cuenda ra Cristo. 14 Tuvi ra yani yo
chinu vaha ini ra chi ra chahnu,
vati ndai ve caa ya, ta ña yuhvi ra
cati tuhun xaan ca ra tuhun Ndioo.
15 Ndicha ti iyo ra cati tuhun yoso
cuhva iyo ra Cristo, vati tahñu
cuni anima ra, vati cua ndusaca
cuni ra, soco iyo tahan inga ra cati
tuhun vaha ra, vati saxini vaha
ra. 16-17 Cati tuhun racan, vati cuni
mani ra chihin yu. Chito ra ti tiso
ra Ndioo tiñu chihin yu. Chacan
cuu cha cati ndico yu chi ra cumi
tiñu yoso cuhva iyo tuhun vaha
cha cua nduvaha anima ñivi. Inga
ra cati tuhun ra tuhun Cristo, vati
cuni ra cha cua cuinda naan ñivi
chi ra. Ña ndicha ra, vati saxini ra
cha cua savaha ra tu ndoho chihin
yu cha indi yu ve caa ya. 18 Tacan
ni savaha ra, soco ña saxini yu, vati
chi ndihi cuii cuhva chini soho
ñivi yoso cuhva iyo ra Cristo—masi
cati tuhun ra cha ndicha ra, masi
cati tuhun ra cha ña ndicha ra. Chi
ndihi cuii cuhva cusii ini yu, vati
cati tuhun ra tuhun Ndioo.
19 Cua cusii ini yu, vati chito yu
ti cua quee vahi cuenda ra chahnu,
vati cua cahan ndahvi ndo chi ra
Ndioo cuenda yu, ta cua tindee
vaha ra Tati ra Jesucristo chihin
yu. 20 Cua quee vahi cuhva saxini
yu. Cuni yu cha ña cua coo tu ca
nuun chihin yu ni suhva, soco
cuni yu sacahnu yu chi ra Cristo
vitin cuhva ni sacahnu yu chi ra
nu quichi quivi, vati ña yuhvi yu
sacahnu yu chihin ra. Cua sacahnu
i chihin ra, tu ni vii cua coo ndito
yu. Ta ni cuhva cua sacahnu i chi
ra, tu cua cuvi yu. 21 Tacan cati yu,
vati tu ña cua cuvi yu, cua satiñu
yu cuenda ra Cristo, ta tu cua cuvi
yu, vaha xaan ca cua coi, [vati cua
coo cuii yu chihin ra]. 22 Tu ña cua
cuvi yu, tacan ni cua satiñu yu
cuenda ra chahnu, ta cua cuinu
ini ñivi chi ra, soco ña chite a cuni
yu cuvi yu a ña cuni yu cuvi yu.
23 Saxini xain, soco ña nihin vahi
cuhva. Cuni xain cuvi yu, vati
tacan ni cua coi chi ra Cristo, ta
vaha xaan ca chacan, 24 soco vasi
ña cua cuvi yu, vati chini ñuhun
ndo chihin yu. 25 Chito vahi ti tacan
cuu chi. Chite ti cua ndoi chi ndihi
ndo. Chacan cuu cha cua tindei chi
ndo. Tacan ni, ta cua cuinu vaha ca
ini ndo chi ra Ndioo, ta cua cusii
ca ini ndo. 26 Chacan cuu cha vaha
xaan ca cua coo ndo chi ra Cristo
Jesuu. Cua cusii ini ndo chi ra, vati
cua queta ndico tuqui nuun iyo ndo.
27 Cua saha ndo cuenda chi ndo.
Tacan ni cua savaha ndo cuhva
iyo tuhun vaha cha ni savaha ra
Cristo. Chacan cuu cha cua queta
tuhun nuin yoso cuhva iyo ndo—
vasi cua quete nuun iyo ndo tican,
vasi ña cua cundee quete, soco
cua queta tuhun nuin. Chite ti cua
queta tuhun ti cha iyo inuun ndo,
ta inuun inuun satiñu tahan ndo.
Tacan cua cuinu ini ñivi tuhun
vaha yoso cuhva cua nduvaha
anima ñi, 28 ta ña cua cuu sayuhvi
ñivi cuxaan ini chihin ndo. Tacan
ni cua coto ñi ti cua ndoyo ñuhun
maan ñi cuenda ra Ndioo, ta cua

coo vaha ndo chi ra. Tacan ni cua
savaha ra Ndioo, [29]vati chaha
ra Ndioo tu ndee ini chi ndo cha
chinu ini ndo chi ra Cristo, soco
ñavi tacan ni. Chaha tahan ra tu
ndee ini chi ndo cha cua ndehe
tahan ndo tu ndoho cuenda ra
Cristo. [30]Cua ndehe tahan ndo tu
ndoho cha ni ndehe ndo cha tahin
nu quichi quivi, ta cua ndehe tahan
ndo tu ndoho cha chini soho ndo
cha tahin vitin.

Cha ni ndehe ra Cristo tu ndoho, soco cahnu xaan rai cuu ra

2 [1-2]Na cua saxini vaha ndo, ta
na cua cuni mani ndo chi
ndihi ñivi tahan ndo cuhva cuni
mani yu chihin ñi. Na cua coo
inuun ndo, ta ini tuhun cua saxini
ndo. Tacan ni cua cusii ini yu
chihin ndo, vati iyo tu ndahvi ini
chi ra Cristo. Iyo tu ndahvi ini, vati
cuni mani yo chi ndihi ñivi tahan
yo. Iyo ra Tati Ndioo chi yo, ta iyo
tahan tu ndahvi ini chi yo. [3]Ña cua
savaha ndo cuhva cuni maan ndo.
Ña cua ndurai ndo, soco cua saxini
vaha ndo ti iyo ca yavi ndaa chi
ñivi tahan ndo. Tacan ni cua coo
masu ndo. [4]Ta iin ta iin ndo cua
saha ndo cuenda cha iyo chi maan
ndo, soco cua saha vaha tahan ndo
cuenda cha iyo chi tahan ndo.
[5]Na cua saxini ndo cuhva
saxini ra Cristo Jesuu. [6]Cuhva
iyo ra Ndioo ni chacoo tahan ra
Jesucristo. Cha ni chacoo inuun
ra chi ra Ndioo, soco ña saxini ra
Jesucristo ti cua coo inuun ra chi
ra, vati ña rai cuni ra. [7]Ni chahnda
ini ra, ta cuu ra sava ta cua iin
musu ra Ndioo, ta ni cuu tahan
ra iin ñivi ñuñivi. Ndehe ñivi ti
rai ñuñivi cuu tahan ra, [8]soco ña
rai cuni ra, ta tasoho ra cuhva
cati ra Ndioo. Chacan cuu cha ni
chihi ra. Chihi ra, vati taa ñivi chi
ra nu cruu. [9]Chacan cuu cha cuu
ra Jesuu iin rai cahnu savaha ra
Ndioo. Cahnu xaan ca sivi maan
ra chaha ra Ndioo, ta ñavi ca sa
sivi ñivi. [10]Chacan cuu cha cua
sacahnu ndihi ñivi chi ra Jesuu.
Cua sacahnu ra tatun Ndioo iyo iti
siqui chi ra, ta cua sacahnu tahan
ñivi iyo nu ñuhun ñuñivi chi ra.
Tacan, ta cua sacahnu tahan run
tati cuihna chi ra. [11]Cua cati ndihi
ñivi ti ra chahnu Jesucristo cuu ra
ndaca ñahan chi yo, ta chacan cuu
cha cua sacahnu ñi chi ra Ndioo
sutu yo.

Sava ta cua ñuhun ndichin cuu ñivi Ndioo

[12]Yani xaa, ndihi hora cha ni
tasoho ndo cha cati yu quivi cha
ni vii iye chi ndo. Na cua tasoho
vaha xaan ca ndo vitin—masi ña
iye chi ndo. Cua sacahnu ndo chi ra
Ndioo, ta cua saxini vaha ndo chi
ra. Tacan ni cua coto ndo ti cua coo
vaha ndo chi ra Ndioo. [13]Chacan
cua coto ndo, vati ra Ndioo cuu ra
cha iyo chihin ndo. Chacan cuu
cha cua cuni ndo savaha ndo cuhva
cuni ra, ta cua cundee savaha ndo
cha vaha cha cuni ra.
[14]Ña cua cahan xaan ndo chi ñivi
tahan ndo, ta ni ña cua cahan yuhu
ndo. Tacan ni cua savaha vii ndo
ndihi cha cua savaha ndo. [15]Chacan
cuu cha ña cua coo cuati chi ndo, ta
ndoo ndoo cua coo anima ndo. Ñivi
Ndioo cuu ndo, ta ndoo xaan iyo

anima ndo. Iyo ndo nuun iyo ñivi
ndacu ndavaha ni, ta cha ndoyo
ñuhun ñi. Iyo ndo chi ñi, ta sava
ta cua iin ñuhun ndichin cuu ndo
ñuhun ñuñivi ya, vati cua ndehe
ñi yoso cuhva iyo ndo, vati iyo
vaha xaan ndo. 16 Cua cuinu vaha
ini ndo tuhun Ndioo. Tacan sa cua
coo ndito ndo chi ra Ndioo. Chacan
cuu cha ña cua cucahan nuin quivi
cua tachi tuni ra Cristo chi ñivi.
Ña cua cucahan nuin, vati iyo yavi
ndaa cha ni satiñu i chihin ndo, ta
iyo yavi ndaa cha cati tuhin chi
ndo. 17 Chinu ini ndo chi ra Ndioo.
Chacan cuu cha iyo cha samani ndo
chi ra, ta satiñu ndo tiñu ra. Tu cua
cuvi yu, cua coo tu ndee ini chi
maan ndo. Tu tacan cuu chi, cua
cusii ini yu, ta cuni yu cha ndihi
ndo cua cusii ini tahan ndo. 18 Ta
ni cuhva na cua cusii ini tahan ndo,
ta tacan ni cusii ini ndo chihin yu
icaa ni.

Cua cuhun ra Timoteo chi ra Epafrodito

19 Tu cua cuhva ra chahnu Jesuu,
yatin xaan cua tachi yu chi ra
Timoteo nu iyo ndo. Chacan cuu
cha cua coo tu ndee ini chihin
yu, vati tacan ni cua coto ndique
yoso cuhva iyo ndo. 20 Iin tuhun
maan ra Timoteo saxini cuhva
saxini yu, ta cuni ndicha ra cha
cua coo vaha ndo, 21 vati ndihi ca
ñivi savaha cuhva cuni maan ñi.
Ña savaha ñi cuhva cuni ra Cristo
Jesuu. 22 Cha chito ndo yoso cuhva
iyo ra Timoteo, vati chito ndo ti cha
satiñu ra chihin yu cuhva satiñu
iin rai chi sutu ra, ta cati tuhun ndi
tuhun vaha ra Ndioo. 23 Cua ndehe
xihne ñaan cua tahin, ta sa cua
tachi yu chihin ra. 24 Chite ti tu cua
cuhva ra chahnu, yatin xaan cua
cuhun tahin nuun iyo ndo.
25 Cha saxini yu ti nini xaan
cha cua tachi yu chi ra yani yo
Epafrodito nuun iyo ndo. Cha
ni satiñu tahan ra chihin yu, ta
sandaru ra Cristo cuu tahan ra.
Chi maan ra ni tachi ndo nu ndai,
ta cha tindee ra ñaan cha cuu
cha chini ñuhun yu. 26 Cua tachi
yu chi ra, vati cuni xaan ra cu
ndehe ra chihin ndo. Saxini xaan
ra, vati nihin tuhun ndo ti cha
cuhvi ra. 27 Cha cuhvi ndicha ra.
Suhva cuii ca, ta ni cuni cuvi ra,
soco cundahvi ini ra Ndioo chi ra.
Cundahvi tahan ini ra Ndioo chi
yuhu, coto cua coo ca tu cuihya ini
chihin yu, ta cua cuvi ra. 28 Chacan
cuu cha nini xaan cua tachi yu chi
ra, vati tahan ndo chi ra. Chacan
cuu cha cua ndehe tucu ndo chi
ra, ta cua cusii ini ndo, ta ña cua
saxini que chihin ndo. 29 Cua cusii
ini vaha ndo, ta cua quihin cuenda
ndo chi ra cuenda ra chahnu. Cua
sacahnu ndicha ndo chi ndihi ra
chica tiñu Ndioo [cuhva chica ra
Epafrodito], 30 vati cuni cuvi ra.
Cuni cuvi ra, vati satiñu tahan
ra tiñu ra Ndioo. Chacan cuu cha
sacuinu ra cha cumani cha cua
tindee ndo chihin yu.

Cha cua coo vaha ndicha ñivi can chi ra Ndioo

3 Yani xaa, cua cusii ini ndo chi
ra chahnu. Ñahni tu ndoho
cha cua taa ndico tuqui tuhun cha
ni tai chihin ndo nu quichi quivi.
Tacan ni cua coo vaha ndo, 2 vati

cua saha vaha ndo cuenda chi ñivi
ndacu ndavaha ni. Cua saha vaha
ndo cuenda chi ñivi cuni cha cua
savaha ndo costumbre chahnu.
Cuihna cuu ñi. 3 Ñivi ndicha ra
Ndioo cuu maan yo, ta satiñu yo chi
ra Ndioo, vati ra Tati Ndioo ndaca
ñahan chi yo. Cusii ini yo, vati iyo
ra Cristo Jesuu chi yo. Chito yo ti
ñahni yavi ndaa cha cua savaha
mani maan yo. 4 Cua cuu ndurai yu,
vati iyo vaha yu cuenda costumbre
chahnu. Tu cua saxini ñivi ti cha
iyo vaha ñi, cua cuu ndurai que,
vati vaha xaan ca iyo yu. 5 Queta yu
una quivi yu, ta ni tahnda ñiin xini
xui cuhva iyo costumbre. Ñivi judío
ndicha cui, ta ñivi ra Benjamín
ni chacoo tiempu chahnu cui. Rai
judío cui, ta ñivi judío cuu ñivi yu.
Cha sacahnu vaha tahin ley chahnu
cuhva sacahnu ndihi ra fariseo, vati
fariseo ni cuu tahin. 6 Iti chata cani
tahan xain chi ñivi Ndioo, vati cuni
xain satiñu i tiñu ra Ndioo. Saxini
yu ti ñahni cuati yu, vati cumi vahi
ley chahnu, 7 ta iyo xaan yavi ndaa
cha ni savahi chacan cuenda ñivi
ñuñivi, soco yuhu chite ti ñahni
yavi ndai cuenda ra Cristo. 8 Cati yu
ti ñahni yavi ndai, vati iyo xaan ca
yavi ndaa cha nacote chi ra chahnu
Cristo Jesuu. Cha naan ndihi cha
ni savahi. Cha naan chi cuenda ra
Cristo. Yuhu cati ti ñahni yavi ndaa
cha ni savahi. Chacan cuu cha cua
coo vahi chi ra Cristo. 9 Iyo yu chi
ra Cristo, soco ña cundee cha cua
coo vahi chi ra Ndioo cha ni savahi
cuhva cati ley can. Cua coo vahi
chi ra Ndioo, vati chinu ini yu chi
ra Cristo, ta maan ra Ndioo cuu ra
chaha cha cua coo vaha ñivi chi ra,
tu cua cuinu ini ñi chi ra. 10 Chacan
cuu cha nacoto vahi chi ra Cristo.
Chite ti iyo tu ndee ini chi ra, vati
natacu ndico ra nu iyo ñivi ndii.
Cha ndehe tahin tu ndoho cuhva
cha ni ndehe maan ra, ta vasi cua
cuvi tahin cuhva cha ni chihi maan
ra. 11 Chacan cuu cha cua natacu
tahin nu iyo ñivi ndii, tu cua cuu.

Tu cua sanini ñican, cua cundee quee vaha ñi

12 Ña cua cati yu ti cha ni cundei,
ta cha iyo vahi. Ni vii sanini yu chi
yu. Tacan ni cua coo vahi chi ra
Ndioo, vati cha ni quihin cuenda
ra Cristo Jesuu chihin yu. 13 Yani
xaa, ña cati yu ti cha iyo vahi, soco
ni vii iyo iin cha cuahan saxini.
Ña tichahi cha ni tahin nu quichi
quivi, soco cua sanini yu chihin
yu nu cuahan quivi. 14 Nduqui cha
vaha. Chacan cuu cha cua sacanain
cuenda ra Ndioo, vati cha nacachi
ra Ndioo chi yo, ta iyo yo chi ra
Cristo Jesuu.

15 Ndihi ndioho cha iyo vaha
cuenda ra Ndioo—na cua saxini
ndo cuhva cati yu. Tu cua saxini
ndo inga tucu tuhun, cua sacoto
ra Ndioo cha vaha chihin ndo.
16 Na cua savaha ndo cuhva cha ni
cundee cutuhva ndo.

17 Yani xaa, cua savaha ndo cuhva
ndacu yu. Cua saha vaha ndo
cuenda yoso cuhva iyo ñivi ndacu
cuhva ndacu main. 18 Cuaha chaha
cha chahi cuenda chi ndo, soco
vitin cua cati ndico tuqui chihin
ndo. Ndahvi xaan cuni anime, vati
iyo xaan ñivi cuxaan ini chi ra
Cristo. Ña chinu ini ñi tuhun cha
ni chihi ra Cristo cuenda cuati ñi

nu cruu. [19]Cua queta quivi cha
cua ndoyo ñuhun ñi, vati mani cha
cua cusii ini ñi cuni ñi. Ndurai ñi,
soco iyo cha cua cucahan nuun ñi,
ta cuni xaan ñi cha iyo nu ñuhun
ñuñivi. [20]Ña cua saxini ndo chacan,
vati maan yo cuu ñivi xu ñuun ra
Ndioo iti siqui. Ndatu yo chi ra
chahnu Jesucristo, vati tican cua
quichi ra, ta cua sacacu ra chi yo.
[21]Maan ra cua sama iquin cuñu
ndahvi yo, ta cua cuu yo iin cha
taqui sava ni ta cua caa maan ra.
Tacan ni cua savaha ra, vati iyo tu
ndee ini chi ra. Chacan cuu cha
cundee ra, ta tuhun cahan ra cua
tasoho ndihi cuii cha iyo.

Ndihi quivi cua cusii ini ñivi can chi ra chahnu

4 Yani xaa, cuni xain chi ndo,
ta cusii ini yu chihin ndo. [Ni
ndehi chi ndo,] ta chite ti cha iyo
yahvi yu chi ra Ndioo. Cua cuinu
vaha ini ndo chi ra chahnu, xaa.
[2]Cahan ndahvi yu chi ña Evodia
chi ña Síntique ti na cua nduinuun
ndico ñi cuenda ra chahnu. [3]Ta
yoho yani xaa, cahan ndahvi tahin
chi maun ti na cua tindeun chi ña
cuhva yo ña Evodia chi ña Síntique.
Cha satiñu tahan ñi ta ñi chi ra
Clemente chi ndihi ñivi satiñu
tahan chi yuhu tiñu ra Ndioo, ta
cha iyo tahan sivi ñi ta ñi tichi
libru nu iyo sivi ñivi cua coo ndito
chi ra Ndioo.
[4]Na cua cusii ini ndo chi ra
chahnu ndihi ni quivi. Cati ndico
tucu yu ti na cua cusii ini ndo.
[5]Cua coo masu ini ndo chi ndihi
ñivi. Yatin xaan cua quichi ra
chahnu.
[6]Ña cua tichaha ni ndo ni suhva,
soco cua ndaca ndo ndihi cha chini
ñuhun ndo chi ra Ndioo. Tacan
ni cua ndaca ndo chi ra, ta cua
cuhva ndo iin tiahvi ndioo chi ra.
[7]Cua cuhva ra Ndioo cha cua coo
taxin vaha anima ndo, masi ña cua
cutuni vaha ini ndo cha cua savaha
ra. Taxin cua coo anima ndo, ta
ña cua saxini xaan ndo, vati iyo ra
Cristo Jesuu chi ndo.

Cua saxini ñivi can cha vaha

[8]Yani xaa, cua saxini ndo ñaan
cha cuu cha ndicha, ñaan cha cuu
cha vaha, ñaan cha cuu cha cuiti,
ñaan cha cuu cha ii, ñaan cha cuu
cha taqui, ñaan cha cuu cha vii cua
saxini ndo. Tu cua coo vaha ndo, tu
cua sacahnu ndo chi ra Ndioo, cua
saxini ndo chacan.
[9]Na cua savaha ndo cuhva cati
tuhin chi ndo, ta cua savaha ndo
cuhva cha ni sanahin chi ndo. Cua
savaha ndo cuhva cha cati tuhin
chi ndo, ta cua savaha ndo cha ni
ndehe ndo cha ni savahi. Tacan
ni cua savaha ndo, ta cua coo ra
Ndioo chi ndo, ta cua cuhva ra cha
cua coo taxin anima ndo.

Iyo iin cha samani ñivi ñuun Filipo chi ra Paulu

[10]Cusii ini xaan yu chi ra chahnu,
vati cha ni quechaha ndico saxini
ndo cuenda yu. Ndicha cha ni
saxini ndo cuenda yu, soco ña ta
queta hora cua tindee ndo chihin
yu. [11]Ña cati yu ti iyo cha chini
ñuhin, vati chi ndihi cuii cuhva
ndoi vaha. Chacan ni cutuhve.
[12]Chacoo ndahvi yu, ta chacoo
vaha yu. Chi ndihi ni ndoi vaha.

Chi ndihi cuii cuhva ndoi vaha.
Vasi ndaha ini yu, vasi ña ndaha ini
yu, soco ndoi vaha. Vasi iyo vahi,
vasi iyo cha chini ñuhin, soco ndoi
vaha. 13 Chaha ra Cristo tu ndee
ini chihin yu. Tacan ni cuu savahi
ndihi cuii chi. 14 Vaha xaan cha
savaha ndo, vati tindee tahan ndo
chihin yu cha ni ndehi tu ndoho.
15 Ndioho yani xaa, chito ndo
ti quivi cha quechaha cati tuhin
tuhun vaha iti ñuhun Macedonia
can mani maan ndo tindee chihin
yu cuhva ni tindei chi maan ndo.
Cha cua quei tican, ta tindee ndo
chihin yu. Ñahni ca ñivi Ndioo iyo
tican tindee. 16 Nu ni chacoi ñuun
Tesalónica, ta tindee ndo iin chaha
uvi chaha, [vati iyo cha chini
ñuhin]. 17 Ña cua saxini ndo ti cuni
xain ñaan cha cuu cha cua samani
ndo, soco cuni yu cha cua coo ca
yahvi ndo iti nuun ra Ndioo. 18 Cha
iyo vahi vitin. Cha yaha cuhva cha
iyo vaha yu, ta vaha xaan cuni yu,
vati chaha ra Epafrodito cha ni
samani ndo chihin yu. Taqui xaan
savaha ndo, ta vaha xaan samani
ndo. Cusii ini ra Ndioo cha ni
savaha ndo chacan. 19 Cua cuhva
xaan ra Ndioo ndihi cha cua cuni
ñuhun ndo, vati iyo ndihi cuii cha
vaha chihin ra cuenda ra Cristo
Jesuu. 20 Na cua sacahnu yo chi ra
Ndioo sutu yo ndihi ni quivi ndihi
ni tiempu. Na cua cuu chi tacan ni.

Tachi ra Paulu iin tuhun na cumi chi ñivi can

21 Cua cati ndo chi ndihi ñivi ra
Jesucristo ti tachi yu iin tuhun na
cumi chi ñi. Tachi ndihi ra yani
yo iyo ihya iin tuhun na cumi chi
ndo. 22 Ndihi ñivi Ndioo iyo ihya
tachi iin tuhun na cumi chi ndo.
Tachi tahan ñivi satiñu chi ra
chahnu César ra cuu tiñu cahnu
xaan can iin tuhun na cumi chi
ndo.
23 Na cua savaha ra chahnu
Jesucristo tu manini chihin ndo. Na
cua cuu chi tacan ni.

TUTU CHA NI TAA RA CHAHNU PAULU CHI ÑIVI NDIOO IYO ÑUUN COLOSA

Taa ra Paulu tutu ya chi ñivi Ndioo iyo ñuun Colosa

1 1-2 Yuhu ra Paulu taa tutu
ya chihin ndo, ta tatun ra
Jesucristo cui, vati tacan cuni ra
Ndioo. Yuhu chi ra Timoteo yani
yo tachi ndi tutu ya chihin ndihi
ndioho, ta ñivi Ndioo iyo ñuun
Colosa cuu ndo. Yani yo chi ndo,
vati chinu ini ndo chi ra Cristo. Na
cua savaha ra Ndioo sutu yo tu
manini chihin ndo, ta na cua cuhva
ra cha cua coo taxin anima ndo.

Cahan ra Paulu chi ra Ndioo cuenda ñivi Ndioo can

3 Ndihi ni quivi cahan ndahvi ndi
chi ra Ndioo cuenda ndo. Tacan
ni chaha ndi iin tiahvi ndioo chi
ra Ndioo sutu yo chi ra chahnu
Jesucristo. 4 Chaha ndi iin tiahvi
ndioo chi ra, vati ni chini soho ndi
ti cha chinu ini ndo chi ra Cristo
Jesuu, ta cha cuni mani ndo chi
ndihi ñivi ra. 5 Tacan ni ndacu
ndo, vati chinu ini ndo ti cha cua
coo vaha ndo chi ra Ndioo iti siqui
andivi. Chacan cha ni chini soho
ndo nu quichi quivi, ta chini soho
ndo tuhun ndicha tuhun vaha.
6 Cha queta tuhun can nuun ndo, ta
tuvi ndo chinu ini chi chi cuhva
cha chinu ini ñivi chi ra Ndioo nini
cahnu ñuhun ñuñivi, ta savaha ndo
cha vaha. Cha cuahan ndutuvi ñi,
ta ndacu ñi cha vaha. Ta ni cuhva
ndacu maan ndo nda cua nda
quivi xihna cuii cha ni chini soho
ndo, ta chito ndo ti cha iyo ndicha
tu manini chi ra Ndioo. 7 Tacan
ni cati ra Epafra chi ndo, ta cuni
xaan ndi chi ra. Satiñu tahan ra
tiñu ra Cristo, ta vaha xaan satiñu
ra cuenda maan ndo. 8 Cha chaha
ra cuenda chi ndi ti cha cuni mani
xaan ndo chi ndi cuhva cha ni
chaha ra Tati Ndioo chi ndo.
9 Ña saña ndi cha cahan ndahvi
ndi chi ra Ndioo cuenda maan ndo
nda cua nda quivi cha ni chini ndi
xihna cuii ti cha chinu ini ndo.
Cati ndi ti na cua cuhva ra Tati
Ndioo cha chini tuni chi ndo, ta sa
cua cutuni vaha ini ndo, ta tacan
ni cua coto vaha ndo ñaan cha
cuni ra Ndioo cha cua savaha ndo.
10 Chacan cuu cha cua savaha ndo
cuhva cuni ra Ndioo, ta cua cusii
ini ra. Mani cha vaha cua savaha
ndo, ta cua nacoto vaha ca ndo
chi ra Ndioo. 11 Cua coo ca tu ndee

ini chi ndo, vati iyo vaha xaan tu
ndee ini chi ra Ndioo. Chacan cuu
cha cua cundee ini ndo. Cua coo
vii anima ndo, ta cua cusii ini ndo.
12 Tacan ni cua cuhva ndo tiahvi
ndioo chi ra Ndioo sutu yo, vati
chaha ra tu ndee ini chi ndo cha
cua coo vaha tahan ndo chi ra nu
cua cundaca ñahan ra chi ñivi ra.
13 Cha sacacu ra chi yo nu ni chacoo
yo chi ndavaha ni nu ndaca ñahan
run cuihna chi yo, ta cua yaha yo
nu cua cundaca ñahan sehe ra, ta
cuni xaan ra chi sehe ra. 14 Cha
sacacu ra chi yo, ta cha sanaan ra
cuati ni savaha yo.

Cha iyo vaha ñivi Ndioo chi ra Ndioo, vati ni chihi ra Cristo cuenda ñi

15 Ña ndehe yo chi ra Ndioo, soco
cuhva iyo ra iyo ra cuu sehe ra.
Ña ta tuvi ndihi cha iyo, ta nda ni
tacan cha iyo sehe ra. 16 Maan ra
Cristo cuu ra ni savaha ndihi cuii
cha iyo iti siqui andivi ta ndihi
cha iyo nu ñuhun ñuñivi. Maan
ra savaha ndihi cha ndehe yo, ta
savaha tahan ra ndihi ca cha iyo—
masi ña ndehe yo chi chi. Savaha
ra chi ra tatun Ndioo cha ndaca
ñahan iti siqui andivi, ta savaha
tahan ra chi run cuihna cha ndaca
ñahan nu ñuhun ñuñivi. Ndihi cuii
chacan ni savaha ra Jesucristo
cuhva cati ra Ndioo chi ra, ta cha
iyo chi cuenda maan ra cuu sehe
Ndioo. 17 Xihna ca cha iyo maan ra.
Tacan sa quetuvi ndihi cha iyo, ta
maan ra chaha tu ndee ini cha na
coo vaha ñuhun ñuñivi. 18 Maan ra
cuu ra cuu xini, ta maan ra ndaca
ñahan chi ñivi ra. [Maan ra chaha
tu ndee ini chi ñivi ra.] Maan ra
cuu ra ni natacu xihna cuii nu iyo
ñivi ndii. Chacan cuu cha maan ra
cuu ra cuu xini, ta ndaca ñahan ra
chi ndihi cuii cha iyo. 19 Tacan ni
iyo ra, vati Ndioo ndicha cuu ra.
20 Ndumani ndico ra Ndioo chi ñivi
ñuñivi savaha ra cuu sehe ra, vati
chati ra niñi ra, ta ni chihi ra nu
cruu. Tacan ni sandumani ndico
ra chi ndihi cuii cha iyo nu ñuhun
ñuñivi ta ndihi cha iyo iti siqui
andivi cuhva ni cati ra Ndioo.
21 Nu ni quichi quivi ña mani cuni
ndo chi ra Ndioo. Xaan xaan cuni
ndo chi ra, ta savaha ndo ndavaha
ni, 22 ta vitin ni cuu tahan ra ñivi
ñuñivi. Tacan ni sandumani ndico
ra chi ndo, vati ni chihi ra. Chacan
cuu cha cua cuu yaha ndo iti nuun
ra Ndioo, ta ndoo ndoo cua coo
anima ndo. Ñahni cuati cua coo chi
ndo, ta ni ña cua cuu tiso ñivi cuati
chihin ndo. 23 Tacan ni cua savaha
ra, tu cua cuinu vaha ini ndo chi ra,
tu cua coo vaha ndo chi ra, tu ña
cua saxini ndo, tu ña cua saña ndo
tuhun vaha cha chinu ini ndo quivi
chini soho ndo chi chi. Cha chini
soho ndihi ñivi ñuñivi tuhun vaha
can, ta yuhu cati tuhun tahin tuhun
can.

Chaha ra Ndioo tiñu cha cua tindee ra Paulu chi ñivi Ndioo

24 Vitin cusii ini yu, vati ndehi tu
ndoho cuenda maan ndo. Cha ni
ndehe ra Cristo tu ndoho. Chacan
cuu cha ndehe tahin tu ndoho
cuenda ñivi ra, vati cua saquete
ndihi tu ndoho cha cumani chihin
yu. 25 Satiñu tahin tiñu Ndioo, vati
maan ra ni chaha tiñu cha cati
tuhin chihin ndo. Chacan cuu cha

cati tuhun vahi tuhun Ndioo. [26]Nu
quichi quivi ña ta coto ñivi ñaan
cha cuu tuhun vaha yoso cuhva iyo
ra Ndioo, soco vitin cha quechaha
chito ñivi Ndioo chi chi. [27]Chi ñivi
ra cuni ra Ndioo sacoto ra ti taqui
xaan tuhun ya cha chinu ini ñivi
cuu inga tucu ñivi. Taqui xaan
tuhun cha iyo ra Cristo chi ndo.
Chacan cuu cha chito ndo ti cua
coo vaha ndo chi ra Ndioo.
[28]Cati tuhun ndi yoso cuhva iyo
ra Cristo. Chaha ndi cuenda chi
ndihi ñivi, ta chaha ndi cha chini
tuni chi ñi. Tacan ni sanahan ndi
chi ñi, vati cuni ndi cha cua quee
vaha ndihi ñivi cuenda ra Cristo.
[29]Chacan cuu cha satiñu xaan yu,
ta sanini yu chi ndihi cuii tu ndee
ini cha chaha ra Cristo chihin yu.

2 Cuni yu cha cua coto ndo
ti saxini xain cuenda maan
ndo, ta saxini tahin cha cuenda
ñivi iyo ñuun Laodicea chi ñivi ña
ta nacoto chihin yu. [2]Cuni yu cha
cua coo tu ndee ini chi ndo. Tacan
ni cua coo inuun ndo, ta cua cuni
mani ndo chi ñivi tahan ndo, ta
cua coo ndicha cha chini tuni chi
ndo. Chacan cuu cha cua coto vaha
ndo tuhun yoso cuhva iyo ra Cristo,
vati nu ni quichi quivi ña chito ñivi
ñaan tuhun cuu chacan. [3]Maan ra
cua cuhva cha chini tuni chi ñivi,
tu cua nanducu ñi chi ra. [4]Chacan
cati yu, vati ña cuni yu cha cua
cuu sandahyu ñahan ñivi chi ndo—
masi vaha xaan cahan ñi chi ndo.
[5]Ndicha ti ña iye chi ndo, soco ni
ñuhun ini yu chi ndo. Cusii ini yu,
vati chite ti chinu ndicha ini ndo
chi ra Ndioo, ta vaha xaan chinu
ini ndo chi ra.
[6]Na cua coo vaha ndo chi ra
chahnu Jesucristo cuhva cha
quechaha ndo chinu ini ndo chi ra.
[7]Tacan ni cua coo ra chi ndo, ta cua
cuhva ra tu ndee ini chi ndo, ta cua
cuinu vaha ini ndo chi ra cuhva ni
cutuhva ndo. Tacan ni cua cuhva
xaan ndo tiahvi ndioo chi ra Ndioo.

Sanduchaa ra Cristo anima ñivi

[8]Cua saha vaha ndo cuenda, coto
cua sandahyu ñahan ñivi chi ndo,
coto cua cati tuhun ñi cuhva saxini
ñivi, ta ñahni yavi ndaa chi. Cati ñi
tuhun cuhva saxini ñivi, ta sacahnu
ñi ndioo maan ñi. Ña sacahnu ñi
chi ra Cristo. [9]Cua cumi ndo chi
ndo, vati maan ra cuu Ndioo ndicha,
ta ñivi ñuñivi cuu tahan ra. [10]Iyo
vaha ndo, vati iyo ra chi ndo. Maan
ra cuu xini chi ndo, ta ndaca ñahan
tahan ra chi ndihi ra tatun Ndioo
chi ndihi run cuihna. [11]Iyo ndo
cuenda ra Cristo. Cha ni nduchaa
anima ndo cuenda ra Ndioo, vati
cha ni saña ndo ndavaha ni savaha
ndo, ta ra Cristo sanduchaa anima
ndo. [12]Cha ni chanduta ndo cuenda
ra Cristo. Nuun xihna ndo tichi
nduta, ta chacan cuu sava ni ta
cua iin cha ni chihi tahan ndo chi
ra. Tacan cuu, ta ni ndaa ndico
ndo iti nuun nduta, ta chacan cuu
sava ta cua iin cha ni natacu ndico
ndo, vati chinu ini ndo ti iyo tu
ndee ini chi ra Ndioo, ta maan ra
cuu ra ni chaha tu ndee ini chi ra
Cristo, ta ni natacu ndico ra. [13]Nu
quichi quivi ñahni yavi ndaa ndo,
vati ni savaha ndo ndavaha ni. Ña
ta cuni ndo chi ra Ndioo, [vati inga
tucu ñivi cuu ndo]. Vitin cha iyo
vaha ndo chi ra Cristo, vati cha

ni cucahnu ini ra ndihi cuati ndo.
14 Ni chani ra tuhun cha cati ti cua
ndoyo ñuhun yo. Cha cua cutuni yo,
vati ña sacuinu yo cuhva cati ley
chahnu can, soco sanaan ra Ndioo
chacan, vati ni chihi ra Cristo iti nu
cruu. 15 Tacan ni sandumasu ra chi
run cuihna chi tahan run, ta ndehe
ndihi ñivi cha ni chacoo tu ca nuun
chi run, ta sacanaan ra Ndioo chi
run.

Na cua nducu ñi cha vaha cuhva cha iyo iti siqui andivi

16 Na ña cua cati ñivi judío ti ña
vaha cha chachi ndo ta ni ña vaha
cha chihi ndo. Ña cua cati ñi ti ña
vaha tu ña cua sacahnu ndo vico
sacahnu ñi cuiya ta cuiya a yoo ta
yoo a vita ta vita. 17 Ndihi chacan
cuu sava ta cua iin cuhva yoso
cuhva cua coo iti nuun, soco iin
cha ndicha ndicha cuu ra Cristo.
18 Na ña cua cuu cati ñivi ti ña vaha
cuhva ndacu ndo. Vasi cua cati ñi
vati sacahnu ñi chi ra tatun Ndioo,
ta cha iyo masu ini ñi. Cua cati ñi ti
cha cahan xaan ra Ndioo chi ñi chi
ñumahna. Vasi chacan cua cahan ñi,
soco ña chito ñi. Rai cuni ñi, vati
saxini ñi ndavaha ni, soco ñahni
yavi ndaa ñi. 19 Ña iyo vaha ñi chi
ra Cristo, ta maan ra cuu xini, ta
maan ra chaha tu ndee ini chi ndihi
ñivi ra. Chaha ra cha chini ñuhun
ñi, ta sanduinuun ra chi ñi. Tacan
ni sacuahnu ra Ndioo chi ñivi ra.
20 Ña ndaca ñahan ca run cuihna
iyo ñuhun ñuñivi chi ndo, vati cha
quihvi tahan ndo cuenda ra Cristo.
Chacan cuu cha ña vaha cha chaha
ndo cha ndaca ñahan run chi ndo
cuhva chaha ñivi ñuñivi. Ña vaha
cha ndacu ndo cuhva cati ñi, 21 vati
cati ñi ti ña cua tiin yo chehe. Ña
cua cachi yo chacan. Ña cua quihin
yo inga, cati ñi. 22 Ndihi chacan
cua naan hora cua savaha yo chi
chi. Tacan ni iyo ndo, ta ndacu ni
ndo cuhva cati tuhun ñivi. 23 Tacan
ni ndacu ñivi, vati saxini ñi ti cha
nditi cuu chi. Saxini ñi ti tacan
vaha cha sacahnu ñi chi Ndioo, ta
saxini ñi ti tacan ni iyo masu ini
ñi, ta saxini ñi ti vaha cha chacoo
ica ñi, soco ñahni yavi ndaa chacan.
Ña cua cundee casi chi cha ndacu
yo cuhva cuni maan yo.

3 Cua savaha ndo cuhva cuni
ra Ndioo, vati cha iyo vaha
ndo chi ra Cristo. Iyo ra Cristo
chiyo ndaha cuaha ra Ndioo, [vati
iyo tu ndee ini chi ra]. 2 Cua saxini
ndo cha vaha cuhva cuni ra Ndioo.
Ña cua saxini ndo cha ndavaha
ni cuhva cuni ñivi ñuñivi. 3 Tacan
ni cua coo ndo, vati ña iyo ca ndo
cuenda ñivi ñuñivi. Cha iyo vaha
ndo chi ra Ndioo, vati cha iyo ndo
chi ra Cristo. 4 Iyo yo chi ra Cristo.
Nu cua quichi ndico ra, ta cua coo
tahan yo chi ra, ta cua cuu yo ñivi
cahnu xaan.

Cuhva iyo ñivi ndacu ndavaha ni, ta cuhva iyo ñivi Ndioo

5 Cua saña ndo ndihi ndavaha ni
cha iyo nu ñuhun ñuñivi cha cua
cuni savaha ndo. Ña cua coo ndo
ndavaha ni chi tahan ndo inga
chiyo. Ña cua savaha ndo cha quini.
Ña cua saxini ndo cha ndavaha
ni chi ñi ñahan. Ña cua cuni ndo
savaha ndo ndavaha ni can, ta ni ña
cua cuni ndo ndatiñu iyo chi inga
ñivi. Tu tacan ni cua savaha ndo,

cua cuni ndo cha iyo chi ñivi, ta ña
cua cuni ndo chi ra Ndioo. [6]Chacan
cuu cha cua cuxaan ini ra Ndioo
chi ñivi ña tasoho chi ra, ta cua
tachi tuni ra chi ñi. [7]Cuhva can ña
ni tasoho tahan ndo nu quichi quivi,
[8]soco vitin cua saña ndo ndihi
ndavaha ni ya. Ña cua nduxaan ca
ndo, ta ni ña cua savaha ca ndo
ndavaha ni. Ña cua cahan ca ndo
ndavaha ni, ta ni ña cua cahan ca
ndo cha quini. [9]Ña cua sandahyu
ñahan ca ndo chi ñivi, vati cha
saña ndo ndavaha ni cha ni savaha
ndo nu quichi quivi. [10]Cha ni
nduvaha anima ndo, ta ndacu ndo
cuhva ndacu ra Ndioo ra savaha chi
ndo. Chacan cuu cha nacoto vaha
ndo chi ra. [11]Cha ni nduvaha anima
yo. Chacan cuu cha ña cua saxini
ca yo ndaa ñivi cuu yo, a ñivi judío
cuu yo, a inga tucu ñivi cuu yo, a
sacahnu yo costumbre chahnu, a ña
sacahnu yo chacan, a ñivi ñuun cuu
yo, a ñivi siin cuu yo, a satiñu cuatu
yo, a sacanaan vaha yo, vati iyo
yo nu nuna. Ña cua saxini ca ndo
chacan, soco cua saxini vaha ndo
ti ra Cristo cuu xini, ta iyo ra chi
ndihi ñivi ra.

[12]Cha ni nacachi ra Ndioo chi ndo,
ta cuni xaan ra chihin ndo, ta iyo
ii ndo. Chacan cuu cha cua savaha
ndo cha vaha. Cua coo tu ndahvi
ini chi ndo, ta cua tindee ndo chi
ñivi tahan ndo. Cua coo masu ini
ndo, ta cua coo vii ndo chi ñivi, ta
cua cundee ini ndo. [13]Tu cua cuni
iin ñivi tahan yo cuati chi yo, cua
cundee ini yo, ta cua cucahnu ini
yo chi ñi. Cua cucahnu ini ndo
chi ñivi tahan ndo cuhva cha ni
cucahnu ini ra chahnu Cristo chi
ndo. [14]Nini xaan ca cua cuni mani
ndo chi tahan ndo. Tacan ni cua
cundee savaha ndo ndihi cha vaha
can, ta cua coo vaha ndo chi ra
Ndioo. [15]Na cua cuhva ra Cristo
cha cua coo taxin anima ndo. Cua
cutaxin anima ndo, vati tacan ni
nacachi ra chihin ndo. Chacan cuu
cha cua coo inuun ndo chi ñivi
tahan ndo, ta cua cuhva ndo tiahvi
ndioo chi ra Ndioo.

[16]Na cua tasoho vaha ndo tuhun
cha cati tuhun ra Cristo, ta cua coo
cha chini tuni chi ndo. Tacan ni
cua cati tuhun ndo chi ñivi tahan
ndo, ta tacan ni cua sacuaha ndo
chi ñi. Tacan ni cua cata ndo yaa
Ndioo, ta cua cuhva ndicha ndo
tiahvi ndioo chi ra Ndioo. [17]Ndihi
cha cua savaha ndo, ndihi cha cua
cahan ndo, cua savaha ndo cuenda
ra chahnu Jesuu. Maan ra cuu ra
cua tindee, ta cua cuhva ndico tucu
ndo iin tiahvi ndioo chi ra Ndioo
sutu yo.

Cuhva cua coo ñivi Ndioo chi ñivi tahan ñi

[18]Ndioho ñi ñahan, cua tasoho
ndo chi ii ndo, vati tacan vaha
cuenda ra chahnu. [19]Ndioho yani
xaa, cua cuni vaha ndo chi ñasihi
ndo, ta ña cua cuxaan ini ndo chi
ñi. [20]Ndioho ñi cuati, cua tasoho
ndo chi sutu ndo chi sihi ndo ndihi
cha cua cahan ñi chihin ndo, vati
tacan ni cua cusii ini ra chahnu
Ndioo. [21]Ndioho ñivi chahnu, ña
cua cuhva xaan ndo tisihi chi sehe
ndo, coto ña cua cundee ini ñi.
[22]Ndioho ñivi cuu musu, cua tasoho
ndo ndihi cha cua cahan chitoho
ndo cha iyo nu ñuhun ñuñivi chi

ndo. Ña vaha tu nu ni ndehe ra
chihin ndo satiñu vaha ndo, ta inga
hora ña satiñu vaha ndo cuhva
ndacu ñivi, soco cua satiñu vaha
ndicha ndo ndihi ni hora, vati
sacahnu ndo chi ra chahnu Ndioo.
23 Na cua satiñu vaha ndo ñaan cha
cuu cha cua savaha ndo, vati satiñu
ndo cuenda ra chahnu, ta ña satiñu
ndo cuenda ñivi ñuñivi. 24 Cua
satiñu vaha ndo, vati chito ndo ti
maan ra chahnu cua tiahvi chihin
ndo, ta maan ra chaha cha cua coo
vaha ndo chi ra nu cuahan quivi.
Vitin satiñu ndo cuenda ra chahnu
Cristo. 25 Tacan cati yu, vati cua
nihin ra ndacu ndavaha ni yahvi ra,
vati cua tachi tuni ndicha ra Ndioo
chi ra.

4 Ndioho ñivi cuu chitoho, cua
coo vaha ndo, ta cua coo vii
ndo chi musu ndo, vati chito ndo
ti iyo ra cuu chitoho maan ndo iti
siqui andivi.

2 Cua cahan ndahvi xaan ndo chi
ra Ndioo, vati tacan ni cua cuhva
xaan ndo tiahvi ndioo chi ra. 3 Cua
cahan ndo chi ra cuenda maan ndi.
Cua cahan ndo ti na cua cuhva ra
Ndioo cha cua cati tuhun tucu ndi
tuhun ra. Cua cati tuhun ndi tuhun
ra Ndioo tuhun cha ña chito ñivi nu
quichi quivi ti maan ra Cristo cuu
ra sanduvaha anima ñivi. Chacan
cuu cha indi yu ve caa vitin. 4 Cua
cahan ndahvi tahan ndo chi ra ti
na cua cuu cati cachin yu tuhun
ra, vati iyo cha cua cati tuhun nini
xain tuhun ra.

5 Na cua coo cha chini tuni chi
ndo. Tacan ni cua coo vaha ndo chi
ñivi ña chinu ini chi ra Ndioo, ta
cua nducu ndo cuhva cha cua cati
tuhun vaha ndo chi ñi. 6 Ndihi ni
hora cua cahan vii ndo chi ñi, ta
cua cahan vaha ndo chi ñi. Chacan
cuu cha cua coto ndo yoso cuhva
cua cati ndico ndo chi ndihi ñivi.

Tachi ra Paulu ta ra iin tuhun na cumi chi ñi

7 Cua cati ra Tíquico yani yo chi
ndo ndihi cha ni tahin, ta cuni
xaan yo chi ra.

Satiñu tahan ra tiñu ra chahnu,
ta vaha xaan satiñu ra. 8 Tachi yu
chi ra nu iyo ndo, vati tacan ni cua
coto ndo yoso cuhva iyo ndi, ta
cua cuhva tahan ra tu ndee ini chi
ndo. 9 Tachi tahin chi ra Onésimo
yani yo chi ra, ta ini ñuun ndo chi
ra Onésimo can. Cuni tahan yu
chi ra, ta chinu vaha ini ra chi ra
Ndioo. Cua cati ra ta ra ndihi cha ni
chacoo ihya.

10 Tachi ra Aristarco iin tuhun
na cumi chi ndo, ta iyo tahan ra
chihin yu ve caa ya. Tachi tahan ra
Macu sachin ra Bernabé iin tuhun
na cumi chi ndo. Cha ni tachi yu
tutu chi ndo, vati tu cha cua queta
ra nu iyo ndo, cua quihin cuenda
ndo chi ra. 11 Tachi tahan ra Jesuu
ra nani Justo iin tuhun na cumi
chi ndo. Racan ta ra cuu ñivi judío
cha quihvi cuenda ra Cristo, ta
ñahni inga ca ñivi judío satiñu tiñu
Ndioo chi yuhu. Mani maan ni
ra ta ra chaha tu ndee ini chihin
yu. 12 Tachi tahan ra Epafra ra cuu
tahan ndo iin tuhun na cumi chi
ndo, ta musu ra Cristo cuu tahan
ra. Ndihi ni quivi cahan ndahvi
xaan tahan ra chi ra Ndioo cuenda
maan ndo ti na cua coo vaha
ndo chi Ndioo, ta na cua savaha

ndo ndihi cha cua cuni ra Ndioo.
13 Yuhu cati ti nihin xaan satiñu ra
cuenda maan ndo, ta nihin xaan
satiñu tahan ra cuenda ñivi iyo
ñuun Laodicea chi ñivi iyo ñuun
Hierápoli. 14 Tachi tahan ra Luca
yani yo ra cuu doctor iin tuhun na
cumi chi ndo. Tacan ni tachi tahan
ra Dema iin tuhun na cumi chi ndo.
15 Cua cati ndo chi ra yani yo iyo
ñuun Laodicea chi ña Ninfa chi
ndihi ñivi Ndioo nducuiti vehe ña
ti tachi yu iin tuhun na cumi chi
ñi. 16 Cua sacuaha xihna ndo tutu
ya chi tahan ndo, ta sa cua tachi
ndo chi chi chi ñivi Ndioo iyo
ñuun Laodicea, vati tacan na cua
cuu sacuaha tahan ñi chi chi, ta
cua sacuaha tahan ndo tutu cha ni
tachi yu chi ñican. 17 Cua cati ndo
chi ra Arquipo ti ña cua naan ini
ra savaha ra tiñu chaha ra chahnu
chihin ra, cua cati ndo chi ra.
18 Yuhu ra Paulu taa tuhun ya
cha na cumi chi ndo. Ña cua
naan ini ndo cua cahan ndahvi
ndo chi ra Ndioo cuenda yu, vati
ni indi yu ve caa. Na cua coo tu
manini chi ndo. Na cua cuu chi
tacan ni.

TUTU XIHNA CUII CHA NI TAA RA CHAHNU PAULU CHI ÑIVI NDIOO IYO ÑUUN TESALONICA

Taa ra Paulu tutu ya chi ñivi Ndioo

1 Yuhu ra Paulu chi ra Silvano
chi ra Timoteo taa tutu ya
chihin ndo. Maan ndo cuu ñivi
Ndioo iyo ñuun Tesalónica, ta chi
ra Ndioo sutu yo chi ra chahnu
Jesucristo cuu ndo. Na cua coo tu
manini chihin ndo, ta na cua coo
vii anima ndo.

Ndehe ñivi cha chinu vaha ini ñivi can chi ra Ndioo

2 Chaha ndi iin tiahvi ndioo chi
ra Ndioo cuenda maan ndo ndihi ni
quivi, ta cahan ndahvi xaan ndi chi
ra cuenda maan ndo. 3 Ña cua naan
ini ndi cha satiñu vaha ndo, vati
chinu vaha ini ndo chi ra Ndioo. Ña
cua naan ini ndi cha satiñu tahan
ndo, vati cuni mani ndo chi ñivi
tahan ndo, ta ni ña cua naan ini ndi
cha cundee ini ndo, vati ndatu vaha
ndo nda cua nda quivi cua quichi
ndico tucu ra Jesucristo. Ndihi
chacan cahan ndi chi ra Ndioo sutu
yo. 4 Yani xaa, chaha ndi iin tiahvi
ndioo chi ra, vati chito ndi ti cuni
mani ra Ndioo chihin ndo, ta cha ni
nacachi ra chihin ndo. 5 Chacan ni
chito ndi, vati ni tasoho ndo tuhun
vaha cha ni cati tuhun ndi. Ñavi
cha cati tuhun ni ndi chi ndo, soco
cha ni chacoo tahan tu ndee ini chi
ndi, ta tindee ra Tati Ndioo chi ndi,
ta chito vaha xaan ndi ti cha ndicha
cuu chi. Tacan ni chito ndo yoso
cuhva ni chacoo ndi chi ndo, vati
tacan ni savaha ndi cuenda maan
ndo.
6 Chacoo ndo cuhva ni chacoo
maan ndi cuhva ni chacoo ra
chahnu, vati ni ndehe xaan tahan
ndo tu ndoho. Ndehe ndo tu ndoho,
vati cha chinu ini ndo tuhun Ndioo,
soco cusii ini ndo ni savaha ra
Tati Ndioo. 7 Chacan cuu cha ni
ndehe ndihi ñivi Ndioo iyo ñuhun
Macedonia yoso cuhva iyo ndo, ta
ta ni cuhva ni ndehe tahan ñivi
iyo ñuhun Acaya. 8 Cha ni chini
soho ñivi tuhun Ndioo. Chini soho
ñi, vati chaha ñivi cuenda yoso
cuhva iyo maan ndo. Ñavi ñuhun
Macedonia ni ta ni ñavi ñuhun
Acaya ni, soco nini cahnu ni cati
tuhun ñivi yoso cuhva chinu ini
ndo chi ra Ndioo. Chacan cuu cha

ña nini ca cha cua cati tuhun maan
ndi tican. 9 Suvi ñi cati tuhun ñi
yoso cuhva quihin cuenda ndo chi
ndi, ta cati tuhun tahan ñi yoso
cuhva ni saña ihni ndo ita niñu ni
sacahnu ndo, ta chinu ini ndo chi
ra Ndioo. Chacan cuu cha satiñu
ndo cuenda ra Ndioo ndito Ndioo
ndicha, 10 ta ndatu ndo nda cua nda
quivi cua quichi ra Jesuu sehe ra iti
siqui andivi. Ni tindee ra Ndioo chi
ra Jesuu, ta ni natacu ndico ra nu
iyo ñivi ndii, ta suvi ra Jesuu cuu ra
cua sacacu chi yo nu cua tachi tuni
ra Ndioo chi ñivi nu cuahan quivi.

Tiñu savaha ra Paulu ñuun Tesalónica can

2 Ndioho yani xaa, ndioho
chito ndo ti cha iyo yavi ndaa
cha ni quichi ndi nu iyo ndo. 2 Nu
quichi quivi ni ndehe xaan ndi tu
ndoho, ta cani ñivi chi ndi ñuun
Filipo cuhva ni chito ndo, soco ña
yuhvi ndi cati tuhun ndi tuhun
vaha yoso cuhva iyo ra Ndioo ñuun
ndo. Chacan ni savaha ndi cuenda
ra Ndioo ra sacahnu yo, ta ndehe
ndi tu ndoho savaha ñivi. 3 Ña vata
ndi cha cati tuhun ndi chihin ndo,
ta ni ña sanahan ndi cha ndavaha
ni chihin ndo, ta ni ña sandahyu
ñahan ndi chihin ndo. 4 Cati ra
Ndioo ti cha iyo vaha ndi, ta cua
cati tuhun ndi tuhun vaha. Tacan
ni cati tuhun ndi, ta cua cusii ini
ra Ndioo chi ndi, ta maan ra Ndioo
cuu ra cua ndehe a vaha yo a ña
vaha yo. Ña nducu ndi cuhva cha
cua cusii ini ñivi chi ndi. 5 Chito
vaha ndo ti ña tuhva ndi savixin
ñahan ndi chi ndo, ta chito tahan
ndo ti ña cuni ndi cha cuu chachi
ñivi. Tacan ni chito tahan ra Ndioo.
6 Ña nducu ndi cha cua sacahnu
ñivi chi ndi. Ña nducu ndi cha cua
sacahnu maan ndo chihin ndi, ta ni
ña cuni ndi cha cua sacahnu inga
ñivi chi ndi. Cha cuu tava tiñu ndi
chihin ndo, vati cha ni chaha ra
Cristo ndatu chi ndi, soco ña cuni
ndi sanini ndi chihin ndo. 7 Vii xaan
cumi ndi chihin ndo cuhva cumi
iin ñahan chi sehe ña, 8 ta cundahvi
ini ndi chihin ndo. Chacan cuu cha
cuni cati tuhun tahan ndi tuhun
Ndioo tuhun vaha chi ndo, soco
ñavi chacan ni. Satiñu xaan ndi
cuenda ndo, vati cuni mani xaan
ndi chihin ndo. 9 Yani xaa, ni ñuhun
ini ndo yoso cuhva ni satiñu ndi.
Nihin xaan satiñu ndi. Nduvi nduvi
satiñu ndi, ta niñu niñu satiñu
tahan ndi. Tacan ni satiñu ndi, vati
ña cuni ndi cuhva ndi tu ndoho chi
ndo. Tacan ni cati tuhun ndi tuhun
Ndioo chi ndo.
10 Cha chito ndo ti vaha xaan ni
chacoo ndi nu iyo ndo. Ni chacoo
cuiti vaha ndi chihin ndo, ta
ñivi Ndioo cuu ndo. Ñahni ni iin
ndavaha ni savaha ndi. Chacan ni
chito tahan ra Ndioo. 11 Chito ndo ti
chaha ndi tu ndee ini chi ndo cuhva
chaha iin rai tu ndee ini chi sehe
ra. Ta ni cuhva chito ndo ti savaha
ndi cha cusii ini ndo, ta chito tahan
ndo ti cati tuhun xaan ndi 12 cha
na cua coo vaha ndo chi ra Ndioo
cuhva cuni maan ra, ta maan ra
Ndioo cuu ra nacachi chihin ndo.
Cati ra ti na cua yaha ndo nu cua
cundaca ñahan ra nu iyo ndatu chi
ra.
13 Ndihi ni quivi chaha ndi iin
tiahvi ndioo chi ra Ndioo, vati cha

ni tasoho ndo tuhun Ndioo tuhun
cati tuhun ndi. Ñavi tuhun ñivi
cuu chi, vati ndicha ndicha tuhun
Ndioo cuu chi, ta chacan ni chinu
ini ndo chi chi. Tacan ni savaha
ñivi Ndioo cuhva cati tuhun ra.
14 Yani xaa, ni chacoo ndo cuhva ni
chacoo ñivi Ndioo iyo ñuhun Judea
cuenda ra Cristo, vati ni ndehe ndo
tu ndoho cuhva ni ndehe maan ñi
tu ndoho. Ñivi ñuun ndo savaha tu
ndoho chihin ndo, ta ta ni cuhva
ñivi ñuun maan ñi ñivi judío can
savaha tu ndoho chi ñi. 15 Suvi ñivi
judío can ni chahni chi ra chahnu
Jesuu, ta ni chahni tahan ñi chi ra
ni cahan cuenda ra Ndioo iti chata.
Suvi ni ñivi can sacunu chi ndi, ta
ña savaha ñi cha cua cusii ini ra
Ndioo, vati cuni cani tahan ñi chi
ndihi ñivi. 16 Ña chaha ñi cha cua
cati tuhun ndi chi ñivi cuu inga
tucu ñivi, ta cua cuinu ini ñi chi ra
Ndioo. Tacan ni savaha ñivi judío
can ndihi cuii ndavaha ni cha iyo,
soco cua tachi tuni ra Ndioo chi ñi
nu cuahan quivi.

Cuni ndatuhun tucu ra Paulu chi ñivi iyo ñuun Tesalónica can

17 Yani xaa, cha iyo quivi ña
ndehe ca ndi chihin ndo. Ndicha
cha ña ndehe ndi chihin ndo,
soco ni ñuhun ini ndi chihin
ndo. Chacan cuu cha cuni xaan
ca ndi ndehe tucu ndi chihin ndo.
18 Chacan cuu cha cuni cuhun ndi
nu iyo ndo. Yuhu cuni cuhin nu iyo
ndo ndihi ni quivi, soco ña chaha
run Satanaa. 19 Chito ndi ñacu
ndatu ndi nda cua nda cua quichi
ndico tucu ra chahnu Jesuu. Chito
ndi ñacu cua cusii ini ndi, ta chito
ndi ñacu cua ndurai ndi. Tacan
cua coo ndi cha cuenda maan ndo,
20 vati maan ndo cua savaha cha
cua cuu ndi rai cahnu iti nuun ra
Ndioo, ta maan ndo cua savaha cha
cua cusii ini ndi.

3 Queta quivi ña ni cuu ca
cundee ini ndi cha ña chito
ndi yoso cuhva iyo ndo. Chacan
cuu cha saxini ndi ti cua ndoo mani
yu ñuun Atena, 2 ta tachi ndi chi
ra yani yo Timoteo iti nuun iyo
ndo. Satiñu tahan ra tiñu Ndioo,
ta cati tuhun tahan ra tuhun vaha
yoso cuhva iyo ra Cristo. Tachi
ndi chihin ra, vati cuni ndi na cua
cuhva ra tu ndee ini chi ndo. Cuni
ndi na cua cahan vii ra chi ndo, ta
cua cuinu vaha ini ndo chi ra Ndioo.
3 Cuni ndi na cua coo tu ndee ini
chi ndo. Chacan cuu cha ña cua
ndoyo ñuhun ni iin ndo cha cua
ndehe ndo tu ndoho. Chito maan
ndo ti cha cua coo tu ndoho chi
yo, 4 vati nu quichi quivi cati ndi
ti tacan ni cua ndehe yo tu ndoho,
ta ni iyo ndi chihin ndo. Chito
ndo ti tacan ni chacoo chi chihin
ndo. 5 Tacan cuu, ta queta quivi ña
cundee ca yu. Chacan cuu cha ni
tachi yu tiñu chi ndo. Tachi yu tiñu,
vati cuni cote a ni chinu ini ndo chi
ra Ndioo. Tachi yu tiñu, coto cua
sandoyo ñuhun run cuihna chi ndo.
Tu tacan cua cuu chi, ñahni yavi
ndaa cha ni satiñu xaan ndi chihin
ndo, [saxini yu].

6 Vitin cha ni quichi ndico ra
Timoteo nuun iyo ndi, ta chaha
ra cuenda yoso cuhva chinu ini
ndo chi ra Ndioo. Chaha tahan ra
cuenda yoso cuhva cuni mani ndo
chi ndihi ñivi, ta chaha tahan ra

cuenda ti ni ñuhun ini ndo chi ndi,
ta cuni mani ndo chi ndi. Cati ra
ti cuni xaan ndo ndehe ndo chihin
ndi cuhva cuni ndehe ndi chihin
maan ndo. 7 Chacan cuu cha cundee
ini ndi, yani xaa. Cundee ini ndi
ndihi tu ndoho ni ndehe ndi, vati ni
chinu ini ndo chi ra Ndioo. 8 Vitin
cha iyo vaha ndi, tu cua cundee ini
ndo cha cuenda ra chahnu. 9 Chaha
xaan ndi iin tiahvi ndioo chi ra
Ndioo. Chaha ndi tiahvi ndioo cha
cuenda maan ndo, ta chaha ndi
tiahvi ndioo, vati cusii ini ndi iti
nuun ra Ndioo savaha ndo. 10 Niñu
cahan ndi chi ra Ndioo, ta nduvi
cahan tahan ndi chi ra. Cati ndi
ti na cua ndehe tucu ndi chihin
ndo, ta cati ndi ti na cua tindee ndi
ñaan cha cumani chihin ndo, ta cua
cuinu vaha ca ini ndo chi ra Ndioo.
11 Na cua tindee ra Ndioo sutu yo,
ta cua cundee cuhun ndi nuun iyo
ndo. Na cua tindee tahan ra chahnu
Jesuu. 12 Na cua savaha ra chahnu
cha cua cuni mani xaan ca ndo chi
ñivi tahan ndo. Na cua cuni mani
xaan ca ndo chi ndihi ñivi cuhva
cha cuni mani ndi chihin ndo.
13 Chacan cuu cha cua cuhva ra tu
ndee ini chi ndo, ta ñahni cuati
cua coo chi ndo. Tacan ni cua coo
vaha ndo iti nuun ra Ndioo sutu yo.
Tacan ni cua coo ndo quivi cha cua
quichi ndico ra chahnu Jesuu chi
ñivi ra.

Cuhva cua cusii ini ra Ndioo

4 Yani xaa, vitin cahan ndahvi
xaan ndi chihin ndo cuenda ra
chahnu Jesuu, vati na cua coo vaha
xaan ca ndo chi ra cuhva iyo ndo
vitin. Vitin iyo vaha ndo cuhva cati
ndi chi ndo. Nu quichi quivi chaha
ndi cuenda yoso cuhva cua savaha
ndo, ta cati ndi yoso cuhva cua
cusii ini ra Ndioo chi ndo.
2 Chito ndo ñaan tuhun cati tuhun
ndi chihin ndo, vati maan ra Jesuu
cati tacan ni. 3 Maan ra Ndioo cuni
cha cua coo ii ndo. Cuni ra cha ña
cua coo ndo ndavaha ni chi tahan
ndo inga chiyo. 4 Cuni ra cha cua
coto ndo yoso cuhva cua quihin
cuenda vaha ndo chi ñasihi ndo.
Tacan ni cua coo vaha ndo chi ña,
ta cua sacahnu ndicha ndo chi ña.
5 Ña cuni ra Ndioo cha cua savaha
ndo ndavaha ni chi ña cuhva ndacu
inga ñivi, ta ña nacoto ñi chi ra
Ndioo. 6 Ña cuni ra Ndioo cha cua
sandahyu ñahan ndo chi tahan ndo,
ta ni ña cuni ra cha cua savaha
ndo cuati chi tahan ndo. Ña cuni ra
Ndioo chacan, vati cua tachi tuni
ra chi ñivi cuenda ndihi chacan.
Chacan ni cati tuhun ndi chihin
ndo nu quichi quivi. 7 Cati tuhun ra
Ndioo ti cua coo vaha yo chi ra, ta
ña cuni ra cha cua savaha yo cuati.
8 Tu ña cua tasoho ñivi tuhun ya, ña
cua tasoho ñi chi ra Ndioo, ta ña
vaha cha tacan, vati maan ra cuu ra
cati ti cua coo ra Tati Ndioo chi ndo.
Tuhun Ndioo cuu tuhun ya. Ñavi
tuhun ñivi cuu chi.
9 Ña chini ñuhun ndo cha cua cati
ndi ti cua cuni mani ndo chi ñivi
tahan ndo. Ña chini ñuhun ndo
chacan, vati maan ra Ndioo cuu ra
sanahan chihin ndo. Chacan cuu
cha cuni mani ndo chi ñivi tahan
ndo. 10 Ndicha ndicha ti cuni mani
ndo chi ndihi tahan yo iyo nini
cahnu ñuhun Macedonia. Yani xaa,
cati tuhun ndi ti na cua cuni mani

ca ndo chi ñi. [11]Cati tuhun tahan
ndi ti na cua coo taxin ndo, ta na
ña cua saxini ndo ñaan tiñu iyo
chi ñivi. Na cua satiñu vaha ndo
cuhva ni cati tuhun ndi chihin ndo.
[12]Tacan ni cua coo vaha ndo chi
ñivi ña chinu ini chi ra Ndioo, ta
ñahni cha cua cuni ñuhun ndo.

Cua quichi ndico tucu ra chahnu

[13]Yani xaa, cuni ndi cha cua coto
ndo yoso cuhva iyo ñivi Ndioo cha
ni chihi. Cuni ndi cha cua coto ndo
chacan, vati tacan ni ña cua coo
tu cuihya ini chi ndo cuhva iyo tu
cuihya ini chi inga ñivi, ta ñican
chito ñi ti ña cua coo vaha ñi chi
ra Ndioo. [14]Chito yo ti cua cuhva
ra Ndioo tu ndee ini chi ndihi ñivi
ra Jesuu ñivi cha ni chihi, ta sa cua
natacu ndico ñi. Chito yo ti chacan
cuu chi, vati chinu ini yo ti cha ni
chihi ra Jesuu, ta ni natacu ndico
ra.
[15]Chacan ni cati ndi chihin
ndo, vati tacan ni cati ra chahnu.
Cati ndi ti nu cua quichi ndico ra
chahnu, ta ni vii iyo ndito yo, ña
cua yaha xihna yo iti siqui andivi.
[16]Cua tava tiñu ra Ndioo chi ra
tatun ra, ta cua cana chaa ra tatun
chahnu ra, ta cua tivi ra tatun
Ndioo cutu ra. Tacan ni cua coo
chi, ta cua quichi nuun ndico ra
chahnu Cristo iti siqui, ta xihna cuii
cua natacu ndico ñivi ra Cristo ñivi
cha ni chihi. [17]Tacan ni cua cuu,
ta cua cuhun tahan yo cuu ñivi ni
ndito. Icaa ni cua cuhun yo chi ñivi
cha ni chihi. Tichi vico cua cuhun
yo, ta icaa ni cua satahan yo chi ra
chahnu iti siqui can. Tacan ni cua
coo yo chi ra chahnu ndihi ni quivi
ndihi ni tiempu. [18]Na cua cati ndo
tuhun ya chi ñivi tahan yo, vati
tacan ni cua cuhva ndo tu ndee ini
chi ndihi ñi.

5 Yani xaa, ña chini ñuhun
ndo cha cua taa ndi tuhun
yoso cuhva cua coo chi nu cuahan
quivi, [2]vati cha chito vaha ndo
ti ña cua coto yo ñaan hora cua
quichi ndico tucu ra chahnu cuhva
ña chito yo ñaan hora cua quichi
run cuu ñasuhu. [3]Cua cati ñivi ti
cha iyo vaha yo, cha iyo vii yo, ta
quii xaan cua ndehe ñivi tu ndoho
cuhva quii xaan ni quichi tu ndoho
chi ñi ñahan hora cha cua cacu
sehe ñi. Ña cua cuu cacu ñivi chi
tu ndoho can. [4]Ndioho yani xaa,
na ña cua savaha ca ndo ndavaha
ni. Chacan cuu cha cua cuatu vaha
ndo ñaan hora cua quichi ndico
tucu ra chahnu, ta ña cua nduiyo
ndo quivi cua quichi ra cuhva cua
nduiyo run ñasuhu, [tu cua tiin
tiñu chi run]. [5]Ndihi ndo cuu sehe
Ndioo, ta ndacu ndo cha vaha. Ñavi
ñivi ndacu ndavaha ni cuu yo. [6]Na
ña cua ndusucha yo cuhva iyo
sucha inga ñivi, soco na cua saha
yo cuenda yoso cuhva iyo yo. Na
cua cucumi vaha yo chi yo. [7]Iyo
ñivi savaha ndavaha ni, ta cha
cuaa savaha ñi ndavaha ni can. Iyo
ñi chihi ndixi, ta cha cuaa chihi
ñi ndixi can. [8]Cha iyo maan yo
cuenda chinucahni. Chacan cuu cha
na cua cucumi vaha yo chi yo, vati
ñivi Ndioo cuu yo. Na cua cuinu
vaha ini yo chi ra Ndioo, ta na cua
cuni mani yo chi ñivi tahan yo. Na
cua cuatu vaha yo chi ra Jesuu, [ta
tacan ni cua cacu yo nu cua ndoyo
ñuhun ñivi ndacu ndavaha ni].

9 Cati ra Ndioo ti ña cua tachi tuni
ra chi yo. Cati ra ti cua cacu yo,
vati tacan ni cua savaha ra chahnu
Jesucristo. 10 Maan ra Jesuu ni chihi
cha cuenda maan yo, ta chacan cuu
cha cua cacu yo. Vasi cua coo ndito
yo, vasi cua cuvi yo, soco cua coo
vaha yo chi maan ra icaa ni quivi
cua quichi ra. 11 Chacan cuu cha yu
cati ti na cua cuhva ndo tu ndee ini
chi ñivi tahan ndo. Na cua tindee
ndo chi tahan ndo cuhva tindee
ndo vitin.

Chaha ra Paulu cha chini tuni chi ñivi Ndioo can

12 Yani xaa, cahan ndahvi ndi
chihin ndo ti na cua sacahnu ndo
chi ra satiñu cuenda ra chahnu
nu iyo ndo. Cua sacahnu ndo chi
ra tindee chihin ndo cuenda ra
chahnu, ta cua sacahnu ndo chi ra
sanahan chi ndo cuenda ra chahnu.
13 Na cua sacahnu vaha xaan ndo
chi ra, ta na cua cuni mani ndo chi
ra, vati satiñu ra tiñu Ndioo. Na cua
coo vii ndo chi ñivi tahan ndo.
14 Yani xaa, cati tuhun ndi ti na
cua cuhva ndo cha chini tuni chi
ñivi sucha. Na cua cuhva ndo tu
ndee ini chi ñivi saxini suhva, ta na
cua tindee ndo chi ñivi ña cundee
ini. Na cua cundee ini ndo chi ndihi
ñivi.
15 Na cua saha ndo cuenda, coto
cua ndico coo ndo savaha ndo
ndavaha ni chi ñivi savaha ndavaha
ni chihin maan ndo. Na cua nducu
ndo cuhva cha cua savaha ndo cha
vaha chi tahan ndo, ta ta ni cuhva
na cua savaha ndo chi ndihi ñivi.
16 Na cua cusii ini ndo ndihi ni
quivi. 17 Ini cuhva na cua cahan
ndo chi ra Ndioo. 18 Na cua cuhva
ndo iin tiahvi ndioo chi ra Ndioo
cuenda ndihi cha cua tahan ndo.
Tacan ni cua savaha ndo, vati tacan
ni cuni ra Ndioo, ta cua tindee
tahan ra Cristo Jesuu chi ndo.
19 Na ña cua casi ndo cha cua
savaha ra Tati Ndioo chi ndo. 20 Na
ña cua cati ndo ti ña vaha tuhun
cha cahan ñivi cuenda ra Ndioo.
21 Na cua ndehe ndo ndihi cha
ndacu ñivi a vaha a ña vaha chi, ta
na cua savaha ndo ñaan cha cuu
cha vaha. 22 Na ña cua savaha ndo
ni iin ndavaha ni.
23 Na cua savaha ra Ndioo cha cua
coo ii anima ndo, ta maan ra cuu
ra sanduvii anima yo. Na cua cumi
vaha ra Ndioo chi maan ndo chi
anima ndo. Na cua coo vaha ndo, ta
na ña cua savaha ndo ndavaha ni
nda cua nda quivi cua quichi ndico
ra chahnu Jesucristo. 24 Ni nacachi
ra chihin ndo, ta cua savaha ra
cuhva ni cati ra, vati cha ndicha ra.

Sacahnu ra Paulu chi ñivi can

25 Yani xaa, cua cati ndo chi ra
Ndioo ti na cua tindee ra chihin ndi.
26 Na cua cati ndo chi ndihi ñivi
tahan yo ti tachi yu iin tuhun na
cumi chi ñi.
27 Cati tuhin chihin ndo cuenda ra
chahnu ti na cua sacuaha ndo tutu
ya chi ndihi ra yani yo chi ndihi ñi
tahan yo.
28 Na cua savaha ra chahnu
Jesucristo tu manini chihin ndo. Na
cua cuu chi tacan ni.

TUTU UVI CHA NI TAA RA CHAHNU PAULU CHI ÑIVI NDIOO IYO ÑUUN TESALONICA

Taa ra Paulu ta ra tutu ya chi ñivi Ndioo iyo ñuun Tesalónica

1 Yuhu ra Paulu chi ra Silvano
chi ra Timoteo taa tutu ya
chihin ndo, ta maan ndo cuu ñivi
Ndioo iyo ñuun Tesalónica. Chinu
ini ndo chi ra Ndioo sutu yo chi ra
chahnu Jesucristo. 2 Na cua savaha
ra Ndioo sutu yo tu manini chihin
ndo, ta na cua savaha ra cha cua
coo vii anima ndo. Ta ni cuhva
na cua savaha tahan ra chahnu
Jesucristo chihin ndo.

Cua tachi tuni ra Ndioo chi ñivi savaha ndavaha ni quivi cua quichi ndico tucu ra Cristo

3 Yani xaa, iyo cha cua cuhva
ndi iin tiahvi ndioo chi ra Ndioo
cuenda maan ndo ndihi ni quivi.
Tacan ni vaha, vati vaha xaan ca
chinu ini ndo chi ra Ndioo, ta cuni
mani xaan ca ta iin ta iin ndo chi
ñivi tahan ndo. 4 Chacan cuu cha
chaha vaha xaan ndi cuenda chi
ñivi Ndioo, vati cundee ini ndo tu
ndoho ni ndehe ndo, ta ni chinu
vaha ini ndo chi ra Ndioo nu ni
tahan ndo tu ndoho. 5 Chacan cuu
cha ndehe ñivi cha rai cuiti vaha
cuu ra Ndioo, ta cua cuñuhun ini ra
yoso cuhva iyo ndo nda cua nda cua
queta quivi cua cutuni ñivi. Ndehe
xaan ndo tu ndoho vitin. [Chacan
cuu cha chito ra Ndioo ti cha iyo
vaha ndo,] ta cua cuu yaha ndo nu
cua cundaca ñahan ra Ndioo chi
ñivi ra.
6 Cuiti vaha ndicha iyo ra Ndioo.
Chacan cuu cha cua queta quivi cua
cuhva ra tu ndoho chi ñivi chaha
tu ndoho chi maan ndo vitin. 7 Cua
cuhva ra cha cua cacu ndo nu iyo
ndo chi tu ndoho, ta cua coo vaha
ndo chi maan ra cuhva cua sacacu
tahan ra chi maan ndi. Tacan ni
cua savaha ra nda cua nda quivi
cua quichi ndico ra chahnu Jesuu.
Iti siqui andivi cua quichi nuun ra
chi ra tatun Ndioo, ta iyo tu ndee
ini chi ra ta ra. Cua cayu ñuhun nu
cua quichi ra ta ra, 8 ta cua tachi
tuni ra chi ñivi ña nacoto chi ra
Ndioo. Ta ni cuhva cua tachi tuni ra
chi ñivi ña tasoho tuhun vaha cha
cati tuhun ra chahnu Jesuu. 9 Cua
cutuni ndicha ñi, vati ndihi ni quivi

ña cua cuu quee ñi nu cua ndoyo
ñuhun ñi. Cua quee ndaa ñi nu iyo
ra chahnu, ta ña cua cuu ca yaha
ñi nu iyo vaha ra nu iyo tu ndee ini
ra. [10]Tacan ni cua tahan ñi quivi
cua quichi ra, ta cua sacahnu ñivi
ra chi ra, vati vaha xaan iyo ñivi
ra. Ndihi ñivi chinu ini chi ra cua
cati ti cahnu xaan rai cuu ra, vati
vaha xaan iyo ñivi chinu ini chi ra,
ta tacan ni cua coo maan ndo, vati
chinu ini ndo cha ni cahan ndi.
[11]Chacan cuu cha cahan ndi chi
ra Ndioo ndihi ni quivi, ta cuenda
maan ndo cahan ndi. Chacan cuu
cha cati ndi ti na cua savaha ra cha
cua coo vaha ndo, vati ni nacachi
ra chihin ndo. Cati ndi ti na cua
cuni ndo savaha ndo cha vaha, vati
chaha ra tu ndee ini chihin ndo.
Tacan cuu, ta cua satiñu tahan ndo
tiñu ra, vati chinu vaha ini ndo
chihin ra. [12]Chacan cuu cha cua
savaha ndo cha cua sacahnu ndihi
ñivi chi ra chahnu Jesuu. Tacan ni
cua savaha tahan maan ra, vati cua
cuu tahan maan ndo ñivi cahnu
xaan, vati iyo tu manini chi ra
Ndioo chi ra chahnu Jesucristo.

Iyo iin rai cua savaha ndavaha ni

2 Yani xaa, chaha ndi cuenda
chi ndo yoso cuhva cua quichi
ndico tucu ra chahnu Jesucristo, ta
chaha ndi cuenda yoso cuhva cua
nducuiti yo chi ra. [2]Chacan cati
tuhun ndi chihin ndo, vati ña cuni
ndi cha cua quechaha saxini ndo,
ta ni ña cuni ndi cha cua tichaha
ndo ni suhva. Tu cua cahan iin
ñivi cahan cuenda ra Ndioo chihin
ndo, ta cua cati ñi ti cha quichi ra
chahnu, ña cua saxini xaan ndo ti
cha ni quichi ra. Tu cua cati tuhun
cachin ñivi chi ndo ti cha quichi ra,
ña cua tichaha ndo. Tu cua tachi
ñivi tutu chi ndo, ta cua cati ñi
ti maan ndi tachi chi chi, ña cua
tichaha ndo, vati ña ta queta quivi
cua cutuni ñivi. [3]Ña cua cuhva ndo
cha cua nihin ñivi cuhva cha cua
sandahyu ñahan ñi chihin ndo. Ña
cua cuhva ndo chacan, vati xihna
cuii cua saña ñivi cha chinu ini
ñi chi ra Ndioo, ta cua ndehe ñivi
yoo rai cuu run ndacu ndavaha
ni. Maan run cuu run cua ndoyo
ñuhun cuenda ra Ndioo. [4]Cua cuni
cani tahan run chi ndihi ndioo chi
ndihi ita niñu cha iyo nu ñuhun
ñuñivi. [Cua cati run ti ñavi ndioo
ndicha cuu ra Ndioo, soco maan
run—cahnu xaan ndioo cuu run.]
Chacan cuu cha cua quihvi tahan
run tichi ve ñuhun ra Ndioo, ta cua
cati run ti Ndioo cuu run. [Tacan,
ta sa cua queta quivi cua quichi ra
chahnu.]
[5]Chite ti ni ñuhun ini ndo tuhun
cha cati tuhin chihin ndo quivi cha
chahin nu iyo ndo, vati tacan ni
chahi cuenda chi ndo. [6]Vitin chito
ndo ñacu ni nducuee run. Chacan
cuu cha cua ndehe ñivi chi run cha
cua queta quivi ni tiso ra Ndioo.
[7]Ña chito yo yoso cuhva iyo run
ndacu ndavaha ni can. Cha cuahan
sandoyo ñuhun run, soco ña ta cuu
vaha sandoyo ñuhun run nda cua
nda cua queta quivi cua cuhva ra ni
chasi nuun run vitin. [8]Tacan cuu, ta
sa cua ndehe ñivi yoo run cuu run
ndacu ndavaha ni. Maan ra chahnu
Jesuu cua cahni chi run, vati cua
tivi ra tati ra nuun run. Cua cahni
ra chi run quivi cua quichi ra, ta

cua ndehe ndico tucu ñivi chi ra.
9 Cua savaha run Satanaa cha cua
quichi rucan, ta cua coo tu ndee
ini chi run. Vata run, vati cua
savaha run cuhva cahnu xaan, ta
cua nduiyo ñivi. Tacan cuu, ta cua
saxini ñivi ti Ndioo cuu run, soco
ña ndicha. 10 Chi ndihi cuii cuhva
cua sandahyu ñahan run chi ñican,
ta cua ndoyo ñuhun ñi, vati ña
chinu ini ñi cha ndicha. Chacan cuu
cha ña cua cacu ñi nu iyo ñi chi tu
ndoho. 11 Chacan cuu cha chaha ra
Ndioo cha cua sandahyu ñahan run
chi ñi. Chacan cuu cha chinu ini
ñi cha vata. 12 Tacan ni cua cutuni
ndihi ñican, vati ña tasoho ñi cha
ndicha, ta cusii ini ñi cha ndacu ñi
ndavaha ni.

Nacachi ra Ndioo chi ñivi, ta sanduvaha ra anima ñi

13 Yani xaa, iyo cha cua cuhva
ndi iin tiahvi ndioo chi ra Ndioo
cuenda maan ndo, ta cuni xaan ra
Ndioo chihin ndo. Ndihi ni quivi
chaha ndi tiahvi ndioo chi ra, vati
ña ta quetuvi ñuhun ñuñivi, ta
ni nacachi ra Ndioo chihin ndo.
Chacan cuu cha sanduvaha ra
anima ndo, ta chaha ra Tati Ndioo
cha iyo ii ndo, ta chinu ini ndo cha
ndicha. Tacan ni nduvaha anima
ndo. 14 Cati tuhun ndi tuhun vaha
chihin ndo. Tacan ni nacachi ra
Ndioo chi ndo, ta savaha ra chahnu
Jesucristo cha ñivi cahnu xaan cua
cuu ndo.
15 Yani xaa, na cua cundee ini ndo,
ta na cua sacuinu ndo ndihi tuhun
cha ni sanahan ndi chihin ndo. Cua
sacuinu ndo tuhun ni cati tuhun
ndi chihin ndo, ta cua sacuinu ndo
tuhun ni taa ndi chihin ndo nu
tutu. 16-17 Na cua savaha ra chahnu
Jesucristo cha cua cusii ini ndo. Na
cua cuhva ra tu ndee ini chi ndo, ta
cua satiñu vaha ndo, ta cua cahan
vaha xaan ndo. Na cua savaha
tahan ra Ndioo sutu yo chacan chi
yo, ta maan ra cuu ra cuni mani chi
yo. Maan ra cuu ra sanduvii anima
yo ndihi ni quivi ndihi ni tiempu, ta
maan ra chaha cha cua cuatu vaha
yo chi ra Jesucristo, vati iyo xaan
tu manini chi ra.

Na cua cahan ñivi can chi ra Ndioo cuenda ra Paulu ta ra

3 Yani xaa, na cua cahan ndo chi
ra Ndioo cuenda ndiuhu. Na cua
cati ndo ti na cua tasoho ñivi tuhun
Ndioo, ta na cua cuinu ini ñi cuhva
chinu ini maan ndo. 2 Na cua cati
tahan ndo ti cua cacu ndi nu iyo ñivi
ndacu ndavaha ni nu iyo ñivi ndacu
cuati chi ndi. Tacan ni cua cati ndo,
vati ña chinu ini ndihi ñivi can chi
ra Cristo. 3 Iyo cha cua cuinu ini ndo
chi ra Ndioo. Maan ra cua cuhva tu
ndee ini chi ndo, ta maan ra cua cumi
chi ndo. Tacan ni ña cua savaha run
cuihna ndavaha ni chihin ndo. 4 Chito
ndi ti ndacu ndo cuhva cati tuhun ndi
chihin ndo, ta chito ndi ti tacan ni
cua savaha ndo nu cuahan quivi. Ña
tichaha ndi, vati tacan ni cua savaha
ra chahnu chi ndo. 5 Na cua tindee ra
chahnu chi ndo, ta cua cuni mani ndo
chi ra cuhva cuni mani ra chihin ndo.
Tacan ni cua cundee ini ndo cuhva
cha ni cundee ini ra Cristo.

Iyo cha cua satiñu ñivi Ndioo

6 Yani xaa, cati tuhun ndi ti ña
cua coo ndo chi ra yani yo icaa

ni, tu cha sucha cuni ra, tu ña cua
sacahnu ra tuhun cuhva cati tuhun
ndi chihin ndo, vati tacan ni cati ra
chahnu Jesucristo. 7 Maan ndo chito
ti iyo cha cua savaha ndo cuhva
ni savaha maan ndi. Ña sucha ndi
satiñu ndi cha iyo ndi chihin ndo.
8 Sata ndi cha chachi ndi, ta nduvi
ta niñu satiñu ndi. Nihin xaan
satiñu ndi, vati ña cuni ndi tiso ndi
tu ndoho chi ndo. 9 Iyo ndatu cha
cua sacachi ndo chihin ndi, soco
ña cuni ndi tacan. Cuni sanahan
ndi iin cuhva chi ndo. Chacan cuu
cha cua cuu savaha ndo cuhva ni
savaha maan ndi. 10 Quivi cha ni
iyo ndi chihin ndo cati tuhun ndi.
Cati tuhun ndi ti tu iyo ñivi, ta ña
cua satiñu ñi, ña cua cuu cachi ñi.
11 Tacan cati ndi, vati chini soho
ndi ti iyo ñi tahan yo chica cuu ni
ñi. Sucha cuni ñi, ta ña satiñu ñi.
Chica cuu ni ñi, ta ñahni ñaan tiñu
savaha ñi. 12 Chi ñican cati tuhun
ndi. Cati ndi cuenda ra chahnu
Jesucristo ti cua coo taxin ñi, ta
cua satiñu ñi. Tacan ni cua nihin ñi
cha cua cachi ñi.
13 Ndioho yani xaa, na cua cundee
ini ndo savaha ndo cha vaha. 14 Tu
iyo ñivi tahan yo, ta ña cua tasoho
ñi cuhva cati tutu ya, cua saha ndo
cuenda chi ñi. Ña cua coo icaa ni ca
ndo chi ñican, vati tacan ni cua coo
tu ca nuun chi ñi. 15 Ña cua saxini
ndo ti ñivi xaan ini cuu ñi, soco
cua cuhva ndo cha chini tuni chi
ñi cuhva chaha ndo cha chini tuni
chihin iin ñivi tahan ndo.

Cua ndihi cati tuhun ra Paulu chi ñivi can

16 Na cua cuhva ra chahnu cha
cua coo vii anima ndo chi ndihi
cuii cuhva ndihi ni quivi, vati iyo
vii maan ra. Na cua coo ra chahnu
chi ndihi ndo.
17 Yuhu ra Paulu tachi iin tuhun
na cumi chihin ndo, ta yuhu cuu
ra ni taa tuhun nu cua ndihi tutu
ya. Chacan cuu iin seña cha main
cuu ra tachi tutu chi ndo, vati
ndihi tutu tachi yu savahi chacan.
Tacan ni taa yu. 18 Na cua savaha
ra chahnu Jesucristo tu manini chi
ndihi ndo. Na cua cuu chi tacan ni.

TUTU XIHNA CUII CHA NI TAA RA CHAHNU PAULU CHI RA TIMOTEO

Taa ra Paulu tutu ya chi ra Timoteo

1 Yuhu ra Paulu taa tutu ya
chihun, yoho Timoteo, ta
tatun ra Jesucristo cui. Tacan ni
cati tuhun ra Ndioo ra sanduvaha
anima yo, ta tacan ni cati tuhun
tahan ra chahnu Jesucristo, ta chi
maan ra ndatu yo. [2]Maun cuu sava
ta cua iin sehi, vati chinu ndicha
ini cun cha ni cahin chihun cuenda
ra Ndioo. Na cua savaha ra Ndioo
sutu yo tu manini chihun, ta na cua
cundahvi ini ra chihun, ta na cua
savaha ra cha cua coo vii anima
cun. Ta ni cuhva na cua savaha
tahan ra chahnu Cristo Jesuu
chihun.

Ña cua tasoho ra Timoteo tuhun vata

[3]Cati tuhin chihun ti na cua
ndoo nuun cun ñuun Efeso cuhva
cha ni cati yu nu ni chahin ñuhun
Macedonia. Tacan cati yu, vati
tacan ni cua cati tuhun cun ti ña
cua cati tuhun ñican inga tucu
tuhun, vati iyo ñi—ña vaha ndacu
ñi. [4]Cua cati cun ti ña cua saxini
xaan ñi cuendu cahan ñivi, ta
ni ña cua sacuaha xaan ñi yoso
cuhva vachi tata ñi iti chata, coto
cua yaha cuhva cha cua sacuaha
ñi chacan. Tu cua savaha ñi tacan,
cuaha xaan cua nducu tuhun ñivi,
ta cua cahan yuhu xaan ñi. Tu
tacan ni cua savaha ñi, ña cua
cundee sanahan ñi iti Ndioo chi
ñivi, ta ni ña cua cuinu ini ñi chi ra
Jesucristo.

[5]Tacan ni cati tuhun yu, vati
cuni yu cha cua cuni mani ñi chi
ñivi tahan ñi. Cua cuni mani ñi chi
tahan ñi, vati ña tuhva ñi savaha
ñi cuati, ta vaha xaan saxini ñi, ta
chinu ndicha ini ñi chi ra Ndioo.
[6]Iyo ñivi saña ñi cha sacahnu ñi
chi ra Ndioo, ta mani cha ndatuhun
ni ñi cuni ñi, ta ñahni yavi ndaa
cha tacan. [7]Tacan ni ndacu ñi, vati
cuni ñi cuu ñi maestru cuenda ley
chahnu, soco ña nituni ini ñi ñaan
cha cahan ñi, ta ni ña nituni ini ñi
ñaan cha sacuaha ñi.

[8]Chito yo ti vaha ndicha iyo ley
can, tu cua sacahnu yo chi chi
cuhva cuni ra Ndioo. [9]Chito yo ti
ña chini ñuhun ñivi iyo vaha chi
chi. Tiso ra Ndioo ley can cuenda
ñivi ndacu ndavaha ni. Tiso ra chi
chi cuenda ñivi ña tasoho. Tiso ra
chi chi cuenda ñivi ña cuni chi ra.
Tiso ra chi chi cuenda ñivi ndacu

cuati. Tacan ni tiso tahan ra chi
chi cuenda ñivi cahan ndavaha
ni, cuenda ñivi chahni chi sutu ñi
chi sihi ñi, cuenda ñivi chahni chi
inga ñivi. 10 Tiso ra Ndioo ley can
cuenda ñivi savaha ndavaha ni chi
tahan ñi inga chiyo, cuenda ñivi
putu, cuenda ñivi suhu chi ñivi
tahan ñi, cuenda ñivi vata, cuenda
ñivi sandahyu ñahan, ta iyo ca cha
ndacu ñivi, ta ña chaha ra Ndioo.
Chacan cuu cha tiso ra ley can.
11 Ini tuhun cuu tuhun vaha cha cati
ra Ndioo cahnu ndicha chihin yu,
ta tava tiñu ra chihin yu.

Chaha ra Paulu iin tiahvi ndioo chi ra Ndioo, vati cundahvi ini ra Ndioo chi ra

12 Chahi iin tiahvi ndioo chi ra
chahnu Jesucristo. Maan ra chaha
tu ndee ini chihin yu, vati saxini ra
cha cua satiñu vaha ndiche cuenda
ra. Chacan cuu cha chaha ra cha
satiñu i cuenda ra. 13 Nu quichi
quivi cati yu ti savaha xaan ra
Ndioo ndavaha ni, ta cani tahin chi
ñivi ra, ta cahin ndavaha ni chi ra.
Tacan ni savahi, soco cundahvi ini
ra chihin yu, vati ña ta cote ñaan
cha cuu cha ni savahi, ta ni ña ta
cuinu ini yu chihin ra. 14 Cahnu
xaan tu manini ni savaha ra
chahnu chihin yu, ta chaha ra cha
ni chinu ini yu chi ra, ta cuni mani
yu chi ñivi cuhva cuni mani maan
ra chihin ñi.
15 Ni quichi ra Cristo Jesuu ihya
nu ñuhun ñuñivi ya, vati cuni ra
sanduvaha ra anima ndihi ñivi,
vati iyo cuati chi ndihi ñivi ñuñivi.
Tuhun ndicha cuu cha cati yu vitin,
ta iyo cha cua cuinu ini ndihi ñivi
chi chi. Iyo cuati chi ndihi ñivi,
soco cahnu xaan ca cuati ni savaha
yu. 16 Chacan cuu cha cundahvi ini
ra Ndioo chihin yu. Chacan cuu cha
cua coto ñivi ti iyo xaan tu ndee ini
chi ra Jesucristo, vati cundahvi ini
ra chihin yu, ta cahnu xaan cuati
ni savahi. Tacan ni cua coto ñivi
yoso cuhva iyo ra Jesucristo, ta cua
cuinu ini ñi. Cua cuinu ini ñi chi
ra, ta cua coo ndito ñi chi ra icaa ni
ndihi ni quivi ndihi ni tiempu. 17 Na
cua coto ndihi ñivi ti cahnu xaan
rai cuu ra Ndioo, ta na cua sacahnu
ñi chi ra ndihi ni quivi. Maan ra
cuu ra cua cundaca ñahan chi ñivi
ndihi ni quivi, ta ña cua cuvi ra. Ña
ndehe ñivi chi ra, ta iin tuhun ni ra
Ndioo cuu ra. Na cua cuu chi tacan
ni.
18 Yoho Timoteo, cati tuhin
chihun ti na cua satiñu vahun tiñu
ra Ndioo cuhva cati ra ni cahan
cuenda ra Ndioo nu quichi quivi,
vati chacan ni cati ra cha cua
savahun. 19 Na cua cuinu vaha ini
cun chi ra chahnu, ta na cua saxini
vahun. Iyo ñivi ña saxini vaha ñi,
ta ndoyo ñuhun ñi, vati ña chinu
ca ini ñi chi ra chahnu. 20 Tacan ni
tahan ra Himeneo chi ra Lejandru,
ta chaha cuenda yu chi ra ta ra
chi run Satanaa. Chacan cuu cha
cua nihin ra ta ra cuhva, ta ña
cua cahan ca ra ndavaha ni chi ra
Ndioo.

Chaha ra Paulu cuenda yoso cuhva cua cahan ra Timoteo chi ra Ndioo

2 Xihna cuii cati yu ti na cua
cahun chi ra Ndioo cuenda
ndihi ñivi. Na cua ndatuhun cun
chi ra Ndioo. Na cua ndaca cun

tu manini chi ra. Na cua cuhvon
tiahvi ndioo chi ra. Tacan ni cua
cahun chi ra. [2]Na cua cahun chi
ra cuenda ra cumi tiñu, ta na cua
cahun chi ra cuenda ra ndaca
ñahan chihin yo. Chacan cuu cha
ña cua cuu coo tu ndoho chi yo,
ta cua coo vii yo chi ndihi ñivi.
Tacan ni cua cuu sacahnu yo chi
ra Ndioo, ta cua coo vaha yo chi
ndihi cuii cha vaha chi yo. [3]Chacan
cuu cha vaha. Chacan cuu cha cua
cusii ini ra Ndioo, ta maan ra cuu
ra ni sanduvaha anima yo. [4]Cuni
ra Ndioo cha cua nduvaha anima
ndihi ñivi, ta cuni ra cha cua coto
vaha ndihi ñivi cha ndicha ndicha.
[5]Iin tuhun ni ra Ndioo iyo, ta iin
tuhun ni rai cuu ra cahan chi ra
Ndioo cuenda ñivi. Ra Jesucristo
cuu ra, ta ñivi ñuñivi ni cuu tahan
ra. [6]Chaha ra cha ni chahni ñivi chi
ra. Tacan ni chihi ra cuenda ndihi
ñivi, vati cuni ra cha cua nduvaha
anima ñi. Chacan chito ñivi vitin
tichi quivi ya ti cuhva cuni ra
Ndioo cuu chi, vati cuni mani ra
chi ndihi ñivi. [7]Chacan cuu cha
chaha ra Ndioo tiñu chihin yu, ta
cati tuhin tuhun ra. Tatun ra Jesuu
cui savaha ra Ndioo, vati cati ra ti
cua sacuahi chi ñivi cuu inga tucu
ñivi. Tacan sa cua cuinu ini ñi cha
ndicha. Yuhu cati cha ndicha, ta ña
sandahyu ñahin chihun, vati tava
tiñu ndicha ra Ndioo chihin yu.
[8]Chacan cuu cha cati yu ti na
cua cahan ra rai chi ra Ndioo. Na
cua cahan ra chi ra ndihi nu iyo
cuiti ra ve ñuhun, ta na cua coo
cuiti vaha ra chi anima ra. Tacan
ña cua nduxaan ca ra, ta ni ña cua
cahan yuhu ca ra chi ñivi tahan
ra. [9]Tacan ñi ñahan na cua cunami
vaha ñi, vati tacan ña cua coo tu
ca nuun chi ñi. Na cua saxini vaha
ñi. Na ña cua yaha cuhva cha cua
sandutaqui xaan ñi xini ñi. Ña cua
nducu xaan ñi xuhun cuaan, ta ni
ña cua nducu xaan ñi yuu vaha cha
cua ndutaqui ñi. Na ña cua nducu
ñi sahma yahvi xaan, [10][vati ñavi
cha cuenda sahma ñi ndutaqui ñi
cuni ra Ndioo]. Cua ndutaqui ñi, tu
cua savaha ñi cha vaha. Chacan
ni cua savaha ñi, tu cua sacahnu
ndicha ñi chi ra Ndioo. [11]Na cua
coo taxin ñi, ta na cua tasoho ñi,
vati tacan ni cua cutuhva ñi. [12]Ña
chahi ndatu cha cua sanahan
ñi ñahan nu sacahnu ñivi chi ra
Ndioo, ta ni ña chahi ndatu cha
cua cundaca ñahan ñi chi ra rai. Na
cua coo taxin ñi, [13]vati ni savaha
xihna ra Ndioo chi ra Adán. Tacan
cuu, ta savaha tahan ra chi ña Eva.
[14]Ñavi chi ra Adán sandahyu ñahan
run Satanaa, soco chi maan ña Eva
sandahyu ñahan run, ta tacan ni
savaha maan ña cuati. [15]Chacan
cuu cha ña cua cuu sanahan ñi
chi ra rai, soco cua sacuahnu ñi
chi sehe ñi. Tacan ni cua nduvaha
anima ñi, tu cua cuinu ini ñi chi
ra Ndioo, tu cua cuni mani ñi chi
ndihi ñivi, tu cua coo vaha ñi chi ii
ñi, tu cua saxini vaha ñi. Tu tacan
ni cua coo ñi, cua nduvaha anima
ñi.

Cuhva cua coo ra ndiso tiñu cuenda ra Ndioo

3 Ndicha ndicha cuhva cati
yu, vati tu iyo ra cua cuni ra
cundaca ñahan ra chi ñivi Ndioo,
tiñu vaha xaan cua cuni ra. [2]Iyo

cha ña tuhva ra savaha ndavaha ni,
ta iin tuhun ni ñasihi ra iyo chi ra.
Iyo cha ña tuhva ra chihi ndixi. Iyo
cha saxini vaha xaan ra. Iyo cha
sacahnu ñivi chi ra. Iyo cha quihin
cuenda vaha ra chi ñivi. Iyo cha
sacuaha vaha ra chi ñivi. 3 Iyo cha
ña tuhva ra coho ndixi. Iyo cha ña
tuhva ra caca cuu chi ndavaha ni.
Iyo cha ña cani tahan ra chi ñivi.
Iyo cha iyo mani ra chi ñivi. Iyo cha
ña cuni ra xuhun cha iyo chi ñivi.
4 Iyo cha cati tuhun vaha ra chi ñivi
ra, vati tacan ni cua tasoho sehe ra
cha cati tuhun ra, ta cua sacahnu
vaha ñi chi ñivi. 5 Tu ña cua coto
ra yoso cuhva cua cati tuhun vaha
ra chi ñivi ra, ña cua cuu saha ra
cuenda chi ñivi Ndioo. 6 Iyo cha
nducuaha quivi cha ni quihvi vaha
ra cuenda ra Ndioo, coto cua ndurai
ra, ta cua cutuni ra cuhva cutuni
run cuihna. 7 Iyo cha ña cumani ra
chi ñivi ña chinu ini chi ra Ndioo,
coto cua coo tu ca nuun chi ra, ta
cua sandoyo ñuhun run cuihna chi
ra. [Tacan ni cua coo ra rai, tu cua
cuni ra cha cua cuu ra tiñu cuenda
ra Ndioo.]

Cuhva cua coo ra cua tindee chi ñivi Ndioo

8 Ta ni cuhva cua coo ndihi ca ra
cua tindee chi ñivi Ndioo. Iyo cha
sacahnu tahan ñivi chi ra. Iyo cha
ña cuu ra rai uvi yaa. Iyo cha ña
chihi ra ndixi. Iyo cha ña suhu ra
xuhun ñivi. 9 Iyo cha saxini vaha ra.
Chacan ni chinu ini ra tuhun Ndioo
tuhun ña ta coto yo nu quichi quivi,
ta tuhun cha nduvaha anima yo
cuu chi, vati chinu ini yo chi ra
Ndioo. 10 Na cua ndehe xihna cun
a vaha satiñu ra tiñu Ndioo. Tu cua
satiñu vaha ra, tu ñahni cha cua
cumani ra, cua cuu satiñu ra tiñu
Ndioo. 11 Tacan tucu cuenda ñasihi
ra ta ra—iyo cha sacahnu ñivi chi
ñi. Iyo cha ña cahan ñi cuendu.
Iyo cha ña chihi ñi. Iyo cha satiñu
vaha ñi tiñu. 12 Ta ra tindee chi
ñivi Ndioo iyo cha coo iin tuhun ni
ñasihi ra chi ra. Iyo cha cumi vaha
ra chi sehe ra chi ndihi ñivi ra. 13 Tu
cua satiñu vaha ra tiñu Ndioo, tu
cua tindee vaha ra chi ñivi Ndioo,
cua cati ñivi ti rai vaha cuu ra, ta
ña cua cuyuhvi ra ni suhva. Tacan
ni cua cuinu vaha ini ra chi ra
Ndioo.

Vitin chito ñivi ñaan cha cuu cha chinu ini ñi

14 Saxini yu ti yatin xaan cua
cuhin nu iyo cun, soco tachi yu
tutu ya chihun, coto cua nducuei.
15 Chacan cuu cha cua coto cun
yoso cuhva cua coo yo, vati ñivi
Ndioo cuu yo. Chi maan ra Ndioo
ndito cuu ndihi ñivi ra, ta ñivi
maan ra cuu ñi sanahan chi ndihi
ñivi yoso cuhva iyo cha ndicha
cha cati ra Ndioo. 16 Suvi ñi cuu ñi
chaha cuenda ti cha cahnu xaan
cuu cha sanahan ra Ndioo chi yo.
Cha sanahan ra yoso cuhva cua
coo yo cuenda ra Jesucristo ihya
nu ñuhun ñuñivi ya. Tacan cati yu,
vati

Ndehe ñivi chi ra Ndioo, vati
quichi ra Jesucristo ihya nu
ñuhun ñuñivi ya,
ta cati ra Tati Ndioo ti rai vaha
ndicha cuu ra.
Ndehe tahan ra tatun Ndioo chi
ra Jesucristo,

ta chini soho ñivi cuu inga tucu
ñivi yoso cuhva iyo ra.
Chinu ini ñivi ñuñivi chi ra,
ta ndaa ra Jesucristo iti siqui
andivi nu ni nducahnu ra.

Iyo ñivi cua saña cha chinu ini ñi chi ra Ndioo

4 Cati cachin ra Tati Ndioo ti
nu cuahan quivi iyo ñivi cua
saña cha chinu ini ñi chi ra Ndioo,
vati cua tasoho ñi cha cahan run
sandahyu ñahan, ta cua tasoho
ñi yoso cuhva cua cati run tati
cuihna chi ñi. [2]Cua tasoho tahan
ñi chi ñivi vata chi ñivi sandahyu
ñahan, ta ñican ña ndicha ñi, ta
mani ndavaha ni saxini ñi. [3]Ña
chaha ñi cha cua tandaha tahan ñi,
vati cuati cuu chi, cua cati ñi. Ta
ni cuhva cua cati ñi ti iyo cha ña
cua cuu cachi ñi cuñu, vati suvi ni
cuati cuu maan chi. Yuhu cati ti
ña vaha cha cahan ñi, vati savaha
maan ra Ndioo ndihi cha chachi yo,
ta chaha ra chi chi chi ndihi ñivi
chinu ini chi ra chi ndihi ñivi chito
cha ndicha. Chacan cuu cha nini
xaan cua cuhva yo tiahvi ndioo chi
ra, [4]vati vaha xaan iyo ndihi cha
savaha ra Ndioo. Tu cua cuhva yo
tiahvi ndioo chi ra, cua cuu cachi
yo ndihi cha iyo. [5]Tacan cati yu,
vati cati ra Ndioo ti cha iyo vaha
chi. Chacan cuu cha cua cuhva yo
tiahvi ndioo chi ra.

Cua satiñu vaha ra Timoteo cuenda ra Jesucristo

[6]Na cua sacoto cun tuhun ya chi
ra yani yo. Tacan ni cua satiñu
vahun cuenda ra Jesucristo, vati
cua cu cumi vahun tuhun chihun
cuhva iyo vaha cha cati tuhin
chihun, ta chinu vaha ini cun chi
ra Ndioo. [7]Ña cua tasohun cuendu
cahan ñivi ñuñivi, ta ni ña cua
tasohun cuendu cahan ñi chahnu.
Na cua nducu cun cuhva cha
cua sacahnu vahun chi ra Ndioo.
[8]Ndicha ti cua coo vaha tu ndee ini
chihin yo cha siqui yo, soco vaha
xaan ca cua coo tu ndee ini chi yo
cha cua sacahnu vaha ndicha yo chi
ra Ndioo. Chacan cuu chi, vati vaha
xaan cua coo yo vitin tichi quivi
ya, ta ta ni cuhva cua coo vaha yo
chi ra Ndioo quivi cua yaha yo iti
nuun ra. [9]Iyo cha cua tasoho ndihi
ñivi tuhun can, vati tuhun ndicha
cuu chi. [10]Chacan cuu cha satiñu
xaan yo, ta ndehe xaan yo tu ndoho.
Tacan iyo yo, vati chinu ini yo ti
cua savaha ra Ndioo ndito cuhva
cati ra. Tindee ra chi ndihi ñivi,
soco chi ñivi chinu ini chi ra tindee
ndicha ra, vati cua sacacu ra chi ñi
nu iyo ñi chi tu ndoho.
[11]Tuhun can cua cati tuhun cun.
Chacan cua sacuahun chi ñivi. [12]Na
ña cua cati ñivi ti ña vahun, vati
ra tivaa cuun. Na cua cati tuhun
vaha xaun, ta na cua coo vahun chi
ñivi. Na cua cuni mani cun chi ñivi
tahun, ta na cua cuinu vaha ini cun
chi ra Ndioo. Na ña cua savahun
ni iin cha ndavaha ni. Tacan ni
cua sanahun chi ñivi Ndioo yoso
cuhva cua coo ñi. [13]Chehe cuu cha
cua savahun nda cua nda quivi cua
quichi yu. Cua sacuahun tutu Ndioo
nu nducuiti ñivi, ta cua cati tuhun
vaha xaun chi ñi yoso cuhva cua
coo ñi, ta cua sanducachin vahun
tuhun Ndioo chi ñi. [14]Nu quichi
quivi ni tiso ndaha ra ndiso tiñu ve

ñuhun chihun, ta chaha ra Ndioo tu
ndee ini cha cua satiñu cun tiñu ra.
Ña cua naan ini cun chacan.
15 Na cua savahun cuhva cati ra
Ndioo chihun, ta na cua satiñu
vahun tiñu ra. Chacan cuu cha cua
ndehe ndihi ñivi cha ni cutuhva
cun. 16 Cua cu cumi vahun chihun,
ta cua sahun cuenda ñaan tuhun
cua sacuahun chi ñi. Cua savahun
cuhva cati tuhun cun, vati tu tacan
ni cua savahun, cua cacu cun, ta
cua cacu tahan ñivi tasoho cha
cahun.

Cuhva cua coo ra Timoteo chi ñivi Ndioo

5 Ña cua cahan yuhu cun chi ra
chahnu cuu yani yo, soco cua
cahan vahun chi ra cuhva cahun
chi sutu cun. Cua cahan vaha
tahun chi ra tivaa cuhva cahun chi
yani cun. 2 Cua cahan vahun chi ñi
chahnu cuhva cahun chi sihun. Ta
ni cuhva cua cahan vahun chi ñi
tivaa cuhva cahun chi cuhvon, ta
ña cua savahun ni iin ndavaha ni
chi ñi.
3 Cua tindeun chi ñi ndahvi cha
ni chihi ii. 4 Tu iyo sehe ñi chi sehe
yani ñi, na cua savaha ñi cuu sehe
ñi chi sehe yani ñi cuhva cuni ra
Ndioo, ta na cua tindee ñi chi sihi
ñi chi ñivi ñi. [Tacan ni cua tindee
ndico ñi chi ñi ndahvi tindee chi
maan ñi, ta ni chahnu ñi.] Na cua
savaha ñi chacan, vati tacan ni
cua cusii ini ra Ndioo. 5 Iyo ñahan
ndahvi ndicha cha maan iin tuhun
ñi, vati ñahni ñivi ñi. Chinu ini ñi
ti cua tindee ra Ndioo chi ñi, ta
ndihi ni hora chica ndahvi ñi chi ra
Ndioo. Cahan ñi chi ra chinucahni,
ta cahan ñi chi ra cha cuaa. 6 Iyo
inga ñi ndahvi ndacu ñi cuhva cuni
maan ñi. Masi ni iyo ndito ñi, soco
ñican cha ni chihi ñi cuenda ra
Ndioo. 7 Cua cati tuhun cun tuhun
can. Chacan cuu cha ña cua savaha
ñi ndavaha ni, ta cua cati ñivi ti
ñivi vaha cuu tahan ñi. 8 Tu ña
cua tindee ndico ñivi chi ñivi ñi,
ña vaha cua savaha ñi. Tu ña cua
tindee ñi chi sutu ñi chi sihi ñi, ña
vaha cua savaha ñi, ta cua saña ñi
tuhun Ndioo tuhun chinu ini yo, ta
cua cuu ñi sava ni ta cua ñivi ña
chinu ini.
9 Sivi ñi ndahvi cha chihi ii cua
taun nu lista, vati cua tindeun chi
ñi, tu cha tehen iyo ñi. Cha queta
ñi uni xico cuiya ñi, ta iin tuhun
ni ii ñi ni chacoo chi ñi. 10 Iyo cha
cati ñivi ti cha ndacu ñi cha vaha.
Iyo cha sacuahnu vaha ñi chi sehe
ñi. Iyo cha tindee ñi chi ñivi quee
iti cua cati tuhun tuhun Ndioo. Iyo
cha sacahnu ndicha ñi chi ñivi
Ndioo. Iyo cha tindee ñi chi ñivi
ndehe tu ndoho. Iyo cha nducu ñi
cuhva cha savaha ñi ndihi cha vaha.
11 Tu ni tivaa ñi ndahvi can, ña
cua taun sivi ñi nu lista can, [vati
ña cua tindeun chi ñican]. Vasi
cua queta quivi cua cuni ñi coo
ndico tucu ñi chi ra rai, ta ña cua
cuni ca ñi satiñu ñi chi ra Cristo,
vati cua cuni ñi tandaha tucu ñi.
12 Tu chacan ni cua savaha ñi, cua
cutuni ñi, vati cua saña ñi cha cati
xihna ñi ti cua savaha ñi. 13 Cha
cua ndusucha ñi, ta cua caca cuu
ñi vehe ta vehe. Ñavi cha cua
ndusucha ni ñi, soco cua cahan ñi
cuendu. Cua cahan ñi yoso ni iyo
ñivi vehe ñi, ta ña vaha cha cua

cahan ñi tacan. 14 Yuhu cati ti na
cua tandaha ndico tucu ñi, ta na
cua coo tahan sehe ñi. Na cua cumi
vaha ñi chi ii ñi chi sehe ñi. Chacan
cuu cha ña cua cuu cati ñivi cuni
cani tahan chi yo ti ña vaha ndacu
ñi cha tacan. 15 Tacan cati yu, vati
iyo ñi cha saña ñi chi ra Ndioo, ta
chica ñi chi run Satanaa.
16 Iyo cha cua tindee ñivi Ndioo
chi ñi ndahvi ndicha. Tu iyo ñivi
ñi ndahvi can, nini xaan ca cua
tindee ñi chi ñi. Chacan cuu cha ña
cua cuni ñuhun ñi cha cua tindee
ñivi Ndioo chi ñi. Chacan cuu cha
ñivi Ndioo cua cuu tindee chi ñivi
ndahvi ndicha.
17 Iyo cha cua sacahnu vaha
ndicha ñivi Ndioo chi ndihi ra
ndaca ñahan chi ñi cuenda ra
Ndioo, soco nini ca cua sacahnu
ñi chi ra cati tuhun tuhun Ndioo
chi ra sacuaha chi ñi. Cua sacahnu
ñi chi ra, ta cua tindee ñi chi ra.
18 Tacan cati yu, vati cati tutu Ndioo
ti ña cua casi yo yuhu ri sundiquin
nu chañu ri trigu, vati cua cachi
tahan ri suhva, cati chi. Iyo inga nu
cati ndico tutu Ndioo ti cua nihin
ñivi satiñu yahvi ñi.
19 Tu iin tuhun ni ñivi cua cati
ti cuati ndacu ra ndaca ñahan chi
ñivi Ndioo, ña cua tasohun cha
cahan ñi. Iyo cha cua queta uvi uni
ñivi cati tacan, ta sa cua tasohun
cha cahan ñi. 20 Tu ña cua saña ra
cha ndacu ra cuati, cua tachi tuni
cun chi ra nu iyo cuiti ndihi ñivi
Ndioo. Chacan cuu cha cua cuyuhvi
ñi. 21 Yuhu cati tuhin chihun ti cua
savahun cuhva cati yu chihun. Ini
tuhun cua cati cun chi ndihi ñivi,
ta ña cua saxini cun ndaa ca ñivi
cuu ñi. [Ini cuhva cua sacahnu cun
chi ndihi ñivi, ta inuun ni cua tachi
tuni cun chi ndihi ñivi.] Chito ra
Ndioo cha tacan cati yu chihun,
ta tacan ni chito tahan ra chahnu
Jesucristo chi ndihi ra ni nacachi ra
Ndioo, ndihi ra cuu tatun ra. 22 Ña
cua cuhva nahun tiñu chi ñivi, ta
cua tiso ndahun chi ñi. Cua ndehe
xihna cun yoso cuhva iyo ñi, coto
cua savaha ñi cuati, ta coto cua coo
tahan cuati chihun. Cua cu cumi
vahun chi maun, coto cua savahun
ndavaha ni.
23 Ña cua coho con mani nduta,
soco na cua coho tahun suhva vinu
vixin, vati cuhvi tichi cun, ta iyo
xaan cuehe chihun.
24 Iyo ñivi savaha ñi cuati, ta yatin
xaan chito ñivi ti tacan ni iyo ñi, ta
cua cutuni ñi. Iyo inga ñivi savaha
ñi cuati, ta ña yatin chito nahan
ñivi ti cha tacan cuu chi, soco cua
queta quivi cua coto ndihi ñivi ti
cha tacan cuu chi, [ta cua cutuni
tahan ñi]. 25 Ta ni cuhva yatin xaan
nihin yo cuhva cha iyo ñivi ndacu
ñi cha vaha ndicha. Vasi ña chito
ñivi ti cha tacan ni cuu chi, soco
cua queta quivi cua coto tahan ñi
chacan. [Chacan cuu cha cua saha
vahun cuenda cha cua tachi tuni
cun chi ñivi.]

6 Ta ndihi ñivi cuu musu—na
cua sacahnu ndicha ñi chi
ra cuu chitoho ñi. Chacan cuu cha
ña cua cuu cahan ñivi ndavaha ni
chi ra Ndioo, ta ni ña cua cati ñi ti
ña vaha tuhun ra. 2 Vasi iyo ra cuu
chitoho ñi—tahan ñi chi ra cuenda
ra Ndioo, soco ña cua saxini ñi ti
ña cua sacahnu ca ñi chi ra, vati
tahan ñi chi ra. Iyo cha cua satiñu

vaha xaan ca ñi chi ra, vati chinu
tahan ini ra chi ra Ndioo, ta cuni
mani tahan ñi chi ra. Cua coo vaha
ca ra, vati cua satiñu maan ñi chi
ra. Tuhun can cua sacuahun chi ñi,
ta cua cati tuhun xaun chi ñi, [yoho
Timoteo].

Cua sacahnu ñivi Ndioo chi ra Ndioo, ta cua coo vii ñi chi ra

3 Tu cua sacuaha ñivi inga
tuhun, tu ña cua tasoho ñi tuhun
vaha tuhun cati tuhun ra chahnu
Jesucristo, tu ña cua sacahnu ñi
chi ra Ndioo, 4 rai xaan cuni ñi. Ña
chito ñi cha cahan ñi, ta ña vaha
cuni xini ñi. Cuni cahan yuhu ñi,
ta chica tuhun xaan ñi, vati cuni
cani tahan ñi. Chacan cuu cha ña
vaha cuni ñi ndehe ñi cha iyo vaha
ñivi tahan ñi. Cani tahan ñi chi
tahan ñi, ta cahan ñi ndavaha ni
chi tahan ñi, ta saxini ñi ti ña vaha
ndacu tahan ñi. 5 Cha ndoyo ñuhun
ñi, ta ña chito ñi cha ndicha. Tacan
ni cahan yuhu xaan ñi, ta ña vaha
saxini ñi. Saxini ñi ti cua sacanaan
ñi, tu cua coo ñi sava ta cua iyo
ñivi sacahnu chi ra Ndioo. 6 Cua coo
vaha ndicha ñivi, tu cua sacahnu
ndicha ñi chi ra Ndioo, ta cua coo
vii ñi chi ra. 7 Tacan cuu chi, vati
quivi ni cacu yo—ñahni cha ndiso
yo, ta ñahni cha cua cuhun chi yo
quivi cua cuvi yo. 8 Tu cua nihin yo
cha cua cachi yo, tu cua nihin yo
sahma yo, cua cusii ini yo. 9 Iyo ñivi
cuni cha cua coo xuhun ñi. Savaha
ñi ndavaha ni, ta ndoyo ñuhun ñi.
Ña chito ñi ndaa cha cuni ñi, ta
quehni cava ñi tichi cha ndavaha
ni. Chacan cuu cha iyo tu ndoho chi
ñi, ta ndoyo ñuhun cuii ñi. 10 Ndacu
ñivi ndihi cuii ndavaha ni, vati cuni
ñi coo xuhun ñi. Cha ni chacoo ñivi
tahan yo cha cuni ñi coo xuhun
ñi, ta chacan cuu cha saña ñi cha
chinu ini ñi chi Ndioo, ta vitin
ndehe xaan ñi tu ndoho.

Cua satiñu vaha ra Timoteo cuenda ra Ndioo

11 Yoho Timoteo, ña cua savahun
tacan, vati satiñu cun tiñu Ndioo.
Na cua savahun cha vaha ndicha.
Na cua sacahnu ndicha cun chi ra
Ndioo, ta na cua cuinu vaha ini cun
chi ra. Na cua cuni mani cun chi
tahun, ta na cua cundee ini cun, ta
na cua coo vii cun chi tahun. 12 Na
cua cundee ini cun, ta cua cuinu
vaha ini cun chi ra Ndioo. Tacan
sa cua coo ndito cun chi ra Ndioo
ndihi ni quivi. Chacan cuu cha ni
nacachi ra Ndioo chihun, ta cati
tuhun vaha xaun nuun iyo cuiti
ñivi nu quichi quivi, ta cati cun chi
ñi yoso cuhva chinu vaha xaan ini
cun chi ra Ndioo. 13 Chito maan ra
Ndioo cha cati yu chihun, ta maan
ra cuu ra chaha cha iyo ndito ndihi
yo. Chito tahan ra Jesucristo, ta
maan ra cuu ra cati tuhun vaha
xaan chi ra Poncio Pilato nu ni
quichi quivi. 14 Chito ra ta ra ti cha
cati tuhin chihun, ta cati tuhin ti
na cua savahun cuhva cati tuhun ra
Ndioo nda cua nda quivi cua quichi
ndico ra chahnu Jesucristo. Tacan
ña cua cuu cati ñivi ti ña vaha cha
cati tuhun ra Ndioo. 15 Cua queta
xihna quivi cha ni tiso ra Ndioo, ta
cua savaha ra cha cua ndehe ndico
ñivi chi ra Jesuu. Maan ra Ndioo
cusii ini ra, ta ini ra cuu ra ndaca
ñahan chi ndihi ñivi. Cahnu xaan

rai cuu ra, ta ñahni iin ñivi cahnu
cuhva maan ra. Cahnu rai cuu ra
ndiso tiñu ihya nu ñuhun ñuñivi ya,
soco cahnu xaan ca rai cuu maan
ra, ta cahnu xaan tiñu cuu ra. 16 Iin
tuhun ni maan ra iyo ndito ndihi ni
quivi ndihi ni tiempu. Ndichin xaan
nu iyo ra, ta ña cuu quihvi ñivi
ñuñivi nu iyo ra, vati cahnu xaan
rai cuu ra. Ña ta ndehe ñivi ñuñivi
chi ra, ta ni ña cua cuu. Na cua
sacahnu ndihi ñivi chi ra, ta na cua
coo tu ndee ini chi ra ndihi ni quivi.
Na cua cuu chi tacan ni.
17 Cua cati tuhun cun chi ñivi
ricu cha iyo nu ñuhun ñuñivi ya
ti ña cua ndurai ñi, ta ni ña cua
saxini ñi ti iyo xuhun ñi, vati ña
cua ndoo chi. Na cua saxini ñi
cuenda ra Ndioo ndito, vati maan
ra chaha ndihi cha iyo chi yo.
Chacan cuu cha cua cusii ini yo.
18 Na cua savaha ñi ricu cha vaha.
Mani cha vaha cua savaha ñi. Na
cua tindee ñi chi ñivi tahan ñi, ta
na cua samani ñi chi ñivi tahan ñi.
19 Tacan ni cua coo vaha ñi chi ra
Ndioo nu cuahan quivi, ta chacan
cuu cha cua coo ndito vaha ndicha
ñi chi ra Ndioo.

Cha ndihi cati tuhun ra Paulu chi ra Timoteo

20 Yoho Timoteo, na cua savahun
ndihi tuhun cha cati tuhin
chihun cuenda ra Ndioo. Ña cua
tasohun tuhun cahan ñivi, vati
ñahni yavi ndaa chi. Cahan xaan
ñi chi tahan ñi, ta saxini ñi ti
chito xaan ñi, soco ña ndicha ñi.
21 Tacan ni savaha ñi nu quichi
quivi, ta chacan cuu cha cha
saña ñi cha chinu ini ñi chi ra
Ndioo. Na cua savaha ra Ndioo
tu manini chihin ndo. Na cua cuu
chi tacan ni.

TUTU UVI CHA NI TAA RA CHAHNU PAULU CHI RA TIMOTEO

Taa ra Paulu tutu ya chi ra Timoteo

1 Yuhu ra Paulu taa tutu ya
chihun, yoho Timoteo, ta tatun
ra Jesucristo cui, vati tacan cuni ra
Ndioo. Cati ra ti cua coo ndito ñivi
ra chi ra Cristo Jesuu ndihi ni quivi
ndihi ni tiempu. [Chacan cuu cha
satiñu yu tiñu ra Ndioo.] 2 Cuni xain
chihun, ta maun cuu sava ta cua
iin sehi. Na cua savaha ra Ndioo
sutu yo tu manini chihun. Na cua
cundahvi ini ra chihun, ta na cua
savaha ra cha cua coo vii anima
cun. Ta ni cuhva na cua savaha
tahan ra chahnu Jesucristo chihun.

Na cua cuhva ra Timoteo cuenda ti cha iyo ra cuenda ra Cristo

3 Chahi iin tiahvi ndioo chi ra
Ndioo, ta cahin chi ra cuenda cun
nduvi ta niñu. Ndihi ni quivi cahin
chi ra cuenda cun. Satiñu i tiñu
Ndioo cuhva ni satiñu ñivi yu tiñu
ra nu quichi quivi, vati satiñu i tiñu
ra, ta ñahni cha saxini yu. 4 Nduvi
ta niñu cuni xain ndehe ndico tuqui
chihun, vati ni ñuhun ini yu ti
chacu xaun, [ta ni saña tahan yo nu
quichi quivi]. Chacan cuu cha cua
cusii ini tucu yu. 5 Ni ñuhun ini yu
ti chinu ndicha ini cun chi ra Ndioo
ndicha, vati chinu xihna ini ña
Loida sihi chahnu cun. Tacan cuu,
ta chinu tahan ini ña Eunice sihi
cun, ta chite ti tacan ni chinu tahan
ini maun.
6 Chacan cuu cha sacoto ndique
chihun ti cua satiñu vahun tiñu
Ndioo, vati maan ra savaha tu
manini chihun, ta tiso ndi ndaha
ndi chihun. 7 Ña chaha ra Ndioo cha
cua cuyuhvi yo, soco chaha ra cha
cua coo tu ndee ini chi yo, ta chaha
ra cha cua cuni mani yo chi tahan
yo, ta chaha ra cha chini tuni chi
yo. 8 Ña cua cucahan nuun cun, ta
cua cuhva cun cuenda yoso cuhva
iyo ra chahnu. Ña cua cucahan
nuun cun cha cuenda yuhu, vati
cha indi yu ve caa cuenda maan ra,
soco cua cundee ini cun cha cua
ndehe tahun tu ndoho, vati chinu
tahan ini cun tuhun Ndioo. Cua
cundee ini cun, vati cua cuhva ra
Ndioo tu ndee ini chihun. 9 Maan
ra cuu ra sanduvaha anima yo, ta
cati ra ti cua coo ii yo chihin ra.
Sanduvaha ra anima yo, vati iyo
xaan tu manini chi ra. Sanduvaha
ra anima yo, vati tacan ni cuni
ra. Ñavi ti cha ni savaha yo cha

vaha. Ña ta quetuvi ñuhun ñuñivi
ya, ta savaha ra tu manini chi yo,
vati chi ra Cristo Jesuu cuu yo.
10 Ndihi chacan ni sacoto ra Ndioo
chi yo vitin, vati cha ni quichi
ra Jesucristo, ta maan ra cuu ra
sanduvaha anima yo. Ña cua cuhva
ca ra cha cua cuvi cuii yo cha
cuenda maan ra, soco cua savaha ra
cha cua coo ndito yo chi ra, ta ña
cua cuvi ca yo cuenda maan ra, vati
chinu ini yo tuhun vaha ra.
11 Savaha ra Ndioo cha ni cui
tatun ra Jesuu. Chacan cuu cha
cati tuhun yu tuhun ra, ta sacuahi
tuhun ra chi ñivi cuu inga tucu ñivi.
12 Chacan cuu cha ndehi tu ndoho,
soco ña cahan nuin. Ña cahan nuin,
vati nacote chi ra Jesucristo, ta chi
maan ra chinu ini yu. Chite ti iyo
tu ndee ini chi ra. Chacan cuu cha
cumi vaha ra chihin yu nda cua
nda quivi cua tachi tuni ra Ndioo
chi ñivi.
13 Na cua savahun cha vaha cuhva
cati tuhin chihun, ta tacan ni cua
cuinu vaha ini cun chi ra Ndioo, ta
cua cuni mani cun chi ñivi, vati
ñivi ra Cristo Jesuu cuun. 14 Na
cua cumi vahun tuhun ndicha, ta
na cua savahun tiñu chaha ra Tati
Ndioo chihun, vati iyo ra chihin yo.
15 Chito cun ti cha nacoo ihni
ndihi ñivi iyo ñuhun Asia chihin yu.
Tacan ni nacoo ihni tahan ra Figelo
chi ra Hermógene chihin yu. 16 Na
cua cundahvi ini ra chahnu chi
ñivi ra Onesíforo, vati cuaha chaha
chaha ra tu ndee ini chihin yu, ta
ña cahan nuun ra ndehe ra cha indi
yu ve caa. 17 Sa ni queta ra ñuun
Roma, ta nanducu xaan ra chihin
yu, ta tacan ni nanihin ra chihin yu.
18 Na cua cundahvi ini ra chahnu
chi ra quivi cua tachi tuni ra chi
ñivi. Vaha xaan ca chito maun yoso
cuhva ni tindee ra chihin yu ñuun
Efeso.

Cuhva iyo ra sandaru vaha cuenda ra Cristo

2 Sehu, na cua cundee ini cun,
vati iyo xaan tu manini chi
ra Cristo Jesuu. 2 Chito cun ndihi
tuhun ni cati tuhin chihun, ta tuvi
ñivi cuu ñi tasoho tahan. Tuhun
can cua sacuahun chi ñivi, soco chi
ñivi cua sacuaha ndicha chi tahan
ñi cua nducu cun.
3 Na cua cundee ini cun tu ndoho
cha cua ndehun cuenda ra Cristo
cuhva cundee ini ra sandaru vaha
tu ndoho. 4 Ña tuhva ra sandaru
satiñu ra inga tiñu. Ini tiñu sandaru
ni satiñu ra, vati tacan sa cusii ini
ra ndaca ñahan chi ra. 5 Tacan ni
tucu ra siqui—tu ña siqui vaha ra,
ña cua cuu sacanaan ra. 6 Tacan ni
tucu ra satiñu chi itu—iyo cha cua
nihin ra yahvi ra. [Tacan ni tucu
maan yo—tu cua satiñu vaha yo
cuenda ra chahnu, cua coo vaha yo
chi ra.] 7 Na cua saxini vahun cha
cati yu, vati cua cuhva ra chahnu
cha chini tuni chihun.
8 Ña cua naan ini cun chi ra
Jesucristo. Ñivi ra David chi ra, ta
natacu ndico ra tañu ñivi ndii, ta
tuhun can cati tuhin. 9 Ndehi tu
ndoho, vati cati tuhin tuhun ra
Jesuu. Chacan cuu cha indi yu
ve caa ya cuhva indi ra savaha
ndavaha ni. Yuhu indi ve caa, soco
ña cuu casi ñivi tuhun Ndioo.
10 Maan ra Ndioo cuu ra cha ni
nacachi chi ñivi. Chacan cuu cha

cundee ini yu, vati cuni yu cha cua
sanduvaha tahan ra Cristo Jesuu
anima ñi. Tacan ni cua coo vaha ñi
chi ra ndihi ni quivi.
11 Iyo cha cua cuinu ini yo tuhun
ya, vati cha ndicha cuu chi.
Tu cua cuvi tahan yo cuenda ra
Cristo,
cua coo ndito tahan yo chi ra.
12 Tu cua cundee ini yo cha ndehe
tahan yo tu ndoho,
cua cundaca ñahan tahan yo chi
ra icaa ni.
Tu cua cati yo ti ña nacoto yo
chi ra,
ta ni cuhva cua cati ra ti ña
nacoto ra chihin yo.
13 Tu ña cua cundee vaha ini yo,
ña cua saña ra Ndioo chi yo,
vati ña cuu saña ra tuhun cha ni
cahan ra chi yo.

Cua satiñu vaha ra Timoteo cuenda ra Cristo

14 Cua sacoto ndico cun chi ñi
yoso cuhva cua coo ñi. Cua cati
vahun chi ñi cuenda ra Ndioo ti
ña cua cahan yuhu ñi, vati ñahni
yavi ndaa chacan. Tu cua cahan
yuhu ñi, cua ndoyo ñuhun maan
ñi, ta cua ndoyo ñuhun tahan ñivi
cua tasoho chi ñi. 15 Cua nducu
cun cuhva cha cua satiñu vahun
cuenda ra Ndioo, ta cua cati tuhun
vahun tuhun ndicha. Tacan, ta cua
quee vahun iti nuun ra Ndioo, ta ña
cua cucahan nuun cun iti nuun ra.
16 Ña cua tasohun tuhun ndavaha
ni cha cahan ñivi, vati ñahni yavi
ndaa chi, ta ni cuni ca ñi savaha
ñi ndavaha ni, vati tacan ni iyo ñi.
17 Tu cua tasoho yo tuhun cahan ñi,
cuee cuee ni, ta cua ndoyo ñuhun
yo cuhva ni tahan ra Himeneo chi
ra Fileto. 18 Saña ra ta ra tuhun
Ndioo tuhun ndicha, ta cati ra
ti ña cua natacu ndico ñivi ndii.
Tacan ni iyo ñivi ña chinu ca ini
chi ra Ndioo, vati tacan ni cati ra.
19 Chaha ra Ndioo tu ndee ini chi
ndihi ñivi chinu ini chi ra, vati cati
tutu Ndioo ti nacoto ra chahnu chi
ñivi ra. Iyo inga nu cati tutu ra ti
ndihi ñivi ra chahnu Cristo—na cua
saña ñi cha ndacu ñi ndavaha ni,
cati ra. [Chacan cuu cha chito yo ti
iyo tu ndee ini chi ra.]
20 Vehe ñivi ricu iyo coho vaha, ta
iyo coho ndahvi. Iyo coho xuhun
cuaan, ta iyo coho xuhun cuichin.
Iyo tahan coho yutun, ta iyo coho
ñuhun. Chacunda yahvi cha cuu
cha vaha, soco ñahni yavi ndaa
cha ndahvi can. [Ñivi Ndioo cuu
maan yo, ta maan yo cuu sava ta
cua coho can.] 21 Tu cua saña yo
ndavaha ni, cua cuu yo sava ta cua
iin coho vaha. Tacan ni cua cunda
yahvi yo, vati ndoo ndoo iyo anima
yo, ta cua cuu cuhva ra chitoho yo
tiñu chi yo, vati cha iyo vaha cha
cua savaha yo cha vaha.
22 Na cua cu cumi cun chihun,
coto cua cuni savahun ndavaha ni
cuhva ndacu ra tivaa. Na cua coo
vahun chi ra Ndioo, ta na cua cuinu
vaha ini cun chi ra. Na cua cuni
mani cun chi ñivi tahun, ta na cua
coo vii anima cun, vati tacan ni iyo
ñivi cahan ndahvi chi ra chahnu,
ta ñahni ndavaha ni saxini ñi chi
anima ñi. 23 Ña cua tasohun tuhun
ndasi cha cahan xaan ñivi tondo
chi ñivi tahan ñi, vati tacan ni cua
quechaha cahan yuhu cun. 24 Ña
cua cahan yuhu ñivi satiñu tiñu

Ndioo, soco cua coo masu ñi chi
ndihi ñivi, ta cua sacuaha ñi chi
tahan ñi, ta cua cundee ini ñi. [25]Vii
xaan cua cahan ndico ñi chi ñivi
cuxaan ini chi ñi. Vasi tacan ni cua
tindee ra Ndioo, ta cua saña ihni
ñivi cuati ndacu ñi, ta cua coto ñi
cha ndicha. [26]Tacan ni cua coto ñi
ti sandahyu ñahan run cuihna chi
ñi. Cua coto ñi ti cha ndaca ñahan
run chi ñi, ta ndacu ñi cuhva cuni
maan run.

Cuhva cua coo ñivi quivi cua quichi ndico ra Jesuu

3 Chito cun ti nu cuahan quivi
cua coo tu ndoho, [ta ña ta
quichi ndico ra chahnu]. [2]Cua cuni
ñivi suvi ni chi maan ñi. Mani
xuhun ñi cua cuni ñi. Cua ndurai
ñi. Cua cahan rai ñi. Cua cahan ñi
ndavaha ni. Ña cua tasoho ñi chi
sutu ñi chi sihi ñi. Ña cua cuhva
ñi tiahvi ndioo. Ña cua sacahnu ñi
chi ra Ndioo. [3]Ña cua cuni mani ñi
chi tahan ñi. Ña cua ndumani ca
ñi. Cua cahan ñi ndavaha ni cuenda
ñivi. Ña cua cundee ini ñi. Xaan
cua cuni ñi. Ña cua cuni ñi cha
vaha. [4]Cua xico tuhun ñi chi tahan
ñi. Ña cua saxini vaha ñi. Rai xaan
cua cuni ñi. Cua cuni ñi mani cha
cua cusii ini maan ñi, ta ña cua
cuni ñi chi ra Ndioo. [5]Cua cati ñi
ti sacahnu ñi chi ra Ndioo, soco ña
cua tasoho ñi tuhun cahan ra.

Ña cua coun chi ñican. [6]Iyo tahan
ñivi cua yaha ñi vehe ñi ñahan ña
vaha iyo xini, vehe ñi ñahan ndacu
cuati, ta cua sandahyu ñahan ñi chi
ñi, vati cua savaha ñi ñahan can
cuhva cuni maan ñi, ta cuaha xaan
ca cha ndacu ñi. [7]Ndihi ni hora
sacuaha ñi, soco ña cuu cutuhva
ñi ñaan cha cuu cha ndicha. [8]Ña
tasoho ñi cha ndicha cuhva ña ni
tasoho run Jane chi run Jambre
cha ni cahan ra Moisee iti chata.
Ña vaha saxini ñi, vati cha ndoyo
ñuhun ñi, ta ni ña tuhva ñi cuinu
ini ñi chi ra Ndioo. [9]Ña cua cundee
ñi sandahyu ñahan xaan ñi, vati
cua coto ndihi ñivi ti ñahni yavi
ndaa ñi cuhva ñahni yavi ndaa run
tasi can run Jane chi run Jambre.

Cati tuhun ra Paulu inga tucu tuhun chi ra Timoteo

[10]Yoho yani xaa, cha ni tasohun
tuhun sacuahi chihun, ta cha ni
ndehun yoso cuhva ni iye. Cha
chito cun cha savahi ndihi cha
saxini yu, ta cha chito cun ti chinu
ini yu chi ra Ndioo. Chito cun ti ña
yatin ini yu, ta cuni mani yu chi
ñivi tahan yo. Chito cun ti cundee
ini yu. [11]Chito cun ti cani tahan
ñivi chihin yu, ta ndehe xain tu
ndoho. Chito cun ndihi cha ni tahin
ñuun Antioquía chi ñuun Iconio chi
ñuun Listra. Cundee ini yu cha ni
savaha ñivi chihin yu, ta sacacu ra
chahnu chihin yu nu ni chacoi chi
tu ndoho. [12]Ndicha ti cua coo tu
ndoho chi ndihi ñivi iyo vaha chi
ra Cristo Jesuu, [13]ta cuaha xaan ca
ndavaha ni cua savaha ñivi ñuñivi.
Cua savaha ñi ndavaha ni chi ndihi
ñivi, ta cua sandahyu ñahan ñi chi
ñi. Mani cuendu cua cahan ñi chi
tahan ñi, ta cua sandahyu ñahan
ndico inga ñivi chihin ñi cahan
cuendu can.

[14]Yani xaa, na cua savahun
cuhva cha ni cutuhva cun. Chacan
cuu cha chinu vaha ini cun, vati

chito cun yoo rai cuu ra sacuaha
chihun. [15]Ni luhu cun, ta sacuahun
tutu Ndioo. Chacan cuu cha iyo
cha chini tuni chihun, ta nduvaha
anima cun, vati chinu ini cun chi
ra Cristo Jesuu. [16]Savaha ra Ndioo
cha ni taa ñivi ndihi tutu cha cuu
tutu ra. Chacan cuu cha vaha xaan
chi cha sacuaha yo chi chi. Tacan
ni cua sacuaha yo chi ñivi, ta tacan
ni cua sacoto yo chi ñivi, tu ña
vaha ndacu ñi. Tacan ni cua coo
cha chini tuni chi yo, ta tacan ni
cua coto yo ñaan cha cuu cha vaha
ndicha. [17]Chacan cuu cha ñahni
cha cua cumani yo, ta ñivi Ndioo
cuu yo. Cua cuu savaha yo ndihi
cha cuu cha vaha.

4 Maan ra Jesucristo cua tachi
tuni chi ndihi ñivi—ñivi ndito
ta ñivi ndii. Cua quichi ndico tucu
ra, ta cua cundaca ñahan ra. Chito
maan ra, ta chito tahan ra Ndioo ti
cati tuhun vaha xain chihun ti [2]na
cua cati tuhun cun tuhun Ndioo,
ta na cua cati tuhun cun chi chi
ndihi ni hora, masi cua tasoho ñi,
masi ña cua tasoho ñi. Na cua cati
cachin cun chi ñivi ndacu ndavaha
ni ti ña vaha ndacu ñi. Na cua cati
cun chi ñi yoso cua savaha ñi cha
vaha, ta na cua cuhva cun cha chini
tuni chi ñi. Cua cundee ini cun chi
ñi, ta cua sacuaha vii cun chi ñi.
[3]Cua queta quivi cha ña cua tasoho
ñivi tuhun vaha. Cua nducu maan
ñi yoo rai cua sacuaha chi ñi cuhva
cuni maan ñi, vati cua tasoho ñi
ñaan cha cuni maan ñi. [4]Ña cua
tasoho ca ñi cha ndicha, soco cua
tasoho ñi cuendu. [5]Ta yoho—na
cua saxini vahun, ta na cua cundee
ini cun tu ndoho cua ndehun. Na
cua cati tuhun vahun tuhun Ndioo
tuhun vaha, ta na cua satiñu vahun
tiñu chaha ra Ndioo chihun.
[6]Cha cua cuvi yu cuenda ra
Ndioo. Yatin xaan cua queta hora
cua cuvi yu, ta cua cuhin iti nuun
ra Ndioo. [7]Cha ni satiñu vahi tiñu
Ndioo, ta cha queta vaha tiñu ra
savahi. Ni chinu vaha ini yu chi
ra chahnu. [8]Chacan cuu cha cua
coo vahi chi ra Ndioo, vati cha
ni savahi cha vaha. Tacan ni cua
savaha ra chahnu cha vaha chihin
yu quivi cua tachi tuni ra chi ñivi,
ta ra vaha ndicha cuu ra. Ñavi chi
yuhu ni cua savaha ra cha vaha,
soco cua savaha tahan ra cha vaha
chi ndihi ñivi ndatu vaha chi ra.

Cati tuhun ra Paulu tuhun vaha chi ra Timoteo

[9]Na cua sanumi cun. Na cua
quichi yatin cun ihya nu iye, [10]vati
cha ni nacoo ihni ra Dema chihin
yu, vati cuni ra cha iyo nu ñuhun
ñuñivi ya. Cha cuahan ra iti ñuun
Tesalónica, ta ra Crescente cha
cuahan ra iti ñuhun Galacia, ta
cuahan ra Tito iti ñuhun Dalmacia.
[11]Iin tuhun ni ra Luca iyo chihin yu
vitin. Cua cu quihun chi ra Macu,
ta cua quichi tahan ra chihun,
vati tacan ni cua tindee tahan ra
chihin yu. [12]Cha tava tiñu yu chi ra
Tíquico, ta cuahan ra iti ñuun Efeso.
[13]Na cua quichi ndaca cun ticati
yu, vati nacoi chi chi ñuun Troa.
Vehe ra Carpo nacoi chi chi, ta cuni
tahin tutu yu cha iyo tican, soco
nini xaan ca cuni yu tutu ñiin.
[14]Ra Lejandru ra satiñu chi
caa—cha ni savaha ra cuaha xaan
ndavaha ni chihin yu. Chacan cuu

cha cua tachi tuni ra chahnu chi
ra. [15]Cua saha vahun cuenda chi ra,
vati cuni xaan ra casi ra tuhun cati
tuhun yo.
[16]Cha ni yahi nuun ra cumi tiñu
cahnu. Cha xihna cuii cuu chacan,
ta yoni tindee chihin yu. Ndihi ra
ni nacoo ihni ra chihin yu. Na cua
cucahnu ini ra Ndioo chi ra ta ra.
[17]Maan ra chahnu cuu ra tindee
chihin yu, ta chaha ra tu ndee
ini chihin yu. Chacan cuu cha ni
cundei cati tuhin tuhun ra chi ñivi
can. Ndihi ñi chini soho, ta ñivi cuu
inga tucu ñivi cuu ñi. Tacan cuu,
ta sacacu ra chahnu chihin yu nu
iye chi tu ndoho. [18]Cua sacacu ra
chahnu chihin yu nu iyo ndihi cuii
cha ndavaha ni, ta cua sanahan ra
chihin yu nu cua cundaca ñahan
ra iti siqui andivi. Na cua sacahnu
ndihi ñivi chi ra ndihi ni quivi
ndihi ni tiempu. Na cua cuu chi
tacan ni.

Cha ndihi cati tuhun ra Paulu chi ra Timoteo

[19]Tachi yu iin tuhun na cumi
chihun chi ña Priscila chi ra Aquila
chi ñivi ra Onesíforo. [20]Cha ndoo
ra Erasto ñuun Corinto, ta cha
nacoi chi ra Trófimo ñuun Mileto,
ta cuhvi ra. [21]Na cua sanumi cun,
ta cua quichi yatin cun, vati cha
yatin xaan cua coo cha vichin.
Tachi ra Eubulo iin tuhun na cumi
chihun, ta tachi tahan ra Pudente
chi ra Linu chi Claudia chi ndihi
ra yani yo ta ra iin tuhun na cumi
chihun.
[22]Na cua coo ra chahnu
Jesucristo chihun. Na cua savaha ra
tu manini chihin ndo. Na cua cuu
chi tacan ni.

TUTU CHA NI TAA RA CHAHNU PAULU CHI RA TITO

Taa ra Paulu tutu ya chi ra Tito

1 Yuhu ra Paulu taa tutu ya, ta
musu ra Ndioo cui. Jesucristo
cuu ra ni tava tiñu chihin yu, vati
cua tindei chi ñivi ra Ndioo. Tacan
ni cua cuinu vaha xaan ini ñi chi ra,
vati ni nacachi ra chihin ñi, ta cua
coto vaha ñi cha ndicha. Cua coto
ñi ti cha sacahnu ñi chi ra Ndioo
cuhva cuni maan ra. [2]Satiñu yu
cuenda ra Ndioo, vati chite ti cha
cua coo ndito yo chi ra Ndioo ndihi
ni quivi ndihi ni tiempu. Chacan ni
cati ra Ndioo tiempu chahnu cha
ña ta quetuvi ñuhun ñuñivi ya, ta
rai ndicha cuu ra. [3]Queta quivi
cha ni tiso ra, ta tava tiñu ra chi
ra cati tuhun tuhun cua coo ndito
yo chi ra. Tacan ni cati tuhun ra ti
cua cati tuhun tahin tuhun can, ta
maan ra cuu ra sanduvaha anima
yo. [4]Tai tutu ya chihun, yoho Tito.
Chinu tahan ini maun chi ra Ndioo
cuhva chinu ini yu. Chacan cuu
cha maun cuu sava ta cua iin sehi,
[vati chinu ini cun cuhva cati tuhin
chihun]. Yuhu cati ti na cua savaha
ra Ndioo sutu yo tu manini chihun,
ta na cua cundahvi ini ra chihun,
ta na cua savaha ra cha cua coo
vii anima cun. Ta ni cuhva na cua
savaha tahan ra chahnu Jesucristo,
ta maan ra cuu ra sanduvaha anima
yo.

Cuhva cua satiñu ra Tito ñuhun Creta

[5]Ni nacoi chihun ñuhun Creta can,
vati cuni yu cha cua tiso vahun tiñu
cha ni cumani. Cuni yu cha cua
nanducu cun chi ra cua cuu xini chi
ñivi Ndioo, ta cua cuhva cun tiñu
chi ra. Chacan cua savahun ñuun
ta ñuun. Tacan ni cati tuhin chihun.
[6]Cua nanducu cun chi ra ña tuhva
savaha ndavaha ni, ta iin tuhun ni
ñasihi ra iyo chi ra. Iyo cha chinu
tahan ini sehe ra chi ra Ndioo, ta
ña tuhva ñi savaha ñi ndavaha ni.
Iyo cha tasoho ñi chi sutu ñi chi
sihi ñi, ta tacan ni ña cua cuu cati
ñivi ti ndavaha ni savaha ñi. [7]Tacan
ni cua coo tahan ra cua sacuenda
chi ñivi Ndioo. Cua nanducu cun
chi ra ña tuhva savaha ndavaha
ni, vati tacan ni iyo ra ndiso tiñu
Ndioo. Iyo cha ña tuhva ra ndurai.
Iyo cha ña yatin iyo ini ra. Iyo cha
ña tuhva ra chihi. Iyo cha ña tuhva
ra cani tahan. Iyo cha ña tuhva
ra suhu. [8]Iyo cha quihin cuenda

vaha ra chi ñivi queta vehe ra. Iyo
cha savaha ra cha vaha. Iyo cha
sacuenda vaha ra suvi ni chi maan
ra. Iyo cha cuu ra rai vaha ndicha.
Iyo cha sacahnu ndicha ra chi
Ndioo. Iyo cha sandee ini ra. [9]Iyo
cha chinu vaha ini ra tuhun ndicha
tuhun Ndioo cha sacuaha yo chi ra.
Tacan ni cua cuu cahan vaha ra chi
ñivi tahan ra. Cua sacuaha vaha ra
cha cuu tuhun ndicha chi ñi, ta cua
sacanaan ra chi ñi cati ti ña vaha
tuhun Ndioo. [Iyo cha savaha ra
ndihi cha vaha can, ta chi racan ni
cua cuhva cun tiñu Ndioo.]
[10]Tacan cati yu, vati iyo cuaha
xaan ñivi ña tasoho. Ñahni yavi
ndaa cha cahan ñi, ta sandahyu
ñahan ñi. Tacan ni savaha xaan ñivi
judío can, ta cha chinu tahan ini ñi
suhva. [11]Iyo cha cua cutaxin ñi. Ña
ndicha cha sacuaha ñi chi ñivi, vati
cuni ñi xuhun, ta ñahni ndatu cha
cua sacuaha ñi. Tacan ni sandoyo
ñuhun ñi chi tuvi ñivi.
[12]Ni chacoo iin ra nditi. Suvi ra
ñuhun Creta can cuu ra, ta cati ra
cuenda ñivi iyo tican ti vata xaan
iyo ñivi ñuhun Creta. Iyo ñi cuhva
iyo ri quiti cuhu. Mani cha cachi
ñi cuni ñi, ta ña tuhva ñi satiñu
ñi, cati ra. [13]Ndicha cuhva cati ra.
Chacan cuu cha yuhu cati ti na cua
cati cachin xaun chi ñi, vati tacan
cua cuinu vaha ndicha ini ñi chi
ra Ndioo. [14]Tacan ni ña cua tasoho
ñi cuendu cahan ñivi judío, ta ni
ña cua tasoho ñi tuhun cahan ñivi,
ta ñican cuu ñivi ña chinu ini cha
ndicha.
[15]Ndihi cha ndacu ñivi cha iyo
vaha cuenda ra Ndioo cuu cha vaha,
soco ñivi saxini ndavaha ni ñivi ña
chinu ini chi Ndioo—ña cua coto
ñican ñaan cha cuu cha vaha. Mani
ndavaha ni saxini ñi, ta ña chito ñi
cha ña vaha ndacu ñi. [16]Cati ñi ti
nacoto ñi chi ra Ndioo, soco chito
yo ti ña ndicha ñi, vati ña vaha cha
ndacu ñi. Ña cundee ini ra Ndioo
ndavaha ni cha ndacu ñi. Ña tuhva
ñi tasoho ñi, ta ni ña chito ñi yoso
cuhva cua savaha ñi cha vaha.

Tuhun vaha cuu tuhun ya

2 Yoho yani xaa, cua cati tuhun
cun ñaan cha cuu tuhun vaha.
[2]Cua cati cun chi ra chanihin ti
na cua sacuenda vaha ra suvi ni
chi maan ra. Na cua saxini vaha
ra, ta na cua sandee ini ra chi ra.
Na cua cuinu vaha ini ra tuhun
Ndioo, ta na cua cuni mani ra chi
ñivi tahan ra, ta na cua cundee ini
ra. [3]Tacan ni cua cati tuhun tahun
chi ñi ñahan chanihin ti cua coo
vaha ñi chi ra Ndioo. Ña cua cahan
ñi cuendu, ta ni ña cua coho xaan
ñi vinu. Cua sanahan ñi ñaan cha
cuu cha vaha. [4]Chacan cuu cha
cua sacoto ñi chi ñi ñahan tivaa ti
na cua cuni ñi chi ii ñi chi sehe ñi.
[5]Na cua saxini vaha ñi tivaa can, ta
ña cua coo ñi ndavaha ni chi ra rai
inga chiyo. Cua satiñu ñi vehe ñi, ta
cua coo vaha ñi, ta cua tasoho ñi
cha cahan ii ñi. Chacan cuu cha ña
cua cati ñivi ti ña vaha cuu tuhun
Ndioo. [Tacan ni cua sacoto ñi chi
ñi tivaa.]
[6]Tacan ni cua cati tuhun tahun
chi ra tivaa. Cua cati cun ti na cua
saxini vaha ra. [7]Na cua savaha
maun ndihi cha vaha cuhva cuni
cun cha cua savaha maan ra. Cua
sanahun cha ndicha chi ra, ta cua

sacahnu ndicha cun chi ñivi. [8]Cua
cati tuhun vahun, vati tacan ni ña
cua cuu cati ñivi ti ña vaha iyo yo.
Chacan cuu cha cua cucahan nuun
ñivi cati ti ña vaha ndacu yo, vati
ña cua cuu cati ñi ti cha ndacu yo
ndavaha ni.
[9]Cua cati tuhun cun chi ñi cuu
musu ti na cua tasoho ñi chi ra
cuu chitoho ñi chi ndihi cuii tiñu
cua tava tiñu ra. Na cua coo vaha
ñi chi chitoho ñi, ta cua cusii ini
ra chi ñi. Ña cua cati ñi ti ña vaha
cati chitoho ñi. [10]Ña cua suhu ñi
xuhun chitoho ñi, soco cua coo
vaha ñi chi ra. Tacan ni cua cuinu
ini ra chitoho ñi chi ñi. Chacan cuu
cha cua coto ra chitoho ñi ti tuhun
sacuaha ñi cuenda ra Ndioo cuu
cha vaha, ta sanduvaha ndicha ra
Ndioo anima ñi.
[11]Cha chito ndihi ñivi ti cha iyo
tu manini chi ra Ndioo. Chacan cuu
cha chito ñi ti cuni ra sanduvaha
ra anima ndihi ñivi. [12]Sacoto ra
chi yo ti cua saña yo cha ndacu yo
cha ndavaha ni, ta cua quechaha
sacahnu ndicha yo chi ra Ndioo, ta
cua saña yo cha ndavaha ni cuni
savaha ñivi ñuñivi. Sacoto ra ti cua
cundee ini yo, ta cua coo vaha yo
chi ra, ta cua sacahnu vaha ndicha
yo chi ra cuni ra. Ndihi chacan cua
savaha yo tichi quivi ya. [13]Tacan,
ta cua cuatu vaha yo nda cua nda
quivi cua quichi ndico ra Jesucristo,
ta cua cusii ini yo. Cua ndehe yo
chi ra Ndioo cahnu ndicha, ta maan
ra cuu ra ni sanduvaha anima
yo. [14]Chaha ra Jesucristo cha ni
chahni ñivi chi ra cuenda maan
yo. Chacan cuu cha sanduvaha ra
anima yo, ta ña tuhva ca yo savaha
yo cha ndavaha ni. Chacan cuu cha
sandundoo ra anima yo, vati cuni
ra cha cua cuu yo ñivi maan ra, ta
cua cuni xaan yo savaha yo cha
vaha.
[15]Cua cati tuhun cun tuhun can
cha cati tuhin chihun vitin. Cua
cati tuhun cun chi ndihi cuii anima
cun, ta cua tachi tuni cun chi ñivi
ndacu ndavaha ni, vati iyo ndatu
chihun. Ña cua saña cun, tu ña cua
sacahnu ñi cha cahun.

Tuhun ya cuu cha cua savaha ñivi Ndioo

3 Cua cati ndico tucu cun chi
ñi ti cua sacahnu ñi chi ra
cuu cumi tiñu ndaca ñahan chi ñi.
Cua tasoho ñi chi ra ta ra. Chacan
cuu cha ña cua nducuee ñi, ta cua
savaha ñi tiñu tiñu. [2]Ña cua cahan
ñi ndavaha ni cuenda ni iin ñivi.
Ña cua cani tahan ñi, soco cua coo
masu ñi, ta cua coo vii ñi chi ndihi
ñivi.
[3]Iti chata tondo yo cuu. Ña tuhva
yo tasoho yo. Cha ndoyo ñuhun
yo, ta cha savaha yo cuhva cuni
maan yo. Cha cusii ini yo savaha yo
ndavaha ni. Cuaha xaan ndavaha
ni savaha yo, ta ña cuu saña yo.
Cuxaan ini ñivi chi yo, ta cuxaan
ini tahan yo chi ñivi tahan yo,
[4]soco vitin sacoto ra Ndioo chi yo
ti cundahvi ini ra chihin yo, ta cuni
mani ra chihin yo, ta sanduvaha
ra anima yo. [5]Ña cua saxini yo ti
sanduvaha ra anima yo, vati savaha
yo cha vaha. Sanduvaha ra anima
yo, vati cundahvi ini ra chi yo.
Sandundoo ra anima yo. Chacan
cuu cha nduchaa anima yo, ta iyo
ndito ndico yo chi ra Ndioo. Tacan

ni savaha ra Tati Ndioo. [6]Iyo cuii
ra Tati Ndioo chi yo, vati tachi ra
Jesucristo chi ra nu iyo yo, ta maan
ra Jesuu cuu ra sanduvaha anima
yo. [7]Tacan ni savaha ra, vati iyo tu
manini chi ra, ta cuni ra cha cua
coso vaha anima yo chi ra. Ñivi ra
cha cuu yo, ta ndatu yo nda cua
nda quivi cua coo ndito yo chi ra
ndihi ni quivi ndihi ni tiempu.
[8]Tuhun ndicha ndicha cuu cha
cati yu chihun, ta cuni yu ti cua
cati cachin cun tuhun can. Chacan
cuu cha cua sanini ñivi Ndioo suvi
ni chi maan ñi, ta cua savaha ñi
cha vaha. Tuhun vaha ndicha cuu
chi, ta tu cua savaha ñi cuhva cati
chi, cua coo tu ndee ini chi ñi. [9]Ña
cua tasohun tuhun nu cahan yuhu
ñivi, vati tondo xaan cahan ñi. Ña
cua tasohun cha cahan yuhu ñivi
cuenda sivi ñivi ndii chahnu. Ña
cua tasohun cha cahan yuhu ñi, ta
ni ña cua tasohun nu cani tahan ñi
cuenda ley chahnu cha ni chaha ra
Moisee. Tacan ni cati yu, vati ña
vaha ndacu ñi, ta ñahni yavi ndaa
chi.
[10]Tu cua sandusaca ñivi, cua
cahan vahun chi ñi uvi uni chaha.
Tu ña cua tasoho ñi, cua tava ndaun
chi ñi. [11]Tacan ni cua savahun,
vati cua nihun cuhva ti cha ndoyo
ñuhun ñi. Mani cuati ndacu ñi, ta
chito vaha ñi ti cua cutuni ñi.

Tuhun cua tasoho ra Tito

[12]Cua tachi yu chi ra Artema a
ra Tíquico nu iyo cun. Quivi cua
queta ra cua cuhun yatin cun iti
ñuun Nicópoli nu cua coi, vati cua
yahi tiempu vichin tican. [13]Na cua
tindeun chi ra Apolo chi Zena ra
sacuaha ley. Cua cuhva cun cha
cua cuni ñuhun ra, vati cua quee
iti ra. Chacan cuu cha ñahni cha
cua cumani chi ra. [14]Cua sacoto
cun chi ra yani yo chi ñi tahan yo
ti cua savaha ñi ñaan cha cuu cha
vaha. Cua tindee ñi chi tahan ñi, tu
iyo cha cua cumani xaan chihin ñi.
Chacan cuu cha cua satiñu vaha ñi
cuenda ra Ndioo.

Tachi ra Paulu iin tuhun na cumi chi ra Tito

[15]Tachi ndihi ñivi cha iyo chihin
yu ihya iin tuhun na cumi chihun,
yoho Tito. Cua cuhva tahun iin
tuhun na cumi chi ñivi cuu amigu
yu cuenda ra Ndioo. Na cua
savaha ra chahnu tu manini chi
ndihi ndo. Na cua cuu chi tacan
ni.

TUTU CHA NI TAA RA CHAHNU PAULU CHI RA FILEMÓN

Taa ra Paulu tutu ya chi ra Filemón

1-2 Yuhu ra Paulu chi ra Timoteo
yani yo taa tutu ya chihun, yoho
yani Filemón. Ndai vehe caa ya,
vati cati tuhin tuhun cuenda ra
Cristo Jesuu, soco tachi ndi tutu
ya chi maun chi ña Apia tahan yo
chi ra Arquipo chi ndihi ñivi Ndioo
nducuiti vehun, ta cuni mani xaan
ndi chihin ndo, vati satiñu tahan
ndo tiñu ra Ndioo. 3 Na cua savaha
ra Ndioo sutu yo tu manini chihin
ndo, ta na cua savaha ra cha cua
coo vii anima ndo. Ta ni cuhva
na cua savaha tahan ra chahnu
Jesucristo chi ndo.

Cuni mani ra Filemón chi ñivi tahan ra, ta chinu ini ra chi ra Ndioo

4 Ndihi ni quivi chahi iin tiahvi
ndioo chi ra Ndioo, ta cahin chi ra
cuenda cun. 5 Tacan ni savahi, vati
ni chini sohi ti cuni mani cun chi
ndihi ñivi Ndioo, ta chinu ini cun
chi ra chahnu Jesuu. 6 Cahin chi ra
Ndioo ti na cua cati tuhun cun chi
ñivi yoso cuhva chinu ini cun chi
ra Ndioo. Tacan ni cua coto vaha
ñi ndihi cha vaha cha iyo chihin yo
cuenda ra Cristo Jesuu. 7 Sii xaan
cuni yu, ta vaha xaan cuni anime,
vati cuni mani cun chi ñivi tahun,
vati chaha maun tu ndee ini chi
ñivi Ndioo, yani xaa.

Chica ra Paulu tu manini cuenda ra Onésimo

8 Ña yuhvi yu cati tuhin chihun
ñaan cha cuu cha cua savahun, vati
chaha ra Cristo ndatu chihin yu.
9 [Ña cua nduxain chihun,] soco
cua cahan vii yu chihun, vati cuni
mani yu chihun. Rai chanihin cha
cui, ta vitin ndai ve caa cuenda
ra Cristo Jesuu. 10 Cahan ndahvi
yu chihun cuenda ra Onésimo ra
cuu musu cun, vati cuu ra sava ta
cua iin sehi, vati cati tuhin tuhun
Ndioo chi ra ihya nu ndai ve caa ya,
ta chinu ini ra chi ra Ndioo.
11 Ñahni yavi ndaa cha ni chacoo
ra Onésimo can chihun nu quichi
quivi, soco vitin cua satiñu vaha ra
chihun cuhva ni satiñu ra chihin
yu. 12 Vitin cua tachi ndique chi ra
chihun, [ta na cua quihin cuenda
cun chi ra cuhva ni quihin cuenda
cun chihin yu]. 13 Cuni yu cha
cua ndoo ra chihin yu. Chacan
cuu cha cua cuu satiñu ra chihin
yu, ta cua cuu ra sava ta cua iin

rai cha ni tachi cun, ta cua tindee
ra chihin yu cha indi yu ve caa,
vati cati tuhin tuhun vaha, 14 soco
ña chito cun ti cha iyo ra chihin
yu. Chacan cuu cha ña cuni yu
sanini yu chihun cuenda ra, ta cua
savahun cha vaha. Vaha ca cha cua
savahun cha vaha, tu cha tacan ni
cuni maun. 15 Cha ni quee ndaa ra
Onésimo can chihun suhva quivi.
Vasi tacan cuu chi, vati vitin cua
coo cuii ra chihun ndihi ni quivi.
16 Ñavi ca musu cun cuu ra vitin.
Vaha xaan ca iyo ra, vati yani yo
chi ra. Yuhu cuni xain chi ra, soco
chite ti cua cuni ca maun chi ra,
vati cua coo ndico ra chihun, ta
yani cun chi ra cuenda ra chahnu.
17 Na cua quihin cuenda cun chi
ra cuhva ni cua quihin cuenda cun
chi yuhu, vati chito cun ti satiñu
tahan yo cuenda ra Cristo. 18 Tu cha
ni savaha ra ndavaha ni chihun, tu
cha ni ndiseca ra chihun, cua ndoo
chi cuenda yuhu. 19 Yuhu ra Paulu
taa tuhun ya chihun, vati cua tiahvi
ndique cha ndiseca ra chihun. Ña
cua cati yu yoso cuhva cha ndiseca
maun chihin yu, soco cha ni sacote
chihun yoso cuhva cua cuinu ini
cun chi ra Ndioo. 20 Yani xaa, chica
yu tu manini ya chihun, vati chinu
tahan ini cun chi ra chahnu. Tacan
ni na cua savahun, ta cua cusii ini
yu cuenda ra Cristo.
21 Chite ti cua savahun cuhva cati
yu. Chacan ni tai tutu ya chihun,
vati chite ti cua savahun cuhva cati
yu, ta cuaha xaan ca cha vaha cua
savahun. 22 Na cua tiso vahun nu
cua coo nuin chihun, vati cuni yu
cha cua cahan ndo chi ra Ndioo,
ta sa cua cuhva ra tu ndee ini, ta
chacan ni cua cuu cuhin nu iyo ndo.

Tachi tahan ra ta ra iin tuhun na cumi chi ra Filemón

23 Tachi ra Epafra iin tuhun na
cumi chihun, ta indi tahan ra
chihin yu ve caa ya, vati chica
tahan ra tiñu Cristo Jesuu. 24 Tachi
tahan ra Macu chi ra Aristarco chi
ra Dema chi ra Luca iin tuhun na
cumi chihun, ta satiñu tahan ra ta
ra tiñu Ndioo.
25 Na cua savaha ra chahnu
Jesucristo tu manini chihin ndo. Na
cua cuu chi tacan ni.

TUTU CHA NI QUETA NUUN ÑIVI HEBREO

Cahan ra Ndioo chi ñivi ñuñivi, vati ni tava tiñu ra chi sehe ra

1 Cuaha chaha ni cahan ra Ndioo
chi ñivi yo tiempu chahnu. Cuaha
cuhva ni cahan ra chi ñi, vati tachi ra
chi ra ni cahan cuenda ra. [2]Chacan
ni savaha ra iti chata, soco vitin tichi
quivi ya cha ni tachi ra chi ra cuu
sehe ra nu iyo yo. Tacan ni cahan ra
chi yo vitin. Chaha ra Ndioo tu ndee
ini chi ra. Chacan cuu cha ni cundee
ra savaha ra cuu sehe ra ndihi ñuhun
ñuñivi chi andivi, ta chaha cuenda ra
Ndioo ndihi cha iyo chi ra. [3]Cahnu
xaan rai cuu sehe ra, vati cahnu xaan
cuu ra Ndioo. Sanahan sehe ra chi yo
yoso cuhva iyo ra Ndioo, vati tacan
iyo tahan maan ra. Quivi xihna cuii
cahan cahan ni ra, ta ni chacoso vaha
ndihi cuii cha iyo, ta ni vii tindee ra
chi chi, vati iyo xaan tu ndee ini chi ra.
Maan ra cuu ra ni sanaan cuati savaha
ñivi ñuñivi, ta cuahan ndico ra iti
siqui andivi, ta cha iyo ndico ra chi ra
Ndioo, vati iyo ndatu chi ra.

Cahnu xaan cuu tatun Ndioo, soco cahnu xaan ca ra cuu sehe ra

[4]Cahnu xaan cuu ra tatun Ndioo,
soco cahnu xaan ca ra cuu sehe
ra Ndioo, vati iyo xaan ca tu ndee
ini chi ra. [5]Chacan cuu cha ndicha,
vati ña ni cati ra Ndioo chi tatun ra
cuhva cha ni cati ra chi sehe ra. Nu
ni quichi quivi cati ra chi sehe ra ti:

Sehi chihun.
Vitin cha chahi tu ndee ini
chihun,

cati ra, soco ñahni nu cati ra Ndioo
cuenda ra tatun Ndioo ti:

Yuhu cua cuu sutu ra,
ta maan ra cua cuu sehi.

[6]Tachi ra chi sehe ra ihya nu ñuhun
ñuñivi ya, ta cati ra cuenda sehe ra
ti:

Na cua sacahnu ndihi tatun
Ndioo chihin ra, cati ra. [7]Ta
cati ndico tucu ra cuenda ra
tatun Ndioo ti:
Sava ni ta cua tati cuu tatun
Ndioo ni savahi.
Sava ni ta cua yaa ñuhun cuu ra,
[vati ña ndoo ra nu chahan ra,]

[8]Tacan ni cahan ra Ndioo cuenda
ra tatun Ndioo, soco cuenda sehe ra
cati ra ti:

Yoho Ndioo cuu cun,
ta cua cundaca ñahan cun ndihi
ni quivi ndihi ni tiempu.
Rai cua cundaca ñahan ndicha
cua cuu cun.

9 Mani cha vaha cuni cun,
ta ña cuni cun cha ndavaha ni.
Chacan cuu cha savaha ra Ndioo
sutu cun cha cusii ini xaun.
Savaha ra cha cusii ini ñivi cun,
soco cua cusii ca ini maun,
cati ra. 10 Iyo inga nu cati ndico
tucu ra cuenda sehe ra ti:
Nda ni xihna cuii cha ni
savahun ñuhun ñuñivi ya,
yoho ra chahnu,
ta ni savaha tahun andivi.
11 Cua ndoyo ñuhun ndihi chacan,
soco maun ña cua ndoyo ñuhun
cun.
Cua nduchahnu ndihi chi sava
ni ta cua cha nduchahnu iin
sahma.
12 Cua ndoyo ñuhun chi [cuhva
cha ndoyo ñuhun iin coton],
ta cua naan chi,
soco maun ta ni cuhva cua coun,
ta ña cua cuvi cun,
cati ra. 13 Ña cahan ra Ndioo chi ra
tatun Ndioo cuhva ni cahan ra chi
sehe ra, vati cati ra chi sehe ra ti:
Cua coun chihin yu ihya,
vati iyo ndatu chihun.
Cua savahi cha cua sandoyo
ñuhun cun chi ñivi cuxaan ini
chihun.
[Tacan ni cati ra Ndioo, vati cahnu
cuu ra tatun Ndioo, soco cahnu
xaan ca ra cuu sehe ra.] 14 Tatun ni
cuu ndihi ra tatun Ndioo. Chacan
cuu cha tava tiñu ra chi ra ta ra,
vati cua tindee ra chi ñivi, vati cua
sacacu ra Ndioo chi ñi.

Iyo cha cua saha ñivi Ndioo cuenda chi ñi, ta cua cacu ñi

2 Chacan cuu cha nini xaan
cha cua taa vaha yo soho yo
ndihi cha ni chini soho yo, coto
cua saña ndaha yo chi ra Ndioo.
2 Cha ndicha ndicha cuu tuhun ley
chahnu cha ni cati tuhun ra tatun
Ndioo tiempu chahnu, ta ni cutuni
ñivi chahnu yo iin cha ndicha, vati
ña tasoho ñi cha ni cahan ra ta ra.
3 Chacan cuu cha ña cua cacu maan
yo, tu ña cua tasoho yo yoso cuhva
cua sanduvaha ra Ndioo anima yo.
Cati xihna ra chahnu Jesuu tuhun
can, ta sa ni cati tahan ra ni chini
tuhun can chi yo ti cha ndicha cuu
chi. 4 Cha ni sacoto tahan ra Ndioo
chi yo ti chacan cuu chi, vati cuaha
xaan cuhva cha ni savaha ra ta ra,
ta ndehe yo ti iyo xaan tu ndee ini
chi ra Ndioo. Ta ni cuhva cha ni
tachi ra Ndioo chi ra Tati Ndioo nu
iyo yo, ta tindee ra chi yo cuhva
cuni maan ra Ndioo.

Ñivi ñuñivi cuu tahan ra Jesucristo

5 Ña chaha ra Ndioo ndatu cha
cua cundaca ñahan ra tatun Ndioo
nu cua coo yo nu cuahan quivi.
Chacan cuu cha chahi cuenda chi
ndo, 6 vati iyo nu cati tutu Ndioo ti:
Ña chito ndi ñacu ni ñuhun ini
cun chi ñivi ñuñivi.
Ña chito ndi ñacu ni saxini cun
chi ñi.
7-8 Cahnu xaan cuu ra tatun Ndioo
ni savaha cun,
soco ñavi tacan ni savahun chi
ñivi can.
Cha chahun ndatu chi ñi,
vati cua cundaca ñahan ñi chi ndihi
cha iyo nu ñuhun ñuñivi ya.
Tacan ni savahun ti cha cahnu
cuu ñi,
cati ñivi cuenda ra Ndioo. Tacan ni
chaha ra Ndioo cha cua cundaca

ñahan ñi chi ndihi cuii cha iyo.
Vitin chito yo ti ña ta cundaca
ñahan ñivi cuhva ni cati ra, [9] soco
cha ni ndehe ndi chi ra Jesuu. Ña
cahnu rai cuu ra quivi can cuhva
cha cahnu cuu ra tatun Ndioo, soco
suhva quivi ni. Tacan sa cuu ra iin
rai cahnu xaan, vati ni ndehe ra tu
ndoho, ta ni chihi ra. Savaha xaan
ra Ndioo tu manini chi ndihi yo.
Chacan cuu cha ni chihi ra Jesuu
cuenda ndihi yo.
[10] Maan ra Ndioo cuu ra ni savaha
ndihi cha iyo, ta ni iyo vaha chi,
vati maan ra tindee chi chi. Chacan
cuu cha vaha cuhva ni savaha
ra, vati savaha ra ti tuvi ñivi cua
coo vaha chi ra nu cuahan quivi.
Tacan ni savaha tahan ra cha cua
sacacu ra Jesuu chi yo nu iyo yo
chi tu ndoho, vati cha ni ndehe
tahan maan ra tu ndoho. [11] Tindee
ra chi ñivi, ta iyo ñivi ña cuni ca ñi
savaha ñi cuati, ta ini ra Ndioo cuu
sutu ñi. Chacan cuu cha ña cahan
nuun ra cuu sehe Ndioo, ta cati ra ti
ñivi ra chi ñi. [12] Cha cati tutu Ndioo
cuenda ra cuu sehe Ndioo ti:

Cua cuhve cuenda chi ñivi tahin
yoso cuhva iyo cun.
Cua sacahnu yu chihun nu iyo
cuiti ñivi cun,

cati chi. [13] Iyo inga nu cati chi
cuenda ra:

Cua cuinu ini yu chihun,

cati chi, ta cati ndico tucu chi
cuenda ra:

Ihya iye,
ta iyo tahan ñivi cha chahun
chihin yu,

cati chi cuenda ra cuu sehe Ndioo.
[14] Cha cuu tahan ra iin ñivi ñuñivi,
ta ni chacoo tahan iquin cuñu ra
cuhva iyo iquin cuñu ñivi ñuñivi,
vati tacan ni iyo ndihi ñivi, ta cha
ni chihi tahan ra. Chacan cuu cha
tava ndaa ra chi run cuihna, vati
rucan cuu run sandoyo ñuhun chi
ñivi, ta chihi ñi. [15] Tacan ni cha
sacacu ra chi ñivi, vati ndihi quivi
saxini ñi cuenda cha cua cuvi ñi,
ta yuhvi ñi. Chi ñican sacacu ra.
[16] Chito yo ti ñavi cha cua tindee ra
chi tatun Ndioo cuu tiñu quichi ra,
soco chi ndihi ñivi chinu ini chi ra
Ndioo cuni ra tindee ra. [17] Chacan
cuu cha nini xaan ni chacoo ra
cuhva iyo ndihi ñivi ñuñivi. Chacan
cuu cha cuu ra sava ni ta cua iin
sutu ndicha ndicha cha cuenda
ra Ndioo, ta cua cundahvi ndicha
ini ra chi ñi. Chacan ni sanaan ra
cuhva saxini ra Ndioo cuenda cuati
ndacu ñivi ñuñivi. [18] Chacan cuu
cha cuu tindee ra chi ñivi ndehe tu
ndoho, vati cha ni ndehe tahan ra
tu ndoho.

Rai cahnu cuu ra Moisee, soco rai cahnu ca cuu ra Jesuu

3 Yani xaa, ñivi ii cuu ndo, ta
sa cua queta quivi cha cua
cuhun ndo nu iyo ra Ndioo. Vitin
na cua saxini ndo cuenda ra Jesuu,
vati maan ra cuu sava ni ta cua
iin tatun ni tava tiñu ra Ndioo.
Maan ra cuu sava ni ta cua iin
sutu sacahnu yo. [2] Cha ni savaha
ra cuhva cuni ra ni tava tiñu chi
ra cuhva ni savaha ra Moisee cha
ni cumi ra chi ndihi ñivi Ndioo.
[3] Cha cati ra Ndioo ti cahnu cuu
ra Moisee, soco cahnu ca cuu ra
Jesuu. Ña tuhva yo cati yo ti cahnu
cuu iin vehe, soco cati yo ti cahnu
cuu ra sandaa chi chi. [4] Chacan cuu

chi, vati iyo ra sandaa vehe. Ña ni
tuvi maan chi, soco Ndioo cuu ra ni
savaha ndihi cha iyo. 5 Vaha xaan
savaha ra Moisee chi ndihi ñivi
Ndioo. Musu vaha cuu ra, vati vaha
xaan satiñu ra, vati ni chaha ra
cuenda cha cua cati tuhun ra Ndioo
nu cuahan quivi, 6 soco vaha xaan
ca iyo ra Jesuu, vati sehe Ndioo chi
ra, ta sacuenda vaha ra chi ñivi ra.
Ñivi ra chi yo, tu ña cua cuyuhvi yo,
tu cua cati cachin yo ti ndatu vaha
yo chi ra Jesuu nda cua nda quivi
cua quichi ndico tucu ra.

Cua coo vaha ñivi Ndioo chi ra

7 Chacan cuu cha cua cuu chi
cuhva cati ra Tati Ndioo, vati cati
ra cuenda ra Ndioo ti:
Vitin cua cuni soho ndo cha cua
cahan ra Ndioo,
8 soco na ña cua sanihin ini ndo
cuhva ni
savaha ñivi quivi ni cahan yuhu
ñi chi ra
Ndioo iti chata cuhva ni ndehe
ñi a vaha
cua savaha ra Ndioo quivi ni
chacoo ñi tichi cuhu.
9 Tican savaha ñivi ndo cuati nda
cua nda ña
cua cundee ca ini yu chi ñi
tiempu chahnu,
ta ndehe ñi ndihi cuii cha ni
savahi cha uvi xico cuiya can.
10 Chacan cuu cha nduxain chi
ñican,
ta cati yu ti ndihi ni quivi
ndoyo ñuhun ñi cha saxini ñi.
Ña nihin ñi cuhva yoso cuhva iye.
11 Chacan cuu cha nduxain chi ñi,
ta cahan rai yu iin cha ndicha
ndicha chi ñi,
ta cati yu ti ña cua coo vaha ñi
chi yuhu.
Tacan ni cati ra Ndioo.
12 Yani xaa, cua saha vaha ndo
cuenda chi ndo, coto ña cua cuinu
vaha ini ndo chi ra Ndioo, coto cua
savaha ndo ndavaha ni, ta cua saña
ndaha ndo chi ra Ndioo ndicha.
13 Na cua cuhva ndo tu ndee ini
chi tahan ndo ndihi ni quivi tichi
quivi ya. Chacan cuu cha ña cua
sandahyu ñahan ñivi ndacu cuati
chi ndo, ta cua sanihin ini ndo, ta
coto cua ndoyo ñuhun ndo. 14 Tacan
ni cua coo tahan yo cuenda ra
Cristo, tu cua cundee ini yo nda cua
nda cua quichi ndico tucu ra, ta ña
cua saña yo cha chinu ini yo cha
xihna cuii.
15 Cha cati tutu Ndioo cuenda ñivi
ra ti:
Vitin cua cuni soho ndo cha cua
cahan ra Ndioo,
soco na ña cua sanihin ini ndo
cuhva ni
savaha ñivi quivi cha cahan
yuhu ñi chi ra
Ndioo iti chata,
cati chi. 16 Ñican cuu ñivi ni
chacundaca ra Moisee nu ni quee
ñi tichi ñuhun Egipto. Ñican cuu ñi
chini soho cha ni cahan ra Ndioo,
soco ña ni savaha ñi cuhva cuni
ra. 17 Chi ñican ni nduxaan ra ndihi
uvi xico cuiya can, ta ñican cuu ñi
ni savaha cuati, ta chihi ñi tichi
cuhu. 18 Cha cati cachin ra ti ñivi
ña tasoho chi ra—ña cua coo ñi chi
ra. 19 Chacan cuu cha chito yo ti ña
ni cuu coo ñi chi ra Ndioo, vati ña
chinu ini ñi chi ra.

4 Chacan cuu cha na cua saxini
vaha ndo, coto cua cumani

ndo, ta ña cua cundee coo ndo chi
ra Ndioo, vati ni vii iyo nu nuna chi
yo tichi quivi ya, ta cua coo vaha
yo chi ra cuhva ni cati ra. [2]Tacan
cati yu chi ndo, vati cha tasoho
tahan yo cuhva ni tasoho maan
ñi, soco ñahni yavi ndaa cha chini
soho maan ñi, vati ndicha cuii chini
soho ni ñi, soco ña ni chinu ini
ñi chi ra Ndioo. [3]Cha ni chinu ini
maan yo chi ra Ndioo. Chacan cuu
cha ni cua coo vaha yo chi ra Ndioo.
Cha ni cati ra cuenda ñivi ñuñivi ti:
Chacan cuu cha nduxain chi ñi,
ta cahan rai yu iin cha ndicha
ndicha chi ñi,
ta cati yu ti ña cua coo vaha ñi
chi yuhu,
cati ra. Nda ni quivi ni savaha ra
ñuhun ñuñivi, ta cha ndihi tiso
vaha ra ti chito ra yoso cua coo ñivi
ñuñivi iti nuun, vati cuni ra cha
cua coo ñi chi ra. [4]Iyo nu cati iin ra
yoso cuhva cua coo quivi cha cuu
quivi ucha, ta cati ra ti:
Cha ni queta ucha quivi,
ta ni chacunda nuun ra Ndioo
nu satiñu ra,
vati cua quee tatun ra,
cati ra. [5]Iyo inga nu cati ndico tucu
ra Ndioo cuenda ñivi can ti:
Ña cua coo vaha ñi chi yuhu,
[ta ni ña cua quee tatun ñi,]
cati ra. [6]Ña ni sacuinu ñivi chini
soho xihna tuhun vaha cuhva cuni
ra Ndioo, vati ña tasoho ñi chi ra,
ta ni vii iyo ñivi cumani cha cua
coo vaha ñi chi ra Ndioo, [ta cua
quee tatun ñi]. [7]Chacan cuu cha ni
cua cuu coo ñivi chi ra tichi quivi
ya cuhva ni cati ra. Cuaha xaan
cuiya yaha cha ni cahan ra tacan,
ta sa cahan ra David ni savaha ra
Ndioo. Cuhva cati yu chi ndo nu tai
tutu ya ni cati ra, vati cati ra ti:
Vitin cua cuni soho ndo cha cua
cahan ra Ndioo,
soco na ña cua sanihin ini ndo.
[8]Cati ra Ndioo ti ni cua coo quivi
can, vati ña ni chacoo vaha ñi
quivi chacundaca ñahan ra Josué.
[9]Chacan cuu cha ni cua coo quivi
cha cua coo vaha ñivi Ndioo chi ra,
ta cua quee tatun ñi. [10]Ndaa ñi cua
coo vaha chi ra Ndioo—ña cua coo
ca tu ndoho chi ñi, [vati cua quee
tatun ñi] cuhva cha ni quee tatun
ra Ndioo iti chata. [11]Na cua sanini
yo chi maan yo, ta sa cua coo vaha
yo chi ra Ndioo, ta cua quee tatun
yo. Chacan cuu cha yoni cua ndoyo
ñuhun cuhva ni ndoyo ñuhun ñican.
Ndoyo ñuhun maan ñi, vati ña ni
tasoho ñi chi ra Ndioo.
[12]Tacan ni cua tasoho yo, vati
nihin xaan iyo tu ndee ini chi
tuhun cahan ra Ndioo. Tu cua
savaha yo cuhva cati tuhun ra
Ndioo, cua coo ndito yo chi ra.
Cuhva cha iyo machete uvi yuhu
iyo tuhun Ndioo, vati cua coto yo
yoo ñivi cuu yo, tu cua tasoho yo
tuhun ra Ndioo. Tacan sa cua coto
yo a vaha a ña vaha saxini yo chi
anima yo. [13]Yoni cua cuu cuindi
xehe iti nuun maan ra, ta chito
vaha ra yoso cuhva iyo ndihi yo. Ini
chi maan ra cua tiso vaha yo tiñu.

Ta iin sutu chahnu cuu ra Jesuu

[14]Na ña cua saña yo cha chinu ini
yo cuenda ra Ndioo, vati ta iin sutu
chahnu cuu ra Jesuu, ta cahnu xaan
sutu chahnu cuu ra. Chi maan yo
ni chacoo ra, ta cha cuahan ndico
ra iti nuun ra iyo iti siqui andivi, ta

sehe Ndioo cuu ra. [15]Ña cua saña
yo, vati iyo tahan ra cuu ta iin sutu
chi yo, ta chito ra ti ña cundee vaha
yo. Chacan cundahvi ini ra chi yo,
vati cha ni ndehe tahan ra ndihi
cuii tu ndoho cuhva ndehe maan yo,
soco ñahni cuati ni savaha maan ra.
[16]Chacan cuu cha na cua yaha yo
iti nuun ra Ndioo, ta na cua cahan
yo chi ra, ta ña cua cuyuhvi yo, vati
iyo xaan tu manini chi ra. Tacan ni
cua cundahvi ini ra chi yo, ta cua
savaha ra tu manini chi yo nda cua
nda quivi cha cua cuni ñuhun yo
cha cua tindee ra chi yo.

5 Ni nacachi ñivi ñuñivi chi ndihi
ra cuu sutu chahnu cuenda
maan ñi, ta chaha ñi ndatu chi
ra, vati cua tiso vaha ra tiñu chi ra
Ndioo. Chacan cuu cha samani ra cha
sacahnu ra chi ra Ndioo, vati tacan sa
cua cucahnu ini ra Ndioo cuati ndacu
ñivi. [2]Tu cua savaha ñi cuati, tu cua
ndoyo ñuhun ñi, ña cua nduxaan ra
sutu can chi ñi, vati iyo tahan ra chi
tu ndoho. [3]Chacan cuu cha iyo cha
samani tahan ra chi ra Ndioo cuenda
cuati maan ra cuhva ni samani ra chi
Ndioo cuenda cuati ñivi.

[4]Ñavi maan ra sutu can cua cati
ti cua coo ndatu chi ra. Maan ra
Ndioo cuu ra cua cati cuhva ni cati
ra ti cua cuu ra Aarón sutu. [5]Ta ni
cuhva ña nducu ra Cristo cuhva cha
cua cuu ra iin rai cahnu, ta cua cuu
ra iin sutu chahnu. Maan ra Ndioo
cuu ra cati, vati cati ra ti:

Sehi chihun.

Vitin cha ni chahi ndatu chihun,
cati ra, [6]ta iyo inga nu cati ra ti:

Ndihi ni quivi ndihi ni tiempu
cua cuu cun sutu cuhva cha
ni cuu ra Melquisedec,

cati ra. [7]Quivi chacoo ra Cristo
ihya nu ñuhun ñuñivi ya, cahan
ndahvi xaan ra chi ra Ndioo. Nihin
xaan cana chaa ra chi ra, ta chacu
xaan ra iti nuun ra Ndioo, vati
maan ra cuu ra cua cuu sacacu chi
ra nu cua cuvi ra. Tasoho ra Ndioo
cha cahan ra Cristo, vati sacahnu
ndicha ra Cristo chi ra. [8]Sehe ra
chi ra, soco cutuhva ra tasoho ra
chi sutu ra, vati ni chacoo ra chi tu
ndoho. [9]Cua savaha maan ra cha
cua coo vaha ñivi tasoho cha cahan
ra. Cua coo vaha ñi chi ra Ndioo
ndihi ni quivi ndihi ni tiempu, vati
ni ndehe ra Cristo tu ndoho, ta ni
chihi ra. Tacan ni sanduvaha ra
anima ñivi. [10]Tacan ni savaha ra,
vati chaha ra Ndioo cha cuu ra iin
sutu chahnu cuhva cha ni cuu ra
Melquisedec.

Cua coo tu ndoho chi ñivi Ndioo, tu cua saña ñi tuhun ni cati ra Ndioo

[11]Iyo cuaha xaan cha cua cati
tuhin chihin ndo, soco cuaha tu
ndoho cha cua sanducachin yu chi
chi, vati ña cuni ndo tasoho ndo.
[12]Iyo cha cua sanahan tahan ndo
chi ñivi Ndioo, vati cha iyo xaan
quivi cha iyo tahan ndo cuenda
ra Ndioo, soco ni chini ñuhun ndo
cha cua sanahan ndico tucu yu
ñaan cha cuu cha cua savaha xihna
ndo cuenda ra Ndioo. Iyo cha cua
cutuhva xihna ndo cuhva cati ra
Ndioo sava ni ta cua chihi xihna
ve cuati sicui sihi ve, ta sa cua cuu
cachi ve xita. [13]Tu ni vii iyo ndo
cuhva iyo ve cuati ni chaxi, ña ta
coto ndo yoso cuhva cua coso vaha
anima ndo chi ra Ndioo, vati ni
iyo ndo cuhva iyo ve cuati. [14]Xita

chachi ñivi chicha. Tacan ni cua
coo maan yo cuenda ra Ndioo, tu
cua coto vaha yo ñaan cha cuu cha
vaha ta ñaan cha cuu cha ndavaha
ni.

6 Ña cua sacuaha ca yo yoso
cuhva cua savaha ñivi nu ni
quechaha saxini vaha ñi cuenda ra
Cristo. Cua sacuaha yo yoso cuhva
cua savaha ñivi chinu vaha ini chi
ra Ndioo. Ña cua sacuaha ca yo
yoso cuhva cua saña ihni ndo cuati
ni savaha ndo. Ña cua sacuaha ca
yo yoso cuhva cua cuinu ini ndo
chi ra Ndioo. [2]Ña cua sacuaha ca
yo yoso cuhva cua nacata ndo ndihi
cuati suhva. Ña cua sacuaha ca yo
yoso cuhva cua tiso yo ndaha yo
xini ñivi. Ña cua sacuaha ca yo
yoso cuhva cua natacu ndico yo
tañu ñivi ndii. Ña cua sacuaha ca
yo yoso cuhva cua tachi tuni ra
Ndioo chi ñivi nu cuahan quivi. [3]Tu
cua cuhva ra Ndioo, cua yaha yo
iti nuun ca, ta cua sacuaha yo yoso
cuhva cua savaha ñivi chinu vaha
ini chi ra Ndioo.

[4]Tu cua ndoyo ñuhun ndico ñivi
cha ni nacoto chi ra Ndioo, ña cua
cuu ca saña ihni ndico ñi ndavaha
ni ndacu ñi, vati cha chito ñi ñaan
cha cuu cha samani ra Ndioo. Cha
chacoo tahan ra Tati Ndioo chi
ñi, ta ndoyo ñuhun ndico ñi. [5]Cha
chito ñi ti vaha xaan iyo tuhun
Ndioo, ta cahnu xaan cuhva cha
cua savaha ra Ndioo nu cuahan
quivi. [6]Tu cua ndoyo ñuhun ndico
ñi, ña cua cuu ca saña ihni ndico ñi
cuati ndacu ñi, vati ni tava ndaa ñi
chi ra Cristo cuhva ni taa ñivi chi
ra nu cruu, ta chaha ñi tu ca nuun
chi ra. [7] [Ñivi chinu ini chi Ndioo
cuu sava ni ta cua ñuhun vaha.]
Cuun savi, ta cua coo itu, ta cua
coo cha cua cachi ñivi, ta maan ra
Ndioo tindee. [8]Inga ñivi cuu sava
ta cua ñuhun nu cana iñu. Mani iñu
cana, vati ñahni yavi ndaa chi. Cua
ndoyo ñuhun chi, vati cua cayu chi.

Cua cundee ini ñivi Ndioo, vati ndatu vaha ñi chi ra Ndioo

[9]Yani xaa, tacan chahi cuenda
chi ndo, soco ñahni cha saxini yu.
Chite ti vaha xaan cua coo ndo, vati
cha iyo vaha ndo cuenda ra Ndioo.
[10]Cuiti vaha iyo ra Ndioo, ta ña cua
naan ini ra ti satiñu vaha ndo tiñu
ra. Ña cua naan ini ra ti iyo xaan tu
manini chi ndo, vati cha ni tindee
xaan ndo chi ñivi ra cuhva ni vii
tindee ndo chi ñi vitin. [11]Tacan
cuni yu cha cua coto vaha ndihi
ndo yoso cuhva cua coo ndo chi
ra Ndioo. Na cua nducu ndo cuhva
chi ndihi cuii anima ndo nda cua
nda cua coo vaha ndo chi ra cuhva
satiñu ndo tiñu ra. [12]Chacan cuu
cha ña cua ndusucha ndo, soco na
cua coo ndo cuhva iyo ñivi cha
iyo vaha chi ra Ndioo. Cua savaha
ra chi ñi cuhva cha ni cati ra, vati
chinu ini ñi chi ra, ta cundee ini
maan ñi.

[13]Iti chata tiempu chahnu ni
cati ra Ndioo chi ra Abraham yoso
cuhva cua savaha ra chi ra nu
cuahan quivi. Cahan rai ra Ndioo
tuhun can suvi ni cuenda maan
ra, vati yoni ñivi cahnu ca ta cua
maan ra. [14]Chacan cuu cha cati
ra chi ra Abraham ti cua cuhva
ndicha ra cha vaha chihin ra
Abraham. Cua tindee ra chihin ra,
ta tuvi xaan sehe ra cua coo, cati

ra Ndioo. [15]Cundee xaan ini ra
Abraham. Tacan ni chacoo chi chi
ra cuhva ni cati ra Ndioo nu quichi
quivi. [16]Cahan rai ñivi ñuñivi, soco
cahan rai ñi cuenda iin ñivi cahnu
nu ñuhun ñuñivi. Tu cua cahan rai
iin ñivi, cha iyo vaha tuhun, vati
ña cua cahan yuhu ca ñi cuenda
chacan ni suhva. [17]Chacan cuu cha
cahan rai ra Ndioo. Tacan ni tiso
vaha ra tuhun chi ra Abraham, vati
cuni ra sacoto ra iin cha ndicha
ndicha chi ñivi, ta cua cuu chi
cuhva cha ni cati ra nu quichi
quivi. Cuni ra sacoto ra chi ñi ti
ña cua sama ra cuhva saxini ra.
[18]Chacan cuu cha ña cua tichaha
ni yo ni suhva. Cua saxini vaha
yo, vati tacan cua cuatu vaha yo
chi ra chahnu. Cua saxini vaha yo,
vati cha cahan rai ra Ndioo yoso
cuhva cua savaha ra nu cuahan
quivi. Chacan cuu cha chito yo ti
cua savaha ra cuhva cati ra, vati ña
cuu sandahyu ñahan ra. [19]Ñahni
cha cua saxini yo cha ndatu yo chi
ra Ndioo. Cha iyo vaha tiñu iti siqui
andivi nu iyo ra Ndioo. [20]Tican cha
cuahan ra Jesuu, vati cha cuenda
maan yo cuahan xihna ra iti nuun.
Sutu chahnu cuu ra ndihi ni quivi
cuhva cha ni cuu ra Melquisedec.

Sutu cuu ra Jesuu cuhva ni cuu ra Melquisedec

7 Ini ra Melquisedec cuu ra
ni chacundaca ñahan chi
ñivi ñuun Salem iti chata tiempu
chahnu. Sutu ni cuu ra cuenda ra
Ndioo cahnu. Ni tahan tahan ra chi
ra Abraham cha ni quichi ndico ra
Abraham iti nu ni cani tahan ra chi
cumi ra rey, ta sacanaan ra. Tacan
cuu, ta sacu-ii ra Melquisedec chi
ra Abraham, [2]ta chi racan samani
ra Abraham iin cuhva cha cuu iin
diezmo ndihi cha ni quihin ra nu ni
sacanaan ra chi ra rey can. Xihna
cuii cati yu ti sivi ra Melquisedec
cuni cati ti rey cuiti vaha cuu ra,
ta inga cha cati chi cuu rey ndaca
ñahan ñuun Salem cuu ra. Tuhun
can cuni cati chi ti rey chaha cha
iyo vii anima ñivi cuu ra. [3]Ñahni
cha chito ñivi yoo cuu sutu ra, yoo
cuu sihi ra, yoo cuu ñivi ra. Ñahni
cha cati ñi ndaa quivi ni cacu ra ta
ndaa quivi ni chihi ra. Chacan cuu
cha ndihi ni quivi ndihi ni tiempu
cuu ra sutu. Ta ni cuhva ndihi ni
quivi ndihi ni tiempu cuu ra sehe
Ndioo ta iin sutu.

[4]Na cua saxini ndo cuenda ra
Melquisedec can. Cahnu xaan rai
cuu ra. Chi racan cha ni samani ra
chahnu Abraham iin cuhva cha ni
sacanaan ra. [5]Iyo iin tuhun cuenda
ley chahnu ti cua satiahvi ra cuu
sutu—ra cuu ñivi ra Leví. Chi ndihi
ñivi cua satiahvi ra iin diezmo cha
iyo chi ñi. Chacoo ndatu cha cua
satiahvi ra chi tahan ra, ta ñivi
ra Abraham cuu ñi. [6]Ñahni ñivi
maan ra Melquisedec, ta chaha
ra Abraham iin diezmo chi ra, ta
sacu-ii ra chi ra Abraham, ta chi
ra Abraham cha ni cati ra Ndioo
yoso cuhva cua savaha ra chi ra
nu cuahan quivi. [7]Ni chito ndihi
ñivi ti ñivi cha cahnu ca cuu ñi
sacu-ii chi ñivi ña cahnu cuu.
[8]Cha cuenda ley chahnu quihin
ra sutu iin diezmo, soco cua queta
quivi cha cua cuvi tahan ra, soco
cuenda ra Melquisedec quihin ra
diezmo, ta cati ñivi ti ña chihi ra.

9 Cha cua cuu cati yo ti ndicha ti
ni quihin tahan ra Leví deizmo
cha samani ñivi, ta chaha tahan
ra diezmo chi ra Melquisedec, vati
nda ni xihna cuii samani ra cuu
ta iin sutu chahnu ra Leví diezmo
chi ra Melquisedec can, 10 vati
cuenda sehe ra chi sehe yani ra
samani ra Abraham diezmo chi
ra Melquisedec quivi cha ni nihin
tahan ra chi ra. Ndicha ti ña ta
coo sehe Abraham chi sehe yani ra,
soco cuenda maan ra ta ra samani
ra diezmo can.
11 Ni chacoo sutu cuenda ra Aarón,
ta cha cuenda sutu can ni chacoo
ley Ndioo chi ñivi Israel, soco chini
ñuhun ñi cha cua coo inga sutu
cuhva ni chacoo ra Melquisedec, vati
ña cuu coso vaha anima ñivi cuenda
ra sutu can cha cuu ñivi ra Leví. 12 Tu
cua sama ñivi cuhva iyo ra sutu, iyo
cha cua sama tahan ñi cuhva iyo ley
sacuinu ñi. 13 Cuenda ra Jesuu iyo
tuhun can, ta ñahni ñivi ra ni cuu
sutu, ta satiñu ñi ve ñuhun nu ni
quichi quivi, vati ñavi ñivi satiñu ve
ñuhun cuu ñivi ra. 14 Chacan cati yu,
vati chito ndihi ñivi ti ñivi ra Judá
chahnu cuu ra chahnu, ta ñahni cha
cati ra Moisee iti chata ti cua cuu
ñivi ra Judá can sutu.
15 Cha nducachin vaha tiñu, vati
iyo iin ra cuu sutu chaa cuhva cha
ni cuu ra Melquisedec. 16 Cha cuu
ra chahnu Jesuu can sutu, vati iyo
tu ndee ini chi ra, ta ña cua cundihi
quivi ra. Ña iyo ra cuhva iyo inga
ra sutu, vati chaha ley ndatu chi
ra ta ra, ta chihi iin ra, ta quihvi
inga tahan ra cuhva iyo costumbre
ra. 17 Cha cati tutu Ndioo cuenda ra
Jesuu ti:

Sutu cua cuu cun ndihi ni quivi
ndihi ni tiempu
cuhva cha ni chacoo ra
Melquisedec,

cati chi. 18 Cha ndihi ley chahnu ni
chacoo iti chata, vati ña vaha vaha
chi, ta ñahni ca yavi ndaa chi. 19 Ña
cundee nduvaha anima ni iin ñivi
savaha chi—masi sacuinu ñi cuhva
cati ley can. Chacan cuu cha iyo
inga cha vaha ca cha ndatu yo, vati
cuenda chacan cua quihvi yo iti
nuun ra Ndioo.
20 Chacan ni savaha ra Ndioo, vati
cha cahan ra iin cha rai. 21 Rai cha
cuu sutu nu quichi quivi—ña cahan
ra iin cha rai, ta cha quihvi ra cha
cuu ra sutu. Tacan chacoo ra ta ra
nu quichi quivi, soco cha cahan ra
Ndioo iin cha rai chi ra Jesuu can,
vati cati tutu Ndioo ti:

Cha cahan ra chahnu Ndioo iin
cha rai,
ta ña cua cahan ra inga tuhun.
Cati ra ti sutu cua cuu ra ndihi
ni quivi ndihi ni tiempu,

cati ra cuenda ra Jesuu. 22 Chacan
cuu cha chito yo ti vaha xaan ca
tiso vaha ra Jesuu tiñu. Vaha xaan
ca cha iyo vaha tuhun chi ra Ndioo.
23 Tuvi xaan ra ni cuu sutu nu ni
quichi quivi, vati ña ndoo ra cuiso
ra tiñu, vati chihi ra ta ra. 24 Ñavi
cuhva can iyo ra Jesuu, soco cua
ndoo maan ra cuiso ra tiñu, vati
cua coo ndito ra ndihi ni quivi
ndihi ni tiempu. 25 Chacan cuu cha
cuu sanduvaha ra anima ñivi ndihi
ni quivi ndihi ni tiempu. Chi ñivi
tuhva iti nuun ra Ndioo cuenda
maan ra sanduvaha ra Jesuu anima.
Tacan ni savaha ra, vati iyo ra cha
cua cahan ndahvi chi ra Ndioo, ta

ndihi ni quivi cahan ndahvi ra chi
ra Ndioo.
[26]Vaha cha cuu ra sutu chi yo. Ii
xaan iyo ra, ta ña tuhva ra savaha
ra ndavaha ni. Saxini vaha xaan
ra. Ña iyo ca ra nu iyo ñivi ndacu
cuati, vati cha cuahan ra iti siqui
andivi nu iyo ra chahnu Ndioo.
[27]Ña iyo cha cua cahni ra chi ri
sundiquin, ta cua samani ra chi ri
chi ra Ndioo ndihi ni quivi cuhva
cha ni savaha ra sutu nu quichi
quivi. Xihna ca samani ra ta ra chi
ri chi ra Ndioo cuenda cuati ndacu
maan ra ta ra. Tacan, ta sa samani
tahan ra cha cuu cuenda cuati
ndacu ñivi. Iin tuhun ni chaha ni
savaha ra Jesuu chacan nu ni chihi
ra, ta chaha cuenda ra suvi ni chi
maan ra chi ra Ndioo. [28]Cuenda ley
can cha cuu ra ta ra sutu, ta ñahni
tu ndee ini ni chacoo chi ra ta ra.
Xihna ca chacoo ley can, ta iti nuun
quechaha cahan ra Ndioo iin cha
rai, ta chaha ra tu ndee ini chi ra
cuu sehe ra, ta cuu ra sutu, ta maan
ra—ndoo ndoo iyo anima ra ndihi
ni quivi ndihi ni tiempu.

Ndiso ra Jesuu tiñu cha iyo vaha tuhun chaa

8 Chehe cuu cha cati yu chihi
ndo, vati vaha xaan iyo ra
cuu sutu chihin yo vitin. Iyo xaan
tu ndee ini chi ra, vati ndaa ra
chiyo ndaha cuaha ra chahnu
Ndioo iti siqui andivi. [2]Iti nuun ra
Ndioo satiñu vaha ra, ta maan ra
Ndioo savaha nu satiñu ra. Ñavi
ñivi savaha chi chi. [3]Ndihi ra cuu
sutu—ndiso ra tiñu, vati iyo cha
cua cahni ra, ta cua samani ra chi
ra Ndioo. Chacan cuu cha iyo cha
cua samani tahan ra Jesuu chi ra.
[4]Tu iyo ra ihya nu ñuhun ñuñivi
ya, ña cua cuu ra sutu, vati iyo ra
cuu sutu cuenda ñuhun ñuñivi, ta
samani ra cuhva cati ley chahnu
cha ni chaha ra Moisee. [5]Satiñu ra
sutu ta ra, soco iin cuhva cha iyo iti
siqui andivi cuu nu satiñu ra ta ra.
Ñavi cha ndicha ndicha ndacu ra
sutu ihya. Nu ni quechaha sandaa
ra Moisee vehe sahma, ta cati
tuhun ra Ndioo chi ra ti cua saha
vaha ra cuenda, ta cua savaha ra
ndihi cuhva iyo cuhva cha ni ndehe
ra cha ni chahan ra siqui yucu,
cati ra. [6]Vitin satiñu ra Jesuu tiñu
vaha xaan ca, vati vaha xaan ca iyo
tuhun chaa, ta maan ra ndiso tiñu
cuenda chacan. Vaha ca tuhun can,
vati vaha xaan ca iyo cuhva cha
cati ra Ndioo nu quichi quivi cha
cua savaha ra.
[7]Cha tiso ndico ra Ndioo inga
tuhun, vati ñavi cha vaha vaha
cuu tuhun ni tiso xihna ra. [8]Ndehe
ra Ndioo ti ña vaha ni savaha ñivi
Israel iti chata. Chacan cuu cha cati
tutu Ndioo ti:

Cati ra chahnu ti cua queta quivi,
ta cua tiso ra iin tuhun chaa chi
ñivi Israel chi ñivi Judá.
[9]Ña cua coo cha chaa cuhva cha
ni chacoo
tuhun chahnu cha ni tiso ra chi
ñivi
chahnu quivi cha ni tava ra chi
ñi iti
ñuhun Egipto,
vati ña ni sacuinu ñi tuhun can.
Chacan cuu cha nacoo ra chi ñi.
[10]Cua yaha quivi can,
ta sa cua tiso ra tuhun chaa chi
ñivi Israel.

Chehe cuu tuhun chaa can.
Cua sacoto ra chi ñi yoso cuhva
iyo tuhun cha cati tuhun ra
chi ñi.
Anima ñi cua taa ra tuhun can.
Ndioo sacahnu ñi cua cuu ra,
ta ñivi ra cua cuu maan ñi.
11 Ña cua cuni chi cha cua
sanahan ñi chi tahan ñi yoso
cuhva iyo ra.
Ña cua cuni chi cha cua cati ñi
chi tahan ñi ti cua nacoto ñi
chi ra chahnu.
Ña cua savaha ñi chacan,
vati ndihi ñi cua nacoto vaha
chihin ra.
Cua nacoto ndihi ñivi ndahvi
chihin ra,
ta cua nacoto tahan ñivi cha iyo
vaha chihin ra.
12 Cua cundahvi ini ra chi ñi,
vati cua cucahnu ini ra cha
ndavaha ni savaha ñi.
Cua sanaan cuii ra cuati ni
savaha ñi,
cati ra chahnu. 13 Cha cati ra Ndioo
ti cua coo iin tuhun chaa. Chacan
chito yo ti saxini ra ti ñahni ca yavi
ndaa cha chahnu, ta yatin cua naan
chacan, vati ñahni ca yavi ndaa chi.

Cuhva cha iyo tuhun cuenda ñuhun ñuñivi, ta cuhva iyo tuhun cuenda iti siqui andivi

9 Tuhun cha ni chacoo xihna
cuii chaha cuenda yoso cuhva
cua sacahnu yo chi ra Ndioo. Chaha
chi cuenda ti cua sacahnu yo chi ra
ve ñuhun iyo cuenda ñuhun ñuñivi.
2 Chacan cuu cha ni savaha ñivi yo
iin vehe sahma tiempu chahnu, ta
uvi nu ndasi tichi chi. Nu quihvi
xihna ra sutu—ican ni chacoo
nu chacuindi tima chi mesa nu
chacoo paan cuenda ra Ndioo. Nu
ii chacunani chi. 3 Iti nuun chacan
ni chacundasi inga sahma, ta ni
chacunani chi nu ii xaan ca. 4 Tican
chacoo nu cayu cutu. Xuhun cuaan
cuu chi, ta chacoo tahan chatun
cha iyo cuenda tuhun chahnu can.
Niniin chi chacundasi xuhun cuaan,
ta iti tichi chi chacoo iin quii
xuhun cuaan nu chacuindi maná.
Chacuindi tahan yutun chacunaan
ra Aarón, ta ni chaa ita nuu chi,
ta chacuindi tahan yuu cha ni
chacunda tuhun ley chahnu tichi
chatun can. 5 Siqui chi chacoo ri
querubim cha iyo cuenda ra Ndioo,
ta maan ri chasi nu ni choso ra sutu
niñi cuenda cuati ñivi. Chi ndichin
ri chasi ri tican. Chacan ni chahi
cuenda, vati vitin ña cuyatin cuhva
que cuenda yoso cuhva ni chacoo
ñivi yo iti chata.
6 Tacan ni chacoo tiñu, ta vehe
xihna cuii ni quihvi ra sutu ndihi
ni quivi, ta tacan ni sacuinu ra tiñu
ra. 7 Vehe chacoo iti nuun nu ndasi
inga sahma quihvi ra cuu sutu
chahnu ni, soco iin tuhun ni chaha
ni quihvi ra tichi iin cuiya. Quihvi
ra, ta ndiso ra niñi. Nini xaan cua
cuiso ra niñi cha cua samani ra chi
ra Ndioo cha cuenda cuati ra chi
cuenda cuati ndihi ñivi. 8 Tacan ni
sacoto ra Tati Ndioo chi yo ti ña ta
cuu quihvi yo nu ii xaan ca, vati ni
iyo vehe cha cuu vehe xihna cuii.
9 Iin cuhva cuu chacan. Cha iyo chi
cuenda maan yo cuenda costumbre
yo vitin tichi quivi ya. Quichi ndaca
ñivi cha cua samani ñi chi ra Ndioo,
soco ña cuu coso vaha cha saxini
ñivi ndacu tacan. 10 Iyo tuhun

cuenda cha chachi yo cuenda cha
chihi yo cuenda cha nacata yo ñaan
cuati suhva. Cha cua savaha yo
cuu chacan nda cua nda quivi cua
nduchaa tiñu.
11 Tacan ni chacoo chi, soco cha
ni quichi ra Cristo, ta sutu chahnu
cuu ra cuenda ndihi cha vaha cha
iyo. Vitin cuu chi sava ni ta cua
nu quihvi ra inga vehe ndicha.
Cahnu xaan ca chi, ta vaha xaan
ca chi. Ñavi ñivi savaha chi chi, ta
ni ñavi cuenda ñuhun ñuñivi iyo
chi. 12 Ñavi niñi ri chivu, ta ni ñavi
niñi ri sundiquin ndiso ra, soco cha
cuenda niñi maan ra ni quihvi ra
nu ii xaan ca iti siqui andivi. Iin
tuhun ni chaha quihvi ra, ta ndoo
ra. Tacan ni savaha ra, vati cua coo
vaha yo chi ra Ndioo ndihi ni quivi
ndihi ni tiempu. 13 Vasi cundee
nduii ñivi suhva cha cuenda ñuhun
ñuñivi, vati cha ni choso ñi niñi ri
chivu a niñi ri sundiquin a ñaan
nu cayu ri sundiquin cuati. Choso
ñi niñi can iti nuun ñivi ni chacoo
ica cuenda ley chahnu. Vasi chacan
cuu chi, 14 soco vaha xaan ca cua
ndundoo cha saxini yo, vati cha ni
chati ra Cristo niñi maan ra. Tindee
ra Tati Ndioo chi ra, ta samani ra
suvi ni chi maan ra chi ra Ndioo,
ta ñahni cha ndavaha ni savaha
ra. Cua ndundoo cha saxini yo, ta
ña cua savaha ca yo cha cua ndoyo
ñuhun yo cuhva ni iyo ley chahnu.
Cua satiñu yo cuenda ra Ndioo
ndito.
15 Chacan cuu cha maan ra Jesuu
cuu ra ni tiso vaha tiñu cuenda
tuhun chaa. Chacan cuu cha cua
canihin vaha ra Ndioo chi ñivi
ra nu cuahan quivi cuhva cha ni
cati ra ti cua savaha ra. Tacan
cua savaha ra, vati chihi ra
Cristo. Chihi ra, vati cua sanaan
ra ndavaha ni savaha ñivi cuenda
tuhun chahnu can. 16 Iyo costumbre
yo, vati tu cua tiso vaha iin ñivi
tiñu cuenda cha cua cuvi ñi, ta cua
queta quivi cua cuvi ñi, iyo cha
cua coo testigu, vati cua cuhva ra
cuenda ti chihi ndicha ñican, ta sa
cua cuu coso vaha ndihi tiñu can.
17 Cua queta quivi cua cuvi ñi, ta sa
cua cuu coso vaha tiñu, vati ñahni
yavi ndaa tuhun can nda cua nda
quivi cua cuvi ñi. 18 Chacan cuu
cha ni chacoo vaha tuhun chahnu
can xihna cuii, vati ni chati niñi.
19 Tacan ni chacoo chi, vati cha
ndihi cati tuhun ra Moisee ndihi ley
can chi ndihi ñivi can. Tacan cuu,
ta quihin ra ixi ri mbee ixi cuaha
chi iin ndaha yutun hisopo. Satiin
ra chi chi chi niñi ri sundiquin chi
niñi ri chivu chi nduta, ta choso ra
chi chi nuun tutu ley can chi ndihi
ñivi can. 20 Tacan cuu, ta quechaha
cati ra ti chito ñi ti cha iyo vaha
tuhun cuhva ni cati tuhun ra Ndioo
chi ñi, vati cha ni chati niñi can,
cati ra. 21 Ta ni cuhva choso ra niñi
vehe sahma can chi ndihi cuati
suhva cha iyo cuenda ra Ndioo.
22 Cuenda ley chahnu can ndundoo
ndihi cuati suhva chi niñi, vati ña
cua naan cuati ndacu ñivi, tu ñahni
niñi chati.

Naan ndicha cuati ndacu ñivi chinu ini chi ra Ndioo, vati ni chihi ra Cristo

23 Nini xaan cha cu-ii ndihi
chacan, vati cuhva cha cua coo iti
siqui ni cuu chi. Ñavi cha ndicha

ndicha cuu chi. Chacan cuu chi,
soco cha iyo iti siqui andivi—ii
ndicha chi, vati cha vaha xaan ca
cuu cha samani ra Cristo. 24 Ñavi
tichi ve ñuhun savaha ñivi quihvi
ra Cristo. Iin cuhva ni cuu ve
ñuhun cha iyo nu ñuhun ñuñivi ya.
Cuahan ra Cristo iti siqui andivi, ta
vitin iyo ra iti nuun ra Ndioo, ta
cuenda maan yo cha iyo ra ndacan.
25 Ñavi cuhva ndacu ra sutu chahnu
ndacu ra Cristo, vati quihvi ra sutu
chahnu can nu ii xaan ca. Quihvi
ra cuiya ta cuiya, ta ndiso ra niñi
ri quiti cuhu, soco ra Cristo—ñavi
tacan iyo ra. Iin tuhun ni chaha
samani ra chi ra chi ra Ndioo, vati
iin tuhun ni chaha chati niñi ra,
ta chihi ra, ta quihvi ra nu iyo ra
Ndioo. 26 Tu cua coo ra cuhva iyo
ra sutu chahnu can, iyo cha cua
cuvi ra cuaha chaha nda ni tuvi
ñuhun ñuñivi ya. Ñavi tacan cuu
chi, soco vitin cha ni ndihi tiempu
chahnu, vati cha ni quichi ra, vati
cua sanaan ra cuati ndacu ñivi.
Sanaan ra chi chi, vati ni chihi
maan ra. 27 Cha ni tiso ra Ndioo ti
iin tuhun ni chaha cua cuvi ñivi, ta
sa cua queta quivi cua cutuni ñi.
28 Ta ni cuhva cha ni chihi ra Cristo
iin tuhun ni chaha, vati sanaan ra
cuati ndacu ñivi, soco cua quichi
ndico tucu ra inga chaha. Cua
quichi ra, soco ñavi cuati ndacu
ñivi cua sanaan ndico tucu ra.
Quivi can cua quichi ndico tucu ra,
vati cua canihin ra chi ñivi ndatu
vaha chi ra.

10 Cuhva cha vaha, cuhva
cha cua coo iti nuun cuu
ley chahnu can. Ñavi cha ndicha
ndicha cuu chi. Chacan cuu cha ña
ni cuu nduvaha anima ñivi sacuinu
chi chi. Vasi ña chacuita cha chahni
ñi chi ri sundiquin, ta samani ñi chi
ri chi ra Ndioo ndihi ni cuiya, soco
ña cua cuu nduvaha anima ñi cha
tacan. 2 Tu cua cuu nduvaha anima
ñi cha savaha ñi tacan, cha cua
cucuita cha ndacu ñi tacan, vati cua
ndundoo anima ñi cha iin chaha ni,
ta ña cua saxini ca ñi cuenda cuati
ñi. 3 Cuiya ta cuiya ñuhun ini ñi ti
ni iyo cuati chi ñi, vati savaha ñi
cha samani ñi chi ra Ndioo. 4 Tacan
ni savaha ñi, vati ña cuu naan cuati
ñivi cha cuenda niñi ri chivu chi
cuenda niñi ri sundiquin.
5 Chacan cuu cha quichi ra Cristo
ihya nu ñuhun ñuñivi ya, ta cati ra
chi ra Ndioo:

Ña ni cuni cun cha cua savaha
ñivi cha cua samani ñi
chihun.
Savahun chihin yu cha cui iquin
cuñu ñivi.
6 Ña cusii ini cun cha chahmi ñi
chi ri sundiquin,
ta samani ñi chi ri chihun
cuenda cuati ñi.
7 Tacan cuu, ta quechaha cati yu
ti cha vachi yu,
vati cua savahi cuhva cuni cun,
tata.
Tacan cati tutu Ndioo cha cua
savahi,

cati ra. 8 Xihna cuii cati ra Cristo ti
ña cuni ra Ndioo cha cua savaha ñi
cha cua samani ñi chi ra. Ña cuni ra
chacan, ta ni ña cusii ini ra chi chi,
[vati chito ra ti ña cuu naan cuati
ñivi cha savaha ñi tacan]. Savaha ñi
chacan, vati tacan cati ley chahnu.
9 Tacan cuu, ta cati ndico ra chi ra
Ndioo ti quichi ra, vati cua savaha

ra cuhva cuni ra Ndioo, cati ra.
Tacan ni sanaan ra cha samani ñivi
chi ri quiti cuhu, ta tiso ra inga cha
cua sacahnu ndicha ñi chi ra Ndioo.
10 Chaha ra Ndioo cha ni ndundoo
anima yo, vati savaha ra Jesucristo
cuhva cuni ra Ndioo, ta samani ra
suvi ni chi maan ra chi ra Ndioo,
vati ni chihi ra iin tuhun ni chaha,
ta ni queta tiñu savaha ra.
11 Ndihi quivi queta ra sutu, ta
satiñu ra. Cuaha hora samani ra
chi ri quiti cuhu chi ra Ndioo. Ini
cha samani ra, soco ña ni cuu naan
cuati yo. 12 Ta ra Cristo—iin tuhun
ni chaha samani ra chi ra Ndioo
cuenda cuati yo, ta cha iyo vaha
tiñu ndihi ni quivi ndihi ni tiempu.
Tacan cuu, ta chaha ra Ndioo tu
ndee ini chi ra, ta ni chacunda ra
chiyo ndaha cuaha ra Ndioo, 13 ta
ndatu ra nda cua nda quivi cua
tachi tuni ra chi ñivi cuxaan ini
chi ra. 14 Iin tuhun ni chaha ni
chihi ra, ta tiso vaha ra anima ñivi
ra. Nduvaha anima ñi, ta tacan ni
cua ndoo ñi ndihi ni quivi ndihi
ni tiempu. 15 Chaha tahan ra Tati
Ndioo cuenda chi yo, vati cati ra ti:

16 Cati ra chahnu ti cua yaha quivi
can,
ta sa cua tiso vahi inga tuhun
chi ñi.
Cua tise tuhun cati tuhin anima
ñi,
ta cua sacote chi ñi yoso cuhva
cua saxini ñi,

cati ra, 17 ta cati ndico tucu ra inga
chaha ti:

Ña cua saxini que cuenda cuati
cha ni savaha ñi,

cati ra. 18 Cha ni naan cuati savaha
ñivi ñuñivi. Chacan cuu cha ña
cuni ca chi cha cua samani ca ñivi
cuenda cuati ñi.

Na cua yaha ñivi Ndioo iti nuun ra Ndioo

19 Yani xaa, ña yuhvi yo yaha yo
iti nuun ra Ndioo, vati cha ni chati
ra Jesuu niñi ra, ta ni chihi ra.
20 Vitin cha nuna ra iti chaa nu cua
yaha yo, ta cua coo ndito yo chi ra.
Cuenda maan ra cua yaha yo, vati
nuna ra sahma chacuita caa yuhu
nu ii xaan ca. Chacan ni savaha
ra, vati ñivi ñuñivi ni cuu tahan ra.
21 Sutu cahnu xaan cuu ra Jesuu, ta
satiñu ra cuenda ndihi ñivi Ndioo.
22 Chacan cuu cha na cua yaha yo
iti nuun ra Ndioo. Cua saxini vaha
yo, vati chito ndicha yo ti chinu ini
yo chi ra Ndioo. Ña cua saxini ca
yo ndavaha ni, vati cha ni ndundoo
anima yo, ta cha ni chanduta yo,
vati ni ndundoo anima yo, ta ni
chanduta yo chi nduta ndoo ndoo.
23 Na cua cuinu vaha xaan ini yo
chi ra Ndioo, ta na ña cua saxini yo,
vati ndicha ra Ndioo. Cua savaha
ra cuhva ni cati ra nu quichi quivi.
24 Na cua saxini yo yoso cuhva
cua cuhva yo tu ndee ini chi ñivi
tahan yo, ta cua cuni mani yo chi
tahan yo, ta cua savaha yo cha
vaha ndicha. 25 Ña cua saña yo cha
nducuiti yo chi tahan yo cuhva
ndacu uvi uni ñivi tahan yo. Cua
cuhva yo tu ndee ini chi tahan yo.
Tacan cua tindee ca yo chi tahan yo,
ta cua ndehe ndo ti yatin xaan cua
quichi ndico ra chahnu.
26 Cha chito yo ñaan cha cuu cha
ndicha. Tu cua savaha ndico yo
cuati, vati cuni yo chi chi, ñahni
inga cha cua savaha yo, ta cua naan

cuati can. [27] Tu tacan cua cuu chi,
cua coo yuhvi yo, vati cua cuatu
yo cha cua cutuni yo. Cua cuatu yo
cha cua cayu nihin ñuhun nu cua
ndoyo ñuhun ñivi cani tahan chi ra
Ndioo. [28] Chito ndo ti tu cua queta
uvi uni testigu ndicha nu quichi
quivi, ñahni tu ndahvi ini cua coo
chi ñivi ña sacuinu ley Moisee, vati
cua cuvi ñi. [29] Chacan cuu cha chito
ndo ti cahnu xaan cua cutuni ñivi
tava ndaa chi ra cuu sehe Ndioo.
Cahnu xaan cua cutuni ñivi cati ti
cha ñahni yavi ndaa cha ni chihi
ra Jesuu. Cahnu xaan cua cutuni
ñivi cahan ndavaha ni chi ra Tati
Ndioo. Chati niñi ra Jesuu, ta ni
chihi ra. Chacan cuu cha cha iyo
vaha tuhun can, ta ndundoo anima
ñivi. [30] Nacoto vaha yo chi ra cati ti
maan ra cuu ra cua tachi tuni chi
ñivi. Maan ra cuu ra cua nduxaan
ndico, cati ra chahnu. Iyo inga nu
cati ndico tucu tutu Ndioo ti cua
tachi tuni ra chahnu chi ñivi cha
cuenda ñivi ra, cati chi. [31] Xaan
xaan cua tachi tuni ra Ndioo ndito.
Chacan cuu cha yuhvi ñivi.

[32] Na cua cucuhun ini ndo yoso
cuhva cha ni chacoo ndo nu quichi
quivi. Cha quechaha nacoto ndo
chi ra Ndioo, ta sa ni cundee ini
ndo cha ndehe xaan ndo tu ndoho.
[33] Iyo ndo—cha sacateni ñivi chi
ndo iti nuun ñivi, ta ndehe ndo tu
ndoho. Iyo inga ndo ndehe tahan
tu ndoho cuhva ni tahan ñivi tahan
ndo. [34] Cha cundahvi ini ndo chi
ñivi ndaa ve caa, ta cusii ini ndo
cha quihin ñivi ndatiñu ndo. Cusii
ini ndo cha tacan, vati chito ndo
ti vaha xaan ca cha iyo chi ndo iti
siqui andivi, ta ña cua naan chacan.
[35] Na ña cua quechaha saxini ndo.
Cua cunda yahvi xaan ndo, vati ña
yuhvi ndo. [36] Iyo cha cua sandee ini
ndo. Chacan cuu cha cua savaha
ndo cuhva cuni ra Ndioo, ta sa cua
coo vaha ndo cuhva cati ra Ndioo
nu quichi quivi. [37] Cati tutu Ndioo
ti:

Yatin yatin cua quichi ra cha
cua quichi.
Ña cua nducuee ca ra.
[38] Ñivi ni chacoso vaha anima
cuenda yu—cua
cuinu vaha ini ñi chihin yu.
Tu cua saxini ñi,
vati yuhvi ñi,
ña cua cusii ini yu chi ñi,

cati chi cuenda ra Ndioo. [39] Ñavi
ñivi cua saxini cuu yo. Ñavi ñivi
cua ndoyo ñuhun cuu yo. Ñivi
chinu ini chi ra Ndioo cuu yo.
Chacan cuu cha ña cua ndoyo
ñuhun yo.

Na cua cuinu ini ñivi chi ra Ndioo

11 Chinu ini yo chi ra Ndioo.
Chacan cuu cha chito yo
ti cua coo yo cuhva ni chacoo
tuhun nu quichi quivi. Chacan cuu
cha ndatu yo. Ña ta ndehe yo cha
ndicha, soco chito yo yoso cuhva
cua coo chi iti nuun. [2] Chito yo ti
vaha xaan ni savaha ñivi yo chacoo
iti chata tiempu chahnu, vati chinu
ini ñi chi ra Ndioo.

[3] Chinu ini yo chi ra Ndioo.
Chacan cuu cha chito yo ti ni cahan
ra Ndioo, ta ni tuvi ñuhun ñuñivi
ya. Chacan cuu cha chito yo ti iyo
cha ña ndehe yo, ta chi chacan ni
tuvi cha ni ndehe yo.

[4] Chinu ini ra Abel chi ra
Ndioo. Chacan cuu cha vaha xaan

chandaca ra cha cua samani ra chi
ra Ndioo, ta ña vaha cha chandaca
ra Caín. Chacan cuu cha chito ra
Ndioo ti ni chacoso vaha anima ra
Abel can. Chaha ra Ndioo cuenda
yoso cuhva ni chacoo ra Abel, vati
quihin cuenda ra cha ni samani ra.
Ndicha ti ni chihi racan, soco ni
iyo tuhun ra, vati chinu ini ra chi
Ndioo.
5 Chinu tahan ini ra Enoc chi ra
Ndioo. Chacan cuu cha canihin
ra Ndioo chi ra, ta ña ni chihi ra.
Ña ni ndehe ca ñivi chi ra, vati ni
canihin ra Ndioo chi ra. Cati tutu
Ndioo ti cusii ini ra Ndioo chi ra,
ta sa canihin ra chi ra. 6 Tu ña cua
cuinu ini yo chi ra Ndioo, ña cua
cuu savaha yo cha cua cusii ini ra.
Tu cua tuhva yo iti nuun ra, nini
xaan cha cua cuinu ini yo chi ra.
Iyo cha cua cuinu ini yo ti iyo ra, ta
tindee ra chi ñivi nanducu chi ra.
7 Chinu tahan ini ra Noé chi ra
Ndioo. Chacan cuu cha ni savaha
ra tundoo, vati tasoho ra cuhva
ni cati tuhun ra Ndioo chi ra yoso
cuhva cua coo chi iti nuun. Chacan
cuu cha cacu ra chi ñivi ra. Tacan
ni tachi tuni ra Noé chi ñivi ñuñivi,
ta cuu ra iin ñivi ni chacoso vaha
anima chi ra Ndioo, vati chinu ini
ra.
8 Chinu tahan ini ra Abraham chi
ra Ndioo. Chacan cuu cha ni tasoho
ra nu cati tuhun ra Ndioo chi ra.
Cati ra ti cua cuhun ra Abraham
nu cua quihin cuenda ra iin ñuhun.
Tacan cuu, ta quee ra cuahan ra,
soco ña chito ra ndaa iti cuahan ra.
9 Ndoo nuun ra ñuhun can sava ta
cua iin ra chica cuu ni, vati ña ta
cuhva cuenda ra Ndioo ñuhun can
chi ra. Ndoo nuun ra, vati chinu ini
ra. Vehe sahma ndoo ra chi ra Isaac
chi ra Jacob, ta ini cuhva cua cuhva
cuenda tahan ra Ndioo ñuhun can
chi ra ta ra. 10 Chatu ra Abraham
can, vati cua coo iin ñuun cha cua
savaha ra Ndioo, ta ña cua ndoyo
ñuhun chi.
11 Chinu tahan ini ña Sara chi ra
Ndioo. Chacan cuu cha ni chacoo
tu ndee ini chi ña, ta tuvi sehe ña
tichi ña. Tacan cuu chi, ta cha ni
yaha cuiya ña cha cua coo sehe
ña. Tacan ni tahan ña, vati chito
ña ti cua savaha ra Ndioo cuhva
cati ra. 12 Tacan, ta ni chacoo sehe
ra Abraham. Iin tuhun ni rai cuu
maan ra, ta cha chahnu xaan ra,
soco cundee cha chacoo sehe ra chi
sehe yani ra. Tuvi xaan ñivi ra ni
chacoo. Cuhva iyo ri tiñu iti siqui
andivi iyo ñi, ta cuhva iyo yuti yu
tañuhun iyo ñi, [vati tuvi ndicha ñi
cuu ñi].
13 Ndihi ñican chinu ini chi ra
Ndioo, soco queta quivi chihi tahan
maan ñi ta ñi, ta ña ta savaha ra
Ndioo cuhva ni cati ra nu quichi
quivi can. Chito ñi ti iti nuun ca
cua savaha ra cuhva ni cati ra, ta
vaha xaan cuni ñi. Chaha ñi cuenda
ti iyo nuun ñi ihya nu ñuhun ñuñivi
ya. 14 Tacan cati ñi, vati cuni ñi cha
cua coto ñivi ti nanducu ñi iin ñuun
nu cua coo ñi. 15 Ña ni saxini ñi
cuenda ñuun nu ni quee ñi. Chacan
cuu cha ña ndico coo ndico ñi
cuhun ndico ñi tican, 16 vati cuni ñi
coo ñi inga ñuun vaha ca. Cuni coo
ñi iti siqui andivi. Chacan cuu cha
ña cahan nuun ra Ndioo cha cuu ra
Ndioo sacahnu maan ñi, vati cha ni
tiso vaha ra ñuun nu cua coo ñi.

17 Chinu ini ra Abraham chi ra
Ndioo. Chacan cuu cha cha ndehe
ra Ndioo a cua quee vaha ra. Cua
cahni ra Abraham sehe ra, ta cua
samani ra chi ra chi ra Ndioo. Iin
tuhun ni sehe ra cuu ra, ta cua
samani ra Abraham chi ra. Suvi ni
ra Abraham cuu ra, ta cati ra Ndioo
chi ra yoso cuhva cua savaha ra iti
nuun ca. 18 Cuenda sehe ra cati ra
Ndioo ti cua coo sehe ra Isaac, ta
tacan ni cua ndutuvi ñivi ra, cati
ra. 19 Chito ra Abraham ti iyo tu
ndee ini chi ra Ndioo, ta cua cuu
nandoto ndico ñivi cha ni chihi. Iin
cuhva cuu chi, vati quihin cuenda
ndico ra chi sehe ra nu ni cuu ra
sava ta cua iin ndii.
20 Chinu ini ra Isaac chi ra Ndioo.
Chacan cuu cha sacu-ii ra chi ra
Jacob chi ra Esaú, vati cua coo vaha
ra ta ra nu cuahan quivi. 21 Chinu
tahan ini ra Jacob chi ra Ndioo.
Chacan cuu cha sacu-ii ra chi ndihi
sehe ra José quivi cha cua cuvi
ra chahnu can. Ni chahnu xini ra
Jacob can xini yutun naan ra, [vati
sacahnu ra chi ra Ndioo]. 22 Chinu
tahan ini ra José chi ra Ndioo.
Chacan cuu cha chaha ra cuenda ti
cua quee ñivi Israel ñuhun Egipto
nu cuahan quivi. Cati tuhun tahan
ra yoso cua savaha ñi chi iquin
ra, vati chinu ini ra ti cua quee
ñi ñuhun can. Tacan ni chaha ra
cuenda quivi cha cua cuvi ra.
23 Chi ra Ndioo chinu tahan ini
sutu ra Moisee chi sihi ra. Chacan
cuu cha ni tixehe sutu ra sihi ra chi
ra quivi cha ni cacu ra. Uni yoo ni
chacuindi xehe ra, vati ndehe ñivi
ra ti taqui xaan ve luhu cuu ra, ta
ña cuyuhvi ñi cha cati tuhun ra rey
can ti cua cuvi ve cuati sehe ñivi
Israel can. 24 Chinu ini ra Moisee
chi ra Ndioo. Chacan cuu cha
chahnu ra, soco ña chaha ra cha
cua cati ñivi ti sehe ña sehe sihi ra
rey ndaca ñahan ñuhun Egipto can
chi ra. 25 Ña chaha ra chacan, vati
cuni ra coo tahan ra chi tu ndoho
chi ñivi ra Ndioo. Ña cuni ra cha
cua cusii ini ra, ta savaha ra cuati
suhva quivi. 26 Saxini ra ti cuni ca
ra ndehe ra tu ndoho cuenda ra
Cristo, ta ña cuni ra ndihi cha vaha
ndihi cha ndaa yahvi cha iyo ñuhun
Egipto can. Tacan ni saxini ra, vati
cuni ra cha cua cunda yahvi ra chi
ra Ndioo. 27 Chinu ini ra Moisee chi
ra Ndioo. Chacan cuu cha ni quee
ra ñuhun Egipto, ta ña yuhvi ra cha
cua nduxaan ra rey can chi ra, vati
cundee ini ra. Cundee ini ra, vati
chaha ra Ndioo tu ndee ini chi ra—
masi ña ni ndehe ra Moisee chi ra.
28 Chinu ini ra Moisee chi ra
Ndioo. Chacan cuu cha ni savaha ra
cuhva cha ni cati ra Ndioo, ta cati
ra ti cua cuhu ñi niñi ri mbee yu
vehe ñi, coto cua cahni ra Ndioo chi
ñivi cuu sehe nuun ñi ta ñi. 29 Chinu
ini ñivi Israel chi ra Ndioo. Chacan
cuu cha ni yaha ñi Tañuhun Cuaha.
Cuhva chica ñi nu ñuhun yaha ñi.
Cuni yaha tahan ñivi Egipto can,
soco ni chihi ñi, vati ni natahan
ndico nduta can.
30 Chinu ini ñivi Israel chi ra
Ndioo. Chacan cuu cha chico nduvi
ñi yu ñuun Jericó. Ucha quivi chico
nduvi ñi yu ñuun can, ta sa nduva
nama yuu ndasi candaa yuhu ñuun
can. 31 Chinu tahan ini ña Rahab
chi ra Ndioo. Chacan cuu cha ña
chihi tahan ña chi ñivi ña tasoho.

Ña chihi ña, vati tindee ña chi ra
cuu ñivi Israel nu ni chica xehe
ra ta ra, ta ñahan ni chacoo xaan
ndavaha ni chi ra rai inga chiyo
cuu ña.
32 Ña cua cahan que cuaha
tuhun, vati ña cuyatin que cuhve
cuenda yoso cuhva cha ni chacoo
ra Gedeón chi ra Barac chi ra
Sansón chi ra Jefté chi ra David
chi ra Samuel chi ndihi ra ni cahan
cuenda ra Ndioo nu ni quichi quivi.
33 Chinu ini ra ta ra chi ra Ndioo.
Chacan cuu cha iyo ra ni sacanaan
ra nu ni cani tahan ra chi inga ñivi.
Iyo inga ra vaha xaan chacundaca
ñahan ra chi ñivi. Chito ra ti cua
savaha ra Ndioo cuhva ni cati ra.
Ña chaha ra Ndioo cha cua cachi ri
ndicaha chi inga ra. 34 Iyo inga ra
chasi nu cua cayu ra tichi ñuhun.
Chinu inga ra, ta ña cundee cahni
ñivi chi ra. Ña cundee ra, soco
chaha ra Ndioo tu ndee ini chi
ra. Nihin xaan cani tahan ra nu ni
chacoo cuati. Quichi ñivi, vati cua
cani tahan ñi chi ra, soco sacunu
ra chi ñi. 35 Chacoo ñivi ñahan, ta
ni chihi sehe ñi, soco natacu ndico
sehe ñi, ta ndoo ndico sehe ñi chi
ñi.

Iyo ra—sanahma ñivi chi ra. Ña
cuni ra saña ndaha ra chi ra Ndioo,
ta cua coo nuna ndico ra. Cuni
cuvi ra, vati tacan sa cua coo ndito
ndico ra nu vaha xaan ca. 36 Iyo
inga ra sacateni xaan ñivi chi ra, ta
cani ñi chi ra chi yoho. Ni chacoo
tahan ra ve caa, ta chacunuhni
tahan cadena caa chaha ra. 37 Cani
ñi chi ra chi yuu, ta chahnda sava
ñivi chi ra chi sierra. Chahni ñivi
chi ra chi cha cuu ta iin machete.
Chica cuu ndahvi ra, ta chacunami
ra ñiin ri chivu ni. Ndahvi xaan
ni chacoo ra, ta ndehe xaan ra tu
ndoho. Savaha xaan ñivi ndavaha
ni chi ra. 38 Chacunda yahvi xaan
ca maan ra ta ra, ta ñahni yavi
ndaa ñivi ñuñivi, soco chica cuu ni
maan ra ta ra tichi cuhu. Chica cuu
ra siqui yucu, ta chacoo ra yavi yuu.
Chacoo tahan ra yavi ñuhun. 39 Cati
ra Ndioo ti vaha xaan cha ni savaha
ra ta ra, vati chinu ini ra ta ra chi
ra Ndioo, soco ña ni ndehe ra ta
ra cha cua savaha ra Ndioo cuhva
ni cati ra nu quichi quivi. [Ña ni
ndehe ra ta ra, vati ña ta queta
quivi cha cua savaha ra Ndioo
cuhva cati ra.] 40 Tacan ni chacoo
chi, vati vaha xaan ca cua savaha
ra Ndioo chi maan yo. Chacan cuu
cha cua coo vaha tahan yo chi ra ta
ra icaa ni.

Na cua saxini vaha ñivi yoso cuhva iyo ra Jesuu

12 Ndihi ñivi can cuu ñi cha ni
chaha cuenda chi yo. Cha
tindee ra Ndioo chi ñi, ta quee vaha
ñi, vati chinu ini ñi chi ra. Chacan
cuu cha na cua nacoo ihni yo ndihi
cha sandusaca chi yo. Na cua nacoo
ihni yo ndihi cuati cha sandoyo
ñuhun chi yo. Na cua sandee ini yo
suvi ni chi maan yo. Tacan, ta sa
cua coo vaha yo cha iyo yo ihya nu
ñuhun ñuñivi ya. 2 Na cua saxini
vaha yo yoso cuhva iyo ra Jesuu.
Maan ra tindee chi yo, ta quechaha
chinu ini yo chi ra, ta suvi ni maan
ra cua tindee, ta cua cuinu vaha ca
ini yo chi ra. Cua saxini yo chi ra,
vati cundee ini ra tu ndoho ndehe
ra nu cruu. Ñahni cha ni saxini ra

cuenda cha ni chacoo tu ca nuun
chi ra. Tacan cuu, ta quechaha
cusii ini ra savaha ra Ndioo, ta cha
iyo ndico ra chiyo ndaha cuaha ra
Ndioo, [vati iyo tu ndee ini chi ra].
3 Na cua saxini ndo yoso cuhva
cha ni chacoo ra Jesuu, vati cundee
ini ra ndavaha ni savaha ñivi chi
ra. Chacan cuu cha cua cundee ini
ndo, ta ña cua tichaha ni ndo. 4 Cha
sanini ndo chi ndo, ta ña ndacu ca
ndo cuati, soco ña ta cuvi ndo cha
iyo ndo tacan. 5 Vasi cha naan ini
ndo cuhva ni cati ra Ndioo chi ndo.
Ni cahan ra chi ndo cuhva cahan ra
chi iin sehe ra, vati cati tutu Ndioo
cuenda ndo ti:

Sehu, ña cua saxini cun ti ña
vaha cuhva cha cati tuhun
xaan ra chahnu chihun.
Cua cundee ini cun cha cua
tachi tuni ra chihun,
6 vati cati tuhun xaan ra chi ñivi
ra,
ta tachi tuni ra chi ndihi sehe
ra,

cati tutu Ndioo. 7 Cua cundee ini
ndo tu ndoho ndehe ndo, vati cha
sanahan ra Ndioo chi ndo. Iyo ra
chi ndo cuhva iyo ra chi sehe ra,
vati ndihi ñivi cati tuhun vaha xaan
ñi chi sehe ñi ti na cua coo vaha
ñi. 8 Tu ñahni cha cua cati tuhun
ra Ndioo chi ndo, ñavi sehe ndicha
ra chi ndo, vati cati tuhun vaha
xaan ra chi ndihi ñivi cuu sehe
ndicha ra. 9 Cati tuhun xaan ra cuu
sutu yo cuenda ñuhun ñuñivi, ta
sacahnu yo chi ra. Vaha xaan ca
cua tasoho yo chi ra cuu sutu yo
iti siqui andivi, ta cua coo ndito yo
chi ra. 10 Suhva quivi ni cati tuhun
sutu yo cuenda ñuhun ñuñivi chi yo,
ta ndacu ra cuhva saxini maan ra,
soco maan ra sutu yo iyo iti siqui—
cati tuhun xaan ra chi yo, vati cua
coo vaha yo, ta cua coo ii yo cuhva
iyo ii maan ra. 11 Ndahvi cuni yo
hora cha cati tuhun xaan sutu yo
chi yo ti ña vaha cha ni savaha yo.
Ña cusii ini yo cha tahan yo tacan.
Tu cua cutuhva yo cha cati tuhun
xaan sutu yo chi yo, cua coso vaha
anima yo, ta cua coo vii yo.

Cua ndoyo ñuhun ñivi Ndioo, tu cua tava ndaa ñi chi ra Ndioo

12 Chacan cuu cha na cua sandee
ini ndo chi ndo. 13 Na cua cuhun
ndo iti vaha. Chacan cuu cha ña
cua ndoyo ñuhun ca ndo, soco cua
nduvaha ndico ndo.
14 Na cua coo vii ndo chi ndihi
ñivi. Na cua coo ii ndo. Tu ña
cua cundee yo coo ii yo, ña cua
cuu quihvi yo iti nuun ra chahnu.
15 Cua saha ndo cuenda, coto ña
cua savaha ra Ndioo tu manini chi
ndo. Cua saha ndo cuenda, coto
cua ndutahñu cuni anima ndo,
ta cua coo tu ndoho chi ndo. Tu
tacan ni cua coo ndo, tuvi ndo cua
nducaquini anima. 16 Cua saha ndo
cuenda, coto cua coo ndo ndavaha
ni chi tahan ndo inga chiyo. Cua
saha ndo cuenda, coto ña cua
sacahnu ndicha ndo chi ra Ndioo
cuhva ña sacahnu ndicha ra Esaú.
Saña ra ndatu cha ni chacoo chi
ra, vati ra chanihin cuu ra, vati ña
cundee ra soco iin chaha. 17 Chito
ndo ti iti nuun ca cuni ra cha cua
sacu-ii sutu ra chi ra, ta tava ndaa
sutu ra chi ra. Chacu xaan ra, soco
ña ni nihin ra cuhva cha cua coso
vaha ndico tiñu.

18 Ña ni chahan ndo iin yucu
Sinaí cuhva ni chahan ñivi Israel
iti chata. Queta ñi yucu can, soco
ña cuu tuhva ñi. Naan xaan cha
cuu, ta cayu ñuhun. Chacoo xihna
tiati, 19 ta chacoo ndusu cutu, ta sa
nducahan ra Ndioo chi ñi. Tacan ni
tahan ñi, ta cahan ndahvi ñi ti ña
cua cahan ca ra Ndioo chi ñi. 20 Ña
cundee ñi cha cati tuhun ra Ndioo
chi ñi, vati cati ra ti tu cua yani
chaha sana ñi yucu can, cua cahni
ñi chi ri chi yuu, cati ra. 21 Yuhvi
xaan ñi ndehe ñi chacan. Chacan
cuu cha cati ra Moisee ti nihin xaan
naquisi chi chihin ra, vati yuhvi
xaan ra, cati ra.
22 Cha cua queta maan ndo yucu
Sión nu iyo ñuun ra Ndioo ndito
cha cuu sava ni ta cua iin ñuun
Jerusalén iyo iti siqui andivi. Cha
cua queta ndo nu iyo cuiti tuvi
ndicha tatun Ndioo, vati sacahnu
ra ta ra vico. 23 Cha cua queta ndo
nu iyo cuiti tahan ñivi Ndioo, ta iyo
tutu sivi ndo chi ra Ndioo iti siqui
andivi. Cha cua queta ndo iti nuun
ra Ndioo, ta maan ra cua ndehe a
vaha a ña vaha ndacu ndihi ñivi.
Cha cua queta ndo nu iyo ñivi
Ndioo cha ni chihi tiempu chahnu,
vati nduvaha tahan anima ñi. 24 Cha
cua queta ndo iti nuun ra Jesuu, ta
maan ra cuu ra ni tiso vaha tiñu
cha iyo tuhun chaa. Chati niñi ra,
ta ni chihi ra. Chacan cuu cha cua
coo ndito yo chi ra. Ñavi cuhva iyo
niñi ra Abel iyo niñi ra Jesuu, [vati
chihi ra Abel, ta tachi tuni ra Ndioo
chi yani ra, soco chihi ra Jesuu, ta
cucahnu ini ra Ndioo cuati savaha
yo].
25 Cua saha ndo cuenda, coto
cua tava ndaa ndo chi ra Ndioo, ta
maan ra cuu ra cahan chi ndo vitin.
Ña ni cacu ñivi Israel can, vati ña
ni tasoho ñi chi ra Ndioo quivi
cha cahan ra chi ñi ihya nu ñuhun
ñuñivi ya. Chacan cuu cha ña cua
cuu cacu maan yo, tu ña cua tasoho
yo cuhva cati ra Ndioo iti siqui
andivi. 26 Quivi can cahan ra, ta ni
taan ñuhun can. Vitin cha cati ra
ti inga chaha cua taan ndico tucu
ñuhun cua savaha ra, ta cua taan
tahan iti siqui andivi, cati ra. 27 Cati
ra ti inga chaha cua taan, vati cua
naan ndihi cha cua tuñu nu taan
chi ndihi cha ni savaha ra Ndioo
iti chata. Chacan cuu cha cua
ndoo cuii ndihi cha ña cua tuñu.
28 Chacan cuu cha na cua cuhva yo
iin tiahvi ndioo chi ra Ndioo, vati
ña cua tuñu nu cua coo yo chi ra
Ndioo. Tacan ni na cua satiñu vaha
yo chi ra Ndioo. Na cua sacahnu
ndicha yo chi ra. 29 Tacan ni cua
savaha yo, vati xaan xaan cua tachi
tuni ra Ndioo chi ñivi.

Na cua savaha ñivi Ndioo cha cua cusii ini ra Ndioo

13 Na ña cua saña ndo cha
cuni mani ndo chi ñivi
tahan ndo. 2 Na ña cua naan ini ndo
cha cua quihin cuenda vaha ndo
chi ñivi queta vehe ndo. Tacan ni
cha savaha ñivi, ta ña chito ñi cha
iin tatun Ndioo quihin cuenda ñi.
3 Ña cua naan ini ndo chi ñivi
tahan ndo ndaa ve caa, vati cuu
ndo sava ni ta cua cha iyo tahan
ndo chi ñi. Ña cua naan ini ndo
chi tahan ndo cha ndehe tu ndoho

savaha ñivi, vati ni vii iyo tahan
ndo ihya nu ñuhun ñuñivi ya.
4 Na cua saxini vaha ndo cuenda
cha tandaha ndo. Na ña cua coo
ndo ndavaha ni chi tahan ndo inga
chiyo, vati cua tachi tuni ra Ndioo
chi ñivi savaha tacan.
5 Ña cuhva ndo cha cua yaha
cuhva cha cua cuni ndo coo xuhun
chi ndo. Cua ndoo ndo vaha cuhva
cha iyo chi ndo, vati cha cati ra
Ndioo ti ña cua saña ra chi ñivi ra.
Ña cua nacoo ihni ra chi ñi, cati ra.
6 Chacan cuu cha ña cua tichaha yo,
ta cua cati yo ti:

Tindee ra chahnu chihin yu.
Ña cua saxini yu ñaan cha cua
savaha ñivi chihin yu,

cua cati yo.
7 Ña cua naan ini ndo chi ra ndiso
tiñu ve ñuhun. Maan ra cuu ra cati
tuhun tuhun Ndioo chi ndo. Cua
saha ndo cuenda yoso cuhva iyo ra
ta ra, ta cua cuinu ini ndo chi ra
Ndioo cuhva cha chinu ini maan ra
ta ra chi ra.
8 Ña sama ra Jesuu cuhva iyo ra.
Cuhva ni chacoo ra nu ni quichi
quivi—cuhva can iyo ra vitin, ta
ta ni cuhva cua coo ra nu cuahan
quivi. 9 Ña cua taa ndo soho ndo
cha cuu inga tucu tuhun, vati vaha
cha cua coo tu ndee ini chi yo, vati
savaha ra Ndioo tu manini chi yo.
Ña vaha cha cua saxini ndo cuenda
cha cua cachi ndo, vati ñahni tu
ndee ini iyo chi ñivi ndacu tacan.
10 Vaha xaan ca cuhva ni tiso ra
Ndioo cha sacahnu yo chi ra, ta
ñahni ndatu chi ra sutu ni chacoo
cuenda ley chahnu cha cua coo ra
chi yo icaa ni. 11 Chahni ra sutu can
chi ri sundiquin, ta quichi ndaca ra
sutu chahnu niñi ri tichi nu ii xaan
ca. Quichi ndaca ra chi chi cuenda
cuati ñivi, soco iquin cuñu rican
tava ndaa ra yu ñuun, ta chahmi
ra chi chi. 12 Chacan cuu cha ndehe
ra Jesuu tu ndoho, ta chihi ra yu
ñuun. Chacan cuu cha sandundoo
ra anima ñivi, vati chihi ra cuenda
maan ñi. 13 Chacan cuu cha na
cua saña cuii yo ndihi costumbre
chahnu, ta na cua sacateni ñivi chi
yo cuhva ni sacateni ñi chi maan ra.
14 Ñahni nu cua coo cuii yo ihya nu
ñuhun ñuñivi ya, vati ndatu yo inga
nu cua coo yo iti nuun. 15 Na cua
sacahnu yo chi ra Ndioo cuenda
cha ni savaha ra Jesuu. Ndihi ni
quivi na cua sacahnu yo chi ra.
Tacan ni ndacu ñivi cati ti cahnu
xaan rai cuu ra. [Chacan cuu sava
ni ta cua iin cha samani yo chi ra.]
16 Ña cua saña ndo cha ndacu ndo
cha vaha. Cua tindee ndo chi tahan
ndo, vati cua cusii ini ra Ndioo cha
cua savaha ndo tacan.
17 Cua tasoho ndo chi ra ndiso
tiñu ve ñuhun, ta cua savaha ndo
cuhva cati ra, vati sacuenda ra chi
ndo ihya, ta chito ra ti nini xaan
cua cuhva ra cuenda chi ra Ndioo
yoso cuhva ndacu ra chi ndo. Na
cua savaha ndo cha cua cusii ini ra
ndiso tiñu can. Ña cua cuhva ndo
tu cuihya ini chi ra, vati ña cua cuu
tindee ra chi ndo cha tacan.
18 Na cua cahan ndahvi ndo chi
ra Ndioo cuenda yu. Chito vahi ti
saxini vahi, ta ñahni ndavaha ni
savahi, vati cuni yu savahi cha vaha
chi ndihi cuii anime. 19 Cati tuhun
xain ti na cua cahan ndo chi ra
Ndioo. Chacan cuu cha cua cundee
queta ndique nu iyo ndo cha yatin.

Na cua coo vaha ñivi can chi ra Ndioo

20 Maan ra Ndioo cuu ra chaha
cha na coo vii anima yo. Maan ra
cuu ra ni chaha tu ndee ini chi ra
chahnu Jesuu, ta natacu ndico ra
tañu ñivi ndii, vati chati ra niñi ra,
ta ni chihi ra. Tacan ni tiso vaha
ra tiñu cuenda tuhun chaa cha
iyo ndihi ni quivi ndihi ni tiempu.
Maan ra Jesuu cuu ra sacuenda
chi ñivi ra. 21 Na cua tindee ra
Ndioo chi ndo, ta cua savaha ndo
cha vaha. Chacan cuu cha cua
savaha ndo cuhva cuni maan ra.
Cua tindee ra chi yo, ta cua savaha
yo cha cua cusii ini ra cuenda ra
Jesucristo. Chi maan ra Ndioo na
cua sacahnu yo ndihi ni quivi ndihi
ni tiempu, ta na cua cuu chi tacan
ni.
22 Yani xaa, cati tuhin chi ndo ti
na cua tasoho ndo tuhun cha ni
cati tuhin chi ndo, vati ña cuaha
tuhun ni tai chi ndo. 23 Chahi
cuenda chi ndo ti cha ni cundee
quee ra Timoteo yani yo ve caa. Tu
cua sanumi ra quichi ra, cua ndehe
tahan tucu ndi chi ndo.
24 Tachi ndi iin tuhun na cumi
chi ndihi ra ndiso tiñu ve ñuhun
nu iyo ndo. Tachi tahan ndi iin
tuhun na cumi chi ndihi ñivi
tahan yo. Tachi tahan maan ñi iyo
ñuhun Italia ya iin tuhun na cumi
chi ndo.
25 Na cua savaha ra Ndioo tu
manini chi ndihi ndo, ta na cua cuu
chi tacan ni.

TUTU CHA NI TAA RA CHAHNU SANTIAGO

Ni tachi ra Santiago tutu ya chi ñivi judío cuahan nini cahnu ñuhun ñuñivi

1 Yuhu ra Santiago taa tutu ya
chihin ndo, ta musu ra Ndioo
chi ra chahnu Jesucristo cuu tahin.
Tachi yu iin tuhun na cumi chihin
ndo. Ñivi judío cuu ndo, ta cha ni
cuahan ndo nini cahnu nu ñuhun
ñuñivi, ta vitin chinu ini ndo chi ra
Jesucristo.

Chaha ra Ndioo cha chini tuni chi ñivi ra

2 Yani xaa, na cua cusii ini ndo,
tu cua ndehe ndo tu ndoho. 3 Cua
cusii ini ndo, vati chito ndo ti tacan
ni cua coto ra Ndioo a chinu vaha
ini ndo chi ra. Tacan ni nihin ndo
cuhva cha cua cundee ini ndo. 4 Tu
cua cundee vaha ini ndo tu ndoho
cua ndehe ndo, cua coo vaha ndo.
Chacan cuu cha cua cuu ndo ñivi
cha iyo vaha cuenda ra Ndioo, ta
ñahni cha cua cumani chi ndo.
5 Tu ña chito ndo ñaan cha cuu
cha vaha cuenda ra Ndioo, cua
cahan ndahvi ndo chi ra ti na cua
tindee ra chihin ndo. Tacan ni cua
cuhva vaha ra Ndioo cha chini tuni
chi ndo cuhva chaha ra chi ndihi
ñivi cahan chi ra. Ña cua nduxaan
ra chi ndo, soco cua tindee ra chi
ndo. 6 Na cua cuinu ini ndo cha
cua savaha ra Ndioo cuhva cahan
ndahvi ndo chi ra. Ña cua saxini
ndo ti ña cua tindee ra. Tu cua
saxini ndo, cua cuu ndo sava ta cua
nduta tañuhun. Tihya tican tahnu
nduta can, vati nihin xaan caa tati.
7 Tacan cuu nu cuu ñivi can, vati
tihya tican nanducu ñi cha chini
tuni chi ñi. Ña cua saxini ñivi can
ti iyo cha cua cuhva ra Ndioo chi ñi.
8 Saxini xaan ñi. Chacan cuu cha ña
cua coto ñi ñaan cha cuu cha cua
savaha ñi.
9 Ta ra yani yo iyo ndahvi xaan—
na cua cusii ini ra, vati cha sacahnu
ra Ndioo chi ra. 10 Na cua cusii ini
tahan ra yani yo iyo vaha ndatiñu,
vati cua coto ra yoso cuhva cua
coo tu ndahvi ini chi ra, ta ña cua
ndurai ra. Tacan ni cua coo ra, vati
yatin xaan cua cuvi ra cuhva cha
chihi ita. 11 Ndaa ri nicandi, ta nihin
xaan ndehe ri. Chacan cuu cha neti
ita can, ta ndoyo ñuhun chi. Ña
taqui ca chi. Ta tacan cua ndoyo
ñuhun tahan ra iyo vaha ndatiñu, ta
ñahni yavi ndaa cha ndacu ra.

Cua coo tu ndoho chi ñivi

12 Tu cua cundee ini ndo, ta ña cua
savaha ndo ndavaha ni nu cua ndehe
ndo tu ndoho, cua cusii ini ndo, vati
cua coo ndito ndo chi ra Ndioo ndihi
ni quivi ndihi ni tiempu. Cua coo
ndito ndo chi ra, vati cua quee vaha
ndo. Tacan ni cua coo ndo, vati cati
ra Ndioo ti tacan ni cua savaha ra chi
ñivi cuni chi ra. 13 Tu cua cuni ndo
savaha ndo ndavaha ni, ña cua cati
ndo ti ra Ndioo cuu ra cati ti na cua
savaha ndo ndavaha ni, vati ña tuhva
ra savaha ra ndavaha ni, ta ni ña tuhva
ra cati ra ti cua savaha ñivi ndavaha ni.
14 Savaha ñivi ndavaha ni, vati tacan
ni cuni maan ñi. Cuhva cuni ndicha ñi
savaha ñi. 15 Xihna cuii quechaha cuni
ñi savaha ñi cuati. Chacan cuu cha
queta quivi savaha ndicha ñi cuati can.
Chacan cuu cha chihi tahan ñi, vati
savaha tahan ñi cuati.
16 Yani xaa, ña cua cuhva ndo cha
cua sandahyu ñahan ñivi chihin ndo.
Ña cua saxini ndo ti Ndioo cuu ra
cati ti cua savaha yo cuati. Ña ndicha.
17 Ndihi cha vaha ndihi cha taqui cuu
cha samani ra Ndioo chihin yo. Maan
ra savaha ndihi ñuhun ndichin iyo iti
siqui. Chica ri, ta ndahva ri. Ñavi tacan
iyo ra Ndioo, vati ña sama ra tuhun
cahan ra. Ña sama ra cuhva iyo ra, vati
mani cha vaha savaha ra chi yo. 18 Cuni
maan ra cha cua cuu yo ñivi ra, vati
chinu ini yo tuhun ra tuhun ndicha.
Chacan cuu cha chinu xihna ini yo chi
ra, ta ñivi xihna cuii ra cuu yo.

Cuhva cua sacahnu ndicha ñivi chi ra Ndioo

19 Yani xaa, chehe cuu cha cua
coto ndo. Cua tasoho xihna ndo
tuhun Ndioo. Ña cua cahan nahan
ndo, ta ni ña cua nduxaan ndo.
20 Tu cua cuxaan yo, ña cua savaha
yo cha vaha ndicha cuhva cuni
ra Ndioo. 21 Chacan cuu cha yuhu
cati ti ña cua savaha ca ndo cha
ndavaha ni. Cua saña ndo cuati
ndacu xaan ñivi. Ña cua ndurai ca
ndo, soco cua cuinu ini ndo tuhun
cha ni chini soho ndo. Tacan, ta cua
nduvaha anima ndo.
22 Cua cuni soho ndo cuhva cati
tuhun ra Ndioo, ta sa cua sacuinu
tahan ndo cuhva cati tuhun ra. Tu
cua saxini ndo ti cua cuni soho ni
ndo, ta ña cua sacuinu ndo, cua
sandahyu ñahan ndo suvi ni chi
maan ndo. 23 Tu cua cuni soho yo
tuhun Ndioo, ta ña cua sacuinu yo
cuhva cati ra, cua cuu yo sava ta
cua iin rai ndehe nuun ra chi nuun
inu. 24 Ndehe ra nuun ra, ta quee
ndico ra cuahan ra, ta naan ini ra
yoso cuhva caa ra. 25 Tacan tucu
maan yo—ña cua naan ini yo cha
ni chini soho yo, soco cua sacuinu
yo cuhva cuni ra Ndioo. Cua
sacuaha yo tuhun Ndioo, ta cua
cundee ini yo savaha yo cuhva cati
chi. Tacan, ta cua coo yo nu nuna.
Cua cusii ini yo, vati cua savaha yo
cuhva cuni maan ra.
26 Tu cua saxini ndo ti cha vaha
xaan sacahnu ndo chi ra Ndioo,
soco ña cua saha ndo cuenda cha
cahan ndo, cua sandahyu ñahan
ndo suvi ni chi maan ndo, ta ñahni
yavi ndaa cha sacahnu ndo chi
ra Ndioo. 27 Tu cua sacahnu vaha
yo chi ra Ndioo sutu yo, tu cua
sacahnu ndicha yo chi ra, cua
tindee yo chi ñivi ndehe tu ndoho,
ta ña cua savaha yo cuati cha

ndacu ñivi ñuñivi. Cua tindee yo
chi ñi cuati ndahvi. Cua tindee
tahan yo chi ñi ndahvi cha chihi ii.
Tu cua savaha yo ndihi chacan, cua
sacahnu ndicha yo chi ra Ndioo.

Cua sacahnu ñivi can chi ndihi ñivi

2 Yani xaa, chinu ini ndo chi ra
chahnu Jesucristo ti cahnu
xaan rai cuu ra. Chacan cuu cha
na cua sacahnu ndo chi ndihi
ñivi. Cua sacahnu ndo chi ndihi ni
ñivi—masi ñivi iyo vaha ndatiñu,
masi ñivi ndahvi. 2-3 Cua cati main
iin cuhva chi ndo. Cua quihvi uvi
rai ve ñuhun nu sacahnu ndo. Iin
ra indi xehe xuhun cuaan nundaha
ra, ta vii xaan iyo sahma nami ra.
Vaha xaan sahma ndichin ra. Cua
ndehe ndo chi ra, ta cua cati ndo
chi ra ti cua cunda ra ihya. Vaha
xaan nu cua cunda ra, ta inga ra—
lahnda xaan sahma ra. Chi maan ra
cua cati ndo ti cua cuinda maan ra
tican, a cua cati ndo ti cua cunda
ra ihya nu ñuhun, cua cati ndo.
4 Tu tacan ni cua saxini ndo, cua
sacahnu ndo chi iin ra, ta ña cua
sacahnu ndo chi inga ra. Ña vaha
cha cua saxini ndo tacan ni, vati ini
rai cuu ra [cuenda ra Ndioo].
5 Yani xaa, na cua taa vaha ndo
soho ndo tuhun ya. Cha ni nacachi
ra Ndioo chi ñivi iyo ndahvi
cuenda ñivi ñuñivi. Chacan cuu
cha chinu vaha ini ñivi can chi ra.
Chacan cuu cha cua yaha ñi nu cua
cundaca ñahan ra Ndioo, vati cha
cati ra ti tacan ni cua savaha ra
chi ñivi cuni chi ra, 6 ta ndioho iyo
ndo ndacu ndo ndavaha ni chi ñivi
ndahvi, ta ñivi ricu cuu ñi chaha
tu ndoho chi ndo. Chandaca ñi chi
ndo nuun ra cumi tiñu, vati xaan
cuni ñi. 7 Cha cahan ñi ndavaha ni
cuenda ra Cristo. Cahnu xaan rai
cuu ra, ta ñivi ra cuu ndo.
8 Tu cua savaha ndo cuhva cati
tutu Ndioo, vaha xaan cua savaha
ndo, vati cati ra ndaca ñahan chi
yo ti na cua cuni mani yo chi tahan
yo cuhva cuni yo suvi ni chi maan
yo, cati ra. 9 Tu cua nanducu ndo
yoo ñivi cua sacahnu ndo, ta ña
cua sacahnu ndo chi ndihi ñivi, cua
savaha ndo cuati. Cua cutuni ndo,
vati savaha ndo cuhva ndacu ñivi
ndacu ndavaha ni. Ña savaha ndo
cuhva cati tuhun ra Ndioo cuhva
cati ley chahnu. 10 Tu cua cuni
sacuinu ndo ndihi ley can, soco
cua cumani savaha ndo iin tuhun
ni chi, ini cuhva cua coo cuati chi
ndo cuhva iyo cuati chi ñivi ña
sacuinu ndee ini ley can. 11 Cha cati
ra Ndioo ti ña cua coo yo ndavaha
ni chi tahan yo inga chiyo, ta suvi
ni ra Ndioo cati ti ña cua cahni
yo chi tahan yo, cati ra. Tu ña cua
coo ndo ndavaha ni chi tahan ndo
inga chiyo, soco cua cahni ndo
chi tahan ndo, ini cuhva cua coo
cuati chi ndo, vati ña savaha ndo
ndihi cha ni cati ra Ndioo. 12 Vitin
cha iyo ndo nu nuna, vati ña iyo ca
ndo cuenda ley can. Cua ndehe ra
Ndioo cuhva ndacu ndo a vaha a
ña vaha. Chacan cuu cha cua saha
vaha ndo cuenda ñaan cha cuu cha
cua cahan ndo ta ñaan cha cuu
cha cua savaha ndo. 13 Tu ña cua
cundahvi ini ndo chi ñivi vitin, ña
cua cundahvi ini ra Ndioo chi maan
ndo nu cua tachi tuni ra chi ñivi nu
cuahan quivi. Tu cua cundahvi ini
ndo vitin, cua cundahvi tahan ini

ra chi ndo, ta ña cua tachi tuni ra
chi ndo nu cuahan quivi.

**Cua cuinu ini ñican chi ra Ndioo,
ta cua tindee ñi chi ñivi tahan ñi**

14 Yani xaa, ñahni yavi ndaa cha
cua cati ndo ti chinu ini ndo chi
ra Ndioo, tu ña cua tindee ndo chi
ñivi tahan ndo. Ña cua sacacu ra
Ndioo chi ndo, tu cua cuinu ni ini
ndo, ta ña cua tindee tahan ndo chi
tahan ndo. 15 Tu cua cumani sahma
chi ñivi tahan yo, tu cua cumani
cha cachi ñi, 16 ta cua cati yo chi ñi
ti na cua coo vaha ñi. Tacan ni sa
cua nihin ñi sahma. Tacan ni sa cua
nihin ñi cha cua cachi ñi, tu tacan
ni cua cati yo, ta ña cua cuhva yo
cha chini ñuhun ñi, ñahni yavi
ndaa cha chinu ini yo. 17 Chacan
cuu cha ñahni yavi ndaa cha chinu
ini yo chi ra Ndioo, tu ña cua
tindee tahan yo chi tahan yo.
18 Iyo ñivi cati ñi ti maan yo chinu
ni ini yo chi ra Ndioo, ta ña tuhva
yo tindee yo chi tahan yo, soco
maan ñi vaha xaan tindee tahan
ñi chi tahan ñi, masi ña chinu ini
ñi chi ra Ndioo, cati ñi, soco yuhu
cati ti ña cua cuu cuinu ini ndo chi
ra Ndioo, tu ña cua tindee ndo chi
tahan ndo. Cua coto ndo ti chinu
ini yu chi ra Ndioo, vati tindei chi
tahin. 19 Chinu ini ndo ti iin tuhun
ni ra Ndioo iyo. Vaha cha tacan,
soco tacan ni chinu tahan ini run
cuihna, ta yuhvi run. 20 Ndioho
tondo ndo, vati ña chito ndo ti
ñahni yavi ndaa cha chinu ni ini
yo, tu ña cua tindee tahan yo chi
ñivi tahan yo. 21 Nacoto ndo chi
ra Abraham ra cuu ñivi yo tiempu
chahnu. Tiso vaha ra Ndioo tiñu
cha cua coo vaha ra Abraham chi
ra, vati quichi ndaca Abraham
cha cua samani ra chi ra Ndioo.
Quichi ndaca ra chi ra Isaac sehe
ra nu cua samani ra chi ra chi ra
Ndioo. Chacan cuu cha tiso vaha
ra Ndioo tiñu cuenda ra Abraham
can. 22 Chacan cuu cha chito ndo ti
cha ni savaha ra Abraham cha vaha
cuhva cati ra Ndioo, vati chinu
ini ra chi ra Ndioo. Ta ni cuhva
vaha xaan ca chinu ini ra, vati cha
savaha ra cuhva cuni ra Ndioo.
23 Tacan ndicha cuhva cati tutu
Ndioo ti chinu ini ra Abraham chi
ra Ndioo. Chacan cuu cha tiso vaha
ra Ndioo tiñu cha cua coo vaha
Abraham chi ra, cati chi. Iyo inga
nu cati tutu Ndioo ti amigu xaan ra
Abraham chi ra Ndioo, cati chi.
24 Chacan ni chito yo ti ni tiso vaha
ra Ndioo tiñu, ta cha iyo vaha ñivi chi
ra, vati ndacu ñi cha vaha cuhva cuni
ra Ndioo. Ñavi mani cha chinu ini ñi
chi ra. 25 Ta ni cuhva cha ni chacoo
vaha ña Rahab chi ra Ndioo iti chata.
Cha chacoo tahan ña ndavaha ni chi
ra rai inga chiyo, soco queta quivi
cha ni savaha tahan ña cha vaha.
Tindee ña chi ra cuu tatun ra Josué.
Chacan cuu cha cati ña ti cua cuhun
ndico ra inga iti, coto cua cahni ñivi
chi ra. Chacan cuu cha cati ra Ndioo
ti cha naan cuati ña. 26 Tu cua naan
tati yo, cua cuvi yo, ta ñahni ca
yavi ndaa yo. Ta ni cuhva tu ña cua
savaha yo cha vaha, tu ña cua tindee
yo chi ñivi tahan yo, ñahni yavi ndaa
cha chinu ini yo chi ra Ndioo.

Cuhva iyo yaa ñivi

3 Yani xaa, ña cua yaha cuhva
cha cua nanducu ndo cha cua

sacuaha ndo chi ñivi tahan ndo,
vati chito ndo ti xaan ca cua cutuni
yo, tu ña vaha cua sacuaha yo chi
ñivi tahan yo. [2]Tacan cati yu, vati
cuaha xaan ndoyo ñuhun ndihi
yo. Tu iyo iin rai, ta cua cahan ra
mani cha vaha, rai vaha ndicha
cua cuu ra. Cua cuu sacuenda
vaha ra chi ra, ta ña cua savaha ra
cuhva cuni ni maan ra. [3]Savaha ri
quiti cuhva cuni maan yo, vati tihi
vaha yo yoho yuhu ri. Chacan cuu
cha cuahan ri nuun cuni maan yo.
[4]Chito tahan ndo yoso cuhva iyo
tundoo. Cahnu xaan chi, ta nihin
xaan yani tati chi chi. Tacan ni
chinu maan chi, soco cua cava ra
sacunu chi chi. Chi vitu luhu iyo
suhma chi cava ra chi chi. Cava
ra chi chi ndaa iti cuni maan ra,
ta luhu xaan vitu can. [5]Tacan ni
iyo tahan yaa yo. Luhu xaan yaa
yo, soco cahnu xaan ndavaha ni
cahan yo chi yaa yo, ta ndurai
xaan yo. Chito ndo ti iyo xaan
yutun tichi cuhu, soco ndihi chi
cua cayu, tu cua yani iin ñuhun
luhu chi chi. [6]Maan yaa yo cuu
sava ta cua iin ñuhun luhu. Cuaha
xaan ndavaha ni cahan yo chi yaa
yo. Chacan cuu cha ndoyo ñuhun
yo. Yaa yo sandoyo ñuhun chi yo.
Chacan cuu cha ña iyo vaha yo chi
tahan yo. Chacan ni savaha run
cha iyo andaya nu cayu ñuhun.
[7]Cha sandumasu ñivi chi ndihi
cuii ri quiti cuhu. Cha ndumasu
ri saa. Cha ndumasu ri coo. Cha
ndumasu ri tiaca. Sandumasu ñivi
chi ri xaan, [8]soco ña cuu casi ñivi
yuhu yo. Cuaha xaan ndavaha ni
cahan yo chi yaa yo. Chacan cuu
cha maan yo cuu sava ta cua ri coo,
vati iyo cha xaan yuhu yo. [9]Chi
yaa yo cahan vaha yo chi ra Ndioo
sutu yo, ta suvi ni chi yaa yo cahan
yo ndavaha ni chi tahan yo, ta iyo
yo cuhva iyo ra Ndioo. [10]Ini yuhu
yo cuu chi, soco uvi tuhun cahan
yo. Cahan yo tuhun vaha, ta cahan
tahan yo tuhun ndavaha ni. Ña
vaha cha tacan, yani xaa. [11-12]Chito
ndo ti iyo nu too nduta tichi soco,
soco ña quee nduta cuaan chi nduta
ndahyu ini nu too chi. Ta ni cuhva
chito ndo ti ña cuu cana chiti ticava
nu tumangu, ta ni ña cuu cana chiti
mangu nu yoho yahmi. Ña cuu,
yani xaa.

Cuhva iyo cha chini tuni ndicha

[13]Tu tuhva vaha ndo, tu iyo cha
chini tuni chi ndo, cua coto ñivi ti
chacan cuu chi, vati mani cha vaha
cua savaha ndo. Tacan ni cua coo
vaha ndo chi ñivi tahan ndo. Iyo
cha chini tuni chi ndo, soco ña cua
ndurai ndo. [14]Tu cua ndusoo ndo
chi tahan ndo, tu cua cuni ndo suvi
ni chi maan ndo, ña cua cati ndo ti
iyo cha chini tuni chi ndo. Tu tacan
cua savaha ndo, ña ndicha cuhva
cati ndo. [15]Ñavi tacan chaha ra
Ndioo cha chini tuni chi yo. Yuhu
cati ti tacan ni ndacu ñivi ñuñivi.
Tacan ni ndacu ñivi ña sacahnu chi
ra Ndioo, ta tacan ni ndacu run
cuihna. [16]Tu cua ndusoo ñivi chi
tahan ñi, tu cua savaha ñi cuhva
cuni maan ñi, ña cua sacuinu ñi
cuhva cati tiñu. Mani ndavaha ni
cua savaha ñi. [17]Tu iyo cha chini
tuni ndicha cha chaha ra Ndioo
chi yo, mani cha vaha cua savaha
yo. Ña cua cani tahan yo. Cua
coo masu yo. Cua tasoho yo. Cua

cundahvi ini yo chi tahan yo. Cua
savaha yo cha vaha. Cua cahan
ndicha yo, ta ña cua sandahyu
ñahan yo. 18 Tu ña cua cani tahan
yo, cua coto ñivi ti cha iyo vii
anima yo. Chacan cuu cha cua coo
vii tahan anima ñi, ta cua savaha ñi
cha vaha ndicha.

Na cua savaha ñivi cuhva cuni ra Ndioo

4 Ña vaha cha cahan yuhu ndo.
Ña vaha cha cani tahan ndo.
Cani tahan ndo chi ñivi tahan ndo,
vati ndacu ndo ndavaha ni cuhva
cuni maan ndo. 2 Iyo cha cuni xaan
ndo, soco ña nanihin ndo cha cuni
ndo. Chacan cuu cha chahni ndo
chi tahan ndo. Cuni ndo ñaan cha
iyo chi tahan ndo, soco ña cuu
nanihin ndo chi chi. Chacan cuu
cha cahan yuhu xaan ndo, ta cani
tahan ndo. Ña nanihin ndo cha
cuni ndo, vati ña chica vaha ndo
chi chi chi ra Ndioo. 3 Iyo chaha
chica ndo chi chi, soco ña chaha ra
Ndioo, vati ña vaha chica ndo, vati
cuni savaha ndo ndavaha ni cuhva
cuni maan ndo. 4 Yani xaa, ña chinu
vaha ini ndo chi ra Ndioo. Chito
ndo ti cuxaan ini ñivi ñuñivi chi
ra Ndioo, vati ndacu ñi ndavaha ni
cuhva cuni maan ñi. Tu cua cuni
tahan ndo savaha ndo ndavaha
ni cuhva ndacu ñivi ñuñivi, cua
cuxaan ini tahan ndo chi ra Ndioo.
5 Ña cua saxini ndo cha ñahni yavi
ndaa tutu Ndioo nu cati chi ti tachi
ra Ndioo chi ra Tati Ndioo. Chacan
cuu cha iyo ra Tati Ndioo chi yo, ta
cuni xaan ra chi yo, cati tutu Ndioo.
Chacan cuu cha ña cuni ra cha cua
savaha yo ndavaha ni cuhva ndacu
ñivi ñuñivi. 6 Chaha xaan ca ra
Ndioo tu manini chi yo, vati cuni
xaan ra chi yo. Chacan cuu cha iyo
inga nu cati tutu ra ti cuxaan ini ra
Ndioo chi ñivi ndurai, soco cuaha
xaan ca tu manini cua savaha ra
chi ñivi ndahvi anima, cati chi.
7 Chacan cuu cha yu cati ti na cua
tasoho ndo chi ra Ndioo. Ña cua
tasoho ndo chi run cuihna. Tacan
sa cua quee run nu iyo ndo. 8 Na
cua coo vaha ndo chi ra Ndioo, ta
sa cua coo vaha ra chi maan ndo.
Yani xaa, cua nducu ndo cha vaha,
vati ni vii ndacu ndo cuati. Cua
nducu ndo cha cua nduvaha anima
ndo, vati cha saxini xaan ndo. 9 Na
ña cua cusii ini ca ndo. Na cua coo
tu cuihya ini chi ndo, ta na cua
ndahyu ndo iti nuun ra Ndioo. Vitin
chacu ndo, soco cua coo tu cuihya
ini chi ndo. Vitin cusii ini ndo, soco
cua ndahyu ndo. 10 Na cua coo cha
ndahvi anima ndo iti nuun ra Ndioo,
vati cuaha xaan cuati ndacu ndo.
Tu cua ndundahvi cuni ndo, cua
savaha ra cha cua cuu ndo iin ñivi
cahnu.

Ña cua cati ñican ti ña vaha ñivi tahan ñi

11 Yani xaa, ña cua cati ndo ti ña
vaha ñivi tahan ndo. Tu tacan ni
cua cati ndo, tu cua tachi tuni ndo
chi ñivi tahan ndo, ña cua savaha
ndo cuhva cati tuhun ra Ndioo.
Cua cati ndo ti ña vaha tuhun cati
tuhun ra Ndioo. Tu cua cati ndo ti
ña vaha tuhun cati tuhun ra Ndioo,
ña cua savaha ndo cuhva cati ra.
Cua cati ndo ti ña vaha ra Ndioo.
12 Ña vaha cha tacan, vati iin tuhun
ni ra cuu ra cati tuhun yoso cuhva

cua savaha yo. Iin tuhun ni ra cuu
ra cua tachi tuni chi yo. Maan ra
Ndioo cuu ra, ta maan ra cuu ra
cua cati a cua cacu yo a cua ndoyo
ñuhun yo. Ta ndioho—yoni chaha
ndatu chi ndo cha cua cati ndo ti
ña vaha ñivi tahan ndo.

Ña chito ñivi ñaan cua tahan ñi yutaan isa

13 Yani xaa, cati ndo ti yutaan
isa cua cuhun ndo iin ñuun, ta cua
coo nuun ndo iin cuiya. Cua sata
ndo, ta cua xico ndico ndo. Tacan ni
cua sacanaan ndo, cati ndo, 14 soco
ña chito ndo ñaan cua tahan ndo
yutaan. Maan ndo cuu sava ta cua
vico nuhun. Iyo chi suhva hora, ta
inga hora naan ihni chi. 15 Vaha ca,
tu cua cati ndo ti tu cua cuhva ra
Ndioo, ña cua cuvi ndo, soco tehen
ni cua savaha ndo, tacan ni cua
savaha ndo. 16 Ña ndacu ndo tacan,
vati rai xaan rai xaan cuni ndo.
Ndacu ndo ndavaha ni, vati ndurai
xaan ndo. 17 Tu cua coto ndo ñaan
cha cuu cha vaha, ta ña cua savaha
ndo chi chi, cua savaha ndo cuati.

Tuhun cua tasoho ñivi ricu

5 Tacan ni ndioho ñivi ricu—
cua ndahyu tahan ndo. Cua
cuvaa ndo, vati cua coo tu ndoho
chi ndo. 2 Cua ndoyo ñuhun ndihi
cha iyo chi ndo, ta cua cachi ri
tindacu sahma ndo. 3 Ñahni ca yavi
ndaa xuhun ndo, vati cha cuxin
chi. Tacan ni cua coto ndo ti ña
vaha ndo, ta cua cayu ndo. Tacan ni
cua ndoyo ñuhun ndo. Cha tivaha
ndo xuhun ndo, soco yatin xaan
cua queta quivi cua tachi tuni ra
Ndioo chi ndo. 4 Cua cucuhun ini
ndo chi ra musu satiñu chi itu ndo,
ta suhu ndo suhva yahvi ra. Chini
soho ra chahnu Ndioo cha cahan
ndahvi ra musu can, vati ña nihin
ra ndihi yahvi ra. 5 Mani cha cua
cachi ndo cuni ndo, ta mani cha
cua coho ndo cuni ndo. Mani cha
cua cusii ini ndo cuni ndo ihya nu
ñuhun ñuñivi ya. Tacan ni ndacu
ndo cuhva cuni maan ndo, soco cua
cutuni ndicha ndo quivi cha ni tiso
ra chahnu. 6 Cha ni tachi tuni ndo
chi ñivi vaha, ta cha chahni ndo
chi ñi, soco ña cahan ndico ñi vaha
can chi ndo, ta ñahni ndavaha ni
savaha ñi.

Cua cundee ini ñican, ta cua cahan ñi chi ra Ndioo

7 Yani xaa, chacan cuu cha cati
yu ti na cua sandee ini ndo. Na cua
cuatu vaha ndo nda cua nda quivi
cua quichi ndico tucu ra chahnu.
Iyo ra satiñu chi itu. Tachi ra tata,
ta ndatu vaha ra nda cua nda quivi
cua cuun savi. Tacan cuu, ta cua
coo itu ra. 8 Tacan ni na cua cuatu
vaha ndo. Na cua cundee ini ndo,
vati yatin xaan cua quichi ndico ra
chahnu. 9 Yani xaa, ña cua cahan
ndo siqui ñivi tahan ndo nu cua
ndehe ndo tu ndoho. Tacan, ta ña
cua cutuni ndo. Chito ndo ti yatin
xaan cua quichi ra cua tachi tuni
chi ñivi. 10 Yani xaa, cua cucuhun
ini ndo chi ra ni cahan cuenda ra
Ndioo iti chata. Cahan ra tuhun
Ndioo, ta ndehe xaan ra tu ndoho,
soco cundee ini ra. Cuhva can
cua coo tahan maan ndo. Na cua
cundee tahan ini maan ndo, tu cua
ndehe tahan ndo tu ndoho. 11 Chito
yo ti cusii ini ñivi, vati cundee ini

ñi tu ndoho ndehe ñi. Chito tahan
ndo ti cundee ini ra Job nu ni
ndehe ra tu ndoho. Chacan cuu cha
savaha xaan ra Ndioo tu manini chi
ra, vati iyo xaan tu ndahvi ini chi
ra Ndioo. Chacan cuu cha cundahvi
ini ra chi ra Job can. Ta ni cuhva
cua cundahvi ini ra chi maan yo.
12 Yani xaa, ña cua cahan rai ndo.
Ña cua cahan rai ndo ni iin tuhun
cha rai cuenda tuhun ra iyo iti siqui
andivi, ta ni ña cua cahan rai ndo
ni iin tuhun cuenda tuhun ñuhun
ñuñivi, ta ni ña cua cahan rai ndo
ni iin tuhun cuenda tuhun inga
ñivi. Cua cahan ndo iin cha ndicha
ndicha chi ñivi tahan ndo. Ña cua
sandahyu ñahan ndo chi ñivi tahan
ndo, ta ni ña cua cahan rai ndo,
coto cua cutuni ndo.
13 Tu iyo ndo cha cua ndehe ndo
tu ndoho, cua cahan ndo chi ra
Ndioo. Tu iyo ndo cha cua cusii ini
ndo, cua cata ndo yaa chi ra Ndioo.
14 Tu iyo ndo cha cua cuhvi ndo,
cua cana ndo chi ra ndiso tiñu ve
ñuhun, ta tacan ni cua tiso ra aceite
xini ndo cuenda ra chahnu, ta
cua cahan ra chi ra Ndioo cuenda
ndo. 15 Tu cua cuinu ini ra tuhun
cua cahan ra chi ra Ndioo, tu cua
cuinu tahan ini ñivi cuhvi can, cua
nduvaha ñi, vati cua sanduvaha ra
chahnu chi ñi. Tacan ni cua naan
tahan cuati ñi, tu cha savaha ñi
cuati. 16 Chacan cuu cha cua cati
cachin ndo chi ñivi tahan ndo, tu
cua savaha ndo cuati. Tacan ni
cua cati ndo chi ra Ndioo ti na cua
tindee ra chi ñivi tahan ndo, vati
tacan ni cua nduvaha ndo. Cua
savaha ndicha ra Ndioo cha cua
cahan ndahvi ñivi, tu cha iyo vaha
ñi cuenda ra. 17 Nacoto ndo yoo rai
cuu ra Elía. Cahan ra cuenda ra
Ndioo iti chata, ta ñivi ñuñivi cuu
ra sava ni ta cuhva maan yo. Cahan
ndahvi xihna ra chi ra Ndioo ti na
ña cua cuun ca savi, ta chacan cuu
cha queta uni cuiya yoso sava, ta
ña cuun ra. 18 Tacan cuu, ta cahan
ndico tucu ra chi ra Ndioo. Cati ra
ti na cua cuun ndico tucu ra savi,
ta ni chaha ra Ndioo. Tacan cuu, ta
cha chacoo ndico itu.
19 Yani xaa, vasi iyo ñivi tahan
ndo cua saña ñi chi ra Ndioo, soco
tu cua tindee ndo chi ñi, vasi cua
cuinu ndico ini ñi chi ra. 20 Tu
tacan ni cua cuu chi, cua coto ndo
ti cha tindee ndo chi ñivi tahan
ndo nu quee ndaa ñi, ta savaha ñi
ndavaha ni. Tacan, ta cua sacacu
ndo chi tahan ndo nu cua ndoyo
ñuhun ñi cuenda ra Ndioo. Tacan
ni cua tindee ndo chi ñi, ta cua
sanaan ra Ndioo ndihi cuati cha ni
savaha ñi.

TUTU XIHNA CUII CHA NI TAA RA CHAHNU PEDRO

Ni taa ra Pedro tutu ya chi ñivi Ndioo iyo nini cahnu nu ñuhun ñuñivi

1 Yuhu ra Pedro taa tutu ya, ta
tatun ra Jesucristo cui. Tai
tutu ya chi maan ndo. Ñivi Ndioo
cuu ndo, ta cha iyo nuun ndo
nini cahnu nu ñuhun ñuñivi. Iyo
ndo ñuhun Ponto. Iyo ndo ñuhun
Galacia. Iyo ndo ñuhun Capadocia.
Iyo ndo ñuhun Asia. Iyo ndo ñuhun
Bitinia. Ndihi ñuhun can iyo ndo.
2 Cha ni nacachi ra Ndioo chi ndo.
Chacan cuu cha sehe ra chi ndo. Iti
chata chito ra Ndioo ti cua nacachi
ra chi ndo, ta cua sandundoo ra
Tati Ndioo anima ndo. Chacan cuu
cha tasoho ndo chi ra Jesucristo, ta
naan cuati savaha ndo, vati chati
ra niñi ra, ta chihi ra cuenda maan
ndo. Na cua savaha ra tu manini
chihin ndo, ta na cua savaha tahan
ra cha cua coo vii anima ndo.

Chito ñivi Ndioo ti cua coo vaha ñi chi ra Ndioo

3 Na cua sacahnu yo chi ra Ndioo
ra cuu sutu ra chahnu Jesucristo.
Chaha ra cha nduchaa anima yo,
vati iyo xaan tu ndahvi ini chi ra.
Chacan cuu cha chito yo ti cua coo
ndito yo chi ra. Cha iyo vaha yo chi
ra Ndioo, vati ni natacu ndico ra
Jesucristo nu iyo ñivi ndii. 4 Chacan
cuu cha cua canihin vaha ra Ndioo
chi yo nu iyo ra iti siqui andivi,
vati sehe ra chi yo. Tacan ña cua
cuvi yo cuhva chihi ñivi nu ñuhun
ñuñivi ya. Ña cua savaha ca yo
cuati cuhva ndacu ñivi nu ñuhun
ñuñivi ya, ta cua coo yo chi ra
ndihi ni quivi ndihi ni tiempu. 5 Iyo
tu ndee ini chi ra Ndioo. Chacan
cuu cha cua cumi ra chi yo, vati
chinu vaha ini yo chi ra. Chacan
cuu cha cua sacacu ra chi yo quivi
cha cua quichi ndico ra Jesuu.
6 Chacan cuu cha cua cusii ini
ndo. Vasi iyo cha cua coo ndahvi
ini ndo suhva vitin, vati cua ndehe
xaan ndo tu ndoho, 7 soco chacan
cuu cha cua coto ra Ndioo ti cha
chinu vaha ini ndo. Tacan ni cua
cati ra Ndioo ti iyo vaha ndo, ta
cua cuhva ra cha cua sacahnu ndihi
ñivi chi ndo, vati cha ndehe tahan
ndo tu ndoho. Tacan ni cua savaha
ra quivi cua quichi ndico tucu ra
Jesucristo. Chito ndo ti ndehe ñivi
a vaha xuhun cuaan a ña vaha chi,
vati ndunduta maan chi, ta cayu

cha ña vaha. Cuhva can iyo maan
ndo, tu cua ndehe ndo tu ndoho, ta
chito ndo ti cuni xaan ca ra Ndioo
chi maan ndo.
8 Ña ni ndehe ndo chi ra Jesucristo,
soco cuni xaan ndo chi ra. Ña ta
ndehe ndo chi ra nda cua nda vitin,
soco chinu ini ndo chi ra. Tacan ni
cusii ini xaan ndo. Ña nihin ndo
cuhva cha cua cuhva ndo cuenda
cha cusii ini ndo, ta vaha xaan cuni
ndo. 9 Cua coo vaha ndicha ndo chi
ra Ndioo, vati chinu ini ndo chi ra.
10 Ta ra ni cahan cuenda ra Ndioo
tiempu chahnu—cati tuhun ra ti
cua coo tu manini chi ndo. Nanducu
xini xaan ra, soco ña ni nihin ra
cuhva cha cua coo vaha ndo chi ra
Ndioo. 11 Iyo ra Tati Ndioo chi ra ni
cahan cuenda ra Ndioo, ta maan
ra sacoto chi ra ta ra iti chata ti
cua yaha xihna ra Cristo tu ndoho,
ta sa cua sacahnu ra Ndioo chi ra.
Chacan cuu cha nanducu xini ra ta
ra yoo rai cua cuu ra, ta nanducu
xini tahan ra ta ra ndaa quivi cua
coo ra. 12 Sacoto ra Ndioo chi ra ta
ra ti ña cua ndehe ra ta ra chi ra
Cristo, vati iti nuun ca quivi cha cua
coo maan ndo cua coo ra. Chacan
cuu cha cha chini soho ndo ti vitin
ni chacoo ra, vati tava tiñu ra Ndioo
chi ra Tati Ndioo iti siqui, ta savaha
ra Tati Ndioo can ti cua cati tuhun
ñivi tuhun vaha can chihin ndo.
Tuhun can cuni coto ra tatun Ndioo
nu quichi quivi, soco ña cuu coto ra
chi chi.

Cati ra Ndioo ti cua coo ii ñivi ra chi ra

13 Na cua saxini vaha ndo cha cua
savaha ndo, ta na cua cutuni ini
ndo. Na cua cuinu vaha ini ndo chi
ra Ndioo, vati tacan ni cua coo tu
manini chi ndo nda cua nda quivi
cua quichi ndico tucu ra Jesucristo.
14 Cua tasoho ndo chi ra Ndioo, vati
ñivi ra chi ndo. Ña cua savaha ndo
cuhva ni savaha ndo iti chata, vati
ni savaha ndo ndavaha ni cuhva
cuni maan ndo, ta ña nituni ini
ndo. 15 Cua coo ii ndo chi ra Ndioo.
Chi ndihi cha cua savaha ndo cua
coo ii ndo chi ra Ndioo, vati maan
ra cuu ra nacachi chi ndo, ta iyo ii
xaan maan ra. 16 Cua coo ii ndo chi
ra, vati cati tutu Ndioo ti cua coo
ii ndo chi ra Ndioo, vati ii xaan iyo
tucu yu, cati chi.
17 Iyo cha cua sacahnu ndicha
ndo chi ra Ndioo. Ndihi quivi cha
iyo ndo nu ñuhun ñuñivi ya cua
sacahnu ndo chi ra. Cua sacahnu
ndo chi ra, vati cati ndo ti sutu ndo
chi ra, ta cua ndehe ra a vaha a
ña vaha ndacu ndo. Ña cua quihin
ra cuenda yoo ñivi cuu yo a ñivi
cahnu cuu yo a ñivi ndahvi cuu yo,
soco cua ndehe ra a vaha ndacu
yo. 18 Tacan ni chito ndo ti ni tava
ra Ndioo chi yo nu sacahnu yo
costumbre chahnu, ta ñahni yavi
ndaa costumbre can cha ni sacahnu
ñivi yo tiempu chahnu. Chito ndo
ti ñavi chi xuhun cuaan, ñavi chi
xuhun cuichin, ñavi chi cha cua
ndoyo ñuhun tava ra chi yo. 19 Chito
ndo ti chati ra Cristo niñi ra, ta
chihi ra cuenda yo, ta rai cahnu
xaan cuu ra, ta ñahni cuati ni
savaha ra. Ni chihi ra cuhva chihi
ri mbee vaha mbee taqui, ta chahni
ñivi chi ri, ta samani ñi chi ri chi ra
Ndioo. 20 Ña ta tuvi ñuhun ñuñivi,
ta cati ra Ndioo ti tacan ni cua cuvi

ra Cristo, ta vitin quivi ya cha ni
chacoo ra, ta ni ndehe ñivi chi ra.
Cha quichi coo ra cuenda maan ndo,
21 ta chinu ini ndo chi ra Ndioo, vati
tacan ni chihi ra Jesucristo cuenda
maan yo, soco maan ra Ndioo
tindee chi ra, ta ni natacu ndico
ra tañu ñivi ndii. Chaha ra Ndioo
ndatu cahnu xaan chi ra. Chacan
cuu cha cua cuinu ini ndo chi ra
Ndioo. Cua cuinu ini ndo ti cua coo
vaha ndo chi ra.
22 Cua cuni mani xaan ndo chi
ñivi tahan ndo chi ndihi cuii anima
ndo, vati cha ni tasoho ndo tuhun
ndicha cha cati ra Tati Ndioo chi
ndo. Tacan ni cha iyo vaha ndo
chi ra Ndioo. Chacan cuu cha cuni
mani ndicha ndo chi ñivi tahan ndo.
23 Cua cuni mani ndo chi tahan ndo,
vati cha ni nduchaa anima ndo, vati
cha tasoho ndo tuhun Ndioo. Iyo tu
ndee ini chi tuhun Ndioo, ta ña cua
naan chi. Ña cua cuvi ndo cuenda
ra Ndioo, soco cua coo ndito ndo
chi ra, 24 vati cha cati tutu Ndioo ti:

Ndihi ñivi ñuñivi cuu sava ta
cua iin cuhu.
Taqui ñi cuhva taqui ita chi,
soco yatin xaan ndoyo ñuhun ñi
cuhva ndoyo ñuhun run cuhu
can.
Yatin xaan naan ñi cuhva naan
ita chi,
25 soco ña cua naan tuhun cha
cahan ra Ndioo ndihi ni quivi
ndihi ni tiempu,

cati tutu Ndioo. Tuhun vaha can
tuhun cha nduvaha anima ñivi cuu
tuhun cha cati tuhun ñivi chi ndo.
2 Cua saña ndo ndihi ndavaha
ni. Ña cua sandahyu ñahan ca
ndo, ta ni ña cua cahan ca ndo iin
tuhun inga tuhun. Ña cua ndusoo
ca ndo chi ñivi tahan ndo, ta ni ña
cua cahan ca ndo ndavaha ni chi
tahan ndo. 2 Na cua cuni vaha ndo
tuhun Ndioo. Tacan ni cua coto ndo
cha ndicha. Na cua cuni ndo tuhun
Ndioo cuhva cuni ve cuati ndihli
sicui sihi ve. Chacan cuu cha cua
coto vaha ndo tuhun Ndioo, ta cua
coo vaha ndo chi ra Ndioo, 3 vati
tacan ni cua coto ndo ti iyo tu
manini chi ra chahnu.

Maan ra Cristo cuu sava ta cua iin yuu vaha

4 Na cua coo ndo chi ra Cristo,
vati cua cuhva ra cha cua coo ndito
ndo chi ra. Maan ra cuu sava ta cua
iin yuu vaha, vati iyo tu ndee ini
chi ra. Tava ndaa ñivi ñuñivi chi
ra, soco nacachi maan ra Ndioo chi
ra. Iyo xaan yavi ndaa chi ra, cati
ra Ndioo. 5 Ta ni cuhva cuu maan
ndo, vati sava ta cua yuu cha cuu
iin vehe Ndioo cuu ndo, ta iyo ndito
ndo chi ra Ndioo. Na cua coo vaha
ndo chi ra, ta cua coo ii ndo chi ra.
Chacan cuu cha cua savaha ndo cha
vaha cuenda ra Ndioo cuhva cuni
ra. Tacan ni cua quihin cuenda ra
Ndioo chi maan ndo, vati tindee ra
Jesucristo. 6 Na cua savaha ndo cha
tacan, vati cati ra Ndioo cuenda ra
Jesuu ti:

Iyo ra cha tava tiñu yu nu iyo
ñivi yu.
Nacachi yu chi ra, ta iyo yavi
ndaa ra,
ta maan ra cuu ra cuu xini.
Sava ta cua yuu vaha ndicha
cuu ra.
Ña cua coo tu ca nuun chi ñivi
chinu ini chi ra,

cati tutu Ndioo. [7] Cahnu xaan rai
cuu ra cuenda maan yo, vati chinu
ini yo chi ra, soco ñavi tacan cuni
ñivi ña chinu ini chi ra, vati cati
ndico tucu tutu Ndioo cuenda ra
Jesuu ti:
Tava ndaa ñivi chi ra cuhva
tava ndaa ra sandaa vehe chi
yuu vaha,
ta ra cuu xini cuu ra,
cati chi, [8] ta cati ndico tucu tutu
Ndioo cuenda ra Jesuu ti:
Sava ta cua iin yuu cuu ra.
Cua ndoyo ñuhun ñivi cuenda
ra cuhva ndoyo ñuhun ñi cha
yani chaha ñi chata yuu,
ta nduva ihni ñi,
cati chi. Ñican cua ndoyo ñuhun
ñi cuhva ni cati ra Ndioo iti chata,
vati ña tasoho ñi tuhun Ndioo.

Ñivi Ndioo cuu ñivi can

[9] Maan ndo cuu ñivi ni nacachi
ra Ndioo, ta maan ndo cua satiñu
cuenda ra Ndioo. Ñivi ii cuu ndo, ta
ñivi maan ra cuu ndo. Chacan cuu
cha cua cati tuhun ndo ti cuaha
xaan cha vaha cha ni savaha ra, ta
suvi ni maan ra tava chi ndo nu ni
savaha ndo ndavaha ni, ta tindee
ra cha savaha ndo cha vaha ndicha.
[10] Ñahni yavi ndaa ndo nu quichi
quivi, soco vitin ñivi Ndioo cuu ndo.
Iti chata yoni cundahvi ini chi ndo,
ta vitin cundahvi ini ra Ndioo chi
ndo.

Iyo ñivi can, vati cua satiñu ñi chi ra Ndioo

[11] Yani xaa, cahan ndahvi yu
chihin ndo ti na ña cua savaha ndo
cuhva cuni savaha ñivi ñuñivi, vati
suhva quivi iyo nuun ndo nu ñuhun
ñuñivi ya, ta sa cua cuhun ndo iti
siqui andivi. Chacan ni tu cua cuni
ndo savaha ndo cuhva savaha ñivi
ñuñivi, cua ndoyo ñuhun ndo chi
ra Ndioo. [12] Yuhu cati ti na cua coo
vaha ndo chi ñivi ña sacahnu chi
ra Ndioo. Chacan cuu cha tu cua
cati ñi ti ndacu ndo ndavaha ni, cua
ndehe ñi ti cha vaha ndicha ndacu
ndo. Tacan ni cua sacahnu ñi chi ra
Ndioo quivi cua quichi ra.
[13] Cua tasoho ndo chi ndihi ra
ndiso tiñu cuenda ñivi ñuñivi,
vati tacan ni cuni ra chahnu. Cua
tasoho ndo chi ra cuu tiñu cahnu
xaan. [14] Ta ni cuhva cua tasoho
ndo chi ra tachi ra cumi tiñu can.
Chaha ra tiñu chi ra, vati cua tachi
tuni ra chi ñivi ndacu ndavaha ni,
ta cua sacahnu ra chi ñivi ndacu
cha vaha. [15] Chacan cua savaha
ndo, vati tacan ni cuni ra Ndioo.
Cua savaha ndo cha vaha. Tacan ni
ña cua cuu cahan ñivi tondo ñivi
ndacu ndavaha ni ti ña vaha ndacu
ndo.
[16] Cua coo ndo nu nuna cuhva
iyo ñivi cha iyo nu nuna, soco ña
cua saxini ndo ti tacan ni cua cuu
savaha ndo ndavaha ni. Cua satiñu
ndo chi ra Ndioo, vati musu ra cua
cuu ndo. [17] Cua sacahnu ndo chi
ndihi ñivi, ta cua cuni mani ndo
chi ñivi cuu tahan ndo cuenda ra
Cristo. Cua sacahnu ndicha ndo chi
ra Ndioo, ta cua sacahnu ndo chi ra
cumi tiñu yo.

Cua coo tu ndoho chi ñivi can cuhva cha ni chacoo tu ndoho chi ra Cristo

[18] Ndioho cuu musu, cua sacahnu
vaha ndo chi ra cuu chitoho ndo.
Tacan ni cua tasoho ndo chi ra.

Ñavi chi ra vaha ni, ñavi chi ra
cundahvi ini ni cua tasoho ndo,
soco cua tasoho tahan ndo chi ra
xaan. [19]Vaha xaan cua coo ndo chi
ra Ndioo, tu cua cundee ini ndo
cha cua ndehe ndo tu ndoho, ta
ñahni ndavaha ni ni savaha maan
ndo. Cua cundee ini ndo chacan,
vati saxini vaha ndo chi ra Ndioo.
[20]Tu cua savaha ndo ndavaha ni,
ña cua saxini ndo ti cha vaha ni
savaha ndo—masi cua cundee ini
ndo cha cua ndoho ndo. Tu mani
cha vaha cua savaha ndo, ta cua
cundee ini ndo tu ndoho cua ndehe
ndo cuenda cha vaha ni savaha
ndo, vaha xaan cua cuni ra Ndioo.
[21]Cua savaha ndo cha vaha, ta cua
ndehe ndo tu ndoho, vati chacan
ni nacachi ra Ndioo chihin ndo.
Sanahan ra chi ndo yoso cuhva cua
coo ndo, vati cha ni ndehe ra Cristo
tu ndoho cha cuenda ndo. Chacan
cuu cha cua ndehe tahan ndo tu
ndoho. [22]Ñahni cuati savaha ra,
ta ni ñahni cha sandahyu ñahan
ra. [23]Cahan ñivi ndavaha ni chi ra,
soco ña cahan ndico ra ndavaha ni
chi ñi. Ndehe ra tu ndoho, soco ña
ndurai ra. Nacoo ra tiñu can chi ra
Ndioo, vati maan ra cua tachi tuni
iin cha ndicha. [24]Sanaan ra Jesuu
cuati ni savaha yo, vati ni chihi
maan ra nu cruu. Chacan cuu cha
ña cua savaha ca yo cuati, soco cua
savaha yo cha vaha, vati chacoso
vaha anima yo cuenda ra Ndioo.
Ni nduvaha maan ndo, vati ndoho
maan ra. [25]Tacan ni savaha ra, vati
cha ni ndoyo ñuhun ndo cuhva
ndoyo ñuhun ri mbee, soco vitin
cha iyo vaha ndico ndo chi ra, ta
maan ra cuu ra cumi chihin ndo.

Cuhva cua coo ñivi cha cuu ñi uvi tahan

3 Ndioho ñi ñahan, cua tasoho
ndo chi ra cuu ii ndo. Chacan
cuu cha tu iyo ra ña ta tasoho ra
tuhun Ndioo, cua cuinu ini ra chi
ra Ndioo, vati cua ndehe ra yoso
cuhva iyo ñasihi ra. Vasi ñahni
cha cua cahan ña, soco cua ndehe
ra yoso cuhva iyo ña. [2]Tacan cua
ndehe ra cha vaha xaan iyo ndo.
Iyo ii anima ndo, ta sacahnu ndicha
ndo chi ra Ndioo. [3]Ña cua nducu
xaan ndo cuhva cha cua ndutaqui
xaan ndo, coto cua yaha cuhva. Ña
cua tiso vaha xaan ndo xini ndo. Ña
cua nducu xaan ndo siqui xuhun
cuaan cuindi sucun ndo. Ña cua
nducu xaan ndo sahma yahvi xaan
cunami ndo. [4]Ña cua saxini xaan
ndo chacan, soco cua coo vaha
ndo chi anima ndo. Cua cundahvi
ini ndo, ta taxin cua coo anima
ndo. Tacan ni cua ndutaqui ndo, ta
ña cua naan cha taqui ndo chi ra
Ndioo. Tacan, ta cua cunda yahvi
ndo iti nuun ra Ndioo. [5]Tacan ni
chacoo ñi ñahan iti chata tiempu
chahnu. Chinu ini ñi chi ra Ndioo,
ta cha iyo ii anima ñi. Vaha xaan ni
chacoo ñi, ta tasoho ñi cuhva cati ii
ñi. [6]Tasoho tahan ñi chi ii ñi cuhva
ni tasoho ña Sara chi ra Abraham.
Chacan cuu cha sacahnu ndicha ña
chi ra. Cua coo ndo chi ra Ndioo
sava cuhva ni chacoo maan ña Sara
can chi ra, tu cua savaha ndo cha
vaha, ta ña cua cuhva ndo cha cua
sayuhvi ñivi chi ndo.

[7]Ndioho yani xaa, cua coo vaha
ndo chi ñasihi ndo, vati chito ndo
ti ñahni vaha tu ndee ini iyo chi ñi.

Cua sacahnu ndo chi ñi, vati cha
savaha tahan ra Ndioo tu manini
chi ñi, ta cha iyo vaha tahan ñi chi
ra. Cua coo vaha ndo chi ñi, coto
ña cua cuu cahan ndo chi ra Ndioo.

Iyo ñivi ndehe tu ndoho, vati savaha ñi cha vaha

8 Ndihi ndioho yani xaa, cua coo
vaha ndo chi ñivi tahan ndo. Cua
nduinuun ndo chi tahan ndo, ta cua
cuni mani ndo chi tahan ndo. Cua
cundahvi ini ndo chi tahan ndo, ta
ña cua ndurai ndo. 9 Ña cua savaha
ndico ndo ndavaha ni chi ñivi, tu
cua savaha xihna ñi ndavaha ni
chi maan ndo. Ña cua cahan yuhu
ndico ndo, tu cua cahan yuhu xihna
ñivi chi maan ndo. Cua cahan vaha
ndo chi ñican, vati tacan ni cuni
ra chahnu cha cua savaha ndo.
Chacan cuu cha cua cahan vaha ra
chahnu chi maan ndo. 10 Tacan ni
cati yu, vati cha cati tutu Ndioo ti:
Ndaa ndo cuni ndo coo vaha
ndo chi ra Ndioo,
ndaa ndo cuni ndo coo ndito
ndo chi ra,
ña cua cahan ndo ndavaha ni,
ta ni ña cua sandahyu ñahan
ndo.
11 Ña cua savaha ca ndo ndavaha ni,
soco cua savaha ndo cha vaha.
Cua nducu ndo cuhva cha cua
coo vii ndo,
ta tacan ni cua cuu coo vii ndo
chi ndihi ñivi.
12 Ndehe ra chahnu yoso cuhva iyo
ñivi cha iyo vaha chi ra,
ta taa vaha ra soho ra cha
cahan ndahvi ñi chi ra,
soco xaan cuni ra ndehe ra chi
ñivi ndacu ndavaha ni,
cati tutu Ndioo.
13 Yoni cua savaha ndavaha ni
chihin ndo, tu cua cuni xaan ndo
savaha ndo cha vaha. 14 Tu cua
ndehe ndo tu ndoho, vati ni savaha
ndo cha vaha cuenda ra Ndioo, cua
cusii ini ndo. Ña cua cuyuhvi ndo
chi ñivi, ta ni ña cua tichaha ni ndo.
15 Cua sacahnu ndo chi ra chahnu
Cristo chi ndihi cuii anima ndo, ta
cua saxini vaha ndo ndihi ni quivi.
Chacan cuu cha cua cuu cati ndico
ndo chi ndihi ñivi chica tuhun chi
ndo yoso cuhva cha chinu ini ndo
chi ra Ndioo, soco cua sacahnu
vaha ndo chi ñi, ta cua cahan vii
ndo chi ñi. 16 Tacan ni cua saxini
vaha ndo chi anima ndo. Chacan
cuu cha tu cua cahan ñivi ndavaha
ni cuenda ndo, tu cua sacateni ñivi
chi ndo, ta ndacu ndo cha vaha
cuhva cuni ra Cristo, cua coo tu ca
nuun chi ñi. 17 Tu cua savaha ndo
ndavaha ni, vaha cha cua ndehe
ndo tu ndoho, soco vaha xaan ca
cha cua savaha ndo cha vaha, ta
cua ndehe ndo tu ndoho, tu tacan
ni cua cuni ra Ndioo.
18 Tacan cati yu, vati iin tuhun
ni chaha ni chihi ra Cristo cuenda
cuati yo. Rai vaha ndicha cuu ra,
ta chihi ra cuenda ñivi ndavaha ni,
vati tacan ni nuna ra iti, ta cua cuu
yaha yo iti nuun ra Ndioo. Chihi ra,
soco cha iyo ndito ndico ra. 19 Tacan
ni cuahan ra nu iyo ñivi ndii, ta cati
tuhun ra chi ñi, 20 ta ñican cuu ñivi
ña tasoho iti chata quivi ni chacoo
ra Noé tiempu chahnu. Cundee
ini ra Ndioo quivi can, vati chatu
xaan ra chi ñi quivi ni savaha ra
Noé tundoo can. Ña cuaha ñivi cuu
ñi cacu tichi tundoo can, vati una

tahan ñivi cuu ñi cacu chi nduta
can. [21] Iin cuhva cuu chacan, ta
vitin cha cacu tahan yo chi nduta,
vati cha ni chanduta yo. Ñavi cha
chiti yo cuu cha ni chanduta yo,
soco cahan ndahvi yo chi ra Ndioo,
ta savaha ra cha saxini vaha yo chi
anima yo. Tacan ni savaha ra, vati
cha ni natacu ndico ra Jesucristo.
[22] Cuahan ra Jesuu iti siqui andivi,
ta iyo ndatu chi ra, vati iyo ra chiyo
ndaha cuaha ra Ndioo, ta ndaca
ñahan ra chi ra tatun Ndioo chi
ndihi ra ndaca ñahan chi ñivi.

Iyo tu ndee ini chi ñican cuhva chaha ra Ndioo chi ñi

4 Tu cua ndehe ndo tu ndoho,
na cua saxini vaha ndo cuhva
saxini maan ra Cristo, vati ndehe
ra tu ndoho cha ni chacoo ra ihya
nu ñuhun ñuñivi ya. Tacan ni cua
saxini tahan ndo, vati ñahni ca
cuati ndacu ndo, vati cha ni ndehe
ndo tu ndoho. [2] Chacan cuu cha ña
cua savaha ca ndo cuhva cuni maan
ndo quivi cha iyo ndo nu ñuhun
ñuñivi ya, soco cua savaha ndo
cuhva cuni ra Ndioo. [3] Nu quichi
quivi cha ni savaha ndo cuhva cuni
ñivi ñuñivi. Tacan ni cua ndoo chi,
vati cuaha xaan ndavaha ni savaha
ndo. Cha ni chacoo ndo ndavaha
ni chi ñi ñahan inga chiyo. Cuni
xaan ndo savaha ndo ndavaha ni.
Mani cha coho ndo cuni ndo. Mani
cha sacahnu ndo vico. Cha chihi
xaan ndo ndixi. Sacahnu xaan ndo
ita niñu, ta ñahni ndatu cha cua
savaha ndo tacan. [4] Ta vitin iyo
xaan cuni ñi cha ña chahan ca ndo
chi ñi, ta ña ndacu ca ndo ndihi
ndavaha ni ndacu xaan maan ñi.
Chacan cuu cha cahan ñi ndavaha
ni cuenda ndo, [5] soco cua yaha ñi
iti nuun ra Cristo, ta cua cati ñi
yoso cuhva ni chacoo ñi, vati cha
iyo vaha ra cua tachi tuni chi ndihi
ñivi. Cua tachi tuni ra chi ñivi iyo
ndito, ta cua tachi tuni tahan ra chi
ñivi ndii. [6] Chacan cuu cha ni cati
tuhun ra tuhun vaha chi ñivi ndii.
Tacan ni cha ni cutuni ñi cuenda
ñivi ñuñivi, ta chihi ñi, soco cua
coo ndito ñi chi ra Ndioo, tu cua
cuinu ini ñi chi ra.
[7] Yatin xaan cua queta quivi cha
cua quichi ndico ra Cristo. Chacan
cuu cha cua saxini vaha ndo, ta cua
sandee ini ndo chi ndo, vati cua
cahan vaha ndo chi ra Ndioo. [8] Nini
xaan ca cha cua cuni mani xaan
ndo chi tahan ndo, vati tacan ni
cua cucahnu ini ra Ndioo ndavaha
ni savaha ndo. [9] Cua quihin cuenda
ndo chi tahan ndo vehe ndo, ta cua
cusii ini ndo chi ñi. [10] Na cua tindee
ndo chi tahan ndo cuhva cha chaha
vaha ra Ndioo chi ndo. Tacan ni
cua satiñu vaha ndo chi ra Ndioo
cuhva satiñu iin musu vaha ra, vati
cuaha xaan tu manini chaha xaan
ra chihin ndo. [11] Tu cua cati tuhun
ndo, cua cati tuhun ndo cuhva cua
cuhva ra Ndioo chi ndo. Tu cua
satiñu ndo cuenda ñivi tahan ndo,
cua nducu ndo tu ndee ini cha cua
cuhva ra Ndioo chi ndo. Tacan
ni cua sacahnu ndo chi ra Ndioo
cuenda cha ni savaha ra Jesucristo.
Chi ndihi cuii cuhva cua sacahnu
ndo chi ra Ndioo. Na cua sacahnu
ndihi ñivi chi ra Jesucristo, ta na
cua coo tu ndee ini chi ra ndihi ni
quivi ndihi ni tiempu. Na cua cuu
chi tacan ni.

Cua ndehe ñican tu ndoho, vati ñivi Ndioo cuu ñi

12 Yani xaa, ña cua nduiyo ndo nu
cua ndehe xaan ndo tu ndoho, vati
tacan ni cua quee vaha ndo chi ra
Ndioo. Ña cua saxini ndo ti ña cua
tahan ndo tu ndoho. 13 Na cua cusii
ini ndo, vati tacan ni cua ndehe
tahan ndo tu ndoho cuhva cha ni
ndehe ra Cristo tu ndoho. Chacan
cuu cha cua cusii ini xaan ndo
quivi cua ndehe ñivi ti vachi ndico
ra Cristo, ta cahnu xaan rai cuu ra.
14 Tu cua savaha ñivi ndavaha ni
chihin ndo, vati chi ra Cristo cuu
ndo, cua cusii ini ndo. Cua cusii ini
ndo, vati iyo ra Tati Ndioo ra taqui
vaha chihin ndo. Maan ñivi cahan
ndavaha ni cuenda ra Cristo, soco
maan ndo sacahnu chi ra. 15 Ña cua
cahni ndo chi ñivi. Ña cua suhu
ndo. Ña cua savaha ndo ndavaha ni.
Ña cua saxini ndo tiñu inga ñivi. Na
ña cua savaha ndo cuati can, vati tu
cua savaha ndo chacan, cua ndehe
ndo tu ndoho, ta cua nducahan
nuun ndo. 16 Ña cua nducahan nuun
ndo, tu cua ndehe ndo tu ndoho cha
cuenda ra Cristo. Na cua sacahnu
ndo chi ra Ndioo cuenda ra Jesuu,
tu cha tacan cua ndehe ndo tu
ndoho.
17 Vitin cha cua queta quivi cha
cua ndehe ra Ndioo a vaha a ña
vaha savaha maan yo, ta ñivi ra chi
yo. Chito yo ti xaan ca cua tahan
ñivi ña tasoho tuhun vaha yoso
cuhva iyo ra Ndioo, vati cua ndehe
xihna ra chi maan yo, 18 vati cati
tutu Ndioo ti tu cua cacu ñivi vaha
ñivi Ndioo chi tu ndoho, cuaha
xaan ca tu ndoho cua ndehe ñivi
ña chinu ini chi ra. Cuaha xaan
ca tu ndoho cua ndehe ñivi ndacu
ndavaha ni, vati ii suhva cha cua
cacu ñivi Ndioo, cati chi. 19 Tu cua
cuhva ra Ndioo cha cua ndehe
ndo tu ndoho, na cua savaha ndo
cha vaha. Tacan ni cua nducu ndo
cuhva cha cua cumi ra Ndioo chi
ndo, vati maan ra cuu ra ni savaha
chihin yo, ta rai cuiti vaha cuu ra.

Chaha ra Pedro cha chini tuni chi ñivi Ndioo can

5 Ndioho ra chanihin, chahi
cuenda chi ndo, vati rai
chanihin cuu tahin. Ndehe tahin
nuun cha ni ndehe ra Cristo tu
ndoho, ta nu cuahan quivi cua
ndehe tahin ti cha cahnu xaan rai
cuu ra. 2 Yuhu cati ti cua saha vaha
ndo cuenda chi ñivi Ndioo cha iyo
chihin ndo. Na cua cumi tahan ndo
chi ñi, vati cuni ndo savaha ndo
cuhva cuni ra Ndioo. Ña cua saxini
ndo ti sanini ra Ndioo chi ndo. Cua
cuni ndo chi ñi, vati tacan ni cha
iyo ini ndo. Ña cua saxini ndo cha
cua tava ndo xuhun chi ñi, 3 ta ni
ña cua ndurai ndo nuun ñi, soco
cua sanahan ndo chi ñi ti cua coo
maan ñi cuhva iyo ndo. 4 Tacan, ta
cua quichi ra sacuenda chi ndihi
yo, ta cua coo ndito yo chi ra ndihi
ni quivi ndihi ni tiempu, vati cua
cunda yahvi yo chihin ra.
5 Ndioho ra tivaa, cua tasoho ndo
chi ra chanihin chi ra ndiso tiñu ve
ñuhun. Ndihi ndioho cua coo vaha
ndo chi tahan ndo. Tacan ni ña cua
ndurai ndo, vati cati tutu Ndioo ti:

> Nduxaan ra Ndioo chi ñivi ndurai,
> soco savaha ra tu manini chi
> ñivi iyo tu ndahvi ini,

cati chi. [6]Chacan cuu cha na ña cua
ndurai ndo, vati iyo xaan tu ndee
ini chi ra Ndioo. Chacan cuu cha
cua queta quivi cha cahnu xaan
ñivi cua cuu ndo. [7]Cua cati ndo chi
ra ñaan cha cuu cha saxini xaan
ndo, vati ñuhun ini ra chihin ndo.
[8]Cua saxini vaha ndo. Cua saha
ndo cuenda, vati cuxaan ini run
cuihna chi ndo. Iyo run cuhva iyo
ri ndicaha xaan, vati chica cuu
xaan run, ta nanducu run yochi cua
sandoyo ñuhun run. [9]Cua tava ndaa
ndo chi run. Tacan ni cua cuinu
vaha ini ndo chi ra Ndioo, ta tacan
ni cua cundee ini ndo, vati chito
ndo ti ini tu ndoho ndehe ndo cha
ndehe tahan ra yani yo cha iyo nu
ñuhun ñuñivi ya. [10]Savaha xaan ra
Ndioo tu manini chi yo, vati maan
ra cati ti cua ndehe xihna ndo tu
ndoho suhva, ta cua coo vaha ndo
chi ra Cristo nu iyo ra Ndioo ndihi
ni quivi. Maan ra cua tindee chi
ndo, ta maan ra cua cuhva tu ndee
ini chi ndo, ta maan ra cua sandee
ini chi ndo. [11]Na cua coo tu ndee
ini chi ra Ndioo ndihi ni quivi ndihi
ni tiempu, ta na cua cuu chi tacan
ni.

Tachi ra Pedro iin tuhun na cumi chi ñi

[12]Taa ra Silvano tutu ya savahi.
Yuhu cati ti chinu vaha ini ra chi
ra Ndioo. Tacan ni tachi yu tutu
ya chihin ndo. Cahan vahi chihin
ndo, ta chahi cuenda ti tuhun
ndicha cuu cha cati tuhin chihin
ndo, ta cha iyo tu manini chi ra
Ndioo. Na cua cuinu vaha ini ndo
chi chi.
[13]Tachi ñivi Ndioo iyo ñuun
Roma iin tuhun na cumi chihin ndo.
Tachi tahan ra Macu iin tuhun na
cumi chihin ndo, ta maan ra cuu
sava ta cua iin sehi. [14]Na cua cuni
mani ndo chi ñivi tahan ndo, ta
tacan ni cua sacahnu vaha ndo chi
tahan ndo.
Na cua coo vii ndo—ndihi ndo
cuu ñivi ra Cristo.

TUTU UVI CHA NI TAA RA CHAHNU PEDRO

Ni taa ra Pedro tutu ya chi ñivi Ndioo

1 Yuhu ra Simón Pedro taa
tutu ya, ta musu ra Jesucristo
cui. Tatun ra cui, ta tai tutu ya
chihin ndo, yani xaa. Ra cuiti vaha
cuu ra Ndioo chi ra Jesucristo ra
sanduvaha anima yo. Cuhva chinu
ini ndi chi ra Ndioo chinu tahan ini
ndo chi ra, vati tacan ni chaha ra
Ndioo chi ndo. 2 Nacoto vaha ndo
chi ra Ndioo chi ra chahnu Jesuu.
Tacan ni na cua coo tu manini
chihin ndo, ta na cua coo vii xaan
anima ndo.

Cuhva iyo ñivi Ndioo

3 Iyo xaan tu ndee ini chi ra Ndioo,
ta cha chaha ra ndihi cuii cha chini
ñuhun yo cha iyo yo nu ñuhun
ñuñivi. Tacan ni cha sacahnu tahan
yo chi ra, vati nacoto vaha yo chi
ra ni nacachi chi yo. Ndehe yo ti
cahnu xaan rai cuu ra, ta taqui
xaan savaha ra iin cuhva inga
cuhva, vati tacan ni nacachi ra chi
yo. 4 Tacan ni sacoto ra chihin yo ti
vaha xaan cha cua savaha ra chihin
yo, ta cahnu xaan ñivi cua savaha
ra chihin yo. Chacan cuu cha cua
coo tahan ndo sava ta cua iyo ra
Ndioo, ta cua cacu ndo nu iyo cha
ndavaha ni nu ñuhun ñuñivi ya. Iyo
ndavaha ni ihya, vati ndacu ñivi
cuhva cuni maan ñi. 5 Chacan cuu
cha cua nanducu xaan ndo yoso
cuhva cua coo ndo. Cua cuinu vaha
ini ndo chi ra Ndioo, ta sa cua
savaha tahan ndo cha vaha. Cua
savaha vaha ndo cha vaha, ta sa
cua nducu tahan ndo cha cua coo
cha chini tuni chi ndo. 6 Cua nducu
vaha ndo cha cua coo cha chini
tuni chi ndo, ta sa cua nducu tahan
ndo cuhva cha cua sanini ndo suvi
ni chi maan ndo. Cua sanini vaha
ndo chi ndo, ta sa cua coo tahan tu
ndee ini chi ndo. Cua coo vaha tu
ndee ini chi ndo, ta sa cua sacahnu
tahan ndo chi ra Ndioo. 7 Cua
sacahnu vaha ndo chi ra Ndioo, ta
sa cua cuni mani ndo chi ñivi tahan
ndo. Cua cuni mani vaha ndo chi
tahan ndo, ta sa cua cuni mani
ndicha ndo chi ndihi ñivi.

8 Tacan ni cua savaha ndo vitin,
ta ta ni cuhva cua savaha ndo iti
nuun. Chacan cuu cha cua cunda
yahvi ndo, ta vaha xaan ca cha
cua coo ndo, vati nacoto vaha ndo
chi ra chahnu Jesucristo. 9 Tu ña

cua savaha ndo cuhva cati yu, ña
ta coto ndo cha vaha, ta ni ña
cutuni ini ndo, vati cha naan ini
ndo cha ni naan cuati savaha ndo
iti chata nu quichi quivi. [10] Yani
xaa, cua nducu vaha ndo cuhva,
vati nini xaan cha cua coto ndo
iin cha ndicha ndicha. Nini xaan
cua coto ndo ti cha ni nacachi
ra chahnu chihin ndo. Tacan
cua savaha ndo, ta ña cua ndoyo
ñuhun ndo. [11] Chacan cuu cha cua
cuhva vaha ra tu ndee ini chihin
ndo, ta cua cuhun vaha xaan ndo
nu cua cundaca ñahan ra chahnu
Jesucristo ndihi ni quivi, ta maan
ra cuu ra sanduvaha anima yo.
[12] Chacan cuu cha ndihi ni quivi
cua sacoto ndico tuqui yoso cuhva
cua coo ndo. Chito vaha ndo yoso
cuhva cua coo ndo, ta cua savaha
ndo ndihi cha ndicha ñaan cha
cuu cha chito ndo. [13] Yuhu saxini
ti cha vaha cuu cha cua cati tuhun
xain chihin ndo, vati tacan ni cua
cuñuhun ini ndo. Cua cati tuhin
chi ndo ndihi ni quivi cha iyo ndito
yu, [14] vati chite ti yatin xaan cua
cuvi yu, vati tacan ni cati cachin ra
chahnu Jesucristo chihin yu.
[15] Cua sanini yu cati tuhin chi
ndo, vati cua queta quivi cua cuvi
yu. Tacan sa cua cuñuhun ini ndo
tuhun cha ni cati tuhun yu ndihi ni
quivi.

Cua ndehe ñivi ti cha cahnu xaan cuu ra Cristo

[16] Cati tuhun cachin ndi chihin
ndo ti iyo xaan tu ndee ini chi ra
chahnu Jesucristo, ta cua quichi
ndico tucu ra, vati ni ndehe tahan
ndi ti cha cahnu xaan rai cuu ra. Ña
cahan ndi cuendu cuhva cahan ñivi
nditi iyo nu ñuhun ñuñivi. [17] Ndehe
ndi ti sacahnu ra Ndioo sutu ra chi
ra nu quichi quivi, ta taqui xaan ra
cha cuu savaha ra Ndioo. Chacoo
xaan tu ndee ini chihin ra, ta cahan
ra Ndioo chi ra iti siqui andivi. Cati
ra chi ra ti sehe ra chihin ra. Cuni
xaan ra chihin ra, ta cusii ini xaan
ra chihin ra, cati ra. [18] Quivi can
chahan tahan ndi chi ra Jesuu siqui
yucu ii can, ta chini ndi tuhun cha
ni cahan ra Ndioo iti siqui.
[19] Chacan cuu cha cha ndicha
ndicha cuu cha cati ra ni cahan
cuenda ra Ndioo tiempu chahnu,
vati cati ra ti cua quichi iin rai
vaha, ta cua tasoho ndo tuhun cha
cahan ra. Tacan, ta sa ni quichi ra
Cristo cuhva ni ndehe ndi. Tuhun ra
cuu sava ta cua iin ñuhun ndichin
cha iyo nu naan, ta cua taa ndo
soho ndo tuhun can nda cua nda
quivi cua quichi ndico tucu ra
Jesucristo, ta cua coo ndo chi ra
icaa ni. [20] Chehe cuu cha cua coto
xihna ndo. Cua coto ndo ti ña cua
cuu cati iin ñivi ñaan cha cuu cha
saxini maan ñi cha cati tuhun tutu
Ndioo, [21] vati ñavi cuhva saxini
maan ñivi cati tuhun ñi nu ni
quichi quivi. Cuhva cati tuhun ra
Tati Ndioo chi ra ni cahan cuenda
ra Ndioo iti chata cuu cha cati
tuhun ra.

Iyo ñivi sandahyu ñahan

(Judas 4-13)

2 Cha ni chacoo ñivi sandahyu
ñahan chi ñivi Israel nu ni
quichi quivi, ta ta ni cuhva cua
cuni sandahyu ñahan ñivi chi maan
ndo. Cua sacuaha xehe ñi tuhun

ndavaha ni. Tu cua tasoho ndo
tuhun cahan ñi, cua ndoyo ñuhun
ndo, vati cua cati ñi ti ña vaha ra
cuu chitoho ndo, ta maan ra cuu
ra sanduvaha anima ndo. Nducu
maan ñi cha cua ndoyo ñuhun yatin
ñi. [2]Tuvi ndo cua cundicu chi ñi, ta
cua savaha ndo ndavaha ni chi ñi.
Cua cati ñivi ti ña vaha iti Ndioo iti
ndicha, vati ndacu ñican ndavaha
ni. [3]Cua yaha cuhva cha cua cuni
ñi coo cha vaha chi ñi. Chacan cuu
cha cua sandahyu ñahan ñi chi ndo.
Cua cahan vata ñi, vati cua cuni ñi
xuhun ndo, soco cha iyo vaha cha
cua cutuni ñi. Ña cua nducuee ca,
vati yatin cua ndoyo ñuhun ñi.
[4]Ña ni tindee ra Ndioo chi
tatun Ndioo cha ni savaha cuati
tiempu chahnu, soco ni tava ndaa
ra chi run iti andaya. Tican nu
naan iyo run nda cua nda quivi
cua cutuni run. [5]Ña ni tindee ra
Ndioo chi ñivi ni chacoo tiempu
chahnu, soco sacacu ra chi ra Noé,
vati cati tuhun ra cha na cua coo
vaha ndicha ñivi chi ra Ndioo, ta
sacacu tahan ra Ndioo chi ñivi ra.
Una ñivi cuu ñi sacacu ra quivi
ni chacoo tu ndoho chi nduta nu
ndoyo ñuhun ñivi ña chinu ini chi
ra Ndioo. [6]Iti chata tachi tuni ra
Ndioo chi ñivi iyo ñuun Sodoma
chi ñivi ñuun Gomorra. Chacan
cuu cha ndoyo ñuhun ñuun can, ta
cayu cuii chi, vati chacan ni cua
coto ñivi ña sacahnu chi ra nu
cuahan quivi. [7]Sacacu ra Ndioo
chi ra Lot. Rai vaha ndicha cuu
ra Lot can, ta ndahvi xaan cuni ra
Lot ndehe ra yoso cuhva iyo ñivi
can, vati cahnu xaan ndavaha ni
savaha ñi. [8]Ndehe ra vaha can
ndihi ndavaha ni savaha ñi, ta chini
ra ndihi ndavaha ni cahan ñi, vati
icaa ni chacoo ra chi ñi, ta ndihi ni
quivi ndehe ra tu ndoho, vati mani
ndavaha ni savaha ñi. [9]Chacan cuu
cha chito ra Ndioo yoso cuhva cua
tindee ra chi ñivi ra nuun iyo ñi chi
tu ndoho, ta ña cua ndoyo ñuhun
ñi. Chito tahan ra yoso cuhva cua
savaha ra chi ñivi ña chinu ini chi
ra, vati cua ndehe run tu ndoho nda
cua nda cua queta quivi cua tachi
tuni ra chi run.
[10]Cua cutuni ndicha run cha ni
chacoo ndavaha ni chi ñi ñahan
inga chiyo, ta cua cutuni tahan run
cati ti ña vaha ra chahnu Jesucristo.
Ña yuhvi rucan, ta ndacu run
cuhva cuni maan run. Ña tichaha
run cahan run ndavaha ni cuenda
ñivi cahnu. [11]Iyo xaan ca tu ndee
ini chi ra tatun Ndioo, ta iyo ca
ndatu chi ra tatun ra, soco ña tuhva
ra tatun Ndioo cahan ra ndavaha ni
cuenda run iti nuun ra chahnu.
[12]Ta rucan cua ndoyo ñuhun run.
Iyo run cuhva iyo ri quiti cuhu, ta
ñahni cha chini tuni iyo chi run,
ta ndacu run cuhva cuni run. Cha
iyo run, ta cua tiin ñivi chi run, ta
cua cahni ñi chi run, vati cua cati
ñi ti ña vaha cha ña nituni ini run.
[13]Cua savaha tahan ñivi ndavaha ni
chi run cuhva savaha run ndavaha
ni chi ñivi. Saxini run ti cusii ini
run cha ndacu run ndavaha ni
chinucahni. Cua coo tu ca nuun chi
ndo, vati cusii ini run savaha run
ndavaha ni, ta icaa ni chachi ndo
chi run.
[14]Nanducu xaan run chi ñi ñahan
cha cua coo run ndavaha ni chi
ñi inga chiyo. Nanducu run ñaan

cuati cua savaha run, ta nanducu
run cuhva cha cua sandoyo ñuhun
run chi ñivi saxini suhva. Chito
run ñaan cua savaha run, vati cuni
xaan run ñaan cha iyo chi ñivi.
Chi rucan cua tachi tuni ndicha
ra Ndioo. 15 Cha ni ndoyo ñuhun
run, vati ña tasoho run tuhun
cuiti vaha. Ndacu run cuhva ni
savaha ra Balaam sehe ra Beor iti
chata tiempu chahnu. Ni savaha ra
ndavaha ni, vati cuni tahan ra coo
xuhun chi ra, 16 soco nduxaan buru
ra chi ra, vati savaha ra ndavaha
ni. Ña cuu cahan ri sana yo, soco
nducahan ri buru can cuhva cahan
ñivi. Tacan ni chasi ri cha ndacu
racan, vati sana xaan ndacu ra.
17 Rucan cuu sava ta cua iin soco
nduta, ta ñahni nduta too, ta sava
ta cua iin vico savi cha sacuhun
tati cuu run, vati ñahni yavi ndaa
run. Cha iyo vaha nu naan nu cua
cuhun run. 18 Rai xaan cahan run,
soco ñahni yavi ndaa run. Tacan
ni sacatu run chi ñivi, vati cati run
ti ñahni tuhun cha cua coo ra rai
ndavaha ni chi ñi ñahan inga chiyo.
Cati run ti cha cua cuu savaha ñivi
cuhva cuni maan ñi, ta sa vitin
cha cundee quee ndaa ñi nu iyo
ñivi chi cha ndavaha ni. 19 Cati run
ti tacan cua coo ñi nu nuna, soco
ña ta cundee saña run ndavaha ni.
Cha ni ndoyo ñuhun ndicha anima
run. Tacan cati yu, vati satiñu
ñivi cuenda ra ndaca ñahan chi ñi.
20 Tu cua cundee saña yo ndavaha
ni ndacu ñivi ñuñivi, vati nacoto
vaha yo chi ra chahnu Jesucristo ra
sanduvaha anima yo, tu cua ndoyo
ñuhun ndico yo, tu cua savaha
ndico tucu yo ndavaha ni, ndahvi
xaan ca cua coo yo. Ndahvi ni
chacoo yo xihna cuii, soco ndahvi
ca cua coo yo, tu cua savaha ndico
yo tacan. 21 Vaha xaan ca cha ña
chito yo yoso cuhva cha iyo iti vaha,
vati ña vaha tu cha chito yo, ta
saña ndico yo tuhun Ndioo cha cati
tuhun ra chihin yo. 22 Cha ni tahan
rucan cuhva cati iin tuhun ndicha,
vati cati chi ti vachi ndico ri ina
suvi nu nducha ri, cati chi, ta inga
tuhun cati ti vasi ndoo caa ri quini,
soco cua cava ndico ri tichi ndahyu,
cati chi.

Cua quichi ndico tucu ra chahnu

3 Yani xaa, chehe cuu uvi tutu
cha ni tai chihin ndo. Chi
nduvi tahan chi cati tuhin ti cua
saxini vaha ndo. 2 Chacan cuu cha
cua cuñuhun ini ndo tuhun cha
cahan ra cha vaha ni cahan cuenda
ra Ndioo nu quichi quivi. Cua
cuñuhun tahan ini ndo tuhun cha
cati ra chahnu Jesucristo ti cua cati
tuhun ra cuu tatun ra chi ndo.
3 Cua coto xihna ndo ti cua coo
ñivi nu cua ndihi quivi ya, ta cua
cahan cateni xaan ñi cuenda ra
Ndioo, ta cua savaha ñi cuhva cuni
maan ñi. 4 Cua cati ñi ti ña cua
quichi ndico maan ra Cristo cuhva
ni cati ra, vati ni quetuvi ñuhun
ñuñivi, soco ta ni cuhva cha ni
ndoo chi nda cua nda vitin. Cha
ni chihi ñivi chahnu ta ñi, ta taxin
caa. 5 Tacan cua cati ñi, vati ña cua
cuni ñi coto ñi ti tiempu chahnu
xaan cha cahan ni ra Ndioo, ta tuvi
iti siqui andivi, ta sa cahan ndico
tucu ra, ta tuvi tahan ñuhun ñuñivi.
Quee ñuhun ñuñivi ya tichi nduta,
ta mahñu nduta caa chi. 6 Suvi

ni chi nduta ndoyo ñuhun ndico
ñuhun ñuñivi, vati chasi ndico tucu
nduta nuun chi. 7 Ta ni cuhva cahan
ra Ndioo, ta ndunahan ñuhun
ñuñivi chi andivi cha iyo vitin, soco
cua queta quivi cha cua cayu chi.
Chacan cua coo quivi cua cutuni
ñivi ña cuni chi ra Ndioo, ta cua
ndoyo ñuhun cuii ñi.
8 Yani xaa, ña cua naan ini ndo ti
cua quichi ndico ra Cristo, vati iin
quivi cuu sava ta cua iin mil cuiya
cha cuenda ra chahnu, ta iin mil
cuiya cuu sava ta cua iin tuhun ni
quivi. 9 Ña naan ini ra chahnu cha
ni cati ra cuhva saxini ñivi. Ñavi
tacan cuu chi, soco ti cundee ini
ra chi ndo, vati ña cuni ra cha cua
ndoyo ñuhun ni iin ñivi, soco cuni
ra ti cua saña ihni ndihi ñivi cuati
ndacu ñi.
10 Cua queta quivi cua quichi ra
chahnu, ta cua quichi ra cuhva
quichi ñasuhu, [vati ña chito yo
ñaan hora cua quichi ra]. Quivi can
nihin xaan cua catin, ta cua naan
iti siqui andivi. Cua cayu ri nicandi,
ta cua cayu ri yoo, ta cua cayu ri
tiñu, ta cua ndoyo ñuhun ri. Cua
cayu ñuhun ñuñivi ya, ta cua cayu
ndihi cha iyo.
11 Iyo cha cua coo ii yo, ta iyo cha
cua cuni ndicha yo chi ra Ndioo,
vati cua ndoyo ñuhun ndihi cuii
cha iyo. 12 Cua cuatu vaha yo chi
ra, vati tu tacan ni cua savaha yo,
yatin xaan cua queta quivi cua
quichi ra Ndioo. Quivi can cua
cayu iti siqui andivi, ta cua ndoyo
ñuhun cuii chi. Cua cayu tahan
ri nicandi, ta cua cayu ri yoo, ta
cua cayu ri tiñu, ta cua naan cuii
maan ri. 13 Ndatu vaha yo, vati cua
coo andivi chaa, ta cua coo tahan
ñuhun ñuñivi chaa cuhva cati ra
Ndioo, ta ña cua savaha ca ñivi
cuati tican.
14 Yani xaa, na cua nanducu xaan
ndo cuhva cha cua coo vaha ndo
chi ra Ndioo, ta ña cua coo cuati
chi ndo quivi cua quichi ndico ra.
Cua coo vii ndo chi ra, vati chito
ndo ñaan cha cuu cha cua coo nu
ñuhun ñuñivi ya. 15 Cua coto ndo
ti cundee xaan ini ra chahnu, vati
cuni ra cha cua cundee cacu ndo.
Tacan ni taa tahan ra yani yo Paulu
chi ndo cuhva chaha ra Ndioo
cha chini tuni chi ra. 16 Chacan ni
chaha ra Paulu cuenda nu ndihi
tutu cha ni taa ra. Ndicha ti iyo
tuhun ni taa ra cha ña cutuni vaha
ini yo, ta tuhun can sandico coo
ñivi tondo chi ñivi ña nituni ini. Ta
ni cuhva sandico coo tahan ñivi
inga tuhun Ndioo, soco chacan cuu
cha cua ndoyo ñuhun tahan ñi.
17 Ndioho yani xaa, cua saha ndo
cuenda, vati chito ndo ñaan cha
cuu cha cua coo iti nuun. Cua saha
ndo cuenda, coto cua naan cha
chini tuni chi ndo, ta cua sandahyu
ñahan ñivi ndavaha ni chihin ndo,
ta cua ndoyo ñuhun tahan ndo.
18 Na cua coo ca tu manini chi ndo,
ta na cua nacoto vaha ca ndo chi
ra chahnu Jesucristo ra sacacu chi
yo. Na cua sacahnu xaan ndihi ñivi
chi ra vitin, ta ta ni cuhva na cua
sacahnu ñi chi ra ndihi ni quivi
ndihi ni tiempu. Na cua cuu chi
tacan ni.

TUTU XIHNA CUII CHA NI TAA RA CHAHNU JUAAN

Tuhun cha cua coo ndito ñivi Ndioo chi ra Ndioo

1 Yuhu ra Juaan chaha cuenda
chihin ndo yoso cuhva iyo iin
ra cati tuhun cha cua coo ndito ñivi
chi ra Ndioo. Suvi ra cuu ra iyo, ta
ni tuvi ndihi cuii cha iyo. Cha ni
chini soho ndi tuhun cahan ra, ta
ndehe ndicha ndi chihin ra. Ndehe
vaha xaan ndi yoso cuhva iyo ra, ta
nacoto vaha ndi chihin ra. [2]Ndehe
ndi ti cha quichi ra ihya nu ñuhun
ñuñivi ya, ta chaha ra cha cua coo
ndito ñivi chi ra. Ndehe ndicha ndi
chi ra, ta chaha ndi cuenda yoso
cuhva iyo ra. Chacan cuu cha cati
tuhun yu chihin ndo yoso cuhva
cua coo ndito ñivi chi ra Ndioo
ndihi ni quivi ndihi ni tiempu. Ni
chacoo tahan ra chi sutu ra, soco
ni quichi ra ihya nu ñuhun ñuñivi
ya, ta ndehe tahan ndi chi ra. [3]Cha
ni ndehe ndi cati tuhun yu chihin
ndo, ta cati tuhun tahin cha ni
chini soho ndi. Chacan cuu cha cua
coo inuun ndo chihin ndi, ta cua
coo inuun tahan yo chihin ra sutu
yo chi ra Jesucristo sehe ra. [4]Ndihi
tuhun ya tai chihin ndo, vati cuni
yu cha na cua cusii ini ndicha ndo.

Maan ra Ndioo cuu sava ta cua ñuhun ndichin

[5]Chini soho ndi tuhun cati tuhun
ra Jesuu, ta cati tuhun main tuhun
can chihin ndo. Cati ra ti maan ra
Ndioo cuu sava ta cua iin ñuhun
ndichin, vati mani cha vaha ndacu
ra. Ñahni cha naan nu iyo ra, vati
ña tuhva ra savaha ra ndavaha
ni. [6]Tu cua cati yo ti iyo inuun yo
chihin ra, ta ndacu yo ndavaha ni,
cua sandahyu ñahan yo. Ña ndicha
yo cha cua cahan yo, ta ña vaha
cha cua savaha yo. [7]Tu cua savaha
yo cha vaha cuhva ndacu ra Ndioo,
cua coo inuun yo chi ñivi tahan yo.
Tacan ni cua sanaan ra Jesuu sehe
Ndioo cuati ni savaha yo, vati ni
chihi ra nu cruu.

[8]Tu cua cati yo ti ñahni cuati
ndacu yo, cua sandahyu ñahan yo
suvi ni chi maan yo, ta ña ndicha
yo cha cua cahan yo. [9]Tu cua
savaha ca yo cuati, na cua cahan
ndahvi yo chi ra Ndioo ti ña vaha
yo savaha ndico tucu yo cuati.
Chacan cuu cha cua sanaan ra cuati
can, ta cua sanduvaha ra anima yo,
ta ña cua savaha ca yo ndavaha ni,
vati rai ndicha cuu ra, ta rai cuiti

vaha cuu ra. [10]Tu cua cati yo ti
ñahni cuati savaha yo, cua savaha
yo sava ta cua iin cha sandahyu
ñahan ra Ndioo. Tu tacan ni cua
savaha yo, ña cua savaha yo cuhva
cati tuhun maan ra.

Tindee ra chahnu Jesuu chi ñivi ra iti nuun ra Ndioo

2 Ndioho sehu, ndihi tuhun ya
tai chihin ndo, vati cuni yu
cha ña cua savaha ca ndo cuati. Tu
cua queta hora cua savaha ndico
tucu yo cuati, iyo ra cua tindee
chihin yo iti nuun ra sutu yo.
Jesucristo cuu ra, ta rai cuiti vaha
cuu ra. [2]Sanaan ra cuati savaha yo,
vati ni chihi ra iti nu cruu, ta cuni
ra sanaan tahan ra cuati ndacu
ndihi ñivi ñuñivi cuhva ni sanaan
ra cuati ni savaha maan yo.
[3]Tu cua sacuinu yo cuhva cati
tuhun ra chihin yo, cua coto yo ti
nacoto vaha yo chihin ra. [4]Tu cua
cati yo ti nacoto yo chi ra Ndioo,
ta ña cua sacuinu yo cuhva cati
ra, cua sandahyu ñahan yo, ta ña
ndicha yo cha cua cahan yo. [5]Tu
cua sacuinu yo cuhva cati tuhun ra
Ndioo, cua coo mani ndicha yo chi
ra. Chacan cuu cha chito yo ti iyo
ra Ndioo chihin yo. [6]Tu cua cati yo
ti iyo tahan ra chihin yo, nini xaan
cha cua savaha yo cuhva ni savaha
maan ra Jesuu.

Tuhun chaa cha cati tuhun ra Ndioo

[7]Ndioho yani xaa, ñavi tuhun
chaa tai chihin ndo. Tuhun chahnu
cuu chi, ta chini soho ndo tuhun
chahnu ya quivi quechaha chinu ini
ndo chi ra Jesuu xihna cuii. [8]Tuhun
chaa cuu ndico tucu cha ni tai
chihin ndo ihya, vati savaha ndicha
ra Jesucristo cuhva cati tuhun
can, ta ndacu tahan ndo cuhva
ni savaha maan ra, vati cha cua
naan ndavaha ni cha ndacu ñivi,
ta ndehe yo cha iyo ñivi quechaha
ndacu ñi cha vaha ndicha.
[9]Tu cua cati yo ti mani cha vaha
ndacu yo, ta cuxaan ini yo chi ñivi
tahan yo, ni ndacu yo ndavaha ni nda
cua nda vitin. [10]Tu cua cuni mani yo
chi tahan yo, cua savaha yo cha vaha,
ta tacan ni ña cua sandoyo ñuhun yo
chi tahan yo. [11]Tu cua cuxaan ini yo
chi tahan yo, cua savaha yo ndavaha
ni, ta tacan ni ña saña yo ndavaha ni
savaha yo. Tacan cuu, ta ña cua coto
yo ñaan cha cua savaha yo, vati cua
naan cha chini tuni chi yo cuenda ra
Ndioo, ta cua savaha yo ndavaha ni.
[12]Ndioho ñivi cuati, tai tutu ya
chihin ndo, vati cha naan cuati ni
savaha ndo, vati iyo tu ndee ini chi
ra Jesucristo. [13]Ndioho ñivi chahnu,
taa tahin tutu ya chihin ndo, vati
cha nacoto ndo chi ra Jesucristo ra
iyo nda ni xihna cuii. Ndioho ñivi
tivaa, taa tahin tutu ya chihin ndo,
vati cha ni cundee tava ndaa ndo
chi run cuihna.
Ndioho ñivi cuati, taa tahin tutu
ya chihin ndo, vati cha nacoto ndo
chihin ra cuu sutu yo. [14]Ndioho ñivi
chahnu, cha ni taa tahin tutu ya
chihin ndo, vati nacoto ndo chihin
ra iyo nda ni xihna cuii. Ndioho
ñivi tivaa, cha ni taa tahin tutu ya
chihin ndo, vati cha iyo tu ndee
ini chihin ndo, ta ndacu ndo cuhva
cati tuhun Ndioo, ta ni cundee tava
ndaa ndo chihin run cuihna.
[15]Ña cua savaha ca ndo ndavaha
ni cuhva ndacu ñivi ñuñivi, ta ni

ña cua saxini ca ndo ndavaha ni
cha iyo nu ñuhun ñuñivi. Tu cua
cuni savaha yo ndavaha ni cuhva
cha ndacu ñivi ñuñivi, ña cua cuni
ndicha yo chi ra cuu sutu yo. [16]Ña
savaha ra sutu yo ndavaha ni cha
iyo nu ñuhun ñuñivi, soco ñivi
ñuñivi savaha chi chi. Ndavaha ni
can ndacu ñivi, vati ndacu ñi cuhva
cuni maan ñi, ta cuni ñi savaha
ñi ndihi ndavaha ni ndehe ñi. Rai
xaan cuni ñi, vati iyo ndatiñu ñi.
[17]Cua naan ñuhun ñuñivi, ta ña cua
nanihin ca ñivi cha cuni ñi. Tu cua
savaha yo cuhva cuni ra Ndioo, cua
coo ndito yo chi ra ndihi ni quivi
ndihi ni tiempu.

Iyo ñivi cahan cha ndicha, ta iyo ñivi sandahyu ñahan

[18]Ndioho sehu, cua yaha quivi ya,
ta cua coo chi cuhva cha chini soho
ndo. Cua coo iin rai, ta cua cati ra ti
Cristo cuu ra, soco cua cani tahan ra
chi ra Cristo. Vitin cha iyo xaan ñivi,
ta cuni cani tahan ñi chi ra Cristo.
Chacan cuu cha chito ndo ti cua
yaha quivi ya, ta cua quichi ndico
maan ra. [19]Iin cahnu ni chacoo ñivi
can chihin yo, soco cha quee siin ñi,
vati ña ndicha ñi. Tu ini ñivi cuu yo
chihin ñi, icaa ni cua ndoo ñi chihin
yo, soco quee ndaa ñi, vati cua ndehe
ndihi ñivi ti ña cuni ñican chi ra
Ndioo cuhva cuni maan yo chihin ra.
[20]Tachi ra Jesuu ii chi ra Tati
Ndioo. Chacan cuu cha iyo ra Tati
Ndioo chihin ndo, ta ndihi ndo
chito cha ndicha. [21]Tai tutu ya
chihin ndo, vati cha chito ndo cha
ndicha, ta ñavi ti cumani coto ndo
cha ndicha. Chito tahan ndo ti ña
ndicha ñivi sandahyu ñahan.
[22]Tu cua cati ñivi ti ñavi ra Jesuu
cuu ra Cristo, vati ñavi Ndioo tachi
chi ra, cuaha xaan cua sandahyu
ñahan ñi. Tu tacan ni cua cati ñivi
cuenda ra Jesuu, ñivi cuxaan ini
chi ra cuu ñi. Cati ñi ti ñavi sutu
yo cuu ra Ndioo, ta cati tahan ñi ti
ñavi sehe ra chi ra Jesuu. [23]Tu cua
cati ñivi ti ñavi sehe Ndioo cuu ra
Jesuu, ña cua coo ra Ndioo sutu
yo chi ñi. Tu cua cati ñivi ti sehe
Ndioo cuu ra Jesuu, cua coo tahan
ñi chi ra Ndioo sutu yo.
[24]Na cua cuinu vaha ini ndo
tuhun Ndioo cha ni tasoho ndo
xihna cuii. Tu cua cuinu ini ndo
tuhun Ndioo, cua coo ra sehe Ndioo
chihin ndo, ta cua coo tahan sutu
ra chihin ndo. [25]Cati tuhun ndicha
ra Jesuu chihin yo ti cua cuu coo
ndito yo chi ra Ndioo ndihi ni quivi.
[26]Tai tutu ya chihin ndo, ta chahi
cuenda chihin ndo yoso cuhva cua
cuni ñivi sandahyu ñahan ñi chihin
ndo. [27]Cha tachi ra Jesuu chi ra
Tati Ndioo chihin ndo, ta ni vii iyo
ra chihin ndo. Chacan cuu cha ña
chini ñuhun ndo cha cua sacuaha
ñivi chihin ndo. Na cua cuinu vaha
ini ndo chihin ra, vati cua sanahan
maan ra Tati Ndioo ndihi cha vaha
cha cua saxini ndo. Sanahan ra Tati
Ndioo cha ndicha, vati ña vata ra.
Cua coo vaha ndo chi ra Jesuu cuhva
sanahan ra Tati Ndioo chihin ndo.
[28]Ndioho sehu, vitin na cua coo
vaha ndo chihin ra Jesuu. Chacan
cuu cha ña cua cuyuhvi ndo, ta ni
ña cua nducahan nuun ndo ndehe
ndo chi ra quivi cua quichi ndico ra.
[29]Chito ndo ti ndihi ñivi iyo cuiti
vaha chi ra Ndioo cuu ñivi maan ra,
vati iyo cuiti vaha ra.

Sehe Ndioo cuu ñivi ra Ndioo

3 Na cua saxini vaha ndo ti
cuaha xaan cha ni cuni mani
ra Ndioo sutu yo chihin yo. Chacan
cuu cha cati ra ti sehe ra chihin yo,
ta sehe ndicha ra cuu yo. Chacan
cuu cha ña cua coto ñivi ñuñivi
yoso cuhva iyo maan yo, vati ña
ni chito ñi yoso cuhva iyo maan ra
Ndioo. [2] Yani xaa, vitin ndicha sehe
Ndioo cuu yo, soco ña ta coto yo
yoso cuhva cua coo yo nu cuahan
quivi. Chito yo ti cua ndehe yo
chi ra Jesuu, ta cua cuu yo sava
ta cua maan ra, vati cua ndehe yo
ñaan cuhva iyo ra. [3] Tacan ni cuni
yo. Chacan cuu cha cuni yo na cua
ndundoo vaha anima yo, vati ndoo
ndoo iyo anima maan ra.
[4] Tu cua savaha yo cuati, ña cua
savaha yo cuhva cati ra Ndioo, vati
ñavi cuhva cati ra Ndioo cuu cuati
ndacu ñivi. [5] Chito ndo ti quichi
ra Jesuu ihya nu ñuhun ñuñivi ya,
vati cuni sanaan ra cuati ndacu
ñivi, ta ñahni cuati ni savaha maan
ra. [6] Tu cua coo inuun yo chihin
ra, ña cua savaha ca yo cuati. Tu
cua savaha ca yo cuati, ña ta coto
yo yoso cuhva iyo ra Jesuu, ta
ni ña ta nacoto ndicha yo chihin
ra. [7] Ndioho sehu, ña cua cuhva
ndo cha cua sandahyu ñahan ñivi
chihin ndo. Tu cua savaha yo cuhva
cati ra Ndioo, cua coo cuiti vaha yo
chi ra cuhva ni iyo cuiti vaha maan
ra Jesuu. [8] Tu cua savaha yo cuati,
ñivi run cuihna cua cuu yo, vati
cha ni savaha run cuati nda ni quivi
xihna cuii cha ña ta quetuvi ñuhun
ñuñivi. Chacan cuu cha ni quichi ra
sehe Ndioo ihya nu ñuhun ñuñivi
ya, vati cuni ra sanaan ra cha ni
savaha run cuihna.
[9] Ña tuhva ca yo savaha yo cuati,
vati ñivi Ndioo cuu yo, ta tindee
ra chihin yo. Ña cuu ca savaha
yo cuati, vati ñivi Ndioo cuu yo.
[10] Chacan cuu cha chito yo ndaa
ñivi cuu ñivi Ndioo, ta chito tahan
yo ndaa ñivi cuu ñivi run cuihna.
Tu ña cuiti vaha ñivi cuu ñi, tu ña
cuni mani ñi chi ñivi tahan ñi, ñavi
ñivi Ndioo cuu ñi.

Na cua cuni mani ñivi Ndioo chi ñivi tahan ñi

[11] Cha chini tuhun ndo quivi cha
quechaha chinu ini ndo xihna cuii
ti nini xaan cha cua cuni mani
yo chi ñivi tahan yo. [12] Na ña cua
savaha yo cuhva ni savaha ra Caín.
Cha ni chahni ra yani ra, vati ñivi
run cuihna cuu ra. Chahni ra chi ra,
vati mani cha ndavaha ni savaha ra,
ta mani cha vaha ni savaha yani ra.
[13] Tu xaan cuni ñivi ndehe ñi
chihin ndo, ña cua nduiyo ndo, yani
xaa. [14] Cha chito yo ti ña cua ndoyo
ñuhun yo cuenda ra Ndioo, soco cua
coo ndito yo chi ra. Chacan ni chito
yo, vati cuni mani yo chi tahan yo.
Tu ña cua cuni mani yo chi tahan
yo, cua ndoyo ñuhun yo cuenda ra
Ndioo. [15] Tu cua cuxaan ini yo chi
tahan yo, cua cati ra Ndioo ti cuu
yo sava ta cua ñivi chahni chi tahan
ñi. Chito maan ndo ti tu cua cahni
ñivi chi tahan ñi, ña cua cuu coo
ndito ñi chi ra Ndioo. [16] Cha chito
yo ti cuni mani ra Jesucristo chihin
yo, vati ni chihi ra cuenda maan yo.
Chacan cuu cha iyo cha cua tindee
yo chi tahan yo. Ñahni tuhun tu
cua tindee yo chi ñivi tahan yo, ta

tacan ni cua cuvi yo cuenda ñi. 17 Tu
cua coo vaha yo, ta cua ndehe yo
cha cumani chi tahan yo, ta ña cua
cundahvi ini yo chihin ñi, ña cua
cuu cuni ndicha yo chi ra Ndioo.
18 Ndioho sehu, ñahni yavi ndaa
tu cua cati yo ti cuni mani yo chi
tahan yo, ta ña cua tindee yo chi
ñi. Na cua tindee tahan yo chi ñi.
Tacan ni cua coto ñivi tahan yo ti
cuni mani ndicha yo chi ñi.

Ña yuhvi ñivi Ndioo cuenda ra Ndioo

19 Tu tacan ni cua cuni mani yo
chi tahan yo, cua coto yo ti ndicha
ñivi Ndioo cuu yo. Chacan cuu cha
ña cua saxini xaan yo cuenda ra.
20 Tu cua saxini yo chi anima yo ti
ña vaha yo, cua coto vaha xaan ca
ra Ndioo yoso cuhva iyo yo, vati
chito maan ra ndihi cuii cha saxini
yo. 21 Yani xaa, tu cua coto yo chi
anima yo ti cha iyo vaha yo, ña cua
cuyuhvi yo cha cua yaha yo iti nuun
ra Ndioo. 22 Cua cuhva maan ra ñaan
cha cuu cha cua ndaca yo chihin
ra, vati sacuinu yo ndihi tuhun cha
cati tuhun ra, ta ndacu yo ndihi cha
cuni maan ra. 23 Cha cati tuhun ra
chihin yo ti na cua cuinu ini yo chi
ra Jesucristo sehe ra, ta na cua cuni
mani yo chi ñivi tahan yo cuhva ni
cati tuhun ra. 24 Tu cua sacuinu yo
cuhva cati tuhun ra Ndioo, cua coo
ra chihin yo, ta cua coo tahan yo
chihin ra icaa ni. Chito yo ti cha iyo
ra chihin yo, vati tachi ra chi ra Tati
Ndioo chihin yo.

Iyo ñivi cahan tuhun Ndioo, ta iyo ñivi cuni cuati chi ra Jesuu

4 Yani xaa, ña cua cuinu ini ndo
ndihi cha cua cati ñivi chihin
ndo. Na cua saha vaha xihna ndo
cuenda a ndicha tuhun Ndioo cati
ñi. Tacan ni cua savaha ndo, vati
tuvi xaan ñivi iyo nu ñuhun ñuñivi
ya, ta cati ñi ti tuhun Ndioo cati
ñi, ta ña ndicha ñi. 2 Cua coto maan
ndo tu iyo ra Tati Ndioo chi ñivi,
vati ñivi Ndioo cuu ndihi ñivi cati
ti cha ni cacu tahan ra Jesucristo
ihya nu ñuhun ñuñivi ya. 3 Tu ña
cua cati ñivi ti cha ni chacoo tahan
ra Jesuu ihya nu ñuhun ñuñivi
ya, ñavi ñivi Ndioo cuu ñi. Ñican
cuu ñivi cuxaan ini chi ra Jesuu,
vati cha chito ndo ti cua coo ñi, ta
vitin cha ni iyo ñi ihya nu ñuhun
ñuñivi ya. 4 Ndioho sehu, ñivi Ndioo
cuu ndioho, ta cha ni cundee tava
ndaa ndo chi ñivi cuni cuati chi ra
Jesuu. Cundee tava ndaa ndo chi
ñi, vati nihin xaan ca ra Ndioo ra
iyo chi maan ndo, ta ñavi ca sa run
cuihna cha iyo chi maan ñivi ndacu
ndavaha ni. 5 Ñivi run cuihna cuu
ñi. Chacan cuu cha cahan ñi tuhun
ndavaha ni cha iyo ñuhun ñuñivi,
ta tasoho ñivi ndacu ndavaha ni
can tuhun cahan ñi. 6 Ñivi Ndioo
cuu maan yo. Tu cua nacoto ñivi
chi ra Ndioo, cua tasoho ñi tuhun
cahan yo. Tu ña cua nacoto ñi chi
ra Ndioo, ña cua tasoho ñi cha
cahan yo. Tacan ni chito yo ndaa
ñivi cuu ñivi cahan cha ndicha, ta
chito tahan yo ndaa ñivi cuu ñivi
sandahyu ñahan.

Sanahan ra Ndioo yoso cuhva cua cuni mani ñivi ra chi ñivi tahan ñi

7 Ndioho yani xaa, na cua cuni
mani yo chi ñivi tahan yo, vati
cha sanahan maan ra Ndioo yoso
cuhva cua cuni mani yo chi tahan

yo. Tu cua cuni mani ñivi chi
tahan ñi, ñivi Ndioo cua cuu ñi, ta
cua nacoto vaha ñi chi ra. [8]Tu ña
cua cuni mani ñi chi tahan ñi, ña
cua nacoto ñi chi ra Ndioo, vati
sanahan ra yoso cuhva cua cuni
mani ñivi chi tahan ñi. [9]Cha chito
yo ti cuni mani ra Ndioo chi ndihi
ñivi, vati tava tiñu ra chi sehe
ra. Iin tuhun ni maan ra cuu sehe
Ndioo, ta quichi ra ihya nu ñuhun
ñuñivi ya, vati cua cuhva maan
ra cha cua coo ndito yo chihin ra.
[10]Cuni mani ra Ndioo chi ndihi ñivi.
Ñavi cha cuni mani yo chihin ra,
soco cuni mani ra chihin yo, ta tava
tiñu ra chi sehe ra. Chacan cuu cha
ni chihi ra, vati tacan ni sanaan ra
cuati savaha yo.
[11]Ndioho yani xaa, nini xaan cha
cua cuni mani yo chi ñivi tahan yo,
vati cuaha xaan cuni mani ra Ndioo
chihin yo. [12]Ña ta ndehe ñivi chi
ra Ndioo. Tu cua cuni mani yo chi
tahan yo, cua coo ra Ndioo chihin
yo, ta cua cuni mani ndicha yo
chi tahan yo cuhva cuni ra Ndioo.
[13]Cha chito yo ti iyo yo chi maan
ra, ta iyo tahan ra chi maan yo, vati
tachi ra chi ra Tati Ndioo chihin yo.
[14]Cha ndehe ndi cha tachi ra sutu
yo chi sehe ra ihya nu ñuhun ñuñivi
ya, vati cua sanduvaha ra anima
ñivi, ta tacan ni cati tuhun tahan
ndi. [15]Tu cua cati ñivi ti sehe Ndioo
cuu ra Jesuu, cua coo ra Ndioo
chihin ñi, ta cua coo tahan ñi chi ra
Ndioo.
[16]Chinu ini yo ti cha cuni mani
ra Ndioo chihin yo. Chacan ni
chito yo ti cuni mani ra chi ndihi
ñivi. Tu cua cuni mani ñivi chi ra
Ndioo, cua coo ñi chihin ra, ta cua
coo tahan ra chihin ñi. [17]Vaha xaan
cuni mani yo chi ra Ndioo. Chacan
cuu cha ña cua cuyuhvi yo quivi
cua tachi tuni ra Ndioo chi ñivi,
vati cha ndacu yo cha vaha ihya nu
ñuhun ñuñivi cuhva ndacu maan
ra cha vaha. [18]Tu cua cuni mani
yo chi ra Ndioo, ña cua cuyuhvi yo
cha cua cutuni ñivi. Tu cua cuni
mani ndicha yo chi ra Ndioo, ña
cua cuu cuyuhvi yo, vati cua cutuni
ñivi yuhvi. Tu cua cuyuhvi yo, ña
ta cuni mani yo chi ra Ndioo.
[19]Cuni mani yo chi ra Ndioo,
vati nda xihna ca cuni mani ra chi
maan yo. [20]Tu cua cati yo ti cuni
mani xaan yo chi ra Ndioo, ta ña
cua cuni mani yo chi ñivi tahan
yo, vata xaan yo cua cuu. Tu ña cua
cuni mani yo chi tahan yo, ta cha
ni ndehe yo chi ñi, ña cua cuu cuni
mani yo chi ra Ndioo, vati ña ta
ndehe yo chi ra Ndioo. [21]Cha cati
tuhun maan ra chihin yo ti na cua
cuni mani yo chi ñivi tahan yo, vati
cha ni cuni mani yo chi maan ra.

Cha tava ndaa ñivi Ndioo ndavaha ni cha iyo nu ñuhun ñuñivi ya

5 Ñivi Ndioo cuu yo, vati chinu
ini yo ti cha ni tava tiñu ra
Ndioo chi ra Jesuu. Chacan cuu
cha Cristo cuu ra Jesuu. Cuni
mani yo chi ndihi ñivi tahan yo,
vati cuni mani yo chihin ra Ndioo
sutu yo, ta sehe ra cuu tahan ñi.
[2]Chito yo ti cuni mani yo chi ñivi
Ndioo, vati cuni mani yo chi maan
ra, ta sacuinu yo cuhva cati tuhun
ra. [3]Tacan ni cuni mani yo chi ra.
Chacan cuu cha sacuinu yo cha cati
tuhun ra Ndioo. Ñahni tu ndoho
cua sacuinu yo cuhva cati tuhun

maan ra, [4]vati cua tava ndaa ndihi
yo cuu ñivi Ndioo chi cha ndavaha
ni cha iyo nu ñuhun ñuñivi ya. Cha
tava ndaa yo ndihi cha ndavaha ni
can, vati chinu ini yo chi ra Ndioo.
[5]Suvi ñivi chinu ini ti ra Jesuu cuu
sehe Ndioo—suvi ñi cuu ñi cua
cundee tava ndaa cha ndavaha ni
can.

Cuhva iyo ra Jesuu ra cuu sehe Ndioo

[6]Quichi ra Jesucristo ihya nu
ñuhun ñuñivi ya, ta ni chanduta ra,
ta ni chihi ra. Ñavi cha ni chanduta
ni ra, soco cha ni chihi tahan ra.
Chaha ra Tati Ndioo cuenda chihin
yo, ta ndicha ra cha cahan ra. [7]Uni
tahan ra cuu ra chaha cuenda iti
siqui andivi. Maan ra Ndioo sutu
yo chi ra Jesuu ra cati tuhun chi
ra Tati Ndioo. Racan cuu ra chaha
cuenda, ta ini tuhun cati tuhun
nduni tahan ra, vati cati ra ti sehe
Ndioo cuu ra Jesucristo. [8]Ta ni
cuhva iyo ra chaha cuenda ihya nu
ñuhun ñuñivi ya, ta cati tuhun ra
Tati Ndioo yoso cuhva iyo ra Jesuu.
Ni chanduta ra Jesuu, ta ni chihi
ra cuenda yo. Tacan ni chito ñivi
ti sehe Ndioo cuu ra. [9]Tu cua cuu
cuinu ini yo tuhun cha cati ñivi,
nini xaan ca cua cuinu ini yo tuhun
ni cati tuhun Ndioo, vati chaha
ra cuenda yoso cuhva iyo sehe ra.
[10]Chinu ini yo chi sehe ra, ta chito
yo ti ndicha cuhva cati tuhun ra
Ndioo. Tu ña cua cuinu ini ñivi chi
ra Ndioo, cua cati ñi ti sandahyu
ñahan ra Ndioo, vati ña chinu ini
ñi cha cati tuhun ra yoso cuhva iyo
sehe ra. [11]Chaha ra Ndioo cuenda
chi yo ti cua cuhva ra cha cua coo
ndito yo chihin ra ndihi ni quivi
ndihi ni tiempu. Cua coo ndito yo
cuenda cha ni savaha sehe ra. [12]Tu
cua cuinda naan ñivi chi ra cuu
sehe Ndioo, cua coo ndito ñi chi ra
ndihi ni quivi ndihi ni tiempu. Tu
ña cua cuinda naan ñi chi ra, ña
cua coo ndito ñi chi ra.

Chaha ra Juaan cha chini tuni chi ñivi

[13]Ndihi tuhun ya tai chihin ndo,
vati cha chinu ini ndo chi ra cuu
sehe Ndioo. Chacan cuu cha chito
ndo ti cua coo ndito ndo chi ra
ndihi ni quivi ndihi ni tiempu.
[14]Ña yuhvi yo cahan yo chi ra
Ndioo, vati cha cati ra chihin yo ti
tu cua cahan yo chi ra cuhva cuni
maan ra, cua tasoho ra chihin yo.
[15]Chito yo ti cua savaha ra cuhva
cahan yo chi ra, vati chito yo ti
tasoho ra chihin yo.
[16]Tu cua coto yo ti cha ndacu iin
ñivi tahan yo cuati, ta ña ndoyo
ñuhun cuii ñi cuenda ra Ndioo, na
cua cahan ndahvi yo chi ra cuenda
ñi. Tacan ni cua coo ndico tu ndee
ini chi ñivi ndacu cuati can. Iyo
cuati cha savaha ñivi, ta ndoyo
ñuhun cuii ñi cuenda ra Ndioo. Tu
cua coto yo cha savaha ñivi tahan
yo chacan, yu cati ti ña cua cahan
ca yo chi ra Ndioo cuenda ñi.
[17]Ndihi ndavaha ni ndacu ñivi cuu
cuati, soco iyo cuati savaha ñivi, ta
ña cua ndoyo ñuhun cuii ñi cuenda
ra Ndioo.
[18]Chito yo ti ña tuhva ñivi Ndioo
savaha ñi cuati, vati cumi vaha ra
sehe Ndioo chihin ñi. Tacan ni ña
cuu sandoyo ñuhun run cuihna chi
ñi.

19 Chito yo ti ñivi Ndioo cuu yo,
ta ndihi ca ñivi ñuñivi iyo cuenda
maan run cuihna.
20 Chito yo ti ni quichi ra cuu
sehe Ndioo ihya nu ñuhun ñuñivi
ya, ta ni chaha ra cha chini tuni
chihin yo. Chacan cuu cha nacoto
yo chi ra Ndioo ndicha. Icaa ni
iyo yo chi ra ndicha can, ta icaa
ni iyo tahan yo chi ra Jesucristo
sehe ra. Ndioo ndicha cuu ra, ta
chaha ra cha cua coo ndito yo
chihin ra ndihi ni quivi ndihi ni
tiempu. 21 Ndioho sehu, na cua
cumi vaha ndo suvi ni chi maan
ndo, ta na ña cua sacahnu ndo
chi ita niñu. Na cua cuu chi tacan
ni.

TUTU UVI CHA NI TAA RA CHAHNU JUAAN

Cuni mani ndicha ra Juaan chi ñivi can

1 Yuhu ra Juaan ra chanihin taa
tutu ya chihin ndo, ta ñivi Ndioo
cuu ndo, ndioho yani xaa. Cha ni
nacachi ra Ndioo chihin ndo, ta
cuni mani ndicha yu chi ndihi ndo.
Ñavi yuhu ni cuni mani chihin
ndo, soco ndihi ñivi chito tuhun
ndicha—cuni mani tahan ñi chihin
ndo. 2 Tacan ni cuni mani ndi
chihin ndo, vati chito yo cha ndicha,
ta ña cua naan ini yo chi chi. 3 Na
cua savaha ra Ndioo sutu yo chi ra
Jesucristo sehe ra tu manini chihin
ndo, ta na cua cundahvi ini ra ta
ra chihin ndo, ta na cua savaha ra
ta ra cha cua coo vii anima ndo.
Tacan ni cua savaha ndicha ra ta ra,
vati cuni mani ra chihin ndo.
4 Cusii ini xaan yu, vati cha
ndehi ti iyo ñivi tahan ndo chinu
ini cha ndicha, ta ndacu ñi cuhva
cati tuhun ra sutu yo chihin yo.
5 Ndioho yani xaa, vitin cati yu
chihin ndo ti na cua cuni mani
ndo chi ñivi tahan ndo. Ñavi tuhun
chaa cuu tuhun tai chihin ndo
vitin, vati tuhun ya chini ndo quivi
quechaha chinu ini ndo xihna cuii.
6 Cuni mani yo chi tahan yo. Tacan
ni sacuinu yo cuhva cati tuhun
maan ra Ndioo chihin yo. Cha cati
tuhun ra sutu yo ti na cua cuni
mani yo chihin ñivi tahan yo cuhva
ni chini soho ndo quivi quechaha
chinu ini ndo.

Iyo ñivi sandahyu ñahan

7 Na cua cuni mani ndo chi
ñivi tahan ndo, vati cha iyo tuvi
xaan ñivi sandahyu ñahan ihya
nu ñuhun ñuñivi ya. Ña cati ñi ti
cacu tahan ra Jesucristo ihya nu
ñuhun ñuñivi ya, soco sandahyu
ñahan ñi, ta cuni xaan ñi cuati chi
ra Jesuu. 8 Na cua saha vaha ndo
cuenda, coto cua ndoyo ñuhun cha
ni savaha ndi chihin ndo. Tu cua
saha vaha ndo cuenda, cua nihin
vaha ndo cha cua cuhva ra sutu yo
chihin ndo.
9 Tu cua quee ndaa yo iti ra Ndioo, tu
ña cua sacuinu yo tuhun cha cati tuhun
ra Cristo, ña cua coo ca ra Ndioo chihin
yo. Tu cua sacuinu yo cuhva cati ra
Cristo, cua coo ra sutu yo chihin yo, ta
cua coo tahan ra cuu sehe ra chihin yo.
10 Tu cua queta ñivi vehe ndo, ta cua cati
ñi ti sacahnu tahan ñi chi ra Ndioo, soco
ña cati tuhun ñi cuhva cati tuhun ra

Jesuu, na ña cua quihin cuenda ndo chi
ñi, ta ni na ña cua sacahnu ndo chihin
ñi. 11 Tacan ni cua savaha ndo, vati tu
cua sacahnu ndo chihin ñi, cua savaha
tahan ndo ndavaha ni ndacu maan ñi.

Cha cua ndihi cati tuhun ra Juaan

12 Cuaha xaan ca cha cua cati yu
chihin ndo, soco ña cuni tai chi chi,
vati cuni xain cuhin tican nu iyo
ndo. Tacan cuu, ta cua ndatuhun
tahan yo. Chacan cuu cha cua cusii
ini xaan yo.
13 Tachi tahan ñivi Ndioo ya iin
tuhun na cumi chihin ndo, vati
cha ni nacachi tahan ra Ndioo
chihin ñi. Na cua cuu chi tacan
ni.

TUTU UNI CHA NI TAA RA CHAHNU JUAAN

Vaha xaan rai cuu ra Gayo

1 Yuhu ra Juaan ra chanihin taa
tutu ya chihun, yoho Gayo, yani
xaa, ta cuni mani ndicha yu chihun.
2 Yani xaa, cuni xain ti na cua
coo vahun cuhva iyo vahun chi
ra Ndioo, ta cuni tahin ti na ña
cua quihin cuehe chihun. 3 Tacan
ni cuni yu, vati sii xaan cuni yu
quivi ni quichi ra yani yo, ta chaha
ra cuenda ti ni chinu ini cun cha
ndicha, ta ndacu cun cuhva cuni ra
Ndioo. 4 Cusii ini xain, vati cha cati
ñivi ti ni chinu ini ñivi Ndioo can
cha ndicha, ta ndacu ñi cuhva cati
ra Ndioo, ta yuhu cuu ra sanahan
cha ndicha chihin ñi. Tacan ni cusii
ini yu.
5 Yani xaa, vaha xaan savahun,
vati cha tindeun chi ñivi tahan
yo. Vaha xaan ca cha tindee tahun
chi ñivi tahan yo, ta ña nacoto
cun chihin ñi. 6 Ñican cuu ñivi
chaha cuenda chi ñivi Ndioo ti cha
cuni mani cun chi ñivi ra. Na cua
cucahnu ini maun cua tindee tucu
cun chihin ñi cha na cuhun vaha
ñi iti cuhva cuni ra Ndioo, 7 vati
cha chica ñi tiñu ra, ta ñahni cha
quihin ñi chi ñivi ña chinu ini chi
ra Ndioo. 8 Chacan cuu cha iyo cha
cua tindee yo chi ñican, vati tacan
ni cua satiñu tahan yo tiñu ndicha
tiñu ra Ndioo.

Savaha ra Diótrefe ndavaha ni

9 Cha ni taa tahin iin tutu chi ñivi
iyo ve ñuhun, soco ña sacahnu ra
Diótrefe chihin yu, vati cuni ra cuu ra
xini. 10 Chacan cuu cha tu cua cuhin
tican, cua sacoto ndique chihin ñi
ñaan cha cuu cha ni savaha ra. Cahan
ra ndavaha ni chi yuhu, ta cuaha
xaan cha sandahyu ñahan ra. Ña
ndoo ra vaha cha savaha ra tacan ni,
soco ña quihin cuenda tahan ra chi ñi
tahan yo, ta chica ñi tiñu ra Ndioo, ta
ni ña chaha tahan ra cha cua quihin
cuenda inga ñivi tahan yo chihin ñi.
Tava ndaa ra chihin ñi, ta ña chaha ra
cha cua quihvi ca ñi tichi ve ñuhun.
11 Yani xaa, na ña cua savaha cun
ndavaha ni cuhva ndacu ñivi, soco
na cua savaha cun cha vaha. Tu cua
savaha ñivi cha vaha, ñivi Ndioo cua
cuu ñi. Tu cua savaha ñivi ndavaha ni,
ña ta nacoto ñi chi ra Ndioo.

Vaha xaan savaha ra Demetrio

12 Cha chaha ndihi ñivi cuenda ti
rai vaha ndicha cuu ra Demetrio, ta

cha ndicha cuu chi. Chaha tahin
cuenda ti tacan ni iyo ra, ta chito
cun ti cahan ndicha yu.

Cha cua ndihi cati tuhun ra Juaan

13 Cuaha xaan ca iyo cha cua cati
yu chihun, soco ña cuni yu tai chi chi,
14 vati cuni yu cu ndehi chihun vitin
tichi quivi ya, ta cua ndatuhun tahan yo.
15 Na cua coo vii anima cun. Cha
tachi amigu yo iin tuhun na cumi
chihun, ta na cua cati cun iin tuhun
na cumi chi ndihi amigu yu iyo
tican.

TUTU CHA NI TAA RA CHAHNU JUDA

Ni taa ra Juda tutu ya chi ñivi ra Ndioo

1 Yuhu ra Juda yani ra Jacobo
taa tutu ya chihin ndo. Musu ra
Jesucristo cui. Tachi yu tutu ya
chihin maan ndo, ta ñivi Ndioo
cuu ndo, vati ni nacachi ra Ndioo
chihin ndo. Cuni mani ra Ndioo
sutu yo chihin ndo, ta cumi vaha
ra Jesucristo chihin ndo. 2 Na cua
cundahvi ini ca ra chihin ndo, ta na
cua coo vii ca anima ndo, ta na cua
cuni mani ca ra chihin ndo.

Cuhva sandahyu ñahan ñivi

(2 Pedro 2.1-17)

3 Yani xaa, nu quichi quivi cuni
xain tai tutu chihin ndo yoso cuhva
cha ni sanduvaha tahan ra Ndioo
anima ndo. Tacan ni cuni yu savahi,
soco quechaha chite ti nini xaan
ca cua tai inga tuhun chi ndo. Cati
tuhin chi ndo ti cua sanini ndo, ta
cua cati tuhun vaha ndo tuhun
ni chinu ini ndo, vati iin tuhun ni
chaha ni cati tuhun ra Ndioo tuhun
vaha ra chi ñivi ra. 4 Tacan ni cua
sanini ndo, vati cha ni sandahyu
ñahan ñivi chi ndo, ta iyo tahan ñi
chi ndo icaa ni, soco ña cati cachin
ñi ñaan tiñu ndacu ñi, vati ña
sacahnu ñi chi ra Ndioo. Iti chata
cha cati tutu Ndioo ti cua cutuni ñi
cha tacan, ta cha cati ñi ti vaha cha
cua coo yo ndavaha ni chi tahan
yo inga chiyo. Tacan cati ñi, vati
chito ñi ti iyo xaan tu manini chi ra
Ndioo, ta cati ndico tucu ñi ti ñahni
yavi ndaa ra cuu chitoho yo. Ñahni
yavi ndaa ra chahnu Jesucristo, cati
ñi.

5 Chito vaha ndo cha cua cati yu,
soco cuni yu sacoto ndico tuqui chi
ndo ti sacacu ra chahnu chi ñivi
Israel nu ni chacoo ñi chi tu ndoho
ñuhun Egipto iti chata tiempu
chahnu. Cundee quee ñi tican, soco
ndoyo ñuhun suhva ñi savaha ra,
vati ña chinu ini ñi chi ra. 6 Cha
ni saha ra Ndioo cuenda chi run
tatun Ndioo ni savaha ndavaha ni
iti chata, vati saña run tiñu savaha
run, ta quee run nu ni chacoo run
chi ra Ndioo. Vitin iyo run nu naan
nu ni tihi ra chi run, ta cha nuhni
run chi cadena caa ndihi ni quivi,
ta tican cua ndoo run nda cua nda
quivi cua cutuni run. 7 Ta ni cuhva
ni chacoo tahan ñivi ñuun Sodoma
chi ñivi ñuun Gomorra chi ñivi iyo
ñuun iyo yatin tican nu ni quichi
quivi, vati savaha tahan ñi ndavaha
ni. Mani cha cusii ini ñi coo ñi

ñahan ndavaha ni chi ñi ñahan
tahan ñi inga chiyo cuni ñi, ta ta
ni cuhva cuni ra rai cusii ini ra coo
ra ndavaha ni chi ra rai inga chiyo.
Chacan cuu cha ni cutuni ñican,
ta ni cayu ñi chi ñuhun xaan, vati
tacan ni cua coto ñivi ti cua cutuni
ñi, tu cua savaha ñi ndavaha ni.
8 Ta ni cuhva iyo ñivi sandusaca
chihin ndo vitin. Ndehe tahan
ñi ñumahna, vati tacan ni nducu
ñi tu ndee ini cha cua savaha ñi
ndavaha ni, soco ña tasoho ñi chi
ra Ndioo, ta cahan ñi ndavaha ni
chi tatun Ndioo. 9 Iti chata cahan ra
Miguel ra tatun chahnu ra Ndioo
chi run cuihna yoso cuhva cua coo
iquin cuñu ra Moisee. Quivi can
cahan yuhu xaan ra chi run, soco
ña cuni ra cahan ra ndavaha ni chi
run, ta ni ña tachi tuni ra chi run,
vati tatun Ndioo cha ni cuu run.
Ndicha cuii cati ra chi run ti maan
ra chahnu cua tachi tuni chihin
run, cati ra, 10 ta ñivi sandusaca chi
ndo—cahan soho ñi, vati cati ñi ti
ña vaha ñaan cha cuu cha ña chito
ñi. Iyo ñi cuhva iyo ri quiti cuhu,
ta ñahni cha chini tuni iyo chi ñi.
Chacan cuu cha ndoyo ñuhun ñi.
11 Cua coo tu ndoho chi ñican,
vati ndacu ñi ndavaha ni cuhva
ni savaha ra Caín iti chata. Ndacu
ñi ndavaha ni cuhva ni savaha ra
Balaam iti chata, vati mani cha
cuni tahan ñi cha cua coo yahvi ñi.
Cua ndoyo ñuhun ñi, vati cuni cani
tahan ñi chi ra Ndioo cuhva ni cani
tahan ra Coré chi ra iti chata. 12 Iyo
tu ca nuun chi ndo, vati sacahnu
ndo vico chi tahan ndo cuenda ra
Ndioo, ta natahan tahan ñican chi
ndo. Ña tichaha ni ñi cha yaha
cuhva chachi ñi, ta mani chi maan
ñi cumi ñi. Sava ta cua iin vico savi
cha sacuhun tati cuu ñi. Sava ta cua
iin yutun cha ñahni chiti chi cuu ñi,
ta cha ni queta quivi cha cua coo
chiti chi. Sava ni ta cua chacan cuu
ñi, vati ñahni yavi ndaa ñi cuenda
ra Ndioo, ta cha ndoyo ñuhun
cuii ñi cuenda ra. 13 Cuaha xaan
ndavaha ni cha ndacu ñi. Chacan
cuu cha iyo xaan tu ca nuun chi
ñi. Cuaha xaan chica cuu ñi, vati
cha saña ndaha ñi tuhun ndicha
ra Ndioo. Chacan cuu cha cha iyo
vaha nu naan nu cua coo ñi ndihi
ni quivi ndihi ni tiempu.
14 Cuenda maan ñi ni cahan ra
Enoc tiempu chahnu. Iti nuun ra
Adán ni chacoo ra, ta cahan ra
cuenda ra Ndioo. Cati ra ti chito
ra ti cua quichi ra chahnu, ta tuvi
xaan ra tatun Ndioo cua quichi
chihin ra. 15 Cua quichi ra, vati cua
tachi tuni ra chi ndihi ñivi ndacu
ndavaha ni. Cua cutuni ñi, vati
cuaha xaan ndavaha ni ndacu ñi, ta
cuaha xaan ndavaha ni cahan ñivi
can chi ra Ndioo, vati ña cuni ñi chi
ra, cati ra Enoc iti chata. 16 Ñican,
ñivi sandusaca chi ndo—cahan
xaan ñi, ta ña ndoo ñi vaha. Ndacu
ñi cuhva cuni maan ñi. Cuaha
xaan cahan ñi, vati rai xaan cuni
ñi. Savixin ñahan ñi chi ñivi, vati
tacan ni cua coo cha vaha chi ñi,
saxini ñi.

Chaha ra Juda cha chini tuni chi ñivi Ndioo

17 Ndioho yani xaa, cua cuñuhun
ini ndo tuhun ni cati tuhun tatun ra
chahnu Jesucristo nu quichi quivi,
18 vati cati ra chi ndo ti nu cua ndihi

quivi ya cua sacateni ñivi chi ñivi
Ndioo, ta cua savaha ñi cuhva cuni
maan ñi, vati ña cua sacahnu ñi chi
ra Ndioo, cati ra. 19 Cua sandusaca
ñi. Cua cuni ñi ndavaha ni cuhva
cuni ñivi ñuñivi, ta ñahni ra Tati
Ndioo cua coo chi ñi.
20 Ndioho yani xaa, na cua sanini
ndo chi ndo, ta cua cuinu vaha
ini ndo tuhun ra Ndioo. Tacan ni
cua coo ii ndo chi ra. Cua cahan
ndo chi ra Ndioo cuhva cua tindee
ra Tati Ndioo chi ndo. 21 Na cua
sacuenda ndo suvi ni chi maan ndo,
vati tacan ni cuni ra Ndioo chihin
ndo, ta na cua cuatu vaha ndo chi
ra chahnu Jesucristo. Tacan ni cua
coo ndito ndo chi ra ndihi ni quivi
ndihi ni tiempu, vati iyo tu ndahvi
ini chi ra.
22 Cua cati tuhun vaha ndo chi
ñivi saxini xaan suhva cuenda ra
Ndioo. 23 Cua sacacu ndo chi inga
ñivi, vati cua tava ndo chi ñi nu cua
ndoyo ñuhun ñi. Cua cundahvi ini
ndo chi inga ñivi, soco cuenda ni
cua tindee ndo, coto cua saxini ndo
ti vaha xaan iyo ndavaha ni ndacu
ñi.

Sacahnu ra Juda chi ra Ndioo nu ndihi tutu ya

24 Maan ra Ndioo cuu ra cua
tindee chi ndo, ta ña cua savaha
ndo ndavaha ni. Maan ra cuu ra
cua cati ti cua yaha ndo iti nuun
ra quivi cua tachi tuni ra chi ñivi,
ta cua cusii ini ndo, vati ñahni
cuati cua coo chi ndo. 25 Iin tuhun
ni maan ra cuu ra sanduvaha
anima yo, vati tindee ra chahnu
Jesucristo chi yo. Maan ra cuu ra
cahnu xaan, ta chi maan ra cua
sacahnu ndihi ñivi. Chi maan ra
iyo tu ndee ini, ta chi maan ra iyo
ndatu. Tacan ni chacoo ra iti chata
cha ña ta quetuvi ñuhun ñuñivi, ta
tacan ni iyo ra vitin, ta tacan ni
cua coo ra iti nuun. Na cua cuu chi
tacan ni.

CHA NI NDEHE RA CHAHNU JUAAN

Cha ni sanahan ra Jesucristo chi ra Juaan

1 Tuhun ya cuu tuhun cha ni sanahan ra Jesucristo chi musu ra Ndioo cuhva ni sanahan ra Ndioo chi ra, ta cha ni sanahan ra ñaan cha cuu cha cua coo yatin nu cuahan quivi. Tacan ni sacoto ra, vati tava tiñu ra chi iin ra tatun Ndioo, ta cuahan ra nuun iyo ra Juaan musu ra, 2 ta ra Juaan can—racan cuu ra chaha cuenda ndihi cha ni ndehe ra. Chaha ra cuenda ndihi cha ni cati tuhun ra Ndioo, ta chaha tahan ra cuenda ndihi cha ni cati tuhun tahan ra Jesucristo.

3 Na cua cusii ini ñivi cua sacuaha tuhun Ndioo ya, ta na cua cusii ini tahan ñivi cua tasoho chi chi. Cua cusii ini ñivi cua sacuinu tuhun cha iyo nu tutu ya, vati cha yatin iyo quivi cua cacu ñi nu iyo ñi.

Taa ra Juaan tuhun ya chi ñivi Ndioo nducuiti ucha ñuun iti ñuhun Asia

4 Yuhu ra Juaan taa tuhun ya chihin ndo, ta ñivi Ndioo cuu ndo. Ucha ve ñuhun iyo ñuhun Asia cuu nu nducuiti ndo, ta sacahnu ndo chi ra Ndioo. Na cua savaha ra Ndioo tu manini chi ndo, ta na cua savaha ra cha cua coo taxin anima ndo, vati maan ra cuu ra cha iyo vitin, ta maan ra cuu ra cha ni chacoo nu quichi quivi, ta maan ra cuu ra cua coo nu cuahan quivi. Tacan ni na cua savaha tahan ra tatun Ndioo inda nu ndaa ra Ndioo, ta ucha tahan rai cuu ra, ta ra Tati Ndioo cuu ra. 5 Tacan ni na cua savaha tahan ra Jesucristo tu manini chi ndo, vati maan ra cuu ra cati tuhun iin cha ndicha ndicha. Ni natacu xihna cuii maan ra tañu ñivi ndii, ta ndaca ñahan ra chi ra cuu cumi tiñu ñuhun ñuñivi ya. Maan ra cuu ra cuni mani chi yo, ta maan ra cuu ra chati niñi ra, ta sanaan ra cuati yo. 6 Maan ra cuu ra ni savaha cha cuu yo rey, ta maan ra ni savaha cha cuu yo sava ta cua iin sutu iti nuun ra Ndioo sutu ra. Chi maan ra Jesucristo na cua sacahnu yo, ta na cua coo tu ndee ini chi ra nda cua nda vitin ta nda cua nda cua cundihi ñuhun ñuñivi, ta na cua cuu chi tacan ni.

7 ¡Jihna! Cha vachi ra tichi vico, ta cua ndehe ndihi ñivi chi ra. Cua ndehe ndihi ñivi cuxaan ini chi ra, ta ndihi ñivi iyo nu ñuhun ñuñivi cua ndahyu ñi, [vati ña cuni ñi chi ra nu ni quichi quivi,] ta na cua cuu chi tacan ni.

8 Cati ra chahnu Ndioo ti maan ra
cuu ra nda ni xihna cuii, ta maan
ra cuu ra cua coo nu cua cundihi
ndihi cha iyo. Chacan cuu cha cuu
ra sava ni ta cua letra A chi letra Z,
cati ra, ta iyo ndihi cuii tu ndee ini
chi ra. Maan ra cuu ra cha iyo vitin,
ta maan ra cuu ra nda ni xihna cuii,
ta maan ra cuu ra ni cua coo nu
cuahan quivi.

Ndehe ra Juaan chi ra chahnu Cristo

9 Yuhu ra Juaan cuu yani ndo,
ta cha ni ndehe tahin tu ndoho
cuenda ra Jesuu, ta cua coo tahin
chi ndo nu cua cundaca ñahan ra
Ndioo, soco cua cundee ini tahin
nda cua nda quivi can. Ni chacoi iti
ñuhun Patmo, ta mahñu nduta caa
ñuhun can. Ni chacoi tican, vati ni
cati tuhin tuhun Ndioo, ta ni chahi
cuenda yoso cuhva iyo ra Jesuu.
[Chacan cuu cha ni chacoi chi tu
ndoho tican.] 10 Iin quivi domingu
ni chacoo iin tu ndee ini cha chaha
ra Tati Ndioo chihin yu, ta naan ini
yu. Nu ni naan ini yu, ta iti chate
chini yu iin ndusu ñivi. Sava ni ta
cua ndusu cutu cuu chi, vati nihin
xaan cahan ñi, 11 ta quechaha cati
ndusu can ti:
—Yuhu cuu ra iyo nda ni xihna
cuii, ta yuhu cuu ra cua coo nu
cua cundihi ndihi cha iyo. Chacan
cuu cha cui sava ni ta cua letra A
chi letra Z. Cuaha xaan cha cua
ndehun. Cua taun chacan nu tutu,
ta cua tachi cun chi chi chi ñivi
iyo ndihi ucha ve ñuhun iyo ñuhun
Asia. Cua tachi cun chi chi chi ñivi
iyo ve ñuhun ñuun Efeso. Cua tachi
cun chi chi chi ñivi iyo ve ñuhun
ñuun Esmirna. Cua tachi cun chi
chi chi ñivi iyo ve ñuhun ñuun
Pérgamo. Cua tachi cun chi chi chi
ñivi iyo ve ñuhun ñuun Tiatira. Cua
tachi cun chi chi chi ñivi iyo ve
ñuhun ñuun Sardi. Cua tachi cun
chi chi chi ñivi iyo ve ñuhun ñuun
Filadelfia. Cua tachi cun chi chi chi
ñivi iyo ve ñuhun ñuun Laodicea.
Chi ndihi ñivi can cua tachi cun
tutu —cati ndusu can.
12 Tacan cuu, ta chico coi iti chate,
vati cua ndehi yoo cahan chihin
yu. Chico coi, ta ndehi ti iyo ucha
tahan candileru, ta xuhun cuaan
cuu chi. 13 Mahñu candileru can iyo
iin rai cha cuu sava ni ta cua iin
ñivi ñuñivi. Ndichin ra iin sahma,
ta queta chi nda chaha ra, ta nuhni
ñiin pechu ra, ta xuhun cuaan
cuu tahan chi. 14 Cuichin cuichin
xini ra cuu cuhva cuichin ixi ri
mbee. Cuhva caa nieve caa xini
ra, vati cuichin xaan chi cuu, ta
cuhva caa yaa ñuhun caa titi nuun
ra. 15 Cuhva caa iin caa cayu nu
ñuhun caa chaha ra, ta nihin xaan
cahan ra cuhva nihin xaan tahnu
nduta. 16 Tichi ndaha cuaha ra naan
ra ucha ri tiñu, ta iin espada xaan
nduvi chiyo yuhu quee tichi yuhu
ra, vati iyo ndatu chi ra, ta cua
tachi tuni ra chi ñivi. Cuhva caa ri
nicandi caa nuun ra, vati ndichin
xaan iyo nuun ra.
17 Tacan, ta ndehi chi ra, ta nduve
nu inda ra, vati cahnu xaan cuhva
ni ndehi. Ni cai sava ta iin ndii,
soco tiin ra chihin yu chi ndaha
cuaha ra, ta quechaha cati ra ti:
—Ña cuyuhvi cun. Yuhu cuu ra ni
chacoo iti chata, ta yuhu cuu ra cua
coo iti nuun. 18 Iyo ndito yu. Cha
ni chihi yu nu ni quichi quivi, soco

vitin iyo ndito yu, ta cua coo ndito
yu ndihi ni quivi ndihi ni tiempu.
Iyo ndatu chihin yu, ta cua cuu
cuhve tu ndee ini, ta cua natacu
ndico ñivi nu ni chihi ñi nu ndehe
ñi tu ndoho. 19 Cua taun cuhva cha
ni ndehun vitin, ta cua taun yoso
cuhva iyo ñivi yu iyo ve ñuhun can,
ta cua taun yoso cuhva cua coo tiñu
nu cuahan quivi. 20 Ña chito cun
ñaan cha cuu ucha tiñu nain tichi
ndaha cuahi, ta ni ña chito cun
ñaan cha cuu ucha candileru inda
nu iye. Tiñu can cuu sava ni ta cua
tatun Ndioo cha iyo cuenda ucha ve
ñuhun can—ta candileru can cuu
sava ni ta cua maan ve ñuhun can
—cati ra.

Tuhun tachi ra chi ñivi iyo ve ñuhun ñuun Efeso

2 [Ni vii cahan racan chihin
yu:]
'Tehen ni cua taun chi ra cuu
tatun Ndioo iyo cuenda ve ñuhun
ñuun Efeso: "Tuhun ya cuu tuhun
cati tuhun ra naan ucha ri tiñu
tichi ndaha cuaha ra. Tuhun ya cuu
tuhun cati tuhun ra inda mahñu
candileru xuhun cuaan can. 2 Cati
ra ti chito ra yoso cuhva ndacu
ndo. Chito ra ti nihin xaan satiñu
ndo cuenda ra, ta chito ra ti cundee
xaan ini ndo. Chito ra ti ña cuu
cundee ini ndo chi ñivi ndacu
ndavaha ni, ta chito ra yoso cuhva
savaha ndo chi ñivi cati ti tatun
ra Jesuu chi ñi, soco ña ndicha ñi.
Nducu ndo cuhva a ndicha ñi, ta
nihin ndo cuhva ti sandahyu ñahan
ñi, vati ña ndicha ñi. 3 Chito ra ti
ni cundee ini ndo. Satiñu vaha ndo
cuenda ra, ta ña chitatun ndo ndacu
ndo cha vaha, 4 soco chito ra ti
cumani ndo suhva. Ña cuni mani ca
ndo chihin ra cuhva ni cuni mani
ndo chihin ra xihna cuii. 5 Na cua
cucuhun ini ndo yoso cuhva cha ni
chacoo ndo nu ni quichi quivi, ta
na cua saña ihni ndo cuhva ndacu
ndo vitin, ta na cua savaha ndico
ndo cuhva ni savaha ndo xihna ca.
Tu ña cua savaha ndo tacan, tu ña
cua saña ihni ndo ndavaha ni can,
cua quichi quihin ra candileru ndo,
ta cua tava ndaa ra chi chi. 6 Ni iyo
iin cha vaha cha ndacu ndo, vati
ña vaha cuni ndo ndehe ndo cuhva
ndacu ñivi iyo cuenda run Nicolaa,
ta ta ni cuhva ña vaha cuni tahan
ra ndehe ra cuhva ndacu ñi. 7 Na
cua taa vaha ndo soho ndo tuhun
cati ra Tati Ndioo chi ñivi ve ñuhun
can. Tu cua cundee ndo sacanaan
ndo chi run cuihna, cua coo ndito
ndo chihin ra nu iyo ra Ndioo, cati
ra."

Tuhun tachi ra Cristo chi ñivi iyo ve ñuhun ñuun Esmirna

8 [Ni vii cahan racan chihin yu:]
'Tehen ni cua taun chi ra cuu
tatun Ndioo iyo cuenda ve ñuhun
ñuun Esmirna: "Tuhun ya cuu
tuhun cati tuhun ra ni chacoo iti
chata chi ra cua coo iti nuun. Suvi
ra cuu ra ni chihi, ta ni natacu
ndico ra. 9 Chito ra yoso cuhva
iyo ndo. Chito ra ti ndehe ndo tu
ndoho, ta ndahvi xaan iyo ndo,
soco ricu xaan ndo cha cuenda ra
Ndioo. Chito ra yoso cuhva cati
ñivi judío, vati cati ñi ti ñivi Ndioo
cuu ñi, soco ña ndicha ñi. Sacahnu
ñi chi run Satanaa, ta suvi ñi cuu
ñi cati ti ña vaha ndacu ndo. 10 Ña

cua cuyuhvi ndo tu ndoho cha cua
ndehe ndo. Cuni run cuihna tiin
run chi ndo, ta cua taa run chi ndo
ve caa, vati cuni run coto run a ña
cua saña ndo chi ra Ndioo. Uchi
quivi cua ndehe ndo tu ndoho. Na
cua cundee ini ndo cha chinu ini
ndo chi ra Ndioo—masi cua cuvi
ndo, ta cua cuhva ra cha cua coo
ndito ndo chi ra Ndioo ndihi ni
quivi ndihi ni tiempu. 11 Na cua taa
vaha ndo soho ndo tuhun cati ra
Tati Ndioo chi ñivi ve ñuhun can.
Tu cua cundee ndo sacanaan ndo
chi run cuihna, ña cua tava ndaa ra
Ndioo chi ndo, cati ra."

Tuhun tachi ra Cristo chi ñivi iyo ve ñuhun ñuun Pérgamo

12 [Ni vii cahan racan chihin yu:]
'Tehen ni cua taun chi ra cuu
tatun Ndioo iyo cuenda ve ñuhun
ñuun Pérgamo: "Tuhun ya cuu
tuhun cati tuhun ra cumi espada
xaan nduvi chiyo yuhu. 13 Chito ra
yoso cuhva iyo ndo, vati ican iyo nu
ndaa run Satanaa. Ni vii sacahnu
ndo chihin ra cumi espada can. Ña
cati ndo ti ña chinu ini ndo chihin
ra, ta chahni ñivi chi ra Antipa,
vati chaha ra cuenda ti chinu ini ra
chihin ra Jesucristo. Chahni ñi chi
ra ñuun ndo nu ndaa run Satanaa.
14 Maan ra cumi espada xaan can
cati ti iyo cha cumani ndo, vati iyo
ñivi tahan ndo—ña cuni ñi saña
ñi cuhva ni sanahan ra Balaam iti
chata. Suvi ra cuu ra chaha cha
chini tuni chi ra Balac, ta sanahan
ra chi ñivi Israel yoso cuhva cua
savaha ñi cuati, ta chachi ñi cha
samani ñivi chi ita niñu, ta cha
chacoo ñi ndavaha ni chi tahan
ñi inga chiyo. 15 Ta ni cuhva iyo
ñivi tahan ndo, vati ña cuni ñi
saña ñi cuhva cati ñivi iyo cuenda
ra Nicolaa. 16 Na cua saña ihni ñi
chacan. Tu ña cua saña ñi, cua
quichi yatin ra cumi espada xaan
can, ta cua cani tahan ra chi ñi chi
espada quee tichi yuhu ra. 17 Na cua
taa vaha ndo soho ndo tuhun cati
ra Tati Ndioo chi ñivi ve ñuhun can.
Tu cua cundee ndo sacanaan ndo
chi run cuihna, cua cuhva ra cumi
espada can iin cha cuu sava ni ta
cua iin maná cha iyo chi ra Ndioo,
ta cua cuhva ra iin yuu cuichin
chi ndo. Iin iin ndo cua cuhva ra
chi chi, ta nuun chi cua cuiso chi
iin sivi chaa. Yoni ca ñivi cua coto
ñaan sivi ndiso chi, vati iin tuhun
ni ñivi can cua quicuenda chi chi—
ñican ni cua coto, cati ra."

Tuhun tachi ra Cristo chi ñivi iyo ve ñuhun ñuun Tiatira

18 [Ni vii cahan racan chihin yu:]
'Tehen ni cua taun chi ra cuu
tatun Ndioo iyo cuenda ve ñuhun
ñuun Tiatira: "Tuhun ya cuu tuhun
cati tuhun ra cuu sehe Ndioo.
Cuhva caa yaa ñuhun caa titi nuun
ra, ta cuhva caa iin caa cayu nu
ñuhun caa chaha ra, ta xiñu chi.
19 Chito ra yoso cuhva ndacu ndo,
ta chito ra ti cuni mani ndo chi
ñivi tahan ndo. Chito ra ti chinu
ini ndo chi ra Ndioo, ta tindee ndo
chi ñivi tahan ndo, ta cundee ini
ndo. Chito ra ti vaha ca ndacu ndo
vitin, 20 soco maan ra cati ti iyo cha
cumani ndo. Chaha ndo cha ndacu
ñivi tahan ndo cuhva ni savaha ña
Jezabel iti chata. Cati ña ti cahan
ña cuenda ra Ndioo, ta sacuaha ña

chi musu ra cuu sehe Ndioo, soco
sandahyu ñahan ña chi ñi. Chacan
cuu cha ni chacoo ñi ndavaha ni
chi tahan ñi inga chiyo, ta chachi
ñi cha samani ñivi chi ita niñu.
21 Chaha ra cuu sehe Ndioo nu cua
saña ihni ña ndavaha ni savaha
ña, soco ña cuni ña. 22 Cua tachi
tuni ra chi ña chi ndihi ñivi ndacu
ndavaha ni cuhva ni savaha ña. Tu
ña cua saña ihni ñi ndavaha ni
ndacu ñi, cahnu xaan tu ndoho cua
ndehe ñi. 23 Cua cuhva ra tu ndoho
chi ñi, ta cua cuvi ñi. Chacan cuu
cha cua coto ndihi ñivi iyo ve
ñuhun ti maan ra cuu ra ndehe a
vaha a ña vaha saxini ñi chi anima
ñi. Chi ndihi ndo cua savaha ra
cuhva ni ndacu maan ndo. 24 Ta
ndihi ca ndo—ña saxini ndo tuhun
cati tuhun ñivi cuu sava ni ta cua
ña Jezabel can. Ndicha cuhva cati
ñivi, vati ña chito ndo ñaan cha
cuu cha vaha cuenda run Satanaa.
Ñahni ca tuhun cua cati tuhun ra
cuu sehe Ndioo chi maan ndo. 25 Na
cua savaha ndo cha vaha cuhva
ndacu ndo nda cua nda quivi cua
quichi ndico ra. 26 Tu cua cundee
sacanaan ndo chi run cuihna, tu
cua savaha ndo cuhva cati ra cuu
sehe Ndioo nda cua nda quivi cua
ndihi tiñu, cua cuhva ra ndatu chi
ndo, ta cua cundaca ñahan ndo chi
ndihi ñivi iyo nu ñuhun ñuñivi, 27 ta
cua tachi tuni ndo chi ñi. 28 Cuhva
cha ni chaha sutu ra chihin ra cua
cuhva ra chi maan ndo, ta cua coo
ndito ndo chi ra icaa ni. 29 Na cua
taa vaha ndo soho ndo tuhun cati
ra Tati Ndioo chi ñivi ve ñuhun can,
cati ra."

Tuhun tachi ra Cristo chi ñivi iyo ve ñuhun ñuun Sardi

3 [Ni vii cahan racan chihin
yu:]
'Tehen ni cua taa ndico tucu cun
chi ra cuu tatun Ndioo iyo cuenda
ve ñuhun ñuun Sardi: "Tuhun ya
cuu tuhun cati tuhun ra tava tiñu
chi ndihi ucha ra tatun Ndioo can,
ta maan ra cuu ra cumi chi ndihi
ucha tahan ri tiñu. Chito ra yoso
cuhva iyo ndo, vati cati ñivi ti iyo
ndito ndo chi ra Ndioo, soco cha ni
ndoyo ñuhun ndo. 2 Na cua cucuhun
ini ndo, ta na cua sandee ini ndo.
Tacan, ta ña cua ndoyo ñuhun cuii
ndo. Cha ni ndehe ra ti cha cuenda
ra Ndioo—ña vaha cha ndacu ndo.
3 Ña cua naan ini ndo tuhun cha ni
chini ndo. Na cua saxini vaha ndo
cuenda chacan, ta na cua nacoo
ihni ndo ndavaha ni ndacu ndo. Tu
ña cua saxini vaha ndo, cua quichi
ra cuhva quichi run ñasuhu, vati
ña chito ndo ñaan hora cua quichi
rucan. 4 Ni vii iyo uvi tahan ñivi
nuun ndo, ta ña tuhva ñi savaha
ñi cuati. Cua coo ñi chihin ra tava
tiñu chi tatun Ndioo can, ta cuichin
cuichin cua cundichin ñi, vati cha
iyo vaha ñi chihin ra. 5 Tu cua
sacanaan ndo chi run cuihna, ta
ni cuhva cua cundichin tahan ndo
cha cuichin, ta ña cua cani ra sivi
ndo nu iyo chi tichi libru nu iyo
sivi ndihi ñivi cua coo ndito chi ra
Ndioo. Iti nuun sutu ra chi ndihi
tatun Ndioo cua cati ra ti chi maan
ra cuu ndo. 6 Na cua taa vaha ndo
soho ndo tuhun cati ra Tati Ndioo
chi ñivi ve ñuhun can, cati ra."

Tuhun tachi ra Cristo chi ñivi iyo ve ñuhun ñuun Filadelfia

7 [Ni vii cahan racan chihin yu:]
’Tehen ni cua taa ndico tucu cun
chi ra cuu tatun Ndioo iyo cuenda
ve ñuhun ñuun Filadelfia: “Tuhun
ya cuu tuhun cati tuhun ra ii, ta
rai ndicha cuu ra. Iyo ndatu chi ra
cuhva ni chacoo ndatu chi ra David
iti chata. Maan ra ii can cua cati
yoso cua ndoo tiñu, ta yoni ca cua
cuu cahan. 8 Chito ra yoso cuhva iyo
ndo. Cha chaha ra ndatu yoso cua
cati tuhun ndo tuhun ra, ta yoni
cua cuu casi. Chito ra yoso cuhva
iyo ndo, vati ñahni vaha tu ndee ini
iyo chi ndo, soco sacuinu ndo cuhva
cati ra. Ña tuhva ndo cati ndo ti
ña nacoto ndo chihin ra. 9 Iyo ñivi
sacahnu ñi chi run Satanaa, ta suvi
ñi cati ti chi maan ra ii can cuu ñi,
soco ña ndicha ñi, vati sandahyu
ñahan ñi. Cua sanini ra chihin ñi,
ta cua yaha ñi iti nuun ndo, ta cua
sacahnu ñi chi ndo. Cua coto ñi ti
cuni mani ra chihin ndo. 10 Cha ni
cundee ini ndo cuhva cha ni cundee
ini ra. Chacan cuu cha tindee ra chi
ndo, ta ña cua ndoyo ñuhun ndo,
vati cha cua queta quivi cua coo
tu ndoho chi ndihi ñivi ñuñivi, ta
cua ndehe ra a vaha ñi a ña vaha ñi.
11 Cha yatin cua quichi ra. Ña cua
saña ndo cuhva iyo ndo. Chacan
cuu cha ña cua cuu sandoyo ñuhun
ñivi chi ndo. 12 Tu cua cundee ndo
sacanaan ndo chi run cuihna, cua
savaha ra ii can cha cua cuu ndo iin
ñivi cahnu iti nuun ra Ndioo, ta ña
cua ndoyo ñuhun ndo tican. Nuun
ndo cua taa ra sivi ra Ndioo, vati
chi maan ra cuu ndo. Suvi ni nuun
ndo cua taa tahan ra sivi ñuun ra
Ndioo, vati ñivi xu ñuun can cuu
ndo, ta ñuun ra cuu Jerusalén chaa.
Cua quichi chi iti siqui andivi nu
iyo ra Ndioo, ta cua savaha ra ñuun
chaa can. Suvi ni nuun ndo cua taa
ndico tucu ra Ndioo sivi chaa ra ii
can, vati chi maan ra cuu ndo. 13 Na
cua taa vaha ndo soho ndo tuhun
cati ra Tati Ndioo chi ñivi ve ñuhun
can, cati ra.”

Tuhun tachi ra Cristo chi ñivi iyo ve ñuhun ñuun Laodicea

14 [Ni vii cahan racan chihin yu:]
’Tehen ni cua taun chi ra cuu
tatun Ndioo iyo cuenda ve ñuhun
ñuun Laodicea: “Tuhun ya cuu
tuhun cati tuhun ra ndacu cuhva
cati ra. Iin testigu ndicha cuu
ra, vati cati ra cha ndicha ndicha.
Maan ra ni savaha ndihi cha ni
savaha ra Ndioo nda ni xihna cuii.
15 Chito ra yoso cuhva iyo ndo, vati
ña vaha saxini ndo. Ña cuni ndo
saña cuii ndo chihin ra, ta ni ña
cuni ndo satiñu vaha ndo chihin ra.
Suhva suhva ni cuni ndo chihin ra.
Vaha ca cha cua nanducu xini ndo,
ta cua savaha ndo iin cha ndicha
ndicha. Ña vaha cha ndoo ndo
nduvi cuenda. 16 Chacan cuu cha
cua tava ndaa ra chi ndo, vati ña
chito ndo ñaan cha cuni ndo, vati
ña cuni ndo saña cuii ndo chihin
ra, ta ni ña cuni ndo coo vaha ndo
chihin ra. 17 Tacan cati ra, vati
maan ndo cati ti vaha iyo ndo. Iyo
xuhun ndo, ta ñahni cha cumani
chi ndo. Tacan ni cati ndo, soco ña
chito ndo ti ñahni cha cusii ini ndo.
Ndahvi iyo ndo, ta ña chito ndo ti
cha cumani ndo. 18 Chacan cuu cha

maan ra cati ti na cua ndaca ndo
cha vaha ndicha chihin ra, ta cua
coo vaha ndicha ndo. Na cua ndaca
ndo cha ndicha chihin ra, ta ñahni
tu ca nuun cua coo chi ndo. Na cua
ndaca ndo chihin ra, ta cua coo cha
chini tuni chi ndo. [19]Cati tuhun
vaha xaan ra ti ña vaha ndacu
ndo, vati cuni mani xaan ra chi
ndo. Tacan ni cati tahan ra chi ñivi
ra, vati cuni mani ra chi ñi. Na cua
saxini ndo iin cha ndicha ndicha,
ta na cua saña ihni ndo ndavaha
ni ndacu ndo. [20]Iyo ini ra cha cua
tindee ra chi ndo. Tu cua cuni ndo,
cua tindee ra chi ndo, ta cua coo
ra chi ndo. Tacan ni cua coo ndo
chi ra icaa ni. [21]Tu cua cundee ndo
sacanaan ndo chi run cuihna, cua
cuhva ra ndicha can cha cua coo
ndo icaa ni chihin ra nu cua coo
cha vaha chihin ra iti siqui andivi.
Tacan ni cua coo ndo, tu cua
sacanaan ndo chi run cuihna cuhva
ni sacanaan ra chi run, ta cha iyo
icaa ra chi sutu ra nu iyo vaha ra.
[22]Na cua taa vaha ndo soho ndo
tuhun cati ra Tati Ndioo chi ñivi ve
ñuhun can, cati ra."

Cua sacahnu ndicha yo chi ra Ndioo iti siqui andivi

4 Tacan cuu, ta quechaha ndehi
ti iyo nuna iin yu vehe iti siqui
andivi, ta quechaha chini yu ti cahan
iin ñivi. Nihin suhva cahan ñi sava ni
cuhva cha iyo ndusu cutu. Cahan ñi
iti siqui andivi, ta cati ñi chihin yu ti:
—Nahan tihya, ta cua sanahin
chihun ñaan cha cuu cha cua coo iti
nuun ca —cati ñi.
[2]Tacan cuu, ta chacoo ndico tu
ndee ini cha chaha ra Tati Ndioo,
ta naan ndico tucu ini yu. ¡Jihna!
Ndehi ti iyo iin tayu ra cuu tiñu iti
siqui andivi, ta ndaa iin rai nu tayu
can. [3]Cuhva caa yuu nani jaspe
chi cornalina caa ra ndaa nu tayu
can, vati ndichin xaan ra cuu. Siqui
tayu ra iyo iin coyohndi, ta cuhva
caa iin yuu nani esmeralda caa chi,
vati ndichin xaan chi cuu. [4]Iyo inga
oco cumi tayu ni ndehi, ta tayu
ndehe xihne iyo nda mahñu inga
tayu can. Ndehi ti iyo oco cumi rai
chanihin. Ndaa ra ta ra nu tayu can,
ta ndichin ra ta ra sahma cuichin,
ta indi xini ra corona cha cuu
xuhun cuaan. [5]Tacan cuu, ta quee
tachan nu tayu inda nda mahñu, ta
cahan iin ndusu cuhva cahan savi.
Iti nuun tayu can cayu ucha tahan
ñuhun, ta ucha Tati Ndioo cuu chi.
[6]Suvi ni iti nuun tayu can caa cha
cuu sava ta cua iin inu. Cuhva caa
tañuhun caa chi.

Candaa yuhu nu tecu tayu can
iyo cumi ri quiti cuhu, ta mani titi
nuun ri iyo nuun ri iyo chata ri.
[7]Iin ri quiti cuhu can cuu sava ni ta
cua ri ndicaha, ta inga ri cuu sava
ni ta cua ri sundiquin, ta inga ri
caa nuun ri cuhva caa nuun ñivi, ta
inga ri cuu sava ta cua ri tasun. [8]Ta
ndihi cumi ri quiti cuhu can—iyo
ndichin ri. Iñu iñu ndichin ri iyo, ta
mani titi nuun ri iyo niniin nuun
ri niniin chata ri. Nduvi ta niñu ña
chacuita cha cati ri ti:

Yoho ra chahnu, ra ii cun.
Ra ii cun.
Ra ii cun.
Iyo ndihi cuii tu ndee ini
chihun.
Maun cuu ra iyo nda ni xihna
cuii,

ta maun cuu ra iyo vitin,
ta suvi ni maun cuu ra cua coo
nu cuahan quivi,
cati ri.
9 Tacan sacahnu ri quiti cuhu can
chi ra ndaa nu tayu can, ta maan
ra iyo ndito ndihi ni quivi ndihi ni
tiempu, ta chaha ri tiahvi ndioo chi
ra. 10 Ndihi hora cha sacahnu ri chi
ra, ta chahnu chiti tahan ndihi oco
cumi ra chanihin nu ndaa ra, ta
sacahnu tahan ra ta ra chi ra, [ta
maan ra iyo ndito ra ndihi ni quivi
ndihi ni tiempu]. Cani ra ta ra cha
indi xini ra iti nuun ra chahnu, ta
cati ra ta ra ti:
11 Yoho ra chahnu Ndioo, cahnu
xaan cuu cun.
Chacan cuu cha iyo tu ndee ini
chihun,
ta cahnu xaan ndatu iyo chihun.
Sacahnu xaan ndi chihun,
vati maun satuvi ndihi cuii cha
iyo.
Ni tuvi chi,
ta ni iyo chi,
vati tacan ni cuni maun,
cati ra.

Cha ni savaha ra cuu sava ta cua iin mbee

5 Ndehi ti chi ndaha cuaha ra
ndaa nu tayu can naan ra iin
libru. Ndiso chi letra iti tichi chi, ta
ndiso tahan chi letra iti chata chi,
ta iyo ucha tahan cha chasi nihin
chi chi. 2 Ndehi ti iyo iin ra tatun
Ndioo, ta nihin xaan iyo ra suhva,
ta nihin xaan nducu tuhun ra ti:
—¿Yoo cuu iin rai cahnu ndicha,
ta cua cuu cani ra cha chasi libru
ya? ¿Yoo cua nuna libru ya? —cati
ra.
3 Tacan cuu, ta yoni cuu nuna
libru can, ta ndehe ñi iti tichi chi.
Yoni ni iin ñivi iyo nini cahnu nu
ñuhun ñuñivi ya cha cuu nuna chi
chi. Yoni ni iin ñivi iyo iti siqui
andivi cha cuu. 4 Chacu xain, vati
yoni iyo, ta cua cuu nuna ñi chi chi,
ta cua ndehe ñi tichi chi. 5 Tacan
cuu, ta quechaha cahan iin ra
chanihin chihin yu, ta cati ra ti:
—Ña cuacun. Iyo iin ra cuu xini
cuenda ñivi ra Judá. Ñivi ra David
chi ra, ta cha ni sacanaan maan ra.
Chacan cuu cha cua cuu ndachi cha
chasi libru can, ta cua nuna ra chi
chi —cati ra.
6 Ndehi ti mahñu nu iyo tayu
cahnu can mahñu nu iyo ri quiti
cuhu can nu iyo ra chanihin can—
mahñu tican inda iin ra cha cuu sava
ni ta cua iin mbee, vati caa ra cuhva
caa ri mbee. Iyo ra cuhva cha ni
chahni ñivi chi ra. Ndaa ucha tahan
ndiquin xini ra, ta iyo ucha tahan titi
nuun ra cha cuu ucha Tati Ndioo cha
quee nini cahnu nu ñuhun ñuñivi.
7 Tacan cuu, ta cuahan ra, ta quihin
ra tutu naan ra ndaa nu tayu can.
8 Nu ni quihin ra tutu can, ta chahnu
chiti ndihi cumi ri quiti cuhu can
chi ndihi ra chanihin can. Chahnu
chiti ra ta ra iti nuun ra cuu ta iin ri
mbee can. Iin iin ra chanihin naan
ra iin yaa, ta naan tahan ra ta ra
coho xuhun cuaan. Cutu ñuhun coho
can, ta cuu chi sava ni ta cua cha ni
cahan ndahvi ndihi ñivi Ndioo chi ra.
9 Tacan cuu, ta quechaha chita ra ta
ra iin yaa. Yaa chaa chita ra, ta cati
ra ti:
Cahnu xaan rai cuu cun.
Chacan cuu cha cua cuu cani
cun cha chasi libru can,

ta cua nuna cun chi chi.
Cua cuu,
vati cha ni chahni ñivi chihun.
Chati cun niñi cun,
ta tiso vahun tiñu cuenda ra Ndioo.
Chacan cuu cha cua quichi ñivi quee nini cahnu nu ñuhun ñuñivi.
Tucu tucu ñuun quee ñi ta ñi.
Tucu tucu tuhun cahan ñi ta ñi.
Tucu tucu ñivi cuu ñi ta ñi.
10 Chi ñican cua cuhva cun ndatu,
ta cua cuu ñi sava ni ta cua iin rey.
Cua cuu ñi sava ni ta cua iin sutu,
ta cua cundaca ñahan ñi nu ñuhun ñuñivi ya,
cati ra.
11 Tacan cuu, ta ndehe ndico tuqui nu iyo tayu cahnu can nu iyo ri quiti cuhu can nu iyo ra chanihin can, ta iyo cuiti tahan ra tatun Ndioo. Tuvi xaan tuvi xaan ra ta ra nducuiti, ta chini yu cuhva cati ra,
12 vati nihin xaan cati ra ti:
Cahnu xaan rai cuu ra cuu mbee ya,
vati ni chihi ra cuenda cuati ñivi.
Chacan cuu cha iyo xaan tu ndee ini chi ra.
Iyo xaan cha chini tuni chi ra,
ta iyo xaan ndatu chi ra.
Nditi xaan xini ra,
ta cahnu xaan rai cuu ra,
cati ra tatun Ndioo can.
13 Chini tahin ti cha cahan ndihi ñivi. Cahan ndihi ri quiti cuhu. Cahan ndihi cha ni savaha ra Ndioo. Cahan ñi cha iyo iti siqui andivi, ta cahan tahan ñi cha iyo iti nu ñuhun ñuñivi, ta cati ñi ti:
Cahnu xaan rai cuu ra ndaa nu tayu ya,
ta cahnu xaan rai cuu ra cuu mbee ya.
Chi maan ra iyo tu ndee ini,
ta chi maan ra iyo ndatu.
Na cua cuu chi tacan ni ndihi ni quivi ndihi ni tiempu,
cati ñi.
14 Tacan cuu, ta quechaha cati ndihi cumi ri quiti cuhu ti:
—¡Ta na cua cuu chi tacan ni! —cati ri.
Tacan cuu, ta chahnu chiti ndihi oco cumi ra chanihin iti nuun ra ta ra, ta sacahnu ra ta ra chi ra.

Ndachi racan ucha tahan cha chasi tutu can

6 Ndehi ti nuna ra cuu ta iin ri mbee can iin cha chasi tutu can, ta chini yu ti cahan iin ri quiti cuhu can. Nihin suhva cahan ri cuhva cahan savi, ta cati ri ti:
—¡Nahan tihya! —cati ri.
2 Tacan cuu, ta ndehi ti iyo iin ri quiti. Quiti cuichin cuu ri, ta iyo iin ra yoso chi ri, ta naan ra cuchi. Nihin ra corona indi xini ra, vati ni sacanaan ra chi run cuxaan ini chi ra, ta quee ra cuahan ra, vati cua sacanaan ca ra.
3 Ni chahnda ra cuu ta iin mbee can inga cha chasi tutu can, ta cha cuu uvi cuu chacan. Nu ni chahnda ra chi chi, ta chini yu ti quechaha cati inga ri quiti cuhu can ti:
—¡Nahan tihya! —cati ri.
4 Tacan cuu, ta quee inga ri quiti. Quiti cuaha cuu ri, ta cha iyo ndatu chi ra yoso chi ri, vati ña cua coo taxin ca ñivi nu ñuhun ñuñivi. Chacan cuu cha cua cahni ñi chi

tahan ñi, ta racan nihin ra cha cuu
ta iin machete cahnu xaan.
5 Ni chahnda ra cuu ta iin ri mbee
can inga cha chasi tutu can, ta cha
cuu uni cuu chacan. Nu ni chahnda
ra chi chi, ta chini yu ti quechaha
cati inga ri quiti cuhu can ti:
—¡Nahan tihya! —cati ri.
Tacan cuu, ta ndehi ti iyo inga ri
quiti. Quiti tuun cuu rican, ta iyo
ra yoso chi ri, ta naan ra iin ticata.
6 Chini yu cha cuu sava ni ta cua
iin ndusu ñivi nu iyo ndihi cumi ri
quiti cuhu can, ta cati ñi ti:
—Yahvi xaan cua cunda iin kilu
nuni, ta ta ni cuhva yahvi xaan cua
cunda uni kilu chiti cebada, soco
ña yahvi cua cunda aceite chi vinu
—cati ñi.
7 Ni chahnda ra cuu ta iin ri mbee
can inga cha chasi tutu can, ta
cha cuu cumi cuu chacan. Nu ni
chahnda ra chi chi, ta chini yu ti
cati ndico tucu inga ri quiti cuhu ti:
—¡Nahan tihya! —cati ri.
8 Tacan cuu, ta ndehi ti iyo inga
ri quiti. Quiti chaha cuu rican, ta
yoso iin rai chi ri, ta iyo ndatu
chi ra, vati cua cahni ra chi ñivi.
Ndihi nu cua yaha ra cua yaha inga
ra cuenda nu iyo ñivi ndii. Cumi
cuenda natahvi ra Ndioo nu ñuhun
ñuñivi, ta chaha ra ndatu chi ra
cha cua yaha ra iin cuenda nu
ñuhun ñuñivi, ta cua cahni ra chi
ñivi. Chi espada cua cahni ra chi
ñi. Cua coo tama cua savaha ra, ta
cua yani cuehe chi ñi cua savaha
ra, ta cua cachi ri quiti cuhu chi ñi
cua savaha ra. Tacan ni cua cahni
ra chi ñi.
9 Ni chahnda ra cuu ta iin ri mbee
can inga cha chasi tutu can, ta cha
cuu uhun cuu chacan. Nu chahnda
ra chi chi, ta ndehi ti iyo mesa nu
sacahnu ñivi chi ra Ndioo, ta tichi
mesa can iyo anima ñivi ni chihi
cuenda ra Ndioo. Chahni ñivi chi
ñi, vati chinu ini ñi tuhun Ndioo, ta
chaha ñi cuenda yoso cuhva iyo ra.
10 Nihin xaan cana chaa ñi, ta cati
ñi ti:
—Yoho ra chahnu, ii xaan iyo cun,
ta rai ndicha cuu cun. Na cua tachi
tuni yatin cun chi ñivi ñuñivi, vati
ñican cuu ñi chahni chi ndi —cati
ñi.
11 Tacan cuu, ta chaha ra sahma
cuichin cua cundichin ñi, ta cati
ra ti na cua cuatu nuun ñi suhva
ca, vati ni cumani cha cua nducuiti
ñivi tahan ñi. Ni cua cahni ca ñivi
chi ñivi tahan ñi cuhva ni chahni
ñi chi maan ñi, ta sa cua coso vaha
tiñu.
12 Ndehi ti ni chahnda ra cuu ta
ri mbee can inga cha chasi tutu
can, ta cha cuu iñu cuu chi. Nu ni
chahnda ra chi chi, ta nihin xaan
ni taan, ta tuun tuun ni chacoo
ri nicandi cuhva iyo iin sahma
tuun tuun. Cuaha cuaha cuu ri
yoo cuhva cuaha cuaha iyo niñi
yo. 13 Quehni maan ri tiñu iti nu
ñuhun cuhva quehni chiti yutun
cha cani iin tiati chi chi. 14 Ndata
iti siqui andivi, ta chacuituvi chi
cuhva chaituvi iin tutu. Quechaha
tuñu ndihi yucu, ta tuñu tahan
ndihi ñuhun iyo mahñu nduta,
ta ña ndoo chi nu ni chacoo chi.
15 Tacan cuu, ta ndihi ñivi—masi
ñivi cahnu, masi ñivi ndahvi,
masi ra cumi tiñu cahnu, masi ra
chanihin, masi ra sandaru, masi ra
xaan, soco ndihi ñivi ni chacuindi

xehe ñi. Chacuindi xehe ñi tichi
ñuhun, ta chacuindi xehe ñi ticu
yuu, ta chacuindi xehe ñi tichi
yucu. 16 Tacan cuu, ta quechaha cati
ñi chi yuu can chi yucu can ti:
—Na cua nduva ndo, ta na cua
casi ndo nu indi xehe ndi. Tacan, ta
ña cua ndehe ra ndaa nu tayu chi
ndi, ta ni ña cua ndehe ra cuu ta ri
mbee can chi ndi, vati xaan xaan
ra —cati ñi.
17 Cha ni queta quivi cha cua
nduxaan ra ta ra chi ñivi, ta yoni
cua cuu cundee nu cua nduxaan ra.

Ñivi cuu ñivi Israel ndicha

7 Tacan cuu, ta ndehi ti inda
cumi tatun Ndioo. Cumi chiyo
nu ñuhun ñuñivi inda ra, ta ña
chaha ra cha yaha tati. Chacan cuu
cha ña yaha ca chi nu ñuhun. Ña
yaha ca chi nu nduta tañuhun, ta ni
ña yaha ca chi ni iin yutun. 2 Tacan
cuu, ta ndehi inga tatun Ndioo.
Ndaa ra iti siqui andivi nu ni cana
nicandi, ta naan ra tuni ra Ndioo
ndito. Nihin suhva cana chaa ra chi
ndihi cumi ra tatun Ndioo can, ta
chi maan ra ta ra cuu ra iyo ndatu
cha cua sandoyo ñuhun ra ñuhun
ñuñivi chi tañuhun, 3 ta quechaha
cati ra chi ra ta ra ti:
—Cuatu nuun ndo. Na cua taa
xihna ndi tuni nutaan ñivi cuu
musu ra Ndioo, ta sa cua sandoyo
ñuhun ndo nu ñuhun ñuñivi. Cua
sandoyo ñuhun ndo nduta tañuhun,
ta cua sandoyo ñuhun ndo yutun
—cati ra.
4 Tacan cuu, ta chini yu ti cati
ra yoso tahan ñivi ni taa ra tuni.
Queta iin ciendu uvi xico cumi
mil ñivi. Mani ñivi cuu ñivi Israel
ndicha cuu ñi, ta cuenda ndihi uchi
uvi sutu ñuun cuenda ñivi Israel iyo
ñi. 5 Uchi uvi mil ñivi ni chacunda
tuni cuu ñivi ra Judá, ta uchi uvi
mil ñi cuu ñivi ra Rubén, ta uchi
uvi mil ñi cuu ñivi ra Gad, 6 ta uchi
uvi mil ñi cuu ñivi ra Aser, ta uchi
uvi mil ñi cuu ñivi ra Neftalí, ta
uchi uvi mil ñi cuu ñivi ra Manasee,
7 ta uchi uvi mil ñi cuu ñivi ra
Simeón, ta uchi uvi mil ñi cuu ñivi
ra Leví, ta uchi uvi mil ñi cuu ñivi
ra Isacar, 8 ta uchi uvi mil ñi cuu
ñivi ra Zabulón, ta uchi uvi mil ñi
cuu ñivi ra José, ta uchi uvi mil ñi
cuu ñivi ra Benjamín.

Cha cua cundichin ñivi sahma cuichin

9 Tacan cuu, ta ndehi ti tuvi
xaan tuvi xaan ñivi nducuiti. Yoni
cundee cahvi chi ñi, vati tuvi ñivi
cuu ñi. Ndihi ñuun iyo nu ñuhun
ñuñivi quee ñi ta ñi. Ndihi ñivi iyo
nu ñuhun ñuñivi cuu ñi ta ñi, ta
ndihi tuhun iyo nu ñuhun ñuñivi
cuu tuhun cahan ñi ta ñi. Inda ñi
iti nuun tayu cahnu can, ta inda ñi
iti nuun ra cuu mbee can. Sahma
cuichin ndichin ñi ta ñi, ta naan
ñi ndaha ticaha, [vati sacahnu ñi
chi ra]. 10 Tacan cuu, ta nihin xaan
quechaha cana chaa ñi, ta cati ñi ti:
Maan ra Ndioo—ra ndaa nu
tayu ya cuu ra ni sacacu chi
ndi,
ta maan ra cuu ta ri mbee ya
cuu ra ni sacacu chi ndi,
cati ñi. 11 Ni inda tahan ndihi ra
tatun Ndioo iti nu tayu can nu iyo
ra chanihin chi ri quiti cuhu can, ta
ni chahnu chiti ra, ta chahnu xini
ra nda nu ñuhun, ta sacahnu xaan

ra chi ra Ndioo. [12]Cati ra ta ra chi
ra ti:
Yoho ra chahnu Ndioo, na cua
cuu cun rai cahnu xaan.
Na cua coo ca cha chini tuni
chihun,
ta na cua cuhva ca ndi tiahvi
ndioo chihun.
Na cua coo ca tu ndee ini
chihun,
ta na cua sacahnu ca ndi chihun.
Na cua cuu chi tacan ni ndihi ni
quivi ndihi ni tiempu,
ta na cua cuu chi tacan ni,
cati ra.
[13]Tacan cuu, ta quechaha nducu
tuhun iin ra chanihin chihin yu ti:
—¿Yoo ñi cuu ñi ndichin sahma
cuichin? ¿Ndaa iti quichi ñi? —cati
ra.
[14]Ta cati ndique chi ra ti:
—Yoho chito, ra chahnu —cati yu
chi ra.
Ta cati ndico ra ti:
—Quichi ñi iti nu iyo tu ndoho
cahnu xaan. Cha ni ndundoo
anima ñi, vati cha ni chati ra cuu
ta ri mbee can niñi ra nu ni chihi
ra. Tacan ni ndundoo anima ñihya.
[15]Chacan cuu cha iyo ñi iti nuun
ra Ndioo. Nduvi ta niñu satiñu ñi
cuenda ra. Vehe ra satiñu ñi chi ra,
ta maan ra tindee chi ñi, vati icaa
ni iyo ra chi ñi. [16]Ña cua cuisoco ca
ñi. Ña cua neti ca ñi nduta, ta ni ña
cua quehni ca yoco nicandi chata ñi,
[17]vati iyo ra cuu ta ri mbee can chi
ñi. Mahñu nu iyo tayu can iyo ra, ta
cua cumi ra chi ñi. Cua cundaca ra
chi ñi nu cua coo vaha ñi nu cua coo
ndito ñi chi ra ndihi ni quivi ndihi
ni tiempu, ta cua sanaan ra Ndioo
ndihi tu cuihya ini chi ñi —cati ra.

Cua cahnda racan cha chasi tutu can

8 Ni chahnda ra cuu ta ri mbee
can inga cha chasi tutu can,
ta cha cuu ucha cuu chi. Nu ni
chahnda ra chi chi, ta taxin taxin
ni chacoo iti siqui andivi. Queta iin
sava hora cutaxin. [2]Tacan cuu, ta
ndehi ti inda ucha tatun Ndioo iti
nuun ra Ndioo, ta ucha cutu quihin
ra ta ra. [3]Tacan cuu, ta quichi
inga ra tatun Ndioo. Quichi ra, ta
ni chacuinda ra nu iyo mesa nu
sacahnu ñivi chi ra Ndioo. Coho
xuhun cuaan indi cutu naan ra.
Cuaha suhva cutu nihin ra, vati cua
cahmi ra chi chi nu cahan ndahvi
ndihi ñivi ra Ndioo chi ra, ta mesa
xuhun cuaan nu sacahnu ñivi chi
ra Ndioo chahmi ra cutu can. Iti
nuun ra Ndioo chahmi ra chi chi.
[4]Chacan cuu cha ndaa yuhma cutu
can [nu chahmi ra tatun Ndioo
chi chi], ta inuun ni queta tuhun
cahan ñivi ra iti nuun ra. [5]Tacan
cuu, ta quihin ra tatun Ndioo coho
cutu can, ta tihi ra ñuhun cayu nu
mesa ra Ndioo, ta cani ra chi chi nu
ñuhun ñuhun ñuñivi. Tacan cuu, ta
nihin xaan quechaha cahan savi, ta
quehni tachan, ta taan nu ñuhun
ñuñivi.

Tivi ra tatun Ndioo cutu

[6]Tacan cuu, ta ni tiso vaha ndihi
ucha ra tatun Ndioo can cutu ra,
vati cua tivi ra.
[7]Tacan cuu, ta tivi ra cuu xihna
cuii, ta quehni savi yuu nu ñuhun
ñuñivi. Quehni ñuhun, ta quehni
niñi, ta sacanuun chi. Quehni chi,
ta cayu iin cuenda nu ñuhun ñuñivi.
Cahnu xaan cuhva ni cayu, ta ta ni

cuhva cayu yutun, ta ta ni cuhva
cayu ita cuii.
8 Tacan cuu, ta tivi inga ra, ta
iin cha cuu sava ni ta cua iin yucu
cahnu xaan quehni tichi tañuhun.
Cayu chi, ta quehni chi. Iin cuhva
cahnu xaan tañuhun can ni cuu
niñi, 9 ta ta ni cuhva chihi cuaha
xaan ri iyo tichi nduta can, ta ta
ni cuhva ndoyo ñuhun iin cuenda
ndihi tundoo cha iyo nu nduta
tañuhun can.
10 Tacan cuu, ta tivi inga ra cuu
uni, ta quehni iin ri tiñu cahnu
xaan. Cayu ri cuhva cayu iin ñuhun,
ta quehni ri. Iti siqui quehni ri,
ta quehni ri nu cuu chi yuta, ta
quehni ri nu soco. Iin cuhva cahnu
xaan chi quehni ri. 11 Ajenjo nani
ri tiñu can, vati ndihi nduta nu
quehni ri nduuva. Tuvi xaan ñivi
chihi, vati chihi ñi nduta can, ta
uva xaan chi cuu.
12 Tacan cuu, ta tivi inga ra cuu
cumi, ta ndoyo ñuhun tahan iin
cuhva ri yoo chi ri tiñu. Chacan cuu
cha ndunaan ri. Iin cuhva cahnu
xaan ri ndunaan. Chacan cuu cha
ña ndichin iin cuhva ri chinucahni,
ta ni ña ndichin iin cuhva ri cha
cuaa.
13 Tacan cuu, ta ndehi ti chini yu
cha nihin xaan ndahyu chaa iin ri
tasun nu tati ri. Cuiti cuiti tati ri, ta
cati ri ti:
—Ndioho ñivi iyo nu ñuhun ñuñivi,
ndahvi xaan ndahvi xaan cua cuu
ndo. Ndahvi xaan cua cuu ndo, vati
ni cua tivi inga uni ra tatun Ndioo
cutu ra vitin —cati ri.

9 Tacan cuu, ta tivi inga ra
tatun Ndioo cutu ra, ta ra cuu
uhun cuu ra. Ndehi ti quehni iin ra
cuu sava ta cua ri tiñu. Nu ñuhun
ñuñivi quehni ra, ta naan ra ticu
yuhu soco nu indi ñivi ni savaha
ndavaha ni. 2 Nuna ra yuhu chi, ta
quee yuhma soco can. Cha suhva
yuhma can quee cuhva quee xaan
yuhma chitun cahnu, ta ndunaan
ri nicandi, vati yuhma xaan cuu
nu ni nuna soco can. 3 Suvi ni tichi
yuhma can quee ri tica, ta cuahan
ri nu ñuhun ñuñivi ya. Iyo tahan
cha xaan chi ri cuhva iyo cha xaan
chi ri tisuhma. 4 Cha iyo ndatu chi
ri, vati cua cuhva ri tu ndoho chi
ñivi, tu ña ndiso ñi tuni ra Ndioo
nutaan ñi, soco ñahni ndatu cha
cua sandoyo ñuhun ri ita. Ña cua
cuu sandoyo ñuhun ri cuhu, ta
ni ña cua cuu sandoyo ñuhun ri
yutun. 5 Uhun yoo cua cuu cuhva
ri tu ndoho chi ñivi can, soco ña
cua cuu cahni ri chi ñi. Cua cuhva
ri tu ndoho chi ñivi cuhva chaha
ri tisuhma tu ndoho chi ñivi nu
chachi ri chi ñi. 6 Quivi can cua
cuni ñivi cuvi ñi, soco ña cua cuu.
Cua nanducu xaan ñi cuhva cha cua
cuvi ñi, soco ña cua nihin ñi cuhva.
7 Ta ri tica can—caa ri cuhva caa
ri quiti nahnu chica nu iyo cuati.
Indi xini ri cha cuu sava ni ta cua
corona xuhun cuaan, ta caa nuun
ri cuhva caa nuun ñivi. 8 Ixi xini ri
cuu sava ta cua ixi xini ñi ñahan,
ta cuhva caa nuhun ri ndicaha caa
nuhun ri. 9 Soo ri cuu sava ta cua
iin caa, ta nihin xaan catin nu tati
ri cuhva nihin xaan catin nu xita
ri quiti careta, ta chinu ri cuahan
ri nu cua cani tahan ñivi. 10 Suhma
ri cuu sava ni ta cua suhma ri
tisuhma, ta iyo iñu xaan nuun
chi. Tacan cua cuhva ri tu ndoho

chi ñivi, vati xaan xaan suhma ri.
Uhun yoo cua cuhva ri tu ndoho chi
ñivi, 11 ta ra cuu xini chi ri cuu ra
tatun cumi yuhu soco nu indi ñivi
ni savaha ndavaha ni. Abadón nani
ra chi tuhun cahan ñivi hebreo, ta
ñivi cahan tuhun griego—cati ñi ti
Apolión nani ra. Tacan ni nani ra,
vati sandoyo ñuhun ra chi ñivi.
12 Tu ndoho cha cua coo xihna cuii
cuu chacan, soco ni cua coo inga
uvi ca chi.
13 Tacan cuu, ta tivi inga ra tatun
Ndioo cutu ra, ta ra cuu iñu cuu ra.
Tacan cuu, ta quechaha chini yu
ti cahan iin ñivi. Ndihi cumi tutu
mesa xuhun cuaan iyo iti nuun ra
Ndioo cahan ñi, 14 ta quechaha cati
ñi chi ra tatun Ndioo can ti:
—Nu iyo yuta nani yuta Eufrate
cahnu iyo cumi ra tatun Ndioo—
nuhni ra. Cua saña cun chi ra
—cati ñi.
15 Tacan cuu, ta ni chandachi ra
cumi tatun Ndioo can. Cha ni chatu
vaha ra ta ra hora can. Cha ni chatu
vaha ra quivi can. Cha ni chatu
vaha ra yoo can. Cha ni chatu vaha
ra cuiya can. Cha ni chatu vaha ra,
vati cua cahni ra ta ra iin cuenda
ndihi ñivi ñuñivi. Cahnu xaan iin
cuenda ñivi cua cahni ra. 16 Chini
yu yoso tahan ra sandaru cua coso
quiti, ta cua cuhun ra. Tuvi ra cuu
ra, vati uvi ciendu millón rai cuu ra.
17 Chehe cuu cha ni ndehi cha
cahan ñumahna chihin yu. Ndehi
chi ri quiti can, ta ndehi chi ra yoso
chi ri. Cha chasi pechu ra—cuaha
chi, ta tuun chi, ta cuaan chi, ta
xini ri quiti can caa cuhva caa xini
ri ndicaha, ta quee ñuhun yuhu ri.
Quee yuhma yuhu ri. Quee azufre
yuhu ri. Ndihi chacan quee yuhu
ri. 18 Tacan ni chahni ri chi iin
cuenda ñivi. Cahnu xaan cuenda
ñivi ni chihi. Uni cuhva chahni
ri chi ñi, vati quee ñuhun yuhu
ri. Quee yuhma yuhu ri, ta quee
azufre yuhu ri. 19 Iyo cha xaan yuhu
ri quiti can, ta iyo tahan cha xaan
suhma ri, vati suhma ri cuu sava ni
ta cua cha xaan yuhu ri coo, vati
iyo cha xaan nuun chi, ta sanicuehe
tahan chi chi ñivi.
20 Ta ndihi ca ñivi iyo nu ñuhun
ñuñivi—ña chihi ñi chi tu ndoho
can, soco ña cuni ñi nacoo ihni ñi
ndavaha ni ndacu ñi. Chacan cuu
cha ña saña ñi cha sacahnu ñi chi
run tati cuihna. Ña saña ñi ita niñu
xuhun cuaan. Ña saña ñi ita niñu
xuhun cuichin. Ña saña ñi ita niñu
caa. Ña saña ñi ita niñu yuu. Ña
saña ñi ita niñu yutun. Ña saña
ñi, ta ita niñu can ña ndehe chi.
Ña chini chi. Ña chica chi. 21 Ta ni
cuhva ña saña ihni ñi cha chahni
ñi tahan ñi. Ña saña ñi tuhun tasi
ndacu ñi. Ña saña ñi cha iyo ñi
ndavaha ni chi tahan ñi inga chiyo.
Ña saña ñi cha suhu ñi. Ña saña ñi.

Naan ra tatun Ndioo iin tutu

10 Tacan cuu, ta ndehi ti nuun
inga ra tatun Ndioo iti siqui
andivi, ta nihin xaan iyo racan.
Tichi vico nuun ra, ta iti xini ra iyo
iin coyohndi. Cuhva caa nicandi
caa nuun ra, ta caa chaha ra cuhva
nu cayu uvi ñuhun. 2 Iin tutu luhu
naan ra, ta ña ndasi chi. Chañu ra
iin chiyo chaha cuaha ra nu nduta
tañuhun, ta chañu ra inga chiyo
chaha ra nu ñuhun. 3 Tacan cuu, ta
nihin xaan quechaha cana chaa

ra. Cuhva ndahyu chaa ri ndicaha
cana chaa ra. Nu ni cana chaa ra, ta
quechaha cahan savi. [4]Ucha chaha
cahan savi, ta ni cua tai nu tutu,
soco chini yu cha cahan iin ñivi iti
siqui andivi, ta quechaha cati ñi ti:
—Ña cua taun tuhun cha ni cahan
savi. Cua cucumi xehun chi chi —
cati ñi.
[5]Suvi ni ra tatun Ndioo chañu
iin chiyo chaha ra nu ñuhun ta
inga chiyo chaha ra nu tañuhun—
sandaa ndaha cuaha ra nda iti
siqui andivi, [6]ta quechaha cahan
ra iin cha rai ndicha. Cuenda ra
iyo ndito ndihi ni quivi ndihi ni
tiempu cahan rai ra, ta suvi ra cuu
ra satuvi iti siqui andivi chi ñuhun
ñuñivi chi ndihi cuii cha iyo. Tacan
ni cati ra ti:
—Ña cua nducuee ca, [7]vati cha
cua queta quivi cua queta tiñu ra
Ndioo cuhva ni cati ra chi ra cahan
cuenda ra nu ni quichi quivi. Tacan
ni cua coo chi quivi cua tivi ra
tatun Ndioo cutu ra, ra cuu ucha.
[8]Tacan cuu, ta chini ndico tucu
yu ti cahan ndico tucu iin ñivi iti
siqui andivi. Inga chaha cahan tucu
ñi chihin yu, ta cati ñi ti:
—Cuahan, ta quihun tutu naan ra
inda nu nduta chi nu ñuhun —cati
ñi.
[9]Tacan cuu, ta tuhve nu inda ra
tatun Ndioo can, ta cati yu ti:
—Cuhva tutu can chihin yu —cati
yu.
Ta cati ndico ra ti:
—Quihin chi chi, ta sacuahun
chi chi, vati na cua cutuni ini cun
chi chi. Cua cusii ini cun cha cua
sacuahun chi chi, soco cua coo
tahan tu cuihya ini chihun —cati ra.
[10]Tacan cuu, ta ni quihin yu
tutu naan ra tatun can, ta sacuahi
chi chi. Xihna ca cusii ini yu cha
sacuahi chi chi, ta sa ni quechaha
ni chacoo tu cuihya ini chihin yu.
[11]Tacan cuu, ta quechaha cati ñivi
chihin yu ti:
—Nini xaan cha cua cati tuhun
ndico tucu cun chi ñivi cuenda ra
Ndioo. Cua cati tuhun cun yoso
cuhva cua coo ñi—masi tuvi ñivi
cuu ñi, masi cahan ñi inga tucu
tuhun, masi cumi tiñu cuu ñi —cati
ñi.

Uvi tahan ra cuu ra cua cuhva cuenda

11 Tacan cuu, ta chaha ñi iin
yutun chihin yu cha cua
ticuhve. Tacan cuu, ta quechaha
cati iin ñivi chihin yu ti:
—Cuinda, ta cua ticuhva cun vehe
ra Ndioo. Cua ticuhva cun mesa
ra, ta cua cahvi cun yoso tahan
ñivi cuu ñi sacahnu chi ra. [2]Ña cua
ticuhva cun tihyo iyo chata vehe.
Ña cua ticuhva cun chi chi, vati
cua ndoo chi cuenda inga tucu ñivi,
ta cua sacaquini ñi nu ii can. Uvi
xico uvi yoo cua sacaquini ñi chi
chi. [3]Tacan cua cuu, ta cua tachi yu
uvi rai nuun iyo ñi, ta cua cuhva ra
cuenda yoso cuhva iye, ta iin mil
uvi ciendu uni xico quivi cua cuhva
ra cuenda. Cua cunami ra sahma
tuun, [vati ndahvi cua cuni ra].
[4]Maan ra cati tuhun can cuu sava
ni ta cua uvi yutun olivo. Maan ra
cuu sava ni ta cua uvi candileru
inda iti nuun ra chahnu Ndioo. [5]Tu
cua cuni ñivi cuhva ñi tu ndoho chi
ra, cua quee ñuhun yuhu ra, ta cua
cayu ñivi cuxaan ini chi ra. Tu cua

cuni ñivi cuhva ñi tu ndoho chi ra,
cua cuvi ndicha ñi. 6 Iyo tu ndee ini
chi ra, ta cua cuu casi ra iti siqui.
Ndihi quivi cua cati tuhun ra, ta
cua cuu casi ra, ta ña cua cuun savi.
Cua cuu sama ra nduta, ta cua cuu
chi niñi. Cua cuu cuhva ra ndihi
cuii tu ndoho chi ñivi cuhva cuni
maan ra. Tu cua cuni ra, cua cuu
cuhva ra chi chi nunuun ni yoso
cuhva iyo ini ra. 7 Nu cua ndihi
cuhva ra cuenda, ta sa cua quee run
cuu sava ta cua iin ri quiti cuhu, ta
tichi soco nu indi ñivi ni savaha
ndavaha ni cua quee run. Cua quee
run, ta cua cani tahan run chi
racan, ta cua sacanaan run, ta cua
cahni run chi ra. 8 Tacan cuu, ta cua
ndoo iquin cuñu ra iti. Ñuun cahnu
nu ni chahni ñivi chi ra chahnu
nu ni taa ñi chi ra nu cruu—ican
cua cava iquin cuñu ra ta ra. Cati
tahan ñivi ti ñuun Sodoma chi
ñuhun Egipto nani ñuun can. 9 Uni
quivi yoso sava cua ndehe ndihi
ñivi nu cua cava iquin cuñu ra ta ra.
Ñivi quichi inga ñuun, ñivi quichi
inga ñuhun, ñivi cahan inga tucu
tuhun—ñican cuu ñi cua ndehe chi
ra ta ra, ta ña cua cuhva ñi cha cua
cuchi ra. 10 Cua cusii ini ñivi ñuñivi
ndehe ñi cha ni tahan ra ta ra. Cua
cusii ini ñi, ta cua samani ñi cuati
suhva chi tahan ñi, vati cuaha xaan
tu ndoho chaha ra chi ñi, [ta cha ni
chihi ra]. 11 Tacan cuu, ta cua yaha
inga uvi quivi yoso sava, ta sa cua
cuhva ra Ndioo tu ndee ini chi ra
ta ra, ta cua natacu ndico ra. Cua
cuinda ndico ra, ta nihin xaan cua
quechaha cuyuhvi ñivi ndehe ñi
chi ra. 12 Tacan cua cuu, ta cua cuni
soho ra ti nihin xaan cha cahan iin
ñivi iti siqui andivi, ta cati ñi chi ra
ta ra ti:

—Nahan ndo. Cua ndaa ndo tihya
—cati ñi.

Tacan cuu, ta ni ndaa ra ta ra iti
siqui. Tichi vico ndaa ra, ta ndehe
ñivi cuxaan ini chi ra nu cuahan
ra. 13 Suvi ni hora can nihin xaan
ni taan, ta ndoyo ñuhun iin ticu
ñuun can, ta ucha mil ñivi ni chihi
nu ni taan. Tacan cuu, ta quechaha
cuyuhvi ndihi ñivi can, ta quechaha
sacahnu ñi chi ra Ndioo iyo iti siqui
andivi.

14 Cha cuu uvi tu ndoho cuu
chacan, soco yatin xaan ni cua coo
ndico inga chi.

Cutu ra cua tivi ra tatun Ndioo—ra cuu ucha

15 Tacan cuu, ta tivi inga ra tatun
Ndioo cutu ra, ta ra cuu ucha cuu
racan. Tacan cuu, ta nihin xaan
quechaha cahan ñivi iti siqui andivi,
ta cati ñi ti:

Cha cua cundaca ñahan ra
chahnu Ndioo chi ra Cristo
nu ni chacundaca ñahan ñivi
ñuñivi,
ta cua cundaca ñahan ra ta ra
ndihi ni quivi ndihi ni tiempu,

cati ñi. 16 Tacan cuu, ta chahnu chiti
ndihi oco cumi ra chanihin—ra
ndaa nu tayu iti nuun ra Ndioo.
Nda nu ñuhun chahnu xini ra, ta
sacahnu ra chi ra Ndioo, 17 ta
quechaha cati ra ti:

Yoho ra chahnu Ndioo, iyo ndihi
cuii tu ndee ini chihun.
Maun cuu ra cha ni chacoo nu
quichi quivi,
ta maun cuu ra cha iyo vitin,
ta maun cuu ra cua coo iti nuun.

Chaha ndi iin tiahvi ndioo chihun,
vati iyo xaan tu ndee ini chihun,
ta cha quechaha ndaca ñahun.
18 Cha ni cuxaan ini ñivi ñuñivi chihun,
soco cha ni queta quivi cua cuxaan ini tahun chi maan ñi.
Cha ni queta quivi cua tachi tuni cun chi ñivi cha ni chihi,
soco chi ndihi ñivi cun cua cuhva cun cha vaha.
Chi musu cun chi ra ni cahan cuenda cun chi ñivi sacahnu chihun—masi cahnu ñivi cuu ñi, masi ndahvi iyo ñi—chi ñican cua cuhva cun cha vaha,
vati sandoyo ñuhun ñi chi ñivi sandoyo ñuhun ñuhun ñuñivi, cati ra.
19 Tacan cuu, ta nuna yu vehe ra Ndioo—vehe cha iyo iti siqui andivi. Iti tichi chi ndehe ndi chatun cha iyo cuenda cha ni ndoo vaha tuhun chi ra Ndioo. Tacan cuu, ta quehni tachan, ta cahan savi, ta quechaha taan, ta quehni savi yuu nahnu, [vati cahnu xaan rai cuu ra Ndioo].

Cha ni savaha iin ri dragón chi iin ñahan

12 Tacan cuu, ta ni chacoo iin cuhva iti siqui andivi. Ndehi iin ñahan, ta cha ndichin ña cuu ta ri nicandi, ta chañu ña nu yoo. Indi xini ña cha cuu uchi uvi ri tiñu. 2 Ñuhun sehe ña, ta ndahyu chaa ña, vati cha quechaha iyo tu ndoho chi ña, vati cua cacu sehe ña. 3 Tacan cuu, ta ndehi ti iyo inga cuhva iti siqui andivi. Ndehi iin ri dragón. Quiti cuhu cuu ri, ta cahnu xaan ri. Cuaha cuaha ri cuu. Ucha xini ri iyo, ta uchi ndiquin ri iyo xini ri, ta indi xini ri corona—iin iin xini ri. 4 Yani suhma ri tiñu iyo iti siqui savaha ri, ta quehni iin cuenda ri tiñu nu ñuhun ñuñivi, ta cuaha suhva ri saquehni ri. Tacan cuu, ta ni chacuinda ri quiti cuhu can iti nuun ña ñahan can. Inda ri iti nuun ña, vati cua cacu sehe ña, ta sa cua cachi ri chi ve. 5 Tacan cuu, ta cacu sehe ña. Iin rai luhu cuu ve, ta ni cua cundaca ñahan ve chi ndihi ñivi ñuñivi nu cuahan quivi. Tacan cuu, ta canihin vaha ra Ndioo chi ve nu ndaa ra. 6 Tacan cuu, ta chinu ña ñahan can cuahan ña tichi cuhu. Ican iyo ña nu tiso vaha ra Ndioo cha cua cachi ña, vati cua ndoo ña iin mil uvi ciendu uni xico quivi.

7 Tacan ni cuu, ta ni chacoo cuati iti siqui andivi. Iyo ra Miguel chi ra cuu tatun ra, ta cani tahan ra ta ra chi run quiti cuhu can chi tatun maan run, 8 ta ra Miguel chi ra cuu tatun ra—racan cuu ra sacanaan. Chacan cuu cha ñahni ca nu cua coo ri quiti cuhu can iti siqui andivi. 9 Tacan cuu, ta quee ndaa maan ri quiti cuhu can, ta suvi ri cuu ri coo nda ni iti chata. Cuihna cuu ri, ta nani ri Satanaa. Suvi ri cuu ri sandahyu ñahan chi ndihi ñivi ñuñivi. Tava ndaa ra Ndioo chi run chi tatun run, ta ñuhun ñuñivi ya quichi run.

10 Tacan cuu, ta chini yu ti nihin xaan quechaha cahan ñi iti siqui andivi, ta cati ñi ti:
—Vitin cha iyo xaan tu ndee ini chi ra Ndioo. Cha ndaca ñahan ra, ta cha chaha ra ndatu chi ra Cristo,

ta cha sacacu ra chi ra yani ndi chi
ñi tahan ndi, vati cha tava ndaa ra
chi run cuni tiso cuati ñi, ta nduvi
ta niñu cuni run tiso run cuati ñi
iti nuun ra Ndioo. 11 Cha sacanaan
ñi chi run, vati cha chati ra cuu
ta iin mbee can niñi ra cuenda ñi,
ta chihi ra. Cha sacanaan ñi chi
run, vati cha chaha ñi cuenda yoso
cuhva iyo ñi chi ra, ta ña yuhvi ñi
cuvi ñi cuenda ra. 12 Ndihi ndioho
iyo iti siqui andivi—na cua cusii
ini ndo, soco ndihi ndioho iyo nu
ñuhun ñuñivi—ndahvi xaan iyo
ndo, vati cha nuun run cuihna nu
iyo ndo. Xaan xaan cuni run, vati
chito run ti ñahni ca quivi run iyo
—cati ñi.

13 Ni ndehe run quiti cuhu can
ti tava ndaa ra Ndioo chi run iti
nu ñuhun ñuñivi. Nu ni ndehe run
chacan, ta quechaha ndicu run chi
ña ñahan cacu sehe, vati cuni cani
tahan run chi ña, 14 soco chaha ra
Ndioo uvi ndichin ri tasun chi ña.
Chacan cuu cha tati ña nu cua coo
ña tichi cuhu, ta cacu ña. Tican
cua ndoo ña. Uni cuiya yoso sava
cua ndoo ña, ta cua nihin ña cha
cua cachi ña, ta ña cua coto ri cuu
coo can nu iyo ña. 15 Tacan cuu, ta
tivi ri nduta yuhu ri nu cuahan
ña. Tivi ri. Tivi ri, ta nduta can
cuu sava ni ta cua iin yuta, vati
cuni ri cahni ri chi ña tichi nduta
can. 16 Tacan cuu, ta cuni tindee
ñuhun ñuñivi chi ña. Chacan cuu
cha nuna iin yavi nu ñuhun ñuñivi
ya, ta quechaha quihvi nduta tivi ri
coo can. 17 Tacan cuu, ta xaan cuni
ri quiti cuhu can chi ña ñahan can.
Chacan cuu cha quee ri cuahan ri,
vati cua cani tahan ri chi ndihi ca
ñivi cuu sehe ña. Sehe ña cuu ñivi
sacuinu cuhva cati tuhun ra Ndioo,
ta chaha ñi cuenda yoso cuhva iyo
ra Jesuu.

Cuhva iyo inga uvi ri quiti cuhu

13 Ni chacuinde yu tañuhun,
ta ndehi ti tichi nduta
tañuhun can quee iin ri quiti cuhu.
Iyo ucha xini ri nu ndaa uchi
ndiquin ri, ta iin corona indi iin
iin ndiquin ri. Ndihi xini ri ndiso
ri tuhun ndavaha ni, 2 ta ri quiti
cuhu ndehi—caa ri cuhva caa iin
ri cuiñi. Chaha ri cuu sava ta cua
chaha ri oso, ta yuhu ri cuu sava
ta cua yuhu ri ndicaha. Suvi ni chi
rican chaha ri dragón can tu ndee
ini iyo chi maan ri, ta chaha tahan
ri ndihi ndatu cha iyo chi maan ri.
3 Cha ni nicuehe iin xini ri cuu sava
ta cua ri cuiñi can. Cuhva cha cua
cuvi ri nicuehe xini ri, soco cha ni
ndaha nu cahvi can. Iyo xaan cuni
ndihi ñivi ñuñivi, vati cha ni ndaha
xini ri, ta ndicu ñi chi ri. 4 Sacahnu
ñi chi ri dragón can, vati chaha ri
tu ndee ini chi inga ri quiti cuhu, ta
sacahnu tahan ñi chi maan ri, ta
quechaha cati ñi ti:

—Yoni iyo cuhva iyo quiti cuhu ya.
Yoni cuu cani tahan chi ri —cati ñi.

5 Chaha ra Ndioo cha ndacu ri
cuhva cuni maan ri. Chacan cuu
cha cahnu xaan ndavaha ni cahan
ri. Uvi xico uvi yoo chaha ra cha
ndacu ri cuhva cuni ri, 6 ta cahan ri
ndavaha ni chi ra Ndioo. Cahan ri
ndavaha ni chi maan ra, ta cahan
ri ndavaha ni cuenda nu iyo ra, ta
cahan ri ndavaha ni chi ñivi ra.
7 Chaha tahan ra Ndioo cha cani
tahan ri chi ñivi ra, ta sacanaan ri

chi ñi. Chaha tahan ra cha ndaca
ñahan ri chi ndihi ñivi iyo nu
ñuhun ñuñivi. Masi inga tucu ñivi
cuu ñi, masi inga ñuun iyo ñi, masi
inga tuhun cahan ñi, soco ndaca
ñahan ri chi ñi. 8 Iyo ñivi, ta ña cua
coo ndito ñi chi ra cuu ta iin mbee
can—ra ni chihi, vati ña iyo sivi
ñi nu tutu ra, ta ni quetuvi ñuhun
ñuñivi ya. Ñican cuu ñi sacahnu chi
ri quiti cuhu can.
9 Na cua taa vaha ndo soho ndo
tuhun ya. 10 Tu cua tiin ñivi chi ndo,
ta cua taa ñi chi ndo ve caa, na cua
coo taxin ndo ve caa. Tu cua cani
ñivi chi ndo chi machete, ta cua
cahni ñi chi ndo, na cua cuvi taxin
ndo. Tu tacan ni cua coo taxin ndo,
cua cundee ini ndo, ta cua cuinu
vaha ini ndo chi ra Ndioo, vati
tacan ni iyo ñivi ra.
11 Tacan cuu, ta ndehi ti tichi
ñuhun quee inga ri quiti cuhu. Uvi
ndiquin ri ndaa xini ri cuhva iyo
ndiquin xini ri mbee, soco cuhva
cahan ri dragón cahan ri. 12 Iyo
tahan ndihi cuii tu ndee ini cha
iyo chi inga ri quiti cuhu can chi
ri. Chacan cuu cha savaha ri cha
sacahnu ñivi ñuñivi chi inga ri
quiti cuhu can, vati rican cuu ri
ni ndaha xini nu nicuehe chi, ta
ña chihi ri. 13 Cahnu xaan cuhva
savaha ri quee tichi ñuhun. Ndehe
ndihi ñivi ti cayu ñuhun iti siqui, ta
nuun chi nu ñuhun ñuñivi savaha
ri. 14 Sandahyu ñahan ri chi ñivi
iyo nu ñuhun ñuñivi, vati ni cuu
savaha ri cuhva can iti nuun tahan
ri. Tacan cuu, ta quechaha cati ri
chi ñivi can ti na cua savaha ñi iin
ita niñu ri quiti cuhu can, vati tahvi
xini ri chi cha cuu ta iin machete,
soco ña ni chihi ri. 15 Tacan cuu, ta
chaha ri cha nihin tahan ita niñu ri
quiti cuhu can tati. Chacan cuu cha
cahan chi, ta chahni chi chi ndihi
ñivi ña sacahnu chi chi. 16 Tacan
cuu, ta savaha ita niñu can ti cua
cunda seña ndaha cuaha ñivi a
nutaan ñi. Chi ndihi ñivi cua cunda
seña can—masi ñivi ndahvi cuu
ñi, masi ñivi cahnu cuu ñi, masi
iyo xuhun ñi, masi ñahni xuhun
ñi, masi musu cuu ñi, masi ñahni
chitoho ñi. 17 Chacan cuu cha ña
cua cuu sata ñivi. Ña cua cuu xico
ñi, tu ña cua cuiso ñi seña ri quiti
cuhu can, tu ña cua cuiso ñi sivi
ri, tu ña cua cuiso ñi número ri.
18 Na cua coo cha chini tuni chi yo.
Ndaa ñivi iyo cha chini tuni—na
cua nanducu xini ñi ñaan cha cuu
número maan ri quiti cuhu can,
vati número ri cuu sava ni ta cua
número ñivi ñuñivi. Iñu ciendu uni
xico iñu cuu número can.

Chita ñivi ra cuu ta iin mbee can yaa

14 Tacan cuu, ta ndehi ti siqui
yucu Sión inda ra cuu
ta iin mbee can, ta iyo tahan iin
ciendu uvi xico cumi mil ñivi chi
ra. Ndihi ñi ndiso sivi ra chi sivi
sutu ra. Nutaan ñi ndiso ñi sivi ra
ta ra. 2 Chini yu cha cahan iin ñivi
iti siqui andivi. Cuhva chinu nduta
cuhva cahan savi cahan ñi, ta chini
yu ti cuhva cani ñivi yaa cahan ñi.
3 Iyo cuiti ñi iti nuun ra ndaa nu
tayu nu iyo ndihi cumi ri quiti cuhu
can chi ra chanihin can. Tacan cuu,
ta quechaha chita ñi yaa. Yaa chaa
chaa chita ñi, ta iyo tahan ñivi ni
cacu nu ñuhun ñuñivi. Iin ciendu
uvi xico cumi mil ñi cuu ñi. Ñican

ni cuu cutuhva yaa can, ta yoni ca
ñivi cuu. [4]Ñican cuu ñi—ña tuhva
ñi savaha ñi ndavaha ni chi tahan
ñi inga chiyo. Ña tuhva ñi savaha
ñi ni iin ndavaha ni, vati ndoo ndoo
iyo anima ñi, ta ñican cuu ñi ndicu
chi ra cuu ta iin mbee can, ta ndihi
nu chahan ra ndicu ñi chi ra. Cacu
ñi nu iyo ñivi ñuñivi, ta cuhva iin
cha samani ñivi chi ra Ndioo chi ra
cuu ta iin mbee cuu ñi. [5]Chito ñivi
ti ña tuhva ñi sandahyu ñahan ñi,
vati ñahni cuati ñi iyo.

Tuhun cati tuhun uni ra tatun Ndioo

[6]Tacan cuu, ta ndehi ti tati inga
ra tatun Ndioo. Cuiti cuiti tati ra
iti siqui, ta ndiso ra iin tuhun yoso
cuhva cua tachi tuni ra Ndioo chi
ñivi ndacu ndavaha ni. Chi ndihi
ñivi iyo nu ñuhun ñuñivi cati tuhun
ra tuhun can. Chi ñivi iyo inga
ñuun chi ñivi cuu inga tucu ñivi chi
ñivi cahan inga tuhun—chi ndihi ñi
cati tuhun ra, [7]ta nihin xaan cati ra
chi ñi ti:
—Na cuyuhvi ndo chi ra Ndioo.
Na sacahnu ndo chi ra, vati yatin
cua queta quivi cua tachi tuni ra
chi ñivi ndacu ndavaha ni. Na cua
sacahnu ndo chi ra, vati maan ra
satuvi iti siqui andivi, ta maan
ra satuvi ñuhun ñuñivi chi nduta
tañuhun. Ndihi cuii chi ni satuvi ra
—cati ra tatun Ndioo can.
[8]Iti nuun racan quichi inga ra, ta
quechaha cati ra ti:
—Cha ni ndoyo ñuhun ñuun cahnu—
ñuun Babilonia. Cha ni ndoyo ñuhun
ñuun can, vati sandoyo ñuhun ñivi
ñuun can chi ndihi ñivi ñuñivi, vati
ndacu tahan ñi ndihi ndavaha ni
ndacu ñivi ñuun can —cati ra.
[9]Iti nuun ra cuu uvi tatun can
quichi inga ra, ta nihin xaan
quechaha cati ra ti:
—Tu cua sacahnu ndo chi run
quiti cuhu can, tu cua sacahnu ndo
ita niñu run, tu cua cunda tuni
ri nutaan ndo, tu cua cunda chi
ndaha cuaha ndo, [10]xaan xaan cua
nduxaan ra Ndioo chi ndo, vati xaan
xaan ra cua cuu. Tu tacan ni cua
savaha ndo, cahnu xaan tu ndoho
cua ndehe ndo, vati cua cayu ndo
chi azufre iti nuun ra tatun Ndioo iti
nuun ra cuu ta iin mbee can. [11]Cua
ndehe xaan ndo tu ndoho nu cayu
ñuhun, ta cua ndaa yuhma, vati
ndihi ni quivi ndihi ni tiempu cua
cayu ndo. Tu cua sacahnu ndo chi ri
quiti cuhu can, tu cua sacahnu ndo
ita niñu ri, tu cua cunda tuni ri nuun
ndo, ña cua quee ndo nu tu ndoho,
vati nduvi ta niñu cua coo ndo chi
tu ndoho can. [12]Chacan cuu cha na
cua cundee ini ñivi ra Ndioo. Ñican
cuu ñi sacuinu cuhva cati tuhun ra
Ndioo. Ñican cuu ñi chinu ini chi ra
Jesuu —cati ra tatun Ndioo can.
[13]Tacan cuu, ta chini yu ti cahan
iin ñivi iti siqui andivi, ta cati ñi
chihin yu ti:
—Cua taun tuhun ya, vati cua cusii
ini ñivi ra chahnu—ñivi cua cuvi nda
vitin ta nda cua nda iti nuun. Tacan
ni cua cusii ini ñi, ta ña cua satiñu ca
ñi, vati chito yo yoso cuhva ni satiñu
ñi, cati ra Tati Ndioo —cati ñican.

**Tuhun yoso cuhva cua
nduxaan ra Ndioo**

[14]Tacan cuu, ta ndehi ti iyo iin
vico iti siqui, ta nuun vico can ndaa
iin ra cuu sava ni ta cua ra cuu sehe
ñivi. Corona xuhun cuaan indi xini

ra, ta naan ra iin machete cuchi, ta
xaan xaan yuhu chi. [15]Tacan cuu,
ta quichi inga ra tatun Ndioo. Vehe
Ndioo iyo iti andivi quichi ra, ta
cana chaa ra chi ra ndaa nu vico
can. Nihin suhva cana chaa ra, ta
cati ra chi ra ti:
—Cua cani cun machete cun, ta cua
cahnda cun, vati cha queta quivi cua
canihin vahun, vati cha iyo vaha nini
cahnu nu ñuhun ñuñivi ya —cati ra.
[16]Tacan cuu, ta cani ra ndaa nu
vico can machete ra, ta canihin vaha
ra nini cahnu nu ñuhun ñuñivi ya.
[17]Tacan cuu, ta quichi inga ra tatun
Ndioo. Suvi ni vehe ñuhun iyo iti
andivi quichi ra, ta naan tahan ra iin
machete cuchi, ta xaan tahan yuhu
chi. [18]Tacan cuu, ta quichi inga ra.
Nu iyo mesa ra Ndioo quichi ra, ta
maan ra cuu ra iyo ndatu nu cayu
ñuhun. Suvi ra cana chaa chi ra naan
machete can, ta cati ra chi ra ti:
—Cani cun machete cun, ta
cahnda cun chiti uva can, vati cha
chiti chi vitin —cati ra.
[19]Tacan cuu, ta ni chahnda ra
chiti uva iyo nu ñuhun ñuñivi, ta
canihin ra chi chi, ta cani ra chi
chi nu cua quee nduta chi, vati nu
cua nduxaan ra Ndioo chi ñivi cuu
chacan. [20]Nda yuhu ñuun chañu ra
chiti uva can, ta quee niñi tichi chi.
Cuaha suhva niñi quee, vati cuhva
cha sucun iyo freno yuhu ri quiti
queta chi, ta uni ciendu kilómetro
chinu chi nu ñuhun, vati xaan xaan
cua tachi tuni ra Ndioo chi ñivi.

Iyo ucha tu ndoho cua coo, ta cua cundihi chi

15 Tacan cuu, ta ndehe ndico
tuqui inga cuhva cha cahnu
iti siqui andivi, ta iyo xaan cuni yu.
Ndehi ti iyo ucha tatun Ndioo, ta
iyo ndatu chi ra, vati cua savaha
ra tu ndoho. Siin siin tu ndoho cua
savaha ra, ta cua cundihi chi, vati
ña cua nduxaan ca ra Ndioo chi
ñivi.
[2]Ndehe tahin ti iyo cha cuu sava
ni ta cua nduta tañuhun. Sava ni ta
cua inu cuu chi, ta sacanuun nduta
can chi ñuhun, vati cayu chi. Yuhu
tañuhun can inda ñivi, ta naan
ñi yaa, vati cua cani ñi yaa chi ra
Ndioo. Ñican cuu ñi sacanaan siqui
run quiti cuhu can chi ita niñu ri
chi número sivi ri. [3]Yaa ra Moisee
musu ra Ndioo chita ñi, ta chita
tahan ñi yaa ra cuu ta iin mbee can,
ta cati ñi ti:

Yoho ra chahnu Ndioo, iyo xaan
tu ndee ini chihun.
Cahnu xaan cha ni savahun,
ta vaha xaan cha ni savahun.
Cuiti xaan iyo anima cun,
ta cha ndicha ndicha ndacu cun.
[4] Maun cuu ra ndaca ñahan chi
ndi.
Sacahnu ndihi ñivi chihun,
vati iin tuhun ni maun cuu ra ii.
Ndihi ñivi cua sacahnu chihun,
vati chito ñi ti rai cuiti vaha cuu
cun,

cati ñi.
[5]Tacan cuu, ta ndehi ti nuna yu
vehe nu iyo yuu ndiso ley chahnu
iti siqui andivi. [6]Tichi vehe can
quichi quee ucha ra tatun Ndioo.
Suvi ra cuu ra iyo ndatu, vati cua
savaha ra tu ndoho, ta ndichin
ra sahma yaxin vaha. Nda cua
tachan sahma ndichin ra, ta pechu
ra nuhni caa xuhun cuaan. [7]Iin ri
cuu cumi quiti cuhu iyo iti nuun ra

Ndioo—chaha ri coho xuhun cuaan
chi ra tatun Ndioo can. Chi iin iin
ra chaha ri coho. Cha nduxaan ra
Ndioo ra iyo ndito ndihi ni quivi
ndihi ni tiempu cuu cha indi coho
can. [8]Tacan cuu, ta chitu vehe
Ndioo can chi yuhma, vati cahnu
xaan rai cuu ra Ndioo, ta iyo xaan
tu ndee ini chi ra. Yoni cuu quihvi
tichi vehe Ndioo nda cua nda cua
sandihi ra tatun Ndioo can savaha
ra tu ndoho, ta siin siin tu ndoho
cua cuhva ra.

Tu ndoho cua cuhva ra tatun Ndioo

16 Tacan cuu, ta chini yu ti
cahan iin ñivi. Tichi ve
ñuhun cahan ñi, ta nihin xaan cati
ñi chi ra tatun Ndioo can ti:
—Cuahan ndo, ta coyo ndo cha
indi tichi coho naan ndo nu ñuhun
ñuñivi, vati xaan xaan cuni ra
Ndioo —cati ñi.
[2]Tacan cuu, ta cuahan ra cuu
xihna cuii, ta coyo ra cha indi tichi
coho ra. Nu ñuhun ñuñivi coyo
ra chi chi. Tacan cuu, ta cucahvi
ndihi ñivi ndiso seña ri quiti cuhu
ndavaha ni chi ñivi sacahnu ita
niñu ri, ta cahnu xaan tu ndoho
chacoo chi ñi.
[3]Tacan cuu, ta inga ra tatun
can coyo ra coho naan ra. Tichi
tañuhun coyo ra chi chi, ta nduta
can cuu sava ni ta cua niñi iin ñivi
ni chihi, ta chihi ndihi cuii ri cha
iyo ndito tichi nduta can.
[4]Tacan cuu, ta inga ra tatun can
coyo coho naan ra. Tichi yuta coyo
ra chi chi. Tichi soco coyo ra chi
chi, ta niñi cuu nduta can. [5]Tacan
cuu, ta chini yu ti cati ra tatun
Ndioo ra cha iyo cuenda nduta ti:
—Yoho ra chahnu, maun cuu
ra ni chacoo nu quichi quivi, ta
maun cuu ra iyo vitin. Ra iyo cuiti
vaha cuu cun. Ñahni cuati cun iyo,
vati tachi tuni cun iin cha ndicha
ndicha. [6]Cha chati niñi ra cahan
cuenda cun. Cha chati niñi ñivi
cun, ta chahni ñivi chi ñi. Vitin cha
chaha cun niñi na coho ñi. Vaha
xaan cha savahun —cati ra.
[7]Tacan cuu, ta chini yu ti cahan
ñivi nu iyo mesa ra Ndioo, ta cati
ñi ti:
—Yoho ra chahnu Ndioo, iyo
xaan tu ndee ini chihun, ta iin cha
ndicha ndicha tachi tuni cun —cati
ñi.
[8]Tacan cuu, ta inga ra tatun can
coyo coho naan ra. Nu nicandi coyo
ra chi chi, ta quechaha chahmi ri
chi ndihi ñivi. [9]Iyo xaan iyo xaan
cayu ñivi, ta cahan ñi ndavaha ni
chi ra Ndioo, vati maan ra chaha
cha ndehe ñi tu ndoho can, soco ña
saña ñi ndavaha ni cahan ñi, ta ni
ña sacahnu ñi chi ra Ndioo.
[10]Tacan cuu, ta inga ra tatun can
coyo coho naan ra. Tayu nu ndaa
run quiti cuhu ndavaha ni can coyo
ra chi chi, ta naan xaan nu ndaca
ñahan run ni cuu, ta chachi ihi ñivi
yaa ñi, vati ña cundee ca ñi cha
uhvi ñi. [11]Cahan ñican ndavaha ni
chi ra Ndioo iyo iti andivi, vati uhvi
xaan cuni ñi, ta cahvi xaan ñi cuu,
soco ña saña ihni ñi ndavaha ni
ndacu ñi.
[12]Tacan cuu, ta inga ndico tucu
ra tatun can coyo ra coho naan ra.
Tichi yuta Eufrate cahnu coyo ra
chi chi, ta ndoco nduta can. Chacan
cuu cha iyo vaha nu cua yaha ra rey
cua quichi iti chiyo nu cana nicandi.

13 Tacan cuu, ta ndehi ti quee tati
cuihna yuhu ri dragón can. Quee
tati cuihna yuhu ri quiti cuhu
ndavaha ni can, ta quee tati cuihna
yuhu ra cati ti cahan ra cuenda ra
Ndioo, ta ña ndicha ra cha cahan
ra. Uni tati cuihna quee tichi yuhu
run ta run, ta caa run cuhva caa
ri sahva. 14 Tati cuihna cuu run,
ta cahnu xaan cuhva ndacu run.
Cuahan run nu iyo ndihi ra cuu rey
ndaca ñahan nini cahnu nu ñuhun
ñuñivi, ta sacuiti run chi ra ta ra,
vati cua cani tahan ra ta ra quivi
cha cua nduxaan ra chahnu Ndioo.
15 [Ta cati ra chahnu ti] cua quichi
ra cuhva quichi run ñasuhu, [vati
ña cua coto ñivi ñaan hora cua
quichi ra]. Cua cusii ini ñivi ndatu
vaha chihin ra, vati ñahni cha cua
cumani chi ñi, coto cua coo tu ca
nuun chi ñi hora cua quichi ra, cati
ra. 16 Cua sacuiti run chi ra rey can
nu nani chi Armagedón cuhva cati
ñivi hebreo chi tuhun cahan maan
ñi.

17 Tacan cuu, ta inga ndico tucu
ra tatun can coyo ra coho naan ra.
Iti siqui coyo ra chi chi. Tacan cuu,
ta quechaha cahan iin ñivi tichi ve
ñuhun can, vati nihin xaan cahan
ra ndaa nu tayu can, ta cati ra ti:
—Cha iyo vaha.

18 Tacan ni cati ra, ta quehni
tachan, ta nihin xaan catin. Cahan
savi, ta nihin xaan ca taan. Ñavi
ca cuhva cha ni taan nu ñuhun
ñuñivi nu ni quichi quivi, vati
nihin xaan nihin xaan ca taan
quivi can. 19 Nu ni taan, ta ndata
ñuun cahnu can. Uni cuhva ndata
chi, ta nduva ndihi ñuun iyo nu
ñuhun ñuñivi. Tacan cuu, ta ni
chacuhun ini ra Ndioo yoso cuhva
ni chacoo ñivi ñuun Babilonia can,
ta xaan xaan nduxaan ra chi ñivi
ñuun can. 20 Naan ndihi ñuhun iyo
mahñu tañuhun nu ni taan quivi
can, ta naan tahan ndihi yucu.
21 Iti siqui andivi quehni savi yuu.
Nahnu xaan savi yuu quehni. Vee
chi suhva, ta quehni chi chata ñivi.
Chacan cuu cha cahan ndico tucu
ñivi ndavaha ni chi ra Ndioo, vati
chaha ra cha quehni savi yuu can,
ta cahnu xaan tu ndoho cuu chi.

Ni cutuni iin ña ñahan savaha ndavaha ni chi ra rai inga chiyo

17 Tacan cuu, ta quichi iin
ra tatun Ndioo chacunaan
coho can, ta quechaha cati ra
chihin yu ti:
—Nahan, ta cua sanahin chihun
nu cua cutuni iin ña ñahan savaha
ndavaha ni chi ra rai inga chiyo,
[vati ña cuni ña cha cua coo ñivi
chi ra Ndioo]. Iyo ña nu yaha xaan
nduta. 2 Cha ni chacoo ra rey iyo
nu ñuhun ñuñivi ndavaha ni chi
ña inga chiyo, ta cha ni chacoo
tahan ndihi ñivi ñuñivi ndavaha
ni chi tahan ñi inga chiyo cuhva ni
sanahan ña chi ñi.

3 Tacan cuu, ta ni cahan ra
ñumahna chihin yu ni savaha ra
Tati Ndioo, ta ni chandaca ra tatun
Ndioo can chihin yu tichi cuhu.
Tican ndehi ti yoso ñahan can siqui
ri quiti cuhu cuaha can. Suvi ri cuu
ri iyo ucha xini nu ni cana uchi
ndiquin ri, ta mani sivi ndavaha
ni ndiso ri chata ri. 4 Sahma yuhva
tixinda sahma cuaha ndichin maan
ña ñahan can. Mani xuhun cuaan,
mani yuu taqui, mani cha yahvi

ndita caa sucun ña xini ña, ta
naan ña iin yachin xuhun cuaan
chi ndaha cuaha ña, ta ñuhun
ndavaha ni yachin can, vati cuaha
xaan ndavaha ni savaha ña cha ni
chacoo ña ndavaha ni chi ra rai
inga chiyo, [vati ña cuni ña cha cua
coo ñivi chi ra Ndioo]. 5 Nutaan ña
ndiso ña letra, soco ña chito ñivi
ñaan tuhun cuu chi. Tuhun can
cati ti ñuun Babilonia cahnu cuu
ñacan. Maan ña cuu xini chi ndihi
ñi ñahan savaha ndavaha ni chi ra
rai inga chiyo. Maan ña cuu xini
chi ndihi ñivi savaha ndavaha ni nu
ñuhun ñuñivi ya, cati chi. 6 Ndehi ti
chini ñacan. Chini ña, vati chahni
ña chi ñivi ra Ndioo, ta chati niñi
ñi. Chini ña, vati chahni ña chi ñivi
chaha cuenda yoso cuhva iyo ñi chi
ra Jesuu, ta iyo xaan iyo xaan cuni
yu ndehi chi ña. 7 Tacan cuu, ta cati
ra tatun Ndioo can chihin yu ti:
—Ña cua cuiyo con. Cua cuhve
cuenda chihun yoo ña cuu ñahya.
Cua cuhve cuenda ndaa run cuu
run ndiso chi ña, ta iyo ucha xini
run nu ni cana uchi ndiquin run.
8 Cua cuhve cuenda, vati cha ni
ndehun ti tahvi xini run quiti cuhu
can, soco ña ni chihi run. Vitin cha
cua ndaa ndico run tichi soco nu
iyo ñivi ni savaha ndavaha ni, soco
cua ndoyo ñuhun cuii run. Cua
nduiyo ñivi ñuñivi cha ndehe ñi ti
cha tahvi xini run, soco ña ni chihi
run, ta iyo run nda cua nda vitin, ta
ñican ña iyo sivi ñi nu tutu savaha
ra Ndioo, ta ni ña ta quetuvi ñuhun
ñuñivi ya. Chacan cuu cha ña cua
coo ndito ñi chi ra.
9 'Na cua cutuni ini cun tuhun
ya, vati ucha xini maan run quiti
cuhu can cuu ucha yucu nu ndaa
maan ña ñahan can. 10 Ta ni cuhva
maan xini run cuu ucha rey. Cha
ni ndoyo ñuhun uhun ra. Iin ra iyo
vitin, ta ni cua coo inga ra. Nu cua
coo racan, soco ña nahan cua ndoo
ra. 11 Cuenda run quiti cuhu tahvi
xini—rey una cuu maan run, soco
cuenda ucha rey can iyo run, ta cua
ndoyo ñuhun cuii run.
12 'Cha ni ndehun ti uchi ndiquin
run iyo. Chacan cuu uchi rey, soco
ña ta cundaca ñahan ra. Iin hora
ni cua coo ndatu chi ra, ta cua
cundaca ñahan ra. Icaa ni cua
cundaca ñahan run quiti cuhu can
chi ra. 13 Ini cha saxini ra ta ra, vati
cua cuhva ra tu ndee ini ra chi run
quiti cuhu can. Cua cuhva ra ndatu
cha iyo chi ra chi run. 14 Tacan cua
cuu, ta cua cuni ra ta ra cuati chi ra
cuu ta iin mbee can. Cua quechaha
cani tahan ra ta ra chi ra, soco cua
sacanaan ra cuu ta iin mbee chi ra
ta ra, [ta cua ndoyo ñuhun ra ta
ra,] vati maan ra mbee can cuu ra
cuu xini ndicha, ta ra ndaca ñahan
ndicha cuu ra. Ni nacachi ra Ndioo
chi ñivi iyo chi ra cuu ta iin mbee,
ta chinu vaha ini ñi chi ra. [Ñican
cuu ñivi iyo chi ra.]
15 Tacan cuu, ta cati ra tatun
Ndioo can chihin yu ti:
—Cha ni ndehun ti iyo ña ñahan
can nu yaha nduta. Chacan cuu
sava ni ta cua ndihi ñivi iyo nu
ñuhun ñuñivi. 16 Cha ni ndehe
tahun ti iyo iin ri quiti cuhu, ta
iyo uchi ndiquin ri. Rican chi
ndiquin ri cuu sava ni ta cua ñivi
cua cuxaan ini chi ña ñahan can,
ta cua sandoyo ñuhun ñi chi ña
chi ndihi cuii cha iyo chi ña. Cua

cahmi ñi chi ña, ta cua cahni ñi
chi ña. [17]Chacan ni cua savaha ñi,
vati chaha ra Ndioo cha chini tuni
chi ñi, ta cua savaha ñi cuhva cuni
ra. Chacan cuu cha cua cuhva ñi
ndatu chi ri quiti cuhu can. Chacan
cua savaha ñi nda cua nda cua cuu
chi cuhva cati ra Ndioo, [18]ta ña
ñahan cha ni ndehun—cuu ña sava
ni ta cua ñuun cahnu can nu iyo ra
ndaca ñahan chi ndihi ra cumi tiñu
iyo nu ñuhun ñuñivi —cati ra.

Ndoyo ñuhun ñuun Babilonia

18 Tacan cuu, ta ndehi ti nuun
inga ra tatun Ndioo iti siqui
andivi. Cahnu xaan ndatu iyo chi ra,
ta ndichin xaan ñuhun ñuñivi cuu,
vati ndichin xaan maan ra. [2]Nihin
xaan cana chaa ra, ta cati ra ti:
—Cha ni ndoyo ñuhun ñuun
Babilonia cahnu. Mani nu iyo tati
cuihna iyo ñuun can. Mani nu iyo ri
tachii iyo ñuun can, ta ña vaha cuni
yo ndehe yo chi ri, vati sacaquini
ri chi yo. [3]Chacan ni iyo ñuun can,
vati cha sacaquini ñivi ñuun can
chi ndihi ñivi ñuñivi, ta ndacu ñi
ndavaha ni cuhva ndacu maan ñi.
Cha iyo tahan cuati ndihi ra rey iyo
nu ñuhun ñuñivi, vati cha savaha
tahan ra ndavaha ni chi ñivi ñuun
can. Ta ricu xaan iyo ñivi xico chi
ñivi ñuun can, vati cuaha xaan
xuhun ñi sandoyo ñuhun ñi cha
savaha ñi ndavaha ni —cati ra.
[4]Tacan cuu, ta chini yu ti cahan
inga ñivi iti siqui andivi, ta cati ñi
ti:
—Ndioho ñivi Ndioo, na cua
quee ndaa ndo ñuun can, coto cua
savaha tahan ndo ndavaha ni ndacu
ñivi can. Na cua quee ndo, coto
cua ndehe tahan ndo tu ndoho cua
ndehe maan ñi. [5]Cua coo tu ndoho
chi ñi, vati cha ni chito ra Ndioo
ti iyo xaan cuati ndacu ñi. Ña cua
naan ini ra ndavaha ni ndacu ñi.
[6]Na cua coo chi chi ñi cuhva ni
savaha ñi. Na cua coo uvi cuhva
chi ñi cuhva cha ni savaha ñi. [7]Cha
ni savaha ñi cha cuu ñi ñivi cahnu
xaan, ta cuaha xaan xuhun cha
sandoyo ñuhun ñi. Ta ni cuhva
na cua coo tu ndoho chi ñi. Ta ni
cuhva na cua coo tahan tu cuihya
ini chi ñi. Tacan cati yu, vati saxini
ñi chi anima ñi ti cahnu xaan ñivi
cuu ñi. Ñahni tu ndahvi ini cua
coo chihin ñi, saxini ñi. [8]Chacan
cuu cha cahnu xaan tu ndoho cua
ndehe ñi, vati tichi iin quivi cua
ndehe ñi tu ndoho. Cua coo tu
cuihya ini chi ñi. Cua coo tama
chi ñi. Cua cayu ñi, ta cua cuvi ñi.
Tacan ni cua tahan ñi, vati iyo xaan
tu ndee ini chi ra chahnu Ndioo, ta
cua tachi tuni ra chi ñi —cati ñi.
[9]Ta ra rey can—cua ndahyu ra.
Cua coo tu cuihya ini chi ra nu cua
ndehe ra ti cayu ñi, vati maan ra
cuu ra savaha ndavaha ni cuhva
ni savaha ñi. Icaa ni savaha ñi
ndavaha ni, vati maan ra cuu ra
sandoyo ñuhun xaan xuhun cuhva
ni sandoyo ñuhun maan ñi. [10]Chica
ni cua cuinda ra, vati yuhvi ra, vati
cahnu xaan tu ndoho cua ndehe
ñivi ñuun can, ta cua cati ra ti:
—Cahnu xaan ñuun cha cuu ñuun
Babilonia can. Ni chacoo xaan tu
ndee ini chi ñivi ñuun can, ta yatin
xaan cua cutuni ñi —cua cati ra.
[11]Ndahvi xaan cua cuni ñi xico
can, soco cua coo tahan tu cuihya
ini chi ñi, vati yoni ca iyo cua sata

cha xico ñi, [12]ta cuaha xaan cuati
suhva cuu chi. Cha cuu xuhun
cuaan, cha cuu xuhun cuichin, cha
cuu yuu taqui, cha cuu perla vaha,
cha cuu sahma vaha, sahma yuhva
tixinda, sahma seda, sahma cuaha,
cha cuu yutun chahan xico vixin,
cha cuu nuhun ri elefante, cha cuu
yutun taqui, cha cuu caa, cha cuu
yuu, [13]cha cuu canela, cha cuu
yucu, cha cuu cutu, cha cuu nduta
chahan xico vixin, cha cuu sicui
yutun vaha, cha cuu vinu, cha cuu
aceite, cha cuu yuti paan vaha, cha
cuu trigu, cha cuu sundiquin, cha
cuu chivu, cha cuu quiti, cha cuu
careta, cha cuu ñivi—ndihi chacan
xico ñi. [14]Cua cati ñivi xico chacan
chi ñivi ñuun can ti:
—Ña cua nihin ca ndo ndihi cuati
suhva cha cuni xaan ndo chi ndihi
cuii anima ndo. Cha ni naan ndihi
cha vaha cha iyo chi ndo. Ndihi cha
taqui cha iyo chi ndo cha ndoyo
ñuhun, ta ña cua nihin ca ndo chi
chi —cua cati ñi.
[15]Chica ni cua cuinda tahan ñi
xico chacan, vati yuhvi ñi, vati
cahnu tu ndoho ndehe ñivi ñuun
can. Cua coo tu cuihya ini chi ñi
xico can, ta cua ndahyu ñi, [16]ta cua
cati ñi ti:
—Cahnu xaan ñuun nu iyo ndo.
Sahma vaha sahma taqui cha ni
chacundichin ndo. Sahma tixinda
sahma cuaha cha ni chacundichin
ndo. Xuhun cuaan yuu taqui ni
chacuindi sucun ndo, [17]soco cahnu
xaan tu ndoho ndehe ndo, vati
yatin xaan cha ndoyo ñuhun ndihi
chacan —cua cati ñi.
Ta ni cuhva cua coo ndihi ra
satiñu chi tundoo, vati chica ni cua
cuinda ra. [18]Cua ndehe tahan ra nu
cayu ñuun can, ta cua ndahyu chaa
ra, ta cua cati ra ti:
—Ñahni ni inga ñuun cahnu
cuhva cha cahnu ñuun ya —cua
cati ra.
[19]Tacan cuu, ta cua cani ra ñuhun
xini ra, ta cua ndahyu chaa ra, vati
cua coo xaan tu cuihya ini chi ra,
ta cua cati ra ti:
—Cahnu xaan ñuun cuu ñuun nu
iyo ñivi can, ta ndihi ra satiñu chi
tundoo—ricu xaan tahan ra cha
cuu, vati quihin tahan ra xuhun ñi.
Cahnu xaan tu ndoho ndehe ñi, vati
yatin xaan ndoyo ñuhun ñi —cua
cati ra.
[20]Ndioho ñivi iyo iti siqui andivi,
ndioho ñivi Ndioo, ndioho tatun
Jesuu, ndioho ñivi cahan cuenda ra
Ndioo, ndihi ndioho—na cua cusii
ini ndo, vati cha ni ndoyo ñuhun
ñuun can. Na cua cusii ini ndo, vati
cha ni tachi tuni ra Ndioo chi ñivi
ñuun can. Cuenda maan ndo cha
tachi tuni ra chi ñi.
[21]Tacan cuu, ta canihin iin ra
tatun Ndioo iin yuu. Cahnu xaan
chi ni cuu, soco nihin suhva ra
tatun can, ta cani ra chi chi tichi
tañuhun, ta quechaha cati ra ti:
—Ta ni cuhva cua ndoyo ñuhun
ñuun Babilonia cahnu can. Nihin
xaan cua cani tahan ñivi chi ñivi
ñuun can, ta cua ndoyo ñuhun ñi,
ta cua naan ñuun can. [22]Ña cua coo
ca yaa ñuun can, vati ña cua cani
ca ñi yaa. Ña cua tivi ca ñi. Ñahni
ca tiñu cua satiñu ñivi. Ña cua
ndico ca ñivi chaha. [23]Ña cua cayu
ca ñuhun ñuun can, ta ni ña cua
cusii ini ca ña chanu chi ii ña. Cua
ndoyo ñuhun cuii ñuun can, vati

cahnu xaan rai cuu ra ni xico tichi
ñuun can, ta ni sandahyu ñahan
ñi chi ndihi ñivi, vati cahnu xaan
ndavaha ni savaha ñi —cati ra.
24 Suvi ni ñuun can chahni ñivi
chi ñivi Ndioo chi ñivi ni cahan
cuenda ra Ndioo, ta chahni tahan
ñi chi ñivi nini cahnu nu ñuhun
ñuñivi.

19 Tacan cuu, ta chini yu cha
cuu sava ni ta cua iin cha
cahan ñivi, ta tuvi xaan ñivi cuu
ñi. Iti siqui andivi iyo ñi, ta nihin
suhva cahan ñi, ta quechaha cati
ñi ti:

¡Cahnu xaan rai cuu ra Ndioo!
Maan ra cuu ra sacacu chi ndi,
ta maan ra cuu ra cuu rai cahnu
xaan.
Maan ra cuu ra iyo tu ndee ini,
2 vati tachi tuni ra iin cha ndicha
ndicha.
Cha ni tachi tuni ra chi ñahan
ndavaha ni can,
vati sandoyo ñuhun ña chi ñivi
ñuñivi,
vati cahnu xaan ndavaha ni
savaha ña.
Cha ni tachi tuni ra chi ña,
vati chahni ña musu maan ra,
cati ñi.

3 Ta inga chaha cati ndico ñi ti:
—¡Cahnu xaan rai cuu ra Ndioo,
vati cutuni ña ndihi ni quivi ndihi
ni tiempu! —cati ñi.
4 Tacan cuu, ta chahnu chiti ndihi
oco cumi ra chanihin, ta chahnu
chiti tahan ndihi cumi ri quiti cuhu
iyo iti nuun ra Ndioo—ra ndaa nu
tayu cahnu can. Sacahnu ra ta ra chi
ra Ndioo, ta quechaha cati ra ta ra ti:
—¡Cahnu xaan rai cuu ra Ndioo,
ta na cua cuu chi tacan ni! —cati ra.
5 Nu iyo tayu can nducahan iin
ñivi, ta cati ñi ti:

Ndioho musu Ndioo, ndioho ñivi
yuhvi chi ra Ndioo, ndioho
ñivi cahnu, ndioho ñivi
ndahvi—na cua sacahnu ndo
chi ra Ndioo,

cati ñi.

Cuhva iyo vico tandaha cuenda ra cuu ta iin mbee can

6 Tacan cuu, ta chini yu cha cuu
sava ni ta cua iin cha cahan ñivi,
ta tuvi ñi cuu. Nihin xaan cahan
ñi, vati cuhva iyo ndusu nu chinu
xaan nduta cahan ñi. Cuhva cahan
ra savi cahan ñi. Nihin xaan cana
chaa ñi, ta cati ñi ti:

¡Cahnu xaan rai cuu ra Ndioo,
vati cha ni ndaca ñahan ra chi
yo,
ta iyo xaan tu ndee ini chi ra!
7 Na cua cusii ini xaan yo,
ta na cua sacahnu yo chi ra,
vati cha cua tandaha ra cuu ta
iin mbee can.
Cha iyo vaha ñivi cuu sava ni ta
cua ñasihi ra.
8 Chaha ra Ndioo cha cundichin
vaha ñi sahma vaha sahma
taqui,

cati ñi. Tacan ni ndichin ñi, vati
sahma can cuu sava ta cua cha
vaha ndicha cha ni savaha ñivi cuu
ñivi Ndioo.
9 Tacan cuu, ta quechaha cati ra
tatun Ndioo chihin yu ti:
—Tuhun ya cua taun ti: “Iyo ñivi
cana ñahan ra Ndioo, vati cua
sacahnu tahan ñi vico nu tandaha
ra cuu ta iin mbee can. Na cua cusii
ini ñi, vati cha ni cana ñahan ra
Ndioo chi ñi.”

Tacan cuu, ta cati ndico ra chihin
yu ti:
—Tuhun ndicha tuhun cati tuhun
ra Ndioo cuu chacan —cati ra.
10 Tacan cuu, ta chahnu chiti yu
iti nuun ra tatun Ndioo can, vati
cuni yu sacahnu i chi ra, soco cati
ra chihin yu ti:
—Ña vaha. Ña cua sacahnu cun
chihin yu, vati cuhva iyo cun iyo
tahin, ta musu ra Ndioo cuu tahin.
Yani yu chihun, vati chaha tahin
cuenda yoso cuhva iyo ra. Chi
maan ra Ndioo ni cua sacahnu cun
—cati ra.
Ñivi chaha cuenda yoso cuhva iyo
ra Jesuu cuu ñi cahan cuenda ra
Ndioo.

Quiti cuichin yoso iin rai

11 Tacan cuu, ta ndehi ti nuna
tucu iti siqui andivi. Cha vachi iin
ri quiti cuichin, ta yoso iin rai chi
ri. Rai ndicha rai vaha cuu ra cati
ñivi, ta iin cha ndicha ndicha tachi
tuni ra. Iin cha ndicha ndicha cani
tahan ra. 12 Cuhva caa yaa ñuhun
caa titi nuun ra, ta corona indi xini
ra, ta cuaha suhva corona cuu chi.
Ndiso tahan ra iin sivi ra, ta yoni
chito ñaan sivi ndiso ra, soco iin
tuhun ni maan ra chito. 13 Ndichin
ra iin sahma cuaha, vati yani niñi
chi chi, ta Tuhun Ndioo nani ra,
[vati sanahan ra yoso cuhva iyo
ra Ndioo]. 14 Ndihi ra cuu sandaru
Ndioo iyo iti siqui andivi ndicu chi
ra, ta suvi ni quiti cuichin yoso
tahan ra ta ra, ta ndichin ra ta ra
sahma cuichin vaha. 15 Tichi yuhu
ra quee iin espada xaan xaan, vati
cua cani ra chi ñivi ñuñivi chi chi.
Cua tachi tuni ra chi ñi, vati cua
coto ñivi ti xaan xaan cua nduxaan
ra Ndioo, ta maan ra cuu ra iyo
ndihi cuii tu ndee ini. 16 Chata
sahma ndichin ra ndiso ra iin sivi
ra, ta nu chaha ra ndiso tahan
ra sivi ra, ta cati chi ti rai ndaca
ñahan ndicha cuu ra. Rai cumi tiñu
ndicha ndicha cuu ra, cati chi.
17 Tacan cuu, ta ndehi ti tichi ri
nicandi indi iin ra tatun Ndioo.
Nihin xaan cana chaa ra chi ndihi
ri saa tati iti siqui, ta quechaha cati
ra chi ri ti:
—Nahan ndo tihya. Na cua
nducuiti ndo nu cua sacahnu ra
Ndioo iin vico cahnu xaan. 18 Nahan
ndo, vati cua cachi ndo cuñu ra
rey. Cua cachi ndo cuñu ra sandaru
cahnu. Cua cachi ndo cuñu ra
chanihin. Cua cachi ndo cuñu ri
quiti. Cua cachi ndo cuñu ra yoso
chi ri. Cua cachi ndo. Masi satiñu
tatun ñi, masi ña satiñu tatun ñi,
masi ñivi cahnu cuu ñi, masi ñivi
ndahvi cuu ñi, soco cua cachi ndo
cuñu ñi —cati ra tatun Ndioo can,
[vati tacan ni cua tachi tuni ra
Ndioo chi ñivi].
19 Tacan cuu, ta ndehi ti iyo cuiti
ri quiti cuhu ndavaha ni can chi
ndihi ra rey iyo nu ñuhun ñuñivi
chi ndihi sandaru ra. Iyo cuiti ra ta
ra, vati cua cani tahan ra ta ra chi
ra yoso chi ri quiti cuichin can chi
ndihi sandaru ra. 20 Tacan cuu, ta ra
sandaru ra yoso chi ri quiti cuichin
can—tiin ra chi ri quiti cuhu can
chi ra cahan cuenda run, vati maan
ra cuu ra ni savaha cuhva cahnu
xaan can, ta sandahyu ñahan ra
chi ñivi, ta ndaa seña ri quiti cuhu
can nuun ñi, ta sacahnu ñi ita niñu
ri. Tiin ra sandaru can chi run quiti

cuhu chi run cahan cuenda run, ta
tihi ra chi run nu cayu ñuhun xaan.
Nduvi tahan run ni vii ndito, ta tihi
ra chi run. 21 Ta ndihi ca ñivi inda
naan chi run—chahni ra yoso quiti
cuichin can chi ñi. Chahni ra chi ñi
chi espada cha quee yuhu ra. Tacan
cuu, ta chachi ndihi ri saa can cuñu
ñivi ni chihi, ta ni chitu xaan ri cuu,
[vati tacan ni tachi tuni ra Ndioo
chi ñi].

Cua coo iin mil cuiya

20 Tacan cuu, ta ndehi ti iti
siqui andivi vachi nuun
iin ra tatun Ndioo. Ticu yuhu soco
nu indi ñivi savaha ndavaha ni
naan ra, ta naan tahan ra cadena
caa, ta cahnu suhva cadena caa can.
2 Tacan cuu, ta ni tiin ra chi run cuu
dragón can—run cuu coo nda ni iti
chata. Cuihna cuu run, ta nani run
Satanaa. Chuhni ra tatun Ndioo can
chi run. Iin mil cuiya cua cunuhni
run savaha ra. 3 Tacan cuu, ta tihi
ra chi run tichi soco can. Cunu
suhva nu tihi ra chi run, ta chasi
vaha ra yuhu soco nu quihvi run.
Chacan cuu cha ña cua sandahyu
ñahan ca run chi ñivi tichi quivi
can. Cua queta iin mil cuiya, ta sa
cua coo nuna ndico run suhva quivi.
4 Tacan cuu, ta ndehi tayu nu
ndaa uvi ra ta ra. Ndaa ra, vati iyo
ndatu chi ra, vati cua tachi tuni
ra. Ndehe tahin ti iyo tahan ñivi
tahnda sucun, vati chaha ñi cuenda
yoso cuhva iyo ra Jesuu, vati chinu
ini ñi tuhun Ndioo. Ñican cuu ñi ña
ni sacahnu chi run quiti cuhu can,
ta ni chi ita niñu run ña sacahnu
ñi, ta ni ña ni chacunda seña run
nuun ñi ni ndaha ñi. Cha iyo ndito
ndico ñi, ta icaa ni ndaca ñahan ñi
chi ra Cristo. Iin mil cuiya ndaca
ñahan ñi chi ra. 5 Ta inga ñivi cha
ni chihi—ña cua natacu nahan ñi
nda cua nda cua queta iin mil cuiya
can. Ñivi cua natacu ndico, ta ña
ta queta iin mil cuiya can—ñican
cuu ñi cua natacu ndico xihna cuii.
6 Cua cusii ini ñi, ta ñahni cuati cua
coo chi ñi. Ñican cuu ñi cua natacu
xihna cuii, ta ña cua ndehe ñi tu
ndoho nu cua cayu ñuhun xaan.
Cua cuu ñi sava ta cua iin sutu iti
nuun ra Ndioo iti nuun ra Cristo, ta
icaa ni cua cundaca ñahan ñi chi
ra Cristo. Iin mil cuiya cua cundaca
ñahan ñi.
7 Nu cua queta iin mil cuiya can,
ta sa cua nuna ndico run Satanaa
nu ndasi run. 8 Cua quee run, ta
cua sandahyu ñahan run chi ndihi
ñivi ñuñivi. Chi ñivi Gog chi ñivi
Magog cua sandahyu ñahan run.
Cua sacuiti run chi ñi, vati cua
cani tahan ñi chi ñivi ra Ndioo.
Tuvi xaan ñi cua nducuiti, vati
cuhva iyo yuti yuhu tañuhun iyo
maan ñi, [vati tuvi ñi cuu ñi].
9 Cua cuhun ñi nu nduhva cahnu,
ta cua ticora ñi nu iyo ñivi Ndioo
nu iyo ñuun ñi, vati cua cani
tahan ñi chi ñi. Tacan cuu, ta cua
quehni ñuhun iti siqui andivi, ta
cua cayu cuii ñi. 10 Tacan cuu, ta
cua tihi ra Ndioo chi run cuihna
nu cayu ñuhun xaan, vati maan
run cuu run sandahyu ñahan chi
ñivi. Nu iyo ri quiti cuhu ndavaha
ni chi ra cahan cuenda run cua
tihi tahan ra chi run cuihna.
Nduvi ta niñu cua ndehe run tu
ndoho ndihi ni quivi ndihi ni
tiempu.

Cua cutuni ñivi iti nuun ra ndaa tayu cuichin

11 Tacan cuu, ta ndehi iin tayu
cuichin tayu cahnu, ta ndehi chi
ra ndaa nuun chi, ta cha ni naan
ñuhun ñuñivi chi andivi, vati ñahni
nu cuu coo chi. 12 Tacan cuu, ta
ni ndehi ti nducuiti ñivi cha ni
chihi. Nducuiti ñi cuu ñivi cahnu,
ta nducuiti ñi cuu ñivi ndahvi. Iti
nuun ra Ndioo nducuiti ñi, ta nuna
tutu ndiso cuenda yoso cuhva ni
chacoo ñi, ta iyo inga tutu. Nuna
tahan chi, ta ndiso chi sivi ñivi cua
coo ndito chi ra Ndioo. Cuhva ndiso
tutu can, cuhva cha ni savaha ñi ni
cutuni ñi ta ñi. 13 Natacu ndico ñivi
cha ni chihi tichi nduta tañuhun,
ta natacu ndico ñivi ni cuchi tichi
ñuhun. Ndihi ñivi ni natacu ndico,
ta ni cutuni ñi ta iin ta iin ñi cuhva
cha ni savaha ñi. 14 Tacan cuu, ta ña
cua cuu cuvi ca ñivi, soco cua cayu
ñi nu iyo ñuhun xaan. 15 Tu ña iyo
sivi ñivi nu tutu ra Ndioo, ña cua
coo ndito ñi chi ra, soco cua tava
ndaa ra chi ñi nu cayu ñuhun xaan.

Cua coo andivi chaa chi ñuhun ñuñivi chaa

21 Tacan cuu, ta ndehi ti iyo
iin andivi chaa chi ñuhun
ñuñivi chaa, vati cha ni naan
andivi chi ñuhun ñuñivi cha ni
chacoo xihna ca, ta ñahni ca nduta
tañuhun iyo. 2 Tacan cuu, ta ndehi
ñuun Jerusalén chaa. Ñuun ii cuu
chi, ta vachi chi iti siqui andivi nu
iyo ra Ndioo. Taqui xaan chi cuu,
vati cuhva iyo iin ña chanu cha
ndutaqui ña chi ii ña iyo ñuun can.
3 Tacan cuu, ta chini yu ti cahan
iin ñivi iyo nu iyo tayu cahnu can.
Nihin suhva cahan ñi, ta cati ñi ti:
—Vitin cha iyo cuiti ñivi nu iyo ra
Ndioo, ta icaa ni cua coo ra chi ñi.
Cua cuu ñi ñivi ra, ta suvi ni maan ra
Ndioo cua coo chi ñi. 4 Maan ra cua
sanaan ndihi tu cuihya ini cha iyo chi
ñi, ta ña cua cuvi ca ñi. Ña cua coo ca
tu cuihya ini chi ñi. Ña cua ndahyu ca
ñi, ta ni ña cua coo ca tu ndoho chi ñi,
vati cha ni naan cuhva ni chacoo nu
quichi quivi —cati ñi.
5 Tacan cuu, ta quechaha cati ra
ndaa nu tayu cahnu can ti:
—Chaa chaa cha iyo ndihi cuii
cha ni savahi —cati ra.
Ta quechaha cati inga ra ti:
—Chacan ni cua taun, vati cha
ndicha ndicha cuu chi —cati ra.
6 Ni vii cahan ra chahnu, ta cati ra ti:
—Cha iyo vaha vitin. Yuhu cuu ra
cha iyo nda ni xihna cuii, ta yuhu
cuu ra ni cua coo nu cuahan quivi.
Chacan cuu cha cui sava ni ta cua
letra A chi letra Z. Tu cua cuni ñivi,
cua cuhve cha cua coo ndito ñi chihin
yu, ta ñahni cha cua tiahvi ñi. 7 Tu
cua sacanaan ndo chi run cuihna, cua
coo ndihi cha vaha ya chihin ndo.
Ndioo sacahnu ndo cua cuu yuhu, ta
sehi cua cuu ndo. 8 Ta inga ñivi—ñivi
yuhvi, ñivi ña chinu ini, ñivi xaan,
ñivi chahni, ñivi chacoo ndavaha
ni chi tahan ñi inga chiyo, ñivi tasi,
ñivi sacahnu ita niñu, ñivi sandahyu
ñahan—ndihi ñican cua cayu ñi nu
cayu ñuhun xaan. Tacan cua ndoyo
ñuhun ndico tucu ñi —cati ra Ndioo.

Cua coo iin ñuun cha cua cuu Jerusalén chaa

9 Tacan cuu, ta quichi iin ra tatun
Ndioo—iin ra chacunaan coho

can, ta ni chacoo tu ndoho chi ñivi
ñuñivi. Quichi ra, ta quechaha cati
ra chihin yu ti:
—Coho, ti cua sanahin chihun yoo
cuu sava ni ta cua iin ña chanu chi
ra cuu ta iin mbee can —cati ra.
10 Ni vii cahan ra Tati Ndioo
chihin yu. Tichi ñumahna cahan ra
chihin yu, ta suvi ra tatun Ndioo
can ndaca ra chihin yu. Cuahan ndi
iin siqui yucu, ta sucun xaan suhva
yucu can, ta sanahan ra iin ñuun
chihin yu, ta iti siqui andivi vachi
nuun ñuun Jerusalén. Iti nuun ra
Ndioo nuun ñuun ii can. 11 Taqui
xaan iyo ñuun can sava ni cuhva
cha taqui xaan iyo maan ra Ndioo.
Nda cua xiñu caa maan ñuun can
cuhva caa iin yuu jaspe yuu taqui
ndicha. Caa chi cuhva caa iin inu.
12 Candaa yuhu ñuun can, ta sucun
suhva ndaa yuu can. Iyo uchi uvi
ticu nu quihvi ñivi tichi ñuun, ta
iyo iin ra tatun Ndioo iin iin ticu
can. Siqui iin iin ticu can iyo iin
iin sivi ndihi uchi uvi ra cuu sutu
ñuun cha cuenda ñivi Israel tiempu
chahnu. 13 Iyo uni ticu chi chiyo
cana nicandi, ta iyo inga uni ticu
chi chiyo iti xini, ta iyo inga uni
ticu chi chiyo iti xuu, ta iyo inga
uni ticu chi chiyo chiso nicandi.
14 Ta chaha yuu ndaa yu ñuun can
indi uchi uvi yuu nahnu, ta iin iin
yuu can ndiso iin iin sivi ra cuu
tatun ra cuu ta iin mbee can.
15 Naan ra tatun Ndioo can iin
yutun xuhun cuaan, vati cua
ticuhva ra ñuun can. Cua ticuhva
ra yuu ndaa yu ñuun can, ta cua
ticuhva ra ndihi uchi uvi ticu chi.
16 Iyo cumi tutu yuhu ñuun can, ta
inuun iyo ndihi cumi chiyo chi.
Ticuhva ra tatun Ndioo can ñuun
can, ta uchi uvi mil cuhva cuu chi.
Inuun chi cha cani chi, ta inuun
chi cha quihin chi, ta inuun chi
cha sucun chi. 17 Ticuhva tahan ra
yuu ndaa yu ñuun, ta iin ciendu
uvi xico cumi cha soco cuu chi.
Ticuhva maan ra tatun Ndioo cuhva
ticuhva maan yo nu ñuhun ñuñivi
ya.
18 Yuu jaspe cuu yuu ndaa yu
ñuun can, ta mani xuhun cuaan
cuu ñuun can. Cuhva caa inu vaha
caa chi. 19 Ndaa yuu taqui vaha
chaha yuu ndaa yu ñuun can, ta
ndihi nuun yuu taqui ndaa chaha
chi. Uchi uvi yuu nahnu cuu chaha
chi. Yuu xihna cuii ndaa yuu jaspe,
ta inga chi ndaa yuu safiro yuu
asun, ta inga chi ndaa yuu ágata, ta
inga chi ndaa yuu esmeralda yuu
cuii, 20 ta inga chi ndaa yuu ónice,
ta inga chi ndaa yuu cornalina
yuu cuaha, ta inga chi ndaa yuu
crisólito yuu cuaan, ta inga chi
ndaa yuu berilo yuu cuii cuii, ta
inga chi ndaa yuu topacio yuu
cuaan cuaan, ta inga chi ndaa yuu
crisoprasa, ta inga chi ndaa yuu
jacinto yuu asun, ta inga chi ndaa
yuu amatista. 21 Uchi uvi ticu yuu
ndaa can cuu perla. Iin perla cuu
iin iin chi, ta mani xuhun cuaan
cuu iti yaha tichi ñuun can. Cuhva
caa inu vaha ndicha caa chi, [vati
ndichin xaan chi].
22 Ñahni ve ñuhun ndehi tichi
ñuun can, vati iyo ra chahnu Ndioo.
Chi maan ra iyo xaan tu ndee ini,
ta iyo tahan ra cuu ta iin mbee can.
Chacan cuu cha ñahni ve ñuhun iyo.
23 Ñahni ri nicandi iyo ñuun can, ta
ñahni ri yoo iyo, vati ndichin xaan

iyo ra Ndioo, ta ndichin tahan iyo
ra cuu ta iin mbee. [24]Nu ndichin
can cua caca cuu ñivi, ta cua coo
tahan ra ndaca ñahan vaha ta ra,
ta taqui xaan cua cuu ñuun can.
[25]Ña cua cundasi ticu yu ñuun can
chinucahni, ta ñahni cha cuaa cua
coo tican. [26]Cua coo cha vaha. Cua
coo cha cahnu cha iyo chi ndihi
ñivi ñuun can, [27]soco ñahni cha
quini cua coo. Ña cua coo ñivi
ndacu ndavaha ni. Ña cua coo ñivi
sandahyu ñahan. Mani ñivi iyo sivi
nu tutu cua coo ndito chi ra cuu ta
iin mbee can.

22 Tacan cuu, ta sanahan ra
tatun Ndioo chihin yu ti
iyo iin yuta. Tichi tayu nu ndaa ra
Ndioo chi ra cuu ta iin mbee quee
nduta can. Taqui ndicha iyo chi, ta
cuaan cuaan iyo chi. Cuenda cha
cua coo ndito ñivi iyo nduta can,
[2]ta mahñu iti cahnu tichi ñuun
can iyo iin yutun. Nduvi chiyo yu
yuta can iyo yutun can, ta uchi
uvi chaha chaha chi chiti chi tichi
iin cuiya. Yoo ta yoo chaha chi
chiti chi, ta siin siin nuun chiti chi
cuu, ta ndaha chi cuu iin rimeri
chi ndihi ñivi ñuñivi. Cuenda cha
cua coo ndito ñivi chi ra Ndioo iyo
tahan yutun can. [3]Ñahni ca cha
ndavaha ni cua coo. Mani maan ra
Ndioo ni cua coo nu tayu ra. Cua
coo tahan maan ra cuu ta iin mbee
can, ta ñivi ra—cua sacahnu ñi chi
ra. [4]Cua ndehe ñi nuun ra Ndioo,
ta sivi ra cua ndoo nutaan ñi, vati
iyo cuii ñi chi ra. [5]Ñahni ca cha
cuaa cua coo, ta ña cua cuni ñuhun
ñivi ñuhun ndichin. Ña cua cuni
ñuhun ñi ñuhun nicandi, vati iyo
ra chahnu Ndioo. Chacan cuu cha
cua ndundichin nu iyo ñi, ta cua
cundaca ñahan ñi ndihi ni quivi ta
ndihi ni tiempu.

Yatin ni cua quichi ndico ra Jesucristo

[6]Tacan cuu, ta cati ra tatun Ndioo
can chihin yu ti:
—Tuhun ndicha cuu tuhun ya, ta
cua cuinu ini cun chi chi. Suvi ra
chahnu Ndioo cuu ra cati tuhun chi
ra ni cahan cuenda ra nu ni quichi
quivi. Tava tiñu ra chi tatun ra, vati
cua sanahan ra chi musu ra ñaan
cha cuu cha cua coo tichi quivi ya
—cati ra.
[7]Ta cati ra chahnu ti:
—Yatin xaan cua quichi yu —cati
ra.
¡Cua cusii ini ndo, tu cua sacuinu
ndo tuhun Ndioo tuhun ndaa nu
tutu ya!
[8]Yuhu ra Juaan cui, ta ni chini
yu tuhun ya, ta ndehi cha ni tai
nu tutu ya. Nu ni ndehi chacan, nu
ni chini yu tuhun can, ta chahnu
chiti yu iti nuun ra cahan chihin yu,
[9]soco quechaha cati ra chihin yu:
—Ña vaha chacan. Musu Ndioo
cuu tahin chihun chi ra yani cun ra
ni cahan cuenda ra Ndioo chi ñivi
sacuinu tuhun iyo nu tutu ya. Chi
maan ra Ndioo ni cua sacahnu cun
—cati ra.
[10]Tacan cuu, ta cati ndico ra
chihin yu ti:
—Ña cua tixehun tuhun Ndioo
iyo nu tutu ya, vati yatin xaan cua
queta chi. [11]Ñivi ndacu ndavaha
ni—na cua coo ca ñi chi ndavaha
ni can. Ñivi ndacu cuati—na cua
sanihin ca ñi savaha ñi cuati, soco
ñivi ndacu cha vaha—na cua coo

ca ñi chi cha vaha. Ñivi ndacu cha
vii—na cua coo ca cha vii chi ñi —
cati ra.
12 [Ta cati ndico tucu ra chahnu
ti:]
—Yatin xaan cua quichi ndico
yu, ta cua tiahvi ndico yu chi ñivi
cuhva cha ni savaha ñi. Chi iin iin
ñi cua tiahvi ndico yu. 13 Yuhu cuu
ra cha iyo nda ni xihna cuii ca, ta
yuhu cuu ra ni cua coo nu cuahan
quivi. Chacan cuu cha cuu yu sava
ni ta cua letra A chi letra Z —cati
ra.
14 Ndihi ndo cha ni nduvaha
anima—cua cusii ini ndo. Chacan
cuu cha cua cuu quihvi ndo nu iyo
yutun vaha can, ta cua coo ndito
ndo chi ra Ndioo, ta cua cuu quihvi
ndo yu ñuun can. 15 Iti chata ñuun
can cua ndoo ñivi ndacu ndavaha
ni. Cua ndoo ñivi tasi. Cua ndoo
ñivi ndacu ndavaha ni chi tahan ñi
inga chiyo. Cua ndoo ñivi chahni.
Cua ndoo ñivi sacahnu ita niñu.
Cua ndoo ñivi sandahyu ñahan.
Cua ndoo ñi.
16 Ta cati ndico ra chahnu ti:
—Yuhu ra Jesuu cui, ta cha ni tava
tiñu yu tatun Ndioo nu iyo cun, vati
cua cati tuhun cun tuhun ya chi
ñivi yu. Ñivi ra David chahnu cui,
ta sacuinu yu ndihi tuhun cha cati
tuhun ra Ndioo, vati nu quichi quivi
ni chaha ra cuenda yoso cuhva cua
coo tiñu iti nuun —cati ra.
17 Tacan cuu, ta cati ra Tati Ndioo,
ta cati tahan ñivi cuu sava ta cua
ña chanu ra cuu ta iin mbee ti:
—Na cua quichi cun —cati ñi chi
ra chahnu Jesuu.
Ndihi ndo chini tuhun ya—na cua
cati tahan ndo chi ra ti:
—Na cua quichi cun —cua cati
ndo.
Tu iyo ñivi cuni ñi coo vaha ñi, na
cua coo ndito ñi chi ra Ndioo, ta
ñahni cha cua tiahvi ñi.
18 Yuhu cati tuhin chi ndihi ñivi
chini tuhun Ndioo iyo nu tutu ya.
Cati tuhin chi ndo ti tu cua tiso ca
ndo tuhun nu iyo tuhun ya, cua
tiso ra Ndioo tu ndoho chi ndo
cuhva cati tutu ya ti cua ndehe
ñivi tu ndoho nu cua cundihi quivi.
19 Tu cua tava ndaa ndo tuhun
Ndioo iyo nu tutu ya, cua tava
ndaa ra Ndioo chi ndo, ta ña cua
coo ndito ndo chi ra nu iyo yutun
can nu iyo ñuun ii can cuhva cati
tutu ya.
20 Ta ra cati ti cha ndicha cuu
tuhun ya—cati ra ti:
—Yatin xaan cua quichi yu —cati
ra.
Ta cati ndico yu ti:
—¡Yoho ra chahnu, na cua quichi
yatin cun, ta na cua cuu chi tacan
ni! —cati yu.
21 Na cua savaha ra chahnu Jesuu
tu manini chi ndihi ndo, ta na cua
cuu chi tacan ni.